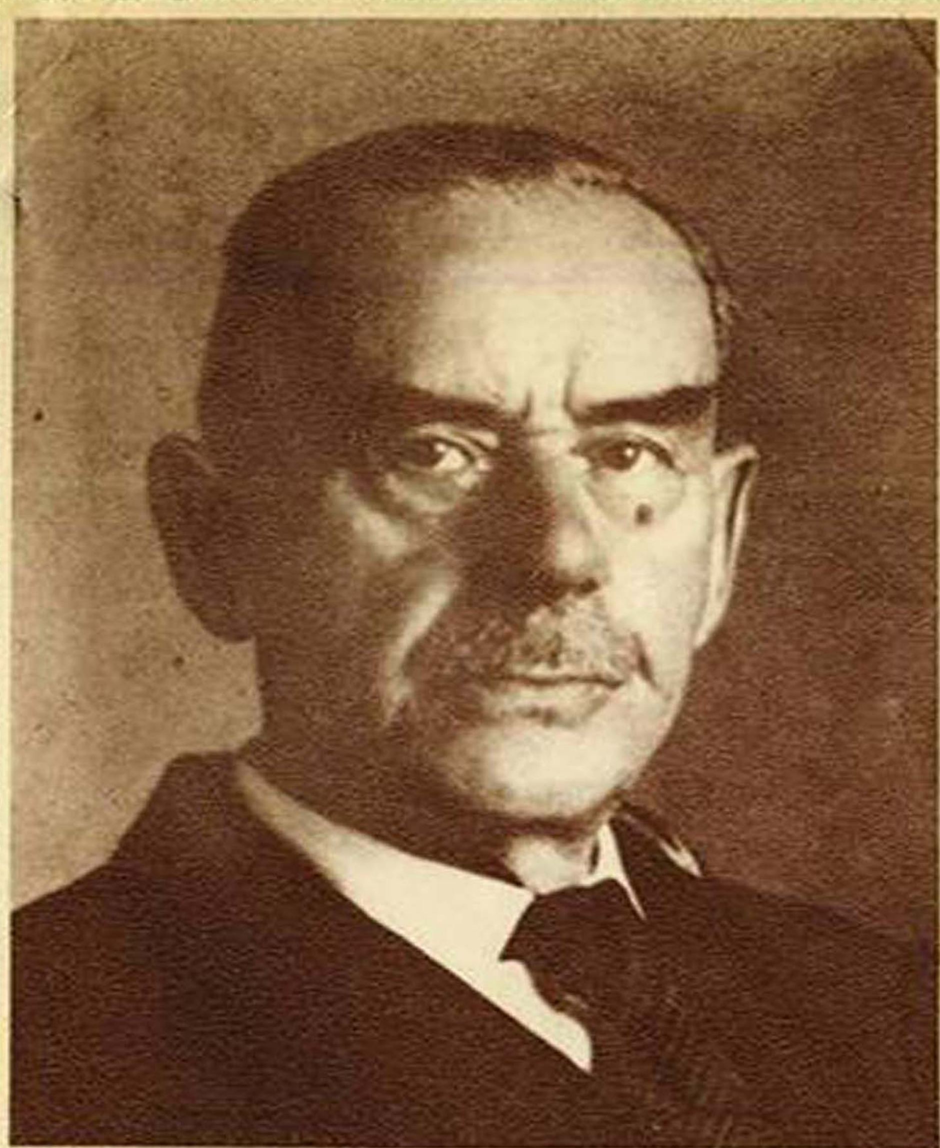

ТОМАС МАН

ЧАРОБНИ БРЕГ

Tomas Man
ČAROBNI BREG

Preveli: Miloš Đorđević i Nikola Polovina

Prosveta
Beograd 1972.

NAMERA

Istorija Hansa Kastorpa koju hoćemo da pričamo, — ne njega radi (jer će čitalac u njemu upoznati jednog običnog, iako simpatičnog mladog čoveka), već same priče radi, koja nam u najvećoj meri izgleda vredna pričanja (pri čemu bi u korist Hansa Kastorpa ipak trebalo spomenuti i da je to njegova istorija i da se svakom ne događa svaka istorija): ta istorija vraća nas daleko unazad, ona je tako reći već sasvim prevučena dragocenom istorijskom patinom i treba je bezuslovno pričati u najdavnijem prošlom vremenu.

To ne bi bilo od štete po priču, već pre od koristi; jer priče treba da pripadaju prošlosti, i što su dalje u njoj, da tako kažemo, utoliko bolje po njih u njihovom svojstvu kao priče, a bolje i po pripovedača, tog tihog čarobnika perfekta. Međutim, s njom je onako kao što je danas i sa ljudima a među njima pogotovu sa pripovedačima: ona je mnogo starija od svojih godina, starost koja je pritiskuje ne treba računati po danima, niti po sunčevom optoku godine. Jednom reči, stepen svojz prošlosti; ona upravo ne duguje vremenu, — iskaz kojim neka je uzgred nagovešteno i upozoreno na problematičnost i čudnu, dvostruku prirodu tog tajanstvenog elementa.

Ali da veštački ne mutimo jasno stanje stvari: visokostepena minulost naše priče potiče otuda što se ona događa pre izvesne prekretnice i granice koja duboko zaseca u život i svest... Ona se događa, ili, da namerno izbegnemo svaki prezent, ona se dogodila i događala se negda, davno, u stare dane,u svetu pre velikog rata, sa čijim je početkom mnogo šta počelo što jedva da je već prestalo da počinje. Pre toga se, dakle, ona događa, mada ne mnogo pre. Ali zar karakter prošlosti jedne priče nije utoliko dublji, savršeniji i fantastičniji ukoliko se ona »ranije« događa? Osim toga moglo bi biti da naša priča i inače, po svojoj unutrašnjoj prirodi, ima ponešto slično sa fantastičnom bajkom.

Mi ćemo je opširno pričati, verno i temeljno, — jer kad je zanimljivost kakve priče ili dosada koju ona pričinjava zavisila od prostora i vremena koje je iziskivala? Bez straha od odijuma preterane brižljivosti, mi smo pre skloni mišljenju da je zaista zabavno samo ono što je iscrpno i temeljno.

Prema tome pripovedač neće moći brzo i olako da iziđe nakraj sa Hansovom istorijom. Sedam dana jedne nedelje neće za to biti dovoljno, a ni sedam meseca. Najbolje da se unapred ne pita koliko će mu blagog vremena proteći dokle ga ona bude držala u svojim mrežama. Valjda neće, zaboga, biti baš sedam godina!

A sad, da počnemo.

GLAVA PRVA

DOLAZAK

Jedan običan mlad čovek putovao je usred leta iz Hamburga, svog rodnog grada, u mesto Davos, u kantonu Graubinden. Išao je u posetu na tri nedelje.

Dalek je to put, od Hamburga donde, suviše dalek, zaista, za tako kratak boravak. Vodi on kroz zemlje mnogih gospodara, preko brda i dolina, od Južnonemačke visoravni do obala Bodenskog jezera, pa lađom po njegovim nemirnim talasima, preko bezdana za koje se nekad držalo da su neizmerni.

Odatle se putovanje, koje je dotle išlo u velikom potezu, u direktnim linijama, počinje da cepka. Ima zadržavanja i komplikacija. Kod mesta Roršaha, na švajcarskom tlu, čovek se opet poverava železnici, ali njom stiže prvo samo do Landkvarta, jedne male alpske stanice, gde je prinuđen da menja voz. Ovde se, posle dužeg čekanja u vetrovitom i malo privlačnom kraju, ukrca sad u voz uskog koloseka, i u trenutku kad mala ali očito neobično snažna mašina krene, počinje upravo pustolovni deo vožnje, nagli i strmi uspon, kome kao da nema kraja. Jer stanica Landkvart leži još na relativno umerenoj visini; ali sad se, po divljačnom, tegobnom i stenovitom putu, ide ozbiljno u visoke planine.

Hans Kastorp — tako se zove mladi čovek — sedeo je sam u jednom malom kupeu sa sedištima prevučenim sivom čojom, sa svojom ručnom torbom od krokodilske kože, poklonom njegovog ujaka i staraoca, konzula Tinapela — da ovde odmah pomenemo i ovo ime — sa svojim zimskim kaputom koji se njihao zakačen o kuku i svojim umotanim pledom; sedeo je kraj spuštenog prozora, i kako je popodne bivalo sve svežije, on, pošto je bio razmaženo dete i mekušac, beše podigao jaku svoga po modi širokog, svilom postavljenog letnjeg vrskaputa. Kraj njega na sedištu ležala je knjiga u mekom povezu, sa naslovom Ocean steamships, koju je na početku puta čitao; sad je međutim knjiga ležala zanemarena, dok je u kupe ulazio dah teško brekćuće lokomotive i prljao njen omot česticama čađi.

Dva dana putovanja udalje čoveka — a pogotovu mladog čoveka, koji u životu još nije pustio čvrst koren — od njegovog svakidašnjeg sveta, od svega što je nazivao svojim dužnostima, interesima, brigama, nadama, udalje mnogo više nego što je mogao i sanjati dok se fijakerom vozio na stanicu. Prostor koji se, kovitlajući se i iščezavajući, valja između njega i njegovog rodnog kraja, ispoljava snage za koje se obično misli da ih ima vreme; od časa na čas stvara on unutrašnje promene vrlo slične promenama koje izaziva vreme, ali ih u izvesnom smislu nadmašuje. Kao vreme, i on donosi zaborav; ali on to čini odvajajući čovekovu ličnost od njegovih veza i stavljajući ga u stanje prvobitne slobode — štaviše, čak i od pedanta i ćifte za tren oka stvori nešto slično probisvetu. Kaže se da je vreme Leta; ali i promena vazduha je takav napitak, i ukoliko deluje manje radikalno, čini to utoliko brže.

Tako nešto iskusio je i Hans Kastorp. On nije mislio da ovo putovanje shvati naročito ozbiljno, da u njemu duševno učestvuje. Njegovo je mišljenje, naprotiv, bilo da ga brzo

obavi, pošto ga je morao obaviti, da se vrati sasvim onakav kakav je i otišao, i da svoj život opet nastavi tačno tamo gde ga je za trenutak morao napustiti. Još do juče bio je potpuno obuzet uobičajenim mislima, razmišljao o najskorijoj prošlosti, svome ispitu i neposrednoj budućnosti, svome stupanju na praksu kod Tundera i Vilmsa (brodogradilište, fabrika mašina i kotlova), i sa takvim nestrpljenjem gledao na sledeće tri nedelje koliko je to njegova narav dopuštala. A sad mu se ipak činilo kao da okolnosti zahtevaju njegovu punu pažnju i kao da je nezgodno primiti ih olako. To osećanje da se penje u predele gde još nikad nije disao i gde, kao što je znao, vladaju potpuno neuobičajeni životni uslovi, čudno mršavi i oskudni — to je počelo da ga uzbuđuje, da ga ispunjava izvesnim strahom. Zavičaj i red ne samo da su ležali daleko iza njega, oni su poglavito ležali duboko ispod njega, a on se još neprestano peo. Lebdeći između njih i nečeg nepoznatog, pitao se kako li će mu biti tamo gore. Možda je bilo nepametno i neprobitačno što se on, rođen i naviknut da diše samo nekoliko metara nad morem, najednom popeo u te ekstremne krajeve, a nije proveo bar nekoliko dana na kakvom mestu srednje visine. Poželeo je da je već na cilju, jer kad jednom bude gore, mislio je, živeće kao svugde i neće ga kao sad, dok se penje, sve podsećati na to u kakvim se neprikladnim sferama nalazi. On pogleda kroz prozor: voz je vijugao po uzanom klancu; videli su se prednji vagoni, videla se mašina kako u svom naponu izbacuje mrke, zelene i crne mase dima koji se gubio. Vode su žuborile u dubini desno, levo su se između stena uzdizale tamne smrče, put suroga neba. Naiđoše kao noć mračni tuneli, i kad opet iziđoše na dan ukazaše se prostrane provalije sa naseljima u dubini. One su nestajale, dolazili su novi klanci, sa ostacima snega u pukotinama i rascepima. Bilo je zaustavljanja na bednim, sićušnim stanicama, na čeonim stanicama koje je voz ostavljao u suprotnom pravcu, što je stvaralo zabunu, pošto čovek više nije znao kuda putuje i nije se više sećao gde su strane sveta. Pred okom punim divljenja otvarali su se veličanstveni vidici na fantasmagorične gorostasne vrhove, na taj uzvišeni svet planina u koji se penjući ulazilo, vidici koji su se ukazivali i gubili kod svakog novog zavoja.

Hans Kastorp pomisli da je ispod sebe ostavio zonu belogorice, svakako i zonu ptica pevačica, ako se ne vara, i ta misao na prestanak i osiromašenje izazva kod njega slabost i laku nesvesticu, tako da za sekundu-dve pokri oči rukama. A kad je prošlo, on vide da je penjanju došao kraj, da je dostignuta najviša tačka klanca. Po ravnoj dolinastoj podini voz je sada ugodnije jurio.

Bilo je oko osam sati, još se videlo. U daljini predela ukaza se jezero, voda mu je bila siva, a kraj njegovih obala, na okolnim uzvišicama uzdizale su se crne smrekove šume, idući naviše postajale su proređenije i gubile se ostavljajući za sobom magličasto golo stenje. Voz stade na jednoj maloj stanici; bilo je to Davos-Selo, kao što po uzvicima spolja ču Hans Kastorp; uskoro će biti na cilju. I najednom ču pored sebe glas Joahima Cimsena, odmeren hamburški glas svoga rođaka, koji reče: »Zdravo, mladiću, hajde, silazi«, — a kad pogleda napolje, pod njegovim prozorom na peronu stajao je glavom Joahim, u mrkom ulsteru, uopšte bez šešira i tako zdrava izgleda kao još nikad u životu. On se nasmeja i reče opet:

»Izlazi, more, ne stidi se!«

»Ali ja još nisam stigao«, reče Hans Kastorp zbunjeno, i dalje sedeći.

»O da, stigao si. Ovo je selo. Do sanatorijuma je odavde bliže. Imam kola. Daj ovamo svoje stvari.«

I smejući se, zbunjen, uzbuđen dolaskom i viđenjem, pruži mu Hans Kastorp zimski kaput, pled sa štapom i kišobranom i najzad i Ocean steamships. Zatim pohita kroz uski hodnik i skoči na peron, da se u stvari i tako reći tek sad lično pozdravi sa svojim rođakom, što se dogodi bez prekomerne osećajnosti, kao između ljudi hladnih i uzdržljivih naravi.

Čudno je reći, ali odvajkada su oni izbegavali da se oslovljavaju po imenu, jedino i samo iz straha od preterane srdačnosti. Ali kako se ipak nisu mogli oslovljavati prezimenom, ograničavali su se na ti i more. To je bila ukorenjena navika među rođacima.

Jedan čovek u livreji, sa kapom opšivenom širitom , gledao je kako oni — mladi Cimsen u vojničkom stavu — hitro i malo zbunjeno stisnuše jedan drugom ruku, a zatim priđe i zamoli za potvrdu na predati prtljag Hansa Kastorpa; jer to je bio momak internacionalnog sanatorijuma Berghof, i pokaza se voljan da sa stanice u »Mestu« podigne veliki kofer novoga gosta, dok bi se gospoda kolima odvezla pravo na večeru. Čovek je upadljivo hramao, i prvo što je Hans Kastorp upitao Joahima Cimsena bilo je:

»Je li to ratni invalid? Što tako hramlje?«

»Baš invalid!« odgovori Joahim Cimsen malo gorko. »Kakav invalid! On ima u kolenu — ili je bar imao, jer su posle operacijom izvukli čašicu.«

Hans Kastorp razmisli što je brže mogao. »Ah tako!« reče, podigavši u hodu glavu i osvrnuvši se brzo. »Ali ti me valjda nećeš ubeđivati da ti to još imaš? Pa ti izgledaš tako kao da već imaš svoj temnjak i kao da si se tek vratio sa manevra.« I on sa strane pogleda rođaka.

Joahim je bio veći i širi od njega, oličenje mlalalačke snage i kao stvoren za uniformu. Bio je sasvim mrkog tipa, kakav nije redak u njegovom plavom zavičaju, i njegova inače tamna boja lica postala je od sunca gotovo kao bronza. Sa velikim crnim očima i tamnim brčićima iznad punih, lepo skrojenih usta, bio bi upravo lep da nije imao klempave uši. One su bile njegova jedina briga i najveći jad u njegovom životu do izvesnog trenutka. Sad je imao druge brige. Hans Kastorp nastavi:

»Ti ćeš svakako poći odmah sa mnom? Ja zbilja ne vidim prepreke.«

»Odmah s tobom?« upita rođak i okrete mu svoje velike oči, koje su uvek bile blage, ali za ovih pet meseca dobile malo umoran, štaviše tužan izraz. »Kad odmah?«

»Pa kroz tri nedelje.«

»Ah tako, ti se u mislima već vraćaš kući«, odgovori Joahim. »Strpi se malo, tek si stigao. Tri nedelje ne znače, naravno, skoro ništa za nas ovde gore, ali za tebe, koji si došao u posetu i treba da ostaneš u svemu samo tri nedelje, za tebe je to ipak poprilično vremena. Prilagodi se prvo, to nije, videćeš, nimalo lako. A zatim, ni klima nije jedina čudna stvar kod nas. Videćeš ti ovde mnogo štošta novo, pazi samo. A što o meni kažeš, tako glatko, more, sa mnom ipak ne ide, »kroz tri nedelje kući«, to su tako ideje od dole. Ja sam svakako preplanuo, ali to je poglavito preplanulost usled odsjaja snega i ne znači mnogo, kao što i Berens uvek kaže, a na poslednjem opštem pregledu rekao je da će gotovo sigurno trajati svakako još pola godine.«

»Pola godine? Jesi li ti lud?« uzviknu Hans Kastorp. Tada su upravo sedali u žute dvokolice, koje su ih čekale na popločanom trgu pred stanicom, jedva nešto boljom od šupe. I dok su oba dorata kretala, Hans Kastorp, pun negodovanja, okrete se na tvrdom sedištu. »Pola godine? Pa ti si već pola godine ovde! Ta nema se toliko vremena...«

»Da, vremena«, reče Joahim i klimnu glavom više puta pravo preda se, ne obraćajući pažnju na dobronamerno negodovanje svoga rođaka. »Ovde se naprosto igraju ljudskim vremenom, prosto da ne veruješ. Tri nedelje su za njih kao jedan dan. Videćeš već.

Sve ćeš to već naučiti«, reče i dodade: »Čoveku se ovde izmene pojmovi.«

Hans Kastorp ga je neprestano posmatrao sa strane.

»Ali ti si se ipak sjajno oporavio«, reče on odmahnuvši glavom.

»Da, misliš?« odgovori Joahim. »Je l’ da, pa i ja tako mislim!« reče i zavali se uspravnije na sedištu; ali odmah uze opet nagnutiji položaj. »Pa bolje mi je«, objasni, »ali zdrav još nisam. Levo gore, gde su se ranije čuli vlažni šušnjevi, sad je disanje samo hrapavo, to nije

tako strašno, ali dole je još vrlo hrapavo, a zatim, ima još šušnjeva u drugom interkostalnom prostoru.«

»Kako si postao učen!« reče Hans Kastorp.

»Da, baš mi je lepa ta učenost, bogami. Voleo bih da je u službi opet zaboravim«, odvrati Joahim. »Ali ja još imam sputum«, reče sležući ramenima jednovremeno nemarno i plaho, što nije lepo pristajalo njegovom licu, i pokaza svom rođaku neki predmet koji samo dopola izvuče iz džepa sa strane na svome ulsteru i odmah ga opet ostavi: pljosnatu, izvijenu bočicu od plavog stakla, sa metalnim poklopcem. »Ovo ima većina nas ovde gore«, reče. »Imamo i jedno ime za to, šaljivo ime, vrlo smešno. Posmatraš predeo?«

To je baš radio Hans Kastorp, i reče: »Veličanstveno!«

»Nalaziš?« upita Joahim.

Neko vreme išli su drumom, sa razbacanim kućama sa strane, paralelno sa železnicom u pravcu osovine doline, zatim su skrenuli ulevo preko uzanog koloseka, prešli neku vodu, i sad su kaskali po kolskom putu blagog uspona prema pošumljenim padinama, tamo gde su se, na niskoj isturenoj zaravni, upravo palile prve svetlosti na jednoj izduženoj zgradi sa licem okrenutim prema jugozapadu i sa kubetom, koja je usled silnih balkonskih lođa izdaleka izgledala rupičasta i porozna kao sunđer. Brzo se smrkavalo. Laka večernja rumen, koja je kratko vreme oživljavala ravnomerno naoblačeno nebo, beše već iščezla, i u prirodi je vladalo ono bezbojno, mrtvo i tužno prelazno stanje koje neposredno prethodi potpunom spuštanju noći. Naseljena dolina, duga i nešto izvijena, sad se svuda osvetli, kako na dnu tako tu i tamo na obema padinama sa strane, naročito na desnoj, koja je bila izbočena i na kojoj su se terasasto nizale zgrade. Levo su se pele staze uz livadske obronke i gubile se u tupom crnilu četinarskih šuma. Udaljenije kulise brda, pozadi, na kraju prema kom se dolina sužavala, bile su mutno plavičaste boje škriljca. Pošto je počeo da duva vetar, osećala se večernja svežina.

»Ne, otvoreno rečeno ne nalazim da je tako grandiozno«, reče Hans Kastorp. »Gde su glečeri i snežnici i silna džinovska brda? Ova ovde nisu mnogo visoka, kako mi se čini.«

»O da, ona su visoka«, odgovori Joahim. »Skoro svuda vidiš granicu šume, ona se štaviše vrlo jako ističe, smrča prestaje a s njom prestaje sve, ničeg nema više, samo stenje, kao što vidiš. Tamo preko, desno od Švarchorna, onog vrha tamo, imaš čak i jedan glečer, vidiš li kako se još plavi? Nije veliki, ali je glečer, pravi pravcati glečer, glečer Skaleta. Pic Mihel i Tincenhorn, u onom otvoru, odavde ne možeš da ih vidiš, i oni leže uvek u snegu, preko cele godine.«

»U večitom snegu«, reče Hans Kastorp.

»Da, u večitom, ako hoćeš. Sve je to već dosta visoko. Pomisli da smo i mi sami užasno visoko. Hiljadu i šest stotina metara nad morem. Tu se uzvišenja ne ističu tako.«

»Da, peli smo se bez kraja! Bio sam se već uplašio, mogu ti reći. Hiljadu i šest stotina metara! To je, kad izračunam, nekih pet hiljada stopa. U svom životu nisam bio tako visoko.« I Hans Kastorp udahnu duboko ovaj strani vazduh, da ga okuša. Bio je svež i ništa više. Nedostajao mu je miris, sadržina, vlaga, lako je ulazio u pluća i nije duši kazivao ništa.

»Izvrsno«, primeti učtivo.

»Da, pa to je čuven vazduh. Uostalom, predeo se večeras ne pokazuje sa najbolje strane. Ponekad izgleda bolje, naročito pod snegom. Ali čovek ga se zasiti. Svi mi ovde, možeš mi verovati, neizrecivo smo ga siti«, reče Joahim i usne mu se razvukoše u izraz gađenja, koji je delovao kao preteran i neuzdržan, i opet mu nije stajao dobro.

»Govoriš tako čudno«, reče Hans Kastorp.

»Čudno?« upita Joahim sa izvesnim nespokojstvom i okrete se svom rođaku.

»Ne, ne, izvini, trenutno mi se samo tako učinilo!« pohita Hans Kastorp da kaže. On je međutim mislio na izraz »mi ovde«, koji je Joahim upotrebio već po treći ili četvrti put i koji je na njega pravio čudan i mučan utisak.

»Naš sanatorijum leži na još većoj visini nego mesto, kao što vidiš«, nastavi Joahim. »Pedeset metara više. U prospektu stoji »sto«, ali ima samo pedeset. Na najvećoj visini leži sanatorijum Šacalp, tamo preko; ne može da se vidi. Oni svoje mrtvace zimi moraju da spuštaju bob-saonicama, pošto se onda nikakvim kolima ne može proći.«

»Svoje mrtvace? Ah, tako! Ama šta kažeš!« uzviknu Hans Kastorp. I najednom prsnu u smeh, u snažan, nesavladljiv smeh, od koga su mu se tresle grudi, a njegovo od svežeg vetra malo ukrućeno lice razvuklo u grimasu od koje je osećao slab bol. »Na bobu! I ti mi to pričaš sasvim mirno? Postao si pravi cinik za ovih pet meseca!«

»Nimalo cinik«, odgovori Joahim sležući ramenima. »Zašto cinik? Mrtvacima je to sasvim svejedno... Uostalom, sasvim je moguće da čovek postane ciničan ovde kod nas. Sam Berens je tako jedan stari cinik — sjajan tip, uzgred budi rečeno, bivši član otmenog studentskog udruženja i izvrstan operator, kako izgleda; on će ti se dopasti. Pa onda, tu je još i Krokovski, asistent — vrlo promućurna glava. U prospektu se naročito ukazuje na njegovu delatnost. On se naime bavi sekciranjem duše kod pacijenata.«

»Čime se bavi? Sekciranjem duše! Pa to je odvratno!« uzviknu Hans Kastorp, i veselost sasvim ovlada njim. On više nije mogao da je savlada. Posle svega ostalog, sekciranje duše sasvim ga je savladalo i on se smejao tako da su mu tekle suze ispod ruke kojom je, nagnuvši se, bio pokrio oči. I Joahim se slatko smejao — izgleda da mu je prijalo — i tako se dogodilo da su oba mladića u neobičnom raspoloženju sišli s kola koja su ih, najzad vozeći hodom uz strmu rampu omčastog oblika, dovezla do portala internacionalnog sanatorijuma Berghof.

BROJ 34

Odmah zdesna, između glavnog ulaza i unutrašnjih vrata, nalazila se vratareva loža, i odatle im pođe u susret jedan službenik francuskog tipa, u sivoj livreji kao i ćopavi čovek sa stanice, i koji je, sedeći za telefonom, dotle čitao novine; on ih povede kroz lepo osvetljeni hol, sa čije su se leve strane nalazili saloni. U prolazu Hans Kastorp baci pogled i vide da su prazni. On upita gde su gosti i njegov rođak odgovori:

»Na obaveznom ležanju. Ja sam dobio dozvolu da iziđem danas, pošto sam hteo da te dočekam. Inače, i ja ležim posle večere na balkonu.«

Malo je trebalo pa da Hansa Kastorpa opet spopadne smeh.

»Šta, noću i po magli vi još ležite na balkonu?« upita neodlučnim glasom.

»Da, to je propis. Od osam do deset. Nego hajde, pogledaj svoju sobu i operi ruke.«

Oni uđoše u lift kojim je upravljao momak Francuz. Dok su se peli Hans Kastorp je brisao oči.

»Prosto sam se razglavio i malaksao od smeha«, reče dišući na usta. »Ti si mi napričao toliko ludorija. Ono sa sekciranjem duše bilo je isuviše, to je prevršilo meru. Sem toga biće da sam malo malaksao i od putovanja. Patiš li ti od hladnih nogu? Čovek onda ima u isto vreme tako vrele obraze, to je neprijatno. Mi ćemo svakako odmah da večeramo? Čini mi se da sam gladan. Jede li se dobro kod vas ovde gore?«

Išli su bez šuma po kokosovom tepihu, uskim hodnikom. Kugle od mlečnog stakla širile su sa tavanice bledu svetlost. Zidovi su sijali, beli i tvrdi, prevučeni nekom masnom bojom sličnom laku. Negde se ukaza jedna bolničarka sa belom kapom i sa cvikerom na nosu, čiji je gajtan prebacila preko uveta. Očito je bila protestantske veroispovesti, bez prave predanosti svome pozivu, radoznala, i opterećena i mučena dosadom. Na dva mesta u hodniku, pred belo lakiranim, numerisanim vratima, stajali su na podu neki baloni, veliki bokasti sudovi sa kratkim grlićima, za čije je značenje Hans Kastorp zaboravio da pita.

»Tu si«, reče Joahim. »Broj trideset četiri. Desno sam ja, a levo je jedan ruski bračni par — malo aljkavi i bučni, mora se priznati, ali drukčije se nije moglo udesiti. Pa, šta kažeš?«

Vrata su bila dvostruka, sa kukama za odelo u međuprostoru. Joahim zapali luster i u treperavom blesku ukaza se soba, vedra i mirna, sa svojim belim, praktičnim nameštajem, svojim isto tako belim, jakim tapetama koje se peru, sa svojim čistim linoleumom na podu i lanenim zavesama, koje su po

modernom ukusu bile izvezene jednostavno i veselo. Balkonska vrata stajala su otvorena; videle su se svetiljke u dolini i čula daleka muzika za igru. Dobri Joahim beše metnuo nekoliko cvetaka u malu vazu na ormarčiću — ono što se upravo moglo naći posle prve kosidbe, malo hajdučice i nekoliko zvončića, koje je svojom rukom uzabrao na obronku.

»To je zbilja krasno od tebe«, reče Hans Kastorp. »Kako je lepa soba! Ovde će se rado i udobno provesti nekoliko nedelja.«

»Prekjuče je ovde umrla jedna Amerikanka«, reče Joahim. »Berens je odmah rekao da će biti gotova dok ti dođeš, i da ćeš onda ti moći da dobiješ sobu. Njen verenik je bio kraj nje, engleski pomorski oficir, ali se nije baš vojnički ponašao. Svakog časa izlazio je u hodnik da plače, sasvim kao kakav deran. A zatim je mazao obraze kremom, jer je bio izbrijan a suze su ga pekle po licu. Preksinoć je Amerikanka imala dva prvoklasna krvoliptanja, i to je bio kraj. Ali nju su odneli još juče izjutra, a potom su ovde naravno svojski iskadili, formalinom, znaš, kažu da je on odličan za to.«

Hans Kastorp je slušao ovu priču s nekom živom rasejanošću. Stojeći zasukanih rukava pred ogromnim umivaonikom, čije su niklovane slavine presijavale na električnoj svetlosti, jedva da je bacio pogled na postelju od belog metala, pokrivenu čistim rubljem.

»Iskadili, to je sjajno«, reče, oran za razgovor i malo bez veze, dok je prao ruke i brisao ih. »Da, metilaldehid, to ne može da izdrži ni najjača bakterija — N2SO, ali štipa za nos, a? Razume se po sebi da je najveća čistoća prvi i osnovni uslov...«

On je ove reči izgovorio sa izvesnom afektacijom, pa nastavi neobično lako i tečno: »Šta sam ono hteo reći?... Verovatno se pomorski oficir brijao aparatom za brijanje, pretpostavljam bar, tom spravom čovek se lakše ozledi nego dobro naoštrenim brijačem, to je bar moje iskustvo: ja upotrebljavam čas jedno čas drugo... A kad na nadraženu kožu dođe slana voda, naravno da boli; svakako da je još u službi navikao da upotrebljava krem, ništa me to ne čudi« ... I brbljajući dalje, on reče da u svom koferu ima dve stotine komada »Marije Mančini« — vrsta cigare koju je pušio — da je carinski pregled bio neobično familijaran — i isporuči pozdrave od raznih lica iz zavičaja. »Zar se ovde ne greje?« uzviknu najednom i priđe radijatoru da ga opipa.

»Ne, nas ovde drže na prilično svežem režimu«, odgovori Joahim. »Mora da bude sasvim drukčija hladnoća da bi se u avgustu založilo centralno grejanje.«

»Avgust, avgust!« reče Hans Kastorp. »Ali meni je hladno! Meni je užasno hladno, baš po telu, jer u licu sam čudno vruć — evo pipni samo kako gorim!«

Taj čudan zahtev, da mu se pipne lice, nije se baš nimalo slagao sa prirodom Hansa Kastorpa, i njega samog dirnu neprijatno. Ni Joahim ne pristade na to, već samo reče:

»To je vazduh, to ne znači ništa. I sam Berens ima preko celog dana modre obraze. Poneko se nikad ne navikne. Nego, gou on, inače nećemo dobiti ništa za večeru.«

Napolju se opet pojavi bolničarka, motreći na njih kratkovido i radoznalo. Ali na prvom spratu Hans Kastorp najednom zastade, ukočen od nekog savršeno groznog šuma koji je dolazio sa neznatnog odstojanja, iza jedne okuke hodnika, šuma ne glasnog, ali tako savršeno gnusne vrste da Hans Kastorp iskrivi lice i svog rođaka pogleda razrogačenim očima. Neko je kašljao, očigledno nekakav muškarac; ali to kašljanje nije ličilo ni na jedno koje je Hans Kastorp ikada čuo, štaviše, u poređenju sa ovim svako drugo njemu poznato kašljanje bilo je divan i zdrav izraz vitalnosti, — kašljanje sasvim bez radosti i ljubavi, koje se nije događalo u pravilnim potresima, već je zvučalo kao jezivo mlitavo muljanje po kaši organskog raspadanja.

»Da«, reče Joahim, »kod ovoga je zlo. Austrijski aristokrata, znaš, elegantan čovek i kao rođen za gospodina i konjanika. A sad eto dokle je došlo. Ali još je na nogama.«

Dok su išli dalje Hans Kastorp je opširno govorio o kašljanju austrijskoga aristokrate. »Moraš uzeti u obzir«, reče, »da tako što nikad nisam čuo, da mi je potpuno novo, i onda je razumljivo što je na mene učinilo takav utisak. Ima tako mnogo vrsta kašljanja, suvo i zrelo kašljanje, i zrelo je zdravije, kao što svi kažu, i bolje, nego kad se čovek tako cepa. Kad sam u svojoj mladosti (»u svojoj mladosti«, reče on) imao difteriju, urlikao sam kao vuk, i svi su se obradovali kad je kašalj sazreo, sećam se dobro toga. Ali kašljanje kao ovo ne poznajem, bar ja ne — to više i nije kašalj živa čoveka. Nije suv, ali ne možemo reći ni da je zreo, to ni izdaleka nije pogodan izraz za njega. To ti je kao kad bi pri tom gledao i u čoveka unutra, gledao kako tamo izgleda, — sve sama kaša i mulj ...«

»Dosta«, reče Joahim, »ja ga slušam svakog dana, ne moraš mi opisivati.«

Ali Hans Kastorp nikako nije mogao prestati da govori o kašlju koji je čuo, više puta je tvrdio da se pri tom može gledati unutra u aristokratu, i kad su ušli u restoran, njegove od puta umorne oči imale su grozničav sjaj.

U RESTORANU

U restoranu je bilo svetlo, elegantno i prijatno. On se nalazio odmah desno od hola, prekoputa salona i, kako Joahim objasni, upotrebljavali su ga poglavito novodošavši gosti koji jedu van određenog vremena i oni koji imaju posetu. Ali tu se svečano proslavljaju i rođendani i predstojeći odlazak, kao i povoljan ishod opšteg pregleda. Ponekad je vrlo svečano i bučno u restoranu, reče Joahim; služi se čak i šampanj. Sad je u njemu sedela samo jedna dama, tako od trideset godina, koja je čitala knjigu ali pri tom tiho pevušila i srednjim prstom leve ruke neprestano dobovala po stolnjaku. Kad su mladići seli, promeni ona mesto da bi im okrenula leđa. Joahim objasni tiho da ona zazire od ljudi, i u restoranu obeduje uvek čitajući knjigu. Pričalo se, štaviše, da je još kao sasvim mlada devojka došla u sanatorijum za grudobolne i otada nije više živela u svetu.

»Pa onda si ti sa svojih pet meseca još sasvim mlad početnik prema njoj i bićeš to i kad budeš imao čitavu godinu na grbači«, reče Hans Kastorp svome rođaku; našto Joahim dohvati jelovnik i sleže ramenima, što mu ranije nije bilo svojstveno.

Seli su za uzdignuti sto kraj prozora, na najlepše mesto. Kraj zavesa krem boje sedeli su oni jedan prema drugom, lica obasjanih svetlošću električne stone lampice sa crvenim zaklonom. Hans Kastorp sklopi svoje sveže oprane ruke i trljaše ih sa osećanjem prijatnog iščekivanja, kao što je obično činio kad sedne za sto — možda zato što su njegovi preci pred obed čitali molitvu. Služila ih je jedna prijatna devojka grlena glasa, u crnoj haljini sa belom keceljom i velikim licem neobično zdrave boje, i na svoju veliku veselost doznade Hans Kastorp da se kelnerice ovde nazivaju »trpezarijske devojke«. Oni joj poručiše bocu Gruaud Larose, koju Hans Kastorp vrati da se bolje rashladi. Jelo je bilo odlično. Imali su supu od špargli, punjene patlidžane, pečenje sa puno garnirunga, jedan naročito dobro spravljen slatkiš, razne sireve i voće. Hans Kastorp je jeo preterano, mada nije imao tako dobar apetit kao što je mislio. Ali on je navikao da mnogo jede čak i kad nije bio gladan, i to iz pažnje prema samome sebi.

Joahim nije jelima odavao mnogo počasti. On je te kuhinje bio sit, kako reče, siti su je svi ovde gore, i običaj je da se jelu prave zamerke; jer kad se ovde sedi čitavu večnost i tri dana više... U naknadu za to, vino je pio sa zadovoljstvom, štaviše sa izvesnom predanošću, i više puta, brižljivo izbegavajući preterano nežne reči, davao je izraza svome zadovoljstvu što sad ima nekoga s kim se molže pametno porazgovarati.

»Zbilja, sjajno je što si došao«, reče on i u njegovom odmerenom glasu bilo je uzbuđenja. »Mogu slobodno reći da je to za mene čitav događaj. Ipak je to promena — mislim, zarez, obeležje u večitoj bezgraničnoj jednolikosti..

»Ali vama ovde mora da vreme u stvari brzo prolazi«, primeti Hans Kastorp.

»Brzo i lagano, kako se uzme«, odgovori Joahim. »Ono uopšte ne prolazi, da ti pravo kažem, nije to nikakvo vreme, niti je ovo nekakav život — ne, to nije«, reče vrteći glavom i opet prihvati čašu.

I Hans Kastorp je pio, iako mu je lice sad plamtelo kao vatra. Ali u telu je i dalje osećao hladnoću, i neka naročito radosna pa ipak mučna uznemirenost ležala mu je u udovima. Govorio je preterano brzo, jezik bi mu se često zaplitao, a preko toga je prelazio odmahnuvši prezrivo rukom. Uostalom, i Joahim je bio neobično raspoložen i njihov razgovor postade utoliko slobodniji i veseliji kad ona dama što je pevušila i dobovala prstom po stolu najednom ustade i ode. Oni su jedući mlatarali viljuškom, sa punim ustima pravili važan

izraz lica, smejali se, klimali glavom, slegali ramenima, i ne bi ljudski ni progutali zalogaj a već bi nastavljali da govore. Joahim je hteo da čuje štogod o Hamburgu i naveo je razgovor na plan o regulisanju Elbe.

»Epohalno!« reče Hans Kastorp. »Epohalno za razvoj našeg parobrodarstva, apsolutno od neizmernog značaja. Odmah ćemo staviti u budžet, kao neposredan jedinstven izdatak, pedeset miliona, i možeš biti uveren da dobro znamo šta radimo.«

Ali i pored sve važnosti koju je pridavao regulaciji Elbe, on odmah napusti tu temu, i zatraži da mu Joahim još priča o životu »ovde gore« i o gostima, čemu se Joahim rado odazva, jer se radovao što može da se nekom poveri i sebi olakša. Ono o mrtvacima koje spuštaju pistom za bob morao je da ponovi i još jednom izričito naglasi da je to sušta istina. Pošto Hansa Kastorpa opet spopade smeh, smejao se i on, i izgleda da je od srca u tome uživao, i pričao je i druge smešne stvari da bi podržao to dobro raspoloženje. Pričao je da za njegovim stolom sedi jedna dama, po imenu gospođa Šter, prilično bolesna uostalom, žena jednog muzičara iz Kanštata: to je najneobrazovanije stvorenje koje je ikad sreo. »Dezinfiscirati« kaže ona, ali najozbiljnije. A asistenta Krokovskog naziva »fomulus«. I to čovek mora da proguta, a da ni usne ne razvuče. Sem toga voli da ogovara, kao većina ovde gore, uostalom, i za jednu drugu damu, gospođu Iltis, kaže da nosi »sterilet«. »Ona to naziva sterilet, pa to vredi para!« I skoro u ležećem položaju, sasvim zavaljeni u stolice, tako su se jako smejali da su se sve tresli od smeha i skoro jednovremeno obojica se zagrcnuše.

Ponekad bi se Joahim sneveselio i setio svoje sudbine.

»Da, mi eto sedimo i smejemo se«, reče sa bolnim licem i ponekad još prekidan trzajima dijafragme, »a pri tom se ne može sagledati kad ću otići odavde, jer kad Berens kaže: još pola godine, — onda je to najmanja mera, mora čovek da bude spreman i na više. A ipak je to teško, reci sam, zar nije to žalosno za mene. Već su me bili primili, a idućeg meseca mogao bih da polažem ispit za oficira. A ja, eto, bazam ovde sa termometrom u ustima, i slušam lupetanje te neobrazovane i glupe gospođe Šter i traćim vreme. Godina dana znači toliko u našim godinama, ona donosi toliko promena i napretka u životu, dole. A ja ovde moram da trunem kao voda u bari, da, baš kao ustajala bara, nije to nikakvo preterano poređenje...«

Na to je Hans Kastorp, za veliko čudo, odgovorio samo pitanjem da li se ovde može dobiti porter, a kad ga rođak malo začuđeno pogleda, primeti da Hans Kastorp samo što nije zaspao — upravo da je već spavao.

»Pa ti spavaš!« reče Joahim. »Hajde, vreme je da legnemo, vreme je za obojicu.«

»Uopšte nema vremena«, reče Hans Kastorp teška jezika. Ali on ipak pođe, malo poguren i krutih nogu, kao čovek koji bukvalno pada od umora, — ali se silom pribra kad u holu, još samo slabo osvetljenom, ču Joahima gde reče: »Eno gde sedi Krokovski. Čini mi se da ipak treba da te predstavim.«

Doktor Krokovski je sedeo na svetlosti, kraj kamina u jednom od salona, odmah pored otvorenih vrata na guranje, i čitao je novine. On ustade kad mu mladići priđoše i Joahim, u vojničkom stavu, reče:

»Dozvolite mi, molim vas, gospodine doktore, da vam predstavrš svoga rođaka Kastorpa, iz Hamburga. Baš sad je stigao.«

Doktor Krokovski pozdravi novoga gosta sa izvesnom vedrom, snažnom i ohrabrujućom srdačnošću, kao da je hteo da naznači da je pred njim izlišno svako snebivanje, a na svom mestu jedino veselo poverenje. Imao je otprilike trideset pet godina, bio je širokih pleća, gojazan, znatno manji nego dva mladića što su etajala pred njim, tako da je morao da iskrivi i zabaci glavu da bi im gledao u lice, i izvanredno bled — neko prozračno, gotovo

fosforescentno bledilo, koje se još jače isticalo usled tamne vatre njegovih očiju, njegovih crnih obrva i poduže crne brade, sa dva špica na kraju, u kojoj se već videlo nekoliko sedih dlaka. Nosio je crn, već nešto pohaban sako na dva reda, crne, šupljikave plitke cipele, slične sandalama, sa debelim čarapama od sive vune i mek okovratnik, posuvraćen preko jake na kaputu kakav je Hans Kastorp dotle video samo na jednom fotografu u Dancigu i koji je pojavi dr Krokovskog zaista davao boemski izgled. Smeškajući se srdačno, tako da se u bradi pojaviše žućkasti zubi, on steže ruku mladom čoveku i reče u baritonu sa malo stranački otegnutim naglaskom:

»Dobro nam došli, gospodine Kastorpe! Nadam se da ćete se brzo privići i dobro osećati u našoj sredini. Dolazite li nam kao pacijent, ako smem da pitam?«

Bilo je dirljivo gledati kako se Hans Kastorp muči da se pokaže ljubazan i da savlada sanjivost. Ljutio se što je u tako rđavoj formi i sa nesigurnim samopouzdanjem mladih ljudi video je u asistentovom osmejku i bodrenju znak blagog podsmeha. Odgovorio je da ostaje tri nedelje, spomenu i svoj ispit i dodade da je, hvala bogu, sasvim zdrav.

»Zaista?« upita dr Krokovski isturajući ukrivo svoju glavu, kao da se ruga, a osmejak mu se još više razvuče... »Pa onda ste vi fenomen vredan studiranja! Ja još nisam naišao na sasvim zdrava čoveka. Kakav ste ispit položili, ako je dozvoljeno pitati?«

»Ja sam inženjer, gospodine doktore«, odgovori Hans Kastorp, sa skromnim dostojanstvom.

»Ah, inženjer!« I osmejak dr Krokovskog kao da se povuče i za trenutak izgubi nešto od snage i srdačnosti. »To je izvrsno. I vi, dakle, ovde nećete tražiti nikakvu lekarsku pomoć, ni u pogledu telesnom ni u psihičkom?«

»Ne, neizmerno vam hvala«, reče Hans Kastorp i umalo što ne ustuknu jedan korak.

Tada se na licu doktora Krokovskog opet pobedonosno pojavi osmejak, i rukujući se srdačno sa mladim čovekom, uzviknu glasno:

»E pa onda, neka vam je laka noć, gospodine Kastorpe, — spavajte mirno potpuno svesni svoga besprekornog zdravlja! Laka vam noć i do viđenja!« — Tim rečima oprosti se sa dvojicom mladića i opet sede da čita novine.

Kod lifta više nije bilo posluge, i zato su pošli stepenicama ćuteći i malo zbunjeni susretom sa doktorom Krokovskim. Joahim otprati Hansa Kastorpa do sobe br. 34, gde je hromi momak u redu doneo prtljag novoga gosta, i oni su ćaskali još četvrt sata dok je Hans Kastorp vadio spavaće ruho i stvari za toaletu i uz to pušio debelu blagu cigaretu. Do cigare danas bez sumnje neće više ni doći, što mu je izgledalo čudno i dosta neobično.

»Izgleda vrlo važan«, reče izbacujući pri tom udahnuti dim. »Bled je kao vosak. Ali njegova obuća, slušaj, pa to je strašno. Čarape od sive vune i, onda, te sandale. Nego, da se nije uvredio na kraju?«

»On je malo osetljiv«, priznade Joahim. »Nije trebalo tako grubo da odbiješ lekarsku pomoć, bar ne psihičku. On ne voli kad se ljudi od toga izvlače. Ni mene mnogo ne mari zato što mu se ne poveravam dovoljno. Ali s vremena na vreme ispričam mu ipak poneki san, da ima šta da sekcira.«

»Pa onda sam ga ipak uvredio«, reče Hans Kastorp zlovoljno; jer nije bio zadovoljan sobom što je drugoga uvredio, a onda ga i umor poče još jače da hvata.

»Laku noć«, reče. »Pašću od umora.«

»U osam sati doći ću po tebe da idemo na doručak.«

Hans Kastorp se na brzu ruku spremi za spavanje. Samo što je ugasio lampicu na noćnom stočiću, san ga savlada, ali on se još jednom trže, setivši se da je u njegovom krevetu

prekjuče neko umro. »To svakako nije bilo prvi put«, reče sebi, kao da bi ga to moglo umiriti. »Ovo je prosto mrtvački krevet, običan mrtvački krevet.« I zaspa.

Ali čim je zaspao poče da sanja i sanjao je gotovo neprestano do sutradan izjutra. U snu je video poglavito Joahima Cimsena kako se u čudno iskrivljenom položaju spušta na bobu po kosoj stazi. Bio jetako fosforescentno bled kao doktor Krokovski, a napred na saonicama sedeo je i upravljao austrijski aristokrata sasvim neodređena lika, kao neko koga smo samo čuli da kašlje. »To nam je sasvim svejedno — nama, ovde gore«, reče iskrivljeni Joahim, a zatim se on, a ne aristokrata, zakašlja onako strašno muljavo. Na to Hans Kastorp poče gorko da plače i uvide da mora da otrči u apoteku da kupi krem. Ali na putu je sedela gospođa Iltis sa uspijenom njuškom i držala nešto u ruci, što je očevidno trebalo da bude »sterilet«, a bio je samo aparat za brijanje. Na to se Hans Kastorp opet zasmeja; i tako je bacan iz jednog raspoloženja u drugo, dok se kroz poluotvorena balkonska vrata ne pojavi zora i ne probudi ga.

GLAVA DRUGA

O KRSTIONICI I O DEDINOM DVOSTRUKOM LIKU

Hans Kastorp je sačuvao samo blede uspomene na svoj pravi roditeljski dom; oca i majku jedva da je i znao. Oni su umrli u kratkom razmaku između njegove pete i sedme godine, prvo majka, sasvim iznenada i u očekivanju porođaja, od skleroze krvnih sudova usled zapaljenja vena, od embolije, kako je to označio doktor Hajdekind, od koje trenutno nastupi paraliza srca: — upravo se smejala sedeći u postelji, izgledalo je kao da će pasti od smeha, i to se i dogodilo, ali zato što je izdahnula. Ovo nikako nije mogao da shvati otac, Hans Herman Kastorp, i kako je vrlo nežno voleo svoju ženu, a ni sam nije bio od najjačih, nije mogao s tim da se pomiri. Duh mu je od toga bio zbunjen i kao sputan; u svojoj pomućenosti počinio je greške u poslu, tako da je firma Kastorp i sin pretrpela znatne gubitke; drugoga proleća po ženinoj smrti, prilikom inspekcije silosa, na vetrovitom pristaništu, navukao je zapaljenje pluća, i pošto njegovo oslabelo srce nije moglo da izdrži veliku vatru, umro je posle samo pet dana, i pored sve brige koju mu je posvetio doktor Hajdekind, i, uz znatno učešće građana, sahranjen je pored svoje žene u porodičnoj grobnici Kastorpovih, koja je imala vrlo lep položaj, na groblju sv. Katarine, sa izgledom na Botanički vrt.

Njegov otac, senator, preživeo ga je, mada samo za malo, i to kratko vreme do dedine smrti — uostalom i on je umro od zapaljenja pluća, i to u najvećim mukama i bolovima, jer za razliku od svoga sina bio je Hans Lorenc Kastorp teško salomljiva priroda,snažnim žilama vezana za život, — dakle taj razmak vremena, samo godinu i po dana, provelo je siroče Hans Kastorp u kući svoga dede, u jednoj kući na Esplanadi, sagrađenoj početkom prošloga veka po ukusu severnjačkog klasicizma, obojenoj tmurnom bojom, sa polustubovima sa obe strane ulaznih vrata, postavljenih usred prizemlja uzdignutog za pet stepenika, i sa dva sprata, sem međusprata, čiji su prozori bili spušteni do poda i zaštićeni gvozdenim rešetkama.

Ovde su bile isključivo sobe za prijem, računajući tu i svetlu trpezariju, ukrašenu štuko-gipsom, čija su tri prozora, prekrivena zavesama boje crna vina, gledala na vrtić pozadi, i u kojoj su, za tih osamnaest meseca, deda i unuk svakodnevno u četiri sata ručavali, a služio ih je stari Fita, sa minđušama u ušima i srebrnim dugmetima na fraku, koji je uz taj frak nosio istu batistenu kravatu kao i sam njegov gazda i na sasvim sličan način uvlačio u nju izbrijanu bradu, i kome se deda obraćao sa ti, govoreći sa njim u dijalektu, ne u šali — bio je bez sklonosti za humor — već sasvim ozbiljno i zato što se uopšte tako ophodio sa ljudima iz naroda, radnicima na silosu, poštarima, kočijašima i poslugom. Hans Kastorp je to rado slušao, a isto tako vrlo rado je slušao kako Fita odgovara, takođe u dijalektu, naginjući se pri serviranju prema svome gospodaru, da bi mu govorio u desno uvo, na koje je senator znatno bolje čuo nego na levo. Stari bi razumeo, klimnuo glavom i jeo i dalje, sedeći prav između visokog naslona stolice od mahagonija i stola, jedva malo nagnut nad tanjirom, a unuk, prekoputa njega, posmatrao bi mirno, sa dubokom i nesvesnom pažnjom, kratke i odmerene pokrete sa kojima su lepe, bele dedine ruke, mršave i staračke, sa ispupčenim šiljatim noktima i zelenim prstenom s grbom na desnom kažiprstu, slagale na kraj viljuške zalogaj

sastavljen od mesa, povrća i krompira, i, uz lako naginjanje glave, prinosile ga ustima. Hans Kastorp bi gledao u svoje rođene, još nevešte ruke i osećao da je u njima već nagoveštena mogućnost da, jednom kasnije, drži nož i viljušku isto tako kao njegov deda.

Drugo je pitanje bilo da li će ikad doći dotle da svoju bradu skrije u takvu kravatu kakva je ispunjavala širok otvor čudnog dedinog okovratnika čiji su oštri vrhovi dodirivali njegove obraze. Jer za to je trebalo biti star kao on, a već danas, sem njega i njegovog starog Fite, niko više nadaleko nije nosio takve kravate i okovratnike. To je bila šteta, jer Hansu Kastorpu se naročito dopadalo kako je deda naslanjao bradu na visoku, kao sneg belu kravatu; i kasnije još, kad je već bio odrastao, voleo je mnogo da se toga seća: bilo je u tome nečega što je u suštini svoga bića odobravao.

Kad bi prestali da jedu i savili svoje servijete, smotali ih u kotur i stavili u srebrne karike — posao koji Hans Kastorp onda nije mogao tako lako da obavi, jer su servijete bile velike kao mali stolnjaci — tada bi se senator digao sa stolice koju bi Fita iza njega povukao i, troma koraka, prešao u »kabinet« da uzme cigaru, a ponekad bi za njim pošao i unuk.

Taj »kabinet« je postao zahvaljujući tome što je trpezarija zauzimala celu širinu kuće i imala tri prozora, zbog čega nije ostalo dovoljno prostora za tri salona, što je inače bio slučaj u kućama tog tipa, već samo za dva, od kojih je pak jedan, okomit prema trpezariji, samo sa jednim prozorom prema ulici, ispao nesrazmerno dubok. Zato je od njega odvojen otprilike četvrti deo njegove dužine, baš taj »kabinet«, uzan prostor koji je dobijao svetlost odozgo, uvek polumračan i samo sa malo nameštaja: jedna polica na kojoj je stajao senatorov kovčežić za cigare, jedan sto za kartanje u čijoj je fioci bilo puno privlačnih stvari: karte za vist, žetoni, daščica sa pokretim jezičcima za beleženje poena, jedna tablica sa križuljom, muštikle od hartije i druge stvarčice; najzad, u uglu, stajao je jedan stakleni ormar u rokoko stilu od palisandra, iza čijih su okana bile razapete zavese od žute svile.

»Deda«, desilo bi se da u kabinetu kaže mali Hans Kastorp, podižući se na prste da bi se približio starčevu uhu, »pokaži mi, molim te, krstionicu!«

I deda, koji je već bio zabacio peševe svoga dugog i mekanog geroka i iz džepa od pantalona izvukao svežanj ključeva, otvorio bi tada stakleni ormar iz čije bi unutrašnjosti dečka zapahnuo neobično prijatan i čudan miris. U njemu su se čuvali razni predmeti kojima se nije služio i baš zato privlačni: dva izvijena srebrna svećnjaka, jedan slomljeni barometar sa figurinama izrađenim u drvetu, album sa dagereotipskim snimcima, kedrova kutija za liker, mali jedan Turčin, tvrd kad se pipne pod odelom od šarene svile, sa mašinerijom u telu, koja ga je nekad osposobljavala da trči preko stola, ali je već davno otkazala poslušnost, dalje, starinski model lađe i, sasvim na dnu, čak i jedna mišolovka. Ali stari bi izvukao iz jedne od srednjih pregrada jedan jako oksidisan okrugao srebrni sud koji je stajao na isto tako srebrnoj plitici i pokazivao bi dečku oba komada razdvojivši ih i okrećući ih sa svih strana, uz objašnjenje koje je već često davao.

Zdela i plitica nisu prvobitno išle jedna uz drugu, kao što se to moglo i videti i kao što je dečku opet objašnjeno, ali one su se, reče deda, upotrebom sjedinile već otpre nekih sto godina, naime otkako je nabavljena zdela. Zdela je bila lepa, jednostavnog, plemenitog oblika, izrađena u strogom ukusu sa početka prošloga veka. Glatka i čvrsta, ležala je na okruglom postolju i iznutra je bila pozlaćena; ali se zlato vremenom otrlo i ostao je samo žućkasti sjaj. Kao jedini ukras, po njenoj gornjoj ivici pružao se, u reljefu, venac ruža i reckastog lišća. Što se tiče plitice, njena znatno dublja starost mogla se pročitati na unutrašnjoj strani. »Hiljadu šest stotina pedeseta« stajalo je tamo izrezano u iscifranim brojkama, i razne izuvijane šare okruživale su tu cifru, izgravirane u »modernom stilu« onoga vremena, bombasto i proizvoljno, sve grbovi i arabeske, pola zvezde, a pola cvetovi.

A na zadnjoj strani bila su urezana, tačkicama i raznovrsnim slovima, imena starešina u porodici Kastorp koji su tokom vremena bili vlasnici toga suda: bilo ih je već sedam, i pored svakog godina kad je nasledio sud; i starac, utonuo u kravatu, ukazivao je kažiprstom, ukrašenim velikim prstenom, unuku na svako pojedino ime. Ime očevo nalazilo se tu, pa dedino i pradedino, a zatim se u ustima tumača predmetak »pra« udvostručavao, utrostručavao, učetvorostručavao, dok je dečak, glave nagnute na stranu, gledao ukočenim očima, zamišljenim ili rastrojeno-sanjalačkim, i sa predano sanjivim ustima, i slušao to »pra-pra-pra-pra-«, taj tamni zvuk groba i pokopanog vremena, koji je ipak, u isti mah, izražavao pobožno održvanu povezanost sa sadašnjicom, sa njegovim rođenim životom i svim onim što je duboko potonulo i što je na njega sasvim čudno delovalo: baš onako kako se to na njegovom licu i odražavalo. Slušajući taj zvuk zamišljao je da udiše memljiv i vlažan vazduh, vazduh crkve Sv. Katarine ili kripte sv. Mihaila, da oseća dah onih mesta koja vas nagone da, sa šeširom u ruci, koračate nekako snishodljivo i nagnuti napred, na vrhovima prstiju; mislio je da čuje i samotni i blaženi mir tih mesta sa zvučnim odjekom; pobožna osećanja mešala su se, pri zvuku tog potmulog sloga, sa osećanjima smrti i istorije, i sve to bilo je dečaku nekako prijatno, štaviše možda je baš radi tog zvuka, da bi ga čuo i ponovio, i molio da mu se opet pokaže krstionica.

Zatim bi deda vratio sud na pliticu i dao mališanu da pogleda u glatku, bledozlatastu šupljinu koja je presijavala od svetlosgi što je padala odozgo.

»Evo, uskoro će osam godina«, reče on, »kako smo te držali iznad ovog suda i voda kojom si kršten tekla je u njega... Crkvenjak Lasen, iz crkve Sv. Jakova, sipao je vodu u šaku našem dobrom pastoru Bugenhagenu, a odatle se preko tvog temena slivala u zdelu. Ali mi smo je zagrejali da se ti ne bi uplašio i da ne bi plakao, i ti to zbilja nisi ni uradio, već si se, naprotiv, pre toga tako drao da Bugenhagenu nije bilo lako da održi govor, ali kad je došla voda, tada si se umirio, a to je, nadam se, bilo iz poštovanja prema svetoj tajni. A uskoro će biti četrdeset i četiri godine kako je kršten tvoj pokojni otac, i sa njegove glave tada je curila voda u zdelu. To je bilo ovde u kući, njegovoj roditeljskoj kući, tamo u trpezariji ispred srednjeg prozora, a krstio ga je još stari pastor Hezekil, onaj isti koga, kao mladog čoveka, Francuzi umalo nisu streljali, jer je sa predikaonice govorio protiv njihove pljačke i njihovih nameta, — i on je već davno, davno kod Gospoda. A pre sedamdeset i pet godina, tada su krstili i mene, takođe tu u trpezariji, i moju glavu držali su nad zdelom, baš kako stoji ovde na plitici, i sveštenik je govorio iste reči kao kod tebe i tvog oca, i topla, bistra voda tekla je isto tako sa moje kose (ni onda nije bilo mnogo više nego što je sad imam na glavi) u zlatnu zdelu.«

Mališan je pogledao na dedinu uzanu staračku glavu, koja je sad opet bila nagnuta nad krstionicom, kao u davno proteklom času o kome je pričao, i njega obuze već poznato mu čudno osećanje, donekle sanjalačko donekle zastrašujuće, osećanje nečega što istodobno prolazi i ostaje, nekog promenljivog stanka što u sebi nosi večiti povratak i jednolikost od koje hvata nesvestica, — osećanje koje mu je u takvim prilikama odranije bilo poznato i koje je očekivao i želeo da ga opet obuzme: delom mu je baš radi njega bilo i stalo do toga da mu se pokaže to porodično nasleđe, što prelazi iz ruke u ruku, a ipak ostaje.

Kad je mladić docnije ispitivao sebe, našao je da se slika njegovog dede urezala u dušu mnogo dublje, jasnije i značajnije nego slika njegovih roditelja: što je verovatno počivalo na naklonosti i naročitoj fizičkoj srodnosti, jer unuk je ličio na dedu ukoliko ružičast žutokljunac može da liči na sedog i krutog sedamdesetogodišnjaka. Ali to je svakako bilo naročito karakteristično za starca, koji je neosporno bio upadljiva ličnost, prava živopisna figura u porodici.

Otvoreno govoreći, vreme je bilo prešlo preko načina života i nazora Hansa Lorenca Kastorpa već mnogo pre njegove smrti. Bio je to gospodin i veliki hrišćanin, član reformisane crkve, sa nazorima strogo konzervativnim, tako tvrdoglav u težnji da aristokratski zbije društveni sloj u kome su ljudi bili sposobni da vladaju, kao da je živeo u četrnaestom veku, kad je stalež zanatlija u borbi protiv žilavog otpora patricija sa njegovim starim slobodama počeo da osvaja sedišta i glasove u gradskom veću, — i čovek koji se teško mogao pridobiti za novinu. Njegova delatnost beše pala u doba snažnog poleta i mnogostrukih preobražaja, u doba napretka u forsiranim marševima, koji su u javnom životu stalno zahtevali mnogo požrtvovanosti i smelosti. Ali od njega, starog Kastorpa — to sam Gospod zna — nije zavisilo što je duh novog vremena slavio svoje nadaleko poznate, sjajne pobede. On je bio mnogo više za običaje pradedova i stare institucije nego za vratolomno proširenje pristaništa i druga bezbožna velikovaroška šegačenja, kočio je i stišavao gde god je mogao, i da je po njemu, u administraciji bi i dan-danas bilo onako staromodno idilično kao u svoje vreme u njegovoj vlastitoj kancelariji.

Tako je starac, za vreme svoga života i kasnije, izgledao u očima građana, i mada se mali Hans Kastorp nije ništa razumevao u državne poslove, njegovo detinje oko, mirno posmatrajući, napravilo je u suštini iste opaske — neme opaske, pa prema tome nekritičke, ali pune života, koje su uostalom i kasnije, kao svesna uspomena, sačuvale svoje sasvim neprijateljsko obeležje prema reči i analizi i zadržale svoj prosto afirmativni karakter. Kao što smo rekli, naklonost je ovde bila posredi, ona tesna povezanost i duševno srodstvo bića, što ponekad preskoči jedno koleno, i koja nije ništa retko. Deca i unuci gledaju da bi se divili, a dive se da bi naučili i usavršili ono što po nasleđu već leži u njima.

Senator Kastorp bio je mršav i visok. Godine su mu savile leđa i vrat, ali on je pokušao da krivljenje izgladi ispravljajući se silom. Pri tom su se njegova usta, čije usne nisu više držali zubi, već su ležale neposredno na praznim desnima (pošto je veštačku vilicu stavljao samo kad jede), spuštala na način dostojanstveno mučan, i baš otuda — svakako i kao sredstvo da spreči početo klaćenje glave — dolazilo je ono kruto i strogo držanje i uvlačenje brade, što se toliko dopadalo mladome Hansu Kastorpu.

Stari Kastorp je voleo burmuticu — služio se jednom duguljastom burmuticom od kornjačine kože, optočenom zlatom — i iz tog razloga upotrebljavao je crvene džepne maramice, čiji su mu krajičci obično virili iz zadnjeg džepa na geroku. Iako je to bila malo smešna slabost u njegovoj pojavi, delovala je ipak sasvim kao povlastica godina, kao nemarnost koju starost sebi dozvoljava, bilo svesno i na žovijalan način, bilo u nesvesti dostojnoj poštovanja; ali to je svakako bio jedini nehat koji je oštar detinji pogled Hansa Kastorpa ikad primetio na dedinoj spoljašnjosti. Ali kako za sedmogodišnjeg dečka tako i kasnije, u sećanju, za odrasloga, svakodnevna starčeva pojava nije bila ona prava i stvarna. U pravoj stvarnosti izgledao je drukčije, daleko lepše i tačnije nego obično — baš onako kako je izgledao na jednoj slici, na jednom portretu u prirodnoj veličini koji je ranije visio u sobi njegovih roditelja i koji se posle, zajedno sa malim Hansom Kastorpom, preselio na Esplanadu, gde je dobio mesto u salonu, iznad velikog divana od crvene svile.

Ona je predstavljala Hansa Lorenca Kastorpa u njegovom zvaničnom odelu, kao odbornika grada, u onoj ozbiljnoj, čak i pobožnoj građanskoj nošnji jednog prohujalog vremena, koju je kroz vekove nosila jedna istovremeno dostojanstvena i smela zajednica, i upotrebljavala u svečanim prilikama, da bi na ceremonijalan način sjedinila prošlost sa sadašnjošću, sadašnjost sa prošlošću, i da bi ukazala na stalnu povezanost stvari i poštovanja dostojnu sigurnost svog trgovačkog potpisa. Senator Kastorp naslikan je tu kako stoji, na ružičasto popločanom podu, u perspektivi stubova i gotskih lukova. Stajao je, brade

spuštene, usta povučenih naniže, plavih očiju sa suznim kesicama pod njima, misaona pogleda uprav ljena u daljinu, u crnom kaputu sličnom mantiji i dugom do preko kolena, a koji je, spreda otvoren, na ivici i rubu imao širok pervaz od krzna. Iz prostranih, naguntanih i opervaženih polurukava izlazili su uži donji rukavi od jednostavne materije, a manžetne od čipaka pokrivale su ruke do zglavaka. Oko vitkih staračkih listova bile su crne dokolenice od svile, a na nogama cipele sa srebrnim kopčama. Oko vrata, pak, ležao mu je širok, krut i gusto nabran okovratnik tanjirastog oblika, spreda ugnut a sa strane uzdignut, ispod koga se, uz sve ovo, spuštao niz prsnik još i nabran batisteni žabo. Ispod miške držao je starinski šešir sa širokim obodom i kupastom glavom.

Bila je to izvrsna slika, stvorena rukom pravog umetnika, izrađena sa dobrim ukusom u egilu starih majstora koji je nametao sam predmet, i koja je kod posmatrača budila sećanje na razne špansko-holandske slike s kraja srednjega veka. Mali Hans Kastorp ju je često posmatrao, bez umetničkog razumevanja, naravno, pa ipak sa izvesnim opštijim i čak dubokim razumevanjem; mada je samog dedu video takvog kako je na platnu predstavljen samo jedan jedini put, prilikom jedne svečane povorke u opštinskom domu, pa i tada samo za trenutak, nije mogao, kao što rekosmo, da ovu njegovu sliku ne smatra za njegovu pravu i stvarnu sliku, dok je u dedi svakidašnjice video tako reći interim, nekog privremenog dedu koji je samo nesavršeno odgovarao onom pravom. Jer ono što se razlikovalo i što je bilo čudno u toj njegovoj svakodnevnoj pojavi, počivalo je očito na tom nesavršenom, možda nešto neveštom prilagođavanju, to su bili nagoveštaji i ostaci, koji se nisu mogli sasvim izbrisati, njegovog čistog i pravog lika. Tako su veliki okovratnik i široka bela kravata bili staromodni; ali je bilo nemoguće to obeležje primeniti na onaj divni deo odela koji su okovratnik i kravata samo donekle nagoveštavali, naime na španski, naborani okovratnik. A tako je bilo i sa cilindrom neobično izvijena oboda koji je deda nosio po ulici i kome je, u višoj stvarnosti, odgovarao onaj filcani šešir široka oboda sa slike, kao i sa dugim i nabranim gerokom čiji je prvobitni i stvarni lik u očima malog Hansa Kastorpa bio onaj opervaženi i krznom optočeni talar.

Odobrio je tako svim svojim srcem što se deda pojavio baš kakav je bio i blistao u svom savršenstvu onoga dana kad je trebalo rastati se s njim. To je bilo u trpezariji, onoj istoj odaji u kojoj su tako često sedeli za trpezom jedan prema drugom; usred odaje Hans Lorenc Kastorp ležao je sada na odru u srebrom okovanom kovčegu, okruženom položenim vencima. Borio se sa zapaljenjem pluća, borio se žilavo i dugo, iako se bio, kako se činilo, samo s mukom prilagodio ovome životu, i sad je ležao, eto, nije se znalo da li kao pobednik ili kao pobeđen, u svakom slučaju sa strogo smirenim izrazom i jako izmenjen i zašiljena nosa od silne borbe, ležao na svojoj paradnoj postelji, glave uzdignute na svilenim jastucima, tako da mu je brada počivala u srednjem udubljenju svečanog okovratnika, dok mu je donji deo tela bio pod pokrivačem na kome je ležala palmova grana. A između ruku upola pokrivenih manžetnama od čipaka, čiji su prsti, iako poređani kao u prirodnom položaju, odavali utisak hladnoće i mrtvila, između tih ruku stavili su krst od slonove kosti na koji je, činilo se, neprestano gledao spuštenih kapaka.

Na početku njegove poslednje bolesti Hans Kastorp je svoga dedu viđao više puta, ali pred kraj ga više nije video. Njega su sasvim poštedeli toga da gleda muke koje su uglavnom nastajale noću, samo posredno je on to osećao, po mučnoj atmosferi u kući, po crvenim očima staroga Fite, po dolasku i odlasku doktora. A rezultat do koga je došao u trpezariji bio bi ukratko taj da se deda sada svečano oslobodio privremenog prilagođavanja i definitivno se vratio u svoj pravi i njemu prikladan oblik — sasvim opravdan rezultat, mada je stari Fita plakao i neprestano vrteo glavom, i mada je sam Hans Kastorp plakao kao onda kad je video

svoju iznenada umrlu majku, pa uskoro potom i svoga oca kako miran i njemu tuđ leži na odru.

Jer bio je to već treći put u tako kratkom razmaku vremena i u tako mladim godinama, da smrt deluje na duh i čula — pogotovu i na čula — maloga Hansa Kastorpa; taj prizor i utisak nije mu više bio nov, no sad već sasvim dobro poznat, i kao što se oba ranija puta vladao sasvim ozbiljno i bio siguran u sebe, nimalo slabih nerava, iako je, sasvim prirodno, osećao potištenost, tako se držao i sada, pa čak i sigurnije. Ne shvatajući praktični značaj tih događaja za svoj život, ili pak budući detinjasto ravnodušan prema njima, uveren da će se svet već nekako pobrinuti za njega, on je kraj ovih kovčega ispoljio izvesnu takođe detinju hladnoću i objektivno interesovanje za spoljašnje stvari, koje je kod trećeg slučaja, sa osećanjem i izrazom već iskusnog poznavanja dobilo naročitu, starmalu nijansu — ne uzimajući pri tom u obzir česte suze usled uzbuđenja ili usled zaraze Od plača drugih ljudi, kao po sebi razumljivu reakciju. Tri ili četiri meseca po smrti očevoj beše on zaboravio na smrt; sad je se opet setio, i svi ondašnji utisci opet se tačno pojaviše, istovremeno i oštro, u svojoj neuporedivoj osobenosti.

Raščlanjena i izražena rečima, ta osećanja bi otprilike ovako izgledala; ima u smrti nečeg pobožnog, umnog i tužno lepog, to jest duhovnog, ali istovremeno i nečeg sasvim drutog, gotovo suprotnog tome, vrlo telesnog, vrlo materijalnog, što se upravo ne može smatrati ni lepim, ni umnim, pa čak ni žalosnim. Ono svečano duhovno svojstvo ispoljavalo se u pompeznom polaganju mrtvaca na odar, u raskošnom obilju cveća i u palmovim granama koje, kao što je poznato, znače nebesni mir; dalje, i još jasnije, u krstu među mrtvim prstima nekadašnjega dede, u Spasitelju što blagosilja, od Torvaldsena, koji je stajao čelo glave mrtvačkog sanduka i u velikim kandelabrima, postavljenim sa obe strane, koji su u ovoj prilici takođe dobili crkveni karakter. Sve ove pripreme imale su očigledno svoj tačni i blagotvorni smisao u onoj zamisli da je deda sada uzeo svoj pravi i istinski oblik. Ali sem toga, kao što je Hans Kastorp dobro zapazio, iako to sebi nije glasno priznao, imale su te pripreme, sve skupa, a poglavito obilje cveća, a među ovim naročito mnogo tuberoza, još jedan drugi smisao i prozaičan smer, naime taj da ono drugo svojstvo smrti, niti lepo niti zaista tužno, već pre nepristojno, nisko telesno, prikriju, bace u zaborav i ne dopuste da nam dođe do svesti.

Sa ovim drugim svojstvom smrti bila je u vezi činjenica što je mrtvi deda izgledao tako tuđ, što više upravo nije ni izgledao kao deda, već kao neka voštana figura u prirodnoj veličini, koju je smrt podmetnula mesto njegove ličnosti i kojoj su ukazivane sve te pobožne i raskošne počasti. Onaj što je ležao na odru, ili tačnije ono što je ležalo, nije dakle bio deda lično, već samo čaura koja, kao što je Hans Kastorp znao, nije bila od voska, već od posebne materije, samo od materije: i baš to je bilo nepristojno i jedva žalosno — isto tako malo žalosno kao što su stvari koje se tiču tela i samo njega. Hans Kastorp je posmatrao tu glatku materiju, kao vosak žutu i sirasto-čvrstu, iz koje se sastojao mrtvi lik u prirodnoj veličini, lice i ruke nekadašnjeg dede. Na nepokretno čelo spusti se jedna muva i poče da mrda rilicom. Stari Fita je pažljivo otera, pazeći pri tom da ne dodirne čelo i sa nekim čedno zamračenim licem, kao da o onome što čini ne sme i neće ništa da zna, sa uzdržljivim izrazom smernosti koji se očito odnosio na činjenicu da je deda bio samo još telo i sem toga ništa više. Ali pošto je malo letela unaokolo, muva, naglo slete na dedine prste, blizu raspeća od slonovače. I dok se to događalo, učini se Hansu Kastorpu da jače nego dotle oseća onaj slabi zadah, slab ali tako čudno postojan, poznat mu još odranije, koji ga je na stidan način podsećao na jednog školskog druga sa nezgodnom manom zbog koje su ga svi izbegavali, i miris tuberoza

trebalo je kao uzgred da nadjača i prikrije taj zadah, mada to i pored sveg obilja i jačine nije bio u stanju.

Stajao je kraj mrtvaca nekoliko puta: jednom sam sa starim Fitom, drugi put zajedno sa ujakom svoje majke Tinapelom, vinarskim trgovcem, i svoja dva ujaka Džemsom i Peterom, a zatim još i treći put, kad je jedna grupa lučkih radnika, obučenih kao za praznik, nekoliko trenutaka stajala kraj otvorenog kovčega da se ocrosti od nekadašnjeg šefa firme Kastorp i sin. Zatim dođe pogreb; trpezarija je bila puna sveta i pastor Bugenhagen iz crkve Sv. Mihaila, onaj isti što je krstio Hansa Kastorpa, sa španskim okovratnikom, održa posmrtni govor a potom se u fijakeru, prvom u jednom dugom, dugom nizu, odmah iza mrtvačkih kola, vrlo ljubazno razgovarao sa malim Hansom Kastorpom; — posle čega se završio i taj odeljak njegovog života, i Hans Kastorp je odmah potom promenio dom i okolinu — po drugi put već u svom mladom životu.

KOD TINAPELOVIH I O MORALNOM NAHOĐENJU HANSA KASTORPA

Nije se to dogodilo na njegovu nesreću, jer je došao u kuću konzula Tinapela koji mu je određen za staraoca, i u njoj mu ništa nije nedostajalo: u pogledu na njega svakako ne, a isto tako i što se ticalo zaštite njegovih ostalih interesa, o kojima on još ništa nije znao. Jer konzul Tinapel, ujak Hansove pokojne majke, upravljao je Kastorpovim nasledstvom, on je izvršio prodaju nepokretnosti, uzeo na sebe da sprovede likvidaciju firme Kastorp i sin, uvoz i izvoz, i iz svega toga izvukao nekih četiri stotine hiljada maraka, nasleđe Hansa Kastorpa, koje je konzul Tinapel uložio u potpuno sigurne hartije od vrednosti, uzimajući za sebe, bez obzira na svoja srodnička osećanja, na početku svakog tromesečja dva procenta provizije od dospelog interesa.

Kuća Tinapelovih ležala je u dnu jednog vrta na Harvestehudskom putu i gledala na prostran travnjak, na kome se nije trpeo ni najmanji korov, na javni park sa ružičnjacima i najzad na reku. Iako je imao lepa kola, konzul je svakoga jutra odlazio pešice u radnju, u starom delu grada, da bi se ipak malo kretao, jer je ponekad patio od pritiska u glavi, a u pet sati se na isti način vraćao kući, posle čega se kod Tinapelovih ručavalo na vrlo kulturan i otmen način. Bio je to čovek ugledan, u odelu od najboljeg engleskog štofa, sa buljavim, vodnjikavo plavim očima iza zlatnih naočara, rascvetana nosa, sede mornarske brade, i sa vatrenim brilijantom na punačkom malom prstu svoje leve ruke. Njegova žena beše već davno umrla. Imao je dva sina, Petera i Džemsa, od kojih je jedan bio u marini i malo boravio kod kuće, dok je drugi radio u očevoj vinarskoj radnji i bio određen za naslednika firme. Domaćinstvo je već godinama vodila Šalenova, kći jednog zlatara iz Altone, koja je oko svojih oblih zglavaka nosila beli uštirkani riš. Ona se starala da i jutrom i večerom na trpezi bude u obilju hladnih jela, rakova, semgi, jegulja, guščijih grudi i tomato Catsup sa rostbifom; ona je budnim okom motrila na najmljenu poslugu kad bi konzul Tinapel priređivao večere za prijatelje, i ona je isto tako, koliko je mogla, bila umesto majke malom Hansu Kastorpu.

Hans Kastorp je rastao pod bednim podnebljem, na vetru i magli, rastao u žutom gumenom mantilu, ako se tako može reći, i osećao se uglavnom sasvim dobro. Svakako je od početka bio nešto malokrvan, to je govorio i doktor Hajdekind, i rekao je da mu se uz ručak, posle škole, daje dobra čaša portera — piće vrlo hranljivo, kao što se zna, kome je doktor Hajdekind pripisivdo dejstvo obnavljanja krvi i koje je svakako na osetan način stišavalo duh i živost Hansa Kastorpa i blagotvorno išlo na ruku njegovoj sklonosti da »dremka«, kako je govorio njegov ujak Tinapel, to jest da otomboljenih usta i bez ijedne jasne misli sanjari u prazno. Inače je bio zdrav i normalan, valjan igrač tenisa i veslač, iako je radije umesto da sam drži vesla, letnjih večeri sedeo uz dobro piće na terasi skelareve kuće u Ulenhorstu i slušao muziku i gledao osvetljene čamce, između kojih su plovili labudovi po šarenom ogledalu vode. I kad bi ga čuli kako govori: spokojno, razumno, pomalo duboko i monotono, sa lakim prizvukom severnjačkog dijalekta, štaviše kad bi ga čovek samo pogledao onako plavog i korektnog, sa njegovom dobro skrojenom glavom koja je imala nečeg starinskog, i u kojoj se izražavala nasleđena i nesvesna oholost u obliku izvesne suve nemarnosti, onda niko ne bi mogao posumnjati da je taj Hans Kastorp bio pravi i valjani proizvod ovoga tla i da je potpuno odgovarao mestu na kome je, — on sam, da se o tome pitao, ne bi u to ni trenutka posumnjao.

Atmosferu velikog primorskog grada, tu vlažnu atmosferu svetskog merkantilizma i udobnog života, u kojoj su živeli njegovi preci, nju je on udisao sa dubokim zadovoljstvom, sa pravim uživanjem i prirodnim razumevanjem. Osećajući u nosu isparavanje vode, uglja i tera, i oštar miris nagomilane kolonijalne robe, gledao je na pristanišnom keju kako ogromne parne dizalice podražavaju mir, inteligenciju i divovsku snagu pripitomljenih slonova, prebacujući čitave tone vreća, bala, sanduka, buradi i balona iz utrobe usidrenih morskih brodova u železničke vagone i skladišta. Gledao je trgovce u žutim gumenim mantilima, kakav je i on nosio, kako u podne hitaju na berzu, gde se, koliko je on znao, vodila ljuta borba, i gde je neko sasvim lako mogao doći u priliku da hitno pošalje pozive za svečanu večeru da bi bar donekle sačuvao svoj kredit. Gledao je (i to je docnije bilo područje njegovog naročitog interesovanja) sijaset brodogradilišta, gledao je mamutska telesa prekookeanskih brodova stavljenih u dokove, velikih kao kule, otkrivenih rtenica i propelera, poduprtih kocima debelim kao balvan, tu, na suvu, kao paralisanih u njihovoj monstruoznoj bespomoćnosti, a na njima, kao patuljci, čitava vojska radnika struže, kuje, premazuje. Gledao je kako na pokrivenim brodogradilištima, obavijenim maglom koja se puši, strče rebrasti skeleti brodova u gradnji, gledao inženjere sa planovima i crtežima u ruci kako daju uputstva radnicima — sve lica prisna Hansu Kastorpu, poznata mu još od detinjstva, i koja su u njemu budila osećanja ugodnosti, zavičaja i porodične zajednice, osećanja koja su dostizala vrhunac kad bi nedeljom pre podne u paviljonu na Alsteru, sa Džemsom Tinapelom ili svojim rođakom Cimsenom — Joahimom Cimsenom — jeo suvo meso sa velikim vrućim zemičkama, uz čašu starog portoa, a potom se zavalio u stolicu i predano pušio cigaru. Jer naročito u tome bio je pravi izdanak tla, što je voleo dobro da jede, štaviše što je, uprkos svoje malokrvnosti i prefinjene spoljašnjosti, nežno voleo obične naslade života kao sisanče majčine grudi.

Ugodno i ne bez dostojanstva nosio je on na svojim plećima visoku civilizaciju koju vladajući gornji sloj trgovačke gradske demokratije ostavlja svojoj deci u nasleđe. Bio je okupan i čist kao beba, a odevao se kod krojača koji je uživao poverenje mladih ljudi iz njegovog kruga. O njegovom rublju, brižljivo snabdevenom monogramom, složenom u njegovom ormaru engleskog stila, predano se starala Šalenova; i kad je Hans Kastorp radi studija otišao od kuće, slao ga je redovno kući na pranje i glačanje (jer je bio uveren da se van Hamburga u Nemačkoj ne ume da glača), i neravno mesto na manžetni kakve od njegovih lepih košulja u boji ispunilo bi ga jakom zlovoljom. Njegove ruke, iako po obliku ne naročito aristokratske, bile su negovane a koža sveža, i ukrašene prstenom od platine i dedinim prstenom, s pečatom, a njegovi zubi, malo mekani i na više mesta oštećeni, behu opravljeni zlatom.

Pri hodu i kad sedi isturao je malo trbuh, što baš nije davalo sasvim energičan utisak; ali je za stolom imao odlično držanje. Uspravljen, on se učtivo okretao prema susedu sa kojim bi razgovarao (razumno i pomalo severnjačkim dijalektom), a laktovi su mu bili lako prislonjeni uz bedra dok bi sekao parče piletine ili vešto izvlačio za to podešenim priborom ružičasto meso iz jastogovih štipavica. Po svršenome obedu, prvo mu je bilo da zamoči prste u namirisanu vodu, drugo da zapali rusku cigaretu, necarinjenu, koju je dobijao ispod ruke, preko krijumčara. Posle bi došla cigara, jedna vrlo ukusna bremenska marka po imenu Marija Mančini, o kojoj će još biti govora, i čiji su se aromatični otrovi na tako prijatan način mešali sa mirisom kafe. Svoje zalihe duvana Hans Kastorp je štitio od štetnog uticaja parnog grejanja na taj način što ih je držao u podrumu, gde se spuštao svakoga jutra da svoju kutiju napuni dnevnim obrokom. Samo protiv volje jeo bi maslac, koji mu je serviran u parčetu, a ne u obliku izbrazdanih kuglica.

Vidi se da je nama stalo do toga da kažemo sve što je povoljno po njega, ali mi o njemu sudimo bez preterivanja i ne pravimo ga ni boljim ni gorim nego što je. Hans Kastorp nije bio ni genije ni glupak, i ako za njegovo obeležje izbegavamo reč »osrednji«, to je iz razloga koji nema nikakve veze sa njegovom inteligencijom a vrlo malo sa njegovom skromnom ličnošću, to jest iz poštovanja prema njegovoj sudbini kojoj smo skloni da pridamo izvestan više nego lični značaj. Njegova glava je odgovarala zahtevima realne gimnazije bez potrebe da se suviše napreže,— ali on takav napor ni pod kojim uslovima i ni za jednu stvar na svetu ne bi bio voljan da učini; manje iz straha da sebi zada bol koliko stoga što apsolutno nije video razlog za to ili, tačnije rečeno, nikakav apsolutni razlog; i možda ga mi baš zato i ne nazivamo osrednjim što je na neki način osećao nedostatak takvih razloga.

Čovek ne živi samo svojim ličnim životom kao jedinka, već, svesno ili nesvesno, i životom svoje epohe i svojih savremenika, pa ako on opšte i bezlične osnove svoje egzistencije i smatra kao neposredno date i prirodne i tako je daleko od pomisli da ih kritikuje kao što je to zaista bio dobri Hans Kastorp, ipak je lako moguće da on oseća da njihovi nedostaci nekako neodređeno smetaju njegovom moralnom blagostanju. Pojedincu mogu lebdeti pred očima razni lični ciljevi, namere, nade, izgledi, iz kojih crpe podstrek za uzvišene napore i za svoju delatnost, ali ako onom bezličnom oko njega, samom dobu, i pored sve spoljašnje aktivnosti u suštini nedostaju nade i smerovi, ako mu se potajno otkrije kao nešto bez nade, bez smera i bez izlaza, i ako mu se na pitanje postavljeno svesno ili nesvesno, ali ipak na neki način postavljeno pitanje o krajnjem smislu, više nego ličnom, apsolutnom smislu svih napora i sve delatnosti odgovori praznim ćutanjem, takvo stanje stvari će gotovo neizostavno donekle paralisati napore baš kod poštenog čoveka, i taj uticaj će, preko duše i morala, moći da se protegne do fizičkog i organskog dela jedinke. Da bi čovek bio raspoložen za znatan napor koji premaša meru onoga što se obično traži, a kad doba ne može da pruži; zadovoljavajući odgovor na pitanje »čemu?« — potrebna je ili moralna usamljenost i neposrednost, što se retko sreće i herojske je prirode, ili pak vrlo gruba vitalnost. Hans Kastorp nije imao ni jedno ni drugo, i tako je ipak nekako bio osrednji, iako u jednom neobično časnom smislu.

Mi ovde nismo govorili samo o unutrašnjem stavu toga mladog čoveka za vreme njegovog školovanja, već i o kasnijim godinama, kad je već izabrao svoj građanski poziv. Što se tiče njegove karijere u školi, napominjemo da je čak morao da ponovi po neki razred. Ali sve u svemu, njegovo poreklo, uglađenost njegovih navika i najzad znatan dar za matematiku, iako lišen svake strasti, pomogli su mu da napreduje, i kad je došlo vreme da odsluži đački rok, reši on da nastavi studije — da istinu rečemo, poglavito stoga što se time produžavalo jedno uobičajeno, privremeno i neodređeno stanje i što će tako dobiti u vremenu da razmisli šta bi najviše voleo da bude, jer on to dugo nije znao, čak ni u osmom razredu nije još znao, i kad je to najzad odlučeno (jer bi bilo gotovo preterano reći da se upravo on odlučio), lepo je osećao da je isto tako moglo da bude i drukčije odlučeno.

Ali je bar jedno bilo tačno: uvek je neobično mnogo uživao u lađama. Kao dečačić ispunjavao je listove svojih svezaka crtajući olovkom ribarske kutere, barke napunjene povrćem i jedrilice sa pet katarki, i kad je u petnaestoj godini, sa jednog naročitog mesta smeo da gleda kako se kod Bloma i Fosa spušta u more novi poštanski brod sa dvostrukim propelerom, »Hanza«, naslikao je vodenim bojama vrlo uspelu i u pojedinostima tačnu sliku tankoga broda, koju je konzul Tinapel obesio u svojoj privatnoj kancelariji i na kojoj je naročito prozračnozelena boja uzburkanog mora data sa toliko ljubavi i veštine da je neko rekao konzulu Tinapelu da je to talent i da od Hansa Kastorpa može postati dobar slikar pomorskih pejzaža — ocena koju je konzul mirno mogao da ponovi svome štićeniku, jer

Hans Kastorp se na to samo dobroćudno nasmejao i ni za jedan trenutak se nije zanosio takvim ludostima i idejama pored kojih se skapava od gladi.

»Mnogo nemaš«, govorio bi mu ponekad ujak Tinapel. »Moj novac dobiće jednom uglavnom Džems i Peter, to jest ostaće u radnji, a Peter će dobiti samo rentu. Što pripada tebi dobro je plasirano i donosiće ti siguran dohodak. Ali, živeti od interesa danas nije više nimalo zabavno ako čovek nema bar pet puta toliko koliko ti imaš, i ako hoćeš da predstavljaš nešto u našem gradu i da živiš kao što si navikao, onda moraš svojski još da zarađuješ, zapamti to, sinko moj.«

Hans Kastorp je to zapamtio i potražio je poziv koji bi mu dopuštao da nešto znači i pred sobom i pred ljudima. A kad ga je jednom izabrao — dogodilo se to na podstrek staroga Vilmsa, člana firme Tunder i Vilms, koji je jedne subote uveče, dok se igrao vist, rekao konzulu Tinapelu da Hans Kastorp treba da studira brodogradnju, da je to odlična ideja, i da potom stupi kod njega, i da bi onda on motrio na mladića — otada je visoko cenio svoj poziv i nalazio da je doduše vraški komplikovan i naporan, ali zato izvanredan, važan i veličanstven poziv, i s obzirom na njegovu miroljubivu prirodu svakako nesravnjeno pogodniji od poziva njegovog rođaka Cimsena, sina polusestre njegove pokojne majke, koji je po svaku cenu hteo da postane oficir. Pored toga, Joahim Cimsen nije čak imao ni najzdravija pluća, ali možda bi baš zato poziv na čistom vazduhu, u kome teško da je ozbiljno moglo biti govora o nekom duhovnom radu i naprezanju, bio za njega svakako bolji, kako je bar, sa izvesnim omalovažavanjem, mislio Hans Kastorp. Jer prema radu je imao najveće poštovanje, mada je njega lično rad lako zamarao.

Mi se ovde vraćamo na ono što smo ranije nagovestili, a što se odnosi na pretpostavku da je štetan uticaj doba na lični život u stanju da utiče i na sam fizički organizam čovekov. Kako Hans Kastorp ne bi poštovao rad? Bilo bi neprirodno da ga ne poštuje. Prilike su ga nagonile da ga smatra kao nešto što je bezuslovno za poštovanje, u suštini nije bilo ničeg vrednog poštovanja sem rada, rad je bio princip pred kojim se opstajalo i propadalo, on je apsolutum vremena, rad tako reći opravdava sam sebe. Njegovo poštovanje prema radu bilo je dakle religiozne prirode i, kako se bar njemu činilo, van diskusije. Ali drugo je pitanje bilo da li ga voli; jer da ga voli, to on nije mogao, ma koliko ga inače poštovao, i to iz prostog razloga što mu rad nije prijao.

Naporan rad mu je kidao živce, brzo ga je iznuravao, i on je otvoreno priznavao da u stvari mnogo više voli slobodno vreme, ničim neopterećeno, vreme o kojem ne vise tegovi napora, vreme koje slobodno leži pred čovekom i nije ispresecano preprekama koje valja savladati uz škrgut zuba. Ta protivrečnost u njegovom odnosu prema radu zahtevala je, strogo uzevši, razjašnjenje. Nije li možda bilo tako da bi njemu kako telo tako i duh — prvo duh, a preko njega i telo — bili voljniji i izdržljiviji za rad, kad bi u dnu duše, tamo gde ni njemu samom nije bilo sve jasno, mogao da veruje u rad kao apsolutnu vrednost i kao u princip koji sam sebe opravdava, i da ga ta misao umiri? Ovde se ponovo postavlja pitanje da li je on osrednji ili više nego osrednji, pitanje na koje ne želimo da odgovorimo kratko i jasno. Jer mi sebe ne smatramo za panegiričara Hansa Kastorpa i dozvoljavamo pretpostavku da je u njegovom životu rad prosto malo ometao mirno uživanje u Mariji Mančini.

Kad je tome došlo vreme, on nije bio pozvan da odsluži vojni rok. Njegova unutrašnja priroda se tome protivila i umela je to da spreči. A bilo je isto tako moguće da je sanitetski major dr Eberding, koji je posećivao kuću na Harvestehudskom putu, u razgovoru čuo od konzula Tinapela da bi Hans Kastorp u obavezi da služi vojsku video znatnu smetnju za svoje univerzitetske studije, započete izvan Hamburga.

Njegov mozak, koji je radio lagano i spokojno, tim pre što je Hans Kastorp i van kuće zadržao umirujuću naviku da doručkuje uz porter, punio se analitičkom geometrijom, diferencijalnim računom, mehanikom, projekcionim crtanjem i grafostatikom, on je obračunavao potisak sa tovarom i bez tovara, stabilnost, neispravno opterećenje brodskih prostorija, metacentar, iako ga je sve ovo ponekad stajalo muka. Njegovi tehnički crteži, ti projekti brodskih rebara, granice gaza i uzdužnih preseka, nisu bili tako dobri kao njegova slika »Hanze« na pučini, ali gde je trebalo apstraktni plan dopuniti očiglednijom predstavom, osenčiti crtež tušem i preseke obojiti živim bojama materijala, Hans Kastorp je u tome po veštini prevazilazio većinu svojih kolega.

Kad je o raspustu dolazio kući, vrlo čist, vrlo dobro odeven, sa malim riđim brkovima na svom sanjivom licu mladog patricija i očito na putu da jednom zauzme ugledne položaje, ljudi koji su se bavili komunalnim poslovima i dobro poznavali porodične i lične prilike — a to je velika većina u jednom autonomnom gradu — njegovi sugrađani, dakle, posmatrali su ga ispitivački, pitajući se kakvu li će javnu ulogu igrati jednom mladi Hans Kastorp. On je bio kolenović, njegovo ime je bilo staro i dobro, i jednoga dana, to je gotovo sigurno, moraće se računati sa njegovom ličnošću kao sa političkim faktorom. Onda će on birati druge ili sam biti biran i stvarati zakone, u počasnom kakvom zvanju uzimaće udela u državnim brigama, pripadaće kakvoj grani administracije, finansijskoj ili možda građevinskoj, i njegov će se glas slušati i važiti kao i drugi. Zanimljivo bi bilo znati za koju će se partiju opredeliti mladi Hans Kastorp. Spoljašnjost može da vara, ali on je u stvari izgledao baš onako kako ne izgleda čovek na koga bi demokrate mogle računati, i sličnost sa dedom bila je očigledna. Možda će biti na njega, postati kočnica, konzervativni element? To je sasvim bilo moguće — ali isto tako i suprotno. Jer najzad, on je bio inženjer, budući konstruktor brodova, čovek tehnike i svetskog prometa. Bilo bi dakle moguće da Hans Kastorp ode među radikale, postane bezobziran čovek od akcije, postane bezbožni rušitelj starih zgrada i prirodnih lepota, slobodan od svih veza kao Jevrejin i bez pijeteta kao Amerikanac, sklon da pre bezobzirno raskine sa dostojanstveno nasleđenim tradicijama i da državu gurne u vratolomne eksperimente, nego da se pomiri sa laganim i obazrivim izgrađivanjem prirodnih životnih uslova — i to bi bilo moguće. Da li će mu biti u krvi da smatra da Njihove Premudrosti, koje pozdravlja dvostruka straža ispred Opštine, znaju sve najbolje, ili će pak biti sklon da među građanima podupire opoziciju? U njegovim plavim očima pod riđoplavim obrvama nije se mogao pročitati nikakav odgovor na takva pitanja radoznalih sugrađana, a ni on sam, Hans Kastorp, taj neispisani list hartije, svakako da ga još nije znao.

Kad je krenuo na put na kome smo ga sreli, bilo mu je dvadeset i tri godine. Imao je tada iza sebe četiri semestra studija na Politehnici u Dancigu i još četiri koje je proveo na Tehničkim velikim školama u Braunšvajgu i Karlsrue, tu nedavno je bez sjaja i buke, ali vrlo pristojno, položio prvi deo diplomskog ispita i spremao se da stupi kod Tundera i Vilmsa kao inženjer-volonter, da bi se na brodogradilištu praktično usavršio. Kad je dotle došao, njegov životni put uzeo je najpre sledeći tok.

Za diplomski ispit morao je da radi naporno i dugo i kad se vratio kući izgledao je slabiji nego što je to odgovaralo njegovom tipu. Doktor Hajdekind ga je grdio kad god bi ga sreo i zahtevao je da promeni vazduh, i to da ga sasvim promeni. Ovoga puta, govorio je on, Nordernaj ili Vik na Feru ne bi bili dovoljni, i ako se on, doktor, pita, Hans Kastorp treba, pre nego što stupi u brodogradilište, da ode na nekoliko nedelja u planine.

»To je izvrsno«, rekao je konzul Tinapel svome nećaku i štićeniku, ali u tom slučaju bi se ovoga leta njihovi putevi razmimoišli, jer njega, konzula Tinapela, ne bi ni sa četiri konja mogli odvući u planine. Planine, to nije za njega, njemu je potreban razuman vazdušni

pritisak, inače bi se mogao razboleti. Neka Hans Kastorp samo izvoli sam u planine. I dobro bi bilo da poseti Joahima Cimsena.

Taj predlog je bio sasvim prirodan. Jer Joahim Cimsen je zbilja bio bolestan — ne bolestan kao Hans Kastorp, već na zaista vrlo neprijatan način; čak ih je sve mnogo prepao. Oduvek je bio sklon kataru i nazebu, i jednog lepog dana zaista je izbacio krv i navrat-nanos morao da otputuje u Davos, na njegovu veliku žalost i veliki jad, jer se baš nalazio pred ciljem svojih želja. Po volji svojih, studirao je nekoliko semestara prava, ali gonjen neodoljivom težnjom prekinuo je studije, prijavio se za oficirskog pripravnika i bio već i primljen. Ali sad, evo već više od pet meseca kako sedi u internacionalnom sanatorijumu Berghof (upravnik savetnik dr Berens) i, kao što je pisao na dopisnicama, bilo mu je da prosto presvisne od dosade. Ako, dakle, Hans Kastorp već hoće da učini štogod za svoje dobro, pre nego što stupi na dužnost kod Tundera i Vilmsa, ništa nije prirodnije nego da otputuje tamo, da bi svome jadnom rođaku pravio društvo — što bi za obe strane bilo vrlo prijatno.

Bilo je već uveliko leto kad se rešio da krene na put. Poslednji dani jula već su bili tu.

Otputovao je na tri nedelje.

GLAVA TREĆA

ČEDNA NATMURENOST

Pošto je bio preterano umoran, Hans Kastorp se plašio da se ne uspava, ali je ipak bio na nogama pre nego što je trebalo, i imao je sasvim dovoljno vremena da natenane posvršava svoje jutarnje navike — vrlo kulturne navike, kod kojih je glavnu ulogu igrala gumena kada i drvena ćasa sa zelenim sapunom od lavendle, uz neizostavnu četkicu — i da sa umivanjem i ličnom higijenom poveže posao oko raspakivanja i uređivanja stvari. Prevlačeći brijač sa posrebrenom drškom preko obraza pokrivenih mirišljavom sapunicom, on se sećao svojih nejasnih snova i vrteo glavom, smešeći se blago na tolike gluposti, sa osećanjem spokojne sigurnosti čoveka koji se brije na dnevnoj svetlosti razuma.

Dok je brisao ruke, onako napuderisanih obraza, u gaćama od fil d'ecosse-a i papučama od crvenog safijana, on iziđe na balkon koji se pružao duž cele fasade i bio izdeljen, prema širini pojedinih soba, samo pomoću neprozirnih staklenih pregrada koje nisu dopirale sasvim do ograde. Jutro je bilo sveže i oblačno. Čitavi slojevi magle ležali su nepomično na pobočnim visovima, dok su ogromni gusti oblaci, beli i sivi, pritiskivali udaljenije planine. Ovde-onde mogli su se videti delići i trake plavog neba, i kad bi se probio sunčani zrak, u dnu doline zablistalo bi mestašce, sve belo prema tamnim smrekovim šumama na padinama sa strane. Odnekud se čula jutarnja muzika, verovatno iz istog hotela gde je sinoć bio koncert. Akordi crkvenog pojanja dopirali su prigušeno, a posle izvesne pauze sledio je marš, i Hans Kastorp, koji je voleo muziku od sveg srca, jer je na njega delovala sasvim kao porter izjutra (to jest umirivala ga je duboko, opijala i nagonila na dremež), slušao je sa zadovoljstvom, glave nagnute u stranu, usta otvorenih a očiju malo crvenih.

Dole je vijugao uzani put što vodi za sanatorijum, kojim je sinoć došao. Zvezdasti encijan sa kratkim strukom rastao je u vlažnoj travi na padini. Jedan deo zaravni bio je ograđen i sačinjavao je vrt. Tu su bile staze posute šljunkom, leje sa cvećem i veštačka pećina na podnožju jedne veličanstvene jele. Jedna limom pokrivena terasa, na kojoj su stajale stolice za odmaranje, bila je s juga otvorena, a kraj nje se uzdizala motka, obojena crvenomrko, na čijoj bi se vrpci ponekad raširila zastava — sanatorijumska zastava, zelena i bela, sa lekarskim znakom u sredini: palica sa uvijenim zmijama.

Po vrtu je šetala neka žena, starija gospođa, mračna, gotovo tragična izgleda. Obučena potpuno u crno, sa crnom koprenom oko smršene prosedo-crne kose, ona je bez počinka hodala po stazama, monotonim i brzim korakom, kolena povijenih a ruku kruto opuštenih napred, i ukočeno gledala pravo preda se kao ugalj crnim očima, upravljenim od dole naviše, ispod kojih su visile mlitave kesice, dok joj je čelo bilo izbrazdano borama. Njeno ostarelo, južnjački bledo lice, sa velikim ustima od jada izobličenim i s jedne strane opuštenim, podsećalo je Hansa Kastorpa na sliku jedne čuvene tragetkinje, koja mu je jednom došla do očiju, i bilo je čudno videti kako je ova crno-bleda žena, svakako toga nesvesna, svoje duge korake, pune nekog jada, podešavala prema taktu marša čiji su zvuci dolazili iz daljine.

Hans Kastorp ju je posmatrao sa balkona, zamišljen i pun saosećanja, i činilo mu se kao da njena tužna pojava zamračuje jutarnje sunce. Ali u isto vreme on razabra i nešto drugo, nešto što se moglo čuti, neki šum koji je dolazio iz susedne sobe sleva, u kojoj je — po kazivanju Joahimovom — stanovao ruski bračni par, šum koji se isto tako nije slagao sa

vedrim, svežim jutrom, već se činilo kao da ga prlja na neki lepljiv način. Hans Kastorp se sećao da je još sinoć čuo nešto slično, ali ga je umor bio sprečio da na to obrati pažnju. Bila je to neka borba uz prigušen smeh i dahtanje, i njen škakljiv karakter nije mogao ostati dugo skriven mladome čoveku, mada se u početku, iz dobrodušnosti, trudio da tome prida naivno obeležje. Toj dobrodušnosti moglo bi se dati i drugo ime, na primer malo bljutavo ime čistote duše, ili ozbiljno i lepo ime sramežljivosti, ili ponižavajuće ime bojazni od istine i pritvorištva, ili čak ime mističnog straha i bogobojažljivosti — od svega ovoga bilo je ponešto u Kastorpovom odnosu prema šumovima iz susedne odaje, a na njegovoj fizionomiji to se izrazilo u čednoj natmurenosti njegova lica, kao da ne sme i neće da zna ništa o onome što čuje: izraz smernosti, koji nije bio sasvim originalan, ali koji je on uzimao u izvesnim prilikama.

Sa takvim izrazom, dakle, vrati se on sa balkona u sobu da ne bi dalje prisluškivao ono što se tamo zbiva, a što mu se činilo da je ozbiljno, upravo potresno, iako se ispoljavalo uz kikot. Ali u sobi se još jasnije čulo ono što se događalo s druge strane zida. Bilo je to neko gonjenje oko nameštaja, kako je izgledalo, jedna stolica se sruši, uhvatiše se, ču se neko tapšanje i poljupci, i uz to još zvuci valcera, otrcane melodične fraze nekog »šlagera«, pratili su izdaleka nevidljivu scenu. Hans Kastorp je, s ubrusom u ruci, stajao i prisluškivao protiv svoje volje. I najednom pocrvene pod puderom, jer što je jasno predosećao da se bliži, došlo je, i igra je, bez svake sumnje, sad prešla u oblast životinjskih nagona. Sto mu gromova! pomisli i okrete se da, sa namerno bučnim pokretima, nastavi oblačenje. Najzad, jeste da su muž i žena, hvala bogu, utoliko je sve u redu. Ali ujutru, usred bela dana, to je ipak preterano. A čini mi se da ni sinoć među njima nije vladao mir. Na kraju krajeva, oni su ipak bolesni, pošto se nalaze ovde, ili bar jedno od njih, i bilo bi na svome mestu malo se pričuvati. Ali ono što je najskandaloznije, mislio je ljutito, to je što su zidovi tako tanki da se sve jasno čuje, to je prosto nepodnošljivo! Jevtino građeno, naravno, užasno jevtino građeno! Da li ću posle svega imati prilike da vidim te ljude ili čak da im budem predstavljen? To bi bilo beskrajno neprijatno. I u ovom trenutku začudi se Hans Kastorp, jer je primetio da rumen, koja je malopre bila oblila njegove sveže izbrijane obraze, nije nikako nestajala, ili bar ne ono osećanje vreline koje je pratilo tu rumen, ono je i dalje trajalo i nije bilo ništa drugo do ona suva vrelina na licu koju je osećao i sinoć, koje se u snu bio oslobodio, a koja se ovom prilikom opet povratila. To je izazvalo još veće neraspoloženje prema susednom bračnom paru, štaviše s prezirom na usnama promrmlja nešto vrlo prekorno o njima, a zatim napravi grešku što lice još jednom osveži vodom, jer to je samo osetno pojačalo zlo. Tako se dogodi da mu je glas od zlovolje drhtao kad je odgovarao svome rođaku koji je pozivajući ga lupao u zid, a kad je Joahim ušao, Kastorp nije davao utisak čoveka odmornog i srećnog što je dočekao jutro.

DORUČAK

»Dobar dan«, reče Joahim. »Ovo je bila tvoja prva noć ovde gore. Jesi li zadovoljan?«

Bio je spreman za izlazak, sportski odeven, u odlično izrađenim cipelama, a preko ruke je nosio raglan u čijem se džepu sa strane ocrtavala pljosnata boca. Šešir nije imao ni danas.

»Hvala, prilično«, odgovori Hans Kastorp. »Ne bih još hteo da dajem svoj sud. Imao sam nejasne snove, a sem toga kuća ima tu nezgodu da se sve čuje kroz zidove, to je malo neprijatno. A ko je ona crnomanjasta žena u vrtu?«

Joahim je odmah znao na koga misli njegov rođak. »Ah, to je Tous les deux«, reče. »Tako je zovu svi ovde kod nas, jer to je jedino što se od nje čuje. Meksikanka, znaš, ne zna ni reči nemački, a i francuski skoro ništa, samo nekoliko reči. Ima već pet nedelja kako je ovde, kod najstarijeg sina, jedan sasvim beznadežan slučaj, kome će sad brzo doći kraj — kod njega se već svuda raširilo, skroz je otrovan, može se reći, to na kraju liči bezmalo na tifus, kaže Berens, — svakako odvratno za sve iz njegove okoline. A pre četrnaest dana dođe ovamo i drugi sin, jer je hteo još jednom da vidi brata — neobično lep mladić, uostalom, kao i onaj drugi — obojica su neobično lepi, sa vatrenim očima, dame su prosto bile van sebe. Dakle, mlađi je svakako već pomalo kašljucao dole, pre nego što se popeo ovamo, ali je inače bio sasvim čio. I samo što je stigao, zamisli, dobije ti on temperaturu — i to odmah 39,9, veliku vatru, razumeš li, legao je u postelju i, ako uopšte ustane, imaće, kaže Berens, više sreće nego pameti. U svakom slučaju bilo je krajnje vreme, kaže Berens, da dođe ovamo ... Da, i otada se majka eto tako šeta, ako ne sedi kod njih, a ako je čovek oslovi, ona uvek samo kaže »Tous les deux«, jer drugo što ne zna da kaže, a ovde trenutno nema nikoga ko zna španski.«

»Dakle tako stoji stvar sa njom«, reče Hans Kastorp. »Da li će i meni tako reći kad se upoznam s njom? To bi bilo čudno — hoću reći da bi bilo smešno i strašno u isto vreme«, reče, a oči su mu bile kao juče: činilo mu se da su vrele i teške, kao da je dugo plakao, i opet su imale onaj sjaj koji je u njima zapalio čudan kašalj austrijskog aristokrate. Uopšte mu se činilo kao da je tek sad uhvatio vezu sa jučerašnjicom, kao da mu je u neku ruku tek sad opet sve jasno, što nije bio baš sasvim slučaj kad se probudio. Pošto je maramicu poprskao malo vodom od lavendle i time ovlaš dodirnuo čelo i oči, on izjavi da je inače spreman. »Ako pristaješ, mi tous les deux možemo da idemo na doručak«, našali se sa osećanjem gotovo razuzdane razdraganosti, na što ga Joahim blago pogleda i uz to se čudno nasmeši, melanholično i pomalo podrugljivo, kako mu se činilo — zašto, to je bila njegova stvar.

Pošto se Hans Kastorp uverio da ima pri sebi što mu treba za pušenje, on uze štap, kaput i šešir — i šešir, kao u znak prkosa, jer je bio suviše svestan svoga načina života i svojih kulturnih navika da bi se tako lako i samo za tri nedelje povinovao tuđim i novim običajima — i tako oni pođoše, spustiše se niz stepenice, a u hodniku Joahim je pokazivao čas na jedna čas na druga vrata, navodio imena onih koji iza njih stanuju, nemačka imena i razna druga koja su zvučala stranački, dodajući kratke primedbe o njihovom karakteru i ozbiljnosti njihove bolesti.

Sretali su osobe koje su se već vraćale s doručka, i kad bi Joahim rekao kome dobro jutro, Hans Kastorp bi učtivo skinuo šešir. On je bio radoznao i nervozan, kao mlad čovek koji treba da bude predstavljen mnogim stranim ljudima i koga pri tom muči jasno osećanje da su mu oči mutne a lice crveno, što je samo delimice bilo tačno, jer je on, naprotiv, bio bled.

»Da ne zaboravim!« reče on iznenada sa nekom nerazumljivom živošću. »Možeš me mirno predstaviti onoj dami iz vrta, ako naiđe prilika, protiv toga nemam ništa. Neka mi

samo kaže: »Tous les deux«, neće me nimalo iznenaditi, ja sam već pripremljen, razumem smisao tih reči i napraviću već lice kako treba. Ali sa ruskim parom ne želim da se upoznajem, čuješ li? To apsolutno ne želim. To su do krajnosti nevaspitani ljudi, i ako već moram da stanujem pored njih tri nedelje i ako se već drukčije nije moglo udesiti, ne želim da ih upoznajem, to je moje pravo da te najodlučnije zamolim da me toga poštediš ...«

»Dobro«, reče Joahim. »Zar su ti toliko smetali? Da, oni su u neku ruku varvari, jednom rečju nekulturni, ja sam ti to već rekao. On uvek dolazi u trpezariju u nekom kožnom kaputu, pohabanom da ti već ne umem reći, uvek se čudim što Berens ne interveniše. A ni ona nije najčistija, uprkos svom perjanom šeširu... Uostalom, možeš biti sasvim bez brige, oni sede daleko od nas, za »stolom loših Rusa«, jer postoji i »sto boljih Rusa«, za kojim sede samo finiji Rusi, —I skoro i nema mogućnosti da s njima dođeš u dodir, čak i kad bi hteo. Uopšte, ovde nije lako napraviti poznanstvo, već i stoga što među gostima ima mnogo stranaca, i ja sam poznajem vrlo malo ljudi, mada sam odavno ovde...«

»A ko je bolestan od njih dvoje?« upita Hans Kastorp. »On ili ona?«

»On, mislim. Jeste, samo on«, reče Joahim, vidno rasejan, dok su vešali kapute o čiviluk pred trpezarijom. A zatim uđoše u svetlu, blago zasvođenu dvoranu, gde su brujali glasovi, zvečalo posuđe i hitro promicale devojke, noseći ibrike koji su se pušili.

Sedam stolova stajalo je u trpezariji, većina nameštena u uzdužnom pravcu, samo dva popreko. Bili su to poveći stolovi, za deset osoba svaki, mada nije na svakom mestu bilo postavljeno. Samo nekoliko koračaja dijagonalno kroz dvoranu, i Hans Kastorp je već bio na svom mestu: ono mu je bilo određeno na kraćoj strani stola koji je stajao u sredini napred, između ona dva poprečna stola. Stojeći iza svoje stolice, Hans Kastorp se kruto i ljubazno pokloni svojim susedima za stolom, kojima ga je Joahim svečano predstavio, i koje je jedva uočio a kamoli da su mu njihova imena doprla do svesti. Samo je razabrao ime i obratio pažnju na ličnost gospođe Šter i da ima crveno lice i masnu, pepeljavoplavu kosu. Po izrazu lica, koji je odavao tvrdoglavu neznalicu, videlo se da je bila u stanju da svašta lupeta. Potom je seo i sa zadovoljstvom primetio da se doručak ovde shvata kao ozbiljan obed.

Bilo je tu ćasa sa marmeladom i medom, zdela sa sutlijašem i ovsenom kašom, tanjir sa kajganom i hladnim mesom; maslaca je bilo mnogo na stolu, neko podiže stakleno zvono pod kojim se topio švajcarski sir da bi odsekao parče, a povrh svega, nasred stola je stajala plitica sa svežim i suvim voćem, Jedna devojka odevena u crno i belo upita Hansa Kastorpa šta želi da pije: kakao, kafu ili čaj. Bila je sićušna kao dete, sa licem dugim i staračkim: patuljak, kako primeti on sa užasom. On pogleda svoga rođaka, ali kako ovaj samo ravnodušno sleže ramenima i podiže obrve, kao da hoće da kaže: »Jeste, pa šta onda?« on se pomiri sa činjenicom, zamoli za čaj, sa naročitom učtivošću, pošto se obraćao ženi-patuljku i poče da jede sutlijaš sa cimetom i šećerom, dok je posmatrao druga jela koja je želeo da okusi i goste za sedam stolova, Joahimove kolege i saputnike po udesu, koji su iznutra svi bili bolesni i doručkovali ćaskajući.

Dvorana je bila izrađena po onom modernom ukusu koji ume i najstrožoj jednostavnosti da da izvesnu fantastičnu primesu. Ona nije bila suviše duboka u poređenju sa svojom dužinom i bila je okružena nekom vrstom promenoara u kome su stajali stolovi za serviranje i koji se u velikim lukovima otvarao prema unutrašnjem delu, ispunjenom stolovima. Stubovi, do polovine prevučeni drvetom sa politurom od sandalovine, a zatim gipsani, kao što su bili i gornji deo zidova i tavanica, behu ukrašeni šarenim coklama, jednostavnim i veselim šablonima, koji su se produžavali na širokom luku plitkoga svoda. Dvoranu je ukrašavalo više električnih lustera, od belog mesinga, koji su se sastojali svaki od tri obruča postavljenih jedan iznad drugog i povezanih divnim prepletom, i na čijem su se poslednjem

obruču nizala, kao mali meseci, zvonca od mlečnoga stakla. Trpezarija je imala četvora vrata: dvoja na suprotnoj, širokoj strani, koja su vodila na jednu verandu, treća levo napred, koja su vodila pravo u prednji hol, i najzad ona kroz koja je Hans Kastorp ušao iz jednog hodnika, pošto ga Joahim nije proveo istim stepenicama kao sinoć.

Sa svoje desne strane imao je jedno neugledno stvorenje u crnini, sa maljavim tenom i pomalo zagrejanim obrazima, koje je on držao za krojačicu ili švalju koja ide po kućama, svakako zato što je doručkovala jedino kafu i zemičke s maslacem i što je kod njega predstava »krpačice« bila oduvek vezana za belu kafu i zemičke s maslacem. Njemu sleva sedela je neka engleska gospođica, isto tako već u godinama, vrlo ružna, sa suvim, promrzlim prstima, koja je čitala pisma od kuće, napisana okruglastim slovima, i uz to pila kao krv crven čaj. Pored nje je sedeo Joahim, a zatim gospođa Šter u škotskoj vunenoj bluzi. Dok je jela, držala je levu ruku, stegnutu u pesnicu, blizu obraza, i vidno se trudila da govoreći napravi otmen izraz lica time što je podizala gornju usnu i otkrivala uzane i dugačke zečje zube. Jedan mlad čovek tankih brkova i sa izrazom na licu kao da ima nešto neukusno u ustima, sede pored nje i doručkova potpuno ćuteći. On je ušao kad je Hans Kastorp već sedeo, još u hodu klimnu bradom u znak pozdrava, ne pogledavši nikoga i sede, svojim držanjem potpuno odbijajući da se upozna sa novim gostom. Možda je bio suviše bolestan da bi još imao razumevanja za takve obzire ili da bi se uogapte interesovao za svoju okolinu. Kratko vreme sedela je prekoputa njega jedna izvanredno suva, svetloplava mlada devojka, koja izruči u svoj tanjir bocu jogurta, pokusa ga kašikom i smesta se udalji.

Razgovor za stolom nije bio živ. Joahim je reda radi razgovarao sa gospođom Šter, raspitivao se za njeno zdravlje i doznao, uz korektno sažaljevanje sa svoje strane, da nije najbolje. Ona se žalila na »tromost«. »Tako sam troma!« reče razvlačeći reči i cereći se prostački. Čim je ustala, imala je 37,3, pa kako će onda biti tek posle podne! Švalja reče da ima temperaturu, ali izjavi da se, naprotiv, oseća uzbuđenom, sva u nekom iščekivanju i nemiru, kao da joj predstoji nešto naročito i značajno, što u stvari nikako nije slučaj, već da je to neko telesno uzbuđenje bez duševnog uzroka. Ona svakako ipak nije bila švalja, jer se izražavala vrlo korektno i gotovo učeno. Uostalom, Hans Kastorp nađe da je to uzbuđenje ili bar samo priznanje da ga ima na neki način neprilično, pa gotovo i nepristojno za jedno tako neznatno i sićušno stvorenje. On zapita, prvo švalju pa onda gospođu Šter, koliko ima kako su ovde gore (prva je živela u sanatorijumu već pet meseca, druga sedam), zatim sakupi ono malo engleskog što je znao da bi od svoje susetke zdesna doznao kakav to čaj pije (bio je to tej od šipaka) i da li je ukusan, što ona potvrdi gotovo plahovito, a zatim je posmatrao po dvorani, gde se dolazilo i odlazilo, jer doručak nije bio strogo zajednički.

On se bio malo plašio strašnih utisaka, ali se pokazalo da se prevario: u trpezariji je bilo sasvim veselo, čovek nije imao osećanje da se nalazi na mestu nevolje i jada. Preplanula mlada stvorenja oba pola ulazila su pevušeći, razgovarala sa devojkama i sa snažnim apetitom navaljivala na doručak. Bilo je tu i zrelijih ljudi, bračnih parova, čitava jedna porodica sa decom koja je govorila ruski, pa i nedoraslih momčića. Skoro sve žene nosile su bluze od vune ili svile, sasvim pripijene uz telo, takozvane svitere, bele ili u boji, sa oborenim okovratnikom i džepovima sa strane, i bilo je prijatno videti ih kako stoje i ćaskaju, sa obema rukama zavučenim u te džepove. Za mnogim stolovima pokazivali su jedno drugom fotografije, nove amaterske snimke bez sumnje; za jednim stolom zamenjivali su poštanske marke. Govorilo se o vremenu, o tome kako je ko spavao i o temperaturi: koliko je ko imao jutros u ustima. Većina je bila raspoložena — bez naročitog razloga, verovatno, već samo zato što nisu imali nikakvih neposrednih briga i što ih je bilo mnogo

zajedno. Poneki su sedeli za stolom naslonivši glavu na ruke i ukočeno gledali preda se. Njih su ostavljali da ukočeno gledaju i nisu obraćali pažnju na njih.

Najednom, Hans Kastorp se trže, ljut i uvređen. Jedna vrata tresnuše, baš ona levo napred, koja vode pravo u hol — neko je pustio da se sama zatvore ili ih je čak zalupio, a taj tresak Hans Kastorp nije mogao da podnese ni za živu glavu i mrzeo ga je odvajkada. Možda je ta mržnja poticala od vaspitanja, a možda je to bila urođena idiosinkrazija, — ukratko, on je osećao odvratnost prema treskanju vratima i bio bi u stanju da udari svakog ko u njegovom prisustvu tresne vratima. U ovom slučaju vrata su povrh svega bila puna malih staklenih okana, a to je još pojačalo udar: bio je to tresak i zveket. Pfuj, pomisli Hans Kastorp, besan, kakva je ovo prokleta aljkavost! Međutim, kako mu se u istom trenutku obratila švalja, nije imao vremena da utvrdi ko je vinovnik toga. Ali njegove plave obrve se namrštiše, a lice mu je bilo neprijatno izobličeno, dok je odgovarao švalji.

Joahim upita da li su već prošli lekari. Da, prvi put su već bili, odgovori neko, — oni su baš napustili trpezariju kad su rođaci došli. »Onda hajdemo, ne vredi čekati«, reče Joahim. »U toku dana naći će se već neka prilika da te predstavim.« Ali na vratima samo što se ne sudariše sa savetnikom Berensom koji je, u pratnji doktora Krokovskog, dolazio brzim korakom.

»Hopla, pozor, gospodo«, reče Berens. »Ovo se lako moglo rđavo svršiti po obostrane žuljeve.« Govorio je sa jakim saksonskim akcentom, razvučeno i kao da žvaće reči. »Tako, dakle, to ste vi«, reče Hansu Kastorpu koga Joahim predstavi sa sastavljenim potpeticama. »E, pa raduje me.« I on pruži mladom čoveku ruku koja je bila velika kao lopata. On je bio koščat čovek, za neke tri glave viši od doktora Krokovskog, na glavi već sasvim beo, sa isturenim potiljkom, velikim plavim očima, izbuljenim i zakrvavljenim, sasvim suznim, sa prćastim nosom i podšišanim brčićima koji su išli ukrivo, i to usled toga što je gornja usna bila s jedne strane uzdignuta. Ono što je Joahim rekao o njegovim obrazima pokazalo se kao sasvim tačno: oni su bili modri; i tako je njegova glava izgledala neobično šarena prema belom hirurškom mantilu koji je nosio, dugačkoj bluzi stegnutoj u pojasu, koja se spuštala do ispod kolena i pokazivala njegove prugaste pantalone i par ogromnih nogu u nešto iznošenim, dubokim žutim cipelama. I doktor Krokovski bio je u lekarskom mantilu, samo što je njegov mantil bio crn, od crnog listera, skrojen kao košulja, sa lastišom na rukavima, i jako je isticao njegovo bledilo. On se ponašao sasvim kao asistent i nije uzeo nikakvog udela u pozdravljanju, ali izvesna kritička zategnutost njegovih usta pokazivala je da on svoj potčinjeni položaj smatra čudnim.

»Kuzeni?« upita savetnik Berens, pokazujući rukom na jednog pa na drugog mladića i gledajući ih odozdo svojim zakrvavljenim plavim očima ... »Pa hoće li i ovaj u vojsku?« reče Joahimu, pokazujući glavom na Hansa Kastorpa. »Ni za živu glavu, a? Odmah sam primetio« — i on se sad obrati direktno Hansu Kastorpu — »da, vi imate nečeg civilnog, nečeg komotnog — ničeg ratničkog, kao ova vojničina ovde. Vi biste bili bolji pacijent nego on, mogao bih se kladiti. Ja od prvog pogleda zapazim da li od nekoga može da postane dobar pacijent, jer za to je potreban talent, talent je potreban za sve, a ovaj Mirmidonac ovde nema ni trunčice talenta. Za egzercir možda, to ne znam, ali da boluje — nimalo. Verujete li mi, on bi neprestano da beži! Neprestano bi da ide, zakera mi i muči me i ne može da dočeka trenutak kad će ga tamo dole opet početi da kinje i secaju. Luda neka revnost! Ni na pola godinice ne pristaje. A pri tom je ipak lepo ovde kod nas, pa recite sami, Cimsenu, zar nije ovde kod nas sasvim lepo! Nego, vaš gospodin kuzen umeće sigurno bolje da nas ceni, on će već umeti da se zabavlja. U damama ne oskudevamo — imamo ih ovde najdivnijih. Bar spolja, mnoge su sasvim živopisne. Ali trebalo bi da se snabdete sa malo više boje, znate,

inače ste propali kod dama. »Zlatno drvo života« svakako je zeleno, ali kao boja lica zeleno nije baš sasvim pogodno. Totalno anemičan, naravno«, reče prišavši bez okolišenja Hansu Kastorpu i spustivši mu jedan očni kapak kažiprstom i srednjim prstom. »Naravno, totalno anemičan, kao što rekoh. Znate šta. Nije bilo nimalo glupo s vaše strane što ste za izvesno vreme vaš dragi Hamburg prepustili njegovoj sudbini. To vam je uostalom jedna neobično zahvalna ustanova, taj Hamburg; on nam uvek liferuje lep kontingenat, zahvaljujući svojoj veselo vlažnoj meteorologiji. Ali ako mi dozvolite da vam ovom prilikom dam jedan nepristrastan savet — sasvim sine pecunia, znate — dok ste ovde, radite sve što radi i vaš kuzen. U vašem slučaju ne može čovek da u čini ništaprepredenije nego da izvesno vreme živi kao da boluje od lake tuberculosis pulmonium i da se malo podgoji. Čudno vam je to kod nas, sa tom promenom i obnavljanjem belančevine... Iako je opšte sagorevanje povećano, telo ipak stvara belančevine. A vi, Cimsenu, jeste li lepo spavali? Savršeno, a? A sad krenite u skitnju! Al' ne više od pola časa. A onda cigaru od žive, pa s njom u usta! I sve lepo da se zapiše, Cimsenu! Službeno! Savesno! U subotu hoću da imam celu krivulju temperature! Neka i vaš gospodin rođak meri sa vama. Merenje temperature nikad ne škodi. Zbogom, gospodo! Prijatna zabava! Zbogom... zbogom...« I doktor Krokovski pridruži se svome šefu, koji nastavi da vesla mlatarajući rukama, sa dlanovima okrenutim sasvim unatrag, pitajući levo i desno da li se »lepo« spavalo na šta su svi potvrdno odgovarali.

ZADIRKIVANJE SAMRTNA PRIČEST PREKINUTA RADOST

»Divan čovek«, reče Hans Kastorp kad su, prijateljski poželevši dobro jutro hromome vrataru, koji je sređivao pisma u svojoj loži, izišli kroz glavna vrata. Glavna vrata nalazila su se na jugoistočnom krilu belo okrečene zgrade, čiji je srednji deo nadvišavao za čitav sprat oba krila i nad kojim se uzdizao niski toranj sa satom, prekriven limom boje škriljca. Kad se ovde iziđe iz zgrade, ne prolazi se kroz ograđeni vrt, već se čovek odmah nađe u polju, pred strmim alpskim pašnjacima po kojima su bile rasturene pojedine omorike srednje veličine i zakržljali borovi, polegli do zemlje. Put kojim su oni pošli— bio je to u stvari jedini mogući put, sem druma koji se spuštao u dolinu — vodio je, uz laki uspon, levo iza sanatorijuma, pored kuhinje i ekonomata, gde su gvozdene kante za đubre stajale duž ograde podrumskih stepenica, išao još neko vreme u istom pravcu, zatim naglo zavijao i vodio sve strmije nadesno, uz padinu sa retkom šumom. Bila je to tvrda staza, crvenkaste boje, još pomalo vlažna, na čijoj je ivici gdegde ležalo veliko kamenje. Rođaci nisu bili jedini koji su šetali ovim putem. Gosti koji su odmah posle njih doručkovali išli su u stopu za njima, a čitave grupe, vraćajući se, dolazile su im u susret, odmerenim korakom ljudi koji se spuštaju nizbrdo.

»Divan čovek!« ponovi Hans Kastorp. »Tako čudno i živo govori, bilo je zadovoljstvo slušati ga. »Cigara od žive« za »termometar« je odlično, odmah sam razumeo... Nego, da zapalim ja jednu pravu«, reče zastajući, »ne mogu više da izdržim! Od juče u podne nisam pušio ništa ljudski ... Izvini!«

I on izvuče iz svoje kožne tabakere, ukrašene srebrnim monogramom, jednu Mariju Mančini, divan primerak iz prvoga reda u kutiji, na jednoj strani spljošten, što je naročito voleo, iseče vrh jednim malim, oštrim instrumentom koji mu je visio na lancu od sata, kresnu upaljač i zapali prilično dugu, napred tupu cigaru, povukavši sa zadovoljstvom i predano nekoliko dimova. »Tako!« reče. »A sad, što se mene tiče, možemo da nastavimo šetnju. Ti naravno ne pušiš, od silne revnosti.«

»Pa ja nikad nisam pušio«, odgovori Joahim. »Zašto bih baš ovde pušio.«

»To ne razumem«, reče Hans Kastorp. »Ne razumem kako neko može da ne puši, — on se tako reći lišava onog što je najbolje u životu, a svakako sasvim izvanrednog zadovoljstva! Čim se probudim raduje me što ću preko dana moći da pušim, i dok jedem imam istu misao, štaviše mogu reći da ja upravo samo zato jedem da bih mogao da pušim, iako time, naravno, malo preterujem. Ali dan bez duvana, to bi za mene bio vrhunac bljutavosti, potpuno prazan i otužan dan, i kad bih izjutra sebi morao da kažem: danas nema pušenja — čini mi se da ne bih imao hrabrosti da ustanem, veruj mi da bih ostao u postelji. Vidiš, kad čovek ima cigaru koja dobro gori —dabogme da ne sme da bude probušena, ili da rđavo vuče, to je u najvećoj meri neprijatno — hoću da kažem: kad čovek ima dobru cigaru, onda je prosto zbrinut, ne može mu se bukvalno ništa dogoditi. To je upravo isto tako kao kad čovek leži na morskoj obali, onda on prosto leži kraj mora i ne treba mu ništa više, zar ne, ni rad ni zabava... Hvala bogu, puši se po celom svetu, to zadovoljstvo, koliko znam, nigde nije nepoznato, pa ma kuda udes bacio čoveka. Čak i istraživači polarnih oblasti bogato se snabdeju duvanom za svoj naporan put, i to mi se uvek sviđalo kad sam čitao. Jer čoveku može da ide vrlo rđavo, — pretpostavimo da sam ja u nekom bednom stanju, ali dok bih imao cigaru, sve bih izdržao, to znam; ona bi mi pomogla da sve savladam.«

»Ipak je to znak izvesne mlitavosti«, reče Joahim, »što ti je toliko stalo do toga. Berens je sasvim u pravu: ti si civil. On je, doduše, to rekao više da te pohvali, ali ti si zaista očajan

civil, to je činjenica. Uostalom, ti si zdrav i možeš da radiš što hoćeš«, reče, a oči mu postadoše nekako umorne.

»Da, zdrav, sem što sam anemičan«, reče Hans Kastorp. »Malo je preterao kad mi je rekao da sam u licu zelen. Ali tačno je, i meni je palo u oči da sam ja u poređenju sa vama ovde gore prosto zelen: kod kuće to nisam primećivao. A zatim, od njega je opet vrlo lepo što mi onako bez okolišenja daje savete, sasvim sine pecunia, kako to reče. Rado ću pokušati da radim kao što mi je kazao, i da svoj način života prilagodim sasvim tvome — a i šta bih drugo činio ovde gore kod vas, i ne može mi baš ništa škoditi ako se malo naslaže belančevine, iako to zvuči dosta odvratno, priznaj sam.«

Joahim se u hodu zakašlja jednom ili dvaput — penjanje ga je izgleda ipak zamaralo. Kad i treći put poče da kašlje, zaustavi se, nabravši obrve. »Samo ti produži«, reče. Hans Kastorp pohita da produži i nije se osvrtao. Zatim uspori hod i najzad gotovo stade, pošto mu se činilo da je prilično odmakao od Joahima. Ali se ni sada nije osvrnuo.

Jedna grupa gostiju oba pola išla mu je u susret; video ih je gore, na polovini padine, kako dolaze ravnom stazom; sad su se baš spuštali dugačkim, odmerenim koracima pravo prema njemu, i čuli su im se različiti glasovi. Bilo ih je šest ili sedam, raznih godina, neki sasvim mladi, drugi već nešto stariji. On ih je posmatrao malo nagnute glave, misleći na Joahima. Bili su bez šešira i mrki, žene u sviterima u boji, muškarci većinom bez vrskaputa, pa čak i bez štapa, kao ljudi koji s rukama u džepovima prosto prošetaju malo ispred kuće. Pošto su išli nizbrdo — što ne zahteva ozbiljan napor već samo zabavno kočenje i odupiranje nogama da se ne bi prešlo u trčanje ili posrtanje, i što u stvari od nas traži da se nekako samo opustimo — njihov hod je imao nečeg krilatog i lakog, što se prenosilo i na njihova lica, na ceo njihov izgled, tako da bi čovek skoro mogao poželeti da im pripada.

Kad su najzad stigli do njega, Hans Kastorp pogleda pažljivo njihova lica. Nisu svi bili preplanuli, dve mlade žene izdvajale su se jako svojim bledilom: jedna suva kao trska i lica kao slonovača, druga manja i debela, i nagrđena pegama. Svi su ga posmatrali, sa istim drskim osmehom. Jedna dugačka mlada devojka u zelenom sviteru, nemarno očešljana i glupih, samo upola otvorenih očiju, prođe tako blizu Hansa Kastorpa da ga je skoro rukom okrznula. I pri tom zviznu... To je zaista bilo ludo! Zviždala je, ali ne ustima, ona uopšte nisu bila skupljena, naprotiv, bila su joj čvrsto stisnuta. Zviždalo je iz nje, dok ga je gledala, glupo i sa poluzatvorenim očima — izvanredno neprijatno zviždanje, hrapavo, oštro, a u isto vreme duboko, otegnuto i čiji je ton pred kraj bivao sve slabiji (tako da je podsećalo na one prasiće od gume što ih ima na vašarima i koji, kad ih nadujemo, splasnu tužno pišteći), takvo zviždanje izbijalo je na neki nepojmljiv način iz njenih grudi, dok nije prošla sa svojim društvom.

Hans Kastorp je stajao ukočen i gledao u daljinu. Zatim se naglo okrete, i bar toliko mu je bilo jasno da je ovo odvratno zviždanje moralo biti šala, namerno šegačenje, jer je po pokretu pleća mladih ljudi što su odlazili primetio da se smeju, a jedan dežmekasti momčić debelih usana, koji je, držeći obe ruke u džepovima od pantalona, na prilično neuljudan način zadizao svoj kaput, čak bez zazora okrete glavu prema njemu smejući se...

Joahim beše stigao. On pozdravi grupu kao kakav vitez, gotovo okrenuvši se prema njima i poklonivši se sastavljenih potpetica, a potom priđe svome rođaku, gledajući ga svojim blagim očima.

»Kakvo si to lice napravio?« upita.

»Ona je zviždala«, odgovori Hans Kastorp. »Ona je zviždala iz trbuha kad je prolazila pored mene. Možeš li ti to da mi objasniš?«

»Ah!« reče Joahim i nasmeja se prezrivo. »Ne iz trbuha, koješta. To je bila Klefeldova, Hermina Klefeld, ona zviždi iz pneumotoraksa.«

»Iz čega?« upita Hans Kastorp. On je bio neobično uzbuđen, ne znajući ni kako ni zašto. Bilo mu je i da se smeje i da plače, kad je dodao: »Ne možeš valjda očekivati da razumem vaš šatrovački jezik.«

»Hajde, pođi već jednom!« reče Joahim. »Mogu ti to i u hodu ispričati. Stojiš tu kao ukopan. To ti je nešto iz hirurgije, kao što već možeš misliti, jedna operacija koja se ovde gore često vrši. Berens je veliki veštak u tome... Kad je jedno pluće mnogo načeto, razumeš, a drugo međutim zdravo, ili relativno zdravo, onda se ono bolesno oslobodi rada za izvesno vreme, da bi se poštedelo... To jest proseku čoveka ovde, ovde negde sa strane, ne znam tačno mesto, ali Berens je u tome neobično izvežban. A zatim te napune gasom, azotom, znaš, i na taj način sirasto plućno krilo prestane da radi. Gas, naravno, ne traje dugo, otprilike svakih petnaest dana mora da se obnovi, — čoveka na neki način napumpaju, tako to imaš da zamisliš. I kad se to tako radi godinu dana, pa i duže, i sve ide kako valja, pluće se zahvaljujući odmoru može da izleči. Ne uvek, razume se, stvar je čak dosta opasna. Ali izgleda da su sa pneumotoraksom dobiveni već vrlo lepi rezultati. I gospođa Iltis bila je u grupi — ona pegava — i gospođica Levi, ona suva, sećaš se, — i ona je dugo ležala u postelji. Oni su obrazovali grupu, jer tako nešto kao pneumotoraks naravno zbližava ljude, i oni se nazivaju »Udruženje pola pluća«; pod tim su imenom poznati. Ali ponos udruženja je Hermina Klefeld, zato što ona ume da zviždi iz pneumotoraksa, to je njen naročiti dar, to nikako ne može svako. Kako ona to radi, to ti ne umem reći, čak ni ona to ne ume jasno da opiše. Ali ako je hodala brzo, onda može da zviždi iznutra, i ona se time naravno služi da zaplaši ljude, naročito nove, tek prispele bolesnike. Verujem uostalom da usled toga troši mnogo azota, jer svakih osam dana moraju da je napumpaju.«

Ovde se Hans Kastorp zasmeja; na Joahimove reči njegova razdraženost pređe u veselost, i dok je, idući, zaklanjao oči rukom i naginjao se napred, ramena su mu se tresla od plahog i prigušenog smeha.

»Jesu li i registrovani?« upita, a jedva je govorio; uzdržavajući se od smeha, glas mu je bio plačan i žalostan. »Imaju li pravila? Šteta, čoveče, što i ti nisi član, mogli biste me primiti kao počasnog člana ili kao... hospitanta. Treba da moliš Berensa da ti bar delimično da pneumotoraks. Možda ćeš i ti umeti da zviždiš, ako se potrudiš, mora da se i to najzad može da nauči... To je zaista najsmešnije što sam u svom životu čuo!« reče duboko uzdahnuvši. »Izvini, molim te, što o tome ovako govorim, ali i oni su u najboljem raspoloženju, ti tvoji pneumatični prijatelji! Kako su samo išli! I kad pomislim da je to bilo »Udruženje pola pluća«! Fiju! zviznu ti ona, — zbilja ludo čeljade! Pa to je ipak čista obest! Zašto su oni tako obesni, je li? Umeš li ti to da mi kažeš?«

Joahim je tražio odgovor. »Bože moj«, reče, »oni su tako slobodni... Mislim, to su mladi ljudi i vreme za njih ne igra nikakvu ulogu; a zatim, možda će i umreti. Pa zašto da prave ozbiljna lica? Ponekad mislim: bolovati i umreti upravo i nije ništa ozbiljno, to je pre neka vrsta javašluka; ozbiljnosti ima, strogo uzevši, samo tamo dole, u životu. Verujem da ćeš ti to vremenom shvatiti, kad malo duže probaviš ovde gore.«

»Svakako«, reče Hans Kastorp. »U to sam čak sasvim uveren. Imam već vrlo mnogo interesovanja za vas ovde gore, a kad se čovek interesuje, onda, zar ne, razumevanje dođe samo od sebe... Nego, šta mi je ovo sad? — Ne prija mi«, reče posmatrajući svoju cigaru. »Celo vreme se pitam šta mi je, i sad vidim da mi to Marija ne prija. Ima ukus kartona, uveravam te, to je kao da mi je potpuno pokvaren stomak. Ipak je nerazumljivo! Istina je da sam doručkovao neobično mnogo, ali to ne može biti razlog, jer kad čovek mnogo jede,

obično mu onda pušenje naročito prija. Misliš li ti da to dolazi otud što sam tako rđavo spavao? Možda me je to poremetilo. Ne vredi, moram zaista da je bacim«, reče pošto je pokušao još jednom. »Svaki dim je razočaranje; nema smisla prisiljavati se.« I pošto je oklevao još jedan trenutak, on baci cigaru niz padinu, u vlažni četinar. »Znaš li ti otkud, po mome mišljenju, ovo dolazi?« upita on. »Čvrsto sam uveren da je to u vezi sa ovom prokletom vatrom u obrazima, koja me muči otkako sam ustao. Đavo će ga znati kako, ali ja neprestano imam osećanje kao da crvenim od stida... Je li s tobom bilo tako kad si stigao?«

»Jeste«, reče Joahim. »I ja sam se u početku osećao malo čudno. Ne obziri se na to. Ja sam ti već rekao da čoveku nije lako da se kod nas prilagodi. Ali ti ćeš već ući u kolosek. Pogledaj, ova klupa je na zgodnom mestu. Da sednemo malo, pa onda da idemo kući, ja moram na obavezno odmaranje.«

Put je postao ravan. Išao je sad u pravcu Davos-mesta, otprilike za trećinu visine njihovog uspona, i između visokih, vitkih borova, od vetra iskrivljenih, pružao se pogled na naselje koje je, beličasto, sijalo na jasnoj svetlosti. Obična drvena klupa na koju su seli naslanjala se na strmu padinu. Kraj njih je brborio i žuborio potočić, spuštajući se drvenim žlebom ka dolini.

Joahim je hteo da upozna svoga rođaka sa imenima planinskih vrhova, obavijenih oblacima, koji prema jugu kao da su zatvarali dolinu, pokazujući na njih šiljkom svoga alpskog štapa. Ali Hans Kastorp ih samo letimice pogleda; sedeo je nagnut napred, vrhom svoga varoškog štapa, srebrom okovanog, pravio je šare po pesku, i želja mu je bila da dozna nešto drugo.

»Šta sam ono hteo da te pitam —«, otpoče on. »Dakle, bolesnik u mojoj sobi tek što je bio umro kad sam ja stigao. Je li bilo već mnogo smrtnih slučajeva otkako si ti ovde?«

»Više njih, sigurno«, odgovori Joahim. »Ali se u tom slučaju diskretno postupa, razumeš već, o tome se ništa ne dozna, ili samo slučajno, kasnije; kad neko umre, sve se događa u najstrožoj tajnosti, s obzirom na pacijente, a naročito na žene, koje bi inače lako dobile napad. Kad nekopored tebe umre, ti to uopšte ne primetiš. Kovčeg se donese u ranu zoru, dok ti još spavaš, i mrtvaca odnose samo u takvo doba, na primer za vreme jela.«

»Hm«, reče Hans Kastorp i produži da crta po pesku. »Te stvari se, znači, događaju iza kulisa.«

»Da, tako nekako. Ali nedavno, ima tome, čekni, tako možda osam nedelja...«

»Pa onda ne možeš reći nedavno«, primeti Hans Kastorp suvo i trezveno.

»Kako? Pa onda ne nedavno. Ti teraš mak na konac. Sasvim sam nasumce to rekao. Dakle pre izvesnog vremena zagledao sam i iza kulisa, sasvim slučajno, sećam se kao da je bilo danas. Bilo je to kad su maloj Hujusovoj, jednoj katolkinji, Barbari Hujus, doneli viaticum, samrtnu pričest, znaš, poslednje pričešće. Bila je još na nogama kad sam ja stigao ovde, i mogla je da bude raskalašno vesela, tako obesno neobuzdana, sasvim kao šiparica. A zatim se naglo pogoršalo, nije više ustajala, ležala je samo tri sobe dalje od moje, i roditelji joj dođoše, i najzad je došao i sveštenik. Došao je dok su svi pili čaj, posle podne, po hodnicima nije bilo ni žive duše. Ali zamisli, ja sam se bio uspavao, zaspao sam na glavnom obaveznom odmaranju, nisam bio čuo gong i bio sam u zakašnjenju za četvrt časa. U tom odsudnom trenutku ja nisam bio gde i svi ostali, već sam zapao iza kulisa, kao što ti reče, i dok sam išao kroz hodnik, a oni mi idu u susret, u čipkanim odeždama sa krstom napred, zlatan krst sa fenjerima, jedan ga je nosio napred, kao što se nose praporci ispred turske muzike.

»Pa to ne može da se poredi«, reče Hans Kastorp, ne bez strogosti.

»Tako mi je izgledalo. I nehotice sam se toga setio. Ali, slušaj samo dalje. Dakle, oni mi idu u susret, hitro-hitro, ubrzanim korakom, utroje, ako se ne varam, napred čovek sa krstom, zatim sveštenik, sa naočarima na nosu, a potom još jedan momčić sa kadionicom. Sveštenik je držao jeleosvećenje na grudima, bilo je pokriveno, a on je sasvim smerno priklonio glavu, znaš, to je njihova svetinja.«

»Pa baš zato«, reče Hans Kastorp, »baš zbog toga sam se i začudio kako to možeš da porediš sa praporcima.«

»Da, da. Ali čekaj samo; da si ti bio tamo, ni ti ne bi znao da se setiš kakvo lice da napraviš. Prosto da čoveka u snu progoni —«

»U kom pogledu?«

»Evo kako. Pitam se kako treba da se držim u toj prilici. Nisam imao šešir na glavi da bih ga mogao skinuti—«

»Eto vidiš!« prekide ga Hans Kastorp brzo još jednom. »Eto vidiš da treba nositi šešir. Naravno da mi je palo u oči da ga vi ovde gore ne nosite. Ali ga treba nositi, da bi ga čovek mogao skinuti u prilikama kad se to pristoji. Ali šta je bilo dalje?«

»Ja stadoh uza zid«, reče Joahim, »u pristojnom stavu, i lako se poklonih kad su stigli do mene — bilo je to baš pred sobom male Hujusove, broj dvadeset i osam. Čini mi se da je svešteniku bilo prijatno što sam ih pozdravio; on pozdravi vrlo učtivo i skide kapu. Ali u istom trenutku oni se i zaustaviše, i onaj momčić sa kadionicom zakuca na vrata, zatim ih otvori i propusti svog pretpostavljenog. A sad zamisli i predstavi sebi moj užas i moje osećanje! U trenutku kad je sveštenik kročio preko praga, nastade unutra vapaj i dreka, cika i vriska, nikad nisam čuo ništa slično, dva-triput jedno za drugim, a zatim vrisak bez prekida i predaha, vrisak iz razjapljenih usta, očito, jedno aaa! Bilo je u tome i očaja i užasnog straha i opiranja, da se ne može opisati, a kadikad je ličilo i na groznu kuknjavu, i najednom postade potmulo i prigušeno, kao da je propalo u zemlju i kao da krici dolaze duboko iz podruma.«

Hans Kastorp se naglo okrete prema svome rođaku. »Je li to bila Hujusova?« upita ljutito. »A kako to misliš: iz podruma?«

»Podvukla se pod pokrivač«, reče Joahim. »Zamisli moje osećanje! Sveštenik je stajao na samom pragu i umirivao je rečima; kao da ga sad gledam: on je pri tom uvek isturao glavu napred, a zatim je opet vraćao. Onaj što je nosio krst i ministrant stajali su u vratima kao u procepu, ni tamo ni ovamo, i nikako da uđu. A ja sam između njih mogao da vidim sobu. Soba je kao tvoja i moja, krevet stoji levo od vrata, uza zid, a kraj uzglavlja stajali su neki ljudi, roditelji, naravno, i utišavali je, nagnuti nad posteljom, dok se u njoj videla samo bezoblična masa koja je bogoradila i jezovito se bunila i bacakala nogama.«

»Kažeš da se bacakala nogama?«

»Iz sve snage. Ali to joj ništa nije pomoglo, samrtnu pričest morala je da primi. Sveštenik se uputi ka njoj, a i ona druga dvojica uđoše i zatvoriše vrata. Ali pre toga ugledah još ovo: glava Hujusove pojavi se za trenutak, svetloplava kosa joj razbarušena, gleda sveštenika ukočeno, razrogačenim očima, tako bledim očima, sasvim bezbojnim. i urlajući podvuče se opet pod pokrivač.«

»I ti mi to pričaš tek sad?« reče Hans Kastorp posle izvesnog ćutanja. »Ne razumem zašto mi još sinoć nisi govorio o tome. Ali ona je, zaboga, morala imati još vrlo mnogo snage, kad se tako branila. Za to je potrebna snaga. Ne bi trebalo zvati sveštenika dok čovek ne postane sasvim slab.«

»Ona je i bila slaba«, odgovori Joahim. »Ah, imalo bi tu još mnogo da se priča; ne zna čovek odakle da počne ... Bila je vrlo slaba, i jedino strah joj je dao toliko snage. Ona se strašno uplašila, jer je videla da će umreti. Bila je vrlo mlada devojka i treba joj najzad

oprostiti. Ali i muškarci se ponekad tako ponašaju, što je, naravno, neoprostiv kukavičluk. Uostalom, sa takvima Berens zna da postupa, on ume da nađe pravi ton u takvim prilikama.«

»Kakav ton?« upita Hans Kastorp i nabra obrve.

»Šta se tu pravite! — kaže on«, odgovori Joahim. »Bar tako je nedavno jednome rekao — mi smo to doznali od glavne sestre koja je bila prisutna i pomagala da drže bolesnika. Bio je to jedan koji je baš na kraju napravio užasnu scenu i apsolutno nije hteo da umre. Tada se Berens obrecnu na njega: Šta se tu, molim vas, pravite! rekao je, a pacijent se odmah utiša i mirno izdahnu.«

Hans Kastorp se lupi rukom po butini i zabaci se na naslon klupe, podigavši oči k nebu.

»E slušaj, pa to je strašno!« uzviknu. »Kidiše na njega i prosto mu kaže: Šta se tu pravite! I to samrtniku. To je zbilja odviše. Samrtnik je u neku ruku za duboko poštovanje. Ne možemo ga tek tako, ni pet ni šest... Samrtnik je tako reći kao svetac, rekao bih ja!«

»To ne poričem«, reče Joahim. »Ali kad se ponaša tako kukavički ...«

»Ne!« ostajao je Hans Kastorp uporno pri svome, sa žestinom koja nimalo nije odgovarala Joahimovom protivljenju. »U tome me niko ne može razuveriti da je samrtnik nešto otmenije nego kakav klipan koji jurca, smeje se i zarađuje novac i nabija svako crevo! To tako ne ide« — i njegov glas čudno zatreperi — »to tako ne ide da ga, ni pet ni šest...« — i njegove reči zaguši smeh koji ga spopade i sasvim obuze, isti onaj smeh kao i juče, smeh koji je izbijao iz dubina, od koga se sav tresao, beskrajan smeh, od koga mu se oči zatvoriše a suze navreše između kapaka.

»Pst!« najednom će Joahim. »Ćuti!« prošaputa i gurnu laktom svoga rođaka koji se neobuzdano smejao. Hans Kastorp podiže oči i pogleda kroz suze.

Putem sleva dolazio je jedan nepoznat čovek, otmen crnomanjasti gospodin, sa lepo uglađenim crnim brkovima, koji je, prišavši im, odgovorio na Joahimovo dobro jutro — njegov odgovor bio je određen i milozvučan — i zaustavio se pred njim, u ljupkoj pozi, naslonjen na štap.

SATANA

Bilo bi teško odrediti mu godine; morao je imati između trideset i četrdeset, jer iako je celokupna njegova pojava delovala mladalački, na slepoočnicama kosa mu je već bila prošarana srebrnastim vlasima, a dalje gore primetno razređena: dva gola zatona upadala su sa strane razdeljka, napravljenog na uzanoj površini proređene kose i činila čelo još većim. Njegovo odelo, te široke, karirane pantalone svetložućkaste boje, kao i suviše dugačak kaput od grubog sukna, sa dva reda dugmadi i vrlo velikim reverima, nije se moglo nazvati elegantnim; a i njegov okovratnik sa previjenim, zaokrugljenim vrhovima bio je na ivicama već malo iskrzan od čestog pranja, njegova crna kravata bila je izlizana, a manžetne nije ni nosio. — Hans Kastorp je to zapazio po tome što su mu rukavi kod zglobova mlitavo visili. Ipak mu je bilo jasno da pred sobom ima gospodina: produhovljen izraz lica, slobodao, štaviše lepo držanje tog stranca, nisu dopuštali da se u to sumnja. Međutim, ta mešavina bede i ljupkosti, uz to crne oči i malo povijeni brkovi, podsetili su Hansa Kastorpa odmah na izvesne muzikante-tuđince koji su u njegovom zavičaju, oko Božića, svirali po dvorištima, i, podižući svoje kadifaste oči, pružali mekani šešir da im se sa prozora baci desetak pfeniga. »Verglaš!« pomisli on. I ne iznenadi se nimalo imenu koje ču kad se Joahim podiže sa klupe i sa izvesnim snebivanjem ih predstavi:

»Moj rođak Kastorp — gospodin Setembrini.«

I Hans Kastorp je ustao da se pozdravi, dok su mu na licu još bili tragovi preterane veselosti. Ali Italijan zamoli obojicu ljubaznim rečima da se ne uznemiravaju i natera ih da opet sednu, dok je on sam ostao pred njima u svojoj prijatnoj pozi.

On se smeškao stojeći tako i posmatrao rođake, naročito Hansa Kastorpa, i to fino, pomalo podrugljivo uvlačenje jednog kraja njegovih usana, lako povijenih pod gustim brkovima, baš tamo gde se oni u lepom luku podižu naviše, imalo je čudno dejstvo, opominjalo unekoliko na jasnoću duha i budnost, i trenutno je otreznilo od smeha ošamućenog Hansa Kastorpa, tako da se postideo. Setembrini reče:

»Gospoda su dobro raspoložena, — s razlogom, s razlogom. Divno jutro! Nebo je plavo, sunce se osmehuje —« i lakim, elegantnim pokretom, on podiže svoju malu, žućkastu ruku ka nebu, pogledavši jednovremeno iskosa i vesela oka u istom pravcu. »Čovek bi zaista mogao da zaboravi gde se nalazi.«

Govorio je bez stranačkog akcenta, i samo po preciznosti s kojom je izgovarao reči moglo bi se u svakom slučaju naslutiti da je stranac. Njegove usne stvarale su reči sa izvesnim zadovoljstvom. Bilo je prijatno slušati ga.

»A gospodin je prijatno putovao dovde?« obrati se on Hansu Kastorpu. »Jesmo li već saslušali presudu? Hoću reći: je li već obavljena mračna ceremonija prvoga pregleda?« Ovde bi trebalo da ućuti i pričeka, ako je želeo da čuje odgovor; jer on je postavio pitanje i Hans Kastorp se spremio da odgovori. Ali stranac odmah nastavi da pita: »Da li se dobro svršilo? Po vašem smehu« — on zaćuta za trenutak, dok se nabor na kraju njegovih usana pojača — »mogu se izvući različiti zaključci. Sa koliko su vas meseca rebnuli naš Minos i naš Radamant?« — Reč »rebnuli« zvučala je naročito smešno u njegovim ustima. — »Da pogađam? Šest? Ili odmah devet? Ovde se nimalo ne džimrija...«

Hans Kastorp se zasmeja iznenađen, pokušavajući da se seti ko su to Minos i Radamant. On odgovori:

»Kako, molim? Vi ste u zabludi, gospodine Septem —«

»Setembrini«, popravi ga Italijan jasno i sa žarom, i u šali se pokloni.

»Gospodine Setembrini, — izvinite. Nego vi se varate. Ja uopšte nisam bolestan. Ja sam samo došao na koju nedelju u posetu svome rođaku Cimsenu i hoću tom prilikom malo i da se odmorim —«

»Sto mu muka, pa vi niste naš? Vi ste zdravi, vi samo gostujete ovde, kao Odisej u carstvu seni. Kakva smelost, spustiti se u dubine gde borave mrtvi, ništavni i besmisleni —«

»U dubine, gospodine Setembrini? Izvinite, molim vas, ali ja sam se do vas ovde peo okruglo pet hiljada stopa —«

»Tako vam se samo činilo! Vere mi, to je bila varka«, reče Italijan mahnuvši odlučno rukom. »Mi smo duboko pala stvorenja, zar ne, potporučniče?« obrati se on Joahimu koji se toj tituli ne malo obradovao, ali se trudio da to sakrije i odgovori mirno i razborito:

»Mi smo zaista malo zapušteni. Ali najzad, čovek opet može da se povrati.«

»Da, vi ste kadri za to: vi ste valjan čovek«, reče Setembrini. »Gle, gle, gle!« reče triput, kratko, obraćajući se opet Hansu Kastorpu, i coknu zatim jezikom isto toliko puta. »Eh, eh, eh!« reče potom, takođe triput, i odsečno, gledajući novajliju tako netremice u oči, da mu oči dobiše ukočen izgled, kao u slepca, a zatim, opet živahna pogleda, nastavi: »Dakle sasvim dragovoljno popeli ste se ovamo kod nas, koji smo tako nisko pali, i hoćete da nam ukažete zadovoljstvo da za neko vreme budete u našem društvu. Pa to je lepo. A koji ste rok sebi postavili? Moje pitanje nije baš učtivo. Ali kopka me zaista da čujem koje vreme čovek sebi dosudi kad on određuje a ne Radamant.«

»Tri nedelje«, reče Hans Kastorp sa lakoćom, ne bez taštine, pošto primeti da mu zavide.

»O dio, tri nedelje! Jeste li čuli, potporučniče? Zar nema nečeg impertinentnog u tome kad se kaže: dolazim ovde na tri nedelje, pa se onda opet vraćam. Mi ne znamo ovde za meru na nedelje, gospodine, ako vas smem poučiti. Naša najmanja jedinica za vreme je mesec. Mi računamo u velikom stilu — to je preimućstvo senki. Mi ih imamo i druge i sve su slične vrste. Smem li vas pitati kojim se pozivom bavite dole u životu — ili tačnije možda: za koji se poziv pripremate? Vi vidite, mi nimalo ne sputavamo našu radoznalost. I radoznalost je jedno od naših preimućstava.«

»Molim, molim«, reče Hans Kastorp. I on dade obaveštenje.

»Brodarski inženjer! Pa to je veličanstveno!« uzviknu Segembrini. »Budite uvereni da to smatram za veličanstveno, iako su moje sposobnosti upravljene u drugom pravcu.«

»Gospodin Setembrini je književnik«, reče Joahim objašnjavajući i malo zbunjeno. »On je za nemačke listove napisao nekrolog Kardučiju, — Karduči, znaš...« I on se još više zbuni, pošto ga rođak začuđeno pogleda, kao da je hteo reći: Šta ti znaš o Kardučiju? Isto toliko malo kao i ja, rekao bih.

»To je tačno«, reče Italijan klimnuvši glavom. »Imao sam čast da vašim zemljacima govorim o životu toga velikog poete i slobodnog mislioca, kad se njegov život završio. Ja sam ga poznavao, smem sebe da nazovem njegovim učenikom. U Bolonji sam sedeo kraj njegovih nogu. Njemu zahvaljujem ukoliko sam obrazovan i vedra duha. Ali govorili smo o vama. Brodarski inženjer! Znate li da vi sve više rastete u mojim očima? Najednom gledam u vama predstavnika čitavog sveta rada i praktičnog genija!«

»Ali gospodine Setembrini, pa ja sam bezmalo još student i tek sad počinjem.«

»Svakako, i svaki početak je težak. Uopšte, težak je svaki rad koji zaslužuje to ime, zar ne?«

»Da, sam đavo će ga znati!« reče Hans Kastorp, sasvim spontano, od srca.

Setembrini namah podiže obrve:

»Čak se i na đavola pozivate«, reče, »da biste to potvrdili! Na satanu lično? A znate li da mu je moj veliki učitelj napisao himnu?«

»Izvinite«, reče Hans Kastorp, »kako rekoste — đavolu?«

»Njemu lično. Nju u mojoj zemlji ponekad pevaju, u svečanim prilikama. O salute, o Satana, o Ribellione, o forza vindice della Ragione... Divna pesma! Ali teško da ste vi mislili na tog đavola, jer on stoji s radom na odličnoj nozi. Onaj na koga ste vi mislili i koji se gnuša rada, jer ima razloga da ga se plaši, biće da je onaj drugi, za koga se kaže da mu ne treba pružiti mali prst —«

Sve je to čudno delovalo na dobrog Hansa Kastorpa. Italijanski nije razumevao, a ni drugo nije mu bilo ništa lagodnije. Mirisalo je na crkvenu propoved, iako je bilo govoreno u lakom i šaljivom tonu. On pogleda u svog rođaka, koji obori oči, pa reče:

»Ah, gospodine Setembrini, vi ste moje reči shvatili suviše bukvalno. Ja sam tek onako spomenuo đavola, uveravam vas!«

»Neko mora da ima duha«, reče Setembrini pogledavši melanholično u vazduh. A zatim opet ožive, razvedri se i, vraćajući se sa ljupkošću na započeti razgovor, nastavi:

»U svakom slučaju ja po vašim rečima s pravom zaključujem da ste izabrali poziv koliko naporan toliko i častan. Ja sam, eto, samo humanist, ne razumem se ništa u ingeniozne stvari tehnike, ma koliko iskreno bilo poštovanje koje im odajem. Ali zamišljam već da teorija vaše struke zahteva čistu i bistru glavu, a praksa celog čoveka — nije li tako?«

»Svakako da je tako, da, u tome ste bezuslovno u pravu«, odvrati Hans Kastorp, i nehotice se trudeći da govori sa malo više rečitosti. »Zahtevi su danas ogromni, čovek ne sme sebi ni da predstavi jasno do koje su mere oni teški, inače bi zaista izgubio hrabrost. Ne, tu šale nema. Pa još ako čovek nije od najsnažnijih... Ja sam ovde samo gost, ali ne spadam baš u najjače i slagao bih kad bih tvrdio da mi rad mnogo godi. Naprotiv, moram reći, prilično me zamara. Sasvim zdrav se osećam upravo samo onda kad ništa ne radim —«

»Na primer sad?«

»Sad? O, zasad sam još tako nov ovde — malo zbunjen, možete misliti.

»Ah, — zbunjen?«

»Da, nisam dobro ni spavao, a zatim, doručak je bio zaista obilan... Ja sam navikao da pristojno doručkujem, ali današnji doručak bio je, čini mi se, suviše kompaktan za mene, too rich, kako to kažu Englezi. Ukratko, osećam se malo smlaćen, a jutros mi naročito nije prijala cigara, zamislite! To mi se gotovo nikad ne događa, samo kad sam ozbiljno bolestan, — a danas mi je cigara imala ukus kože. Morao sam da je bacim, nije imalo nikakve svrhe da pušim na silu. Jeste li vi pušač, ako smem da pitam? Ne! Onda ne možete da zamislite kakav je to jed i kakvo razočaranje za onoga koji od mladosti tako uživa u pušenju kao ja...«

»Ja nemam iskustva na tom području«, odgovori Setembrini, »i u tome se uostalom ne nalazim u rđavom društvu. Mnogim plemenitim i trezvenim duhovima duvan je bio odvratan. Ni Karduči ga nije voleo. Ali vi ćete za to svakako naći razumevanja kod našeg Radamanta. On je pristalica vašeg poroka.«

»O! porok, gospodine Setembrini...«

»A zašto da nije? Treba stvari imenovati sa snagom i istinom. To jača i uzdiže život. I ja imam poroka.«

»A savetnik Berens je znači dobar poznavalac cigara? Divan čovek.«

»Nalazite? Ah, dakle vi ste se već upoznali sa njim?«

»Da, maločas, kad smo pošli. Bilo je to bezmalo nešto kao konsultacija, ali sine pecunia, znate. Odmah je primetio da sam prilično anemičan. A zatim mi je savetovao da ovde živim sasvim kao moj rođak, da mnogo ležim na balkonu, a rekao je i da u isto vreme merim temperaturu.«

»Zaista?« uzviknu Setembrini. »Odlično!« uzviknu s licem okrenutim nebu i zasmeja se zabačene glave. »Kako ono stoji u operi vašega majstora: »Pticolovac ja sam, da, uvek vedar, hopsasa!« Ukratko, to je vrlo amizantno. Bi ćete poslušati njegov savet? Bez sumnje. A kako i ne bi. Prava satana, taj Radamant. I zaista, »uvek vedar«, mada ponekad malo nategnuto. On je sklon melanholiji. Njegov porok mu ne prija — uostalom, inače ne bi bio porok — duvan ga čini setnim, i zato je naša mnogopoštovana sestra nastojnica zaključala zalihe i daje mu svakoga dana samo male porcije. Događa se, kažu, da on podlegne iskušenju da je pokrade, i onda ga spopadne seta. Jednom rečju: zbrkana duša. Vi već poznajete našu glavnu sestru? Ne! E to je greška. Grešite što se ne potrudite da je upoznate. Ona je od loze fon Milendonkovih, dragi gospodine! Od Venere Medići razlikuje se po tome što onde gde se kod boginje nalaze grudi, ona obično nosi krst...«

»Ha, ha, odlično!« smejao se Hans Kastorp.

»Ime joj je Adrijatika.«

»Zar i to još!« uzviknu Hans Kastorp. »Ama šta kažete! Zbilja čudnovato. Fon Milendonk, pa još i Adrijatika. Zvuči kao da je već odavno umrla. Baš kao nešto srednjovekovno.«

»Poštovani gospodine«, odgovori Setembrini, »ima ovde dosta čega što je »kao srednjovekovno«, kako ste se vi to izvoleli izraziti. Što se mene tiče, ja sam ubeđen da je naš Radamant samo zbog umetničkog osećanja stila od ovog fosila napravio sestru nastojnicu u svojoj palati užasa. Jer on je naime umetnik — zar to ne znate? On slika uljanim bojama. Šta ćete, to nije zabranjeno, svakome stoji do volje... Gospođa Adrijatika priča svakome ko hoće da je čuje, a i drugima, da je sredinom trinaestog veka jedna od Milendonkovih bila igumanija nekog manastira u Bonu na Rajni. I ona sama teško da je mnogo posle toga vremena ugledala sveta...«

»Ha-ha-ha! Nalazim da ste zajedljivi, gospodine Setembrini.«

»Zajedljiv? Vi mislite: pakostan. Da, malo sam pakostan«, reče Setembrini. »Moja nevolja je što sam osuđen da svoju zloću trošim na tako bedne predmete. Nadam se da nemate ništa protiv zloće, inženjeru? U mojim očima ona je najsjajnije oružje razuma u borbi protiv sila mraka i rugobe. Zloća, gospodine moj, to je duh kritike, a kritika je izvor napretka i prosvećenosti.« I najednom on poče da govori o Petrarki, koga nazva »ocem novoga vremena«.

»Ali sad već treba da idemo na odmaranje«, reče Joahim razborito.

Književnik je svoje reči pratio ljupkim pokretima ruku. Sad on završi tu igru pokreta jednim gestom kojim ukaza na Joahima, i reče:

»Naš potporučnik goni na službu. Pa pođimo. Mi idemo istim putem, — »Udesno, što se penje ka zidinama Disa, svemoćnog«. Ah, Vergilije, Vergilije! Gospodo, on je nenadmašan. Ja verujem u napredak, svakako, ali Vergilije raspolaže epitetima kakve nema nijedan od modernih...« I kad su krenuli natrag on poče da im recituje latinske stihove izgovarajući ih na italijanski način, zastade kad im naiđe u susret neka devojka, koja je izgleda bila iz mesta i ni po čemu naročito lepa, lolinski se osmehnu i poče da pevuši. »T, t, t«, coknu jezikom. »Gle, gle, gle! Tra-la-la! O slatka moja bubice, hoćeš li moja biti? Pogledajte samo, oko joj blista treperavim sjajem«, citirao je — bog će ga znati šta — i iza leđa zbunjene devojke posla joj poljubac.

Pa to je pravi vetropir, pomisli Hans Kastorp, i nije promenio svoje mišljenje ni kad je Setembrini, posle svog galantnog istupa, opet nastavio da ogovara. Naročito se bio okomio na savetnika Berensa, podsmevao se obimu njegovih nogu, i pakosno govorio o njegovoj tituli koju je dobio od nekog kneza što je bolovao od tuberkuloze u mozgu. Ceo kraj još i

danas govori o skandaloznom ponašanju toga kneza, ali Radamant je zažmurio na jedno oko, zažmurio na oba oka, ostajući uvek od glave do pete »dvorski savetnik«. A da li je gospodi poznato da je on izmislio letnju sezonu? Da, on i niko drugi. Zasluženom i nagrada. Ranije su u ovoj dolini provodili leto samo najverniji među vernima. Međutim, »naš humorist« je sa nepodmitljivom oštroumnošću uvideo da je ova nezgoda samo plod predrasuda. On je postavio nauk da, bar ukoliko se tiče njegovog zavoda, lečenje leti ne samo što je za preporuku nego je štaviše naročito efikasno i upravo neophodno. I on je tu teoriju umeo da raširi među svet, napisao je o tome popularne članke i lansirao ih u štampu. Otada posao ovde ide leti isto tako dobro kao i zimi. »Genije!« reče Setembrini. »In-tu-i-ci-ja!« reče. A zatim je prorešetao ostale sanatorijume u mestu i na zajedljiv način hvalio preduzimljivost njihovih vlasnika. Eto, recimo, profesor Kafka. .. Svake godine, u kritično vreme, kad sneg počinje da se topi, kad mnogi pacijenti žele da otputuju, profesor Kafka je kao prinuđen da hitno otputuje na osam dana, obećavajući da će im po povratku dati dozvolu da mogu otići. Ali on se ne vraća po šest nedelja, a jadnici ga čekaju i, uzgred budi rečeno, račun im raste. Na poziv, Kafka je odlazio čak do Fijume, ali ne kreće na put dok mu se ne osigura dobrih pet hiljada švajcarskih franaka, a dotle bi prošlo po četrnaest dana. Sutradan po dolasku doktora Celebrissimo, bolesnik bi umro. Što se doktora Zalcmana tiče, on priča za profesora Kafku da ne drži dovoljno čisto igle za injekcije i da tako inficira svoje bolesnike. Zalcman kaže da se Kafka vozi na gumenim točkovima da ga ne bi čuli oni koje je sahranio, — na šta Kafka tvrdi da se kod Zalcmana pacijentima nameće »okrepljujući sok loze« u takvim količinama — i to samo da bi im se zaokruglio račun — da ljudi umiru kao muve, ali ne od sušice već od »kapljice« ...

On je nastavio u tom tonu i Hans Kastorp se smejao od sveg srca i dobroćudno na tu bujicu slatkorečivog ogovaranja. Rečitost ovog Italijana zvučala je neobično prijatno u svojoj apsolutnoj čistoti i tačnosti, oslobođenoj svakog narečja. Sa njegovih pokretljivih usana navirale su jedre, lepe i kao nove reči, on je uživao u uglađenim, zajedljivo živim obrtima i izrazima kojima se služio, pa čak i u samoj gramatičkoj promeni reči bilo je očitog uživanja, zaraznog i vedrog, i izgledalo je da mu je duh isuviše jasan i uvek prisutan da bi u govoru napravio ma i jednu omašku.

»Vi govorite tako zabavno, gospodane Setembrini«, reče Hans Kastorp, »tako živo, — ne znam kako to da nazovem.«

»Plastično, a?« odgovori Italijan i poče da se kladi maramicom, iako je bilo pre sveže nego toplo. »Biće da je to reč koju tražite. Hoćete da kažete da ja govorim na plastičan način. Ali stoj!« uzviknu. »Šta ono vidim! Eno tamo šetaju naše đavolje sudije! Kakav prizor!«

Naši šetači su bili već opet prešli okuku. Da li zahvaljujući Setembrinijevom govoru, ili strmom putu, ili su se uistinu od sanatorijuma udaljili manje nego što je Hans Kastorp mislio, — jer staza kojom prvi put idemo znatno je duža od iste staze kad je već poznajemo — tek, vratili su se iznenađujuće brzo. Setembrini je bio u pravu: dole su dva lekara koračala na čistini iza sanatorijuma, napred savetnik Berens, u belom lekarskom mantilu, sa isturenim potiljkom i pokrećući ruke kao vesla, a za njim u stopu doktor Krokovski, u crnoj bluzi, gledajući oko sebe utoliko samosvesnije ukoliko ga je običaj na klinikama primoravao da pri službenom obilaženju ide iza svoga šefa.

»Ah, Krokovski!« uzviknu Setembrini. »Eno ga, ide tamo, i zna sve tajne naših dama. Umoljavate se da obratite pažnju na finu simboliku njegovog odevanja. On nosi crno da naznači da je naročito područje njegovih studija noć. Taj čovek ima u glavi samo jednu misao, i ona je prljava. Otkud to, inženjeru, da još nismo govorili o njemu? Vi ste se sa njim upoznali?«

Hans Kastorp potvrdi.

»Pa? Počinjem da pretpostavljam da vam se i on svideo.«

»Zaista ne znam, gospodine Setembrini. Bio sam s njim samo nekoliko trenutaka. A zatim, ne mogu brzo da sudim. Ja zagledam čoveka i kažem u sebi: Dakle takav si! Pa dobro!«

»To je tupavost«, odgovori Italijan. »Sudite! Zašto vam je priroda dala oči i razum. Našli ste da govorim pakosno; ali ako sam to činio, možda se nije događalo bez pedagoške namere. Mi humanisti imamo svi pedagošku žicu... Gospodo, istorijska veza između humanizma i pedagogije dokazuje njihovu psihološku vezu. Humaniste ne treba lišavati dužnoti vaspitača, — niti ih možemo lišiti, jer samo oni čuvaju tradiciju o dostojanstvu i lepoti čovekovoj. Nekad su oni zamenili sveštenike koji su se, u mutnim i antihumanim vremenima, usudili da sebi prisvoje pravo na vođenje omladine. Otada, gospodo, zaista se nije više pojavio nikakav novi tip vaspitača. Humanistička, klasična gimnazija, — možete me nazvati nazadnim, inženjeru, ali načelno, in abstracto, molim da me dobro razumete, ja ostajem njen pristalica...«

I u liftu nastavio je da o tome razlaže i zaćutao je tek kad su rođaci, na drugom spratu, napustili dizalicu. On sam produžio je da se vozi do trećeg sprata gde je, kako je ispričao Joahim, imao jednu malu sobu koja je gledala na zadnju stranu.

»On svakako nema novaca?« upita Hans Kastorp koji je pratio Joahima.

»Ne«, reče Joahim, »svakako ga nema. Ili bar samo toliko da bi mogao da podmiri svoj boravak ovde. I njegov otac bio je književnik, znaš, a mislim i deda.«

»Pa da«, reče Hans Kastorp. »A je li on baš ozbiljno bolestan?«

»Nije opasno, koliko ja znam, ali uporna bolest i neprestano se povraća. Bolestan je već odavno, u međuvremenu je i odlazio, ali je uskoro opet morao da se vrati.«

»Jadnik! A pri tom izgleda da je toliko oduševljen za rad. Grdno je govorljiv uz to, s takvom lakoćom prelazi s predmeta na predmet. Prema onoj devojčici bio je ipak malo bezobrazan, a to mi je za trenutak bilo neprijatno. Ali ono što je posle rekao o ljudskom dostojanstvu bilo je zbilja sjajno, sasvim kao govor na nekoj svečanosti. A da li si ti često sa njim?«

OŠTROUMNOST

Ali Joahim je na to mogao da odgovori samo s mukom i nejasno. Iz jedne kutije od crvene kože, postavljene somotom, koja je ležala na njegovom stolu, on je izvukao mali termometar i donji kraj, napunjen živom, stavio u usta. Držao ga je s leve strane pod jezikom, tako da mu je stakleni instrument koso strčao iz usta. Zatim se presvuče u domaće odelo, uze lake cipele i neki kaput sličan litevki, uze sa stola štampan obrazac i olovku, zatim knjigu, jednu rusku gramatiku — jer on je učio ruski pošto se, kako reče, nadao da će mu u službi biti od koristi —i tako opremljen smesti se napolje, na balkonu, u stolicu za ležanje, prebacivši preko nogu samo ovlaš ćebe od kamilje dlake.

Ćebe jedva da je bilo potrebno: već za poslednjih četvrt časa sloj oblaka se razređivao, i sunce probi sa takvim letnjim žarom i bleskom, da je Joahim glavu zaštitio zaklonom od belog platna koji se, pomoću jedne male duhovite naprave, mogao pričvrstiti za naslon stolice i podešavati prema položaju sunca. Hans Kastorp je hvalio taj izum. Hteo je da sačeka ishod merenja i za to vreme gledao je kako se sve to radi, osmotrio je i vreću od krzna, koja je stajala naslonjena u uglu lođe (Joahim se njom služio hladnih dana), i, nalaktivši se na ogradu, gledao u vrt gde je zajednička terasa za odmaranje sad bila puna pacijenata koji su, ispruženi, čitali, pisali ili ćaskali. Uostalom, video se samo jedan deo terase, tako nekih pet stolica.

»Ama dokle ti to držiš?« upita Hans Kastorp i okrete se.

Joahim pokaza sedam prstiju.

»Pa mora da je već prošlo tih sedam minuta.«

Joahim zavrte glavom. Malo kasnije izvuče termometar iz usta, posmatraše ga i reče pri tom:

»Da, kad se motri na vreme onda ono prolazi vrlo lagano. Ja mnogo volim merenje, četiri puta na dan, zato što se onda zaista primeti šta je u stvari jedan minut, ili čak čitavih sedam minuta, — dok se ovde ne haje ni za sedam dana u nedelji, a to je grozno.«

»Ti kažeš: u stvari. U stvari ne možeš reći«, odgovori Hans Kastorp. Sedeo je, s jednom butinom na ogradi, a beonjače su mu bile pune crvenih žilica. »Vreme nikako ne može biti »u stvari«. Ako ti se čini dugo, onda je dugo, ako ti se čini kratko, onda je kratko, ali koliko je stvarno dugo ili kratko, to ne zna niko«. On nimalo nije imao običaj da filozofira, a ipak je osećao potrebu za tim.

Joahim je to sporio.

»A kako to? Ne. Pa mi ga merimo. Imamo časovnike i kalendare, i kad jedan mesec prođe, onda je on prošao i za tebe i za mene i za sve nas.«

»Pazi samo!« reče Hans Kastorp i čak podiže kažiprst do svojih mutnih očiju. »Jedan minut je dakle toliki koliki ti se čini kad meriš temperaturu?«

»Jedan minut je toliki ... on traje toliko koliko je potrebno kazaljki da opiše svoj krug.«

»Ali za to joj je potrebno sasvim različito vreme — za naše osećanje. I stvarno — kažem: stvarno uzevši«, ponovi Hans Kastorp i kažiprstom pritisnu tako jako svoj nos da mu sasvim savi vrh, »to je kretanje, kretanje u prostoru, zar ne? Stoj, molim te! Mi, dakle, vreme merimo prostorom. A to je isto kao kad bismo hteli prostor da merimo vremenom — što čine samo sasvim neškolovani ljudi. Od Hamburga do Davosa ima dvadeset časova, — da, vozom. A pešice, koliko je onda? A u mislima? Ni sekund!«

»Slušaj, šta je tebi?« reče Joahim. »Nalazim da si postao čudan ovde kod nas.«

»Ćuti! Danas sam neobično oštrouman. Dakle, šta je vreme?« upita Hans Kastorp i savi vrh svoga nosa tako mučki u stranu da ovaj pobele i izgubi svu krv. »Možeš li mi ti to reći? Mi prostor opažamo svojim organima, čulom vida i čulom pipanja. Lepo. Ali kojim čulom opažamo vreme? Hoćeš li mi na to odgovoriti. Vidiš, tu si se zaglibio. Ali kako hoćemo da merimo nešto o čemu, tačno uzevši, ne možemo da kažemo ama baš ništa, ne znamo ni jednu jedinu osobinu! Mi kažemo: vreme prolazi. Lepo, pa neka prolazi. Ali da bismo ga merili... čekaj! Da bi se moglo da meri, moralo bi da prolazi ravnomerno, a gde piše da je to tako? Za našu svest nije tako, mi samo reda radi pretpostavljamo da je tako, i naše mere samo su konvencija, dozvoli, molim te...«

»Dobro«, reče Joahim, »prema tome samo je konvencija što ja imam ovde na svom termometru pet crta više? Ali zbog tih pet crta moram ja ovde da se izležavam i ne mogu na svoju dužnost, to je odvratna činjenica!«

»Imaš li 37,5?«

»Sad već opada.« I Joahim zabeleži cifru u svoj obrazac. »Sinoć sam imao gotovo 38, zbog tvog dolaska. Svima koji dobiju posetu temperatura se popne. A ipak je to vrlo prijatno.«

»I ja sad idem«, reče Hans Kastorp. »Po glavi mi se vrzma još sijaset misli o vremenu, — čitav kompleks, da tako kažem. Ali neću sad da te tim uzbuđujem, pošto i inače imaš dosta crta. Ja ću već sve zapamtiti, i mi se možemo kasnije na to vratiti, možda posle drugog doručka. Kad dođe vreme drugom doručku, ti me svakako pozovi. I ja ću sad na odmaranje, to bar ne boli, hvala bogu.« I potom pored staklene pregrade pređe u svoju lođu, gde je već bila nameštena stolica za ležanje sa stočićem, donese iz čisto spremljene sobe Ocean steamships i svoj lepi, mekani pled sa tamnocrvenim i zelenim kockama, i sede.

I on je uskoro morao da razapne platneni zaklon; čim se legne, sunce počne nesnosno da peče. Ali je ležanje bilo neobično udobno, to je Hans Kastorp odmah sa zadovoljstvom utvrdio, — nije se sećao da je ikada naišao na tako udobnu stolicu za ležanje. Stalak, po obliku malo staromodan — što je poticalo samo od ćudi ukusa, jer stolica je očigledno bila nova — bio je napravljen od crvenomrkog politiranog drveta, a od nogu pa do naslona pružalo se ležište, dušek sastavljen upravo iz tri debela dela i prekriven mekanim cvilihom. Sem toga, pomoću gajtana bio je pričvršćen za stolicu valjkast uzglavnik, ni suviše tvrd ni suviše mek, prekriven izvezenim lanenim platnom, koji je naročito prijatno delovao. Hans Kastorp je spustio jednu ruku na široku, glatku površinu pobočnog naslona, žmirkao je i odmarao se, ne uzimajući Ocean steamships da bi se razonodio. Gledan kroz svodove lođe, predeo, surov i oskudan ali obasjan bleštavim suncem, delovao je kao uramljena slika. Hans Kastorp ga je posmatrao zamišljen. Najednom se seti nečega i u tišini reče glasno:

»A ona je patuljak, ona što nas je služila za doručkom?«

»Pst!« učini Joahim. »Tiho. Da, patuljak. Pa?«

»Ništa. Mi još nismo govorili o tome.«

A zatim nastavi da sanjari. Bilo je već deset sati kad se bio ispružio na stolici. Prošao je čitav čas. Bio je to običan čas, ni dug ni kratak. Kad je on prošao, kroz kuću i vrt odjeknu gong, prvo daleko, zatim bliže, potom opet daleko.

»Drugi doručak«, reče Joahim, i ču se kako se diže.

I Hans Kastorp završi ovoga puta obavezno odmaranje i ode u sobu da se malo dotera. Rođaci se sretoše u hodniku i spustiše se zajedno. Hans Kastorp reče:

»Dakle, odlično se leži u ovim stolicama. Kakve su to stolice? Ako mogu ovde da se kupe, onda ću uzeti jednu za Hamburg, čovek na njoj leži kao da je na nebesima. Ili misliš da ih je Berens dao napraviti po svome uputstvu?«

Joahim to nije znao. Oni okačiše kapute o čiviluk i po drugi put uđoše u trpezariju, gde se već uveliko obedovalo.

U dvorani je sve bleštalo od silnoga mleka: pred svakim mestom je stajala puna velika čaša, dobro pola litra.

»Ne«, reče Hans Kastorp kad je opet seo na kraj svoga stola, između švalje i Engleskinje, i s rezignacijom razvio svoju servijetu, iako je još dobro osećao teret od prvog doručka. »Ne«, reče on, »neka mi Gospod pomogne, ali mleko uopšte ne mogu da pijem, a najmanje sad. Nema li možda portera?« On se učtivo i s blagošću obrati tim pitanjem devojci patuljku. Na žalost, nije ga bilo. Ali ona obeća da donese kulmbaško pivo, i zaista ga donese. Bilo je gusto, crno, mrke pene i savršeno je zamenjivalo porter. Hans Kastorp ga je žedno pio iz jedne visoke krigle. Uz to je jeo hladno meso na pečenom hlebu. Opet je na stolu bilo poridža i opet mnogo maslaca i voća. Kad već nije bio sposoban da ma šta uzme, on je bar posmatrao jela. Posmatrao je i bolesnike; masa je sad počela da se rastavlja: iz nje su se izdvajali pojedinci.

Za njegovim stolom sva mesta su bila zauzeta, sem mesta u začelju, prekoputa njega, koje je, kao što mu rekoše, bilo mesto za doktora. Jer lekari su, kad god im je vreme to dozvoljavalo, sudelovali na zajedničkim obedima i pri tom su menjali stolove: zato je za svakim u začelju bilo rezervisano mesto za doktora. Sad nije bilo ni jednog ni drugog; rekoše da su na operaciji. Opet uđe onaj mladić sa brkovima, spusti jednom bradu na grudi i sede sa brižnim i zakopčanim izrazom lica. Opet je ona mršava plavuša sedela na svome mestu i kusala jogurt, kao da joj je to jedina hrana. Cored nje je ovoga puta sedela jedna omalena, živahna stara gospođa, koja je na ruskom jeziku govorila nešto ćutljivom mladiću, dok ju je on gledao brižnih očiju i odgovarao samo klimanjem glave, pri čemu je pravio takav izraz lica kao da ima nešto neukusno u ustima. Prekoputa njega, s druge strane stare gospođe, sedela je još jedna mlada devojka, vrlo lepa: divnih, svežih obraza i visokih grudi, kestenjaste kose, prijatno talasaste i lepo začešljane, okruglih, smeđih, detinjih očiju, i sa malim rubinom na lepoj ruci. Ona se mnogo smejala i takođe je govorila ruski, samo ruski. Zvala se Marusja, kao što ču Hans Kastorp. Osim toga, primetio je uzgred da je Joahim, kad bi ona govorila i smejala se, obarao oči sa strogim izrazom.

Setembrini uđe kroz pobočna vrata i gladeći brkove dođe do svoga mesta, na kraju stola koji je stajao koso od stola Hansa Kastorpa. Kad je seo, oni za njegovim stolom prsnuše u grohotan smeh: svakako je rekao neku pakost. Hans Kastorp je opet poznao i članove »Udruženja pola pluća«. Hermina Klefeld, sa glupim očima, stiže tromo do svoga stola s druge strane, ispred vrata za verandu, i pozdravi momčića sa debelim usnama, koji je toga jutra tako neuljudno bio zadigao svoj kaput. Levijeva, bleda kao slonovača, sedela je kraj gojazne i pegave gospođe Iltis, među nepoznatim ljudima, za poprečnim stolom desno od Hansa Kastorpa.

»Evo tvojih suseda«, reče Joahim tiho svome rođaku, nagnuvši se. Bračni par prođe baš pored Hansa Kastorpa, uputivši se prema poslednjem stolu desno, dakle »stolu loših Rusa«, gde je jedna porodica sa ružnim dečakom već gutala ogromne količine poridža. Muž je bio slabačke građe i imao sive i upale obraze. Nosio je bluzu od mrke kože, a na nogama nezgrapne filcane cipele sa španglom. Njegova žena, takođe mala i sićušna, sa perjanim šeširom na glavi, cupkala je u visokim cipelama od juhta; vrat joj je obavijao prljav boa od ptičijih pera. Hans Kastorp ih je posmatrao sa bezobzirnošću koja mu je inače bila strana, i čiju je brutalnost i sam osećao; ali baš ta brutalnost najednom mu je prouzrokovala izvesno zadovoljstvo. Oči su mu bile jednovremeno bezizrazne i nametljive. A kad u tom trenutku lupiše staklena vrata s njegove leve strane, sa treskom i zvečeći, kao za vreme prvog

doručka, on se ne trže kao toga jutra, već samo napravi neku tromu grimasu; a kad htede da obrne glavu na onu stranu, nađe da mu to pada suviše teško i da ne vredi truda. Tako se dogodilo da ni ovoga puta nije mogao da utvrdi ko to tako nehatno zatvara vrata.

Stvar je bila u ovome: jutarnje pivo, koje je inače na njega samo blago delovalo, danas je potpuno ošamutilo i paralisalo mladića. Bilo mu je od toga kao da ga je neko lupio po glavi. Trepavice su mu bile kao olovo teške, jezik se nije pokoravao ni najobičnijoj misli kad je, uljudnosti radi, pokušao da razgovara sa Engleskinjom; čak i da bi samo promenio pravac svoga pogleda, iziskivalo je veliki napor nad samim sobom, a tome treba dodati i užasnu vrelinu lica koja je opet dostigla jutarnji stepen: činilo mu se da su mu obrazi naduveni od vatre, disao je teško, srce mu je lupalo kao umotan čekić, i što od svega toga nije naročito patio, bilo je stoga što mu se glava nalazila u takvom stanju kao da je udahnuo dva-triput hloroform. Da je doktor Krokovski ipak došao na obed i seo za njegov sto, prekoputa njega, primetio je kao u snu, iako ga je doktor u više mahova oštro posmatrao, dok je sa damama sa svoje desne strane razgovarao na ruskom, pri čemu su mlade devojke, i bujna Marusja i ona devojka što je kusala jogurt, pred njim ponizno i stidljivo obarale oči. Inače, Hans Kastorp se držao valjano, kao što se po sebi razume, pošto mu je jezik otkazao poslušnost radije je ćutao, a viljuškom i nožem služio se čak sa naročitom spretnošću. Kad mu rođak klimnu glavomi podiže se, i on ustade, pokloni se društvu za stolom i ne gledajući ga, i idući za Joahimom iziđe sigurnim korakom.

»Kad će opet obavezno odmaranje?« upita kad iziđoše iz kuće. »To ti je najbolje ovde, bar za mene. Voleo bih da sam već ispružen na svojoj odličnoj stolici. Hoćemo li daleko da šetamo?«

REČ SUVIŠE

»Ne«, reče Joahim, »ja i ne smem da idem daleko. U ovo vreme ja se uvek malo spustim do sela, pa i do mesta, kad imam vremena. Čovek vidi radnje i ljude i kupi što mu treba. Pre glavnog obeda leži se još jedan čas, a potom se leži do četiri sata, — budi bez brige.«

Oni se po suncu spustiše putem kojim su se dovezli i pređoše potok i uzani kolosek, imajući pred očima brda s desne strane doline, Mali Šijahorn, Zelene kule i Dorfberg, koje Joahim navede po imenu. Tamo preko, na izvesnoj visini, ležalo je groblje sela Davosa, okruženo zidom, koje Joahim isto tako pokaza svojim štapom. Potom iziđoše na glavni drum, koji je, malo uzdignut iznad tla doline, vodio duž terasastog nagiba.

O nekom selu nije se uostalom ni moglo govoriti, od njega je ostalo samo ime. Lečilište ga je progutalo, šireći se sve više prema ulazu u dolinu, i deo opšteg naselja koji se zvao »Selo« prelazio je neprimetno i bez neke razlike u deo nazvan »Davos-mesto«. Hoteli i pansioni, svi načičkani verandama, balkonima i terasama za odmaranje, a i male privatne kuće, u kojima je bilo soba za izdavanje, ležali su sa obe strane; ovde-onde bilo je i novih građevina; ponekad se nailazilo i na prazno imanje, a sa ulice se pružao pogled na livade duboko u dolini...

Hans Kastorp, u živoj želji koju je osećao od uobičajenog, dragog mu uživanja, beše opet zapalio cigaru i, verovatno zahvaljujući pivu koje je popio, bio je u stanju, na svoje neizrecivo zadovoljstvo, da pokatkad oseti nešto od željene arome: samo retko i slabo, dabogme, — bio je potreban izvestan živčani napor da bi se samo naslutilo zadovoljstvo, i odvratan ukus na kožu uveliko je preovlađivao. Ne mogući da se pomiri sa svojom nemoći, neko vreme se trudio da silom dođe do uživanja, koje ga je ili izneveravalo ili se ukazivalo samo izdaleka, kao da mu se ruga, i najzad, onako izmoren i pošto mu se zgadilo, on baci cigaru. Uprkos svoje ošamućenosti, osećao je obavezu da iz učtivosti vodi razgovor, i toga radi trudio se da se seti onih izvrsnih stvari koje je toga jutra hteo da kaže o »vremenu«. Međutim, pokazalo se da je zaboravio ceo »kompleks«, i to sasvim, i da u glavi više nije imao čak ni najneznatniju misao o vremenu. Umesto toga poče da govori o stvarima u vezi sa telom, i to na malo čudan način.

»A kad ćeš opet da meriš temperaturu?« upita. »Posle jela? Da, to je dobro. Tada je organizam u punom dejstvu, i onda se vatra mora pokazati. Nego slušaj, svakako je bila samo šala to što je Berens od mene tražio da i ja merim temperaturu, — i Setembrini se na to smejao iz glasa, to zbilja ne bi apsolutno imalo smisla. Ja čak nemam ni termometar.«

»Ah, to je najmanje«, reče Joahim. »Treba samo da ga kupiš. Ovde se mogu svuda naći termometri, gotovo u svakoj radnji.«

»Ali čemu to? Ne, obavezno odmaranje, to mi se sviđa, na to rado pristajem, ali meriti temperaturu bilo bi suviše za jednog hospitanta, to ja radije prepuštam vama ovde gore. Kad bih samo znao«, reče Hans Kastorp, prinoseći obe ruke srcu kao da je zaljubljen, »zašto mi za sve ovo vreme tako lupa srce, — to me tako uznemiruje, već duže vremena mislim o tome. Vidiš, čoveku lupa srce kad mu predstoji neka sasvim naročita radost, ili kad se nečeg plaši, ukratko, kad je uzbuđen, zar ne? Ali kad nekom srce lupa sasvim samo od sebe, bez ikakvog razloga i smisla i tako reći na svoju ruku, nalazim da je to sasvim čudno, razumeš me, to je kao kad bi telo išlo svojim sopstvenim putem i ne bi više imalo veze s dušom, u neku ruku kao mrtvo telo, koje i nije uistinu mrtvo to uopšte ne postoji već naprotiv vodi vrlo živ život, naime na svoju ruku: još na njemu rastu kosa i nokti, a i inače u svakom pogledu,

fizičkom i hemijskom, vlada u njemu, koliko sam od drugih doznao, neka sasvim vesela živost...«

»Kakve su to reči«, reče Joahim sa razboritim prekorom. »Vesela živost!« A možda se time svetio malo za prekor koji je jutros dobio zbog »praporaca«.

»Pa ipak je tako! To je zaista vesela živost. Zašto te to vređa?« upita Hans Kastorp. »Uostalom, to sam samo uzgred spomenuo. Hteo sam samo reći: čudno je i mučno kad telo živi na svoju ruku i bez veze sa dušom i pravi se važno, kao kod ovakvog bezrazložnog lupanja srca. Čovek nekako traži smisao za to, odgovarajuće uzbuđenje, neko osećanje radosti ili straha koje bi ga u neku ruku opravdalo, — bar tako je sa mnom, ja mogu samo o sebi da govorim.«

»Da, da«, reče Joahim uzdahnuvši, »to je slično kao kad imaš vatru — i onda u telu vlada naročito vesela živost, da upotrebim tvoj izraz, i moguće je da čovek tada i nehotice potraži kakvo uzbuđenje, kako ti reče, da ta živost dobije bar donekle razuman smisao... Ali mi govorimo o tako neprijatnim stvarima«, reče drhtavim glasom i zaćuta, na što Hans Kastorp samo sleže ramenima, i to isto onako kako je sinoć prvi put video da je Joahim učinio.

Jedno vreme išli su ćuteći. Zatim Joahim upita: »Pa, kako ti se dopadaju ljudi ovde? Mislim, oni za našim stolom?«

Na licu Hansa Kastorpa ukaza se rekakav ravnodušno kritički izraz.

»Bože moj«, reče, »ne izgledaju mi suviše interesantni. Za drugim stolovima sede, čini mi se, interesantniji, a možda se čoveku to samo tako čini. Gospođa Šter bi trebalo da opere kosu, tako joj je masna. A ona Mazurka ili kako li se zove, čini mi se da je malo luckasta. Stalno meće maramicu na usta zbog silnog kikotanja.«

Joahim se glasno nasmeja na to izopačavanje imena.

»Mazurka — to je odlično!« uzviknu. »Zove se Marusja — s tvojim dopuštenjem — to je što i Marija. Da, ona je zaista suviše razuzdana«, reče. »A imala bi mnogo razloga da bude i ozbiljnija, jer ona je prilično bolesna.«

»To se ne bi reklo«, reče Hans Kastorp. »Ona tako dobro izgleda. Čovvk nikad ne bi rekao da je baš grudobolna.« I on obešenjački pogleda rođaka očekujući da ga ovaj razume, ali vide da Joahimovo preplanulo lice dobi neku prljavu boju koju dobijaju preplanula lica kad iz njih iziđe krv, i da su mu se usta iskrivila na neki naročito jadan način; od toga izraza se mladi Hans Kastorp gotovo uplaši, i to ga natera da odmah promeni temu i da se raspita za druge osobe, trudeći se da brzo zaboravi Marusju i Joahima, što mu je potpuno i pošlo za rukom.

Engleskinja sa tejom od šipaka zvala se mis Robinson. Švalja niji bila švalja, već nastavnica Državne ženske gimnazije u Kenigsbergu, i to je bio razlog što je tako korektno govorila. Zvala se gospođica Engelhart. Što se tiče živahne stare gospođe, ni Joahim nije znao kako se zvala, mada je već poduže bio ovde. U svakom slučaju, ona je bila tetka mlade devojke što kusa jogurt, i s njom je stalno živela u sanatorijumu. Ali najbolesniji za njihovim stolom bio je dr Blumenkol, Leo Blumenkol iz Odese, onaj mladi čovek sa brkovima i sa brižnim i zakopčanim izrazom lica. Već godinama on je ovde...

Sad su išli po pravom varoškom počniku — glavna ulica mesta gde se sakupljala internacionalna publika, to je bilo očito. Sretali su banjske goste koji su švrljali, većinom mlad svet, kavaljeri u sportskim odelima i bez šešira, dame takođe bez šešira i u belim haljinama. Čuo se razgovor na engleskom i ruskom. Radnje sa elegantnim izlozima ređale su se s obe strane, i Hans Kastorp, čija se radoznalost borila sa grozničavim umorom, naprezao je oči da bi gledao, i dugo se zadržao pred jednom radnjom za mušku galanteriju, da bi zaključio da su izlozi potpuno »na visini«.

Zatim naiđe jedna okrugla građevina sa pokrivenom galerijom, u kojoj je muzička kapela davala koncert. Ovde se nalazio kasino. Igralo se na više teniskih igrališta. Krakati, izbrijani mladići, u savršeno uglačanim flanelskim pantalonama, podvijenih rukava i u gumenim cipelama, igrali su sa preplanulim devojkama u belim haljinama, koje su se u zaletu visoko izvijale na suncu da bi udarile kao sneg belu loptu. Dobro održavana igrališta bila su kao posuta brašnom. Rođaci sedoše na jednu praznu klupu da posmatraju igru i da kritikuju.

»Ti ovde svakako ne igraš?« ugšta Hans Kastorp.

»Pa ne smem«, odgovori Joahim. »Mi moramo da ležimo, neprestano da ležimo... Setembrini uvek kaže da , mi živimo horizontalno, da smo horizontale, kaže, to je jedan od njegovih jevtinih viceva. — Ovi što igraju zdravi su, ili pak to čine iako im je zabranjeno. Uostalom, ne igraju mnogo ozbiljno, — više zbog kostima... A što se tiče zabranjenih igara koje se igraju, poker, znaš, a u ponekom hotelu i petit chevaux, — kod nas se za to kažnjava udaljenjem iz sanatorijuma, kažu da je to najštetnije. Ali poneki se spuštaju posle večernje kontrole i kockaju se. Knez, koji je Berensu podario titulu, kažu da je to uvek radio.«

Hans Kastorp ga je jedva slušao. Usta su mu bila otvorena, jer iako nije imao kijavicu, kroz nos nije mogao da diše kako treba. Srce mu je lupalo, ne slažući se u taktu s muzikom, što je nejasno osećao kao mučnu nezgodu. I u tom osećanju nereda i neprijatnosti poče da ga hvata san, kad Joahim reče da je vreme za povratak.

Put su prešli skoro ćuteći. Hans Kastorp se čak saplete dva-triput na ravnom putu, i tada se tužno osmehivao, vrteći glavom. Hromi vratar odvezao ih je liftom do njihovog sprata. Pred brojem trideset i četiri oni se rastadoše kratkim »Do viđenja!« Hans Kastorp prođe kroz sobu i uputi se pravo na balkon gde se, onakav kakav je stigao, sruši na stolicu za odmaranje i, ne menjajući jednom zauzeti položaj, utonu u težak polusan, koji su brzi udari njegova srca neprijatno uznemiravali.

NARAVNO, ŽENA

Nije znao koliko je to trajalo. Kad je došao određen trenutak, odjeknu gong. Ali on još nije pozivao neposredno na obed, opominjao je samo da se gosti pripreme, Hans Kastorp je to znao, i zato je ostao da leži dok metalno brujanje po drugi put ne odjeknu još jače i ne izgubi se. Kad Joahim, prošavši kroz sobu, dođe da ga zove, Hans Kastorp htede da se presvuče, ali mu Joahim to ne dozvoli. On je mrzeo i prezirao netačnost. Kako čovek može da se oporavi i da ozdravi da bi mogao da vrši svoju dužnost, reče, ako je tako mlitav da se ne pridržava čak ni vremena za obede? Naravno da je u tome bio u pravu, i Hans Kastorp je na to mogao samo primetiti da nije bolestan, ali da je u najvećem stepenu sanjiv. On samo brzo opra ruke, zatim se spustiše u trpezariju, po treći put.

Kroz oba ulaza gosti su priticali unutra. Dolazili su i kroz vrata za verandu, prekoputa, koja su bila otvorena, i uskoro su sedeli svi za sedam stolova kao da se nikad nisu ni dizali. Takav je bar utisak imao Hans Kastorp, utisak sasvim kao u snu i bezuman, naravno, ali koga se — bar za trenutak — nije mogao da odbrani njegov zamagljeni um i u kome je nalazio čak izvesno zadovoljstvo; jer u više mahova za vreme obeda trudio se da ga se seti i uvek je imao savršenu iluziju. Živahna stara gospođa opet je svojim nerazumljivim jezikom govorila doktoru Blumenkolu, koji je sedeo ukoso od nje, i slušao je sa brižnim izrazom na licu. Njena mršava unuka jela je najzad nešto što nije bio jogurt, naime židak crème d'orge koji su devojke servirale u tanjirima; ali ona uze samo nekoliko kašika, pa ga onda ostavi. Lepa Marusja pritiskala je usta maramicom koja je mirisala na pomorandžu da bi zagušila svoj kikot. Mis Robinson je čitala ono isto pismo, napisano okruglastim rukopisom, koje je već jutros čitala. Očito nije znala nijedne reči nemački i nije ni želela da zna. Joahim joj, u viteškom stavu, reče nešto na engleskom o vremenu, na što ona odgovori preživakavši jedan slog, da bi se opet vratila svom ćutanju. Što se ticalo gospođe Šter, u njenoj škotskoj vunenoj bluzi, ona je danas pre podne bila na pregledu i pričala je o tome afektirajući prostački i podižući gornju usnu i otkrivajući svoje zečje zube. Gore desno, žalila se, ima šušnja, a sem toga, pod levim ramenom zvuči još potmulo. Moraće da ostane još pet meseca, rekao je »stari«. U svom neobrazovanju ona je Berensa nazivala »starim«. Inače, negodovala je mnogo što »stari« danas ne sedi za njenim stolom. Prema »turneji« (htela je svakako reći »turnusu«), danas u podne njen je sto na redu, dok »stari« opet sedi za susednim stolom levo (zaista, savetnik Berens sedeo je tamo i pred tanjirom sklapao svoje ogromne ruke). Ali naravno, za tim stolom sedi debela gospođa Salomon iz Brisela, koja svakoga dana dolazi na obed dekoltovana, i to se očito sviđa »starome«, mada ona, gospođa Šter, to ne može da shvati, jer prilikom svakog pregleda on može od gospođe Salomon da vidi koliko mu drago. Kasnije je pričala, uzbuđenim tonom i sve šapćući, da je sinoć na gornjoj zajedničkoj terasi za odmaranje — onoj što je na krovu — neko ugasio svetlost, i to u cilju koji gospođa Šter nazva »providnim«. »Stari« je primetio i tako praskao da se moglo čuti po celom sanatorijumu. Ali krivca, naravno, opet nije pronašao, dok čoveku nije potrebna fakultetska sprema pa da pogodi da je to bio onaj kapetan Miklošić iz Bukurešta, kome u društvu dama nikada nije dovoljno mračno, — čovek koji nema ama baš nikakvog obrazovanja, iako nosi mider, i koji je po svojoj prirodi prosto grabljiva životinja, da, grabljiva životinja, ponavljala je gospođa Šter prigušenim glasom, dok joj je na čelu i donjoj nausnici izbijao znoj. Kakve veze on ima sa ženom generalnog konzula Vurmbranda iz Beča, to zna ceo Davos, i selo i mesto, — o nekoj tajnoj vezi teško bi se još moglo govoriti. Jer ne samo što kapetan ponekad ode u sobu konzulove žene još izjutra, dok ona još leži u krevetu, pa posle prisustvuje celom

njenom oblačenju, već je prošlog utornika izašao iz sobe gospođe Vurmbrand tek u četiri sata ujutru — bolničarka mladog Franca iz broja devetnaest, kod koga tu skoro nije uspeo pneumotoraks, tada ga je lično srela i od stida pogrešila vrata i najednom se našla u sobi državnog tužioca Paravana iz Dortmunda... Najzad, gospođa Šter poče nadugačko da priča o nekom »kozmičkom zavodu« koji se nalazi dole u »Mestu« i u kome ona kupuje vodicu za zube. Joahim je ukočeno gledao u svoj tanjir.

Ručak je bio majstorski zgotovljen i neobično obilan. Računajući i vrlo hranljivu supu, on se sastojao od ništa manje nego šest jela. Posle ribe došla je velika porcija mesa sa garnirungom, pa povrće na zasebnom tanjiru, potom pileće pečenje, jedno testo, koje po ukusu nije zaostajalo za onim od sinoć, i najzad sir i voće. Svako jelo služilo se dvaput — i to ne uzalud. Tanjiri su se punili i jelo se za sedam stolova — lavovski apetit vladao je pod ovim svodom, kurjačka proždrljivost, koju bi čovek svakako gledao sa zadovoljstvom da jednovremeno nije na neki način davala čudan, pa čak i odvratan utisak. Tu glad nisu ispoljavali samo oni veseli, koji su ćaskali i gađali se kuglicama od hleba, ne, već i

oni mirni i natmureni, koji su, u pauzama između jela, naslanjali glavu na ruku i ukočeno gledali preda se. Jedan sasvim mlad čovek za levim susednim stolom, gimnazist, sudeći po godinama, sa suviše kratkim rukavima i debelim okruglim naočarima, sve što natrpa u svoj tanjir izmešao bi i saseckao u kašu pre nego što počne da jede; zatim bi se nagao i započinjao da guta, zavlačeći s vremena na vreme servijetu ispod naočara da bi obrisao oči, — nije se znalo šta je brisao, znoj ili suze.

Dva slučaja su se dogodila za vreme glavnog obeda i skrenula na sebe pažnju Hansa Kastorpa, ukoliko je to njegovo stanje dozvoljavalo. Prvo, opet su vrata tresnula, — baš kod ribe. Hans Kastorp se trže ogorčen i u ljutitoj jarosti reče sebi samom da ovoga puta mora bezuslovno da utvrdi ko je vinovnik. Pa ne samo da je to pomislio, on je to čak i promrmljao, toliko mu je bilo stalo do toga. Moram da doznam! prošaputa sa preteranom žestinom, tako da ga i mis Robinson i nastavnica začuđeno pogledaše. I na to se on celim trupom okrete ulevo i razrogači zakrvavljene oči.

Jedna dama prolazila je trpezarijom, žena, ili pre mlada devojka, srednjega rasta, u belom sviteru i šarenoj suknji, crvenkasto-plave kose, koju je nosila prosto u pletenicama uvijenim oko glave. Hans Kastorp je video samo malo od njenog profila, gotovo ništa. Išla je bez šuma, što je čudno odudaralo od buke sa kojom je ušla, išla je neobično, kao prikradajući se, i sa nešto isturenom glavom, prema krajnjem stolu levo, naime »stolu boljih Rusa«, koji je stajao upravo prema vratima verande, pri čemu je jednu ruku držala u džepu svog pripijenog vunenog kaputića, a drugu pak za potiljkom, pridržavajući i popravljajući kosu. Hans Kastorp pogleda tu ruku — imao je mnogo razumevanja i kritičkog smisla za ruke, i kad bi pravio nova poznanstva imao je običaj da prvo obrati pažnju na taj deo tela. Nije to bila neka naročito ženska ruka, ta ruka koja je pridržavala kosu, nije bila tako negovana i fina, kao što su obično ženske ruke u društvu u kome se kretao Hans Kastorp. Prilično široka i sa kratkim prstima, imala je ona nečeg primitivnog i detinjeg, ličila na ruku kakve učenice, njeni nokti očito nisu znali za manikir, bili su kako-tako podsečeni, kao kod učenice, a sa krajeva koža je bila malo hrapava, gotovo kao da je ovde posredi jedan mali porok: grickanje noktiju. Uostalom, Hans Kastorp je ovo zaključio pre naslućujući nego što je zaista video, — razdaljina je ipak bila suviše velika. Klimnuvši glavom pozdravi ta zakasnela žena svoje društvo za stolom, i dok je sedala, sa unutrašnje strane stola, leđima okrenuta dvorani, pored doktora Krokovskog, koji je tamo sedeo u začelju, ona, i dalje pridržavajući rukom kosu, okrete glavu preko ramena i prelete pogledom publiku, — pri čemu Hans Kastorp letimice

zapazi da ima široke jagodice i uzane oči... Kad je to ugledao, nejasna uspomena na nešto i nekoga tače ga ovlaš i za trenutak.

Naravno, žena! pomisli Hans Kastorp, i on to opet promrmlja tako razgovetno da je nastavnica, gospođica Engelhart, razumela šta je rekao. Jadna stara devojka dirljivo se nasmeši.

»To je madame Chauchat«, reče. »Ona je tako nehatna. Divna žena.« I pri tom se za jednu nijansu pojača maljava rumen na obrazima gospođice Engelhart, što je uostalom bio uvek slučaj čim bi otvorila usta.

»Francuskinja?« upita Hans Kastorp strogo.

»Ne, ona je Ruskinja«, reče Engelhartova. »Možda je muž Francuz ili francuskog porekla, to ne znam sigurno.«

»Je li to onaj tamo?« upita Hans Kastorp i dalje uzbuđen, i pokaza na jednog gospodina spuštenih ramena za »stolom boljih Rusa«.

»O ne, on nije ovde«, odgovori nastavnica. »On uopšte nikad još nije bio ovde, ovde ga niko ne poznaje.«

»Trebalo bi da ljudski zatvara vrata«, reče Hans Kastorp. »Uvek ih zalupi. Kakvi su to maniri.«

I kako je nastavnica otrpela ovaj prekor sa smernim osmejkom, kao da je ona krivac, o gospođi Šoša se više nije govorilo.

Drugi događaj saetojao se u ovome: doktor Blumenkol je za kratko vreme napustio trpezariju — ništa više. Najednom se malo pojačao izraz gađenja na njegovom licu, gledao je u jednu tačku brižnije nego inače, zatim smotrenim pokretom odgurnu svoju stolicu i iziđe. Ali u tom trenutku grozno nevaspitanje gospođe Šter pokaza se u punoj svetlosti, jer iz prostačkog zadovoljstva što je manje bolesna nego Blumenkol, ona je njegov odlazak propratila primedbama upola sažaljivim, upola prezirnim. »Jadnik!« reče. »On već sasvim tanko svira. Opet mora da se pozabavi Plavim Hajnrihom.« Ne trudeći se nimalo da se savlada, sa jogunasto tupim izrazom lica, ona mirno izgovori taj groteskni nadimak »Plavi Hajnrih«, i kad je to izgovorila Hans Kastorp je jednovremeno osetio neki užas i potrebu da se smeje. Uostalom, posle nekoliko minuta doktor Blumenkol se vratio isto onako skromno kao što je bio izišao, seo je opet i produžio da jede. I on je jeo vrlo mnogo, uzimao od svakog jela dvaput, nem i sa brižnim i zakopčanim izrazom lica.

Zatim se ručak završi. Zahvaljujući veštoj posluzi — naročito ona devojka patuljak bila je neko brzonogo stvorenje — trajao je samo jedan dobar čas. Hans Kastorp, teško dišući — ni sam nije znao kako se popeo — ležao je opet u odličnoj stolici na svom balkonu, jer posle ručka bilo je obavezno odmaranje do čaja, — štaviše to je bio najvažniji odmor preko dana i svi su ga se morali strogo pridržavati. Između dve neprovidne staklene pregrade, koje su ga s jedne strane odvajale od Joahima, a s druge od ruskog bračnog para, ležao je u polusnu, dišući kroz nos, dok mu je srce snažno lupalo. Kad je upotrebio maramicu, primetio je da je rumena od krvi, ali nije imao snage da se zbog toga uzbuđuje, mada je bio prilično plašljiv za sebe i po prirodi malo sklon ćudima hipohondrije. Zapalio je opet jednu Mariju Mančini, i ovoga puta je pušio dokraja, ne obzirući se na njen ukus. Kao u nesvestici i nekom sanjarenju, potišten, razmišljao je kako se ovde vrlo čudno provodi. Dva ili triput grudi su mu se zatresle od smeha u sebi, kad se setio groznog nadimka kojim se gospođa Šter poslužila u svom nevaspitanju.

GOSPODIN ALBIN

Dole, u vrtu, ponekad bi se od povetarca podigla sanatorijumska zastava sa Eskulapovim znakom. Nebo su opet pokrili jednoliki oblaci. Sunca je nestalo i odmah je postalo skoro neprijatno hladno. Zajednička terasa za odmaranje kao da je bila puna; tamo se razgovaralo i kikotalo.

»Gospodine Albine, preklinjem vas, sklonite taj nož, stavite ga u džep, dogodiće se nesreća!« jadikovao je visok, drhtav ženski glas. Pa onda:

»Dragi gospodine Albine, za ime božje, poštedite naše živce i sklonite nam ispred očiju to grozno oružje!« umeša se neki drugi glas, — na što jedan plavokosi mladić, koji je, sa cigaretom u ustima, sedeo sa strane na prvoj stolici za ležanje, drskim tonom odgovori:

»Ne pada mi na pamet! Pa valjda će mi dame dopustiti da se malo poigram svojim nožem. Pa da, svakako, to je naročito oštar nož. Kupio sam ga u Kalkuti, od jednog slepog čarobnika... On je mogao da ga proguta, a odmah potom bi ga njegov dečak iskopao iz zemlje četrdeset koračaji daleko od njega... Hoćete li da ga vidite? Mnogo je oštriji od brijača. Dovoljno je da čovek samo dirne oštricu, uđe mu u meso kao u maslo. Čekajte, pokazaću vam izbliza...« I gospodin Albin ustade. Nastade cika. »Dobro, sad ću da donesem revolver!« reče gospodin Albin. »To će vas više zanimati. Sasvim vraška naprava. Sa takvom probojnom snagom... Doneću ga iz sobe.«

»Gospodine Albine, gospodine Albine, nemojte!« zavapi više glasova. Ali je gospodin Albin već odlazio sa terase i išao u svoju sobu, — mlad kao rosa, mlatarajući pri hodu, rumenog detinjeg lica i sa malim zaliscima kraj ušiju.

»Gospodine Albine!« doviknu jedna žena za njim, »bolje donesite svoj gornji kaput, obucite ga, učinite to meni za ljubav! Šest nedelja ste ležali od zapaljenja pluća, i sad sedite ovde bez vrskaputa, pa se čak i ne pokrivate i pušite cigarete! To znači boga kušati, gospodine Albine, časna reč!«

Ali on se odlazeći samo podrugljivo nasmeja, i već posle nekoliko minuta vrati se sa revolverom. Žene sad zavriskaše još gore nego ranije; ču se kao da je više njih htelo da skoči sa stolice, pa se zaplelo u ćebad i popadalo.

»Pogledajte kako je mali i sjajan«, reče gospodin Albin, »ali kad ovde okinem, odmah šćapi...« Opet vriska. »Naravno da je napunjen«, nastavi gospodin

Albin. »U ovom koturu ima šest metaka, pri svakom pucnju on se okrene za jednu rupu... Uostalom, ja ga ne držim šale radi«, reče pošto je primetio da je dejstvo oslabilo, spusti revolver u unutrašnji džep od kaputa i sede opet na svoju stolicu, prekrstivši nogu preko noge i zapalivši novu cigaretu. »Ni najmanje za šalu«, ponovi i steže usne.

»Pa zašto onda? Zašto?« pitahu uzdrhtali glasovi, puni slutnje. »Grozno!« uzviknu najednom samo jedan glas, i na to gospodin Albin klimnu glavom.

»Vidim, vi počinjete da shvatate«, reče on. »Zaista, za to ga držim«, nastavi nemarno, pošto je uprkos preležanog zapaljenja pluća uvukao pa izbacio mnogo dima. »Držim ga u pripravnosti za onaj dan kad mi dosadi ova lakrdija i kad budem imao čast da se najponiznije udaljim. Stvar je prilično prosta... Ja sam o tome malo razmišljao i načisto sam s tim kako to treba najbolje udesiti (kod reči »udesiti« ču se nečiji vrisak). Srce ne dolazi u obzir ... Položaj mi nije nekako zgodan... Sem toga smatram da je bolje ugasiti sebi svest na taj način što jednu malu kuglicu apliciramo sebi u ovaj interesantan organ...« I gospodin Albin pokaza kažiprstom na svoju plavu lobanju s kratko ošišanom kosom. »Ovde treba metnuti —«

gospodin Albin opet izvuče iz džepa poniklovani revolver i otvorom cevi kucnu slepoočnicu — »ovde, više bila... Čak i bez ogledala išlo bi glatko ...«

Ču se više glasova koji su preklinjući protestovali; neko čak jako zajeca.

»Gospodine Albine, gospodine Albine, sklonite revolver, sklonite revolver sa slepoočnice, to ne može da se gleda! Gospodine Albine, vi ste još mladi, vi ćete ozdraviti, vi ćete se vratiti u život i uživaćete opšte simpatije, časna reč! Obucite samo kaput, lezite, pokrijte se! Nemojte opet da terate masera, kad dođe da vas trlja alkoholom! Prestanite da pušite, gospodine Albine, čujete li, preklinjem vas radi vašeg života, vašeg mladog, dragocenog života!«

Ali je gospodin Albin bio neumoljiv.

»Ne, ne«, reče, »pustite me, neka, hvala vam. Nikad nisam ništa odbio damama, ali vi ćete uvideti i sami da je beskorisno zaustavljati točak sudbine. Ovde sam već treću godina... Sit sam svega i dižem ruke — zar mi to možete uzeti za zlo? Neizlečiv, poštovane gospođe i gospođice, evo, ovakav kakvog me vidite, ja sam neizlečiv, — čak ni savetnik to više ne krije ni koliko forme radi. Dopustite mi bar malo slobode koja mi iz te činjenice sleduje. To vam je kao u gimnaziji, kad postane očigledno da ćete da ponavljate, i niko vas više ništa ne pita i ništa više ne morate da znate. Sad sam opet definitivno dospeo u taj srećan položaj. Ne moram više ništa da radim, više ne dolazim u obzir, mogu da se smejem svemu. Hoćete li čokolade? Poslužite se samo! Ne, nećete me oštetiti, imam masu čokolade u sobi. Gore imam osam bombonijera, pet tabli Gala Peter i četiri funte Lintove čokolade, — to sve su mi poslale dame iz sanatorijuma dok sam imao zapaljenje...«

Odnekud, jedan glas u basu odlučno zatraži mir. Gospodin Albin se krto nasmeja — bio je to neki lepršavi i iskidani smeh. Zatim na terasi za odmaranje nastade tišina, takva tišina kao da je iščezao san ili priviđenje; i u ćutanju čudno su još odjekivale izgovorene reči. Hans Kastorp ih je prisluškivao dok nisu potpuno zamrle, i mada mu se nekako činilo da je gospodin Albin ćalov, ipak nije mogao a da mu pomalo ne zavidi. Naročito je na njega ostavilo jak utisak ono poređenje uzeto iz školskog života, jer i on sam ponavljao je šesti razred, i dobro se sećao donekle sramnog, ali šaljivog i prijatno zapuštenog položaja u koji je došao kad je pred kraj godine digao ruke od svakog utrkivanja i mogao »svemu da se smeje«. Pošto su njegova razmišljanja bila mutna i zbrkana, teško ih je odrediti. Pre svega činilo mu se da čast ima za sebe znatna preimućstva, ali ni sramota ih nema ništa manje, štaviše, da su preimućstva sramote upravo bezgranična. I zamišljajući sebe, opita radi, u položaju gospodina Albina i predstavljajući sebi kako mora biti kad se čovek definitivno oslobodi pritiska časti i zauvek uživa neizmerna preimućstva sramote, mladoga čoveka užasnu osećanje neke puste slasti, tako da mu je srce neko vreme još jače lupalo.

SATANA DAJE NEČASNE PREDLOGE

Kasnije, on izgubi svest. Po njegovom satu bilo je pola četiri kad ga probudi razgovor iza staklene pregrade s leve strane: doktor Krokovski koji je u to vreme obilazio bolesnike bez savetnika, razgovarao je na ruskom sa neuljudnim bračnim parom, raspitivao se, izgleda, o stanju muževljevog zdravlja i tražio da mu se pokaže pregled temperature. Posle toga, međutim, on svoj put ne produži kroz balkon već zaobiđe lođu Hansa Kastorpa, vrativši se u hodnik, i kroz vrata uđe kod Joahima. Hans Kastorp je našao da je ipak malo uvredljivo što ga na takav način zaobilaze i zanemaruju, iako ni najmanje nije želeo da razgovara u četiri oka sa doktorom Krokovskim. Naravno, on je bio zdrav i o njemu se nije vodilo računa, jer kod ovih ljudi ovde, mislio je, stvari stoje tako da onaj ko je imao čast da bude zdrav nije dolazio u obzir i nisu ga ispitivali, a to je ljutilo mladoga Hansa Kastorpa.

Pošto je doktor Krokovski proveo kod Joahima dva-tri minuta, on produži preko balkona dalje, i Hans Kastorp ču kako njegov rođak reče da sad mogu da ustanu i spreme se za užinu. »Dobro«, reče on i ustade. Ali od dugog ležanja on dobi nesvesticu, a polusan od koga se nije okrepio opet mu je neprijatno zagrejao lice, dok se inače bezmalo ježio od zime: možda se nije bio dovoljno toplo pokrio.

On opra oči i ruke, dotera kosu i odelo, i u hodniku se sastade sa Joahimom.

»Jesi li čuo onog gospodina Albina?« upita dok su se spuštali niz stepenice.

»Naravno«, reče Joahim. »Tog čoveka bi trebalo naučiti redu. Svojim blebetanjem ometa sav naš popodnevni odmor i toliko uzbuđuje ženski svet da ih u lečenju unazadi za čitave nedelje. Gruba insubordinacija. Ali ko bi pristao da bude denuncijant? A sem toga, ovakvi razgovori su većini dobrodošli, kao razonoda.«

»Smatraš li ti da je moguće«, upita Hans Kastorp, »da on onu »glatku« stvar, kako se izrazio, shvata ozbiljno i da će aplicirati u sebe tuđe telo?«

»Ah, bože moj«, odgovori Joahim, »to nije sasvim nemoguće. Tako što se ovde gore događa. Dva meseca pred moj dolazak, jedan student koji je dugo bio ovde,

obesio se preko, u šumi, posle jednog opšteg pregleda. Prvih dana po mome dolasku o tome se još mnogo govorilo.« Hans Kastorp zevnu nervozno.

»Znaš, dobro se ne osećam kod vas, to slobodno mogu reći. Može se desiti, more, da ne mogu da ostanem, da moradnem da otputujem — da l' bi mi to uzeo za zlo?«

»Da otputuješ? Šta ti pada na pamet!« uzviknu Joahim. »Koješta. Pa ti tek što si došao. Kako možeš da sudiš posle prvog dana?«

»Zaboga, zar je još prvi dan? Meni se čini kao da sam već odavno, odavno kod vas ovde.«

»Samo nemoj opet da počneš da mudruješ o vremenu!« reče Joahim. »Sasvim si me zbunio jutros.«

»Neću, umiri se, sve sam zaboravio«, odgovori Hans Kastorp. »Ceo kompleks. Sad mi glava nije ni najmanje bistra, to je prošlo... Dakle, sad ćemo na čaj.«

»Da, a zatim ćemo opet do one klupe od jutros.«

»Drage volje. Ali nadam se da nećemo opet sresti Setembrinija. Danas ne mogu da učestvujem ni u kakvom intelektualnom razgovoru, to ti unapred kažem.«

U trpezariji su se služila sva pića koja za to doba dolaze u obzir. Mis Robinson je opet pila svoj kao krv crveni tej od šipaka, dok je unuka kusala jogurt. Sem toga bilo je mleka, čaja, kafe, čokolade, pa čak i bujona, i gosti, koji su posle obilnog ručka proveli u ležanju dva časa, na sve strane su mazali maslac po debelim kriškama kolača sa suvim grožđem.

Hans Kastorp je rekao da mu se donese čaj i u njega je umakao dvopek. Okusio je i malo marmelade. Kolač sa suvim grožđem posmatrao je pažljivo, ali je bukvalno zadrhtao pri pomisli da ga jede. Opet je sedeo na svome mestu u trpezariji sa jednostavno išaranim svodom, u trpezariji sa sedam stolova — po četvrti put. Nešto kasnije, u sedam časova, sedeo je tamo po peti put, i toga puta večeralo se. U međuvremenu, kratkom i bez značaja, odšetali su do one klupe pod stenom, kraj potočića u žlebu — put je sad bio prepun pacijenata, tako da su rođaci morali često da se javljaju — a zatim je opet došlo obavezno ležanje na balkonu, otprilike sat i po, što prođe brzo i šturo. Hans Kastorp se pri tom ježio od zime.

Za večeru se savesno presvukao, a posle toga je, sedeći između mis Robinsonove i nastavnice, pojeo supu od zeleni, dve vrste pečenja sa povrćem, dva parčeta jedne torte u kojoj je bilo svega: pirea od kestena, krema s maslacem, čokolade, marmelade i marcipana, — i najzad vrlo dobar sir sa ražanim hlebom. I opet je tražio da mu se donese boca kulmbaškog piva. Ali kad je popio polovinu svoje velike čaše, njemu postade jasno da treba da legne. U glavi mu je zujalo, trepavice su mu bile kao od olova, srce mu je lupalo kao mali bubanj, i na svoju muku uobrazio je da se lepa Marusja — koja je, nagnuta napred, krila lice rukom sa malim rubinom — smeje baš njemu, iako se svim silama trudio da joj ne da povod za to. Kao izdaleka čuo je da gospođa Šter nešto priča ili tvrdi, što mu se činilo tako ludo da je, zbunjen, počeo da sumnja da li on to dobro čuje ili se reči gospođe Šter možda u njegovoj glavi pretvaraju u besmislice. Ona je izjavila da ume da spravi dvadeset i osam različitih sosova za ribe — imala je hrabrosti da to tvrdi, mada je njen rođeni muž opominjao da to ne govori. »Ne pričaj to!« rekao je on. »Niko ti to neće verovati, a ako ti i poveruje, smatraće da je smešno!« Pa ipak, ona je danas htela da otvoreno kaže i prizna da ume da spravi dvadeset i osam sosova za ribe. Jadnom Hansu Kastorpu se to činilo strašno; on se zgranu, uhvati se rukom za čelo i potpuno zaboravi da sažvaće i proguta zalogaj ražanog hleba sa česterom koji je imao u ustima. I kad se dizao sa stola, još ga je imao u ustima.

Izišli su kroz staklena vrata s leve strane, ona zlokobna vrata što su uvek treskala i koja su vodila pravo u prednji hol. Skoro svi gosti išli su tim putem, jer se ispostavilo da se u taj čas, posle večere, okupljaju u holu i susednim salonima i prave nešto kao društvo. Većina pacijenata stajala je u malim grupama i ćaskala. Za dva zelena stola na rasklapanje igralo se: za jednim domine, za drugim bridž; tu je igrao samo mlad svet, među njima gospodin Albin i Hermina Klefeld. Dalje, u prvom salonu bilo je nekoliko optičkih aparata za razonodu: jedna stereoskopska kutija, kroz čija su se sočiva mogle videti fotografije, na primer, jedan venecijanski gondolijer, krut i beskrvan; zatim, kaleidoskop u obliku durbina, na čije se sočivo stavljalo oko, i dok samo lako pokrećemo jedan točak, pred nama se, u čarobnoj raznolikosti, okreću šarolike zvezde i arabeske: najzad, jedan pokretni doboš u koji su stavljane kinematografske trake i kroz čiji se otvor, sa strane, moglo videti kako se jedan vodeničar tuče sa dimničarem, kako jedan učitelj bije đaka, kako skakuće igrač na konopcu i kako seljak i seljanka igraju valcer. Sa hladnim rukama položenim na kolena, Hans Kastorp je duže vremena gledao u svaki aparat. Malo je zastao i kod stola za bridž, gde je neizlečivi gospodin Albin, spustivši krajeve usana, delio karte sa nemarnim pokretima čoveka iz otmenog sveta. U jednom uglu stajao je doktor Krokovski u živahnom i srdačnom razgovoru sa grupom dama među kojima su se nalazile gospođa Šter, gospođa Iltis i gospođica Levi. Oni što sede za »stolom boljih Rusa« povukli su se u susedni mali salon, koji je od sobe za kartanje bio razdvojen samo zavesama, i tamo su sačinjavali neku intimnu kliku. Sem gospođe Šoša tu su bili: jedan mlitavi gospodin plave brade sa udubljenim grudima i buljavim očima, jedna jako crnomanjasta devojka originalnog i humorističnog tipa sa zlatnim minđušama i zamršene kudrave kose; dalje, doktor Blumenkol, koji im se bio pridružio, i još

dva mladića spuštenih ramena. Madam Šoša je imala plavu haljinu sa belom jakom od čipaka. Ona je bila središte svoje grupe i sedela na kanabetu iza okruglog stola, u dnu te male odaje, licem okrenuta prema sobi za kartanje. Hans Kastorp, koji tu nevaspitanu ženu nije mogao da posmatra bez omalovažavanja, mislio je: Ona me podseća na nešto, ali ne bih umeo reći na šta... Jedan dugajlija od nekih trideset godina, sa proređenom kosom, odsvirao je na malom, mrkom klaviru triput jedno za drugim svadbeni marš iz Sna letnje noći, a kad ga neke dame zamoliše, poče da svira taj melodični komad i po četvrti put, pošto ih je jednu za drugom pogledao u oči duboko i ćuteći.

»Je li dozvoljeno upitati za vaše zdravlje, inženjeru?« zapita Setembrini koji je, s rukama u džepovima od pantalona, švrljao između gostiju i sad priđe Hansu Kastorpu. I sad je nosio svoj sivi kaput od čupavog štofa i svetlo karirane pantalone. On se smeškao postavljajući pitanje i Hans Kastorp opet oseti kao da se trezni kad ugleda taj fino i podrugljivo nabran kraj usana, pod izvijenim crnim brkovima. Inače, on je Italijana gledao sa dosta blesastim izrazom, usana opuštenih i zakrvavljenih očiju.

»Ah, to ste vi«, reče. »Gospodin sa jutarnje šetnje, s kim sam se kod one klupe gore... kod potoka... Naravno, odmah sam vas poznao. Hoćete li mi verovati«, nastavi on, mada mu je bilo jasno da ovo nije smeo reći, »da sam vas onda u prvi mah držao za nekog verglaša? To je naravno bila prava besmislica«, dodade primetivši da Setembrinijev pogled dobi neki hladan i ispitivački izraz, »jednom reči, užasna glupost! Čak mi je potpuno nepojmljivo kako sam samo mogao ...«

»Ne uzbuđujte se, ne mari ništa«, odgovori Setembrini pošto je još neko vreme posmatrao mladića ćuteći. »Pa kako ste, dakle, proveli dan — prvi dan vašeg boravka na ovom veselom mestu?«

»Hvala na pitanju, sasvim po propisu«, odgovori Hans Kastorp. »Pretežno u »horizontalnom položaju«, kako to vi volite da kažete.«

Setembrini se nasmeja.

»Možda sam se u nekoj prilici i tako izrazio«, reče. »Pa, nalazite li da je zabavan ovaj način života?«

»Zabavan i dosadan, kako se uzme«, odgovori Hans Kastorp. »Znate, ponekad je to teško razlikovati. Nije mi bilo nimalo dosadno — ovde kod vas je suviše živosti za to. Čovek čuje i vidi toliko mnogo novih i čudnih stvari... Pa ipak, s druge strane, čini mi se da nisam ovde tek jedan dan, već duže vremena, — upravo kao da sam ovde već postao stariji i pametniji, tako mi se čini.«

»I pametniji?« reče Setembrini i podiže obrve. »Dozvolite mi da vas zapitam: a koliko vam je godina?«

Ali gle, Hans Kastorp to nije umeo reći! U ovom trenutku, on nije znao koliko mu je godina uprkos žestokog, pa i očajnog napora da se toga seti. Da bi dobio u vremenu, on sačeka da mu se ponovi pitanje i reče tada:

»Meni... koliko je? Meni je, naravno, dvadeset i četvrta. Uskoro ću da napunim dvadeset i četiri. Izvinite, umoran sam«, reče on. »Upravo, umor i nije pogodan izraz za moje stanje. Je li vam poznato ono stanje kad čovek sanja i zna da sanja, i hteo bi da se probudi a ne može. E baš tako je sad meni. Ja svakako imam vatru, drukčije to nikako ne bih mogao objasniti. Hoćete li mi verovati da su mi noge hladne do kolena? Ako se tako može reći, jer kolena, naravno, više nisu noge, — izvinite, ja sam sasvim smušen, a to uostalom i nije nikakvo čudo kad vam neko još u ranu zoru zviždi iz ... iz pneumotoraksa, a posle toga slušate šta govori onaj gospodin Albin, i to u horizontalnom položaju. Zamislite, meni se neprestano čini da ne smem sasvim da verujem svojim čulima, i pravo da vam kažem, to mi još više smeta nego

vatra u obrazima i hladne noge. Recite mi otvoreno: smatrate li vi da je moguće da gospođa Šter ume da spravi dvadeset i osam sosova za ribu? Ne mislim da ih ona zaista ume da napravi — smatram da je to isključeno — nego da li je ona zaista maločas za stolom to tvrdila, ili ja to samo uobražavam, — samo bih to hteo da znam.«

Setembrini ga pogleda. Izgledalo je da ga ne sluša. Opet se »zagledao« u jednu tačku, oči mu dobiše ukočen izraz, kao u slepca, i kao jutros, opet reče triput »eh, eh, eh« i »gle, gle, gle« — sa zamišljeno-podrugljivim izrazom i odsečno.

»Dvadeset i četiri, rekoste?« upita zatim.

»Ne, dvadeset i osam«, reče Hans Kastorp. »Dvadeset i osam sosova za ribu! Ne sosova uopšte, već specijalno sosova za ribu, to je ono što je fantastično.«

»Inženjeru!« reče Setembrini ljutito, u tonu opomene. »Priberite se i ostavite me na miru sa tim ženskim glupostima. O tome ništa ne znam i ništa neću da znam... U dvadeset i četvrtoj, rekoste? Hm ... dopustite mi još jedno pitanje ili, ako hoćete, jedan nemerodavan predlog. Pošto vam boravak ovde izgleda ne prija, pošto se kod nas ne osećate dobro ni telesno ni, ako me sve ne vara, duševno — kako bi bilo da se odreknete da ovde postanete stariji, ukratko, da se još noćas spakujete i sutra izjutra klisnete prvim vozom?«

»Mislite da treba da otputujem?« upita Hans Kastorp. »Pa tek što sam stigao? Ah ne, kako mogu da sudim tek po prvom danu!«

Kod tih reči on slučajno pogleda u susednu sobu i ugleda tamo gospođu Šoša s lica, vide njene bademaste oči i široke jagodice. Ama na šta, pomisli on, na šta me samo podseća? Ali njegova umorna glava, uprkos izvesnog naprezanja, nije mogla da odgovori na to pitanje.

»Naravno, nije mi tako lako da se ovde kod vas aklimatiziram«, nastavi on, »to se moglo i očekivati, ali zbog toga odmah baciti pušku u trnjak, samo zato što ću možda nekoliko dana biti malo smušen i vreo, toga bih morao da se stidim, smatrao bih da sam prava kukavica, a zatim, to bi bilo protiv svakog razuma, — ne, pa kažite sami...«

On je najednom govorio vrlo ubedljivo, uzbuđeno mrdao ramenima, i izgledalo je da želi da nagovori Italijana da svoj predlog zvanično povuče.

»Svaka čast razumu«, odgovori Setembrini. »Svaka čast, uostalom, i hrabrosti. Što vi rekoste sasvim je umesno, teško da bi se tome što ubedljivo moglo prigovoriti. Uostalom, video sam zaista vrlo lepe primere aklimatizacije. Bila je tako ovde, prošle godine, gospođica Knajfer, Otilija Knajfer, iz odlične kuće, kći jednog visokog državnog činovnika. Ona je provela ovde neku godinu i po dana i tako se bila navikla na ovaj život da čak ni onda kad joj se zdravlje potpuno oporavilo — jer i to se događa, ponekad čovek ovde i ozdravi — nije htela da ode ni po koju cenu. Molila je i preklinjala savetnika da još ostane; ona, govorila je, ne može i ne želi da se vrati kući, ovo je njena kuća, ovde je ona srećna. Ali kako je bila velika navala a njima potrebna njena soba, njeno preklinjanje bilo je uzalud, i ostali su pri tome da je kao zdravu vrate kući. Otilija tada dobi veliku vatru, krivulja njene temperature žestoko skoči. Ali su njenu prevaru otkrili kad su običan termometar zamenili »nemom sestrom«. Vi još ne znate šta je to. To je termometar bez skale, lekar ga čita na taj način što stavi meru uz živin stub i tako kontroliše temperaturu. Otilija je, gospodine moj, imala 36,9, Otilija uopšte nije imala temperaturu. Onda se ona kupala u jezeru — tada je bio početak maja, noću je bilo mrazeva, jezero nije baš bilo pod ledom, imalo je, tačno govoreći, nekoliko stepeni nad nulom. Ostala je prilično u vodi, samo da bi štogod navukla na sebe, — a rezultat? Bila je i ostala zdrava. Otišla je ispunjena bolom i očajanjem, neosetljiva za utešne reči svojih roditelja. »Šta da radim dole? Šta ću ja dole?« ponavljala je. »Ovde je moj zavičaj.« Ne znam šta je posle bilo s njom... Ali meni se čini da me ne slušate, inženjeru? Ako se sasvim ne varam, vi se jedva držite na nogama. Potporučniče, evo vam vašeg

rođaka!« obrati se on Joahimu koji im baš tada pristupi. »Odvedite ga u postelju. On sjedinjuje razum sa hrabrošću, ali je večeras nešto posustao.«

»Ne, zbilja, sve sam razumeo!« tvrdio je Hans Kastorp. »Nema sestra je dakle samo živin stub, bez ikakve skale i cifara, — vidite, potpuno sam shvatio.« Ali se zatim sa Joahimom ipak odvezao liftom na sprat, zajedno sa više drugih pacijenata: za večeras, društvu i zabavi bio je kraj, ljudi su se razilazili i odlazili na terase i balkone radi obaveznog večernjeg odmaranja. Hans Kastorp pođe sa Joahimom u njegovu sobu. Pod u hodniku, pokriven zastiračem, blago se povijao pod njegovim nogama, ali mu to nije suviše smetalo. On sede u Joahimovu veliku naslonjaču, prekrivenu tkaninom s cvetićima — takva stolica nalazila se i u njegovoj sobi — i zapali Mariju Mančini. Imala je ukus na tutkalo, na ugalj i drugo što, samo ne ukus kakav bi trebalo da ima; ali on ipak produži da je puši, dok je posmatrao Joahima kako se priprema za obavezno odmaranje: Joahim obuče svoju domaću bluzu, sličnu litevki, preko nje jedan stari ogrtač, pa onda iziđe na balkon sa lampicom sa noćnog stočića i ruskom gramatikom, gde uključi lampicu u kontakt i, ispruživši se na stolici za odmaranje, sa termometrom u ustima, poče sa čudnom spretnošću da se uvija u dva ćebeta od kamilje dlake, koja su bila prebačena preko stolice. Sa iskrenim divljenjem gledao je Hans Kastorp kako on to vešto izvodi. On je prvo prebacio preko sebe ćebad, jedno, pa drugo, najpre sleva po dužini, do pod miške, zatim od dole, preko nogu i najzad zdesna, tako da je na kraju sačinjavao savršeno skladan i gladak paket iz koga su se pomaljali samo glava, ramena i ruke.

»Ti to umeš odlično«. reče Hans Kastorp.

»To čini vežba«, odgovori Joahim, držeći termometar zubima dok je govorio. »I ti ćeš to naučiti. Sutra moramo bezuslovno da kupimo ćebad za tebe. Moći ćeš već da ih upotrebiš kad se vratiš, a ovde, kod nas, ona su neophodna, pogotovu pošto ti nemaš vreću od krzna.«

»Ali ja ne nameravam da noću ležim na balkonu«, izjavi Hans Kastorp. »To neću da činim, odmah ti kažem. Bilo bi suviše čudno. Sve ima svojih granica. Najzad, na neki način treba da istaknem da sam ja ovde kod vas samo gost. Posedeću kod tebe još malo i pušiću cigaru, kao što i priliči. Ima odvratan ukus, ali ja znam da je dobra, i tim se danas moram zadovoljiti. Sad će tek devet sati, — naravno, nema još ni devet, na žalost. Ali kad bude pola deset, onda je već vreme kad normalan čovek uglavnom može da ide na spavanje.«

Jeza ga prođe telom — jednom, pa onda više puta jedno za drugim. Hans Kastorp skoči i otrča do zidnog termometra, kao da treba da ga uhvati in flagranti. Po Reomiru, u sobi je bilo devet stepeni. On uhvati rukom radijator, i vide da je hladan. Promrmlja nekoliko nerazgovetnih reči koje su otprilike značile da, iako smo u avgustu, ipak je sramota što nije založeno, jer nije važno u kom smo mesecu, već kakva je temperatura, a ona je takva da on drhti kao pas na zimi. Ali lice mu je gorelo. On opet sede, pa još jednom ustade, mrmljajući zamoli da uzme s kreveta Joahimov pokrivač, ponovo sede u stolicu i prebaci ga preko gornjeg dela tela. Tako je sedeo, vreo i drhteći, i mučio se pušeći cigaru odvratnog ukusa. Spopade ga osećanje neke velike bede i jada; činilo mu se kao da se nikad u životu nije osećao tako jadno. »Ovo je zbilja jad!« mrmljao je. Ali u isto vreme najednom se javi jedno sasvim čudno raspusno osećanje radosti i nade, i kad ga je osetio, ostao je i dalje u stolici, samo da bi sačekao neće li se opet povratiti. Ali ono se ne povrati; ostade samo jad. I tako on najzad ustade, baci Joahimov pokrivač opet na krevet, promrmlja iskrivljenim ustima nešto kao »Laku noć! i »Nemoj da se smrzneš!« i »Za doručak ćeš doći po mene«, i povodeći se pređe kroz hodnik u svoju sobu.

Dok se svlačio pevušio je, ali ne od radosti. Mehanički i gotovo nesvesno vršio je male pokrete i dužnosti koje obavlja kulturan čovek pred spavanje, iz flakona je sasuo u čašu

svetlocrvenu vodicu za zube i pažljivo isprao usta, oprao ruke svojim dobrim i blagim sapunom koji miriše na ljubičicu i obukao dugačku batistenu košulju, na čijem su gornjem džepu bila izvezena slova X. K. Zatim leže i ugasi svetlost, i baci svoju vrelu, smušenu glavu na jastuk na kome je umrla Amerikanka.

Očekivao je kao sasvim sigurno da će odmah utonuti u san, ali se pokazalo da se prevario, i njegovi kapci, koje je do maločas jedva držao, sad nikako nisu hteli da ostanu sklopljeni, već su se otvarali, nemirno podrhtavajući, čim bi ih spustio. Ovo nije moje uobičajeno vreme za spavanje, govorio je sebi a zatim, svakako i da je preko dana suviše ležao. A povrh svega, neko je napolju lupao ćilim — što je naravno bilo malo verovatno i što u stvari nikako i nije bio slučaj; već se pokazalo da on to čuje lupanje svoga srca, čuje van sebe i kao da dolazi spolja, baš kao da se negde napolju lupa ćilim trskom.

U sobi nije bilo još sasvim mračno: kroz otvorena balkonska vrata u sobu je dopirala slaba svetlost od lampica napolju, sa balkona kod Joahima i kod bračnog para sa stola loših Rusa. I dok je Hans Kastorp ležao na leđima, žmirkajući kapcima, najednom se opet seti onog utiska, jednog jedinog od celog dana, onog zapažanja koje je načinio i koje je iz straha i delikatnosti pokušao odmah da zaboravi. Bio je to izraz koji je dobilo Joahimovo lice kad se povela reč o Marusji i njenim telesnim osobinama, — kako je sasvim čudno i jadno iskrivio usta, a njegovi. preplanuli obrazi dobili blede mrlje. Hans Kastorp je razumeo šta to znači, razumeo i prozreo na jedan nov, podroban i intiman način, tako da je trska udvostručila svoje lupanje i po brzini i po jačini, i bezmalo zaglušila zvuke večernjeg koncerta u »Mestu« — jer u onom hotelu dole opet je svirala muzika: neukusna operetska melodija simetričnog sklopa dopirala je do njega kroz noć, i Hans Kastorp je uz zvuke zviždao šapatom (jer može se i šapatom zviždati), dok je pod perjanim pokrivačem svojim hladnim nogama udarao takt.

To, naravno, nije bio najpodesniji način da se zaspi, i Hans Kastorp nije uostalom ni osećao nikakvu želju za tim. Otkako je na tako nov i živ način razumeo zašto je Joahim prebledeo, svet mu se činio kao nov, i u dnu srca opet ga taknu ono osećanje raspusne radosti i nade. Uostalom, on je očekivao još nešto, ne pitajući se tačno šta. Ali kad ču kako su susedi sleva i zdesna završili obavezno večernje odmaranje i otišli u svoje sobe, da bi horizontalni položaj napolju zamenili istim takvim položajem unutra, on pred samim sobom izrazi uverenje da će varvarski bračni par spavati u miru. Mogu mirno da zaspim, pomisli. Oni će večeras da miruju, to očekujem kao sasvim sigurno! Ali oni to nisu učinili, a Hans Kastorp to nije iskreno ni mislio, štaviše, da kažemo istinu, on lično i sa svoje strane ne bi čak ni razumeo da su večeras ostali mirni. Pa ipak, on se neizmerno čudio onome što je čuo, i izbacivao je neke mukle uzvike. »Nečuveno!« uzviknu bez glasa. »To je fantastično! Ko bi mogao i pomisliti!« A za to vreme je i dalje, šapćući usnama, pratio melodiju one operete koja je uporno dopirala do njega.

Kasnije dođe san. Ali sa snom dođoše i čudnovata snoviđenja, još čudnovatija nego u prvoj noći, od kojih se često trzao sa užasom ili kao gonjen kakvom nejasnom idejom. Sanjao je: kao vidi on savetnika Berensa kako se, savijenih kolena i krutih, opuštenih ruku, šeta po stazama vrta, podešavajući svoje duge i čisto tužne korake prema nekoj dalekoj muzici marša. Kad je savetnik stao ispred Hansa Kastorpa, nosio je naočare sa debelim okruglim staklima i trabunjao koješta. »Civil, naravno«, reče, pa ne pitajući za dozvolu, on kažiprstom i prstom svoje ogromne ruke spusti očni kapak Hansa Kastorpa. »Uvaženi civil, odmah sam zapazio. Ali ne bez dara, ni najmanje bez dara za povišeno sagorevanje. Ne bi tvrdičio sa godinicama, hitrim godinicama ove naše službe ovde. A sad, hopla, gospodo, i krećite na promenadu!« uzviknu stavljajući oba svoja ogromna kažiprsta u usta i zviždeći kroz njih tako čudno i prijatno, da sa različitih strana, i u smanjenom obliku, kroz vazduh

doleteše nastavnica i mis Robinson i spustiše se, jedna desno druga levo, na njegova ramena, kao što u trpezariji sede desno i levo od Hansa Kastorpa. Sa njima, savetnik ode sve skakućući, pri čemu je zavlačio servijetu ispod naočara da bi obrisao oči, — nije se znalo šta je brisao, znoj ili suze.

Tada mu se u snu učini kao da se nalazi u školskom dvorištu, u kome je tolike godine provodio odmor između časova, i kao da upravo hoće da uzajmi olovku gospođe Šoša, koja je takođe bila prisutna. Ona mu dade crvenu pisaljku, već upola istrošenu, sa srebrnom čaurom, opomenuvši Hansa Kastorpa prijatno promuklim glasom da joj je posle časa svakako vrati, i kad ga pogleda svojim bademastim plavosivozelenim očima iznad širokih jagodica, on se silom trže iz sna, jer se tog trenutka setio na što ga upravo i na koga ona tako živo podseća, i hteo je to da zapamti. On ovo saznanje hitro skloni na sigurno mesto, za sutra, jer oseti da ga opet hvata san i da opet počinje da sanja, i uskoro je kao bio prinuđen da beži od doktora Krokovskog, koji ga je jurio da bi nad njim izvršio operaciju duše, što je Hansa Kastorpa ispunjavalo ludim, upravo bezumnim strahom. On je bežao od doktora kao da su mu noge vezane duž staklenih pregrada kroz balkonske lođe, uz opasnost po život skoči u vrt, u nevolji pokuša čak da se uspuže uz crvenomrku motku za zastavu, i sav u znoju probudi se u trenutku kad ga je progonitelj uhvatio za nogavicu.

Ali jedva se bio malo umirio i opet zaspao, kad se događaji počeše ovako da razvijaju: kao muči se on da leđima odgurne Setembrinija, koji je stajao i smeškao se fino, suvo i podrugljivo, ispod gustih crnih brkova, tamo gde se oni uzdižu u lepom zavoju, i baš taj osmejak je smetao Hansu Kastorpu i on ga je osećao kao uvredu. »Vi smetate!« ču sebe kako glasno kaže. »Odlazite! Vi ste samo verglaš, i vi ovde smetate!« Ali se Setembrini nije dao oterati, i Hans Kastorp je stajao tako i razmišljao šta da radi, kad sasvim iznenada dođe na sjajnu ideju šta je vreme: ništa drugo do prosto »nema sestra«, živin stub bez ikakve skale, za one koji hoće da podvaljuju, — posle čega se probudi, čvrsto rešen da svome rođaku Joahimu sutra saošpti ovaj pronalazak.

U takvim doživljajima i otkrićima prođe noć, i Hermina Klefeld, kao i gospodin Albin i kapetan Miklošić, koji je u svojim čeljustima nosio gospođu Šter i koga je državni tužilac Paravan probo kopljem, igrali su u tim snovima svoje zamršeneuloge. Jedan san, pak, Hans Kastorp je sanjao čak dvaput te noći — poslednji put pred samu zoru. Kao on sedi u trpezariji za sedam stolova, kad staklena vrata lupiše uz veliki tresak i unutra uđe gospođa Šoša, u belom sviteru, jedna joj ruka u džepu, druga za potiljkom. Ali umesto da ode za »sto boljih Rusa«, ova nevaspitana žena pođe bez šuma ka Hansu Kastorpu i ćuteći mu pruži ruku da je poljubi, — ali mu ne pruži ruku obično već okrete dlan, i Hans Kastorp je poljubi u ruku, u tu neplemenitu, malo široku ruku, sa kratkim prstima i hrapavom kožom kraj noktiju. Opet ga od glave do pete prođe ono osećanje puste slasti, koje ga je obuzelo kad se probe radi osetio oslobođen pritiska časti i kad je uživao u bezmernim preimućstvima sramote — eto, to je opet osetio, samo beskrajno jače.

GLAVA ČETVRTA

POTREBNA KUPOVINA

»Je li sad svršeno sa vašim letom?« upita Hans Kastorp trećeg dana ironično svoga rođaka...

Vreme se beše naglo i strahovito promenilo.

Ceo drugi dan, koji je naš gost proveo gore, bio je divan letnji dan. U tamnom plavetnilu sijalo je nebo nad kopljastim vrhovima smreka, dok je naselje u dnu doline blistalo u bleštavoj jari, a zvuk medenica na kravama, koje su idući tamo-amo čupkale po obroncima kratku, zagrejanu travu, ispunjavao je vazduh nekom idiličnom veselošću. Već za doručak dame su se pojavile u tankim platnenim bluzama, neke čak i sa šupljikavim rukavima, što nije svakoj pristajalo podjednako dobro, — gospođi Šter, na primer, stajalo je vrlo ružno, ruke su joj bile suviše spužvaste, prozračne haljine joj nikako nisu pristajale. I muški svet u sanatorijumu, svaki na svoj način, poveo je, u izboru odela, računa o lepom vremenu. Pojaviše se listerski kaputi i platnena odela, a Joahim Cimsen je uz svoj plavi kaput obukao flanelske pantalone krem boje, što je sve zajedno njegovoj pojavi davalo potpuno vojnički izgled. Što se tiče Setembrinija, on je u nekoliko mahova izrazio nameru da promeni odelo. »Do vraga!« rekao je kad se posle doručka šetao sa rođacima do mesta, »kako samo peče sunce! Vidim, treba da obučem štogod lakše.« Ali mada je to bilo kazano biranim rečima, i dalje je zadržao svoj dugački kaput od grubog sukna, sa širokim reverima i karirane pantalone: svakako je to bilo sve što je od odela imao.

Ali trećeg dana bilo je baš kao da se priroda preokrenula, kao da se sve izvrnulo natraške. Hans Kastorp nije verovao svojim očima. Bilo je to posle ručka, i svi su već dvadesetak minuta ležali po propisu, kad sunca naglo nestade, gadni i kao zemlja mrki oblaci navukoše se nad jugoistočnim grebenima, i neobičan neki vetar, hladan i koji vas probija do srži kostiju, kao da dolazi iz neznanih, ledenih krajeva, poče najednom da briše po dolini, obori temperaturu i zavede sasvim nov režim.

»Sneg«, ču se Joahimov glas iza staklene ograde.

»Šta misliš sa tim sneg?« upita na to Hans Kastorp. »Ne misliš valjda reći da će sad da pada sneg?«

»Sigurno«, odgovori Joahim. »Ovaj vetar mi dobro znamo. Kad on počne, onda uvek ima i sankanja.«

»Koješta!« reče Hans Kastorp. »Ako se ne varam, mi smo tek na početku avgusta.«

Ali Joahim beše rekao istinu, jer je dobro poznavao prilike. Samo nekoliko trenutaka kasnije poče silna snežna mećava, praćena čestom grmljavinom — vejavica tako gusta da se činilo kao da je sve obavijeno belom parom, a od naselja u dolini nije se gotovo ništa videlo.

Sneg je nastavio da pada celo poslepodne. Založiše centralno grejanje, i dok je Joahim upotrebio svoju krznenu vreću i nije se dao omesti u održavanju propisa za lečenje, Hans Kastorp se sklonio u sobu, primakao jednu stolicu uz zagrejani radijator i, vrteći često glavom, posmatrao odatle čudnu pojavu napolju. Idućeg jutra nije više padao sneg; ali iako je termometar napolju pokazivao nekoliko stepeni iznad nule, još je ostao sloj snega, debeo čitavu stopu, tako da se pred začuđenim pogledom Hansa Kastorpa širio zimski pejzaž. Opet su prestali sa loženjem. Temperatura u sobi iznosila je šest stepeni iznad nule.

»Je li sad svršeno sa vašim letom?« sa gorkom ironijom upita Hans Kastorp svoga rođaka.

»To se ne može reći«, odgovori Joahim stručno. »Ako da bog, imaćemo još lepih letnjih dana. Čak i u septembru je to još moguće. Ali stvar je u ovome, znaš, što se ovde godišnja doba ne razlikuju toliko jedno od drugog, ona se tako reći mešaju i ne upravljaju se prema kalendaru. Zimi je sunce često tako jako da se čovek znoji i skida kaput kad šeta, a leti — pa eto, vidiš i sam kako je ovde ponekad leti. A zatim, sneg — on napravi pravi darmar. Pada u januaru, ali i u maju jedva nešto manje, a sneg pada i u avgustu, kao što si video. Sve u svemu, može se reći da ne prođe nijedan mesec a da ne pada sneg, to je aksiom koga se možeš držati. Ukratko, ima zimskih i letnjih dana, i prolećnih i jesenjih dana, ali pravih godišnjih doba u stvari i nemamo ovde gore.«

»Pa to je lepa konfuzija«, reče Hans Kastorp. U kaljačama i zimskom kaputu spustio se sa svojim rođakom u »Mesto« da kupi ćebad za ležanje napolju, jer je bilo jasno da mu po ovakvom vremenu pled neće biti dovoljan. U jednom trenutku čak se pitao da li da kupi i vreću, ali odmah odustade od toga, štaviše gotovo se uplaši i od same te pomisli.

»Ne, ne«, reče on, »ostanimo pri ćebadima! Ja ću kod kuće već moći da ih upotrebim, a ćebadi ima svuda, u tome nema ničeg naročitog ni uzbudljivog. Međutim, vreća je nešto sasvim specijalno — ti me razumeš; ako nabavim vreću, i mepi samom bi izgledalo kao da hoću da se sasvim nastanim kod vas i da vam već u neku ruku pripadam... Ukratko, hoću samo da kažem da se apsolutno ne bi isplatilo kupiti krznenu vreću samo za dve-tri nedelje.«

Joahim se s tim složio, i tako su u jednoj lepoj, bogato snabdevenoj radnji u Engleskoj četvrti kupili dva takva ćebeta od kamilje dlake, kakva je imao i Joahim, naročito duga i široka, prijatno mekana, u prirodnoj boji, i rekli da se odmah pošalju u sanatorijum, u internacionalni sanatorijum Berghof, soba broj 34. Još koliko istog dana posle podne Hans Kastorp je hteo da ih upotrebi prvi put.

Naravno da je to bilo posle drugog doručka, jer dnevni red u sanatorijumu nije pružao prilike da se ide do »Mesta« u drugo vreme. Sad je padala kiša, i sneg po putu pretvvrio se u ledenu kašu koja vas je prskala. Na povratku kući sustigoše Setembrinija koji je pod kišobranom, mada gologlav, išao takođe ka sanatorijumu. Italijan je bio žut u licu i očevidno se nalazio u elegičnom raspoloženju. Skladnim i biranim rečima žalio se na hladnoću, na vlagu od koje je tako ljuto patio. Da bar hoće da zagreju! Ali ti bedni vlastodršci obustave grejanje čim sneg prestane da pada — glupo pravilo, na podsmeh svakom razumu! A kad Hans Kastorp primeti kako misli da umerena temperatura u sobi po svoj prilici spada u principe lečenja, i da time svakako žele da spreče raznežavanje pacijenata, Setembrini odgovori sa najžešćom zajedljivošću. E da, zaista, principi lečenja! Sveti i neprikosnoveni principi lečenja! Hans Kastorp govori o njima kao što im doista i dolikuje, tonom pobožnosti i pokornosti. Samo je upadljivo — mada u jednom sasvim prijatnom smislu upadljivo — da su među tim principima bezuslovno neprikosnoveni baš oni koji se sasvim poklapaju sa ekonomskim interesima sopstvenika i gospodara, dok se kod onih gde je to manje slučaj rado zažmuri na jedno oko... I dok su se rođaci smejali, Setembrini poče da govori o svom pokojnom ocu, baš u vezi s toplotom za kojom je toliko čeznuo.

»Moj otac«, reče on razvučeno i sanjalački, »— to je bio fini čovek, osetljiv i telom i dušom. Koliko je samo zimi voleo svoj mali, topli, kabinet za rad, od srca voleo; uvek je u njemu moralo da bude dvadeset stepeni Reomirovih, zahvaljujući jednoj maloj usijanoj peći, i kad biste vlažnih i hladnih dana ili kad duva oštra tramontana, iz predsoblja te male kuće ušli u kabinet, toplota bi vam obavila pleća kao kakav meki ogrtač, a oči bi se napunile suzama radosnicama. Sobičak je bio pun puncat knjiga i rukopisa, među njima je bilo i

velikih dragocenosti, a usred tog duhovnog blaga stajao je on u svom plavom flanelskom halatu kraj uzanog pulta i sav se predavao književnosti, — slabačak i sitna stasa — bio je za dobru glavu manji od mene, zamislite — ali s gustim pramenovima sede kose na slepoočnicama, i s nosom tako dugačkim i finim... Kakav romanista, gospodo! Jedan od prvih svoga vremena, poznavalac našeg jezika kao malo njih, latinski stilista kakvog nije bilo, jedan uomo letterato po Bokačovom srcu... Izdaleka su dolazili naučnici da bi razgovarali s njim, jedan iz Haparande, drugi iz Krakova, dolazili su baš u Padovu, u naš grad, da mu izraze svoje duboko poštovanje, a on ih je primao sa radosnim dostojanstvom. Sem toga bio je i odličan pesnik, koji je u časovima dokolice sastavljao pripovetke u najelegantnijoj toskanskoj prozi, majstor idioma gentile«, reče Setembrini sa krajnjim uživanjem, puštajući da mu se zavičajni slogovi lagano istope na jeziku i klateći uz to glavom tamo-amo. »Vrtić svoj obrađivao je po ugledu na Vergilija«, nastavi on, »a što je govorio bilo je zdravo i lepo. Ali u sobičku je moralo da bude toplo, toplo, inače je drhtao, pa je čak mogao i suze prolivati od jeda što su ga pustili da se mrzne. I sad, predstavite sebi, inženjeru, i vi, potporučniče, koliko ja, sin svoga oca, moram da patim na ovom prokletom mestu, gde telo i usred leta drhti od zime i gde ponižavajući utisci neprestano muče dušu! Ah, kako je to surovo! Kakvi nas tipovi samo okružuju! Ta savetnička luda, taj đavolji sluga! Krokovski«, i Setembrrši načini izraz kao da će da slomi jezik, »Krokovski, taj bestidni ispovednik, koji me mrzi zato što mi ljudsko dostojanstvo ne dozvoljava da pristanem na njegova popovska prenemaganja ... A za mojim stolom... U kakvom sam društvu prinuđen da jedem! Meni zdesna sedi jedan pivar, sopstvenik pivare iz Halea — ime mu je Magnus — sa brkovima koji liče na naviljke sena. »Ostavite me, molim vas, na miru sa svojom literaturom! kaže on. Šta nam ona pruža? Lepe karaktere! A šta da počnem sa lepim karakterima? Ja sam čovek praktičan, a lepi karakteri se uopšte ne sreću u životu.« Takvu je on predstavu sebi stvorio o književnosti. Lepi karakteri... o majko božja! Njegova žena, prekoputa njega, sedi tu i mršavi, tonući sve više u neku tupost. Kakva ogavna beda!...«

I bez dogovora, Joahim i Hans Kastorp bili su istog mišljenja o ovoj besedi: nalazili su da je žalosna i neprijatno buntovnička, mada naravno i zabavna, čak i poučna u svojoj drskoj i oštro izrečenoj animoznosti. Hans Kastorp se dobroćudno smejao »naviljku sena«, a i »lepim karakterima«, ili tačnije šaljivom očajanju s kojim je Setembrini o tome govorio. Zatim reče:

»Bože moj, naravno, društvo je zaista malo mešano u ovakvom zavodu. Čovek ne može da bira do koga će za stolom da sedi — kuda bi nas to odvelo. I za našim stolom sedi tako jedna dama... gospođa Šter — mislim da je poznajete. Užasno je neobrazovana, to se mora priznati, i ponekad čovek ne zna kuda da pogleda kad ona počne da brblja. I uz to se mnogo žali na temperaturu i da se oseća tako troma, a svakako da na žalost nije neki sasvim lak slučaj. To je zbilja čudno — biti bolestan i glup — ne znam da li se dobro izražavam, ali za mene je sasvim čudno kad je neko glup a uz to još i bolestan, nema bez sumnje ničeg tužnijeg na svetu nego kad se to dvoje sjedini. Čovek apsolutno ne zna kakvo lice da napravi, jer bolesniku bismo želeli da pokažemo poštovanje i da ga shvatimo ozbiljno, zar ne, bolest je u neku ruku ipak nešto dostojno poštovanja, ako tako mogu reći. Ali kad vam se tu umeša glupost, sa »fomulusom« i »kozmičkim zavodom« i takvim budalaštinama, onda čovek zaista ne zna više da li da plače ili da se smeje, to je dilema za ljudsko osećanje i tako nešto jadno da to već ne umem reći. Mislim, ne slaže se, ne pristaje jedno uz drugo, čovek nije navikao da to dvoje zamišlja zajedno. Smatramo da glup čovek treba da bude zdrav i običan, a da bolest treba čoveka da načini finim i pametnim i naročitim. Tako bar po pravilu zamišljamo. Zar nije tako? Možda kažem više nego što mogu da opravdam«, završi on. »To je samo zato što smo slučajno počeli o tome ...« I on se zbuni.

I Joahim je bio malo zbunjen. I Setembrini je ćutao podignutih obrva, praveći se kao da iz učtivosti čeka kraj govora. U stvari, njemu je bilo stalo do toga da pusti Hansa Kastorpa da se sasvim zbuni, pre nego što je odgovorio:

»Sto mu gromova, inženjeru, pa vi ispoljavate filozofski dar koji od vas nisam nikako očekivao! Prema vašoj teoriji vi biste morali biti manje zdravi nego što izgledate, jer vi očevidno imate duha. Dozvolite mi, međutim, da primetim da se ne mogu složiti sa vašim dedukcijama, da ih ne priznajem, štaviše da im se suprotstavljam kao pravi neprijatelj. Ja sam, kao što vidite, pomalo netrpeljiv u duhovnim stvarima i više volim da me nazovu pedantom nego da se ne borim protiv shvatanja koja mi se čine dostojna osude, kao ovo što vi izlažete...«

»Ali gospodine Setembrini...«

»Dopustite... Znam šta hoćete da kažete. Hoćete da kažete da vi to niste mislili tako ozbiljno, da shvatanja koja zastupate nisu baš vaša, već da ste u neku ruku uzeli nadohvat jedno od mogućih shvatanja, koje je tako reći lebdelo u vazduhu, da se s njim malo ogledate bez lične odgovornosti. To odgovara vašim godinama koje još nemaju muške odlučnosti i godi im da privremeno prave oglede sa raznim stanovištima. Placet experiri«, reče izgovarajući c u »placet« mekano, na italijanski način, »Dobro načelo. Što mene zbunjuje, upravo je činjenica što se vaš eksperiment kreće baš u tom pravcu. Sumnjam da je ovde slučaj posredi. Plašim se da ovde ne postoji izvesna sklonost koja preti da postane karakterna crta ako joj se ne suprotstavimo. Zato smatram za svoju dužnost da vas ispravim. Vi rekoste da je bolest udružena sa glupošću nešto najtužnije na svetu. U tome se mogu s vama složiti. I meni je duhoviti bolesnik miliji od jektičavog glupaka. Ali ja počinjem da protestujem kad vi bolest u zajednici sa glupošću smatrate unekoliko kao stilsku manu, kao neukusnost prirode i dilemu za ljudsko osećanje, kao što ste se izvoleli izraziti. I kad vi, izgleda, bolest smatrate za nešto tako otmeno i — kako ono rekoste — tako dostojno poštovanja, da se apsolutno ne slaže sa glupošću. I ovo su bile vaše reči. E pa ne, nije tako! Bolest nikako nije otmena, niti dostojna poštovanja, — već samo takvo shvatanje je bolesno, ili vodi bolesti. Možda ću najsigurnije izazvati kod vas odvratnost prema tom shvatanju ako vam kažem da je staro i ružno. Ono potiče iz praznovernih i skrušenih vremena u kojima se ideja čovečnog bila izvrgla u karikaturu i bila lišena svakog dostojanstva iz vremena straha i more u kojima su harmonija i zdravlje izgledali sumnjivi i vražji, dok je onda bolešljivost značila isto što i sprovodnica za carstvo nebesko. Ali razum i prosvećenost razagnali su te senke koje su ležale na duši čovečanstva, — još ne potpuno: i danas se još bore sa njima. A ta borba, dragi gospodine, zove se rad, zemaljski rad, rad za zemlju, za čast i interese čovečanstva, i, svakodnevno iznova čeličene u takvoj borbi, te sile će potpuno osloboditi čoveka i na putu napretka i civilizacije voditi ga u susret sve jasnijoj, blažoj i čistijoj svetlosti.

Sto mu gromova, pomisli Hans Kastorp, zgranut i postiđen, pa ovo je čitava operska arija! Čime sam samo to izazvao? Čini mi se uostalom da je malo suvoparno. I šta hoće neprestano sa tim radom? Uvek mu je do rada, iako je neumesno ovde ga spominjati. I on reče:

»Vrlo lepo, gospodine Setembrini. Zbilja je za divljenje kako vi umete da govorite. To se zbilja ne bi moglo bolje… plastičnije da izrazi, mislim;«

»Recidiva«, nastavi Setembrini, podižući kišobran iznad glave nekog prolaznika, »duhovno vraćanje na shvatanja onih mračnih, mučnih vremena — verujte mi, inženjeru — to je bolest, dovoljno ispitana bolest, za koju nauka ima različita imena, jedno iz oblasti jezika, estetike i psihologije, i drugo iz oblasti politike, — školski termini, koji ništa ne menjaju stvar i koji vam zbilja nisu potrebni. Ali pošto je u duhovnom životu sve povezano i jedno izlazi iz drugog, pošto se đavolu ne može pružiti mali prst a da on ne uzme celu ruku,

pa i celog čoveka uz to... pošto, s druge strane, zdrav princip može da urodi samo zdravim posledicama, pa ma šta stavili na početak — onda upamtite da bolest, daleko od toga da je nešto otmeno, nešto odveć dostojno poštovanja da bi se kako-tako moglo dovesti u vezu sa glupošću, pre znači uniženje čoveka, štaviše bolno uniženje, koje vređa ideju, uniženje koje u pojedinim slučajevima možemo da štedimo i negujemo, ali koje duhovno poštovati znači pometenost — zapamtite to! — pometenost i početak svake duhovne pometnje. Ta žena koju ste spomenuli — ne trudim se da se setim njenog imena — gospođa Šter, dakle, hvala vam — ukratko, ta smešna žena, — ne, nije to njen slučaj, čini mi se, koji ljudsko osećanje, kako vi rekoste, dovodi u dilemu. Ona je bolesna i glupa, — bože moj, pa to je ovaploćenje jada, stvar je prosta, ostaje da se čovek samo sažali i slegne ramenima. Ali dilema, gospodine moj, tragika počinje tamo gde je priroda bila dovoljno svirepa da slomi — ili da od početka onemogući — harmoniju ličnosti, vezujući duh plemenit i pun života sa telom nesposobnim za život. Poznajete li Leopardija, inženjeru, ili vi, potporučniče? Jedan nesrećni pesnik moje zemlje, grbav i bolešljiv čovek, sa dušom iskonski velikom, ali stalno ponižavanom bedom njegovog tela i srozavanom do nizina ironije, dušom čija jadanja razdiru srce. Slušajte ovo!«

I Setembrini poče da recituje na italijanskom, puštajući da mu se na jeziku tope lepi slogovi, klateći glavom i zatvarajući ponekad oči, ne hajući što njegovi pratioci ne razumeju nijednu reč. Očevidno mu je bilo stalo do toga da sam uživa u svome pamćenju i izgovaranju i da se tim pokaže pred slušaocima. Najzad reče:

»Ali vi ne razumete, slušate i ne shvatajući bolni smisao. Bogalj Leopardi, gospodo, udubite se u to osećanje, bio je pre svega lišen ženske ljubavi, i baš to ga je sprečavalo da stane na put propadanju svoje duše. Sjaj slave i vrline izbledeo je u njegovim očima, činilo mu se da je priroda zla — uostalom ona jeste zla, glupa i zla, u tome mu dajem za pravo — i bio je očajan — strašno je reći, ali on je izgubio nadu u nauku i napredak. Eto tu imate tragediju, inženjeru! Tu imate vašu »dilemu za ljudsko osećanje«, — ne kod one žene — neću da mučim svoje pamćenje njenim imenom. Ne govorite mi, za ime božje, o »oduhovljenju« koje može nastati usled bolesti, ne činite to! Duša bez tela je isto toliko nečovečna i užasna kao i telo bez duše, a uostalom ono prvo je ređi izuzetak, a drugo je pravilo. Po pravilu, baš telo uzme maha, prigrabi za sebe sav život, svu važnost i osamostali se na najodvratniji način. Čovek koji živi kao bolesnik samo je telo, a to je nešto antičovečansko i unižavajuće, — u najvećem broju slučajeva on nije ništa bolje od leša...«

»Smešno«, reče najednom Joahim nagnuvši se napred da bi pogledao svoga rođaka koji je išao s druge strane Setembrinija. »Nešto sasvim slično i ti si onomad rekao.«

»Zbilja?« reče Hans Kastorp. »Da, lako je moguće da mi je nešto slično prošlo kroz glavu.«

Setembrini ćuteći napravi nekoliko koračaji. Tada reče:

»Utoliko bolje, gospodo. Utoliko bolje ako je tako Nije mi bila namera da vam izlažem neku originalnu filozofiju — to mi nije zadatak. Ako je i naš inženjer već primetio nešto slično, to samo potvrđuje moju pretpostavku da je on diletant u duhu, da on, kao svi daroviti mladići, zasad samo pravi opite sa svim mogućim shvatanjima. Darovit mlad čovek nije neispisan list hartije, on je, naprotiv, list na kome je kao nekim simpatetičnim mastilom već sve ispisano, dobro i rđavo, i stvar vaspitača je da odlučno razvija dobro, a da prikladnim uticajem izbriše ono rđavo što bi da izbije. Gospoda su išla u kupovinu?« upita on promenjenim, lakim tonom.

»Ne, ništa naročito«, reče Hans Kastorp, »to jest...«

»Kupili smo par ćebadi za moga rođaka«, odgovori Joahim ravnodušno.

»Za odmaranje na balkonu... Na ovoj psećoj hladnoći... Za ove dve-tri nedelje i ja treba, znate, da radim što i vi«, reče Hans Kastorp smejući se i pogleda u zemlju.

»Ah, ćebad, obavezno odmaranje«, reče Setembrini. »Gle, gle, gle! Ah, ah, ah! Zbilja: Placet experiri!« ponovi sa italijanskim izgovorom i oprosti se od njih, jer su, odgovarajući na pozdrav vratarev, već bili ušli u sanatorijum, i Setembrini se iz trema uputi u salon i čitaonicu da bi pre obeda pročitao novine, kako reče. Izgleda da je hteo da prenebregne drugo obavezno odmaranje.

»Bože sačuvaj!« reče Hans Kastorp kad se s Joahimom nađe u liftu. »Ovo ti je pravi pedagog — i sam je tu skoro rekao da ima pedagošku žicu. S njim čovek mora strašno da pazi da ne kaže nijednu reč suviše, inače nastanu opširne pouke. Ali inače vredi slušati ga, s kakvom veštinom govori, svaka mu reč navire na usta jedra i ukusna — kad ga slušam, uvek mi padaju na pamet sveže zemičke.«

Joahim se nasmeja.

»To bolje da mu ne kažeš. Verujem da bi bio razočaran da dozna kako misliš na zemičke kad slušaš njegove pouke.«

»Misliš? O, to nimalo nije sigurno. Ja uvek imam utisak da mu nije stalo samo do pouke, do nje možda tek u drugom redu, već mu je naročito stalo da govori, tako mu se reči valjaju i skakuću... elastično kao da su gumene lopte ... i da mu nimalo nije neprijatno kad se baš naročito na to obrati pažnja. Pivar Magnus je bez sumnje malo glup sa svojim »lepim karakterima«, ali je ipak trebalo da nam Setembrini kaže šta je upravo važno u književnosti. Nisam hteo da ga pitam da ne bih pokazao svoju slabu stranu, ja se u tim stvarima i ne razumem i dosad još nijednom nisam bio sreo književnika. Ali ako nisu važni lepi karakteri, očito su važne lepe reči, to je moj utisak u Setembrinijevom društvu. Kakvim se on rečima služi! Bez ikakvog stida govori o »vrlini« — molim te! Celog svog života nisam izustio tu reč, pa čak i u školi uvek smo govorili »srčanost« kad je u knjizi stajalo virtus. Nešto se u meni nakostrešilo pri tom, moram priznati. A zatim, ide mi malo na živce kad tako grdi i hladnoću i Berensa i gospođu Magnus što mršavi, ukratko — sve. On je opozicionar, to mi je odmah bilo jasno. On kljuca po svemu što postoji, a taj stav ima uvek nečeg zapuštenog, ne mogu drukčije da kažem.«

»Ti tako kažeš«, odgovori Joahim lagano i smotreno. »Ali s druge strane, ima u tome i nečeg gordog što ne deluje zapušteno, već naprotiv. Ipak je on čovek koji poštuje sebe, ili tačnije čoveka uopšte, i to mi se sviđa kod njega, u mojim očima u tome ima nečeg pristojnog.«

»Tu imaš pravo«, reče Hans Kastorp. »On, štaviše, ima u sebi nečeg strogog, — čoveku je često neprijatno, jer oseća da ga — recimo — kontrolišu, i ja to ne kažem kao nešto rđavo. Hoćeš li mi verovati da sam uvek imao osećanje da se on ne slaže s tim što sam kupio ćebad za ležanje napolju, da ima nešto protiv toga i da nešto zamera toj kupovini?«

»Ama ne«, reče Joahim iznenađen i zamišljen. »Zašto bi to bilo? U to ne mogu da verujem.« A zatim ode, sa termometrom u ustima, sa vrećom i svim ostalim stvarima, na obavezno odmaranje, dok je Hans Kastorp odmah počeo da se čisti i sprema za ručak — dotle je i inače ostalo još jedva pola časa.

KRATKA RASPRAVA O ČULU VREMENA

Kad su se posle obeda opet popeli, paket sa ćebadima već je ležao na jednoj stolici u sobi Hansa Kastorpa, i toga dana ih je upotrebio prvi put. — Joahim, već izvežban u tome, poučio ga je veštini da se uvije onako kako to svi ovde rade i kako svaki novajlija treba da nauči. Ćebad se, prvo jedno pa drugo, prostru preko stolice, tako da na kraju stolice dobar deo visi na podu. Tada se sedne i počne time što se unutrašnje ćebe prebaci preko tela, prvo po dužini do pod pazuha, zatim od dole preko nogu, pri čemu se čovek mora sedeći da sagne i uhvati dvostruko previjeni kraj ćebeta, a zatim s druge strane, pri čemu treba dvostruki kraj staviti tačno duž ivice stolice, ako se hoće da dobije što je moguće glađi i ravnomerniji oblik. Zatim se postupi isto tako i sa spoljašnjim ćebetom — rukovanje sa njim bilo je nešto teže, i Hans Kastorp, kao nespretan početnik, ne malo da je stenjao, čas presavijen čas opet ispružen, vežbajući se da rukuje kako ga je Joahim učio. Samo malo njih veterana, reče Joahim, ume da obavije oko sebe, sa tri sigurna pokreta, jednovremeno oba ćebeta, ali to je retka i zavidna veština, za koju je potrebna ne samo dugogodišnja vežba, već i prirodna obdarenost. Na tu reč je Hans Kastorp morao da se nasmeje, zavalivši se u stolicu, sa bolovima u leđima, a Joahim, kome odmah nije bilo jasno šta je tu smešno, pogleda ga u nedoumici, pa se onda i sam nasmeja.

»Tako«, reče on kad je Hans Kastorp ležao u stolici, bez udova i kao kakav valjak, sa mekanim jastučetom za potiljkom, iscrpen od silne gimnastike, »kad bi sad bilo i dvadeset stepeni hladnoće, ne bi ti se moglo ništa dogoditi.« A zatim ode iza staklene ograde da se i sam umota.

Što se tiče dvadeset stepeni hladnoće, to je Hansu Kastorpu izgledalo sumnjivo, jer njemu je zaista bilo hladno, jeza ga je prožimala telom u nekoliko mahova, dok je kroz drvene svodove gledao napolje, u tu vlagu što kaplje i sipi, i što izgleda kao da će svakog trenutka da se opet pretvori u sneg. Kako je to bilo čudno, uostalom, što je pored sve ove vlage imao i dalje tako suve i vrele obraze, kao da sedi u pregrejanoj sobi. Sem toga, osećao se smešno zamoren od vežbanja sa pokrivačima — da, zaista, knjiga Ocean steamships drhtala mu je u rukama čim bi je prineo očima. Ipak on nije bio baš potpuno zdrav — totalno je malokrvan, kao što reče savetnik Berens, i zato svakako i jeste tako zimogrožljiv. Ali u naknadu za ova neprijatna osećanja, on je neobično udobno ležao, zahvaljujući teško razumljivim i skoro tajanstvenim svojstvima ove stolice za ležanje, koja je Hans Kastorp bio osetio još kod prvog pokušaja, uz najveću pohvalu, i koja su se na veliku sreću ispoljavala uvek i neprestano. Bilo da je to dolazilo od kakvoće dušeka, od podesnog nagiba zadnje strane, od podesne visine i širine naslona za ruke, ili samo od celishodne konzistencije valjkastog jastučeta za uzglavlje, tek, humanije se uopšte nije moglo postupiti da se udovi udobno odmore nego na ovoj odličnoj stolici za ležanje. I tako je u srcu Hansa Kastorpa vladalo zadovoljstvo što pred sobom ima dva prazna i potpuno zaštićena časa, ta dva časa glavnog obaveznog odmaranja, osveštana kućnim redom, koja je on, iako je ovde bio samo gost, osećao kao zgodan poredak, sasvim prema svojoj sklonosti. Jer on je po prirodi bio strpljiv, mogao je dugo da prebiva ne baveći se ničim i voleo je, kao što se sećamo, slobodno vreme, koje zaglušna delatnost ne briše iz svesti, niti uništava i razgoni. U četiri je došao čaj uz kolače i kompot, zatim malo

kretanja na vazduhu, potom opet počinak u stolici, u sedam večera koja je, kao i svi obedi uostalom, donosila sa sobom izvesnu napetost i zanimljivosti svoje vrste, kojima se čovek mogao radovati, a posle toga, baciš po koji pogled u stereoskopsku kutiju, u kaleidoskopski dogled i kinematografski bubanj ... Hans Kastorp je već znao uprste program za ceo dan, iako bi bilo preterano tvrditi da se već bio, kako se to kaže, » aklimatizirao«.

U suštini bilo je nečeg čudnovatog u tom aklimatiziranju na stranom mestu, tom — ponekad i mučnom — prilagođavanju i menjanju navika, čemu se čovek podvrgava skoro radi same promene i sa određenom namerom da je, tek što se prilagođavanje završi ili ubrzo potom, opet napusti i vrati se u ranije stanje. Kao prekid i intermeco umeće čovek te promene u glavni tok života, i to u cilju »oporavka«, to jest da bi obnovio i izmenio funkcionisanje organizma koji se, u neprekidnoj jednoslikosti, izlagao opasnosti i gotovo počeo da raznežava, mlitavi i otupljuje. A od čega zavisi to malaksavanje i otupljivanje kad se suviše dugo bez prekida držimo jednog pravila? To ne zavisi toliko od telesnog i duhovnog umora i slabljenja usled životnih napora (jer bi za to običan odmor bio najbolje sredstvo za oporavak); to je pre stvar psihička, to je doživljavanje vremena koje preti da nestane u neprekidnoj ujednačenosti i koje je tako srodno samom osećanju života i povezano sa njim, da jedno ne može slabiti a da i drugo ne kržlja i ne vene. O prirodi dosade umnogome su raširene pogrešne predstave. Uopšte se veruje da interesantnost i novina sadržine »ubijaju« vreme, to jest prekraćuju ga, a da monotonija i praznina otežavaju i koče njegov tok. Ovo nije bezuslovno tačno. Praznina i monotonija mogu doduše da oduže i učine »dosadnim«, »dugim«, trenutak i čas, ali velike i najveće mase vremena one skraćuju i štaviše sasvim uništavaju. Obratno, kakva bogata i interesantna sadržina svakako je u stanju da čas, pa i sam dan skrati i ubrza, ali računajući u velikom, ona toku vremena ipak daje razvučenost, težinu i čvrstinu, tako da godine pune događaja mnogo sporije prolaze nego godine siromašne, prazne, lake, koje prohuje kao vetrom oduvane. Ono što nazivamo dosadom — dugim vremenom — pre je upravo neko bolesno osećanje razonode — skraćivanje vremena — usled monotonije: veliki razmaci vremena, kad imaju neprekidno jednolik tok, skupe se na način koji do smrti zastraši srce; kad je jedan dan kao svi, onda su svi kao jedan; a u savršenoj jednoslikosti i najduži život proživeo bi se sasvim brzo i minuo za tren oka. Navikavanje je obamrlost ili pak malaksalost čula vremena, i što nam godine u mladosti prolaze lagano, a kasnije život sve brže promiče i juri, i to mora da počiva na navikavanju. Mi vrlo dobro znamo da je menjanje navika i uzimanje novih jedino sredstvo da održimo život, da osvežimo naše čulo vremena, da postignemo podmlađivanje, jačanje, usporavanje našeg doživljavanja vremena i time obnavljanje našeg životnog osećanja uopšte. To je svrha promene mesta i vazduha, odlaska u banju, u tome je blagodet promene i epizode. Prvi dani u kakvom novom boravištu prolaze kao dani u mladosti, a to znači jako i rasplinuto, — takvi su otprilike šest do osam dana. Zatim, ukoliko se »prilagođavamo«, primećujemo kako se postepeno skraćuju: ko voli život, ili tačnije rečeno, ko bi da se potpuno oda životu, sa užasom primećuje kako dani opet počinju da bivaju laki i da brzo promiču; poslednja nedelja, recimo od četiri, ima strašnu rapidnost i prolaznost. Naravno da osveženje čula vremena dejstvuje i posle intermeca, ono ponovo dođe do izražaja kad se vratimo pravilu: prve dane kod kuće, posle promene, doživljavamo opet kao da su novi, razvučeni, mladalački, ali samo malo njih: jer na pravilo se brže naviknemo nego na prekid pravila, a kad se čulo vremena od starosti već umori ili pak — što je znak urođene nevitalnosti — ako nikad nije ni bilo jako razvijeno, onda ono opet brzo obamre, i već posle dvadeset i četiri časa je kao da nikad nismo nikud išli i kao da je ceo put bio samo san jedne noći.

Ove primedbe su ovde umetnute samo stoga što je mladi Hans Kastorp mislio nešto slično kad je, posle nekoliko dana, rekao svome rođaku (i pri tom ga pogledao crvenih očiju):

»Smešno je i ostaje smešno, kako je čoveku na stranom mestu u početku vreme dugo. To jest... ne može biti ni govora da je meni dosadno, naprotiv, mogu reći da se kraljevski provodim. Ali kad se osvrnem, dakle retrospektivno, razumeš me, učini mi se da sam ko zna koliko već ovde gore, a već kad se vratim do onog dana kad sam ono prispeo, pa nisam odmah shvatio da sam stigao, a ti još kažeš: »Pa siđi!« — sećaš li se? — čini mi se da je to bilo bog te pita kad. To nema apsolutno nikakve veze sa merenjem i razumom, to je čisto stvar osećanja. Naravno da bi bilo glupo reći: »Mislim da sam već dva meseca ovde« — to bi bila besmislica. Jedino mogu reći: »Vrlo dugo«.«

»Da«, odgovori Joahim, sa termometrom u ustima, »i ja imam vajde od toga, na neki način mogu da se držim za tebe, otkako si ovde.« I Hans Kastorp se nasmeja što je Joahim to kazao tako jednostavno, bez ikakvog objašnjenja.

POKUŠAVA DA GOVORI FRANCUSKI

Ne, nije se bio još nikako aklimatizirao, ni u pogledu poznavanja ovdašnjeg života u svoj njegovoj osobenosti — poznavanja koje nije ni u kom slučaju mogao steći za tako malo dana i koje, kako je sebi govorio (a i pred Joahimom kazao), na žalost ni za tri nedelje neće moći da stekne; niti u pogledu prilagođavanja njegovog organizma na tako čudne atmosferske prilike kod »ovih ovde gore«, jer to prilagođavanje pričinjavalo mu je muke, velike muke, štaviše činilo mu se kao da mu to neće uopšte poći za rukom.

Normalan, običan dan bio je jasno izdeljen i smotreno organizovan, čovek brzo uđe u kolosek i stekne lakoću ako se samo prilagodi njegovom sastavu. Međutim, u okviru nedelje i većih razmaka vremena, on je potpadao pod izvesne pravilne promene, koje su se ispoljavale samo postepeno, jedna tek prvi put pošto bi se druga već bila ponovila; pa čak i u pogledu svakodnevne pojave raznih stvari i lica, Hans Kastorp je imao još da uči na svakom koraku, da tačnije zapaža što je površno video, i da prima u sebe novo sa mladalačkom prijemljivošću.

Oni bokasti sudovi sa kratkim grlićima, na primer, koji su u hodniku stajali pred pojedinim vratima i koje je zapazio još one večeri kad je prispeo, sadržavali su kiseonik, — Joahim mu je to rekao kad ga je zapitao. U njima je bio čist kiseonik, po šest franaka balon, i taj oživljavajući gas davali su samrtnicima da bi ih još jednom povratili i produžili im snagu, — oni su ga udisali kroz jedno crevo. Jer iza vrata pred kojima su stajali takvi baloni, ležali su samrtnici ili »moribundi«, kako reče savetnik Berens kad ga je Hans Kastorp sreo jednom na prvom spratu. Savetnik je veslao kroz hodnik, u belom mantilu i modrih obraza, i oni su se zajedno popeli uz stepenice.

»A vi, nezainteresovani posmatraču«, reče Berens, »šta vi radite? Nalazimo li milosti pred vašim ispitivačkim pogledom? Laska nam, laska nam. Da, naša letnja sezona, u njoj ima nečeg, nije ona od rđavih roditelja. A prilično me je i koštalo dok sam je malo pogurao. Ali šteta je ipak što nećete s nama da provedete zimu — rekoše mi, hoćete da ostanete samo osam nedelja? Ah, tri? Pa to je samo poseta forme radi, tu ne vredi ni raspakivati; nego, vaša volja. Ali je ipak šteta što zimu nećete da provedete ovde, jer sve što je haute volée«, reče izgovarajući tu reč u šali na nemoguć način, »internacionalni hotevole dole u mestu, to dolazi u zimu, i njih bi trebalo da vidite, to bi bilo nešto za vaše obrazovanje. Da se valjate od smeha kad ti tipovi počnu da skakuću na svojim daskama. Pa onda dame, bože blagi, te dame! Šarene kao rajske ptice, kažem vam, i silno galantne ... Ali sad moram kod mog moribunda«, reče, »u dvadeset i sedam ovde. Finalni stadijum, znate. Nema više vrdanja. Pet tuceta butelja kiseonika ispio je, pijandura jedna. Ali do podne će bez sumnje otići ad penates. Pa dragi Rojteru,« reče ulazeći, »kako bi bilo kad bismo načeli još jednu...«

Njegove reči se izgubiše iza vrata koja zatvori. Ali za jedan trenutak Hans Kastorp beše video u dnu sobe na jastuku voštani profil jednog mladića sa retkom bradicom, koji je lagano okrenuo vratima svoje velike zenice.

To je bio prvi moribund koga je Hans Kastorp video u svome životu, jer kako njegovi roditelji tako i deda behu umrli tako reći iza njegovih leđa. Kako je dostojanstveno ležala na jastuku glava toga mladića sa isturenom bradicom! Kako je značajan bio pogled njegovih prevelikih očiju kad ih je lagano okrenuo prema vratima! Hans Kastorp, još sasvim utonuo u taj kratkotrajni prizor, pokuša i nehotice da napravi isto tako velike, značajne i lagane oči kao u moribunda, idući dalje hodnikom, i takvim očima pogleda jednu gospođu koja je, iza njega, bila izišla iz jednih vrata i koja ga je na podestu prestigla. On nije odmah primetio da

je to bila madam Šoša. Ona se blago nasmeši na oči koje je pravio, zatim podiže rukom pletenicu na ćotiljku, i ispred njega ode stepenicama, nečujno, gipka i sa nešto isturenom glavom.

Skoro nikakva poznanstva nije napravio u tim danima, a ni kasnije još zadugo. Dnevni red, u svemu, nije za to bio povoljan; sem toga, Hans Kastorp je bio po prirodi povučen, osećao se povrh toga kao gost i »nezainteresovan posmatrač«, kako ono reče savetnik Berens, i uglavnom je bio sasvim zadovoljan društvom Joahimovim i razgovorom sa njim. Naravno da je bolničarka u hodniku sve dotle istezala šiju dok je Joahim, koji je već i ranije sa njom ponekad ćaskao, nije upoznao sa svojim rođakom. Sa vrpcom od cvikera prebačenom preko uveta, ona ne samo da je govorila izveštačeno, već upravo sa nekim prenemaganjem, i kad je čovek malo bolje upozna, dobije utisak da su muke dosade pomutile njen razum. Bilo je vrlo teško od nje se otkačiti, jer je ispoljavala skoro bolestan strah da završi razgovor, i čim bi mladići pokazali da hoće da pođu, ona bi se hvatala za njih užurbanim rečima i pogledima, i sa tako očajnim osmejkom na licu, da su iz sažaljenja i dalje ostajali s njom. Nadugačko i naširoko govorila je o svom tati koji je bio pravnik, o svom kuzenu, lekaru — očigledno da se pokaže u boljoj svetlosti i da istakne da vodi poreklo iz boljeg društvenog sloja. Što se tiče njenog bolesnika, tamo iza vrata, on je bio sin nekog fabrikanta lutaka iz Koburga, po imenu Rotbajn, a nedavno je kod mladog Frica bolest zahvatila i creva. To je mučno za sve oko njega, kao što gospoda već mogu i da zamisle; pogotovu za onoga koji je iz porodice intelektualaca i ima utančane živce viših klasa, za toga je zbilja mučno. A na bolesnika se mora stalno paziti... Nedavno — hoće li joj gospoda verovati? — vraća se ona posle kratkog izlaska — kupila je sebi samo malo praška za zube — i zatiče bolesnika kako sedi u postelji, a pred njim čaša gustog crnog piva, salama, dobro parče crnog hleba i jedan krastavac! Sve te domaće specijalitete poslali su mu njegovi da ojača. Ali sledećeg dana bio je naravno više mrtav nego živ. On sam ubrzava sebi kraj. Ali to će, jasno je, biti spasenje samo za njega, a ne i za nju, sestru Bertu — kako je uostalom zovu, u stvari zove se Alfreda Šildkneht — jer ona će onda otići nekom drugom bolesniku, ovde ili u kakvom drugom sanatorijumu, takva joj se perspektiva ukazuje i nikakvih drugih perspektiva nema.

»Da«, reče Hans Kastorp, »vaš poziv je sigurno težak, ali on ima u sebi i zadovoljenja.«

»Sigurno«, odgovori ona, »ima u njemu i zadovoljenja — ima, ali je vrlo težak.«

»E pa, gospodinu Rotbajnu želimo svako dobro ...« I rođaci htedoše da pođu.

Ali tada se ona grčevito uhvati za njih rečima i pogledom, i tako je bilo mučno gledati je kako se napreže da zadrži mladiće, da bi zbilja bilo svirepo ne ostati još malo kraj nje.

»Spava«, kaže ona. »Nisam mu potrebna. I tako sam za koji trenutak izišla u hodnik...« I ona poče da se žali na savetnika Berensa i na ton kojim joj se obraća i koji je suviše slobodan da bi odgovarao njenom poreklu. Ona je daleko više cenila doktora Krokovskog, — za njega reče da je duševan. Zatim opet poče o svom tati i o kuzenu. Iz njenog mozga nije izlazilo ništa drugo. Uzalud se borila da još mala zadrži rođake, dižući najednom svoj glas sa nekim zanosom, i gotovo poče da viče kad su hteli da pođu — oni se najzad ipak izmigoljiše i odoše. Ali sestra je još neko vreme gledala za njima, s telom nagnutim napred i nekim pogledom što upija, kao da je očima htela da ih vrati sebi. Zatim joj se iz grudi ote jedan uzdah, i ona se vrati u sobu svome bolesniku.

Inače se Hans Kastorp tih dana upoznao još samo sa crnomanjastom bledom gospođom, onom Meksikankom koju beše video u vrtu i koju su zvali »Tous les deux«. Zaista se dogodilo da je i on iz njenih usta čuo tu tužnu frazu po kojoj je dobila nadimak, ali kako se na to bio pripremio, držao se dobro i posle je mogao biti zadovoljan sobom. Rođaci je sretoše

pred glavnim ulazom, kad su posle doručka pošli u obaveznu šetnju. Uvijena u crn kašmirski šal, ona je umorno hodala tuda, povijenih kolena i dugim nemirnim koracima, a crni veo koji je bio prebačen preko njene kose protkane srebrnastim vlasima i vezan pod bradom, isticao je tamno bledilo njenog ostarelog lica, sa velikim ustima izobličenim jadom. Joahim, bez šešira, kao obično, pozdravi je poklonivši se, a ona otpozdravi lagano, dok joj se, kad je pogledala, još jače produbiše poprečne bore na uzanom čelu. Zastala je, pošto je primetila novo lice, i očekivala je, lagano klimajući glavom, da joj mladići priđu; jer očigledno je smatrala za potrebno da čuje da li taj stranac već zna za njenu sudbinu i da čuje šta će on o tome reći. Joahim predstavi svoga rođaka. Ona gostu pruži ruku iz ogrtača, suvu, žućkastu ruku, punu vena i ukrašenu prstenjem, i produži da ga gleda, klimajući glavom. Zatim dođe ono:

»Tous les dé«, reče, »Tous les dé, vous savez...«

»Je le sais, madame«, odgovori Hans Kastorp prigušenim glasom. »Et je le regrette beacoup.«

Mlitave kesice pod njenim kao džet crnim očima behu tako velike i teške, kakve on dosad još nije video ni kod jednog ljudskog stvora. Lak, uveli miris dolazio je od nje. Njegovo srce obuze neko blago i ozbiljno osećanje.

»Merci«, reče ona krčavim glasom, koji je čudno pristajao uz ovo biće izlomljeno jadom, i jedan kraj njenih velikih usta bio je tragično opušten duboko naniže. Potom (uvuče ruku pod ogrtač, prikloni glavu i nastavi da hoda. A Hans Kastorp, kad su produžili, reče:

»Eto vidiš, nije mi bilo teško, sasvim sam lepo to s njom otaljao. Ja uopšte dobro prolazim sa tom vrstom ljudi, mislim, po prirodi umem da se ophodim sa njima — zar ne misliš i ti tako? Ja štaviše verujem da sa tužnim ljudima izlazim uglavnom bolje nakraj nego sa veselim. Bog će ga znati otkud to dolazi, možda otud što sam siroče i što sam tako rano izgubio roditelje, ali kad su ljudi ozbiljni i žalosni i kad je smrt u pitanju, to mene nimalo ne pritiskuje, niti me dovodi u nepriliku, već se tada naprotiv osećam u svom elementu i svakako bolje nego kad je suviše živo i veselo, to mi manje odgovara. Tu skoro sam baš mislio: ipak je glupo od ovih žena ovde što se toliko plaše smrti i svega što je s tim u vezi, što se od njih sve mora brižljivo da krije i sveto pričešće donosi baš kad obeduju. Ne, sramota, to je zbilja detinjasto. Zar ti ne voliš da vidiš mrtvački sanduk? Ja ga, eto, vrlo rado gledam. Nalazim da je kovčeg sasvim lepo parče nameštaja, čak i kad je prazan, a već kad neko u njemu leži, onda je u mojim očima upravo svečano. Pogreb ima nečeg što uzdiže dušu — često sam već mislio da bi trebalo umesto u crkvu otići na pogreb, ako čovek hoće malo da se preda pobožnom razmišljanju. Ljudi su obučeni u lepo crno odelo i skinu šešir i gledaju kovčeg i drže se ozbiljno i predano su zamišljeni, i niko ne pravi glupe viceve, kao inače u životu. Mnogo volim kad se ljudi najzad malo smerno zamisle. Ponekad sam se već pitao da nije trebalo da budem pastor, — na izvestan način to mi, čini mi se, ne bi baš rđavo pristajalo ... Nadam se da nisam napravio nikakvu grešku u francuskom kad sam joj ono kazao?«

»Ne«, reče Joahim. »Je le regrette beacoup bilo je sasvim ispravno.«

POLITIČKI SUMNJIVA!

Nastadoše redovne promene u nizu normalnih dana: prvo je došla jedna nedelja — i to nedelja sa muzikom na sanatorijumskoj terasi, kako se to događalo svakih četrnaest dana, dakle znak da su dve nedelje prošle, a u drugoj polovini takvog jednog dvonedeljnog razdoblja Hans Kastorp je bio prispeo. Bio je došao jednog utornika, i ovo je dakle bio peti dan, jedan na izgled prolećni dan, posle one pustolovne i nagle promene i vraćanja u zimu — blag i svež dan, sa čistim oblacima na svetloplavom nebu i blagim suncem nad dolinom i obroncima koji su opet dobili svoju letnju zelenu boju, kako to i odgovara dobu, pošto je napadali sneg bio osuđen na brzo topljenje.

Bilo je jasno da su se svi trudili da nedelju praznuju i istaknu: uprava i gosti pomagali su jedno drugo u toj težnji. Već za doručak služio se kuglof, pred svakim mestom stajala je čašica sa nekoliko cvetića, divljim karanfilom ili čak i alpskim ružama, koje su muškarci stavljali u rupicu od kaputa (državni tužilac Paravan, iz Dortmunda, bio je čak obukao crni žaket s prslukom na bobice); toalete dama bile su izuzetno svečane i tanane. Gospođa Šoša pojavila se o doručku u lakoj jutarnjoj haljini od čipaka sa otvorenim rukavima, u kojoj se — zalupivši s treskom vrata — prvo okrenula prema dvorani, da joj se tako reći s gracijom predstavi pre nego što se, kao prikradajući se, uputila svome stolu, i ta haljina joj je tako odlično stajala da je susetka Hansa Kastorpa, nastavnica iz Kenigsberga, zbog toga bila sasvim oduševljena. Pa čak i varvarski bračni par za »stolom loših Rusa« vodio je računa o ovom božjem danu na taj način što je muž svoju kožnu bluzu zamenio nekom vrstom kratkog kaputa, a filcane cipele kožnom obućom, a ona je naravno i danas nosila svoj prljavi boa, ali ispod njega bluzu od zelene svile sa plisiranom kragnom. Hans Kastorp se namršti kad ih ugleda i promeni se u licu, što mu se ovde često događalo.

Odmah posle drugog doručka poče koncert na terasi; bilo je tu svakovrsnih instrumenata od lima i od drveta, i orkestar je svirao naizmenično vesele i ozbiljne melodije, gotovo sve do podne. Za vreme koncerta pacijenti se nisu strogo pridržavali obaveznog odmaranja. Doduše neki su na svojim balkonima uživali u ovoj zvučnoj gozbi, a i u baštenskoj galeriji bile su zauzete tri-četiri stolice; ali većina gostiju sedela je za malim belim stolovima na pokrivenoj terasi, dok je mlado mondensko društvo, kome se izgleda činilo suviše, pristojno da sedi na stolicama, zauzelo kamene stepenice što se spuštaju u vrt, i tu ispoljavalo veliku veselost: bili su to mladi bolesnici obadva pola, koje je Hans Kastorp već poznavao po imenu ili po pričanju. Hermina Klefeld nalazila se među njima, kao i gospodin Albin, koji je dao da kruži velika kutija čokolade, ukrašena cvetovima, i sve nudio da se posluže, dok on sam nije jeo, već je sa očinskim izrazom lica pušio cigarete sa zlatnim piskom; zatim onaj mladić debelih usana iz »Udruženja pola pluća«, gospođica Levi, mršava i voskasta kao i obično, neki pepeljavoplavi mladić koji se odazivao na ime Rasmusen i čije su ruke visile kao peraja iz mlitavih zglobova u visini njegovih grudi, gospođa Salomon iz Amsterdama, odevena u crveno, obilna tela, koja se takođe pridružila omladini. Onaj dugajlija retke kose, koji je umeo da svira odlomke iz Sna letnje noći, obgrlivši rukama svoja šiljata kolena, sedeo je sada iza nje i nije prestajao da svojim mutnim pogledom pilji u njen potiljak. Tu je bila, dalje, jedna riđokosa gospođica iz Grčke, pa druga jedna devojka nepoznatog porekla, sa licem kao u tapira, onaj oblaporni gimnazista sa debelim naočarima, još jedan dečak od petnaest ili šesnaest godina, koji je nosio monokl, a kad se zakašlje prinosio nokat svog malog prsta dugačak kao kašičica — izvanredan klipan, očigledno — i još dosta drugih.

Taj dečak s dugačkim noktom, pričao je Joahim tiho, bio je samo malo bolestan kad je došao, bez temperature, i samo iz predostrožnosti poslao ga je ovamo otac, jedan lekar, i po sudu savetnikovom trebalo je da ostane ovde samo neka tri meseca. Međutim sad, posle tri meseca, ima on 37,8 do 38 i ozbiljno je bolestan. Ali on zaista živi tako nerazumno da zaslužuje batine.

Rođaci su imali stočić za sebe, nešto dalje od ostalih, jer Hans Kastorp je pušio uz crno pivo koje je doneo od doručka, i s vremena na vreme cigara mu je prijala pomalo. Trom od piva i muzike, koja je kao uvek činila da mu se usta otvore a glava klone na stranu, posmatrao je crvenih očiju taj bezbrižni banjski život oko sebe, i svest da se svi ovi ljudi iznutra raspadaju brzo i s malo nade da se to može

zaustaviti, i da je većina njih u lakoj groznici, nije mu nimalo smetala, već naprotiv svemu davala neki naročiti značaj, izvesnu duhovnu draž... Za stočićima se pila penušava limunada, a na stepenicama se fotografisalo. Drugi su tamo menjali marke, a riđokosa Grkinja crtala je na bloku gospodina Rasmusena, ali mu posle nije htela da pokaže sliku, već se okretala i izvijala čas na jednu čas na drugu stranu, smejući se širokim, jako razmaknutim zubima, tako da dugo nije mogao da joj otme blok. Hermina Klefeld sedela je na svom stepeniku samo poluotvorenih očiju i uvijenim novinama udarala takt uz muziku, dok joj je gospodin Albin prikačinjao za bluzu kiticu livadskog cveća; a mladić debelih usana, sedeći kraj nogu gospođe Salomon, ćaskao je s njom okrenuvši joj glavu, dok je pijanista s retkom kosom piljio netremice u njen potiljak.

Dođoše lekari i pomešaše se sa pacijentima: savetnik Berens u belom a doktor Krokovski u crnom mantilu. Oni su išli od stočića do stočića, i pred svakim je savetnik rekao kakvu duhovitu reč, tako da je iza njega, kao iza lađe trag, ostajala brazda veselog uzbuđenja, a potom se spustiše do omladine, čiji se ženski deo odmah okupi oko doktora Krokovskog, vrpoljeći se i gledajući iskosa, dok je savetnik, u čast nedelje, pokazivao muškarcima veštinu sa svojim cipelama na šniranje: on stavi svoju ogromnu nogu na jedan stepenik, odveza uzice, uhvati ih jednom rukom sa naročitom veštinom i, ne služeći se drugom rukom, zaveza ih unakrsno sa takvom spretnošću da su se svi čudili, a više njih uzalud su pokušavali da to urade.

Kasnije se i Setembrini pojavi na terasi. On dođe iz trpezarije, oslanjajući se na štap, i danas u svom kaputu od čupavog sukna i žućkastim pantalonama, sa finim, bodrim i skeptičnim izrazom na licu, pogleda oko sebe i približi se stolu rođaka rekavši »Ah, bravo!«, i zamoli za dozvolu da sedne kod njih.

»Pivo, duvan i muzika«, reče on. »Eto vaše otadžbine! Vidim da imate smisla za nacionalni štimung, inženjeru. Vi ste u svom elementu, to me raduje. Dozvolite mi da uzmem malo udela u harmoniji vašeg stanja.«

Hans Kastorp pribra izraz na svom licu — to je uradio još čim je ugledao Italijana — pa reče:

»Ali vi dolazite kasno na koncert, gospodine Setembrini, još malo pa će se svakako svršiti. Zar vi ne slušate rado muziku?«

»Ne rado po zapovesti«, odgovori Setembrini. »Ne po kalendaru, ne rado kad miriše na apoteku i dodeljuje mi se odozgo, iz sanitarnih razloga. Ja nešto malo držim do svoje slobode ili bar do onog ostatka slobode i ljudskog dostojanstva koji ljudima kao što smo mi još ostaje. Na takvim priredbama ja se samo pojavim kao gost, kao što vi uveliko činite kod nas, — dođem na četvrt časa i opet odem svojim putem. To mi daje iluziju nezavisnosti... Ne kažem da je to više od iluzije, ali šta ćete, ako mi pruža izvesno zadovoljenje! Sa vašim rođakom.. to je nešto drugo. Za njega je to služba, službena dužnost. Zar ne, potporučniče, vi

smatrate da ovo spada u rok službe? O, ja znam, vama je poznat trik kako da u ropstvu sačuvate svoj ponos. Vraški trik! Ne razume se u to svako u Evropi. Muzika? Ne upitaste li vi mene da li sam ljubitelj muzike? E pa, kad kažete »ljubitelj« (Hans Kastorp se upravo nije sećao da je tako kazao), izraz nije loše izabran, on ima u sebi nijansu ljubazne frivolnosti. Dobro, pristajem! Da, ja sam ljubitelj muzike — što ne znači da je naročito cenim, kao što, recimo, cenim i volim reč, tog nosioca duha, to oruđe, to sjajno ralo napretka... Muzika... ona je nešto samo upola artikulisano, sumnjivo, neodgovorno, indiferentno. Možda ćete mi reći da može da bude i jasna. Ali, i priroda može biti jasna, i potočić može biti jasan, pa šta nam to pomaže? To nije prava jasnost, to je neka sanjalačka jasnost koja ništa ne znači i ni na što ne obavezuje, jasnost bez konzekvence, i opasna zato što nas zavodi da se pored nje umirimo... Neka muzika dobije i izraz velikodušnosti. Lepo! Ona će time raspaliti naša osećanja. Međutim, treba da raspali naš razum! Muzika izgleda da je oličenje pokreta — pa ipak sumnjam da nije kvijetistična. Dozvolite mi da u svojoj tezi odem u krajnost: ja prema muzici gajim antipatiju političke prirode.«

Ovde Hans Kastorp nije mogao da se ne lupi po kolenu i uzvikne da tako što u svom životu još nije čuo.

»Ipak razmislite o tome«, reče Setembrini smešeći se. »Muzika je neocenjiva kao najviše sredstvo da izazove oduševljenje, kao sila koja nas goni napred i nagore, kad naiđe na duh već pripremljen za njen uticaj. Ali literatura treba da joj prethodi. Od same muzike svet ne bi mogao napredovati. Sama muzika je opasna. Za vas lično, inženjeru, muzika je neosporno opasna. Odmah sam to primetio po vašem licu, čim sam došao.«

Hans Kastorp se nasmeja.

»Ah, moje lice ne smete gledati, gospodine Setembrini. Ne možete da zamislite koliko mi vazduh ovde kod vas ne prija. Teže mi pada da se kod vas aklimatiziram nego što sam mislio.«

»Bojim se da se ne varate.«

»Ne, zašto? Vrag će ga znati, ali još sam neprestano tako vreo i umoran.«

»Ipak nalazim da direkciji treba biti zahvalan za koncerte«, reče Joahim razmišljajući. »Vi ste stvar posmatrali sa jednog višeg stanovišta, gospodine Setembrini, tako reći kao književnik, i tu vam neću protivrečiti. Ali ja ipak nalazim da ovde čovek treba da je zahvalan za to malo muzike. Ja nisam naročito muzikalan, a zatim ni komadi koji se ovde sviraju nisu nešto naročito — ni klasično ni moderno, već prosto neka orfeumska muzika. Ali to je ipak prijatna promena. Time se valjano ispuni nekoliko časova, hoću reći: time se oni izdele i ispune svaki pojedinačno, tako da čovek ima nešto od toga, dok se ovde inače na strašan način traće časovi i dani i nedelje... Vidite, jedna tačka ovog skromnog koncerta traje možda nekih sedam minuta, zar ne, i oni su nešto za sebe, imaju početak i kraj, oni se izdvajaju i u neku ruku su sačuvani od toga da tek tako propadnu u opštem javašluku. Sem toga i oni sami su umnogome još izdeljeni, prvo figurama komada, a one taktovima, tako da se uvek nešto događa i svaki trenutak dobija izvestan smisao koga se možemo držati, dok inače... Ne znam da li se dobro...« »Bravo!« uzviknu Setembrini. »Bravo, potporučniče! Vi vrlo dobro označavate jedan nesumnjivo etički moment u prirodi muzike, naime taj da ona proticanju vremena, mereći ga na jedan naročito živ način, daje izvesnu budnost, duh i dragocenost.

Muzika budi vreme, ona budi nas za najfinije uživanje vremena, ona budi... i utoliko je moralna. Umetnost je moralna ukoliko budi. Ali šta ćemo kad čini suprotno? Ako opija, uspavljuje, ako se suprotstavlja aktivnosti i napretku? I to može muzika, ona se temeljno razume i u dejstvo opijata. Đavolsko dejstvo, gospodo! Opijat je od đavola, jer on stvara tupost, stagnaciju, neaktivnost, ropski zastoj. Ima nečeg sumnjivog i opasnog u muzici,

gospodo. Ostajem pri tome da je ona dvosmislene prirode. Ja ne preterujem kad kažem da je politički sumnjivog karaktera.«

On je i dalje govorio u tom smislu i Hans Kastorp ga je slušao, ali nije mogao sasvim dobro da ga prati, prvo što je bio umoran, a i zato što ga je od toga odvraćalo ono što se događalo u društvu lake omladine, tamo na stepenicama. Je li on to dobro video? Šta se to događa tamo? Gospođica sa licem kao u tapira bila je zauzeta time da onom momčiću sa monoklom prišije dugme na njegovim sportskim pantalonama, na kolenu! I pri tome je od astme teško i vrelo disala, dok je on kašljucao prinoseći ustima svoj kao kašičica duguljast nokat na malom prstu. Istina je da su oboje bili bolesni, ali to je ipak svedočilo da čudni običaji vladaju među mladim svetom ovde gore. Muzika je svirala polku.

HIPE

Tako se izdvojila nedelja. Njeno popodne bilo je sem toga obeleženo i odlaženjem u šetnju kolima, što su preduzimale razne grupe gostiju: više kola sa dva konja uzvezlo se posle čaja lagano uz prilaz sanatorijumu i zaustavilo pred glavnim ulazom da primi goste koji su kola poručili, poglavito Ruse, i to Ruskinje.

»Rusi se uvek šetaju kolima«, reče Joahim Hansu Kastorpu; oni su zajedno stajali pred portalom i zabave radi posmatrali kako kola odlaze. »Voze se u Klavedel, ili do jezera, ili u dolinu Fliela, ili do Klostersa, to su ciljevi šetnje. I mi možemo jednom da se provozamo dok si ovde, ako ti to čini zadovoljstvo. Ali verujem da si zasad dosta zauzet aklimatiziranjem i nije ti potrebno da što drugo preduzimaš.«

Hans Kastorp se složi s tim. On je imao cigaretu u ustima, a ruke je držao u džepovima od pantalona. Tako je posmatrao kako mala, živahna, stara ruska gospođa, njena mršava unuka i još dve dame sedaju u jedna kola: to su bile Marusja i madam Šoša. Ova je imala tanak mantil, sa špangiom pozadi, ali je bila bez šešira. Ona sede pored starice u dno kola, dok su mlade devojke zauzele mesto na zadnjem sedištu. Sve četiri su bile vesele i neprestano su brbljale na svom jeziku tako mekanom kao da je bez kostiju. One su govorile i smejale se zbog ćebeta, kojim su jedva mogle da pokriju noge, smejale se ruskim slatkišima koje je starica ponela u drvenoj kutiji postavljenoj vatom i izreckanom hartijom, i koje je već sada počela da nudi ... Hans Kastorp je sa živim učešćem raspoznavao tamni glas gospođe Šoša. Kao uvek kad bi se pred njim pojavila ta nehatna žena, iznova bi postao svestan one ličnosti, za kojom je neko vreme tragao i koja mu se u snu bila javila. Ali smeh Marusjin, izgled njenih okruglih, mrkih očiju, koje su detinjasto gledale više maramice kojom je pokrivala usta, njene visoke grudi, koje su iznutra bile ne malo bolesne, sve to podsećalo ga je na nešto drugo, nešto potresno, što je nedavno bio primetio, i on obazrivo i ne okrećući glavu pogleda ispod oka Joahima. Ne, hvala bogu, njegovo lice nije bilo tako pegavo kao onda, a ni usne mu sad nisu bile onako bolno izobličene. Ali on je gledao Marusju — i to u stavu i sa izrazom očiju koje nisu imale ničega vojničkog, koje su, naprotiv, izgledale tako sumorne i nesvesne sebe da ih je čovek morao smatrati za potpuno civilne. Uostalom, on se odmah trže i dođe sebi, i brzo pogleda Hansa Kastorpa, koji jedva nađe vremena da skrene pogled na drugu stranu i pogleda kud bilo u vazduh. Istovremeno je osećao da mu srce lupa — bez razloga i na svoju ruku, kao pggo mu se to ovde, hteo-ne hteo, dešavalo.

Ostatak nedelje nije doneo ničeg naročitog, sa izuzetkom možda obeda koji su se, pošto nisu mogli biti obilniji nego što su bili, bar isticali osobitom delikatnošću jela. (Za ručak su imali pileći chaud-froid, garniran rakovima i cepanim trešnjama; uz sladoled kolače u korpicama ispletenim od špinovanog šećera, a potom još i svež ananas.) Uveče, pošto je popio svoje pivo, Hans Kastorp se osećao još u većoj meri iznuren, zimogrožljiv i tromih udova nego ranijih dana; reče svome rođaku već oko devet sati laku noć, povuče hitro perinu do pod bradu i zaspa kao zaklan.

Ali već sutrašnji dan, prvi ponedeljak, dakle, koji je naš gost proveo ovde gore, doneo je još jednu periodičnu promenu u svakodnevnom rasporedu: naime jedno od onih predavanja koja je doktor Krokovski držao svakih četrnaest dana u trpezariji pred svom punoletnom publikom Berghofa koja zna nemački a ne spada u moribunde. Ticalo se, kao što je Hans Kastorp doznao od svog rođaka, jednog niza povezanih predavanja, jednog popularnog naučnog kursa pod opštim nazivom »Ljubav kao patogeni činilac«. Ova poučna zabava održavala se posle drugog doručka, i, kako opet reče Joahim, nije bilo dopušteno — ili se na

to bar vrlo rđavo gledalo — da neko ne prisustvuje predavanju, zbog čega se smatralo za čudnovatu drskost što Setembrini, iako je nemački znao bolje nego iko, ne samo što nikad nije odlazio na predavanja, već se o njima najnepovoljnije izražavao. Što se tiče Hansa Kastorpa, on je bio odmah rešen da ode, pre svega iz učtivosti, ali i iz neprikrivene radoznalosti. Pre toga, međutim, učinio je nešto sasvim nespretno i neumesno: palo mu je na pamet da na svoju ruku napravi dugu šetnju, što mu preko svakog očekivanja nije prijalo.

»Slušaj me!« behu njegove prve reči kad je Joahim izjutra ušao u njegovu sobu. »Vidim da ovako dalje sa mnom ne ide. Sit sam horizontalnog načina života — na taj način čoveku zamre krv. S tobom je, naravno, nešto drugo, ti si pacijent, tebe nikako ne želim da zavodim. Ali ja ću odmah posle doručka da napravim jednu poštenu šetnju, ako mi ne uzmeš za zlo, krenuću nasumce kud bilo na čas-dva. Poneću zalogaj-dva za užinu, onda ću biti sasvim slobodan. Da vidim hoću li biti drugi čovek kad se vratim kući.«

»Lepo«, reče Joahim, kad vide da ovaj drugi shvata ozbiljno svoju želju i nameru. »Ali ne preteruj, to ti savetujem. Ovde je drukčije nego kod kuće. I vrati se na vreme za predavanje.«

U stvari nisu samo zdravstveni razlozi uticali na mladog Hansa Kastorpa da ovo preduzme. Činilo mu se kao da njegova vrela glava, rđav ukus koji je najčešće osećao u ustima i samovoljno lupanje srca dolaze mnogo manje od teškoća zbog prilagođavanja koliko od stvari kao što su ponašanje ruskog bračnog para do njega, razgovor koji je za stolom vodila bolesna i glupa gospođa Šter, muljavi kašalj austrijskog aristokrate, koji je svakodnevno slušao u hodniku, reči gospodina Albina, utisci koje je dobio o ophođenju među bolesnom mladeži, Joahimov izraz lica kad bi posmatrao Marusju, i druga slična opažanja. Mislio je da će biti dobro jednom se izvući iz čarobnog kruga Berghofa, duboko odahnuti na svežem vazduhu i dobro se razdrmati, da čovek, ako je već uveče umoran, zna bar od čega je. I tako se preduzimljivog duha rastavi od Joahima, kad je ovaj posle doručka krenuo na službeno odmerenu šetnju do klupe kraj vododerine, i mlatarajući štapom, vojničkim korakom pođe niz drum, svojim sopstvenim putem.

Bilo je sveže, tmurno jutro — oko osam i po časova. Kao što je odlučio, Hans Kastorp je duboko udisao čist jutarnji vazduh, tu svežu i laku atmosferu koja je bez teškoća prodirala u pluća i bila bez vlage, bez sadržine i bez uspomena... On pređe preko potoka i preko pruge uzanog koloseka, stiže do glavnog druma sa mestimice izgrađenim kućama po strani, ali ga odmah napusti i pođe jednom livadskom stazom koja je samo malim delom išla ravno i potom se koso i prilično strmo pela uz padinu s desne strane. To penjanje radovalo je Hansa Kastorpa, grudi mu se raširiše, drškom štapa zabaci šešir na potiljak, i kad je, stigavši do izvesne visine i pogledavši unazad, ugledao u daljini ogledalo jezera kraj koga je prošao kad je doputovao, on poče da peva.

Pevao je pesme koje je znao, razne omiljene, sentimentalne pesme, kakve se nalaze u pesmaricama za studente i gimnastička društva, između ostalih i jednu u kojoj se nalaze ove reči:

Nek bardi poju o ljubavi i vinu,
ali neka hvale i vrlinu...

Prvo je pevao tiho i pevušeći, zatim glasno i iz sveg glasa. Njegov bariton je bio opor, ali je on danas nalazio da je lep, i pevanje ga je sve više oduševljavalo. Kad bi počeo suviše visoko, nastavljao bi da peva iz fistule, sasvim tankim glasom, pa čak i taj glas mu je izgledao lep. Kad bi ga pamćenje ostavilo na cedilu, pomagao bi se time što je melodiju pevao kakvim bilo besmislenim slogovima i rečima koje je izbacivao kao operski pevači,

nameštajući usta i izgovarajući r nepčano i na razmetljiv način; najzad je samo još improvizovao kako tekst tako i melodiju i svoje tvorevine čak pratio pokretima ruku, kao operski pevač. Pošto je vrlo naporno peti se i u isto vreme pevati, ubrzo je sve više gubio dah i jedva disao. Ali iz idealizma, za ljubav lepote same pesme, savlađivao se, i, uz česte uzdahe, dao sve od sebe, dok se najzad, sasvim bez daha, kao slep, imajući pred očima samo neke šarene svetlace, ne skljoka ispod jedne debele smreke, — posle tolike razdraganosti, najednom plen silne potištenosti, razočaranja koje se graničilo sa očajanjem.

Kad se, sa živcima kako-tako opet umirenim, podigao da nastavi šetnju, vrat mu je drhtao tako jako da mu je, iako tako mladom, glava podrhtavala isto onako kao nekad starom Hansu Lorencu Kastorpu. Ova pojava podsetila ga je s radošću na pokojnog dedu, i, ne smatrajući to kao nešto ružno, dopadalo mu se da podražava način na koji je stari pokušavao da stane na put tom klimanju glave, držeći dostojanstveno bradu, — što se dečaku nekad tako sviđalo.

On se peo još više, vijugavim putem. Zvuk medenica privlačio ga je i on nađe i stado; ono je paslo u blizini jedne brvnare čiji je krov bio pritisnut kamenjem. Dva bradata čoveka išla su mu u susret, sa sekirama na ramenima, i rastaviše se kad priđoše bliže. »A sad, zbogom i hvala ti!« reče jedan onom drugom, dubokim grlenim glasom, premesti sekiru na drugo rame i koracima koji su poklecavali krete između smreka ka doliii. U ovoj tišini tako je čudno zvučalo to: »A sad, zbogom i hvala ti!«, i kao u snu kosnulo duh Hansa Kastorpa, ošamućenog od pevanja i penjanja. On to ponovi tiho, trudeći se da podražava grleni glas i svečano trapav način u govoru brđana, i pope se još malo iznad pastirske kolibe, pošto mu je bilo stalo do toga da dostigne granicu gde prestaje drveće; ali bacivši pogled na sat, odustade od toga.

On pođe levo, u pravcu naselja, stazom koja je prvo išla ravno, a onda se spuštala. Šuma visokih četinara primi ga, i dok je prolazio kroz nju, čak poče opet pomalo da pevuši, iako oprezno i, mada su mu kolena drhtala od spuštanja, još čudnije nego ranije. Ali, izišavši iz šume, stade iznenađen divnim prizorom koji se ukaza pred njim: predeo intimno ograničen, pun mirne i veličanstvene plastičnosti.

U plitkom, kamenitom koritu spuštao se s desne strane, sa visina, planinski potok, izlivao se penušeći preko velikih stena, terasasto poređanih, a zatim je mirnije tekao dalje ka dolini, premošćen živopisno brvnom sa prosto izdeljanom ogradom. Dno doline bilo je plavkasto od zvončića jedne bokoraste biljke koja je svuda džikljala. Ozbiljne smreke, ogromne i pravilna rasta, uzdizale su se, usamljene i u grupama, u dnu uvale i duž padina, i jedna od njih, uhvativši koren koso u strmini, strčala je, kriva i čudna, usred te slike. Osamljenost puna šumova vladala je nad tim lepim i pustim mestom. S druge strane potoka Hans Kastorp opazi jednu klupu.

On pređe brvno i sede, da uživa gledajući kako voda pada, kako se valja i penuši, da prisluškuje te šumove idilično razgovorne, monotone a ipak pune unutarnje raznolikosti; jer žubor vode Hans Kastorp je voleo koliko i muziku, pa čak i više. Ali tek što se bio namestio, kad najednom poče da mu teče krv na nos, tako da nije mogao sasvim da sačuva odelo da se ne umrlja krvlju. Krv mu je tekla jako, uporno, i primorala ga je da čitavih pola časa hoda bez prestanka između potoka i klupe tamo-amo, da bi ispirao maramicu, šmrkao vodu i opet se odmarao, ispružen na klupi, sa vlažnom maramicom na nosu. Tako je ostao ležeći dok najzad krv ne prestade da teče — ležao je mirno, sa rukama prekrštenim iza glave, kolena uzdignutih, očiju zatvorenih, a uši mu pune žubora; nije se osećao rđavo, već je pre bio smiren od obilnog izliva krvi i u nekom stanju čudno umanjene vitalnosti; jer kad bi izdahnuo vazduh, dugo nije osećao potrebu da ga opet udahne, već bi, sa telom potpuno

nepokretnim, mirno pustio da mu srce napravi izvestan niz udara, pa bi, kasno i leno, opet ovlaš udahnuo vazduh.

Tada se najednom nađe prenet u ono rano doba života koje je bilo iskonski lik jednog sna, uobličenog prema najnovijim utiscima, i koji je usnio pre nekoliko noći... Ali je tako snažno, tako potpuno bio vraćen u natrag i nekad, kao da je nestalo vremena i prostora, da bi se moglo reći da ovde gore, na klupi kraj planinskog potoka, leži mrtvo telo, dok se pravi Hans Kastorp nalazi daleko, u davnom vremenu i negdašnjoj sredini, i to u jednoj smeloj i uzbudljivoj situaciji, pored sve njene jednostavnosti.

Bilo mu je trinaest godina i bio je u trećem razredu, dečak u kratkim pantalonama, i stajao je u školskom dvorištu u razgovoru sa jednim drugim dečakom, otprilike istih godina, iz jednog drugog razreda — u razgovoru koji je Hans Kastorp zapodeo prilično namerno i koji ga je radovao u najvećem stepenu, iako je zbog svog stvarno i precizno ograničenog predmeta mogao biti samo vrlo kratak. Bio je odmor između pretposlednjeg i poslednjeg časa, između časa istorije i crtanja u razredu Hansa Kastorpa. U dvorištu, koje je bilo popločano crvenim ciglama i sa ulice ograđeno zidom pokrivenim šindrom, na kome su bile dvoje vratnice, učenici su hodali u redovima gore-dole, stajali u grupama, naslanjali se, upola sedeći, na gleđosane ispuste na zidu školske zgrade. Na sve strane čuo se žagor glasova. Jedan nastavnik u mekanom šeširu obilazio je dvorište, grizući sendvič sa šunkom.

Dečak s kojim je Hans Kastorp razgovarao zvao se Hipe, a ime mu je bilo Pšibislav. Bilo je čudno što se š u tom imenu pisalo kao r: Przybislav; i to čudno ime dosta je odgovaralo njegovoj spoljašnjosti, koja nije bila sasvim obična već nesumnjivo malo tuđinska. Hipe, sin jednog istoričara i profesora gimnazije, pa prema tome notorni odlikaš i za razred stariji od Hansa Kastorpa, mada je bio jedva stariji od njega. bio je rodom iz Meklenburga i po svojoj ličnosti očigledno produkat mešavine rasa, mešavine germanske krvi sa lužičko-slovenskom ili pak obrnuto. Istina, bio je plav — kosa mu je bila ošišana sasvim kratko na okrugloj lobanji. Ali njegove oči, plavosive ili sivoplave — neka neodređena i dvosmislena boja, kao boja neke daleke planine — bile su čudnog oblika, uzane i tačno uzevši čak i nešto kose, a odmah ispod njih strčale su jagodice, jako istaknute, — fizionomija, koja u njegovom slučaju nije imala ničeg nakaradnog, već je štaviše bila vrlo simpatična, ali koja je bila dovoljna da mu kod drugova stvori nadimak »Kirgiz«. Inače, Hipe je već nosio dugačke pantalone i uz to beo koporan, zakopčan do gore i na leđima zategnut, na čijoj je jaki obično bilo malo peruti.

Stvar je stajala tako da je Hans Kastorp već odavno bacio oko na tog Pšibislava — iz čitavog njemu poznatog i nepoznatog mnoštva što je vrvelo po školskom dvorištu, izabrao je njega, za njega se interesovao, njega pratio pogledom i — da li da kažemo? — njemu se divio i u svakom slučaju njega posmatrao sa izuzetnim interesovanjem i već na putu u školu radovao se što će da ga posmatra kako stoji sa drugovima, da ga gleda kako govori i smeje se i da izdaleka raspoznaje njegov glas, koji je bio prijatno hrapav, prigušen i pomalo promukao. Priznajemo da za to interesovanje nije postojao nikakav dovoljan razlog, sem ako se za razlog ne uzme možda to neznabožačko ime, odlično učenje u školi koje nikako nije moglo da bude presudno ili najzad te mongolske oči — oči koje su ponekad, kad pogledaju iskosa, onako, ne u želji da nešto vide, mogle da potamne, nestajući kao da se tope u neku koprenastu tminu, — pa ipak se Hans Kastorp malo brinuo da u duši opravda svoja osećanja ili čak da im za nevolju nađe neko ime. O prijateljstvu se bez sumnje nije moglo govoriti, pošto on Hipea nije »poznavao«. Ali prvo, ništa ga nije gonilo da tim osećanjima da ime, jer nije bilo ni pomisli da bi se o tome ikad moglo govoriti — za to on nije bio sposoban, niti je to želeo. I drugo, ime bi značilo ako ne kritiku a ono definiciju, što znači svrstavanje među

ono što je poznato i uobičajeno, dok je Hans Kastorp bio prožet nesvesnim uverenjem da duševno blago kao što je ovo treba zauvek da bude pošteđeno takvih definicija i klasifikacija.

Međutim, opravdana ili ne, svakako su ta osećanja, tako daleko od svakog imenovanja ili poveravanja, imala takvu životnu snagu da je Hans Kastorp već skoro godinu dana — otprilike već godinu dana, jer se s tačnošću nije mogao odrediti njihov početak — u potaji gajio ta osećanja, što je bar svedočilo o vernosti i postojanosti njegovog karaktera, kad se pomisli kako ogromnu količinu vremena znači jedna godina u tom dobu. Na žalost, reči koje obeležavaju karakterne osobine imaju uvek značaj moralnog suda, bilo u smislu pohvale bilo u smislu kuđenja, mada sve one imaju dve strane. »Vernost« Hansa Kastorpa, kojom se on uostalom nije nimalo razmetao, sastojala se — govoreći bez određivanja vrednosti — u izvesnoj tromosti, sporosti i postojanosti njegovih osećanja, u jednom u suštini konzervativnom duševnom raspoloženju, koje je činilo da mu situacije i prilike u životu izgledaju utoliko dostojnije privrženosti i daljeg opstajanja ukoliko su duže trajale. Sem toga bio je sklon da veruje u beskrajno trajanje duševnog stanja i raspoloženja u kome se upravo nalazio, baš zbog toga ih je cenio i nije osećao nikakvu želju da ih menja. Tako se svim srcem bio navikao na svoj tihi i daleki odnos prema Pšibislavu Hipeu i smatrao je to za trajni element u svome životu. Voleo je uzbuđenja koja je taj odnos donosio sobom, nestrpljivo iščekivanje da li će ga Hipe danas sresti, proći pored njega, možda ga i pogledati, nečujna, tiha zadovoljstva, koja mu je darovala njegova tajna, pa čak i neminovna razočaranja, od kojih je najveće bilo kad bi Pšibislav »izostao«: tada je školsko dvorište bilo pusto, dan lišen svakog zadovoljstva ali je nada i dalje ostajala.

To je tako trajalo godinu dana, dok pustolovina nije dostigla vrhunac, a potom je trajalo još godinu dana, zahvaljujući postojanoj vernosti Hansa Kastorpa, i tada je prestalo — i to ne primećujući ništa više to otpuštanje i raskidanje spona koje su ga vezivale za Pšibislava Hipea nego što je primećivao kad su se stvarale. Sem toga, zbog premeštaja očevog Pšibislav je napustio školu i grad, ali je Hans Kastorp to jedva i zapazio: on ga je već ranije bio zaboravio. Može se reći da je ličnost »Kirgiza« neprimetno iz magle stupila u njegov život, lagano postajala sve jasnija i opipljivija, do onog trenutka najveće bliskosti i, telesnosti, u školskom dvorištu, neko vreme ostala tako istaknuta, a zatim se postepeno opet povukla i bez tuge rastanka nestala u magli.

Taj trenutak pak, ta smela i pustolovna situacija u koju se Hans Kastorp sad opet nađe prenet, taj razgovor, stvarni razgovor sa Ppšbislavom Hipeom, dogodio se na ovaj način. Bio je na redu čas crtanja, i Hans Kastorp primeti da nema pri sebi olovku. Svakom u njegovom razredu bila je potrebna olovka; ali on je među učenicima drugih razreda imao ponekog poznanika koga bi mogao da zamoli za olovku. Međutim, on nađe da mu je od svih najpoznatiji Pšibislav, on s kim je u potaji imao već toliko veza bio mu je najbliži; i u radosnom poletu svoga bića reši da iskoristi ovu priliku — on to nazva prilikom — i da Pšibislava zamoli za olovku. Da će to biti prilično čudan poduhvat, pošto Hipea u stvari nije ni poznavao, to je prevideo, ili bar nije obraćao pažnju, zaslepljen čudnovatom bezobzirnošću. I tako eto, usred meteža u dvorištu popločanom ciglama, nađe se zaista pred Pšibislavom Hipeom i reče mu:

»Izvini, možeš li mi pozajmiti olovku?«

A Pšibislav ga pogleda svojim mongolskim očima više isturenih jagodica i odgovori mu svojim prijatno promuklim glasom, bez čuđenja, ili bar ne pokazujući da je začuđen.

»Rado«, reče on. »Ali mi je posle časa moraš svakako vratiti.« I izvuče iz džepa svoju automatsku posrebrenu olovku sa karikom koju je trebalo gurnuti napred da iz metalne čaure

iziđe crvena olovka. On je objašnjavao taj prost mehanizam dok su im glave bile nagnute nad olovkom.

»Samo nemoj da je slomiš«, dodade.

Šta on to misli? Kao da je Hans Kastorp imao recimo nameru da olovku ne vrati, ili čak da je pokvari.

Zatim se pogledaše smešeći se, i kako se nije imalo više pgga reći, oni prvo okretoše jedan drugom ramena, pa zatim leđa, i odoše.

To je bilo sve. Ali u svom životu Hans Kastorp nije bio zadovoljniji nego na tom času crtanja, dok je crtao olovkom Pšibislava Hipea — uz to još sa izgledom da će je opet vratiti njenom sopstveniku, što je prirodno i po sebi razumljivo izlazilo iz svega prethodnog, a bilo čist dar za njega. Bio je tako slobodan da pisaljku malo zašilji, i tri ili četiri »otpatka čuvao je bezmalo godinu dana u dnu fioke u svom pisaćem stolu, — niko ko bi ih video ne bi mogao ni pomisliti od kakve su oni važnosti bili. Inače, olovku je vratio na najobičniji način, što je sasvim odgovaralo duhu Hansa Kastorpa, čime se štaviše malo i dičio, onako blaziran i razmažen prisnim ophođenjem sa Hipeom.

»Evo«, reče. »Hvala lepo.«

A Pšibislav ne reče ništa, već samo ovlaš kontrolisa mehanizam i gurnu olovku u džep...

Posle toga nisu više nikad razgovarali, ali tog jedinog puta to se ipak dogodilo, zahvaljujući preduzimljivom duhu Hansa Kastorpa.

On široko otvori oči, zbunjen dubinom svoje odsutnosti. »Čini mi se da sam sanjao!« pomisli. »Da, to je bio Pšibislav. Već davno nisam više mislio na njega. Šta li je sa otpacima od olovke? Sto je na tavanu, kod kuće, kod ujka-Tinapela. Mora da su još u maloj fioci unutra, levo pozadi. Nikad ih nisam izvlačio. Čak ni toliko pažnje im nisam poklonio da ih bacim... Bio je to sušti Pšibislav, kao da je živ. Nikad ne bih pomislio da ću ga ikad opet videti tako jasno. Kako je čudno ličio na nju, — na ovu ženu ovde! Zato se znači toliko interesujem za nju? Ili možda isto tako: zato sam se toliko interesovao za njega? Gluposti. Krasne gluposti. Nego, vreme je da krenem, i to smesta.« Ali je ipak ostao još da leži, razmišljajući i sećajući se. Zatim se podiže. »A sad, zbogom i hvala ti!« reče, i dok se smeškao, oči mu se napuniše suzama. Na to htede da pođe, ali brzo sede još jednom, sa šeširom i štapom u ruci, jer mu je bilo jasno da ga kolena ne drže. »Oparac!« pomisli, »čini mi se da ovako neće ići! A ovamo treba tačno u jedanaest da budem u trpezariji zbog predavanja. Ovde su šetnje vrlo lepe, ali, čini mi se, imaju i svojih nezgoda. Lepo i krasno, ali ovde ne mogu ostati. Samo sam se malo ukočio od ležanja; kad pođem, ići će već bolje.« I još jednom pokuša da stane na noge, i pošto se svojski napregnuo, uspe da krene.

Ali to je ipak bio bedan povratak, posle tako gordog polaska. U nekoliko mahova je morao da se odmara kraj puta, pošto je osećao da najednom prebledi u licu, hladan znoj mu izbije na čelo, a nepravilno udaranje srca uzima dah. Jedva i s mukom se spuštao niz vijugavi put; ali kad je u blizini kasina dostigao dolinu, bilo mu je sasvim jasno da neće imati snage da pešice savlada dugačak put da Berghofa, i pošto nije bilo tramvaja niti se pojavljivao kakav fijaker, to on zamoli jednog kočijaša koji je terao kola sa praznim sanducima u pravcu »Sela« da mu dozvoli da se popne. Vozio se tako leđa u leđa sa kočijašem, noge su mu visile s kola, dok su ga prolaznici posmatrali sa čuđenjem, i ljuljao se i klimao glavom u nekom polusnu i od truckanja kola; kod rampe se skide, dade kočijašu novac i ne gledajući da li je malo ili mnogo, i što je mogao brže pohita zavojkom ka sanatorijumu.

»Dépêchez-vous, monsieur!« reče portir Francuz. »La conférance de Monsieur Krokovski vient de comancer.« I Hans Kastorp baci štap i šešir u garderobu i provuče se hitro i oprezno, sa jezikom među zubima, kroz odškrinuta staklena vrata u trpezariju, gde su pacijenti sedeli

na stolicama poređanim u redove, dok je s desne uže strane stajao doktor Krokovski, u geroku, ispred zastrtog stola na kome je bila boca sa vodom, i govorio...

ANALIZA

Srećom, u blizini vrata, na kraju reda, ukaza se jedno slobodno mesto. On se sa strane prikrade do njega i napravi lice kao da tu sedi već odavno. Publika, prateći s pažnjom prvih pet minuta svaku reč doktora Krokovskog, jedva ga je primetila; i to je bilo dobro, jer on je strašno izgledao. U licu je bio bled kao krpa, a odelo mu je bilo umrljano krvlju, tako da je ličio na zločinca koji tek što je izvršio svoje nedelo. Dama, koja je sedela ispred njega, okrete, istina, glavu kad je seo, i pogleda ga svojim uzanim očima. To je bila madam Šoša, on ju je poznao sa izvesnim osećanjem ogorčenja. Do vraga, zar opet! Kad će već jednom da ga ostave na miru? Mislio je da će ovde moći da sedi mirno, stigavši do cilja, i da se malo odmara, a evo, baš ona mora da mu sedi pod nosom — slučajnost kojoj bi se u drugim prilikama možda radovao, ali ovako umornom i iznurenom kakav je bio, šta mu je to trebalo? To je samo značilo još veće opterećenje za njegovo srce, i za vreme celog predavanja biće napregnut. Pogledala ga je baš kao Pšibislavljevim očima, zagledala mu lice i mrlje od krvi na odelu — prilično bezobzirno i nametljivo uostalom, kao što i odgovara manirima žene koja treska vratima. Kako se samo rđavo držala! Ne kao žene iz sredine u kojoj je odrastao Hans Kastorp, koje bi pravih leđa okretale glavu susedu za stolom, govoreći pri tom vrhovima usana. Gospođa Šoša je sedela skljokano i mlitavo: leđa joj behu povijena, ramena je opustala napred, a sem toga je i glavu držala istureno, tako da joj je na razrezu bele bluze za potiljkom strčao kičmeni pršljen. I Pšibislav je na sličan način držao glavu, ali on je bio odličan učenik čiji je život bio besprekoran (mada to nije bio razlog što je Hans Kastorp od njega pozajmio olovku) — dok je bilo jasno i očigledno da je nemarno držanje gospođe Šoša, njeno lupanje vratima, bezobzirnbst s kojom bi čoveka gledala, bilo u vezi sa njenom bolešću, štaviše izražavalo ono slobodno ponašanje, ona ne baš časna ali upravo neizmerna preimućstva kojima se dičio gospodin Albin...

Dok je Hans Kastorp gledao opuštena leđa gospođe Šoša, njegove se misli pomutiše, prestadoše da budu misli i postadoše neko sanjarenje u kome je, kao iz velike daljine, odjekivao otegnuti bariton doktora Krokovskog, njegovo mekano izgovoreno r. Ali tišina u dvorani, duboka pažnja kojoj su se svi unaokolo bili predali, delovala je na njega, ona ga prosto probudi iz sanjarenja. On pogleda oko sebe... Pored njega je sedeo pijanista s retkom kosom, s glavom uvučenom u vrat, i pažljivo slušao, otvorenih usta i skrštenih ruku. Nastavnica, gospođica Engelhart, malo dalje, imala je požudne oči i crveno užarene pege na obrazima — vatra koja se nalazila i na licima drugih žena: Hans Kastorp ju je primetio i na licu gospođe Salomon, tamo pored gospodina Albina, i na ženi pivara Magnusa, onoj istoj što je stalno mršavila. Na licu gospođe Šter, nešto dalje pozadi, ocrtavao se izraz tako prostačkog ushićenja, da je to bilo jadno videti, a gospođica Levi, sa licem kao slonovača, poluotvorenih očiju i s rukama položenim na kolena kraj naslona stolice, potpuno bi ličila na mrtvaca da joj se grudi nisu jako i pravilno dizale i spuštale, zbog čega je Hansa Kastorpa pre podsećala na voštanu figuru neke žene, koju je jednom video u panoptikumu i koja je u grudima imala mehanizam. Više gostiju držalo je ruku na uvetu da bolje čuje, ili su bar nagoveštavali taj pokret, držeći ruku donekle podignutu prema uvetu, kao da su se od silne pažnje ukočili. Državni tužilac Paravan, jedan mrk, na izgled vrlo snažan čovek, kažiprstom čak pročačka uvo da bi bolje čuo, i onda ga opet okrete u pravcu odakle su dolazile reči doktora Krokovskog.

A o čemu je govorio doktor Krokovski? Kakav je bio tok njegovih misli? Hans Kastorp se pribra da bi uhvatio taj tok, što mu nije odmah pošlo za rukom, jer nije čuo početak, a u

razmišljanju o opuštenim leđima gospođe Šoša beše propustio i ono kasnije. Ticalo se jedne sile ... one sile... ukratko, ticalo se sile ljubavi. Sasvim razumljivo. Jer ta tema je bila naznačena u opštem naslovu tog ciklusa predavanja, a o čemu bi drugom i mogao da govori doktor Krokovski, pošto je to baš bilo njegovo područje? Bilo je zaista malo čudno da najednom sluša predavanje o ljubavi, dok je inače uvek bilo govora samo o stvarima kao što je transmisioni pogon na brodovima. Kako se neko usuđuje da usred bela dana, i to pre podne, pred damama i gospodom raspravlja o predmetu tako mučnom i diskretnom? Doktor Krokovski je raspravljao o njemu na mešovit način, jednovremeno pesničkim i učenim stilom, bezobzirno naučno, ali poetski treperavim tonom, što se mladome Hansu Kastorpu činilo malo čudno, iako je baš to možda bio razlog što su dame imale tako vrele obraze, a gospoda čačkala uši. Govornik je naročito reč »ljubav« upotrebljavao stalno u nekom pomalo neodređenom smislu, tako da se nikad nije tačno znalo šta se njom misli i da li ona znači pobožno osećanje ili putenu strast, što je izazivalo utisak morske bolesti. Nikad u svome životu Hans Kastorp nije čuo tu reč izgovorenu tako često jedno za drugim kao ovde i danas, štaviše, kad bi dobro razmislio, činilo mu se da je ni on nije još nikad izgovorio, niti čuo iz tuđih usta. Možda je to bila zabluda — svakako je nalazio da reč ne dobija čestim ponavljanjem. Naprotiv, ta dva tugaljiva sloga, s mekanim konsonantom i tamnim vokalom, vremenom su mu postala odvratna, i u njemu izazivala predstavu kao od razvodnjenog mleka — nešto plavičasto belo, pekmezasto, pogotovu u poređenju sa svim onim snažnim što je doktor Krokovski, tačno uzevši, o tome govorio. Jer bar ovo je bilo jasno, da su se mogle reći smele stvari a da se ljudi ipak ne razbegnu, ako čovek postupa kao on. On se nikako nije zadovoljavao time da govori, i to s nekom vrstom zanosnog ritma, o opšte poznatim stvarima, ali o kojima se obično ne govori; on je razarao iluzije, neumoljivo je odavao čast saznanju, nije ostavljao mesta za sentimentalno verovanje u dostojanstvo sedih vlasi i anđeosku čistotu nejakog deteta. Uostalom, i uz gerok je nosio povijeni mekani okovratnik i sandale na sivim čarapama, što je davalo utisak ubeđenja i idealizma, ali je to ipak gotovo zaprepastilo Hansa Kastorpa. Potkrepljujući pomoću knjiga i razbacanih listića, koji su ležali pred njim na stolu, svoja razlaganja raznovrsnim primerima i anegdotama, pa čak recitujući i stihove u više mahova, doktor Krokovski je govorio o užasnim oblicima ljubavi, o čudesnim, bolnim i strahotnim promenama njenoga lika i njene svemoći. Među svim prirodnim nagonima, rekao je, ona je najkolebljivija i najviše ugrožena, iz osnova je sklona zabludelosti i strašnoj izopačenosti, a u tom nema ničeg čudnog. Jer taj moćni impuls nije ništa jednostavno, on je po svojoj prirodi mnogostruko složen, i to — ma kako legitiman u celini izgledao — sastavljen je sve iz samih izopačenosti. Ali kako, i to s pravom — tako nastavi doktor Krokovski — kako sasvim opravdano odbijamo da na osnovu izopačenosti delova zaključimo da je izopačena i celina, to smo neminovno prinuđeni da legitimnost celine, ako ne potpuno a ono bar delimice, prenesemo na pojedine izopačenosti. To zahteva logika, i on moli svoje slušaoce da to imaju na umu. To su duševni otpori i korektivi, instinkti pristojni i od reda, nekakvog — gotovo bi rekao buržoaskog kova, pod čijim se izjednačujućim i ograničavajućim dejstvom razni izopačeni delovi stapaju u ispravnu i korisnu celinu — pored svega čest i srećan proces, ali čiji se ishod (kako malo prezrivo dodade doktor Krokovski) ne tiče ništa lekara i mislioca. Međutim, u jednom drugom slučaju taj proces ne uspeva, neće i ne treba da uspe, a ko bi, tako se pitao doktor Krokovski, bio u stanju da kaže da to možda nije baš plemenitiji slučaj, za dušu dragoceniji? Jer u tom slučaju jedna naročita napetost i strast, koje prelaze obične buržoaske razmere, svojstvene su obema grupama sila, kako ljubavnom nagonu tako i onim suprotnim impulsima, među kojima treba naročito spomenuti stid i gađenje, — i ta borba među njima, vođena u podzemlju duše, sprečava ono

ograđivanje, onu bezbednost i ono uljuđivanje bludnih instinkata, koji vode uobičajenoj harmoniji, urednom ljubavnom životu. Ta borba između sila čednosti i ljubavi — jer to je u stvari posredi — kako se ona završava? Ona se na izgled završava pobedom čednosti. Strah, pristojnost, čedno gnušanje, drhtava potreba za čistotom, sve to potiskuje ljubav, drži je sputanu u mraku, dopušta njenim konfuznim zahtevima da samo delimice, ali ni izdaleka ne u svem mnoštvu i snazi, dođu do svesti i izražaja. Ali ta pobeda čednosti samo je prividna, samo Pirova pobeda, jer zapovest ljubavi ne može se zagušiti, nad njom se ne može izvršiti nasilje, potisnuta ljubav nije mrtva, ona živi, u mračnim dubinama svoje tajne ona i dalje teži da se ispuni, ona probija mađijski krug čednosti i izbija ponovo, iako u preobraženom, sasvim izmenjenom obliku... A kakav je oblik, kakva maska pod kojom se opet javlja odgurnuta i potisnuta ljubav? Tako zapita doktor Krokovski i pogleda duž redova, kao da ozbiljno očekuje odgovor od svojih slušalaca. Ali i to je on sam morao da kaže, pošto je već rekao toliko stvari. Niko sem njega to nije znao, a on će sigurno još i to znati, to mu se videlo na licu. Očiju užarenih, bled kao vosak i crne brade, uz to u apostolskim sandalama preko sivih vunenih čarapa, on sam kao da je simbolički predstavljao tu borbu čednosti i strasti o kojoj je govorio. Bar takav je utisak imao Hans Kastorp dok je, kao i svi ostali, s najvećom napetošću čekao da čuje u kom se obliku opet pojavljuje potisnuta ljubav. Žene su jedva disale. Državni tužilac Paravan brzo pročačka još jednom uvo da bi u odsudnom trenutku bio spreman i sposoban da dočeka odgovor. Tada reče doktor Krokovski: »U obliku bolesti!« Simptom bolesti je samo prerušeno ljubavno dejstvo, a svaka bolest preobražena ljubav.

Sad su znali, mada svi možda nisu umeli to da cene. Uzdah prođe dvoranom, a državni tužilac Paravan značajno klimnu glavom u znak odobravanja, dok je doktor Krokovski nastavio da razvija svoju tezu.

Hans Kastorp, sa svoje strane, saže glavu da razmisli o onome što je čuo i da se upita da li je razumeo. Ali kako je bio nevešt u takvoj vrsti razmišljanja, a sem toga malo troma duha usled zlosrećne šetnje, bilo je lako odvratiti mu pažnju, i zbilja, nju mu odmah i odvratiše leđa ispred njega i ruka koja je pripadala tim leđima i koja se podiže i savi pozadi, da bi pred samim očima Hansa Kastorpa podigla svoju upletenu kosu.

Bilo je vrlo mučno imati tu ruku tako blizu pred očima: hteo-ne hteo, čovek je morao da je posmatra, proučava u svim njenim nedostacima i ljudskim osobenostima kojima se odlikovala, kao da je gleda kroz uveličavajuće staklo. Ne, zaista, ta ruka nije imala baš ničeg aristokratskog, ta suviše zdepasta ruka učenice sa kako bilo podsečenim noktima (čovek nije bio sasvim siguran da su prsti na spoljašnjoj strani zglobova bili sasvim čisti, a koža kraj noktiju bila je izgrivena, u to nije bilo nikakve sumnje). Hans Kastorp razvuče usne, ali mu oči ostadoše prikovane za ruku gospođe Šoša, i on se sasvim ovlaš i neodređeno seti onoga što je doktor Krokovski rekao o buržoaskom opiranju koje se suprotstavlja ljubavi... Mišica je bila lepša, ta mišica nemarno savijena iza glave, jedva prekrivena rukavom, jer je materija za rukav bila tanja od materije za bluzu — bila je najlakši til — tako da je ruka bila kao ozarena lakim sjajem, i bila bi sigurno manje graciozna bez tog prozračnog omota. Bila je u isto vreme nežna i puna — i sveža, po svemu sudeći. U pogledu nje nije svakako moglo biti ni govora o nekom buržoaskom opiranju.

Sa pogledom upravljenim na ruku gospođe Šoša, Hans Kastorp je snevao. Kako se samo žene oblače! Pokazuju ponešto od zatiljka i grudi, preobraze ruke prozirnim tilom... To one čine u celom svetu da bi izazvale naše čežnjive žudnje. O bože, pa život je bio lep! Bio je lep baš zahvaljujući tim sasvim prirodnim stvarima kao što je to primamljivo oblačenje žena, — jer to je bilo sasvim prirodno i tako obično i svuda usvojeno, da se na to jedva i mislilo i to se dopuštalo nesvesno i bez ikakve galame.

Ali bi na to ipak trebalo misliti, reče Hans Kastorp u sebi, da bi čovek zbilja uživao u životu i uvideo da je to divna i u suštini gotovo čarobna okolnost. Razume se da se događalo u naročitom smeru to što su se žene smele oblačiti čarobno i divno, a da se ne ogreše o pristojnost: u pitanju je bila sledeća generacija, rasplođavanje ljudskoga roda, baš to. Ali šta onda ako je žena iznutra bolesna, ako nije sposobna da bude majka — šta onda? Ima li onda neke svrhe da nosi rukave od tila da bi kod muškaraca izazvala ljubopitstvo za njeno telo — njeno iznutra bolesno telo? To očigledno nije imalo svrhe i trebalo bi da važi za nepristojno i da bude zabranjeno. Jer da se muškarac interesuje za bolesnu ženu, u tome je nesumnjivo bilo tako malo razuma kao... pa da, kao što je u svoje vreme bilo u potajnom interesovanju Hansa Kastorpa za Pšibislava Hipea. Glupo poređenje, malo neprijatna uspomena. Ali ona je iskrsla u njemu spontano i bez nekakvog učešća s njegove strane. Uostalom, na ovom mestu prekide se njegovo sanjalačko razmišljanje, poglavito zato što mu pažnju opet privuče doktor Krokovski, koji je bio upadljivo podigao glas. Iza svoga stočića stajao je zaista raširenih ruku i ukoso nagnute glave, i uprkos geroka izgledao bezmalo kao Gospod na krstu!

Pokazalo se da je doktor Krokovski na kraju svoga predavanja pravio veliku propagandu za duševno sekciranje i raširenih ruku pozivao sve da dođu k njemu. Dođite k meni, rekao je, samo drugim rečima, vi koji ste nevoljni i pritisnuti jadom! A on je, to se nesumnjivo videlo, bio uveren da su svi bez izuzetka bili nevoljni i pritisnuti jadom. Govorio je o skrivenoj patnji, o stidu i tuzi, o spasonosnom dejstvu analize; veličao je prosvetljavanje nesvesnoga, preporučivao ponovno preobraćanje bolesti u svestan afekat, podsticao na poverenje i obećavao ozdravljenje. Tada opusti ruke, opet ispravi glavu, pokupi knjige i hartije kojima se poslužio pri predavanju, i pritisnuvši taj svežanj, kao kakav profesor, pod levu mišku, udalji se kroz promenoar, uzdignute glave.

Svi ustadoše, odgurnuše stolice i počeše lagano da izlaze istim putem kojim je i doktor napustio trpezariju. Izgledalo je kao da se svi koncentrično tiskaju za njim, sa svih strana, oklevajući, ali i ne opirući se, u ošamućenoj jednodušnosti, kao da prate svirača iz Hamelna. Hans Kastorp zastade u ovoj bujici, držeći rukom naslon svoje stolice. Ja sam ovde gost, pomisli; zdrav sam i sa mnom se, hvala bogu, uopšte ne računa, a za iduće predavanje neću čak ni biti ovde. Vide kako izlazi gospođa Šoša, kao prikradajući se, sa isturenom glavom. Nije ni primetio da mu Joahim prilazi, provlačeći se između stolica, i nervozno se trže kad mu se rođak obrati.

»Došao si u poslednjem trenutku«, reče Joahim. »Jesi li bio daleko? Kako je bilo?«

»O, sasvim lepo«, odgovori Hans Kastorp. »Da, bio sam prilično daleko. Ali moram priznati da mi je manje prijalo nego što sam očekivao. Bez sumnje da je bilo pre vremena, a možda nije ni trebalo da činim. Zasad to više neću da radim.«

Joahim ga ne upita da li mu se predavanje svidelo, a Hans Kastorp ne reče ništa o tome. Kao po prećutnom dogovoru, ni kasnije se nijednom rečju nisu osvrnuli na to predavanje.

SUMNJA I RAZMIŠLJANJE

U utorak se navršila nedelja dana kako se naš junak nalazio kod ovih ljudi ovde, i tako je, kad se vratio sa jutarnje šetnje, zatekao u svojoj sobi račun, račun za prvu nedelju, jedan čisto izrađen trgovački dokument, zatvoren u zelenkast omot, sa ilustracijom u zaglavlju (gore je bila primamljiva slika zgrade Berghofa), a levo sa strane ukrašena izvodom iz prospekta, složenim na uzanom stupcu, gde je razmaknutim slovima spomenuta i »psihoterapija prema najmodernijim principima«. Sam obračun, napisan kaligrafski, iznosio je bezmalo tačno 180 franaka, i to na hranu kao i lekarsku negu otpadalo je 12, a na sobu 8 franaka na dan, dalje, na stavku »početna taksa« 20 franaka, a za dezinfekciju sobe 10 franaka, dok su sitniji izdaci, za pranje rublja, za pivo kao i vino popijeno prve večeri, zaokružavali krajnju sumu. Hans Kastorp nije imao šta da zameri kad je sa Joahimom pregledao račun. »Istina, meni lekarska nega nije potrebna«, reče, »ali to je moja stvar; ona je uračunata u cenu pansiona, i ja ne mogu zahtevati da se odbija — kako bi to i bilo moguće? Za dezinfekciju su malo preterali, jer je isključeno da su utrošili za deset franaka H2CO da bi ubili Amerikankine klice. Ali, sve u svemu, moram reći da nalazim da je pre jevtino nego skupo, s obzirom na ono što se pruža.« I tako, pred drugi doručak, oni kretoše u »direkciju« da plate dug.

»Direkcija« se nalazila u prizemlju: kad se, iza hola, pođe hodnikom pored garderobe i odeljenja za kuhinju i uspremu, nisu se mogla pogrešiti vrata, utoliko pre što je na njima bio natpis na porculanskoj pločici. Tamo je Hans Kastorp sa interesovanjem bacio pogled u trgovačko središte preduzeća. Bio je to čitav mali biro: u njemu je radila jedna daktilografkinja, a tri činovnika, muškarca, sedela su nagnuta nad pultom, dok je u susednoj sobi neki gospodin, koji kao da je zauzimao viši položaj šefa ili direktora, radio za jednim zasebnim velikim pisaćim stolom, i samo bi preko naočara bacio poneki hladan pogled na klijente, odmeravajući ih poslovno. Dok su svršavali posao na šalteru, dok su im menjali novac, naplaćivali, davali priznanicu, oni su ostali ozbiljni, skromni i ćutljivi, gotovo u nekom potčinjenom stavu, kao svi mladi Nemci, koji poštovanje vlasti, državne administracije, prenose na svaku kancelariju i svaki službeni lokal; ali kad su izišli, idući na drugi doručak, i kasnije u toku dana, oni su razgovarali malo o uređenju sanatorijuma Berghof, pri čemu je Joahim, kao starosedelac i poznavalac, odgovarao na pitanja svoga rođaka.

Savetnik Berens nije bio niukoliko vlasnik i sopstvenik zavoda — mada se na prvi pogled mogao dobiti taj utisak. Nad njim i iza njega stajale su nevidljive sile koje su se, do izvesnog stepena, ispoljavale donekle samo u birou: ta sila je upravni odbor, akcionarsko društvo, kome nije bilo rđavo pripadati, jer je on, po Joahimovom verodostojnom uveravanju, uprkos visokim platama za lekare i najliberalnijim principima u ekonomiji, svake godine mogao da podeli svojim akcionarima masne dividende. Savetnik, dakle, nije bio samostalan čovek, on je bio samo agent, službenik, srodnik viših sila, prvi i najviši, naravno, duša svega, od presudnog uticaja na celu organizaciju, računajući tu i ekonomat, iako je, kao glavni lekar, bio naravno iznad svakog bavljenja tim trgovačkim poslovima preduzeća. Rodom iz severozapadne Nemačke, on je, kao što se znalo, dospeo na ovaj položaj pre mnogo godina, protiv svoje namere i svoga životnog plana: došao je ovamo zbog žene, čiji ostaci već davno počivaju na groblju u »Selu« — tom živopisnom groblju sela Davosa, tamo gore, na padini s desne strane, dublje prema ulazu u dolinu. Ona je bila vrlo ljupka, mada buljava i astenična pojava, sudeći po fotografijama koje su se nalazile svuda po savetnikovom službenom stanu,

kao i po slikama u ulju, koje su poticale od njegove vlastite amaterske ruke, i tamo visile po zidovima. Pošto mu je darovala dva deteta, sina i kćer, njeno lako i grozničavo telo preneto je u ove krajeve, i za nekoliko meseca ono se potpuno istrošilo i usahnulo. Priča se da je Berens, koji ju je obožavao, ovim udarom tako teško bio pogođen da je neko vreme bio zapao u duboku melanholiju i postao vrlo čudan, i da je na ulici padao u oči zbog kikotanja, gestikuliranja i razgovora sa samim sobom. Posle toga se više nije vratio u prvobitnu sredinu, već je ostao u samom mestu: svakako i zato što se verovatno nije mogao rastati od groba, ali od presudnog značaja biće da je manje sentimentalan razlog bilo to što se i on sam malo zarazio i što je, prema njegovom vlastitom naučničkom mišljenju, i njemu baš ovde bilo mesto. Tako se nastanio kao jedan od lekara koji su sapatnici onih o čijem se lečenju staraju; koji se ne bore protiv bolesti nezavisno od nje, u potpunoj slobodi i lično netaknuti, već i sami nose njeno obeležje — čudan ali nimalo redak slučaj, koji ima i dobre i nezgodne strane. Drugarstvo između lekara i pacijenata treba svakako pozdraviti, i može se primiti da je samo onaj ko pati u stanju da bude vođ i spasilac onih što pate. Ali zar je moguće da duhovno gospodari jednom silom onaj koji i sam spada u njene robove? Može li da oslobađa onaj koji je i sam potlačen? Bolestan lekar ostaje paradoks, problematična pojava za obično osećanje. Neće li možda njegovo naučno poznavanje bolesti pre biti pomućeno i pometeno ličnim iskustvom, negoli obogaćeno i moralno ojačano? On ne posmatra bolest jasnim pogledom protivnika, on je zbunjen, on se jasno ne opredeljuje; i sa svom potrebnom obazrivošću čovek mora da se pita da li neko ko pripada svetu bolesti može upravo da bude zainteresovan za lečenje, ili čak samo za negovanje drugih, na isti način kao i zdrav čovek...

Ponešto od te sumnje i tog razmišljanja izrazio je Hans Kastorp na svoj način, kad je sa Joahimom ćaskao o Berghofu i njegovom šefu, ali Joahim na to primeti da se uopšte ne zna da li je savetnik Berens još i danas pacijent — verovatno da je već davno ozdravio. Svoju praksu je počeo on ovde odavno, — neko vreme je radio samostalno i brzo se pročuo kao dijagnostičar sa finim sluhom i siguran grudni hirurg. Zatim ga je angažovao Berghof, zavod za koji je njegovo ime tesno vezano, evo biće već deset godina... Tamo pozadi, na kraju severozapadnog krila, nalazi se njegov stan (doktor Krokovski stanuje nedaleko odatle), a ona dama od starog plemstva, sestra nastojnica, o kojoj je tako podrugljivo govorio Setembrini i koju je Hans Kastorp dosad samo letimice video, vodi domaćinstvo staroga udovca. Inače, savetnik Berens živi sam, jer njegov sin studira na nemačkim univerzitetima, a kći mu je već udata, i to za jednog advokata iz francuskog dela Švajcarske. Mladi Berens bi dolazio ponekad u goste za vreme raspusta, što se za vreme Joahimovog bavljenja ovde već jednom dogodilo, i on reče da su dame u sanatorijumu onda bile vrlo uzbuđene, da je temperatura skakala, ljubomora dovodila do prepirke i svađe na terasama za odmaranje, i da je za specijalan pregled kod doktora Krokovskog vladala navala...

Asistentu je za njegovu privatnu ordinaciju bila ustupljena jedna soba koja se — kao i velika dvorana za pregled, laboratorija, operaciona sala i atelje za zračenje — nalazila u dobro osvetljenom suterenu zgrade. Mi govorimo o suterenu zato što kamene stepenice, koje iz prizemlja vode tamo, daju zbilja utisak kao da se spuštamo u podrum — što je samo varka. Jer prvo, prizemlje je bilo prilično uzdignuto, a drugo, cela zgrada Berghofa bila je podignuta na strmom zemljištu, uz brdo, a te »suterenske« prostorije gledale su napred, na vrt i dolinu: okolnost koja je u neku ruku bila u suprotnosti sa tim stepenicama i potirala njihovo dejstvo i smisao. Jer čovek je svakako mislio da se tim stepenicama spušta ispod nivoa zemlje, ali se dole i dalje nalazio na visini zemlje ili samo nekoliko stopa nad njom, — utisak koji je zabavljao Hansa Kastorpa kad je jednom posle podne pratio svoga rođaka u te

»suterenske« sfere, gde je Joahim hteo da ga maser izmeri. Tu je bilo čisto i svetlo kao na klinikama; sve je bilo savršeno belo, a vrata su presijavala od beloga laka, i ona što su vodila u ordinaciju doktora Krokovskog, na kojoj je ekserčićem bila prikačena naučnikova karta i do kojih se iz hodnika spuštalo preko još dva stepenika, tako da je soba iza njih dobijala karakter neke odelite odaje. Ta vrata su bila desno od stepenica, na kraju hodnika, i Hans Kastorp ih je naročito posmatrao dok je, čekajući Joahima, šetao gore-dole po hodniku. On je čak video kako neko odande iziđe, jedna dama, koja je došla tu skoro i čije ime još nije znao, jedna mala, nežna žena, sa kovrdžama na čelu i sa zlatnim minđušama. Ona se duboko naže, penjući se stepenicama, i podiže suknju, dok je drugom malom rukom, ukrašenom prstenjem, pritiskala maramicu na usta i tako pogurena gledala negde u prazno svojim velikim, bledim i unezverenim očima. Tako je hitala ka stepenicama, koračajući sitnim koracima, pri čemu joj je šuštala donja suknja, onda najednom stade, kao da se nečeg prisetila, pa opet produži put cupkajući, i izgubi se u stepeništu, stalno pognuta i ne skidajući maramicu sa usta.

Kad je izlazeći otvorila vrata ordinacije, iza nje je bilo mnogo tamnije nego u belom hodniku: klinička svetlost tih donjih prostorija očigledno nije dopirala čak tamo; mutna polusvetlost, duboko sumračje vladali su, kao što primeti Hans Kastorp, u analitičkom kabinetu doktora Krokovskog.

RAZGOVORI ZA STOLOM

Za vreme obeda u šarenoj trpezariji, mladom Hansu Kastorpu je bilo malo neprijatno što mu je od one šetnje koju je napravio na svoju ruku ostalo drhtanje glavom kao u njegovog dede: to drhtanje bi se gotovo redovno javljalo baš za stolom, i bilo je nemoguće sprečiti ga, a vrlo teško sakriti ga. Pored toga što je dostojanstveno naslanjao bradu na okovratnik, a što se nije moglo stalno činiti, izmišljao je razna sredstva da bi prikrio svoju slabost, — na primer, pokretao bi glavu što je moguće više, obraćajući se u razgovoru čas desno čas levo, ili bi, kad kašiku prinosi ustima, naslonio levu podlakticu na sto, da bi imao čvršće držanje, čak bi se u pauzama između jela i nalaktio i naslanjao glavu na ruku, iako je u njegovim očima to bio prostakluk, i mogao je da prođe, strogo uzevši, samo u ovom društvu bolesnika oslobođenih mnogih obzira. Ali sve je to bilo neugodno, i malo je trebalo pa da mu sasvim ogadi obede, koje je inače znao da ceni zbog napregnutosti i zanimljivosti koje su sobom donosili.

Međutim, bila je istina — i Hans Kastorp je to dobro znao — da ova po njega stidna pojava, protiv koje se borio, nije poticala samo od tela, nije se mogla objasniti samo ovdašnjim vazduhom i teškoćama aklimatizacije, već je izražavala neko duševno uzbuđenje i bila čak u tesnoj vezi sa onom napregnutošću i onim zanimljivostima.

Madam Šoša je na obede dolazila gotovo uvek kasno, i dok ne bi došla, sedeo je Hans Kastorp i nije mogao da drži mirno noge, jer je očekivao da staklena vrata tresnu, čime je njen ulazak bio neizbežno propraćen, i znao je da će se tada trgnuti i osetiti da mu se lice hladi, što se onda zbilja uvek i događalo. U početku je svaki put okretao ljutito glavu i nemarnu i zakasnelu ženu gnevnim očima pratio do njenog mesta za »stolom boljih Rusa«, pa bi čak poluglasno i kroz zube promrmljao za njom pogrdnu reč, kakav uzvik ljutitog negodovanja. Ali sad to više nije činio, već bi glavu pognuo duboko nad tanjirom, pa se pri tom čak i za usnu ujedao, ili se namerno i izveštačeno okretao na drugu stranu, jer mu se činilo da više nema prava da se ljuti, da nije dovoljno slobodan da kudi, već da je i on saučesnik u toj neprijatnosti i za to odgovoran pred drugima — ukratko, stideo se, i ne bi bilo tačno reći da se stideo zbog gospođe Šoša, već se baš on stideo pred ljudima, — što je uostalom bilo sasvim izlišno, pošto se niko u trpezariji nije obazirao na porok gospođe Šoša niti na stid Hansa Kastorpa zbog toga, izuzimajući možda nastavnicu, gospođicu Engelhart, njemu s desne strane.

Ovo jadno stvorenje shvatilo je da je, zahvaljujući osetljivosti Hansa Kastorpa na treskanje vratima, nastao izvestan afektivan odnos između njenog mladog suseda za stolom i te Ruskinje, zatim, da karakter takvog odnosa nije mnogo važan kad sam odnos postoji, i najzad, da njegovo pretvaranje da je ravnodušan — i to vrlo rđavo pretvaranje, usled nedostatka glumačkog dara i vežbe — ne znači slabljenje već pre jačanje, višu fazu toga odnosa. Bez pretenzija i nade za sebe lično, gospođica Engelhart je stalno opširno govorila o gospođi Šoša, nesebično i ushićeno, i bilo je čudnovato da je Hans Kastorp, ako ne odmah a ono vremenom, jasno uvideo i potpuno prozreo njeno podbadanje i draženje, štaviše, da mu je to bilo odvratno, mada se zato nije manje rado podavao tom uticaju i zanosio njim.

»Tras!« reče stara devojka. »To je ona. Čovek ne mora da pogleda da bi video ko je ušao. Naravno, evo je, ide — kako samo divno ide — sasvim kao mačkica prilazeći tanjiriću s mlekom! Volela bih da promenimo mesto da biste je mogli posmatrati tako zgodno i lako kao što mogu ja. Sasvim razumem da ne možete uvek da okrećete glavu k njoj — bog bi znao šta bi sve mogla da uobrazi kad bi to primetila... Sad kaže onima za stolom dobar dan....

Trebalo bi ipak da pogledate, tako je prijatno posmatrati je. Kad se smeška i govori kao sad, na jednom obrazu joj se pojavi jamica, ali ne uvek, samo kad hoće. Da, to vam je zlato od žene, razmaženo stvorenje, zato i jeste tako nemarna. Takva stvorenja čovek mora da voli, hteo-ne hteo, jer kad vas ljute svojom nemarnošću, i sam taj jed je razlog više da im budemo odani, takva je sreća ljutiti se a ipak morati voleti ,..«

Tako je mrmljala nastavnica ispod ruke, da je drugi ne čuju, dok je maljava rumen na obrazima te usedelice podsećala na nenormalnu temperaturu njenog tela; a njeno pohotljivo brbljanje prožimalo je jadnog Hansa Kastorpa do srži kostiju. Izvestan nedostatak samostalnosti stvorio je kod njega potrebu da čuje kako s treće strane potvrđuju da je madam Šoša divna žena, a sem toga, ovaj mladić je želeo da ga neko spolja ohrabri, da bi se predao osećanjima kojima su se neprijatno opirali njegov razum i njegova svest.

Inače, ti razgovori bili su od male koristi u pogledu stvarnih pojedinosti, jer gospođica Engelhart i pored najbolje volje nije znala da kaže ništa bliže o gospođi Šoša, ništa više nego svako drugi u sanatorijumu; ona je nije poznavala, nije se mogla čak ni pohvaliti da ima s njom nekog zajedničkog poznanika, i jedino čime je u očima Hansa Kastorpa mogla dobiti bilo je to što je iz Kenigsberga — dakle ne baš daleko od ruske granice — i što je natucala ruski,— oskudne zasluge, ali koje je Hans Kastorp bio gotov da smatra kao nekakav daleki lični odnos prema gospođi Šoša.

»Ona ne nosi prsten«, reče on, »ne nosi burmu, kao što vidim. Kako to? Pa ona je udata žena, rekoste mi vi?«

Nastavnica se zbuni, kao da je priterana u škripac i kao da mora da se pravda, toliko se osećala odgovornom za gospođu Šoša u pogledu Hansa Kastorpa.

»Ne treba to tako ozbiljno da shvatite«, reče ona. »Znam sigurno da je udata. U to se apsolutno ne može sumnjati. Što sebe naziva gospođom, to nije samo radi većeg ugleda, kao što čine neke gospođice strankinje kad postanu malo zrelije, ne, mi svi znamo da ona zaista ima muža, tamo negde u Rusiji, to je poznato u celom mestu. Kao devojka imala je drugo ime, rusko a ne francusko, neko na -anov ili -ukov, znala sam ga, ali sam ga opet zaboravila; ako hoćete, raspitaću se o tome; ima ovde sigurno više njih kojima je to ime poznato. A prsten? Ne, prsten ne nosi, to je i meni palo u oči. Bože moj, možda joj ne stoji lepo, možda joj pravi ruku širokom. Ili nalazi da je to ćiftinski, nositi burmu, prosto jednu glatku kariku... nedostajao bi još samo svežanj ključeva... ne, za to je ona sigurno suviše široka duha... Meni je to poznato, sve ruske žene imaju nečeg slobodnog i širokog u svojoj prirodi. Sem toga, takva burma ima upravo nečeg što nas odbija i trezni, to je, zar ne, simbol potčinjenosti, da tako kažem, on ženi daje direktno nečeg monaškog, od nje pravi svetu bopu. Nimalo se ne čudim što to nije po ukusu gospođe Šoša... Tako divna žena, u najlepšim godinama... Bez sumnje da nema ni volje ni razloga da svakom muškarcu kome pruži ruku da odmah da oseti njenu bračnu vezu...«

Blagi bože, sa kakvim se žarom nastavnica zalagala! Hans Kastorp joj je sasvim prestrašeno gledao u lice, ali ona je odolela njegovom pogledu sa nekom vrstom divlje zbunjenosti. Zatim su oboje ćutali neko vreme da bi došli k sebi. Hans Kastorp je jeo, trudeći se da prikrije drhtanje glave. Najzad reče:

»A muž? Zar se on nimalo ne stara o njoj? Zar je ne posećuje nikad ovde gore? A šta je on upravo?«

»Činovnik. Ruski državni činovnik, u jednoj sasvim dalekoj guberniji, u Dagestanu, znate, to leži sasvim na istoku, iza Kavkaza, tamo je premešten. Ne, rekla sam vam već da ga ovde gore još niko nije video. A ipak, ovoga puta je opet ovde već treći mesec.«

»Znači, ona nije ovde prvi put?«

»Ah ne, već treći put. A u međuvremenu boravi drugde na sličnim mestima. — Naprotiv, ona njega posećuje ponekad, ne često, jednom godišnje, na kratko vreme. Može se reći da žive odvojeno, a ona ga posećuje ponekad.«

»Pa da, kad je bolesna. ..«

»Sigurno, ona je bolesna. Ali ne toliko. Ipak nije tako ozbiljno bolesna da bi morala stalno da živi u sanatorijumu i rastavljena od muža. Mora da tu ima još i drugih razloga. Ovde se opšte pretpostavlja da ima i drugih. Možda joj se ne dopada u Dagestanu, iza Kavkaza, u tako divljem, dalekom kraju, to najzad ne bi bilo nimalo čudno. Ali mora da malo zavisi i od muža, ako joj se kod njega nikako ne sviđa. On istina nosi francusko ime, ali je ipak ruski činovnik, a to su vam sirovi ljudi, kao što mi možete verovati. Videla sam jednom jednog od njih, imao je zaliske boje gvožđa i jedno od onih crvenih lica... Podmitljivi su u najvećoj meri, a sem toga svi su zaljubljeni u votku, u rakiju, znate... Reda radi pojedu neku sitnicu, koju mariniranu pečurku ili parčence morune, a uz to piju — u fantastičnim količinama. I to oni nazivaju zakuskom...«

»Vi svu krivicu bacate na njega«, reče Hans Kastorp. »Ali mi ipak ne znamo da možda nije krivica do nje ako se ne slažu. Čovek treba da je pravičan. Kad je tako posmatram, pa onda taj ružan manir da treska vratima... ja ne mislim da je ona neki anđeo, nemojte mi, molim vas, uzeti za zlo, ja u nju, eto, ne bih imao poverenja. Ali vi niste nepristrasni, vi ste preko ušiju zaljubljeni u nju...«

Tako bi ponekad govorio. Sa lukavstvom koje u stvari nije odgovaralo njegovoj prirodi, on se pravio da veruje kao da ushićenje gospođice Engelhart za gospođu Šoša ne znači ono što je — kako je vrlo dobro znao — uistinu značilo, već kao da je to ushićenje neka nezavisna smešna činjenica, sa kojom je on, samostalni Hans Kastorp, mogao da zadirkuje staru devojku, držeći se na hladnom i humorističnom odstojanju. I pošto je bio siguran da će njegova saučesnica dopustiti i podneti to drsko izvrtanje činjenice, to time nije ništa rizikovao.

»Dobro jutro!« reče on. »Jeste li dobro spavali? Nadam se da ste sanjali svoju lepu Minku?... Kako samo pocrvenite kad se spomene njeno ime! Sasvim ste se zacopali u nju, to nemojte da poričete!«

I nastavnica, koja je zaista pocrvenela i koja se duboko nagla nad svoju šolju, prošapta levim uglom usana:

»Sram vas bilo, gospodine Kastorpe! To nije lepo od vas što me dovodite u takvu nepriliku tim svojim aluzijama. Svi primećuju da se nje tiče i da mi govorite stvari zbog kojih moram da crvenim...«

Čudna je bila igra ta dva suseda za stolom. Oboje su znali da su lagali dvostruko i trostruko, da je Hans Kastorp zadirkivao nastavnicu samo zato da bi mogao da govori o gospođi Šoša, a u isto vrzme nalazio u tome nezdravo i indirektno zadovoljstvo da se šali sa starom devojkom koja je, sa svoje strane, na to pristajala: prvo iz podvodačkih razloga, zatim i stoga što se, da bi ugodila mladiću, zbilja malo zacopala u gospođu Šoša, i najzad što je nalazila neko jadno zadovoljstvo u tome da je on zadirkuje i da ona zbog toga crveni. To su oboje znali o sebi i o drugom, i znali da to svako od njih zna o sebi i o onom drugom, i to je sve bilo zapleteno i nečisto. Ali iako su zamršene i nečiste stvari bile Hansu Kastorpu uopšte odvratne, i mada je u ovom slučaju od njih osećao odvratnost, ipak je nastavio da se brčka u tom mutljagu, umirujući sebe mišlju da je on ovde samo gost i da će uskoro otputovati. Praveći se da je sasvim objektivan, znalački je sudio o spoljašnjosti te »nemarne« žene, konstatovao da gledana en face izgleda nesumnjivo mlađa i lepša nego iz

profila, da su joj oči suviše rastavljene i da joj držanje nije nimalo dobro, ali su joj zato ruke zaista lepe i »fino izvajane«. I govoreći to pokušao je da prikrije drhtanje glave, ali je pri tom ne samo morao primetiti da nastavnica zapaža njegove uzaludne napore, već je sa najvećom odvratnošću primetio da i njoj samoj drhti glava. Inače, bila je to samo politika i neprirodno lukavstvo što je gospođu Šoša nazvao »lepom Minkom«, jer je tako mogao dalje da pita:

»Kažem »Minka«, a kako se ona u stvari zove? Mislim, njeno kršteno ime. Pošto ste neosporno tako zaluđeni njom, morate sigurno znati i njeno ime.«

Nastavnica je razmišljala.

»Čekajte, znala sam ga«, reče. »Znala sam ga. Ne zove li se Tatjana? Ne, tako nije, a nije ni Nataša, Nataša Šoša? Ne, tako nisam čula. Stojte, setila sam se! Zove se Avdotja. Ili nešto tako slično. Jer sigurno je da se ne zove Kaćenka ili Ninočka. Zbilja sam zaboravila. Ali se lako mogu obavestiti, ako vam je stalo do toga.«

Sutradan je zbilja znala ime. Izgovorila ga je za ručkom, kad su tresnula staklena vrata. Gospođa Šoša zvala se Klavdija.

Hans Kastorp ne razumede odmah. Zatražio je da mu se ime ponovi i izgovori slovo po slovo, dok ga nije shvatio. Zatim ga izgovori nekoliko puta, gledajući crvenih očiju prema gospođi Šoša i kao probajući joj ga.

»Klavdija«, reče, »da, tako sasvim može da se zove, to se potpuno slaže.« Nije krio radost koju je osećao zbog tog intimnog saznanja i otada je govorio samo »Klavdija« kad bi hteo reći gospođa Šoša. »Vaša Klavdija pravi kuglice od hleba, kao što vidim. To baš nije otmeno.« — »Sve zavisi od toga ko to čini«, odgovori nastavnica. »Klavdiji to pristaje.«

Zaista, obedi u dvorani sa sedam stolova imali su za Hansa Kastorpa najveću draž. On je žalio kad bi se koji završio, ali se tešio time što će sasvim uskoro, kroz dva ili dva i po časa, sedeti opet na tom mestu, i kad je opet sedeo za stolom, činilo mu se kao da se nikad nije dizao. A šta se događalo u međuvremenu? Ništa. Kratka šetnja do potočića ili do Engleske četvrti, malo odmora u stolici. To nije bio ozbiljan prekid, nekakva teško savladljiva prepreka. Bila bi druga stvar kad bi se tu isprečio rad, kakva briga i nevolja, preko čega se ne bi moglo lako preći, što u mislima nije lako pregledati. Ali to nije bio slučaj u mudro i srećno organizovanom životu u Berghofu, Hans Kastorp je bio u stanju, čim se digne sa stola, da se odmah raduje idućem obedu — ukoliko bi reč »radovati se« izražavala tačno onu vrstu iščekivanja sa kojom je on očekivao nov susret sa bolesnom gospođom Klavdijom Šoša, i ne bi bila reč suviše laka, vesela, prosta i obična. Moguće je da je čitalac sklon da u odnosu na ličnost Hansa Kastorpa i njegov unutrašnji život smatra samo takve izraze, to jest vesele i obične, za podesne i dozvoljene; ali mi podsećamo da on kao razuman i savestan mlad čovek nije mogao prosto da se »raduje« što vidi gospođu Šoša i što mu je blizu, i pošto mi to moramo znati, konstatujemo da bi on te reči, kad bi mu ih predložili, odbio sležući ramenima.

Da, postao je nadmen u pogledu na izvesne reči i izraze — pojedinost koja zaslužuje da bude spomenuta. Hodao je dok su mu obrazi goreli i pevušio za sebe, pevušio u sebi, jer duša mu je bila u muzičkom i senzitivnom raspoloženju. Pevušio je jednu pesmicu koju je čuo, ko zna gde i kada, u nekom društvu ili na nekom koncertu u dobrotvorne svrhe, kako peva neki slabačak sopran, i koje se sad najednom prisetio, — jedna nežna besmislica koja počinje:

I reč jedna— bože sveti! —
koliko mi sreće dadne,

i taman da doda:

kad sa tvoje usne sleti
i u moje srce padne —

kad najednom sleže ramenima, reče »smešno!« i nežnu pesmicu ostavi i odbaci kao neukusnu i budalasto sentimentalnu — odbaci sa izvesnom strogošću i melanholijom. U takvoj prisnoj pesmici može nalaziti zadovoljstva i uživanja kakav mladić koji je »poklonio svoje srce«, kao što se obično kaže, »poklonio« na dozvoljen način, časno i sa lepim izgledima, nekoj zdravoj guščici dole u ravnici, i koji bi se prepustio tim dozvoljenim, razumnim i u osnovi veselim osećanjima. Za njega i njegovu vezu sa gospođom Šoša — reč »veza« ide na njegov račun, mi za nju skidamo sa sebe svaku odgovornost — takva pesmica apsolutno ne priliči; ležeći u svojoj stolici za odmaranje, oseti se pobuđen da o njoj izrekne estetski sud nazivajući je »budalastom«, i stade usred strofe, naprćivši nos, mada za trenutak ne nađe ništa pogodnije.

Ali jedna stvar mu je pričinjavala zadovoljstvo dok je ležao i osluškivao svoje srce, svoje telesna srce, koje je brzo i razgovetno lupalo u tišini — u tišini koju propisuje kućni red i koja je za vreme glavnog ležanja i odmaranja vladala u celom Berghofu. Lupalo je tvrdoglavo i nametljivo, to njegovo srce, kao što je gotovo stalno činilo otkako je bio ovde gore, ali je Hansu Kastorpu odskora to manje smetalo nego prvih dana. Sad se nije više moglo reći da lupa na svoju ruku, bez razloga i bez veze sa dušom. Takva veza je sad postojala ili je bar nije bilo teško pronaći; za egzaltiranu aktivnost tela moglo se lako naći opravdanje u sličnom duševnom stanju. Dovoljno je bilo da Hans Kastorp samo pomisli na gospođu Šoša — a on je na nju mislio — pa da već ima osećanje koje se slaže sa lupanjem srca.

STRAH RASTE. O JEDNOM I DRUGOM DEDI I O ŠETNJI ČAMCEM U SUTONU

Vreme je bilo preterano rđavo, — u tom pogledu Hans Kastorp nije imao sreće sa svojim kratkim boravkom u ovom kraju. Nije baš padao sneg, ali je danima padala teška i gadna kiša, gusta magla je pokrivala dolinu, a nepogode smešno izlišne — jer je ionako bilo toliko hladno da su u trpezariji čak i založili — tutnjale su uz odjeke koji su se razvučeno i dugo orili.

»Šteta«, reče Joahim. »Mislio sam da jednom sa doručkom u torbi odemo do Šacalpa, ili da napravimo kakav drugi izlet. Ali izgleda da od toga neće biti ništa. Nadajmo se da će tvoja poslednja nedelja biti bolja.«

Ali Hans Kastorp odgovori:

»Ne mari. Nije mi nimalo stalo do toga. Ni moj prvi izlet nije mi prijao. Najbolje se odmaram kad živim tako od danas do sutra, bez mnogo promena. Promena je za one stalne, a meni, sa moje tri nedelje, šta će meni promena?«

Tako je i bilo: bio je već dovoljno zauzet i apsorbovan i onim oko sebe. Ako se nečemu nadao, i ispunjenje i razočaranje iščekivalo ga je ovde, a ne na nekom Šacalpu. Dosada ga nije mučila; naprotiv, počeo je da strahuje da će kraj njegovog boravka doći suviše brzo. Druga nedelja je prolazila, dve trećine njegovog vremena uskoro će proteći, a čim počne treća, već će se misliti na spremanje. Prvo osveženje njegovog čula vremena odavno je bilo prošlo; već su dani počeli da lete, i to su činili iako se svaki pojedini od njih širio u neprestano obnavljanom iščekivanju i rastao od tihih, zatajenih doživljaja... Zaista, vreme je čudna zagonetka i teško je razjasniti ga.

Da li će biti potrebno da se izbliže ukaže na one zatajene doživljaje koji su jednovremeno usporavali i ubrzavali dane Hansa Kastorpa? Ali oni su svima poznati, to su bili, u svojoj sentimentalnoj ništavnosti, skroz obični doživljaji, pa i u kakvom pametnijem slučaju, u kome je više nade i izgleda, na koji bi se mogla primeniti neukusna pesmica I reč jedna — bože sveti!..., oni se ne bi mogli drukčije odvijati.

Bilo je nemoguće da madam Šoša primeti ma šta od niti koje su vezivale izvestan sto sa njenim, dok je neobuzdana želja Hansa Kastorpa bila da ona primeti nešto od toga, i to što je moguće više. Mi to nazivamo neobuzdanim, pošto je njemu bio sasvim jasan besmisleni karakter njegovog slučaja. Ali ko se nalazi u stanju u kome se on nalazio ili je počinjao da se nalazi, taj hoće da je drugoj strani poznato njegovo stanje, pa i kad je stvar sasvim besmislena. Takav je čovek.

Dakle, pošto se gospođa Šoša za vreme jela okrenula dva-triput slučajno ili usled magnetnog dejstva ka onom stolu i uvek susrela oči Hansa Kastorpa, četvrti put je pogledala namerno, pa je i tada srela njegove oči. Peti put nije ga baš uhvatila na delu: nije upravo bio na straži. Ali je odmah osetio da ga gleda, i očima joj tako revnosno polete u susret da se ona okrete smešeći se. Nepoverenje i ushićenje ispuniše mu dušu kad je video taj osmejak.

Ako je smatrala da je detinjast, onda se varala. Njegova potreba za prefinjenošću bila je znatna. Kod šeste prilike, kad je slutio, osećao, došao do unutrašnjeg saznanja da gleda u njegovom pravcu, pravio se da sa velikim nezadovoljstvom posmatra jednu bubuljičavu gospođu koja je prišla njegovom stolu da bi porazgovarala sa ruskom staricom, izdržao je gvozdenom voljom bar dva ili tri minuta, i nije popustio dok nije bio siguran da ga mongolske oči više ne posmatraju, — čudna komedija koju je gospođa Šoša ne samo mogla već i trebalo da prozre, da bi je velika delikatnost Hansa Kastorpa i njegovo vladanje sobom naterali na razmišljanje... Desilo se i ovo: u pauzi, između dva jela, gospođa Šoša se nemarno

okrete i pogleda po trpezariji. Hans Kastorp je bio na straži: njihovi pogledi se sretoše. Dok su se tako gledali — bolesnica neodređeno ispitivački i podrugljivo, Hans Kastorp sa uzbuđenom čvrstinom (čak steže i zube, odolevajući njenom pogledu) — njena servijeta htede da padne, taman da joj s kolena sklizne na pod. Trgnuvši se nervozno, ona se maši za nju, ali i on poskoči, podiže se upola sa stolice i spreman da joj nasumce poleti u pomoć, preko prostora od nekih osam metara i stola koji se isprečio između njih, kao da bi to bila katastrofa kad bi servijeta pala na pod... Ona je uhvati baš iznad poda. Ali onako pognuta, povijena koso prema podu, držeći servijetu za vršak, zlovoljna lica, očevidno ljuta zbog besmislene male panike kojoj je podlegla i zbog koje, kako izgleda, okrivljuje njega, ona još jednom pogleda prema njemu, primeti da je poskočio, da je podigao obrve, i okrete se smešeći se.

Zbog ovog događaja Hans Kastorp je trijumfovao do ludosti. Ali posledica nije izostala, jer madam Šoša se čitava dva dana, dakle za vreme deset obeda, uopšte nije više okretala i gledala po trpezariji, štaviše izostavila je da se, kao što je inače bio njen običaj, »predstavi« publici kad uđe. To je bilo svirepo. Ali kako se ova promena bez svake sumnje odnosila na njega, znači da je očito postojala neka veza između njih, mada u negativnom obliku; i to je bilo dovoljno.

Uvideo je da je Joahim bio u pravu kada je rekao da ovde nije nimalo lako praviti poznanstva, sem sa onima za istim stolom. Jer posle večere, u jedinom kratkom času kad se redovno stvaralo nešto kao društvo, ali času koji se često svodio samo na dvadeset minuta, madam Šoša je bez izuzetka sedela okružena svojom uobičajenom okolinom: gospodinom upalih grudi, onom humorističnom devojkom kudrave kose, tihim doktorom Blumenkolom i momčićem opuštenih ramena, i to u dnu malog salona, koji kao da je bio rezervisan za »sto boljih Rusa«. Sem toga, Joahim je uvek navaljivao da se što pre ide, da ne bi prekratio obavezno večernje ležanje napolju, kako je govorio, a možda i iz drugih dijetetskih razloga koje nije navodio, ali koje je Hans Kastorp naslućivao i uvažavao. Mi smo mu već zamerili neobuzdanost, ali ma kakve da su bile njegove želje, on svakako nije težio da se zvanično upozna sa gospođom Šoša, i u suštini nije imao ništa protiv okolnosti koje su se tome opirale. Uzbudljive i neodređene veze koje je njegovo gledanje i ponašanje stvorilo između Ruskinje i njega nisu bile mondenske prirode, one nisu ni na šta obavezivale, niti su mogle na nešto da obavežu. Jer njima je baš odgovaralo, dobrim delom, to odbijanje društvenog dodira, s njegove strane, a činjenica što je misao na Klavdiju dovodio u vezu sa lupanjem srca, nije ni izdaleka bila dovoljna da unuka Hansa Lorenca Kastorpa pokoleba u uverenju da on ne može imati ničeg zajedničkog sa tom strankinjom koja svoj život provodi, odvojeno od muža i bez burme na ruci, po svim mogućim lečilištima, koja se drži rđavo, treska vratima, pravi kuglice od hleba i bez svake sumnje gricka nokte, — da on, kažemo, u stvari, to jest van onih skrivenih veza, ne može s njom imati ničeg zajedničkog, da duboka provalija razdvaja njen život od njegovog i da on pored nje ne bi opstao ni pred kojom za njega merodavnom kritikom. Budući razborit, Hans Kastorp je bio sasvim bez lične gordosti; ali izvesna gordost opšteg karaktera i dalekog porekla stajala mu je ispisana na čelu i oko očiju s malo sanjivim pogledom, i od nje je poticalo ono osećanje superiornosti koga se nije mogao a ni hteo osloboditi kad su bili u pitanju ličnost i ponašanje gospođe Šoša. Čudno je bilo što je on tu gordost, tako dalekog porekla naročito živo osetio i možda prvi put postao nje svestan, kad je jednoga dana čuo gospođu Šoša kako govori nemački. Stajala je u trpezariji, sa rukama u džepovima svoga svitera, posle jednog obeda, u razgovoru s jednom drugom pacijentkinjom, s kojom je verovatno zajedno ležala na terasi, i mučila se, kako je to Hans Kastorp u prolazu primetio, uostalom na divan način, da govori nemački, materanjim jezikom Hansa Kastorpa,

što je osetio sa iznenadnim i njemu dotle nepoznatim ponosom, mada je u isto vreme bio prilično sklon da taj ponos žrtvuje ushićenju kojim ga je ispunjavalo to divno natucanje.

Jednom rečju: u svom nemom odnosu prema tom nemarnom članu ovog društva gore Hans Kastorp je gledao samo jednu avanturu na letovanju, koja pred sudom razuma — njegove vlastite razumne savesti — nije mogla polagati nikakvo pravo na odobravanje; poglavito zato ne, što je gospođa Šoša bila bolesna, mlitava, febrilna i iznutra crvotočna, — okolnost koja je bila u tesnoj vezi sa sumnjivim karakterom njene celokupne egzistencije, kao i sa osećanjem Hansa Kastorpa da bude obazriv i da se drži na odstojanju... Ne, njemu nije padalo na pamet da se s njom zbilja upozna, a što se onog drugog ticalo, to će se ovako i onako završiti bez posledica kroz desetak dana, kad stupi na praksu kod Tundera i Vilmsa.

Zasad je, nema sumnje, stvar stajala tako da je svoje duševno stanje, svoja zadovoljenja i razočaranja koja su nastajala iz njegovih delikatnih veza sa tom bolesnicom, počeo da smatra kao pravi smisao i sadržinu svog letnjeg odmora, da živi samo za njih i da dozvoli da njegovo raspoloženje samo od njih zavisi. Okolnosti su vrlo povoljno potpomagale taj kult, jer živelo se zajedno, na ograničenom prostoru i prema utvrđenom dnevnom redu obaveznom za sve, i mada gospođa Šoša nije stanovala na istom spratu — ona je stanovala na prvom — (inače, za obavezno odmaranje ležala je na jednoj od zajedničkih terasa, kao što je Hans Kastorp čuo od nastavnice, to jest na krovu, na onoj istoj na kojoj je kapetan Miklošić tu skoro ugasio elektriku), već samim tim što je bilo pet obeda, a i inače na svakom koraku, od jutra do mraka, postojala je mogućnost, štaviše neizbežna nužnost čestih susreta. I to, kao i ono drugo, kao i odsustvo svih nevolja i briga, smatrao je Hans Kastorp za izvrsno, mada je u isto vreme osećao gotovo strepnju i nespokojstvo što je tako zatvoren sa povoljnim slučajem.

Pa ipak je stvar čak malo i potpomagao, proračunavao je i svoj um stavljao u službu te stvari, da bi popravio sreću. Pošto je gospođa Šoša obično dolazila kasno na obede, udesio je da i on dolazi kasno, da bi je uz put sreo. Zadržao bi se spremajući se za obed, ne bi bio gotov kad bi Joahim došao po njega, rekao bi rođaku da pođe i da će on doći odmah za njim. Vođen instinktom svoga duševnog stanja, on bi čekao do izvesnog trenutka koji mu se činio povoljan, i tada bi pohitao na prvi sprat, i stigavši dole ne bi produžio da se spušta istim stepenicama, već je, prešavši skoro ceo hodnik, odlazio do drugih stepenica, koje su se nalazile blizu jednih davno poznatih vrata — vrata sobe broj 7. Na tom putu, duž hodnika, od jednih stepenica do drugih, pružala se tako reći na svakom koraku pogodna prilika, jer svakog trenutka mogla su se otvoriti pomenuta vrata, — a to se i dogodilo više puta: s treskom bi se zatvorila iza gospođe Šoša koja je, sa svoje strane, izlazila nečujno i nečujno klizila ka stepenicama... Tada bi išla pred njim i podizala rukom kosu, ili bi Hans Kastorp išao ispred nje i osećao njen pogled za potiljkom, i tada bi osećao drhtanje u telu i žmarci bi mu išli niz leđa, ali, u želji da se pred njom pokaže, pravio bi se kao da je ne primećuje i kao da u potpunoj nezavisnosti živi svojim ličnim životom — ruke bi zabio u džepove od kaputa i sasvim nepotrebno mrdao ramenima, ili bi se jako iskašljavao i uz to se lupao rukom po grudima — sve to da bi ispoljio svoju ravnodušnost.

Dvaput je sa prepredenošću otišao još dalje. Pošto bi već seo za sto u trpezariji, pipajući se obema rukama po džepovima, rekao bi neprijatno iznenađen i ljutit: »Gle, zaboravio sam maramicu! Znači, treba se opet popeti.« I vratio bi se da bi se on i Klavdija sreli, što je bilo nepšto sasvim drugo, mnogo opasnije i puno jačih draži nego kad bi ona išla ispred ili iza njega. Prvi put kad je izveo taj manevar odmerila ga je, istina sa izvesnog odstojanja, i to sasvim bezobzirno i bez stida, od glave do pete, ali približivši mu se, okrenula glavu ravnodušno od njega i pošla, tako da se rezultat ovog susreta nije mogao preceniti. Ali

drugog puta ga je gledala, ne samo izdaleka, gledala ga je za sve vreme dok su jedno drugom išli u susret, gledala ga oštro, pa čak i mračno, pravo u lice, pa se, prolazeći, čak i okrenula za njim — jadnog Hansa Kastorpa prođoše žmarci do srži kostiju. Uostalom, ne treba ga žaliti, pošto je to sam želeo i sve sam udesio i pripremio. Ali ovaj susret ga je silno uzbudio, kako dok se događao tako pogotovu kasnije, naknadno; jer tek kad je sve bilo prošlo, postade mu sasvim jasno šta se odigralo. Još nikad mu lice gospođe Šoša nije bilo tako blizu, nije ga imao pred sobom tako jasno i razgovetno u svim pojedinostima: mogao je da primeti kratke dlačice što su se izdvajale iz njenih plavih vitica koje su se malo prelivale u metalnocrvenkastoj boji i bile jednostavno obavijene oko glave, i samo nekoliko pedalja bilo je razmaka između njegovog i njenog lica tako čudnog ali njemu davno prisno poznatog oblika, oblika koji mu se dopadao kao nijedan na svetu: oblika stranog i karakterističnog (jer samo ono što nam je strano čini nam se da ima karaktera), punog severnjačke egzotike i tajanstvenog, koji vas draži da u njega proniknete, ukoliko se njegova obeležja i razmere nisu mogli lako odrediti. Najkarakterističnije su svakako bile jako istaknute i visoko uzdignute jagodice: one su pritešnjavale neobično daleko razmaknute oči, skoro u istoj ravni sa čelom, i malo su ih krivile, dajući u isto vreme obrazima blago izdubljenje, što je opet sa svoje strane i posredno isticalo bujnost malo napućenih usana. Ali tu su pre svega bile same te oči, te uzane i (tako je smatrao Hans Kastorp) prosto mađijski izrezane mongolske oči, sivoplave ili plavosive, kao što je boja dalekih brda, i koje su ponekad, kad pogledaju sa strane, što nije bilo da bi nešto videle, mogle potpuno da se zamrače i nekako pretope u neke tamne i zamagljene boje noći — oči Klavdijine, koje su ga posmatrale iz neposredne blizine, bezobzirno i malo mračno, i po položaju, boji i izrazu tako upadljivo i strašno ličile na oči Pšibislava Hipea. »Ličile« nije uopšte tačan izraz, — bile su to iste oči, a i širina gornjeg dela lica, pljosnati nos, sve, do rumene beline kože, zdrave boje obraza koja je, međutim, kod gospođe Šoša samo davala iluziju zdravlja i, kao kod svih ovde gore, bila samo površan rezultat obaveznog ležanja napolju, pod vedrim nebom — sve je bilo sasvim kao kod Pšibislava,; — i ovaj ga je nekad isto tako gledao kad su u školskom dvorištu prolazili jedan pored drugog.

To je bilo potrebno u svakom pogledu; Hans Kastorp je bio oduševljen susretom, ali je u isto vreme osećao nešto kao strah koji raste sve više, kao neku moru i strepnju, sličnu osećanju koje je kod njega stvarala svest da je zatvoren na uzanom prostoru sa povoljnim slučajem: i to što je ovde sreo davno zaboravljenog Pšibislava u vidu gospođe Šoša i što ga je, eto, gledao mongolskim očima, i to je bilo kao biti zatvoren sa neminovnim ili neizbežnim — neizbežnim u smislu koji usrećuje i onespokojava. To ga je ispunjavalo nadom, ali je u isti mah bilo strašno, gotovo opasno, i mladi Hans Kastorp oseti da mu je potrebna pomoć, — u njegovoj duši nastaše neodređeni i instinktivni pokreti koji su se mogli označiti kao pipanje i traženje pomoći, saveta i podrške; jedno za drugim, pomišljao je na razne ličnosti na koje je eventualno bilo probitačno misliti.

Kraj njega je bio Joahim, dobri i čestiti Joahim, čije su oči ovih meseca dobile tako tužan izraz i koji bi ponekad slegao ramenima tako plaho i s preziranjem kako ranije nije nikad činio, — Joahim sa svojim »Plavim Hajnrihom« u džepu, kako je taj sud obično nazivala gospođa Šter, i to sa tako jogunasto bestidnim izrazom lica da se Hans Kastorp od toga uvek u duši užasavao... Dakle, tu je bio čestiti Joahim, koji je kinjio i mučio savetnika Berensa da bi mogao da ode i »dole« ili u »ravnici«, kako su ovde sa izvesnim blagim ali jasnim akcentom omalovažavanja nazivali svet zdravih ljudi, vrši svoju žudno iščekivanu dužnost. Da bi dotle došao brže i uštedeo vreme, s kojim se ovde tako rasipnički postupalo, on se pre svega vrlo savesno pridržavao svih propisa za lečenje, — činio je to radi što skorijeg

ozdravljenja, bez sumnje, ali — kako se Hansu Kastorpu ponekad činilo — i radi samih dužnosti u vezi s lečenjem, koje su najzad bile dužnosti kao i druge, a vršenje dužnosti je vršenje dužnosti. I zato bi uveče, već posle četvrt časa, Joahim navaljivao da se napusti društvo i ide na obavezno ležanje, i to je bilo dobro, jer je njegova vojnička tačnost bila u neku ruku od pomoći civilnom karakteru Hansa Kastorpa, koji bi se inače svakako, mada besmisleno i bez koristi, rado zadržao duže u društvu, sa očima uprtim u mali »ruski« salon. Međutim, što je Joahimu bilo toliko stalo da prekrati večernju sedeljku, to je imalo i drugi razlog o kome nije govorio, ali koji je bio dobro poznat Hansu Kastorpu otkako je potpuno shvatio zašto Joahim tako ružno prebledi i zašto mu se u izvesnim trenucima usne iskrive na tako čudno bolan način. Jer i Marusja, uvek smešljiva Marusja, sa malim rubinom na lepom prstu, koja je mirisala na narandžu i imala velike crvotočne grudi, nalazila se najčešće u društvu, i Hansu Kastorpu je bilo jasno da je ta okolnost gonila Joahima, jer ga je suviše privlačila, privlačila na jedan užasan način. Nije li i Joahim bio »zatvoren« — još na užem prostoru i mnogo mučnije negoli on sam — jer je Marusja sa svojom namirisanom maramicom uza sve to još i sedela pet puta na dan sa njim za istim stolom? U svakom slučaju Joahim je bio suviše zauzet sobom da bi njegovo prisustvo moglo biti od pomoći Hansu Kastorpu. Njegovo svakodnevno bežanje iz društva služilo mu je doduše na čast, ali nije delovalo nimalo umirujuće na Hansa Kastorpa, a sem toga, u izvesnim trenucima činilo mu se kao da Joahimov dobar primer u odnosu na savesno vršenje dužnosti pri lečenju i stručna uputstva koja mu je davao za to imaju nečeg problematičnog.

Hans Kastorp nije bio još ni dve nedelje u ovom mestu, ali mu se to činilo mnogo duže, i način života ovih ljudi, koga se Joahim pored njega pridržavao sa toliko predanosti, počeo je u njegovim očima da dobija obeležje gotovo svete i prirodne neprikosnovenosti, tako da mu se život u ravnici, gledan odavde, činio skoro čudnim i naopakim. Već je stekao prilično veštine u rukovanju ćebadima, pomoću kojih se čovek, kad leži po hladnom vremenu, pretvarao u skladan paket, u pravu mumiju; malo je trebalo pa da stigne Joahima u sigurnoj spretnosti i veštini da se uvije u njih po svim pravilima, i gotovo se čudio pri pomisli da dole u ravnici niko ništa ne zna o toj veštini i tom propisu. Da, to je bilo čudno; — ali se u isto vreme Hans Kastorp čudio što se tome čudi, i onaj nemir, koji ga je u duši gonio da potraži savet i podršku, nanovo se pojavi u njemu.

Morao je misliti na savetnika Berensa i na njegov savet dat sine pecunia: da živi kao i drugi pacijenti, pa čak i da meri temperaturu, — i na Setembrinija, koji je citirao nešto iz Čarobie frule. Da, i na tu dvojicu mislio je koliko da pokuša, da vidi da li bi mu pomoglo. Savetnik Berens je čovek sedih vlasi, mogao bi biti otac Hansu Kastorpu. Uz to, bio je upravnik sanatorijuma, najveći autoritet, — a baš za očinskim autoritetom osećao je Hans Kastorp potrebu u svom nemirnom srcu. Ali pored svih pokušaja, nije mu polazilo za rukom da na savetnika misli sa sinovljim poverenjem. On je ovde sahranio svoju ženu, nesreća zbog koje je neko vreme bio postao osobenjak, a posle toga je ostao u mestu, zato što ga je za njega vezivao grob, a i što je i on sam zakačio malo od bolesti. Da li je to već prošlo? Da li on zbilja hoće, zdravo i nedvosmisleno, da leči ljude da bi što pre mogli da se vrate u ravnicu i obavljaju svoju dužnost? Njegovi obrazi bili su uvek modri, i u stvari je izgledalo kao da ima temperaturu. Ali je to možda bila varka i možda je boja njegovog lica poticala samo od vazduha: i sam Hans Kastorp je iz dana u dan osećao vrele obraze iako nije imao temperaturu, bar ukoliko je to mogao oceniti bez termometra. Istina, kad bi čovek slušao savetnika kako govori, ponekad bi mogao poverovati da ipak ima temperaturu; sa njegovim načinom govora nije bilo sve u redu: govorio je tako odsečno, tako veselo, tako srdačno, ali je u tome bilo nečeg čudnog, nečeg egzaltiranog, naročito kad čovek uzme u obzir njegove

modre obraze, kao i suzne oči, po kojima bi se reklo kao da još oplakuje svoju ženu. Hans Kastorp se sećao onoga što je Setembrini rekao o savetnikovoj »melanholiji« i »poročnosti«, i da ga je nazvao »konfuznom dušom«. To je mogla biti pakost ili lakomislenost; ali on je ipak našao da pomisao na savetnika Berensa ne krepi naročito.

Bio je tu naravno još i onaj Setembrini, opozicionar, vetropir i homo humanus, kako se sam nazivao, koji mu je mnogim jedrim rečima prebacio što bolest i glupost zajedno naziva protivrečnošću i dilemom za ljudsko osećanje. Šta da misli o njemu? I da li je probitačno misliti na njega? Hans Kastorp se dobro sećao da se u mnogim snovima, neobično živim, koji su ovde gore ispunjavali njegove noći, ljutio na Italijanov fini, suvi osmejak koji se nabirao pod lepim lukom njegovih brkova, da ga je nazivao verglašem i pokušavao da ga odgurne zato što ovde smeta. Ali to je bilo u snu, a budni Hans Kastorp je bio drugi čovek, manje neobuzdan nego onaj u snu. U budnom stanju moglo je biti nešto drukčije — možda će biti dobro da pokuša sa Setembrinijevim originalnim duhom, sa njegovim prkosom i kritikom. iako je ta kritika bila larmoyante i brbljiva. Sam je sebe nazivao pedagogom: očito je želeo da utiče na druge; a mladi Hans Kastorp je od srca želeo da bude pod nečijim uticajem, što naravno nije moralo da znači da treba da posluša Setembrinija i spakuje se i otputuje pre vremena, kao što je to ovaj tu skoro sasvim ozbiljno predlagao.

Placet experiri, mislio je u sebi smešeći se, jer je ipak znao toliko latinski, iako za sebe nije smeo reći da je homo humanus. I tako je motrio na Setembrinija i slušao rado i ne bez kritičke pažnje sve što je Italijan pričao prilikom susreta koji su ponekad nastajali, kao na šetnjama propisanim u svrhu lečenja do klupe kraj stene, ili dole do »Mesta«, ili kojom bilo drugom prilikom, na primer, kad bi se Setembrini, po završenom obedu, prvi digao i u svojim kariranim pantalonama, s čačkalicom među zubima, lagano prošao kroz trpezariju sa sedam stolova da bi, protivno svim propisima i običajima, prišao da za koji trenutak poseti sto rođaka. On je tada zauzimao graciozan stav, stojeći prekrštenih nogu, i ćaskao gestikulišući čačkalicom. Ili je pak privlačio stolicu, sedao za sto na kom uglu, između Hansa Kastorpa i nastavnice ili Hansa Kastorpa i mis Robinsonove s druge strane, i posmatrao kako gosti za tim stolom, njih devetoro, gutaju desert koji on verovatno nije hteo da jede.

»Smem li se pridružiti ovom otmenom krugu?« reče rukujući se sa rođacima, a ostalima se samo pokloni. »Onaj pivar tamo... da ne govorim o očajnom izgledu gospođe pivarke... taj gospodin Magnus sad nam je baš održao jedno predavanje iz oblasti psihologije naroda. Hoćete li da čujete? »Naša lepa Nemačka je jedna velika kasarna, sigurno. Ali iza toga se krije mnogo štošta valjano, i ja ne bih menjao našu solidnost za učtivost drugih. Šta će mi sva učtivost, ako me sa svih strana varaju?« I sve u tom stilu. Ja sam na kraju svoje snage. Zatim, prekoputa mene sedi jedno bedno stvorenje s grobljanskim ružama na obrazima, neka stara usedelica iz Bukovine, koja bez prestanka govori o svome »zetu«, nekom čoveku koga niko ne poznaje niti hoće da poznaje. Ukratko, ne mogu više da izdržim, pobegao sam.«

»Bacili ste pušku u trnjak i pobegli«, reče gospođa Šter, »sasvim vas razumem.«

»Baš tako!« uzviknu Setembrini. »Da, pušku! Vidim da ovde duva drugi vetar. Nema sumnje, došao sam gde treba... Ah, kad bi svak znao da se tako izražava! — Smem li da vas zapitam kako napreduje vaše cenjeno zdravlje, gospođo Šter?«

Bilo je strašno gledati gospođu Šter kako se prenemaže. »Blagi bože!« reče ona, »pa uvek je isto, gospodin to zna i sam. Napravimo dva koraka napred a tri natrag. A kad strpljivo odsedite pet meseca, dođe »stari« i doda vam još pola godine. Ah, to su Tantalove muke. Čovek gura, gura, i kad pomisli da je na vrhu...«

»O, kako je to lepo od vas! Vi ste najzad dozvolili jadnome Tantalu da ima malo promene. Promene radi, vaš Tantal malo gura onaj slavni kamen. To za mene znači imati plemenito srce. Ali šta čujem, milostiva, s vama se događaju tajanstvene stvari. Priča se o dvojnicima, astralnim telima... Ja dosad u to nisam verovao, ali ono što se s vama događa zbunjuje me...«

»Izgleda da gospodin hoće da se šali na moj račun.«

»Ni najmanje! Ni na pamet mi ne pada. Umirite me samo prvo u pogledu izvesnih mračnih strana svoje egzistencije, pa ćemo onda moći da govorimo o šali. Sinoć između pola deset i deset izišao sam u vrt da se malo prodrmam — pogledam po balkonima, na vašem električna lampica svetli kroz mrak. Znači, vi ste bili na ležanju, kao što to zahteva dužnost, razum i propis. »Eto naše lepe bolesnice«, rekoh u sebi, »koja se verno drži propisa da bi što pre mogla da se vrati u naručje gospodina Štera. « A pre minut-dva — šta čujem? Da su vas u isti čas videli u cinematografo (gospodin Setembrini je ovu reč izgovorio italijanski, naglašavajući četvrti slog) — u cinematografo pod arkadama kasina, a posle i u poslastičarnici, uz vino i nekakve puslice...«

Gospođa Šter je uvijala ramenima, kikotala se zatiskujući usta servijetom, muvala laktom Joahima Cimsena i tihog doktora Blumenkola, žmirkala prepredeno i poverljivo i na sve načine ispoljavala užasno glupo samozadovoljstvo. Da bi zavarala nadzor, ona je uveče obično ostavljala da joj gori lampica na balkonu, iskradala se i spuštala u Davos, u Englesku četvrt, da se zabavlja. A njen muž ju je očekivao u Kanštatu. Uostalom, ona nije bila jedini pacijent koji je ovo radio.

»... i to«, nastavi Setembrini, »te puslice — u čijem ste ih društvu sladili? U društvu kapetana Miklošića iz Bukurešta! Uveravaju me da on nosi mider, ali zaboga, od kakvog je to značaja ovde? Preklinjem vas, milostiva, recite gde ste se upravo nalazili? Vi ste sa dva tela. Bez sumnje ste bili zaspali, i dok je zemaljski deo vašega bića usamljen izdržavao kuru ležanja, vaš spiritualni deo zabavljao se u društvu kapetana Miklošića i sladio njegove puslice...«

Gospođa Šter se uvijala i koprcala kao da je golicaju.

»Ne zna čovek da li bi trebalo da poželi baš suprotno: da ste sami sladili puslice, a da ste kuru ležanja izdržavali sa kapetanom Miklošićem... «

»Hi, hi, hi...«

»Da li je gospođi i gospodi poznat prekjučerašnji događaj?« upita Italijan bez prelaza. »Nekoga su odveli odavde — sam đavo ga odveo, ili tačnije njegova gospođa majka, jedna energična dama, mnogo mi se svidela. Taj neko je mladi Šnerman, Anton Šnerman, koji je sedeo tamo napred, za stolom gospođice Klefeld — vidite, njegovo mesto je prazno. Uskoro će opet biti zauzeto, ne brinem se što se toga tiče, ali eto, Antona je nestalo, kao da je odleteo, za tren oka i pre nego što je i trepnuo. Već godinu i po dana bio je ovde, sa svojih šesnaest godina; trebalo je da ostane još šest meseca. A šta se zbi? Ne znam ko je došanuo gospođi Šnerman, tek u svakom slučaju nanjušila je nešto o vladanju svoga sinka u Baccho et ceteris. Ona ti banu na pozornicu bez prijave — prava matrona, za tri glave viša od mene, bele kose i puna gneva — bez reči prilepi gospodinu Antonu nekoliko šamara, zgrabi ga za jaku i strpa u voz. »Ako treba da propadne, kaže, to može i dole.« I hopla, pa s njim kući!«

Smejali su se svi koji su ga čuli, jer je gospodin Setembrini pričao vrlo šaljivo. Izgleda da je bio dobro obavešten o onom što se događa, iako je na zajednički život ovih ljudi ovde gledao kritički i sa ironijom. On je sve znao. Znao je imena, pa donekle i prilike novih gostiju; pričao je da je juče kod toga i toga ili te i te izvršena resekcija rebara, i iz pouzdanog izvora znao je da se od iduće jeseni neće više primati bolesnici sa temperaturom preko 38,5.

Prošle noći, po njegovom pričanju, kučence gospođe Kapaculijas iz Mitilene selo je na električno dugme svetlosnog signala na noćnom stočiću svoje gospodarice, zbog čega je nastala velika trka i uzbuna, pogotovu što gospođu Kapaculijas nisu zatekli samu, već u društvu asesora Distmunda iz Fridrihshafena. Čak je i doktor Blumenkol morao da se nasmeje na tu priču, lepa Marusja prosto se gušila u svojoj namirisanoj maramici, a gospođa Šter je sve vrištala, stiskajući obema rukama levu dojku.

Ali sa rođacima, Lodoviko Setembrini je govorio i o sebi i svome poreklu, ili kad su šetali, ili prilikom sedeljke posle večere, ili posle ručka, kad bi većina pacijenata već bila otišla, a njih trojica ostali da sede još neko vreme na kraju stola, dok su devojke raspremale stolove, a Hans Kastorp pušio Mariju Mančini, koja mu je u trećoj nedelji opet počela da prija. Prateći Italijana s pažnjom i kritički, iznenađen ali voljan da se podvrgne tuđem uticaju, slušao je njegovo pričanje, koje mu je otvaralo jedan čudan i sasvim nov svet.

Setembrini je pričao o svome dedi, koji je bio advokat u Milanu, ali pre svega veliki patriot i nešto kao politički agitator, govornik i publicista — i on opozicionar kao i unuk mu, samo što je to ispoljavao u većem stilu, smelije. Jer dok je Setembrini, kako je sam s gorčinom primetio, bio prinuđen da samo ismeva život i naravi u internacionalnom sanatorijumu Berghof, da ih podvrgava podrugljivoj kritici i da protestuje protiv toga u ime jednog lepog i delotvornog čovečanstva, njegov predak je zadavao brige vlastima i vladama, kovao zavere protiv Austrije i Svete alijanse, koja je onda držala njegovu razjedinjenu otadžbinu pod jarmom mračnog ropstva, i bio revnostan član izvesnih tajnih udruženja, rasutih po celoj Italiji — bio carbonaro, kako reče Setembrini, najednom spustivši glas, kao da je i sad još zabranjeno o tome govoriti. Ukratko, taj Đuzepe Setembrini prikazivao se slušaocima, po pričanju unuka, kao neka mračna, strasna i buntovnička egzistencija, kao vođa i zaverenik, pa i pored sveg poštovanja koje su se iz učtivosti trudili da pokažu, rođaci nisu uspeli da sasvim uklone sa svojih lica izraz nepoverljive antipatije, pa čak i odvratnosti. Istina je da su pomenute stvari bile naročite prirode: to što su slušali događalo se u davna vremena, gotovo pre sto godina, pripadalo je istoriji. A iz istorije, naročito stare, bila im je teorijski dobro poznata priroda toga o čemu su ovde slušali: neustrašiva i očajnička ljubav prema slobodi i nesavitljiva mržnja protiv tirana, mada nikad nisu mislili da će s tim doći u tako ljudski neposredan dodir. Sem toga, sa buntovničkim i zaverenićkim duhom toga dede bila je, kao što su čuli, spojena velika ljubav prema otadžbini, koju je hteo da vidi ujedinjenu i slobodnu — štaviše, njegova prevratnička delatnost bila je plod i rezultat toga jedinjenja dostojnog svakog poštovanja, i ma kako čudna izgledala rođacima, i jednom i drugom, ta mešavina buntovničkog duha i patriotizma — jer oni su bili navikli da patriotizam izjednačuju sa izvesnim smislom za održanje reda — morali su ipak u sebi priznati da je, prema prilikama i vremenu o kojima je reč, pobuna mogla značiti isto što i građanska vrlina, a lojalna umerenost isto što i indolentna ravnodušnost prema državi.

Ali Setembrinijev deda nije bio samo italijanski patriota, već i sugrađanin i saborac svih naroda koji žude za slobodom. Jer posle neuspeha jednog prepada i pokušaja državnog udara, koji je bio preduzet u Turinu i u kome je on učestvovao rečju i delom, i jedva umakao žbirima kneza Meterniha, vreme provedeno u izgnanstvu upotrebio je na to da se bori i proliva svoju krv u Španiji za Konstituantu, a u Grčkoj za nezavisnost helenskog naroda. U ovoj zemlji je došao na svet Setembrinijev otac — zbog čega je bez sumnje i postao tako veliki humanista i ljubitelj klasične starine — rođen inače od majke nemačke krvi, jer Đuzepe se s tom devojkom venčao u Švajcarskoj i u daljim svojim pustolovinama vodio je sa sobom. Kasnije, posle desetogodišnjeg izgnanstva, mogao je da se vrati u zemlju, i nastanio se kao advokat u Milanu, ali nikako nije prestajao da i dalje govorom i pisanom reči, u stihu i

prozi, poziva narod na slobodu i uspostavljanje jedinstvene republike, da sa strasnim, diktatorskim zanosom sastavlja revolucionarne programe i da jasnim stilom objavljuje ujedinjenje oslobođenih naroda radi stvaranja opšte sreće. Jedan detalj, koji je pomenuo Setembrini unuk, napravio je naročiti utisak na mladoga Hansa Kastorpa: da se deda Đuzepe celoga svoga života pojavljivao među svojim sugrađanima u crnom odelu, jer on, govorio je, nosi crninu za Italijom, svojom domovinom," koja propada u bedi i ropstvu. Kad je to čuo Hans Kastorp — koji je uostalom već i ranije nekoliko puta u mislima pravio poređenja — morao se setiti svoga rođenog dede koji je takođe, dok god ga je unuk poznavao, nosio uvek crno odelo, ali iz sasvim drugih pobuda nego ovaj deda ovde: sećao se staromodnog odela kojim se pravi Hans Lorenc Kastorp, koji je pripadao proteklom vremenu, privremeno bio prilagodio sadašnjici, ali nagoveštavajući da joj ne pripada, dok se na samrtnom odru to odelo nije svečano sjedinilo s njegovim pravim i njemu prikladnim likom (sa krutom španskom kragnom). To su zaista bila dva sasvim različita starca! Hans Kastorp je razmišljao o tome ukočeno gledajući preda se i oprezno vrteći glavom, tako da se to moglo protumačiti i kao znak divljenja za Đuzepa Setembrinija i kao znak iščuđavanja i neodobravanja. Sem toga, dobro se čuvao da osuđuje ono što mu je bilo strano, već se zadovoljavao poređenjem i konstatovanjem. Video kako se u salonu uzana glava staroga Hansa Lorenca naginje zamišljeno nad slabo pozlaćenim dnom krstionice — tim nasleđem što je nepromenjeno prelazilo s oca na sina — usta zaokrugljenih, jer su mu usne stvarale nemački predmetak »ur« (što znači »pra«), taj potmuli i pobožni zvuk koji vas podseća na ona mesta na kojima i nehotice počnete da koračate snishodljivo i nagnuti napred. I video je Đuzepa Setembrinija kako ispred čete boraca za slobodu juriša na falangu despotizma, sa trobojnom zastavom u ruci, sa isukanom sabljom i crnim očima svečano upravljenim k nebu. I u jednom i u drugom stavu bilo je svakako lepote i časti, mišljaše on, trudeći se utoliko više da bude pravičan što se lično ili jednim delom svoje ličnosti osećao pristrasnim. Jer deda Setembrini se borio za politička prava, dok su njegovom dedi ili bar njegovim precima prvobitno pripadala sva prava, a ološ im ih je oteo u toku četiri veka silom ili lepim rečima... I obojica su, eto, uvek išli odeveni u crno, i deda na Severu i deda na Jugu, i obojica u svrhu da sebe strogo izdvoje od loše današnjice. Ali jedan je to činio iz pobožnosti, u slavu prošlosti i smrti, kojima je po svojoj prirodi pripadao; drugi pak iz pobune i u slavu napretka neprijateljski nastrojenog prema svakoj pobožnosti. Da, to su bila dva različita sveta ili dve suprotne strane sveta, mislio je Hans Kastorp, i kako je, dok je gospodin Setembrini pričao, tako reći stajao između njih i kritički posmatrao čas jedan čas drugi, učinilo mu se da je već jednom iskusio nešto slično. Sećao se kako se jednom sam vozio čamcem u večernjem sumraku po jednom jezeru u Holštajnu, pred kraj leta, ima tome već nekoliko godina. Bilo je oko sedam časova, sunce već beše zašlo, skoro pun mesec već se pojavio na istoku, nad žbunastom obalom. Nekih desetak minuta, dok je Hans Kastorp veslao po tihoj vodi, vladala je neka zbunjujuća i sanjalačka konstelacija. Na zapadu je bio svetao dan, pun staklasto prozirne, nesumnjivo dnevne svetlosti; ali kad bi okrenuo glavu, ugledao bi isto tako savršenu noć sa mesečinom, sasvim čarobnu, kroz koju lutaju vlažne magle. Ta čudna suprotnost trajala je jedva četvrt časa, dok nisu preovladali noć i mesečina, i s radosnim divljenjem prelazile su zasenjene i opsenute oči Hansa Kastorpa sa jedne svetlosti i prizora na drugi, sa dana na noć i sa noći opet na dan. Toga se eto sećao.

Naravno, razmišljao je dalje, da advokat Setembrini, vodeći takav život i pored tako obimne delatnosti, nije mogao postati veliki pravnik. Ali opštim načelom prava nadahnjivao se, kako je uveravao njegov unuk, od detinjstva do kraja života; i mada mu je glava bila trenutno malo mutna a organizam jako zauzet sanatorijumskim obedom od šest jela, Hans

Kastorp se trudio da razume šta je Setembrini mislio kad je taj princip nazvao »izvorom slobode i napretka«. Pod ovom poslednjom reči Hans Kastorp je dosad razumevao nešto kao razvoj čekrka u toku devetnaestog stoleća; i video je da je g. Setembrini dosta cenio takve stvari, a svakako da drukčije nije činio ni njegov deda. Italijan je ukazivao veliku čast otadžbini svoja dva slušaoca, s obzirom da je tamo pronađen barut — koji je od feudalnog oklopa napravio staro gvožđe — kao i štamparija: jer ona je omogućila demokratsko širenje ideja — to jest širenje demokratskih ideja. On je, dakle, hvalio Nemačku u tom pogledu i ukoliko se ticalo prošlosti, iako je smatrao da je pravo da se baš njegovoj zemlji da palmova grančica, jer je ona, dok su drugi narodi još živeli u mraku predrasuda i ropstva, kao prva razvila zastavu prosvećenosti, obrazovanja i slobode. Ali ako je Setembrini ukazivao osobito poštovanje tehnici i saobraćaju, kao što je to učinio već prilikom prvog susreta sa rođacima kod klupe kraj obronka, izgleda da to ipak nije bilo zarad samih tih sila, već s obzirom na njihov značaj za moralno usavršavanje ljudi — jer, kako je radosno izjavio, on njima pridaje takav značaj. Time što tehnika, reče on, potčinjava sve više prirodu, a vezama koje uspostavlja izgradnjom mreža telegrafa i puteva savlađuje klimatske razlike, ona se pokazuje kao najpouzdanije sredstvo da zbliži narode, da doprinese njihovom međusobnom upoznavanju, da utre put za čovečanski sporazum među njima, da uništi njihove predrasude i, najzad, da dovede do njihovog opšteg ujedinjenja. Ljudski rod je izišao iz mraka, straha i mržnje, ali on korača napred i penje se blistavim putem ka jednom definitivnom stanju simpatije, unutrašnje svetlosti, dobrote i sreće, a na tom putu, reče Setembrini, tehnika je najprobitačnije prevozno sredstvo. Ali govoreći tako on je jednim dahom obuhvatio kategorije koje je dosad Hans Kastorp bio navikao da zamišlja kao daleko razdvojene. Tehnika i moral! reče on. A zatim je čak govorio i o Spasitelju hrišćanstva koji je prvi objavio načelo jednakosti i ujedinjenja, posle čega je štampa snažno potpomogla širenje toga načela a velika francuska revolucija najzad ga uzdigla do zakona. Mada mu razlozi nisu bili jasni, sve ovo činilo se mladome Hansu Kastorpa zbilja sasvim i potpuno konfuzno, iako se gospodin Setembrini izražavao jasnim i jedrim rečima. Jednom samo, pričao je on, jednom samo u svome životu, i to na početku svoga zrelog doba, njegov ded je bio od srca srećan, a to je bilo u vreme julske revolucije u Parizu. Glasno i jasno je tada objavio da će jednom svi ljudi ta tri pariska dana staviti pored šest dana stvorenja sveta. Ovde je Hans Kastorp morao da lupi rukom o sto i da se zgrane do dna duše. Činilo mu se da je zbilja suviše da neko može tri letnja dana godine 1830, u toku kojih su Parižani sebi dali novi ustav, da stavi pored onih šest u kojima je Gospod bog odvojio zemlju od vode i stvorio večne zvezde, kao i cveće, drveće, ptice, ribe i sve živo, — pa i kasnije, ostavši sam sa Joahimom, on je u razgovoru izrikom nalazio da je to preterano, štaviše prosto nepristojno.

Ali on je rado pristajao da se podvrgne tuđem uticaju, u onom smislu da je prijatno praviti opite, i zato je ugušio u sebi proteste koji su njegovo osećanje pijeteta i njegov dobar ukus podigli protiv Setembrinijevog shvatanja, govoreći sebi da se ono što mu je izgledalo huljenje može nazvati smelošću, a što mu se činilo neukusno moglo je, bar u onim prilikama, da bude velikodušnost i plemenit entuzijazam: tako, na primer, kad je ded Setembrini barikade nazivao »prestolom naroda« i izjavljivao da treba »koplje građaninovo osvetiti na oltaru čovečanstva«.

Hans Kastorp je znao zašto je slušao gospodina Setembrinija, ne bi to baš umeo jasno da kaže, ali je ipak znao. Bilo je u njegovoj pažnji nešto kao osećanje dužnosti, sem onog odsustva odgovornosti koje ima putnik i gost na letovanju, koji se ne zatvara ni pred kakvim utiskom i dozvoljava da stvari utiču na njega, znajući da će sutra ili prekosutra razmahnuti krilima i opet se vratiti svom uobičajenom redu, — dakle nešto kao glas savesti, i to, da

budemo tačni, glas i opomena u neku ruku rđave savesti nagonili su ga da sluša Italijana, s nogom prebačenom preko noge i povlačeći dim iz svoje Marije Mančini, ili kad bi se utroje iz Engleske četvrti peli ka Berghofu.

Prema Setembrinijevom, gledištu i izlaganju, dva načela borila su se o svet: sila i pravo, tiranija i sloboda, praznoverje i znanje, princip konzervatizma i princip pokreta u stalnom previranju, princip napretka. Jedan bi se mogao nazvati principom azijatskim a drugi principom evropskim, jer Evropa je zemlja pobune, kritike i aktivnosti koja sve preobražava, dok istočni kontinent oličava nepokretnost, neaktivno mirovanje. Nema sumnje koja će od ove dve sile najzad pobediti — to će biti prosvećenost, razumu shodno usavršavanje. Jer na svom sjajnom putu, čoveštvo je povlačilo za sobom sve nove narode, osvajalo sve više zemlje u samoj Evropi i već počelo da prodire i u Aziju. Ali još mnogo treba do njegove potpune pobede, i svi dobronamerni, svi koji su već dobili svetlost, treba još da učine velike i plemenite napore, dok ne svane dan kad će se srušiti monarhije i religije i u onim zemljama našeg kontinenta koje uistinu nisu imale ni svoj osamnaesti vek ni svoju 1789. Ali taj dan će doći — reče Setembrini smešeći se fino pod svojim brkovima — on će doći, ako ne na golubijim nogama, onda na orlovskim krilima, kao zora opšteg bratimljenja svih naroda u znaku razuma, nauke i prava; i doneće sa sobom Svetu alijansu građanskih demokratija, sjajnu suprotnost onoj triput infamnoj alijansi vladara i njihovih kabineta, kojima je ded Đuzepe bio smrtni neprijatelj, — jednom reči doneće republiku sveta. Ali da bi se došlo do tog krajnjeg cilja, potrebno je pre svega to azijatsko načelo ropstva i konzervatizma pogoditi u centar, u životni nerv njegovog otpora, a to znači — Beč. Austriju treba lupiti po glavi i uništiti, prvo kao osvetu za prošlost, a zatim da bismo pripremili put za carstvo pravde i sreće na zemlji.

Ovaj poslednji obrt i zaključak Setembrinijevih rečitih izliva nije više nimalo zanimao Hansa Kastorpa, naprotiv, nije mu se dopadao; štaviše, kad god bi se ponovio, neprijatno ga je vređao, kao neka lična ili nacionalna mržnja, — da i ne govorimo o Joahimu Cimsenu koji bi namršten okretao glavu i prestajao da sluša, čim bi Italijan zaplivao u te vode, pa je čak i opominjao da je vreme misliti na lečenje, ili pokušavao da promeni razgovor. Ni Hans Kastorp nije smatrao da je dužan da obraća pažnju na takve stranputice — nema sumnje da su one ležale van granica onih uticaja kojima je po opomeni svoje savesti trebalo da se podvrgne u cilju opita, — a savest ga je na to opominjala tako jasno da je uvek, kad bi gospodin Setembrini seo pored njih ili im se u polju pridružio, on sam pozivao Italijana da govori o svojim idejama.

Te ideje i težnje i ti ideali, primetio je Setembrini, u njegovoj kući su porodična tradicija. Jer sva trojica su njima posvetili svoj život i svoje snage, ded, otac i unuk, svaki na svoj način: otac ništa manje od dede Đuzepa, mada nije, kao ovaj, bio politički agitator i borac za slobodu, već miran i nežan naučnik, humanista za svojim pultom. A šta je upravo humanizam? Ljubav prema čovečanstvu, eto to i ništa drugo, a samim tim i politika, i pobuna protiv svega onoga što kalja i ponižava ideju čoveka. Prebacivalisu mu da suviše precenjuje formu; ali i lepu formu je on negovao samo radi ljudskog dostojanstva, kao sjajnu antitezu srednjem veku, koji je ne samo bio ogrezao u mržnji prema čoveku i bio pun praznoverja, već je sramno prezirao formu, i od samog početka Đuzepe je zastupao stvar čoveka, zemaljske interese, borio se za slobodu mišljenja i radost života i smatrao da nebo treba ostaviti vrapcima. Prometej! On je, po njemu, bio prvi humanista, i on je identičan sa onim satanom kome je Karduči spevao himnu... Ah, da su rođaci samo mogli da čuju u Bolonji tog starog neprijatelja crkve kako pecka i grdi hrišćansku sentimentalnost romantičara! Kako grmi protiv Manconijevih svetih pesama! Protiv romanticismo, njegove poezije seni i

mesečine, tog romantizma koji je poredio sa »bledom kaluđericom Lunom«! Per Baccho, to je bilo uživanje! I trebalo je samo da čuju kako je Karduči tumačio Dantea — veličao ga je kao žitelja velikoga grada koji je branio delotvornu snagu što preobražava svet i čini ga boljim, a borio se protiv askeze i odricanja od života. Jer imenom »Donna gentile e pietosa« pesnik nije odavao poštu bolešljivoj i mističnoj seni Beatriče: tako se naprotiv zvala njegova žena, koja u spevu personifikuje načelo ovozemaljskog saznanja, praktične životne delatnosti...

Tada je Hans Kastorc čuo i mnogo štošta o Danteu, i to iz najboljeg izvora. Ipak se nije sasvim oslanjao na te podatke, s obzirom na lakomislenost svoga tumača; ali je vredelo svakako čuti da je Dante bio živahan velikovarošanin. A zatim je slušao kako Setembrini govori o sebi i kaže da su se u njegovoj ličnosti, u njemu, unuku Lodoviku, sjedinile težnje njegovih neposrednih predaka, sklonost ka politici njegovog dede i ka humanizmu njegovog oca, jer je on postao književnik, slobodan pisac. Jer književnost nije ništa drugo do ovo: ona je jedinjenje humanizma i politike, jedinjenje koje nastaje utoliko lakše što je sam humanizam već politika, a politika humanizam... Ovde Hans Kastorp naćuli uši i pokuša da razume što je bolje umeo: jer se sad mogao nadati da uvidi koliko je neznanje pivara Magnusa i da shvati zašto je literatura ipak nepšto drugo a ne samo »lepi karakteri«. Da li su, upita Setembrini, njegovi slušaoci ikad čuli štogod o gospodinu Brunetu, Brunetu Latini, pisaru grada Firence oko 1250, koji je napisao knjigu o vrlinama i porocima? Taj pisac je bio prvi koji je Firentincima dao uglađenost i učio ih da govore, i da upravljaju svojom republikom prema pravilima politike. »Eto vam, gospodo!« uzviknu Setembrini. »Eto vam!« I on poče da govori o »reči«, o kultu reči, o elokvenciji, koju nazva trijumfom čovečanstva. Jer reč je čast ljudska, i samo ona čini život dostojnim čoveka. Ne samo humanizam, — humanost uopšte, svako ljudsko dostojanstvo, svako poštovanje čoveka i ljudsko samopoštovanje nerazdvojno je povezano sa rečju, sa književnošću — (»Eto vidiš«, reče Hans Kastorp kasnije svome rođaku, » eto vidiš da je u literaturi glavno lepa reč. Ja sam to odmah zapazio.«) — i tako je i politika povezana s njom, ili tačnije: ona proizlazi iz spajanja, iz jedinstva humanizma i književnosti, jer lepa reč stvara lepo delo. »Vi ste imali u svojoj zemlji«, reče Setembrini, »pre dve stotine godina jednog pesnika, jednog divnog starog kozera, koji je vrlo mnogo polagao na lep rukopis, jer je smatrao da lep rukopis vodi lepom stilu. Trebalo je da ode korak dalje i da kaže da lep stil vodi lepom delanju. Lepo pisati, to bezmalo znači i lepo misliti, a odatle nije daleko do lepog dela. Sva kultura i svako moralno usavršavanje potiču iz duha književnosti, iz toga duha ljudske časti koji je istovremeno i duh humanosti i politike. Da, to je sve jedno te isto, to je jedna te ista sila i ideja, i može se obuhvatiti jedim imenom. A kako glasi to ime? E pa, to ime je sastavljeno iz dobro poznatih slogova, ali čiji smisao i veličanstvo rođaci svakako još nikad nisu sasvim shvatili, — to ime glasi: civilizacija! I kad njegove usne izgovoriše tu reč, Setembrini podiže svoju malu, žutu desnicu, kao da nekom nazdravlja.

Mladi Hans Kastorp je smatrao da sve to vredi čuti, naravno bez ikakvih obaveza i više kao eksperiment, ali je ipak smatrao da je u svakom slučaju vredno čuti, i u tome smislu izrazio se i pred Joahimom Cimsenom o tome, ali je on baš imao termometar u ustima i mogao je da odgovori samo nejasno, a posle je bio suviše zauzet čitanjem cifara i zavođenjem u temperaturni list, da bi mogao da kaže štogod više o Setembrinijevim gledištima. Hans Kastorp je, kao što rekosmo, sve ovo primao u najboljoj nameri i otvarao tome svoju dušu, da bi došao do saznanja: iz čega se pre svega jasno vidi koliko se budan čovek razlikuje od onog što glupo sanja, kakav je bio Hans Kastorp kad je već više puta nazvao gospodina Setembrinija u lice verglašem i iz sve snage pokušavao da ga odgurne zato

što »ovde smeta«. Ali, kao budan, slušao ga je učtivo i pažljivo i trudio se pošteno da izgladi i suzbije otpor, koji bi se javio u njemu protiv mentorovog shvatanja i izlaganja. Jer da se nešto u njemu opiralo, ne treba poricati: bio je to onaj raniji stari otpor, koji se u njemu javljao oduvek, kao i otpor koji je naročito proizlazio iz sadašnje situacije, iz njegovih delom posrednih delom zatajenih doživljaja koje je imao sa ovim ljudima ovde.

Šta je čovek, kako se lako vara savest njegova! Kako on ume čak i u glasu dužnosti da načuje dopuštenje za strast! Iz osećanja dužnosti, pravednosti i ravnoteže radi, slušao je Hans Kastorp Setembrinija i dobronamerno je ispitivao njegove poglede na razum, republiku, lepi stil — gotov da se podvrgne uticaju. Ali kasnije je nalazio da pokazuje utoliko više čvrstine ako svojim mislima opet pusti na volju u drugom, u suprotpom pravcu, štaviše — da odmah izrazimo svu našu sumnju ili celo naše mišljenje — on je gospodina Setembrinija slušao samo u tu svrhu da bi od svoje savesti dobio ovlašćenje za slobodno delanje koje mu savest inače ne bi dala. A šta je bilo ili ko se nalazio na toj drugoj strani, suprotnoj patriotizmu, ljudskom dostojanstvu i lepoj književnosti, na strani ka kojoj je Hans Kastorp mislio da opet sme da upravi svoje misli i svoje delanje? Tamo se nalazila... Klavdija Šoša, — troma, crvotočna, sa mongolskim očima; i sećajući se nje (ustalom »sećati se« suviše je uzdržljiv izraz za način na koji se on njoj u duši obraćao), Hansu Kastorpu se opet činilo kao da sedi u čamcu na onom holštajnskom jezeru i okreće zasenjene i opsenute oči sa staklaste svetlosti dana na zapadnoj obali prema noći punoj mesečine kroz koju lutaju magle, na istočnoj strani neba.

TERMOMETAR

Nedelja Hansa Kastorpa računala se od utorka do utorka, pošto je jednog utorka i prispeo. Još pre nekoliko dana platio je u birou svoj drugi nedeljni račun — skroman nedeljni račun od okruglo 160 franaka, skroman i opravdan, po njegovom nahođenju, čak i kad se uopšte ne bi uzela u obzir izvesna neprocenjiva preimućstva boravka ovde, baš zato što se ne mogu izračunati u novcu, niti izvesni dodaci — koji bi se naravno mogli izračunati kad bi se samo htelo, kao na primer muzika na terasi svake druge nedelje i predavanja doktora Krokovskog — već samo i isključivo pansion, ono što se pruža kao stan i hrana, udobna soba i pet ogromnih obeda.

»Nije mnogo, pre je jevtino, ne možeš se žaliti da te ovde globe«, reče gost pacijentu. »Tebi, dakle, treba okruglo 650 franaka mesečno za stan i hranu, a u to je uračunato i lečenje. Uzmimo da daješ mesečno još trideset franaka na napojnice, ako se ponašaš kako valja i ako ti je stalo do ljubaznih lica. To čini 680. Dobro. Reći ćeš mi da ima još troškova i izdataka. Tu su i drugi izdaci, za piće, kozmetiku, cigare, ponekad čovek napravi izlet, izveze se kolima, recimo, a s vremena na vreme naiđe račun za obućara i krojača. Ali računajući sve u svemu, ti i pored najbolje volje ne trošiš mesečno ni hiljadu franaka! Čak ni osam stotina. A to ne iznosi ni 10.000 maraka godišnje. Više nije ni u kom slučaju. I to ti je dovoljno za život.«

»Računanje napamet — pet!« reče Joahim. »Nisam ni znao da si tako vešt u tome. A što odmah izvodiš račun za čitavu godinu, to zbilja znači ne biti sitničar. Nesumnjivo si nešto naučio ovde gore. Znaš da ne pušim, a nadam se da neću ovde ni odelo morati da pravim, — ne, hvala lepo!«

»Znači da sam čak i suviše računao«, reče Hans Kastorp malo zbunjen. Kako se samo moglo dogoditi da svom rođaku stavi u račun cigare i nova odela! A što se tiče njegove veštine da računa napamet, to je bila samo varka i zabluda Joahimova u pogledu njegovih prirodnih darova. Jer kao u svemu drugom, on je i u ovom bio pre spor i bez žara, i u ovom slučaju njegov brzi proračun nije bio nikakva improvizacija već je počivao na pripremi, i to pismenoj pripremi: jedne večeri, za vreme obaveznog odmaranja (jer i on je uveče ležao na balkonu, pošto su to svi činili), Hans Kastorp se bio naročito digao sa odlične stolice za odmaranje da bi, gonjen jednom iznenadnom mišlju, doneo iz sobe hartiju i olovku da računa. I tako je utvrdio da je njegovom rođaku, ili tačnije da je ovde uopšte, sve u svemu, potrebno 12.000 franaka godišnje, i, više u šali, u sebi zaključio da, što se njega lično tiče, on ima više nego što mu treba za život ovde, pošto je njegov prihod iznosio nekih 18—19.000 franaka godišnje.

Tako je, dakle, još pre tri dana bio platio svoj račun od druge nedelje, uz zahvalnost i priznanicu, što je značilo da se nalazio usred treće i po planu poslednje nedelje svog boravka ovde gore. Iduće nedelje doživeće još jedan od onih koncerata koji se ponavljaju svakih četrnaest dana, a u ponedeljak isto tako prisustvovaće još jednom od predavanja doktora Krokovskog, održavanim takođe u dvonedeljnim razmacima —tako reče sebi a i svome rođaku — a u utorak ili sredu otputovaće i ostaviće Joahima samog, sirotog Joahima, kome je Radamant dosudio ko zna još koliko meseca, i čije se blage, crne oči uvek tužno zamute kad god se spomene Kastorpov odlazak, koji se tako naglo približava. Blagi bože, kud je nestalo ovog odmora! Protekao, proleteo, prošao — čovek zbilja ne bi umeo reći kako. Najzad, to je ipak bio čitav dvadeset i jedan dan koji su imali da provedu

zajedno, dugi niz dana, kome se na početku nije mogao lako ni kraj sagledati. I sad su najednom od toga ostala samo još tri-četiri tričava dana, neznatan ostatak, bez sumnje malo značajniji usled one dve periodične promene običnog dana, ali ispunjen mislima na pakovanje i rastanak. Ovde gore tri nedelje nisu značile gotovo ništa — to su mu odmah svi rekli. Ovde je najmanja vremenska mera mesec dana, rekao je Setembrini, i kako bavljenje Hansa Kastorpa nije dostizalo tu meru, nije ni bilo nikakvo bavljenje i predstavljalo je samo kratku posetu »forme radi«, kako se ono izrazio savetnik Berens. Da li je zavisilo od pojačanog opšteg sagorevanja to što je vreme ovde prolazilo tako munjevitom brzinom? Takva rapidnost života bila je, istina, uteha za Joahima, s obzirom na onih pet meseca koji mu još preostaju, ako toliko samo bude dosta. Ali za ove tri nedelje trebalo je da malo bolje motre na vreme, kao što se to čini dok se meri temperatura, kad sedam propisanih minuta postanu tako značajan razmak vremena... Hans Kastorp je od srca sažaljevao svoga rođaka, kome se u očima mogla čitati žalost što će uskoro izgubiti prisnog druga — sažaljevao ga je zaista neobično mnogo, kad pomisli da će jadnik ostati sad zauvek bez njega, dok će on opet živeti u ravnici i raditi u službi tehnike i saobraćaja koji spajaju narode. Osećao je zbilja silno sažaljenje, od koga su ga u nekim trenucima gotovo bolele grudi, tako silno i živo da je ponekad ozbiljno sumnjao da će imati srca i biti u stanju da Joahima ostavi ovde sama. Do te mere ga je ponekad tištalo to osećanje, i svakako da je ono bilo razlog što je sam on sve manje govorio o svom odlasku; Joahim je baš bio taj koji je s vremena na vreme započinjao razgovor o tome, dok Hans Kastorp, kao što rekosmo, izgleda iz urođenog osećanja takta do poslednjeg trenutka nije hteo da misli na to.

»Nadajmo se bar«, reče Joahim, »da si se oporavio kod nas i da ćeš, kad se spustiš, osetiti da si se okrepio.«

»Dakle, pozdraviću ih sve od tebe«, odgovori Hans Kastorp, »i reći im da ćeš najkasnije za pet meseca i ti doći. Oporavio? Misliš, da li sam se oporavio za ovih nekoliko dana? Nadam se da jesam. Čak i za ovako kratko vreme moralo je da bude nekog oporavka. Istina, bilo je ovde za mene toliko novih utisaka, novih u svakom pogledu, vrlo nadražujućih, ali i zamornih za duh i telo. Nemam osećanje da sam s njima izišao nakraj i da sam se aklimatizovao, što je u stvari prvi uslov za svaki oporavak. Marija je, hvala bogu, ona stara, otpre nekoliko dana ima mi opet onaj stari ukus. Ali s vremena na vreme moja se maramica i dalje zacrveni kad je upotrebim, a ni proklete vatre u licu i onog besmislenog lupanja srca neću se izgleda dokraja osloboditi. Ne, ne, o nekoj aklimatizaciji se kod mene upravo ne može govoriti, a i kako bi moglo posle tako kratkog vremena? Trebalo bi duže pa da se čovek ovde aklimatizuje i savlada sve čudne utiske, i tek onda bi moglo da počne oporavljanje i gojenje. Šteta. Kažem »šteta«, jer je bilo nesumnjivo pogrešno s moje strane što za ovaj boravak nisam odredio više vremena — jer, najzad, bilo ga je. Tako mi se čini da ću se kod kuće, dole u ravnici, pre svega morati da oporavljam od »oporavljanja« i tri nedelje samo da spavam, toliko mi se ponekad čini da sam iznuren. I na sve to došao je još i ovaj vraški katar...«

Izgledalo je zaista da će se Hans Kastorp vratiti kući sa prvorazrednom kijavicom. Bio je nazebao, verovatno dok je po propisu ležao na balkonu, i to — da nagađamo još jednom — za vreme ležanja uveče, što je činio otpre nekoliko dana, uprkos vlažnog i hladnog vremena, koje je davalo utisak da se neće popraviti pre njegovog odlaska. Čuo je, međutim, da se ovo vreme ne smatra za ružno; ovde gore nije uopšte ni postojao pojam ružnog vremena, nikakvog se vremena nisu plašili, jedva su se na njega obazirali; i sa osobinom mladosti da lako prima i povinuje se, sa svom njenom gotovošću da se prilagodi mislima i običajima sredine u kojoj se baš nalazi, Hans Kastorp beše počeo i sam da usvaja tu ravnodušnost.

Moglo je da lije kao iz kabla, ipak se nije smatralo da je zbog toga vazduh manje suv. On to zaista i nije bio, jer je čoveku i dalje lice gorelo kao da je u pregrejanoj sobi ili kao da je popio mnogo vina. A što se tiče hladnoće, koja je bila osetna, ne bi bilo mnogo pametno bežati od nje u sobu, jer pošto nije padao sneg, nije se grejalo, a sedeti u sobi nije bilo niukoliko ugodnije nego ležati na balkonu, u zimskom kaputu i zamotan, prema svim pravilima veštine, u dva dobra ćebeta od kamilje dlake. Naprotiv i obrnuto: ovaj poslednji položaj bio je nesravnjeno ugodniji, bio je to naprosto najprijatniji položaj u kome se Hans Kastorp, koliko se sećao, ikad nalazio, — i u ovom svom rasuđivanju nije se dao zavesti time što je nekakav književnik i karbonar taj položaj nazvao »horizontalnim«, dajući ovoj reči pakostan i zlonameran smisao. Nalazio je da je u tom položaju prijatno, naročito uveče, kad bi pored njega na stočiću gorela lampa a on, utopljen u ćebad, sa opet ukusnom Marijom Mančini u zubima, uživao u svim tim teško objašnjivim preimućstvima ovog tipa stolice za ležanje; vrh nosa mu je istina bio smrznut, a knjigu — bila je to još ona ista, Ocean steamships — držao je rukama dakako crvenim i ukočenim od hladnoće, i kroz balkonski svod gledao sve tamniju dolinu, ukrašenu svetiljkama mestimice rasutim, mestimice gusto zbijenim, odakle je gotovo svake večeri, i to najmanje jedan čas, dopirala muzika — prijatno prigušeni zvuci dobro poznatih melodija: bili su to odlomci iz opera, partije iz Karmena, Trubadura ili Čarobnog strelca, pa skladni, poletni valceri, marševi, kod kojih je, oduševljen, klimao glavom uz takt, i po koja vesela mazurka. Ne, ona se u stvari zvala Marusja, ta devojka s malim rubinom, a u susednoj lođi, iza zida od debelog mlečnog stakla, ležao je Joahim, s kojim bi Hans Kastorp s vremena na vreme izmenjao poneku reč, s pažnjom, vodeći uvek računa o drugim »horizontalcima«. Joahimu je u njegovoj lođi bilo isto tako dobro kao i Hansu Kastorpu, iako nije bio muzikalan i nije umeo tako da uživa u večernjim koncertima. Šteta za njega! Umesto toga, on je svakako čitao rusku gramatiku. A Hans Kastorp je ostavio Ocean steamships na ćebe i od srca uživajući slušao muziku, pronicao sa zadovoljstvom u prozirnu dubinu njene kompozicije i osećao tako prisno uživanje u ponekoj karakterističnoj i skladnoj melodijskoj inspiraciji, da se onda samo sa neprijateljstvom sećao Setembrinijevih reči o muzici, njegovih tako neprijatnih izjava, kao što je, na primer, ona da je muzika politički sumnjivog karaktera — što zaista nije bilo ništa bolje od primedbe deda-Đuzepa o julskoj revoluciji i šest dana za koje je stvoren svet.

Joahim, dakle, nije uživao toliko u muzici, a nije znao ni za aromatično zadovoljstvo od pušenja, ali je inače ležao isto tako udobno u svojoj lođi, zaštićen i zadovoljan. Dan se završio, za ovaj put sve je svršeno, čovek je bio siguran da se danas ništa više neće dogoditi, da neće biti nikakvih uzbuđenja, da se od muskulature srca neće više tražiti nikakav napor. Ali u isto vreme čovek je bio siguran da će se sutra sve opet ponoviti, sa svom verovatnoćom koja izlazi iz skučenog, povoljnog i u svemu uređenog načina života; i ta dvostruka sigurnost i zaštićenost, zajedno sa muzikom i ponovnim uživanjem u aromi Marije Mančini, učinila je da se mladi Hans Kastorp, dok je tako ležao uveče, nalazio u stanju istinske sreće.

Ali sve to nije sprečilo da gost i mekušni novajlija ne nazebe svojski na tom obaveznom ležanju (ili ma gde drugde). Izgledalo je da će dobiti jaku kijavicu; ona mu je pritiskala čeonu duplju, resica u grlu bila mu je ranjava i bolela ga je, vazduh mu nije prolazio kao obično kroz kanal od prirode za to predviđen, već se probijao hladan, sa teškoćom i neprestano dražeći na kašalj. Glas mu je preko noći dobio boju potmulog basa, kao da je pregoreo od jakih pića, i, kako reče, te noći nije oka sklopio, pošto ga je suvo grlo gušilo i teralo da se neprestano prevrće po jastuku.

»To je do krajnosti neprijatno«, reče Joahim, »i skoro nezgodno. Nazeb, treba da znaš, ovde nije reçu, tvrde da ne postoji. Zvanično mišljenje je da ga suv vazduh sprečava, i kao

pacijent čovek bi se kod Berensa zlo proveo kad bi rekao da je nazebao. Ali s tobom je nešto drugo, ti najzad imaš pravo na to. Bilo bi dobro ako bismo još mogli da presečemo katar; u ravnici, zna se kakva je praksa, ali ovde — sumnjam da bi se ovde za to dovoljno interesovali. Bolje da se čovek ovde ne razboli, niko o tome ne vodi računa. To je stara istina, i ti ćeš je, eto, najzad iskusiti. Kad sam ja došao, bila je ovde jedna gospođa koja se cele nedelje držala za uvo i žalila na bolove, i najzad ga je Berens pogledao. »Možete biti potpuno spokojni«, reče, »tuberkulozno nije.« Nego, moramo da vidimo šta se može učiniti. Reći ću to sutra izjutra maseru, kad dođe kod mene: to je zvaničan put. A on će sprovesti dalje, pa će se valjda ipak nešto učiniti za tebe.«

Tako reče Joahim; i zvaničan put pokaza se kao dobar. Već u petak, kad se Hans Kastorp vratio sa jutarnje šetnje, neko zakuca na vrata njegove sobe, i tako je došlo do ličnog poznanstva sa gospođicom fon Milendonk ili »gospođom nastojnicom«, kako su je zvali. Dotle je samo izdaleka viđao ovu očigledno vrlo zaposlenu ženu, kad prelazi hodnik, izlazeći iz jedne bolesničke sobe da bi ušla u drugu, prekoputa, ili bi je ugledao kad se za trenutak pojavi u trpezariji i čuo tada njen kreštavi glas. Sad ga je, eto, lično udostojila posete; privučena njegovim katarom, zakucala je koščatom rukom, odsečno i kratko, na vrata njegove sobe i ušla gotovo pre nego što je i rekao »slobodno«, nagnuvši se na pragu još jednom unazad da bi se uverila da nije pogrešila broj sobe.

»Trideset i četiri«, zakreštaa ne spuštajući glas. »Tako je. Čoveče, on me dit que vous pris froid, I hear you have caught a cold, ich höre, Sie sind erkältet, čujem da ste nazebli? Kojim jezikom da govorim sa vama? Nemački. vidim već. Ah, gost mladoga Cimsena, vidim već. Moram u operacionu salu. Tamo je jedan što treba da dobije narkozu, a jeo je salatu od boranije. Ako čovek ne otvara oči na sve strane ... A vi, čoveče, kažete da ste ovde nazebli?«

Hans Kastorp je bio zapanjen načinom govora ove stare dame i plemićke. Dok je govorila prelazila je preko sonstvenih reči, nemirno uvijala vratom, krećući neprestano glavom i njuškajući uzdignuta, nosa, kao što čine životinje u kavezu, a pred sobom je držala svoju pegavu desnu ruku, malo stegnutu, s palcem uzdignutim, klateći je u zglavku, kao da hoće da kaže: »Brzo, požurite! Ne slušajte šta ja govorim, već govorite sami, pa da idem!« Imala je četrdesetak godina, bila je sićušna rasta, bez oblika, na sebi je imala beli bolnički mantil, stegnut pojasom, na čijim je grudima visio krst od granata. Ispod bolničke kape virila joj je retka, riđa kosa, njene vodnjikavo plave oči, zapaljenih kapaka, povrh toga sa već prilično razvijenim čmičkom na jednom od njih, imale su nestalan. pogled, nos joj je bio prćav, usta šorava, a sem toga je donju usnu, krivu i isturenu, u govoru pokretala kao lopatu. Hans Kastorp ju je posmatrao sa svom skromnom i trpeljivom ljubaznošću, punom poverenja, koja mu je bila urođena.

»Kakav je to nazeb, a?« upita glavna sestra opet, pokušavajući da očima da prodiran pogled, ali joj to ne pođe za rukom, jer one skliznuše u stranu. »Mi ne volimo takve nazebe. Da li vi često nazebete? Nije li i vaš rođak imao često nazeb? A koliko vam je godina? Dvadeset i četiri? U tim godinama hoće. I sad ste došli ovamo gore i nazebli? Ovde ne bi trebalo da govorimo o »nazebu«, poštovani čoveče, to su vam samo blebetanja od dole.« (U njenim ustima je reč »blebetanje« imala nečeg sasvim odvratnog i pustolovnog, onako kako ju je ona izgovarala, pokrećući donjom usnom kao lopatom.) »Vi imate najlepši katar bronhija, to priznajem, to vam se vidi već po očima.« (I ona opet pokuša da ga pogleda u oči prodirnim pogledom, opet bez stvarnog uspeha.) »Ali katar ne dolazi od nazeba, već od neke infekcije za koju smo bili prijemčivi, i pitanje je samo da li je to neka naivna infekcija ili pak neka manje naivna, sve drugo je blebetanje.« (Opet to grozno »blebetanje«!) »Moguće je da ste vi pre skloni kakvoj naivnoj formi nazeba«, reče i pogleda ga svojim već prilično

razvijenim čmičkom, ni sam nije znao kako. »Evo vam jedno naivno antiseptično sredstvo. Možda će vam pomoći.« I iz crne kožne torbe koja joj je visila o pojasu izvuče jedan paketić i stavi ga na sto. Bio je to formol. »Uostalom, izgledate zajapureni, kao da imate vatru.« I ona se i dalje trudila da ga gleda pravo u lice, ali uvek pogledom koji je pomalo skretao u stranu. »Jeste li izmerili temperaturu?«

On reče da nije.

»A zašto niste?« upita ona i njena kriva i isturena donja usna ostade viseći u vazduhu.

Ćutao je. Dobri Hans Kastorp bio je još tako mlad da je mogao da zanemi kao đače u školi, koje stoji u klupi, ne zna da odgovori i ćuti.

»Da li vi uopšte merite temperaturu?«

»Pa da, gospođo nastojnice. Kad imam vatru.«

»Čoveče, pa ljudi je pre svega mere da bi videli da li imaju vatru. A po vašem mišljenju, sad je nemate?«

»Ne znam sigurno, gospođo nastojnice, ne mogu baš da pravim razliku. Malo sam vreo i zimogrožljiv još otkako sam stigao ovde.«

»Aha. A gde vam je termometar?«

»Nemam ga ovde, gospođo nastojnice. Šta će mi? Došao sam ovamo samo u posetu, ja sam zdrav.«

»Blebetanje! Jeste li me zvali zato što ste zdravi?«

»Ne«, nasmeja se on učtivo, »već zato što sam malo...«

» nazebao. Da, imali smo mi već često takve nazebe. Evo!« reče i opet potraži po svojoj torbi i izvuče dve duguljaste futrole, jednu crnu a drugu crvenu, koje takođe stavi na sto. »Ovaj ovde košta tri i po franka, a ovaj ovde pet franaka. Naravno, bolje ćete proći ako uzmete ovaj od pet. On može da vam traje za čitav život, ako pazite kad s njim rukujete.«

On, smešeći se, uze sa stola crvenu futrolu i otvori je. Lepo, kao kakav adiđar, ležao je stakleni instrument u udubljenju napravljenom tačno prema njegovom obliku i postavljenom crvenom kadifom. Celi stepeni bili su obeleženi crvenim crtama, deseti delovi crnim. Cifre su bile crvene, a donji uži deo ispunjen blistavo sjajnom živom. Živin stub stajao je nisko, daleko ispod normalne toplote tela.

Hans Kastorp je znao šta je dužan sebi i svome ugledu.

»Uzeću ovaj«, reče, čak i ne pogledavši drugi. »Ovaj od pet. Smem li vam odmah...«

»U redu!« zakrešta nastojnica. »Ne treba nikako cicijašiti kad je u pitanju važna kupovina. Nije hitno, biće vam već stavljeno u račun. Dajte mi ga, prvo ćemo sasvim da ga smanjimo, da ga sabijemo sasvim do dole — ovako.« I ona mu uze termometar iz ruke, tresnu njime nekoliko puta kroz vazduh, i sabi živu još dublje, ispod 35. »Popeće se već, skočiće već, taj Merkur!« reče. »Evo vam vaše nove tekovine. Vi bez sumnje već znate kako se to kod nas radi? Pod vaš poštovani jezik, pa držati sedam minuta, i tako četiri puta dnevno, ali dobro ga stegnuti cenjenim usnama. Zbogom, čoveče! Želim vam dobar ishod!« I ona iziđe iz sobe.

Hans Kastorp, koji se beše poklonio, stajao je kraj stola i gledao u vrata kroz koja je izišla, i u instrument koji je ostavila. »To je dakle glavna sestra fon Milendonk«, pomisli. »Setembrini je ne trpi, i istina je da ima neprijatnih osobina. Čmičak nije baš lep, ali ga svakako nema uvek. Ali zašto me uvek oslovljava sa »čoveče«? Sasvim je familijarno i čudnovato. I eto, prodala mi je termometar — izgleda da ih uvek ima po dva-tri u torbi. Kažu da ih ovde svuda ima, u svim radnjama, Joahim kaže i tamo gde ih nikad ne bi očekivao. Ali ja nisam morao da se mučim oko kupovine, sam mi je pao u krilo.«

On izvadi iz futrole tanani instrument, osmotri, ga, a zatim poče nemirno da hoda po sobi držeći ga u ruci. Srce mu je lupalo brzo i snažno. Pogleda otvorena balkonska vrata, a zatim pođe ka sobnim vratima, gonjen nekom željom da potraži Joahima, ali se predomisli i opet stade kraj stola, nakašljavši se da bi proverio da li mu je glas promukao. Zatim poče jako da kašlje. »Da, treba da vidim da li imam vatru usled kijavice«, reče i brzo otavi termometar u usta, metnuvši kraj sa živom pod jezik, tako da mu je instrument strčao ukoso nagore između usana, kojima ga je čvrsto stegao da ne bi ulazio vazduh spolja. Potom pogleda na ručni sat: bilo je pola deset prošlo šest minuta. I on poče da čeka da prođe sedam minuta.

»Ni sekund više«, pomisli, »ali ni sekund manje Na mene se mogu osloniti, u oba slučaja. Nemaju potrebe da mi ga zamene »nemom sestrom« kao kod one devojke o kojoj je pričao Setembrini — Otilije Knajfer.« I on poče da hoda po sobi, pritiskujući jezikom instrument.

Vreme je milelo, činilo mu se da je određeni rok beskrajan. Kad je pogledao kazaljku na satu, tek je bilo prošlo dva i po minuta, a on se bio uplašio da ne propusti trenutak. Uradio je bezbroj stvari: uzeo je neke predmete i opet ih vratio na mesto izišao na balkon, pazeći da ga rođak ne primeti, prešao pogledom predeo, tu visoravan čiji su mu svi oblici bili već tako prisno poznati, sa svim svojim čukama, grebenima i liticama, sa isturenom kulisom Brembila s leve strane, čija se grbina spuštala koso ka naselju a bokove joj pokrivalo kržljavo šipražje, sa nizom brda s desne strane, čija je imena isto tako dobro znao, i sa Altajnvandom koji, posmatran odavde, kao da je zatvarao dolinu s juga. Gledao je na staze i leje baštenske zaravni, na veštačku pećinu, srebrnu jelu, slušao neko šaputanje koje je dolazilo sa terase za ležanje, i vratio se opet u sobu, trudeći se da popravi položaj instrumenta u ustima, a zatim pokretom ruke zadiže rukav sa zglavka i prinese levicu licu, i nađe da je najzad, s mukom i nevoljom, prošlo šest minuta, kao da ih čovek gura, muva i rita. A kako se, stojeći nasred sobe, bio sasvim zaneo i svojim mislima pustio na volju, poslednji još preostali minut neprimetno umače, kao da je dobio krila, još jedan pokret rukom pokaza mu da je sedmi minut neprimetno promakao, i da je već bio malo zakasnio: trećina osmog minuta već je pripadala prošlosti. Pomislivši u sebi da to ne mari ništa, da za ishod ne čini i ne znači ništa, istrže termometar iz usta i zbunjenim očima zagleda se u njega.

Nije mogao odmah da razazna podatak: sjaj žive poklapao se sa refleksom pljosnatog staklenog omota, čas je izgledalo da je stub sasvim gore, čas da ga uopšte nema; on prinese instrument očima, okretaše ga na jednu pa na drugu stranu, ali ništa nije razaznao. Najzad, posle jednog srećnog pokreta, slika postade jasna, on zadrža čvrsto ruku i brzo stavi u pokret svoj mozak. Zaista, živa je bila skočila, dobro skočila, stub se bio popeo prilično visoko, stajao je nekoliko crtica iznad granice normalne toplote: Hans Kastorp je imao 37,6.

Usred bela dana, između deset i pola jedanaest, 37,6 — to je suviše! To je bila zbilja »temperatura«, vatra kao posledica infekcije kojoj je bio podložan, i sad je samo pitanje kakva je to bila infekcija. 37,6 — pa više nije imao ni Joahim, više ovde nije imao niko, sem ako nije bio teško bolestan i moribund i ležao u postelji, ni Klefeldova sa pneumotoraksom, ni... pa ni madam Šoša. Naravno da u njegovom slučaju to nije bilo baš isto, — kod njega je prosto vatra od nazeba, kako se to dole nazivalo. Ali to se. ipak nije moglo potpuno razlikovati i tačno izdvojiti; Hans Kastorp nije verovao da je temperaturu dobio tek otkako je nazebao i morao je zažaliti što još ranije nije konsultovao živu, odmah u početku, kako mu je savetnik Berens to bio preporučio. Taj savet bio je sasvim pametan, sad se to videlo, i Setembrini nije apsolutno imao pravo što se tome onako podrugljivo smejao — Setembrini, sa svojom republikom i lepim stilom. Hans Kastorp je prezirao republiku i lepi stil dok je sve iznova proveravao podatak na termometru, živu koju je usled odbleska gubio iz vida više

puta, pa onda revnosnim okretanjem i prevrtanjem instrumenta opet nalazio. Termometar je pokazivao tačno 37,6, i to rano pre podne.

Bio je silno uzbuđen. Nekoliko puta prošao je kroz sobu sa termometrom u ruci, držeći ga vodoravno da ga ne bi nekako poremetio vertikalnim potresima, zatim ga stavi vrlo pažljivo na umivaonik, i pre svega ode sa vrskaputom i ćebadima na balkon, da leži. Sedeći, prebaci ćebad oko sebe kao što je bio naučio, već izvežbanom rukom, prvo sa strane, pa od dole, jedno pa drugo, a zatim je mirno ležao, očekujući vreme drugog doručka i Joahimov dolazak. Ponekad bi se nasmešio tako kao da se smeška na nekoga. Ponekad bi mu se digle grudi usled nekog uzdrhtalog gušenja, i onda bi morao da se zakašlje iz svojih kataralnih grudi.

Joahim ga zateče kako još leži, kad je u jedanaest časova, pošto je gong odjeknuo, došao k njemu da idu na doručak.

»Šta je sad?« upita začuđen, prilazeći stolici.

Hans Kastorp je ćutao neko vreme i gledao preda se. Zatim odgovori:

»Eto, najnovije je da imam malu temperaturu.«

»Šta to treba da znači?« upita Joahim. »Da nemaš možda groznicu?«

Hans Kastorp opet ne odgovori odmah, i posle kratkog vremena reče sa izvesnom tromošću sledeće:

»Grozničav sam ja, dragi moj, još odavno, već sve vreme ovde. Ali sad nije u pitanju subjektivno osećanje već egzaktna činjenica. Merio sam temperaturu.«

»Merio si temperaturu? A čime?« uzviknu Joahim zgranut.

»Pa razume se termometrom«, odgovori Hans Kastorp, ne bez izvesne strogosti i poruge. »Glavna sestra mi je prodala jedan. Zašto se ona uvek obraća sa »čoveče«, to ne razumem; korektno svakako nije. Ali mi je na brzu ruku prodala odličan termometar, a ako hoćeš da se uveriš koliko pokazuje, eno ga unutra, na umivaoniku. Povećanje je minimalno.«

Joahim se okrete nalevo-krug i ode u sobu. Kad se vratio, reče s oklevanjem:

»Da, tako je, 37 koma pet i po.«

»Znači, malo se spustio«, odgovori Hans Kastorp brzo. »Bilo je šest.«

»Ovo se nikako ne može nazvati minimalnim za pre podne«, reče Joahim. »Lepa parada«, reče dok je stajao pred stolicom svoga rođaka kao što se stoji pred »lepom paradom«: podbočenih ruku i oborene glave. »Moraćeš u postelju.«

Hans Kastorp je za to već imao spreman odgovor.

»Ne mogu da razumem«, reče on, »zašto treba da legnem sa 37,6, a ti i toliki drugi, koji nemate ništa manje, vi se slobodno šetate.«

»Ali to je nešto drugo«, reče Joahim. »Kod tebe je to akutno i naivno. Ti imaš vatru od nazeba.«

»Prvo«, odvrati Hans Kastorp i čak poče da deli svoj odgovor na »prvo« i »drugo«, »Ne razumem zašto čovek sa naivnom vatrom — pretpostavimo da tako nešto postoji — mora da čuva postelju, a sa drugom ne mora. I drugo, kažem ti da od kijavice nisam dobio veću vatru nego što sam je beć ranije imao. Mišljenja sam«, zaključi on, »da 37,6 ostaje 37,6. Kad vi s tim možete da šetate, mogu i ja.«

»Ali ja sam morao da ležim četiri nedelje kad sam, stigao«, primeti Joahim, »i tek kad se pokazalo da temperatura ne prolazi i pored ležanja u postelji, smeo sam da ustanem.«

Hans Kastorp se nasmehnu.

»Pa šta?« upita on. »Držim da je kod tebe bilo nešto drugo. Čini mi se da dolaziš u protivrečnost. Prvo praviš razliku, a posle kažeš da je jedno isto. To je blebetanje...«

Joahim se obrte na petama, a kad se opet okrenuo prema rođaku, videlo se da je njegovo preplanulo lice postalo za nijansu tamnije.

»Ne«, reče, »ja ne kažem da je isto, ti praviš zbrku. Hoću samo da kažem da si svojski nazebao, uostalom i po glasu ti se poznaje, i da treba da legneš da bi prekratio proces, pošto iduće nedelje želiš da se vratiš kući, Ali ako nećeš — mislim: ako nećeš da legneš — onda ne moraš. Ja ti ne izdajem nikakve naredbe. U svakom slučaju sad moramo na doručak. Požuri, vreme je već prošlo.«

»Tačno. Hajdemo!« reče Hans Kastorp i zbaci ćebad sa sebe. On uđe u sobu da četkom malo dotera kosu, i dok je to radio, Joahim još jednom pogleda termometar na umivaoniku, što je Hans Kastorp posmatrao izdaleka. Zatim se spustiše, ćuteći, i još jednom sedoše na svoja mesta u trpezariji gde je, kao uvek u ovo vreme, sve bleštalo od silnog mleka.

Kad je devojka patuljak donela Hansu Kastorpu kulmbaško pivo, on ga vrati ozbiljna izraza. Reče da danas radije neće da pije pivo, neće da pije ništa, samo gutljaj vode. To izazva senzaciju. Kako to? Otkud ta promena? Zašto neće pivo? — Ima malu vatru, reče Hans Kastorp nemarno. Minimalno. 37,6.

Na to počeše da mu prete kažiprstom — bilo je vrlo čudno videti ih. Uzeše vragolast izraz lica, stadoše da vrte glavom, da žmirkaju jednim okom i da mu prete prstom, kao da su čuli nešto nepristojno i pikantno o nekom ko se izdavao za čednog. »Nije valjda, zar vi?« reče nastavnica, a maljavi obrazi joj pocrveneše dok mu je, smešeći se, pretila prstom. »Lepe stvari čujemo, vi, obešenjače jedan. Pazi ti njega!« — »Gle ti samo!« reče i gospođa Šter i popreti mu svojim kratkim i crvenim patrljkom, podigavši ga čak do nosa. »Temperaturu dakle ima gospodin gost! Lepo bogami, dobar ste mi vi, pravi veseljak!« — Čak i ruska starica za gornjim delom stola, kad je vest doprla do nje, pripreti mu šaljivo i prepredeno; lepa Marusja, koja ga je dotle jedva primećivala, naže se i pogleda ga, pritiskujući namirisanu maramicu na usta, pogleda ga svojim okruglim, tamnosmeđim očima, i ona preteći mu; pa i doktor Blumenkol, kome je gospođa Šter ispričala novost, nije mogao a da se ne pridruži ostalima u toj pretnji, mada naravno ne gledajući Hansa Kastorpa; samo je mis Robinson ostala ravnodušna i uzdržljiva kao uvek. Joahim, ozbiljna izraza, beše oborio oči.

Hans Kastorp, polaskan tolikim zadirkivanjem, mislio je, u skromnosti, da treba da se brani. »Ama ne«, reče on, »vi se varate, moj slučaj je tako naivan da se naivniji ne može zamisliti, imam samo kijavicu, vidite: oči mi suze, grudi su mi pune šlajma, kašljem skoro celu noć, to je dosta neprijatno...«

Ali oni ne htedoše da prime njegova izvinjenja, smejali su se i odmahivali rukama uzvikujući: »Da, da, znamo mi to, samo izgovor, vatra od nazeba, znamo već, znamo!« I najednom su svi zahtevali da Hans Kastorp smesta ode da se pregleda. Ova novost ih je uzbudila; od svih sedam stolova, za ovim je, dok se doručkovalo, bilo najživlje. Naročito je gospođa Šter, zajapurena, jogunasta lica nad nabranom jakom, sa malo ispucalom kožom na obrazima, ispoljavala skoro divljačku govorljivost i nadugačko i naširoko pričala o zadovoljstvima kašljanja. Da, to je neosporno vrlo zabavno uživanje, kad duboko u grudima osetite golicanje, sve jače i jače, i kad se u grču i naprezanju spustite sasvim duboko da biste zadovoljili taj nadražaj; to vam je zadovoljstvo slično onom kad nastupi silna i neodoljiva želja za kijanjem i kad sa izrazom opijenosti nekoliko puta žestoko udahnete i izdahnete vazduh, pa se onda sa slašću opustite i zaboravljajući ceo svet predate blaženstvu eksplozije. A to se ponavlja dva i tri puta. To su vam besplatna uživanja u životu, isto kao, na primer, kad u proleće češemo promrzline što tako slatko svrbe, češemo svojski i svirepo, do krvi i besa i slasti, i ako se tada slučajno pogledamo u ogledalo, ugledamo u njemu satanski iskrivljeno lice.

Sa tako groznim pojedinostima govorila je neobrazovana gospođa Šter sve dok se ovaj kratak ali obilan obed nije završio i rođaci pošli na svoju drugu prepodnevnu šetnju, dole u

Davos-mesto. Joahim je uz put bio zamišljen, a Hans Kastorp se gušio u kijavici i kašljucao neprestano iz škripavih grudi. Na povratku Joahim reče:

»Da ti predložim nešto. Danas je petak. Sutra posle ručka ja idem na redovan mesečni pregled. To nije opšti pregled, ali Berens me okuca malo i izdiktira Krokovskom neke podatke koje ovaj zabeleži. Ti bi mogao da pođeš sa mnom i da zamoliš da tom prilikom i tebe malo oslušne. Smešno je — ali da si kod kuće, pozvao bi Hajdekinda. A ovde, gde imaš dvojicu specijalista u kući, šetaš i ne znaš na čemu si i koliko je to ozbiljno kod tebe i da li ne bi možda bilo bolje da legneš.«

»Lepo«, reče Hans Kastorp. »Kako hoćeš. Naravno, to mogu da uradim. I čak će biti interesantno za mene da prisustvujem i jednom pregledu.«

Tako se složiše; a kad su stigli gore pred sanatorijum, slučaj je hteo da sretnu lično savetnika Berensa i tako im se pružila prilika da smesta iznesu svoju molbu.

Berens je baš izlazio iz vestibila, visok i pognuta vrata, s krutim šeširom na zatiljku i cigarom u zubima, modrih obraza i suznih očiju, sasvim zahuktan od posla, baš na putu da pođe u privatnu praksu, da poseti svoje pacijente u mestu, pošto je upravo svršio posao u operacionoj sali, kako objasni.

»Prijatno, gospodo, prijatno!« reče. »Stalno vandrokujete, a? Je li bilo fino u velikom svetu? Baš dolazim sa jednog neravnog dvoboja nožem i testerom, — velika stvar, znate, resekcija rebara. Ranije je pedeset odsto ostajalo na stolu. Ali sad stvar znamo bolje, mada ipak često moramo pre vremena da spakujemo prnje, mortis causa. Ovaj današnji razumeo je šalu, trenutak-dva odlično se držao... Luda stvar, tako jedan ljudski toraks koji to više nije. Mekan deo, znate, neprikladan, kao neko brkanje ideja, tako reći... Dobro, a vi? Kako nalazitet cenjenog zdravlja? Veselije se životari udvoje, a, Cimsenu, stari šeretu? A zašto vi plačete, vi, turisto?« obrati se on najednom Hansu Kastorpu. »Ovde je zabranjeno javno plakati. Kućni red to zabranjuje. Kad bi tako svaki počeo...«

»To je od kijavice, gospodine savetniče«, odgovori Hans Kastorp. »Ne znam kako je to bilo moguće, ali navukao sam strašan katar. I kašljem, sem toga, a i grudi su mi sasvim pune.«

»Tako dakle?« reče Berens. »Pa onda bi trebalo da pitate za savet kakvog pouzdanog lekara.«

Rođaci se nasmejaše, a Joahim odgovori sastavivši pete:

»Baš smo to i hteli, gospodine savetniče. Sutra je inače moj dan pregleda, pa smo hteli da vas pitamo da li biste bili dobri da uzgred pregledate i moga rođaka. Postavlja se pitanje da li će u utorak moći da putuje...«

»N. s.«, reče Berens. »N. s. v. r.! Na službi vrlo rado! Trebalo je da to odavno učinimo. Kad smo već ovde, treba to svakako učiniti. Ali ne želimo, naravno, da se namećemo. Dakle sutra u dva, odmah posle kazana!«

»Ja imam i malu vatru«, dodade još Hans Kastorp.

»Ama šta mi kažete!« uzviknu Berens. »Mislite da ste mi ispričali novosti? Mislite da ja nemam oči u glavi?«

I ogromnim kažiprstom pokaza svoja dva zakrvavljena, plava i suzna oka. »A koliko je?«

Hans Kastorp skromno navede cifru.

»Pre podne? Hm, nije loše. Za početnika prilično darovito. Dakle, sutra u dva obojica na raport! Biće mi čast. Prijatno varenje!« I savijenih kolena i veslajući rukama poče da se spušta niz strmu stazu, dok se za njim vila čitava zastava dima od cigare.

»Eto, ugovorili smo baš kako si želeo. Srećnije se zbilja nije moglo steći, i sad sam prijavljen. Teško da će i on moći da učini nešto više u ovom slučaju nego da mi prepiše

slatku medicinu ili tej za grudi, ali je ipak prijatno kad čoveka lekar malo uteši, ako se oseća ovako kao ja. Ali zašto se on u govoru uvek služi tim preterano žestokim izrazima?« reče. »U početku mi je bilo zabavno, ali kad duže slušam postaje mi neprijatno. »Prijatno varenje!« Kakav je to galimatijas! Može se reći »Prijatan obed«, jer obed je tako reći pesnički izraz, kao »hleb nasušni«, i sasvim se slaže sa rečju »prijatan«. Ali »varenje« je čista fiziologija, i toga radi prizivati božji blagoslov, pa to je zbilja cinizam. Ne volim da ga vidim ni kad puši, ima u tome nečeg što me plaši, jer znam da mu škodi i da ga čini melanholičnim. Setembrini reče da je njegova veselost forsirana, a Setembrini je kritičar, čovek od suda, to mu se mora priznati. Trebalo bi da i ja malo više sudim i da ne primam sve za gotovo, on je sasvim u pravu. Ali ponekad čovek počne sa sudom i prekorom i pravednim gnevom, pa se najednom ispreče sasvim druge stvari, koje nemaju nikakve veze sa sudom, i onda je svršeno s moralnom strogošću, onda mu i republika i lepi stil izgledaju sasvim bljutavi...«

Mrmljao je te nerazumljive reči, ni samom mu nije bilo jasno šta je hteo da kaže. Rođak ga pogleda samo sa strane i reče »Do viđenja!« na što svaki ode u svoju sobu, a potom iziđe na balkon.

»Koliko je?« upita Joahim prigušenim glasom posle izvesnog vremena, mada nije video da je Hans Kastorp opet hteo da zna šta kaže termometar... A Hans Kastorp odgovori ravnodušnim tonom:

»Ništa novo.«

Zaista, čim je ušao u sobu, on je sa umivaonika uzeo svoju lepu jutrošnju tekovinu, vertikalnim treskanjem uklonio 37,6 koje je odigralo svoju ulogu, i sasvim kao kakav stari bolesnik, sa staklenom cigarom u ustima, otišao na obavezno ležanje. Ali suprotno velikom iščekivanju i mada je instrument držao punih osam minuta pod jezikom, Merkur je opet skočio samo do 37,6 — što je nesumnjivo bila temperatura, mada ne veća nego što je bila još jutros. Posle ručka svetlucavi stub se popeo na 37,7, stao uveče na 37,5 kad se pacijent osećao vrlo umornim od uzbuđenja doživljenih preko dana, a idućeg jutra pokazao samo 37, da bi pred podne dostigao jučerašnju visinu. Tako je došao glavni obed sutrašnjeg dana, a kad se on završio — i čas odlaska na pregled.

Hans Kastorp se kasnije sećao da je toga dana o ručku madam Šoša nosila zlatožuti sviter sa velikim dugmetima i opervaženim džepovima, koji je bio nov, nov bar za Hansa Kastorpa, — i kad je ušla, kasno kao i uvek, ona se za trenutak okrenula prema dvorani i, na način koji je Hansu Kastorpu bio tako dobro poznat, »predstavila« se. Potom je, kao što je činila svakodnevno pet puta, otklizila do svoga stola, gipkim pokretima spustila se na stolicu i počela da jede razgovarajući sa susedima: kao svakoga dana, ali ipak sa naročitom pažnjom, Hans Kastorp je video kako joj mrda glava dok govori, i opet je zapazio zatiljak njenog povijenog vrata i mlitavo opuštena leđa, kad je preko Setembrinijevih leđa — on je sedeo na kraju poprečnog stola — pogledao prema »stolu boljih Rusa«. Gospođa Šoša, sa svoje strane, nije se za vreme ručka nijednom okrenula prema trpezariji. Ali kad su pojeli desert i kad je veliki zidni sat sa šetalicom, na desnoj strani trpezarije, tamo gde stoji »sto loših Rusa«, izbio dva, to se ipak dogodilo, na iznenađenje Hansa Kastorpa, potresenog tom zagonetkom: baš kad je časovnik izbijao dva — jedan, pa dva — graciozna bolesnica lagano okrete glavu, a malo i gornji deo tela, i preko ramena, otvoreno i ne skrivajući, pogleda prema stolu Hansa Kastorpa — ali ne samo neodređeno prema njegovom stolu, ne, već sasvim nedvosmisleno pogleda baš lično njega, sa osmejkom oko zatvorenih usana i u svojim duguljastim pšibislavskim očima, kao da je htela reći: »Pa? Vreme je. Hoćeš li da ideš?« (jer kad govore samo oči, obraćaju se drugome sa »ti«, čak i ako usta nisu još rekla ni »vi«). I to je bio

događaj koji je do dna duše zbunio i užasnuo Hansa Kastorpa — jedva je verovao svojim očima i prestravljeno je pogledao gospođu Šoša prvo u lice a potom, podigavši oči, preko njenog čela i kose negde u prazno. Da li je znala da je u dva sata trebalo da ide na pregled? Gotovo da čovek poveruje. Pa ipak, to je bilo skoro isto toliko neverovatno kao da je mogla znati da se baš sad, samo minut pre toga, pitao da nije bolje da po Joahimu poruči da mu je već bolje i da smatra da je pregled nepotreban: misao čije su dobre strane naravno odmah iščezle pred onim upitnim osmejkom i pretvorila se u samu odvratnu dosadu. Samo sekund kasnije Joahim je već bio stavio svoju zavijenu servijetu na sto, podigavši obrve dao mu znak, poklonio se levo i desno i digao od stola, — na što Hans Kastorp, posrćući u duši, mada na izgled čvrsta koraka, i sa osećanjem da ga još prate onaj pogled i onaj osmejak, pođe za rođakom i iziđe iz trpezarije.

Od juče pre podne oni nisu govorili o svojoj današnjoj nameri, a i sad su išli kao po nekom prećutnom sporazumu. Joahim je hitao: zakazani čas je već bio prošao a savetnik Berens je zahtevao tačnost. Iz trpezarije su išli prizemnim hodnikom, prošli pored »direkcije«, pa se niz stepenice, pokrivene čistim, navoštanjenim linoleumom »spustili« u suteren. Joahim zakuca na vrata, odmah prema stepenicama, na kojima je natpis na porculanskoj pločici označavao da je to ulaz u ordinaciju.

»Napred!« uzviknu Berens, naglašavajući jako drugi slog. Stajao je nasred sobe, u mantilu, držeći u desnoj ruci crni stetoskop kojim se lupao po butini.

»Tempo, tempo«, reče i svojim suznim očima pogleda na zidni časovnik. »Un poco piu presto, signori! Mi ne postojimo samo za vašu visost.«

Za velikim pisaćim stolom ispred prozora sedeo je doktor Krokovski, bled u kontrastu svoje bluze od crnog listera, sa laktovima naslonjenim na sto, U jednoj ruci držao je pero, druga mu u bradi, pred njim neke hartije, verovatno bolesnički dosije, — i kad rođaci uđoše, on ih pogleda tupim izrazom ličnosti koja je prisutna samo kao asistent.

»Pa dajte ovamo konduit-listu!« reče savetnik kao odgovor na Joahimova izvinjenja, i uze mu iz ruke temperaturni list da ga pregleda, dok je pacijent hitao da se skine do pojasa i svoje stvari okači na čiviluk kraj vrata. Na Hansa Kastorpa niko nije obraćao pažnju. Neko vreme on je stajao posmatrajući, a kasnije sede u jednu starinsku naslonjaču sa kićankama na naslonu za ruke, kraj stočića na kome je stajala boca za vodu. Pored zidova su stajali ormari za knjige, ispunjeni debelim medicinskim delima i fascikulama za dosijea. Od nameštaja je, sem ovoga, bila još samo jedna stolica za ležanje sa pokretnim naslonom, prevučena belom mušemom, preko čijeg je podglavlja bila položena servijeta od hartije.

»Koma 7, koma 9, koma 8«, reče Berens pregledajući sedmične liste u koje je Joahim verno uneo svoju temperaturu, merenu pet puta dnevno. »Još smo malčice ćefleisani, dragi moj Cimsenu, ne možemo baš reći da ste od onomad postali solidniji. (»Onomad«, to je bilo pre četiri nedelje.) Još ima otrova, još«, reče. »Pa da, to naravno i ne može da nestane od danas do sutra, ni mi nismo neki čarobnici.«

Joahim klimnu glavom i sleže golim ramenima, mada je mogao primetiti da nije ovde gore tek od juče.

»A kako stoji sa probadima u desnom hilusu, gde je disanje uvek bilo pooštreno? Bolje? Dede, hodite ovamo, da učtivo zakucamo na vaša leđa.« I osluškivanje poče.

Savetnik Berens je stajao raširenih nogu i nagnut unazad, sa stetoskopom pod miškom, i kuckao prvo sasvim gore, pri vrhu Joahimovog desnog ramena, kuckao pokretom iz zgloba, služeći se ogromnim srednjim prstom kao čekićem, a levu je upotrebljavao kao podupirač. Zatim se spustio pod plećku i kuckao je sa strane, po srednjem i donjem delu leđa, na što Joahim već dobro izvežban, podiže ruku da bi omogućio kuckanje i pod pazuhom. Zatim se

sve to ponovilo i na desnoj strani, i kad je s tim završio, savetnik komandova: »Nalevo-krug!« da bi prešao na kuckanje grudi. Kuckao je odmah ispod vrata kraj ključnjače, kuckao iznad i ispod grudi, prvo desno, pa onda levo. A kad se zadovoljio kuckanjem, prešao je na osluškivanje, stavljajući stetoskop, na čiju je školjku naslonio uvo, na Joahimove grudi i leđa, svuda onde gde je ranije kuckao. Pri tome je Joahim morao naizmenično da diše jako i da kašlje silom, što ga je izgleda mnogo zamaralo, jer je jedva disao, a u očima mu se pojaviše suze. A savetnik Berens je saopštavao sve ono što čuje unutra, kratkim stručnim izrazima, asistentu za pisaćim: stolom, tako da se Hans Kastorp morao setiti procedure kod krojača, kad vam elegantan gospodin uzima meru za odelo, po utvrđenom redu meri vas čas oko struka čas oko udova, diktirajući u pero tako dobivene cifre pogurenom pomoćniku za stolom. »Tmulo«, »potmulo«, diktirao je savetnik Berens. »Vizikularno«, reče, pa opet: »vizikularno« (to je, očigledno, bilo dobro). »Hrapavo«, reče i napravi grimasu. »Vrlo hrapavo«. »Šušanj«. A doktor Krokovski je sve beležio, kao krojački pomoćnik diktirane cifre.

S glavom nagnutom na jednu stranu, Hans Kastorp je pratio ono što se događa, zamišljen i utonuo u posmatranje Joahimovog trupa, čija su se rebra (još je, hvala bogu, imao svoja rebra!), dok je snažno disao, uzdizala visoko pod zategnutom kožom nad uvučenim trbuhom, — posmatrao taj vitki, žućkasto mrki, mladićki torzo, sa crnim dlakama na grudnoj kosti i na rukama, uostalom snažnim; na jednoj od njih Joahim je oko zglavka nosio zlatan lančić. To su atletske ruke, mislio je Hans Kastorp; dok ja nisam nimalo mario za gimnastiku, on je uvek voleo telesne vežbe, a to je bilo u vezi sa njegovom naklonošću prema vojničkom pozivu. Uvek je obraćao mnogo pažnje na telo, mnogo više negoli ja, ili bar na drugi način; jer ja sam uvek bio civil i uvek sam više polagao na toplo kupatilo i da dobro pojedem i popijem, dok je njemu bilo više stalo do muških napora. I evo, sad je na sasvim drugi način njegovo telo stalo u prvi plan, osamostalilo se i postalo važno, i to bolešću. Naćefleisan je i nikako ne može da se oslobodi otrova i da postane solidan, pa ma koliko Joahim želeo da bude vojnik u ravnici. Gledaj samo kako je građen, kao saliven, kao pravi Apolon Belvederski, sem dlaka. Ali unutra je bolestan, a spolja vreo od bolesti; jer bolest čini čoveka mnogo telesnijim, ona učini da postane samo telo... I dok je tako mislio najednom se prepade i baci brz i ispitivački pogled na Joahima, preletevši očima sa nagog trupa na njegove krupne, crne i blage oči, u kojima su još stajale suze od snažnog disanja i nasilnog kašljanja, i koje su, dok je trajao pregled, tužna izraza gledale preko Hansa Kastorpa negde u prazno.

U međuvremenu savetnik Berens je bio završio svoj posao.

»Pa, dobro je, Cimsenu«, reče. »Sve u redu, ukoliko je moguće. Idućeg puta« (to je bilo kroz četiri nedelje) »svakako će svuda biti još malo bolje...«

»A koliko misli gospodin savetnik da...«

»Opet vi navaljujete? Pa ne možete tek da secate regrute u tom veselom stanju! Nedavno sam rekao, pola godinice, — računajte ako hoćete od onda, ali smatrajte da je to minimum. Najzad, ovde se da živeti, trebalo bi da ste malo učtiviji. Nije ovo nikakva robija, nikakav banjo niti... kakav sibirski rudnik! Ili možda hoćete da kažete da mi imamo sličnosti sa tako nečim? Dobro, Cimsenu, dobro! Voljno! Dalje, ko još ima volje!« uzviknu i pogleda u prazno. Ispruživši ruku, on svoj stetoskop dodade doktoru Krokovskom, koji ustade i uze ga da bi na Joahimu izvršio malu asistentsku kontrolu.

I Hans Kastorp je skočio na noge, i očiju uprtih u savetnika, koji je stajao raskrečenih nogu i otvorenih usta, na izgled utonuo u misli, poče hitro da se skida. Onako u žurbi, svlačeći preko glave svoju košulju na bobice, spleo se i nije odmah mogao da se izvuče iz

nje. A potom je stajao pred savetnikom, — beo, plav i uzan pored Joahima Cimsena izgledao je mnogo civilnijeg sklopa.

Ali savetnik Berens, i dalje utonuo u misli, pusti ga da čeka. Doktor Krokovski je već bio opet seo a Joahim počeo da se oblači, kad se Berens najzad reši da obrati pažnju na prisustvo toga koji je »još imao volje«.

»Ah, tako, to ste vi!« reče, svojom džinovskom rukom uhvati Hansa Kastorpa za mišicu, odgurnu ga od sebe i stade da ga posmatra oštro. Nije ga gledao u lice, kao što obično gledamo čoveka, već u telo, okrete ga kao što se okreće stvar, i posmatraše mu i leđa. »Hm«, reče. »Pa da vidimo šta se kod vas čuje.« I kao i ranije, započe s kuckanjem.

Kuckao je svuda onde gde i kod Joahima Cimsena, a na pojedina mesta vraćao se više puta. Duže vremena kuckao je u cilju sravnjivanja čas levo gore, kod ključne kosti, čas malo niže dole.

»Čujete li?« upita okrećući se doktoru Krokovskom... A doktor Krokovski, sedeći pet koračaji dalje za pisaćim stolom, potvrdi klimanjem glave da čuje: ozbiljna izraza spusti glavu na grudi, tako da mu se brada savi a njeni vrhovi poviše nagore.

»Dišite duboko! Kašljite!« komandovao je savetnik, koji je sad opet uzeo stetoskop u ruku; i Hans Kastorp se svojski naprezao nekih osam ili deset minuta, dok je savetnik osluškivao. Pri tom nije izustio nijednu reč, samo je stavljao slušalicu čas ovde čas onde i osluškivao naročito i više puta izvesna mesta na kojima se ranije, prilikom kuckanja, bio zadržao. Zatim gurnu instrument pod mišku, metnu ruke na leđa i zagleda se u pod, negde između sebe i Hansa Kastorpa.

»Da, Kastorpe«, reče — bilo je to prvi put da je mladića oslovio prosto, samo po prezimenu — »stvar stoji preater-proper kao što sam i ranije zamišljao. Ja sam motrio na vas — sad vam to mogu i reći — odmah, od samog početka, još otkako sam imao nezasluženu čast da se upoznam sa vama, — i sa priličnom sigurnošću sam naslućivao da ste vi skriveno jedan od naših i da ćete najzad to i sami uvideti, kao mnogi drugi koji je došao ovamo zabave radi i gledao oko sebe dignuta nosa i jednoga dana doznao da bi bilo dobro — i ne samo »bilo dobro«, molim da me razumete — da se ne ponaša kao nezainteresovani posmatrač i da napravi ovde malo podužu štaciju.«

Hans Kastorp promeni boju lica, a Joahim, baš kako je hteo da zakopča naramenice, zastade u tom položaju i osluškivaše...

»Vi eto, imate jednog tako krasnog i simpatičnog kuzena«, nastavi savetnik, klimnuvši glavom prema Joahimu i klateći se pri tom na prstima i petama, »rođaka koji će, nadamo se, uskoro moći reći da je jednom bio bolestan; ali i kad dođemo dotle, ipak će i dalje ostati da je jednom bio bolestan, taj vaš gospodin rođak, a to a priori, kako filozofi kažu, baca izvesnu svetlost i na vas, dragi Kastorpe...«

»Ali on mi nije rođeni brat od tetke, gospodine savetniče.«

»Ene de, šta kažete! Nećete valjda da se odreknete svoga kuzena. Od tetke ili ne, on ostaje ipak krvni rod. A po kome ste rod?«

»Po majci, gospodine savetniče. On je sin poluses —«

»A je li dobro vaša gospođa mama?«

»Ne, ona je umrla. Umrla je kad sam još bio mali.«

»O, a od čega?«

»Od embolije, gospodine savetniče.«

»Embolije? Dobro; to je bilo davno. A vaš gospodin otac?«

»On je umro od zapaljenja pluća«, reče Hans Kastorp, »a i moj deda«, dodade.

»Tako, i on? Dobro, toliko o precima. A što se tiče vas, vi ste verovatno bili uvek prilično malokrvni, zar ne? Ali se niste lako zamarali usled telesnog i duševnog rada, a? Ipak jeste? I često vam je lupalo srce? Tek odskora? Lepo, a sem toga ste očigledno jako skloni bronhijalnom kataru. Je li vam poznato da ste ranije već bili bolesni?«

»Ja?«

»Da, vas lično imam u vidu. Čujete li razliku?« I savetnik kucnu prvo levo gore na grudima, pa onda malo dalje dole.

»Tamo zvuči nešto muklije nego ovde«, reče Hans Kastorp.

»Vrlo dobro. Trebalo je da postanete specijalista. Tu je dakle potmulost, a potmulost počiva na zastarelim mestima, gde je već nastalo zakrečavanje, srašćivanje, ako hoćete. Vi ste stari pacijent, Kastorpe, ali mi nećemo nikom uzeti za zlo što to niste znali. Postaviti ranu dijagnozu vrlo je teško — pogotovu za gospodu kolege u ravnici. Neću da kažem da mi imamo finije uši, mada iskustvo i specijalizacija nešto znače. Ali nama vazduh pomaže da čujemo, razumete, redak, suv vazduh ovde gore.«

»Svakako, naravno«, reče Hans Kastorp.

»Lepo, Kastorpe. A sad me počujte, mladiću, reći ću vam nekoliko mudrih reči. Kad kod vas ne bi bilo ničeg drugog, razumete me, kad ne bi bilo ničeg sem potmulosti i ožiljka na vašim gajdama unutra i tih zakrečenih mesta u njima, ja bih vas vratio vašim Larima i Penatima i ni cvonjka se ne bih brinuo za vas, da li me razumete? Ali kako stvari stoje, i posle onoga što smo sad ustanovili, i pošto se nalazite već kod nas — ne vredi vraćati se kući, Hanse Kastorpe, — posle kratkog vremena morali biste nam se ionako pridružiti.«

Hans Kastorp oseti opet kako mu krv navire u srce tako da je sve lupalo, a Joahim je i dalje stajao sa rukama na zadnjim dugmetima, i pogledom oborenim u zemlju.

»Jer sem ove potmulosti«, reče savetnik, »imate vi gore levo još i hrapavo disanje, koje je već skoro šušanj i nesumnjivo potiče od nekog svežeg ognjišta, — neću da kažem da se to ognjište razmekšalo, ali to su sigurno vlažni šušnjevi, — i ako vi, dragi moj, tamo dole produžite istim životom, vama će — ni pet ni šest — ceo dronjak od pluća otići do đavola.«

Hans Kastorp je stajao ne mičući se, usta su mu čudno podrhtavala, i jasno se moglo videti kako mu srce bije o rebra. On pogleda prema Joahimu, ali mu ne uhvati pogled, a zatim opet u savetnikovo lice, sa modrim obrazima, plavim, suznim očima i s jedne strane krivim brčićima.

»Kao objektivnu potvrdu ovoga«, nastavi Berens, »imamo još i vašu temperaturu: 37,6 u deset izjutra, to uglavnom odgovara akustičnom nalazu.«

»Mislio sam«, reče Hans Kastorp, »da vatra dolazi samo od katara.«

»A katar?« na to će savetnik. »Otkud on dolazi? Da vam ispričam nešto, Kastorpe, i otvorite dobro uši, vi raspolažete sasvim dovoljnim brojem vijuga, koliko mi je poznato. Dakle, vazduh ovde kod nas dobar je za bolest — mislim protiv bolesti, razumete — vi tako mislite, zar ne? I to je istina. Ali on je dobar i za bolest, razumete me, on prvo ide njoj u prilog, revolucioniše telo, učini da se latentna bolest ispolji, i baš takvo jedno ispoljavanje, izbijanje, ne zamerite mi, jeste i vaš katar. Ne znam da li ste već dole, u ravnici, bili febrilni, ali ovde gore ste to u svakom slučaju bili od prvoga dana, a ne tek otkako imate katar — ako hoćete da vam kažem svoje mišljenje.«

»Da«, reče Hans Kastorp, »da, to i ja mislim zaista.«

»Odmah ste verovatno bili ošamućeni«, potvrdi savetnik. »To su rastvorljivi otrovi koji stvaraju bakterije; oni deluju opijajuće na centralni nervni sistem, razumete li, i obraščići vam onda dobiju veselu boju. Nego, vi ćete prvo da skočite u dušeke, Kastorpe, da vidimo

može li vas otrezniti koja nedelja u postelji. Ostalo će doći kasnije. Napravićemo vam lep snimak vašeg unutrašnjeg izgleda — zabavljaće vas da bacite pogled u svoju sopstvenu ličnost. Ali ovo vam odmah kažem: slučaj kao što je vaš ne leči se od danas do prekosutra, tu ne postoje reklamni uspesi i čudotvorna lečenja. Odmah mi se učinilo da ćete vi biti bolji pacijent, sa više dara za bolovanje, nego ova generalčina ovde, koji odmah hoće da beži čim ima koju crticu manje. Kao da »Lezi!« nije isto tako dobra komanda kao i »Mirno!« Mir je prva dužnost svakog građanina, a nestrpljenje samo škodi. Nemojte da me razočarate, Kastorpe, i da demantujete moje poznavanje ljudi, molim lepo! A sad, nalevo-krug, marš, pravo u remizu!«

Ovim rečima savetnik Berens završi razgovor i sede za pisaći sto da bi, kao čovek pretrpan poslovima, pisanjem ispunio pauzu do idućeg pregleda. Međutim, doktor Krokovski ustade sa svoga mesta, priđe Hansu Kastorpu, i sa glavom zabačenom ukoso položi jednu ruku mladiću na rame i smešeći se krepko, tako da mu se u bradi ukazaše žućkasti zubi, steže mu srdačno ruku.

GLAVA PETA

VEČNA SUPA I IZNENADNA JASNOST

Sad nastaje nešto čemu će dobro biti da se i sam pripovedač čudi, da se čitalac, sa svoje strane, ne bi tome isuviše začudio. Dok je naš prikaz prve tri nedelje Kastorpovog bavljenja kod ovih ljudi gore (dvadeset i jedan letnji dan, koliko je, prema ljudskom predviđanju, trebalo u svemu da traje taj boravak) progutao mnogo prostora i vremena, čiji obim i trajanje isuviše odgovaraju našem samo upola priznatom iščekivanju, — opisivanje iduće tri nedelje njegovog boravka na ovom mestu zahtevaće jedva toliko redi, pa čak i reči i trenutaka, koliko je onaj prikaz iziskivao strana, tabaka, časova i radnih dana: za tren oka, to već vidimo, proći će i nestaće te tri nedelje.

Ovo bi, prema tome, moglo da nas začudi; pa ipak je u redu i odgovara zakonima pripovedanja i slušanja. Jer u redu je i shodno tim zakonima da se i nama vreme čini isto tako dugo ili kratko, da se i u našem doživljavanju isto tako širi ili skuplja, kao i mladom .Hansu Kastorpu, junaku naše priče, koga je na tako neočekivan način pogodila sudbina; i može biti korisno, s obzirom na misteriju vremena, priprevšti čitaoca još i na sasvim druga iznenađenja i pojave drukčije nego što je ova ovde, pojave na koje ćemo naići družeći se sa njim. Zasad je dovoljno da se svako seti kako brzo prolaze dani, pa čak i »dugi« niz dana, kad ih provodimo u krevetu kao bolesni: to je jedan te isti dan koji se neprestano ponavlja; ali pošto je uvek isti, u suštini nije baš ispravno govoriti o »ponavljanju«, trebalo bi pre govoriti o istovetnosti, o nepomičnoj sadašnjosti ili o večnosti. U podne ti donose supu, kao što su ti je juče doneli i kao što će ti i sutra doneti. I u istom tom trenutku nešto te čudno obuzme — ne znaš ni sam kako i otkud: dok gledaš kako ti donose supu, u glavi ti se vrti, oblici vremena ti se gube, mešaju jedan s drugim, i što ti se ukaže kao pravi oblik vremena i bitisanja, jeste nepokretna sadašnjica u kojoj ti večito donose supu. Međutim, govoriti o dosadi, u vezi sa večnošću, bilo bi paradoksalno; a mi hoćemo da izbegnemo paradokse, naročito u odnosu na našeg junaka.

Hans Kastorp je dakle ležao u krevetu od subote po podne, pošto je tako naredio savetnik Berens, najveći autoritet u svetu koji nas okružava. Ležao je tako, u spavaćici s monogramom na džepu, sa rukama sklopljenim pod glavom, u svom čistom, belom krevetu, u kome je umrla Amerikanka, a verovatno i mnogi drugi, i gledao tavanicu svojim prostodušnim plavim očima, mutnim od kijavice, razmišljajući o svom neobičnom udesu. To ne znači da bi njegove oči, da nema kijavice, gledale jasno, bistro i bez dvosmislenosti, jer ni u njegovoj duši, ma kako jednostavna ona bila, nije izgledalo tako, već je zaista bilo vrlo mutno, konfuzno, nejasno, samo upola iskreno i neizvesno. Dok je tako ležao, čas bi mu se grudi tresle od nekog ludog, pobedonosnog smeha, koji je dolazio iz duše, i srce bi mu zastalo u bolu od dotle nepoznate, neizmerne radosti i nade; a čas bi prebledeo od užasa i

strepnje, i tada mu je srce, u brzom, munjevitom taktu, udaralo o grudi zajedno sa udarcima same savesti.

Joahim ga je prvoga dana ostavio sasvim na miru i izbegavao je svako objašnjenje. Sa puno obzira ušao je nekoliko puta u bolesnikovu sobu, klimnuo glavom i upitao reda radi da li mu je što potrebno. Uostalom, bilo mu je utoliko lakše da razume i ceni snebivanje koje je osećao Hans Kastorp od svakog raspravljanja što ga je i on osećao i što se, po njegovom shvatanju, nalazio čak u nezgodnijem položaju nego njegov rođak.

Ali u nedelju pre podne, kad se vratio sa jutarnje šetnje koju je, kao nekad, napravio sam, on ipak više nije odlagao da se sa svojim rođakom posavetuje o onom što je kao najpotrebnije valjalo odmah učiniti. Stade kraj njegovog kreveta i reče uzdahnuvši:

»Dakle, ništa ne pomaže, mora se nešto preduzeti. Oni kod kuće očekuju te.«

»Još ne«, odgovori Hans Kastorp.

»Ne još, ali kroz dan-dva, u sredu ili četvrtak.«

»Ah«, reče Hans Kastorp, »oni me uopšte ne čekaju tako tačno u dan. Imaju oni druga posla a ne da čekaju mene i broje dane dok se ja ne vratim. Kad stignem, stići ću, i ujak Tinapel će reći: »Ah, vratio si se! a ujak Džems će reći: »Pa, je l’ bilo lepo?« A ako ne dođem proći će dosta vremena dok to primete, u to možeš biti siguran. Razume se da ih posle izvesnog vremena moramo obavestiti...«

»Možeš već misliti«, reče Joahim i opet uzdahnu, »koliko mi je ova stvar neprijatna! Šta će sad da bude? Naravno da se osećam tako reći odgovoran. Došao si ovamo da me posetiš, ja sam te uveo ovde, i sad najednom ne možeš natrag, i niko ne zna kad ćeš moći da se vratiš i stupiš na dužnost. Uviđaš, svakako, da mi je to, u najvećem stepenu neprijatno.«

»Dozvoli, molim te«, reče Hans Kastorp, i dalje sa rukama pod glavom. »Zašto ti sebi stvaraš glavobolju? Pa to je koješta. Jesam li ja došao ovamo da tebe posetim? Da, i to, ali pre svega da se odmorim, po savetu doktora Hajdekinda. Dobro, i sad se pokazalo da je meni odmor potrebniji nego što je on ili ma ko od nas mogao i da sanja. Uostalom, ja sigurno nisam prvi koji je mislio da ovde napravi kratku posetu, pa se posle na drugo okrenulo. Seti se samo, na primer, drugoga sina Tous les deux i kako se s njim ovde sasvim drukčije desilo — ne znam da li je još živ, možda su ga već odneli za vreme nekog obeda. Što čujem da sam malo bolestan, za mene je zbilja iznenađenje, moram prvo da se priviknem na to da sam ovde pacijent i istinski jedan od vaših, a ne kao dosad, samo gost. A s druge strane, to me gotovo nimalo ne iznenađuje, jer ja se upravo nikad nisam osećao sjajno, i kad pomislim kako su mi roditelji rano umrli — pa odakle bi najzad i došlo to sjajno zdravlje! Da je tebe malo zakačilo, je l’ da, mada si, može se reći, već izlečen, u tome se niko od nas ne zavarava, i onda je sasvim moguće da toga malo ima u našoj porodici. Berens je bar napravio primedbu u tom smislu. Ma kako bilo, tek ja ležim ovde još od juče i razmišljam kako sam se upravo uvek osećao i kakav je bio moj odnos prema svemu, prema životu, znaš, i onom što on od nas zahteva. Uvek je u mojoj prirodi bilo izvesne ozbiljnosti i izvesne antipatije prema svemu što je grubo i bučno — nedavno smo baš o tome govorili — i ti znaš da sam ponekad gotovo želeo da budem sveštenik, baš iz naklonosti prema stvarima tužnim i onim što duhovno krepe i podižu — crna materija, znaš, i na njoj srebrni krst ili R.I.P. ... Requiescat in pace... to je upravo najlepša reč i meni mnogo simpatičnija nego »Da živi taj i taj« — što je samo galama i buka. Sve to, verujem, dolazi svakako otud što je i mene samog malo zakačilo i što od početka imam razumevanja za bolest — to se pokazalo ovom prilikom. Ali ako stvar zbilja stoji tako, onda je prava sreća za mene što sam došao ovde gore i što sam se pregledao. Zbog toga ti nemaš sebi baš ništa da prebaciš. Jer ti si i sam čuo: da sam u ravnici još neko vreme produžio ovako, možda bi mi, ni pet ni šest, ceo dronjak od pluća otišao do vraga.«

»To se ne može znati«, reče Joahim. »U tome je baš što se to ne može znati. Zar ti, kako reče, nisi već ranije imao bolesna mesta o kojima nije niko vodio računa i koja su sasvim prezdravila sama od sebe, tako da ti je od toga ostala samo neka beznačajna potmulost. Tako bi se možda dogodilo i sa svežim ognjištem koje ti, kako kažu, imaš sad, da nisi slučajno došao ovamo kod mene, — to se ne može znati!«

»Ne, ništa se ne može znati«, odgovori Hans Kastorp. »I zato čovek nema prava da pretpostavlja najgore, na primer i u pogledu trajanja moga lečenja ovde. Ti kažeš da niko ne zna kad ću moći da se otkačim i stupim na rad u brodogradilištu, ali ti to kažeš u pesimističkom smislu, a to je, nalazim, prenagljeno reći, baš zato što se ne može znati. Berens nije odredio nikakav rok, on je razuman čovek i ne izigrava proroka. Nisam još ni rendgenisan niti su mi napravljeni radiografski snimci koji će nam tek dati objektivnu sliku, i ko zna da li će se tu pojaviti štogod vredno pomena i da li ja neću još ranije izgubiti temperaturu i moći da vam kažem zbogom. Ja sam za to da se tome ne pridaje važnost pre vremena i da onima kod kuće ne pričamo odmah najgroznije priče. Biće dovoljno ako ovih dana napišemo — mogu i sam da napišem, stilom, kad se malo uspravim — da sam jako nazebao i da imam vatru i da ležim u postelji i da zasad ne mogu da putujem. Za ostalo ćemo već videti.«

»Dobro«, reče Joahim, »zasad bismo mogli tako da uradimo. A sa onim drugim možemo još malo da pričekamo.«

»Sa kojim drugim?«

»Ne budi tako rasejan! Pa ti si se u svom koferčetu svakako snabdeo samo za tri nedelje. Trebaće ti rublje, košulje i potkošulje, i zimska odela, i još obuće. Najzad, trebaće da ti pošalju i novaca.«

»Ako mi«, reče Hans Kastorp, »ako mi to sve bude potrebno.«

»Dobro, pričekajmo malo. Ali trebalo bi da... ne«, reče Joahim i poče da hoda po sobi uzbuđeno, »ne bi trebalo da se zavaravamo. Ja sam ovde isuviše dugo a da ne bih znao kako stvari stoje. Kad Berens kaže da imaš hrapavo disanje, bezmalo šušanj... Ali razume se, možemo da pričekamo, pa ćemo videti.«

I na tome je ostalo ovoga puta, a uskoro počeše nedeljne i dvonedeljne promene običnog normalnog dana: čak i u svom sadašnjem položaju Hans Kastorp je uzimao udela u tome, ako ne neposredno uživajući, a ono preko izveštaja koje mu je podnosio Joahim kad bi ga posetio i za četvrt časa seo na ivicu njegove postelje.

Služavnik na kome su mu u nedelju ujutru doneli doručak bio je ukrašen malom vazom sa cvećem, a nisu propustili da mu pošalju i kolače koje su danas služili u trpezariji. Kasnije ožive dole u vrtu i na terasi, i sa tu-tu-ru i pištanjem klarineta poče polumesečni nedeljni koncert; Joahim se pojavi kod svog rođaka: on je program slušao napolju, sa balkona, pri otvorenim vratima, dok je Hans Kastorp, ležeći u postelji, upola uspravljen, s glavom položenom na stranu, i umilno predana i rasplinuta pogleda, slušao kako odozdo naviru talasi harmonija, a u duši bi slegnuo ramenima, sećajući se Setembrinijevih beseda o »politički sumnjivom karakteru« muzike.

Uostalom, kao što rekosmo, tražio je da ga Joahim obaveštava o događajima i priredbama tih dana, raspitivao se kod njega da li su se u nedelju pojavile svečane toalete, haljine od čipaka ili tome slično (za haljine od čipaka bilo je ipak suviše hladno); i sem toga da li se ko posle podne izvezao kolima u šetnju (zbilja ih je bilo: Udruženje pola pluća napravilo je in corpore izlet u Klavedel); a u ponedeljak je tražio da čuje štogod o predavanju doktora Krokovskog, kad je Joahim, vraćajući se s predavanja, navratio do njega pre nego što je otišao na obavezno ležanje pred ručak. Pokazalo se da je Joahim nerado otvarao usta i nije

bio sklon da priča o predavanju — kao što ni o prethodnom među njima nije više bilo govora. Ali Hans Kastorp je uporno tražio da čuje pojedinosti. »Ja ležim ovde i plaćam punu cenu«, reče. »I ja hoću da imam nešto od onog što se pruža.« Setio se ponedeljka pre dve nedelje, svoje samostalne šetnje koja mu je tako malo prijala, i izrazio je pretpostavku da je svakako baš taj izlet izazvao preokret u njegovom telu i učinio da latentna boljka izbije na površinu. »Ali kako se samo ljudi ovde izražavaju«, uzviknu on. »Obični ljudi iz naroda — tako dostojanstveno i svečano: ponekad zvuči kao pesma. A sad zbogom i hvala ti!« ponovi, podražavajući drvosečin naglasak. »Tako sam čuo u šumi, i dok živim to neću zaboraviti. Takve stvari povežu se s drugim utiscima i uspomenama, znaš, i čovek ih onda pamti i zvuče mu u ušima do poslednjeg dana. — A Krokovski je opet govorio o ljubavi?« upita, i kod te reči iskrivi lice.

»Razume se«, reče Joahim. »A o čemu bi drugom? To je jednom zasvagda njegova tema.«

»A šta je danas o tome rekao?«

»Ah, ništa naročito. Pa ti i sam znaš od prošlog puta kako se on izražava.«

»A šta je sada pružio kao novo?«

»Ništa naročito novo... Da, danas nam je servirao čistu hemiju«, nastavi Joahim da priča, nerado. »U pitanju je »pri tome« bilo neko trovanje, organizam se sam truje, rekao je doktor Krokovski, a to se događa na taj način što se raspada izvesna još nepoznata materija koja se nalazi u organizmu; a proizvodi tog raspadanja deluju opijajuće na izvesne centre kičmene moždine, baš kao što se to događa kad po navici unosimo u organizam razne otrove, kao morfijum i kokain.«

»I onda ti se obraščići zarumene!« reče Hans Kastorp. »Gle ti njega, pa to je vrlo interesantno. Šta ti taj sve ne zna! Svu je mudrost kašikom posrkao. Čekaj samo, jednoga dana otkriće ti on još i tu nepoznatu materiju što je raširena po celom telu i stvara otrove koji opijajuće deluju na moždani centar, i onda će moći da opija ljude na naročit način. Možda su ljudi to nekad i mogli. Kad ga čovek sluša, pomislio bi da ima nečeg istinitog u pričama o ljubavnom napitku i sličnim bajkama o kojima se govori u starim knjigama... Zar već ideš?«

»Da«, reče Joahim, »bezuslovno treba još malo da ležim. Moja krivulja se od juče penje. Stvar sa tobom ipak je malo uticala na mene.«

Tako prođe nedelja, pa ponedeljak. Veče i jutro sačinjavali su treći dan Kastorpovog bavljenja u »remizi«, običan dan bez naročitog obeležja, utorak. Ali to je bio dan njegovog dolaska ovde gore: bio je sad ovde okruglo tri nedelje, i to ga je ipak nagonilo da napiše pismo kući i da svoje ujake bar delimično i za prvo vreme obavesti o stanju stvari. Podmetnuvši jastuk iza leđa, pisao je na tabaku sanatorijumske hartije da se njegov odlazak odavde odlaže nasuprot njegovom planu. Reče da leži, usled jakog nazeba s vatrom, koji savetnik Berens, svakako iz preterane savesnosti, očigledno ne uzima olako, pošto ga dovodi u vezu sa bolesnikovim telesnim sastavom uopšte. Jer već prilikom prvog susreta, šef sanatorijuma našao je da je vrlo anemičan, i, sve u svemu, izgleda da se rok koji je on, Hans Kastorp, bio sebi odredio za oporavak, sa te merodavne strane ne smatra za dovoljan. O ostalom u najskorijem vremenu.

Ovako je dobro, pomisli Hans Kastorp. Nijedna reč nije suvišna, i za izvesno vreme ipak će biti dovoljno. — Pismo je bilo predato sanatorijumskom momku koji ga je, izbegavši zaobilazan put preko sandučeta za pisma, odneo na stanicu i ubacio u prvi redovan voz.

Posle ovoga je našem avanturisti mnogo šta izgledalo uređeno, i duševno umiren, mada ga je mučio kašalj i gušila kijavica, nastavio je u iščekivanju da živi od danas do sutra, i njegov normalan dan, izdeljen u mnogo sitnih delića, i koji u svojoj stalnoj jednolikosti nije

prolazio ni brzo ni lagano, bio je uvek jedan te isti. Izjutra, posle snažnog kucanja na vrata, ušao bi maser, jedna muskulozna individua po imenu Turnher, podvijenih rukava na košulji i s rukama punim vena; on se teško izražavao, govoreći grlenim glasom, i Hansa Kastorpa, kao i sve pacijente, oslovljavao brojem sobe i trljao ga alkoholom. Ubrzo po njegovom odlasku pojavio bi se Joahim, sasvim obučen, da mu poželi dobro jutro, da ga pita za temperaturu merenu u sedam sati izjutra i da mu kaže koliko je on imao. Dok je Joahim dole doručkovao, Hans Kastorp je činio to isto, s jastukom za leđima i s apetitom koji stvara promena u načinu života, ne uznemiravajući se mnogo uobičajenim dolaskom dva lekara, uvek u žurbi, koji su u to vreme već bili prošli kroz trpezariju i sad brzim korakom obilazili bolesnike u postelji i moribunde. Sa ustima punim džema, izjavio bi da je spavao »vrlo dobro«, gledao preko ivice svoje šolje kako savetnik — pesnicama naslonjen na sto nasred sobe — brzim pogledom preleće temperaturni list, i kad bi lekari, pozdravljajući ga, pošli, ravnodušnim i razvučenim tonom rekao bi im zbogom. Zatim bi zapalio cigaretu, i tek što bi pomislio da je Joahim otišao na obaveznu jutarnju šetnju, video bi ga kako se već vraća. Opet bi ćaskali o ovom i onom, a razmak do drugog doručka — za to vreme Joahim bi po propisu ležao i odmarao se — bio je tako kratak da čak ni kakav preispoljni praznoglavac i siromašak duhom ne bi uspeo da mu bude dosadno — utoliko manje Hans Kastorp, koji je imao bogato da živi od utisaka svoje prve tri nedelje ovde gore, a i da razmišlja o svom sadašnjem položaju i da se pita šta će sve iz toga izići, tako da su mu jedva bile potrebne dve debele sveske jednog ilustrovanog časopisa koji je uzeo iz sanatorijumske biblioteke i koje su ležale na njegovom noćnom stočiću.

Isto je to važilo i za ono vreme za koje je Joahim pravio svoju drugu šetnju do Davos-mesta: i to je trajalo jedan kratak čas. Zatim bi opet navratio do Hansa Kastorpa i pričao o ovom ili onom što mu je u šetnji palo u oči, i stajao ili sedeo kraj njegove postelje neko vreme, pre nego što bi otišao na obavezno odmaranje pred ručak. A koliko je ono trajalo?

Opet samo jedan kratak čas! Jedva bi se čovek malo zagledao u tavanicu, s rukama skrštenim pod glavom, i počeo o nečem da razmišlja, a odjeknuo bi gong, opominjući sve bolesnike koji ne leže u postelji ili nisu moribundi da se spreme za glavni obed.

Joahim bi otišao na ručak, a njemu bi doneli »supu« — to je samo simbolično ime za ono što je dobijao! Jer Hans Kastorp nije dobijao bolesničku hranu — a i zašto bi? Bolesnička hrana, mršava hrana, nije nikako bila za preporuku u njegovom slučaju. Ležao je u postelji i plaćao pun pansion, i to što mu se donosilo u nepokretnoj večnosti tog podnevnog časa, to nije bila samo »supa«, već potpun ručak od šest jela kakav se služi u sanatorijumu Berghof, obed bez odbitka i sa svim dodacima — običnih dana obilan, nedeljom gala-obed, sjajan i za pravo uživanje, pripremljen od evropski obučenog šefa u kuhinji jednog raskošnog sanatorijuma. Devojka iz trpezarije, čija je dužnost bila da služi bolesnike u postelji, donela bi mu ručak u ukusnim sudovima sa poniklovanim poklopcima; ona bi dogurala bolesnički sto, koji se nekako našao u sobi, to čudo ravnoteže na jednoj nozi, postavila ga preda nj preko kreveta, i Hans Kastorp bi ručao na njemu kao krojačev sin za čarobnim stočićem iz bajke.

Tek što bi završio ručak, a i Joahim bi se već vratio, i dok bi Joahim otišao u svoju lođu i Berghofol ovladala tišina velikog obaveznog odmaranja, bilo bi skoro pola tri. Ne sasvim možda; tačno uzevši, možda tek dva i četvrt. Ali takve prekobrojne četvrti van okruglih časova ne računaju se, već neprimetno zanemaruju svuda tamo gde se širokogrudo postupa sa vremenom, kao, recimo, na putovanju, kad se čitavi časovi provode u vozu, ili u praznim časovima iščekivanja, kad se sav cilj života svede na to da nam vreme nekako prođe. Dva i četvrt — pa to je što i pola tri, to je najzad čak i tri, pošto je već tri u pitanju. Trideset minuta

se uzima kao početak za okrugli čas od tri do četiri i u sebi odbija: tako se to radi u takvim prilikama. I tako bi se trajanje velikog obaveznog odmaranja najzad opet svelo na ciglo jedan čas — pa čak i on je na kraju bio smanjen, potkresan i u neku ruku apostrofiran. A taj apostrof je bio doktor Krokovski.

Da, doktor Krokovski nije više opisivao luk oko Hansa Kastorpa, kad je po podne samostalno obilazio bolesnike. Sad se i mladić računao u njihove, više nije bio interval i hijatus, bio je pacijent; i njemu su se sad obraćali i nisu ga prenebregavali, kao što se to ranije tako dugo događalo na njegovo skriveno, ne veliko ali svakodnevno nezadovoljstvo. Bilo je to u ponedeljak kad se doktor Krokovski prvi put pojavio u sobi — kažemo »pojavio«, jer je to tačna reč za čudan i čak malo strašan utisak koga se Hans Kastorp onda nije mogao osloboditi. Ležao je tako, u polu ili četvrtsnu, kad je, trgnuvši se od straha, primetio da je asistent u sobi, mada nije bio ušao kroz vrata, i da mu prilazi idući od balkonske strane. Jer njegov put nije vodio hodnikom, već preko balkona, spolja, i bio je ušao kroz otvorena balkonska vrata, tako da se čoveku činilo kao da je došao kroz vazduh. Sad je svakako stajao kraj postelje Hansa Kastorpa, bled i odeven u crno, širokih pleća i zdepast, apostrof ovoga časa, a u razdeljenoj bradi, dok se krepko smeškao, mogli su se videti njegovi žućkasti zubi.

»Izgleda da ste iznenađeni što me vidite, gospodine Kastorpe«, rekao je sa izvesnom baritonalnom blagošću, otegnuto, neosporno malo izveštačeno i sa stranačkim grlenim r, koje nije valjao već izgovarao dodirujući samo jednom ovlaš gornje prednje zube. »Ali ja samo ispunjavam prijatnu dužnost ako i vas pitam kako se osećate. Vaš odnos prema nama stupio je u novu fazu: prekonoć je od gosta postao drug...« (Reč »drug« malo je zaplašila Hansa Kastorpa.) »Ko je to mogao i pomisliti!« šalio se doktor Krokovski drugarski... »Ko je to mogao i pomisliti one večeri kad sam imao čast da vas prvi put pozdravim i kad ste vi na moju pogrešnu pretpostavku — onda je bila pogrešna — odgovorili izjavljujući da ste potpuno zdravi. Čini mi se da sam onda izrazio nešto kao sumnju, ali uveravam vas da ovako nisam mislio. Neću da se izdajem za oštroumnijeg nego što sam, ja onda nisam mislio na sveže ognjište, mislio sam drukčije, u opštem, filozofskom smislu, izrazio sam sumnju da se reči »čovek« i »potpuno zdrav« uopšte mogu da slažu i slikuju. Pa i danas još, čak i posle vašeg pregleda, ja lično i za razliku od moga uvaženog šefa, nikako ne mogu smatrati da je sveže ognjište« — i vrhom prsta lako je dodirnuo rame Hansa Kastropa — »od primarne važnosti. Ono je za mene samo sekundarna pojava. Organsko je uvek sekundarno ...«

Hans Kastorp je zadrhtao.

» ... I tako je u mojim očima vaš katar pojava trećega reda«, dodao je doktor Krokovski vrlo nemarno. »A kako stojimo s tim? Ležanje u postelji sigurno će uskoro učiniti svoje. Koliko ste danas imali?« I posle tih reči, asistentova poseta dobi karakter bezazlene kontrolne vizite, kakav je uostalom zadržala i sledećih dana i nedelja. Doktor Krokovski bi dolazdo u četvrt do četiri, ili nešto ranije, pozdravio bi bolesnika muški i srdačno, postavio najobičnija lekarska pitanja, započinjao čak i kakav kratak razgovor ličnije prirode, šalio se drugarski, — i mada je sve to bilo donekle podozrivo, čovek se najzad navikne i na podozrivo, ako ostane u granicama normalnog, i uskoro Hans Kastorp nije više imao šta da zameri redovnom pojavljivanju doktora Krokovskog, što je najzad, eto, spadalo u program normalnog dana i apostrofiralo čas velikog obaveznog odmaranja.

Bilo je, dakle, četiri časa kad bi se asistent povukao, odlazeći preko balkona — a to znači uveliko poslepodne. Najednom, i pre nego što bi čovek i pomislio, bilo je uveliko poslepodne, koje je uostalom bez oklevanja tonulo u večernji suton: jer dok bi se popio čaj, dole u trpezariji i gore u broju 34, bilo je gotovo pet sati, i dok bi se Joahim vratio sa svoje

treće obavezne šetnje i opet svratio do rođaka, bilo je već tako blizu šest da se obavezno ležanje pred večeru, ako se račun samo malo zaokrugli, opet svodilo na jedan čas — vreme koje čovek može da savlada i ubije kao od šale, ako samo ima misli u glavi i sem toga čitav orbis pictus na noćnom stočiću.

Joahim bi svratio pred odlazak na večeru. Bolesniku bi doneli jelo. Dolina bi se davno ispunila senkama, i dok bi Hans Kastorp jeo, u beloj sobi se primetno smrkavalo. Kad bi završio, ostao bi zavaljen na jastuku, pred praznim čarobnim stočićem, i gledao kako se brzo spušta sve veći sumrak, sumrak današnjega dana, koji se jedva mogao razlikovati od jučerašnjeg ili prekjučerašnjeg sumraka, ili od onoga pre nedelju dana. Spustilo se veče, a tek što je prošlo jutro. Raskomadan i veštački skraćen dan u pravom smislu bi mu se izdrobio pod rukama i iščezao, kao što bi primećivao sa veselim čuđenjem ili eventualno zamišljen: jer njegove godine još nisu znale za strah od toga. Bilo mu je kao da »neprestano« samo gleda.

Jednoga dana — moglo je to biti deset ili dvanaest dana pošto je Hans Kastorp legao u postelju — zakuca neko na vrata u to vreme, to jest pre nego što se Joahim vratio sa večere i kratke zabave koja bi posle nastala, i na Kastorpovo iznenađeno »Slobodno!« na pragu se pojavi Lodoviko Setembrini — i u isti mah soba blesnu u sjaju. Jer prvi pokret toga gosta, još pre nego što će zatvoriti vrata, bio je da upali elektriku, i svetlost lustera, odbijajući se od beline tavanice i nameštaja, za tren oka ispuni sobu treperavim sjajem.

Italijan je bio jedina ličnost među sanatorijumskim gostima za koju se Hans Kastorp tih dana izrično i naročito raspitivao kod Joahima. Joahim ga je i inače, kad god bi za desetak minuta seo na ivicu postelje svoga rođaka ili stajao kraj nje — a to se događalo deset puta dnevno — obaveštavao o svim sitnim događajima i promenama u sanatorijumskom svakidašnjem životu, i ukoliko je Hans Kastorp tada postavljao pitanja, ona su bila opšte i bezlične prirode. Radoznalost izdvojenog bolesnika išla je samo dotle da dozna da možda nije došao kakav nov gost ili da neko od poznatih nije otputovao, i izgleda da je bio zadovoljan što je samo ono prvo bio slučaj. Došao je jedan »nov«, neki mladić zelen u licu i upalih obraza, i dobio je mesto za stolom Levijeve, one sa licem kao slonovača, i gospođe Iltis, odmah desno od njihovog stola. Hans Kastorp je bez nestrpljenja mogao da sačeka priliku da ga vidi. Dakle, niko nije otputovao? Joahim reče kratko da nije, oborivši pri tom oči. Ali na to pitanje morao je da odgovara više puta, upravo svakog drugog dana, mada je najzad, sa izvesnim nestrpljenjem u glasu, pokušao da odgovori jednom zasvagda, rekavši da, bar koliko je njemu poznato, niko ne namerava da otputuje i da se uogapte odavde tako lako ne odlazi.

Što se tiče Setembrinija, Hans Kastorp se raspitivao lično za njega i tražio da čuje šta je on »na ovo« kazao. Na šta? »Pa, što ležim ovde i što smatraju da sam bolestan.« Setembrini je povodom toga bio zaista nešto rekao, mada samo reč-dve. Još onoga dana kad je nestalo Hansa Kastorpa, on je prišao Joahimu i upitao gde je gost, očevidno očekujući da čuje da je otputovao. Na Joahimovo objašnjenje odgovorio je samo dvema italijanskim rečima: prvo je rekao »Ecco!«, a zatim »Poveretto!«, što znači: »Eto ti sad!« i »Jadnik!« — nije bilo potrebno znati više italijanski nego što su znala dva mladića, pa da se razume smisao ovih reči. »A zašto poveretto?« upitao je Hans Kastorp. »Pa i on sedi ovde sa svojom literaturom, koja se sastoji iz humanizma i politike, i od male je koristi za stvari od opšteg interesa na zemlji. Neka me samo ne sažaljeva tako s visine, ja ću se ipak pre njega spustiti u ravnicu.«

A sada je Setembrini stajao u sobi najednom osvetljenoj — i Hans Kastorp, koji se bio naslonio na laktove i okrenuo vratima, poznade ga žmirkajući i pocrvene kad ga je poznao. Kao uvek, Setembrini je nosio svoj debeli kaput sa širokim reverima i malo pohabanim

okovratnikom, i karirane pantalone. Pošto je dolazio sa večere, imao je po svom običaju čačkalicu u zubima. Pod lepim lukom njegovih brkova, krajevi usana bili su mu razvučeni u uobičajeni fini osmejak, trezven i kritički.

»Dobro veče, inženjeru! Je li dozvoljeno da vidimo kako ste? Ako jeste, za to je potrebna svetlost — oprostite što sam bio slobodan,« reče mahnuvši graciozno svojom malom rukom prema lusteru. »Utonuli ste u razmišljanje — ja nikako ne bio hteo da vam smetam. Sklonost ka razmišljanju sasvim mi je razumljiva u vašem slučaju, a za ćaskanje imate najzad svoga rođaka. Vi vidite, ja potpuno uviđam da sam izlišan. Pa. ipak, mi živimo na tako uzanom prostoru, čovek oseti simpatiju za čoveka, simpatiju po duhu, simpatiju od srca... Već je prošla dobra nedelja kako vas ne vidimo. Zaista sam mislio da ste otputovali kad sam video da je vaše mesto, dole u refektorijumu, prazno. Potporučnik me je izveo iz zablude, hm, rekao mi je nešto manje lepo, ako ovo ne zvuči malo neučtivo ... Pa kako ste? Šta radite? Kako se osećate? Niste valjda suviše potišteni?«

»Vi ste to, gospodine Setembrini! Pa to je vrlo ljubazno. Ha, ha, »refektorijum«! Opet vaša duhovitost. Uzmite stolicu, molim vas. Ni najmanje mi ne smetate. Ležao sam tako i mozgao — mozgao je možda preterano reći! Prosto sam bio suviše len da upalim svetlost. Hvala na pitanju, subjektivno se osećam može se reći normalno. Kijavica je bezmalo prestala usled ležanja u postelji, ali to je, izgleda, samo pojava sekundarnog značaja, kako sa svih strana čujem. Temperatura zbilja još nikako nije onakva kakva bi trebalo da bude, čas 37,5 čas 37,7, u tome se ovih dana još ništa nije izmenilo.«

»Vi redovno merite temperaturu?«

»Da, šest puta dnevno, sasvim kao svi ovde gore. Ha-ha, izvinite, opet mi je smešno što vi našu trpezariju nazivate »refektorijumom«. Tako se kaže u manastiru, je l’ te? Ovde zaista liči malo na manastir, — ja doduše nisam još nikad bio u njemu, ali zamišljam da je tamo tako nekako. A i pravila znam već u prste i tačno ih se pridržavam.«

»Kao kakav smerni brat. Može se reći da je vaš novicijat završen, vi ste već položili monaški zavet. Moje svečano čestitanje. Vi čak već kažete »naša trpezarija«. Uostalom — ne želeći da vređam vaše muško dostojanstvo — vi me više podsećate na kakvu mladu kaluđericu nego na kaluđera, tako na neku tek postriženu, nevinu malu nevestu Hristovu, sa očima velikim kao u žrtve. Ja sam ranije ponekad viđao takve agnece nezlobive, nikad bez ... nikad bez izvesne sentimentalnosti. Ah, da, da, vaš gospodin rođak mi je sve pričao. Vi ste se u poslednjem trenutku ipak podvrgli pregledu.«

»Pošto sam bio febrilan... Molim vas, gospodine Setembrini, kod ovakvog katara ja bih se u ravnici obratio našem lekaru. A ovde, gde je čovek tako reći na izvoru, gde u samoj kući ima dvojicu specijalista — pa to bi bilo smešno...«

»Razume se, razume se. A temperaturu ste merili još pre nego što vam je rečeno. Uostalom, to su vam bili odmah preporučili. Termometar vam je doturila Milendonkova?«

»Doturila? Pošto je postojala potreba za tim, kupio sam jedan od nje.«

»Razumem. Sasvim besprekoran trgovački posao. A sa koliko vas je meseca šef rebnuo?... Blagi bože, ovakvo sam vam pitanje već jednom postavio! Sećate li se? Vi tek što ste bili došli. Odgovorili ste mi onda tako smelo ...«

»Naravno da se još sećam toga, gospodine Setembrini. Mnogo sam štošta novo od onda doživeo, ali toga se sećam kao da je bilo danas. Vi ste od prvog dana bili tako zanimljivi i savetnika Berensa ste predstavili kao sudiju u donjem svetu... Radames ... ne, čekajte, bilo je nešto drugo ...«

»Radamant? Možda sam ga jednom i tako nazvao. Ja ne pamtim sve što uzgred izbije iz moje glave.«

»Radamant, naravno! Minos i Radamant. I o Kardučiju ste nam onda odmah govorili...«

»Dozvolite mi, dragi prijatelju, da njega ostavimo po strani. To ime zvuči u ovom trenutku sasvim čudno u vašim ustima.«

»Pa dobro«, nasmeja se Hans Kastorp. »Ali preko vas sam naučio vrlo mnogo o njemu. Da, onda nisam imao ni pojma i odgovorio sam vam da sam došao na tri nedelje, nisam ni slutio što drugo. Baš je Klefeldova, u znak pozdrava, bila zviznula na mene iz svoga pneumotoraksa, od toga sam bio kao izvan sebe. Ali sam se još onda, odmah, osećao febrilnim, jer vazduh ovde nije samo dobar protiv bolesti, on je dobar i za bolest, ponekad ubrza njeno izbijanje, a to je najzad svakako potrebno ako hoćemo da se izlečimo.«

»Zbilja primamljiva hipoteza. Da li vam je savetnik Berens pričao i o onoj Nemici iz Rusije koja nam je ovde bila prošle godine — ne, pretprošle — čitavih pet meseca? Nije? Trebalo je da vam o tome priča. Ljubazna gospođa, Ruskinja nemačkog porekla, udata, mlada majka. Ovamo je došla sa Istoka, limfatična, malokrvna, bez sumnje je bilo nečeg ozbiljnog kod nje. Dakle, provede ona ovde mesec dana, a žali se da se rđavo oseća. Samo strpljenja! Prođe i drugi mesec, a ona stalno tvrdi da joj nije bolje, već čak i gore. Dato joj je do znanja da samo i jedino lekar može da oceni kako joj je; ona može samo da kaže kako se oseća — a to je od male važnosti. Rekoše da su zadovoljni njenim plućima. Lepo. Ona ćuti, leči se po svim propisima i gubi svake nedelje u težini. Četvrtog meseca, prilikom pregleda, pade u nesvest. To ništa ne mari, objasni Berens, on je neobično zadovoljan njenim plućima. Ali kad u petom mesecu više nije mogla da stane na noge, javila je to svome mužu na Istoku, i Berens dobi pismo od njega. Na pismu je stajalo »lično« i »hitno«, napisano energičnim rukopisom — video sam ga svojim očima. »Da«, reče Berens onda i sleže ramenima, »po svemu sudeći, izgleda da vi ne podnosite ovdašnju klimu.« Žena je bila van sebe. »To je trebalo da mi ranije kažete«, uzviknu ona, »ja sam to oduvek osećala, sasvim sam se upropastila...« Nadajmo se da je kod svog muža na Istoku opet povratila snagu.«

»Odlično! Vi pričate tako lepo, gospodine Setembrini, svaka reč vam je upravo plastična. Često sam u sebi morao da se smejem i na priču o onoj gospođici koja se kupala u jezeru i kojoj su dali »nemu sestru«. Da, da, šta ti se sve ne događa. Čovek se zbilja uči dok je živ. Uostalom moj slučaj je još sasvim neizvestan. Savetnik Berens tvrdi da je kod mene našao neku sitnicu — stara ognjišta, gde sam ranije već bio bolestan i ne znajući, ja sam ih sam čuo kad je kucao, i sad je, izgleda, našao ovde jedno sveže ognjište, — ha, »sveže« je malo čudan izraz u vezi sa ovim. Ali zasad su to samo akustička zapažanja, a sasvim sigurnu dijagnozu imaćemo tek kad ustanem i kad se izvrši prosvetljavanje i rendgensko snimanje. Tada ćemo pozitivno znati na čemu smo.«

»Mislite? Znate li da fotografska ploča često pokazuje mrlje koje smatraju za kaverne dok su to samo senke, a da baš onde gde nečeg ima ponekad ne pokazuje nikakve mrlje? O madonna, fotografske ploče! Bio je ovde neki mladi numizmatičar koji je imao temperaturu; i pošto je imao vatru, na ploči su se jasno videle kaverne. Čak su tvrdili i da ih čuju! Lečili su ga od tuberkuloze i kao takav je umro. Obdukcija je pokazala da su mu pluća bila sasvim zdrava i da je umro od nekih koka.«

»Pobogu, gospodine Setembrini, vi već govorite o obdukciji! Dotle ja ipak još nisam doterao.«

»Inženjeru, vi ste zbilja šaljivčina.«

»A vi ste skroz i skroz kritičar i skeptik, to se mora reći. Ne verujete čak ni egzaktnim naukama. A da li vaša ploča pokazuje mrlje?«

»Da, pokazuje.«

»I vi ste zaista malo bolesni?«

»Da, ja sam na žalost prilično bolestan«, odgovori gospodin Setembrini i obori glavu. Nasta pauza, i on se tada zakašlja. Hans Kastorp, ležeći u postelji, pogleda svoga gosta koga je naterao da zaćuti. Činilo mu se da je sa svoja dva prosta pitanja opovrgnuo i ućutkao sve prigovore, pa čak i republiku i lepi stil. Sa svoje strane, on ne učini ništa da se razgovor opet nastavi.

Posle kraćeg vremena gospodin Setembrini se opet ohrabri, smešeći se:

»Pa pričajte mi, inženjeru, kako su vaši primili ovu vest.«

»To jest, koju vest? O odlaganju moga odlaska? Ah, moji, znate, moji kod kuće sastoje se od tri ujaka, jednog starog ujaka pokojne majke i dva njegova sina, koji su mi više kao braća od ujaka. Sem njih više nema »mojih«, ja sam vrlo rano postao siroče bez oca i majke. Pitate kako su primili vest? Ta oni još ne znaju mnogo, ne više nego i ja sam. U početku, kad sam morao da legnem, pisao sam im da sam jako nazebao i da ne mogu da putujem. A juče, pošto ovo ipak traje već malo duže, pisao sam im još jednom i rekao da je savetnik Berens povodom katara obratio pažnju na moje grudi i da on insistira da produžim boravak dok se stvar ne izvede na čistinu. Sve ovo su oni primili svakako vrlo hladnokrvno.«

»A vaše mesto? Vi ste govorili o nekoj praksi, poslu koji ste nameravali da započnete.«

»Da, kao volonter. Zamolio sam da me privremeno izvine na brodogradilištu. Nemojte misliti da oni tamo zbog toga očajavaju. Mogu oni sasvim lepo da iziđu nakraj i bez volontera.«

»Vrlo dobro. Tako posmatrano, sve je dakle u redu. Flegma na celoj liniji. Ljudi su kod vas uopšte pomalo flegmatični, zar ne? Ali i energični!«

»O da, i energični, jeste, vrlo energični«, reče Hans Kastorp. Ovako izdaleka, on je ispitivao u sebi atmosferu i naravi u zavičaju, i našao da ih je njegov sagovornik tačno okarakterisao. »Flegmatični i energični, da, baš su takvi.«

»Pa«, nastavi gospodin Setembrini, »ako ostanete duže, bez sumnje će se dogoditi da se ovde upoznamo i sa vašim gospodinom ujakom — mislim sa ujakom vaše majke. Bez sumnje će doći da vidi šta je s vama.«

»Isključeno!« uzviknu Hans Kastorp. »Ni pod kakvim uslovima. Ni deset konja ne bi ga moglo dovući ovamo. Moj ujak je jako apoplektičan, znate, on gotovo i nema vrata. Ne, njemu je potreban solidan vazdušni pritisak, prošao bi ovde mnogo gore nego ona vaša gospođa iz Rusije, ko zna kakve bi ga sve muke spopale.«

»Vi ste me razočarali. Apoplektičan, kažete? Pa šta mu onda vrede flegma i energija? — Vaš gospodin ujak je svakako bogat? I vi ste bogati. Kod vas su ljudi bogati.«

Hans Kastorp se nasmeja na ovo književničko uopštavanje gospodina Setembrinija, a zatim opet, iz svoga ležećeg položaja, baci pogled u daljinu, u svet svoga zavičaja od koga je bio tako daleko. Sećao se, pokušao je da sudi objektivno, udaljenost mu je davala podstreka i sposobnosti za to. On odgovori:

»Bogati su, da, — ili nisu bogati. A ako nisu — utoliko gore. Ja? Nisam milionar, ali što imam osigurano mi je, ja sam nezavisan, imam od čega da živim. Ali da ostavimo zasad mene. Da ste rekli: tamo čovek mora da bude bogat, — onda bih se složio sa vama. Jer pretpostavimo da niste bogati, ili da niste više bogati — onda teško vama! »A onaj, ima li on još para? pitaju se ljudi tamo... Tačno tako i baš sa ovim izrazom na licu. Ja sam to često čuo, i sad vidim da mi se urezalo u dušu. Znači da mi je to ipak moralo izgledati čudno, iako sam bio naviknut da to slušam — inače mi se ne bi urezalo u dušu. Šta vi mislite? Ne, ne verujem da bi se na primer vama, koji ste homo humanus, sviđalo kod nas. Čak i ja, mada sam najzad tamo rođen, često sam nalazio da je to preterano, kao što sad uviđam, iako lično od toga nisam patio. Ko na svojim večerama ne služi najbolja i najskuplja vina, tome uopšte niko ne

ide u kuću, a kćeri mu ostaju usedelice. Takvi su vam ti ljudi. Ležeći ovde i posmatrajući iz daljine, to mi se čini sasvim preterano. Kako ono rekoste: flegmatični i...? I energični. Dobro, ali šta to znači? To znači okrutan, hladan. A šta znači okrutan i hladan? To znači svirep. Tamo dole vlada svirepa atmosfera, svirepa i neumoljiva. Kad čovek ovako leži i posmatra iz daljine, spopadne ga groza od toga.«

Setembrini ga je slušao i klimao glavom. On je nastavio da klima i kad je Hans Kastorp iscrpao dokraja svoju kritiku i prestao da govori. Zatim uzdahnu i reče:

»Neću da ulepšavam oblike pod kojima se u vašem društvu javlja prirodna svirepost života. Svejedno — jer prekor zbog svireposti ostaje prilično sentimentalan prekor. Na licu mesta vi biste ga jedva učinili, iz straha da sami sebi ne budete smešni. S pravom ste ga ostavili trutovima, zabušantima života. Što ga sada činite, svedoči da ste se donekle otuđili, a ja ne bih voleo da vidim da to otuđivanje raste, jer ko se navikne da čini taj prekor, može lako biti izgubljen za život, za način života za koji je rođen. A znate li vi, inženjeru, šta to znači: »biti izgubljen za život«? Ja to dobro znam, vidim to ovde svakoga dana. Mlad čovek koji se popne ovamo (a bezmalo je to sve sam mlad svet koji ovamo dolazi) najkasnije posle pola godine nema u glavi nikakve druge misli do flerta i temperature. A najkasnije posle jedne godine neće više ni biti u stanju da shvati neku drugu misao, i smatraće da su sve druge misli »svirepe« ili bolje reći pogrešne i prazne. Vi volite priče — mogao bih vam ispričati jednu. Mogao bih vam pričati o jednom sinu i suprugu koji je jedanaest meseca proveo ovde i koga sam poznavao. Bio je malo stariji od vas, čini mi se, — da, prilično stariji. Pustili su ga da ode, probe radi, kao gotovo zdravog, i on se vrati kući, u naručje svojih milih i dragih. To nisu bili ujaci, već mati i supruga. Celog dana ležao je s termometrom u ustima. i ni za šta drugo nije hteo da zna. »To vi ne razumete«, govorio je. »Samo onaj ko je živeo gore zna šta je potrebno. Ovde dole nema razumevanja za osnovne pojmove.« Svršilo se tako što je mati najzad odlučila: »Vrati se gore. Ti nisi više nizašto.« I on je opet došao. Vratio se u »zavičaj« — jer vi znate, ko je jednom živeo ovde, taj ovo naziva »zavičajem«. Od svoje mlade žene bio se sasvim otuđio; njoj su »nedostajali osnovni pojmovi«, i ona ga se odrekla. Uvidela je da će on u svom zavičaju naći neku drugaricu sa istim »pojmovima«, i da će ostati tamo.«

Izgledalo je da Hans Kastorp sluša samo jednim uvom. I dalje je neprestano gledao u bleštavu svetlost bele sobe kao u daljinu. Nasmeja se, malo kasno, i reče:

»Ovo je nazivao »zavičajem«? To je zaista malo sentimentalno, kao što kažete. Vašim pričama broja nema, zaista. Baš sam sad opet mislio o onom što smo govorili o okrutnosti i svireposti, to mi je ovih dana često prolazilo kroz glavu. Vidite, čovek treba da ima prilično debelu kožu pa da se, kao s nečim sasvim prirodnim, složi sa načinom mišljenja onih ljudi dole, u ravnici, i s takvim pitanjima kao što je ono: »A onaj, ima li on još para?« i s licem koje prave kad to kažu. Ja nikad nisam nalazio da je to sasvim prirodno, mada čak nisam ni homo humanus — ja tek sad primećujem da mi je to uvek izgledalo čudnovato. Što mi to nije bilo prirodno, možda je u vezi sa mojom nesvesnom sklonošću ka bolesti — sam sam svojim ušima čuo stara ognjišta, a sad je Berens, kako tvrdi, našao kod mene i jednu novu sitnicu. To je za mene, nema sumnje, bilo neočekivano, a ipak se u suštini tome nisam mnogo začudio. Nisam upravo nikad osećao da sam kao od brega odvaljen — a i roditelji su mi tako rano umrli, odmalena sam siroče bez oca i majke, znate...«

Gospodin Setembrini učini glavom, ramenima i rukama zajedno jedan pokret, koji je veselo i uljudno, na očigledan način, izražavao pitanje: »Pa lepo, šta sad?«

»Vi ste najzad pisac«, reče Hans Kastorp, »književnik. Vi morate tako što da razumete i da uvidite da pod takvim okolnostima čovek ne može da bude surov i da svirepost ljudi

smatra za nešto sasvim prirodno, — svirepost običnih ljudi, znate, koji se svuda tiskaju i smeju i zarađuju pare i pune sebi trbuh... Ne znam da li sam dovoljno...«

Setembrini se pokloni. »Hoćete da kažete da je rani i česti dodir sa smrću razvio u vašoj dupš izvesnu osobinu koja vas čini osetljivim na okrutnosti i grubosti, recimo na cinizam našeg svakidašnjeg života.«

»Tačno to«, uzviknu Hans Kastorp u iskrenom oduševljenju. »Savršeno rečeno, sve ste time izrazili, sve do tačkice na joti, gospodine Setembrini.

Dodir sa smrću — ! Znao sam već da ćete vi, kao književnik...«

Setembrini ispruži ruku prema njemu, nagnuvši glavu na stranu i sklopivši oči: vrlo lep i blag gest da se stane i molba da se sasluša dokraja. Nekoliko sekunada ostao je u tom položaju, čak i pošto je Hans Kastorp već davno prestao da govori i u izvesnoj neprilici očekivao da čuje šta će sad doći. Najzad otvori svoje crne oči — oči verglaša — i progovori:

»Dopustite mi. Dopustite mi, inženjeru, da vam kažem i da vam to stavim na srce, da je jedini zdrav i plemenit način, i uostalom — ovo hoću izrikom da dodam — sem toga jedini religiozan način gledanja na smrt u tome shvatiti je i osećati kao deo i dopunu života, kao sveti uslov života, a ne da je — što bi bilo suprotno svem zdravom, plemenitom, razumnom i. religioznom — nekako duhovno izdvajamo od života i suprotstavljamo životu, ili čak odvratno upotrebljavamo kao argument protiv života. Stari su svoje sarkofage krasili simboličnim slikama života i plođenja, pa čak i skarednim simbolima, — u antičkoj religiji sveto se vrlo često mešalo sa skarednim. Ti ljudi su umeli da odaju poštu smrti. Smrt je dostojna poštovanja kao kolevka života, kao majčina utroba obnavljanja. Ali ako je posmatramo odvojeno od života, postaje bauk, grdoba — pa čak i gore od toga. Jer smrt kao samostalna duhovna sila sasvim je izopačena sila, čija je poročna privlačna moć bez sumnje vrlo jaka, ali simpatisati s njom predstavlja isto tako nesumnjivo najgrozniju zastranjenost ljudskog duha.«

Ovde gospodin Setembrini zaćuta. Zaustavio se na ovom uopštavanju i zaključio ga vrlo odlučnim tonom. Govorio je ozbiljno; nije to rekao zabave radi, niti je svom partneru dao prilike da u vezi s tim štogod odgovori, već je na kraju svoga izlaganja spustio glas i stao. Sedeo je zatvorenih usta, s rukama skrštenim na krilu, jednu nogu u kariranim pantalonama prebacio je preko druge i, lako klateći po vazduhu svoje stopalo, posmatrao ga je stroga izraza.

I Hans Kastorp je isto tako ćutao. Naslonjen na jastuk, on je okrenuo glavu zidu i vrhovima prstiju dobovao po jorganu. Izgledalo mu je kao da je dobio lekciju, da su ga ukorili, gotovo izgrdili, i u njegovom ćutanju bilo je mnogo od detinje tvrdoglavosti. Ćutanje potraja dosta dugo.

Najzad gospodin Setembrini podiže opet glavu i reče smešeći se:

»Sećate li se možda, inženjeru, da smo mi već jednom vodili sličan razgovor — može se reći isti razgovor? Ćaskali smo onda — čini mi se da je to bilo za vreme jedne šetnje — o bolesti i gluposti, i vi ste smatrali za paradoks kad se to dvoje nađe zajedno, i to iz velikog poštovanja prema bolesti. Ja sam to poštovanje nazvao turobnom nastranošću koja sramoti ljudsku misao, i na moje zadovoljstvo činilo mi se da ste vi bili prilično skloni da povedete računa o mojoj primedbi. Govorili smo još i o neutralnosti i duhovnoj neodlučnosti omladine, o njenoj slobodi izbora, njenoj sklonosti da pravi opite sa svim mogućim gledištima, i o tome kako te opite ne smemo i ne treba da smatramo kao definitivan i za život odlučujući izbor. Hoćete li mi dozvoliti« — i gospodin Setembrini se nasmeši i lako naže, sedeći na stolici, s nogama skupljenim na podu, s rukama sklopljenim između kolena i glavom takođe nagnutom malo ukoso — »hoćete li mi i ubuduće dozvoliti«, reče a u glasu se

osećala izvesna uzbuđenost, »da vam u vašim opitima i eksperimentima budem malo od pomoći i da utičem na vas ispravljajući vas kad zapreti opasnost kobne pristrasnosti?«

»Pa naravno, svakako, gospodine Setembrini!« Hans Kastorp pohita da napusti svoj zbunjeni i donekle prkosni stav, prestade da dobuje po jorganu i svome gostu se obrati sa nekom smetenom ljubaznošću. »To je čak neobično ljubazno od vas... Ja se samo pitam da li ja zbilja ... To jest da li se kod mene...«

»Sasvim sine pecunia«, citirao je gospodin Setembrini ustajući. »Mi bar nismo cicije.« I oni se zasmejaše. Ču se kako se otvaraju spoljašnja vrata, a u istom trenutku spusti se kvaka i na unutrašnjim vratima. To je bio Joahim koji se vratio iz društva posle večere. Kad ugleda Setembrinija i on pocrvene kao što je to malopre učinio Hans Kastorp, i njegovo preplanulo lice postade za nijansu tamnije.

»O, pa ti imaš goste«, reče on. »Mora da ti je bilo prijatno. Mene su zadržali dole. Naterali su me da odigram partiju bridža. Zvanično se to zove bridž«, reče vrteći glavom, »a u stvari je bilo nešto sasvim drugo. Dobio sam pet maraka...«

»Samo da to za tebe ne dobije neku poročnu privlačnu moć«, reče Hans Kastorp. »Hm, hm. Gospodin Setembrini mi je dotle tako lepo prekratio vreme... što je uostalom sasvim nezgodno reći. To bi se još nekako i moglo reći za vaš lažni bridž, međutim, gospodin Setembrini mi je ispunio vreme na tako značajan način ... Čovek na svome mestu trebalo bi da zapne i rukama i nogama da pobegne odavde — gde se čak ni bridž ne igra kako treba. Ali da bih mogao što češće da slušam gospodina Setembrinija i da se u razgovoru koristim njegovom pomoći, gotovo bih poželeo da beskrajno imam temperaturu i da stalno ostanem kod vas... Na kraju će još morati da mi dadu »nemu sestru«, da ne bih podvaljivao.«

»Ponavljam, inženjeru, da ste vi velika šaljivčina«, reče Italijan. I on se oprosti na najljubazniji način. Kad je ostao sam sa svojim rođakom, Hans Kastorp uzdahnu.

»Ovo ti je okoreli pedagog!« reče. »Pedagog humanističkog soja, to se mora priznati. Ne prestaje da ispravlja čoveka, čas u vidu priča, čas na apstraktan način. I čega ti se sve čovek ne dotakne s njim — nikad ne bih mogao misliti da se o tim stvarima može govoriti i da se uopšte mogu razumeti! I da sam se s njim sreo dole, u ravnici, ja ih zbilja ne bih ni razumeo«, dodade on.

U to doba, Joahim bi ostao kod njega neko vreme, žrtvujući pola ili tri četvrti časa od svog obaveznog ležanja posle večere. Ponekad bi igrali šaha na Kastorpovom stočiću za obede: Joahim je bio doneo šah od dole. Zatim bi uzeo vreću i ćebad i s termometrom u ustima otišao na balkon, a i Hans Kastorp bi poslednji put još izmerio temperaturu, dok bi laka muzika, izdaleka ili izbliza, dopirala iz doline utonule u noć. U deset sati završavalo se obavezno ležanje: čulo bi se kretanje Joahimovo, čuo bi se bračni par sa »stola loših Rusa« ... I Hans Kastorp bi se okrenuo na stranu, u očekivanju da zaspi.

Noć je bila teža polovina dana, jer Hans Kastorp bi se često budio i ostajao tako satima budan, bilo što mu njegova ne sasvim normalna temperatura nije davala da zaspi, bilo što je njegova želja i potreba za snom bila umanjena njegovim potpuno horizontalnim načinom života. Zato su časovi dremanja bili ispunjeni raznolikim i živim snovima, o kojima je mogao da razmišlja dok je ležao budan. Iako su časovi preko dana bili skraćeni raščlanjavanjem na mnoge delove, u noći je nejasna jednolikost časova koji su proticali delovala na isti način. A kad bi se najzad približilo jutro, bilo je zabavno posmatrati kako se soba postepeno osvetljava i pojavljuje, kako se predmeti pomaljaju i otkrivaju, gledati kako se napolju pali dan, nekad u mutnom ognju koji tinja, nekad u vedroj zažarenosti; i pre nego što bi čovek i pomislio, opet bi došao trenutak kad bi energično kucanje na vrata objavilo da stupa na snagu dnevni red.

Polazeći na ovaj izlet Hans Kastorp nije bio poneo kalendar, i tako nije uvek bio sasvim načisto u pogledu datuma. S vremena na vreme pitao bi o tome rođaka, koji ni sam nije uvek bio sasvim siguran u toj stvari. Ipak su nedelje, naročito ona sa »polumesečnim« koncertom, druga koju je Hans Kastorp proveo na ovaj način, pružale izvestan oslonac, i jedno je bilo sigurno: da se polako zašlo prilično u septembar, došlo gotovo do njegove sredine. Otkako je Hans Kastorp legao u postelju, napolju, u dolini, mutno i hladno vreme koje je onda vladalo ustupilo je mesto divnim danima, kao usred leta, bezbrojnim lepim danima, čitavom nizu takvih dana, tako da je Joahim svakoga jutra ulazio kod svog rođaka u belim pantalonama i ovaj nije mogao a da ne da izraza iskrenom žaljenju, žaljenju duše i njegovih mladih mišića, što mu propada tako divno vreme. Jednom je čak poluglasno rekao da je »sramota« što propušta takve dane, ali je odmah zatim dodao da on, i da je na nogama, teško da bi to mogao iskoristiti više nego sad, pošto iz iskustva zna da ne sme mnogo da se kreće. Najzad, kroz široka balkonska vrata, širom otvorena, on je ipak donekle uživao u tom toplom sjaju napolju.

Ali pred kraj roka određenog mu za ležanje, vreme se opet promeni. Prekonoć je postalo maglovito i hladno, dolina se izgubila u mokroj vejavici. a suv vazduh od parnog grejanja ispunio je sobu. Tako je bilo i onoga dana kad je Hans Kastorp, prilikom jutarnje lekarske posete, podsetio savetnika da je već prošlo tri nedelje kako leži i pitao da li sme da ustane.

»Šta, vraga, zar ste vi već gotovi?« reče Berens. »Da vidimo! Tako je, zaista. Bože moj, kako brzo starimo! Promenilo se nije bogzna šta kod vas, za ovo vreme. Kako, juče je bila normalna? Da, sem temperature u šest sati posle podne. E pa onda, Kastorpe, ni ja neću da budem takav i vratiću vas ljudskoj zajednici. Ustanite i hodajte, čoveče! U određenim granicama i s merom, naravno. U najskorijem vremenu načinićemo vašu unutrašnju sliku i priliku. Pribeležite to!« reče doktoru Krokovskom, izlazeći i pokazujući svojim ogromnim palcem na Hansa Kastorpa, pogledavši asistenta zakrvavljenim, suznim plavim očima...

I Hans Kastorp tako napusti remizu.

U kaljačama i s podignutom jakom od kaputa, prvi put je opet pratio svoga rođaka do klupe kraj vododerine i vratio se natrag. Uz put je postavio pitanje koliko bi ga savetnik ostavio da leži, da nije rekao da je rok istekao. A na to Joahim, mračna pogleda i sa ustima otvorenim kao da će izustiti očajno »ah!« učini rukom pokret pun nečeg nedoglednog.

»BOŽE MOJ, PA JA VIDIM!«

Prošla je čitava nedelja pre nego što je glavna sestra fon Milendonk poručila Hansu Kastorpu da dođe u rendgenski kabinet. On sam nije hteo da navaljuje. U Berghofu su svi bili zauzeti, lekari i personal imali su očevidno pune ruke posla. Poslednjih dana bili su došli novi gosti: dva ruska studenta s gustom kosom i u crnim bluzama, do grla zatvorenim, koje nisu dale da se vidi ni krajičak rublja; jedan holandski bračni par, kome su dodeljena mesta za Setembrinijevim stolom; jedan grbavi Meksikanac, koji je svoje društvo za stolom prepadao strašnim napadima astme: tada bi se svojim dugim rukama kao kleštima hvatao za suseda, bilo to muško ili žensko, držao ga čvrsto kao u mengelama i, uprkos njegovog užasnog opiranja i pozivanja u pomoć, uvlačio ga u svoju moru. Ukratko rečeno, trpezarija je bila bezmalo sasvim puna, mada je zimska sezona počinjala tek u oktobru. A i sam Kastorpov slučaj, stepen njegove bolesti jedva mu je davao pravo da za sebe zahteva naročite obzire. Gospođa Šter, recimo, pored sve svoje gluposti i prostote, bila je bez sumnje mnogo bolesnija od njega, da i ne govorimo o doktoru Blumenkolu. Morao bi čovek biti lišen svakog smisla za hijerarhiju i razliku, kad u slučaju Hansa Kastorpa ne bi pokazivao skromnu uzdržljivost — pogotovu što je takvo shvatanje odgovaralo duhu samoga zavoda. Laki bolesnici značili su vrlo malo, on je to mogao da zaključi iz mnogih razgovora. O njima se govorilo s potcenjivanjem, prema merilu koje ovde važi, na njih se gledalo preko ramena, i to ne samo od strane ozbiljnih bolesnika, koji su u većem i velikom stepenu bili bolesni, već čak i od onih koji su i sami bili »lako« bolesni: time su oni, istina, pokazivali da i sebe potcenjuju, ali su, potčinjavajući se tom merilu, sačuvali jedno više samopoštovanje. A to je sasvim čovečanski. »Ah, on!« govorili bi jedno o drugom, »tome u stvari nije ništa, on jedva ima pravo da sedi ovde. On nema čak ni kavernu...« Takav je duh vladao ovde; bio je to na svoj način aristokratski duh, i Hans Kastorp mu se priklonio iz urođenog poštoranja zakona i reda svake vrste. Druga zemlja, drugi običaji, kaže se. Putnici pokazuju priličnu nevaspitanost ako se smeju običajima i shvatanjima svojih domaćina, a načina kojima se postiže ugled ima mnogo. Čak i prema Joahimu pokazivao je Hans Kastorp izvesno poštovanje i izvestan obzir, ne samo što je on duže proveo ovde i bio njegov vođ i čičeron u ovoj sredini, već naročito stoga što je on nesumnjivo bio »teži slučaj«. A pošto je opšti stav bio takav, razumljivo je što je kod svakog postojala sklonost da što više uveliča svoj slučaj, pa čak i da preteruje u tom pogledu, da bi pripadao aristokratiji ili joj se što više približio. I sam Hans Kastorp, kad bi ga za stolom upitali, pomenuo bi koju crtu više nego što je stvarno imao, i nije mogao da se ne oseća polaskanim kad bi mu se pripretilo prstom kao nekom ko je mnogo gori nego što se pokazuje. Ali i sa tim malim preterivanjem, ostajao je, tačno govoreći, i dalje član nižega reda, tako da mu je sasvim priličilo da u ponašanju bude strpljiv i uzdržljiv.

On je pored Joahima nastavio da živi životom svoje prve tri nedelje, tim već uobičajenim, ujednačenim i tačno uređenim životom, i od prvog dana išlo je kao podmazano, kao da ga nikad nije ni prekidao. Taj prekid je zaista bio neznatan; on je to jasno osetio čim se ponova pojavio za stolom u trpezariji. Joahim, koji je takvim događajima pridavao naročitu važnost, bio se istina postarao da njegovo mesto ukrasi sa nekoliko cvetova, ali društvo za stolom pozdravilo ga je bez ikakvih ceremonija i njihov doček se samo neznatno razlikovao od ranijeg, kome nije prethodio rastanak od tri nedelje već samo od tri časa: ovo je dolazilo manje usled ravnodušnosti prema njegovoj jednostavnoj i simpatičnoj ličnosti i što su ti ljudi bili suviše zauzeti sobom, to jest svojim tako interesantnim telom, nego što nisu bili svesni

proteklog vremena. I Hans Kastorp ih je u tome mogao bez teškoća razumeti, jer i sam je sedeo na svom mestu na kraju stola, između nastavnice i mis Robinsonove, baš kao da je sinoć sedeo tu poslednji put.

A kad se već za njegovim stolom nisu mnogo uzbuđivali završetkom njegovog odsustva, kako bi to tek mogli da primete oni drugi u trpezariji? Tamo to uošpte niko nije ni zapazio, sa izuzetkom Setembrinija koji je po završetku obeda prišao da ih pozdravi na svoj šaljiv i prijateljski način. Hans Kastorp je, naravno, bio sklon da napravi još jedan izuzetak, ali mi ne ulazimo u opravdanost toga. On je sebe uveravao da je Klavdija Šoša primetila njegov povratak, da ga je, čim je ušla, sa zakašnjenjem kao uvek, i kad su lupila staklena vrata, pogledala svojim uzanim očima, susrevši se sa njegovim, i čim je sela, još jednom, smešeći se, okrenula se i pogledala ga: smešeći se, kao pre tri nedelje, pre nego što je pošao na pregled. I taj njen gest bio je tako neprikriven i prema njemu i prema ostalim gostima — da nije znao da li da tim bude ushićen ili da to shvati kao znak nipodaštavanja i da se zbog toga ljuti. U svakom slučaju njemu se srce steglo pod tim pogledom, koji je u njegovim očima na fantastičan i zanosan način poricao i opovrgavao činjenicu da se on i ta bolesnica zvanično ne poznaju, — njemu se srce skoro bolno steglo čim su tresnula staklena vrata, jer taj trenutak je on i čekao, teško dišući.

Ovde treba dodati da je Kastorpov sentimentalni odnos prema pacijentkinji sa »stola boljih Rusa« napravio za vreme njegovog samovanja vrlo veliki napredak, — mislimo simpatija koju su pokazivali njegova čula i njegov skromni duh prema toj ličnosti osrednjeg rasta, gipko mačkastog hoda i mongolskih očiju, jednom reči njegova zaljubljenost (upotrebimo ovu reč, mada je ta reč »od dole«, reč iz ravnice, i mada bi mogla da da povoda za pretpostavku da se ovde na neki način može primeniti ona pesmica I reč jedna — bože sveti...). Njena slika lebdela mu je pred očima dok je, probudivši se rano, gledao kako zora lagano otkriva sobu, ili uveče, dok je gledao u sve gušći mrak (i onoga časa kad je Setembrini, iznenada upalivši svetlost, ušao kod njega, lebdela je ona pred njim sasvim jasno, i to je bio razlog što je pocrveneo kad je ugledao humanistu). U svakom času svoga razdrobljenog dana mislio je na nju, na njena usta, njene jagodice, njene oči, čiji su mu se boja, oblik i položaj urezali u dušu, na njena opuštena leđa, na držanje njene glave, na vratni pršljen na razrezu bluze za potiljkom, na njene ruke, preobražene pod najtananijim tilom, — i ako smo prećutali da su mu zahvaljujući tom sredstvu časovi lako i bez muke prolazili, to je samo zato što sa simpatijom učestvujemo u nemiru njegove savesti, koji se mešao sa zastrašujućom spećom tih slika i vizija. Da, s tim slikama bio je povezan strah, silno uzbuđenje, nada koja se gubila u nečem neodređenom, bezgraničnom i potpuno pustolovnom, radost i strah, bez imena, ali od koga se srce mladićevo — njegovo srce u pravom i fiziološkom smislu — ponekad tako naglo stezalo, da bi jednu ruku stavljao blizu toga organa, a drugu podizao na čelo (držeći je kao štit nad očima) i šaputao:

»Bože moj!«

Jer iza tog čela bile su misli i polumisli, i tek one su davale slikama i vizijama njihovu preveliku slast, one su se odnosile na nemarnost i bezobzirnost gospođe Šoša, na njenu bolest, značaj i pojačanu važnost koju je bolest davala njenom telu, na pojavu da bolest celo njeno biće pretvara u telo, — bolest u kojoj je sada i Hans Kastorp, prema lekarskom sudu, imao udela. Iza svog čela shvatio je pustolovnu slobodu kojom je gospođa Šoša, okrećući se i smešeći se, prenebregavala činjenicu što se oni zvanično ne poznaju, tako kao da oni nisu društvena bića i kao da nije čak ni potrebno da između sebe razgovaraju ... I baš od toga se užasnuo, užasnuo na isti način kao onda u ordinaciji, kad je, preletevši pogledom sa

Joahimovih grudi na lice, brzo pogledao rođaka u oči, s tom razlikom samo što je onda razlog njegovog straha bio sažaljenje i briga, dok se ovde ticalo nečeg sasvim drugog.

I tako je život u Berghofu, taj za mnogo šta povoljan i uređen život na uzanom prostoru, opet našao svoj ujednačeni tok. U iščekivanju radiografskog snimka, Hans Kastorp je produžio da ga deli sa dobrim Joahimom, radeći iz časa u čas sve što bi njegov rođak radio; i nema sumnje da je to društvo bilo dobro za mladog čoveka. Jer mada je to bilo samo društvo jednog bolesnika, u njemu je bilo mnogo vojničke revnosti i uzoritosti, revnosti koja je, istina, i ne budući toga svesna, bila već gotova da nađe zadovoljstvo u dužnostima koje iziskuje lečenje, tako da su te dužnosti postale tako reći naknada za neispunjenje normalne dužnosti i nešto kao zamena pravoga poziva: — Hans Kastorp nije bio toliko glup da to ne primeti. Ali je vrlo dobro osećao koliko ta bliskost koči i obuzdava njegovu narav, narav jednog civila, i možda ga je baš ona, njen primer i kontrola s Joahimove strane, sprečavala da javno preduzme kakav nerazmišljen korak. Jer on je jasno uviđao koliko je dobri Joahim morao da pati od atmosfere pune pomorandžinog mirisa, koji je svakodnevno dopirao do njega, a u kojoj su se nalazile okrugle mrke oči, mali rubin, mnogo jedva opravdane smešljivosti i po spoljašnjosti vrlo lepe grudi. A razum i častoljublje, što je činilo da se Joahim plaši i beži od uticaja te atmosfere, dirali su Hansa Kdstorpa, nagonili i njega na izvestan red i disciplinu i sprečavali ga da od te žene uzanih očiju tako reći »pozajmi olovku« — što bi, po svemu sudeći, da nema te bliskosti bio sasvim gotov da učini.

Joahim nije nikad govorio o smešljivoj Marusji, a to je sprečavalo Hansa Kastorpa da s njim govori o Klavdiji Šoša. U naknadu za to on je diskretno razgovarao sa nastavnicom, koja je sedela za stolom njemu s desne strane, zadirkivao je da ima slabosti za tu bolesnicu gipkih pokreta, naterujući staru devojku da crveni, a pri tom je podražavao dostojanstveno držanje staroga Kastorpa, oslanjajući bradu na okovratnik. Sem toga uporno je navaljivao kod nje da dozna nešto novo i zanimljivo o ličnim prilikama gospođe Šoša, o njenom poreklu, njenom mužu, njenim godinama, prirodi njene bolesti. Hteo je da zna da li ima dece. Ah ne, dece nema. Šta bi žena kao ona i radila sa decom? Verovatno joj je bilo strogo zabranjeno da ih ima — a s druge strane, kakva bi to i bila deca? Hans Kastorp joj je morao dati za pravo. Uostalom, biće da je za to već i dockan, napomenu on, prisiljavajući se da bude objektivan. Ponekad, s profila lice gospođe Šoša čini mu se već malo oštro. Da nije već prešla tridesetu? Gospođica Engelhart to odlučno odbi. Klavdija trideset? U najgorem slučaju njoj je dvadeset i osam. A što se tiče profila, ona svom susedu ne dozvoljava da tako što govori. Klavdijin profil je sasvim mladalački nežan i sladak, mada naravno i interesantan, a ne kao profil kakve bilo zdrave guske. I za kaznu, gospođica Engelhart dodade, ne zastajući, neka zna da gospođu Šoša često posećuje jedan gospodin, neki njen zemljak koji stanuje u »Mestu«: ona ga prima posle podne u svojoj sobi.

Ovo je bilo dobro sračunato. Lice Hansa Kastorpa izobliči se uprkos sveg njegovog uzdržavanja, pa čak i ravnodušno izgovorene primedbe »Ama zbilja?« i »Gle ti samo!«, kojima je pokušao da odgovori na ovo otkriće, imale su nečeg izobličenog. Pošto nije bio u stanju da olako primi postojanje tog zemljaka gospođe Šoša, kao što se u početku trudio da izgleda, on se na njega stalno vraćao, dok su mu usne podrhtavale. Mlađi čovek? — Mlad i ugledan, po svemu što čuje, odgovori nastavnica, jer nije mogla da sudi na osnovu sopstvenog viđenja. — Bolestan? — Najviše lako bolestan. — »Nadam se«, reče Hans Kastorp podrugljivo, »da se na njemu vidi više rublja nego na njegovim zemljacima sa »stola loših Rusa«, — na što Engelhartova, i dalje za kaznu, odgovori da može da jamči za to. Tada on priznade da je to stvar o kojoj treba povesti računa, i ozbiljno joj stavi u dužnost da se

raspita ko je taj zemljak što posećuje gospođu Šoša. Ali umesto da mu donese vesti o tome, nekoliko dana kasnije doznala je nešto sasvim novo.

Doznala je da neko slika gospođu Šoša, pravi njen portret, i upita Hansa Kastorpa da li je i njemu to poznato. Ali i ako nije, može biti uveren u to, doznala je iz najpouzdanijeg izvora. Već duže vremena ona pozira za portret nekome ovde u kući — i to kome? Savetniku! Da, gospodinu savetniku Berensu, koji je u tu svrhu viđa u svom privatnom stanu skoro svakoga dana.

Ova vest uzbudi Hansa Kastorpa još više nego prethodna. Nije prestajao da o tome pravi nakazne šale. Pa da, svakako, dobro je poznato da savetnik slika masnim bojama. Šta to smeta nastavnici? To nije zabranjeno, i svakome stoji do volje. Dakle u savetnikovoj kući, u stanu toga udovca? Svakako da gospođica fon Milendonk prisustvuje tom poziranju. — Teško da ona ima vremena za to. — »Ni Berens ne bi trebalo da ima mnogo više slobodnog vremena od glavne sestre«, reče Hans Kastorp strogo. Ali mada je izgledalo da je razgovor ovim završen, on nije ni pomišljao da ga prekine, već se i dalje raspitivao o ovom i onom: o slici, njenom formatu, i da li je samo glava ili ceo portret; pitao je i o vremenu poziranja, ali mu gospođica Engelhart ni u ovome nije mogla pružiti detaljne podatke i morala je da ga uteši obećanjem da će se dalje raspitivati.

Posle ove vesti Hans Kastorp je imao 37,7. Njega su mnogo više vređale i bolele posete koje je gospođa Šoša pravila nego one koje je primala. Privatni i lični život gospođe Šoša, kao takav i nezavisno od njegove sadržine, bio je počeo da ga muči i uznemirava, a koliko je tek i jedno i drugo osećanje moralo da se pooštri kad su mu do ušiju doprle te sumnjive priče o načinu njenog života. Doduše izgledalo je sasvim moguće da je odnos ruskog posetioca prema svojoj zemljakinji bio prozaične i naivne prirode; ali je Hans Kastorp bio od izvesnog vremena sklon da prozaičnost i naivnost smatra za trice — kao što se nije mogao uzdržati, niti ga je kogod mogao odvratiti, da sve to slikanje uljanim bojama smatra za nešto drugo nego vezu između jednog udovca grubog rečnika i jedne mlade žene uskih očiju i mačkastog hoda. Ukus, koji je savetnik pokazao izborom svoga modela, suviše je odgovarao njegovom vlastitom da bi mogao verovati u neku nezainteresovanost, mada se s tim malo slagala pomisao na savetnikove modre obraze i njegove suzne, zakrvavljene oči.

Tih dana je, sam i slučajno, zapazio nešto što je na njega delovalo sasvim drukčije, premda se opet ticalo potvrde njegovog ukusa. Za poprečnim stolom gospođe Salomon i onog proždrljivog učenika sa naočarima, levo od stola naših rođaka, odmah do pobočnih staklenih vrata, sedeo je jedan bolesnik, rodom iz Manhajma, kao što je Hans Kastorp čuo, čovek tridesetih godina, proređene kose, pokvarenih zuba i neodlučna govora, onaj isti što je ponekad u društvu, posle večere, svirao na klaviru, i to najčešće svadbeni marš iz Sna letnje noći. Govorilo se da je vrlo pobožan, što, sasvim razumljivo, nije bio redak slučaj među ovim ljudima ovde, kako je čuo Hans Kastorp. Svake nedelje, kažu, odlazio je na službu božju dole u »Mesto«, a dok je ležao i odmarao se čitao je pobožne knjige čije su korice bile ukrašene putirom ili palmovom grančicom. E taj čovek — kako je jednoga dana primetio Hans Kastorp — upravljao je svoje poglede u istom pravcu u kome i on, piljio je u gipku pojavu gospođe Šoša, i to na skoro pseći način, plašljivo i nametljivo. Opazivši to jednom, Hans Kastorp je posle, hteo-ne hteo, to primećivao u svakoj prilici. Gledao ga je uveče, u sobi za kartanje, kako stoji među gostima, zanet i utonuo u posmatranje te ljupke, mada bolešću načete žene, koja je preko, u malom salonu, sedela na kanabetu i ćaskala sa Tamarom runaste kose (tako se zvala ta devojka humorističnog tipa), sa doktorom Blumenkolom i sa onim svojim susedom za stolom, gospodinom upalih grudi i opuštenih ramena. Video ga je kako se okreće, gura tamo-amo, pa onda opet lagano okreće glavu

natamo, posmatrajući je iskosa preko ramena, sa nekim jadnim izrazom na malo uzdigrutoj gornjoj usni. Gledao ga je kako menja boju lica i ne podiže oči, pa ih onda ipak podigne i požudno gleda kad tresnu staklena vrata i gospođa Šoša klizeći pođe na svoje mesto. I više puta je video kako se nesrećnik, posle obeda, postavlja između izlaza i »stola boljih Rusa«, da bi pustio gospođu Šoša da prođe pored njega i da bi nju, koja ga nije ni primećivala, iz neposredne blizine gutao očima ispunjenim neizmernom tugom.

I ovo otkriće mučilo je ne malo Hansa Kastorpa, mada ga Manhajmljaninovi žalosni i požudni pogledi nisu mogli uznemiriti u onoj meri u kojoj lične veze Klavdije Šoša sa savetnikom Berensom, čovekom koji je bio toliko iznad njega po godinama, ličnim osobinama i položaju. Klavdija Šoša nije obraćala ni najmanju pažnju na Manhajmljanina: da je to bio slučaj, to ne bi promaklo oštroj pažnji Hansa Kastorpa, i ono što je u ovom slučaju osećao u duši nije bila žaoka ljubomore. Ali on je okusio sva osećanja koja poznaje čovek opijen strašću kad u drugome vidi svoju rođenu sliku, osećanja koja stvaraju čudnu mešavinu odvratnosti i uzajamne povezanosti. Nemoguće je da sve ispitamo i izložimo, ako hoćemo da u pričanju pođemo dalje. U svakom slučaju bilo je suviše sve to odjednom za stanje u kome se nalazio, pa ma šta da je jadni Hans Kastorp podnosio posmatrajući Manhajmljanina.

Tako prođoše osam dana do Kastorpove radioskopije. On nije znao da su već prošli, ali kad je jednoga jutra, za doručkom, dobio nalog od glavne sestre (opet je imala čmičak, svakako ne onaj.isti, mora da je ta bezazlena ali naoko ružna boljka ležala u njenoj konstituciji) da posle podne dođe u kabinet, opazio je da je osam dana prošlo. Trebalo je da ode zajedno sa svojim rođakom, pola časa pre čaja, jer tom prilikom je trebalo i Joahimu napraviti nov unutrašnji snimak — mora da su smatrali da je poslednji već zastareo.

Tako su oni danas skratili obavezno popodnevno odmaranje za trideset minuta, i tačno u pola četiri »spustili se« kamenim stepenicama u takozvani suteren i sedeli zajedno u maloj čekaonici koja razdvaja ordinaciju od rendgenskog kabineta: Joahim, koji nije očekivao ništa novo, sasvim miran, Hans Kastorp donekle u grozničavom iščekivanju, jer dosad još niko nije zagledao u unutrašnji život njegovog organizma. Nisu bili sami: kad su ušli, više pacijenata je već sedelo u sobi, sa iscepanim ilustrovanim časopisima na kolenima, i čekalo sa njima: jedan gorostasan mlad Šveđanin, koji je u trpezariji sedeo za Setembrinijevim stolom i o kome se pričalo da je bio tako bolestan, kad je u aprilu došao, da su jedva hteli da ga prime, a sad je dobio nekih četrdeset kilograma i samo što ga kao već potpuno izlečenog nisu otpustili; bila je tu i jedna žena sa »stola boljih Rusa«, jedna majka, i sama slabačka, sa svojim još kržljavijim dečkom duga nosa i ružnim, po imenu Saša. Ovi ljudi su čekali duže od rođaka; očigledno da je njima bilo zakazano da dođu još ranije, znači da je zakašnjenje nastalo u rendgenskom kabinetu, i tako su imali da se pomire s tim da će piti hladan čaj.

U kabinetu su bili veoma zaposleni. Čuo se glas savetnikov, koji je izdavao naredbe. Bilo je pola četiri ili nešto više kad se vrata otvoriše — otvorio ih je jedan tehnički asistent koji je ovde dole radio — i unutra pustiše samo onog švedskog gorostasa i batliju: njegov prethodnik je svakako izišao na neka druga vrata. Sad se posao odvijao brže. Već posle desetak minuta čulo se kako potpuno ozdraveli Šveđanin, ta živa reklama za mesto i sanatorijum, odlazi hodnikom snažna koraka, i onda uvedoše rusku majku sa njenim Sašom. Kao što je bilo i kad je ušao Šveđanin, Hans Kastorp opet primeti da je u rendgenskom kabinetu polumrak, to jest da vlada veštačka polusvetlost, baš kao u analitičkom kabinetu doktora Krokovskog. Prozori su bili zastrti, dnevna svetlost nije prodirala, a gorelo je nekoliko električnih lampi. Međutim, dok su Saša i njegova majka ulazili u kabinet a Hans Kastorp gledao za njima, dakle baš u tom trenutku, vrata od hodnika se otvoriše i u

čekaonicu stupi sledeći pacijent, naravno pre vremena, pošto je nastalo zakašnjenje: bila je to madam Šoša.

U sobici se najednom nalazila Klavdija Šoša; Hans Kastorp je ugleda razrogačenih očiju, osećajući jasno kako mu krvi nestade iz lica, a donja vilica se opusti tako da usta samo što mu se ne otvoriše. Klavdijin dolazak dogodio se tako neočekivano, tako iznenadno: najednom je delila sa rođacima taj uzani prostor, a samo trenutak ranije nje uopšte nije bilo. Joahim baci brz pogled na Hansa Kastorpa, a zatim ne samo da obori oči, već opet uze sa stola ilustrovani list koji je bio ostavio i sakri lice iza njega. Hans Kastorp nije imao snage da učini to isto. Pošto je prvo prebledeo, on jako pocrvene, a srce mu je lupalo.

Gospođa Šoša sede kraj vrata od kabineta, u jednu malu okruglastu naslonjaču sa krnjim, gotovo rudimentarnim naslonom za ruke; naslonivši se, ona prebaci lako nogu preko noge i pogleda u prazno, dok su joj oči, te »Pšibislavljeve oči«, usled svesti da je neko posmatra, nervozno skretale od svoga pravca, gledajući malo razroko. Nosila je beli sviter i plavu suknju, a na krilu je držala neku knjigu, neku svesku iz pozajmne biblioteke, kako izgleda, dok je cipelom lagano lupkala po podu.

Već posle minuta i po ona promeni položaj, pogleda oko sebe, ustade sa izrazom lica kao da ne zna šta da radi i kome da se obrati — i poče da govori. Upita nešto, postavi Joahimu jedno pitanje, mada je on na izgled bio zadubljen u svoju ilustraciju, dok je Hans Kastorp sedeo sasvim besposlen. Njena usta stvarala su reči a belo grlo davalo im je glas: bio je to dubok ali prijatno hrapav glas, mada ne bez izvesne oštrine, koji je Hans Kastorp već poznavao, koji je poznavao odavno i koji je jednom čak čuo iz neposredne blizine: onda kad je tim glasom baš njemu bilo rečeno: »Rado. Ali mi je posle časa moraš svakako vratiti.« Istina, ovo je bilo izgovoreno tečnije i odlučnije; sada su reči dolazile malo razvučeno i isprekidano, ona koja ih je izgovarala nije imala nikakvo prirodno pravo na njih, ona ih je samo zajmila, kao što je Hans Kastorp već nekoliko puta čuo da čini, osećajući pri tom izvesnu superiornost, ali izmešanu sa smernim divljenjem. S jednom rukom u džepu svoje vunene bluze a s drugom na zatiljku, gospođa Šoša upita:

»Izvinite, kad su vama rekli da dođete?«

A Joahim, bacivši brz pogled na svoga rođaka, odgovori sedeći i dalje, sastavljenih potpetica:

»U pola četiri.«

Ona opet reče:

»A meni u četvrt do četiri. Šta je ovo? Neki su sad baš ušli, je l' te?«

»Da, dvoje«, odgovori Joahim. »Oni su pre nas bili na redu. S pregledom su u zakašnjenju. Izgleda da je sve pomereno za pola časa.«

»To je neprijatno«, reče ona i nervozno dodirnu kosu.

»Veoma«, odgovori Joahim. »I mi čekamo već skoro pola časa.«

Tako su oni razgovarali, a Hans Kastorp je slušao kao u snu. To što je Joahim razgovarao sa gospođom Šoša bilo je skoro isto kao da je i on sam razgovarao, — premda opet, naravno, i nešto sasvim drugo. Ono »veoma« uvredilo je Hansa Kastorpa, činilo mu se da je neučtivo ili bar čudno nemarno, s obzirom da okolnosti. Ali najzad, Joahim je mogao s njom da govori — on je uopšte mogao s njom da govori, i možda se ponosio pred njim tim svojim drskim »veoma«, otprilike kao što se i on sam pravio važan pred Joahimom i Setembrinijem kad su ga upitali koliko misli da ostane, a on odgovorio »tri nedelje«. Ona se svojim pitanjem obratila Joahimu, iako je bio zadubljen u novine — svakako što je bio stariji pacijent, njoj iz viđenja duže poznat; ali i iz onog drugog razloga možda, što je uglađeno ophođenje i razgovor artikulisanim rečima bio u njihovom slučaju na svom mestu, i što među

njima nije vladalo ništa divlje, duboko, strašno i tajanstveno. Da je jedna osoba mrkih očiju, s crvenim rubinom i mirišući na pomorandžu, čekala ovde sa njima, onda bi on, Hans Kastorp, vodio reč i rekao »veoma« — nezavisan i čist, kakav se osećao prema njoj. »Svakako, veoma neprijatno, gospođice!« rekao bi, i možda nemarnim gestom izvukao maramicu iz gornjeg džepa na kaputu da se usekne. »Morate biti strpljivi. Ni mi nismo u boljem položaju.« I Joahim bi se divio njegovoj lakoći, ali verovatno ne bi ozbiljno želeo da bude na njegovom mestu. Ne, ni Hans Kastorp nije bio ljubomoran na Joahima u sadašnjoj situaciji, mada je baš ovaj smeo da govori sa gospođom Šoša. On je sasvim odobravao što se ona obratila njegovom rođaku: postupajući tako, ona je vodila računa o okolnostima, i na taj način pokazala da je bila svesna tih okolnosti ... Njegovo srce je snažno lupalo.

Posle hladnog prijema na koji je gospođa Šoša naišla kod Joahima i u kome je Hans Kastorp osećao čak i izvesno neprijateljstvo od strane dobrog Joahima prema ovoj drugarici u bolesti, neprijateljstvo na koje se pored sveg uzbuđenja morao nasmejati — Klavdija pokuša da šeta po sobi; ali kako je prostor bio suviše mali, to i ona uze sa stola jedan ilustrovani list i vrati se s njim u naslonjaču sa rudimentarnim naslonom za ruke. Hans Kastorp je sedeo i posmatrao ju je, oslanjajući, kao deda, bradu na okovratnik, usled čega je smešno ličio na staroga. Kako je gospođa Šoša opet prebacila nogu preko noge, pod plavom materijom suknje ocrtavalo se njeno koleno, pa čak i cela vitka linija njene butine. Ona je bila samo srednjega rasta, rasta skladnog i vrlo prijatnog u očima Hansa Kastorpa, ali srazmerno dugih nogu i ne širokih kukova. Nije sedela zavaljena, već nagnuta napred, s prekrštenim rukama, naslonjenim na butinu noge koju je prebacila, povijenih leđa i opuštenih ramena, tako da su se isticali vratni pršljenovi, štaviše pod pripijenim sviterom mogla se razaznati kičma, a njene grudi, koje nisu bile tako visoke i bujne kao Marusjine već male kao u devojke, behu pritisnute s obe strane. Najednom, Hans Kastorp se seti da i ona ovde sedi očekujući da se rendgenski prosvetli. Savetnik je nju slikao, reprodukovao je njenu spoljašnju pojavu na platnu, pomoću ulja i boja. A sad će u polutami upraviti na nju svetlosne zrake koji će mu otkriti unutrašnjost njenoga tela. I misleći na to, Hans Kastorp okrete glavu u stranu, a na licu mu se ukaza čedna natmurenost, izraz diskretnosti i pristojnosti koji mu se činilo da treba da uzme pred samim sobom na ovu pomisao.

Ovo sedenje utroje u maloj čekaonici nije trajalo dugo. Svakako da unutra nisu mnogo oklevali sa Sašom i njegovom majkom, hitali su da nadoknade izgubljeno vreme. Tehničar u belom mantilu opet otvori vrata, Joahim, ustajući, baci novine na sto, a Hans Kastorp pođe za njim ka vratima, mada ne bez unutrašnjeg oklevanja. U njemu se javiše kavaljerske skrupule, zajedno sa iskušenjem da se uljudnim rečima ipak obrati gospođi Šoša i ponudi joj da uđe prva — možda na francuskom, ako je u stanju; i hitro poče u sebi da traži reči, sklapa rečenicu. Ali nije znao da li je ova vrsta učtivosti ovde u običaju, da utvrđeni red ne dolazi možda pre svakog kavaljerstva. Joahim je to morao znati, i pošto ničim nije pokazivao da hoće prisutnoj dami da da prvenstvo, mada ga je Hans Kastorp pogledao zbunjeno i upitno, on pođe za rođakom, prošavši pored gospođe Šoša koja ih, onako pogurena, samo ovlaš pogleda, i kroz vrata uđe u kabinet.

Bio je suviše ošamućen onim što je ostavio iza sebe, avanturama preživljenim za poslednjih deset minuta, da bi mu ulaskom u rendgenski kabinet duh bio odmah svestan onoga što se događa. U veštačkoj polutami nije video ništa ili je jedva nešto nazirao. Čuo je još prijatno hrapavi glas gospođe Šoša kojim je rekla: »Šta je ovo?... Neki su sad baš ušli... To je neprijatno«, i od zvuka toga glasa niz leđa ga prođoše žmarci. Video je kako se pod suknjom ocrtava njeno koleno, video njen pognuti vrat pod kratkim pramenovima crvenkastoplave kose, koji su na tom mestu visili jer se nisu mogli uplesti u kiku, video kako

joj strče vratni pršljenovi, i opet ga prođoše žmarci. Video je zatim savetnika Berensa, leđima okrenutog prema njemu i Joahimu, kako stoji ispred nekog ormara ili kabine s policama i posmatra neku crvenkastu ploču, koju je ispružene ruke držao prema nejasnoj svetlosti na tavanici. Prošavši pored njega, oni odoše u dno prostorije, sa pomoćnikom koji je pripremao što treba za njihov pregled. Čudan miris osećao se ovde. Neka vrsta ustajalog ozona ispunjavala je atmosferu. Strčeći između prozora sa crnim zastorima, kabina je delila laboratorijum na dva nejednaka dela. U polutami su se nazirali fizički aparati, konkavna stakla, razvodne table, uzdignuti instrumenti za merenje, i jedan sanduk sličan fotografskoj kameri, na pokretnom postolju, i stakleni dijapozitivi, koji su u redovima bili umetnuti u zid, — čovek nije znao da li se nalazi u ateljeu kakvog fotografa, u mračnoj komori, ili u radionici kakvog pronalazača i čarobnom tehnološkom laboratorijumu.

Joahim je odmah počeo da se svlači do pojasa. Pomoćnik, jedan mlađi, dežmekasti Švajcarac crvenih obraza i u belom mantilu, pozva Hansa Kastorpa da uradi isto: ovo ide brzo, on će odmah doći na red... Dok je Hans Kastorp skidao prsnik, Berens dođe iz manjeg odeljka, gde je dotle stajao, u onaj prostraniji deo.

»Aha!« reče. »Evo naših Dioskura! Kastorp i Poluks... Uzdržite se od kuknjave, molići lepo! Pričekajte samo, za jedan trenutak prozrećemo vas obojicu. Čini mi se da se vi, Kastorpe, plašite da nam pokažete svoju unutrašnjost? Umirite se, sve se obavlja na vrlo estetski način. A jeste li već videli moju privatnu galeriju slika?« I on povuče Hansa Kastorpa za ruku i odvede pred redove tamnih stakala iza kojih je upalio svetlost uključivši struju, Na osvetljenim pločama ukazaše se slike. Hans Kastorp vide udove: noge, šake, čašice na kolenu, golenice i butne kosti, ruke i karlične kosti. Ali punački, živi oblik tih fragmenata ljudskoga tela bio je kao sen i imao mutne konture; nešto kao magla i bledi sjaj obavijalo je neodređeno svoje jasno jezgro: skelet, koji se isticao sa minucioznom tačnošću.

»Vrlo interesantno«, reče Hans Kastorp.

»Ovo je svakako interesantno«, odgovori savetnik. »Korisna očigledna nastava za mlade ljude. Svetlosna anatomija, razumete, trijumf novoga vremena. Ovo je ženska ruka, to se vidi po njenim nežnim oblicima. Njom vas one obgrle u času ljubavi, znate.« I on se zasmeja, pri čemu se njegova gornja usna sa podšišanim brčićima podiže samo s jedne strane. Slike iščezoše. Hans Kastorp se okrete na onu stranu gde su se vršile pripreme za Joahimov radiografski snimak.

To je bilo ispred one kabine na čijoj je drugoj strani u početku stajao savetnik. Joahim je seo na neku vrstu obućarske stolice ispred neke daske, na koju je pritisnuo grudi i sem toga ju je obavio rukama; a pomoćnik je popravljao njegov položaj pokretima kao da mesi, gurajući mu napred ramena i masirajući mu leđa. Zatim ode iza kamere da bi kao kakav fotograf, pognut, raskrečenih nogu, ispitao šta se vidi, izrazi svoje zadovoljstvo i, stupajući u stranu, opomenu Joahima da duboko udahne vazduh i da ga ne ispušta dok se sve ne svrši. Joahimova povijena leđa raširiše se i stadoše. U tom trenutku pomoćnik povuče potrebnu ručicu na razvodnoj tabli. Tada, u razmaku od dve sekunde, zaigraše strašne sile koje je bilo potrebno izazvati da bi se probila materija: struje od hiljade, od stotine hiljada volti, koliko se sećao Hans Kastorp. Jedva obuzdane da korisno posluže, te sile pokušaše da sebi dadu oduške sporednim putem. Pražnjenje je praskalo kao revolverski pucnji. Plave varnice su praskale na aparatu za merenje. Duge munje pucketale su duž zidova. Odnekud se pojavi neka crvena svetlost, slična oku koje mirno i preteći gleda na prostor, a jedna fijola na Joahimovim leđima ispuni se nečim zelenim. Zatim se sve umiri; svetlosne pojave nestadoše, i Joahim sa uzdahom ispusti vazduh. Bilo je svršeno.

»Sledeći okrivljeni!« reče Berens i gurnu laktom Hansa Kastorpa. »Samo ne pričajte da ste umorni! Dobićete jedan primerak besplatno, Kastorpe. Tako ćete još svojoj deci i unucima moći da projektujete na zidu tajne svojih grudi.«

Joahim se beše sklonio; tehničar promeni ploču. Savetnik Berens je lično upućivao novajliju kako da sedne i kako da se drži. »Zagrlite je!« reče. »Dasku zagrlite! Ako vam je volja, možete zamisliti da je nešto drugo. I pritisnite je dobro na grudi, kao da vas to ispunjava neizmernom srećom. Baš tako! Udahnite. Sad mirno!« komandova on. »Molim vas, nasmešite se!« Hans Kastorp je čekao trepćući, sa plućima punim vazduha. Iza njega podiže se bura, pucketalo je, praskalo, treštalo, pa se umiri. Objektiv je pogledao u njegovu unutrašnjost.

On se spusti, zbunjen i ošamućen onim što se s njim dogodilo, mada samo probijanje nije ni najmanje osetio. »Vrlo dobro!« reče savetnik. »A sad ćemo i mi lično da pogledamo.« A dotle je Joahim, budući upućen u stvar, već bio otišao bliže izlaznim vratima i postavio se kraj jednog stativa, okrenuvši leđa ogromnom aparatu, na kome se, u visini leđa, videla neka retorta, upola ispunjena vodom, sa cevima za isparavanje, a pred njim je, na visini grudi, visio uokviren pokretni ekran. Njemu sleva, usred jedne razvodne table i instrumentarijuma, uzdizala se jedna crvena okrugla lampa. Savetnik je upali, uzjahavši na stoličicu ispred obešenog ekrana. Svetlost na tavanici se ugasi, samo rubinska svetlost sad je obasjavala scenu. Zatim šef jednim pokretom ugasi i nju i kabinet ispuni najgušći mrak.

»Oči moraju prvo da se naviknu«, ču se u mraku savetnikov glas. »Prvo moramo da dobijemo sasvim velike zenice, kao mačke, da bismo videli što hoćemo da vidimo. Svakako vam je razumljivo da mi našim običnim očima, naviknutim na dnevnu svetlost, ne možemo odmah da vidimo jasno. U tu svrhu treba prvo da izbijemo sebi iz glave svetli dan sa svim njegovim slikama.«

»Naravno«, reče Hans Kastorp stojeći iza savetnikovih leđa, i zatvori oči, pošto je bilo sasvim svejedno da li će mu biti otvorene ili ne, tako je gust bio mrak. »Prvo treba oči da operemo tminom, da bismo tako mogli što da vidimo, to je jasno. Nalazim da je čak dobro i ispravno što se prvo malo priberemo, kao u nekoj tihoj molitvi. Stojim ovde i zatvorio sam oči, i nalazim se u stanju neke prijatne sanjiosti. Ali kakav se to miris oseća ovde?«

»Kiseonik«, reče savetnik. »To što osećate u vazduhu jeste oksigen. Atmosferski proizvod bure u sobi, je li vam jasno?... Otvarajte oči!« reče. »Sad počinje prizivanje duhova.« Hans Kastorp pohita da posluša.

Ču se kako kvrcnu prekidač. Nekakav motor zaigra i poče sve jače da pišti, ali ga nov pokret ruke odmah umiri i dovede u red. Pod se ravnomerno tresao. Mala crvena svetlost, duguljasta i upravna, gledala ih je odozgo s blagom pretnjom. Negde sevnu munja. I lagano, u mlečnom sjaju, kao prozor koji se osvetljava, u mraku se ukaza bledi četvorougao svetlog ekrana, pred kojim je savetnik Berens objašio stoličicu raskrečivši noge i odupirući se pesnicama o butine, sa šopavim nosom sasvim prilepljenim na ploču kroz koju se moglo da zagleda u unutrašnjost ljudskog organizma.

»Vidite li, mladiću?« upita on.

Hans Kastorp se naže preko njegovih ramena, ali još jednom podiže glavu u pravcu gde je pretpostavljao da se nalaze Joahimove oči, koje bez sumnje gledaju blago i tužno, kao onda na pregledu, i upita:

»Dozvoljavaš li?«

»Izvoli samo«, odgovori Joahim velikodušno iz mraka. I uz drhtanje tla, u praskanju i tutnjavi razigranih sila, Hans Kastorp je, pognut, zurio kroz to bledo prozorče, zurio u prazan kostur Joahima Cimsena. Ključna kost se poklapala sa kičmom, praveći taman i rskavičav

stub. Prednji red rebara presecala su naoko bleđa leđna rebra. Gore, ključne kosti račvale su se izvijeno sa obe strane, a u mekanom i svetlucavom omotu mesa ocrtavao se, golo i oštro, kostur ramena, zglob Joahimovih mišićnih kostiju. U plućnoj duplji bilo je svetlo, ali se mogao nazreti splet vena, tamne mrlje, neke crnkaste kovrče.

»Jasna slika«, reče savetnik. »To vam je valjana mršavost, militaristička omladina. Imao sam ja ovde mešine — neprozirne, nemoguće ma šta sagledati. Tek bi trebalo pronaći takve zrake koji će da probiju i takvo salo... Ali ovo je čist posao. Vidite li dijafragmu?« reče i pokaza prstom na tamni luk koji se na dnu prozorčeta dizao i spuštao... »Vidite li kovrče ovde, s leve strane, ova ispupčenja? To je zapaljenje plućne maramice koje je imao kad mu je bilo petnaest godina. Dišite duboko!« zapovedi on. »Dublje! Kažem: duboko!« I Joahimova dijafragma podiže se drhteći, koliko je god bilo moguće: na gornjem delu pluća moglo se primetiti izvesno razbistravanje, ali savetnik nije bio zadovoljan. »Vidite li hilusne žlezde? Vidite li srasline? Vidite li kaverne ovde? Odatle potiču otrovi koji ga opijaju.« Ali Kastorpovu pažnju privuklo je nešto kao vreća, kao bezoblična životinja, tamna masa koja se videla iza srednjeg stuba, i to većim delom s desne strane od posmatrača — masa koja se ravnomerno širila i skupljala, donekle na način kao kad meduza pliva.

»Vidite li mu srce?« upita savetnik, podižući opet sa butine ogromnu ruku i pokazujući kažiprstom na živu kesu ... Preblagi bože, to što je Hans Kastorp gledao bilo je srce, častoljubivo Joahimovo srce!

»Vidim ti srce«, reče prigušenim glasom.

»Izvoli samo«, opet odgovori Joahim i verovatno se nasmeja učtivo tamo gore u mraku. Ali savetnik im naredi da ćute i da ne sentimentališu. On je ispitivao mrlje i linije, ono crnkasto kovrčanje u grudnom prostoru, dok je Hans Kastorp pored njega neprestano posmatrao Joahimovo zagrobno obličje i mrtvački kostur, taj goli skelet i taj memento, suv kao vreteno. Neko svečano osećanje i užas ispuniše mu dušu. »Da, da, vidim«, reče on više puta, »bože moj, pa ja vidim!« Slušao je o jednoj ženi, nekoj davno umrloj rođaci, po Tinapelovima, koja je, kako su pričali, bila obdarena čudnom i nesrećnom sposobnošću koju je smerno podnosila: naime, da su joj se ljudi koji će skoro umreti priviđali kao skeleti. Tako je sad i Hans Kastorp video dobrog Joahima, mada zahvaljujući nauci, fizici i optici, tako da to nije ništa značilo i sve je bilo prirodno i normalno, pogotovu što mu je to Joahim i izrikom dozvolio. Pa ipak je najednom shvatio i osetio melanholičnu sudbinu te njegove vidovite tetke. Silno uzbuđen onim što je video, ili tačnije činjenicom što je video on oseti da ga u duši spopada potajna sumnja da li se sve ovo događa normalno, da li je, ovo što vidi u tami, ispunjenoj potresom i praskom, zaista nešto dopušteno; i nemirno uživanje u indiskretnoj radoznalosti mešalo se u njegovim grudima sa osećanjima uzbuđenja i pijeteta.

Ali samo nekoliko minuta kasnije stajao je i on sam, usred bure, za sramnim stubom, dok je Joahim oblačio svoje opet neprozirno telo. Opet je savetnik zurio u mlečnu ploču, ovoga puta u organizam Hansa Kastorpa, i po njegovim poluglasnim rečima, isprekidanim izrazima i grdnjama izlazilo je da je nalaz odgovarao njegovom iščekivanju. A posle je bio toliko ljubazan da je dozvolio pacijentu, na njegovu usrdnu molbu, da pogleda na ekranu svoju vlastitu ruku. I Hans Kastorp je video što je morao očekivati da će videti, ali što čoveku upravo nije dato da vidi, i što ni on nikad nije mislio da će moći da vidi: video je svoj vlastiti grob. Buduće delo raspadanja video je unapred, snagom svetlosti, meso u kome je živeo, raspadnuto, uništeno, pretvoreno u ništavnu maglu, a u njemu brižljivo izvajan skelet njegove ruke, oko čijeg je domalog prsta lebdeo, crn i izdvojen, njegov pečatni prsten koji je nasledio od dede: tvrdi predmet sa ove zemlje, kojim čovek krasi svoje telo određeno da dole istrune, dok prsten, oslobodivši se lako, prelazi na drugo meso, koje opet može da ga nosi

neko vreme. Očima one umrle rođake, očima prodornim, vidovitim, ugledao je jedan prisan deo svoga tela, i prvi put u svome životu shvatio je da će umreti. Na tu pomisao na licu mu se ukaza izraz koji obično ima kad sluša muziku — prilično glup, sanjiv i smeran izraz, usta poluotvorenih a glave nagnute ka ramenu. Savetnik reče:

»Avetinjski, a? Da, ima u ovome neosporno nečeg avetinjskog.«

A zatim prekide struju. Tlo presta da se trese, svetlosnih priviđenja nestade, magično prozorče zavi se opet u tamu. Svetlost na tavanici sinu. I dok je i Hans Kastorp hitao da se obuče, Berens je mladim ljudima davao izvesna obaveštenja o onom što je zapazio, vodeći računa o njihovom laičkom znanju i shvatanju. Što se tiče naročito Hansa Kastorpa, optički nalaz je tačno potvrdio akustička zapažanja, na način koji samo može da služi na čast nauci. Mogla su se videti i stara kao i nova mesta, i »trake« od bronhija širile su se dosta duboko u pluća — »trake sa čvorićima«. Hans Kastorp će to i sam moći da proveri na dijagramu koji će mu, kao što je rečeno, ovih dana biti uručen. »Dakle, mir, strpljenje, muška disciplina; meriti temperaturu, jesti, ležati, čekati i okretati palce.« I on im okrete leđa. Oni pođoše. Hans Kastorp, iza Joahima, izlazeći pogleda preko ramena. Otvorivši vrata, tehnički asistent pusti gospođu Šoša da uđe u kabinet.

SLOBODA

Kako se sve ovo činilo Hansu Kastorpu? Nije li bilo tako kao da je sedam nedelja, koje je neosporno i bez svake sumnje proveo kod ovih ljudi ovde, bilo samo kao sedam dana? Ili mu se, naprotiv, činilo da na ovom mestu živi već mnogo, mnogo duže nego što je to u stvari bilo? On se sam pitao, i to kako pitajući sebe tako i raspitujući se kod Joahima o tome, ali nije mogao doći ni do kakvog rezultata. Bilo je svakako i jedno i drugo istina: kad se osvrne i pomisli na ovde provedeno vreme, činilo mu se da je to bilo ujedno i neprirodno kratko i neprirodno dugo vreme, ali koliko je stvarno trajalo nikako mu nije bilo jasno — pod pretpostavkom, naravno, da je vreme uopšte prirodna pojava i da je dopušteno dovesti ga u vezu sa pojmom stvarnosti.

U svakom slučaju oktobar je bio na pragu, svakoga dana mogao je doći. Hansu Kastorpu je bilo lako da to izračuna, a sem toga razgovori drugih pacijenata koje je čuo ukazivali su mu na to. »Znate li da će kroz pet dana opet prvi?« ču kako Hermina Klefeld reče dvojici mladih ljudi iz szoga društva, studentu Rasmusenu i onom mladiću debelih usana koji se zvao Genzer. Posle završenog ručka gosti su stajali između stolova, u trpezariji punoj mirisa od jela, i ćaskajući oklevali da odu na obavezno odmaranje. »Prvi oktobar. Videla sam na kalendaru u administraciji. To je drugi koji provodim na ovom veselom mestu. Eto, leto je prošlo, ukoliko ga je i bilo, s letom nam je podvaljeno, kao što nam je podvaljeno sa celim ovim životom uopšte.« I ona uzdahnu iz svojih pola pluća, zavrte glavom i podiže ka tavanici svoje maglovite i glupe oči. »Veselo, Rasmusenu!« reče potom i lupi svog druga po opuštenom ramenu. »Pričajte nam viceve!« — »Malo ih znam«, odgovori Rasmusen i opusti ruke ispred grudi, kao peraja, »pa i te ne umem da pričam, uvek sam tako umoran.« — »Ni pseto«, promrmlja Genzer kroz zube, »ne bi duže živelo ovako.« I oni se zasmejaše, sležući ramenima.

I Setembrini je, sa čačkalicom u zubima, stajao u njihovoj blizini, i kad su izlazili, reče Hansu Kastorpu:

»Ne verujte im, inženjeru, ne verujte im nikad kad grde. To čine svi oni bez izuzetka, mada se ovde osećaju sasvim kao kod kuće. Žive bogovski ne radeći ništa i još zahtevaju da ih sažaljevamo, zamišljaju da imaju pravo da budu ogorčeni, ironični, cinični! »Na ovom veselom mestu!« Što, kao da nije veselo? Rekao bih da jeste, i to u najsumnjivijem značenju te reči. »Podvaljeno nam!« kaže ona ženska glava. »Na ovom veselom mestu podvaljeno nam je sa životom«. Ali pošaljite je samo u ravnicu, — po načinu njenog života dole neće biti nikakve sumnje da će učiniti sve da se što je moguće pre opet vrati ovamo. Ah, da, ironija! Čuvajte se ironije koja se ovde neguje, inženjeru! Čuvajte se uopšte tog duhovnog stava! Gde ironija nije direktno i klasično sredstvo retorike, u svakom trenutku jasno zdravom razumu, ona vodi pokvarenosti, postaje prepreka civilizaciji, prljavo koketovanje sa stagnacijom, tupošću, porokom. Ali pošto je atmosfera u kojoj živimo očevidno vrlo povoljna za uspevanje ove močvarne biljke, nadam se ili, tačnije, treba da strahujem da me razumete.«

Zaista su Italijanove reči bile takve da bi još pre sedam nedelja, dole u ravnici, značile za Hansa Kastorpa samo prazan zvuk, ali boravak ovde učinio je da njegov duh postane prijemljiv za njihova značenja: prijemljiv u smislu intelektualnog razumevanja, ne baš i u smislu simpatije, što možda znači još i više. Jer mada je u dubini duše bio radostan što Setembrini i sad još, uprkos svega što se dogodilo, nastavlja da mu se obraća kao i ranije, i dalje ga poučava, opominje i pokušava da utiče na njega, njegovo razumevanje išlo je tako

daleko da je čak donosio sud o Setembrinijevim rečima i, bar u izvesnom stepenu, nije ih odobravao. »Gle samo«, pomisli, »on o ironiji govori gotovo kao i o muzici, samo još treba da kaže da je »politički sumnjiva«, to jest od trenutka kad prestane da bude »direktno i klasično pedagoško sredstvo«. Međutim, ironija koja se »ni u jednom trenutku neće rđavo razumeti« — kakva bi mi to bila ironija, voleo bih da znam, ako se i ja pitam. To bi bilo samo suvo profesorsko cepidlačenje.« — To je nezahvalnost omladine koju obrazujemo. Ona primi darove, pa im onda još nalazi mane.

Ali da rečima izrazi tu svoju želju da se odupre, ipak mu je izgledalo suviše pustolovno. U svome prigovoru ograničio se na Setembrinijev sud o Hermini Klefeldovoj, koji mu se učinio nepravedan ili, tačnije, koji je, iz izvesnih razloga, hteo da smatra za takav.

»Ali ta gospođica je bolesna!« reče on. »Ona je uistinu teško bolesna i ima sve razloge da bude očajna. Šta vi upravo hoćete od nje?«

»Bolest i očajanje«, reče Setembrini, »često su samo oblici pokvarenosti.«

»A Leopardi«, pomisli Hans Kastorp, »koji je izrikom izgubio svaku nadu u nauku i napredak? Pa i on sam, naš gospodin pedagog? I on je bolestan i neprestano se vraća ovamo, Karduči teško da bi bio zadovoljan njime.« A glasno reče:

»Dobri ste mi vi. Ta gospođica može svakoga dana da odapne, a vi to nazivate pokvarenošću! Trebalo bi da budete jasniji. Da ste mi rekli: bolest je ponekad posledica pokvarenosti, to bi bilo shvatljivo...«

»Vrlo shvatljivo«, ubaci Setembrini. »Bogami, ne biste se ljutili kad bih se na tome zaustavio?«

»Ili kad biste rekli: bolest ponekad služi kao izgovor za pokvarenost — i na to bih pristao.«

»Grazie tanto!«

»Ali bolest da je oblik pokvarenosti? Što znači: ne da je proizišla iz pokvarenosti, već da je ona sama pokvarenost? To je ipak paradoks!«

»O, molim vas, inženjeru, nikakva podmetanja! Ja prezirem paradokse, mrzim ih. Znajte da sve što sam rekao o ironiji mogao bih reći i za paradoks, pa čak i više. Paradoks je otrovni cvet kvijetizma, presijavanje trulog duha, najveća pokvarenost od svih. Uostalom, konstatujem da opet uzimate bolest u zaštitu...«

»Ne, to što kažete zanima me. Sasvim podseća na ponešto što doktor Krokovski izlaže na svojim ponedeoničnim predavanjima. I on smatra da je bolest samo sekundarna pojava.«

»Nije baš čist idealist.«

»A šta vi imate protiv njega?«

»Baš to što rekoh.«

»Vi niste naklonjeni analizi?«

»Ne svakoga dana. I jesam i nisam za nju, naizmenično, inženjeru.«

»Kako to da shvatim?«

»Analiza je dobra kao oruđe prosvećenosti i civilizacije, dobra, ukoliko ruši glupa ubeđenja, odstranjuje prirodne predrasude i podriva autoritet, dobra, drugim rečima, kad oslobađa, profinjuje, čini čovečnijim i od robova stvara ljude zrele za slobodu. Ona je rđava, vrlo rđava, ukoliko staje na put delu, nanosi štetu životu u samom njegovom korenu, nemoćna da mu da obličje. Analiza može da bude vrlo neukusna stvar, neukusna kao smrt, s kojom ima veze uostalom, — srodna je grobu i njegovoj odvratnoj anatomiji...«

»Odlično sročeno, lafe!« nije mogao a da ne pomisli Hans Kastorp, kao i obično kad bi gospodin Setembrini izgovorio kakvu pedagošku tiradu. Ali on samo reče:

»Tu skoro, u našem suterenu, imali smo posla sa svetlosnom anatomijom. Berens je bar upotrebio taj izraz kad nas je prosvetljavao.«

»Ah, stigli ste i do te etape. Pa, kako je bilo?«

»Video sam kostur svoje ruke«, reče Hans Kastorp, trudeći se da evocira osećanja koja su ga obuzela pri tom prizoru. »Jeste li i vi videli svoj?«

»Nisam, mene ni najmanje ne zanima moj kostur. A ishod lekarskog pregleda?«

»Video je »trake« — trake sa čvorićima.«

»Satanin sluga.«

»Već jednom ste tako nazvali savetnika Berensa. Šta hoćete time da kažete?«

»Budite uvereni da sam birao izraz.«

»Ne, vi ste nepravedni, gospodine Setembrini. Priznajem da taj čovek ima mana. Način kako govori i meni samom vremenom postaje neprijatan: ima u tome ponekad nečeg forsiranog, pogotovu kad se čovek seti da ga je zadesio tako veliki jad da ovde izgubi ženu. Ali inače, sve u svemu, zar nije to zaslužan čovek, i za poštovanje, dobrotvor paćeničkog čovečanstva? Tu skoro sam ga sreo, baš kad je dolazio s jedne operacije, resekcija rebara, gde se sve reskira, biti ili ne biti. Na mene je napravilo silan utisak kad sam ga video kako se vraća sa svog mučnog i korisnog posla, u koji se tako dobro razume. Bio je još sasvim zagrejan, i kao nagradu za trud zapalio je sebi cigaru. Pozavideo sam mu.«

»To je bilo lepo od vas. A vaša kazna? Kolika je?

»Nije mi odredio nikakav rok.«

»Ni to nije loše. A sad da se ispružimo, inženjeru. Da posednemo svoje položaje.«

I oni se rastadoše pred brojem 34.

»Vi se sad penjete na krov, gospodine Setembrini. Mora da je veselije ležati tako u društvu nego sam. Zabavljate li se? Jesu li to zanimljivi ljudi, ti s kojima se zajedno odmarate?«

»Ah, to su sve sami Parćani i Skiti.«

»Mislite Rusi?«

»I Ruskinje«, reče Setembrini i vrhovi usana mu se zategoše. »Zbogom, inženjeru!«

Ovo je bilo rečeno s namerom, nesumnjivo. Hans Kastorp, zbunjen, uđe u svoju sobu. Da li je Setembrini znao šta se s njim događa? Kao dobar pedagog verovatno da ga je vrebao i pratio pravac kojim idu njegove oči. Hans Kastorp se ljutio na Italijana, a i na sebe što nije umeo da se savlada i tako dao povoda za ovo peckanje. Dok je uzimao pero i hartiju da ih ponese sa sobom na balkon — jer više se nije moglo odlagati: morao je najzad da napiše kući pismo, treće po redu — nastavio je da se ljuti, mrmljao je nešto u sebi protiv tog vetropira i mudrice koji se meša u stvari koje ga se ništa ne tiču, a ovamo sam dobacuje devojčicama na ulici, — i nije više bio nimalo raspoložen za pisanje: ovaj verglaš s svojim aluzijama potpuno mu je pokvario raspoloženje. Ali bilo kako bilo; morao je imati zimskog odela, novaca, rublja, obuće, ukratko svega onog što bi i sam poneo da je znao da ne dolazi na tri nedelje usred leta, već ... već na zasad još neodređeno vreme, koje će svakako ući malo u zimu, pa čak možda, s obzirom na pojmove o vremenu koji ovde gore vladaju, protegnuti se i na celu zimu. I baš to, eto, bar kao mogućnost, trebalo je saopštiti onima kod kuće. Ovoga puta valjalo je svršiti jednom s tim, reći onima dole pravu istinu, i više ne zavaravati ni njih ni sebe ...

U tom duhu i smislu im je pisao, dakle, pridržavajući se pri tom tehnike kojom se, kako je više puta video, služio Joahim: pisao je ležeći u stolici, sa naliv-perom u ruci, dok mu je podmetač ležao na uzdignutim kolenima. Pisao je na tabaku sanatorijumske hartije, od koje se nekoliko nalazilo u fioci njegovog stola, pisao Džemsu Tinapelu, koji mu je od tri ujaka

bio najbliži, i molio ga da obavesti konzula. Govorio je o neprijatnom slučaju, o predviđanjima koja su se obistinila, o mišljenju lekara da je neophodno da jedan deo zime, a možda i celu zimu, provede ovde, jer se slučajevi kao što je njegov često pokažu uporniji nego oni na izgled mnogo ozbiljniji, i da je zbilja potrebno odlučno intervenisati i na vreme preduprediti i izlečiti se jednom zasvagda. Kad slučaj tako posmatramo, prava je sreća i neobično povoljna okolnost što je slučajno došao ovamo i što je imao povoda da se podvrgne pregledu; jer inače još dugo ne bi znao u kakvom se stanju nalazi, a kasnije bi to možda iskusio na mnogo neprijatniji način. Što se tiče vremena koje će po svoj prilici biti potrebno za lečenje, neka se ne začude ako verovatno mora da utuca ovde celu zimu, i teško da će on moći da se vrati dole pre Joahima. Shvatanje vremena nije ovde isto ono koje obično važi kad se putuje u banju i na letovanje: najmanja jedinica vremena je tako reći mesec, a samo jedan mesec ne igra nikakvu ulogu...

Bilo je sveže, on je pisao u vrskaputu, uvijen u ćebe, s pomodrelim rukama. S vremena na vreme podigao bi oči sa hartije, koja se punila pametnim i ubedljivim rečenicama, i pogledao bi dobro mu poznati predeo, koji je jedva još video: tu izduženu dolinu sa tiskom vrhova na kraju, danas staklasto-bledim, sa dnom ispunjenim svetlim kućama, koje bi ponekad blesnule od sunca, i padinama delom šumovitim i krševitim, delom pokrivenim livadama sa kojih je dopirao zvuk medenica. Pisao je sa sve većom lakoćom i nije više shvatao kako je mogao da se plaši tog pisma. Dok je pisao, postalo mu je jasno da ništa nije moglo biti očiglednije od njegovog izlaganja i da će, sasvim razumljivo, kod kuće naići na potpuno razumevanje. Jedan mlad čovek njegovog staleža činio je za sebe ono što mu je izgledalo umesno, koristio je udobnosti stvorene za ljude njegovog stanja. Tako je i trebalo raditi. Da se vratio kući — kad bi ispričao šta se dogodilo, njega bi opet poslali ovamo. Molio je da mu se pošalje što mu treba. Na kraju je zamolio da mu se redovno šalje potrebna svota novaca: sa 800 maraka mesečno u stanju je da pokrije sve troškove.

Zatim potpisa. Tako je i to bilo gotovo. Ovo treće pismo kući bilo je opširno, biće dovoljno za izvesno vreme — ne po shvatanju vremena onih ljudi dole, već po ovom koje ovde vlada; ono je Hansu Kastorpu osiguravalo slobodu. Ovu reč je sam on upotrebio, mada ne izrikom, čak ne izgovarajući ni u sebi njene slogove, ali je osetio najširi smisao njenog značenja onako kako je naučio da ga shvata za vreme svog boravka ovde, — smisao koji nije imao gotovo ničeg zajedničkog sa onim značenjem koje Setembrini pridaje toj reči, — i preko njega pređe već poznati mu talas užasa i uzbuđenja i od toga mu, kad je uzdahnuo, zadrhtaše grudi.

Od pisanja mu je bila navrela krv u glavu, obrazi su mu goreli. On uze termometar sa noćnog stočića i izmeri temperaturu kao da je trebalo iskoristiti neku priliku. Živa se pope na 37,8.

»Gle samo!« pomisli Hans Kastorp. I u postskriptumu dodade: »Pismo me je ipak zamorilo. Imam sad 37,8. Vidim da zasad treba da budem što mirniji. Treba da me izvinite ako pišem retko.« Tada se zavali i podiže ruku k nebu, okrenuvši dlan prema svetlosti, onako kao što ju je držao iza rendgenskog ekrana. Ali nebeska svetlost nije izmenila njen živi oblik, od njenog sjaja meso je izgledalo čak još tamnije i neprozirnije, i samo na krajnjoj ivici poosijavalo je ružičasto. To je bila živa ruka koju je svakodnevno gledao, čistio, upotrebljavao — ne onaj nepoznati kostur koji je ugledao na ekranu: analitička jama koju je onda video kako zjapi sada je bila zatvorena.

ĆUDI ŽIVE

Oktobar poče kao što obično počinju meseci: početak po sebi savršeno skroman i nečujan, bez vidljivih znakova i vatrometa; u stvari, prosto se tiho ušunjao na način koji lako promakne pažnji ako nije budno na oprezu. Vreme nema nikakve zaseke, ne čuje se nikakva grmljavina niti jeka truba na početku novog meseca ili godine, pa čak i na početku novog veka samo mi ljudi pucamo i zvonimo u zvona.

U slučaju Hansa Kastorpa prvi oktobarski dan bio je u dlaku isti kao poslednji septembarski dan: bio je isto tako hladan i neprijatan, a i sledeći dani bili su takvi. Za ležanje napolju bio je potreban zimski kaput i oba ćebeta od kamilje dlake, ne samo uveče, već i preko dana; prsti kojima su držali knjigu bili su vlažni i kruti, mada su obrazi goreli, i Joahim dođe u iskušenje da upotrebi svoju krznenu vreću, ali odustade od toga da se ne bi pre vremena raznežio.

Međutim, nekoliko dana kasnije — negde između početka i sredine meseca — sve se izmeni i nastade neko naknadno leto sa takvim sjajem da je to bilo za divljenje. Nije bilo bez razloga što je Hans Kastorp slušao da hvale oktobar u ovim krajevima; dobre dve i po nedelje sva ta nebeska divota vladala je nad brdima i dolinom, jedan dan je prevazilazio drugi po azurnoj bistrini, a sunce je peklo sa tako neposrednom snagom da je svako smatrao za potrebno da opet izvuče najlepše letnje odelo, haljine od muslina i platnene pantalone, koje su inače već bile sklonjene, pa čak ni veliki platneni štit bez drške, koji se pomoću jedne duhovite naprave — jedne čivije sa više rupa — pričvršćivao za naslon stolice za ležanje, nije više pružao sredinom dana dovoljno zaštite od sunčane žege.

»Lepo je što sam i to ovde doživeo«, reče Hans Kastorp svome rođaku. »Ponekad nam je zbilja bilo sasvim jadno, a sad je tako kao da je zima već prošla i da nastaje lepo vreme.« Bio je u pravu. Malo je znakova ukazivalo na pravo doba godine, a i oni su se jedva primećivali. Ako izuzmemo nekoliko zasađenih javora, koji su dole u »Mestu« sad samo životarili i već davno obeshrabreni pustili da sa njih popada lišće, u celom kraju nije bilo lisnatog drveća čiji bi izgled dao predelu obeležje godišnjeg doba, samo dvospolna alpska jova, koja ima mekane četine i menja ih kao lišće, pokazivala je jesenju golotinju. Ostalo drveće koje je krasilo ovaj kraj, bilo ono visoko ili nisko, sačinjavao je večito zeleni četinar, otporan prema zimi, koja ovde, ne vezujući se za neko određeno vreme, može da razaspe preko cele godine svoje snežne vejavice; i samo po mrkocrvenkastom tonu koji je imala šuma u raznim prelivima, moglo se, uprkos jarkog sunca, primetiti da se godina bliži kraju. Kad se izbliže osmotri, bilo je tu, naravno, još i livadskog cveća koje je, takođe tiho, svedočilo o istoj promeni. Nije više bilo kaćunka sličnog orhideji ni bokorastog pakujca, koji su, kad je naš gost stigao, još krasili padine, a ni divljeg karanfila više nije bilo. Samo se još mogao videti encijan i kratkostruki mrazovac, i oni su svedočili o izvesnoj unutrašnjoj svežini površno zažarene atmosfere, svežini koja je čoveku, dok tako leži, mogla najednom da prodre do kostiju, mada se spolja skoro pržio od jare, kao što jeza trese bolesnika koji plamti u groznici.

I tako, Hans Kastorp se u sebi nije starao o vremenu kao što to čini čovek koji ga iskorišćuje, koji kontroliše njegov tok, deli ga na jedinice, broji ih i imenuje. On nije bio obratio pažnju na tihi početak desetog meseca; do njega je dopiralo samo ono što je diralo čula, žarko sunce i pripeka, sa tom studenom svežinom skrivenom u njoj i pod njom, — utisak koji je po svojoj jačini bio sasvim nov za njega i naveo ga da napravi kulinarsko poređenje: to ga je, kao što je rekao Joahimu, podsećalo na omelette surprise sa sladoledom

pod vrelom penom od umućenih jaja. On je često pravio slične primedbe, govorio ih brzo, tečno i uzbuđenim glasom, kao čovek koga prožima jeza a koža mu gori. Naravno da je u međuvremenu bivao i ćutljiv, da ne kažemo uvučen u sebe; jer pažnja mu je doduše bila upravljena napolje, ali samo na jednu tačku; sve ostalo, i ljudi i stvari, gubilo se u magli, u magli stvorenoj u mozgu Hansa Kastorpa, i koju bi savetnik Berens i doktor Krokovski bez sumnje oglasili za proizvod rastvorljivih otrova, kao što je ošamućeni mladić i sam sebi govorio, mada i pored toga saznanja nije pokazivao snagu, pa čak ni najmanju želju, da se oslobodi toga pijanstva.

Jer to je pijanstvo koje samo sebe zadovoljava i u kome čoveku ništa ne bi izgledalo nepoželjnije i gnusnije nego mogućnost da se istrezni. Ono se brani i od utisaka koji treba da ga ublaže, ono ih odbija, da bi ostalo onakvo kakvo je. Hans Kastorp je znao, i ranije je to i sam kazao, da gospođa Šoša iz profila ne izgleda dobro: onda joj je lice malo oštro i ne više mlado. A posledice toga? Izbegavao je da je gleda iz profila, bukvalno bi zatvarao oči kad bi mu se slučajno izdaleka ili izbliza ukazala s te strane, to ga je bolelo. Zašto? Trebalo je da njegov razum radosno iskoristi ovu priliku da bi sebi pribavio važnost. Ali šta mi to zahtevamo?... Prebledeo je od ushićenja kad se Klavdija tih sjajnih dana na drugom doručku opet pojavila u beloj jutarnjoj haljini od čipaka — koju je nosila kad je bilo toplo i u kojoj je izgledala tako izvanredno ljupko — pojavila kasno i treskajući vratima i nasmejana, sa rukama lako podignutim, okrećući se licem prema trpezariji da se predstavi. Ali on je bio ushićen ne toliko time što je ona tako dobro izgledala, već zato što je to baš bilo tako, što je to pojačavalo tu slatku opojnost u njegovoj glavi, to pijanstvo koje je uživalo u sebi i koje je jedino tražilo da sebe opravda i nahrani.

Kakav stručnjak duhovnog kova Lodovika Setembrinija mogao bi, pred ovolikim nedostatkom dobre volje, sasvim mirno da govori o pokvarenosti, o »jednom obliku pokvarenosti«. Hans Kastorp se ponekad sećao književničkih stvari koje je Italijan rekao o »bolesti i očajanju« i koje je on smatrao za nepojmljive ili se bar pravio da tako smatra. Posmatrao je Klavdiju Šoša, njena opuštena leđa, njenu isturenu glavu; gledao je kako na obed dolazi stalno sa velikim zakašnjenjem, bez razloga i izvinjenja, jedino usled nedostatka reda i moralne energije; gledao je kako, usled tog istog osnovnog nedostatka, pušta da za njom tresnu svaka vrata kroz koja bi ušla ili izišla, kako pravi loptice od sredine hleba i ponekad gricka vrhove prstiju, i nema slutnja javi se u njemu da, ako je bolesna — a ona je to bila svakako, beznadno bolesna, pošto je već često i dugo morala da živi ovde — njena bolest je, ako ne sasvim a ono dobrim delom moralne prirode, a to znači, kao što je rekao Setembrini, ne uzrok ili posledicu njene »nemarnosti«, već je to bila jedna te ista stvar. Sećao se i prezirnog izraza s kojim je humanist govorio o »Parćanima i Skitima«, sa kojima mora da se odmara na terasi; to je bio izraz prirodnog i spontanog omalovažavanja i isključivanja (bez potrebe da im nalazi razloge), što je Hansu Kastorpu bilo već odranije dobro poznato — od onda kad je i sam on, koji je za stolom sedeo vrlo pravo, mrzeo iz dubine duše treskanje vratima i čak ni u snu nije pomišljao da gricka nokte (već i zato ne što je imao Mariju Mančini), kad je i sam negodovao zbog nevaspitanja gospođe Šoša i nije mogao da se oslobodi osećanja superiornosti kad je čuo tu strankinju duguljastih očiju da pokušava da govori njegovim maternjim jezikom.

Pri ovakvom duševnom stanju Hans Kastorp se sad bio gotovo sasvim oslobodio takvih osećanja, i pre bi se ljutio na Italijana što je ovaj s visine govorio o »Parćanima i Skitima«, ne misleći pri tom samo na osobe sa »stola loših Rusa«, sa onoga stola za kojim su sedeli studenti sa suviše gustom kosom i rubljem koje se nije videlo i vodili beskrajne rasprave na svom tuđinskom jeziku, svakako jedinom kojim su govorili, i koji je po mekanom,

beskičmenom karakteru podsećao na toraks bez rebara, kako ga je tu skoro opisao savetnik Berens. Sasvim je normalno što su ponašanje i običaji tih ljudi izazvali u jednom humanisti osećanja najživlje odvratnosti. Oni su jeli nožem i prskali svoju odeću na neopisiv način. Setembrini je tvrdio da je jedan iz njihovog društva, nekakav medicinar starijeg semestra, pokazao da apsolutno ništa ne zna latinski, da, na primer, nije znao šta znači vacuum, a sudeći po svakodnevnom iskustvu Hansa Kastorpa, verovatno da gospođa Šter nije lagala kad je za stolom pričala da bračni par iz broja 32 dočekuje izjutra masera, kad dođe da ih masira, ležeći zajedno u krevetu.

Pa neka je sve ovo i bilo tačno, nije uzalud postojala svima jasna podela na »bolje« i »gore«, i Hans Kastorp je uveravao sebe da samo može da slegne ramenima na ćud kakvog propagatora republike i lepog stila, koji nadmen i trezvena duha — naročito trezvena duha, mada je i sam bio febrilan i načet — pod imenom Parćana i Skita obuhvata članove oba stola. Hans Kastorp je vrlo dobro razumeo u kome je smislu to rečeno — pošto je i on počeo da shvata vezu između bolesti gospođe Šoša i njene »nemarnosti«. Međutim, bilo je onako kako je sam jednoga dana rekao Joahimu: čovek počne time što se ljuti i oseća preziranje, ali najednom »naiđe nešto sasvim drugo«, što »nema nikakve veze sa rasuđivanjem«, i onda je svršeno sa strogošću i moralom, — čovek je jedva još pristupačan pedagoškim uticajima republikanskog i oratorskog karaktera. A šta je to, pitamo se mi, verovatno i u duhu Lodovika Setembrinija, kakva je to zagonetna pojava koja parališe i isključuje sud čovekov, koja ga lišava prava na sud, ili tačnije, nagoni da se sa ushićenjem odrekne tog prava? Mi ne pitamo kako se ona zove, jer to ime svako zna. Mi bismo da znamo njeno moralno svojstvo — i, iskreno rečeno, mi ne očekujemo suviše ushićen odgovor na to pitanje. U slučaju Hansa Kastorpa to svojstvo se ispoljilo do tog stepena da on ne samo što je prestao da sudi već je počeo sa svoje strane da se ogleda u toj vrsti života koja ga je opčinila. Probao je da vidi kako je to kad čovek za stolom sedi pognut i opuštenih ramena, i našao da je to veliko olakšanje za karlične mišiće. Zatim je probao da iza sebe ne zatvori pažljivo vrata kroz koja prođe, već da ih pusti da lupe, pa mu se i to učinilo zgodno i prikladno: kao izraz, to je odgovaralo onom sleganju ramenima kojim ga je Joahim u svoje vreme dočekao na stanici i koje je otada često viđao kod ovih ljudi ovde.

Prosto rečeno, naš putnik je do preko ušiju bio zaljubljen u Klavdiju Šoša, — mi još jednom upotrebljavamo tu reč, pošto verujemo da smo u dovoljnoj meri uklonili nesporazum koji bi mogla da izazove. Dakle, suštinu njegove zaljubljenosti nije sačinjavala nežno sentimentalna seta u duhu one pesmice. To je pre bila dosta smela i neodređena varijanta te zaluđenosti, mešavina jeze i vatre, kao stanje čoveka u groznici ili kao kakav oktobarski dan u ovim visinskim predelima; a što mu je u stvari nedostajalo, bilo je baš neko osećajno sredstvo koje bi povezalo te ekstremne delove. S jedne strane se ta ljubav — i to s neposrednošću od koje je mladić bledeo i od koje mu se krivilo lice — odnosila na kolena gospođe Šoša i liniju noge, na njena leđa, vratne pršljenove i na njene mišice koje su pritiskale njene male grudi — jednom rečju na njeno telo, njeno nemarno i potencirano telo, bolešću silno istaknuto i još jednom načinjeno telom. A s druge strane, ona je bila nešto vrlo prolazno i rasplinuto, neka misao, ne, san, strahotan i neizmerno zavodljiv san jednog mladića, koji je na određena mada nesvesno postavljena pitanja kao odgovor dobio samo muklo ćutanje. Kao svako drugi, polažemo i mi pravo da o priči koja se ovde razvija imamo svoje lično mišljenje, i mi izražavamo pretpostavku da Hans Kastorp ne bi čak ni do tačke do koje smo sad stigli prekoračio rok koji je bio prvobitno određen za njegov boravak ovde, da je njegova jednostavna duša dobila iz vremenskih dubina kakav zadovoljavajući odgovor o smislu i svrsi te službe što se zove život.

Inače, njegova zaljubljenost stvarala mu je sve muke i pružala sve radosti koje to stanje donosi svuda i u svim prilikama. Bol je oštar i prodiran; on sadrži u sebi ponižavajući element, kao svaki bol, i do te mere uzbuđuje nervni sistem da od toga čoveku staje dah, a odraslom može da natera gorke suze na oči. Da bismo i radostima odali pravdu, moramo reći da ih je bilo mnogo, i, mada su dolazile usled neznatnih povoda, nisu bile manje žive od bolova. One su mogle nastati skoro u svakom trenutku dana u Berghofu. Na primer: baš kad hoće da uđe u trpezariju, Hans Kastorp primećuje iza sebe predmet svojih snova. Ishod je unapred jasan i sasvim jednostavan, ali ga u duši ushićuje do suza u očima. Njihove oči sreću se sasvim blizu, njegove i njene sivozelene oči čiji ga malo azijatski oblik i položaj očarava do srži u kostima. On je van sebe, ali i tako besvestan, on se sklanja u stranu da bi je propustio da prva prođe. Sa poluosmehom i poluglasnim »merci«, ona koristi njegovu ponudu najobičnije učtivosti, prolazi pored njega i ulazi u dvoranu. U dahu kojim ga je okrznula prolazeći, on stoji, lud od sreće koju mu stvara taj susret, a i zato što je jedna reč iz njenih usta, ono »merci«, bila upućena direktno i lično njemu. Ide za njom, zatim, gotovo povodeći se, skreće desno ka svom stolu, i dok pada na stolicu primećuje da se Klavdija, i sama sedajući na mesto, okreće k njemu, sa izrazom, kako mu se čini, kao da razmišlja o susretu na vratima. O da neverovatne pustolovine! O da likovanja, trijumfa i bezgranične razdraganosti! Ne, ovo pijanstvo fantastičnog zadovoljenja Hans Kastorp ne bi iskusio na pogled kakve zdrave guščice kojoj bi dole, u ravnici, na sasvim dozvoljen i spokojan način i sa svim izgledima na uspeh »poklonio svoje srce« u smislu one pesmie. U grozničavom raspoloženju on pozdravlja nastavnicu koja je sve videla i pocrvenela pod svojim maljama, a zatim nasrne na mis Robinsonovu sa engleskom konverzacijom, do te mere besmislenom, da se ta gospođica, nenaviknuta na ekstazu, čak i trgne i posmatra ga sasvim zastrašenim pogledom.

Drugi put, za vreme večere, zraci sunca na zahodu padaju na »sto boljih Rusa«. Zastori na prozorima i vratima što izlaze na verandu navučeni su, ali negde je odškrinuto i kroz taj otvor crveni zrak, hladan ali bleštav, nalazi svoj put i pada pravo na glavu gospođe Šoša, tako da mora da se zaklanja rukom dok razgovara sa svojim zemljakom upalih grudi. To je neprijatno, ali ne preterano; niko na to ne obraća pažnju, a i sama gospođa Šoša jedva da je svesna te nelagodnosti. Ali Hans Kastorp to primećuje čak s druge strane dvorane, — neko vreme i on to samo posmatra. Zatim osmotri kako stvar stoji, proprati putjanju zraka, nađe mesto kroz koje on prolazi. To je na zasvođenom prozoru tamo pozadi desno, u uglu između jednih vrata za verandu i »stola loših Rusa«, daleko od mesta gospođe Šoša, a gotovo isto toliko i od Kastorpovog. I on se odlučuje. Bez reči ustaje i, sa servijetom u ruci, prolazi kroz trpezariju ukoso između stolova, navlači pažljivo zastore tako da padaju jedan preko drugog, pogledavši preko ramena uveri se da je večernji zrak isključen i gospođa Šoša oslobođena — i trudeći se da izgleda potpuno ravnodušan, vraća se na svoje mesto. Samo pažljiv mlad čovek čini ono što treba, pošto nikom ne pada na pamet da to čini. Malo njih je primetilo šta je učinio, ali gospođa Šoša je odmah osetila olakšanje i okrenula se — i ostala je u tom položaju sve dok Hans Kastorp nije opet stigao do svoga mesta i sedajući pogledao prema njoj, na što mu ona zahvali osmehom punim prijatnog iznenađenja, to jest: svoju glavu je pre isturila nego što je njom klimnula. Na to se on lako pokloni. Srce mu se nije micalo, činilo se kao da uopšte ne bije. Tek kasnije, kad je već sve prošlo, poče ono da lupa, i on tad primeti da je Joahim diskretno oborio pogled na tanjir, — kao što mu je tek kasnije postalo jasno da je gospođa Šter gurnula laktom doktora Blumenkola i uzdržavajući se od smeha gledala svuda po svom i drugim stolovima i tražila pogledom one koji su to zapazili...

Mi opisujemo svakodnevne događaje; ali svakodnevno postaje naročito kad se rađa na naročitom tlu. Među njima je bilo perioda zategnutosti i blagotvornog popuštanja i mirenja — ili, ako ne među njima (jer mi ne ulazimo u to koliko je gospođa Šoša u tome učestvovala), a ono bar u mašti i osećanjima Hansa Kastorpa. Za vreme tih lepih dana veći deo pacijenata obično bi izišao na verandu ispred trpezarije da bi, stojeći u grupama, ostao na suncu četvrt časa. Tu je bilo živosti, i slika je podsećala na onu nedeljom kad svira muzika. Mladi ljudi, potpuno dokoni, prezasićeni mesom i slatkišima, i svi sa malom temperaturom, ćaskali su, šalili se i gledali zaljubljeno. Gospođa Salomon iz Amsterdama sela bi, recimo, na balustradu — skoro pritisnuta kolenima debelousnatog Genzera s jedne strane i švedskog gorostasa s druge, koji je, mada je potpuno prezdravio, malo produžio svoje lečenje i ostao ovde još neko vreme. Gospođa Iltis je izgleda bila udovica, jer se odskora nalazila u društvu jednog »verenika« — jedne melanholične i u isto vreme inferiorne ličnosti, čije je prisustvo nije sprečavalo da jednovremeno prima udvaranja kapetana Miklošića, čoveka kukasta nosa, zalizanih brkova, isturenih grudi i s pretećim pogledom u očima. Bile su tu dame sa terase za sunčanje, raznih narodnosti, među njima i nove ličnosti, koje su se pojavile tek posle prvog oktobra, čija je imena Hans Kastorp jedva znao, izmešane sa kavaljerima tipa gospodina Albina, sedamnaestogodišnjaka sa monoklom; pa jedan mlad Holanđanin ružičasta lica i sa strasnom manijom da menja marke; razni Grci, napomađeni i bademastih očiju, za stolom skloni da diraju u tuđe; dvojica nerazdvojnih kicoša koje su zvali »Maks i Moric« i koji su važili za velike veštake u bežanju iz sanatorijuma ... Grbavi Meksikanac, kome je neznanje jezika kojima se ovde govori davalo izgled gluvog čoveka, neprestano je pravio fotografske snimke, prenoseći sa smešnom hitrinom svoj aparat s jednog mesta na drugo. I savetnik bi se ponekad pojavio tu da izvede veštinu sa uzicama za cipele. A kroz gomilu bi se tiskao nekud i pobožni Manhajmljanin, i njegove duboko tužne oči krišom bi gledale u izvesnom pravcu, na odvratnost Hansa Kastorpa.

Da se vratimo, međutim, sa još kojim primerom na onu »zategnutost i popuštanje«. Dogodilo se, jednom takvom prilikom, da je Hans Kastorp sedeo na lakiranoj baštenskoj stolici kraj zida, u razgovoru sa Joahimom koga je, uprkos njegovog opiranja, naterao da iziđe na terasu, dok je ispred njega, kraj ograde, etajala gospođa Šoša sa društvom sa svog stola, pušeći cigaretu. On je govorio za nju, da bi ga ona čula. Ona mu je bila okrenuta leđima ... Jasno je da imamo u vidu jedan određen slučaj. Za njegovu afektiranu govorljivost nije bio dovoljan razgovor samo sa Joahimom; napravio je namerno novo poznanstvo — i to s kim? Sa Herminom Klefeldovom. Kao uzgred, on se obrati toj mladoj dami, a zatim predstavi sebe i Joahima poimence, i ponudi i njoj lakiranu stolicu, da bi se utroje mogao bolje da pokaže. Da li ona zna, pitao je, kako ga je onda vraški uplašila kad su se u svoje vreme prvi put sreli na jutarnjoj šetnji? Da, on je bio taj na koga je ona onda u znak dobrodošlice onako srdačno zviznula. Ona je postigla svoj cilj, to joj priznaje bez okolišenja, bilo mu je kao da ga je neko lupio po glavi, — neka samo pita njegovog rođaka. Ha, ha, zviždati iz pneumotoraksa i time plašiti bezazlene šetače! To on naziva obesnom igrom, grešnom zloupotrebom, on se ne usteže da to tako nazove u opravdanom gnevu... I dok je Joahim, svestan da je samo oruđe, sedeo oborenih očiju, a i Klefeldova je, po smušenom i nemirnom pogledu Hansa Kastorpa, postepeno došla do za sebe uvredljivog uverenja da služi samo kao sredstvo za postignuće nekog cilja, Hans Kastorp se pućio i pečio i deljao fraze i trudio se da govori milozvučnim glasom, dok mu zbilja nije pošlo za rukom da se gospođa Šoša okrene ka tom upadljivom govorniku i pogleda ga u lice — ali samo za trenutak. Jer dogodilo se tako da su njene »pšibislavske« oči samo brzo prešle preko celog Hansa Kastorpa, dok je tako sedeo s nogom preko noge, i to prešle s izrazom tako namerne

ravnodušnosti, da je to ličilo na preziranje, sasvim na preziranje; za trenutak one se zaustaviše na njegovim žutim cipelama, a zatim se flegmatično, i možda s osmejkom u svojim dubinama, opet povukoše.

Velika, zbilja velika nesreća! Hans Kastorp je grozničavo govorio još neko vreme, zatim, kad mu je u duši postalo jasno šta znači taj pogled na njegove cipele, zaćuta gotovo usred rečenice i potonu u neku čamu. Klefeldova, uvređena i osećajući dosadu, ode svojim putem. Joahim primeti, ne bez izvesne razdraženosti u glasu, da sad svakako mogu da idu na odmaranje. I jedan slomljen čovek odgovori mu bledih usana da sad zaista mogu.

Čitava dva dana Hans Kastorp je svirepo patio zbog tog događaja, jer u međuvremenu se ne dogodi ništa što bi palo kao melem na njegovu živu ranu. Zašto taj pogled? Zašto njega da prezire, za ime božje i svete trojice! Smatra li ga ona za nekog zdravog dedaka od dole, sklonog samo bezazlenim zadovoljstvima? Za nekog naivka iz ravnice, tako reći, najobičnijeg stvora, koji se šećka i smeje i nabija želudac i zarađuje novac, — za kakvog primernog učenika u školi života, kome nije stalo ni do čega drugog sem do dosadnih preimućstava časti? Je li on bio samo kakav lakomisleni turist, gost na tri nedelje, nedostojan njene sfere, ili čovek koji je položio zavet na osnovu svežeg ognjišta? ... Zar nije ušao u njihov red i zar ne pripada njima, kao jedan od njih ovde gore, sa dobra dva meseca na grbači, i nije li zar živa, još koliko sinoć, skočila na 37,8? ... Ali baš u tome je bio vrhunac njegovih muka: živa se više nije pela! Strašna potištenost tih dana izazvala je izvesno hlađenje, trežnjenje i opuštanje Kastorpove prirode, što se, na njegovo duboko posramljenje, izražavalo u vrlo niskoj temperaturi, jedva nešto većoj od normalne, i za njega je bilo svirepo kad je primetio da ga sav njegov jad i sve njegove muke samo još više udaljuju od Klavdije, njenog bića i njenog života.

Treći dan donese lepo spasenje, donese ga odmah izjutra. Bilo je divno jesenje jutro, sunčano i sveže, sa livadama pokrivenim srebrnastosivim tkivom. Sunce i sve bleđi mesec stajali su zajedno, skoro podjednako visoko, na čistom nebu. Rođaci su ustali ranije nego obično, da bi u čast lepoga dana svoju jutarnju šetnju produžili malo preko određene granice, da bi šumskom stazom otišli malo dalje, iza klupe kraj potoka u žlebu. Joahim, čija je temperaturna krivulja takođe pokazivala prijatno opadanje, predložio je da prekrše pravilo i da se osveže, a Hans Kastorp se nije usprotivio. »Pa mi smo na putu ozdravljenja«, rekao je, »bez vatre i bez otrova, može se reći zreli za ravnicu. Zašto onda da se malo ne izjurcamo kao ždrebad.« I tako pođoše, poštapajući se i gologlavi, jer otkako je »stupio među bratiju«, Hans Kastorp se nekako povinovao vladajućem običaju da ide bez šešira, ma koliko se u početku, prema svom vaspitanju i shvatanju, odlučno opirao tom običaju. Ali oni još nisu bili prešli ni strmi deo crvenkastog puta, behu otprilike tek stigli do onog mesta gde se novajlija onda sreo sa grupom »pneumatičara«, kad na izvesnom rastojanju ispred sebe primetiše gospođu Šoša koja se lagano pela — gospođu Šoša u belom, u belom sviteru, beloj flanelskoj suknji, pa čak i u belim cipelama, dok joj je crvenkastu kosu obasjavalo jutarnje sunce. Tačnije rečeno, nju je ugledao i poznao Hans Kastorp; Joahimovu pažnju na tu činjenicu skrenulo je tek izvesno neprijatno osećanje kao da ga neko sa strane vuče i trza, — osećanje izazvano sve bržim i žustrijim hodom kojim je njegov pratilac najednom počeo da ide, pošto je prvo bio naglo usporio korake i bezmalo se zaustavio. Joahimu je bilo do krajnosti neprijatno i nepodnošljivo da ga neko tako goni; on brzo izgubi dah i zakašlja se. Ali Hans Kastorp, svestan svoga cilja, i čiji su organi izgleda sjajno funkcionisali, mado je na to obraćao pažnju; i pošto je Joahim shvatio situaciju, on ćuteći nabra obrve i pođe u stopu za rođakom, jer nije mogao da ga pusti da sam ode napred.

Lepo jutro je raspoložilo mladoga Hansa Kastorpa. Sem toga, njegove duševne snage su se za vreme depresije potajno odmorile, a pred njegovim duhom je jasno blistala izvesnost da je došao trenutak da se skine anatema koja je na njega bačena. I tako on pruži korake, vukući za sobom Joahima koji je dahtao, a i inače išao protiv volje, i negde ispred zavijutka, gde put postaje ravan i savija udesno, idući duž šumovitog brežuljka, oni skoro sustigoše gospođu Šoša. Tada Hans Kastorp opet uspori tempo da svoju nameru ne bi izveo zadihan od naprezanja. I baš s one strane zavijutka između padine i litice, usred crvenkastih smreka kroz čije su grane padali sunčani zraci, dogodilo se i zbilo se čudo da je Hans Kastorp, idući levo od Joahima, prešao milu bolesnicu, da je muškim koracima prošao mimo nje i u trenutku kad se nalazio pored nje s desne strane, pozdravio je s dubokim poštovanjem (zašto upravo s dubokim poštovanjem?), poklonivši se bez šešira i izgovorivši poluglasno »Dobro jutro!« na što mu ona odgovori: ljubazno klimnuvši glavom, ne pokazujući nikakvo iznenađenje, ona otpozdravi, reče sa svoje strane dobro jutro na njegovom jeziku, pri čemu su joj se oči smeškale, — i sve to bilo je nešto drugo, nešto blagotvorno i sasvim drugo negoli onaj pogled na njegove cipele, bila je to luda sreća i preokret stvari na dobro i najbolje, na sasvim besprimeran način, koji je gotovo premašao njegovu moć shvatanja: bilo je to spasenje.

Kao da je dobio krila, zaslepljen radošću, dobivši pozdrav, reči, osmejak, Hans Kastorp je grabio napred, hitajući pored izmorenog Joahima čiju je dobrotu zloupotrebio, koji je ćuteći i okrenute glave gledao niz padinu. Podvala je to bila, prilično raspusna podvala, pa možda i nešto kao izdajstvo i pakost u očima Joahimovim, to je Hans Kastorp vrlo dobro znao. To nije bilo isto kao da je zatražio olovku od nekog njemu sasvim nepoznatog, — naprotiv, bilo bi bezmalo neotesano da prođemo kruto i bez pozdrava pored dame s kojom već mesecima živimo pod istim krovom. I zar nije tu skoro Klavdija započela čak i razgovor s njima? Zato je Joahim morao da ćuti. Ali Hans Kastorp je dobro znao zbog čega je još ćutao častoljubivi Joahim i išao okrenute glave, dok je on sam bio ludo i razuzdano srećan uspehom svoga poduhvata. Srećniji svakako ne bi mogao biti ni onaj čovek koji bi dole, u ravnici, „poklonio svoje srce“ kakvoj zdravoj guščici, na način dopušten, ispunjen nadom i u suštini sa zadovoljstvom, i pri tom imao veliki uspeh, — ne, tako srećan kao on zbog ove male radosti, prigrabljene u povoljnom času, ne bi mogao biti ni takav čovek...

»Ej more, čoveče, šta je tebi? Vreme je tako lepo! Da se spustimo posle do kasina, tamo je sigurno koncert, pomisli samo! Možda sviraju iz Karmepa ono »Na srcu mi je još onaj cvet što mi ga dade onoga jutra«. Nego, tebi izgleda nisu sve koze na broju?«

»Nije mi ništa«, reče Joahim. »Ali ti si tako zajapuren. Plašim se da nije svršeno s tvojom niskom temperaturom.«

Zbilja, s tim je bilo svršeno. Ponižavajuća depresija Kastorpovog organizma bila je uklonjena pozdravom koji je izmenjao sa Klavdijom Šoša, i tačno uzevši, baš od te svesti poticalo je njegovo zadovoljstvo. Da, Joahim je bio u pravu: živa se opet popela! Kad ju je Hans Kastorp posle šetnje konsultovao, ona se popela tačno na 38 stepeni.

ENCIKLOPEDIJA

Ako su izvesne aluzije gospodina Setembrinija ljutile Hansa Kastorpa, one nisu smele da ga čude, niti je imao pravo da optužuje humanistu što ga kao strastan pedagog uhodi. I slepac bi zapazio šta se s njim događa; on sam nije se nimalo trudio da to sakrije, izvesna plemenitost i otmena prostodušnost nisu mu dale da ne bude iskren i otvoren, po čemu se ipak — i to na svoju korist, ako hoćete — razlikovao od onog ljubavnika iz Manhajma, s retkom kosom i potuljenom prirodom. Mi podsećamo i ponavljamo da je stanje u kome se nalazio obično praćeno težnjom da se poveri i ispovedi, slepom naklonošću prema sebi i nagonom da svet ispuni sobom, — što je za nas trezvene utoliko neprijatnije ukoliko u celoj stvari ima manje smisla, razuma i nade. Šta ti ljudi urade da bi se odali, teško je reći; oni, izgleda, ne mogu ništa ni da učine ni da kažu što ih ne bi odalo, — pogotovu u jednom društvu za koje je jedan pronicljivi čovek primetio da svet u njemu ima u glavi uglavnom samo dve predstave: prvo temperaturu, pa onda — opet temperaturu, a to znači, na primer, pitanje s kim se teši gospođa generalnog konzula Vurmbranta iz Beča što ju je izneverio kapetan Miklošić: da li sa potpuno prezdravelim švedskim delijom ili sa državnim tužiocem Paravanom iz Dortmunda, ili najzad sa obojicom jednovremeno. Jer bilo je van svake sumnje i opšte poznato da su veze koje su već više meseca spajale državnog tužioca i gospođu Salomon iz Amsterdama po međusobnom sporazumu raskinute, i da je gospođa Salomon, povinujući se ukusu svojih godina, prigrlila goluždraviju omladinu i pod svoje okrilje stavila debelousnatog Genzera sa stola Klefeldove, ili, kako se to izrazila gospođa Šter u nekoj vrsti kancelarijskog stila, ali ne bez izvesne očiglednosti, sebi ga »pripojila«, — tako da je državnom tužiocu ostalo posle na volju da se tuče ili složi sa Šveđaninom.

Takve afere i parnice bile su u toku u društvu sanatorijuma Berghof, i to naročito među febrilnom omladinom, afere kod kojih je veza preko balkona (prolaz duž ograde, između nje i staklenih pregrada) očigledno igrala vrlo značajnu ulogu: ti događaji nisu ljudima izbijali iz glave, oni su sačinjavali bitni sastavni deo ovdašnje atmosfere, — pa čak i kad ovo kažemo nismo u stvari rekli što imamo na umu. Jer Hans Kastorp je u tom pogledu dobio čudan utisak: da se jednoj nesumnjivo značajnoj stvari, kojoj se svuda u svetu pridaje dovoljna važnost, izraženoj kako na ozbiljan tako i na šaljiv način, ovde daje sasvim osobit naglasak, naročita vrednost i poseban značaj, značaj tako ozbiljan i tako nov po svojoj ozbiljnosti da se usled toga sama stvar javljala u potpuno novoj svetlosti, ako ne strašnoj a ono, po svojoj novini, zastrašujućoj. Izražavajući ovo, mi menjamo izraz lica i primećujemo da, ako smo dosad o dotičnim odnosima govorili lakim i šaljivim tonom, to se događalo iz istih tajanstvenih razloga iz kojih se to često događa, ne dajući time nikakav dokaz da se tiče lake i šaljive stvari (za sredinu u kojoj se nalazimo to bi uistinu bilo još manje slučaj nego drugde). Hans Kastorp je verovao da se, kao svi, u normalnoj meri razume u tu značajnu stvar na čiji se račun rado prave dosetke, i svakako je s pravom tako smatrao. Sad mu je pak postalo jasno da se u ravnici samo sasvim nedovoljno razumevao u to, upravo da se u tom pogledu nalazio u bezazlenom neznanju, — dok su ga ovde lična iskustva, čiju smo prirodu u više mahova pokušali da nagovestimo i koja bi mu u izvesnim trenucima izmamila uzvik „Bože moj!«, činila bar u duši sposobnim da opazi i shvati taj preterani akcent nečuvenog, neiskazano pustolovnog, koji je ta stvar dobijala kod ovih ljudi gore uopšte i za svakog posebno. Nije da se o tome i ovde nisu pravile dosetke. Ali još više nego dole, taj ton je ovde dobijao obeležje nečeg neumesnog, od njega se dah zaustavljao i zubi cvokotali, a to mu je sasvim jasno davalo svojstvo providne maske za nevolju skrivenu pod njom, ili tačnije za

nevolju koja se nije mogla sakriti. Hans Kastorp se sećao pegavog bledila koje se pojavilo na Joahimovom licu kad je prvi i jedini put spomenuo Marusjine telesne draži, u naivno podsmešljivom tonu kojim se dole govori. On se sećao hladnog bledila koje se rasulo po samom njegovom licu kad je popravio zastor da zaštiti gospođu Šoša od sunca, — i sećao se da je i pre i posle, u raznim prilikama, primetio to bledilo na mnogim drugim licima: po pravilu na dva najednom, kao na primer na licu gospođe Salomon i mladoga Genzera onih dana kad je između njih započelo ono što je gospođa Šter označila onim slikovitim izrazom. On se toga sećao, kažemo, i razumeo je da bi pod takvim okolnostima ne samo bilo vrlo teško ne »izdati« se, već i da bi se trud oko toga jedva isplatio. Drugim rečima: biće da nije bila u pitanju samo plemenitost i prostodušnost, već izvesno ohrabrenje koje je davala sama atmosfera, ako je Hans Kastorp pokazivao malo sklonosti da vrši nasilje nad svojim osećanjem i da prikriva svoje stanje.

Da nije postojala teškoća da se ovde prave poznanstva — što je Joahim bio odmah istakao — teškoća koja se uglavnom morala svesti na činjenicu da su rođaci među pacijentima sačinjavali odelitu celinu i minijaturnu grupu za sebe i što je Joahim, vojnik po prirodi, misleći samo kako što pre da ozdravi, načelno bio protivan svakom bližem dodiru i druženju sa sapatnicima — Hans Kastorp bi imao i iskoristio mnogo više prilika da pred ljudima ispolji svoja osećanja velikodušno i neobuzdano. Ipak se dogodilo da ga je Joahim jedne večeri, kad se društvo iskupilo u salonu, zatekao kako stoji sa Herminom Klefeld, dvojicom njenih suseda za stolom i, kao četvrtim, onim mladićem sa monoklom i dugačkim noktom na malom prstu, i kako im, sa očima koje nisu mogle da sakriju svoj nenormalni sjaj, uzbuđenim glasom drži improvizovan govor o neobičnom i egzotičnom licu gospođe Šoša, dok su se njegovi slušaoci značajno pogledali, podgurkivali i tiho kikotali.

To je bilo mučno za Joahima; ali vinovnik toga uveseljavanja nije osećao da izdaje stanje u kome se nalazi; mislio je možda da ono, neprimećeno i skriveno, ne bi nikad došlo do svoga prava. Mogao je biti siguran da će u tome naići na opšte razumevanje, a zluradost, koja se u tome javljala, primao je kao nešto neminovno. Ne samo sa njegovog stola već čak i sa drugih, susednih stolova ljudi su ga sa uživanjem posmatrali kako bledi i crveni kad na početku obeda tresnu staklena vrata. Pa čak i ovo mu je stvaralo zadovoljstvo, jer mu se činilo da time što izaziva pažnju njegovo pijanstvo dobija izvesno vidno priznanje i potvrdu, podesnu da doprinese njegovoj stvari, da podrži njegove neodređene i nerazumne nade — i to ga je čak činilo srećnim. Došlo je dotle da su se ljudi bukvalno skupljali da bi posmatrali tog zaslepljenog mladića. To bi se događalo, na primer, posle ručka na terasi ili nedeljom posle podne pred vratarevom ložom, kad bi pacijenti primali poštu koja se toga dana nije raznosila po sobama. Gotovo svi su znali da će tu zateći jednog mladića silno ošamućenog i sasvim opijenog, kome se sve čita na licu, i tako bi stajali, recimo, gospođa Šter, gospođica Engelhart, Klefeldova, kraj svoje prijateljice s licem kao u tapira, neizlečivi gospodin Albin, mladić sa dugačkim noktom na malom prstu i još poneki od pacijenata — stajali bi i posmatrali ga, sa ironično opuštenim krajevima usana i duvajući kroz nos, dok bi on, zanet i smešeći se strasno, sa onom vrelinom u obrazima koja ga je obuzela još prve večeri po njegovom dolasku, sa onim sjajem u očima koji je potpalio još kašalj austrijskog aristokrate, gledao ukočeno u izvesnom pravcu...

Bilo je u stvari vrlo lepo od gospodina Setembrinija što bi u takvim prilikama prilazio Hansu Kastorpu i započinjao s njim kakav razgovor ili se raspitivao za njegovo zdravlje; ali je pitanje da li je Hans Kastorp umeo da ceni tu čovekoljubivu širokogrudost i da bude zahvalan. Dogodilo se to u vestibilu, jedne nedelje posle podne. Kod vratara su se gurali gosti i pružali ruke za poštu. I Joahim je bio tamo, među prvima. Njegov rođak je ostao

pozadi i trudio se — u stanju koje smo već opisali — da uhvati pogled Klavdije Šoša koja je stajala u blizini, u društvu ljudi sa svoga stola, očekujući da se gomila malo razredi. To je bio čas kada su se svi pacijenti mešali među sobom, čas pun zgodnih prilika, i koji je stoga mladi Hans Kastorp voleo i nestrpljivo iščekivao. Pre osam dana, na blagajni, bio je došao tako blizu gospođe Šoša da ga je čak malo i gurnula i, ovlaš okrenuvši glavu, rekla mu »Pardon!«, na što je on, zahvaljujući nekom febrilnoc prisustvu duha, koje je u sebi blagosiljao, mogao da odgovori:

»Pas de qoui, madame!«

Kakva milost proviđenja, mišljaše on, što se svake nedelje posle podne u tremu neizostavno deli pošta! Može se reći da je on preko cele nedelje gutao časove, očekujući da se posle sedam dana vrati taj čas. A čekati znači hitati napred, znači vreme i sadašnjost ne osećati kao uzdarje, već samo kao prepreku, znači njihovu sopstvenu vrednost poricati i ništiti i u duhu ih preskakati. Kaže se da je čekanje dosadno, dugotrajno. Ali je ono isto tako, pa čak i tačnije, kratkotrajno, jer guta velike količine vremena, ne iživljavajući ih niti koristeći ih radi njih samih. Moglo bi se reći da onaj ko samo čeka liči na nekog proždrljivca čiji aparat za varenje u velikim količinama samo propušta hranu, ne izvlačeći iz nje ništa što vredi i što je hranljivo. Moglo bi se otići i dalje i reći: kao što od nesvarene hrane čovek ne dobija snagu, tako ga ni vreme koje je proveo čekajući ne čini starijim.

Tako je sedam dana nestalo, kao progutano, i opet je došla nedelja i njen popodnevni čas kad se deli pošta, baš kao da je to bio onaj isti čas otpre sedam dana. On je nastavio da pruža zgodne prilike na najuzbudljiviji način, u svakoj minuti skrivao je i pružao mogućnost da sa gospođom Šoša stupi u društvene veze, mogućnosti od kojih se stezalo i lupalo srce Hansa Kastorpa, mada nije ni pokušavao da te mogućnosti ostvari. Tom su se suprotstavljale prepreke koje su bile delom vojničke, delom civilne prirode: delom su bile u vezi sa prisutnošću čestitog Joahima i sa čašću i dužnošću samog Hansa Kastorpa, a delom su poticale od osećanja da društvene veze sa Klavdijom Šoša, koivenciopalpe veze, koje nas obavezuju da kažemo »vi« i da se klanjamo, pa čak možda i da govorimo francuski — da takve veze nisu potrebne, nisu poželjne, nisu ono što treba... Stajao je i gledao kako govori smejući se, baš kao što je Pšibislav Hipe nekad, u školskom dvorištu, govorio smejući se: usta su joj se pri tom otvarala dosta široko, a njene kose sivozelene oči, iznad jagodica, pretvarale se u uzane raseke. To nije bilo nimalo »lepo«, ali bilo je tako, a kad je neko zaljubljen, za njega estetski sud razuma isto tako malo znači kao i moralni.

»I vi, inženjeru, očekujete poštu i pošiljke?«

Tako je mogao da govori samo neko ko smeta. Hans Kastorp se trže i okrete prema gospodinu Setembriniju, koji je pred njim stajao smešeći se. To je bio onaj fini, humanistički osmejak, kojim je nekad prvi put pozdravio novoga gosta kraj klupe kod vododerine, i, kao nekad, Hans Kastorp se postide kad vide taj osmejak. Ali ma kako često da je u snu pokušavao da odgurne »verglaša« zato što »ovde smeta«, — budan čovek je bolji od čoveka u snu, i Hans Kastorp ugleda opet taj osmejak ne samo sa stidom i trezneći se, već i sa zahvalnim osećanjem da mu je potreban. On reče:

»Ah, bože moj, gospodine Setembrini, kakvu poštu i pošiljke! Pa ja nisam ambasador! Možda ima za jednog od nas kakva dopisnica. Moj rođak je baš otišao da vidi.«

»Meni je onaj hromi daba tamo već predao moju malu korespondenciju«, reče Setembrini i stavi ruku na džep svog neizostavnog kaputa od čupavog sukna. »Interesantne stvari, stvari od literarnog i socijalnog značaja, priznajem. Tiče se jednog enciklopedijskog dela na kome me je jedan humanistički institut udostojio časti da sarađujem... Ukratko, lep posao.« Gospodin Setembrini stade. »A vaše stvari?« upita. »Kako stoji s tim. Dokle ste na primer

došli u procesu aklimatizacije? Sve u svemu, vi još niste toliko davno u našoj sredini da ovo pitanje ne bi više bilo aktuelno.«

»Hvala, gospodine Setembrini. Ima u tome i dalje izvesnih teškoća. Moguće je, držim, da će ih biti do poslednjeg dana. Ima ih koji se nikad ne naviknu, moj rođak mi je to rekao čim sam stigao. Ali se čovek najzad navikne da se ne navikne.«

»Vrlo komplikovan proces«, smejao se Italijan. »Čudan način naturalizacije. Naravno, omladina je za sve sposobna. Ona se ne navikne, ali pusti koren.«

»Najzad, ovo ovde nije nikakav sibirski rudnik.«

»Nije. O, vi imate sklonosti da pravite istrčnjačka poređenja. Sasvim razumljivo. Azija nas guta. Kud god čovek pogleda: sve sama mongolska lica.« I gospodin Setembrini diskretno mahnu glavom preko ramena. »Džingis-kan«, reče, »kurjačke oči, sneg i votka, knuta, Šljiselburg i hrišćanstvo. Ovde u tremu trebalo bi podići oltar Paladi Atini — u smislu odbrane. Vidite li, tamo napred jedan takav Ivan Ivanović bez belog rublja prepire se sa državnim tužiocem Paravanom. Svaki bi hteo da prvi dođe na red da primi poštu. Ne znam ko je u pravu, ali po mome osećanju državni tužilac Paravan stoji pod zaštitom boginje. On je doduše magarac, ali on bar zna latinski.«

Hans Kastorp se nasmeja — što gospodin Setembrini nije nikad činio. Čovek ga nije mogao uopšte zamisliti da se od srca smeje; nikad nije išao dalje od onog finog, suvog nabora na kraju usana. Posmatrao je mladića kako se smeje i zatim upita:

»A vaš dijapozitiv — jeste li ga dobili?«

»Dobio sam ga«, potvrdi Hans Kastorp važnim glasom. »Još pre izvesnog vremena. Evo ga.« I maši se rukom u unutrašnji džep od kaputa.

»Ah, vi ga nosite u lisnici. Kao legitimaciju, tako reći, kao pasoš ili člansku kartu. Dajte da vidim.«

I gospodin Setembrini podiže prema svetlosti malu staklenu ploču, uokvirenu trakom od crne hartije, držeći je između palca i kažiprsta leve ruke — sasvim običan gest kod ovih gore, koji se mogao često videti. Dok je posmatrao tužnu fotografiju, njegovo lice sa crnim bademastim očima malo se iskrivi, ne odajući sasvim jasno da li je to bilo da bi bolje video ili iz drugih razloga.

»Da, da«, reče potom. »Evo vam vaše legitimacije$_{g}$ hvala lepo.« I on pruži ploču sopstveniku, pruži mu je sa strane, gotovo preko ruke, okrenuvši glavu.

»Jeste li videli trake?« upita Hans Kastorp. »I čvoriće?«

»Vama je poznato«, odgovori gospodin Setembrini razvučeno, »šta ja mislim o vrednosti tih proizvoda. Vi isto tako znate da su te mrlje i tamna mesta tu unutra najvećim delom fiziološkog porekla. Ja sam video stotinu slika koje su izgledale skoro kao vaša i koje su posmatraču ostavljale donekle na volju da odluči da li zaista predstavljaju „legitimaciju« ili ne. Ja govorim kao laik, ali kao dugogodišnji laik.«

»Da li vaša legitimacija lošije izgleda?«

»Da, nešto lošije. — Uostalom, meni je poznato da ni naši šefovi i gospodari ne postavljaju nikakvu dijagnozu samo na osnovu ove igračke. — I vi, dakle, nameravate da prezimite kod nas?«

»Bože moj, pa da... Počinjem da se privikavam na misao da odavde neću otići pre svoga rođaka.«

»To jest, vi se navikavate da se ne... Vi ste to vrlo duhovito formulisali. Nadam se da ste već primili svoje stvari — topla odela, jaku obuću?«

»Sve. Sve u najboljem redu, gospodine Setembrini. Obavestio sam svoje rođake i naša domaćica mi je sve poslala brzovozno. Sad sam se snabdeo.«

»To me umiruje. Nego, stoj! Vama je potrebna i vreća, krznena vreća, na to nismo ni mislili! Kraj leta je ovde vrlo varljiv: svakog časa može da nastane prava zima. Vi ćete ovde provesti najhladnije mesece...«

»Da, vreća za ležanje napolju«, reče Hans Kastorp, »to je svakako potrebno dokupiti. I meni je to već padalo na pamet, i mislio sam da se moj rođak i ja spustimo ovih dana u »Mesto« i kupimo jednu. Čoveku docnije nikad više neće zatrebati ta stvar, ali najzad, za četiri do šest meseca isplati se.«

»Isplati se, isplati se, inženjeru«, reče gospodin Setembrini tiho, približujući se mladom čoveku. »Znate li vi da je užasno slušati vas kako se razbacujete mesecima? Užasno jer je nenormalno i tuđe vašoj prirodi, jer počiva samo na poslušnosti vaših godina. Ah, ta prevelika poslušnost omladine! Ona je očajanje vaspitača, jer je uvek spremna da se baš u zlu pokaže. Ne ponavljajte, mladi čoveče, samo ono što ovde čujete, već govorite kao što dolikuje vašem evropskom načinu života! Ovde se pre svega mnogo oseća Azija, nije to uzalud što ovde gamiže od tipova iz Moskovije i Mongolije. Ti ljudi«, — i gospodin Setembrini pokaza iza sebe, mrdnuvši bradom preko ramena — »ne povodite se u duši za njima, nemojte dopustiti da vas inficiraju njihovi pojmovi, naprotiv, suprotstavite im se svojim bićem, svojim višim bićem, i neka vam je sveto ono što je vama, sinu Zapada, božanstvenog Zapada, sinu civilizacije, po prirodi i tradiciji sveto — na primer, vreme! To rasipanje, ta varvarska velikodušnost u upotrebi vremena jeste azijski stil, — i to je bez sumnje razlog što se toj deci Istoka ovde toliko dopada. Zar niste nikad primetili da kad Rus kaže »četiri časa«, to je isto što i kad neko od nas kaže »jedan«? Nije teško zapaziti da nemarnost tih ljudi u odnosu na vreme stoji u vezi sa divljim prostranstvom njihove zemlje. Gde ima mnogo prostora, tamo ima i mnogo vremena — oni i kažu da su narod koji ima vremena i može da čeka. Mi Evropljani to ne možemo. Mi imamo tako malo vremena kao što naš plemeniti i tako fino razuđeni kontinent ima prostora, mi smo upućeni da brižljivo ekonomišemo i s jednim i s drugim, i da ih koristimo, inženjeru, da, koristimo! Neka vam kao simbol posluže naši veliki gradovi, ta središta i žiže civilizacije, ti krateri misli! U onoj istoj meri u kojoj tu poskupljuje tlo i rasipanje prostora postaje nemoguće, u istoj toj meri — utuvite to — i vreme tu postaje sve dragocenije. Carpe diem! Tako je pevao jedan velikovarošanin. Vreme je božji dar, čoveku dat da ga koristi — da ga koristi, inženjeru, u službi čovečanstva i napretka.«

Čak i ove poslednje reči, pa ma koliko da su bile teške za njegov mediteranski jezik, gospodin Setembrini ih je izgovorio na jedan prijatno zvonak, jasan način — gotovo bi se moglo reći plastičan. Umesto odgovora Hans Kastorp se samo kratko pokloni, krutim i spletenim poklonom učenika koji je dobio ukor i pouku. A šta bi i mogao da odgovori? Ta sasvim lična pridika koju mu je gospodin Setembrini u potaji održao, leđima okrenut svim ostalim gostima i gotovo šapatom, imala je suviše objektivan, suviše nedruštven karakter, suviše je malo ličila na običan razgovor, da bi bilo taktično pokazati čak i samo odobravanje. Učitelju se ne kaže: »To ste vrlo dobro rekli!« Hans Kastorp je ranije to svakako ponekad činio, da bi u neku ruku sačuvao jednakost društvenih odnosa; ali humanist nije još nikad dosad govorio tako odlučno, sa takvim didaktičkim žarom; nije mu ostalo ništa drugo nego da otrpi prekor — zbunjen, kao kakav đačić, od tolikog moralisanja.

Po izrazu gospodina Setembrinija videlo se da je njegov duh, i kad je zaćutao, nastavio i dalje da radi. I dalje je stajao sasvim ispred Hansa Kastorpa, tako da je ovaj čak malo ustuknuo, a njegove crne oči, zamišljene i slepo ukočene, bile su upravljene u lice mladićevo.

»Vi patite, inženjeru«, nastavi on, »vi patite kao zabludeli stvor, — ko to već na vama ne bi primetio! Ali i vaš stav prema patnji trebalo bi da bude evropski stav, — ne držanje Istoka, tog mekušnog i morbidnog Istoka, koji ovom mestu šalje tolike bolesnike... Njihov stav prema patnji je sažaljenje i neizmerno strpljenje. To ne može, to ne sme da bude i naš, da bude i vaš stav! Pomenuli smo moju poštu ... Pogledajte ovo ... Ili još bolje — hodite! Nemoguće je ovde ... Da se povučemo, da uđemo tamo. Poveriću vam neke stvari... Hodite!«

I okrenuvši se, on povuče Hansa Kastorpa iz vestibila i uvede u prvi salon, odmah do glavnog ulaza, nameštan kao čitaonica i soba za rad, i gde u ovom trenutku nije bilo nikoga. U njemu su zidovi bili obloženi hrastovinom a svetla tavanica zasvođena, bilo je ormara za knjige, u sredini sto okružen stolicama i pokriven novinama prikačenim na ram, a pod prozorskim svodovima stajali su stolovi za pisanje. Setembrini ode do jednog od tih prozora, Hans Kastorp je išao za njim. Vrata ostadoše otvorena.

»Ove hartije«, reče Italijan izvukavši hitrom rukom iz torbastog džepa sa strane jedan svežanj, obiman, već otvoren kovert, i prelista pred očima Hansa Kastorpa njegovu sadržinu — razne cirkulare i jedno pismo, — »ove hartije nose na francuskom jeziku naslov: „Međunarodna liga za organizaciju napretka«. Šalju mi ih iz Lugana, gde se nalazi jedna sekcija te Lige. Pitate me kakva su joj načela, kakvi ciljevi? Reći ću vam ih u dve reči. Na osnovu Darvinove teorije razvića Liga za organizaciju napretka izvodi filozofski zaključak da je najbitniji prirodni poziv čovečanstva da sebe usavršava. Ona iz toga zaključuje dalje da je dužnost svakog onog ko hoće da se odazove tom prirodnom pozivu, da aktivno sarađuje na napretku čovečanstva. Mnogi su se odazvali tome apelu; broj članova Lige u Francuskoj, Italiji, Španiji, Turskoj, pa čak i Nemačkoj, znatan je. I ja imam čast da se kao takav vodim na spisku Lige. Na osnovu naučnih metoda izrađen je u glavnim crtama program reforama velikog stila, program koji obuhvata sve trenutne mogućnosti za usavršavanje čovekovog organizma. Proučava se problem zdravlja naše rase, ispituju se sve metode za borbu protiv degeneracije, koja je, bez svake sumnje, žalosna posledica sve veće industrijalizacije. Dalje, Liga se bavi osnivanjem narodnih univerziteta, radi na uklanjanju klasne borbe pomoću svih onih socijalnih reforama koje su za tu svrhu korisne, najzad, radi na odstranjenju borbe među narodima, odstranjenju ratova, razvijajući međunarodno pravo, Vi već vidite, napori Lige su plemeniti i obimni. Više internacionalnih časopisa svedoče o njenoj aktivnosti, — mesečni pregledi, koji na tri ili četiri svetska jezika daju na vrlo zanimljiv način podatke o razvoju progresa kulturnog čovečanstva. U raznim zemljama osnovani su mnogobrojni mesni odbori koji preko predavanja sa diskusijom i drugih svečanih priredaba treba da deluju u smislu ideala ljudskoga napretka, prosvećujući i vaspitavajući. Ali Liga se pre svega revnosno trudi da svojim materijalom pomogne napredne političke partije svih zemalja...Vi shvatate moje reči, inženjeru?«

»Apsolutno«, odgovori Hans Kastorp odlučno i brzo. Pri toj reči bilo mu je kao čoveku koji se okliznuo, ali je ipak uspeo da se nekako održi na nogama.

Izgledalo je da je gospodin Setembrini bio zadovoljan.

»Pretpostavljam da je ovo što sam vam izložio za vas sasvim novo i iznenađujuće?«

»Da, moram priznati da je ovo prvi put da slušam o tim... tim naporima.«

»Kamo sreće«, uzviknu Setembrini tiho, »kamo sreće da ste o tome ranije čuli! Ali možda ni sad nije dockan. Dakle, ovi cirkulari... hteli biste možda da znate o čemu raspravljaju? ... Slušajte samo! Proletos je bila sazvana u Barceloni svečana skupština Lige, — vi znate da se ovaj grad može pohvaliti naročitom naklonošću prema naprednim političkim idejama. Kongres je zasedavao čitavu nedelju dana, s banketima i drugim svečanostima. Blagi bože, i ja sam hteo da idem tamo, od sveg srca sam želeo da uzmem udela u većanju. Ali ova hulja

savetnik zabranio mi je pod pretnjom smrti, — i šta ćete, uplašio sam se smrti i nisam otišao. Bio sam očajan, kao što već možete misliti, zbog ove pakosti koju mi je pričinilo moje slabo zdravlje. Ništa nije bolnije nego kad nas naš organizam, naš životinjski deo sprečava da služimo razumu. Utoliko mi više zadovoljstva pričinjava ovo pismo iz Lugana... Radoznali ste da znate šta u njemu piše? To vam verujem. Prvo samo nekoliko ovlašnih obaveštenja... Liga za organizaciju napretka, budući svesna istine da je njen zadatak da čovečanstvo učini srećnim, drugim rečima: da se celishodnim socijalnim radom bori protiv ljudske patnje i da je na kraju sasvim odstrani, — budući, dalje, svesna istine da se taj najveći zadatak može rešiti samo pomoću sociologije, čiji je krajnji cilj savršena država, — Liga je u Barceloni rešila da izda jedno delo u više svezaka koje će nositi naziv Sociologija patnje i gde će ljudske patnje biti obrađene sistematski, po vrstama i kategorijama, tačno i podrobno. Možda ćete vi reći: šta tu koriste vrste, kategorije i sistemi! A ja vam odgovaram: red i odabiranje su početak svakog gospodarenja, a najopasniji neprijatelj je onaj koga ne znamo. Ljudski rod treba izvući iz primitivnih stadija straha i rezignirane tuposti i dovesti ga do faze svesne aktivnosti. Treba mu razjasniti da postaju ništavna ona dejstva čije smo uzroke prvo otkrili pa onda uklonili i da su skoro sve patnje individue bolesti socijalnog organizma. Dobro! To je svrha Sociološke patologije. Ona će, dakle, u nekih dvadeset svezaka leksikonskog formata navesti i obraditi sve ljudske patnje koje se uopšte mogu zamisliti, od najličnijih i najintimnijih do velikih grupnih sukoba, do patnji koje proističu iz klasnih suprotnosti i međunarodnih sukoba, ona će, kratko rečeno, izložiti hemijske elemente iz čijih se mnogostrukih mešavina i jedinjenja sastoje sve ljudske patnje, i, uzimajući za merilo dostojanstvo i sreću čovečanstva, ona će mu u svakom slučaju ukazati na sredstva i mere koje joj se čine najpodesnijim za uklanjanje uzroka svake patnje. Pozvani stručnjaci među evropskim naučnicima, lekari, ekonomisti i psiholozi, uzeće udela u izradi te enciklopedije patnji, a generalna redakcija u Luganu biće basen u koji će priticati svi ti članci. U očima vam čitam pitanje: pa koja će uloga u svemu tome biti dodeljena meni? Dozvolite mi da završim. U tom velikom delu neće biti zanemarena ni lepa književnost, ukoliko i ona ima za predmet ljudsku patnju. Zato je predviđena naročita sveska koja će, za utehu i pouku onih što pate, sadržavati pregled i kratku analizu svih onih remek-dela svetske književnosti koja se odnose na svaki pojedini konflikt, i — to je zadatak koji se u ovom pismu što ga ovde vidite poverava vašem poniznom sluzi.«

»Ama šta kažete, gospodine Setembrini! Onda mi dozvolite da vam od srca čestitam. Pa to je veličanstven zadatak, i sasvim odgovara vama, kako mi se čini. Ni za trenutak se nisam čudio što se Liga setila vas. A kako tek vas mora da raduje što možete biti od pomoći u borbi protiv ljudskih patnji!«

»To je opsežan posao«, reče gospodin Setembrini zamišljen, »za koji je potrebno mnogo opreznosti i lektire. Pogotovu«, dodade, dok mu se pogled izgleda gubio u mnogostrukosti njegovog zadatka, »pogotovu što lepa književnost zaista skoro po pravilu ima za predmet patnju, pa se čak i remek-dela drugog i trećeg reda na neki način time bave. Šta mari, ili utoliko bolje! Ma kako obiman bio taj zadatak, on je u svakom slučaju takav da ga za nevolju mogu obaviti i na ovom prokletom mestu, mada se nadam da neću biti prinuđen da ga ovde i dovršim. To isto se ne može reći«, nastavi on prilazeći opet bliže Hansu Kastorpu i spuštajući glas gotovo do šapata, »to isto se ne može reći i za dužnosti koje je priroda vama postavila, inženjeru! To je ono što sam smerao, na to sam vas hteo podsetiti. Vi znate koliko se ja divim vašem pozivu, ali pošto je to poziv praktičan a ne intelektualan, vi ga možete vršiti, suprotno meni, samo dole, u svetu. Samo u ravnici možete biti Evropljanin, možete se na svoj način aktivno boriti protiv patnje, potpomagati napredak, koristiti vreme. Ja sam vam

samo zato pričao o zadatku koji mi je dodeljen da bih vas podsetio, da bih vas vratio sebi, ispravio vaše pojmove, koji očigledno počinju da se mute pod uticajem ovdašnje atmosfere. Preklinjem vas: držite do sebe! Budite ponosni i nemojte da se utopite u ono što vam je tuđe! Klonite se ove baruštine, ovog Kirkinog ostrva, vi niste dovoljno Odisej da biste na njemu mogli nekažnjeno da boravite. Ići ćete najzad na sve četiri, vi se već naginjete na prednje udove, uskoro ćete početi da grokćete — čuvajte se!«

Izgovarajući tiho ove reči opomene, humanist je ubedljivo vrteo glavom. Zaćutao je, oborivši oči i nabravši obrve. Bilo je nemoguće odgovoriti mu u šali i vrdajući, kao što je Hans Kastorp obično činio, pa i sad u jednom trenutku pomislio da bi mogao. Zatim podiže ramena i reče, takođe tiho:

»Pa šta da radim?«

»Što sam vam već rekao.«

»Mislite: da otputujem?«

Gospodin Setembrini je ćutao.

»Hoćete reći da treba da se vratim kući?«

»Taj savet sam vam dao još prve večeri, inženjeru.«

»Da, i onda sam bio slobodan da to učinim, mada sam nalazio da je nerazumno da bacim pušku u trnjak i pobegnem samo zato što mi vazduh ovde malo ne prija. Ali situacija se otada ipak izmenila. U međuvremenu je bio onaj pregled posle koga mi je savetnik Berens jasno rekao da ne vredi vraćati se kući, uskoro bih opet morao da mu se javim, i ako bih dole nastavio ovako da živim, meni bi, ni pet ni šest, ceo dronjak od pluća otišao do đavola.«

»Znam, sad imate legitimaciju u džepu.«

»Da, to vi kažete ironično ... sa pravom ironijom, naravno, koja ni za trenutak nije nerazumljiva, već koja je direktno i klasično sredstvo besedništva, — vidite, ja se dobro sećam vaših reči. Ali možete li vi, prema ovoj fotografiji i posle radioskopskog snimka i posle savetnikove dijagnoze, da primite na sebe, savetujući me da se vratim kući?«

Gospodin Setembrini je oklevao jedan trenutak. Tada se uspravi, podiže i svoje crne oči, odlučno pogleda Hansa Kastorpa i odgovori sa akcentom koji nije bio sasvim lišen teatralnog efekta:

»Da, inženjeru, mogu da primim na sebe.«

Ali sad i Hans Kastorp zauze odlučan stav. On sastavi potpetice i takođe pogleda gospodina Setembrinija pravo u lice. Ovoga puta to je bio duel. Hans Kastorp ne uzmače. Uticaji iz blizine »davali su mu snagu«. Ovde je stajao jedan pedagog — a tamo napolju jedna žena uzanih očiju. On se čak nije ni izvinio zbog onoga što je rekao; nije ni dodao: »Ne uzmite mi za zlo.« Odgovorio je:

»Onda ste vi obazriviji za sebe nego za druge. Posle lekarske zabrane vi niste otputovali u Barcelonu na kongres progresista. Vi ste se plašili smrti i ostali ste ovde.

Time je do izvesnog stepena bila nesumnjivo uzdrmana poza gospodina Setembrinija. On se nasmeši, ne sasvim bez napora, i reče:

»Umem da cenim brz i dobar odgovor, pa čak i kad njegova logika nije daleko od izvesne sofistike. Gadno mi je da se utrkujem u odvratnoj utakmici kakva je ovde u običaju, inače bih vam odgovorio da sam ja znatno bolesniji od vas — na žalost zbilja tako bolestan da samo veštački i pomalo varajući sebe gajim još nadu da ću ikad opet moći da napustim ovo mesto i vratim se dole u svet. U trenutku kad se bude pokazalo da je sasvim neumesno da još podržavam tu nadu, okrenuću leđa ovom zavodu i za ostatak svojih dana uzeću kakav privatan stan negde u dolini. To će biti žalosno, ali kako je sfera moga rada najslobodnija i najidealnija, to me neće sprečiti da do poslednjeg daha služim stvari čovečanstva i odupirem

se snagama bolesti. Ja sam vam već skrenuo pažnju na razliku koja u tom pogledu postoji između nas. Inženjeru, vi niste čovek koji je u stanju da ovde brani svoje bolje ja, to sam video još prilikom našeg prvog susreta. Prebacujete mi što nisam otputovao u Barcelonu. Ja sam se povinovao zabrani da ne bih sebe pre vremena upropastIo. Ali ja sam to učinio sa najvećom rezervom, moj duh je sa najvećom gordošću i bolom protestovao protiv diktata moga jadnog tela. A da li je taj protest živ i u vama kad se ovako povinujete propisima ovdašnjih sila, — da nije to baš telo sa svojim zlim sklonostima kome se vi tako rado pokoravate? ...«

»Šta vi imate protiv tela?« prekide ga Hans Kastorp brzo i pogleda ga svojim široko otvorenim, plavim očima, čije su beonjače bile izbrazdane crvenim žilicama. U glavi mu se vrtelo od lude smelosti, i to mu se na licu videlo. »O čemu ja to govorim?« pomisli. »Pa to je fantastično! Ali započeo sam kavgu s njim i dokle god mogu neću mu dati da ima poslednju reč. Naravno da će njegova ipak biti poslednja, ali ne mari, ja ću od toga ipak imati koristi. Da ga nadražim malo.« I on dopuni svoju primedbu:

»Zar vi niste humanist? Pa kako onda možete ne biti naklonjeni telu?«

Setembrini se nasmeja, ovoga puta neusiljeno i samopouzdano.

»Šta vi imate protiv analize?« citirao je, s glavom nagnutom na rame. »Vi niste naklonjeni analizi? — Vi ćete me uvek zateći spremna da vam odgovorim, inženjeru«, reče poklonivši se uz pokret ruke kao da salutira podu, »pogotovu kad vaše primedbe imaju duha. Vi se branite sa dosta elegancije. Humanist — da, svakako da sam humanist. Nikad me nećete moći okriviti zbog asketskih sklonosti. Ja cenim, poštujem i volim telo, kao što cenim, poštujem i volim oblik, lepotu, slobodu, veselost i uživanje, — kao što zastupam »svet«, interese ovoga života, protiv sentimentalnog bežanja od sveta i života — classicismo protiv romantizma. Mislim da je moj stav jasan. Ali postoji jedna sila, jedan princip koji zaslužuje moje najveće odobravanje, moje najdublje i krajnje poštovanje i moju ljubav, a ta sila, taj princip — jeste duh. Ma koliko da se gnušam kad vidim da se telu suprotstavlja nekakvo sumnjivo mesečasto tkivo i sentimentalna utvara što je ljudi nazivaju »dušom« — u antitezi između tela i duha, telo je zli, satanski princip, jer telo je priroda, a priroda — ukoliko je suprotnost duhu, razumu ponavljam ovo — jeste zla, mistična i zla. »Pa vi ste humanist!« Naravno da jesam, jer ja sam prijatelj ljudi, kao što je bio Prometej, koji je voleo čovečanstvo i ono plemenito u njemu. A to plemenito sadržano je u duhu, u razumu, i stoga ćete vi uzalud podizati optužbu da je ovde u pitanju hrišćansko mračnjaštvo...«

Hans Kastorp odmahnu rukom.

» ... vi ćete«, uporno je tvrdio Setembrini, »tu optužbu sasvim uzalud isticati, kad jednoga dana humanizam, u svojoj plemenitoj gordosti, tu vezanost duha za telo, za prirodu ne shvati kao poniženje, kao porugu. Znate li da je, kako nam predanje kaže, veliki Plotin rekao da se stidi što ima telo?« upita Setembrini, i tako je ozbiljno iščekivao odgovor, da je Hans Kastorp bio prinuđen da prizna da to sad čuje prvi put.

»Porfirije nam to priča. Apsurdna izjava, ako hoćete. Ali apsurdno je duhovno čestito, i u suštini ništa ne može biti bednije nego prigovor apsurdnosti uperen protiv duha koji hoće da sačuva dostojanstvo prema prirodi, odbija da pred njom kapitulira... Jeste li čuli za zemljotres u Lisabonu?«

»Ne — zemljotres? Ovde ne vidim novine...«

»Niste me razumeli. Uzgred budi rečeno, žalosno je — i karakteristično za ovo mesto — što propuštate da čitate novine. — Nego, vi me niste razumeli, prirodna pojava o kojoj govorim nije skorašnjeg datuma, ona se dogodila pre nekih sto pedeset godina...«

»Ah, tako! Da, čekajte, — tako je! Čitao sam da je tada Gete u Vajmaru, u noći, u svojoj spavaćoj sobi, rekao svome momku...«

»Ah, nisam o tome hteo da govorim«, prekide ga Setembrini, zatvarajući oči i mašući kroz vazduh svojom malom mrkom rukom. »Uostalom, vi brkate dve katastrofe. Vi mislite na zemljotres u Mesini. Ja govorim o potresu koji je zadesio Lisabon u godini 1755.«

»Izvinite.«

»E pa, Volter se bunio protiv toga.«

»To jest... kako? Bunio se?

»Pobunio se, da. On je odbio da primi taj brutalni udes i tu činjenicu, fatum et factum, odbio da pred njima kapitulira... On je u ime duha i razuma protestovao protiv tog skandaloznog ekscesa prirode u kome je stradalo tri četvrtine jednog naprednog grada i hiljade ljudskih života... Vi se čudite? Vi se smeškate? Možete se mirno čuditi, ali što se smeškanja tiče, slobodan sam da vam kažem da nije umesno. Volterovo držanje bilo je držanje potomka dostojnog onih pravih Gala koji su svojim strelama gađali nebo... Vidite, inženjeru, eto to je neprijateljstvo duha protiv prirode, njegovo gordo nepoverenje prema njoj, njegova uzvišena upornost u pogledu prava da kritikuje nju i njenu zlu, besvesnu silu. Jer priroda je sila, a ropski je podnositi silu, pomiriti se s njom... razumejte me: pomiriti se u duši s njom. A tako vam je i sa onim humanističkim stavom koji se apsolutno ničim ne zapliće u protivrečnost, niti na sebe navlači krivicu da se vraća u hrišćansku hipokriziju, ako u telu gleda načelo zla, neprijateljski princip. Protivrečnost, koju vam se čini da vidite, u suštini je uvek ista. »Šta vi imate protiv analize?« Ništa... ako služi stvari prosvećivanja, oslobođenja i napretka. Sve... ako ima odvratan haut goût grobnice. Ni sa telom nije druk čije. Treba mu odati poštu i braniti ga kad se tiče njegove emancipacije i lepote, slobode čula, sreće i uživanja. Treba ga prezirati ukoliko predstavlja princip teže i inertnosti i suprotstavlja se kretanju ka svetlosti, gnušati ga se ukoliko pogotovu predstavlja princip bolesti i smrti, ukoliko je njegov specifični duh duh perverzije, duh truleži i raspadanja, duh požude i sramote...«

Stojeći sasvim ispred Hansa Kastorpa, Setembrini je ove poslednje reči izgovorio gotovo bez naglaska i vrlo brzo, da bi završio. Opsednutom Hansu Kastorpu približavalo se oslobođenje: držeći dve karte u ruci, Joahim uđe u čekaonicu, literat prekide svoj govor, i spretnost s kojom je promenio ton i svom izrazu dao društvenu lakoću nije promašila da napravi utisak na njegovog učenika — ako Hansa Kastorpa možemo tako da nazovemo.

»Evo i vas, potporučniče! Svakako ste tražili svoga rođaka? Izvinite! Započeli smo jedan razgovor — ako se ne varam, imali smo čak i malu kavgu. Ovaj vaš rođak nije loš rezoner, nije nimalo bezopasan protivnik u prepirkama, samo kad mu je stalo do toga.«

HUMANIORA

Hans Kastorp i Joahim Cimsen, u belim pantalonama i plavim kaputima, sedeli su posle ručka u vrtu. Bio je to još jedan od tih toliko hvaljenih oktobarskih dana, dan topao ali bez pritiska, svečan i opor istovremeno, sa južnjački tamnoplavim nebom nad dolinom čiji su se pašnjaci, ispresecani stazama i iskićeni pojatama, još prijatno zeleneli u dnu, i sa čijih je kršnih, šumovitih padina dopirao zvuk medenica — taj metalno krotak, jednostavno melodičan zvuk, koji je, čist i ničim neometan, lebdeo kroz miran, tanak i prazan vazduh, produbljujući svečanu atmosferu koja obavija visoke predele.

Rođaci su sedeli na klupi na kraju vrta, ispred rundele mladih jela. Ovo mesto ležalo je na severozapadnoj ivici ograđene zaravni koja je, uzdignuta nekih pedeset metara iznad doline, sačinjavala podnožje terena na kome se nalazio sanatorijum Berghof. Ćutali su. Hans Kastorp je pušio. On se u sebi ljutio na Joahima što nije hteo da sedi sa društvom na verandi, već ga je protiv njegove volje i želje odvukao u tihi vrt, pre nego što budu otišli na obavezno odmaranje. Joahim se ponašao kao tiranin. Strogo uzevši, oni nisu bili sijamski bliznaci, mogli su se i rastaviti ako se u željama nisu slagali. Najzad, Hans Kastorp nije bio ovde da Joahimu pravi društvo, već je i sam bio pacijent. Durio se tako u sebi, i nije mu padalo teško što se duri, pošto je imao Mariju Mančini. Sedeo je s rukama u džepovima od kaputa, sa ispruženim nogama u mrkim cipelama, i držao između usana, usred usta — tako da je malo visila — dugačku, tamnosivu cigaru; ona se još nalazila u prvom stadijumu sagorevanja — što znači da sa njenog tupog vrha još nije bio otresen pepeo — i posle teškog obeda uživao je u njenoj aromi, koju je sad opet sasvim lepo osećao. Ako se njegov način prilagođavanja ovde gore sastojao u tome što se navikavao da se ne navikne — sudeći po hemizmu njegovog želuca, po živcima njegove suve sluzokože, sklone krvavljenju, prilagođavanje se izgleda najzad ipak obavilo: neprimetno, i ne opažajući napredak, tokom vremena, tokom tih šezdeset i pet ili sedamdeset dana, njemu se opet povratila sva njegova sposobnost da organski uživa u toj fino prerađenoj biljci, tom sredstvu što nadražuje ili opija. Radovao se što mu se opet povratila ta sposobnost. Moralno zadovoljstvo samo je povećavalo fizičko uživanje. Dok je ležao bolestan uštedeo je na ponetoj zalihi od dve stotine komada; od toga mu je ostalo još nešto. Ali u isto vreme kad i svoje rublje, kad i zimska odela, on je od Šalenove poručio još pet stotina komada te bremenske robe, da bi bio zbrinut s te strane. Stigla je u lepo lakiranim kutijama, ukrašenim slikama globusa, mnogih medalja i jednog izložbenog paviljona u zlatu, oko koga su se lepršale zastave.

Dok su oni tako sedeli, ugledaše kako kroz vrt ide savetnik Berens. Danas je on ručao u zajedničkoj trpezariji, mogli su ga videti kako za stolom gospođe Salomon sklapa pred tanjirom svoje ogromne ruke. Potom je bez sumnje proveo neko vreme na terasi, napravio nekoliko primedaba, kako on to već ume, verovatno izveo i veštinu sa vrpcom na cipeli, za ponekog koji to još nije video. I sad je evo išao lagano šljunkovitom stazom, bez lekarskog mantila, već u sitno kariranom žaketu, s polucilindrom za potiljkom; i on je imao cigaru u ustima, neku vrlo crnu, iz koje je vukao velike, beličaste oblake dima. Njegova glava i lice, sa modro zajapurenim obrazima, šopavim nosom, vlažnim, plavim očima i uzdignutim brčićima, bili su mali u poređenju sa dugim, malo pognutim i kao prelomljenim stasom i ogromnim rukama i nogama. Bio je nervozan: očigledno se trgao kad je primetio rođake, pa je čak izgledao i malo zbunjen što je morao da prođe baš pored njih. On ih pozdravi na uobičajen način veselo i slikovito, reče: »Pogle, pogle, Timoteju!«[1] i požele im blagosloveno

varenje, pozivajući ih da se ne uznemiravaju, već da ostanu sedeći, jer su rođaci njemu u čast hteli da se podignu.

[1] *Stih iz Šilerove balade Ibikovi ždralovi. — Prim. prev.*

»Počašćen, počašćen. Nikakva ustručavanja pred ovako običnim čovekom kao što sam ja. To mi uostalom i ne pripada, budući da ste vi pacijenti, i jedan i drugi. Vama to nije potrebno. Ništa ne zameram ovoj situaciji.«

I on ostade stojeći pred njima, s cigarom između kažiprsta i srednjeg prsta svoje džinovske desnice.

»Kako vam prija ta sarma, Kastorpe? Dajte da vidim, ja sam poznavalac i ljubitelj. Pepeo je dobar. Kako se zove ta mrka lepotica?«

»Marija Mančini, Postre de Banquett iz Bremena, gospodine savetniče. Staje malo ili skoro ništa, devetnaest pfeniga svega u čistim bojama, ali ima miris kakav se za taj novac retko nalazi. Sumatra-Havana, od najnižeg lišća, kao što vidite. Mnogo sam se na nju navikao. Osrednje je mešavine i vrlo aromatična, ali laka na jeziku. Voli da joj se ne skida pepeo, ja ga otresam najviše dvaput. Naravno da ima i svojih malih ćudi, ali kontrola pri izradi mora da je vrlo brižljiva, jer na Mariju se uvek možete osloniti, osobine joj se ne menjaju i vuče savršeno ravnomerno. Smem li vas ponuditi jednom?«

»Hvala, možemo da se menjamo.« I oni izvukoše svoje kutije.

»Ova je rasna«, reče savetnik pružajući svoju marku. Puna temperamenta, znate, sočna i snažna. St. Felix-Brasil, uvek sam se držao ove vrste. Prava razbibriga, pali kao rakija, a naročito pred kraj dobije nečeg fulminantnog. U ophođenju sa njom za preporuku je biti malo uzdržljiv, nemoguće je paliti jednu na drugu, to premaša ljudsku snagu. Ali bolje jedan ljudski dim, nego da duvamo paru preko celog dana...«

Oni su izmenjane poklone obrtali između prstiju, ispitivali sa razumevanjem poznavalaca ta vitka tela koja su, reklo bi se, imala nečeg organskog i živog, sa tim koso paralelnim rebrima svog uzdignutog, gdegde malo poroznog omota, sa spletom žilica koje kao da su pulsirale, sa malim neravninama svoje kože i igrom svetlosti na površinama i ivicama. Hans Kastorp dade izraza tom utisku:

»Ovakve cigare su vam kao nešto živo. One zbilja dišu. Jednom mi je kod kuće palo na pamet da čuvam Mariju Mančini u hermetičnoj limenoj kutiji da bih je zaštitio od vlage. Hoćete li mi verovati da je umrla? Propala je i uginula u roku od nedelju dana — ostale su samo kožaste lešine.«

I oni su jedan drugom pričali o svom iskustvu kako da se najbolje čuvaju cigare, naročito importi. Savetnik je voleo import-cigare, on bi najradije pušio samo teške havane. Ali na žalost nije mogao da ih podnosi, i dve male Henry Clay, koje je s uživanjem popušio u nekom društvu, za dlaku ga, kako reče, nisu koštale života. »Pušio sam ih uz kafu«, reče, »jednu za drugom, ne misleći ni na šta. Ali čim sam ih završio, počeh da se pitam šta se to sa mnom zbiva? U svakom slučaju osećao sam se sasvim drukčije nego obično, totalno čudnovato, kao nikad dotle u životu. Nije bilo nimalo lako doći do kuće, a kad sam stigao, tek onda mi se učini da je sa mnom svršeno. Noge kao led, znate, na sve strane me probija hladan znoj, u licu kao krpa, srce lupa kao da je poludelo, a puls — čas na vrhu konca, jedva se oseća, čas dambara-tambara, lupa kao zvekir, razumete, a već mozak kao da ključa... Bio sam uveren da sam odigrao svoje. Kažem odigrao, pošto mi je baš ta reč pala na pamet i nju sam upotrebio da bih obeležio svoje stanje. Jer sve to bilo je u najvećoj meri veselo i svečano, mada sam se bio strašno uplašio, ili tačnije rečeno, sasvim sam se pretvorio u strah. Ali strah i radost ne isključuju se, to svako zna. I deran koji prvi put treba da ima devojku, plaši se, i te kako, a i ona, a ovamo se sve tope od sreće i miline. Bogami, i ja bih se onda

gotovo bio istopio, malo je trebalo pa da, onako ustalasanih grudi, odigram poslednju. Ali Milendonkova me raznim lekarijama izvuče iz škripca. Znate, hladne obloge, trljanje četkom, injekcija kamfora — i tako me čovečanstvo ne oplaka.«

Sedeći u svojstvu pacijenta, Hans Kastorp je od dole posmatrao Berens# sa izrazom lica koji je svedočio da mu mozak radi, a savetnikove plave, vodnjikave ači napuniše se suzama dok je pričao.

»Vi se ponekad bavite i slikarstvom, gospodine savetniče?« reče najednom.

Savetnik se napravi kao da je od iznenađenja odskočio.

»Ene-de, mladiću! Ama šta mi vi to kažete!«

»Izvinite. Nekom prilikom sam to čuo. Sad mi baš pade na pamet.«

»E pa onda neću pokušavati da poričem. Svi smo mi slaba ljudska stvorenja. Da, i toga je bilo. Anch’ io sono pittore, kao što je obično govorio onaj Španac.«

»Pejzaži?« upita Hans Kastorp kratko i kao kakav mecena. Okolnosti su ga navele da uzme taj ton.

»Sve što želite«, odgovori savetnik sa zbunjenim hvalisanjem. »Pejzaži, mrtva priroda, životinje — kad je čovek delija, ne preza ni od čega.«

»Ali ne i portrete?«

»Da, potkrade se i poneki portret. Da li biste želeli da pravim i vaš?«

»Ha, ha, ne! Ali bilo bi vrlo ljubazno kad bi nam gospodin savetnik nekom prilikom pokazao svoje slike.«

I Joahim, pošto je iznenađeno pogledao svoga rođaka, pohita da potvrdi da bi to zbilja bilo vrlo ljubazno.

Berens je bio ushićen, polaskan do oduševljenja. Čak je i pocrveneo od uživanja, i ovoga puta je izgledalo kao da će mu na oči zbilja navreti suze.

»Vrlo rado!« uzviknu. »Sa najvećim plezirom. Smesta, ako vam je volja! Hajdete, pođite sa mnom, skuvaću nam i kafu na mome čardaku.«

I on zgrabi mladiće, podiže ih sa klupe i, uhvativši ih pod ruku, povede šljunkovitom stazom u svoj privatan stan koji se, kao što znamo, nalazio u obližnjem severozapadnom krilu zgrade Berghofa.

»I ja sam se ranije malo ogledao u toj vrsti umetnosti«, izjavi Hans Kastorp.

»Ama šta kažete? Baš ozbiljno, u ulju?«

»Ne, ne, dalje od ponekog akvarela nisam otišao. Kakav brod ili morski pejzaž, detinjarije. Ali ja volim da vidim slike, i zato sam bio slobodan...«

Naročito je Joahim bio donekle umiren ovim objašnjenjem čudne radoznalosti svoga rođaka, i Hans Kastorp se zaista više zbog njega nego zbog savetnika bio pozvao na svoje umetničke pokušaje. Stigoše do ulaza: na ovoj strani nije bilo veličanstvenog portala, ukrašenog s boka fenjerima, kao s druge strane, na glavnom ulazu. Nekoliko polukružnih stepenika vodilo je do hrastovih vrata, koja savetnik otključa jednim od mnogih ključeva koje je nosio u svežnju. Ruka mu je pri tom drhtala: očigledno je bio nervozan. Uđoše u neko predsoblje, nameštено kao garderoba, gde Berens okači o kuku svoj polucilindar. Dalje unutra, u kratkom hodniku odvojenom staklenim vratima od ostalog dela zgrade, na čijim su se obema stranama nalazile prostorije tog malog privatnog stana, savetnik zovnu služavku i izdade joj naredbu. Zatim propusti svoje goste da uđu kroz jedna od vrata s desne strane — hrabreći ih svojim uobičajenim veselim frazama.

Dve-tri prednje prostorije, sa izgledom na dolinu, nameštene s banalno malograđanskim ukusom, ređale su se jedna za drugom, rastavljene ne vratima već samo portijerama: trpezarija u »staronemačkom« stilu, zatim soba za rad i prijem, sa pisaćim stolom više koga

su visili ukršteni mačevi i studentska kapa, sa čupavim ćilimima, ormarom za knjige i velikim kanabetom, i najzad jedna sobica za pušenje, nameštena »po turski«. Svuda su visile slike, savetnikove tvorevine. Učtivi posetioci, spremni da im se dive, odmah očima preleteše preko njih. Savetnikova pokojna supruga mogla se videti na više mesta: na slikama u ulju, a i na fotografijama na pisaćem stolu. Bila je to malo zagonetna plavuša, odevena u tanke, lepršave haljine, s rukama sklopljenim pod levim ramenom — ali ne čvrsto sklopljenim, već samo tako da su se vrhovi prstiju lako uplitali jedni u druge — a oči je držala ili dignute k nebu ili duboko oborene i skrivajući ih pod dugim trepavicama koje su koso odskakale od kapaka: ali pravo u posmatrača pokojnica nije nikad gledala. Ostale slike bile su poglavito motivi planinskih pejzaža, brda pod snegom ili pokrivena zelenilom jela, brda obavijena visinskom sumaglicom, brda čije su suve i oštre konture sekle duboko plavo nebo, svakako pod uticajem Segantinijevim. Sem toga bilo je i planinskih koliba, sunčanih pašnjaka na kojima stoje ili leže krave s velikim podvratnikom, očupano pile čija je iskrivljena šija visila sa stola među povrćem, slike cveća, tipovi seljaka brđana i mnogo drugih motiva — sve to naslikano sa izvesnim bodrim diletantizmom, smelo nabacanim bojama, tako da je često izgledalo kao da su direktno iz tube isceđene na platno, i kojima mora da je trebalo mnogo vremena dok su se isušile — što i pored grubih grešaka nije bilo bez izvesnog efekta.

Kao na nekoj izložbi, išli su duž zidova i posmatrali, u pratnji domaćina koji je s vremena na vreme imenovao poneki motiv, ali je najčešće ćutao, u gordoj zbunjenosti umetnika, uživajući da zajedno sa strancima mirno posmatra svoja dela. Portret gospođe Šoša visio je u sobi za prijem, na zidu kraj prozora — Hans Kastorp ga je brzim pogledom uvrebao čim je ušao, mada je sličnost bila sasvim neznatna. Namerno je izbegavao to mesto, zadržao je svoje pratioce u trpezariji, gde se tobože divio jednom pogledu u zelenu dolinu Sergi, sa plavičastim glečerima u pozadini, zatim se na svoju ruku uputio prvo u tursku sobu, koju je, s hvalom na usnama, takođe detaljno pregledao, a potom se vratio u sobu za prijem i počeo da razgleda zidove kraj ulaza, pozivajući ponekad i Joahima da izrazi svoje dopadanje. Najzad se okrete i upita sa umerenim čuđenjem:

»Pa ovo je poznato lice?«

»Poznajete li je?« hteo je Berens da zna.

»Pa da, ovde je nemoguće prevariti se. To je ona gospođa sa »stola boljih Rusa« što ima francusko ime...«

»Tako je, Šoša. Milo mi je što nalazite da liči.«

»Samo da progovori!« slaga Hans Kastorp, manje zbog pritvorstva koliko što je bio svestan da uopšte ne bi prepoznao model da je sve išlo normalno — isto tako kao što ga ni Joahim sopstvenim sredstvima nikada ne bi prepoznao, dobri, prevareni Joahim, kome je najzad puklo pred očima i koji je sad uvideo pravi razlog posete, posle onog lažnog koji mu je malopre dao Hans Kastorp. »Ah, da, tako je«, reče tiho i pomiri se s tim da sa drugima posmatra sliku. Njegov rođak umeo je sebe da obešteti zato što nije izišao na verandu.

Bilo je to poprsje iz poluprofila, malo manje od prirodne veličine, obnaženih pleća sa velom preko ramena i grudi, uokvireno u širok, crn ram, ispupčen sa strane i na ivici ukrašen pozlaćenom lajsnom. Gospođa Šoša je izgledala deset godina starija nego što je bila u stvari, kao što je to obično slučaj na portretima diletanata koji bi hteli da istaknu karakteristične odlike. Na celom licu bilo je mnogo crvenog, nos je bio rđavo nacrtan, boja kose nije bila pogođena, suviše je ličila na slamu, usta su bila iskrivljena, onu naročitu draž fizionomije slikar ili nije video ili nije umeo da da, bila je upropašćena zato što su grubo podvučeni elementi iz kojih je sastavljena; sve ukupno loš i neuspeo rad, kao portret jedva sličan svome predmetu. Ali Hansa Kastorpa se nije mnogo ticala sličnost, odnos koji je postojao između

ovoga platna i gospođe Šoša bio mu je dovoljan, ovaj portret je trebalo da predstavlja gospođu Šoša, ona je u ovom stanu sedela kao model, to mu je bilo dosta, i uzbuđeno je ponavljao:

»Kao da je živa!«

»Nemojte to reći«, branio se savetnik. »Bio je to golem posao, ne uobražavam da sam ga savladao, mada smo imali nekih dvadeset seansi. A i kako je moguće uspeti sa ovako nezgodnom gubicom! Zamišljamo da je lako uhvatiti je, sa njenim hiperborejskim jagodicama i očima koje su kao napukline na kiselom testu. Ne, ni govora o tome! Ako damo verno detalj, upropastimo celinu. Prava sfingina zagonetka. Poznajete li je? Možda bi bolje bilo slikati je po pamćenju umesto gledajući je. A poznajete li je?«

»Da — ne, samo površno, kao što ovde poznajemo ljude...«

»E pa, ja je pre poznajem iznutra, potkožno, znate, po pritisku krvi, naponu tkiva i cirkulaciji limfe, o tome sam kod nje prilično dobro obavešten — iz utvrđenih razloga. Površina pruža mnogo veće teškoće. Jeste li je ponekad posmatrali kako ide? Kakav joj je hod takvo joj je i lice: mačje. Uzmite na primer oči — ne govorimo o boji koja, isto tako, može da obmane — mislim na njihov položaj, način kako su urezane. Reći ćete mi da je otvor kao prorezan, kos. Međutim, to vam se samo čini tako. Što vas vara, to je epikant, to jest jedna osobenost koja se javlja kod nekih rasa, a sastoji se u tome što se jedna membrana, koja potiče od plitke presedline na nosu tih ljudi, spušta od kapaka do preko unutrašnjeg očnog kuta. Ako na korenu nosa zategnete kožu, dobićete oko sasvim kao naše. Dakle, pikantna mistifikacija — uostalom ništa naročito časno i slavno: jer tačno uzevši, epikant se svodi na jednu nesavršenost atavističkog porekla.«

»Tako je to dakle«, reče Hans Kastorp. »Nisam to znao, ali sam već davno želeo da doznam u čemu je stvar sa takvim očima.«

»Iluzija, varka«, potvrđivao je savetnik. »Ako ih nacrtate prosto koso i kao prosečene, vi ste propali. Tu ukošenost i prosečenost morate da ostvarite na isti način na koji ih i priroda ostvaruje, da tako reći napravite iluziju lluzije, a za to je naravno potrebno da znate šta je epikant. Znati nikad nije naodmet. Pogledajte samo kožu, ovu kožu na telu. Jesam li je, po vašem mišljenju, napravio verno, ili baš nije sasvim verna?«

»Kolosalno verna«, reče Hans Kastorp, »koža je naslikana kolosalno verno. Čini mi se da nikad nisam naišao na tako dobro naslikanu kožu. Čoveku se čini kao da vidi pore.« I ivicom ruke on lako pređe preko obnaženih ramena na slici, koja su u svojoj belini odskakala od preteranog crvenila na licu, kao deo tela koji obično nije izložen svetlosti i na taj način izaziva nametljivo predstavu nagote — namerno ili ne, svakako prilično grub efekt.

Pri svem tom, Kastorpova pohvala bila je opravdana. Tamnosvetlucava belina tog nežnog ali ne mršavog poprsja, koje se gubilo u plavičastim naborima vela, bila je neobično prirodna; očigledno je bilo slikano sa osećanjem, ali nezavisno od izvesne sladunjavosti koja je iz toga izbijala, umetnik je umeo da mu da neku vrstu naučničke realnosti i žive tačnosti. On se poslužio hrapavom površinom platna i učinio da ona pod masnom bojom deluje kao prirodna hrapavost kože, naročito u predelima gde se nežno ističu ključne kosti. Nije bio prenebregnut ni mali mladež s leve strane mesta gde grudi počinju da se dele, a između oblina činilo se da se naziru plavičaste žilice. Reklo bi se kao da pred pogledom posmatrača preko tog obnaženog tela prelazi jedva primetna jeza čulnosti — ili, da budemo još smeliji: čovek bi pomislio da primećuje perspiraciju, ono nevidljivo, živo isparavanje toga mesa, tako da kad bi, recimo, položio svoje usne na njega, ne bi osetio miris boje i firnisa, već miris ljudskog tela. Takvi su bar bili utisci Hansa Kastorpa koje mi samo prenosimo: ali mada je

bio naročito raspoložen da primi ovakve utiske, treba ipak konstatovati činjenicu da je obnaženi deo tela gospođe Šoša predstavljao daleko najuspelije parče na slikama u ovoj sobi.

Sa rukama u džepovima od pantalona klatio se savetnik Berens na petama i vrhovima stopala, dok je zajedno sa gostima posmatrao svoj rad.

»Raduje me, gospodine kolega«, reče on, »raduje me što ste to zapazili. Zbilja je korisno i ne može nimalo škoditi kad znamo malo i kako je ispod epiderma, i kad možemo da naslikamo i što se ne vidi — drugim rečima: kad prema prirodi, da tako kažemo, ne stojimo samo u lirskom odnosu, kad smo na primer, uzgred lekar, fiziolog i anatom, i kad smo malčice upoznati i sa dessous-om, — to samo može biti od koristi, to nam nesumnjivo daje prednost. Koža na tom telu slikana je naučnički, u njenu organsku tačnost možete se uveriti ako je stavite pod mikroskop. Na njoj nećete videti samo sluzaste i rožaste slojeve pokožice, već ispod toga možete da zamislite krzno sa lojnim i znojnim žlezdama i krvnim sudovima i papilama — k ispod toga masno tkivo, onaj sloj vate, znate, onu podlogu koja svojim mnogim masnim ćelijama stvara divne ženske oblike. I ono što znamo i na šta mislimo dok slikamo, dolazi do izražaja. To vam odlazi u ruku i utiče na rad, ono se ne vidi a ipak je nekako tu, i to baš slici daje vernost.«

Hans Kastorp je bio ludo oduševljen ovom temom razgovora, čelo mu je pocrvenelo, oči su mu živo sijale, nije znao na šta prvo da odgovori, toliko je stvari imao da kaže. Prvo, nameravao je da sliku prenese sa prozorskog zida, gde je visila u senci, na neko povoljnije mesto, drugo, hteo je bezuslovno da produži razgovor u vezi sa savetnikovim primedbama o prirodi kože, što ga je neobično zanimalo, i treće, hteo je da pokuša da izrazi jednu opštu i filozofsku misao koja mu je isto tako ležala na srcu. Još dok je stavljao ruku na portret da bi ga otkačio, on žurno započe:

»Jeste, jeste! Vrlo dobro, to je važno. Hteo sam reći... To jest, gospodin savetnik je rekao: »Ne samo u lirskom odnosu.« Bilo bi dobro kad bi sem lirskog — tako ste, čini mi se, rekli — sem umetničkog odnosa postojao i drugi odnos, kad bismo, kratko rečeno, stvari posmatrali i pod jednim drugim uglom, na primer medicinskim. To je kolosalno tačno — izvinite, gospodine savetniče — hoću reći da je stoga tako izvanredno tačno što tu u stvari i nije reč o fundamentalno različitom odnosu i gledištu, već tačno uzevši o jednom te istom gledištu, ili samo o njegovim različitim formama, mislim nijansama, mislim varijantama jednog te istog opšteg interesovanja, od koga je i umetnička aktivnost samo jedan deo i izraz, ako tako mogu reći. Nego, izvinite, hoću da skinem sliku, ovde apsolutno nema svetlosti, da je odnesem do kanabeta, da vidimo da neće tamo sasvim drukčije... Hteo sam reći: čime se bavi medicinska nauka? Ja se naravno u to ništa ne razumem, ali ona se uglavnom bavi čovekom. A pravo — stvaranje zakona i pravosuđe? Opet čovekom. A filologija, s kojom je najčešće vezan pedagoški poziv? A teologija, briga za spas duše i pastirska služba? Sve se tiče čoveka, sve su to varijante jednog te istog važnog i... glavnog interesovanja, to jest interesovanja za čoveka. Jednom rečju, to su humanistički pozivi, i, ako hoćemo da ih studiramo, počinjemo pre svega sa učenjem starih jezika — to je osnova, zar ne? — radi formalnog obrazovanja, kako se to kaže. Vi se možda čudite što ja o tome tako govorim, pošto sam samo praktičar, tehničar. Ali sam nedavno, ležeći, razmišljao o tome: nalazim da je to odlično, odlično je udešeno u svetu što se za osnovu svake vrste humanističkog poziva uzima taj formalni element, ideja forme, lepe forme, znate — to stvari daje nešto otmeno i nezainteresovano, a sem toga i nešto kao osećanje... uljudnost, — i samo interesovanje postaje na taj način bezmalo kao kakav galantan zadatak... To jest, ja se verovatno izražavam vrlo nespretno, ali tu vidimo kako se lepota i duh mešaju, i da su u stvari uvek bili jedno te isto, drugim rečima: nauka i umetnost; a dopustićete mi da i umetnički poziv neosporno

spada u to, kao peti fakultet u neku ruku, da i on nije ništa drugo do jedan humanistički poziv, varijanta opšteg humanističkog interesovanja, ukoliko je njegova najvažnija tema i njegov predmet opet čovek. Ja sam slikao samo lađe i vodu, kad sam se u mladosti okušao u tom pravcu, ali u mojim očima, najprivlačnije u slikarstvu jeste i ostaje portret, zato što za predmet ima direktno čoveka — zato sam i pitao odmah da li je gospodin savetnik radio i na tom polju... Zar ne bi bilo znatno povoljnije da visi na ovom mestu?«

I Berens i Joahim gledali su ga kao da ga pitaju, zar se ne stidi svega ovoga što je s brda s dola napričao. Ali Hans Kastorp je bio suviše zanet da bi se zbunio. Držao je sliku na zidu iznad divana i očekivao da mu se kaže da li na ovom mestu nije znatno bolje osvetljena. Baš u taj čas služavka donese na služavniku vrelu vodu, mašinu za špiritus i šoljice za kafu. Savetnik joj dade znak da ih odnese u sobu za pušenje i reče:

»Onda biste pre svega morali da se interesujete za vajarstvo, a ne toliko za slikarstvo... Jeste, tu ima, naravno, više svetlosti — ako mislite da joj je tolika svetlost potrebna... Za plastičnu umetnost, mislim, jer ona se najzad, u najvećoj meri, čisto i isključivo bavi čovekom uopšte. Nego, da nam voda ne uvri.«

»Sasvim tačno, skulptura«, reče Hans Kastorp dok su prelazili u drugu sobu, i zaboravi da opet okači ili ostavi sliku koju je držao, već je uze i ponese, spuštenu niz nogu, u susednu sobu. »Sigurno, ako uzmemo kakvu grčku Veneru ili kakvog atletu — u njima se humanistički elemenat bez sumnje najjasnije oseća, to je u suštini ono pravo, prava humanistička umetnost, ako čovek dobro razmisli.«

»Bogami, što se tiče male Šoša«, primeti savetnik, »ona je, mislim, u svakom slučaju više predmet za slikarstvo, Fidija ili onaj drugi sa jevrejskim završetkom imena, oni bi se počešali iza uva kad bi videli njenu fizionomiju... Ali šta vi to radite? Kuda vučete tu portretčinu?«

»Izvinite, da je eto naslonim na stolicu, tu će stajati zasad sasvim dobro. Grčke skulptore malo je zanimala glava, za njih je glavno bilo telo, u tome je bio možda njihov humanizam. A plastičnost ženskih oblika, to je, kažete, salo?«

»To je salo!« reče savetnik kategorično, otvarajući jedan ormar u zidu iz koga izvuče pribor za spravljanje kafe, jednu tursku vodenicu cilindričnog oblika, džezvu sa dugačkom drškom, dvostruki sud za šećer i mlevenu kafu, sve od mesinga. »Palmitin, stearin, olein«, reče i iz jedne plehane kutije sasu kafu u vodenicu i poče da melje. »Vidite, gospodo, ja sve radim sam, od samog početka, onda je dvostruko slađe. — A šta ste vi mislili? Da je ambrozija?«

»Ne, to sam i sam znao. Ali čudno zvuči kad se čuje«, reče Hans Kastorp.

Sedeli su u uglu između vrata i prozora, oko jednog stočića od bambusa sa mesinganom pločom, išaranom orijentalskim ornamentima, na kome se između pribora za pušenje našlo mesta za šoljice za kafu i ostalo. Joahim je sedeo pored Berensa na otomanu punom svilenih jastučića, Hans Kastorp na jednoj kožnoj fotelji na točkićima, na koju je bio naslonio portret gospođe Šoša. Pod nogama im je ležao šaren ćilim. Savetnik je sipao u džezvu šećer i kafu, dodao vodu i stavio napitak na plamen da još jednom proključa. U fildžanima, kafa zapenuša mrko, a kad su je probali, pokazalo se da je i jaka i slatka.

»I vaša, uostalom«, reče Berens, »i vaša plastičnost — ukoliko o njoj može biti govora — naravno je salo, iako ne u tom stepenu kao kod žena. Kod nas muškaraca salo sačinjava obično samo dvadeseti deo težine tela, dok kod žena šesnaesti. Bez potkožnog ćeličnog tkiva svi bismo mi bili samo gljive. S godinama ona nestaje, i tada se javljaju poznati neestetski nabori na koži. Najdeblji i najmasniji sloj je na ženskim grudima i na trbuhu, na butinama, ukratko, svuda tamo gde se nalazi po štogod prijatno za srce i ruku. I na tabanima je salo, i goličljiva su.«

Hans Kastorp je okretao u rukama cilindričnu vodenicu za kafu. Kao i sav ostali pribor i ona je bila pre indijskog ili persijskog porekla negoli turskog; na to je ukazivao stil šara urezanih u mesing, čije su se sjajne površine izdvajale na tamnoj osnovi. Hans Kastorp je posmatrao ornamentiku ne mogući odmah da razazna motiv. Ali kad ga je razaznao, najednom pocrvene.

»Da, to vam je tako jedan pribor za neženje«, reče Berens. »Zato ga i držim zaključan... znate. Moja vila u kuhinji mogla bi da ugane oči na tome. Ali vama to svakako neće škoditi. Dobio sam ga na poklon od jedne pacijentkinje, jedne egipatske princeze koja nam je čitavu godinicu ukazivala čast svojim prisustvom. Vidite već, taj motiv ponavlja se na svakom parčetu. Šaljivo, a?«

»Da, čudno je«, odgovori Hans Kastorp. »Ha, ha! Ne, za mene to naravno ne znači ništa. Ovo se, ako hoćete, može čak da shvati ozbiljno i svečano — mada baš nije sasvim pogodno da stoji na priboru za kafu. Stari narodi su, kažu, to ponekad stavljali na svoje mrtvačke kovčege. Skaredno i sveto bili su im u neku ruku jedno te isto.«

»Bogami, što se tiče princeze«, reče Berens, »ona je, mislim, bila pre za ono prvo. Nego, imam od nje još vrlo lepih cigareta, nešto ekstra fajn, što iznosim samo u izuzetnim slučajevima.« I on iznese iz ormara drečeći šarenu kutiju da bi ih ponudio. Joahim zahvali i odbi, sastavivši potpetice. Hans Kastorp se posluži i zapali neobično veliku i široku cigaretu, ukrašenu sfinksom u zlatnom tisku — bila je zbilja divnog ukusa.

»Pričajte nam još štogod o koži, gospodine savetniče«, zamoli on, »ako hoćete da budete tako ljubazni.« Bio je opet privukao k sebi portret gospođe Šoša, stavio ga na koleno i posmatrao zavaljen u naslonjaču, sa cigaretom u ustima. »Ne baš o masnom tkivu, sad već znamo šta je to. Nego o ljudskoj koži uopšte, koju vi umete tako lepo da slikate.«

»O koži? Zar vas interesuje fiziologija?«

»Da, mnogo. Ona me je oduvek interesovala u najvećem stepenu. Za ljudsko telo sam uvek imao neobično mnogo razumevanja. Ponekad sam se čak pitao da li nije trebalo da postanem lekar — to bi mi, verujem, prilično odgovaralo. Jer ko se interesuje za telo, taj se interesuje i za bolest — pogotovu za nju — zar nije tako? Uostalom, to ne znači bogzna šta, mogao bih ja da budem i mnogo štošta drugo. Mogao bih, na primer, da budem i sveštenik.«

»Ene-de!«

»Da, ponekad mi se činilo kao da bih onda bio sasvim u svom elementu.«

»Pa zašto ste postali inženjer?«

»Slučajno. Svakako su spoljašnje prilike u tome bile manje ili više od presudnog značaja.«

»Dakle, koža vas zanima? Šta da vam pričam o toj površini vaših čula? To je vaš spoljašnji mozak, razumete li — ontogenetski, sasvim istog porekla kao i vaš aparat za takozvane više čulne organe, gore u lobanji; centralni nervni sistem, treba da znate, samo je laka modifikacija površinske kože, i kod životinja na niskom stupnju uopšte i nema razlike između centralnog i periferijekog sistema, one i mirišu i kušaju kožom, zamislite samo, njihovo jedino čulo je koža — i mora da je sasvim prijatno, kad čovek sebe zamisli u njihovoj koži. S druge strane, kod jako diferenciranih stvorenja kao što smo vi i ja, ambicija kože svela se samo na to da oseća goličljivost, kod nas je ona samo organ za zaštitu i uzbunu, ali vraški na oprezi za sve što hoće telu suviše da se približi — ona čak pruža i pipke, kosu naime, malje na telu, koje se sastoje iz rožastih ćelija same kože, i osećaju dodir još pre nego što se koža i takne. Među nama budi rečeno, moguće je da se ta zaštitna i odbrambena uloga kože ne svede samo na telesne funkcije... Da li znate na koji način pocrvenite i pobledite?«

»Ne baš tačno.«

»Znate, ni mi sami, moram priznati, ne znamo baš sasvim tačno, bar što se tiče rumeni od stida. Stvar nije sasvim razjašnjena, jer se dosad nije moglo utvrditi da na sudovima postoje rastegljivi mišići, koji bi se mogli staviti u pokret pomoću vazomotornih nerava. Kako pevcu naraste kresta — ili uzmite kakav drugi sličan primer za hvalisanje — to vam je tako reći misterija, pogotovu zato što se tiče psihičkog dejstva. Pretpostavljamo da postoji veza između kore velikog mozga i vazomotornog centra u produženoj moždini. I kod izvesnih nadražaja — recimo: vi se silno zastidite — onda proradi ta veza, nervi krvnih sudova dejstvuju na lice, i tamo se onda ti sudovi raširе i napune, tako da vam glava pocrveni kao u ćurana, sasvim se nadujete od krvi i skoro na oči ne možete da gledate. Tome nasuprot, u drugom slučaju, recimo, nešto vam predstoji, nešto sasvim opasno lepo — onda se krvni sudovi kože skupe i koža pobledi i postane hladna i omlitavi, i onda, od silne emocije, ličite na mrtvaca, oči vam upadnu u neke olovne duplje a nos pobledi i ušilji se. A za to vreme simpatikus čini da vam srce lupa kao doboš.«

»Tako se to dakle zbiva«, reče Hans Kastorp.

»Tako otprilike. To su reakcije, znate. Ali pošto sve reakcije i svi refleksi po prirodi imaju neku svrhu, to mi fiziolozi gotovo pretpostavljamo da su i te sekundarne pojave psihičkih afekata u stvari korisna zapggita, odbrambeni refleksi tela, kao naježena koža. Znate li na koji vam se način naježi koža?«

»Ni to mi nije sasvim jasno.«

»To vam je tako jedna priredba potkožne lojne žlezde, koja luči mast, tako neku belančevinastu, lojastu supstancu, ne baš mnogo ukusnu, znate, ali od nje vam je koža gipka, ona ne da da se koža suši i puca, i čini da je prijatno dirnuti je, — teško je i zamisliti kako bi nam bilo kad bismo dirnuli ljudsku kožu da nema holesterina. Te potkožne lojne žlezde imaju male mišiće pomoću kojih se žlezde mogu da uzdignu, i kad se to dogodi, vama je kao onom deranu kome je princeza prosula po telu vedricu krkuša, koža vam postane kao rende, i ako je nadražaj jak, uzdignu se i dlačni meškovi — kosa vam se nakostreši na glavi a malje po telu, kao kod bodljikavog svinjčeta koje se brani, i onda možete reći da znate šta to znači: koža mi se naježila.«

»O«, reče Hans Kastorp, »ja sam to već više puta iskusio. Meni se čak vrlo lako naježi koža, u najrazličitijim prilikama. Što mene čudi, to je da se žlezde uzdignu u sasvim različitim prilikama. Kad neko križuljom pređe preko stakla, čoveku se koža naježi, a isto se to događa i kad sluša naročito lepu muziku, a i dok sam prilikom konfirmacije primao sveto pričešće, neprestano mi se koža ježila, jezi i bridenju nije bilo kraja. Ipak je čudno kojim se sve povodom ti mali mišići ne pokrenu.«

»Da«, reče Berens, »nadražaj je nadražaj. Zašto smo se nadražili, to se tela ama baš ništa ne tiče. Bile krkuše ili sveto pričešće, tek lojne žlezde se uzdignu.«

»Gospodine savetniče«, reče Hans Kastorp posmatrajući sliku na svom kolenu, »da se vratim na ono što ste maločas govorili o unutrašnjim zbivanjima, radu limfe i sličnom... Šta je to u stvari? Rado bih da čujem štogod o tome, o radu limfe, ako biste bili ljubazni, to me silno zanima.«

»To vam verujem«, odgovori Berens. »Limfa i njen rad, to vam je ono što je najfinije, najintimnije i najnežnije u celom našem organizmu — pretpostavljam da tako nešto i naslućujete kad mi postavljate pitanje. Uvek se govori o krvi i njenoj misteriji i kaže se da krv nije voda, da je dragocen sok. Ali limfa, to je tek sok nad sokovima, esencija, znate, kao mleko od krvi, sasvim deliciozna tečnost — posle masne hrane, uostalom, zbilja izgleda kao mleko.« I onako raspoložen, svojim slikovitim jezikom poče da opisuje kako krv, ta čorba crvena kao pozorišni plašt, proizvod udisanja i varenja, zasićena gasovima, puna raznih

otpadaka od hrane, sastavljena od masti, belančevine, gvožđa, šećera i soli, koju srce pumpa u sudove na temperaturi od 38 stepeni i koja svuda po telu vrši razmenu materije, stvara životinjsku toplotu, jednom rečju, održava sam život, -kako dakle ta krv ne stiže neposredno do samih ćelija, već kako pritisak pod kojim se nalazi čini da kroz krvne sudove izbija mlečasti ekstrakt krvi, i onda njega utiskuje u tkivo, tako da on prodire svuda, ispunjava svaku rupicu i pukotinu i širi i zateže elastično ćelično tkivo. To je napon ćelija u tkivu, turgor, a turgor pak, sa svoje strane, čini da se limfa, pošto ljupko zapljusne ćelije i sa njima izmeni materiju, opet vrati u limfne sudove, vasa lymphatica, vrati u krv — tako po litar i po svakodnevno. Opisao je zatim limfne sudove, čitav sistem cevčica i usisaljki, govorio o grudnom limfnom vodu, koji sakuplja limfu nogu, trbuha i grudi, jedne ruke i jedne polovine glave, govorio potom o finim organima za filtrovanje zvanim limfne žlezde, koje se nalaze na mnogim mestima u limfnim sudovima, na vratu, pod pazuhom, na lakatnim zglobovima, na zglobu u kolenu i na sličnim intimnim i nežnim delovima tela. »Tu mogu da nastupe otekline«, objašnjavao je Berens, »— a baš odatle smo i pošli — zadebljanje limfnih žlezda, recimo u zglobovima kolena ili u lakatnim zglobovima, otekline kao kod vodene bolesti, i to uvek ima svoga razloga, mada nije uvek lep. Pod izvesnim okolnostima čovek lako posumnja da je posredi tuberkulozna začepljenost limfnih sudova.«

Hans Kastorp je ćutao neko vreme. »Da«, reče zatim tiho, »tako je to, mogao sam sasvim lepo da budem i lekar. Grudni limfni vod... limfa donjih udova. To me mnogo interesuje. — A šta je telo?« uzviknu najednom plaho i uzbuđeno. »Šta je meso? Šta je telo ljudsko? Iz čega je ono sastavljeno? Recite nam to, gospodine savetniče, još danas posle podne, recite nam tačno i jednom zasvagda, da bismo najzad znali!«

»Iz vode«, odgovori Berens. »Znači, vas zanima i organska hemija? Humanističko ljudsko telo sastavljeno je najvećim delom iz vode, ništa ni bolje ni gore nego voda, nemamo nikakvih razloga da se uzbuđujemo. Suva supstanca iznosi samo dvadeset i pet procenata, a od toga je dvadeset procenata obično belance, belančevina, protein, ako hoćete da se izrazimo malčice otmenije, kome je dodato samo još malo masti i soli, to vam je gotovo sve.«

»A belančevina — šta je to?«

»Razne elementarne supstance: ugljenik, vodonik, azot, kiseonik, sumpor. Ponekad i fosfor. Vi pokazujete zbilja neku ludu želju za znanjem. Neke belančevine su sa ugljenim hidratima, to jest sa grožđanim šećerom i skrobom. U starosti meso postaje žilavo, to dolazi otuda što se povećava kolagen u vezivnom tkivu, tutkalo, znate, najvažniji sastojak kostiju i rskavice. Šta još da vam pričam? U mišićnoj plazmi imamo jednu vrstu belančevine zvanu miosinogen, kad nastupi smrt ona se zgruša u mišićni fibrin i prouzrokuje rigor mortis, mrtvačku ukočenost.«

»Ah, da, mrtvačka ukočenost«, reče Hans Kastorp veselo. »Vrlo dobro, vrlo dobro. A posle toga nastaje generalna analiza, anatomija groba.«

»Pa da, naravno. To ste uostalom lepo rekli. Stvar se onda rasplinjuje. Čovek se tako reći rastače. Pomislite samo na tu silnu vodu! A drugi sastojci se bez života slabo drže, truljenjem se razlažu u prostija jedinjenja, u anorganska.«

»Truljenje, raspadanje«, reče Hans Kastorp, »nije li to sagorevanje, vezivanje s kiseonikom, koliko ja znam?«

»Sasvim tako. Oksidacija.«

»A život?«

»I on. I on, mladiću. I on je oksidacija. Život je uglavnom samo oksidacija ćelične belančevine, otud nam dolazi prijatna toplota tela, od koje ponekad imamo i suviše. Tja,

život je umiranje, tu ne pomaže ulepšavanje, — une destruction organique, kako ga je jednom nazvao neki Francuz sa urođenom lakomislenošću. On i miriše na to, taj naš život. Ako nam se učini drukčije, onda smo se prevarili u sudu.«

»A ako se interesujemo za život«, reče Hans Kastorp, »onda se u stvari interesujemo za smrt. Zar nije tako?«

»Pa, neka razlika ipak postoji. Život, to vam je kad se u promeni materije sačuva oblik.«

»A zašto da se čuva oblik?« reče Hans Kastorp.

»Zašto? Slušajte, to što ste sad rekli nije baš nimalo humanistički.«

»Oblik je tandara-mandara.«

»Vi ste danas nesumnjivo vrlo preduzimljiva duha. Ali ja već popuštam«, reče savetnik. »Hvata me melanholija«, reče i svojim ogromnim rukama pokri oči. »Vidite, to tako dođe kod mene. Pio sam, eto, sa vama kafu, prijala mi je, i najednom nešto naiđe na mene da postanem melanholičan. Gospoda će morati da me izvine. Činilo mi je naročitu čast i bilo preko svake mere prijatno...«

Rođaci su već bili skočili na noge. Prebacivali su sebi, kako rekoše, što su gospodina savetnika zadržali toliko dugo... On ih je umirivao uveravajući ih u suprotno. Hans Kastorp pohita da odnese u susednu sobu portret gospođe Šoša i da ga opet okači na njegovo mesto. Oni sad nisu prošli kroz vrt da bi stigli do svojih soba. Berens im je pokazao put kroz zgradu, otpratívši ih do staklenih vrata. Izgledalo je da mu se u ovom raspoloženju, koje ga je najednom spopalo, vrat još jače povio, žmirkao je vodnjikavim očima, a brčići, iskrivljeni usled toga što mu je usna s jedne strane bila podignuta, dobili su nekakav jadan izraz.

Dok su išli kroz hodnike i stepenicama, reče Hans Kastorp:

»Priznaj da mi je ovo bila dobra ideja.«

»U svakom slučaju bila je promena«, odgovori Joahim. »Ali mora se reći da ste imali prilike da razgovarate o čudnim stvarima. Za mene je to bilo čak malo suviše čudno. Krajnje je vreme da pre čaja ipak poležimo malo po propisu, bar dvadeset minuta. Možda ćeš ti smatrati da je tandara-mandara što ja na to toliko polažem — tako raspoložen i preduzimljiv, kakav si u poslednje vreme. Ali tebi, najzad, to i nije toliko potrebno kao meni.«

PROUČAVANJE

I tako dođe ono što je moralo doći i što Hans Kastorp još pre kratkog vremena nije mogao ni u snu zamisliti da će doživeti ovde: dođe zima, zima na ovim visinama, koju je Joahim već poznavao, pošto je prošla zima bila još u punom jeku kad je on stigao, ali koje se Hans Kastorp malo pribojavao, iako je znao da se za nju snabdeo svim što treba. Rođak pokuša da ga umiri.

»Ne treba da zamišljaš da je to neka ljuta zima«, reče on, »nije baš arktička. Hladnoća se malo oseća zato što je vazduh suv i što nema vetra. Ako se čovek dobro upakuje, može da ostane na balkonu do duboko u noć, ne osećajući da se mrzne. To ti je priča o promeni temperature iznad granice gde prestaju magle, ranije nismo znali da na većim visinama postaje toplije. Pre je hladno kad kiša pada. Ali ti sad imaš vreću, a malo će se i podložiti, kad baš bude potrebno.«

Uostalom, o nekom iznenađenju i prepadu nije moglo biti ni govora; zima dođe blago, u početku nije izgledalo mnogo drugačije nego kao tolikih dana kakvih je bilo i usred leta. Nekoliko dana je duvao jug, sunce je peklo, dolina kao da se skupila, kao da su sasvim blizu i gole, ležale su kulise Alpa na njenom izlazu. Tada se naoblači, sa Pic-Mihela i Tincenhorna nadirali su oblaci u pravcu severoistoka, i dolina se zamrači. Tada poče da pada jaka kiša. Zatim se kiša pretvori u nešto prljavo, beličastosivo, izmeša se sa snegom, —najzad je to bio samo sneg, dolina se ispuni vejavicom, i pošto je to tako trajalo prilično dugo, a u međuvremenu je i temperatura bila znatno pala, sneg se nije mogao sasvim otopiti, bio je mokar, ali se držao, dolina je sad ležala pod tankim, vlažnim, mestimice poderanim belim prekrivačem od koga je odudarao crni krš četinara na padinama. U trpezariji, radijatori se malo zamlačiše. To je bilo početkom novembra, oko zadušnica, i u tome nije bilo ničeg naročitog. I u avgustu je već bivalo tako, i ljudi su se već odavno odvikli da sneg smatraju za neku privilegiju zime. Uvek i po svakom vremenu, pa makar samo izdaleka, imali su ovde ljudi sneg pred očima, jer su uvek njegovi ostaci i tragovi svetlucali po pukotinama i uvalama stenovitog Retikona, čiji venac kao da je zatvarao ulaz u dolinu, a već najudaljeniji brdski divovi na jugu uvek su bili pokriveni snegom. Ali ovoga puta i sneg i temperatura produžiše da padaju. Bledosivo nebo sasvim je pritislo dolinu, činilo se kao da se rastapa u pahuljice koje su padale nečujno i neprestano, i tako obilno da je to čoveka pomalo uznemiravalo, dok je skoro iz časa u čas bivalo sve hladnije. Jednoga jutra u sobi Hansa Kastorpa bilo je samo sedam stepeni, a već sledećeg dana samo pet. To je već bio mraz, koji se kretao u tim granicama, ali nije popuštao. Ranije je noću bilo mraza, a sad se mrzlo i danju, i to od jutra do večeri, a za sve to vreme, sa kratkim prekidima, padao je sneg već četvrti i peti, evo već sedmi dan. Tako je napadao silan sneg, gotovo je počeo da stvara neprilike. I na putu za obaveznu šetnju do klupe kraj vododerine, i na drumu što vodi u dolinu bile su prokrčene staze; ali one su bile uzane, na njima se niste mogli mimoići, kad biste nekoga sreli, morali ste da zagazite sa strane i potonete u sneg dubok do kolena. Jedan valjak od kamena za tabanje snega, koji je vukao konj vođen za ular, preko celog dana se kotrljao po putevima lečilišta, a između kraja oko kasina i severnog dela naselja zvanog »Selo« saobraćao je žuti tramvaj na saonama, kao kakav starinski franački diližans, snabdeven spreda raonikom kojim je, kao lopatom, razgrtao bele snežne mase. Svet, taj skučeni, odvojeni svet ovde na visinama, sad je izgledao kao vatiran i pokriven debelim krznom, nije bilo stuba ni direka koji nije nosio belu kapicu, stepenice pred glavnim ulazom u Berghof nestadoše, pretvoriše se u kosu ravan, teški jastuci smešnog oblika pritiskali su

svuda grane borova — ponekad bi ta snežna masa skliznula i padajući rasipala se i vijala između stabala kao oblak ili bela magla. Svuda unaokolo ležale su planine zavejane snegom, pune neravnina u donjim delovima, dok su gornji, gde nema drveća, imali mekan pokrivač sve do raznolikih vrhova. Bilo je mračno, sunce je izgledalo samo kao bledi sjaj iza koprene. Ali sneg je davao indirektnu i blagu svetlost, neku mlečnu jasnost koja je bila povoljna i za zemlju i za ljude, mada su se ljudima nosevi crveneli pod kapama od bele ili šarene vune.

U trpezariji, za sedam stolova, početak zime — glavne sezone u ovom kraju — bio je gotovo jedini predmet razgovora. Pričalo se da su mnogi turisti i sportisti već stigli i naselili hotele u »Selu« i »Mestu«. Cenilo se da je napadalo nekih šezdeset santimetara snega i da je za skijaše idealan. Živo se, kažu, radilo na stazi za bob koja se tamo preko, na severozapadnoj padini Šacalpa, spušta u dolinu, govorilo se da će već kroz koji dan moći da se otvori, sem ako jugo ne pokvari račune. Svi su se radovali onom što donose zdravi, ti gosti od dole, i što će sad opet početi sa sportskim priredbama i utakmicama, kojima misle da prisustvuju uprkos zabrane na taj način što će se iskrasti i pobeći onda kad treba da se odmaraju. Hans Kastorp je čuo da se pojavio neki nov sport, pronalazak koji je došao sa severa, skijering, trke na kojima su učesnike vukli konji dok su oni stajali na skijama. Za to je vredelo pobeći. — Govorilo se i o Božiću.

Božić! Ne, na Božić Hans Kastorp nije još pomišljao. Lako mu je bilo da kaže i napiše da će po lekarskom nahođenju morati zimu da provede ovde, sa Joahimom. Ali to je, kako se sad pokazalo, obuhvatalo i okolnost da je on ovde imao da provede i Božić, a u tome je bez sumnje bilo nečeg užasavajućeg za njegovo srce, već i stoga samo — ali ne samo zato — što on božićne praznike uopšte još nikad nije proveo van kuće već uvek u zavičaju, u krugu porodice. Pa šta se sad može, zaboga, i s tim se mora pomiriti. Nije više dete, ni Joahimu, izgleda, to više nije smetalo, i najzad, gde se sve u svetu i pod kakvim sve prilikama ne slavi Božić!

Pri svem tom činilo mu se malo prerano da govori o Božiću pre prve nedelje posta, a dotle je bilo još dobrih šest nedelja. Ali taj interval su u trpezariji lako preskočili, prosto progutali: — bio je to postupak mentalne prirode, u čemu je Hans Kastorp već i sam stekao lešto iskustva, mada još nije naučio da ga primenjuje u tako smelom stilu kao što su to činili njegovi stariji saputnici ovde. Božić, kao i druge cezure i praznici u toku godine, izgledao im je sasvim pogodan kao oslonac i akrobatska sprava pomoću kojih se moglo hitro skakati preko praznih intervala vremena. Svi oni imali su temperaturu, njihova izmena materije bila je povećana, život njihovog tela pojačan i ubrzan — najzad, možda je baš s tim bilo u vezi što su tako brzo i u velikim masama traćili vreme. On se ne bi začudio kad bi oni najednom smatrali kao da je Božić već prošao i odmah počeli da govore o Novoj godini i pokladama. Ali ipak, tako površan i neozbiljan nije bio ni u kom slučaju svet u trpezariji Berghofa. Kod Božića su se zaustavili, on im je dao povoda za brige i glavobolju. Većalo se o zajedničkom poklonu koji se, po običaju koji je vladao u sanatorijumu, davao na Badnje veče upravniku, savetniku Berensu, i radi čega je počelo opšte skupljanje priloga. Prošle godine — po pričanju onih koji su ovde proveli više od godinu dana — bio mu je poklonjen putnički kofer. Ovoga puta govorilo se o novom operacionom stolu, slikarskim nogarima, bundi, stolici za ljuljanje, i o stetoskopu, ali nekako »ukrašenom«, a Setembrini, upitan, preporuči da se pokloni jedno enciklopedijsko delo pod imenom Sociologija patnje, koje se, kako reče, baš sad priprema: ali s njim se složio samo jedan knjižar koji je odskora sedeo za stolom Klefeldove. Još nikako nisu mogli da se slože. Naročito su nastale teškoće u sporazumevanju sa Rusima. To razmimoilaženje izazva podelu sakupljenog novca. Moskovi izjaviše da će Berensa podariti nezavisno od drugih. Gospođa Šter bila je danima neobično uzbuđena zbog

jedne svote novca u iznosu od deset franaka koju je prilikom sakupljanja nesmotreno izdala za gospođu Iltis i koju je ova »zaboravila« da joj vrati. »Zaboravila!« — ton kojim je gospođa Šter izgovarala ovu reč imao je bezbroj preliva, ali je u svemu bio sračunat na to da izrazi najdublju sumnju u tu »zaboravnost« koja je, izgleda, namerno prkosila svim aluzijama i finim opomenama koje gospođa Šter, kako je uveravala, nije propuštala da čini. Više puta je gospođa Šter rekla da se odriče tog novca i izjavila da će dužnu sumu pokloniti gospođi Iltis. »Dakle, platiću za sebe i za nju«, reče; »dobro, ali sramota neće biti moja.« Najzad je našla drugi izlaz koji je, na opšte veselje, saopštila društvu za stolom: zatražila je od »direkcije« da joj isplati deset franaka i da ih stavi gospođi Iltis na račun — čime je nemarnom dužniku bilo doskočeno i bar ta afera skinuta s dnevnog reda.

Sneg je prestao da pada. Nebo je počelo da se razvedrava; sivoplavi oblaci rastaviše se da propuste sunčane zrake koji su predelu davali plavičastu boju. Najzad se sasvim razvedri. Suv mraz i čista, ustaljena zimska raskoš ovladaše usred novembra, a između svodova balkonske lođe ukazivala se divna panorama: naprašene šume, mekanim snegom ispunjeni klanci, bela, suncem obasjana dolina pod sjajem plavoga neba. Uveče naročito, kad bi se pojavio skoro okrugao mesec, svet bi postao čaroban i divan. Kristalno svetlucanje, dijamantno treperenje vladalo je svuda, nadaleko i naširoko. Šume su se uzdizale vrlo bele i crne. Predeli neba udaljeni od meseca bili su tamni, izvezeni zvezdama. Kuće, drveće, telegrafski stubovi bacali su na svetlucavu površinu oštre, odsečne i jake senke, koje su izgledale stvarnije i značajnije od samih stvari. Čas-dva po zalasku sunčevom bilo bi sedam ili osam stepeni ispod nule. Izgledalo je kao da je ceo svet omađijan u čistoći ledenog kristala, kao da je njegova prirodna nečistoća pokrivena i sleđena u snu jedne fantastične mađije smrti.

Hans Kastorp je ostajao do kasno u noć u lođi svog balkona, iznad začarane doline u zimskom ruhu, mnogo duže nego Joahim, koji se povlačio u deset ili jedva nešto kasnije. Svoju odličnu stolicu za odmaranje, sa mekanim ležištem iz tri dela i valjkastim jastučetom kao uzglavljem bio je privukao blizu ograde, na kojoj je ležao snežni jastuk; pored nje, na belom stočiću gorela je električna lampa, a kraj čitave hrpe knjiga stajala je čaša mleka s pavlakom, večernji obrok koji se oko devet sati donosio u sobu svim pacijentima Berghofa, i u koju je Hans Kastorp sipao malo ruma da bi mu bilo ukusnije. Već je bio upotrebio sva sredstva koja su mu stajala na raspoloženju da se zaštiti od hladnoće, celokupnu svoju opremu: ležao je do grudi zakopčan u vreću, koju je na vreme kupio u specijalnoj radnji u »Mestu«, a oko nje je, prema ritualu, obavio oba ćebeta od kamilje dlake. Uz to je preko zimskog odela nosio krzneni koporan, na glavi vunenu kapu, na nogama filcane cipele a na rukama debelo postavljene rukavice, koje, naravno, ipak nisu mogle da spreče da mu se prsti ne ukoče od zime.

Ono što ga je tako dugo zadržavalo napolju, često do ponoći, pa i kasnije (pošto bi prostački ruski par već davno napustio susednu lođu), bila je svakako i čar zimske noći, pogotovu što su se do jedanaest sati u nju upletali zvuci muzike koji su dolazili iz doline, izbliza ili izdaleka — ali pre svega tromost i prenadraženost, oboje jednovremeno i zajedno: naime, tromost i fizički umor, koji se protive svakom kretanju, i prenadraženost njegovog duha koji nikako nije mogao da se umiri, utonuo u izvesne nove i privlačne studije u koje se upustio mladi čovek. Hladnoća mu je smetala, mraz je zamarao i trošio njegov organizam. Jeo je mnogo, iskorišćavao je ogromne obede Berghofa, na kojima se posle garniranog rostbifa služilo guščije pečenje, jeo sa onim nenormalnim apetitom koji je ovde bio sasvim obična pojava, i to, kao što se pokazalo, zimi više nego leti. U isto vreme neprestano mu se spavalo, tako da bi preko dana kao i u večerima punim mesečine često zadremao nad

knjigama koje je studirao i o kojima ćemo još govoriti, da bi posle nekoliko besvesnih minuta nastavio svoja proučavanja. Živ razgovor — a ovde je više nego ikad ranije u ravnici bio sklon da govori brzo, bez ustezanja, pa čak i smelo — dakle, takav živi razgovor sa Joahimom, dok bi šetali po snegu, mnogo ga je iscrpljivao: dok bi mu glava gorela, spopadala bi ga nesvestica i drhtanje, obuzimalo osećanje ošamućenosti i pijanstva. Krivulja njegove temperature pela se otkako je nastala zima, a savetnik Berens je spomenuo neke injekcije koje je imao običaj da primeni u slučaju da temperatura tvrdoglavo ne spada i koje je redovno dobijalo dve trećine pacijenata, među njima i Joahim. Ali Hans Kastorp je mislio da je povišena temperatura njegovog tela bila svakako u vezi sa duhovnom aktivnošću i uzbuđenjem koje ga je sa svoje strane vezivalo za stolicu na balkonu do duboko u svetlucavu, studenu noć. Lektira koja ga je toliko privlačila davala mu je povoda za takvo objašnjenje.

Mnogo se čitalo na terasama za ležanje i balkonima internacionalnog sanatorijuma Berghofa — pogotovu su to činili početnici i »kratkoročni«, jer pacijenti koji su ovde proveli mesece, ili čak i više godina, davno su naučili da vreme ubijaju i bez razonode i intelektualnog napora, i da ga uništavaju snagom izvesne duševne virtuoznosti; štaviše, oni su tvrdili da je to znak nespretnosti početnika hvatati se pri tome grčevito za knjigu. Može se eventualno držati kakva knjiga na krilu ili na stočiću, to je sasvim dovoljno, govorili su, da čovek smatra da je snabdeven. Sanatorijumska biblioteka, na mnogim jezicima i bogata ilustrovanim knjigama — zbirka zabavne literature, samo proširena, kakva se nalazi u čekaonicama zubnih lekara — stajala je svima na raspoloženju. Gosti su jedno drugom davali i romane pozajmljene iz biblioteke u »Mestu«. S vremena na vreme pojavila bi se kakva knjiga, kakav spis o koji se grabilo, za kojim su čak i oni što više ne čitaju pružali ruke samo sa prividnom flegmom. U vreme o kome govorimo išla je od ruke do ruke jedna loše štampana sveščica koju je uveo u modu gospodin Albin i koja je nosila naslov Veština zavođenja. Knjiga je bila bukvalan prevod s francuskog, prevodilac je čak zadržao i sintaksu toga jezika, što je izlaganju dalo mnogo oštrine i izvesnu peckavu eleganciju. U njoj se izlagala filozofija telesne ljubavi i požude u duhu mondensko-epikurejskog paganstva. Gospođa Šter ju je brzo pročitala i našla da je prosto »zanosna«. Gospođa Magnus, ona ista što je stalno mršavila, u svemu se složila s njom. Njen suprug, pivar, rekao je da je on lično video od lektire poneku korist, ali je žalio što se s knjigom upoznala i gospođa Magnus, jer takve stvari »kvare« žene i daju im neskromne ideje. Ove reči samo su još pojačale interesovanje za knjigu. Između dve gospođe sa donje terase za odmaranje koje su došle u oktobru, gospođe Rediš, žene jednog poljskog industrijalca, i izvesne gospođe Hesenfeld, udovice iz Berlina, od kojih je svaka tvrdila da se pre druge prijavila za tu knjigu, došlo je posle večere do jedne više nego neugodne scene, može se reći do brutalne scene, koju je Hans Kastorp slušao sa lođe svoga balkona, i koja se završila histeričnom krizom i vriskom jedne od dveju gospođa — mogla je to biti Rediš, ali je mogla biti i Hesenfeld — posle čega su pobesnelu ženu odneli u njenu sobu. Omladina se dočepala tog traktata pre sveta zrelijih godina. Ona ju je studirala delimice zajedno, posle večere, po raznim sobama. Hans Kastorp je video kako je u trpezariji onaj mladić sa dugačkim noktom tu knjigu predao nekoj mladoj, lakoj bolesnici, prispeloj skoro, Franciski Oberdank, jednom familijarnom devojčetu sa plavom kosom na razdeljak, koje je mati tu skoro dovela.

Možda je bilo izuzetaka, možda je bilo i takvih koji su časove obaveznog odmaranja ispunjavali ozbiljnim duhovnim zanimanjem, kakvim korisnim studiranjem, pa makar i samo da bi održali vezu sa životom u ravnici, ili da bi vremenu dali malo težine i dubine, da ne bi bilo čisto vreme i ništa drugo sem toga. Možda je sem gospodina Setembrinija sa njegovom

težnjom da iskoreni patnju, i sem častoljubivog Joahima sa njegovom ruskom gramatikom, bilo ovog ili onog koji je tako radio, ako ne među gostima iz trpezarije — što je zaista bilo malo verovatno — a dno možda baš među moribundima i bolesnicima privezanim za postelju, — bar Hans Kastorp je bio sklon da u to veruje. Što se njega lično tiče, pošto mu Ocean steamships nisu više ništa kazivali, bio je u svoje vreme poručio od kuće, zajedno sa potrebama za zimu, i nekoliko knjiga koje su se odnosile na njegov poziv, inženjersko-naučna dela, dela o tehnici brodogradnje. Međutim, te knjige su ležale zanemarene u korist drugih naučnih dela koja su pripadala sasvim drugom sektoru i fakultetu i čija je materija zainteresovala mladog Hansa Kastorpa. To su bila dela o anatomiji, fiziologiji i biologiji, na raznim jezicima, nemačka, francuska i engleska, koja mu je jednoga dana poslao mesni knjižar, svakako zato što ih je bio poručio, i to na svoju ruku, ne govoreći ništa, prilikom neke šetnje do »Mesta«, bez Joahima (koji je valjda bio zauzet primanjem injekcije ili merenjem). Joahim se iznenadio kad je ugledao knjige u rukama svoga rođaka. Bile su skupe, kao što su obično naučna dela; cena je još stajala zabeležena na zadnjoj strani korica i na omotima. Joahim upita zašto ih Hans Kastorp, kad je već želeo da čita takve knjige, nije pozajmio od savetnika Berensa, koji tu literaturu svakako ima u dobrom izboru. Ali Hans Kastorp odgovori da hoće i sam da ih ima, i da knjigu čitamo sasvim drukčije kad nama pripada, a sem toga on voli da olovkom po njima beleži i podvlači. Satima je tako Joahim slušao kako u lođi njegovog rođaka nož seče hartiju broširanih tabaka.

Sveske su bile teške, nezgodne za držanje; ležeći, Hans Kastorp ih je donjom ivicom naslanjao na grudi, na trbuh. Pritiskivale su ga, ali ih je podnosio: poluotvorenih usta prelazio je očima preko učenih stranica, na koje je skoro izlišno padala crvenkasta svetlost lampice, pošto bi se za nevolju mogle čitati i pri jakoj mesečini — prelazio redove spuštajući glavu dok bradom ne bi dostigao grudi, i u tom položaju je ostajao neko vreme, zamišljen, dremajući malo ili razmišljajući u polusnu. On se udubljivao u studije, i dok je mesec prelazio svoju određenu stazu nad planinskom dolinom koja je sijala kao kristal, on je čitao o organskoj materiji, o toj osećajnoj supstanci koja se održavala u čudnom stanju, lebdeći između rašćenja i raspadanja i o stvaranju njenih oblika, proizišlih iz prvobitnih ali i dalje prisutnih osnovnih oblika, čitao sa predanim interesom o životu i njegovoj svetoj i nečistoj tajni.

Šta je život? Niko to nije znao. On je sebe bio svestan, nesumnjivo, čim je postao život, ali sam nije znao šta je. Svest kao senzibilnost budila se, nesumnjivo, do izvesnog stepena već u najnižim, najprimitivnijim oblicima života, prvu pojavu svesnih zbivanja nemoguće je vezati za kakvu bilo tačku njegove opšte ili individualne istorije, samu svest usloviti, recimo, postojanjem nervnog sistema. Najniži životinjski oblici nemaju nervni sistem, da i ne govorimo o velikom mozgu, pa ipak se niko ne usuđuje da im odrekne sposobnost da osećaju nadražaj. Sem toga život se može opiti, baš sam život, ne samo naročiti organi osetljivosti koje je izgradio, ne samo živci. Privremeno se može ukloniti nadražljivost svake žive materije, kako u biljnom tako i u životinjskom svetu, pomoću hloroforma, hloralnog hidrata ili morfijuma mogu se narkotizirati jaja i semeglavci. Prema tome, svest o sebi je prosto funkcija organske materije podešene da živi, i na višem stupnju ta funkcija se obrće protiv samog njenog nosioca, postaje težnja da se dokuči i razjasni taj fenomen — težnja života da sazna sebe, puna nade i bez ikakve nade, rivenje prirode u samu sebe, u krajnjoj liniji uzaludna težnja, pošto se priroda ne može sadržati u saznanju, pošto život, na kraju krajeva, ne može da prisluškuje samog sebe.

Šta je život? Niko to nije znao. Nikome nije poznat onaj prirodni trenutak u kome nastaje i kad se užiže. Počevši od tog trenutka ništa u oblasti života nije neposredno, bez uzroka, ili

sa nedovoljno uzroka ali sam život izgleda neposredan, bez uzroka. Ako bi se o tome štogod moglo reći, onda je to ovo: po svome sklopu život mora da je tako visoko razvijen da u mrtvoj prirodi nema ničeg što bi mu makar izdaleka bilo slično. Između pseudopodne amebe i kakvog kičmenjaka razlika je mala, neznatna, u poređenju sa razlikom između najjednostavnije pojave života i one prirode koja čak ne zaslužuje ni da se nazove mrtvom, pošto je neorganska. Jer smrt je samo logična negacija života; međutim, između života i mrtve prirode zjapi provalija koju nauka uzalud pokušava da premosti. Ljudi pokušavaju da je ispune teorijama koje ona guta ne gubeći time ništa od svoje dubine i širine. Da bismo našli neku vezu, kariku, otišli smo čak do apsurdne pretpostavke da postoji bezoblična živa materija, neorganizovani organizmi koji nastaju sami od sebe u rastvoru belančevine, kao kristal u lugu — dok, međutim, organska diferenciranost ostaje prvi uslov i izraz svakog života, dok se ne zna ni za jedno živo stvorenje koje svoj život ne duguje roditeljima, začeću. Oduševljenje koje je nastalo kad je iz morskih dubina izvučena protoplazma pretvorilo se na kraju u sramotu: pokazalo se da smo talog gipsa držali za protoplazmu. Ali da ne bismo stali pred jednim čudom — jer život koji sebe stvara iz istih elemenata i raspada se u iste elemente iz kojih je sastavljena i neorganska priroda bio bi, ako se stvara neposredno, zbilja čudo — bili smo prinuđeni da verujemo u samoniklo postanje, to jest da verujemo u stvaranje organskog iz neorganskog — što je uostalom isto tako čudno. Tako smo nastavili da izmišljamo posredne stadije i prelazne forme, da pretpostavljamo postojanje organizama koji su stajali na nižem stupnju nego svi poznati, ali koji su, sa svoje strane, imali za preteče još primitivnije pokušaje prirode da stvori život, takozvane probije koje niko ne može okom videti pošto su tako sićušne da se ni pod najjačim mikroskopom ne mogu sagledati, a pre čijeg je hipotetičnog postanka morala nastati sinteza jedinjenja belančevine...

Pa šta je, onda, život? On je toplota, proizvod toplote nastao u nepostojanosti koja čuva svoj oblik, groznica materije, praćena procesom neprestanog raspadanja i ponovnog stvaranja molekula belančevine, beskrajno komplikovanog i beskrajno umetničkog sklopa. On je biće nečeg što u stvari ne može biti, što slatko-bolno balansira, jedva održavajući se, na ivici bitisanja, uvek i samo u tom neprestanom i grozničavom procesu raspadanja i obnavljanja. Život nije materija, a nije ni duh, on je nešto između toga dvoga, fenomen nošen materijom, kao duga nad vodopadom, i kao plamen. Ali mada nije materijalne prirode, on je čulan do požude i gađenja, bestidnost materije koja oseća samu sebe, razvratni oblik bića. On je potajno osećajno kretanje u čednoj hladnoći studeni svemira, požudno skrivena nečistoća usisavanja i izlučivanja materije, ekstretorni dah ugljene kiseline i škodljivih materija nepoznatog porekla i svojstva. On je bujanje, razvijanje i uobličavanje (omogućeno krajnjom ravnotežom njegove nepostojanosti, pa ipak sputano urođenim zakonima razvića) nečeg nateklog a sačinjenog od vode, belančevine, soli i masti, što se zove meso i što je postalo oblik, uzvišeni lik, lepota, a ipak ostalo sušta čulnost i požuda. Jer taj oblik i ta lepota nisu nošeni duhom, kao u pesničkim i muzičkim delima, niti nošeni neutralnom materijom što razjeda duh i ovaploćuje ga na naivan način, kao što su oblik i lepota vajarskih dela. Naprotiv, taj oblik je izgrađen od supstance i nošen njom, u kojoj je na nepoznat način izazvana razbludnost, nošen organskom supstancom, samom materijom koja živi umirući, mirisavim mesom...

Dok je tako ležao nad svetlucavom dolinom, u toploti svoga tela sačuvanoj u krznu i vuni, mladome Hansu Kastorpu, u studenoj noći osvetljenoj sjajem mrtve zvezde, ukaza se slika života. Lebdela je pred njim, negde u prostoru, daleka a ipak bliska njegovim čulima: to telo, tamnobeličasto, lepljivo, što ispušta miris i paru; ta koža, sa svom nečistoćom i nesavršenošću svoje prirode, sa mrljama, papilama, pegama, napuklinama, prekrivena

nežnom bujicom uskovitlanih malja, rudimentarnim lanugo-paperjem. Stajala je tako, nagnuta, izdvojena od studeni mrtve prirode, u sferi svoje pare, opuštena, s glavom ukrašenom nečim hladnim, rožastim, pigmentarnim, što je bilo proizvod njene kože, a s rukama ukrštenim iza potiljka, i gledala ga oborenih kapaka, očima koje su usled naročitog sklopa kože izgledale ukošene, usta poluotvorenih, sa malo napućenim usnama, oslonjena na jednu nogu, tako da se karlična kost, na kojoj je ležao teret, pod mesom jako isticala, dok je koleno druge noge, lako povijene, kojom je samo prstima dodirivala pod, prianjalo uz opuštenu nogu. Stajala je tako, nasmejana i okrenuta, graciozno nagnuta, s blistavim laktovima isturenim napred, u simetričnom sklopu svojih udova i svojih grudi. Tamnim pazusima oštroga mirisa odgovarao je u mističnom trouglu zamračeni pol, kao što očima odgovaraju rumena, epitelna usta, a rumenim pupoljcima dojki vertikalno postavljen pupak. Pod uticajem centralnih organa i motornih nerava koji potiču iz moždine, spuštao se i dizao trbuh i grudni koš, nadimala i skupljala pleuroperitonalna duplja, a dah, zagrejan i ovlažen sluzokožom kanala za disanje, zasićen izlučevinama, izbijao je između usana, pošto je u vazdušnim ćelijama pluća sjedinio svoj kiseonik sa hemoglobinom krvi. Jer Hans Kastorp je shvatio da to živo telo, u tajanstvenom skladu svoga sastava, hranjeno krvlju, isprepletano živcima, venama, arterijama i kapilarima, zapljuskivano limfom, sa svojim unutrašnjim skeletom kostiju — sa šupljim kostima ispunjenim srži, sa kostima pljoštim, pršljenim i zglobovnim — čija je prvobitna supstanca, ono piktijasto tkivo, postala čvrsta pomoću krečnih soli i želatina, da može da nosi težinu tela; sa čaurama i podmazanim dupljama, sa žilama i rskavicama svojih zglobova, sa više od dve stotine svojih mišića, sa svojim centralnim organima što služe za hranjenje, disanje, za primanje i prenošenje nadražaja, sa slojem svojih koža, sa seroznim dupljama, sa žlezdama neumornim u lučenju, sa čitavim sistemom cevastih sudova i brazda na svojoj komplikovanoj unutrašnjoj površini koja je sa spoljašnjom prirodom povezana otvorima na telu — on je shvatio da je to ja životna jedinka višega reda, sasvim daleko od one vrste najjednostavnijih bića koja dišu, hrane se, pa čak i misle celom površinom svoga tela, već da je sagrađena od mirijada takvih sićušnih organizama, koji su potekli od jednog jedinog, stalnom deobom sve se više umnožavali, prilagodili različitim funkcijama i spojili u grupe, izdvojili, diferencirali i stvorili oblike koji su uslov i posledica njihovog razvitka.

Telo koje mu je lebdelo pred očima, ta jedinka i živo ja, u stvari je jedno ogromno mnoštvo individua koje dišu i hrane se, koje su, potčinjavajući se i prilagođavajući naročitim ciljevima u organizmu, do te mere izgubili lični karakter svoga bića, svoju slobodu i životnu neposrednost, do te mere postali anatomski elementi, da se funkcija jednih ograničila samo na senzibilnost svetlosti, zvuka, dodira, toplote, dok su drugi jedino kadri da skupljanjem menjaju svoj oblik ili da izlučuju sokove za varenje, a drugi opet sagrađeni i sposobni samo da zaštite, da služe kao oslonac, da otpremaju sokove ili vrše rasplođavanje. Ima i labavosti u tom organskom mnoštvu sjedinjenom u uzvišenom ja, slučajevima u kojima je mnogobrojnost inferiornih individua povezana samo na lak i sumnjiv način u više životno jedinstvo. Naš istraživač je razmišljao o pojavi ćeličnih kolonija, doznao je da postoje poluorganizmi, alge, čije pojedine ćelije, uvijene samo u piktijast omot, stoje često daleko jedna od druge, pa ipak su to mnogoćelični organizmi, ali koji, kad biste ih pitali, ne bi umeli reći da li žele da ih smatraju za koloniju odelitih individua ili za jedinstveno biće, i koji bi se u svome iskazu čudno kolebali između ja i mi. Ovde je priroda pokazivala izvesno srednje stanje između visoko socijalnog udruživanja bezbrojnih elementarnih individua za stvaranje tkiva i organa jednog višeg ja — i slobodnog, individualnog života tih prostih oblika: mnogoćelični organizam je samo oblik u kome se javlja ciklički proces, u kome se odvija i

koji je samo kružni tok od rađanja do rađanja. Akt oplođenja, polno stapanje dva ćelična tela stoji na početku stvaranja svake složene individue, kao što stoji i na početku svakog reda elementarnih stvorenja sa individualnim životom, i vraća se na sebe. Jer taj akt se održava kroz mnoge generacije kojima inače nije potreban da bi se neprestanom deobom i dalje umnožavali, dok ne dođe trenutak kad potomstvo nastalo bez pomoći pola bude opet prinuđeno da obnovi kopulaciju, i tako se krug zatvara. Tako je mnogostruka država u živom organizmu, nastala spajanjem jezgara dveju roditeljskih ćelija, samo zajednički život mnogih generacija ćeličnih individua, nastalih nespolno; ona se razvija i raste njihovim umnožavanjem, i krug rađanja zatvara se kad se polne ćelije. ti elementi stvoreni naročito u cilju razmnožavanja, proizvedu u njoj i nađu put za mešavinu koja iznova pokreće život.

Sa sveskom embriologije naslonjenom na trbuh, naš mladi pustolov pratio je razvitak organizma od onog trenutka kad semeglavac — i to jedan jedini, prvi između mnogih — mičući se oštrim pokretima svog zadnjeg dela, vrhom glave udari sluzasti otvor jajeta i uvuče se u oplodnu kupicu koju protoplazma jajnog oboda uzdigne njemu u susret. Ne može se zamisliti nikakva lakrdija ni ludorija u kojoj priroda ne bi ozbiljno uživala, varirajući tu stalnu pojavu. Ima životinja kod kojih mužjak živi kao parazit u crevu ženke. Ima drugih, kod kojih se ruka mužjakova kroz ždrelo pruži do ženkine utrobe da tamo položi seme, posle čega ta ruka, odgrizena i ispljuvana, pobegne samo na prstima, na veliku zabunu naučnika, koji su je dugo smatrali za samostalno živo biće, dajući joj razna grčka i latinska imena. Hans Kastorp je slušao kako se prepiru pristalice škole ovista i animalkulista, od kojih su jedni tvrdili da je jaje u sebi potpuna mala žaba, pas ili čovek, a seme samo izazivač njegovog rašćenja, dok su oni drugi u semeglavcu, koji ima glavu, ruke i noge, videli već stvoreno živo biće kome jaje služi samo kao hrana, dok se najzad nisu složili, da pridadu isti značaj i jajnoj i semenoj ćeliji, proizišlim iz ćelija za razmnožavanje, koje se ni po čemu ne mogu razlikovati. Video je kako se jednoćelični organizam pretvara u mnogoćelični, brazdajući se i deleći, video je kako se tela ćelija sažimaju u sluznički list, kako se klicin mehurić uzvraća i stvara pehar i šupljinu koja započinje posao hranjenja i varenja. To je crevna larva, gastula, praoblik sveg animalnog života, praoblik telesne lepote. Oba njena epitelna sloja, spoljašnji i unutrašnji, čulni i crevni list, pokazuju se kao primitivni organi iz kojih se uvraćanjem i izvraćanjem žlezda stvaraju tkiva, organi čula, izrasli. Jedna tračica spoljašnjeg klicinog lista zadeblja, savije se u žleb, zatvori u nervnu cev i postane kičmeni stub, mozak. I kao što se fetalna sluz stvrdnjava u vlaknasto vezivno tkivo, u rskavicu, time što sluzaste ćelije umesto mucina počinju da stvaraju lepljivu supstancu, video je da na izvesnim mestima ćelije vezivnog tkiva upijaju soli i masti iz sokova koji ih ispiraju i tako se pretvaraju u kost. Savijen u sebe šćućurio se embrio čoveka, sa repom, ne razlikujući se ni po čemu od embrija svinjčeta, sa ogromnom trbušnom peteljkom i zakržljalim, bezobličnim udovima, sa začetkom lica prislonjenim na naduvenu mešinu; u očima jedne nauke čije predstave o istini nisu nimalo laskave već pre mračne, istorija njegovog razvitka izgleda kao brzo ponavljanje istorije kakvog zoološkog roda. Neko vreme embrio ima škržne džepove, kao u raje. Iz tih stadija razvitka kroz koji čovek prođe, izgleda sasvim moguće, ili je čak neminovno, izvesti zaključak da ovaj savršen čovek u iskonskom dobu nije pružao nimalo humanistički izgled. Na koži je imao mišiće što podrhtavaju, za odbranu od insekata, a pokrivena mu je bila gustom kosom, raspon njegove olfaktivne sluznice bio je ogroman, a razmaknute, pokretljive uši, koje su živo učestvovale u izrazu celog lica, bile su sposobnije da uhvate zvuk nego naše današnje uši. Njegove oči, zaštićene trećim, žmirkavim kapkom, stajale su mu onda po strani, sa izuzetkom trećeg, čiji je rudimentarni trag šišarkasta žlezda, i koje je moglo da gleda nagore i štiti ga od opasnosti iz vazduha. Taj čovek imao je sem toga

vrlo dug crevni kanal, mnoš kutnjaka i u grkljanu mnogo glasnih žica za urlanje, a mužjak je polne žlezde nosio u želucu.

Anatomija je upoznala našeg istraživača sa sljuštenim i prepariranim udovima ljudskog tela, pokazala mu površinske i dubinske mišiće, žile i žilice: veze na butini, stopalu, a naročito na ruci i mišici, upoznala ga sa latinskim imenima kojim ih je na otmen i galantan način krstila medcina, ta varijanta humanističkog duha, i omogućila mu da prodre do kostura, čiji mu je sklop pružio nove perspektive pod kojima se može posmatrati jedinstvo svega što je ljudsko, povezanost svih tih disciplina. Jer skelet ga je — stvar čudna — podsećao na njegov pravi — ili bolje reći raniji poziv, na naučnu granu kojoj je ranije pripadao — bar kako se bio predstavio ovima ovde prilikom svog dolaska (gospodinu doktoru Krokovskom i gospodinu Setembriniju). Da bi štogod naučio — bilo je svejedno šta — na tehnici je naučio ponešto o statici, elastičkim prdupiračima, opterećenju i o konstrukcijama kao korisnoj upotrebi mehaničkog materijala. Bilo bi svakako detinjasto misliti da bi se tehničke nauke, pravila mehanike mogla primeniti na organsku prirodu, ali isto tako nije se moglo reći da su odatle izvedena. Ona su se tu samo ponavljala i potvrđivala. Princip šuplje cevi vlada u gradnji dugačkih šupljih kostiju do te mere da su zahtevi statike zadovoljeni minimumom čvrste supstance. Hans Kastorp je naučio da jedno telo, sastavljeno samo od šipaka i veza mehanički upotrebljivog materijala, odgovarajući zahtevima otpora prema zatezanju i pritisku, može da izdrži isto opterećenje kao i masivno telo istog sastava. Isto tako se može zapaziti kako su se u stvaranju šupljih kostiju, ukoliko je očvršćavala kompaktna supstanca na njihovoj površini, unutrašnji delovi, postavši mehanički nepotrebni, pretvorili u masno tkivo, žutu srž. Butna kost predstavlja čekrk u čijoj je konstrukciji organska priroda, položajem koji je dala koštanim gredicama, u dlaku opisala iste krivulje pritiska i zatezanja koje bi i Hans Kastorp po pravilu izvukao kad bi grafički predstavio takvu spravu sa sličnim opterećenjem. On je tu činjenicu posmatrao sa zadovoljstvom, jer je našao da prema butnoj kosti, ili uopšte prema organskoj prirodi stoji u trostrukom odnosu: u lirskom, medicinskom i tehničkom — do te mere je njegov duh bio uzbuđen; a sva ta tri odnosa, smatrao je, bila su u ljudskoj sferi jedno, bila su varijante jedne te iste prešne stvari, sve su to bili humanistički fakulteti...

Ali pri svem tom, podvizi protoplazme ostali su neobjašnjivi — izgleda da životu nije dato da shvati samog sebe. Većina biohemijskih procesa je ne samo nepoznata, već je u njihovoj prirodi da ostanu neshvatljivi. Skoro ništa se ne zna o sklopu, o sastavu životne jedinice zvane »ćelija«, Šta pomaže nabrajati sastavne delove mrtvog mišića? Živi miš se ne može hemijski ispitati; već sama ona promena koju izaziva mrtvačko kočenje dovoljna je da svako eksperimentisanje učini ništavnim. Niko ne razume u čemu je izmena materije, niko suštinu funkcije živaca. Koje osobine čine telo sposobnim da kuša, oseća ukus? U čemu se sastoje razni nadražaji izvesnih čulnih živaca na mirisave supstance? U čemu sam miris? Specifičan miris životinja i ljudi potiče od isparavanja izvesnih supstanca koji niko nije umeo da imenuje. Sastav onog sekreta koji nazivamo znoj malo je objašnjen. Žlezde koje ga izlučuju stvaraju mirise koji među sisarima igraju nesumnjivo važnu ulogu, ali čiji značaj za ljudski rod nismo u stanju da objasnimo. Fiziološki značaj očigledno važnih delova tela uvijen je u tamu. Ostavimo na stranu slepo crevo koje je misterija i koje se kod kunića uvek nalazi ispunjeno nekom kašastom supstancom o kojoj se ne zna ni kako odatle iziđe ni kako se obnavlja. Ali šta znači bela i siva supstanca koju sačinjava produžena moždina, šta vidne humčice koje su u vezi sa očnim živcem, šta sivi slojevi Varolijevog »mosta«? Supstanca mozga i kičmene moždine je do te mere raspadljiva da uopšte nema nade da će se ikad dokučiti njen sastav. Šta čini što za vreme spavanja kora velikog mozga prestane da

funkcioniše? Šta sprečava želudac da svari samog sebe, što se posle smrti ponekad zbilja i događa? Odgovaramo: život, naročita otpornost žive protoplazme — i pravimo se kao da ne primećujemo da je to mistično objašnjenje. Teorijsko objašnjenje tako svakodnevne pojave kao što je groznica puno je protivrečnosti. Pojačana izmena materije povlači za sobom povećanje toplote. Ali zašto se, u naknadu za to, ne poveća i gubitak toplote, kao što to inače biva? Da li paraliza znojnih žlezda zavisi od kontrakcije kože? Ali ta kontrakcija nastaje samo kad vas »trese groznica«, jer inače koža je prevrela. »Toplotni udar« obeležava centralni nervni sistem kao sedište uzroka za izmenu materije, kao i za izvesno svojstvo kože koje smo se zadovoljili da nazovemo »abnormalnim«, pošto ne znamo kako da ga definišemo.

Ali šta predstavlja sve ovo neznanje u poređenju sa smetenošću u kojoj se nalazimo pred pojavama kao što je pamćenje, ili ono drugo, još čudnije pamćenje koje se zove nasleđivanje stečenih osobina? Savršeno je nemoguće čak i naslutiti neko mehaničko objašnjenje takve funkcije ćelične supstance. Semeglavac, koji na jaje prenosi bezbrojne i komplikovane individualne i rasne osobine očeve, može se videti samo pod mikroskopom, a čak ni najjače uveličavanje nije dovoljno da ga pokaže drukčije nego kao homogeno telo, niti da omogući da se odredi njegovo poreklo: jer on kod svake životinje izgleda podjednako. Ti odnosi u sklopu nagonili su nas na pretpostavku da sa ćelijom stvar stoji kao i sa složenim telom koje ona gradi, drugim rečima da je ćelija već organizam višeg oblika, i sama sastavljena od sićušnih živih tela, jedinki sa individualnim životom. Tako se od tobože najmanjeg došlo do još sićušnijeg, prinuđeni smo da elementarnu pojavu raščlanjavamo u njene elemente. Nema sumnje: kao što se životinjsko carstvo sastoji iz najrazličitijih vrsta, kao što se životinjski i ljudski organizam sastoji iz čitavog carstva ćeličnih vrsta, tako se i organizam ćelije sastoji iz nekog novog i raznolikog carstva elementarnih živih jedinica, čija je veličina daleko ispod granice vidljivosti koju nam pruža mikroskop, jedinica koje se spontano razvijaju, spontano umnožavaju prema zakonu da svako može da stvori samo sebi ravne i, shodno načelu podele rada, zajednički služe sledećoj višoj vrsti života.

To su geni, bioblasti, biofori, — ležeći u studenoj noći, Hans Kastorp je bio radostan da se s njima upozna i da im dozna ime. Ali se uzbuđeno pitao, kakva li može biti njihova osnovna priroda, ako bi ih čovek još bolje osvetlio i pogledao. Pošto su nosioci života, mora da su organizovani, jer život počiva na organizaciji; a ako su organizovani, ne mogu biti elementarni, jer organizam nije elementaran, on je mnogostruk, složen. Oni su životne jedinice još niže od životne jedinice ćelije koju organski sačinjavaju. Ali ako je tako, onda mora da su i oni, mada nepojmljivo sićušni, i sami »sastavljeni«, i to organski »sastavljeni«, kao živi sklop. Jer pojam životne jedinice identičan je sa pojmom sklopa sagrađenog od sićušnih jedinica podređenog značaja, to jest životnih jedinica podešenih za viši oblik života. Sve dotle dok se deobom dobijaju organske jedinice koje imaju osobine života, naime sposobnost asimilacije, rašćenja i umnožavanja, tome se ne mogu postaviti granice. Sve dok se govori o živim jedinicama, sasvim je neopravdano govoriti o elementarnim jedinicama, jer pojam jedinice obuhvata in infinitum pojam podređene jedinice, kadre da se dalje razvija, a elementarni život, dakle nešto što je već život ali još elementarno, ne postoji.

Ali iako bez logične egzistencije, nešto slično mora najzad da zaista postoji, jer ideja samoniklog postanja, a to će reći: postanja života iz nečeg beživotnog, ne može se tek onako odbaciti, a ona provalija koju u vidljivoj prirodi uzalud pokušavamo da ispunimo, naime provalija između života i mrtve materije, mora se u organskoj unutrašnjosti prirode na neki način ispuniti ili premostiti. Jednom, kad bilo, ta deoba mora dovesti do »jedinica« koje su doduše sastavljene, složene, ali još neorganizovane, jedinica koje vezuju život sa neživotom,

molekularne grupe koje sačinjavaju prelaz između žive organizacije i proste hemije. Ali došavši do elementarnog molekula, opet se nalazimo pred provalijom, mnogo misterioznijom nego što je provalija između organske i neorganske prirode: pred provalijom između materijalnog i nematerijalnog. Jer molekul je sastavljen iz atoma, a atom ni izdaleka nije dovoljno veliki da bi se mogao označiti čak i samo kao izvanredno mali. On je do te mere mali, tako sićušno, prerano i prelazno zgrudvavanje nematerijalnog, nečeg što još nije materija ali je već slično materiji, zgrudvavanje energije, da se više i ne može ili jedva još može smatrati za materijalno, već pre kao posredni i granični stadijum između materijalnog i nematerijalnog. Sad se pojavljuje problem jednog drugog samoniklog postanja, daleko zagonetnijeg i pustolovnijeg nego što je organsko samopostanje: samopostanje materije iz nematerije. U stvari, i provalija između materije i nematerije iziskuje isto tako nužno, pa čak i nužnije, da se ispuni, kao i jaz između organske i neorganske prirode. Neminovno mora da postoji neka hemija imaterijalnog, nematerijalnih jedinjenja, od kojih je nastala materija, kao što su organizmi nastali od neorganskih jedinjenja, i atomi bi onda mogli biti probije i monere materije — po svojoj prirodi materijalne, pa ipak nematerijalne. AJŠ došavši do pojma »što čak nije više ni malo«, prestaje svako merilo, jer »što čak više nije ni malo«, to je već »ogromno veliko«, i korak do atoma pokazao se, bez preterivanja, kao nešto u najvećoj meri kobno. Jer u trenutku kad smo došli do poslednje deobe materije i razložili je u nepojmljivo sićušne delove, pred nama se najednom ukazao astronomski kosmos!

Atom je čitav kosmički sistem ispunjen energijom, u kome se tela rotirajući vitlaju oko centra sličnog suncu, i kroz čiji etar jure komete brzinom svetlosnih godina, gonjene snagom centralnog tela na svoje ekscentrične putanje. Ovo je isto tako samo poređenje kao i kad telo mnogoćeličnih bića nazovemo »ćeličnom državom«. Grad, država, društvena zajednica, uređena po principu podele rada, ne samo da se može porediti sa organskim životom, već ga u stvari ponavlja. Tako se u srcu, u dnu prirode ponavlja, neizmerno ogleda beskrajni svet zvezda, makrokozam, čija su jata, gomile, kupovi i figure, bledi od mesečine, kružili više glave našeg ututuljenog adepta, nad dolinom koja je svetlucala od leda i snega. Zar nije moguće zamisliti da se izvesne planete toga atomskog sunčevog sistema — te mirijade sunčevih sistema i mlečnih puteva iz kojih se sastoji materija — da se poneko od tih »skrivenih« nebeskih tela nalazi u stanju sličnom ovom koje od zemlje čini prebivalište života? Za jednog mladog čoveka, iznutra već prilično načetog, sa »abnormalnom« kožom, koji nije više bio sasvim lišen iskustva na području zabranjenih stvari, ova spekulacija ne samo što nije bila apsurdna, već je štaviše bila tako jasna, do te mere očigledna, da se nametala sa svim izgledom logične istine. »Sićušnost« tih skrivenih zvezda predstavljala bi sasvim irelevantan prigovor toj hipotezi, jer je svako merilo za veliko i malo nestalo najkasnije onoga trenutka kad se ispoljio kosmički karakter »najmanjih« delića materije, a isto tako su se postupno uzdrmali i pojmovi o onom što je »spolja« a šta »unutra«. Svet atoma je nešto spoljašnje, kao što je, vrlo verovatno, naša zemlja, zvezda na kojoj mi živimo, posmatrana organski, nešto duboko »unutrašnje«. Nije li jedan naučnik, u smelosti svoje fantazije, govorio o »životinjama Kumove Slame« — kosmičkim čudovištima čije su kosti, meso i mozak sastavljeni od sunčevih sistema? Ali ako je tako kao što je mislio Hans Kastorp, onda u trenutku kad mislimo da smo došli do kraja — sve počinje iznova! Onda se možda u srcu, u najskrivenijem kutu prirode, nalazi on sam, mladi Hans Kastorp, opet i po stoti put, ležeći na balkonu, sa izgledom na planine obasjane mesečinom studene zimske noći, i studirajući ukočenih prstiju i vrelih obraza, sa humanističkim i medicinskim interesovanjem, život ljudskoga tela!

Nagnut prema crvenoj svetlosti svoje lampice, držao je u rukama svesku patološke anatomije iz čijeg je teksta, prošaranog ilustracijama, čitao o nagomilavanju parazitnih ćelija i infektivnih izraštaja. To su u stvari oblici tkiva — i to naročito bujni oblici tkiva — izazvani prodiranjem tuđih ćelija u organizam koji se pokazao prijemljiv za njih i pružio im na neki način — trebalo bi svakako reći: na nekakav izopačen način — povoljne uslove za njihovo napredovanje. Parazit ne uzima toliko hranu okolnom tkivu koliko, hraneći se i obnavljajući materiju, kao svaka ćelija, stvara organska jedinjenja koja se pokazuju kao neobično otrovna, kao neminovno ubitačna po ćelije organizma u koji se parazit smestio. Ljudi su uspeli da od izvesnih mikroorganizama izoluju toksine i dobiju ih u koncentričnom stanju, i bili su iznenađeni kako su male doze te materije — koja inače spada u red običnih jedinjenja belančevine — ubačene u krv kakve životinje, u stanju da izazovu najopasnije pojave trovanja, rapidnu degeneraciju. Spoljašnji znak tog unutrašnjeg truljenja jeste bujanje tkiva, patološki izraštaj, i to kao reakcija ćelija na nadražaj koji na njih vrše u njima nastanjeni bacili. Tako se stvaraju čvorići veličine prosa, sastavljeni od ćelija sličnih sluzničavom tkivu, i između kojih ili u kojima se ugnezde bacili, od kojih su neki neobično bogati protoplazmom, džinovske veličine, ispunjeni mnoštvom jezgara. Ali ovo vrenje i veselje ubrzo dovodi do propasti, jer jezgra tih monstruoznih ćelija počinju sad da se skupljaju i raspadaju, njihova protoplazma da propada usled zgrušavanja, i drugo okolno tkivo potpada pod uticaj tih stranih tela; pojave zapaljenja šire se i zahvataju susedne krvne sudove; bela krvna zrnca pritiču u pomoć, privučena na mesto nesreće; izumiranje usled zgrušavanja napreduje; a dotle su rastvorni otrovi bakterija već uveliko ošamutili nervne centre, organizam obuzme silna vatra, i uzburkanih grudi on posrće u susret raspadanju.

Toliko patologija, nauka o bolesti, o isticanju tela bolom; ali ako je ona isticanje telesnog, ona je istovremeno i isticanje uživanja, uživanja u telu — bolest je razvratan oblik života. A život, sam život? Da nije on možda samo neko infektivno oboljenje materije? Da nije ono što bismo nazvali samoniklim postanjem materije možda samo bolest, samo bujanje materijalnog prouzrokovano nadražajem? Prvi korak ka zlu, ka nasladi i smrti učinjen je bez sumnje onda kad se obavilo prvo jače zgušnjavanje spiritualnog, ono patološki bujno rašćenje njegovog tkiva, izazvano nadražajem neke nepoznate infiltracije, rašćenje koje, delom zadovoljstvo delom odbrana, sačinjava najraniji, prvi stupanj supstancijalnog, prelazak iz nematerijalnog u materijalno. To je prvi greh. Drugo samoniklo postanje, rađanje organskog iz neorganskog, samo je opako pojačavanje u tom napredovanju telesnoga ka svesti, kao što je i bolest organizma jedno zanosno potenciranje i razuzdano isticanje njegove telesne prirode — a život, život nije ništa drugo do samo neminovni korak na pustolovnoj stazi obeščašćenog duha, samo stidno topli refleks materije izazvane da oseća, materije koja je bila prijemčiva za izazivača...

Knjige su ležale nagomilane na stočiću kraj lampe, jedna je ležala na podu, pored stolice za odmaranje, a ona iz koje je Hans Kastorp na kraju čitao i studirao, ležala mu je na grudima i pritiskivala ga je, jako mu je otežavala disanje, ali njegova moždana kora nije izdala nikakvu naredbu nadležnim mišićima da knjigu uklone. On je bio pročitao stranu dokraja, brada mu se spustila do grudi, kapci su mu pali preko prostodušnih plavih očiju. On opet ugleda sliku života, divan sklop njenih udova, njenu lepotu izraženu mesom. Bila je skinula ruke sa potiljka i raširila ih, i te ruke, na kojima su se, naročito na nežnoj koži pod lakatnim zglobom, plavičasto ocrtavali krvni sudovi, obadva ogranka velikih vena — te ruke bile su neizrecivo ljupke. Ona se prikloni k njemu, naže k njemu, naže nad njim; on oseti miris njenoga tela, oseti nežne udare njenoga srca. Neka blaga vrelina obavi mu vrat, i dok je, nestajući od požude i straha, stavljao ruke na njene mišice, tamo gde jedra koža, zategnuta

nad trisepsom, odiše umilnom svežinom, on na svojim usnama oseti vlažno usisavanje njenog poljupca.

MRTVAČKO KOLO

Ubrzo po Božiću umre austrijski aristokrata... Ali pre toga dođe i prođe Božić, oba ta praznična dana, ili, ako računamo i Badnje veče, ta tri dana, koje je Hans Kastorp iščekivao sa izvesnim strahom, vrteći glavom i pitajući se na šta li će oni ovde ličiti, i koji su onda nastali i nestali kao obični dani — jutro, podne, veče — i sa nekim neodređenim vremenom (malo je južilo), ne razlikujući se ništa od drugih dana. Po svome spoljašnjem izgledu pomalo ukrašeni i izdvojeni, oni su u određenom im roku bili u svesti i srcima ljudi, i onda postali bliska pa sve dalja prošlost, ostavljajući za sobom talog nesvakidašnjih utisaka.

Savetnikov sin, po imenu Knut, došao je u goste za vreme praznika i stanovao je kod oca, u krilu zgrade: lep, mlad čovek, ali i on već sa malo isuviše povijenim zatiljkom. U atmosferi se osećalo prisustvo mladoga Berensa: dame su ispoljavale sklonost ka smehu i kićenju i bile razdražljive, a predmet njihovih razgovora bili su Knut i susreti sa njim u vrtu, u šumi ili oko kasina. Uostalom, i on sam dobio je goste: nekoliko njegovih drugova sa univerziteta došlo je u Davos, šest ili sedam studenata, koji su stanovali u »Mestu« ali se hranili kod savetnika, i koji su, u grupi sa drugim kolegama, švrljali po celom kraju. Hans Kastorp ih se klonio. Izbegavao je te mlade ljude i zajedno sa Joahimom klonio ih se kad god bi trebalo, ne želeći da ih sretne. Čitav svet razdvajao je ove ljude »gore« od tih pevača i turista što mlataraju štapovima, — on o njima nije hteo ništa da zna ni čuje. Sem toga, izgleda da je većina njih bila sa severa, možda je među njima bilo i Hamburžana, a Hans Kastorp je u najvećoj meri zazirao od zemljaka. Često je sa odvratnošću pomišljao na mogućnost da u Berghof dođe kakav Hamburžanin, pogotovu što je Berens jednom rekao da taj grad liferuje sanatorijumu lep kontingent pacijenata. Možda se poneko odande nalazio među teškim bolesnicima i moribundima koji se nisu videli. Viđali su samo jednog trgovca upalih obraza, koji je nekoliko nedelja sedeo za stolom gospođe Iltis i koji je, kažu, bio iz Kukshafena. Gledajući ga, Hans Kastorp se radovao što se ovde tako teško dolazi u dodir sa onima koji sede za drugim stolovima, a i što mu je zavičaj veliki i u njemu puno sfera i krajeva. Okolnost što mu prisustvo ovoga trgovca nije nimalo smetalo, umanjila je u velikom stepenu zabrinutost koju je kod njega izazvala pomisao da se ovde pojavi kakav Hamburžanin.

Tako se bližilo Badnje veče; jednog dana bilo je na pragu, a sledećeg je već postalo stvarnost... Kad je Hans Kastorp prvi put čuo — na svoje veliko čuđenje — da se ovde već govori o Božiću, do njegovog dolaska bilo je još dobrih šest nedelja: dakle, tačno uzevši, još toliko vremena koliko je iznosilo celo njegovo bavljenje ovde, po prvobitnom planu, i uz to vreme provedeno u postelji. Pa ipak su onda tih prvih šest nedelja predstavljale veliku količinu vremena, pogotovu prve tri — kako se to Hansu Kastorpu bar sad činilo — dok je računski ista količina značila sad vrlo malo, skoro ništa: sada je smatrao da su oni u trpezariji u pravu što takvu količinu nipodaštavaju. Šest nedelja, znači ni toliko njih koliko nedelja ima dana, a šta je to s obzirom na drugo pitanje: šta upravo predstavlja tako jedna nedelja, tako jedan period od ponedeljka do nedelje, pa onda opet ponedeljak? Dovoljno je zapitati se kolika je vrednost i značaj sledeće manje jedinice da bismo razumeli da i kad ih saberemo ne može da ispadne mnogo, a dejstvo takvog sabiranja je sem toga i istovremeno vrlo osetno skraćivanje, skupljanje, brisanje i poništavanje. Šta predstavlja dan, računat recimo od trenutka kad sednemo za ručak pa dok opet ne dođe taj trenutak, posle dvadeset i četiri časa? Ništa — iako su to ipak dvadeset i četiri časa! Šta najzad znači jedan čas, proveden na odmaranju, u šetnji ili u trpezariji — čime smo uglavnom iscrpli načine na koje se ovde može provesti ta vremenska jedinica? Opet ništa. Ali sabiranje tih ništa po svojoj suštini ne

može se uzeti ozbiljno. Stvar postaje sasvim ozbiljna tek kad se spustimo do najmanje jedinice: onih sedam puta šezdeset sekundi za koje vreme držimo termometar u ustima da bismo mogli da nastavimo sa ucrtavanjem krivulje — oni su zaista trajali i imali žilavu vrednost; oni su se pretvarali u čitavu malu večnost, oni su sačinjavali slojeve neobične solidnosti u strelovitom promicanju velikog vremena...

Praznik je jedva narušio uobičajeni život u Berghofu. Nekoliko dana ranije postavili su u trpezariji, na desnoj užoj strani zida, kraj »stola loših Rusa«, jednu vitku jelku, i njen miris je u isparenju od bogatih jela dopirao do gostiju i izazivao nešto kao zamišljenost u očima pojedinih lica za sedam stolova. Za večeru dvadeset i četvrtog decembra zatekli su drvo iskićeno šarenim ukrasima: zlatastom kosicom, staklenim kuglama, pozlaćenim jelovim šišarkama, malim jabukama zakačenim u mreže i mnogim slatkišima, a raznobojne svećice gorele su za vreme obeda i kasnije. I u sobama teških bolesnika, pričali su, gorela su drvca: svaki je imao svoje. Preko pošte su poslednjih dana stigli mnogi paketi. I Joahim Cimsen i Hans Kastorp dobili su pošiljke iz njihovog dalekog i ravnog zavičaja, brižljivo upakovane poklone koje su rasprostrli po svojim sobama: zgodno izabrano rublje, kravate, luksuzni predmeti od kože i nikla, kao i mnogo kolača, oraha, jabuka i marcipana — rođaci su sa skeptičnim pogledom posmatrali ove slatkiše, pitajući se da li će ovde ikad doći trenutak da ih se zažele. Šalenova je, kao što je znao Hans Kastorp, spremila paket za njega, a i poklone je ona nabavila, pošto se prvo ozbiljno posavetovala sa ujakom. Bilo je priloženo i pismo Džemsa Tinapela, na debeloj hartiji bez zaglavlja firme, ali otkucano na mašini. U njemu je ujak isporučio svoje i očeve čestitke za praznike, sa željama za skoro ozdravljenje, i iz praktičnih razloga odmah čestitao i nastupajuću Novu godinu, kao što je to, uostalom, učinio i Hans Kastorp kad je u svoje vreme, ležeći u stolici, sastavio konzulu Tinapelu božićnje pismo i poslao ga sa kliničkim izveštajem.

Jelka u trpezariji gorela je, puckarala, mirisala i u glavama i srcima budila svest o ovome času. Svet se bio svečanije obukao: gospoda su imala večernje odelo a žene su stavile nakit, koji im je možda poslala ruka nežnoga muža iz zemalja u ravnici. I Klavdija Šoša bila je zamenila uobičajeni vuneni sviter večernjom haljinom koja je imala nečeg ličnog, ili tačnije nacionalnog: to je bio kostim sa pojasom, svetle boje, izvezen, po svom karakteru, kao narodna nošnja, ruska, ili pak balkanska, možda bugarska, iskićena malim zlatnim šljokicama, i čiji su mnogi nabori davali njenoj pojavi neku neobičnu gipkost i punoću i odlično se slagali sa onim što je Setembrini obično nazivao njenom »tatarskom fizionomijom«, i naročito njenim »vučjim očima«. Za stolom boljih Rusa bilo je mnogo veselosti: tamo je, uz prasak, otpušena prva boca šampanjca, koji se posle pio skoro za svim stolovima. Za stolom rođaka poručila ga je ruska starica, za svoju nećaku i Marusju, ali je častila i druge. Jelovnik je bio odabran; završio se testom sa sirom i sitnim kolačima; potom je došla kafa i liker. S vremena na vreme zahvatio bi plamen kakvu jelovu grančicu koju je trebalo gasiti, i to bi izazvalo vrisku i preteranu paniku. Pred kraj ove svečane večere Setembrini je, u svom običnom odelu i s čačkalicom između zuba, posedeo malo za stolom naših rođaka, zadirkivao gospođu Šter, a zatim se sa nekoliko reči dotakao sina drvodelje iz Nazareta i rabija čovečanstva, čiji se fiktivni rođendan danas proslavlja. Da li je on zbilja živeo, misli Setembrini, ne zna se sigurno. Ali što se onda rodilo, reče, i što je onda započelo svoj pobedonosni, do danas neprekinuti tok, to je ideja o dostojanstvu duše čovekove i ideja jednakosti — jednom rečju, individualna demokratija. U to ime on ispija čašu koju su mu ponudili. Gospođa Šter nađe da su njegove reči »ekvivokne i bezdušne«. Ona se podiže od stola protestujući, a pošto su drugi gosti i inače počeli da odlaze u salon, njenom primeru sledili su i ostali za stolom.

Te večeri društvena zabava dobila je u važnosti i živosti time što je savetniku predat poklon; on je došao na pola časa sa Knutom i Milendonkovom. Ceremonijal je obavljen u salonu sa šaljivim optičkim instrumentima. Odelit ruski poklon sastojao se iz jednog vrlo velikog, okruglog srebrnog tanjira, u čijoj je sredini bio urezan savetnikov monogram, i čija je potpuna neupotrebljivost bila svakome očigledna. Na stolici za odmaranje, koju su mu poklonili ostali gosti, moglo je bar da se leži, iako još nije imala ni pokrivača ni jastuka, već je samo bila prekrivena materijom. Naslon za glavu bio je pokretan, i Berens je odmah probao da li je udobna, ispruživši se po njoj koliko je dug, sa svojim neupotrebljivim tanjirom pod miškom, zatvorio je oči i počeo da hrče kao patroldžija, objavljujući da je on Fafnir sa blagom. Oduševljenje je bilo opšte. I gospođa Šoša smejala se mnogo ovom prizoru, pri čemu su joj se oči skupile a usta ostala otvorena — baš isto onako — pomisli Hans Kastorp — kao što je to bio slučaj kad se smejao Pšibislav Hipe.

Čim je savetnik otišao, gosti posedaše za stolove za igranje. Rusko društvo je zauzelo, kao i uvek, mali salon. Neki od gostiju stajali su u trpezariji oko božićnjeg drveta, posmatrali kako se na metalnim štipaljkama gase ostaci svećica i štrpkali okačene slatkiše. Za stolovima već spremljenim za doručak sedelo je njih nekoliko, daleko jedno od drugog, svako je na svoj način naslanjao glavu na ruku i ćutao za sebe.

Prvi dan Božića bio je vlažan i maglovit. Oni se sad, reče Berens, nalaze u oblacima; ovde gore magle nema. Ali bili oblaci ili magla, tek jaka vlaga se osećala u svakom slučaju. Napadali sneg topio se na površini i postajao porozan i lepljiv. Na obaveznom odmaranju, lice i ruke kočili su se mnogo neprijatnije nego pri mrzlom ali sunčanom vremenu.

Taj dan bio je uveče obeležen muzičkom priredbom, pravim koncertom, sa stolicama poređanim u redove i sa štampanim programom, što je gostima priredila direkcija Berghofa. To je bilo veče pesama na kome je pevala jedna profesionalna pevačica koja je stanovala u mestu i davala privatne časove. Ispod razreza svoje balske haljine, sa strane, nosila je dve medalje, ruke su joj bile kao pritke, a neobična bezbojnost njenoga glasa odavala je na žalostan način razloge zbog kojih se nastanila ovde. Ona je pevala:

Sa sobom nosim
ljubav svoju.

I pijanist koji ju je pratio bio je iz mesta... Gospođa Šoša je sedela u prvom redu, ali je iskoristila pauzu da se povuče, tako da je Hans Kastorp otada mogao mirna srca da sluša muziku (bila je to, na kraju krajeva, ipak muzika), čitajući pri tom tekst pesama odštampan na programu. Neko vreme sedeo je pored njega Setembrini, ali se takođe izgubio pošto je napravio nekoliko jedrih i plastičnih primedaba na račun ovdašnje pevačice i ironično izrazio svoje zadovoljstvo što se, eto, i večeras nalaze u tako intimnom i čestitom domaćem krugu. Da kažemo istinu, Hansu Kastorpu je laknulo kad je ovo dvoje otišlo, ta žena uzanih očiju i taj pedagog, i kad je najzad svoju pažnju mogao slobodno da posveti pesmama. Nalazio je da je to dobro što se u celom svetu, čak i pod najčudnijim okolnostima. svira i peva — verovatno čak i na polarnim ekspedicijama.

Drugi dan Božića nije se ni po čemu razlikovao od kakve nedelje ili čak običnog radnog dana, sem po nekoj nejasnoj svesti da je to ipak bio praznik, a kad je i on prošao, Božić je pripadao prošlosti, ili je — isto bi se tako moglo reći — sad opet ležao u dalekoj budućnosti, na čitavu godinu pred nama: proći će opet dvanaest meseca dok se krug ne sastavi i on iznova dođe — najzad, samo sedam meseca više nego što je Hans Kastorp ovde već proveo.

Ali odmah po Božiću, još pre Nove godine, umre, kako rekosmo, austrijski aristokrata. Rođaci su to doznali od Alfrede Šildkneht, zvane sestra Berta, bolničarke jadnog Frica Rotbajna, koja im je u hodniku ispričala taj događaj držan u tajnosti. Hans Kastorp je slušao sa velikim interesovanjem, delom zato što su znaci života tog austrijskog aristokrate spadali u prve utiske koje je ovde dobio — utiske koji su prvi, kako mu se činilo, izazvali vatru u njegovim obrazima, koja se otada sa njih nije skidala — a delom iz moralnih, skoro da kažemo duhovničkih razloga. On je dugo zadržao Joahima razgovarajući sa kaluđericom, koja je sa zahvalnošću uživala u tom razgovoru, grčevito ga se držeći. Pravo je čudo, reče, što je taj čovek doživeo praznike. Već odavno se pokazalo da je on neobično žilav kavaljer, ali čime je na kraju još disao, to nikome nije bilo jasno. Naravno, već danima se održavao samo zahvaljujući ogromnim količinama kiseonika: samo juče potrošio je četrdeset boca, svaka po šest franaka. To dobro zaseca u kesu, neka gospoda i sama izračunaju, a pri tom treba imati u vidu da njegova supruga, na čijim je rukama potom izdahnuo, ostaje sasvim bez sredstava. Joahim nije odobravao taj izdatak. Čemu to mučenje i veštačko odugovlačenje za skupe pare kod jednog sasvim beznadežnog slučaja? Njemu se ne može uzeti za zlo što je slepo gutao taj skupi gas, pošto su mu ga davali. Ali oni koji su ga lečili trebalo je da pametnije misle i da ga, kad je već tako, prepuste njegovoj neminovnoj sudbini, sasvim nezavisno od prilika, a već pogotovu s obzirom na njih. I živi, najzad, imaju neka prava, i tako dalje. Tome se Hans Kastorp energično usprotivio. Njegov rođak, reče, govori skoro kao Setembrini, bez zazora i poštovanja prema patnji. Taj čovek je najzad umro, i tu prestaje svaka šala, jedino se tako može postupiti da bi se pokazala ozbiljnost, a samrtnik zaslužuje svako poštovanje i svaku čast, u to je Hans Kastorp duboko uveren. On se bar nada da se Berens na kraju nije izbrecnuo na jadnika i izgrdio ga na svoj bezobziran način. Nije bilo potrebno, objasni Šildknehtova. Doduše, pred sam kraj još jednom je pokušao besmisleno da beži, i hteo je da skoči iz postelje, ali i najmanja napomena o besciljnosti takvog poduhvata bila je dovoljna da jednom zasvagda od toga odustane.

Hans Kastorp se potrudio da vidi pokojnika. On je to učinio iz prkosa prema vladajućem sistemu prikrivanja, zato što je prezirao tu egoističnu želju da se ništa ne zna, ništa ne čuje i ne vidi, i što je tome hteo da se suprotstavi samim delom. Za stolom je pokušao da povede razgovor o ovom smrtnom slučaju, ali je naišao na tako jednodušno i tvrdoglavo neprijateljstvo da ga je to postidelo i revoltiralo. Gospođa Šter je bila direktno gruba. Šta mu pada na pamet, upita ga, da o tome govori, i gde se on to vaspitavao? Kućni red štiti njih, pacijente, da dođu u dodir sa takvim stvarima, i najednom se pojavi tako neki žutokljunac i počne o tome da govori sasvim glasno, i to baš kod pečenja, i uz to u prisustvu doktora Blumenkola, koga to svakoga dana može da snađe (ovo tihim glasom, zaklonivši usta rukom). Ako se ovo ponovi, ona će se žaliti. I tada je Hans Kastorp, onako izgrđen, rešio, pa to rešenje i izrazio, da sa svoje strane ode i poseti umrloga druga i kraj odra mu ukaže poslednju poštu. Nagovorio je i Joahima da pođe s njim.

Posredstvom sestre Alfrede pošlo im je za rukom da stupe u pokojnikovu sobu, koja se nalazila na prvom spratu, baš ispod njihovih soba. Dočekala ih je udovica, jedna sitna plavuša raščupane kose, iscrpena nespavanjem, držeći maramicu na ustima, crvena nosa i u debelom mantilu, čiji je okovratnik bila podigla, jer je u sobi bilo vrlo hladno; centralno grejanje je bilo isključeno a balkonska vrata otvorena. Prigušenim glasom dva mlada čoveka kazaše što je trebalo reći, pa zatim, pozvani bolnim pokretom ruke, prođoše kroz sobu do postelje — koračajući snishodljivo na prstima — i stadoše kraj odra, posmatrajući mrtvaca, svaki na svoj način: Joahim sastavljenih peta, upola nagnut, kao da salutira, Hans Kastorp opuštena tela i zamišljen, s rukama preda se prekrštenim, a glavom nagnutom ka ramenu, i sa

izrazom na licu kakav otprilike ima kad sluša muziku. Austrijski aristokrata ležao je s glavom visoko uzdignutom, tako da je telo, ta izdužena struktura i izraz mnogostrukih životnih zbivanja, sa stopalima koja su strčala pod pokrivačem, izgledalo utoliko pljosnatije, gotovo ravno kao daska. Kraj kolena mu je ležao venac cveća, a palmova grana koja je visila iz venca dodirivala je velike, žute, koščate ruke, sklopljene na upalim grudima. Žuto i koščato bilo je i lice sa ćelavom lobanjom, kukastim nosom, istaknutim jagodicama i čupavim, riđim brkovima, usled čije su gustine siva čekinjava udubljenja na obrazima izgledala još dublja. Oči su mu bile čvrsto zatvorene na neki neprirodan način, — silom sklopljene, ne zatvorene, pomisli Hans Kastorp: to se nazivalo poslednjom uslugom, mada se činilo pre radi živih negoli zbog umrlog. To se moralo uraditi odmah posle smrti, jer kad se u mišićima već stvori miozin, to više ne može, onda bi mrtvac ležao i ukočeno gledao, i više nimalo ne bi izgledalo kao da je zaspao.

Kao kakav poznavalac i osećajući se u svom elementu više nego u jednom smislu, Hans Kastorp je stajao kraj odra, upućen u stvar ali pobožan. »Kao da je zaspao«, reče iz čovečnosti, mada je razlika bila velika. A potom je prigušenim glasom, kako to priliči, započeo razgovor sa udovicom austrijskog aristokrate, raspitivao se o mukama njenog supruga, njegovim poslednjim danima i trenucima, o pripremama za prenos tela u Korušku, pokazujući saučešće i upućenost delom medicinske delom duhovničke i moralne prirode. Govoreći razvučenim, unjkavim austrijskim dijalektom, i jecajući s vremena na vreme, udovica izrazi čuđenje što mladi ljudi pokazuju toliko interesovanja za tuđu nesreću, na što Hans Kastorp odgovori da su i oni sami, njegov rođak i on, bolesni, a da je, sem toga, on lično odmalena stajao kraj samrtne postelje svojih bliskih, da je siroče po ocu i majci, i da mu je prema tome smrt već odavno prisno poznata, da tako kaže. Ona ga upita za poziv koji je izabrao. On odgovori da je »bio« inženjer. — Bio? — Utoliko »bio«, što se sad eto isprečila bolest, i sasvim je neodređeno koliko će morati ovde da ostane, a to predstavlja značajan prekid, pa možda i preokret u životu, čovek nikad ne može da zna... (Joahim ga pogleda zaprepašćeno.) A njegov gospodin rođak? — On se sprema da dole postane vojnik, on je kandidat za oficira. O, reče ona, i vojnički zanat je naravno poziv pun ozbiljnosti, vojnik mora računati s tim da u datoj prilici dođe u bliski dodir sa smrću, i sasvim je dobro da se zarana navikne na takav prizor. Ona se oprosti sa mladićima zahvaljujući im i trudeći se da bude ljubazna, što je bilo dostojno poštovanja s obzirom na njen težak položaj i naročito na veliki račun za kiseonik koji joj je suprug ostavio. Rođaci se popeše na svoj sprat. Hans Kastorp je bio zadovoljan posetom i uzbuđen od utisaka koje je dobio.

»Requiescat in pace«, reče on. »Sit tibi terra levis. Requiem aeternam dona ei, Domine. Vidiš, kad se tiče smrti i kad govorimo mrtvima ili o mrtvima, opet stupa na snagu latinski, to je zvanični jezik u takvim prilikama, tu se vidi da je smrt nešto naročito. Ali što se u čast smrti govori latinski, to nije ni iz kakve humanističke kurtoazije, taj jezik mrtvih nije onaj latinski što ga učimo u školi, razumeš, već je prožet sasvim drugim duhom, može se reći sasvim suprotnim. Taj latinski je crkveni latinski, jezik kojim su govorili kaluđeri, jezik srednjega veka, tako neka potmula, monotona, podzemna pesma tako reći. Setembrini u njemu ne bi uživao, nije to ništa za humaniste i republikance i takve pedagoge, taj jezik je prožet drugim duhom, to je onaj suprotni duhovni pravac. Smatram da treba biti načisto u pogledu tih različitih duhovnih pravaca, ili raspoloženja — da se tačnije izrazim; postoje dva: religiozno i slobodoumno. Oba stava imaju svoje dobre strane, ali što ja imam u duši protiv onog slobodoumnog, mislim Setembrinijevog stava, to je što on zamišlja da jedino on ima monopol na ljudsko dostojanstvo, a to je preterano. I onaj drugi stav ima na svoj način mnogo ljudskog dostojanstva, i on daje povoda za mnogo pristojnosti i korektno držanje i

otmenu formu, čak i više nego onaj »slobodoumni«, mada naročito ima u vidu ljudske slabosti i mane, a misao na smrt i prolaznost igra u njemu tako važnu ulogu. Jesi li gledao u pozorištu Don Karlosa i kako je to bilo na španskom dvoru kad se pojavi kralj Filip, sav u crnom sa ordenom podvezice i zlatnog runa, i lagano skine šešir — koji liči gotovo na naš polucilindar — podigne ga visoko i kaže: »Pokrijte glave, gospodo!« ili tako nešto, — sve je to izvanredno odmereno, mora se reći, tu nema ni govora o nekoj nemarnosti i aljkavom ponašanju, naprotiv, a kraljica i kaže negde: »U mojoj Francuskoj bilo je drukčije.« Naravno, njoj je to suviše obazrivo i komplikovano, ona bi htela da je malo veselije, malo više čovečanski. Ali šta znači »čovečanski«? Sve je čovečanski. Ta španska bogobojažljivost i taj smerni i svečani stav i ta stroga odmerenost jesu sasvim dostojanstven oblik ljudske prirode, sasvim čovečanski, rekao bih ja, a s druge strane, iza reči »čovečanski« može se zakloniti svaka aljkavost i labavost, reci i sam.«

»Tu ti dajem za pravo«, reče Joahim. »Ni ja ne mogu da podnesem labavost i aljkavost. Discipline mora biti.«

»Da, to ti kažeš kao vojnik, i ja priznajem da se u vojsci razumeju u te stvari. Udovica je bila sasvim u pravu kad je rekla da ima nečeg ozbiljnog u vašem zanatu, jer vi morate da računate sa najgorim i s tim da ćete se suočiti sa smrću. Vi imate uniformu koja je utegnuta i čista i ima krut okovratnik, to vam daje bienésence. Pa onda, kod vas postoje rang i bezuslovna pokornost, i vi jedno drugom ukazujete svaku poštu, to je sasvim u španskom duhu, iz pobožnosti, to mi se u osnovi sviđa. I kod nas civila trebalo bi da taj duh više vlada, u našim navikama i našem ponašanju, to bih ja više voleo, nalazim da bi bilo prikladnije. Smatram da su svet i život takvi da treba uvek da se oblačimo u crno, da nosimo uštirkanu starinsku špansku kragnu umesto vaše obične, i opštimo među sobom ozbiljno, uzdržano i svečano, uvek misleći na smrt — to bi se meni sviđalo, to bi bilo moralno. Vidiš, i ovo je tako jedna Setembrinijeva zabluda i uobraženost, još jedna, — dobro je što sam u razgovoru na to došao: on ne samo što zamišlja da ima monopol na ljudsko dostojanstvo, već i na moral — sa svojim »praktičnim delanjem« i svojim »aktivističkim priredbama« nedeljom (kao da čovek baš nedeljom nema na što drugo da misli nego na napredak) i sa svojim »sistematskim uklanjanjem patnje« — o čemu ti, uostalom, još ništa ne znaš, ali meni je pričao o tome da bi me poučio — sistematski hoće da odstrani svaku patnju, pomoću leksikona. A šta ćemo ako se meni baš to čini nemoralno? Naravno da mu to neću reći, lako bi me nadgovorio svojim plastičnim jezikom i rekao: »Opominjem vas, inženjeru!« Ali čoveku je dozvoljeno da misli što hoće, najzad — »Sire, podajte slobodu misli«. Da ti kažem nešto«, zaključi Hans Kastorp. (Bili su stigli u Joahimovu sobu i Joahim se spremao za odmaranje.) »Hoću da ti kažem šta sam naumio. Čovek ovde živi vrata do vrata sa samrtnicima i sa najvećim jadom i bedom, ali ne samo da se pravi kao da ga se to ništa ne tiče, već je sve udešeno da ga zaštiti i zakloni, da samo ne dođe s tim u dodir i da ništa od toga ne vidi; pa i austrijskog aristokratu će potajno ukloniti, dok mi užinamo i doručkujemo. Nalazim da je to nemoralno. Gospođa Šter se razbesnela što sam samo spomenuo taj smrtni slučaj, to je, brate, suviše glupo, i mada je ona neobrazovana i misli da se arija »Leise, leise, fromme Weise« nalazi u Tanhojzeru, kao što joj se tu nedavno za stolom dogodilo, ipak bi trebalo da ima moralnija osećanja, a i oni drugi. Dakle, rešio sam da se ubuduće malo više pozabavim teškim bolesnicima i moribundima u ovoj kući, to će mi dobro činiti, — već i ova poseta dobro mi je činila u neku ruku. Jadni Rojter, sećaš se, iz broja dvadeset pet, koga sam onih mojih prvih dana video kroz vrata, mora da je već davno otišao ad penates i da su ga krišom odneli — još onda je imao tako neobično velike oči. Ali drugi su još tu, kuća je puna, neprestano pristižu novi, i sestra Alfreda, ili glavna sestra, ili čak i sam Berens svakako će nam pomoći da dođemo u

vezu sa ponekim od njih, to će se lako udesiti. Recimo neki moribund ima rođendan i mi to doznamo — to se najzad može doznati. Lepo, mi ćemo onda dotičnom — ili dotičnoj — njemu ili njoj, kako to već bude — poslati saksiju cveća, pažnja od strane dvojice nepoznatih kolega, — sa najlepšim željama za ozdravljenje — reč ozdravljenje, iz učtivosti, uvek je na svome mestu. Posle će, naravno, dotičnom reći ko smo mi, i on ili ona u svojoj nemoći isporučiće nam prijateljski pozdrav onako kroz vrata, pa nas možda i pozvati da svratimo na trenutak, i mi ćemo izmenjati s njim nekoliko čovečanskih reči pre nego što ga zanavek nestane. Tako ja to zamišljam. Slažeš li se ti s tim? Što se mene tiče, ja sam u svakom slučaju rešen da tako uradim.«

Joahim nije zbilja imao mnogo šta da kaže protiv ove namere. »To se kosi sa kućnim redom«, reče, »time ćeš ga u neku ruku prekršiti. Ali izuzetno, ako baš želiš, Berens će ti, držim, svakako dopustiti. Možeš se uostalom pozvati na svoj interes za medicinu.«

»Da, između ostalog i na to«, reče Hans Kastorp; jer zaista je njegova želja poticala iz čitavog spleta motiva. Protest protiv egoizma koji je ovde vladao bio je samo jedan od njih. Na to ga je naročito podsticala i potreba njegovog duha da život i smrt shvati ozbiljno i da im ukazuje poštu — potreba koju se nadao da zadovolji i još ojača tim dodirom sa teškim bolesnicima i moribundima, u naknadu za mnogobrojne uvrede kojima je smatrao da je ta potreba inače izložena na svakom koraku, svakoga dana, pa i svakoga časa, i koje su na njegovu žalost samo potvrđivale izvesne Setembrinijeve sudove. Primera je bilo isuviše: kad bismo zapitali Hansa Kastorpa, on bi možda prvo spomenuo takve osobe u Berghofu koje, po vlastitom priznanju, nisu uopšte bile bolesne i koje su ovde došle po svojoj volji, navodeći kao zvaničan razlog lako oboljenje, a u stvari samo radi svog uživanja i što im se sviđao način života ovih bolesnika. Takva je bila već uzgred spomenuta udovica Hesenfeld, jedna živa žena čija je strast bila da se kladi: kladila se sa muškarcima, kladila se za sve i u sve, kladila se za vreme koje će doći, za jela koja će se služiti, za ishod glavnog pregleda i koliko će meseca nekom da odrede za lečenje, kladila na izvesne bobove, saonice, šampione u klizanju na ledu i skijanju na sportskim utakmicama, kladila za ishod ljubavnih intriga među pacijentima, i za stotinu drugih stvari, često sasvim neznatnih i ništavnih, kladila se u čokoladu, u šampanj i ajvar koji bi onda na svečan način služili u restoranu, kladila u novac, u bioskopsku ulaznicu, pa čak i u poljupce, koje će da da ili primi — ukratko, tom pasijom unosila je u trpezariju mnogo živosti i napetosti, premda njeni postupci Hansu Kastorpu nisu, naravno, mogli izgledati sasvim ozbiljni, štaviše činilo mu se da ona samim svojim prisustvom vređa dostojanstvo ovog mesta bolesti i patnje.

Jer on je svim silama u sebi nastojao da štiti to dostojanstvo i uzdiže ga u svojim očima, ma koliko mu to teško padalo posle skoro pola godine provedene među ovim ljudima ovde. Njegovo sve veće upoznavanje sa njihovim načinom života, njihovim navikama i nazorima, nije ga moglo mnogo ohrabriti u njegovoj dobroj nameri. Uzmimo ona dva kicoša od sedamnaest i osamnaest godina koje su zvali »Maks i Moric«, i čija su večernja iskradanja u svrhu bančenja i igranja pokera bila među damama predmet stalnog ogovaranja. Tu skoro, to jest nekih osam dana posle Nove godine (jer ne sme se zaboraviti da dok mi pričamo, vreme neumorno promiče, tiho i neprekidno), za doručkom se bila pronela vest da je maser izjutra zatekao obojicu ispružene na krevetima, u izgužvanom večernjem odelu. Čak i Hans Kastorp se smejao; ali mada ga je ovo vređalo, to nije bilo ništa u poređenju sa pričama o advokatu Ajnhufu iz Jiteborga, jednom četrdesetogodišnjaku sa špicastom bradom i crnim dlakavim rukama, koji je otpre nekog vremena sedeo za stolom Setembrinijevim na mestu prezdravelog Šveđanina; on ne samo što se svake noći vraćao pijan kući, nego nedavno čak ni to nije učinio, već su ga našli kako leži na livadi. On je važio za opasnog Don Žuana, i

gospođa Šter je ukazivala prstom na jednu mladu damu — uostalom verenu u ravnici — koju su videli da u nevreme izlazi iz Ajnhufove sobe, imajući na sebi samo krzneni kaput, a ispod toga, kažu, jedino žersejske gaćice. To je bilo skandalozno — ne samo s obzirom na moral uopšte, već skandalozno i uvredljivo za Hansa Kastorpa lično, s obzirom na njegova duhovna nastojanja. Ovome treba dodati da nije mogao da pomisli na ličnost toga advokata a da se odmah ne seti i male Franciske Oberdank, one skromne devojčice sa pravim razdeljkom, koju je pre nekoliko nedelja dovela ovde njena majka, jedna dostojanstvena gospođa iz provincije. Kad je stigla ovde i posle prvog pregleda, Franciska Oberdank važila je za lako obolelu; ali bilo da je počinila kakve greške u lečenju, bilo da je to bio jedan od onih slučajeva u kojima vazduh prvo nije bio toliko dobar kao lek protiv bolesti koliko je pre svega bio dobar za samu bolest, ili bilo da se to dete zaplelo u kakve intrige i pretrpelo uzbuđenja koja su joj škodila: tek četiri nedelje po njenom dolasku dogodilo se da je, vraćajući se sa jednog pregleda i ušavši u trpezariju, bacila uvis svoju maramicu i uzviknula zvonkim glasom: »Ura, moram da ostanem čitavu godinu!« — na što se celom trpezarijom zaorio homerski smeh. Međutim, samo četrnaest dana kasnije pronela se vest da je advokat Ajnhuf postupio sa Franciskom Oberdank kao hulja. Ova reč, uostalom, ide na naš račun, ili bar na račun Hansa Kastorpa; jer onima koji su proneli tu vest činilo se da ona po svojoj prirodi nije toliko nova da bi upotrebili tako jak izraz. Sležući ramenima, oni su sem toga davali na znanje da je za takve stvari potrebno dvoje i da se verovatno ništa nije dogodilo protiv želje i volje jednog od zainteresovanih. Bar je ovakav bio stav gospođe Šter i njeno moralno reagovanje u dotičnoj aferi.

Karolina Šter bila je užasna. Ako je išta smetalo mladome Hansu Kastorpu u njegovom čestitom duhobnom nastojanju, onda je to bila sama ličnost ove žene i njen način života. Njena stalna lupetanja bila bi mu već dovoljna. Ona je govorila »agonja« umesto »ropac«, nazivala »inzolventnim« onoga za koga je želela reći da je bezobrazan, a o astronomskim pojavama koje dovode do pomračenja Sunca pričala je najgroznije gluposti. Za velike mase napalog snega rekla je da su unele u saobraćaj »veliku preturbaciju« a jednoga dana je zapanjila Setembrinija i on je ostao dugo nem kad mu je saopštila da sad baš čita jednu knjigu uzetu iz sanatorijumske biblioteke, koja će i njega interesovati, naime »Benedeta Cenelia u prevodu od Šilera«![1]

1 Autobiografiju Benvenuta Čelinija preveo je na nemački Gete — Prim. prev.

Ona je volela da upotrebljava trivijalne fraze i izraze koji su zbog svoje neukusnosti i otrcanosti išli na živce mladome Hansu Kastorpu, kao na primer »To je fantastično!« ili »Ti i ne kapiraš!« I pošto je reč »bajno«, koju je moderni žargon dugo upotrebljavao za »sjajno« ili »odlično«, postala sasvim otrcana, izlizana i vulgarna, pa samim tim i zastarela, ona se bacila na najnoviji izraz, naime na reč »moćno«, i nalazila je, bilo u zbilji ili ironiji, da je sve »moćno«, i klizalište, i kolači, i njena temperatura — a ovo je isto tako bilo odvratno. Ovome treba dodati njenu sklonost da ogovara, koja je prelazila svaku meru. Lepo, neka i priča da gospođa Salomon danas nosi najskuplji kombinezon od čipaka pošto ide na pregled pa hoće pred lekarima da se pokaže u finom rublju — to je možda bilo i tačno. I Hans Kastorp je dobio utisak da sama procedura pregleda, nezavisno od ishoda, pričinjava ženama zadovoljstvo, i da se za to koketno obuku i doteraju. Ali šta da se kaže kad gospođa Šter tvrdi da gospođa Rediš iz Poznanja, za koju se pretpostavlja da ima tuberkulozu kičme, mora jedanput nedeljno potpuno gola da šeta pred savetnikom Berensom gore-dole po sobi? To tvrđenje je gotovo isto toliko neverovatno koliko je i nepristojno, ali gospođa Šter tvrdi i kune se u to svim na svetu — mada izgleda neshvatljivo kako ta jadnica može da unosi u takve stvari toliko revnosti i energije i da se toliko pregoni, kad joj njeno sopstveno zdravlje

zadaje mnogo razloga za brigu. Jer ponekad bi dobila nastupe kukavičkog straha i plača, za koje bi joj dala povod njena tobože sve veća »tromost« ili penjanje temperature. Došla bi za sto jecajući, niz njene hrapave, crvene obraze lile bi suze, plakala bi zaklonjena maramicom i govorila da je Berens rešio da je metne u postelju, ali ona hoće da zna šta je rekao iza njenih leđa, kako stvar s njom zaista stoji, ona hoće da pogleda istini u oči! Jednoga dana je na svoj užas primetila da njen krevet stoji svojim donjim krajem u pravcu vrata i od toga otkrića je skoro fras dobila. Ljudi nisu odmah mogli da razumeju otkud taj njen bes, to njeno zgražanje, naročito je Hans Kastorp nije odmah razumeo. Pa šta? šta mari? Zašto da krevet ne stoji kao što stoji? — Za ime božje, pa zar on ne shvata! »Noge napred!...« Podigla je očajnu dreku, i odmah su morali da okrenu krevet, iako je otada ležeći gledala u svetlost, što joj je smetalo da spava.

Sve ovo bilo je zaista neozbiljno; to je vrlo malo išlo naruku duhovnim potrebama Hansa Kastorpa. Jedan strašan događaj, koji se odigrao u to vreme prilikom obeda, napravio je na mladića naročiti utisak. Jedan još nov pacijent, nastavnik Popov, mršav i tih čovek, koji je sa svojom isto tako mršavom i tihom verenicom imao mesto za stolom boljih Rusa, dobio je usred jela jak epileptični napad, i sa onim krikom čiji su demonski i neljudski karakter već mnogi opisali, srušio se na pod i kraj stolice je mlatarao rukama, i nogama, kriveći se i grčeći najgroznije. Za nesreću, baš su im bili servirali ribu, tako da su se mnogi s razlogom uplašili da Popov u svom grču i zanosu ne proguta riblju kost. Nastala je neizreciva uzbuna. Gospođe, na čelu sa gospođom Šter — mada joj recimo gospođe Salomon, Rediš, Hesenfeld, Magnus, Iltis, Levi i ostale nisu ni u čemu ustupale —dobile su sve moguće napade, tako da se poneka ponašala bezmalo kao gospodin Popov. Njihovi krici orili su se dvoranom. Na sve strane videle su se samo grčevito stisnute oči, razjapljena usta i iskrivljena tela. Samo jedna od njih smatrala je da je lepše da se tiho onesvesti. Mnogi su se gušili, pošto je ovaj ludi događaj svakoga iznenadio baš dok je žvakao i gutao.

Jedan deo gostiju pobegao je kroz sve moguće izlaze, čak i kroz vrata što vode na verandu, mada je napolju bilo vrlo vlažno i hladno. Međutim, ceo ovaj događaj dobio je jedno čudno, i ma koliko strahotan bio, još i nelagodno obeležje, i to usled neminovne asocijacije ideja u vezi sa poslednjim predavanjem doktora Krokovskog. Naime, taj analitičar je, u svom izlaganju o ljubavi kao patogenom faktoru, baš u poslednji ponedeljak govorio o padavici i tu bolest, u kojoj je čovečanstvo u predanalitičko doba gledalo čas kao na svetiteljsko, pa čak i proročansko iskušenje, čas kao na delo satanino — rečima upola pesničkim upola neumoljivo naučničkim, nazvao »ekvivalentom ljubavi« i »orgazmom mozga«, ukratko, on je nju tumačio na tako dvosmislen način da su njegovi slušaoci ponašanje nastavnika Popova, tu ilustraciju doktorovog predavanja, morali shvatiti kao gadno otkrovenje i mističan skandal, tako da se u skrivanju i bežanju dama ispoljavala izvesna stidljivost. I sam savetnik je prisustvovao tome ručku, i on je, sa Milendonkovom i još nekim mlađim i snažnijim gostima odneo epileptičara iz trpezarije u hol, onako pomodrelog, zapenušenog, ukrućenog i iskrivljenog, i tu su se mogli videti doktori, glavna sestra i drugi personal kako još dugo vremena obleću oko obeznanjenog, koga su zatim odneli na nosilima. Ali samo kratko vreme potom ugledaše Popova, mirnog i spokojnog, kako u društvu svoje isto tako mirne i spokojne verenice opet sedi za stolom boljih Rusa, i nastavlja svoj ručak, kao da se ništa nije dogodilo!

Hans Kastorp je prisustvovao tome događaju pokazujući sve znake užasavanja i uviđavnosti, ali u suštini — neka mu bog oprosti — ni ovo mu nije davalo utisak nečeg ozbiljnog. Popov je naravno mogao da se zaguši od onog zalogaja ribe, ali u stvari on se nije zagušio, već je, i pored sveg svog nesvesnog besa i šenluka, u sebi ipak sasvim lepo pomalo

pazio. A sad je sedeo, eto, raspoložen, dovršavao obed i pravio se kao da se nikad nije ponašao kao sumanut i pijan, bez sumnje se toga nije čak ni sećao. Ni njegova spoljašnjost nije bila takva da kod Hansa Kastorpa ojača strahopoštovanje prema toj bolesti; i ona je, na svoj način, pojačavala utiske neozbiljne raspuštenosti, kojima je i protiv svoje volje ovde bio izložen i kojima je želeo da se suprotstavi, upuštajući se u bliži dodir sa teškim bolesnicima i moribundima, iako se to protivilo vladajućim običajima u sanatorijumu.

Na istom spratu sa rođacima, nedaleko od njihove sobe, ležala je jedna sasvim mlada devojka, po imenu Leila Gerngros, koja je po kazivanju sestre Alfrede bila na umoru. U roku od deset dana imala je četiri jaka krvoliptanja, i roditelji su joj došli u nadi da je još živu vrate kući. Ali to, izgleda, nije bilo izvodljivo: savetnik je izjavio da jadna mala Gerngrosova ne može da izdrži putovanje. Ona je imala šesnaest ili sedamnaest godina. Hans Kastorp je smatrao da mu se ovde pruža zgodna prilika da ostvari svoj plan sa saksijom cveća i željama za ozdravljenje. Istina, Leila nije imala rođendan, i teško da će ga, bar sudeći po ljudskom razumu, još jednom doživeti, jer je njen rođendan, kao što je Hans Kastorp doznao, padao tek u proleće. Ali to, po njegovom mišljenju, nije trebalo da bude smetnja za ovakvo ukazivanje pošte i milosrđa. Na jednoj prepodnevnoj šetnji do »Mesta«, u blizini kasina ušao je sa rođakom u cvećarnicu, i dok je širokim grudima udisao taj vlažni vazduh, ispunjen mirisom zemlje i cveća, kupio je jednu lepu saksiju hortenzija i dao nalog da se pošlje u sanatorijum maloj mučenici, anonimno, sa kartom na kojoj je samo stajalo »Od dva suseda, sa najlepšim željama za ozdravljenje«. Sve je to radio s radošću, prijatno opijen mirisavim isparenjem cveća i mlakom toplinom u dućanu, od koje su mu, posle hladnoće spolja, oči zasuzile; srce mu je lupalo, ispunjeno osećanjem neke pustolovne smelosti i uverenjem u umešnost njegovog skromnog pothvata, kome je u sebi pridavao simbolično značenje.

Leila Gerngros nije imala privatnu bolničarku, već je stajala pod neposrednim nadzorom gospođice fon Milendonk i oba lekara; ali sestra Berta ju je obilazila, i ona je mladićima saopštila kakvo je dejstvo imala njihova pažnja. U skučenom svetu svog beznadežnog položaja, ova mala devojčica se obradovala kao dete pozdravu tih stranaca. Cveće joj je stajalo kraj postelje, ona ga je milovala pogledom i rukama, brinula se da ga zalivaju, i umilno bi ga gledala svojim izmučenim očima čak i kad bi je spopao najjači kašalj. I njene roditelje — majora u penziji Gerngrosa i gospođu — to je isto tako darnulo i obradovalo, i pošto nisu čak ni pokušali da odgonetnu ko su darodavci, jer nisu poznavali nikoga u kući, to se Alfreda Šildkneht, kao što je priznala, nije mogla uzdržati a da ne podigne koprenu sa tajne i ne imenuje rođake kao pošiljaoce cveća. Ona im je prenela molbu roditelja i ćerke da ih posete kako bi im zahvalili, i tako, dva dana kasnije, predvođeni kaluđericom, uđoše obojica na prstima u sobu male mučenice Leile.

Samrtnica je bila neobično ljupko plavokoso stvorenje, sa očima plavim kao spomenak. Uprkos strašnom gubitku krvi i teškom disanju samo pomoću jednog sasvim nedovoljnog ostatka još dobrog plućnog tkiva, ona je davala istina slabačak, ali u stvari ne bedan izgled. Zahvalila im je i ćaskala malo tamnim ali prijatnim glasom. Na njenim obrazima pojavi se neki ružičast sjaj i više se nije gubio. Hans Kastorp je, kao što se i očekivalo, objasnio prisutnim roditeljima i njoj svoj postupak, govoreći prigušenim i uzbuđenim glasom, sa delikatnom snishodljivošću. Nije trebalo mnogo — bar u duši ga je nešto gonilo na to — pa da klekne kraj postelje, i dugo je u svojoj ruci držao Leilinu ruku, mada je ta vrela ručica bila ne samo vlažna već upravo mokra, jer je sekrecija znoja bila kod tog deteta ogromna: ona se neprestano toliko znojila da bi joj se meso već davno smežuralo i isušilo da nije požudno pila limunadu, od koje je pun bokal stajao na njenom stočiću, i tako donekle nadoknađivala ono što je transudacijom gubila. Roditelji, onako utučeni, održavali su ovu kratku konverzaciju

kako to uljudnost nalaže, raspitujući se o zdravlju rođaka i postavljajući i druga konvencionalna pitanja. Major je bio čovek širokih pleća, niska čela i nakostrešenih brkova — pravi div; svako je mogao jasno videti da je njegov organizam sasvim nevin u pogledu telesne dispozicije i prijemljivosti njegove ćerčice. Krivicu za to snosila je očigledno njegova žena, sitno stvorenje nesumnjivo tuberkuloznog tipa, čija je savest izgleda i patila zbog tog udesa. Jer kad su se posle desetak minuta na Leili pokazali znaci umora, ili tačnije prenadraženosti (rumenilo na njenim obrazima pojačalo se, dok su njene spomenak-oči dobile nespokojan sjaj), i kad su se rođaci, na znak sestre Alfrede, oprostili, gospođa Gerngros ih je ispratila do ispred vrata i u hodniku počela da optužuje sebe, što je čudno dirnulo Hansa Kastorpa. Od nje, samo od nje to potiče, uveravala ih je utučena, njeno siroto dete je to moglo dobiti samo od nje, njen muž nema u tome nimalo udela, nema s tim nikakve veze. Ali i ona je, mogu joj verovati, to imala samo neko vreme, samo malo i u lakoj formi, samo kratko vreme, još kao devojka. Ona je, posle, bolest sasvim savladala i sasvim se izlečila, bar kako su je uveravali; jer ona je htela da se uda, tako je rado želela da se uda i da živi, i to joj je i pošlo za rukom, sasvim izlečena i zdrava ušla je u brak sa svojim dragim mužem, jakim i zdravim kao dren, koji sa svoje strane nikad nije ni pomišljao na takve stvari. Ali ma koliko da je bio čist i snažan — njegov uticaj nije mogao da spreči nesreću. Jer kod deteta se, eto, — a to je strašno — opet pojavilo već pokopano i zaboravljeno zlo, dete ga nije moglo savladati, ono će od toga umreti, dok je ona, majka, sve to prebrodila i došla u bezopasno doba, — jadno malo stvorenje umire, lekari nemaju više nikakve nade, a samo ona snosi krivicu za to, ona sa svojim prošlim životom.

Mladići pokušaše da je uteše, rekoše nekoliko fraza o mogućnosti kakvog srećnog preokreta. Ali majorica samo uzdahnu i još jednom im zahvali na svemu, na hortenziji i što su svojom posetom dete malo razonodili i usrećili. Jadnica, eto, leži i muči se, usamljena, dok druga mlada stvorenja uživaju život i igraju sa lepom mladom gospodom — čak ni bolest ne može da uguši želju za igrom. Oni su joj doneli malo sunca. Gospode bože, možda joj je to poslednja radost. Hortenzija je za nju kao uspeh na balu, a razgovor sa dva fina kavaljera kao kakav lep mali flirt, to je ona, majka, sasvim lepo zapazila.

Ove reči napravile su mučan utisak na Hansa Kastorpa, pogotovu što je majorica povrh svega još i reč flirt izgovorila pogrešno, ne kako je Englezi izgovaraju, već sa običnim i, što ga je neizmerno vređalo. Sem toga, on nije bio nikakav fini kavaljer, on je malu Leilu posetio u znak protesta protiv egoizma koji ovde vlada i u duhu medicinskom i duhovničkom. Kratko rečeno, bio je malo neraspoložen završetkom koji je ova stvar dobila, ukoliko je u pitanju majoričino shvatanje, ali je inače bio neobično oduševljen i zadovoljan što je sproveo u delo svoju nameru. Naročito dva utiska su mu se od toga urezala u um i dušu: miris zemlje u cvećarnici i vlažne Leiline ruke. I pošto je već učinio prvi korak, još istoga dana je ugovorio sa sestrom Alfredom da poseti njenog bolesnika, Frica Rotbajna, kome je sa njegovom bolničarkom bilo strašno dosadno, iako mu je, po svemu sudeći, ostalo još sasvim malo da živi.

Ništa nije pomoglo dobrome Joahimu, morao je da mu pravi društvo. Kastorpovo oduševljenje i želja da čini dobro bili su jači od Joahimove antipatije koju je ovaj smeo da izrazi samo ćutanjem i obarajući oči, jer je inače ne bi mogao obrazložiti a da ne ispolji nedostatak hrišćanskih osećanja. Hans Kastorp je to vrlo dobro uviđao i iz toga izvlačio koristi za sebe. On je dobro razumeo i militarističke razloge tog nezadovoljstva. Ali ako su ovakvi postupci njega samog oduševljavali i činili srećnim, ako su njemu izgledali probitačni? Onda je morao preći preko Joahimovog muklog otpora. Posavetovao se sa njim da li i mladom Fricu Rotbajnu treba poslati ili odneti cveće, iako je ovaj moribund pripadao

muškom rodu. Hans Kastorp je od srca želeo da tako učini; cveće je, smatrao je on, uvek dobro za takvu priliku; ideja sa hortenzijom, koja je bila ljubičasta i lepog oblika, neobično mu se dopala; i tako je došao do zaključka da se Rotbajnov pol neutrališe njegovim finalnim stadijumom i da nije potrebno da ima rođendan da bi mu se poklonilo cveće, pošto sa samrtnicima treba postupati kao da stalno imaju rođendan. Odlučivši tako, on s rođakom opet potraži onu toplu atmosferu cvećarnice, ispunjenu mirisom zemlje i cveća, i sa poprskanom i mirisavom kitom ruža, karanfila i šeboja on uđe u sobu gospodina Rotbajna, predvođen Alfredom Šildkneht, koja je već prijavila dolazak mladih ljudi.

Ovaj teški bolesnik, kome jedva da je bilo dvadeset godina, ali koji je već imao malo proređenu i sedu kosu, a kožu kao vosak i ispijenu, sa velikim nosom i velikim ušima, bio je do suza dirnut ovom posetom i razonodom — on se zaista zaplaka usled slabosti, pozdravljajući se sa rođacima i primajući cveće, ali tim povodom poče odmah da govori, mada gotovo samo šapatom, o evropskoj trgovini cvećem i o njenom sve većem razvitku, o silnom izvozu vrtarskih rasadnika u Nici i Kanu, o vagonima i paketima cveća koje se iz tih mesta svakodnevno šalje na sve strane, o velikim tržištima u Parizu i Berlinu i o snabdevanju Rusije. Jer on je bio trgovac, i njega je interesovala trgovina i ona će ga interesovati do kraja života. Njegov otac, fabrikant lutaka u Koburgu, bio ga je radi usavršavanja poslao u Englesku — šaputao je — i on se tamo razboleo. Međutim, smatrali su da njegova vatra dolazi od tifusa i tako su ga i lečili, to jest podvrgli ga dijeti, dobijao je samo tanke supe, usled čega je ovoliko oslabio. Ovde je smeo sve da jede, i on je to i radio: sedeo je u krevetu i jeo u znoju lica svoga i trudio se.da se nahrani. Ali bilo je već suviše dockan, bila su mu na žalost zahvaćena i creva, uzalud su mu od kuće slali suv jezik i jegulju, on više ništa nije podnosio. Sad se njegov otac, koga je Berens telegrafski pozvao, nalazi na putu ovamo; jer kod njega, Frica, treba izvršiti jednu odsudnu operaciju, resekciju rebara, u svakom slučaju žele da bar pokušaju s tim, iako su izgledi nikakvi. Rotbajn je i o tome šaputao vrlo trezveno, pa je čak i pitanje operacije posmatrao sasvim sa poslovne strane — jer dok god živi, eto, on će stvari posmatrati pod tim trgovačkim uglom. Trošak, šaputao je on, iznosi hiljadu franaka, u šta je uračunata i anestezija kičme, jer u obzir dolazi bezmalo ceo grudni koš, šest do osam rebara, i sad se samo postavlja pitanje da li vredi u to ulagati novac. Berens ga bodri i nagovara, ali jasno je da je to u njegovom interesu, dok je pitanje da li je to i u njegovom, Rotbajnovom, interesu i da li možda neće biti bolje da lepo umre ne odvajajući se od svojih rebara.

Bilo je teško dati mu neki savet. Rođaci su smatrali da prilikom kalkulacije treba uzeti u obzir i izvanrednu hiruršku sposobnost savetnikovu. Složiše se najzad da odluku prepuste starome Rotbajnu, koji samo što nije stigao. Kad su se rastajali, mladi Fric se opet zaplaka, i mada je to dolazilo samo usled slabosti, suze koje je prolio bile su u čudnoj suprotnosti sa suvom trezvenošću njegovog načina mišljenja i izlaganja. On zamoli gospodu da mu opet dođu, i oni mu to rado obećaše, ali više ne stigoše da to učine. Jer pošto je još te večeri stigao fabrikant lutaka, iduće prepodne izvršena je operacija, posle koje mladi Fric nije više mogao nikoga da primi. A dva dana kasnije, Hans Kastorp vide, prolazeći sa Joahimom, da se Rotbajnova soba trese. Sestra Alfreda je sa svojim koferčetom već bila napustila sanatorijum Berghof, pošto su je hitno pozvali kod drugog moribunda u drugi sanatorijum, i, uzdišući, sa uzicom svoga cvikera prebačenom preko uveta, ona se uputila tamo, jer je to bila jedina perspektiva koja joj se ukazivala.

Kakva »prazna«, slobodna soba, u kojoj se trese, dok su dvostruka vrata širom otvorena a nameštaj ispreturan, što se viđalo u prolazu, kad se odlazi u trpezariju ili u šetnju—takva soba bila je rečit, pa ipak tako običan prizor, da se na to jedva obraćala pažnja, pogotovu kad

je čovek i sam, u svoje vreme, dobio jadnu na takav način »oslobođenu« i istresenu sobu, u kojoj se potom sasvim odomaćio. Ponekad se znalo ko je ranije stanovao u tom broju, i to je uvek bilo povod za razmišljanje. Tako je bilo i ovoga puta, i tako i osam dana kasnije, kad je Hans Kastorp u prolazu ugledao u istom stanju sobu male Leile Gerngros. U ovom poslednjem slučaju, u prvom trenutku njegov razum se bunio protiv onog što je unutra video. Stajao je i posmatrao, zamišljen i zbunjen, kad uto naiđe savetnik.

»Stojim ovde i gledam kako tresu«, reče Hans Kastorp. »Dobar dan, gospodine savetniče. A mala Leila...«

»Tja —«, odgovori Berens i sleže ramenima. A posle jedne pauze, kojom je ovaj gest još jače istaknut, on dodade:

»Vi ste joj se u poslednjem času još sasvim propisno udvarali. To mi se dopada od vas, što se malčice interesujete za moje ptičice-plućaše u njihovim kavezima, s obzirom da ste vi relativno krepki. Lepa crta, ne, ne, nemojte se braniti, to je sasvim lepa crta vašega karaktera. Hoćete li da vas ponekad, kad se ukaže prilika, gdekom malčice predstavim? Imam ja takvih ptičica — ako vas samo interesuje. Eto, sad na primer hoću da skoknem do moje

»prepunjene«. Hoćete li da pođete sa mnom? Predstaviću vas prosto kao saosećajnog sapatnika.«

Hans Kastorp reče da mu je savetnik prosto skinuo reč sa usta i ponudio baš ono za šta je i sam hteo da ga zamoli. Sa zahvalnošću će iskoristiti ovu dozvolu i pridružiti mu se. Nego, ko je to, ta »prepunjena«, i kako da razume to ime.

»Bukvalno«, reče savetnik. »Sasvim doslovce i bez metafore. Neka vam sama ispriča.«

Posle nekoliko koračaji bili su već pred sobom te »prepunjene«. Savetnik uđe kroz dvostruka vrata, rekavši svome pratiocu da čeka. Dok je Berens ulazio, iz sobe dopre zvuk zvonkog i veselog smeha i reči, ali se osećalo da se ta osoba pri tom guši i dahće, — i sve opet umuče kad se vrata zatvoriše. Međutim, taj smeh je dočekao i saosećajnog gosta, kad mu je nekoliko minuta kasnije bilo dopušteno da uđe i kad ga je Berens predstavio plavoj dami koja je ležala u postelji i radoznalo ga posmatrala svojim plavim očima. S jastukom pod leđima, ležala je upola sedeći, vrlo nemirna, i neprestano se smejala, jasnim i zvonkim smehom, dišući s naporom, ali tako kao da je uzbuđuje i golica to zaptivanje. Svakako se smejala i načinu na koji joj je savetnik predstavio gosta, i dok je Berens izlazio, doviknula mu je više puta »Zbogom« i »Hvala lepo« i »Do viđenja«, mašući mu rukom; potom uzdahnu zvučno, uz čitavu kaskadu zvonkoga smeha, i pritište rukama svoje pod batistenom košuljom ustalasane grudi. Nogama nije nikako mogla da miruje. Zvala se gospođa Cimerman.

Hans Kastorp ju je poznavao površno iz viđenja. Nekoliko nedelja ona je sedela za stolom gospođe Salomon i onog proždrljivog gimnaziste i uvek se mnogo smejala. Zatim je nestala, a da mladi čovek na to nije više ni obraćao pažnju. Svakako je otputovala kući, možda je pomislio, ukoliko je uopšte nešto mislio kad je više nije primetio. I sad ju je našao ovde pod imenom »prepunjene« i čekao da mu se to objasni.

»Hahahaha!« cvrkutala je ona biserastim, golicavim smehom, ustalasanih grudi. »Strašno smešan čovek, taj Berens, neverovatno smešan i zabavan, prosto da se čovek iskrivi od smeha. Sedite samo, gospodine Kastene, gospodine Karstene ili kako se zovete, tako vam je smešno ime — ha, ha, hi, hi, — izvinite! Sedite tu na stolicu kraj mojih nogu, ali dozvolite mi da se praćakam, ne mogu a... — ha... a!« uzdahnu najednom otvorenih usta, zatim opet zacvrkuta: »Ne mogu nikako bez toga.«

Bila je skoro lepa, imala je jasne, malo suviše izrazite crte i mali podvaljak. Ali usne su joj bile modrikaste, a i vrh nosa imao je tu boju, bez sumnje što joj je nedostajalo vazduha.

Njene simpatično mršave ruke, koje su lepo pristajale uz čipkaste manžetne na spavaćici, nisu mogle da miruju kao ni noge. Vrat joj je bio kao u devojke, sa »jamicama« nad nežnim ključnjačama, a i njene grudi, koje su se pod linonom nemirno i brzo dizale i spuštale boreći se sa smehom i zaptivanjem, izgledale su nežne i mladalačke. Hans Kastorp je rešio da i njoj pošalje ili donese lepo cveće, poprskano i mirisavo, sa eksportnih rasadnika u Nici i Kanu. Sa izvesnom zebnjom pridružio se lepršavoj i zadihanoj veselosti gospođe Cimerman.

»A vi, znači, obilazite ovde teške slučajeve?« upita ona. »Kako je to zanimljivo i ljubazno od vas, ha, ha, ha, ha! Zamislite samo, ja uopšte nisam težak slučaj, to jest, ja to uopšte nisam bila, sve doskora... dok mi se nedavno nije dogodilo... Čujte samo pa recite onda da to nije najsmešnije što vam se u životu može dogoditi...« I naprežući se da diše, uz tirili i ćijući, ona mu ispriča šta joj se dogodilo.

Došla je ovamo malo bolesna — bolesna, naravno, jer inače ne bi dolazila, čak možda i ne sasvil lako, ali pre lako nego teško. Pneumotoraks, taj još mladi izum hirurške tehnike koji je brzo postao toliko omiljen, pokazao se sjajno i u njenom slučaju. Operacija je bila savršeno uspela, stanje zdravlja gospođe Cimerman napredovalo je najlepše, njen muž — jer ona je bila udata, mada bez dece — mogao je očekivati da će mu se vratiti kroz tri-četiri meseca. I onda je ona zabave radi napravila izlet u Cirih — nikakav drugi razlog za to putovanje nije postojao, samo zabava. I ona se zbilja i zabavljala, od sveg srca, ali je pri tome primetila da treba da se napuni, i taj posao poverila je jednom tamošnjem lekaru. Jedan vrlo prijatan, smešan mlad čovek, hahaha, hihihi! — a šta se dogodilo? On je nju prepunio! Drukčije ge to ne može kazati, ta reč kaže sve. On je imao najbolje namere, ali bez sumnje da mu stvar nije bila dovoljno poznata, tek ukratko: tako prepunjena, a to znači sa srcem koje je lupalo i jedva dišući — ha, hihihi! — stigla je ovde, i Berens, koji je strašno praskao, odmah ju je strpao u krevet. Jer sad je ona ozbiljno bolesna — ne baš težak slučaj, ali upropašćena, upuštena — hahaha, kakvo mu je to lice, zašto pravi tako smešno lice? I ona se smejala tom licu, pokazujući ga prstom, toliko smejala da joj je i čelo počelo da modri. Ali najsmešniji je, reče, Berens sa svojim praskanjem i grubostima — unapred je već morala da se smeje kad je primetila da je prepunjena. »Vi se nalazite apsolutno u smrtnoj opasnosti!« dreknuo je na nju bez okolišenja i uvijanja, takav jedan medved, hahaha, hihihi — izvinite.

Bilo je nejasno zbog čega se ona tako zvonko smejala savetnikovoj izjavi — da li samo zato što je izjava »gruba« i što u nju nije verovala, ili pak, mada je u to verovala — jer najzad, morala je verovati — što je nalazila da je sama stvar, to jest životna opasnost u kojoj se nalazila, nešto strašno smešno. Hans Kastorp je imao utisak da je ovo poslednje slučaj i da se ona tako kikoće, cvrkuće i ćurliče zaista samo zato što je lakomislena kao dete i nerazumna kao pile — a to on nije odobravao. Ipak joj je poslao cveće, ali više nikad nije video smešljivu gospođu Cimerman. Jer pošto se još nekoliko dana održavala pomoću kiseonika, ona je najzad propisno umrla na rukama svoga telegrafski dozvanog supruga — prava pravcata guska in folio, kako to reče savetnik, od koga je Hans Kastorp ovo i doznao.

Ali još pre toga, saosećajni i preduzimljivi duh Hansa Kastorpa napravio je, uz pomoć savetnika i bolničkog osoblja, druge veze sa teškim bolesnicima u kući, a Joahim je morao svuda s njim. Morao je da ide s njim kod sina Tous les doux, drugog sina koji je još ostao, jer je kod prvoga soba već davno istresena i okađena sa H2SO. Pa onda, kod dečaka Tedija, koji je tu skoro došao, iz internata zvanog Fredericijanum, pošto je njegov slučaj bio suviše težak da bi u njemu ostao. Pa onda, kod jednog Rusa nemačkog porekla, Antona Karlovića Fergea, činovnika osiguravajućeg društva, jednog dobroćudnog mučenika. Pa onda kod zlosrećne a pri tom tako koketne gospođe fon Malinkrot, koja je kao i drugi dobila cveće i koju je Hans Kastorp u prisustvu Joahimovom štaviše često i kašom hranio... Vremenom su stekli glas

samarićana i milosrdne braće. Setembrini je jednoga dana u tom smislu i oslovio Hansa Kastorpa.

»Sto mu gromova, inženjeru, čujem o vama čudne stvari. Odali ste se milosrđu? Trudite se da Se iskupite dobrim delima?«

»Ne vredi o tome ni govoriti, gospodine Setembrini. Nema u tome ničeg zbog čega bi se trebalo hvaliti. Moj rođak i ja...«

»Ama, ne mešajte u to svoga rođaka! Samo vi ste u pitanju i kad se o obojici govori, to je sigurno. Potporučnik je dostojan poštovanja, ali on je jednostavna i neugrožena priroda, koja vaspitaču ne zadaje nikakve brige. Ne možete me ubediti da je on taj koji vodi. Važniji ste vi, ali ste i više ugroženi. Vi ste, ako se tako mogu izraziti, siroče života — o vama se treba starati. Uostalom, vi ste mi dozvolili da se o vama staram.«

»Svakako, gospodine Setembrini. Jednom zasvagda. To je od vas vrlo ljubazno. A ono »siroče života« lepo je rečeno. Šta ti sve ne padne na pamet jednom književniku! Ne znam da li treba da se ponosim tim imenom, ali zvuči lepo, to moram reći. Da, i ja se, eto, staram malo o »deci smrti«, na to ste bez sumnje maločas mislili. Ovda-onda, kad imam vremena, zainteresujem se, sasvim uzgred, ne zanemarujući uglavnom nimalo svoje lečenje, za ponekog teškog i ozbiljnog bolesnika, razumete me, za one koji ovde nisu došli da se zabavljaju i da teraju kera, već koji umiru.«

»A ipak je pisano: Ostavite neka mrtvi pokopaju svoje mrtvace«, reče Italijan.

Hans Kastorp podiže ruke i napravi izraz lica kao da će reći da je mnogo štošta napisano i da je teško pronaći ono što valja i po tome se upravljati. Naravno, verglaš je istakao jedno neprijatno stanovište, to se moglo i očekivati. Ali mada je Hans Kastorp i dalje bio spreman da mu pokloni pažnju, nalazio da je njegove pouke, sasvim bez obaveze, vredno saslušati i bio gotov da se opita radi podvrgne njegovom vaspitnom uticaju, ipak nije ni pomišljao da se radi kakvog pedagoškog shvatanja odrekne pothvata koji su mu i dalje izgledali na neki način probitačni i od velikog značaja, uprkos stare gospođe Gerngros i njene priče o »lepom, malom flirtu«, i uprkos prozaične prirode sirotoga Rotbajna i glupog ćurlikanja »prepunjene« gospođe Cimerman.

Sin gospođe Tous les doux zvao se Lauro. I on je dobio cveće, ljubičice iz Nice, što mirišu na zemlju, »od dvojice saosećajnih suseda, sa najlepšim željama za ozdravljenje«, i pošto je anonimnost bila najzad samo formalna, jer je svako već znao od koga potiču ti pokloni, sama gospođa Tous les doux, ta crnobleda majka iz Meksika, prišla je rođacima, susrevši ih jednom u hodniku, i zahvalila im, pozivajući ih kloparavim rečima, ali pre svega tužnim gestovima, da dođu i lično prime zahvalnost od njenog sina — de son seul et dernier fils qui allait mourir aussi. Oni pođoše smesta. Pokazalo se da je Lauro bio neobično lep mladić vatrenih očiju, orlovskog nosa i drhtavih nozdrva, sa divnim usnama više kojih su izbijali crni brčići. Ali njegovo ponašanje bilo je tako razmetljivo i teatralno da su gosti, Hans Kastorp ništa manje nego Joahim Cimsen, bili radosni kad su se vrata bolesnikove sobe za njrša opet zatvorila. Jer dok je gospođa Tous les doux — u svome crnom kašmirskom šalu, sa crnim velom svezanim pod bradom, sa poprečnim borama na uzanom čelu i ogromnim kesicama pod očima crnim kao ugljen — povijenih kolena koračala gore-dole po sobi, sa jednim krajem svojih velikih usta bolno opuštenim, prilazeći s vremena na vreme mladićima koji su sedeli na rubu postelje, da bi im kao papagaj ponovila svoju tragičnu frazu: »Tous le dé, vous comprenez, messié… Premiérement l'un et meintenant l'autre« — dotle je lepi Lauro, takođe na francuskom, izgovarao proderanim, drhtavim glasom nepodnošljivo bombaste fraze, govorio da želi da umre kao junak, comme héros,à l'espagnol, kao i njegov brat, de même que son fier jeune frère Fernando, koji je takođe umro kao

španski junak. On je mlatarao rukama, razdrljio je košulju da udarcima sudbine podnese svoje žute grudi, i tako se ponašao dok napad kašlja nije ugušio njegovo hvalisanje i na usne mu naterao retku, ružičastu penu, a rođacima dao povoda da na prstima iziđu iz sobe.

Oni više nisu govorili o poseti kod Laura, pa čak i u sebi svaki se uzdržao od suda o njegovom ponašanju. Obojici se više svidelo kod Antona Karlovića Fergea iz Petrograda, koji je, sa svojim velikim dobroćudnim brkovima i isto tako dobroćudnim izrazom svoje isturene jabučice, ležao u postelji i lagano i teško se oporavljao od pokušaja da mu se da pneumotoraks, što ga za dlaku nije na mestu koštalo života. On je tada dobio jak šok, pleurašok — neprijatna pojava koja se javlja kod te moderne operacije. Ali kod njega je pleurašok dobio izuzetno opasan oblik, kao potpun kolaps i sasvim opako gubljenje svesti, bio je tako težak da je operacija morala da se prekine i odloži na neodređeno vreme.

Dobroćudne sive oči gospodina Fergea raširile bi se a lice bi mu potamnelo kad god bi počeo da govori o tom događaju, koji mora da je za njega bio užasan. »Bez narkoze, gospodo. Dobro, mi je ne podnosimo, u ovom slučaju to nije dozvoljeno, čovek to shvata i kao razuman stvor pomiri se sa sudbinom. Ali lokalna anestezija ne doseže duboko, gospodo, od nje utrne samo meso spolja, osećate kad vas otvaraju, istina samo kao neko stiskanje i gnječenje. Ležim ja tako, pokrivena lica, da ne vidim. ništa, dok me s desne strane drži asistent a s leve glavna sestra. Osećam kao da me neko stiska i gnječi, to mi otvaraju meso i kleštima ga posuvraćaju. Ali tada čujem kako gospodin savetnik kaže: »Tako!« i u tom trenutku, gospodo, on poče da opipava plućnu maramicu nekim tupim instrumentom — mora da bude tup da ne probije pre vremena; opipava da bi našao mesto gde će da probode i uduva gas, i dok on to radi, dok tako prelazi instrumentom po maramici, — gospodo, gospodo, tada osetih da je sa mnom svršeno, potpuno svršeno, nastade nešto apsolutno neopisivo. Plućna maramica, gospodo, ne sme da se pipa, u to se ne sme i ne treba da dira, to je tabu, ona je zaštićena mesom, izolovana i nepristupačna, jednom zasvagda. A on je, međutim, otkrio i pipa po njoj. Gospodo moja, e tada mi je pozlilo — nikad ne bih verovao da takvo jedno dozlaboga odvratno i ogavno osećanje uopšte postoji na zemlji ili drugde sem u paklu. Padoh u nesvest — u tri nesvesti najednom — u zelenu, u sivu i u ljubičastu. Sem toga, u toj nesvesti je zaudaralo, pleurašok mi, gospodo, udario na čulo mirisa, smrdelo je preko svake mere na sumporvodonik, tako mora da smrdi samo u paklu, i na sve to, dok sam se gubio, čujem svoj smeh, ali ne smejem se kao čovek, ne, to je bio najnepristojniji i najodvratniji smeh koji sam ikad u životu čuo, jer kad vam neko pipa maramicu, gospodo moja, to je kao kad bi vas golicao na najinfamniji, najstrašniji i najnečovečniji način, takva vam je i nimalo drugačija ta prokleta muka i sramota, to vam je pleurašok, od koga neka vas Gospod sačuva.«

Često, i uvek tamneći od užasa, vraćao se Anton Karlović Ferge na taj »ogavni« doživljaj, i nije malo strahovao što će se ponoviti. Uostalom, on je odmah rekao da je jednostavan čovek, od koga je sasvim daleko sve »uzvišeno« i kome se ne mogu postavljati nikakvi naročiti zahtevi duhovne i osećajne prirode, kao što ih ni on nikome ne postavlja. Posle toga objašnjenja, pričao je prilično zanimljivo o svom ranijem životu, iz koga ga je onda bolest izbacila, o životu agenta osiguravajućeg društva protiv požara: iz Petrograda je preduzimao daleka putovanja na sve strane, po celoj Rusiji, a dužnost mu je bila da obilazi osigurane fabrike i ispita stanje onih koje su bile privredno sumnjive: jer statistički je dokazano da većina požara izbija u fabrikama čiji poslovi idu rđavo. Zato su ga i slali da pod ovim ili onim vidom ispita rad u preduzeću i izvesti svoju banku da bi se povećanim reosiguranjem ili podelom premija na vreme sprečili osetni gubici. Pričao je kako je putovao zimi po ogromnom carstvu, kako se po užasnom mrazu vozio noću na velikim saonicama na kojima

se leži pod guberima od ovčije kože, i kako bi, kad se probudi, ugledao kako kao zvezde sijaju iznad snega kurjačke oči. Sa sobom je u sanduku nosio smrznut provijant, čorbu i beli hleb, koji bi onda s uživanjem raskravili na stanicama gde se menja zaprega, i hleb bi onda bio kao i prvog dana. Zlo bi bilo jedino kad bi uz put najednom nastala jugovina: jer onda bi se parčići smrznute čorbe istopili i sve iscurilo.

Tako je pričao gospodin Ferge, prekidajući se s vremena na vreme uzdasima i dodajući da je sve to bilo vrlo lepo, samo kad ne bi morali opet da pokušaju da mu dadu pneumotoraks. On nije pričao ni o čemu »uzvišenom«, ali to su bile činjenice, i to zanimljive, naročito za Hansa Kastorpa, koji je smatrao da je za njega korisno da čuje štogod o ruskom carstvu i njegovom načinu života, o samovarima, pirogu, kozacima i drvenim crkvama, sa mnogim glavičastim tornjevima, koji liče na kolonije pečuraka. Tražio je od gospodina Fergea da mu priča i o tamošnjim ljudima, o njihovoj severnjačkoj i baš zato u njegovim očima utoliko čudnijoj egzotici, o primesi azijatske krvi koja teče u njihovim žilama, o isturenim jagodicama, o finsko-mongolskom obliku njihovih očiju, i slušao je sve to sa antropološkim interesovanjem; tražio je da gospodin Ferge govori i ruski: — pod njegovim dobroćudnim brkovima, iz njegove dobroćudno isturene jabučice izbijao je taj sasvim stran istočnjački jezik, brzo, rasplinuto, beskičmeno, i ovo je Hansa Kastorpa utoliko više zabavljalo (takva je, eto, omladina), ukoliko je, pedagoški posmatrano, bilo zabranjeno voće za njega.

Oni su često na četvrt časa navraćali kod Antona Karlovića Fergea. Posećivali su ponekad i mladoga Tedija iz Fredericijanuma, elegantnog dečaka od četrnaest godina, plavog i finog, sa privatnom bolničarkom, obučenog u pižamu od bele svile sa gajtanima. On je bio siroče ali bogat, kao što im je sam pričao. U očekivanju jedne ozbiljne operacije koju su hteli da pokušaju s njim — trebalo je ukloniti obolele delove — on je ponekad, kad se osećao bolje, napuštao postelju da bi u lepom sportskom odelu proveo koji čas u društvu dole. Dame su se rado šalile i ćeretale s njim, a on je slušao njihove priče, na primer one o advokatu Ajnhufu, o gospođici u gaćicama od žerseja i Franciski Oberdank. Posle bi se opet vratio u postelju. Tako su elegantno prolazili dani mladome Tediju, i bilo je jasno da on od života nije tražio ništa drugo do samo to.

A u broju pedeset ležala je gospođa Malinkrot, po imenu Natalija, crnih očiju i sa zlatnim minđušama u ušima, koketna kaćiperka a pri tom pravi ženski Jov i ubogi Lazar, od Gospoda natovarena svakojakim jadom. Izgleda da je njen organizam bio preplavljen otrovima, tako da je naizmenično i jednovremeno patila od svih mogućih bolesti. Naročito je patila na koži: ona joj je velikim delom bila pokrivena ekcemom, koji je svrbeo do bola, gdegde u otvorenim ranama, čak i na ustima, što joj je stvaralo teškoće pri hranjenju. U samom organizmu su se kod gospođe fon Malinkrot ređala razna zapaljenja, plućne maramice, bubrega, pluća, pokosnice, pa čak i mozga — tako da je padala u nesvest — a slabost njenoga srca, nastala usled vatre i bolova, stvarala joj je velike muke, činila na primer da nije mogla ljudski da proguta jelo: ono bi joj zastalo gore u jednjaku. Jednom rečju, ta žena bila je u strašnom stanju a povrh svega još i sasvim sama na svetu: jer pošto je napustila muža i decu radi drugog čoveka, tačnije radi jednog nedoraslog momčića, i nju je onda napustio ljubavnik — sve je to ona sama pričala rođacima — i sad je bila bez kuće i kućišta, mada ne i bez sredstava za život, pošto se muž i dalje starao o njoj. Bez neke neumesne gordosti, ona se koristila njegovom dobrotom ili njegovom stalnom zaljubljenošću, pošto sebe nije shvatala ozbiljio, uviđajući da je samo jedno nečasno grešno stvorenje, zbog čega je sve svoje muke, dostojne Jova, podnosila sa zadivljujućim strpljenjem i žilavošću, sa elementarnom otpornošću svoje rasne ženstvenosti, koja je trijumfovala nad bedom njenog mrkog tela, pa je čak i od belog zavoja, koji je iz nekog gadnog razloga morala da nosi oko

glave, napravila ukusno kapče. Ona je stalno menjala nakit, izjutra bi počela sa koralima, a uveče završila sa biserima. Obradovana cvećem koje joj je Hans Kastorp poslao, u čemu je ona videla pre izraz galantnih nego milosrdnih osećanja, pozvala je oba mladića na čaj. Ona ga je pila iz jedne šolje sa siskom, a prsti su joj svi, čak i palac, bili sve do zgloba pokriveni opalima, ametistima i smaragdima. Ubrzo je ispričala rođacima svoju istoriju, dok su joj se na ušima klatile zlatne minđuše: pričala im je o svome valjanom ali dosadnom mužu, o svojoj isto tako valjanoj i dosadnoj deci, koja su sva bila na oca i prema kojima nije nikad mogla da ima neka naročita osećanja, i o onom nedoraslom momčiću s kojim je pobegla i čiju je poetsku nežnost umela mnogo da hvali. Ali njegova porodica odvojila ga je od nje lukavstvom i silom, a zatim, mali se možda i gadio od njene bolesti koja je onda izbila naglo i u raznim oblicima.«»Da se možda i gospoda ne gade?« upita ona koketno i njena rasna ženstvenost trijumfovala je nad ekcemom koji joj je pokrivao pola lica.

Hans Kastorp je s prezirom mislio o tom mladiću koji se gadio ekcema, i to svoje osećanje izrazio slegnuvši ramenima. Što se njega tiče, njemu je mekuštvo tog poetskog dečkića služilo za podstrek u suprotnom pravcu, i on je u kasnijim posetama koristio priliku da nesrećnoj gospođi fon Malinkrot ukaže male bolničarske usluge za koje nije potrebno neko naročito znanje, kao na primer: da je u podne pažljivo hrani kašom, ako bi joj je baš tada doneli, da joj da da pije iz šolje sa siskom kad joj zalogaj zastane u grkljanu, ili da joj pomogne da se bolje namesti u postelji; jer uz sve muke, i jedna rana od operacije smetala joj je pri ležanju. U tom ukazivanju pomoći on se vežbao svraćajući kod nje uz put, kad bi odlazio u trpezariju ili se vraćao iz šetnje, a Joahimu bi rekao da pođe napred, on hoće samo da kontroliše malo slučaj u broju pedeset. Pri tome je osećao kako mu se srce širi od sreće, kako ga obuzima radost koja je počivala na osećanju da je ovo što čini korisno i da ima u sebi neko skriveno značenje, a sa tim se, uostalom, mešalo i izvesno potajno zadovoljstvo usled besprekorno hrišćanskog obeležja toga delanja, obeležja zaista tako pobožnog, nežnog i pohvalnog da se tome ne bi moglo ništa ozbiljno zameriti ni sa vojničkog ni sa humanističko-pedagoškog stanovišta.

O Kareni Karstet još nismo govorili, a o njoj su se Hans Kastorp i Joahim Cimsen čak naročito starali. Ona je bila savetnikov privatni i eksterni pacijent, i on je nju preporučio dobroti i milosrđu naših rođaka. Živeći ovde već četiri godine, ona je bila bez sredstava i zavisila je od okrutnih rođaka, koji su je već jednom — pošto je ionako morala umreti — odveli odavde i tek na savetnikovu intervenciju opet vratili. Ona je stanovala u »Selu«— devetnaestogodišnje slabačko stvorenje, sa glatkom kosom, namazanom .uljem, sa očima koje su se bojažljivo trudile da prikriju sjaj koji se sasvim slagao sa jektičavim rumenilom njenih bbraza, i sa karakteristično promuklim ali pri tom simpatičnim glasom. Ona je kašljala skoro bez prestanka, a vrhovi svih njenih prstiju bili su izlepljeni flasterom, pošto su usled infekcije imali otvorene rane.

Njoj su se, dakle, na molbu savetnikovu — ta oni su bili tako dobrodušni mladići! — obojica naročito posvetili. Počelo je time što su joj poslali cveće, zatim su posetili sirotu Karen na njenom malom balkonu u »Selu«, a onda su sledile razne šetnje i zabave utroje: gledali su kako se nadmeću na ledu, posmatrali utakmicu na bobsleju. Jer sezona zimskih sportova bila je na našoj visoravni u punom jeku, organizovana je jedna sedmica svečanih priredaba, razne zabave su se ređale jedna za drugom, te razonode i spektakli kojima su rođaci dosad poklanjali samo ponekad i površno pažnju. Joahim je bio protivan svakoj razonodi ovde gore. Nije on ovde došao toga radi, nije on ovde uopšte zato da živi i da uživa u bavljenju ovde, podešavajući da mu bude prijatno i pruži razonode, već je on ovde samo i jedino da bi se što pre oslobodio otrova u sebi da može u ravnici da vrši svoju dužnost, pravu

dužnost koju zahteva lečenje, koja je bila samo nadoknada za onu pravu, ali koje se on ipak samo nerado lišavao. Da aktivno učestvuje u, zimskim sportovima, bilo mu je zabranjeno, a da bude samo posmatrač, nije mu se dopadalo. Što se pak tiče Hansa Kastorpa, on se suviše osećao članom ovih ljudi ovde, i to u jednom vrlo strogom i intimnom smislu, da bi imao razumevanja za život i zabave onih ljudi koji su u ovoj dolini videli samo dobar sportski teren.

Međutim, staranje o sirotoj gospođici Karstet donelo je sa sobom u ovom pogledu izvesne promene — i Joahim se protiv toga nije mogao buniti a da se nepokaže kao rđav hrišćanin. Oni su odlazili po bolesnicu, izvlačili je iz njenog skromnog stana u »Selu« i po mrazu, dok je divno sunce toplo grejalo, vodili je kroz Englesku četvrt, nazvanu tako po hotelu Angleterre, između raskošnih dućana u glavnoj ulici, na kojoj su zveckali praporci sa saonica, gde su bogati i dokoni ljudi iz celoga sveta, odseli u kasinu i drugim velikim hotelima, šetali gologlavi u elegantnoj sportskoj odeći od finih i skupocenih materija, sa licima koja su usled zimskog sunca i reverbacije snega dobila boju bronze. Sa tim svetom spuštali su se ka klizalištu, koje je ležalo u dnu doline, nedaleko od kasina, i koje je leti služilo za fudbalsko igralište. Muzika je svirala, koncertirao je banjski orkestar, smešten na estradi drvenog paviljona, iznad pravougaonog klizališta, iza koga su se, na tamnom plavetnilu, uzdizali snežni bregovi. Prošavši kroz ulaz oni su se tiskali kroz publiku koja je, sedeći na stepenastim sedištima, sa tri strane opkoljavala teren, nalazili svoja mesta i posmatrali. Umetnici na ledu, u utegnutim dresovima od crnog trikoa, u dolamama opervaženim krznom, njihali su se, lebdeli, izvodili figure, skakali i obrtali se. Jedan par virtuoza — muškarac i žena, i kao profesionalci van konkurencije — izveli su nepšto što su u celom svetu samo oni umeli, i izazvali aplauz, dok je muzika svirala »tuš«. U borbi za prvo mesto u brzom klizanju takmičilo se šest mladića raznih narodnosti; pognuti, s rukama na leđima, držeći ponekad maramicu na ustima, oni su šest puta obišli ogromni pravougaoni teren. Zvuk zvona mešao se sa muzikom. S vremena na vreme masa ih je podsticala uzvicima i aplauzom.

Bio je to šaren skup u kome su se našla tri bolesnika, naši rođaci i njihova štićenica. Englezi sa škotskim kapama i belim zubima govorili su francuski sa nametljivo namirisanim damama, odevenim od glave do pete u šarenu vunenu odeću, a od kojih su neke nosile pantalone. Amerikanci sa sitnim glavama, zalizane kose, sa lulom u zubima, nosili su krznene kapute na kojima je krzno bilo okrenuto spolja. Rusi, bradati i elegantni, varvarski bogatog izgleda, i Holanđani malajskog tipa sedeli su između nemačke i švajcarske publike, a ovde-onde, rasuti po svim mestima, viđali su se razni tipovi neodređenog karaktera, koji su govorili francuski, sa Balkana ili sa Levanta, avanturistički svet, za koji je Hans Kastorp pokazivao izvesnu slabost, a koji je Joahim odbacivao kao sumnjiv i bez karaktera. Ponekad su se takmičila i deca u šaljivim tačkama, posrtala su po klizalištu imajući na jednoj nozi skije a na drugoj klizaljku, ili su dečaci na lopatama gurali ispred sebe devojčice. Ona su se utrkivala sa upaljenim svećama, a pobednik je bio onaj ko na cilj stigne sa neugašenom svećom, ili su u trku morala da se veru preko prepona, ili su limenim kašikama skupljala krompire i punila njima na ledu poređane kante za zalivanje. Odrasli su klicali. Prikazivana su najbogatija, najčuvenija i najelegantnija deca, izveli su ćerčicu jednog holandskog multimilionara, sina jednog nemačkog kneza i dvanaestogodišnjeg dečaka koji je nosio ime jedne svetske marke šampanja. Sirota Karen takođe je klicala i kašljala pri tom. Od radosti je pljeskala rukama čiji su prsti bili u ranama. Ona je bila tako zahvalna.

Rođaci su je vodili i na utakmicu bobsleja: do cilja im nije trebalo mnogo, ni od Berghofa, a ni od stana Karene Karstet, jer se ta staza, spuštajući se sa Šacalpa, svršava u

»Selu«, među naseljima na zapadnoj padini. Tamo je bila podignuta jedna kontrolna kućica, gde se telefonski javljalo kad koje saonice pođu sa starta. Između barijera sleđenog snega, na metalno sjajnim krivinama staze, spuštale su se sa visina niske saone, pojedinačno, u većim razmacima, sa ekipom sastavljenom od muškaraca i žena, svi u beloj vunenoj odeći, noseći oko grudi ešarpe u bojama raznih nacija. Videla su se crvena, napregnuta lica koja je zasipao sneg. Publika je fotografisala scene izvrtanja, saonice koje bi iskliznule i prevrnule se i pobacale svoju posadu u sneg. I ovde je svirala muzika. Posmatrači su sedeli na malim tribinama ili se tiskali na uzanoj stazi, prokrčenoj duž piste. Bilo je mnogo ljudi i na drvenim mostovima, koji su prelazili preko piste i ispod kojih bi s vremena na vreme prohujao kakav bob. Istim ovim putem — pomisli Hans Kastorp, pa to čak i reče — spuštani su i mrtvaci iz onog sanatorijuma gore, leteli bi ispod ovih mostova, zavijali oko krivina, nadole, nadole u dolinu.

Jedno popodne odveli su Karen Karstet čak i u bioskop u »Mestu«, jer ona je u svemu toliko uživala. U atmosferi rđavog vazduha koji je kod njih troje izazivao fizičku nelagodnost (jer su bili navikli da udišu najčistiji) i koji im je pritiskivao grudi i u glavi stvarao neku mutnu maglu — pred njihovim napregnutim očima treperio je i prolazio raznolik život, iseckan, zanimljiv i užurban, u nemirnom treperenju koje je u trzajima zastajalo i nastavljalo se, uz pratnju male muzike koja je svoj sadašnji tempo upotrebljavala za pojave iz prošlosti i koja je, pri ograničenim sredstvima, umela da nađe sve tonove da izrazi svečanost i pompu, strast, divljaštvo i čežnjivu čulnost. Gledali su kako se jedna uzbudljiva ljubavna istorija sa ubistvom nemo odmotava na dvoru nekog istočnjačkog despota: zahuktali događaji, puni sjaja i nagih tela, puni despotske žestine i religioznog besa u potčinjavanju, puni svireposti, požude i ubilačke pohote, sa usporenim tempom kad treba prikazati dželatove muskulozne ruke — ukratko, film napravljen na osnovu intimnog poznavanja skrivenih želja internacionalne publike naše civilizacije. Setembrini bi — pomisli Hans Kastorp, pa to čak i šapnu svome rođaku — kao čovek suda i kritike, bez sumnje oštro osudio ovu antihumanitarnu razonodu, on bi sa direktnom i klasičnom ironijom šibao zloupotrebu tehnike u cilju da u nama oživi predstave tako ponižavajuće za čoveka. Međutim, gospođa Šter, koja je takođe bila prisutna i sedela nedaleko od njih, bila se izgleda sva predala filmu: njeno crveno, prostačko lice bilo je prosto unakaženo od uživanja.

Uostalom, nešto slično ogledalo se na svim licrtma u koja bi čovek pogledao. A kad je nestala i poslednja treperava slika jedne scene, kad se u dvorani upalila svetlost i poprište tih vizija ukazalo gomili kao prazno platno — nije bilo čak ni odobravanja. Nikoga nije bilo tu kome bi se aplauzom moglo da zahvali, koga bismo zbog njegove umetničke igre mogli da izazovemo. Glumci, skupljeni da prikažu ovu igru u kojoj se sad baš uživalo, davno su se rasprštali na sve strane; ovde su se videle samo senke njihovog izvođenja, radnja njihova bila je snimanjem razložena na milione slika, i svaka sa najmanjim fokusom, da bi se u brzsJm treperenju mogla da odvija i vrati u sadašnjicu kad god zaželimo. Ćutanje gomile posle iluzije imalo je nečeg mlitavog i odvratnog. Ruke su ležale, nemoćne, ispred ništavila. Ljudi su trljali oči, buljili preda se, stideli se svetlosti i želeli da se vrate u mrak da bi opet posmatrali, da bi opet gledali kako se događaji koji su imali svoje vreme odvijaju sada, presađeni u sveže vreme i ulepšani muzikom.

Despot je umro pod nožem, sa urlikom iz sveg glasa koji se nije čuo. Zatim su se ređale slike iz celoga sveta, video se predsednik Francuske Republike, u cilindru i sa lentom, kako sa kočija odgovara na pozdravni govor; vicekralj Indije na svadbi nekoga radže; nemački kronprinc u dvorištu jedne potsdamske kasarne. Videle su se slike iz života urođenika u jednom selu na ostrvu Novi Meklenburg, pa borba petlova na Borneu, nagi divljaci kako

sviraju u frulu duvajući kroz nos, hvatanje divljih slonova, neka ceremonija na dvoru sijamskog kralja, jedna ulica javnih kuća u Japanu, gde gejše sede iza drvenih rešetaka. Videlo se kako se zatutuljeni Samojedi voze preko snežnih sibirskih stepa u saonicama, koje vuku irvasi, kako se ruske hadžije mole bogu u Hebronu, kako jednog persijskog prestupnika šibaju po tabanima. Svemu tome se prisustvovalo; prostor je bio uništen, vreme vraćeno unazad, »tamo« i »onda«, obavijeno muzikom, pretvoreno u hitro i varljivo »ovde« i »sad«. Jedna mlada Marokanka, u haljini od prugaste svile, sva u lancima, grivnama i minđušama, sa jedrim grudima, upola obnaženim, prilazila je najednom u prirodnoj veličini. Nozdrve su joj bile široke, oči pune bestijalnog života, lice sve u pokretu; smejala se svojim belim zubima, jednom rukom — čiji su nokti izgledali svetliji od mesa — zaklanjala je oči, dok je drugom mahala publici, koja je zbunjeno blenula u lice te dražesne senke. Izgledalo je kao da ta žena gleda a ne vidi, nju ništa nisu dirali pogledi publike, a smeh i mahanje nisu se ticali sadašnjice, već su pripadali prošlosti, tako da bi bilo besmislica na njih odgovarati. To je, kao što rekosmo, davalo uživanju izvesno osećanje nemoći. A zatim, fantoma nesta. Na platnu zatreperi svetla belina i na njoj projektovana reč »Kraj«; niz prikaza bio je završen, i publika je nema praznila dvoranu, dok je spolja nadirala druga, koja je želela da uživa u ponovnom odmotavanju toga kola.

Na podstrek gospođe Šter, koja im se pridružila, otišli su posle toga još i u kasino, u kafanu, za ljubav sirote Karen, koja je u zahvalnosti i ruke sklopila. I ovde je bilo muzike. Mali orkestar, sa muzikantima u crvenim frakovima, svirao je pod rukovodstvom jednog češkog ili mađarskog primaša koji je, odvojivši se od svoje družine, stajao među parovima koji su igrali i uz vatrene pokrete tela gudio na svom instrumentu. Ovde je tekao mondenski život. Za stolovima su se služila retka pića. Da bi se osvežili, rođaci su za sebe i svoju štićenicu poručili oranžadu, jer je u lokalu bilo toplo i dosta prašine, dok je gospođa Šter za sebe uzela liker. U ovo doba, reče ona, ovde još nije dovoljno živo. Kasnije uveče igra postane znatno življa; mnogi pacijenti iz raznih sanatorijuma i pojedini bolesnici što žive u hotelima i kasinu, uzimaju kasnije u tome učešća, onda ih ima mnogo više nego sad, i nije se jedna teška bolesnica igrajući ovde preselila u večnost, ispivši do dna pehar životne radosti i podležući tako in dulci jubilo finalnom krvoliptanju. Šta je gospođa Šter, u svom silnom neobrazovanju, napravila od tog »dulci jubilo« bilo je zbilja izvanredno. Prvu reč je uzela iz italijansko-muzičkog rečnika svoga muža i izgovorila je, prema tome, »dolce«, dok je druga reč podsećala na jubilara, juvelira, ili na bog će znati šta. Kad čuše ovaj latinski, rođaci jednovremeno zgrabiše slamčice iz svojih čaša, ali to nimalo ne zbuni gospođu Šter. Razgolićujući jogunasto svoje zečje zube, ona se raznim aluzijama i peckanjem trudila da dokuči odnos između ova tri mlada stvora; on joj je bio jasan samo ukoliko se ticalo sirote Karen kojoj je, kako reče gospođa Šter, bez sumnje prijatno da je pored njenog lakog ponašanja prate ne manje nego dva tako fina kavaljera. Manje jasan joj je izgledao slučaj u pogledu na rođake, ali pored sve svoje gluposti i prostote intuicija njene ženske prirode pomogla joj je da donekle prozre stvar, iako samo upola i prostački. Jer njoj je bilo jasno, pa je u peckanju to i rekla, da je glavni i pravi vitez Hans Kastorp, dok mladi Cimsen samo asistira, i da Hans Kastorp, čija su osećanja prema gospođi Šoša njoj bila poznata, prati bednu Karstet samo u nedostatku one druge, pošto očigledno ne zna kako da joj se približi — tumačenje, zbilja dostojno gospođe Šter i lišeno svake moralne dubine, sasvim nedovoljno i plod ordinarne intuicije — a kad ga je nagovestila prostačkim zadirkivanjem, Hans Kastorp je na to odgovorio samo jednim umornim i prezrivim pogledom. Jer za njega je druženje sa sirotom Karen zaista značilo neku vrstu naknade, neku neodređenu ali stvarnu potporu, kao što su mu to uostalom bila i sva njegova milosrdna dela. Ali ona su istovremeno imala i

svrhu za sebe, sva ta pobožna dela, i zadovoljstvo koje je osećao kad bi hranio kašikom ojađenu gospođu Malinkrot, ili slušao kako mu gospodin Ferge priča o infernalnom pleurašoku, ili gledao kako sirota Karen od radosti i zahvalnosti pljeska rukama sa prstima izlepljenim flasterom — to zadovoljstvo bilo je, iako relativno i s prenosnim smislom, ipak istovremeno i neposredno i čisto; ono je poticalo od duha i vaspitanja sasvim suprotnog onom koji je pedagoški zastupao gospodin Setembrini, ali je svakako vredelo, kako se činilo mladome Hansu Kastorpu, da se na to primeni placet experiri.

Kućica u kojoj je stanovala Karen Karstet ležala je nedaleko od potoka i pruge, kraj puta »što vodi ka »Selu«, i tako je rođacima bilo zgodno da odu po nju kad bi posle doručka hteli da je povedu sa sobom na obaveznu šetnju. Kad bi tako išli ka »Selu« da bi stigli do glavnog šetališta, pred sobom bi gledali Mali Šijahorn, pa dalje desno tri zupca koji su se zvali Zeleni Tornjevi, i koji su sad isto tako ležali pod blistavim snegom, obasjanim suncem, a još dalje, Desno, vrh Dorfberga. Na četvrtini visine njegove litice videlo se groblje, groblje »Sela«, ograđeno zidom, odakle mora da se pružao lep izgled, verovatno na jezero, zbog čega je svakako vredelo izabrati ga za cilj jedne šetnje. Tamo su i krenuli jednom, svi troje, jedno lepo prepodne — a svi su dani sad bili lepi: tihi i sunčani, tamnoplavi, toplo-studeni i svetlucavobeli. Rođaci su — jedan u licu crven kao opeka, drugi mrk kao bronza — išli bez vrskaputa, jer bi im pod ovim žarkim suncem bili samo tegobni: — mladi Cimsen u sportskom odelu i sa kaljačama za sneg, Hans Kastorp isto tako u kaljačama, ali u dugačkim pantalonama, jer nije bio dovoljno sportskoga duha da bi nosio kratke. Bilo je to između početka i sredine februara, u novoj godini. Da, tako je, godina se promenila otkako je Hans Kastorp došao ovamo, nastala je druga, sledeća. Velika kazaljka na časovniku sveta pomakla se za jednu jedinicu vremena — ne baš za onu najveću, ne za onu što meri milenije (vrlo malo živih to bi još doživeli), ne ni za onu koja obeležava vekove ili samo decenije, ni to ne. Ali tu skoro se pomerila kazaljka za godine — mada Hans Kastorp ovde još nije proveo godinu dana, već jedva nešto više od pola godine — i sad je stajala nepomično, kao minutne kazaljke na nekim velikim časovnicima koje se pomeraju samo svakih pet minuta, stajala dok ne dođe trenutak da se opet pomeri. Ali dotle će kazaljka meseca morati da se pomakne još deset puta, dva-triput više nego što je učinila otkako je Hans Kastorp ovde stigao; februar više nije ni računao, jer načeto je što i dočeto, razmenjena novčanica što i potrošena.

Dakle, jednoga dana ovo troje odšeta i do groblja pod Dorfbergom — vernoga pričanja radi da navedemo i taj izlet. Predlog je potekao od Hansa Kastorpa; Joahim se u prvi mah doduše dvoumio zbog sirote Karen, ali je onda i sam uvideo i priznao da bi bilo besciljno s njom igrati žmurke i po ugledu na strašljivu gospođu Šter od nje bojažljivo kriti sve što bi je podsećalo na exitus. Karen Karstet se još nije zavaravala samoobmanama koje su obeležje poslednjeg stadijuma, već je vrlo dobro znala kako s njom stoji stvar i šta znači nekroza na vrhovima njenih prstiju. Ona je isto tako znala da će njeni okrutni rođaci teško pristati na raskoš da se prenese u zavičaj, već da će joj se, kad umre, za počinak odrediti kakvo skromno mestašce ovde gore. Ukratko, može se svakako smatrati da je cilj ove šetnje u moralnom pogledu bio za nju pogodniji nego poneki drugi, na primer start bobsleja ili bioskop, — kao što je uostalom bilo sasvim u redu i drugarski da se i onima gore napravi jedna poseta, pod pretpostavkom da groblje ne želimo da posmatramo prosto kao znamenitost ili kao cilj obične šetnje.

Peli su se lagano, idući jedno za drugim, jer se po raskrčenoj stazi moglo ići samo pojedince, iza sebe i pod sobom ostavili su poslednje vile, podignute visoko na padini, i penjući se gledali su tu dobro im poznatu sliku, kako im se u zimskom sjaju opet ukazuje u malo izmenjenoj perspektivi: pejzaž se širio prema severoistoku, u pravcu gde dolina počinje

ukaza se očekivani pogled na jezero, čije su ivice, okružene šumom, bile zamrznute i pokrivene snegom, a iza njegove najudaljenije obale činilo se kao da se na dnu dotiču brdske kosine, iza kojih su se ukazivali njima nepoznati vrhovi, pod snegom, nadvišavajući se na nebeskom plavetnilu. Gledali su sve to, stojeći u snegu pred kamenim vratnicama groblja, zatim uđoše prošavši kroz gvozdena rešetkasta vrata, pričvršćena za kamene vratnice i samo prislonjena.

I ovde su bile rasprtene staze što vode između uzdignutih grobova, ograđenih gvozdenom ogradom i prekrivenih snežnim pokrivačem, tih lepo i pravilno poređanih postelja, sa svojim krstovima od kamena ili metala, sa svojim malim spomenicima, ukrašenim medaljonima i natpisima, ali na groblju nije bilo ni žive duše. Tišina, osamljenost i spokojstvo ovoga mesta izgledali su duboki i prisni u više no jednom smislu; jedan mali kameni anđelčić ili puti, sa kapicom od snega malo nakrivljenom na glavici, koji je stajao negde u šipražju, sa prstom pritisnutim na usne, mogao bi da služi kao genije ovoga mesta, što znači kao genije ćutanja, i to ćutanja koje se jasno oseća kao suprotnost i protivnost reči, dakle kao muk, ali nikako prazan i bez života. Za oba muškarca ovo bi bez sumnje bila prilika da skinu šešire, da su ih imali. Ali oni su bili gologlavi, čak i Hans Kastorp, i tako su samo išli, u snishodljivom stavu, prebacujući teret svoga tela više na prste, i kao da se pomalo klanjaju levo i desno, išli jedan za drugim, iza Karen Karstet koja ih je predvodila.

Groblje je bilo nepravilna oblika, u početku se pružalo prema jugu kao uzani pravougaonik, pa se onda širilo na obe strane, takođe u obliku pravougaonika. Očigledno su ga više puta morali propšrivati na račun susednih njiva. Pa ipak je izgledalo da je ceo prostor i sad skoro sasvim popunjen, i to kako duž zidova tako i u manje poželjnim, središnim parcelama: jedva je bilo moguće videti ili reći gde bi se još, ako ustreba, našlo kakvo mesto za počinak. Tri gosta su još duže vremena hodali diskretno po stazicama i prolazima između grobova, zastajući s vremena na vreme da bi pročitali kakvo ime, datum rođenja ili smrti. Spomenici i krstovi bili su skromni, videlo se da se na njima nije rasipalo. U pogledu natpisa na njima, imena su bila iz svih krajeva sveta, bilo ih je engleskih, ruskih ili uopšte slovenskih, bilo je i nemačkih, portugalskih i još mnogih drugih. Datumi su nosili tužno obeležje, razmak koji su obuhvatali bio je upadljivo malen, vreme između rođenja i smrti svuda je iznosilo otprilike dvadeset godina, jedva gdegod više, ovo mesto naseljavala je skoro sama omladina i nikakva muževna vrlina, čeljade još neustaljeno, koje je došlo ovde iz svih krajeva sveta i konačno zauzelo horizontalni položaj.

Negde duboko u tišmi grobova, usred rudine, bliže sredini, nalazilo se jedno ravno mestašce, po dužini koliko čovek poravnato i nezauzeto, između dve humke, na čijim su krstovima visili venci od veštačkog cveća i perlica — i tu se tri gosta nehotice zaustaviše.Stajali su, devojka malo ispred svojih pratilaca, i čitali žalosne podatke sa kamenova — Hans Kastorp, opuštena tela, sa rukama prekrštenim pred sobom, usta otvorenih a očiju sanjivih, mladi Cimsen u stavu mirno, i ne samo uspravno, već čak malo zabačen unatrag, — tada, jednovremeno i radoznalo, oba rođaka pogledaše ispod oka lice Karen Karstet. Ona je to ipak primetila i stajala je, stidljivo i skromno, s glavom malo ukoso isturenom, i smeškala se usiljeno, napućenih usana, dok je očima brzo žmirkala.

VALPURGINA NOĆ

Kroz koji dan navršiće se sedam meseca otkako je Hans Kastorp na ovim visinama, dok će njegov rođak Joahim, koji je na rabošu imao već pet meseca kad je ovaj drugi prispeo, sad imati iza sebe dvanaest, dakle čitavu godinicu — okruglu godinu — okruglu u kosmičkom smislu, jer otkako ga je mala snažna lokomotiva dovukla i ostavila ovde, Zemlja se jedanput okrenula oko Sunca i vratila na tačku na kojoj se onda nalazila. Bilo je vreme poklada, fašanke tek što nisu počele, i Hans Kastorp se raspitivao kod starijeg pacijenta kako je onda ovde.

»Veličanstveno!« odgovori Setembrini, koga su rođaci opet sreli na svojoj prepodnevnoj šetnji. »Splendidno!« odgovori on. »Veselo je kao u Prateru, videćete, inženjeru. U kolu smo opda li sve sami galani«[1], reče i gipka jezika produži da se ruga, prateći svoja peckanja rečitim pokretima ruku, glave i ramena.

1 Ovaj i sledeći stihovi su iz Geteovog Fausta — Prim. prev.

»Šta ćete, čak i u maison de santé priređuju se ponekad zabave za ludake i idiote, bar koliko iz čitanja znam — pa zašto onda ne bi i ovde? Program obuhvata najraznovrsnije danses macabres, kao što već možete zamisliti. Na žalost, izvesni prošlogodišnji učesnici ovoga puta neće moći da se pojave, pošto se zabava svršava već u devet i po časova ...«

»Kako mislite?... Ah, izvrsno!« zasmeja se Hans Kastorp. »Vi ste uvek šaljivčina... »U devet i po« — jesi li čuo, a? Znači, suviše rano da bi »izvesni« prošlogodišnji gosti mogli da uzmu malčice učešća. Ha, ha, zbilja jezivo. To je, naravno, onaj deo koji se u međuvremenu definitivno odrekao svakog »mesa«. Shvataš li ti moju igru reči? Ali ipak sam neobično radoznao«, reče on. »Nalazim da je vrlo dobro što mi ovde proslavljamo praznike po redu kojim dolaze, i što tako na uobičajen način obeležavamo etape, dakle pravimo cezuru, da se život ne bi pretvorio u neku monotoniju bez ikakvog prekida, to bi bilo sasvim neprirodno. Eto, imali smo Božić, pa onda smo znali kad je došla Nova godina, a sad evo dolaze i poklade. Posle će doći Cveti (zbilja, prave li ovde đevreke?), pa Velika nedelja, pa Uskrs i Duhovi, koji su šest nedelja kasnije, a uskoro potom imamo i najduži dan, dugodnevicu, znate, i onda se već bližimo jeseni...«

»Stoj, stoj, stoj!« uzviknu Setembrini podigavši lice k nebu i pritisnuvši dlanovima slepoočnice. »Ćutite. Zabranjujem vam da tako mahnitate!«

»Izvinite, pa ja, naprotiv, kažem... Uostalom, Berens će najzad ipak morati da se odluči za injekcije da bi me oslobodio otrova, jer ja neprestano imam trideset i sedam sa četiri, pet, šest pa i sedam. To nikako da prestane. Ja sam zbilja siroče života i to ću i ostati. Meni zaista nije određen dug rok, Radamant mi još nikad nije u tom pogledu rekao nešto određeno, ali on kaže da bi bilo besmisleno prekinuti lečenje pre vremena, kad sam već tako dugo ovde i kad sam, da tako kažem, investirao već toliko vremena. Šta bi, uostalom, i vredelo da mi odredi termin? To ne bi značilo bogzna šta, jer kad on, na primer, kaže: pola godinice, onda vam je to najmanje, minimum, uvek morate da računate i sa više. To se najbolje vidi na primeru moga rođaka; trebalo je da on bude gotov — gotov u smislu izlečen — početkom meseca, međutim poslednji put Berens mu je dodao još četiri meseca, dok se potpuno ne izleči. Lepo, a šta ćemo onda imati? Onda ćemo imati dugodnevicu, kao što sam rekao ne želeći da vas razdražujem, a odatle opet počinje spuštanje u zimu. Ali zasad, pred nama su naravno tek poklade — rekoh vam već, nalazim da je lepo i dobro što mi ovde proslavljamo sve praznike, redom kao što u kalendaru stoji. Gospođa Šter kaže da se kod vratara mogu kupiti dečje trube?«

To je bilo tačno. Već za prvim doručkom na pokladni utorak — koji najednom iskrsnu, pre no što je čovek i zapazio da dolazi — dakle, već izjutra, u trpezariji su se čuli svi mogući kreštavi i piskavi tonovi iz šaljivih instrumenata; za doručkom su sa stola Genzerovog, Rasmusenovog i Klefeldove poletele već prve serpentine, a više osoba, kao na primer okruglooka Marusja, nosilo je kape od hartije, koje su se takođe mogle kupiti kod onoga hromog vratara. A uveče je u trpezariji i u salonima nastalo svečano veselje, koje je u svom toku... Samo mi znamo zasad dokle je, zahvaljujući preduzimljivom duhu Hansa Kastorpa, u svom toku dovelo ovo pokladno veselje. Ali mi ne dopuštamo da nas naše znanje zavede i da nas liši naše odmerenosti, već ćemo vremenu odati poštu koju zaslužuje i nećemo ni u čemu prenagliti, — štaviše, možda ćemo čak i razvući događaje zato što odobravamo moralnu uzdržljivost mladoga Hansa Kastorpa koja tako dugo nije dopuštala da nastupe ovi događaji.

Posle podne, ceo svet se bio uputio u »Mesto« da gleda po ulicama maskarade i povorke. Ulicama su prolazile razne maske, pjeroi i harlekini koji su okretali čegrtaljke, a između šetača i onih što su, takođe maskirani, sedeli u iskićenim saonicama čija su zvonca zveckala u prolazu, vodio se boj konfetima. Uveče su se svi našli za sedam stolova neobično raspoloženi i rešeni da duh koji je vladao na ulici prenesu i u svoj zatvoreni krug. Vratar je prodao silne kape od hartije, trube i čegrtaljke, a državni tužilac Paravan prvi je počeo sa prerušavanjem, obukavši jedan ženski kimono i zakačivši lažnu kiku koja je, sudeći po uzvicima sa svih strana, pripadala gospođi generalnog konzula Vurmbranta; pomoću kolmajsa je sem toga spustio vrhove svojih brkova i tako je savršeno ličio na Kineza. Ni direkcija nije izostala u stvaranju veselja. Ona je svaki od sedam stolova ukrasila jednim lampionom, šarenim polumesecom sa zapaljenom svećicom unutra, tako da je Setembrini, kad je ušao u trpezariju, prolazeći pored Kastorpovog stola, citirao stihove koji su se odnosili na ovu iluminaciju:

Pogledaj šarenog plama veo!
Veseli klub je okupljen ceo —

On ovo izgovori uz fini i suvi osmejak, nemarna hoda odlazeći na svoje mesto, gde ga dočekaše kišom bombica, ispunjenih mirisavom tečnošću, koje bi se pri udaru rasprskavale i zasipale mirisom onoga na koga bi pale.

Ukratko, od samog početka vladalo je veselo raspoloženje. Smeh se orio, sa lustera su visile serpentine, njihajući se u vazduhu, po soku od pečenja plivale su konfete, a uskoro je devojka patuljak hitro pronela prvo vedro s ledom, prvu bocu šampanja. Na znak i podstrek advokata Ajnhufa, gosti su šampanj mešali sa burgundskim vinom, a kad je pred kraj večere čak i elektrika ugašena i kad su još samo lampioni osvetljavali trpezariju šarenom polusvetlošću, kao u nekoj italijanskoj noći, raspoloženje je bilo savršeno. Kad je Setembrini poslao jednu cedulju (on ju je dodao Marusji, koja je sedela odmah do njega i imala na glavi džokejsku kapu od zelene svile), na kojoj je olovkom napisao:

Al̓ pomislite, breg je danas lud,
i kad divlji oganj treba da vam kaže put,
ne uzimajte tako strogo stvar.

ovo je za stolom Hansa Kastorpa primljeno sa velikim odobravanjem.

Doktor Blumenkol, koji se opet osećao vrlo rđavo, promrmlja nešto sa onim njemu svojstvenim izrazom lica ili upravo izrazom usana, nešto iz čega se moglo zaključiti da se

pita kakvi su to stihovi. Hans Kastorp, sa svoje strane, smatrao je da ne treba da ostane dužan odgovora, osećao se obavezan da u šali napiše odgovor koji, naravno, ne bi mogao da bude ništa naročito. Potraži po džepovima olovku, ali je ne nađe, a nije mogao dobiti ni od Joahima ni od nastavnice. Tražeći pomoć, njegove oči protkane crvenkastim žilicama pogledaše ka istoku, u levi zadnji ugao trpezarije, i jasno se videlo da se njegova ovlašna namera izopačava i dobija tako obimne asocijacije, da je on od toga prebledeo i pri tom sasvim zaboravio svoju prvobitnu nameru.

Ali i inače bilo je razloga da se prebledi. Gospođa Šoša, tamo u dnu, bila se za poklade naročito obukla, imala je na sebi novu haljinu — bar haljinu koju Hans Kastorp još nije bio video — od lake, tamne, skoro crne svile, sa nekim jedva primetnim zlatastomrkim prelivima, s malim okruglim razrezom oko vrata, kao što nose devojčice, jedva tolikim da je napred otkrivao grlo, početak ključnjače, a pozadi, pod kovrdžavom kosom, poslednje kičmene pršljenove koji su se lako isticali kad bi isturila glavu; ali haljina je otkrivala ruke gospođe Šoša čak do ramena — njene ruke, u isti mah nežne i pune — i pri tom, sveže, po svemu sudeći, čija je belina neobično odskakala od tamne svile njene haljine, na tako uzbudljiv način da je Hans Kastorp, zatvarajući oči, u sebi prošaputao: »O bože!« On još nikada nije video haljinu ovakvoga kroja. Njemu su bile poznate balske haljine, sa svečanim ali dopuštenim, čak propisanim razrezom, mnogo dubljim od ovoga, ali koji ni izdaleka nije pravio tako senzacionalan efekt. Sad se pre svega pokazalo da je bila zabluda ranija pretpostavka sirotog Hansa Kastorpa po kojoj će se privlačnost, nerazumna luda privlačnost tih mišica, sa kojima se već bio upoznao kroz tanani til, pokazati možda manje duboka ako nema takvog naslućivanja, takvog »preobraženja«, kako je on to onda nazvao. Zabluda! Kobna samoobmana! Potpuna, istaknuta i bleštava nagota tih divnih udova jednog otrovanog i bolesnog organizma bila je događaj koji se pokazao kao mnogo jači nego ono negdašnje preobraženje, pojava pred kojom je čovek mogao samo da spusti glavu i bez reči, u sebi, da ponavlja: »O bože!«

Nešto kasnije stiže još jedna cedulja na kojoj je stajalo:
Društvo upravo za ukus moj.
Neveste divne, mlade!
A momci ti, sve divan soj,
najlepše naše nade

»Bravo, bravo!« vikali su za stolom. Već je stigla i crna kafa, koja se služila u malim, mrkim ibricima od pečene zemlje, a neki su pili već i liker. kao na primer gospođa Šter, koja je više od svega volela da srkuće slatko-spirituozna pića. Društvo je počelo da se diže od stolova, da se kreće tamo-amo. Obilazili su jedno drugo, menjali stolove. Jedan deo gostiju bio se već povukao u salon, dok je drugi ostao za stolovima, uživajući i dalje u onoj mešavini vina. Tada im je prišao Setembrini lično, sa šoljom kafe u ruci, sa čačkalicom u ustima, i kao gost seo na ugao stola, između nastavnice i Hansa Kastorpa.

»Planina Harc«, reče. »Predeo oko Širkea i Elenda. Zar sam preterao, inženjeru, kad sam vam ono rekao? To vam je, kažem vam, pravi vašar! Ali pričekajte samo, naša šala još nije svršena, mi još nismo dostigli vrhunac, a da ne govorim o kraju. Po svemu što se čuje, biće još maškara. Neki su se povukli — to nam dozvoljava da svašta očekujemo, videćete već.«

I zaista, pojaviše se nove maske: dame u muškom odelu, operetski smešne i neprirodne, usled svojih isturenih oblika, sa nausnicama nagaravljenim osmuđenim zapušačem; muškarci su, naprotiv, obukli ženske haljine i saplitali se u suknjama, kao na primer student Rasmusen,

koji je, obučen u neku crnu haljinu, posutu crnim šljokicama, izlagao svoj bubuljičavi razrez, hladeći ga lepezom od hartije, i to čak i leđa. Pojavi se jedan prosjak povijenih kolena, vukući se na štakama. Jedan pjero je svoj kostim napravio od belog donjeg rublja i ženskog filcanog šešira, a lice je tako napuderisao da su mu oči dobile neprirodan izraz, dok je usne nakarminisao da budu kao krv. To je bio onaj momčić sa dugačkim noktom na malom prstu. Neki Grk sa stola loših Rusa, koji je imao lepe noge, šepurio se u ljubičastim gaćama od trikoa, sa kratkim ogrtačem na ramenu, sa velikim okovratnikom od hartije i štapom u vidu mača, kao da je španski grande ili princ iz bajke. Sve ove maske bile su napravljene posle večere, na brzu ruku. Gospođa Šter nije više mogla da izdrži na svojoj stolici. Ona se izgubi da bi se posle kratkog vremena pojavila kao »bedinerka«, sa zadignutom suknjom i zasukanih rukava, sa kapom od hartije, čije je trake vezala pod bradu, naoružana kofom i metlom; ona odmah poče da čisti, prelazeći mokrom krpom pod stolom, između nogu onih koji su sedeli.

Sama dolazi stara Baubo,

recitovao je Setembrini kad ju je ugledao, dodajući i drugi stih, jasno i plastično. Ona je to čula, nazvala ga »ćuranom« i pozvala ga da svoje »svinjarije« zadrži za sebe, obraćajući mu se sa ti, kao što je to običaj među maskama; jer još za vreme večere svi su počeli tako da govore jedno drugom. Italijan htede nešto da joj odgovori, ali ga prekidoše graja i smeh koji su dolazili iz hola, i to privuče opštu pažnju u trpezariji.

Praćene gostima koji su dolazili iz salona, u trpezariju su ulazile dve čudne prilike, koje svakako tek što se behu prerušile. Jedna je bila odevena kao đakonica, ali je njena crna odeća bila od vrha do dna markirana belim prugama, poprečno prišivenim trakama, kratkim, poređanim sasvim blizu jedna ispod druge, i između njih drugim ređim, koje su bile nešto duže, onako kako se obeležavaju stepeni na termometru. Ispred bledih usta držala je kažiprst, a u desnoj ruci nosila temperaturni list. Druga maska bila je sva u plavom, sa usnama i obrvama premazanim plavo, obojena plavo i po licu i vratu, sa kapom od plave vune nakrivljenom na uvo, odevena u kostim od plavog listera, napravljen od jednog parčeta i na zglavkovima skupljen vrpcama, a u struku tako ispunjen da je pravio okrugao trbuh. To su bili gospođa Iltis i gospodin Albin. Oboje su nosili table od kartona na kojima je stajalo: »Plavi Hajnrih« i »Nema sestra«. Klateći se oni su udvoje obišli celu dvoranu.

Ovo je izazvalo aplauz. Čuli su se uzvici na sve strane. S metlom pod miškom i s rukama na kolenima, gospođa Šter se smejala od srca, neizmerno i prostački, koristeći se svojom ulogom »bedinerke«. Samo je Setembrini ostao neosetljiv. Bacivši kratak pogled na uspeli par masaka, njegove usne, pod lepo povijenim brkovima, postadoše neobično uzane.

Među onima koji su, prateći Plavog Hajnriha i Nemu sestru, došli iz salona, nalazila se i Klavdija Šoša. Zajedno sa Tamarom runaste kose i onim svojim zemljakom upalih grudi, izvesnim Buliginom, koji je imao večernje odelo, ona u svojoj novoj haljini prođe pored Kastorpovog stola i uputi se koso ka stolu mladog Genzera i Klefeldove, gde se zaustavi, s rukama na leđima, smejući se uzanim očima i razgovarajući, dok su njeni pratioci produžili da idu za alegoričnim utvarama i zajedno sa njima izišli iz dvorane. I gospođa Šoša je kao ukras stavila na glavu kapu od hartije — ali ne kupovnu, već onakvu kakve se prave deci, običnu trorogu kapu od bele hartije, koja joj je, uostalom, stavljena popreko, odlično pristajala. Ispod njene haljine od tamnozlataste svile videlo se stopalo, dok je suknja imala malo zvonast kroj. Ne govorimo ništa više o njenim rukama. One su obnažene sve do ramena.

»Gledaj je, k’o pena!« ču Hans Kastorp kao izdaleka Setembrinijev glas, dok je pogledom pratio mladu ženu, koja uskoro produži put i kroz staklena vrata iziđe iz trpezarije. »Lilit je to.«

»Ko?« upita Hans Kastorp.

Književnik se zaradova. On odgovori:

»Adamu prva žena. Pazi se samo...«

Sem njih dvojice za stolom je sedeo još samo doktor Blumenkol, na drugom kraju, na svome mestu. Ostali gosti sa stola, među njima i Joahim, bili su prešli u društvene odaje. Hans Kastorp reče:

»Ti si danas pun poezije i stihova. Kakva je to sad Lili? Zar se Adam dvaput ženio? Pojma nisam imao...«

»Tako kaže hebrejsko predanje. Ta Lilit je postala noćna sablast, opasna po mlade ljude, naročito zbog svoje lepe kose.«

»Pfuj, kakva groza! Noćna sablast sa lepom kosom. Ti tako što ne podnosiš, a? Ti onda dođeš i, da tako kažem, upališ elektriku da bi mlade ljude vratio na pravi put — zar nije tako, a?« reče Hans Kastorp u nekom fantastičnom raspoloženju. On je bio popio prilično od onog mešanog vina.

»Slušajte, inženjeru, ostavite se toga!« naredi Setembrini nabranih obrva. »Molim vas da mi se obraćate u onom obliku koji je uobičajen na civilizovanom Zapadu, u drugom licu množine. Nimalo vam ne dolikuje to što pokušavate.«

»Ali zašto? Sad su poklade. Svuda je usvojeno da se večeras...«

»Da, da bi se uživalo u jednom nemoralnom zadovoljstvu. Ti među strancima, to jest među licima koja inače jedno drugom kažu vi, jeste odvratno divljaštvo, uživanje u primitivnom, raspuštena igra, prema kojoj osećam odvratnost zato što je upravljena protiv civilizacije i prosvećenog čovečanstva — na drzak i bestidan način. Ni ja vama nisam rekao ti, ne uobražavajte to! Ja sam samo citirao jedno mesto iz remek-dela vaše nacionalne književnosti. Ja sam, znači, govorio samo pesničkim jezikom...«

»I ja! I ja u neku ruku govorim pesničkim jezikom — govorim tako pošto mi se čini da je trenutak za to podesan. Ja uopšte i ne kažem da mi je to sasvim prirodno i da mi je lako da ti kažem ti, naprotiv, potrebno mi je da se savladam, potrebno mi je da učinim napor da bih to uradio, ali ja taj napor rado činim, činim ga sa zadovoljstvom i od srca...«

»Od srca?«

»Da, od srca, to mi možeš verovati. Mi živimo ovde već poodavno zajedno — sedam meseca već, ako se potrudiš da izračunaš. Za naše prilike ovde gore to još i nije mnogo, ali za pojmove dole, kad se njih setim, to ipak predstavlja vrlo mnogo vremena. I eto, to smo vreme proveli zajedno, pošto nas je život ovde sastavio, i viđali smo se skoro svakodnevno i vodili interesantne razgovore, često i o stvarima o kojima dole baš ništa ne bih razumeo. Ali ovde sam još kako razumeo, ovde su mi te stvari bile vrlo važne i bliske, tako da sam ja uvek kad smo diskutovali bio zainteresovan u najvećem stepenu. Ili tačnije, kad si mi ti kao homo humanus objašnjavao stvari; jer ja, naravno, s obzirom na svoju dosadašnju neiskusnost, nisam mogao tome mnogo šta da doprinesem, i uvek sam nalazio da je to što ti kažeš izvanredno zanimljivo. Od tebe sam doznao i razumeo toliko mnogo stvari... Ono o Kardučiju je najmanje, ali u kakvoj je, na primer, vezi republika sa lepim stilom ili vreme sa napretkom čovečanstva — da kad ne bi bilo vremena, ne bi bilo ni napretka i svet bi bio samo ustajala bara i smrdljiva pomijara — šta bih ja mogao da znam o svemu tome da tebe nije bilo! Ja te prosto oslovljavam sa ti, i ne dajem ti drugo ime, izvini, jer ne znam kako bih drukčije, nikako ne mogu. Eto, ti sediš tu i ja te oslovljavam prosta sa ti, i to je dovoljno. Jer

ti nisi kakav bilo čovek koji nosi neko ime, ti si predstavnik, gospodine Setembrini, predstavnik ovde i pored mene — eto šta si ti«, potvrdi Hans Kastorp i udari dlanom po stolnjaku. »A sad hoću da ti zahvalim«, nastavi on i svoju čašu, punu šampanjskog i burgundekog vina, primače Setembrinijevoj šolji s kafom, kao da hoće na stolu da se kucne s njim — »da ti zahvalim što si se u toku ovih sedam meseca tako prijateljski starao o meni, i meni mladom brucošu, na koga je navalilo toliko novih utisaka, bio od pomoći kod mojih vežbi i eksperimenata i trudio se, sasvim sine pecunia, da utičeš na mene ispravljajući me, delom anegdotama a delom na apstraktan način. Ja jasno osećam da je došao trenutak da ti zahvalim na tome i na svemu drugom i da te molim da mi oprostiš ako sam bio rđav učenik, »siroče života«, kao što ti reče. Neobično me je dirnulo kad si ti to kazao, i kad god se toga setim, uvek me dirne. Siroče i briga, to sam ja bio svakako i za tebe i tvoje pedagoške sklonosti o kojima si nam govorio odmah, još prvoga dana — i to je, naravno, jedna od veza o kojima sam od tebe saznao, veza između humanizma i pedagogije — vremenom bi mi sigurno pale napamet još i mnoge druge. Oprosti mi, dakle, i ne spominji me po zlu! U tvoje zdravlje, gospodine Setembrini! Ispijam ovu čašu u čast tvojih književničkih napora za uklanjanje svih ljudskih patnji!« završi on i, nagnuvši se, ispi u nekoliko velikih gutljaja svoju mešavinu vina i ustade. »A sad da se pridružimo ostalima.«

»Slušajte, inženjeru, šta vam je najednom naspelo?« reče Italijan, gledajući ga začuđeno, pa se i sam diže sa stola. »Ovo zvuči kao rastanak...«

»Ne, zašto rastanak?« uvijao je Hans Kastorp. Uvijao je ne samo u prenosnom značenju, rečima, već i fizički, izvivši se gornjim delom tela, i tako nalete na nastavnicu, gospođicu Engelhart, koja je upravo došla po njih. U klavirskoj sobi, javljala im je ona, savetnik svojom rukom deli pokladni punč kojim časti direkcija. Neka gospoda, reče, odmah pođu, ako misle da dođu do koje čaše. I tako oni pređoše u salon.

Tamo je zaista stajao savetnik Berens, ispred okruglog stola u sredini, prekrivenog belim pokrivačem, okružen gostima koji su mu pružali male čaše sa drškom, i kutlačom vadio iz duboke zdele piće koje se pušilo. I on je za fašanke malo oživeo svoj spoljašnji izgled na taj način što je pored doktorskog mantila, koji je i danas nosio — jer njegov posao nije nikad prestajao — stavio na glavu pravi turski fes, crven kao krmez, sa crnom kićankom koja se klatila preko uveta — i to dvoje zajedno bilo je kao maska dovoljno za njega, sasvim dovoljno da njegovu i inače markantnu pojavu učini sasvim čudnom i ekstravagantnom. Dugački beli mantil potencirao je samo savetnikov visoki stas; ako se uzme u obzir njegov pognuti vrat i zamisli da stoji pravo, u svoj svojoj visini, onda je izgledao upravo neprirodno veliki, sa svojom malom, šarenom glavom, sasvim čudnog izraza. Bar mladome Hansu Kastorpu nikad još to lice nije izgledalo tako čudno kao danas, pod tom smešnom kapom: ta pljosnata, modrikasta fizionomija šopava nosa i užarenih obraza, sa suznim plavim očima pod beličastoplavim obrvama i sa podšišanim krivim brčićima nad ovalnim ustima nagore uzdignutim. Odmičući se od pare, koja se kovitlala pred njim, delio je to mrko piće, zašećereni punč od araka, koji se iz kutlače u luku prelivao u pružene čaše, i pri tom je neprestano pričao na svoj uobičajeni vedar i čudan način, tako da su oni oko stola svaki čas prskali u smeh.

»A Urijan sedi iznad svih«, objašnjavao je Setembrini tiho, a zatim ga odguraše na Kastorpovu stranu. I dr Krokovski bio je prisutan. Omalen, kršan i jedar, sa svojim crnim listerskim mantilom prebačenim preko ramena, tako da su mu rukavi visili, što je davalo utisak kao da je obukao domino, on je uvinutom rukom držao čašu u visini očiju i veselo ćaskao sa jednom grupom maškara oba pola. Započe muzika. Dok je za klavirom pratio Manhajmljanin, pacijentkinja sa licem kao u tapira svirala je na violini Largo od Hendela, a

zatim neku Grigovu sonatu narodnog i salonskog karaktera. Prisutni su blagonaklono zapljeskali, čak i oni sa oba stola za bridž, koji su bili otvoreni i za kojima su sedeli maskirani i nemaskirani pacijenti, dok se u vedricama pored njih hladilo piće. Vrata su bila otvorena; i u holu je bilo gostiju. Jedna grupa oko okruglog stola sa punčom posmatrala je savetnika koji im je pokazivao neku društvenu igru. On je crtao zatvorenih očiju, stojeći nagnut nad stolom, glave zabačene, da svi mogu da vide da su mu oči zatvorene. Crtao je olovkom na poleđini jedne posetnice nasumce neku figuru: njegova divovska ruka ocrtavala je, bez pomoći očiju, konture jednog svinjčeta, svinjčeta iz profila — malo uprošćeno i više šematski nego realistično, ali ono što je on pod tako teškim uslovima povlačio imalo je očigledno karakteristične crte jednog svinjčeta. Bila je to veština i on je umeo da je izvede. Žmirkavo okce stavljeno je otprilike gde i treba, malo suviše blizu njuške, ali ipak uglavnom na svoje mesto; tako je bilo i sa šiljatim uhom na glavi, i sa nožicama, koje su visile pod zaobljenim trbuščićem; a u produžetku isto tako zaobljenih leđa, lepo se u sebe kovrčio repić. Kad je završio delo čulo se jedno opšte »ah!« i gonjeni ambicijom, svi navališe da se takmiče sa majstorom. Ali malo njih je bilo u stanju da nacrta svinjče i otvorenih očiju, da i ne govorimo kad ih zatvore. Kakve se sve nakaze nisu pojavile! Kod svih je nedostajala povezanost. Okce bi stavili izvan glave a nožice usred trbuha, koji je pak, sa svoje strane, ostajao razjapljen, a repić se kovrčao negde po strani, sasvim bez organske veze sa konfuznim oblikom tela, kao neka samostalna arabeska. Ljudi su se tresli od smeha. Grupa je rasla. Opit je privukao pažnju i onih sa stolova za bridž, i igrači radoznalo počeše da prilaze, držeći u ruci karte kao lepezu. Svet je stajao oko onog ko bi se ogledao u ovoj veštini, i motrio mu na kapke, da ne trepće ili ne viri, što su neki i pokušali, osećajući svoju nesposobnost; ili se kikotao i smejao, dok bi crtač izvodio svoje greške i zablude, i veselo su likovali kad bi on otvorivši oči pogledao svoju apsurdnu tvorevinu. Varljivo samopouzdanje gonilo je svakog da se okuša. Iako je karta bila velika, uskoro su obe strane bile ispunjene, tako da su te neuspele figure prelazile jedna drugu. Ali savetnik je žrtvovao još jednu kartu izvukavši je iz lisnice, i na njoj je državni tužilac Paravan, pošto se prvo duševno pripremio, pokušao da nacrta svinjče u jediom potezu, — a rezultat je bio da je njegov neuspeh prevazišao sve prethodne: ornamenat koji je on napravio ne samo da ni najmanje nije ličio na svinjče, nego uopšte ni na šta na svetu. Nasta urnebes od smeha i bučno čestitanje. Doneše jelovnike iz trpezarije, i sad je više njih moglo da crta u isto vreme, i svaki od učesnika imao je svoje posmatrače i kontrolore, a svaki od ovih čekao je da dođe na red za olovku. Bile su samo tri olovke o koje su se svi grabili. One su pripadale gostima. Pošto je uveo novu igru i video da je najbolje primljena, savetnik se izgubi sa svojim pomoćnikom.

Hans Kastorp je stajao u gužvi i preko Joahimovih ramena gledao kako neko crta; laktovima se naslonio na rođaka, dok je jednom rukom, sa svih pet prstiju, pridržavao bradu a drugom se podbočio o slabinu. Govorio je i smejao se. I on je hteo da crta, tražio je da mu se da olovka i najzad je dobio jednu, ali sasvim malu, kratku, koja se mogla držati samo još pomoću palca i kažiprsta. Grdio je zbog tog patrljka, lica uzdignutog ka tavanici i očiju zatvorenih, grdio je glasno i proklinjao nepodesnu olovčicu, dok je hitrom rukom crtao na kartonu užasno neko čudovište, pa je najzad čak i prešao karton i počeo da crta po stolnjaku. »Ovo ne važi!« uzviknu usred zasluženog smeha. »Kako čovek može ovakvim — do vraga s ovim!« I on baci okrivljeni patrljak u zdelu za punč. »Ko ima pristojnu olovku? Ko hoće da mi je pozajmi? Moram još jednom da crtam. Olovku, olovku! Ko ima olovku?« vikao je obraćajući se na obe strane, levom rukom naslonjen i dalje na sto, dok je desnu uzdigao visoko i mlatarao njom po vazduhu. Niko mu je ne dade. Tada se on okrete i pođe preko sobe

i dalje vičući — pođe ka Klavdiji Šoša koja je, kao što je znao, stajala nedaleko od vrata maloga salona i odatle smešeći se posmatrala tisku i metež oko stola sa punčom.

Čuo je kako neko iza njega dovikuje — milozvučne reči, na tuđem jeziku: »Eh! Ingegnere! Aspetti! Che cosa fa! Ingegnere! Un po di ragione, sa! Ma è matto questo ragazzo!«[1]

[1] *E, inženjeru! Stanite! Šta to radite! Inženjeru! Ta budite razumni! Pa taj mladić je lud!*

Ali on je svojim glasom nadvisio taj glas, i tada gospodin Setembrini, podigavši više glave jednu ruku zabačenu u stranu — uobičajen gest u njegovoj domovini, čiji je smisao teško objasniti i koji je bio propraćen jednim razvučenim »Eee!« — okrete leđa fašankama i napusti zabavu. — Hans Kastorp je međutim stajao na popločanom školskom dvorištu, gledao sasvim izbliza u plavosivozelene epikantus-oči nad isturenim jagodicama i rekao:

»Da nemaš ti možda olovku?«

Bio je bled kao smrt, tako bled kao što je bio onda kad se umrljan krvlju vratio sa svoje samačke šetnje, na predavanje doktora Krokovskog. Živci krvnih sudova koji upravljaju njegovim licem tako su radili da se koža tog mladog lica, iz koje je izišla sva krv, skupila bleda i hladna, nos je izgledao šiljat, a duplje pod očima bile su sasvim olovno blede, kao u mrtvaca. Ali nervus symphaticus je učinio da srce Hansa Kastorpa tako zalupa da više nije moglo uopšte biti govora o nekom pravilnom disanju, i mladoga čoveka prođe jeza celim telom — zahvaljujući lojnim žlezdama kože koje su se uzdigle zajedno sa svojim dlačnim meškovima.

Žena sa trorogim šeširom od hartije posmatrala ga je od glave do pete, sa osmejkom u kome nije bilo nikakvog sažaljenja, nikakve zabrinutosti zbog očajnog izgleda njegovog lica. Taj rod uopšte ne zna ni za kakvo sažaljenje niti zabrinutost zbog užasa strasti — jednog elementa tom rodu očigledno mnogo prisnijeg nego muškarcu, koji se po prirodi u tome ne oseća nimalo prijatno i koga u takvom stanju žena nikad ne presreće drukčije do sa podsmehom i zluradošću. Uostalom, za sažaljenje i zabrinutost on bi, naravno, i sam zahvalio.

»Ja?« odgovori na to ti bolesnica sa obnaženim rukama... »Da, možda.« I u njenom osmejku i glasu bilo je ipak nekog uzbuđenja koje se javlja kad se posle duge, neme veze izgovori prva reč — prepredeno uzbuđenje, koje svu prošlost potajno unosi u ovaj sadašnji trenutak. »Ti si vrlo sujetan... Ti si... vrlo... revnostan«, nastavi ona da se ruga svojim egzotičnim izgovorom, sa stranačkim r i stranačkim isuviše otvorenim vokalima, pri čemu je svojim malo hrapavim, prijatno promuklim glasom povrh svega i reč »sujetan« naglašavala na drugom slogu, tako da je zvučala kao sasvim tuđa — a dotle je preturala po svojoj kožnoj torbici, zagledala u nju, tražeći, i izvukla najzad ispod maramice, koju je prvo izvadila, jednu malu, srebrnu automatsku olovku, tanku i krhku — luksuznu stvarčicu koja teško da se mogla upotrebiti u ozbiljne svrhe. Nekadašnja olovka, ona prva, bila je podesnija i solidnija.

»Voilà«, reče i upre mu olovku pred oči, držeći je za vrh između palca i kažiprsta i klateći je lako tamo-amo.

Pošto mu je olovku pružala ne dajući mu je, on je nekako primio ne uzimajući je, to jest: podigao je ruku u visinu olovke, prineo sasvim blizu nje, s prstima spremnim da je uhvate, ali je nije uzimao; iz očnih duplja, sivih kao olovo, gledao je čas olovku, čas Klavdijino tatarsko lice. Blede usne bile su mu otvorene, i ostale su tako, on se njima nije ni služio kad je izustio:

»Vidiš, znao sam da imaš jednu.«

»Prenez garde, il est un peu fragile«, reče ona. »C’est à visser, tu sais.«[1]

[1] *Pripazite, malo je slaba. — Treba zavrtati, znaš.*

I dok su oboje nagli glave nad olovkom, ona mu je objašnjavala jednostavni mehanizam te pisaljke iz koje je, kad se zavrne, izlazio kao igla tanak grafit, verovatno tvrd i koji je svakako jedva ostavljao traga.

Stajali su tako, blizu i nagnuti jedno prema drugom. Pošto je bio u večernjem odelu, nosio je krut okovratnik i na njega je mogao da nasloni bradu.

»Maleno ali sopstveno«, reče on, čelo uz čelo s njom, u pravcu olovke, ne krećući usnama, tako da usnene glasove nije ni izgovarao.

»O, pa ti si i duhovit«, odgovori ona nasmejavši se kratko, i uspravi se, dajući mu najzad pisaljku. (Uostalom, sam bog bi znao kako je mogao da bude duhovit, pošto u glavi očevidno nije imao ni kapi krvi.) »Hajde sad, pohitaj, nacrtaj, crtaj dobro, iscrtaj svoj dar!« I sama duhovita, izgledalo je kao da ga goni od sebe.

»Ali ti još nisi crtala. I ti treba da crtaš«, reče on, gotovo izostavljajući u rečima r, i ustuknu jedan korak kao privlačeći je.

»Ja?« ponovi ona opet sa izvesnim čuđenjem koje se, izgleda, više odnosilo na nešto drugo negoli na njegov poziv. Donekle zbunjena, smešeći se, stajala je tako neko vreme, pa zatim pođe za njim, kao namagnetisana, učinivši nekoliko koraka prema stolu sa punčom.

Međutim, tamo više nije bilo one živosti, interes za zabavu sasvim je splasnuo. Neko je još crtao, ali nije više imao posmatrača. Kartoni su bili pokriveni raznim čudovištima, svako je okušao svoju nesposobnost, kraj stola nije bilo skoro nikoga, utoliko pre što je sad nastalo novo komešanje. Kad je primećeno da su lekari otišli, najednom je parola glasila: da se igra. Odmah je sto sklonjen u stranu. Na vratima čitaonice kao i klavirske sobe postaviše stražu s nalogom da odmah dâ znak da se zabava prekine, ako bi se opet pojavio »stari«, Krokovski ili glavna sestra. Jedan mlad Sloven zasvira sa mnogo izraza na malom orahovom klaviru. U nepravilnom krugu od stolica i fotelja, na kojima su sedeli posmatrači, prvi parovi počeše da se okreću.

Mahnuvši rukom, kao da kaže »Putuj!«, Hans Kastorp se oprosti od stola koji su upravo odnosili. Zatim bradom pokaza na slobodne stolice, pa onda na zaklonjeni ugao desno od salonskih vrata. On ne reče ništa, možda zato što je muzika bila suviše jaka. Povuče jednu stolicu — bila je to fotelja s drvenim naslonom, prekrivena somotom — za gospođu Šoša, i stavi je na mesto koje je pre toga pokretom označio, a za sebe uze jednu pletenu stolicu sa valjkastim naslonom za ruke, koja je sva puckala i škripela, na koju sede kraj nje, nagnut k njoj, s rukama na naslonu, držeći njenu olovku u ruci, i s nogama povijenim pod stolicu. Ona je pak sedela duboko zavaljena na sedištu od somota, kolena su joj bila uzdignuta, ali je ipak prebacila nogu preko noge, i klatila visoko dignutim stopalom u crnoj lakovanoj cipeli više koje se, pod isto tako crnim, svilenim čarapama, ocrtavao njen zglavak. Ispred njih su sedeli drugi, ustajali da bi igrali i pravili mesta onima koji bi se umorili. Neprestano se dolazilo i odlazilo.

»Ti imaš novu haljinu«, reče, da bi je mogao posmatrati, i ču kako mu ona odgovori:

»Novu? Ti izgleda dobro poznaješ moje toalete?«

»Zar nisam u pravu?«

»Jesi. Nedavno sam je ovde napravila, kod Lukačeka u selu. On mnogo radi za dame kod nas. Dopada ti se?«

»Da, mnogo«, reče obuhvativši je još jednom pogledom, pa onda obori oči. »Hoćeš li da igraš?« dodade.

»A da li bi ti hteo?« odgovori ona uzdignutih obrva, smešeći se, a on odgovori:

»Ja bih rado, ako se tebi igra.«

»Pa ti nisi toliko hrabar koliko sam mislila da si«, reče ona, i pošto se on prezrivo nasmeja, ona dodade: »Tvoj rođak je već otišao.«

»Da, on je moj rođak«, potvrdi on, mada nepotrebno. »I ja sam maločas primetio da je otišao. Biće da je otišao da legne.«

»C'est un jeune homme très étroit, très honnête, très allemand.«[1]

[1] *Taj mladić je vrlo strog, vrlo čestit, vrlo mnogo Nemac.*

»Etroit. Honnête?« ponavljao je on. »Ja francuski bolje razumem nego što ga govorim. Hoćeš da kažeš da je pedantan. Smatraš li ti da smo mi Nemci pedantni — nous autres Allemands?«

»Nous causons de votre cousin. Mais c'est vrai, vi ste malo bourgeois. Vous aimez l'ordre mieux que la liberté, toute l'Europe le sait.«[2]

[2] *Govorimo o vašem rođaku. Ali istina je, ... malograđani. Vi više volite red nego slobodu, cela Evropa to zna.*

»Aimer... Aimer... Qu'est-ce que c'est! Ça manque de définition, ce mot-là. Što jedan ima, to drugi voli, comme nous disons proverbialement«[3], uveravao je Hans Kastorp. »U poslednje vreme«, produži on, »ponekad sam razmišljao o slobodi. To jest: tako sam često slušao tu reč da sam onda počeo o tome da razmišljam.

[3] *Voleti, voleti... Šta to znači? Teško se može definisati ta reč. — Kao što kaže naša poslovica.*

»Je te le dirai en français, šta sam mislio. Ce que toute l'Europe nomme la liberté, est peut-être une chose assez pédante et assez bourgeoise en comparaison de notre besoin d'ordre — c'est ça!«[1]

[1] *Reći ću ti na francuskom. — Ono što čitava Evropa naziva slobodom, biće |da je nešto prilično sitničarsko i malograđansko kad se uporedi sa našom potrebom za redom — tako je to!*

»Tiens! C'est amusant. C'est ton cousin à qui tu penses en disant des choses étranges comme ça?«[2]

[2] *Gle! Pa to je zanimljivo Ti svakako misliš na svog rođaka kad govoriš tako čudne stvari?*

»Ne c'est vraiment une bonne âme, jednostavna, neugrožena priroda, tu sais. Mais il n'est pas bourgeois, il est militaire.«[3]

[3] *...on je zbilja poštena duša... znaš. Ali on nije malograđanin, on je vojnik.*

»Neugrožena?« ponovi ona s naporom... »Tu veux dire: une nature tout à fait ferme, sûre d'elle-mème? Mais il est sérieusement malade, ton pauvre cousin.«[4]

[4] *Hoćeš da kažeš: sasvim čvrsta priroda, sigurna u sebe? Ali on je ozbiljno bolestan, tvoj jadni rođak.*

»Ko ti to kazao?«

»Ovde se obično zna kako je ko.«

»Je li ti to kazao savetnik Berens?«

»Peut-être en me faisant voir ses tableaux.«[5]

[5] *Možda pokazujući mi svoje slike.*

»C'est-à-dire: en faisant ton portrait!«[6]

[6] *Hoćeš reći: praveći tvoj portret?*

»Pourquoi pas. Tu l'as trouvé réussi, mon portrait?«[7]

[7] *Pa što da ne. Nalziš li da je moj portret uspeo?*

»Mais oui, extrêmement. Behrens a très exactement rendu ta peau, oh vraiment très fidèlement. J'aimerais beaucoup être portraitiste, moi aussi, pour avoir l'occasion d'étudier ta peau comme lui.«[8]

[8] *Da, veoma. Berens je vrlo tačno naslikao tvoju kožu, o, zaista vrlo verno. Voleo bih da sam i ja portretist, da bih imao prilike da proučavam tvoju kožu kao on.*

»Parlez allemand, s'il vous plaît!«[9]

9 Molim vas, govorite nemački.

»O, pa ja govorim nemački i na francuskom. C’est une sorte d’étude artistique et médicale — en un mot: il s’agit des lettres humaines, tu comprends.[10] Pa šta si rešila, hoćeš li da igraš?« *10 To je neka vrsta umetničkog i medicinskog proučavanja — jednom reči, tiče se humanističkih nauka, znaš.*

»Ne, neću, to je detinjasto. En cachette des médecins. Aussitôt que Behrens reviendra, tout le monde va se précipiter sur les chaises. Ce sera fort ridicule.«[1]

1 Krišom od lekara. Čim se Bervns bude vratio, sve će da poleti na stolice. To će biti vrlo smešno.

»Zar imaš toliko veliki respekt od njega?«

»Od koga?« upita ga izgovarajući zamenicu kratko i stranački.

»Od Berensa.«

»Mais va donc avec ton Behrens! Nema ni mesta za igranje. Et puis sur le tapis.. .[2] Hajde da gledamo kako igraju.«

[2] Prestani već sa tvojim Berensom! — A zatim, na ćilimu...

»Dobro, hajde da gledamo«, složi se on, i, bleda lica, poče da posmatra pored nje plavim očima, sa umnim pogledom svoga dede, kako skakuću maskirani pacijenti ovde u salonu i prekoputa u čitaonici. Nema sestra skakutala je sa Plavim Hajnrihom, a gospođa Salomon, obučena kao muškarac, u fraku i s belim prsnikom, sa jako istaknutim grudima uštirkane košulje, nagaravljenih brkova i s monoklom, okretala se u malim lakovanim cipelama sa visokim potpeticama, koje su na čudan način virile iz crnih muških pantalona; ona je igrala sa pjeroom čije su kao krv crvene usne sijale na belom licu a oči mu bile crvenkaste kao u albino-kunića. Grk sa malim ogrtačem vitlao je svojim skladnim nogama u ljubičastom trikou oko dekoltovanog i tamnosvetlucavog Rasmusena; državni tužilac u kimonu, žena generalnog konzula Vurmbranta i mladi Genzer igrali su štaviše utroje, obgrlivši rukama jedno drugo; a što se tiče Šterove, ona je igrala s metlom koju je pritiskala na grudi i čiji je sirak milovala kao da je to kosa kakvog ljudskog stvora.

»Da, da gledamo«, ponavljao je Hans Kastorp mehanički. Govorili su tiho, glasom koji se gubio u muzici. »Sedećemo ovde i gledaćemo kao u snu. Za mene je to, da znaš, kao neki san što mi ovde sedimo, — comme un rêve singulièrement profond, car il faut dormir très profondément pour rêver comme cela... Je veux dire: C’est un rêve bien connu, rêve de tout temps, long, éternel, oui, être assis près de toi comme à présent voilà l’éternité.«[1]

[1] — kao neobično dubok san, jer čovek mora da bude u dubokom snu da bi tako sanjao. Hoću da kažem da je to vrlo poznat san, san svih vremena, dug, večit, da, sedeti pored tebe, kao što ja sad sedim, eto to je večnost.

»Poète!« reče ona. »Bourgeois, humanist e et poète,— voilà l’Allemand au complet, comme il faut!«[2]

[2] Pesnik!... Malograđanin, humanist i pesnik — eto to je ceo Nemac, kakav treba da je.

»Je crains que nous ne soyons pas du tout et nullement comme il faut«, odgovori on. »Sous aucun égard. Nous sommes peut-être siročad života, tout simplement.« [3]

[3] Bojim se da mi nigde i nikada nismo kakvi treba da smo... Ni u kom pogledu. Mi samo možda prosto...

»Joli mot. Dis-moi donc... Il n’aurait pas été fort difficile de rêver ce rêve-là plus tôt. C’est un peu tard que monsieur se résout à adresser la parole à son humble servante.«[4]

[4] Lepa reč. Reci mi... Zar je bilo tako teško da se taj san sanja ranije? Gospodin se malo kasno odlučio da oslovi svoju pokornu službenicu.

»Pourquoi des paroles?« reče on. »Pourquoi parler? Parler, discourir, c’est une chose bien républicaine, je le concède. Mais je doute que ce soit poétique au même degré. Un de nos pensionnaires, qui est un peu devenu mon ami, Monsieur Settembrini.. .«[5]

[5] Čemu reči?... Zašto govoriti? Govoriti, raspravljti, to je sasvim republikanski, priznajem. Ali sumnjam da je isto toliko i pesnički. Jedan od naših gostiju s kojim sam se malo sprijatelmio, goapodin Setembrini...

»II vient de te lancer quelques paroles.«[6]

6 On ti je maločas dobacio nekoliko reči.

»Et bien, c'est un grand parleur sans doute, il aime même beaucoup à réciter de beaux vers, — mais est-ce un poète, cet homme-là?«[7]

[7] E taj čovek ume sjajno da govori, on čak voli i da recituje lepe stihove, — ali da li je taj čovek pesnik?

»Je regrette sincèrement de n'avoir jamais eu le plaisir de faire la connaissance de ce chevalier.«[8]

[8]Iskreno žalim što nikako nisam imala zadovoljstvo da se upoznam sa tim vitezom.

»Je le crois bien.«[1]

[1] Verujem ti.

»Ah! Tu le crois.«[2]

[2] Eto, veruješ.

»Comment? C'était une phrase tout à fait indifférente, ce que j'ai dit là. Moi, tu le remarques bien, je ne parle guère le français. Pourtant, avec toi je préfère cette langue à la mienne, car pôur moi, parler français, c'est parler sans parler, en quelque manière, — sans responsabilité, ou comme nous parlons en rêve. Tu comprends?«[3]

[3] Što? Pa ovo što sam sad kazao nije ništa naročito. Ti vidiš da ja slabo govorim francuski. Pa ipak, s tobom više volim da govorim tim jezikom nego svojim, jer za mene, govoriti francuski je što govoriti i ne govoriti — govoriti bez odgovornosti, ili kao kad govorimo u snu. Da li me razumeš?

»A peu près.«[4]

4 Donekle.

»Ça suffit... Parler«, nastavi Hans Kastorp, » — pauvre affaire! Dans l'éternité, on ne parle point. Dans l'éternité tu sais, on fait commè en dessinant un petit cochon: on penche la tête en arrière et on ferme les yeux.«[5]

[5] To je dovoljno... Govoriti... — kako je to jadno! U večnosti se ne govori. U večnosti je, znaš, kao kad crtamo svinjče: zavalimo glavu unazad i zatvorimo oči.

»Pas mal, ça! Tu es chez toi dans l'éternité, sans aucun doute, tu la connais à fond. Il faut avouer que tu es un petit rêveur assez curieux.«[6]

[6]To nije rđavo. Tebi je večnost prisna, bez svake sumnje, temeljno je poznaješ. Mora se priznati da si ti dosta čudan mali sanjalica.

»Et puis«, reče Hans Kastorp, »si je t'avais parlé plus tôt, il m'aurait fallu te dire vous!«[7]

[7] A zatim... da sam ti se obratio ranije, trebalo bi da ti kažem vi.

»Eh bien, est-ce que tu as l'intention de me tutoyer pour toujours?«[8]

[8] A da ti nemaš nameru da smi uvek govoriš „ti"'?

»Mais oui. Je t'ai tutoyé de tout temps et je tutoierai éternellement.«[9]

[9] Pa da. Ja sam ti svakad gavorio „ti", i večno ću ti govoriti „ti".

»C'est un peu fort, par exemple. En tout cas tu n'auras pas trop longtemps l'occasion de me dire tu. Je vais partir.«[1]

[1] Ti, bogme, malo preteruješ. U svakom slučaju nećeš dugo šlati prilike da mi govoriš „ti". Otputovaću.

Prošlo je izvesno vreme dok mu je ta reč prodrla do svesti. Tada se prenu, zabezeknuto gledajući oko sebe, kao čovek koga su trgli iz sna. Njihov razgovor je tekao prilično lagano, pošto je Hans Kastorp francuski govorio s naporom i kao da premišlja. Klavir, koji je kratko vreme ćutao, odjeknu opet, ovoga puta pod rukama Manhajmljaninovim, koji je zamenio onog mladog Slovena i raširio note. Gospođica Engelhart sedela je kraj njega i okretala mu listove. Zabava se proredila. Veliki broj pacijenata izgleda da je zauzeo horizontalan položaj. Pred njima nije sedeo niko više. U čitaonici su igrali karte.

»Šta ćeš da radiš?« upita Hans Kastorp kao skamenjen.

»Otputovaću«, ponovi ona smešeći se, kao da je iznenađena njegovom zapanjenošću.

»Nije moguće«, reče on. »To je samo šala.«

»Ni najmanje. To je sasvim ozbiljno. Putujem.«

»Kad?«

»Pa sutra. Après dîner.«[2]

[2] Posle ručka.

U njemu se nešto ogromno sruši. On reče:

»Kuda?«

»Vrlo daleko odavde.«

»U Dagestan?«

»Tu n'es pas mal instruit. Peut-être, pour le moment.. .«[3]

[3] Nisi rđavo obavešten. Možda, zasad...

»A jesi li se izlečila?«

»Quant à ça... non. Ali Berens misli da zasad ovde više ne mogu mnogo da dostignem. C'est pourquoi je vais risquer un petit changement d'air.«[4]

[4] Što se toga tiče... ne. Zato ću se i usuditi da malo promjenim vazduh.

»Znači, vratićeš se?«

»Pitanje je. Pre svega, pitanje je kad. Quant à moi, tu sais, j'aime la liberté avant tout et notamment celle de choisir mon domicile. Tu ne comprends guère ce que c'est: être obsédé d'indépendance. C'est de ma race, peut-être.«[1]

[1] Što se mene tiče, znaš, ja iznad svega volim slobodu, a pogotovu slobodu da sebi biram mesto prebivanja. Ti uopšte ne znaš šta to znači: biti opsednut željom za nezavisnošću. To je možda u mojoj rasi.

»Et ton mari au Daghestan te l'accorde, — ta liberté?«[2]

[2] A da li ti je taj tvoj muž u Dagestanu daje — tu tvoju slobodu?

»C'est la maladie qui me la rend. Me voilà à cet endroit pour la troisième fois. J'ai passé un an ici, cette fois. Possible que je revienne. Mais alors tu seras bien loin depuis longtemps.«[3]

[3] Bolest mi nju daje. Na ovom mestu sam već hto treći put.. Ovoga puta sam provela ovde godinu dana. Možda ću se vratiti. Ali onda ćeš ti već biti daleko odavde.

»Misliš, Klavdija? «

»Mon prénom aussi! Vraiment tu les prends bien au sérieux les coutumes du carnaval!«[4]

[4] Zar i moje ime! Ti si zbilja sasvim ozbiljno shvatio pokladne običaje.

»A znaš li ti koliko sam ja bolestan?«

»Oui — non — comme on sait ces choses ici. Tu as une petite tache humide là-dedans et un peu de fièvre, n'est-ce pas?«[5]

[5] Da i ne koliko se te stvari ovde znaju. Ti imaš unutra sveže ognjište i mago temperature, zar ne?

»Trente-sept et huit ou neuf l'après-midi«[6],reče Hans Kastorp. »A ti?«

[6] Trideset i sedam sa osam ili devet posle podne.

»Oh, mon cas, tu sais, c'est un peu plus compliqué ... pas tout à fait simple.«[7]

[7] O, moj slučaj je, znaš, malo složeniji... nije tako jednostavan.

»II y a quelque chose dans cette branche de lettres humaines dite la médecine«, reče Hans Kastorp, »qu'on appelle bouchement tuberculeux des vases de lymphe.«[8]

[8] U ovoj grani humanističkih nauka nazvanoj medicina... postoji nešto što se zove tuberkulozno zapušavanje limfnih sudova.

»Ah! Tu as mouchardé, mon cher, on le voit bien.«[1]

[1] Ah, pa ti si i tu čeprkao, dragi moj, to se vidi.

»Et toi... Oprosti! Dopusti da te sad zapitam nešto, sasvim ozbiljno i na nemačkom. Kad sam se onoga dana digao sa stola da pođem na pregled, onda, pre šest meseca... ti si se okrenula i pogledala me, sećaš li se ?

»Quelle question! Il y a six mois!«[2]

[2] Kakvo pitanje! Ima otada već šest meseci!

»Jesi li znala kuda odlazim?«

»Certes, c'était tout à fait par hasard.. .«[3]

[3] *Svakako, ali sasvim slučajno...*

»Ti si to doznala od Berensa?«

»Toujours ce Behrens!«[4]

[4] *Uvek taj Berens!*

»Oh, il a représenté ta peau d'une façon tellement exacte... D'ailleurs, c'est un veuf aux joues ardentes et qui possède un service à café très remarquable... Je crois bien qu'il connaisse ton corps non seulement comme médecin, mais aussi comme adepte d'une autre discipline de lettres humaines.«[5]

[5] *O, on je tvoju kožu predstavio tako verno... Uostalom, to je udovac zažarenih obraza koji ima izvanredan servis za kafu... Sasvim verujem da on tvoje telo poznaje ne samo kao lekar već i kao privrženik jedne druge discipline humanističkih nauka.*

»Tu as décidément raison de dire que tu parler en rêve, mon ami.«[6]

[6] *Ti zaista imaš razloga da kažeš da govoriš kao u snu, dragi moj.*

»Soit... Laisse-moi rêver de nouveau après m'avoir réveillé si cruellement par cette cloche d'alarme de ton départ. Sept mois sous tes yeux... Et à présent, où en réalité j'ai fait ta connaissance, tu me parles de départ!«[7]

[7] *Pa neka... Pusti me da opet snevam pošto si me tako svirepo probudila zvonom za uzbunu tvoga odlaska! Sedam meseca biti pored tebe... A sad, kad sam se stvarno s tobom upoznao, ti mi govoriš o odlasku!*

»Je te répète que nous aurions pu causer plus tôt.«[8]

[8] *Ponavljam ti da smo mogli da razgovaramo i ranije.*

»A da li si ti to želela?«

»Moi? Tu ne m'échapperas pas, mon petit. Il s'agit de tes intérêts à toi. Est-ce que tu étais trop timide pour t'approcher d'une femmme à qui tu parles en rêve maintenant, ou est-ce qu'il y avait quelqu'un qui t'en a empêché?«[1]

[1] *Ja? Mene nećeš uhvatiti, dragi moj. Tiče se tvojih interesa. Jesi li ti bio odviše stidljiv da priđeš ženi kojoj sad govoriš u snu, ili je bio neko ko te je u tome sprečavao?*

»Je te l'ai dit. Je ne voulais pas te dire vous.«[2]

[2] *Rekao sam ti već. Nisam ti hteo reći „vi".*

»Farceur. Réponds donc, — ce monsieur beau parleur, cet Italien-là qui a quitté la soirée, — qu'est-ce qu'il t'a lancé tantôt?«[3]

[3] Šališ se. Reci mi — taj gosopodin što lepo govori, taj Italijan što je napustio zabavu, — šta ti je malopre dobacio?

»Je n'en ai entendu absolument rien. Je me soucie très peu de ce monsieur, quand mes yeux te voient. Mais tu oublies... il n'aurait pas été facile du tout de faire ta connaissance dans le monde. Il y avait encore mon cousin avec qui j'étais lié et qui incline très peu à s'amuser ici: il ne pense à rien qu'à son retour dans les plaines, pour se faire soldat.«[4]

[4] *Ništa nisam čuo. Kad tebe ugledam, ja malo hajem za toga gospodina. Ali ti zaboravljaš... ne bi bilo nimalo lako upoznati se s tobom u društvu. Tu (je i moj rođak, s kojim sam vezan i koji je vrlo malo sklon da se ovde zabavlja. On samo misli kako će da se vrati u ravnicu i da postane vojnik.*

»Pauvre diable. Il est, en effet, plus malade qu'il ne sait. Ton ami italien, du reste, ne va pas trop bien non plus.«[5]

[5] *Jadnik. On je u stvari mnogo bolesniji nego što misli. A ni tvoj prijatelj Italijan nije ništa bolje.*

»II le dit lui-même. Mais mon cousin... Est-ce vrai? Tu m'effraies.«[6]

[6] *On to i sam kaže. Ali moj rođak... Zar je to istina? Ti me plašiš.*

»Fort possible qu'il aille mourir, s'il essaye d'être soldat dans les plaines.«[7]

[7] *Lako je moguće da će umreti ako pokuša da bude vojnik u ravnici.*

»Qu'il va mourir. La mort. Terrible mot, n'est-ce pas? Mais c'est étrange, il ne m'impressionne pas tellement aujourd'hui, ce mot. C'était une façon de parler bien conventionnelle, lorsque je disais »Tu m'effraies.« L'idée de la mort ne m'effraie pas. Elle

me laisse tranquille. Je n'ai pas pitié ni de mon bon Joachim ni de moi-même, en entendant qu'il va peut-être mourir. Si c'est vrai, son état ressemble beaucoup au mien et je ne le trouve pas particulièrement imposant. Il est moribond, et moi, je suis amoureux, eh bien! — Tu as parlé à mon cousin à l'atelier de photographie intime, dans l'antichambre, tu te souviens.«[8]

[8] *Da će umreti? Smrt. Strašna reč, zar ne? Ali čudno je, ta reč ne pravi na mene danas toliki upisak. To sam ja samo onako rekao, kad sam kazao da me plašiš. Ideja smrti me ne plaši. Ona me ne uznemiruje. Kad čujem da će možda umreti, ne osećam nikakvo sažaljenje — ni prema mom dobrom Joahimu ni prema sebi. Ako je to istina, njegovo stanje podseća mnogo na moje, i ja ne nalazim da je to nešto naročito uzbuđujuće. On je moribund, a ja sam zaljubljen, pa šta! Ti si razgovarala sa mojim rođakom u kabinetu za unutrašnje snimanje, u čekaonici, sećaš li se?*

»Je me souviens un peu.«[1]

[1] *Sećam se pomalo.*

»Donc ce jour-là Behrens a fait ton portrait transparent!«[2]

[2] *I toga dana je Berens napravio tvoj prozirni portret.*

»Mais oui.«[3]

[3] *Pa da, jeste.*

»Mon dieu. Et l'as-tu sur toi?«[4]

[4] *Bože moj! A imaš li ga pri sebi?*

»Non, je l'ai dans ma chambre.«[5]

[5] *Ne, on mi je u sobi.*

»Ah, dans ta chambre. Quant au mien, je l'ai toujours dans mon portefeuille. Veux-tu que je te le fasse voir?«[6]

[6] *Ah, u sobi. Što se tiče mog portreta, ja ga uvek nosim sa sobom u lisnici. Hoćeš li da ga vidiš?*

»Mille remerciements. Ma curiosité n'est pas invincible. Ce sera un aspect très innocent.«[7]

[7] *Velika hvala. Moja radoznalost nije toliko nesavladljiva. To bi bilo vrlo nevino.*

»Moi, j'ai vu ton portrait extérieur. J'aimerais beaucoup mieux voir ton portrait intérieur qui est enfermé dans ta chambre... Laisse-moi demander autre chose! Parfois un monsieur russe qui loge en ville vient te voir. Qui est-ce? Dans quel but vient-il, cet homme?«[1]

[1] *Ja sam video tvoj spoljašnji portret. Mnogo više bih voleo da vidim tvoj unutrašnji portret koji je zatvoren u tvojoj sobi... Da te pitam još nešto. Ponekad te posećuje jedan gospodin Rus, koji živi u mestu. Ko je to? Zašto dolazi taj čovek?*

»Tu es joliment fort en espionnage, je l'avoue. Eh bien, je réponds. Oui, c'est un compatriote souffrant, un ami. J'ai fait sa connaissance à une autre station balnéaire, il y a quelques années déjà. Nos relations? Les voilà: nous prenons notre thé ensemble, nous fumons deux ou trois papiros, et nous bavardons, nous philosophons, nous parlons de l'homme, de Dieu, de la vie, de la morale, de mille choses. Voilà mon compte rendu. Es-tu satisfait?«[2]

[2] *Pa ti si vrlo vešt u uhođenju, priznajem. Dobro, da ti odgovorim. Da, to je jedan zemljak, takođe bolestan, jedan prijatelj. S njim sam se upoznala u drugoj jednoj banji još pre nekoliko godina. Naši odnosi? Oni su u ovome: mi zajedno pijemo čaj, popušimo dva-tri papirosa, ćaskamo, filozofiramo, razgovaramo o čoveku, o bolu, o životu, o moralu, i o hiljadu drugih stvari. Eto mog izveštaja! Jesi li zadovoljan?*

»De la morale aussi! Et qu'est-ce que vous avez trouvé en fait de morale, par exemple?«[3]

[3] *I o moralu? A do čega ste, na primer, došli u pogledu morala?*[3]

»La morale? Cela t'intéresse? Et bien, il nous semble qu'il faudrait chercher la morale non dans la vertu, c'est-à-dire dans la raison, la discipline, les bonnes moeurs, l'honnêteté — mais plutôt dans le contraire, je veux dire: dans le péché, en s'abandonnant au danger, à ce qui est nuisible, à ce qui nous consume. Il nous semble qu'il est plus moral de se perdre et même de se laisser dépérir que de se conserver. Les grands moralistes n'étaient point des

vertueux, mais des aventuriers dans le mal, de vicieux, de grands pécheurs qui nous enseignent à nous incliner chrétiennement devant la misère. Tout ça doit te déplaire beaucoup, n'est-ce-pas?«[4]

[4] Morala? To te interesuje? E pa evo: čini nam se da moral treba tražiti ne u vrlini, to jest ne u razumu, disciplini, dobrom vladanju i čestitosti — već pre na suprotnoj strani, hoću reći u grehu, u onom što nas izlaže opasnosti, u onom što nam škodi, što nas upropašćuje. Čini nam se da je mnogo moralnije stradati, pa čak i svesno se upropastiti, negoli čuvati se. Veliki moralisti nisu bili ljudi vrline, već pustolovi u zlu, poročnici, veliki grešnici koji nas uče da se hrišćanski priklanjamo pred bedom. Sve ovo tebi se svakako nimalo ne dopada, zar ne?

On je ćutao. I sad je sedeo kao u početku, sa ukrštenim nogama pod stolicom koja je puckala, nagnut prema zavaljenoj ženi u trorogom šeširu od hartije, držeći između prstiju njenu olovku — i plavim očima Hansa Lorenca Kastorpa gledao je od dole sobu koja se ispraznila. Rasturilo se društvo. Klavir, u uglu koso prema njima, davao je od sebe samo još tihe i isprekidane zvuke: bolesnik iz Manhajma svirao je na njemu samo jednom rukom, a kraj njega je sedela nastavnica i prelistavala neke note koje je držala na krilu. Kad je prestao razgovor između Hansa Kastorpa i Klavdije Šoša, pijanista sasvim prestade da svira i ruku kojom je lako prelazio po dirkama položi na krilo, dok je gospođica Engelhart produžila da gleda u note. Četiri osobe koje su još ostale od pokladnog društva sedele su nepomično. Tišina je trajala više minuta. Pod njenim pritiskom, glave onoga para za klavirom spuštale su se sve dublje i dublje, njegova ka klavijaturi, a glava gospođice Engelhart ka svesci s notama. Najzad, kao da su se potajno dogovarali, oboje se u jedan mah pažljivo podigoše, i namerno izbegavajući da pogledaju u onaj još zauzet ugao sobe, s glavama uvučenim u ramena i s rukama kruto spuštenim niz telo, lagano, na prstima, Manhajmljanin i nastavnica udaljiše se zajedno kroz čitaonicu.

»Tout le monde se retire«, reče gospođa Šoša. »C'étaient les derniers; il se fait tard. Eh bien, la fête de carnaval est finie.« I ona podiže ruke da bi obema skinula šešir od hartije sa svoje crvenkaste kose čije su vitice kao venac obavijale njenu glavu. »Vous connaissez les conséquences, monsieur.«[1]

[1] Ceo svet se povlači... Ovi su bili poslednji; kasno je. E pa lepo, pokladna svečanost je završena. — Vama je poznato šta sad dolazi, gospodine?

Ali Hans Kastorp to odbi, zatvorenih očiju, ne menjajući inače svoj položaj. On odgovori:

»Jamais, Clawdia. Jamais je ne te dirai vous, jamais de la vie ni de la mort, ako se tako može reći — a trebalo bi da može. Cette forme de s'adresser à une personne, qui est celle de l'Occident cultivé et de la civilisation humanitaire, me semble fort bourgeoise et pédante. Pourquoi, au fond, de la forme? La forme, c'est la pédanterie elle-même! Tout ce que vous avez fixé à l'égard de la morale, toi et ton compatriote souffrant, — tu veux sérieusement que ça me surprenne? Pour quel sot me prends-tu? Dis donc, qu'est-ce que tu penses de moi?«[2]

[2] Nikad, Klavdija. Nikad ti neću reći „vi", nikad dok sam živ, a i kad umrem...Taj način obraćanja jednoj ličnosti, način koji vlada na obrazovanom Zapadu i među civiliziranim čovečanstvom, izgleda mi vrlo malograđanski i cepidlački. Na krvju krajeva, čemu forma. Forma je samo cepidlačenje. Sve što ste ti i tvoj bolesni zemljak utvrdili o moralu — zar ti ozbiljvo misliš da me to iznenađuje? Za kakvu me ti budalu smatraš? Reci mi, molim te, šta ti misliš o meni?

»C'est un sujet qui ne donne pas beaucoup à penser. Tu es un petit bonhomme convenable, de bonne famille, d'une tenue appétissante, disciple docile de ses précepteurs et qui retournera bientôt dans les plaines, pour oublier complètement qu'il a jamais parlé en rêve ici et pour aider à rendre son pays grand et puissant par son travail honnête sur le chantier. Voilà ta photographie intime, faite sans appareil. Tu la trouves exacte, j'espère?«[3]

[3] *Za to to nije potrebno da dugo razmišljam. Ti si sasvim pristojan švrća iz dobre kuće, prijatnog držanja, poslušan učenik svojih vaspitača, i koji će se uskoro vratiti u ravnicu da bi sasvim zaboraovio da je ikada ovde u snu govorio i da bi svojim čestitim radom na gradilištu doprineo da njegova zemlja postane velika i moćna. Eto to je tvoja unutrašnja fotografija, učinjena bez aparata. Nalaziš da je tačna, nadam se?*

»Il y manque quelque détails que Behrens y a trouvés.«[4]

[4] *Nadostaju neki detalji kode je Berens pronašao.*

»Ah, les médecins en trouvent toujours, ils s'y connaissent ...«[5]

[5] *Ah, lekari uvek ponešto pronađu, oni su vični tome...*

»Tu parles comme Monsieur Setembrini. Et ma fièvre? D'où vient-elle?«[6]

[6] *Govoriš kao gosapodin Setembrini. A moja temperatura? Odakle ona dolazi?*

»Allons donc, c'est un incident sans conséquence qui passera vite.«[7]

[7] *Ostavimo to, to je incident bez posledica koji će brzo proći.*

»Non, Clawdia, tu sais bien que ce que tu dis là, n'est pas vrai, et tu le dis sans conviction, j'en suis sûr. La fièvre de mon corps et le battement de mon coeur harassé et le frissonnement de mes membres, c'est le contraire d'un incident, car ce n'est rien d'autre — « i njegovo bledo lice s uzdrhtalim usnama naže se bliže k njenom — »rien d'autre que mon amour pour toi, oui, cet amour qui m'a saisi à l'instant où mes yeux t'ont vue, ou, plutôt, que j'ai reconnu, quand je t'ai reconnue toi, — et c'était lui, évidemment, qui m'a mené à cet endroit...«[1]

[1] *Ne, Klavdija, ti i sama znaš da to što kažeš nije istina, i ti to kažeš bez ubeđenja. Vatra moga tela i ljupanje moga iznurenog srca i drhtanje mojih udova, to je suprotno od incidenta, jer to nije ništa drugo — ... — ništa drugo do moja ljubav prema tebi, da, ta ljubav koja me je obuzela kad su te (moje oči ugledale, ili, tačnije, koju sam poznao kad sam poznao tebe — i bez svake sumnje da me je baš ta ljubav dovela ovamo...*

»Quelle folie!«[2]

[2] *Kakva ludost!*

»Oh, l'amour n'est rien, s'il n'est pas de la folie, une chose insensée, défendue et une aventure dans le mal. Autrement c'est une banalité agréable, bonne pour en faire de petites chansons paisibles dans les plaines. Mais quant à ce que je t'ai reconnue et que j'ai reconnu mon amour pour toi, — oui, c'est vrai, je t'ai déjà connue, anciennement, toi et tes yeux merveilleusement obliques et ta bouche et ta voix, avec laquelle tu parles, — une fois déjà, lorsque j'étais collégien, je t'ai demandé ton crayon, pour faire enfin ta connaissance mondaine, parce que je t'aimais irraisonnablement, et c'est de là, sans doute, c'est de mon ancien amour pour toi que ces marques me restent que Behrens a trouvées dans mon corps, et qui indiquent que jadis aussi j'étais malade .. .«[3]

[3] *O, pa ljubav nije ništa ako nije ludost, ako nije nešto bezumno, zabranjeno i ako nije pustolovina u zlu. U protivnom to je samo prijatna banalnost, zgodna da se od nje u ravnici prave bezazlene pesmice. A što se tiče onoga da sam te poznao i da sam poznao moju ljubav prema tebi, — da, to je tačno, Ja sam te već jednom poznavao, davno, tebe i tvoje divne kose oči i tvoja usta i tvoj glas kojim govoriš, — poznavao već jednom, kad sam bio gimnazist, a zatražio sam od tebe olovku da bih se najzad i zvanično upoznao s tobom, Jer ja sam te bezumno voleo, i otud, bez sumnje, od te maoje stare ljubavi prema tebi, ostali su mi oni ožiljci koje je Berens našao i koji pokazuju da sam nekada bio bolestan...*

Zubi su mu cvokotali. Dok je fantazirao, jednu nogu bio je izvukao ispod stolice koja je puckala, i ispravljajući tu nogu, on je drugim kolenom skoro dodirivao pod, tako da je najzad klečao pred njom, pognute glave i dršćući celim telom.

»Je t'aime«, mucao je on, »je t'ai aimé de tout temps, car tu es le Toi de ma vie, mon rêve, mon sort, mon envie, mon éternel désir...«[4]

[4] *Volim te, ... voleo sam te uvek, jer ti si Ti moga života, moj san, moj udes, moja čežnja, moja večita želja...*

»Allons, allons!« reče ona. » Si tes précepteurs te voyaient.. .«[5]

[5] *Dosta, dosta!... Kad bi te samo čuli tvoji vaspitači...*

Ali on značajno zavrte glavom, s licem nad ćilimom, i odgovori:

»Je m’en ficherais, je me fiche de tous ces Carducci et de la République éloquente et du progrès humain dans le temps, car je t’aime![6]

[6] Briga me za njih, baš me briga za sve te Karducije i rečitu republiku i napredak čovečanstva u vremenu, — jer ja te volim!

Ona mu svojom rukom nežno pomilova kratko podšišanu kosu na zatiljku.

»Petit bourgeois!« reče. »Joli bourgeois à la petite tache humide. Est-ce vrai que tu m’aimes tant?«[7]

[7] Mali malograđanine!... Lepi malograđanine sa malim rovitim ognjištem. Zar me zbilja toliko voliš?

I oduševljen dodirom njene ruke, sad na kolenima, glave zabačene a očiju zatvorenih, on nastavi da govori:

»Oh, l’amour, tu sais... Le corps, ramour, la mort, ces trois ne font qu’un. Car le corps, c’est la maladie et la volupté, et c’est lui qui fait la mort, oui, ils sont charnels tous deux, l’amour et la mort, et voilà leur terreur et leur grande magie! Mais la mort, tu comprends, c’est d’une part une chose mal famée, impudente qui fait rougir de honte; et d’autre part c’est une puissance très solennelle et très majestueuse, — beaucoup plus haute que la vie riante gagnant de la monnaie et farcissant sa panse, — beaucoup plus vénérable que le progrès qui bavarde par les temps, — parce qu’elle est l’histoire et la noblesse et la piété et l’étemel et le sacré qui nous fait tirer le chapeau et marcher sur la pointe des pieds... Or, de même, le corps, lui aussi, et l’amour du corps sont une affaire indécente et fâcheuse, et le corps rougit et pâlit à sa surface par frayeur et honte de lui-même. Mais aussi il est une grande gloire adorable, image miraculeuse de la vie organique, sainte merveille de la forme et de la beauté, et l’amour pour lui, pour le corps humain, c’est de même un intérêt extrêmement humanitaire et une puissance plus éducative que toute la pédagogie du monde!... Oh, enchantante beauté organique qui ne se compose ni de teinture à l’huile ni de pierre, mais de matière vivante et corruptible, pleine du secret fébrile de la vie et de la pourriture! Regarde la symétrie merveilleuse de l’édifice humain, les épaules et les hanches et les mamelons fleurissants de part et d’autre sur la poitrine, et les côtes arrangées par paires, et le nombril au milieu dans la mollesse du ventre, et le sexe obscur entre les cuisses! Regarde les omoplates se remuer sous la peau soyeuse du dos, et l’échine qui descend vers la luxuriance double et fraîche des fessés, et les grandes branches des vases et des nerfs qui passent du tronc aux rameaux par les aisselles, et comme la structure des bras correspond à celle des jambes. Oh, les douces régions de la jointure intérieure du coude et du jarret avec leur abondance de délicatesse organique sous leurs coussins de chair! Quelle fête immense de les caresser, ces endroits délicieux du corps humain! Fête à mourir sans plainte après! Oui, mon dieu, laisse-moi sentir l’odeur de la peau de ta rotule, sous laquelle l’ingénieuse capsule articulaire sécrète son huile glissante! Laisse-moi toucher dévotement de ma bouche l’Arteria femoralis qui bat au front de ta cuisse et qui se divise plus bas en les deux artères du tibia! Laisse-moi ressentir l’exhalation de tes pores et tâter ton duvet, image humaine d’eau et d’albumine, destinée pour l’anatomie du tombeau, et laisse-moi périr, mes lèvres aux tiennes!«[8]

[8] O, ljubav, znaš... Telo, ljubav, smrt — to troje čini samo jedno. Jer telo je bolest i požuda, a ono nam donosi smrt, da, oboje je puteno, i ljubav i smrt, i u tome je njihov užas i njihova mađija! Ali smrt, razumeš, ova jednim delom ima vrlo rđav glas, ona je nešto bestidno, zbog čega se crvenim od srama; a s druge strane, to je sila vrlo svečana i vrlo veličanstvena — mnogo uzvišenija nego veseli život koji pravi pare i nabija mešinu — mnogo dostojnija poštovanja nego napredak koji neprestano blebeće, — zato što je smrt istorija i plemenitost i pobožnost, i ono večno i sveto što čini da skinemo šešir i da hodamo na vrhovoima prstiju... A isto tako, i telo i ljubav prema telu su nešto nepristojno i neprijatno, i telo pocrveni i pobledi na površini svojoj usled straha i stida od sama sebe. Ali ono je isto tako velika slava dostojna obožavanja, čudesna slika organskog života, sveto čudo obličja i lepote, a ljubav prema njemu, prema ljudskom telu, to

je isto tako krajnje čovečansko interesovanje, i mnogo jača vaspitna sila nego sva pedagogija sveta!... O, čarobna organska lepoto, koja se ne sastojiš ni iz uljane boje ni iz kamena, već iz materije žive i raspadljive, pune grozničave tajne života i truljenja! Pogledaj divnu simetrnju ljudskog sklopa, ramena i bedra i rascvetane bradavice s jedne i s druge strane grudi, i rebra poređana po parovnma, i pupak usred mekote trbuha, i tamni pol između butina! Pogledaj kako se lopatice miču pod svilastom kožom na leđima i pogledaj kičmu koja se spušta ka dvostrukoj i svežoj bujnosti stražnjice, i velike grane sudova i živaca koje prelaze sa stabla u grane preko pazuha, i pogledaj kako sklop ruku odgovara sklopu nogu. O da milih predela u udubljenju zgloba na laktu i kolenu, sa njihovim obiljem organskih tananosti obloženih mesom! Kakva neizmerna radost, milovati ta divna mesta ljudskoga tela! Radost posle koje čovbk ne žali da umre! Oh, daj da osetim miris kože pod tvojom čašicom, pod kojom vešto načinjena zglobna čaura luči svoje mazivo! Pusti me da smerno dodirnem ustma arteriju femoralis koja kuca na vrhu butine i koja se dole deli u dve golenične arterije! Pusti me da osetim isparavanje tvojih pora i da opipam tvoje malje, tu ljudsku sliku vode i belančevine, određenu za anatomiju groba, i pusti me da umrem sa usnama položenim na tvoje!

On ne otvori oči kad je ovo izgovorio; ostao je u istom položaju, zabačene glave i opružene ruke s malom srebrnom olovkom u njoj, drhteći i povodeći se na kolenima. Ona reče:

»Tu es en effet un galant qui sait solliciter d'une manière profonde, à l'allemande.«[1]

[1] *Ti si zaista ljubavnik koji ume da traži na način zbilja dubok, po nemački.*

I stavi mu na glavu kapu od hartije.

»Adieu, mon prince Carnaval! Vous aurez une mauvaise ligne de fièvre ce soir, je vous prédis.«[2]

[2] *Zbogam, moj prinče Karnevale! Večeras ćete imati rđavu krivulju temperature, to vam predskazujem.*

To rekavši ona skliznu sa stolice, klizeći pređe ćilim do vrata, u čijem se dovratniku zaustavi za trenutak, upola okrenuta k njemu, s jednom nagom rukom uzdignutom a šakom položenom na šarku. Preko ramena reče tiho:

»N'oubliez pas de me rendre mon crayon.«[3] I iziđe.

[3] *Ne zaboravite da mi vratite olovku!*

GLAVA ŠESTA

PROMENE

Šta je vreme? Tajna — nematerijalna i svemoćna. Uslov sveta pojava; kretanje povezano i pomešano sa postojanjem tela u prostoru i njihovim kretanjem. Ali, zar ne bi bilo vremena da nema kretanja? Ni kretanja da nema vremena? Upitaj se samo! Je li vreme funkcija prostora? Ili obratno? Ili su oboje identični? Dobro se pripitaj! Vreme je aktivno, ono ima glagolsko svojstvo, ono »urodi plodom«. Kakvim plodom? Promenom! Sada nije tada, ovde nije tamo, jer između jednog i drugog leži kretanje. Ali, pošto je kretanje, kojim se meri vreme, kružno i u sebi zatvoreno, onda takvo kretanje i takvu promenu možemo gotovo s istim pravom smatrati kao mir i nepokretnost; jer se tada stalno ponavlja u sada, tamo u ovde. Pošto, dalje, konačno vreme i ograničeni prostor ni uz najočajnije naprezanje čovek ne može sebi da predstavi, on je odlučio da vreme i prostor »zamišlja« kao večne i beskonačne, smatrajući očevidno da ovo polazi za rukom, ako i ne sasvim dobro, ipak nešto bolje. Ali, zar ovo uvođenje večnog i beskonačnog, sa gledišta logike i računice, ne znači uništenje svega ograničenog i konačnog, njihovo relativno svođenje na nulu? Da li je u večnom moguće nizanje jednog za drugim, a u beskonačnom postojanje jednog pored drugog? Ako po nuždi prihvatimo večno i beskonačno, kako se s time slažu pojmovi: udaljenost, pokret, promena, pa i samo postojanje ograničenih tela u svemiru? To se svakako pripitaj!

Takva i slična pitanja vrzla su se Hansu Kastorpu po mozgu, koji se odmah po dolasku u ove bregove pokazao sklon za ovakve indiskretnosti i zanovetanja. Ova pakosna, ali snažna strast, kojoj je on od tog doba davao oduške, možda je njegov mozak naročito izoštrila u tom pravcu i dala mu drskosti za ovakva cepidlačenja. Obraćao se takvim pitanjima samom sebi i dobrom Joahimu i od nezapamćenih vremena debelim snegom zavejanoj dolini, premda ni od jednog od ovih mesta nije mogao očekivati nešto što bi ličilo na odgovor — teško bi se moglo kazati od koga od njih ponajmanje. Sebi je postavljao takva pitanja prosto zato što nije znao da odgovori na njih. Joahim, sa svoje strane, nije nikako hteo da sudeluje u tome, jer on — kako se jedne večeri Hans Kastorp na francuskom izrazio — nije mislio ni na šta drugo sem na to kako će dole u ravnici biti vojnik, i zbog toga vodio ogorčenu borbu sa nadom koja se čas približavala čas opet izazivački gubila u daljini. U poslednje vreme, on je pokazivao volju da tu borbu dokrajči jednim silovitim gestom. Da, dobri, strpljivi, čestiti Joahim, sušta zvaničnost i disciplina, podlegao je buntovničkim nastupima i žestoko napadao »Gafki-skalu«, onaj sistem ispitivanja po kome se dole u laboratorijumu ili »laboru«, kako se obično govorilo, istraživao i beležio stepen u kome je neki bolesnik zahvaćen bacilima: da li se ti bacili u materiji koja se analizira nalaze samo tu i tamo ili u nebrojenom mnoštvu — to je određivala Gafki-cifra i od nje je sve zavisilo. Jer ona je potpuno nevarljivo izražavala izglede na ozdravljenje s kojima je mogao da računa njen nosilac; broj meseca ili godina, koliko još neko mora da ostane, nije bilo teško prema njoj odrediti, počevši od kratkotrajne polugodišnje posete pa naviše do presude »doživotno«, koja je, vremenski uzevši, dosta često značila isuviše malo. Protiv ove Gafki-skale bunio se, dakle, Joahim, osporavajući otvoreno njen autoritet — ne baš sasvim otvoreno, ne baš direktno da čuju oni na vrhu, ali u

razgovoru sa svojim rođakom, pa čak i za trpezom. »Meni je dosta, ne dopuštam da me i dalje drže za budalu«, govorio je on glasno i krv bi mu se popela u tamno preplanulo lice. »Pre četrnaest dana imao sam Gafki br. 2, tričarija, najbolji izgledi, a danas br. 9, tušta i tma; o ravnici više ni govora. Neka onda đavo bude pametan u kakvom je stanju bolesnik, to je neizdržljivo.

Gore na Šacalpu leži jedan čovek, neki Grk, seljak, poslali su ga ovamo iz Arkadije, poslao ga neki agent — beznadežan slučaj, ima galopirajuću, svaki dan se može očekivati kraj, a taj čovek nikad u životu nije imao bacila u ispljuvku. Naprotiv, debeli belgijski kapetan, koji je otišao odavde zdrav kad sam ja ovamo došao, bio je Gafki br. 10, kod njega je prosto vrvelo od bacila, a pri tom je imao samo neznatnu kavernu. Šta će mi Gafki! Učiniću ja tome kraj i otići ću kući, pa makar umro!« Tako Joahim; i svi su bili bolno potišteni gledajući blagog, staloženog mladog čoveka u tom pobunjeničkom raspoloženju. Pri ovoj Joahimovoj pretnji da će sve napustiti i otputovati u ravnicu, Hans Kastorp nije mogao a da se ne seti izvesnih izjava koje je on na francuskom čuo sa treće strane. Ali on je ćutao; zar da istakne rođaku svoju strpljivost za primer, kao što je to uradila gospođa Šter, koja je Joahima zaista opomenula da se tako opako ne inati nego da bude krotak i da se ugleda na postojanost koju ona, Karolina, pokazuje ovde gore, uporno se odričući zadovoljstva da u svome domu u Kanštatu, po miloj volji gazduje — samo da bi se jednom svome mužu vratila kao potpuno, temeljito zdrava supruga. Ne, to Hans Kastorp nije mogao, pogotovo što ga je, od poklada, pred Joahimom grizla savest; drugim rečima: njegova savest mu je govorila da Joahim u onome o čemu njih dvojica nisu govorili, ali što je Joahimu svakako bilo poznato, vidi nešto nalik na izdaju, dezerterstvo i neverstvo, a to se odnosilo na ona dva okrugla smeđa oka, na onu volju za smejanjem i kad se nema dovoljno razloga i na onaj miris od pomorandže — čemu je on bio po pet puta dnevno izložen, ali pred čim je strogo i pristojno obarao pogled na tanjir... Da, još u onom tihom protivljenju, kojim je Joahim predusretao njegove spekulacije i aspekte o »vremenu«, mislio je Hans Kastorp da vidi nešto od one vojničke pristojnosti, u kojoj je bilo prekora njegovoj savesti. Što se pak tiče doline, debelim snegom zavejane zimske doline, kojoj je Hans Kastorp iz svoje odlične naslonjače takođe upućivao, svoja metafizička pitanja, njeni vršci, ćuvici, njene strane i mrkozeleno-crvenkaste šume stajale su nemo u večnom vremenu, prekrivene običnim zemaljskim vremenom koje je tiho proticalo, čas zračeći u dubokom nebeskom plavetnilu, čas obavijene dimom, čas po visovima crvenkasto zažarene suncem koje odlazi, čas u dijamantski tvrdom svetlucanju za vreme čarobnih noći sa mesečinom, — ali vazda u snegu, za čitavih šest nezapamćenih pa ipak brzo minulih meseca. I već su svi gosti izjavljivali da ne mogu više da gledaju sneg, da ga se gade, da ga je već za vreme leta bilo dovoljno, ali sad ove snežne mase gledati iz dana u dan, ove gomile, snežne jastuke, snežne obronke — to prelazi ljudsku snagu, to je ubistvo za duh i osećanja. I gosti su stavljali obojene naočare, zelene, žute i crvene, svakako da bi poštedeli oči, ali još više srce.

Zar su dolina i bregovi već šest meseca u snegu? Sedam! Vreme odmiče dok mi pričamo — naše vreme, što ga namenjujemo ovoj pripoveci, kao i ono već daleko poodmaklo vreme Hansa Kastorpa i njegovih po sudbini drugova tamo gore u snegu, a to vreme donosi sobom promene. Sve je bilo na najboljem putu da se ispuni, onako kako je Hans Kastorp na dan poklada, pri povratku iz »Mesta«, na brzinu predskazao, a što je Setembrinija naljutilo. Istina, ne bi se moglo reći da je sunčeva prekretnica u neposrednoj blizini, ali Uskrs je već prošao kroz belu dolinu, nizali su se aprilski dani, Duhovi su se mogli već sagledati, uskoro će granuti proleće, i nastaće otapanje snega. Neće se topiti sav sneg, po glavicama na jugu, po ispucalim stenama retikonskog planinskog lanca na severu uvek ga ponešto ostaje, da i ne

pominjemo onaj koji će i leti svakog meseca da napada, ali se neće održati. U svakom slučaju, godišnja prekretnica je obećavala da će u najkraćem vremenu biti vrlo velikih promena, jer od one pokladne noći, had je Hans Kastorp pozajmio od gospođe Šoša olovku, pa joj tu olovku posle vratio i na izraženu želju mesto nje dobio nešto drugo, neki poklon radi sećanja, koji je nosio u džepu, proteklo je bilo već šest nedelja — dvaput više nego što je Hans Kastorp prvobitno hteo ovde gore da ostane.

Zaista, šest nedelja je proteklo od one večeri kad se Hans Kastorp upoznao sa gospođom Klavdijom Šoša i potom vratio u svoju sobu zadocnivši isto onoliko koliko i besprekorni Joahim pri povratku u svoju sobu; šest nedelja je prohujalo od idućeg dana koji je doneo sobom odlazak gospođe Šoša, njen odlazak ovoga puta, njen privremeni odlazak u Dagestan, sasvim istočno preko Kavkaza. Da je ovaj odlazak privremene prirode, da je odlazak samo za ovaj put, da gospođa Šoša namerava da se vrati, neodređeno kad, ali da jednom hoće i mora da se vrati, o tome je Hans Kastorp imao uverenja, direktna i usmena, koja nisu pala u onom saopštenom dijalogu što se vodio na tuđem jeziku, nego u ono sa naše strane nemo međuvreme, tokom koga smo prekinuli vremenski vezani tok naše pripovetke i ostavili da vlada čisto vreme. Mladi čovek je svakako ona uveravanja i obećanja dobio pre nego što se vratio u br. 34, jer idućeg dana nije više ni reči progovorio sa gospođom Šoša; jedva ako ju je video, ako ju je dvaput izdaleka video: za vreme ručka, kad je u čohanoj suknji i belom vunenom sviteru, uz tresak staklenih vrata i ljupko se prikradajući, još jednom došla do stola. Toga trenutka njemu je srce pod grlom zaigralo i samo ga je oštro oko gospođice Engelhart sprečilo da ne pokrije lice rukama. Zatim ju je video posle podne, u tri časa, prilikom njenog odlaska. On tome odlasku nije prisustvovao, ali ga je posmatrao sa prozora u hodniku, s koga se mogao videti prilaz za kola.

Sve se odigralo onako kako je to Hans Kastorp već više puta imao prilike da vidi otkako je ovde gore: saonice ili kola zaustave se na rampi, kočijaš i sluga privezuju kofere, pred glavnim ulazom iskupe se gosti lečilišta, prijatelji onoga koji, izlečen ili neizlečen, da bi živeo ili umro, kreće natrag u ravnicu, a ima i takvih koji nedopušteno ostave posao i dođu samo zato da bi događaj i na njih ostavio utisak; pojavi se i jedan gospodin u geroku od strane Uprave, ponekad se čak i lekari okupe, i onda iziđe putnik — ponajčešće radosna lica, pozdravljajući ljubazno one što uokolo stoje i ostaju, za trenutak živo uzbuđen događajem... Ovaj put je taj putnik bila gospođa Šoša. Izišla je nasmejana, sa rukama punim cveća, u dugačkom, grubom, krznom postavljenom putničkom kaputu, sa velikim šeširom, u pratnji gospodina Buligina, njenog konkavnog zemljaka koji će jedan deo puta s njom da putuje. I ona je izgledala radosno uzbuđena, kao svaki onaj ko je odlazio, — već usled same promene, sasvim nezavisno od toga da li se putuje po lekarskom odobrenju ili se boravak prekida zato što je postao očajno nepodnošljiv, na sopstvenu odgovornost i sa nemirnom savešću. Zarumenjena u licu, ona je stalno čavrljala, verovatno na ruskom jeziku, dok su joj kolena obavijali krznenim pokrivačem... Na ispraćaj su došli ne samo zemljaci gospođe Šoša i njeni drugovi za stolom nego i mnogobrojni drugi gosti. Doktor Krokovski pokazivao je uz svež osmeh svoje žute zube u bradi; cveća je još više pristizalo; stara tetka joj je poklonila konfekta, »konfektića«, kako je imala običaj da kaže, to jest ruske marmelade; tu je stajala nastavnica, pa Manhajmljanin. Ovaj poslednji je, malo poizdalje, setno motrio, a bolan pogled mu je skliznuo uz kuću gde je ugledao Hansa Kastorpa na prozoru hodnika i tužno se na njemu zadržao... Dvorski savetnik Berens nije se pokazao; očevidno se s putnicom već oprostio privatno, drugom prilikom... Onda su, uz mahanje i povike iskupljenih, konji pošli i kako su saonice naglo krenule, zavalila se ona gornjim delom tela na jastuke i kose oči gospođe Šoša još jednom su s osmehom preletele pročelje kuće Berghof i zadržale se delić

jedne sekunde na licu Hansa Kastorpa... On je, bled, pohitao u svoju sobu, u svoju lođu, da bi odande još jednom video saonice koje su sa zveckanjem poletele drumom prema »Selu«, zatim se bacio u svoju stolicu i izvukao iz unutrašnjeg džepa dar koji je dobio za uspomenu, zalogu koja se ovoga puta nije sastojala iz drvenih otpadaka. Bila je to tanko uokvirena pločica, staklena pločica, koju je trebalo držati prema svetlosti da bi se na njoj nešto našlo, Klavdijin unutrašnji portret koji je bio bez lica, ali se raspoznavao nežni kostur njenog trupa, jasno i avetinjski okružen mekim oblicima mesa, a videli su se i organi njene grudne duplje...

Koliko je puta taj portret posmatrao i pritiskivao ga na usne u toku vremena koje je otada proteklo donoseći sobom promene! Ono je donelo, na primer, naviku na život ovde gore u prostorno dalekoj odsutnosti Klavdije Šoša, i to brže nego što se moglo pomisliti: ovdašnje vreme bilo je naročito tako podešeno i sem toga organizovano sa ciljem da se stekne navika, pa makar samo navika na to da se ne može sviknuti. Zvučni tresak vrata u početku svakog od pet snažnih obroka nije se više mogao očekivati i nije ga više ni bilo; drugde negde, u ogromnoj udaljenosti, treskala je sad gospođa Šoša vratima — to je bio izraz njenog bića koji se na sličan način pomešao i spojio sa njenim postojanjem i njenom bolešću kao što se vreme vezuje sa telima u prostoru: možda je to bila njena bolest i ništa više... Ali ukoliko je ona bila nevidljivo odsutna, utoliko je u isto vreme bila i nevidljivo prisutna za dušu Hansa Kastorpa, — ona, genije ovoga mesta, koga je on u jednom nestašnom, prestupnički slatkom času upoznao i stekao, u jednom času na koji se ne može primeniti nijedna krotka pesmica ravnice. Senku slike toga genija nosio je on na svom srcu koje je otpre devet meseca naovamo bilo žestoko zaposleno.

U onom trenutku mucale su njegove uzdrhtale usne, na svom i tuđem jeziku, upola nesvesno, upola prigušeno, tako mnogo prestupničkih reči: predloga, ponuda, ludih planova i namera, kojima je svaka saglasnost s punim pravom bila uskraćena, — tako, na primer, da će pratiti genija preko Kavkaza, da će za njim i on krenuti na put, da će ga čekati u mestu koje slobodna ćud genija odabere sebi za iduće boravište, kako se nikad više od njega neće odvajati, i razne druge neprikladnosti. Sve što je prostosrdačni mladi čovek poneo sa ovog časa značajne pustolovine, bio je samo taj mutni snimak i dosta verovatna mogućnost da će se gospođa Šoša i po četvrti put ovamo vratiti, ranije ili kasnije, kako bude htela bolest od koje zavisi njena sloboda. Ali, bilo to ranije ili docnije, Hans Kastorp će — tako su i na rastanku govorili — bezuslovno »davno već otići odavde«; i beznačajni smisao ovog proricanja bilo bi još teže podneti kad čovek ne bi imao na umu da se izvesne stvari ne predskazuju zato da bi se ispunile nego zato da se ne bi ispunile, kao da je u pitanju nekakvo bajanje. Proroci ove vrste ismejavaju budućnost govoreći joj kakav će tok uzeti, da ona od stida ne bi takav tok uzela. I kad ga je genije, njega, Hansa Kastorpa, u toku saopštenog razgovora, a i inače, nazivao »joli bourgeois au petit endroit humide«[1], što je bio kao neki prevod Setembrinijevog izraza »siroče života«, postavljalo se pitanje koji će se deo ove mešavine dvaju bića pokazati jačim: burgeois ili ovo drugo... Sem toga, genije nije uzeo u obzir da je i on sam u više mahova odlazio i opet se vraćao, i da bi i Hans Kastorp mogao u pravi čas opet da dođe, — iako je, dabogme, još samo zato ovde gore da ne bi morao da se vraća: to je izričito bio, kao i kod tolikih drugih, smisao njegovog boravka ovde.

1 Lepi građanin sa vlažnim ognjištem.

Jedno podrugljivo proricanje na dan poklada beše se ispunilo: groznica Hansa Kastorpa pokazivala je rđavu liniju; u strmoj strelici, koju je on sa nekim svečanim osećanjem ubeležio, beše se njegova krivulja ispela i, pošto se malo spustila, produžila je tok u vidu visokog platoa, koji se, samo lako zatalasan, trajno održavao nad dotada uobičajenom ravni. Bila je to povišena temperatura čija visina i upornost, prema savetnikovom iskazu, nije

stajala ni u kakvom pravom odnosu prema lokalnom nalazu. »Pa vi ste, dragi prijatelju«, reče on, »jače zaraženi nego što bi se moglo naslućivati. Pokušaćemo sa injekcijama. To će vam dobro činiti. Za tri-četiri meseca vi ćete se opet osećati kao riba u vodi, ako bude sve išlo prema mojim predviđanjima.« Tako se desilo da je Hans Kastorp sada dvaput nedeljno, sredom i subotom, odmah posle jutarnjih kratkih šetnji, morao da silazi u »labor«, da bi primio ubrizgavanja.

Oba lekara su davala ovaj lek, čas jedan čas drugi, ali je savetnik to činio kao virtuoz, jednim naglim pokretom, na taj način što je pri ubodu odmah puštao mlaz. Nije se, uostalom, mnogo brinuo gde će da ubode, tako da je bol ponekad bio vraški oštar i mesto uboda još dugo ostajalo otvrdlo i upaljeno. Sem toga, injekcija je jako iznuravala ceo organizam, potresajući nervni sistem kao kakav silovit sportski podvig a to je bio dokaz njenog snažnog dejstva, koje se ogledalo i u tome što se neposredno, za časak, temperatura čak i podizala; savetnik je to unapred kazao i tako se odista i dogodilo, po pravilu, da se ništa nije moglo zameriti pojavi na koju je pacijent unapred pripremljen. Procedura se brzo svršavala čim se jednom dođe na red. Dok bi okom trepnuo, bolesnik je već imao protivotrov pod kožom butine ili ruke. Ali, nekoliko puta, kad se savetnik pokazao raspoložen i od duvana neošamućen, dolazilo je prilikom injekcije do malog razgovora s njim, koji je Hans Kastorp umeo otprilike ovako da vodi:

»Ja se i sada rado sećam našeg prijatnog razgovora pri kafi, kod vas, gospodine savetniče, prošle godine u jesen i razmišljam kako se to slučajno dogodilo. Baš juče, ili će biti koji dan ranije, podsetio sam na to svog rođaka...«

»Gafki sedam«, reče savetnik. »Poslednji rezultat. Mladi čovek neće pa neće da se oslobađa otrovnih klica. I uz to me još nikad nije tako izmrcvario i namučio kao onomad: hoće ludo dete da ode odavde i da se igra sabljom. Jadikuje na sav glas zbog svojih pet četvrtgodišta, kao da su večnost. Hoće da ode kako bilo da bilo — govori li i vama o tome? Treba i sami da utičete na njega i to odlučno! Čovek će da zaglavi ako pre vremena počne da guta vašu blagorodnu maglu, tamo gore, desno. Ovakav vojničina i ne mora imati mnogo soli u glavi, ali vi, kao staloženiji, vi biste ga morali urazumiti pre nego što učini glupost.«

»Ja to i radim, gospodine savetniče«, odgovori Hans Kastorp, ne ispuštajući nit razgovora. »Češće to činim, kad god mu se jave takve želje, i mislim da će se opametiti. Ali primeri koje ima pred očima nisu uvek najbolji i to kvari posao. Uvek neko odlazi — odlazi u ravnicu, na svoju ruku i bez odobrenja, ali se to radi tako svečano kao da je u pitanju istinski odlazak, i u tome ima nečeg zavodljivog za slabije karaktere. Nedavno je na primer... ko je ono još nedavno otputovao? Jedna dama iz onog boljeg ruskog društva, madam Šoša. U Dagestan, kako se priča. Ne znam kakva je klima u Dagestanu, svakako da je manje nepovoljna nego gore pored vode. Ali to je ipak po našem shvatanju ravnica, iako je možda i bregovita, uzevši čisto geografski, u tome nisam tako potkovan. Kako onda da živi čovek ovde, neizlečen, kad nedostaju osnovni pojmovi i kad niko ne zna kakav je ovde gore red i čega se treba pridržavati pri ležanju i merenju? Uostalom, ona će ionako da se vrati, rekla mi je to jednom prilikom. Kako smo uopšte došli na razgovor o njoj? — Da, onda smo vas zatekli u vrtu, gospodine savetniče, ako se sećate, to jest vi ste zatekli nas, jer mi smo sedeli na klupi, znam još i sad na kojoj, mogao bih tačno da vam je označim, sedeli smo i pušili. Upravo ja sam pušio, jer moj rođak iz nepojmljivih razloga ne puši. A i vi ste baš pušili, i sećam se kako smo ponudili jedan drugom svoje marke — vaša brazilijanka mi je odlično prijala, samo što čovek mora s tim cigarama da se ophodi kao sa mladim konjima, inače može da nagrabusi, kao vi onda sa ona dva mala importa, kad ste se zagrcnuli i hteli da odskakućete. Sad se možemo smejati kad se sve dobro svršilo. Ja sam tu skoro opet poručio

iz Bremena nekoliko stotina komada »Marija Mančini«, vrlo sam zavoleo tu marku, u svakom pogledu mi je simpatična. Cena je, razume se, sa carinom i poštarinom prilično osetljiva, i ako me uskoro, gospodine savetniče, opet primorate na neki veći izdatak, ja mogu na kraju krajeva da se opredelim i za neki ovdašnji duvan — u izlozima se mogu videti sasvim lepe stvari. Tom prilikom smo smeli da razgledamo i vaše slike, kao sad da ih gledam, pričinile su mi veliko uživanje — bio sam prosto zbunjen kad sam video šta vi sve radite uljanom bojom, ja se ne bih na tako šta nikad odvažio. Tada smo videli i portret gospođe Šoša, sa onom vanredno naslikanom kožom — smem slobodno reći da sam bio oduševljen. U to vreme nisam još poznavao model, samo iz viđenja, po imenu. Posle, pred sam njen odlazak, imao sam još prilike i lično da je upoznam.«

»Ta šta kažete!« odvrati savetnik, onako — ako je dopušteno unatrag se vraćati — kao što je odgovorio kad mu je Hans Kastorp pre svog prvog pregleda saopštio da ima i malo groznice. I ništa dalje nije rekao.

»Da, zaista«, potvrdi Hans Kastorp. »Zna se da ovde gore nije baš tako lako napraviti poznanstvo, ali se kod gospođe Šoša i mene u poslednjem času ipak još tako nešto dogodilo i podesilo, mi smo u razgovoru...« Hans Kastorp povuče vazduh kroz zube. Dobio je injekciju. »Fff!« učini on korak unazad. »Mora da ste slučajno, gospodine savetniče, neki važan živac pogodili. Ah, to užasno boli. Hvala, malo masaže će popraziti stvar... U razgovoru smo se bliže upoznali.«

»Tako! — No?« učini savetnik. On je to zapitao klimnuvši glavom, sa izrazom čoveka koji očekuje veliko priznanje, pa zato, naviknut već na to, samim pitanjem daje svoju saglasnost na očekivanu pohvalu.

»Pretpostavljam da moje izražavanje na francuskom nije teklo baš tako glatko«, izmicao je Hans Kastorp. »Odakle najzad i da ga znam. Ali se čovek u pravi čas priseti neke reči, pa je sa našim sporazumevanjem ipak išlo sasvim dobro.«

»Verujem. No?« ponovi savetnik svoje pitanje i dodade sa svoje strane: »Fino, zar ne?«

Zakopčavajući okovratnik od košulje, stajao je Hans Kastorp raširenih nogu i laktova, s licem okrenutim tavanici.

»Nema tu najzad ničega novog«, reče on. »U nekoj banji žive dve osobe ili čak i dve porodice nedeljama pod istim krovom, a ipak su na rastojanju. Jednog dana dođe do poznanstva, iskreno se jedno drugom dopadnu, a u isto vreme se pokaže da se jedna strana već spremila da otputuje. Čovek, mislim, često dolazi u priliku kad mora da zažali što se ovako dešava. I onda poželim da se bar veza sačuva, da čujemo nešto jedno o drugom, mislim preko pisma. Ali gospođa Šoša...«

»No, ona to zacelo neće?« nasmeja se savetnik dobroćudno.

»Ne, nije htela ni da čuje. Zar ni vama nikad ne piše gde sad živi?«

»Bože sačuvaj«, odgovori Berens. Njoj to ne pada na pamet. Prvo zbog lenosti, a onda, kako da piše? Ja ruski ne umem da čitam — natucam po koju reč kad me nevolja natera, ali pročitati ne mogu ni jedne reči. A sigurno ni vi. Istina, mačkica vrlo ljupko mauče na francuskom, pa i na književnom nemačkom jeziku, ali da piše — to bi je dovelo u najveću nepriliku. Pravopis, dragi prijatelju! Moramo se, mladiću, nekako utešiti. Ona se s vremena na vreme opet vraća ovamo. Kao što rekoh, tu je u pitanju tehnika, temperament. Ima ih koji s vremena na vreme otputuju, pa opet moraju da se vrate, a ima ih koji odmah ostanu toliko da nemaju potrebe da ponovo dolaze. Ako vaš rođak otputuje, može se lako dogoditi da vi još doživite njegov svečani povratak. Recite mu to slobodno.«

»Pa šta mislite, gospodine savetniče, dokle ja...«

»Vi? Ne vi, nego on! Mislim da on neće dole ostati ovoliko koliko se ovde gore zadržao. To

moje iskreno mišljenje, i budite ljubazni pa mu to s moje strane poručite.«

Tako je otprilike tekao razgovor, lukavo od strane Hansa Kastorpa, iako je rezultat bio ništavan i dvosmislen. Jer, ukoliko se ticalo toga koliko bi morao ostati da doživi povratak nekog ko je pre vremena otputovao, rezultat je bio dvosmislen, a u pogledu iščezle dame ravan nuli. Hans Kastorp neće ništa o njoj čuti dok budu odvojeni tajnom prostora i vremena; ona neće pisati, a ni njemu neće dati prilike da joj piše... Zašto uostalom i da se ponaša drukčije, ako dobro razmisli? Zar nije s njegove strane bila prava malograđanska i sitničarska pomisao da bi trebalo jedno drugom da pišu, dok mu se ranije činilo da nije potrebno, pa čak ni zgodno da jedno s drugim govori? I zar je on one pokladne večeri pored nje zaista s njom »govorio« kao obrazovan zapadnjak, ili će pre biti da joj je na stranom jeziku nešto kao u snu govorio, na način koji baš ne priliči civilizovanom čoveku? Zašto, dakle, pisati pismo ili kartu sa slikom, kao što je pisao ponekad u ravnicu, da bi izvestio o kolebljivim rezultatima lekarskih pregleda? Zar Klavdija nije bila u pravu da se oseti razrešena od pisanja na osnovu slobode koju joj je davala bolest? Govoriti, pisati — to je zaista izvanredna humanističko-republikanska tema, tema gospodina Bruneta Latinija, koji je napisao knjigu o vrlinama i porocima i naučio Florentince uglađenosti; naučio ih rečitosti i veštini da svojom republikom upravljaju prema pravilima politike...

U vezi s tim, seti se Hans Kastorp Lodovika Setembrinija i pocrvene, kao što je pocrveneo i onda kad je književnik neočekivano ušao u njegovu bolesničku sobu, iznenada je osvetlivši. I gospodinu Setembriniju mogao je Hans Kastorp da uputi svoja pitanja koja su se ticala metafizičke zagonetke, iako samo radi izazivanja i džangrizanja, ne očekujući da će od humaniste, čija su stremljenja bila upućena životnim interesima, dobiti kakav odgovor. Ali od one pokladne zabave i Setembrinijevog uzbuđenog odlaska iz klavirske dvorane zavladala je između Hansa Kastorpa i Italijana otuđenost koja se svodila na nečistu savest jednoga i na duboko pedagoško neraspoloženje drugoga, i koja je bila razlog da su se uzajamno izbegavali i da nedeljama nisu nijedne reči jedan s drugim progovorili. Je li Hans Kastorp još bio »siroče života« u očima gospodina Setembrinija? Ne, on je svakako bio izgubljeno stvorenje u očima čoveka koji je moral tražio u razumu i vrlini... I Hans Kastorp je zauzeo krut stav prema gospodinu Setembriniju, navlačio obrve i podizao usne, kad bi se sretali, dok je sjajni crni pogled gospodina Setembrinija s nemim prekorom počivao na njemu. Pa ipak je te zategnutosti odmah nestalo, čim mu je književnik posle mnogo nedelja, kao što rekosmo, prvi put uputio reč, iako samo u prolazu i u obliku mitoloških aluzija, za čije je razumevanje potrebna zapadna obrazovanost. Bilo je to posle ručka. Sreli su se kod staklenih vrata, kojima niko više nije treskao. Prestižući mladog čoveka i unapred rešen da se odmah odvoji od njega, Setembrini ga oslovi:

»No, inženjeru, kako je prijao nar?«

Hans Kastorp se smeškao, obradovan i zbunjen. »To jest... Kako to mislite, gospodine Setembrini? Nar? Pa gde su narovi? Nikad u životu nisam... Da, jednom sam popio sok od nara sa seltersom. Suviše sladunjav ukus.«

Italijan, udaljivši se već, okrenu glavu i reče, jasno izgovarajući svaku reč:

»Bogovi i smrtnici sišli su ponekad u carstvo senki i uspeli da se vrate. Ali podzemni bogovi znaju da onaj ko okusi plodove njihova carstva ostaje zauvek njihov.«

I on ode dalje, u svojim večito svetlim kockastim čakširama, i ostavi za sobom Hansa jKastorpa, koji je trebalo da bude »proburažen« ovako krupnim nagoveštavanjem, pa je to

donekle i bio, premda je, ljut zbog takve pretpostavke, gunđao za svoj račun: »Latini, Karduči, Raci-Mauzi-Fali, ostavi me na miru!«

Pa ipak se osećao vrlo srećan što ga je Italijan prvi oslovio; jer uprkos trofeju, uprkos onom sablasnom poklonu koji je nosio na srcu, on je bio privržen gospodinu Setembriniju, mnogo je polagao na njegovo prisustvo, i misao da ga je on sasvim odbacio i napustio bila bi za njegovu dušu teža i strašnija nego osećanje dečaka od koga su u školi digli bili ruke i koji se koristio preimućstvima sramote, kao gospodin Albin... Pored svega toga, nije imao hrabrosti da sa svoje strane uputi reč mentoru, a ovaj je opet dopustio da čitave nedelje prođu da bi se ponovo približio svome štićeniku.

Desilo se to onda kad su na talasima vremena, koji su se valjali u večno jednolikom ritmu, stigli uskršnji praznici. Ti su se praznici proslavljali na Berghofu, kao što se tamo proslavljaju pažljivo sve etape i svi važniji datumi, da bi se izbegla neraščlanjena jednolikost. Pri prvom doručku našao je svaki gost pored svoga pribora za jelo malu kitu ljubičica, a kod drugog doručka — obojeno jaje, Za vreme svečanog ručka bio je sto ukrašen zečićima od šećera i čokolade.

»Jeste li, potporučniče, ikad putovali lađom, ili vi, inženjeru?« upita gospodin Setembrini kad je posle ručka sa čačkalicom za zube prišao stočiću dvojice rođaka... Kao većina gostiju, skratili su i oni glavno propisano ležanje za četvrt sata i sišli ovamo na kafu sa konjakom. »Mene ovi zečići i ova obojena jaja podsećaju na život kakav se provodi na velikom parobrodu, kad, usred slane pustinje, nedeljama gledaš prazan horizont, kad čovek pored sve savršene udobnosti može samo trenutno da zaboravi njenu neizmernost, dok u dubljim predelima duše svest o toj beskrajnosti polako nagriza kao neka potajna jeza... Vidim ovde onaj isti duh kojim se na palubi jedne takve lađe sa puno pijeteta ukazuje na svetkovine terrae fermae. To je sećanje onih koji su izvan sveta, sentimentalno podsećanje na kalendar... Na kopnu je danas Uskrs, zar ne? Na kopnu se danas slavi kraljev rođendan, — a i mi to činimo kako možemo, i mi smo ljudi... Zar nije tako?«

Rođaci su mu odobravali. Odista je tako. Hans Kastorp, dirnut što ga je Italijan oslovio i žacnut nečistom savešću, hvalio je na sva usta njegovu misao, nalazeći da je duhovita, vanredna, literarna, i povlađivao mu u sav mah. Zaista, samo ovlaš, baš onako kako se gospodin Setembrini tako živopisno izrazio, dopušta ona udobnost na okeanskom brodu da se zaborave prilike i opasnost u kojima se čovek nalazi, i u tom savršenom komforu ima, ako sme na svoju ruku to da doda, čak nečeg lakoumnog i izazivačkog, neke drske obesti, hibrisa, kako bi stari kazali (čak i stare je pomenuo samo da bi se što više dopao), ili nečeg sličnog, kao ono »Ja sam kralj vavilonski!« Ukratko nečeg drskog. S druge pak strane involvira (involvira!) raskoš na palubi i veliki trijumf ljudskog duha i ljudske časti: time što tu raskoš i tu udobnost iznosi na slane penušave talase i tamo ih smelo održava, staje čovek unekoliko nogom za vrat elementima i divljoj silovitosti, a to involvira pobedu ljudske civilizacije nad haosom, ako on na svoju ruku sme da upotrebi ovaj izraz...

Gospodin Setembrini ga je pažljivo slušao, prekrštenih nogu i ruku, gladeći nežno čačkalicom ufitiljene brkove.

»Značajno je to«, reče on. »Čovek nijednoj iole pribranijoj misli opšte prirode ne daje izraza, a da se pri tom sasvim ne oda, da nehotice ne unese u nju celo svoje ja, da kao u nekoj slici ne prikaže osnovnu temu i prvobitni problem. Tako se, eto, i vama dogodilo. To što ste sad kazali poteklo je zaista sa dna vaše ličnosti, pa se i njeno trenutno stanje izrazilo na pesnički način: sve je to još stanje eksperimentisanja...«

»Placet experiri!« reče Hans Kastorp, klimnuvši glavom i smejući se, sa talijanskim izgovorom glasa s.

»Sicuro, — ako je reč o plemenitoj strasti, o strasnoj želji da se ispita svest, a ne o nekom nemoralu. Pomenuli ste hibris, poslužili ste se tim izrazom. Ali hibris razuma prema mračnim silama, to je vrhunac čovečnosti, i ako ona izazove osvetu zavidljivih bogova, recimo, per esempio, da lađa nastrada i ode pravo na dno, onda je to propast puna časti. I Prometejevo delo je bilo hibris, a njegova patnja na skitskoj steni važi za nas kao najsvetije mučeništvo. Kakav je naprotiv onaj drugi hibris, kako izgleda kad čovek propadne u ljubavničkom eksperimentisanju sa silama koje znače glupost i neprijateljstvo prema ljudskom rodu? Ima li u tome časti? Može li u tome biti časti? Si o no!«

Hans Kastorp je mešao po svojoj šoljici, iako u njoj nije ničeg bilo.

»Inženjeru, inženjeru«, reče Italijan klimajući glavom, i njegove se crne oči, dok je razmišljao, ukočeno zagledaše, »zar se ne bojite vihora drugog paklenog kruga, koji šiba i mlati sladostrasnike, nesrećnike koji su razum žrtvovali pohoti? Gran Dio, kad zamislim kako vas vitla olujina i vi glavačke letite, dođe mi da se od jada srušim kao lešina...«

Smejali su se, veseli što se on šali i što govori tako poetično. Ali Setembrini dodade:

»O pokladama, pri vinu, sećate li se, inženjeru, vi ste se u neku ruku oprostili sa mnom, ili je bar na to ličilo. No, danas je na meni red. Kao što me vidite ovde, gospodo, ja sam nameran da vam kažem zbogom. Ja odlazim iz ove kuće.«

Obojica se veoma začudiše.

»Nije moguće! Vi se samo šalite!« viknu Hans Kastorp, kao što je i drugom prilikom viknuo. Bio je gotovo isto onako uplašen kao onda. Ali Setembrini uzvrati:

»Nipošto. Tako je kako vam kažem. Uostalom ova vest vam ne dolazi neočekivano. Ja sam vam rekao šta sam odlučio: onoga časa čim iščezne moja nada da ću se u dogledno vreme moći vratiti u svet rada — otići ću odavde i trajno se nastaniti negde u selu. Šta sad hoćete — taj trenutak je došao. Ne mogu ozdraviti, s tim sam načisto. Mogu da produžim sebi život, ali samo ovde. Presuda, konačna presuda glasi: doživotno. Savetnik Berens mi je to saopštio sa njemu svojstvenim vedrim raspoloženjem. Pa lepo, ja se mirim sa sudbinom. Uzeo sam u najam jedan stan i imam nameru da tamo otpremim svoju malu zemaljsku imovinu, svoj književnički alat... Nije ni daleko odavde, u »Selu«, viđaćemo se, zacelo; ja vas neću gubiti iz vida, ali kao sustanar imam čast da se oprostim s vama.«

Ovako se izjasnio Setembrini prvog dana Uskrsa. Rođaci su se pokazali zbog toga vrlo uzbuđeni. Oni su još podugo i često sa književnikom razgovarali o njegovoj odluci: o tome kako će on i privatno moći da produži lečenje, kako će poneti i nastaviti obimni enciklopedijski rad koga se prihvatio i dati pregled svih remek-dela lepe književnosti sa gledišta patnje i njenog uništenja; najzad i o njegovom budućem stanu u kući nekog »bakalina«, kako se izrazio gospodin Setembrini. Bakalin je, po njegovom kazivanju, gornji deo svoje kuće iznajmio nekom ženskom krojaču, Čehu, koji sa svoje strane uzima podstanare... Ovi razgovori su, dakle, pripadali prošlosti.

Vreme je odmicalo i već je donelo sobom više nego jednu promenu. Setembrini zaista nije više stanovao u međunarodnom sanatorijumu Berghof, nego kod Lukačeka, ženskog krojača. Ima tome već nekoliko nedelja. Nije se odselio saonicama, otišao je pešice, u kratkom, žutom vrskaputu, koji je oko okovratnika i rukava imao nešto malo krzna, u društvu jednog čoveka koji je na malim kolicima preneo piščev književnički i ostali prtljag. Videli su ga kako odlazi mašući štapom, pošto je još ispod kapije poleđinom dva prsta uštinuo sobaricu... April je, kako rekosmo, dobrim delom, sa dve četvrtine, ležao u senci prošlosti. Još je dakako bila duboka zima, u sobi je bilo jutros tačno šest stepeni iznad nule, a napolju devet ispod nule, i mastilo se u staklenoj mastionici, kad bi je ostavili u lođi, preko noći još smrzavalo u ledenu grudvu, u komad kamenog uglja. Ali proleće se bližilo, to se

znalo. Danju, kad bi sunce sijalo, osećao se već tu i tamo u vazduhu njegov sasvim blagi, sasvim nežni dah; period topljenja snega bio je već na vidiku, a s njim su dolazile i promene koje su na Berghofu bile neizbežne — koje se nisu mogle zaustaviti čak ni autoritetom i živom reči dvorskog savetnika, koji je u sobi i u dvorani, pri svakom pregledu, pri svakoj poseti, pri svakom obroku suzbijao odomaćenu predrasudu protiv snežnog topljenja.

Ima li on posla sa zimskim sportistima, pitao je Berens, ili sa bolesnicima, pacijentima? Otkud ta misao da je topljenje snega — nepovoljno vreme? Ono je najpovoljnije od svih! Utvrđeno je da u čitavoj dolini u ovo vreme ima manje bolesnika koji su vezani za postelju nego u ma koje drugo doba godine! Svuda su u celom svetu vremenski uslovi za plućne bolesnike u ovo vreme gori nego ovde! Ko ima iskru pameti, taj će istrajati da bi očvrsnuo pod uticajem ovdašnjih vremenskih prilika. Posle će biti otporan prema svemu i svačemu, ne mora se bojati ni od koje klime na svetu, pod pretpostavkom, razume se, da će sačekati potpuno ozdravljenje — i tako dalje. Ali savetnik je mogao govoriti što god mu je volja — predubeđenje protiv topljenja snega čvrsto je bilo usađeno u glave, i lečilište se praznilo. Biće da je blisko proleće uskomešalo krv u telu i učinilo da se ljudi, koji su se već bili privikli na svoje stanovanje, uznemire i požele promenu. U svakom slučaju »divlji« i »pogrešni« odlasci počeli su da se opasno množe u kući Berghof. Gospođa Salomon, iz Amsterdama, na primer, uprkos uživanja koje su joj pričinjavali lekarski pregledi i, u vezi s njima, izlaganje najfinijeg čipkastog rublja, otputovala je na potpuno divlji i pogrešan način, bez ičijeg odobrenja, i ne zato što joj je bilo bolje, nego zato što joj je bivalo sve gore. Njen boravak ovde gubio se daleko unatrag iza onog dana kad je stigao Hans Kastorp. Prošlo je više od godinu dana kako je došla s jednim sasvim lakim nadražajem, za koji su joj odredili tri meseca. Posle četiri meseca trebalo je da »u roku od četiri nedelje bude zaista zdrava«, ali šest nedelja docnije nije uopšte moglo biti govora o ozdravljenju: kazali su joj da mora ostati još najmanje četiri meseca. Tako se to produžilo — ta Berghof nije robijašnica ili sibirski rudnik! — i gospođa Salomon je ostala i izlagala i dalje svoje fino rublje. Ali pošto su joj sad, posle poslednjeg pregleda, pred samo topljenje snega, ponovo dodali pet meseca, zbog krčanja u vrhu leve strane i sumnjivih šumova ispod leve miške, izdalo ju je strpljenje, i uz protest, ružeći »Selo« i »Mesto«, čuveni vazduh, međunarodnu kuću Berghof i lekare, otputovala kući, u Amsterdam, pun vlage i promaje.

Je li to bilo pametno? Savetnik Berens, izdignuvši ramena, podigao je ruke i tresnuo njima o bedra. Najkasnije u jesen, reče on, biće gospođa Salomon opet ovde — ali onda zauvek. Da li će se njegove reči obistiniti? Videćemo; mi smo još za podože vreme vezani za ovo mesto. Ali slučaj Salomonove nije bio jedini svoje vrste. Vreme je donosilo promene, — ta ono je to uvek činilo, ali postepenije, ne tako upadljivo. Trpezarija je pokazivala prazna mesta, prazna mesta kod svih sedam stolova, kod »stola boljih i loših Rusa«, kod uzdužnih i poprečnih stolova. Ne bi se baš moglo reći da je to davalo pouzdanu sliku o posećenosti ove kuće; kao u svako doba, bilo je i dolazaka; sobe su bile možda i zauzete, ali u pitanju su bili gosti koji pri kraju svoga lečenja ne bi po svojoj volji smeli da odlaze. Mnogi gost nije bio, kako rekosmo, u trpezariji, zahvaljujući tom slobodnom odlaženju koga je još bilo; mnogi od njih su to činili i na naročito sumoran način, kao dr Blumenkol, koji je bio mrtav. Njegovo lice je sve jače dobijalo izraz čoveka koji ima nešto neukusno u ustima; zatim je bio trajno vezan za postelju, i onda je umro — niko ne bi znao tačno reći kad; stvar je svršena diskretno sa svim uobičajenim predostrožnostima. Jedno mesto je ostalo prazno. Gospođa Šter je sedela pored tog praznog mesta i grozila se od njega. Zato se premestila na drugu stranu do mladog Cimsena i zauzela mesto Mis Robinson, koja je kao zdrava otpuštena, prekoputa nastavnice, a nastavnica je sedela sa leve strane Hansa Kastorpa i čvrsto ostala na svom

mestu. Ona je u to vreme sedela sasvim sama na toj strani stola, ostala tri mesta bila su slobodna. Student Rasmusen, koji je svakog dana postajao gluplji i tromiji, nije mogao nikud iz postelje i smatralo se da mora umreti; stara tetka sa svojom nećakom i prsatom Marusjom beše na neko vreme otputovala — kažemo na neko vreme, kao što su svi govorili, jer je bilo van sumnje da će se uskoro vratiti. U jesen ih eto opet ovde — zar se to moglo nazvati odlaskom? Čim prođu Duhovi, koji su pred vratima, odmah je tu i sunčana prekretnica; a kad dođe najduži dan onda se prosto juri u zimu. Ukratko, stara tetka i Marusja tek što se nisu vratile, a to je bilo dobro, jer Marusja, uvek raspoložena za smeh, nije bila još nikako izlečena i oslobođena od bacila; nastavnica je znala nešto da priča o tuberkuloznim čvorićima koje je, po njenim rečima, smeđooka Marusja imala na svojim bujnim grudima i koji su već više puta morali biti operisani. Kad je nastavnica počela o tome da govori, Hans Kastorp je brzo pogledao u Joahima, a Joahim, po čijem su licu izbili pečati, nagnuo je glavu nad tanjir.

Kočoperna stara tetka beše priredila svome društvu za stolom, dakle dvojici rođaka, nastavnici i gospođi Šter, oproštajnu večeru u restoranu, — bogato čašćenje sa kavijarom, šampanjcem i likerima, pri kome se Joahim tiho ponašao i tek po koju reč progovorio gotovo bezbojnim glasom, tako da ga je stara tetka u svojoj čovekoljubivosti sokolila i pri tom ga, prelazeći preko civilizovanih pravila o lepom ponašanju, oslovljavala sa »ti«. »Ne daj se, prijatelju«, govorila je ona, »ne tuguj, nego pij, jedi i pričaj, mi ćemo se opet uskoro vratiti! Jedimo svi, pijmo, ćeretajmo i odbacimo brigu. Bog će dati pa će jesen doći pre nego što i pomislimo, prosudi sam ima li razloga za tugu!« Idućeg jutra razdelila je za uspomenu gotovo svima posetiocima trpezarije šarene kutije sa »konfektićima«, pa je zatim sa obe svoje mlade devojke otputovala na neko vreme.

A Joahim, kako je bilo njemu? Da li se otada osećao slobodnije i lakše ili mu je u duši bilo teško pri pogledu na prazna mesta za stolom? Da li je njegova neuobičajena, buntovnička nestrpljivost, njegova pretnja da će na svoju ruku otputovati ako ga i dalje budu vukli za nos, imala kakve veze sa odlaskom Marusjinim? Ili će pre biti da se činjenica što on zasada ipak još nije otputovao, već se povinovao savetnikovim slavopojkama o periodu snežnog otapanja, ima svesti na onu drugu činjenicu da prsata Marusja nije otputovala zauvek već samo privremeno i da će za pet najmanjih jedinica na koje je podeljeno ovdašnje vreme — opet biti ovde. Ah, svega je toga bilo u podjednakoj meri; Hans Kastorp je mogao tako šta da zamisli, iako o toj stvari sa Joahimom nikad nije govorio. Jer on se od toga uzdržavao isto onako strogo, kao što je i Joahim izbegavao da pomene ime jedne druge dame koja je takođe na neko vreme otputovala.

Međutim, ko li je to sad, otpre kratkog vremena, sedeo za Setembrinijevim stolom, na istom mestu gde je on sedeo, u društvu holandskih gostiju, čiji je apetit bio tako ogroman da je svaki od njih pred početak ručka, koji se svakog dana sastojao od pet jela, poručivao još pre čorbe tri jajeta »na oko«? Bio je to Anton Karlović Ferge, onaj isti Ferge, koji je izdržao paklenu avanturu sa pleurašokom! Da, gospodin Ferge bio je izvan kreveta; njegovo se stanje i bez pneumotoraksa tako popravilo da je najveći deo dana mogao da bude odeven, da se kreće i da sa svojim dobroćudno razbarušenim brkovima i sa isto tako dobroćudnom velikom ćelavom glavom učestvuje u ručkovima. Rođaci su poneki put ćaskali s njim u dvorani i u predvorju, a išli su ovda-onda, kad se tako podesilo, zajedno s njim i u obavezne šetnje, sa simpatijom prema ovom jednostavnom strpljivku koji je unapred izjavio da se ništa ne razume u visoke nauke i vanredno slatkorečivo pričao o proizvodnji gumenih cipela i o dalekim predelima ruskoga carstva, o Samari i Đurđijanskoj zemlji, dok su u magli gacali po lapavici. Jer putevima se sada zaista jedva moglo ići, bili su potpuno raskvašeni, a magle su

se isparavale. Dvorski savetnik je doduše govorio da to nisu magle nego oblaci, ali to su, po Kastorpovom mišljenju, bila zavaravanja. Proleće je vodilo tešku borbu koja je trajala mesecima, sve do juna, a za to vreme se oštra zima sto puta vraćala. Već u martu, kad bi sunce pripeklo, vrućina se na balkonu i u naslonjači, i pored najlakše odeće i suncobrana, jedva mogla izdržati, i bilo je dama koje su se već onda uletile i dolazile na prvi doručak u muslinskim haljinama. Njih je donekle izvinjavala osobenost ove klime koja je lako mogla da izazove pometnju, ispreturavši meteorološki godišnja doba; ali je u njihovoj nesmotrenosti bilo mnogo i kratkovidosti i nedostatka mašte, one gluposti brzopletih stvorova koji ne mogu zamisliti da opet može biti drukčije, a najviše je bilo žudnje za promenom i nestrpljivosti koja pomaže da se utuče vreme: bio je mart, to znači proleće, znači gotovo isto što i leto; i one su iz ormara vadile muslinske haljine da bi se u njima pokazale pre nego što naiđu jesenji dani. A jesen se u neku ruku bila pojavila. U aprilu su naišli sumorni, vlažni i hladni dani; neprekidne kiše prelazile su u sneg, u novu snežnu mećavu. Prsti su se kočili u lođi, oba pokrivača od kamilje dlake opet su počela da vrše svoju dužnost, nije mnogo trebalo pa da se posegne za krznenim vrećama; uprava je odlučila da loži i svako se jadao da ga je proleće obmanulo. Pred kraj meseca bilo je sve gusto zavejano snegom; ali onda je došao južni vetar koji su iskusni i osetljivi gosti predskazali i predosetili: gospođa Šter, kao i gospođica Levi sa bojom slonove kosti, a ne manje i udovica Hesenfeld osetile su ga jednovremeno pre nego što se još najmanji oblačić pojavio iznad vrha Granitnog brega na jugu. Gospođa Hesenfeld bila je spremna da odmah grčevito zaplače, Levi je legla u postelju, a gospođa Šter je, razgolitivši ćudljivo svoje zečje zube, svakog časa davala izraza svome sujevernom strahovanju da će je zaliti krv, jer se govorilo da južni vetar donosi i izaziva krvoliptanje. Nastalo je neverovatno toplo vreme, prestalo se ložiti, noću su se balkonska vrata ostavljala otvorena, pa ipak je ujutru bilo u sobi jedanaest stepeni; sneg se silno topio, postao je jednobojan, propustljiv i šupljikav, slegao se gde je bio u gomili, izgledalo je da se zavlači u zemlju. Svuda se čulo kapanje, curenje i žuborenje, prokapljivanje i stropoštavanje u šumi, a po ulicama je iščezavao lopatama zgrnuti sneg i gubili se snežni ćilimovi na livadama, iako su mase bile isuviše velike da bi brzo iščezle. Bilo je čudesnih pojava, prolećnih iznenađenja na stazama u dolini, kao iz priče, dotle neviđenih. Ovde se prostirala široka livada — u pozadini je štrčala kupa Švarchorna, sva još u snegu; desno, u blizini, takođe još dubokim snegom zavejani Skaleta-glečer. I ostali teren sa ponekim stogom sena bio je još u snegu, iako je snežni pokrivač bio već tanak i rehav, ispresecan ovde-onde džombastim i tamnim izbreščima, išaran svuda suhom travom. Ali, po mišljenju šetača, livada je bila nekako nepravilno zavejana snegom, u daljini, prema šumovitim stranama, bio je sneg gušći, a napred, pred očima posmatrača, bila je trava još zimski suva, ružne boje, samo još poprskana snegom u vidu bobica i cvetića... Zagledali su izbliže, saginjali se zadivljeni — to nije bio sneg, to su bili cvetovi, visibabe, cvetni sneg, čašice sa kratkim drškama, bele i bledoplavičaste; iz podvodnoga tla livada izniklo je, na časnu reč, milionima šafrana, tako gusto da se lako moglo pomisliti da je to sneg, u kome se on dalje gubio i od koga ga je bilo teško razlikovati.

Smejali su se svojoj zabludi, smejali se od radosti ovom čudu koje su gledali, ovom ljupkom, bojažljivom podražavanju i prilagođavanju organskog života koji tek što se odvažio da se opet pomoli. Brali su cvetove, posmatrali ih i ispitivali njihove nežne oblike, kitili njima svoje rupice za dugmad, nosili ih kući, stavljali ih u čaše po svojim sobama; jer je neorganska ukočenost doline bila duga, — duga, iako je bila zabavna.

Ali je po tom cvetnom snegu napadao pravi sneg, a istu su sudbinu doživele i plave soldanele, kao i žuta i crvena jagorčevina, koje su se posle visibaba pojavile. Da, teško je

bilo proleću da se probije i da nadvlada ovdašnju zimu! Deset puta je bilo odbačeno, pre nego što je moglo ovde gore da se ustali — do prve provale zime, sa belom mećavom, ledenim vetrom i loženjem. Početkom maja (jer dok smo pričali o visibabama, stigao je sad već i maj), početkom maja bila je prava muka da se u lođi napiše makar jedna karta za ravnicu, tako su boleli prsti od surove novembarske vlage; a pet-šest listopadnih drveta u okolini beše golo kao što je golo drveće u ravnici meseca januara. Danima je padala kiša, čitavu nedelju je lila, i da nije bilo ovdašnjih naslonjača koje su umirujuće delovale, bilo bi veoma teško tolike časove odmora provesti pod vedrim nebom, u gustoj pari oblaka, s mokrim, ukočenim licem. Ali se iza toga krila prolećna kiša, i ukoliko je duže trajala, utoliko se sve više i više osećao njen prolećni karakter. Gotovo sav sneg se pod njom topio; beline više nije bilo, tek ovde-onde još poneka sivkasta mrlja, a onda livade zaista ozeleneše.

Kakva blagodet za oko ovo livadsko zelenilo posle beskrajne beline! A pojavilo se još jedno zelenilo, po nežnosti i po ljupkoj mekoći još prijatnije od zelenila nove trave. To su bile mlade igličaste kitke ariševine, — i Hans Kastorp je prilikom svojih obaveznih šetnji retko mogao da odoli da ih rukom ne pomiluje i da ne pređe njima preko svog lica, tako su neodoljivo ljupke bile u svojoj mekoći i svežini. »Čovek zaželi da postane botaničar«, reče mladi čovek svome pratiocu, »prava je istina da čovek dobije volju za ovu nauku iz čistog zadovoljstva koje mu donosi buđenje prirode posle ovdašnje zime! Dakle, čoveče, ono je encijan, ono što vidiš tamo na obronku, a ovo ovde je jedna vrsta žutih ljubičica, meni nepoznatih. A ovde evo ljutića, oni ni dole ne izgledaju drukčije, iz familije ljutića, sa neobično razvijenim cvetovima, kako mi to pada u oči, jedna neobično lepa biljka, uostalom dvospolna, evo pogledaj ovo mnoštvo prašnika i nekoliko plodnika, jedan andreceum i jedan gineceum, koliko sam zapamtio. Siguran sam da ću nabaviti jednu ili dve botaničke knjižurine da malo bolje uđem u ovu životnu i naučnu oblast. Da, kako je sada svet šarolik.«

»To će izgledati još lepše u junu«, reče Joahim. »Čuvene su ove livade sa svoga cvetanja. Ali ja ne verujem da ću ga sačekati. — Ti si se sigurno pod uticajem Krokovskog rešio da studiraš botaniku?«

Krokovski? Otkud mu ta misao? Ah, da, on se toga setio zato što se dr Krokovski tu skoro, na jednoj od svojih konferencija, razmetao i svojim botaničkim znanjem. Jer, pogrešio bi, razume se, svako ko bi pomislio da su promene koje je vreme sobom donelo toliko napredovale da je dr Krokovski prestao da drži predavanja! Kao i pre, on ih je držao svakih četrnaest dana, u geroku, iako ne više u sandalama koje je nosio samo leti i koje će, dakle, opet uskoro nositi, — svakog drugog ponedeljka, u trpezariji, kao i onda, kad je Hans Kastorp, krvlju umrljan zadocnio, još prvih dana po svom dolasku. Tri četvrti godine govorio je analitičar o ljubavi i bolesti — nikad mnogo odjednom, u malim dozama, u kozerijama koje su trajale pola do tri četvrti sata izlagao je on svoje naučno i misaono blago, i svako je imao utisak da on nikad neće biti primoran da prestane, i da će to moći da se produži u večnost. To je bila neka vrsta polumesečnih priča iz Hiljadu i jedne noći, koje su se s vremena na vreme ispredale u sasvim proizvoljnu sadržinu i bile podobne, kao Šeherezadine bajke, da ugode svakom radoznalom knezu i da ga zadrže od nasilja. Po svojoj beskrajnosti podsećala je tema dr Krokovskog na poduhvat kome je Setembrini poklonio svoju saradnju, na enciklopediju patništva, a koliko je ta tema bila promenljive prirode može se videti odatle što je predavač nedavno govorio čak i o botanici, ili tačnije rečeno o gljivama... Uostalom, on je predmet možda malo izmenio, sad je više bilo govora o ljubavi i smrti, što mu je davalo povoda za mnoga zapažanja, delimice nežno poetska a delimice strogo naučna. U takvoj vezi došao je, dakle, naučnik u svojoj dijalekatski razvučenoj intonaciji i sa svojim jednoudarnim, jezikom izgovaranim r i na botaniku, to jest na gljive, ove bujne i fantastične ladoleže

organskog života, mesnate po svojoj prirodi, vrlo bliske životinjskom carstvu — u njihovoj građi ima proizvoda životinjske izmene materije, belančevina, glikoze, dakle najbitnijih animalnih sastojaka. A dr Krokovski je govorio o jednoj gljivi koja je još iz klasičnog doba bila čuvena zbog svog oblika i snage koja joj se pripisivala, — o jednom smrčku u čijem se latinskom imenu nalazio pridev impudicus i čiji je oblik podsećao na ljubav, a miris na smrt. Jer impudicus na upadljiv način širi oko sebe miris leša kad sa njegovog zvonastog šešira kaplje zelenkasta tegljiva sluz koja ga pokriva i koja je nosilac spora. Ali kod neobaveštenog sveta gljiva još i danas važi kao ljubavno sredstvo.

Ali, za dame je to bilo malo grubo, po mišljenju državnog pravobranitelja Paravana, koji je, moralno poduprt savetnikovom propagandom, ovde izdržavao topljenje snega. A i gospođa Šter, koja je takođe časno izdržala i junački odolevala svakom iskušenju da svojevoljno otputuje, izjavila je za stolom da je dr Krokovski danas ipah bio »opskuran« sa svojom klasičnom gljivom. »Opskuran«, rekla je nesrećnica, degradirajući svoju bolest takvim omaškama za koje je teško naći pravu reč. Ali ono čemu se Hans Kastorp čudio beše to što je Joahim učinio aluziju na dr Krokovskog i njegovu botaniku; jer, pravo govoreći, njih dvojica su isto tako malo govorili o analitičaru kao i o ličnosti Klavdije Šoša ili Marusje, — oni ga nisu spominjali već su radije ćutanjem prelazili preko njegove ličnosti i rada. A sad je Joahim pomenuo asistenta mrzovoljno, kao što je uostalom vrlo mrzovoljno zvučala i njegova napomena da on neće sačekati pun rascvat livada. Dobri Joahim je gubio, izgleda, malo-pomalo svoju uravnoteženost; njegov glas je pri govoru podrhtavao od razdraženosti, on u pogledu blagosti i uzdržljivosti nije nipošto bio onaj stari Joahim. Da li mu je nedostajao miris pomorandže? Da li ga nije do očajanja dovelo šegačenje sa Gafki-brojem? Ili nije mogao sam sa sobom da bude načisto: da li da sačeka jesen ili da ode na svoju ruku?

U stvari je bilo još i nešto drugo što je izazivalo ovo razdražljivo podrhtavanje u Joahimovom glasu i zbog čega je on gotovo podsmešljivim tonom spomenuo skorašnje botaničko predavanje. O tom nečem nije znao Hans Kastorp ništa, ili, bolje rečeno, on nije znao da Joahim nešto o tome zna, jer on sam, koji uvek uspeva da se izvuče, koji je večita briga života i pedagogike, on je vrlo dobro znao šta je u stvari. Jednom reči, Joahim je svome rođaku u izvesnim stvarima ušao u trag; on ga je prilikom jedne izdaje i nehotice slušao, prilikom jedne izdaje slične onoj koju je skrivio na dan poklada, — prilikom jednog novog neverstva koje je bilo utoliko teže što nije bilo sumnje da Hans Kastorp to neverstvo stalno vrši.

U večito jednoliki ritam vremenskog toka, u ustaljeni raspored normalnog dana, dana koji je bio uvek isti, koji je samom sebi bio tako sličan da se lako mogao zameniti i izazvati pometnju, koji je bio identičan sa sobom i predstavljao jednu ustaljenu večnost, tako da je teško bilo shvatiti kako bi takav dan mogao doneti neke promene, — u neprikosnoveni red, dakle, spadalo je, kao što se svako seća, i to što je dr Krokovski, između pola četiri i četiri sata posle podne, obilazio sve sobe, što znači sve balkone, od jedne stolice do druge. Koliko li se puta ponovio taj berghofski normalni dan, računajući od onog dalekog dana kad se Hans Kastorp u svom horizontalnom položaju naljutio što ga je asistent zaobišao, ne osvrćući se na njega! Davno je od nekadašnjeg gosta postao drug. Dr Krokovski ga je prilikom svoje kontrolne posete čak često oslovljavao tim imenom, i mada je — kako je Hans Kastorp u razgovoru sa Joahimom ocenio — ta vojnička reč (čiji je glas r Krokovski izgovarao na egzotičan način, udarajući samo jedanput jezikom o prednje nepce) odvratno pristajala celom izrazu njegovog lica, ipak je ta reč dosta dobro odgovarala lekarevoj temeljnoj, muški vedroj prirodi, samo što je povoljan utisak opet na izvestan način kvarilo njegovo crnpurasto bledilo, u kome je uvek bilo nečeg podozrivog.

»No, druže, kako ste, kako se osećate!« rekao bi doktor Krokovski, dolazeći od ruskog varvarskog para i zaustavljajući se kraj uzglavlja Kastorpovog ležišta; a Hans, koga bi doktor tako živahno oslovio, svaki put bi se, ruku skrštenih na grudima, kiselo-prijateljski osmehnuo na taj otužni pozdrav, posmatrajući doktorove žute zube koji su se pokazivali u njegovoj crnoj bradi. »Jeste li se dobro odmorili?« nastavljao bi doktor Krokovski. »Pada li temperatura? Danas se penje? No, ništa ne mari, do svadbe će biti sve u redu. Ja vas pozdravljam.« I s ovom reči, koja je takođe odvratno zvučala, jer ju je on izgovarao kao »posdhavljam«, odlazio bi već dalje, preko k Joahimu — to je bila kratka poseta bolesnika, jedan pogled levo i desno, i ništa riše.

Ponekad bi se, naravno, doktor Krokovski i duže zadržao. Stojeći onako plećat i uvek se muški osmehujući, ćaskao bi sa drugom o ovom i onom, o vremenu, o odlascima i dolascima, o bolesnikovom raspoloženju, o njegovoj dobroj ili rđavoj ćudi, pa bez sumnje i o svojim ličnim prilikama i svojim izgledima, dok ne bi rekao »posdhavljam vas« i otišao; a Hans Kastorp, skrstivši ruke pod glavom, radi promene, odgovarao mu je na sve i takođe se smešio. Sve mu je to, istina, bilo skroz odvratno ali je odgovarao. Ćaskali su tiho — i premda staklena pregrada nije potpuno odvajala lođe, Joahim iza pregrade nije mogao razumeti o čemu razgovaraju, a nije uostalom to ni pokušavao. On je čak čuo kako njegov rođak ustaje iz naslonjače i odlazi sa doktorom Krokovskim u sobu, verovatno da bi mu pokazao krivulju svoje groznice. Tamo se razgovor još jedno vreme produžio, sudeći po onome koliko su se zadržali, posle čega bi asistent ušao k Joahimu pravo iz sobe.

O čemu su drugovi ćaskali? Joahim nije pitao, ali kad se neko od nas ne bi ugledao na njegov primer nego bi nabacio takvo pitanje, onda bi trebalo u opštim linijama pokazati koliko ima materijala i povoda za razmenu misli između ljudi i drugova čija osnovna gledišta imaju idealističko obeležje i od kojih je jedan na putu svoga obrazovanja dospeo dotle da materiju shvata kao prvorodni greh duha, kao neko opako razbuktavanje strasti, dok je onaj drugi, kao lekar, navikao da govori o sekundarnom karakteru organske bolesti. Mnogo toga se, po našem mišljenju, imalo raspravljati i prodiskutovati o materiji kao bednoj izopačenosti nematerijalnog — o životu kao bestidnosti materije, o bolesti kao razvratnom obliku života! U vezi sa održavanim konferencijama mogla se povesti reč o ljubavi kao sili koja stvara bolest, o natčulnoj suštini belege, o »starim« i »svežim« mestima, o rastvorljivim otrovima i ljubavnim napicima, o osvetljavanju nesvesnoga, o blagodeti koju donosi raščlanjavanje duše, o retrogradnom preobražavanju simptoma — i ko će znati o čemu su još sve govorili — kad je sve ovo s naše strane samo nagađanje i naslućivanje, kao odgovor na eventualno pitanje: o čemu su sve mogli da ćaskaju doktor Krokovski i mladi Hans Kastorp.

Uostalom, nisu više ćaskali, to je bilo pa prošlo; samo neko vreme, samo nekoliko nedelja je to trajalo; u poslednje vreme doktor Krokovski nije se kod ovog bolesnika duže zadržavao nego kod ostalih. »No, druže? i »Ja vas posdhavljam« — na to se obično ograničavala poseta. Ali zato je Joahim učinio jedno drugo otkriće, baš ono koje je osećao kao izdaju od strane Hansa Kastorpa, a učinio je to otkriće sasvim nehotice, ne služeći se, u svojoj vojničkoj ispravnosti, ni najmanje uhođenjem, — što mu moramo verovati. Njega su naprosto jedne srede odazvali sa prvog ležanja, naredili mu da siđe u suteren da bi ga nadzornik kupatila izmerio, — i tada je on to video. On je sišao niz stepenice, niz stepenice uredno zastrte linoleumom koje vode prema vratima ordinacije. S jedne i s druge strane tih vrata nalazili su se rendgenski kabineti: levo organski, a desno, iza ugla, jedan stepenik niže, psihički, sa posetnicom doktora Krokovskog na vratima. Ali na polovini stepenica Joahim je zastao, jer je u tom trenutku Hans Kastorp, dolazeći sa injekcije, izlazio iz ordinacije. On je obema rukama zatvorio vrata, kroz koja beše brzo izišao i, ne osvrćući se, pošao udesno,

prema vratima na kojima je bila pričvršćena posetnica, i do kojih je došao sa nekoliko nečujnih koraka. Zakucao je, prignuo se pri kucanju i prislonio uvo na onaj prst kojim je kucao. I pošto je iz odaje odjeknulo u baritonu »napred!« sa egzotično izgovorenim glasom r, vide Joahim svoga rođaka koji se izgubi u polutami analitičarske grobnice doktora Krokovskog.

JOŠ NEKO

Stvarno govoreći i s obzirom na broj njihovih sunčanih sati, ovo su bili dugi, najduži dani, jer njihovoj kratkotrajnosti nije moglo ništa da naškodi astronomsko razvlačenje, ni što se tiče svakog pojedinog dana ni što se tiče njihovog jednolikog proticanja. Od prolećne ravnodnevice prošlo je gotovo tri meseca, došla je sunčana prekretnica. Ali prirodna godina ovde gore kod nas zaostajala je iza kalendara: tek sada, tek ovih dana beše konačno osvojilo proleće, proleće bez one letnje težine, uzbudljivo, sa blagim i lakim vazduhom, sa srebrnasto-zračnim nebeskim plavetnilom i sa detinjski šarolikim cvetnim livadama.

Hans Kastorp je opet nalazio na obroncima ono isto cveće od koga mu je nekad, u znak pozdrava, Joahim ljubazno ostavljao u sobi nekoliko poslednjih cvetova: hajdučku travu i zvončiće — znak za njega da je godina na svome izmaku. Ali šta sve u organskom životu nije izniklo iz mlade smaragdne trave po kosama i livadama, u obliku zvezde, čaše, zvona, ili u nekom manje pravilnom obliku, ispunjavajući sunčani vazduh suvim mirisom. Bilo je tu sijaset uročnica i divljih »dana i noći«, krasuljaka, belih rada, jaglika žutih i crvenih, mnogo lepših i većih nego što ih je Hans Kastorp, kako mu se činilo, ikad u ravnici video, ukoliko je on tamo dole obraćao na to pažnju; pored toga, povijenih soldanela sa njihovim maljavim zvončićima, plavih, purpurnih i ružičastih, koje su specijalitet ove sfere.

On je odreda brao ovu lepotu, nosio je kući u kitama, sa ozbiljnošću, ne samo da ukrasi svoju sobu nego i za strogo naučna proučavanja, kao što je to sebi stavio u zadatak. Nabavio je i nešto botaničkog pribora: jedan udžbenik opšte botanike, ručnu lopaticu za vađenje biljaka, herbarijum i jednu jaku lupu. Mladi čovek se zanimao time u svojoj lođi, opet u letnjoj odeći, u jednom od onih odela što ih je odmah u početku doneo, — a i to je bio znak da je godina pri kraju.

U nekoliko čaša za vodu stajalo je sveže cveće, razmešteno po nameštaju sobe, kao i na stočiću za lampu pored njegove odlične naslonjače. Na ogradi balkona bilo je razasutog cveća, upola uvelog, već klonulog, ali još sočnog, a bilo ga je razasutog i po podu lođe. Drugo je opet bilo pažljivo rašireno, između tabaka upijaće hartije, koji su upijali njegovu vlagu, i stajalo pod presom od kamenja, da bi Hans Kastorp mogao pljosnate osušene preparate lepljivim tračicama hartije.da zalepi u svoj album. On je ležao visoko uzdignutih kolena, prebacivši ih jedno preko drugog, i dok je poleđina otvorenog i prevrnutog udžbenika pravila na njegovim grudima neku vrstu slemena, on je između svojih blagih plavih očiju i cveta držao debelo uglačano sočivo uveličavajućeg stakla. Da bi bolje mogao da prouči plodnicu, on je perorezom odstranio jedan deo cvetne krunice, i cvet je iza jakog stakla nabujao u neobično mesnato obličje. Prašnice, na vrhu prašnih končića, istresale su žuti polen, iz ovarijuma se kočio hrapavi stubić i kad bi ga čovek rasekao, mogao je da posmatra nežni kanal kroz koji polenova zrnca i kesice klize pomoću šećerastog lučenja u šupljinu plodnice. Hans Kastorp je brojao, ispitivao i sravnjivao; on je proučavao građu i položaj listića čašice i cvetova, a isto tako muških i ženskih polnih organa, proveravao podudarnost onoga što je video sa šematskim i prirodnim snimcima, utvrđivao sa zadovoljstvom naučnu tačnost u građi poznatih mu biljaka i pokušavao da onima kojima nije znao imena pomoću Linea odredi odeljak, grupu, red, vrstu, familiju i rod. Pošto je imao mnogo vremena, pošlo mu je za rukom da postigne neke uspehe u botaničkoj sistematici na osnovu uporedne morfologije. Ispod osušene biljke ispisivao je kaligrafski u herbarijum latinsko ime, koje joj je galantno pridodala humanistička nauka, a uz to je ispisivao njene karakteristične osobine i pokazivao to dobrom Joahimu koji se čudio.

Uveče je posmatrao zvezde. On koji je već nekih dvadesetak sunčanih opticaja proveo na zemlji, ne vodeći o tome nikakva računa, zainteresovao se sad za godinu koja je sama u sebe uvirala. Što smo se mi sami i nehotice pridržavali izraza kao što je »prolećna ravnodnevica«, to je bilo u njegovom duhu i s obzirom na njegove novostečene navike. Jer takvi su bili stručni nazivi kojima se on u najnovije vreme razbacivao, i on je zadivljavao svoga rođaka i onim znanjem koje se i na te stvari odnosilo.

»Sad će sunce uskoro da uđe u znak Raka«, dešavalo se da tako otpočne razgovor za vreme šetnje, »je li to tebi jasno? To je prvi letnji znak životinjskog kruga, razumeš li? Sad idemo preko Lava i Device prema jesenjoj ravnodnevici, prema kraju septembra. Onda će opet sunce doći u ravan nebeskog ekvatora, kao nedavno u martu, kad je sunce ušlo u znak Ovna.«

»To nisam primetio«, reče Joahim mrgodno. »Šta ti to govoriš kao navijen? Ovan? Životinjski krug?«

»Dabogme, životinjski krug; zodiacus. Prastari nebeski znaci — Skorpija, Strelac, Jarac, Vodolija, i kako se sve ne zovu, kako da se čovek za to ne zainteresuje! Ima ih dvanaest, toliko ćeš znati, tri za svako godišnje doba, jedni kad se sunce penje i drugi kad se spušta. Krug sazvežđa kroz koja sunce putuje — to je nešto veličanstveno, po mome mišljenju! Zamisli da su ih našli u jednom egipatskom hramu naslikane na tavanici, — uz to još u jednom Afroditinom hramu, nedaleko od Tebe. Još su ih Haldejci poznavali — Haldejci, molim te, taj stari čarobnjački narod, arapsko-semitski, vrlo vešt u astrologiji i vračanju. I oni su proučavali nebeski pojas po kome planete jure i podelili ga na dvanaest sazvežđa, dodekatemorija, onako kako je do nas došlo. To je nešto vanredno. To je čovečanstvo!«

»Ti sad kažeš čovečanstvo, kao Setembrini.«

»Da, kao on ili malo drukčije. Moramo ga primiti onakvo kakvo je, ali je to velika stvar. Ja mnogo i sa simpatijama mislim na Haldejce, kad tako ležim i posmatram one planete koje su i oni već poznavali, jer sve planete nisu poznavali, ma koliko da su bili pametni. Ali one koje oni nisu poznavali ne mogu ni ja da vidim. Uran je tek nedavno dogledom otkriven — pre sto dvadeset godina.«

»Nedavno?«

»Pa, dopustićeš da je to nedavno u poređenju sa tri hiljade godina koje su od haldejskog doba dotada protekle. Ali kad tako ležim i posmatram planete, onda i te tri hiljade godina znače nedavno, i ja sa simpatijom pomišljam na Haldejce koji su ih takođe gledali i opevali. To je, eto, čovečanstvo.«

»B, pa lepo; ti bogme imaš neke krupne planove u glavi.«

»Ti kažeš krupne, a ja kažem intimne — kako ko hoće da ih nazove. Ali kad sunce uđe u Terazije, otprilike za tri meseca, ovda su dani opet kraći, tako da su dan i noć jednaki, i onda dani još dalje opadaju sve do Božića. To ti je poznato. Ali priseti se, molim te, da za čitavo vreme dok sunce prolazi kroz zimske zvezdane znake, kroz Jarca, Vodoliju i Ribe — dani opet rastu! Jer onda ponovo dolazi prolećni čvor, po trihiljaditi put od doba Haldejaca, i dani rastu dalje sve dok opet ne počne leto.«

»To se razume samo po sebi.«

»Ne, to je lakrdija! Zimi dani rastu, a kad dođe najduži, 21. juni, početak leta, onda se opet ide nizbrdo, dani bivaju kraći, idemo u zimu. Ti kažeš da se to samo po sebi razume, ali ako čovek odbaci činjenicu da se to samo po sebi razume, onda ga može u jednom trenutku uhvatiti strava, pa bi grčevito želeo da se za nešto uhvati. Izgleda kao da je Ojlenšpigel tako udesio da u početku zime počinje upravo proleće, a u početku leta jesen... Prosto nas vuče neko za nos, vrti nas u krugu i mami izgledom na nešto, a to nešto je opet samo zavojna

tačka... zavojna tačka u krugu. Jer je krug u svima svojim tačkama zakrivljen i ni za trenutak ne prelazi u pravu liniju, savijanje je nemerljivo, i večnost nije ‚pravo, pravo, nego ‚vrteška, vrteška‘.«

»Prestani!«

»Praznik sunčeve prekretnice!« reče Hans Kastorp, »letnja sunčeva prekretnica! Po bregovima se pale vatre i narod, držeći se za ruke, vodi kolo oko razbuktalog plamena! Nisam to nikad video, ali čujem da se tako radi od prastarih vremena, da tako proslavljaju prvu letnju noć kojom počinje jesen, podnevna i najviša tačka godine, od koje počinje da se ide nizbrdo. Igraju, vrte se, podvriskuju. Možeš li ti da shvatiš zašto oni podvriskuju u svojoj iskonskoj prostoti? Zbog čega su tako raskalašno veseli? Da li zato što se ide nizbrdo u tamu, ili možda zato što se do sada išlo naviše i sad je sa setom u razdraganosti došla prekretnica, neodrživa povratna tačka, sredina letnje noći, najviša tačka? Ja kažem onako kako je, rečima koje mi na pamet padnu. Melanholična obest i obesna melanholija su razlog zašto iskonski ljudi podvriskuju i igraju oko plamena. Oni to čine iz pozitivnog očajanja, ako hoćeš tako da kažeš, u čast lakrdijaštva kruga i večnosti u kojoj nema trajanja pravca, u kojoj se sve ponovo vraća.«

»Ništa ja neću da kažem«, gunđao je Joahim, »molim te nemoj ti to na mene da svaljuješ. Velike su to bogme stvari kojima se ti baviš uveče, dok ležiš.«

»Da, ne poričem da se ti korisnije zanimaš svojom ruskom gramatikom. Pa ti ćeš, čoveče, uskoro tim jezikom tečno da govoriš, i to je, razume se, velika dobit za tebe, ako bude, ne dao bog, rata.«

»Ne dao bog? Ti govoriš kao civil. Rat je potreban. Moltke je rekao da bi svet bez rata ugnjileo.«

»Da, svet je zaista tome sklon. I toliko mogu da ti priznam«, započe Hans Kastorp i htede upravo da se vrati na Haldejce, koji su takođe vodili rat i osvojili Vaviloniju, premda su bili Semiti i prema tome skoro Jevreji — kad obojica u isto vreme primetiše da su dva gospodina, koji su neposredno ispred njih išli, okrenuli prema njima glave, zainteresovani njihovim razgovorom, a ometeni u svom sopstvenom.

Desilo se to u glavnoj ulici, između lečilišnog salona i hotela Belvedere, na putu koji vodi u Davos-Selo. Dolina se prostirala u svečanoj odeći, u nežnim, svetlim, veselim bojama. Vazduh je bio divan. Čistu, suvu, jasno obasjanu atmosferu ispunjavala je simfonija vedrih mirisa livadskog cveća.

Oni poznaše Lodovika Setembrinija koji je išao s jednim prijateljem, ali je izgledalo da on njih nije poznao ili da nije želeo nikakav susret, jer je opet brzo okrenuo od njih glavu i uneo se, gestikulirajući, u razgovor sa svojim pratiocem, pri čemu je čak nastojao da što više izmakne. Razume se, kad su rođaci udesno pored njega prošli i veselo mu se poklonili, on se tobože začudio i prijatno iznenadio. Dobacivši »Sapristi« »Vidi vraga!« hteo je, međutim, opet da se zaustavi i da ih propusti da pođu napred, ali oni to nisu razumeli, to jest nisu primetili, jer nisu videli u tome nikakvog smisla. Štaviše. iskreno obradovani što ga opet vide posle dužeg rastanka, zastali su kraj njega i prodrmali mu ruku, raspitujući se za njegovo zdravlje i u učtivom očekivanju pogledali u njegovog druga. Tako su ga primorali da radi ono što bi on očevidno voleo da izbegne, ali se to njima činilo kao nešto najprirodnije na svetu i kao nešto što se samo po sebi razume: da ih upozna sa onim drugim, a to se u hodu i poluzastajkivanju na taj način odigralo što je Setembrini ljubaznim pokretima ruku i veselim rečima pustio gospodu da se upoznaju i da ispred njegovih grudi pruže jedan drugom ruke.

Ispostavilo se da je stranac, koji je mogao biti Setembrinijevih godina, bio njegov sustanar: drugi pazakupac ženskog krojača Lukačeka, po imenu Nafta, koliko su mladi ljudi

mogli razumeti. Bio je to malen, mršav čovek, obrijan, i tako izrazite, moglo bi se reći ubistvene ružnoće, da su se rođaci upravo čudili. Sve je na njemu bilo oštro izraženo: povijen nos, koji je gospodario čitavim licem, tanka stisnuta usta, debela uglačana stakla u naočarima sa tankim okvirom, koje je nosio pred svojim otvorenosivim očima, pa čak je izrazito bilo i njegovo ćutanje koje nije prekidao i iz koga se moglo zaključiti da će mu reči biti odrešite i smišljene. Bio je gologlav, kao što je i priličilo, i samo u odelu — pri tom vrlo pristojno odeven: njegovo zatvorenoplavo flanelsko odelo sa belim prugama pokazivalo je dobar, umereno moderan kroj, kako je to odmah zapazio vični, ispitivački pogled dvojice rođaka, koji su uostalom primetili kako je mali Nafta istim takvim, samo bržim i oštrijim pogledom odmerio njih dvojicu. Da Lodoviko Setembrini nije umeo sa toliko elegancije i dostojanstva da nosi svoje grubo, čupavo sukno i svoje kockaste čakšire, njegova bi pojava morala nezgodno da odudara od otmenog društva. Ali se to utoliko manje zapažalo što su kockaste pantalone bile sveže izglačane, tako da su se na prvi pogled mogle nekom učiniti gotovo nove — nema sumnje da je to bilo delo njegovog stanodavca, pomisliše uzgred mladi ljudi. Iako je, međutim, ružni Nafta, po svom dobrom i otmenom odelu bio bliži rođacima nego svome sustanaru, ipak su ga u isti red s njim, nasuprot mladićima, svrstale ne samo njegove poodmakle godine već nesumnjivo još nešto drugo što bi se pre svega moglo odnositi na boju lica oba para, na to što su dvojica od njih bili mrki, crveno preplanuli, a druga dvojica bledi. Bronzana boja Joahimovog lica beše u toku zime još jače potamnela, a lice Hansa Kastorpa rumenelo se kao ruža pod njegovim plavim temenom; međutim, italijansko bledilo gospodina Setembrinija, koje je tako otmeno pristajalo uz njegove crne brkove, nije zračenje moglo nimalo da izmeni, a njegov drug, iako plave kose — ona je uostalom bila pepeljasto plava, metalno bezbojna, i on ju je sa zabačena čela začešljavao unazad preko cele glave — imao je bledobelu kožu lica, kakva je u crnomanjastih rasa. Dvojica od četvorice nosili su štapove, Hans Kastorp i Setembrini; jer Joahim je iz vojničkih razloga išao bez štapa, a Nafta je odmah posle završenog predstavljanja stavio ruke na leđa. One su bile male i nežne, kao što su mu i noge bile majušne, uostalom u skladu sa njegovom figurom. To što je hladno delovao i što je nekako iznemoglo kašljucao, nije padalo u oči. Ono malo zbunjenosti ili neraspoloženja u trenutku kad je ugledao mlade ljude, Setembrini je odmah na fini način savladao. On se pokazao vrlo raspoložen i, šaleći se, upoznao svu trojicu — Naftu je, na primer, predstavio rečima »Princeps scholasticorum«. Veselost, reče on, »svetkuje sjajnu svečanost u dvorani njegovih grudi«, kao što se izrazio Aretino, a to je zasluga proleća, proleća koje on voli iznad svega. Gospoda znaju da on ima mnogo štošta na srcu protiv ovog sveta gore čim se već toliko puta rešio da ga ostavi. Ali svaka čast proleću na visokoj planini! Ono ga za neko vreme može da izmiri sa svim užasima ove sfere. Ovde nema nimalo one pometenosti i razdražljivosti koje donosi sobom proleće u ravnici. Nikakvog vrenja u dubinama! Nikakvih vlažnih izmaglica, nikakvog zagušljivog isparavanja! Samo prozračnost, suvoća, vedrina i opora ljupkost. To godi njegovom srcu, to je divno!

Išli su u nepravilnom redu, sva četvorica naporedo, ukoliko je bilo moguće, ali čas je morao Setembrini, koji je držao desno krilo, da silazi na kolovoz, kad je trebalo da se mimoiđu s onima koji su im išli u susret, čas se opet za neko vreme remetio njihov front zato što bi poneki od njih zaostao ili skrenuo u stranu, kao na primer Nafta, s leve strane, ili Hans Kastorp koji je išao između humaniste i rođaka Joahima. Nafta se smejao kratko, glasom prigušenim od kijavice, koji je pri govoru podsećao na zvuk naprslog tanjira kad se po njemu kuca zglavkom prsta. Ukazujući postrance glavom na Italijana, reče on otegnutim naglaskom:

»Čujmo volterijanca, racionalistu. On hvali prirodu zato što nas ni u najvećem rasplođavanju ne zbunjuje mističnim mirisima, već ostaje klasično suva. Kako se ono kaže na latinskom vlaga?«

»Humor«, doviknu Setembrini preko levog ramena, »a humor, kako prirodu posmatra naš profesor, sastoji se u tome što on, kao sveta Katarina od Sijene, gledajući crvene jaglike, misli na Hristove rane.«

Nafta odgovori:

»To bi pre bilo duhovito nego humoristično. Ali bi to još značilo: unositi duh u prirodu. Njoj je to potrebno.«

»Prirodi«, reče Setembrini sniženim glasom i ne više sasvim preko ramena, nego samo još niz njega, »nije vaš duh nimalo potreban. Ona je oličenje duha.«

»Zar vama nije dosadio taj vaš monizam?«

»A, vi priznajete, dakle, da iz želje za uživanjem podvajate svet u dva neprijateljska tabora i kidate vezu između boga i prirode!«

»Za mene je interesantno da vi nazivate željom za uživanjem ono na šta ja mislim kad kažem strast i duh.«

»Zanimljivo je da vi, koji upotrebljavate tako krupne reči za tako ništavne stvari, mene ponekad nazivate besednikom!«

»Vi ostajete pri tome da duh ne predstavlja ništa. Ali on nije nimalo kriv što je po svom postanku dualističan. Dualizam, antiteza, to je pokretni, strasni, dijalektički, oštroumni princip. Duh je isto što i podela sveta u dva neprijateljska tabora. Monizam je dosadan. Solet Aristoteles quarere pugnam.«

»Aristotel? Aristotel je stvarnost opštih ideja preneo na individue. To je panteizam.«

»Pogrešno. Dajte individui samostalan karakter, prenesite suštinu stvari iz Opšteg u pojedinačni fenomen, kao što su to radile pristalice Aristotelove Tomas i Bonaventura, i vi ste svet izdvojili iz svakog jedinstva sa najvišom idejom, on je izvan boga i bog je transcendentan. To je klasični srednji vek, dragi gospodine.

»Klasični srednji vek — divan spoj reči!«

»Oprostite, molim, ali ja pojam klasičnosti primenjujem onde gde. mu je mesto, to jest onde gde je ideja dostigla svoj vrhunac. Antika nije uvek bila klasična. Ja konstatujem kod vas izvesnu nenaklonost prema... slobodnijem primenjivanju kategorija. prema apsolutnom. Vi nećete ni apsolutni duh. Vi hoćete da duh bude isto što i demokratski napredak.«

»Nadam se da se slažemo u uverenju: da duh, ma koliko da je apsolutan, nikada neće moći postati advokat nazadnjaštva.«

»Ali, on je uvek advokat slobode!«

»Ali? Sloboda je zakon čovekoljublja, a ne nihilizam i zloba.«

»Od čega vi očevidno strahujete.«

Setembrini podiže ruku. Čarka se prekide. Joahim je začuđeno posmatrao čas jednog čas drugog, a Hans Kastorp je uzdignutih obrva gledao preda se. Nafta je govorio oštro i apodiktički, iako je on bio taj koji je branio širu slobodu. Naročito je bilo neprijatno što je u prepirci dobacivao »pogrešno!«, pri čemu bi kod glasa š pućio usnice a potom skupljao usta. Setembrini ga je veselo pobijao, unoseći ponekad prijatnu toplinu u svoje reči, kad bi na primer tražio da se saglase u izvesnim osnovnim postavkama. Sad, dok je Nafta ćutao, počeo je on rođacima da objašnjava ko je taj strani čovek, čime je zadovoljio njihovu potrebu da budu obavešteni, što je on posle svoje prepirke sa Naftom kod njih i pretpostavljao. Nafta ga je pustio da govori, ne obraćajući pažnju, a Setembrini im je pričao kako je on profesor starih jezika u najvišim razredima Fredericijanuma, prikazujući profesorov položaj, po italijanskom

običaju, što je moguće pompeznije. Njegova sudbina je ista kao i Setembrinijeva. Došao je ovamo pre pet godina zbog stanja svoga zdravlja i najzad se uverio da će njegov boravak ovde dugo potrajati, pa je napustio sanatorijum i privatno se smestio kod ženskog krojača Lukačeka. Odličnog latinca, pitomca neke kaluđerske škole, kao što se nekako neodređeno izrazio, mudro je prihvatila za svoga nastavnika jedna viša škola, kojoj on služi za ukras... Ukratko, Setembrini je veoma uzdizao ružnoga Naftu, premda je još malopre imao s njim neku vrstu misaonog sukoba, i premda će se ova njihova prepirka, koja je ličila na svađu odmah produžiti.

Sad je, naime, Setembrini prešao na to da Nafti da obaveštenja o rođacima, pri čemu se uostalom pokazalo da je on njemu već ranije o njima pričao. Ovo je dakle, reče on, mladi inženjer sa tri nedelje, kod koga je savetnik Berens našao jedno vlažno mesto, a ovo ovde je nada pruske vojne organizacije, potporučnik Cimsen. A onda je govorio o Joahimovom ogorčenju i njegovim planovima da otputuje, posle čega je odmah dodao: kako bi bez sumnje bio nepravedan prema inženjeru, kad ne bi i za njega rekao da isto tako sa nestrpljenjem čeka da se vrati svome radu.

Nafta iskrivi lice, pa reče:

»Gospoda imaju rečitog tutora. Ne smem da posumnjam u to da on vaše misli i želje ispravno tumači. Rad, rad — pazite, odmah će me prekoreti da sam neprijatelj čovečanstva, inimicus humanae naturae, ako se usudim da podsetim na vremena kad on sa ovom fanfarom ni izdaleka ne bi postigao uobičajeni efekt, to jest na ono vreme kada je suprotnost njegovog sadašnjeg ideala bila u nesravnjeno većem poštovanju. Bernar od Klervoa govorio je o jednoj drugoj skali savršenstva, o kakvoj gospodin Lodoviko nije nikad ni sanjao. Hoćete li da znate o kojoj? Po njemu najniže stanje je u ‚vodenici‘, drugo na ‚njivi‘, a treće i najbolje — vi, Setembrini, nemojte da slušate — u ‚postelji za odmaranje‘. Vodenica je simbol svetskog života — nije rđavo poređenje. Njiva označava dušu svetovnog čoveka na koju utiču propovednik i veroučitelj. Ovaj stupanj je već časniji. A postelja —«

»Dosta! Znamo!« uzviknu Setembrini. »Gospodo, sad će vam izlagati cilj i upotrebu postelje!«

»Nisam znao, Lodoviko, da ste tako čedni. Kad vas čovek vidi kako namigujete devojkama... Gde li je sad ona paganska bezazlenost? Postelja, dakle, to je mesto gde ljubavnik vrši obljubu sa draganom, a kao simbol, ona predstavlja kontemplativnu povučenost od sveta i ljudi radi sjedinjavanja sa bogom.«

»Ih! Andate, andate!« odmahivao je Italijan gotovo plačući. Smejali su se. A onda je Setembrini dostojanstveno produžio:

»Ah, ne, ja sam Evropejac, zapadnjak. Taj vaš raspored, to je čisti Istok. Istok se gnuša rada. Lao-Ce je učio da je nerad korisniji od svake druge stvari između neba i zemlje. Kad bi svi ljudi prestali da rade, zavladali bi savršen mir i blaženstvo na zemlji. Eto vam vašeg spajanja sa bogom.«

»Ta šta kažete. A zapadnjačka mistika? A kvijetizam, koji među svoje pristalice sme da ubroji Fenelona i koji je učio da je svaki rad pogrešan, jer hteti raditi znači vređati boga, koji hoće sam da radi? Ja navodim Molinove propozicije. Izgleda da je duhovna mogućnost da se spas nađe u mirovanju uopšte raširena među ljudima.«

Sad se umešao i Hans Kastorp. Sa hrabrošću naivnog čoveka upleo se u razgovor i rekao gledajući u prazdn prostor:

»Kontemplativnost, povučenost. Ima tu nečega; o tome se može govoriti. Može se reći da mi ovde gore živimo u prilično velikoj povučenosti. Pet hiljada stopa visoko, ležimo u svojim stolicama, koje su neobično ugodne, gledamo dole na svet i ljude i razmišljamo. Kad

malo promislim, onda, ako ćemo istinu da kažemo, postelja je — ja tu podrazumevam naslonjaču, vi to već shvatate — unapredila mene više za deset meseca i navela me na više misli nego vodenica u ravnici za sve ono ranije vreme. To se ne može poreći.«

Setembrini ga je tužno posmatrao svojim crnim svetlucavim očima. »Inženjeru, inženjeru!« reče on potišteno, uhvati Hansa Kastorpa za ruku i zadrža ga malo, kao da bi hteo iza leđa drugih nasamo s njim da govori. »Koliko sam vam puta govorio da čovek mora biti svestan sebe i misliti onako kako mu priliči! Uprkos svim propozicijama, kod zapadnjaka je glavna stvar razum, analiza, delo i napredak — a ne kaluđersko izležavanje!«

Nafta ih je slušao. Osvrnuvši se malo unazad reče:

»Kaluđersko! Za kulturu na evropskom tlu ima se zahvaliti kaluđerima! Njima treba zahvaliti što Nemačka, Francuska i Italija nisu prekrivene divljim šumama i iskonskim močvarama, nego nam daruju žito, voće i vino! Kaluđeri su, dragi gospodine, vrlo dobro radili ...«

»Ebbè, da čujemo!«

»Molim. Rad religioznog čoveka niti je bio sam sebi svrha, to jest opojno sredstvo, niti je njegov smisao bio u tome da svet unapređuje ili da razvija trgovačke poslove. To je bilo čisto asketsko vežbanje, sastavni deo ispaštanja, lek. Taj rad ih je štitio od putenih prohteva i umrtvljavao im čulnost. On je imao, dakle, — dopustite mi tu konstataciju — sasvim nesocijalan karakter. On je bio najnepomućeniji religiozni egoizam.«

»Ja sam vam za to objašnjenje vrlo zahvalan i radujem se što vidim da se blagoslov rada i protiv volje čovekove pokazao korisnim.«

»Da, protivno njegovim namerama. Mi ovde zapažamo, a to je važno, razliku između korisnog i humanog.«

»Pre svega primećujem sa negodovanjem da vi opet podvajate svet.«

»Žalim što sam vam se zamerio, ali stvari se moraju odvajati i sređivati, a ideja o Nošo Beg osloboditi nečistih primesa. Vi Italijani ste izmislili menjačnice i banke; neka vam bog oprosti. A Englezi su izmislili ekonomsku društvenu doktrinu, a to im genije čovekov nikad neće oprostiti.«

»Ah, genije čovečanstva bio je živ i u velikim ekonomskim misliocima onih ostrva! Vi ste hteli da govorite, inženjeru?«.

Hans Kastorp je to poricao, ali je ipak progovorio — a i Nafta i Setembrini su ga slušali sa izvesnom napetošću:

»Vama se, prema tome, gospodine Nafta, mora sviđati poziv moga rođaka i vi razumete njegovo nestrpljenje da ga se što pre prihvati... Ja sam opet skroz civil i moj rođak me zbog toga češće prekoreva. Ja uopšte nisam služio u vojsci i izrazito sam dete mira. Često sam već pomišljao kako je od mene mogao postati i vrlo dobar sveštenik, — ja sam se u više mahova, pitajte moga rođaka, u tom smislu izrazio. Ali ako ne uzmem u obzir svoje lične sklonosti — a, strogo uzevši, možda ne bi trebalo da baš sasvim pređem preko njih — onda imam mnogo razumevanja i sklonosti za vojnički stalež. To je vraški ozbiljan poziv, ako hoćete, asketski. Vi ste malopre bili tako ljubazni da se poslužite koji put tim izrazom. On mora računati s tim da će imati posla sa smrću, — a s njom na kraju krajeva ima posla i sveštenički stalež — sa čim bi inače imao! Zato vojnički stalež ima bienséance i tamo se zna ko je stariji a ko mlađi. U vojsci vlada poslušnost i španska čast, ako smem tako da kažem, i prilično je svejedno da li neko nosi tvrdu vojničku kragnu ili naborani štirkani okovratnik: izlazi na isto, na asketsko, kao što ste se malopre tako sjajno izrazili... Ne znam da li mi polazi za rukom da vam tok svojih misli...«

»O, da, da«, reče Nafta i pogleda Setembrinija, koji je vrteo svojim štapom i posmatrao nebo.

»I zato mislim«, produži Hans Kastorp, »da vam — posle svega što ste kazali — sklonosti moga rođaka Cimsena moraju biti simpatične. Ne mislim pri tome na »presto i oltar« i slična vezivanja pojmova kojima mnogi ljudi, ljudi od reda ili samo dobronamerni ljudi, opravdavaju solidarnost. Hoću da kažem da se rad vojničkog staleža, to jest vojnička služba — u ovom slučaju reč je o službi — apsolutno ne vrši radi neke poslovne koristi i da nema baš nikakve veze sa ekonomskom društvenom naukom, kako rekoste, zbog čega Englezi i imaju malo vojnika, nešto za Indiju a nešto kod kuće za paradu...«

»Nema smisla, inženjeru, da produžavate«, prekide ga Setembrini. »O vojničkom pozivu — kažem to ne želeći da učinim nažao našem poručniku — ne vredi diskutovati, jer on je čisto formalan, sam po sebi bez sadržaja. Osnovni tip vojnika je pešak srednjega veka koga možeš vrbovati sad za ovu sad za onu stvar, — ukratko, postojao je vojnik španske protivreformacije, vojnik revolucionarne vojske, Napoleonov vojnik, pa Garibaldijev, postoji pruski vojnik. O vojniku ću da vam govorim kad budem znao za šta se bori!«

»Da se bije«, odvrati Nafta, »to je u svakom slučaju vidna odlika vojničkog staleža, ostavimo sad to. Možda ona nije dovoljna da bi se o tome staležu moglo u višem smislu diskutovati, ali. ga ona podiže u sferu nepristupačnu malograđanstvu koje život ceni iznad svega.«

»Ono što vi izvolevate nazvati malograđanstvom koje život ceni iznad svega«, odgovori gospodin Setembrini vrhom usana dok su mu uglovi usta pod ufitiljenim brkovima bili rastegnuti, a vrat mu se na vrlo čudan način krivio i podizao iz okovratnika, »biće uvek spremno da se u bilo kom obliku založi za ideje razuma i morala i za njihov zakoniti uticaj na mlade kolebljive duše.«

Nastalo je ćutanje. Mladi ljudi gledali su zbunjeno preda se. Setembrini, koji je glavu i vrat stavio opet u prirodan položaj, reče posle nekoliko koraka:

»Nemojte se čuditi, ovaj gospodin i ja često se prepiremo, ali mi ostajemo dobri prijatelji i u mnogome čemu se i saglasimo.«

To je povoljno delovalo. Gospodin Setembrini se poneo viteški i humano. Ali Joahim, koji je takođe bio dobronameran i hteo da razgovor bezazleno produži, reče uprkos tome, kao da ga nešto na to primorava i kao protiv svoje volje:

»Malopre, kad smo išli za vama, moj rođak i ja slučajno smo razgovarali o ratu.«

»Čuo sam«, odgovori Nafta. »Uhvatio sam tu reč i osvrnuo se. Da li politizirate? Pretresate li svetsku situaciju.«

»O, ne«, nasmeja se Hans Kastorp. »Kako bismo došli na takav razgovor! Mome rođaku ne bi već zbog njegovog poziva priličilo da se bavi politikom, a ja se dragovoljno toga odričem — ništa se ne razumem u politiku. Otkako sam ovde nisam novine ni u ruke uzeo ...«

Setembrini je to, kao i ranije jednom prilikom, osuđivao. On se odmah pokazao kao čovek odlično obavešten o svetskim događajima i procenjivao ih povoljno ukoliko su stvari uzimale tok povoljan po civilizaciju. Celokupna evropska atmosfera ispunjena je mirovnim raspoloženjem, planovima o razoružanju. Demokratska ideja napreduje. Prema njegovim poverljivim obaveštenjima, Mladoturci su baš završili svoje pripreme za revolucionarnu akciju. Turska kao nacionalna i ustavna država — kakav trijumf čovečnosti!

»Liberalizovanje islama«, podsmehnu se Nafta. »Odlično. Prosvećeni fanatizam — vrlo dobro. Uostalom to se vas tiče«, obrati se on Joahimu. »Ako Abdul Hamid padne, onda je svršeno sa vašim uticajem u Turskoj i Engleska će se nametnuti za protektora... Vi morate

veze i obaveštenja našeg Setembrinija sasvim ozbiljno shvatiti«, reče on rođacima, a i ovo je zvučalo drsko, jer se činilo da ih on smatra sklonim da gospodina Setembrinija ne uzimaju ozbiljno. »On se razume u nacionalno-revolucionarne stvari. U njegovoj domovini održavaju dobre odnose sa engleskim Balkanskim komitetom. Ali šta će biti sa Revalskim sporazumom ako vaše napredne Turke posluži sreća? Eduard Sedmi neće više moći Rusima da prizna slobodan prolaz kroz Dardanele, i ako se Austrija uprkos svemu tome odluči za aktivnu politiku na Balkanu, onda...«

»Ostavite se svog zlogukog proricanja!« reče Setembrini. »Nikola voli mir. Njemu treba zahvaliti za Hašku konferenciju koja ostaje moralna činjenica prvoga reda.«

»Rusija mora, zaboga, još malo da se oporavlja od svoje male nedaće na Istoku!«

»Pfuj, gospodine! Vi ne biste smeli da se podsmevate čežnji čovečanstva za svojim društvenim usavršavanjem. Narod koji bude ometao takva nastojanja biće izložen moralnom bojkotu.«

»Zašto bi se inače vodila politika nego da jedni drugima dadu prilike da se moralno kompromituju!«

»Vi ste pristalica pangermanizma?«

Nafta slegnu ramenima, koja nisu bila ravnomerna. Ionako ružan, on je bio i malo iskrivljen. Nije smatrao za vredno da odgovori. Setembrini je rasuđivao:

»U svakom slučaju, cinizam je to što vi govorite. U plemenitim naporima demokratije da se internacionalno učvrsti, vi nećete da vidite ništa drugo nego političko lukavstvo ...«

»Vi biste sigurno hteli da ja u tome vidim idealizam ili čak religioznost? Reč je o poslednjim, nemoćnim pokretima instinkta za samoodržanjem, ukoliko ga je još ostalo kod osuđenog svetskog sistema. Katastrofa treba i mora da dođe, ona dolazi svim putevima i na sve moguće načine. Uzmite britansku državnu politiku. Engleska potreba da osigura indijski grudobran, legitimna je. Ali posledice? Eduard zna, isto tako kao vi i ja, da petrogradski vlastodršci moraju izgladiti svoj neuspeh u Mandžuriji i da je njihova nasušna potreba da revoluciju skrenu u drugom pravcu. Pa ipak — on je na to primoran! — skreće rusku ekspanziju prema Evropi i budi uspavano suparništvo između Petrograda i Beča...«

»Ah, Beč! Vi se brinete za tu smetnju čitavog sveta, verovatno zato što u trošnoj imperiji, čija je on glava, raspoznajete mumiju Svetog Rimskog Carstva Nemačke Nacije.«

»A vi ste, vidim, rusofil, verovatno iz humanističkih simpatija prema cezaro-papizmu.«

»Demokratija, dragi gospodine, čak i od Kremlja može više da očekuje nego od Hofburga, a to je za zemlju Lutera i Gutemberga sramota ...«

»Sem toga i glupost. Ali i ova glupost je oruđe fatalnosti...«

»Ah, ne govorite o fatalnosti! Ljudski razum treba samo jače da se osloni na samog sebe nego na fatalnost, i onda je on ta fatalnost!«

»Samo ono što se hoće poetaje uvek sudbina. Kapitalistička Evropa hoće ovakvu svoju sudbinu.«

»Ljudi veruju da će doći do rata ako ga se ne budu dovoljno gnušali!«

»Vaše gnušanje je logički nepovezano dok god ne postignete da ono počne od same države.«

»Nacionalna država je princip ovozemaljskog sveta koji vi želite da pripišete đavolu. Ali dajte narodima slobodu i jednakost, zaštitite male i slabe od ugnjetavanja, stvorite pravdu, stvorite nacionalne granice ...«

»Brenersku granicu, znam. Likvidacija Austrije. Da mi je samo znati kako ćete je bez rata ostvariti!«

»A ja bih zaista voleo da znam kad sam ja osuđivao nacionalni rat.«

»Čujem, eto...«

»Ne, to moram posvedočiti gospodinu Setembriniju« umeša se Hans Kastorp u prepirku koju je pratio dok su išli i, iskrećući glavu, pažljivo sa strane posmatrao onoga od njih koji je u tom trenutku govorio. »Moj rođak i ja bili smo već češće povlašćeni da razgovaramo s njim o tim i sličnim stvarima, to jest ispalo je, razume se, uvek tako da smo nas dvojica samo slušali kako on razvija svoje misli i svaku stvar stavlja na njeno mesto. Prema tome, mogu posvedočiti, a i moj rođak će se toga sećati, da je gospodin Setembrini više nego jednom s velikim oduševljenjem govorio o principu narodnih pokreta i pobuna i boljeg uređenja sveta, a taj princip, rekao bih, sam po sebi nije baš sasvim miroljubiv i moraće se još veliki napori izdržati pre nego što on svuda pobedi i pre nego što dođe do opšte srećne svetske republike. To su bile njegove reči, samo što su one bile, naravno, mnogo reljefnije i literarnije nego moje, što se već samo po sebi razume. Ali ono što sigurno znam i što sam doslovno zapamtio, jer sam se kao čistokrvni civil, pravo da kažem, malo i uplašio, to su njegove reči da će taj dan doći, ako ne na golubijim nogama, a ono na orlovskim krilima (sećam se da sam se od tih orlovskih krila uplašio) i da Beč mora biti tučen u glavu, ako hoćemo da otvorimo put srećnijim danima. Ne može se, dakle, reći da je gospodin Setembrini rat uopšte odbacio. Je li tako, gospodine Setembrini?«

»Otprilike«, reče Italijan kratko, okrenuvši glavu na drugu stranu i mašući štapom.

»Stvar loše stoji«, smeškao se ružno Nafta. »Vaš rođeni učenik vas obeđuje zbog ratničkih sklonosti. Assument pennas ut aquilae...«

»Sam Volter je odobravao civilizacioni rat i savetovao Fridrihu Drugom da povede rat protiv Turaka.«

»Mesto toga on je sklopio s njima savez, he, he. Pa onda ta svetska republika! Neću da se raspitujem šta će da bude sa principom narodnih pokreta i pobuna kad zavlada sreća i jedinstvo. U tom slučaju bi pobuna značila zločin ...«

»Vi znate vrlo dobro, a i ova mlada gospoda znaju, da je ovde reč o jednom procesu ljudskog usavršavanja koji će večno da traje.«

»Ali je svako kretanje kružno«, reče Hans Kastorp. »U prostoru i u vremenu — tako nas uče zakoni o održanju mase i o periodičnosti. Moj rođak i ja smo malopre o tome govorili. Zar pri zatvorenom kretanju u kome nema trajanja pravca može biti reči o napredovanju? Kad ležim tako uveče i posmatram zodijak, to jest onu polovinu koja se vidi, i setim se starih mudrih naroda..,«

»Ne bi trebalo da mudrujete i da sanjarite«, prekide ga Setembrini, »nego da se odlučno poverite instinktima svojih godina i svoje rase, koje morate primorati na aktivnost. I vaše prirodnonaučno obrazovanje mora vas vezati za ideju napretka. Vi vidite kako se život u neizmernim vremenskim razdobljima razvija napred i naviše, i ne možete posumnjati da pred ljudskim rodom stoje još beskrajne mogućnosti usavršavanja. Ali kad se već tako uporno držite matematike, onda se krećite na svom kružnom putu od savršenstva do savršenstva i osvežavajte se učenjem našeg osamnaestog veka: da je čovek prvobitno bio dobar, srećan i savršen, da su ga izopačile i iskvarile samo društvene zablude i da na putu kritičkog rada na društvenoj izgradnji treba opet da postane dobar, srećan i savršen, i da će takav i postati ...«

»Gospodin Setembrini je propustio da doda«, upade Nafta, »da rusoovska idila nije ništa drugo nego mudrijaško izopačavanje crkvene doktrine o nekadašnjem stanju čoveka kad nije znao za državu i kad je bio bezgrešan, o njegovom neposrednom dodiru sa bogom i detinjskom poimanju boga kome treba da se vrati. Ali obnavljanje božje države posle ukidanja svih zemaljskih oblika leži tamo gde se dodiruju zemlja i nebo, čulno i natčulno; sreća je transcendentna, a što se tiče vaše kapitalističke svetske republike, dragi doktore, vrlo

je čudno da vi u takvoj vezi govorite o ‚instinktu‘. Instinktivno je potpuno na strani nacionalnog i sam bog je usadio ljudima prirodni instinkt koji je pokrenuo narode da se u raznim državama jedni od drugih odvoje. Rat...«

»Rat«, uzviknu Setembrini, »čak i rat je, gospodine, morao da se stavi u službu napretka. Dopustićete da je tako ako se setite izvesnih događaja iz svoje omiljene epohe: ako se setite krstaških ratova! Ovi civilizacioni ratovi najpovoljnije su uticali na privredni i trgovačko-politički saobraćaj i sjedinili zapadni svet u znaku jedne ideje.«

»Vi ste vrlo trpeljivi prema ideji, i utoliko ću vas uljudnije ispraviti. Krstaški ratovi su oživeli saobraćaj, ali u međunarodnom pogledu nisu nimalo pomirljivo delovali. Naprotiv, naučili su narode da se međusobno razlikuju i snažno pomogli izgradnji nacionalne državne ideje.«

»Vrlo tačno, ukoliko se tiče odnosa naroda prema kleru. Da, onda je počelo da se učvršćuje osećanje državne nacionalne časti protiv hijerarhijske uobraženosti...«

»Međutim, to što vi nazvate hijerarhijskom uobraženošću nije ništa drugo nego ideja ljudskog ujedinjavanja u znaku duha!«

»Znamo taj duh i hvala vam lepo.«

»Jasno je da je vašoj nacionalnoj mahnitosti odvratan kosmopolitizam crkve koji počinje da osvaja svet. Voleo bih da znam kako ćete s tim pomiriti svoju odvratnost prema ratu. Vaš kult prema državi koji hoće sve da izgradi u duhu Antike mora da vas učini pobornikom pozitivnog pravnog shvatanja, a kao takav...«

»Je li reč o pravu? U međunarodnom pravu održava se, gospodine, i dalje misao o prirodnom pravu i svečovečanskom razumu...«

»Koješta, vaše međunarodno pravo nije opet ništa drugo nego rusoovsko izopačavanje božanskog prava, a ius divinum nema nikakva posla ni sa prirodom ni sa razumom, nego se zasniva na otkrovenju...«

»Nemojte, profesore, da se prepiremo oko imena! Nazovite slobodno ius divinum ono što ja duboko poštujem kao prirodno i međunarodno pravo. Glavna je stvar da se iznad pozitivnih prava nacionalnih država uzdiže jedno nadmoćnije, opšte pravo, koje preko izbornih sudova omogućava poravnavanje spornih pitanja.«

»Preko izbornih sudova! Samo kad čujem tu reč! Preko građanskog izbornog suda koji odlučuje o pitanjima života, otkriva božju volju i određuje tok istorije! Dobro, toliko o golubijim nogama. A šta je sa orlovskim krilima?«

»Građanska etika ...«

»Ah, građanska etika ne zna šta hoće! Digli su graju kako treba suzbijati opadanje rađanja i pojevtiniti troškove oko podizanja dece i njihovog osposobljavanja za život. A ovamo se ljudi guše u poteri za zaradom, svi pozivi su tako prenatrpani da borba za hlebom baca u zasenak sve ratove u prošlosti. Hoće trgove i gradove sa parkovima! Snaženje rase! Ali čemu snaženje, ako civilizacija i napredak žele da ratova više ne bude? Rat bi bio sredstvo protiv svega i za sve. On traži snaženje rase i protivi se opadanju rađanja.«

»Vi se plašite. To više nije ozbiljno. Naš razgovor se prekida, i baš u pravi čas. Stigli smo na metu«, reče Setembrini i pokaza štapom rođacima kućicu pred čijom su se pletenom ogradom zaustavili. Ona je bila blizu samog ulaska u »Selo«, kraj puta, od koga ju je odvajala samo uzana gradinica, i bila je skromna. Oko kapije se iz obnaženog korenja pela divlja loza i pružala savijenu, uza zid priljubljenu ruku prema prizemnom prozoru sa desne strane, ka izlogu jednog malog dućana. Prizemlje je bakalinovo, objasni Setembrini. Naftin stan se nalazi na prvom spratu, u krojačnici, a on, Setembrini, stanuje na mansardi. To je mirna radna soba.

Nafta je sa neočekivanom ljubaznošću izrazio nadu da će se i dalje viđati. »Posetite nas«, reče. »Kazao bih: posetite me kad doktor Setembrini ne bi imao starije pravo na vaše prijateljstvo. Dođite kad hoćete, čim se zaželite malo razgovora. Ja cenim izmenu misli sa mladim ljudima, a možda imam nešto i pedagoškog iskustva... Kad naš starešina lože (on pokaza na Setembrinija) sav pedagoški smisao i svu vaspitnu nadležnost hoće da ograniči na građanski humanizam, onda mu moramo protivrečiti. Dakle, do skorog viđenja!«

Setembrini je predviđao teškoće. Njih ima, reče. Potporučnik će ostati gore još koji dan, a inženjer će se sa udvostručenom revnošću predati lečenju, da bi mogao ubrzo za njim i sam da ode u ravnicu.

Mladi ljudi su povlađivali obojici, jednom pa drugom. Naftin poziv su prihvatili sa klanjanjem, a u idućem trenutku su glavom i ramenima potvrđivali Setembrinijeve sumnje. Tako je stvar ostala nerešena.

»Kako ga je ono nazvao?« upita Joahim, kad su se peli vijugavim putem prema Berghofu...

»Starešina lože, tako sam ga razumeo. I ja baš o tome razmišljam. To je svakako neka šala; oni imaju jedan za drugog naročita imena. Setembrini je nazvao Naftu princeps scholasticorum — nije ni to rđavo. Sholastičari, to su bili književnici srednjeg veka, dogmatski filozofi, ako hoćeš. Hm. O srednjem veku je u više mahova bilo govora, i ja sam se onda setio kako je Setembrini odmah prvog dana rekao da ga ovde gore mnogo štošta podseća na srednji vek: došli smo na takav razgovor u vezi sa Adrijatikom od Milendonka. Ime nas je na to navelo. — Kako ti se dopada?«

»Mali? Ne mnogo. Rekao je mnogo toga što mi se svidelo. Izborni sudovi su naravno licemerstvo. Ali on lično mi se ne dopada baš mnogo. Može neko mnogo dobrih stvari da kaže, ali šta imam ja od toga ako je on sam sumnjiv čovek. A sumnjiv je, to ne možeš poreći. Već ona priča o ‚mestu obljube‘ sasvim je sumnjiva. Sem toga ima jevrejski nos, pogledaj ga samo! Tako žgoljavi su samo Semiti. Da li ti ozbiljno nameravaš da ga posećuješ?«

»Razume se da ćemo ga ‚posećivati!« izjavi Hans Kastorp. »Žgoljavost — to iz tebe govori vojska.

Ali i Haldejci su imali takve noseve, pa ipak su se odlično pokazali, ne samo u okultnim naukama. I Nafta ima nečeg od te okultne nauke, on me mnogo interesuje. Ne tvrdim da sam već danas načisto s tim čovekom, ali ako se budemo češće s njim sastajali, upoznaćemo ga možda, i može se lako desiti da postanemo i pametniji.«

»Ah, čoveče, pa ti postaješ ovde sve pametniji sa svojom biologijom i botanikom i svojim zavojnim tačkama. A sa ‚vremenom‘ si odmah prvih dana imao posla. A mi smo ipak ovde radi toga da budemo zdraviji, a ne zato da budemo pametniji — da budemo zdraviji, da sasvim ozdravimo, da nas najzad mogu pustiti u slobodu i poslati kao izlečene u ravnicu!«

»Bregovi su stanište slobode!« zapeva lakomisleno Hans Kastorp. »Dede, kaži mi šta je sloboda«, produži on običnim glasom. »Nafta i Setembrini su se malopre i o tome prepirali i nisu mogli da se slože. Sloboda je zakon čovekoljublja, kaže Setembrini, a to podseća na njegovog preteču, karbonara. Ali ma koliko da je karbonar bio hrabar i ma koliko da je hrabar naš Setembrini ...«

»Da, on je postao nesimpatičan kad se povela reč o ličnoj hrabrosti.«

» ... ja ipak verujem da se on mnogo čega plaši, čega se mali Nafta ne boji, razumeš li me, i da su njegova sloboda i hrabrost prilično ete-pe-tete. Misliš li da bi on imao dovoljno hrabrosti de se perdre ou même de se laisser dépérir?«

»Zašto počinješ francuski da govoriš?«

»Pa, eto... Atmosfera je ovde tako internacionalna. Ne znam ko bi trebalo u tome više da uživa: Setembrini, zbog svoje građanske svetske republike, ili Nafta zbog svoga hijerarhijskog kosmopolitizma. Ja sam, kao što vidiš, vrlo pažljivo pratio njihovu diskusiju, ali meni stvar ipak nije jasna. Naprotiv, mislim da se sve završilo velikom zbrkom.«

»To je uvek tako. Videćeš da uvek ispadne samo zbrka kad čovek govori i hoće da ima svoje mišljenje. Ja ti kažem da uopšte nije pitanje o tome šta neko misli, nego da li je valjan čovek. Najbolje je nemati uopšte nikakvog mišljenja, nego vršiti svoju dužnost.«

»Da, ti možeš tako govoriti kao vojnik i kao čisto formalna egzistencija, kakva i jesi. Sa mnom je sasvim drukčije, ja sam civil, ja sam u neku ruku odgovoran. I ja se bunim kad vidim takvu pometnju kako jedan propoveda međunarodnu svetsku republiku i rata se u načelu gnuša, a ovamo je toliki patriota da partout traži brenersku granicu i hoće zbog toga da povede civilizacioni rat, i kako onaj drugi smatra državu za đavolje delo i umilno peva o opštem ujedinjenju na onom svetu, a već u idućem času brani pravo prirodnog nagona i ismejava mirovne konferencije. Ti, istina, kažeš da ovde ne moramo postati pametniji nego zdraviji. Ali to se mora, čoveče, nekako sjediniti, i ako ti u to ne veruješ, onda radiš na podvajanju sveta, a tako nešto raditi uvek je bila velika pogreška. Eto, to hoću da ti primetim.«

O BOŽJOJ DRŽAVI I ZLOM SPASENJU

Hans Kastorp je klasificirao u svojoj lođi jednu biljku koja je sad, kad je počinjalo astronomsko leto i dani bivali kraći, na mnogim mestima bujala: bila je to kandilka ili Aquilegia, iz familije ljutića, bokorasta biljka, s visokom stabljikom, s plavim, ljubičastim i crvenomrkim cvetovima i širokim zeljastim lišćem. Ona je rasla tu i tamo, ali se naročito bujno rascvetala u tihoj dubodolini gde ju je, biće uskoro godina dana, prvi put video. Bila je to usamljena šumska klisura, ispunjena hučanjem planinskih brzaka, sa putanjom i klupom za odmaranje, gde se završila ona njegova nesmotrena i po zdravlje opasna šetnja u slobodnu prirodu, i kuda je opet ponekad odlazio.

Kad se krene sa manje planova nego što je on tada uradio, onda to mesto nije bilo baš tako daleko. Pođe li čovek iz »Sela«, od mete kojom se završava staza za sankanje, pa produži malom uzbrdicom uz planinsku stranu, Onda se za dvadeset minuta može stići do tog živopisnog mesta šumskim putem, čije drvene ćuprije presecaju bob-stazu koja se spušta sa Šacalpa, pod pretpostavkom da nema nepotrebnog obilaženja i zastajkivanja zbog izvođenja operskih arija i čestog odmaranja. I kad je Joahim bio vezan za kuću bolesničkim obavezama, pregledom, rendgenskim snimcima, ispitivanjem krvi, injekcijama ili merenjem težine, Hans Kastorp bi, pri lepom vremenu, odlazio tamo posle drugog doručka, katkad već i posle prvog, a iskoristio bi i časove između čaja i večere da ode do svog omiljenog mesta, da posedi na klupi gde ga je nekad oblila krv iz nosa, pa da nakrenute glave osluškuje šum planinskog potoka, da posmatra zatvoreni predeo i mnoštvo plavih kandilki koje su opet cvetale u svojoj dubodolini.

Da li je odlazio samo radi toga? Ne, on je sedeo tamo da bi bio sam, da bi se podsetio, da bi donekle sredio utiske i neobične doživljaje tolikih meseca i da bi o svemu razmislio. Bilo je tih utisaka mnogo i raznovrsnih i nije ih bilo lako srediti, jer mu se činilo da su mnogostruko izukrštani i izmešani, tako da se jedva moglo odvojiti ono što je očevidno od onog što je samo pomisao, san i predstava. Ali, svi ti utisci i doživljaji bili su avanturističkog karaktera u tolikoj meri da je njegovo srce — stalno uznemireno već od prvog dana po njegovom dolasku ovamo — zastajalo i silno udaralo kad god bi se njih setio. Ili je već i sama pomisao bila dovoljna da se njegovo nemirno srce tako neobično uplaši, pomisao da se za ove kandilke ovde — gde mu se nekad u trenutku iznemoglosti prikazao Pšibislav Hipe — ne može reći da još cvetaju, nego da opet cvetaju; pomisao da se »tri nedelje« uskoro zaokružuju u punu godinu?

Uostalom, krv mu nije više udarala na nos kad bi seo na svoju klupu pored planinskih brzaka. To je davno prošlo. Njegova aklimatizacija, za koju mu je Joahim odmah rekao da će biti teška i koja je to zaista i bila, beše već poodmakla i posle jedanaest meseca trebalo je da važi kao završena. Nikakva iznenađenja u tom pravcu nisu se mogla očekivati. Hemijski proces u njegovom želucu beše se sredio i prilagodio, Marija Mančini mu je prijala i živci njegovih sluznica već su se davno ponovo bili privikli na miris ovog skupocenog fabrikata. Kad god bi zaliha bila pri kraju, on bi, kao i pre, sa izvesnim osećanjem pijeteta, poručivao tu marku iz Bremena, iako je bilo vrlo primamljive robe i u izlozima ovog međunarodnog lečilišta. Zar Marija nije bila neka vrsta veze između njega, koji je otišao u toliku daljinu, i ravnice, starog zavičaja? Zar nije ona jače održavala te veze nego, recimo, one poštanske dopisnice što ih je s vremena na vreme slao ujacima, i to u razmacima koji su se u istoj meri povećavali u kojoj je on usvajao ovdašnja shvatanja i udobnije raspolagao svojim vremenom? Bile su to mahom, radi prijatnijeg utiska, razglednice sa lepim slikama doline u

snegu ili sa letnjim pejzažima, a one su za pisani tekst ostavljale taman toliko prostora koliko je bilo potrebno da se saopšte najnovije lekarske izjave, da se rodbini javi rezultat mesečnog ili generalnog pregleda: kako, recimo, akustički i optički nalaz pokazuje nesumnjivo poboljšanje, ali da otrovnih klica još ima; da nešto povećana temperatura, koja i dalje traje, potiče od malih žarišta koja se još održavaju, ali koja će se sigurno potpuno izgubiti ako bude istrajan, tako da nikad više neće morati da dolazi ovamo. Mogao je biti siguran da se preko toga ne traže i ne očekuju od njega nikakvi iscrpniji izveštaji; sfera kojoj se on obraćao nije bila humanistično-govornička, a ni odgovori koje je dobijao nisu bili opširniji. Oni su obično propraćali novčane pošiljke koje su mu stizale od kuće, kamate njegovog očinskog nasledstva koje su se u ovdašnjoj valuti tako dobro kotirale da ih on nikad ne bi potrošio pre no što stigne nova isporuka. Ti odgovori su se sastojali iz nekoliko mašinom otkucanih redaka, sa potpisom Džemsa Tinapela, sa pozdravima i dobrim željama za skoro ozdravljenje od strane starog ujaka, a poneki put i od pomorca Petra.

Hans Kastorp je javljao kući da je u poslednje vreme savetnik prekinuo sa injekcijama. One mladom pacijentu nisu činile dobro: izazivale su kod njega glavobolju, gubio je apetit, opadao u težini i osećao se umoran; »temperaturu« su najpre povećale, a posle je nisu suzbile. Kao suva jara ona se i dalje žarila na njegovom ružičastorumenom licu i opominjala da se aklimatizacija kod ovog izdanka ravnice i njene vlažno-vedre klime uglavnom baš u tome i sastojala što je već navikao na to da ne može da se privikne — što uostalom nije bio slučaj kod Radamanta koji je uvek imao modre obraze. »Mnogi se nikad ne priviknu«, rekao je odmah Joahim, a to je, izgleda, bio slučaj i sa Hansom Kastorpom. Jer i ono podrhtavanje u zatiljku, koje ga je počelo mučiti odmah po dolasku ovamo, nije htelo da se izgubi, nego se neizbežno javljalo pri hodu, u razgovoru, pa čak i na ovom mestu, punom plavoga cveća, gde je razmišljao o kompleksu svojih čudnih doživljaja, tako da je i njemu postalo bezmalo stalna navika da se dostojanstveno odupre bradom kao i Hans Lorenc Kastorp, a taj bi ga stav podsetio uzgred na šiljate krajeve starčevog okovratnika, tadašnji oblik počasne ogrlice, na bledozlatnu okruglinu porodične krstionice, na pobožno izgovarane pra-pra i slične srodničke nazive, i navodio ga ponovo na razmišljanje o njegovom životnom kompleksu.

Pšibislav Hipe nije mu se više živ priviđao kao pre jedanaest meseca. Njegova aklimatizacija bila je završena, on više nije imao vizija, nije ležao nepomičan na svojoj klupi, dok njegovo ja prebiva negde u daljini. Ništa više od svega toga. Jasnoća i živost ove slike, kad bi mu u sećanju izišla pred oči, ostajale su u normalnim, zdravim granicama; i u vezi s tim izvlačio bi tada Hans Kastorp iz svoga unutarnjeg džepa stakleni poklon koji je on tu čuvao u svojoj lisnici, u jednom postavljenom kovertu: jednu pločicu koja se presijavala u crno i izgledala neprozirna kad se drži vodoravno, ali kad se podigne prema nebeskom svetlu, ona zasvetli i pokaže čovečje oblike: prozirnu sliku ljudskog tela, rebra, konture srca, dijafragmin luk i plućna krila, uz to ključnjaču i ramenicu, sve to obavijeno bledo magličastim omotačem — mesom, od koga je Hans Kastorp one pokladne nedelje nerazumno okusio. Kakvo čudo što je njegovo uzbudljivo srce zastajalo i zamiralo kad je posmatrao poklon, a zatim produžio da »sve« u mislima prelazi i da o svemu razmišlja naslonjen na grubo istesan naslon klupe, skrštenih ruku, sa glavom nagnutom prema ramenu, uz šum planinskih bujica, pred plavim rascvetanim kandilkama.

Kao i one mrazne, zvezdane noći, povodom naučnih studija, tako mu je i sad lebdela pred očima veličanstvena tvorevina organskog života, čovek. Za njeno unutarnje posmatranje vezivao je mladi Hans Kastorp mnoga pitanja i diferenciranja. Od dobrog Joahima se nije moglo očekivati da se bavi njima, ali se on, kao civil, počeo osećati odgovornim za njihovo rešenje, premda ih ni on, dole u ravnici, nije, a verovatno i ne bi, nikad zapazio. Ovde,

međutim, gde čovek sa visine od pet hiljada stopa gleda iz svoje meditativne usamljenosti na svet i živa bića i predaje se svojim mislima, ona se sama sobom postavljaju. Tome svakako doprinosi i ona pojačana aktivnost samoga tela — izazvana rastvorljivim otrovima — koja se kao suva jara žari na licu. U vezi s tom predstavom, on se setio Setembrinija, tog političkog verglaša čiji je otac došao na svet u Heladi, koji je zastupao mišljenje: da se ljubav prema veličanstvenoj tvorevini manifestuje politikom, rečitošću i pobunom, ali da koplje građaninovo mora biti posvećeno na oltaru čovečnosti; mislio je i o drugu Krokovskom i o onome čime su se njih dvojica od nekog vremena bavili u zamračenom sobičku; razmišljao je o dvojakoj suštini analize i o tome u kojoj meri ona koristi delu i napretku a koliko je opet srodna grobu i njegovoj smradnoj anatomiji. Dozivao je sebi pred oči slike obojice dedova, zamišljajući ih jednog pored drugog ili jednog prema drugom, onog buntovnog i onog vernog, koji su nosili crninu iz različitih razloga, i razmišljao o njihovoj dostojanstvenosti; udubljivao se u krupne komplekse kao što su oblik i sloboda, duh i telo, čast i sramota, vreme i večnost — i uhvatila ga je kratka ali žestoka nesvestica pri pomisli da kandilka opet cveta i da se godina završava.

Za ovu svoju odgovornu misaonu zaposlenost na živopisnom mestu svoje usamljenosti on je imao jednu naročitu reč: on je to nazvao »vladavina«. Upotrebljavao je tu reč iz dečje igre, tu dečačku reč, taj detinji izraz za to svoje mudrovanje, kao za vrstu zabave koju je voleo, premda je ona bila spojena sa strahom, vrtoglavicom i svakojakim srčanim uzbuđenjima i preko mere pojačavala užarenost njegova lica. I nije video nikakve nezgode u tome što ga je napor pri ovoj aktivnosti duha primoravao da se posluži bradom kao osloncem, jer je ovakvo držanje bilo u saglasnosti sa dostojanstvenošću kojom ga je ispunjavala »vladavina« pred veličanstvenom tvorevinom koja mu je lebdela pred očima.

»Homo Dei« — tako je ružni Nafta nazvao veličanstvenu tvorevinu kad ju je uzimao u odbranu od engleske društvene nauke. Kakvo čudo što je Hans Kastorp, u ime svoje civilne odgovornosti i u interesu vladavine, smatrao za dužnost da sa Joahimom poseti Maloga? Setembriniju nije to bilo po volji.

Hans Kastorp je bio dovoljno lukav i osetljiv da to jasno primeti. Već prvi susret bio je humanisti neprijatan i on je očevidno nastojao da ga spreči i da mlade ljude, a naročito njega, Hansa Kastorpa, kao pedagog, sačuva od poznanstva sa Naftom, premda se on sam s njim družio i prepirao. Takvi su vaspitači. Oni sami vole da se bave onim što je interesantno, smatrajući da su tome »dorasli«; mladeži, međutim, zabranjuju interesantne stvari i traže da se ona ne oseća njima »dorasla«. Sreća samo što verglaš u stvari nije imao uopšte prava da mladome Kastorpu išta zabrani i što on u tome pravcu nije ništa ni pokušavao. Dovoljno je bilo da se njegov pitomac učini naivan, kao da ne prozire njegove namere,~pa mu ništa neće smetati da se ljubazno odazove pozivu maloga Nafte. To je on i učinio nekoliko dana posle prvog susreta, jedne nedelje posle podne, posle glavnog obaveznog ležanja, a pridružio mu se, hteo-ne hteo, i Joahim.

Od Berghofa pa dole do kućice čija je kapija bila okićena vinovom lozom moglo se stići za nekoliko minuta. Oni su ušli, ostavljajući desno prilaz bakalnici, i peli se uz tesne tamne stepenice, koje su ih dovele pred jedna vrata na spratu, kraj čijeg je zvonca stajala samo firma ženskog krojača Lukačeka. Vrata im je otvorio jedan poluodrasli dečak, obučen u neku vrstu livreje sa prugastim kaputom i dokolenicama, jedno slušče, kratko ošišano i rumenih obraza. Upitali su ga za gospodina profesora Naftu i kako nisu imali posetnice pri sebi, oni su mu nekoliko puta kazali svoja imena i on je otišao da ih prijavi gospodinu Nafti, ne pominjući nikakve titule. Vrata prekoputa od ulaza bila su otvorena i u krojačnici se mogao videti Lukaček kako, bez obzira na praznik, podvijenih nogu sedi na jednom stolu i šije. Bio

je bled i ćelav; ispod preterano velikog opuštenog nosa visili su s obe strane usta crni brkovi i davali mu kiseo izraz.

»Dobar dan!« nazva Hans Kastorp.

»’bar dan« , odgovori krojač u dijalektu, iako švajcarski govor nije priličio ni njegovom imenu ni njegovoj spoljašnjosti, pa je to zvučalo nekako pogrešno i čudno.

»Tako vredni?« produži Hans Kastorp klimajući glavom ... »Pa danas je nedelja!«

»Hitan posao«, odvrati Lukaček kratko i produži da šije.

»Sigurno nešto fino«, nagađao je Hans Kastorp, »neodložno potrebno, za neku zabavu ili nešto slično?«

Na ovo pitanje krojač nije odmah odgovorio; pregrizao je konac i počeo da ga udeva. Tek posle toga je klimnuo glavom.

»Nešto lepo, zar ne?« upita opet Hans Kastorp. »Hoćete li i rukave napraviti?«

»Da, i rukave. To je za jednu staru«, odgovori Lukaček sa izrazito češkim naglaskom. Povratak sluščetov prekide ovaj razgovor što se vodio kroz vrata. Gospodin Nafta moli gospodu da uđu, javljao je dečak, i pošto je otvorio mladim ljudima vrata koja su stajala dva-tri koraka udesno, razmače pred posetiocima zastor. Na ulazu ih je dočekao Nafta u sobnim cipelama, na zastiraču zelenom kao mahovina.

Rođaci su bili iznenađeni, upravo zasenjeni raskošnom radnom sobom sa dva prozora u koju su ušli, jer prema siromašnom izgledu kućice, njenih stepenica, i njenog bednog hodnika nije se uopšte mogao očekivati takav raskoš. Svojim kontrastom ona je otmenosti Naftinog nameštaja davala nešto čarobno što on sam po sebi jedva da je imao, a u očima Hansa Kastorpa i Joahima Cimsena ne bi ni mogao da ima. Kako bilo da bilo, taj nameštaj je bio fin, čak sjajan, tako da i pored pisaćeg stola i ormara za knjige taj nameštaj ipak nije davao utisak radne sobe. Bilo je tu suviše svile, vinske i purpurnocrvene boje: zavese koje su prikrivale loša vrata bile su od svile, a isto tako i zavese na prozorima i navlake na jednoj garnituri nameštaja koja je bila smeštena na užoj strani, prekoputa drugih vrata, ispred jednog zida koji je gotovo sav bio zastrt goblenom. Bilo je tu baroknih stolica sa naslonom i sa malim jastucima sa strane, poređanim oko jednog okruglog, metalom optočenog stola iza koga je stajala jedna sofa istog stila, puna svilenih plišanih jastučića. Ormari sa knjigama zauzimali su prostor pored jednih i drugih vrata. Ti ormari sa staklenim vratima, koja su bila prekrivena zelenim svilenim zavesama, bili su izrađeni od mahagona, kao i pisaći sto ili, bolje reći, kao sekreter sa svedenim pokretnim poklopcem koji je bio smešten između prozora. Ali u uglu, levo od one garniture pred sofom, mogao se videti jedan umetnički rad: velika obojena drvena plastika na postolju prevučenom crvenom materijom — nešto zaista grozno, jedna Pietà, jednostavna i efektna do groteske: Majka božja pod kapom, sa skupljenim obrvama i sa iskrivljenim i otvorenim ustima koja nariču, sa izmučenim Hristom na krilu — u pogledu srazmera primitivno promašena figura sa grubo izrađenom anatomijom koja je svedočila o neukosti; glava načičkana trnjem, lice i udovi umrljani i obliveni krvlju, grozdovi zgrušane krvi iz rane po strani i iz rana od klinaca na rukama i nogama. Naravno da je ovaj čudnovati predmet davao svilenoj sobi naročiti akcent. I tapet koji se video više ormara za knjige i na zidu pored prozora bio je očevidno kirajdžijino delo; zelena boja njegovih uzdužnih pruga odgovarala je boji mekog ćilima koji je bio razastrt povrh crvene navlake poda. Samo se niskoj tavanici nije moglo pomoći. Ostala je gola i puna pukotina, ali je sa nje visio mali mletački luster. Prozori su bili prekriveni bledožutim zavesama koje su dopirale do poda.

»Evo nas k vama na razgovor!« reče Hans Kastorp, upirući pogled više u pobožni jezivi kip u uglu nego u stanovnika raskošno nameštene sobe, koji sa zahvalnošću potvrdi da su

rođaci održali reč. Domaćin je hteo da ih gostoljubivim pokretima svoje male desnice dovede do svilenih sedišta, ali je Hans Kdstorp kao omađijan pošao pravo prema drvenom kipu i sa rukama na kukovima zastao pred njim, nakrivivši glavu.

»Šta vi to imate!« reče on polako. »Pa to je strašno lepo. Da li je iko video ovako izraženu patnju. Neka starina, razume se?«

»Četrnaesti vek«, odgovori Nafta. »Po svoj prilici rajnskog porekla. Sviđa vam se?«

»Silno«, reče Hans Kastorp. »Nemoguće je da ne učini utisak na gledaoca. Nisam mislio da nešto može biti u isti mah tako ružno — izvinite — i tako lepo.«

»Rukotvorine jednog sveta koji ima dušu i smisla za izraz«, odvrati Nafta, »uvek su ružne zbog svoje lepote i lepe zbog svoje ružnoće, to je pravilo. Reč je o duhovnoj lepoti, a ne o lepoti mesa, koja je apsolutno glupa. Ona je uostalom i apstraktna«, dodade on. »Lepota tela je apstraktna. Stvarna je samo unutrašnja, lepota religioznog izraza.«

»Zaslužujete pohvalu što stvari tako tačno postavljate i razlikujete«, reče Hans Kastorp. »Četrnaesti?« proveravaše on u sebi... »Trinaest stotina i toliko i toliko godina? Da, to je srednji vek, kako knjige kažu; u tom delu ja donekle poznajem predstavu koju sam u poslednje vreme stvorio sebi o srednjem veku. Nisam o njemu gotovo ništa znao, ja sam čovek tehničkog napretka, ukoliko uopšte dolazim u pitanje. Ali mi je ovde gore u više mahova ta predstava postala jasnija. Ekonomske društvene nauke nije tada još ni bilo, to je jasno. Kako se zvao taj umetnik?«

Nafta sleže ramenima.

»Zar je to važno?« reče on. »Ne treba da pitamo, jer niko nije pitao ni onda kad je delo stvoreno. Ono nema za autora nekog naročito individualnog monsieura-a, ono je anonimno i zajedničko. To je već poodmakli srednji vek, gotika, signum mortificationis. Tu više nema tendencije da se ublažava i ulepšava, kako je još romanska epoha smatrala za potrebno da predstavlja Raspetoga: nema kraljevske krune, nema majestetičnog trijumfa nad svetom i mučeničkom smrću. Patnja i slabost tela prikazuju se onakvima kakve jesu. Tek gotski ukus je u pravom smislu pesimistično-asketski. Sigurno vam nije poznat spis Inokentija Trećeg, De miseria humanae conditionis — delo prepuno duha. Ono potiče s kraja dvanaestog veka, ali tek ova umetnost ga dobro ilustruje.«

»Gospodine Nafta«, reče Hans Kaetorp uzdahnuvši, »mene zanima svaka reč u vašem izlaganju. Signum mortificationis — rekoste? To ću da zapamtim. Malopre ste govorili nešto o anonimnom i zajedničkom, a i o tome je, čini mi se, vredno razmisliti. Vi, na žalost, pogađate da ja ne poznajem papin spis — držim da je taj Inokentije Treći bio papa. Jesam li dobro razumeo da je to njegovo delo asketsko i duhovito? Moram priznati da nikad nisam mogao zamisliti da bi te dve stvari mogle ići zajedno, ali kad dublje razmislim, onda mi je, razume se, jasno da rasprava o čovečjoj bedi daje prilike za duhovitosti na račun mesa. Može li se to delo gdegod dobiti? Kad prikupim svoje latinsko znanje, možda bih mogao da ga pročitam.«

»Imam tu knjigu«, odgovori Nafta, pokazujući glavom na jedan ormar sa knjigama. »Stoji vam na raspoloženju. Ali zar nećemo da sednemo? Pietà se može i sa sofe gledati. Bto, stiže i naša mala užina...«

Slušče je donosilo čaj, a uz to lepu posrebrenu korpu u kojoj je ležao isečen kolač. Ali, ko je to kroz otvorena vrata lakim korakom ušao za njim, uzvikujući »Sapperlot!«, »Accidenti« i fino se osmehujući? Bio je to gospodin Setembrini, koji je stanovao jedan sprat više i koji je došao da gospodi pravi društvo. Kroz svoje prozorče video je, reče, rođake kako dolaze, pa je požurio da ispiše još jednu stranicu svoje enciklopedije, koja mu je baš bila pod perom, da bi se i sam, nepozvan, pridružio gostima. Ništa nije bilo prirodnije nego da dođe. Njegovo

staro poznanstvo sa stanovnicima Berghofa davalo mu je pravo na to, a uz to su njegove veze sa Naftom, i pored dubokih razmimoilaženja, bile očigledno vrlo žive, što se videlo i po tome kako ga je domaćin bez ustezanja i iznenađenja pozdravio. To nije ništa smetalo da Hans Kastorp o njegovom dolasku stekne vrlo jasno dvojak utisak. Pre svega je osetio da se gospodin Setembrini obreo tu da ne bi njega i Joahima, ili prosto rečeno, baš njega, ostavio nasamo sa ružnim malim Naftom, nego da svojim prisustvom stvori jednu pedagošku protivtežu; s druge strane, bilo je očevidno da nije imao ništa protiv toga, nego da je čak vrlo rado iskoristio priliku da svoju mansardu za jedan časak zameni Naftinom svilenom sobom i da se posluži dobro serviranim čajem. Pre nego što se prihvatio, protrljao je svoje malo požutele ruke, koje su odozgo, sa strane malog prsta, bile obrasle crnim dlakama, i sa neprikrivenim uživanjem, uz stalne pohvale, jeo je kolače čije su tanke, savijene kriške bile prošarane čokoladom.

Razgovor se i dalje vodio oko kipa Pietà, pošto se Hans Kastorp i pogledom i rečima zadržavao na predmetu, pri čemu se obraćao gospodinu Setembriniju kao da je rad bio da i on prokritikuje umetnički rad. Humanista je, međutim, svoju odvratnost prema ovom sobnom ukrasu jasno pokazao izrazom lica kad se okrenuo prema skulpturi, jer je seo tako da bude leđima okrenut prema uglu gde je ona stajala. Isuviše učtiv da bi kazao sve što misli, on se ograničio na to da čini zamerke zbog netačnosti u razmerama i oblicima tela, zbog njihove neistinitosti, koja nije mogla da ga dirne, jer nije poticala od neukosti ranih vekova nego od zle volje, od skroz neprijateljskog stava, — u čemu mu je Nafta pakosno povlađivao. Zaista, o tehničkoj nespretnosti ne može biti ni govora. U pitanju je svesna emancipacija duha od onoga što je prirodno, a preziranje te prirodnosti izraženo je pobožno, ali bez ikakve skrušenosti. Ali kad je Setembrini izjavio da zanemarivanje prirode i njenog proučavanja znači udaljavanje od čoveka, i kad je — nasuprot apsurdnoj bezobličnosti kojoj je robovao srednji vek i epohe koje su mu podražavale — počeo snažnim rečima da uzdiže grčko-rimsko nasledstvo, klasicizam, oblik, lepotu, razum i smernu prirodnu vedrinu, koji su jedini pozvani da unaprede čovekovu stvar, umešao se Hans Kastorp i upitao šta bi, pri takvom stanju stvari, bilo sa Plotinom, za koga je dokazano da se stideo svoga tela, i sa Volterom koji se u ime razuma pobunio protiv sablažnjivog lisabonskog zemljotresa? Apsurdno? To je takođe bilo apsurdno, ali kad čovek o svemu dobro razmisli, onda bi se, po njegovom mišljenju, i za apsurdnost moglo reći da je u duhovnom pogledu časna; apsurdno neprijateljski stav gotske umetnosti prema prirodi bio je na kraju krajeva isto tako častan kao i Plotinov i Volterov stav, jer je došla do izraza ista emancipacija od fatuma i faktuma, isti nepokorni ponos koji odbija da se povuče pred glupom silom, to jest pred prirodom...

Nafta je prsnuo u smeh, koji je jako podsećao na poznati tanjir i završio se kašljanjem. Setembrini reče otmeno:

»Vi vređate našeg domaćina kad govorite sa toliko ironije i pokazujete se tako nezahvalni za ovo divno pecivo. Da li vi uopšte umete da budete zahvalni? Kad to kažem, ja pretpostavljam da se zahvalnost sastoji u tome što se čovek valjano posluži onim što mu se ponudi...«

Pošto se Hans Kastorp zastideo, dodade on ljupko:

»Vi ste poznati, inženjeru, kao vragolan. Volite da se prijateljski našalite na račun onoga što je dobro, ali ja zato nipošto ne očajavam, jer znam da vi volite sve što je dobro. Vi, razume se, znate da se samo ona pobuna duha protiv prirode može nazvati časnom koja ima u vidu dostojanstvo i lepotu čovekovu, a ne ona koja čoveku oduzima dostojanstvo i koja ga unižava, iako joj to nije cilj. Vi znate takođe kakvim je zverskim užasima, kakvom je krvožednom netrpeljivošću urodila epoha kojoj ova umotvorina iza mene ima da zahvali što

je došla na svet. Treba samo da vas podsetim na grozni tip inkvizitora, na krvavu figuru jednog Konrada od Marburga i na njegovo bestidno mahnitanje protiv svega što se odupiralo vladavini onoga što je iznad prirode. Vama ni na pamet ne pada da mač i lomaču priznate kao instrumente ljubavi prema bližnjem...«

»Naprotiv, u duhu te ljubavi«, odvrati Nafta, »radila je mašinerija kojom je Konvent čistio svet od rđavih građana. Sve crkvene kazne, i lomača i ekskomunikacija, izricane su da bi dušu spasle od večnog prokletstva, pggo se ne može reći za utamanjivačku strast jakobinaca. Dopuštam sebi napomenu da je svako pravosuđe koje se služi mukama i krvlju, a koje ne potiče iz vere u onaj drugi svet, životinjska besmislica. A što se tiče unižavanja čovekovog, njegova istorija se tačno poklapa sa istorijom građanskog duha. Renesans, vek prosvećenosti, prirodne i ekonomske nauke devetnaestog veka — nisu u svom učenju ništa, ama baš ništa zanemarili što bi bilo iole pogodno da to unižavanje potpomogne, počevši od nove astronomije koja je iz središta vasione — uzvišene pozornice na kojoj su se bog i đavo borili o stvorenje koje su oba strasno želeli da prigrabe — načinila jednu ravnodušnu malu planetu i učinila privremeno kraj veličanstvenom kosmičkom položaju, na kome se uostalom zasnivala astrologija.

»Privremeno?« Gospodin Setembrini je pitao kao da vreba, i lice mu je imalo izraz inkvizitora koji čeka da se žrtva zaplete u krivicu koja se mora kazniti.

»Razume se. Za nekoliko stotina godina«, potvrdi hladno Nafta. »Ako svi znaci ne varaju, čast sholastike će i u ovom pogledu biti spasena, i to spasavanje je već u punom jeku. Kopernika tuče Ptolomej. Heliocentrična teza nailazi polako na otpor duha i sva je prilika da će mere koje on preduzima dovesti do cilja. Nauka će biti filozofski primorana da zemlji opet vrati sve one počasti koje joj je crkvena dogma htela da sačuva.«

»Kako? Kako? Otpor duha? Biće filozofski primorana? Dovešće do cilja? Kakav to voluntarizam govori iz vas? A šta će biti sa ispitivanjima koja se ne oslanjaju na pretpostavke? Sa čistim saznanjem? Sa istinom, gospodine, koja je tako prisno vezana za slobodu i čiji će mučenici — za koje vi tvrdite da nanose uvredu zemlji — ovoj zvezdi daleko pre poslužiti kao večiti ukras?«

Gospodin Setembrini je vrlo energično postavljao pitanja. Visoko se uspravivši, sedeo je i zasipao malog gospodina Naftu svojim čestitim rečima i na kraju tako kreštao da se osećalo koliko je bio siguran da se protivnikov odgovor ne može sastojati u drugom čemu nego samo u postiđenom ćutanju. Dok je govorio držao je među prstima parče kolača, ali ga je vratio u tanjir, jer ga posle tolikih pitanja nije hteo da zagrize.

Nafta odvrati sa neprijatnom mirnoćom:

»Dragi prijatelju, čistog saznanja nema. Zakonitost crkvene doktrine, koja se može izraziti Avgustinovim načelom ”Verujem, da bih došao do saznanja” — ne da se ničim osporiti. Vera je organ saznanja, a razum je drugostepenog značaja. Vaša nauka koja ne polazi ni od kakve pretpostavke, to je mit. Vera, pogled na svet, ideja, ukratko: volja je ono što je primarno, a stvar je razuma da je pretrese i da je dokaže. Uvek i u svim slučajevima sve se svodi na Quod erat demonstrandum. Već sam pojam dokaza sadrži, psihološki uzevši, jak voluntaristički element. Veliki sholastičari dvanaestog i trinaestog veka bili su saglasni u uverenju da u filozofiji ne može biti istinito ono što teologija smatra za pogrešno. Ostavimo se teologije, ako hoćete, ali humanost koja ne priznaje da u prirodnim naukama ne može biti istinito ono što filozofija smatra za lažno — to nije nikakva humanost. Argumentacija Svetog oficijuma protiv Galileja htela je da pokaže da su njegovi principi filozofski apsurdni. Ubedljivije argumentacije nema.

»Eh, eh, argumenti našeg jadnog, velikog Galileja pokazali su se verodostojniji! Ne, hajde da ozbiljno razgovaramo, profesore! Odgovorite mi pred ovom dvojicom mladih ljudi, koji nas pažljivo slušaju, na pitanje: verujete li vi u istinu, u objektivnu, naučnu istinu kojoj treba težiti kao vrhovnom zakonu svakog morala i čiji trijumfi nad autoritetom predstavljaju slavu ljudskog duha?!«

Hans Kastorp i Joahim okrenuše glave od Setembrinija prema Nafti, prvi brže nego drugi. Nafta odgovori:

»Takav trijumf nije mogućan, jer autoritet je čovek, njegov interes, njegovo dostojanstvo, njegov spas, i između njega i istine ne može biti opreke. Oni se podudaraju.«

»Istina bi prema tome bila ...«

»Istinito je ono što je čoveku korisno. U njemu je oličena priroda, u celoj prirodi je samo on stvoren i sva priroda samo radi njega postoji. On je mera stvari i njegova sreća je kriterijum istine. Jedno čisto teorijsko saznanje, koje nije praktički povezano sa idejom o čovekovom spasenju, u tolikoj meri je nezanimljivo da mu se neizostavno mora osporiti svaka istinitost i da ga treba odbaciti. Hrišćanski vekovi bili su potpuno saglasni da prioodne nauke nemaju važnosti za čoveka. Laktancije, koga je Konstantin Veliki izabrao za učitelja svome sinu, otvoreno je zapitao, kakvo će blaženstvo steći ako sazna gde Nil izvire ili šta fizičari trabunjaju o nebu. Odgovorite mu na to! Što je Platonovoj filozofiji dato preimućstvo pred svakom drugom, to je zato što se ona nije bavila saznanjem prirode nego saznanjem boga. Budite uvereni da je čovečanstvo na putu da se vrati ovom gledištu i da počinje da uviđa da zadatak prave nauke nije u tome da juri za kobnim saznanjima, nego da načelno izdvoji ono što je štetno ili samo idejno beznačajno, jednom reči: da dokazuje vrednost instinkta, mere, izbora. Detinjasto je kad se misli da crkva brani mrak protiv svetlosti. Ona je učinila veliku stvar kad je osudila težnju za saznanjem stvari koja ne polazi ni od kakve pretpostavke, to jest takvu težnju za saznanjem koja ne uzima u obzir duhovni moment i cilj spasenja; i ono što je čoveka odvelo u tamu i sve dublje ga vodi, to su daleko pre te prirodna nauke koje odbacuju ”pretpostavku” i filozofiju.«

»Vi propovedate ovde pragmatizam«, odgovori Setembrini, »i treba samo da ga prenesete u politiku pa da se vidi sva njegova štetnost. Samo ono je dobro, istinito i pravedno što koristi državi. Njen spas, njen ugled, njena moć je kriterijum morala. Lepo! Na taj način su širom otvorena vrata svakom zločinu, a ljudska istina, individualna pravičnost, demokratija — neka gledaju šta će...«

»Predlažem malo logike«, odgovori Nafta. »Ili su u pravu Ptolomej i sholastika, i onda je svet konačan u vremenu i prostoru. U tom slučaju je božanstvo transcendentalno, suprotnost između boga i sveta ostaje na snazi, a i čovek je dvojno biće: problem njegove duše sastoji se u oprečnosti čulnog i natčulnog, i sve što se odnosi na zajednicu ostaje neinteresantno i od drugostepene važnosti. Samo ovakav individualizam mogu da priznam kao dosledan. Ili su pak vaši renesansni astronomi pronašli istinu, i kosmos je beskonačan. Onda nema natčulnog sveta, nema dualizma. Onaj svet je obuhvaćen ovim svetom, suprotnost između boga i prirode otpada. A pošto u ovom slučaju ni ljudska ličnost nije više poprište dvaju neprijateljskih principa, nego je harmonična, jedinstvena, to se unutrašnji čovekov konflikt zasniva samo na konfliktu interesa pojedinaca i zajednice, i cilj države, kao što i priliči paganstvu, postaje zakon morala. Jedno ili drugo.«

»Protestujem!« viknu Setembrini, ispruživši prema domaćinu ruku sa šoljom čaja. »Protestujem protiv podmetanja da moderna država znači đavolsko robovanje individue! Protestujem po treći put što hoćete da nas stavite pred svirepu alternativu: prusizam ili gotska reakcija! Demokratija nema drugog cilja sem individualističke korekture svakog državnog

apsolutizma. Istina i pravda — to su dva alem-kamena individualnog morala i u slučaju sukoba sa državnim interesom mogu one da dobiju čak i izgled neprijateljskih sila, dok stvarno imaju u vidu jedno više, recimo slobodno: nadzemaljsko blagostanje države. Renesans je počeo da stvara od države idol! I to mi je neka vajna logika! Tekovine koje su izvojevali renesans i vek prosvećenosti — ja naglašavam etimologiju: izvojevali — zovu se, gospodine, ličnost, prirodno ljudsko pravo, sloboda!«

Slušaoci su predahnuli, jer su zaustavili bili dah za vreme velike replike gospodina Setembrinija. Hans Kastorp nije mogao a da ne udari rukom o sto, iako vrlo uzdržljivo. »Sjajno!« reče on kroz zube, a i Joahim je bio vrlo zadovoljan premda je pala reč protiv prusizma. A onda su se obojica okrenuli prema interlokutoru, koji tek što je bio suzbijen; Hans Kastorp s tolikom usrdnošću da se podbočio laktom o sto a bradom o šaku — otprilike kao ono pri crtanju prasadi — i gospodinu Nafti se iz neposredne blizine napregnuto zagledao u lice.

Ovaj je sedeo mirno i vrlo kruto sa mršavim rukama u krilu.

»Ja sam nastojao«, reče on, »da unesem logike u naš razgovor, a vi mi odgovarate sa patetikom. Da je renesans doneo svetu sve ono što se zove liberalizam, individualizam, humana građanska shvatanja, to mi je bilo prilično poznato; ali na vaša »etimološka naglašavanja« ostajem ravnodušan, jer »borbeno«, herojsko doba vaših ideala davno je prošlo. Ovi ideali su mrtvi, oni su danas u najmanju ruku na izdisaju, a noge onih koji će im dati poslednji udarac stoje već pred vratima. Vi sebe nazivate, ako se ne varam, revolucionarom. Ali, ako mislite da će buduće revolucije doneti slobodu, onda se varate. Princip slobode se za pet stotina godina ostvario i preživeo. Pedagogika, koja sebe još i danas smatra ćerkom prosvećenosti i koja svoja vaspitna sredstva nalazi u kritici, oslobođenju i nezi subjekta, u razbijanju apsolutno određenih životnih oblika — takva pedagogika može još da požnje trenutne retorske uspehe, ali njena zaostalost je za obaveštenog čoveka van svake sumnje. Sva istinski vaspitna udruženja oduvek su znala šta je u pitanju kod svake pedagogike: naime apsolutni autoritet, gvozdena povezanost, disciplina, požrtvovanje, samoodricanje i potčinjavanje ličnosti. Najzad, znači ne voleti i ne razumevati mladost, pa verovati da ona uživa u slobodi Njeno najveće uživanje je poslušnost.«

Joahim se isprsi, Hans Kastorp pocrvene. Gospodin Setembrini je uzbuđeno vrtio svoj lepi brk.

»Ne!« produži Nafta. »Nisu oslobođenje i razvoj subjekta tajna i diktat vremena. Ono što vreme traži, što mu je potrebno, što će sebi da stvori, to je — teror.«

Poslednju je reč izgovorio tiše nego sve što je pre toga govorio, bez ijednog pokreta; samo su njegove naočari za trenutak zablistale. Sva tri slušaoca se uplašeno trgoše, i Setembrini, ali se on brzo pribra i osmehnu.

»A sme li se zapitati«, upita on, »šta ili ko — kao što vidite, ja samo pitam i ne znam više kako da pitam — šta ili ko će po vašem mišljenju biti nosilac toga — nerado ponavljam reč — toga terora?«

Nafta je sedeo mirno, vrlo ozbiljno, sijajući od zadovoljstva. On reče:

»Stojim na usluzi. Mislim da neću pogrešiti ako pretpostavim da se slažemo u mišljenju da je prvobitno stanje čovekovo bilo idealno, kad nije znao za državu i silu, kad se neposredno osećao kao božje čedo, kad nije bilo ni gospodarenja ni služenja, ni zakona, ni kazne, kad nije bilo nepravde, ni telesnog spajanja, ni klasne podvojenosti, ni rada, ni vlasništva, nego samo jednakosti, bratstva i moralnog savršenstva.«

»Vrlo dobro. Slažem se«, izjavi Setembrini. »Slažem se u svemu sem u onom što kažete za telesno spajanje, jer ga je očevidno u sva vremena moralo biti, pošto je čovek najrazvijeniji kičmenjak i ne može mimo ostala stvorenja...«

»Neka je tako. Ja konstatujem da se mi načelno slažemo što se tiče početnog rajskog stanja kad nije bilo pravosuđa i kad je čovek neposredno ošptio sa bogom pa je prvim grehom sve to izgubio. Ja mislim da možemo još jedan deo puta da idemo naporedo, i da državu shvatimo kao društveni ugovor koji vodi računa o grehu i koji je zaključen radi zaštite protiv nepravde, i da tu nađemo začetak gospodarenja i nasilja.«

»Benissimo!« uzviknu Setembrini. »Društveni ugovor... to je prosvećenost, to je Ruso. Nisam mislio...«

»Molim. Naši putevi se ovde razilaze. Iz činjenice da je sva vlast i sila bila prvobitno kod naroda i da je on ovo svoje pravo zakonodavstva i čitavu svoju moć preneo na državu i na vladaoca — izvodi vaša škola pre svega zaključak da je revolucionarno pravo naroda ispred kraljevstva. Mi naprotiv...«

»Mi?« razmišljao je Hans Kastorp napregnuto... »Ko su to ”mi”? Moram posle bezuslovno pitati Setembrinija koga on to misli pod ”mi”«

»Mi sa svoje strane«, govorio je dalje Nafta, »koji nismo možda manje revolucionarni nego vi, izvodili smo odatle odvajkada u prvom redu zaključak da crkva ima preimućstvo pred svetovnom državom. Jer ako državi i ne piše na čelu da nije božanskog porekla, bilo bi dovoljno ukazati baš na tu istorijsku činjenicu da je ona postala voljom naroda i da nije kao crkva bogom zasnovana, pa da se pokaže da ona, ako baš i nije u pravom smislu delo pakosti, ipak je u najmanju ruku delo nužde i naše grešne nemoći.«

»Država, gospodine...«

»Znam šta vi mislite o nacionalnoj državi, ”Ljubav prema otadžbini i bezgranična žudnja za slavom prevazilaze sve”. To je Vergilije. Vi ga ispravljate sa nešto liberalnog individualizma, i to je demokratija; ali vaš principijelni odnos prema državi ostaje time potpuno netaknut. Što je njena duša novac, to vas očevidno ne buni. Ili hoćete to da osporite? Antika je bila kapitalistička, jer je negovala kult države. Hrišćanski srednji vek je jasno uočio imanentni kapitalistički duh svetovne države. ”Novac će biti car” — tako glasi jedno proročanstvo jedanaestog veka. Smete li tvrditi da se ono nije u celosti ispunilo i da život nije u potpunosti skrenuo đavoljim putem?«

»Dragi prijatelju, vi sad imate reč. Nestrpljiv sam da saznam ko je ta nepoznata veličina, taj nosilac terora.«

»Za čoveka koji govori u ime jedne društvene klase koja je svojom slobodom upropastila svet, ta radoznalost je suviše smela. Vi mi, najzad, ne morate izlagati svoje protivrazloge, jer mi je građanska politička ideologija poznata. Njen cilj je demokratska imperija, prerašćivanje nacionalnog državnog principa u univerzalnost, svetska država. A car ove imperije? Znamo ga već. Vaša utopija je jeziva, pa ipak — mi se na ovom mestu opet donekle sastajemo. Jer vaša kapitalistička svetska republika ima nečeg transcendentalnog. Odista, svetska država je transcendencija svetovne države, i mi se slažemo u uverenju da onom početnom, savršenom stadijumu čovečanstva negde u horizontskoj daljini treba da odgovara isto tako savršen završni stadijum. Od Grgura Velikog, osnivača božje države, pa dalje, crkva je smatrala svojim zadatkom da čoveka vrati pod božju upravu. Papa je polagao pravo na vladavinu, ali ne radi sebe. Njegova diktatura u svojstvu zamenika božjeg bila je sredstvo i put spasenju, prelazni oblik od paganske države ka nebeskom carstvu. Vi ste ovim mladim ljudima govorili o krvavim nedelima crkve, o njenoj netrpeljivosti koja ne oprašta, a to je krajnja ludost, jer se samo po sebi razume da služba bogu ne može biti miroljubiva, i

Grgurove su reči: Proklet da je čovek koji neće da okrvavi svoj mač!‘ Da je vlast zla, to znamo. Ali dualizam dobra i zla, zagrobnog života i ovog sveta, duha i sile, mora biti — ako želimo da ostvarimo nebesko carstvo — privremeno izmiren u jednom principu koji ujedinjuje askezu i vlast. Zato ja kažem da je teror potreban.«

»Nosilac! Nosilac terora!«

»Pitate? Zar je vašem mančesterstvu izmaklo iz vida da postoji jedna društvena nauka koja znači pobedu čovekovu nad ekonomizmom i da se osnovna načela i ciljevi te nauke potpuno poklapaju sa načelima i ciljevima hrišćanske božje države. Crkvenk oci nazvali su moje i tvoje pogubnim rečima, a privatnu svojinu otimačinom i krađom. Oni su odbacili imovinu, jer je po božanskom prirodnom pravu zemlja zajednička svim ljudima i ona, prema tome, daje plodove da bi se svi ljudi zajednički njima koristili. Oni su učili da je samo gramžljivost, koja se pojavila kao posledica greha, branila pravo na posed i stvorila ličnu svojinu. Oni su bili dovoljno humani i u dovoljnoj meri protivnici trgovanja, kad su svaku privrednu delatnost nazvali opasnošću za duševno spasenje, to jest za čovečnost. Oni su mrzeli novac i novčano poslovanje i nazivali kapitalističko bogatstvo gorivom paklenog ognja. Osnovni ekonomski princip — da je cena rezultat odnosa ponude i potražnje — prezirali su svom dušom i osudili iskorišćavanje konjunkture kao bezočno izrabljivanje očajnog položaja svojih bližnjih. Postojalo je još jedno kriminalnije iskorišćavanje u njihovim očima: iskorišćavanje vremena, nepodopština da se, u obliku kamate, naplaćuje samo proticanje vremena, i da se na taj način vreme, jedan deo opšteg božjeg poretka, zloupotrebljava u korist jednih, a na štetu drugih.«

»Benissimo!« uzviknu Hans Kastorp, poslužívši se u svom ushićenju izrazom gospodina Setembrinija. »Vreme... Jedan deo opšteg božjeg poretka ... To je vrlo značajno ...!«

»Svakako«, produži Nafta. »Ovi mudraci su osećali odvratnost pri pomisli da se novac sam sobom može da množi, i podveli su svaku zaradu na procentima i svaku trgovačku spekulaciju pod pojam zelenaštva; svakog bogataša proglasili su za lopova ili za naslednika nekog lopova. Oni su otišli još dalje. Oni su smatrali, kao na primer Toma Akvinski, da je uopšte trgovina, čisto trgovanje, kupovina i prodaja uz izvestan dobitak — sraman posao ako se u isto vreme privredno dobro ne prerađuje i ne poboljšava. Oni nisu bili skloni da rad sam po sebi mnogo cene, jer je on samo etička stvar a ne religiozna, i vrši se u službi života a ne u službi boga. Pa i onda kad je u pitanju samo život i privređivanje, zahtevali su da produktivna radinost važi kao uslov privredne zarade i kao merilo časnosti rada. Oni su poštovali zemljoradnika, zanatliju, a ne trgovca i industrijalca. Jer oni su želeli da se proizvodnja upravlja prema potrebi, i odvratna im je bila masovna proizvodnja dobara. I sad vidimo da sva ova privredna načela i merila posle vekovne zatrpanosti vaskrsavaju u modernom pokretu komunizma. Podudarnost je potpuna. I on polaže pravo na vladavinu. Internacionalni rad, svetski proletarijat ustaje na taj način protiv internacionalnog trgovanja i spekulacije i suprotstavlja danas humanost i kriterijume božje države građansko-kapitalističkoj preživelosti. Diktatura proleterijata, koju vreme traži kao političkoprivredni spas, ne traži vladavinu radi same vladavine i za večna vremena, već ide za tim da privremeno ukloni suprotnost koja u znaku krsta postoji između duha i sile, da pobedi svet pomoću svetske vladavine. Ona ima karakter prelaznosti, transcendentnosti, smisao nebeskog carstva. Proletarijat je prihvatio Grgurovo delo, u njemu je obnovljena Grgurova revnosna služba bogu i on, kao ni veliki papa, neće smeti da zaustavi svoju ruku pred krvoprolićem. Njegov zadatak je da uspostavi teror radi spasa sveta i da postigne Spasiteljev cilj: život u bogu, bez države i bez klasnih razlika.«

To su Naftine oštre reči. Mali skup je ćutao. Mladi ljudi pogledaše u gospodina Setembrinija. Na njemu je bio red da izloži svoje gledište. On reče:

»Čudna stvar. Ja zaista priznajem da sam potresen i da nisam to očekivao. Roma locuta. I te kako, i te kako je progovorio! Izveo je pred našim očima jedan popovski salto mortale, — ako ima neke protivrečnosti u ovom epitetonu, on ju je, dabogme, ‚privremeno ukinuo*. Ponavljam: čudna stvar. Smatrate li, profesore, da su mogući ikakvi prigovori vašem izlaganju, — prigovori makar samo sa gledišta doslednosti? Vi ste se malopre potrudili da nam objasnite hrišćanski individualizam, koji počiva na dvojstvu boga i sveta, i da nam dokažete njegovo preimućstvo pred svakom politički uslovljenom etikom. Posle nekoliko minuta vi terate socijalizam u diktaturu i teror. Kako se to slaže?«

»Protivnosti«, reče Nafta, »mogu da se slože Ne može da se složi ono što je polovno i osrednje. Vaš individualizam, kao što sam već bio slobodan da primetim, to je polutanstvo, ustupak. On ispravlja vašu pagansku državnu etiku sa malo hrišćanstva, sa malo “prava individue”, sa malo takozvane slobode, i to je sve. Naprotiv, individualizam koji polazi od kosmičkog, astrološkog značaja pojedinačne duše, jedan ne socijalni nego religiozni individualizam, koji doživljuje čovečnost ne kao oprečnost između subjekta i društva nego kao oprečnost između subjekta i boga, između ploti i duha — takav istinski individualizam slaže se sasvim dobro sa najtešnjom zajednicom...«

»On je anoniman i zajednički«, reče Hans Kastorp.

Setembrini ga pogleda razrogačeno.

»Ćutite, inženjeru!« zapovedi on strogo, što se moglo pripisati njegovoj nervozi i napregnutosti njegovog duha. »Poučite se, a ne producirajte se! — To je već neki odgovor«, reče on obraćajući se opet Nafti. »Nije za mene mnogo utešan, ali je odgovor. Suočimo se sa svim konzekvencama... Sa industrijom poriče hrišćanski komunizam tehniku, mašinu, napredak. S onim što vi nazivate trgovanjem, sa novcem i novčanim poslovanjem, koje je Antika mnogo više cenila nego zemljoradnju i zanat, poriče on slobodu. Jer jasno je i prosto oči bode: da su na taj način, kao i u srednjem veku, svi privatni i javni poslovi vezani za zemljište, pa i — ne pada mi baš sasvim lako da to izgovorim — pa i ličnost. Ako samo zemljište može da ishrani, onda jedino ono i daje slobodu. Zanatlije i seljaci, ma koliko bili na ceni, ako nemaju zemlje, oni su kmetovi onoga koji je ima. Odista, sve do dubokog srednjeg veka sastojala se masa stanovništva, čak i po gradovima, od kmetova. Vi ste u toku razgovora progovorili poneku reč o ljudskom dostojanstvu. Branite, međutim, jedan privredni moral koji gazi slobodu i dostojanstvo ljudske ličnosti.«

»O dostojanstvu i nedostojanstvu«, odgovori Nafta, »moglo bi se mnogo govoriti. Zasad bi za mene bila satisfakcija kad biste u vezi sa dodirnutim pitanjima slobodu shvatili ne kao lep gest nego kao problem. Vi konstatujete da hrišćanski moral u svojoj lepoti i čovečnosti stvara robove. Ja, naprotiv, konstatujem da je stvar slobode — stvar gradova, kako bi se konkretnije kazalo — da je ta stvar, ma koliko sama po sebi bila moralna, istorijski povezana sa najnečovečnijim izopačavanjem privrednog morala, sa svim grozotama modernog trgovanja i spekulacije, sa satanskom vladavinom novca, trgovine.«

»Ja uporno ostajem pri svome zahtevu da se ne zaklanjate iza sumnji i antinomija, nego da se jasno i nedvosmisleno opredelite za najcrnju reakciju!«

»Prvi korak ka pravoj slobodi i humanitetu bio bi u tome da se oslobodite paničnog straha od pojma ‚reakcija‘.«

»No dosta«, izjavi gospodin Setembrini sa lakim drhtanjem u glasu, oturajući od sebe šolju i tanjir, koji su uostalom bili prazni, i podiže se sa svilene sofe. »Biće, čini mi se, dosta za danas, dosta za jedan dan. Hvala vam, profesore, na lepoj časti i na vrlo duhovitom

razgovoru. Moji prijatelji sa Bergrofa moraju da se vrate svome lečenju a ja želim.da im, pre nego što odu, pokažem svoju ćeliju. Hajdete, gospodo! Addio, padre!«

Sad je Nafti čak i » padre « kazao! Hans Kastorp je to primetio i uzdigao visoko veđe. Svršilo se na tome da je Setembrini pošao i poveo rođake, i ne zapitavši da li bi možda i Nafta želeo da se pridruži. Mladi ljudi se oprostiše, zahvaljujući domaćinu koji ih je pozivao da opet dođu. Otišli su sa Italijanom, ali Hans Kastorp nije zaboravio da ponese sa sobom pozajmljenu knjigu De miseria humanae conditionis, u trošnom kartonskom povezu. Durnoviti Lukaček je još sedeo na svom stolu, radeći haljinu sa rukavima za »staru«, dok su oni prolazili pored njegovih otvorenih vrata, da bi došli do stepenica koje su vodile na mansardu i koje su izgledale gotovo kao lestvice. Kad čovek dobro zagleda, to i nije bio nikakav sprat. To je bila samo krovna konstrukcija sa golim gredama ispod šindre, sa letnjom atmosferom ambara i mirisom toplog drveta. Ali ta krovna konstrukcija imala je dve sobe i u njima je stanovao republikanski kapitalist. One su prijatelju lepe književnosti, saradniku na Sociologiji patnje, služile ujedno kao soba za rad i kao soba za spavanje. Veselo je pokazivao mladim prijateljima svoje pregrađene prostorije, hvaleći ih zbog njihove odvojenosti i prijatnosti, da bi i oni odmah našli prave reči kojima će izraziti svoje dopadanje. Oni su se obojica složili da je stan divan, odvojen i prijatan, baš kako on kaže. Bacili su jedan pogled u sobicu za spavanje, gde je pred uzanim i kratkim krevetom u uglu mansarde bio raširen zastirač od krpa, a onda su se okrenuli opet prema prostoriji za rad koja je bila isto tako siromašno nameštena, ali je u njoj vladao neki svečan, čak hladan red. Nezgrapne staromodne stolice, četiri na broju, sa sedištima od slame, bile su simetrično poređane s obe strane vrata, a i divan je bio pomeren prema zidu, tako da je nasred sobe usamljeno stajao okrugli, zeleno zastrti sto, na kome je, radi ukrasa ili osveženja, a svakako i kao znak trezvenjaštva, stajala boca za vodu, sa čašom nataknutom na grlić. Na jednoj maloj zidnoj polici bile su ukoso poređane knjige, povezane i broširane, a pored otvorenog prozorčića štrčao je na visokim nogama prosto sadeljan pult, a ispred njega mali debeli zastirač od čoje, taman toliki da se na njemu može stajati. Hans Kastorp se namestio za jedan trenutak i radi probe tu — kraj radnog pulta gospodina Setembrinija, za kojim je on u enciklopedijske svrhe obrađivao lepu književnost sa stanovišta ljudskih patnji — naslonio lakat na kosi poklopac i izjavio da je stajanje na tom mestu diskretno i prijatno. Tako je, pomisli on u sebi, morao nekad u Padovi stajati za svojim pultom Lodovikov otac, sa svojim dugim i finim nosom — i odmah doznade da je taj radni pult pred kojim on stoji zaista bio radni pult pokojnog naučnika, i da su od njega ostale i slamne stolice, sto, pa i boca za vodu, štaviše da su slamne stolice pripadale čak dedi karbonaru, i da su u Milanu stajale kao ukras pored zidova njegove advokatske kancelarije. To je učinilo jak utisak. Izgled stolica dobio je u očima mladih ljudi nečeg politički buntovničkog. Joahim je odmah ustao sa svoje stolice na kojoj je, ništa ne sluteći, sedeo prekrštenih nogu, a zatim ju je podozrivo razgledao, ne sedajući više na nju. A Hans Kastorp, stojeći kraj pulta Setembrinija starijeg, razmišljao je, kako sad za tim istim pultom radi njegov sin, udružujući u lepoj književnosti dedinu politiku i očev humanizam. Onda su sva trojica pošli. Književnik se ponudio da isprati rođake.

Jedan deo puta su ćutali, ali se njihovo ćutanje ticalo Nafte, i Hans Kastorp je mogao da čeka: bio je ubeđen da će gospodin Setembrini povesti razgovor o svome sustanaru, štaviše da je radi toga i pošao s njima. Nije se prevario. Udahnuvši vazduh, kao za zalet, Italijan otpoče:

»Gospodo — hteo bih da vas upozorim.«

Pošto je nastalo kratko ćutanje, upita Hans Kastorp, razume se sa lažnim iščuđavanjem: »Na šta?« Mogao je bar da zapita: »Na koga?« — ali se izrazio neodređeno, da bi se pokazao sasvim nevin, a međutim je čak i Joahim znao o čemu je reč.

»Na ličnost čiji ste gosti maločas bili«, odgovori Setembrini, »i s kojim ste se protiv moje želje i namere preko mene upoznali. Vi znate da je slučaj tako hteo i da se nije moglo drukčije; ali ja snosim odgovornost i patim zbog toga. Dužnost mi je da vašoj mladosti skrenem bar pažnju na duhovne opasnosti kojima se izlažete druženjem sa ovim čovekom, i da vas uostalom zamolim da opštenje s njim mudro ograničite. Njegov oblik je logika, ali njegova suština je zbrka.«

No, mislio je Hans Kastorp, čovek se pored Nafte zaista ne oseća baš tako ugodno; njegove reči čine ponekad čudan utisak; pomislio bi čovek da hoće da dokaže kako se Sunce okreće oko Zemlje. Ali otkud su oni, rođaci, mogli doći na misao da bi druženje sa njegovim, Setembrinijevim prijateljem moglo biti štetno? Neka sam kaže: preko njega su se sa Naftom upoznali, s njim su ga u društvu sreli, on izlazi s njim u šetnju, on mu bez ustezanja dolazi na čaj; to ipak dokazuje —

»Zaista, inženjeru, zaista.« Glas gospodina Setembrinija zvučao je blago, rezignirano i malo je podrhtavao. »Može se tako odgovoriti i zato mi tako odgovarate. Lepo, spreman sam da se branim. Ja živim sa ovim gospodinom pod jednim krovom, susreti su neizbežni, reč po reč, pa dođe do poznanstva. Gospodin Nafta je pametna glava — to je retkost. On voli da raspravlja — ja takođe. Neka me osudi ko hoće, ali ja se koristim mogućnošću da sa jednim u svakom slučaju sebi ravnim protivnikom ukrstim oštricu ideje. Ja nemam nigde nikoga... Ukratko istina je da ja dolazim k njemu, da on dolazi k meni, i da izlazimo u šetnju. Mi se prepiremo do krvi, gotovo svakog dana, ali priznajem da me njegovo suprotstavljanje i njegov neprijateljski stav još više draže da se s njim sukobim. Meni je potrebna prepirka. Mišljenja ne žive ako nemaju prilike da se bore, a ja sam u svojim ubeđenjima čvrst. Kako biste mogli to isto za sebe tvrditi — vi, poručniče, pa i vi, inženjeru? Vi ste nenaoružani protiv intelektualnoga opsenarstva, vi ste izloženi opasnosti da pod uticajem ovih polufanatičnih i polupakosnih smicalica oštetite duh i dušu.«

Da, da, reče Hans Kastorp, istina je da su njegov rođak i on više ili manje ugrožene prirode. To je stara priča o deci koja su večita briga; on to razume. Ali nasuprot tome mogla bi se navesti ona Petrarkina lozinka, gospodin Setembrini zna već koja; na svaki način bilo je vredno čuti i ono što je Nafta izlagao: mora čovek biti pravičan pa priznati da je izvrsno bilo ono što je Nafta govorio o komunističkom vremenu u kome su se odigrali događaji za koje niko ne bi smeo biti nagrađen. Sem toga, jako ga je interesovalo da čuje nešto i o pedagogici, što bez Nafte nikad ne bi čuo...

Gospodin Setembrini stisnu usne i Hans Kastorp pohita da doda kako se on, naravno, uzdržava da zauzme stav bilo prema jednoj ili drugoj strani, samo nalazi da je vredno bilo čuti šta Nafta kaže o tome u čemu mladež uživa. »Ali mi najpre jedno objasnite!« produži on. »Taj gospodin Nafta — kažem taj gospodin, da bih pokazao kako ja nipošto bezuslovno s njim ne simpatišem, nego se naprotiv u duši krajnje rezervisano držim —«

»To vam je dobro!« uzviknu Setembrini zahvalno.

» — mnogo se nešto okomio na novac, na tu dušu države, kako se izrazio, i na svojinu, jer je krađa; ukratko, na kapitalističko bogatstvo, za koje je, mislim, rekao da je gorivo paklenog ognja — tako se otprilike jednom izrazio, ako se ne varam, a hvalio je na sva zvona srednjovekovnu zabranu trgovine sa kamatama. A ovamo, on sam... Izvinite, ali on mora da je... Kad čovek uđe k njemu, zaprepasti se od iznenađenja. Sama svila...«

»E, da«, smeškao se Setembrini, »to je neki naročiti ukus.«

»... lep stari nameštaj«, prisećao se dalje Hans Kastorp, »Pietà iz četrnaestog veka... Mletački luster... livrejisano slušče... i koliko hoćeš kolača sa čokoladom... On lično mora da je...«

»Gospodin Nafta lično«, odgovori Setembrini, »isti je takav kapitalista kao i ja.«

»Ali?« upita Hans Kastorp... »Sad, gospodine Setembrini, treba odmah da produžite sa jednim ‚ali.«

»No, oni tamo ne dopuštaju da se iko zlopati ko njima pripada.«

»Ko su to ‚oni tamo?«

»Oci«.

»Oci? Oci?«

»Pa, inženjeru, ja mislim na jezuite!«

Nastalo je ćutanje. Rođaci su bili zaprepašćeni. Hans Kastorp uzviknu:

»Šta, do sto vragova — taj čovek je jezuit?!«

»Pogodili ste«, reče otmeno gospodin Setembrini.

»Ne, nikad u svom veku ne bih... Ta ko bi tako šta pomislio! Zato ste ga, dakle, titulisali sa padre!«

»To je bilo malo preterivanje u učtivosti«, odvrati Setembrini. »Gospodin Nafta nije padre. Bolest je kriva što još nije dotle doterao. Ali on je sa iskušeništvom gotov i položio je prvi zavet. Bolest ga je primorala da prekine svoje teološke studije. On je docnije još nekoliko godina službovao kao prefekt u jednom vaspitnom kaluđerskom zavodu, to jest kao nadzornik, kao preceptor, kao vaspitač mladih pitomaca. To je odgovaralo njegovim pedagoškim sklonostima. I ovde može da im se preda, pošto predaje latinski u Fredericijanumu. Ima pet godina kako je ovde. Ne zna da li će i kad će smeti ovo mesto da napusti. Ali on je pripadnik reda, pa da je čak i labavije za njega vezan, ne bi mu nigde ništa nedostajalo. Rekoh vam da je on lično siromašan, hoću da kažem: nema imanja. Naravno, takav je propis. Ali red raspolaže neizmernim bogatstvom i on vodi brigu o svojim ljudima, kao što vidite.«

»Sto mu gromova«, mrmljao je Hans Kastorp. »A ja uopšte nisam znao ni mislio da tako nečeg još ima! Jezuit. Tako dakle!... Ali objasnite mi jednu stvar: kad je on, dakle, od onih tamo tako zbrinut i snabdeven — zašto, za ime sveta, stanuje onda... Neću zaista vaš stan da potcenjujem, gospodine Setembrini, vama je kod Lukačeka divno, tako ugodno odvojeno, a pored toga neobično prijatno. Ali mislim: kad Nafta ima tako dobra leđa, da se izrazim običnim jezikom — zašto ne uzme neki drugi stan, ugledniji, sa pristojnim stepenicama i velikim sobama, u boljoj kući? Ima direktno nečeg pritvornog i avanturističkog kad on sa svom svojom svilom u toj rupi...«

Setembrini sleže ramenima.

»Biće da su posredi razlozi takta i ukusa«, reče on, »i da ga oni na to navode. Ja pretpostavljam da on umiruje svoju antikapitalističku savest time što se nastanio u siromašnim sobama, ali je to nadoknadio tim što se namestio po svojoj volji. Biće da je u pitanju i diskrecija. Čovek ne veša ljudima na nos kako ga đavo iz prikrajka bogato pomaže. Zakloni se sasvim neuglednom fasadom da bi iza nje dao punog maha svom svilenom popovskom ukusu...«

»Vanredno interesantno!« reče Hans Kastorp. »Apsolutno novo i uzbudljivo za mene, moram da priznam. Zaista, mi vam, gospodine Setembrini, dugujemo zahvalnost za ovo poznanstvo. Hoćete li verovati da ćemo mi još mnogo, mnogo puta sići dole i posetiti ga? To je svršeno. Takvo druženje proširuje vidik u takvoj meri kako se čovek ne bi nadao, i otkriva mu svet o čijem postojanju nije ni slutio. Pravi jezuit! A kad kažem ‚pravi‘, onda sam sebi

dajem početnu reč za ono što mi se vrzma po glavi i što moram još da primetim. Pitam: je li on ispravan čovek? Znam već, vi mislite da uopšte ne može biti ni reči o ispravnosti kod čoveka koga đavo iz prikrajka pomaže. Ali za ono što mene interesuje, pitanje bi trebalo da glasi: je li on ispravan kao jezuit — to se meni vrti po glavi. On je govorio o stvarima — vi znate na šta mislim — o modernom komunizmu i o gotovo religioznoj revnosti proletarijata, koji svoju ruku ne treba da zaustavi pred krvoprolićem — jednom reči, o stvarima... neću ništa dalje da govorim, ali je vaš ded, sa svojim građanskim kopljem, izvinite za moj način izražavanja, prema svemu ovome pravo jagnješce. Može li to da bude? Ima li on odobrenje od svojih starešina? Slaže li se to sa rimskim učenjem u čije ime, koliko je meni poznato, jezuitski red mora da spletkari u celom svetu? Nije li to — kako da se izrazim? — raskolništvo, Zastranjenost, neispravnost? O tome ja razmišljam kad je reč o Nafti, i voleo bih da čujem vaše mišljenje.«

Setembrini se smeškao.

»Vrlo prosta stvar. Gospodin Nafta je u prvom redu jezuit, pravi i potpuni. Na drugom mestu, on je uman čovek — ja ne bih inače tražio njegovo društvo — i kao takav on teži za novim kombinacijama, prilagođavanjima, vezama, savremenim promenama. Vi ste videli da sam i ja iznenađen njegovim teorijama. On nikad još nije bio tako otvoren prema meni. Ja sam iskoristio podstrek koji mu je očevidno davalo vaše prisustvo, kako bih ga namamio da u izvesnom pogledu kaže svoju poslednju reč. Ona je zvučala prilično smešno, prilično odvratno...«

»Da, da; ali zašto nije postao pater? On je imao potreban broj godina za to.«

»Pa rekao sam vam da ga je bolest privremeno u tome omela.«

»Dobro, ali zar vi ne mislite: ako je on pre svega jezuit, a na drugom mestu uman čovek, sa kombinacijama — da ovo drugo, pridodato, ima neke veze sa bolešću?«

»Šta hoćete time da kažete?«

»Ne, ne, gospodine Setembrini. Hteo sam samo reći: da on ima vlažno mesto u plućima i da ga je ono sprečilo da postane pater. Ali biće da su ga i njegove kombinacije u tome sprečile i u tom slučaju — kombinacije i vlažno mesto pripadaju donekle jedno drugom. On je na svoj način takođe siroče života, jedan joli jésuite sa jednom tache humide«. Stigli su do sanatorijuma. Na zaravni pred kućom još malo su se zadržali pre nego što su se rastali, čineći malu grupu, a nekoliko bolesnika koji su tumarali oko kapije gledalo je u njih dok su razgovarali. Gospodin Setembrini reče:

»Da ponovim, mladi moji prijatelji, ja vas upozoravam. Ne mogu vam zabraniti da i dalje održavate ovo prijateljstvo, ako vas radoznalost na to nagoni. Ali naoružajte srce i duh nepoverenjem, i uvek budite spremni da ga kritikujete i da mu se oduprete. Ja ću vam jednom reči okarakterisati toga čoveka. On je razvratnik.«

Lica dvojice rođaka se izdužiše. Onda upita Hans Kastorp:

»Raz... kako? Dozvolite, on je čovek koji pripada kaluđerskom redu. A red traži da se vrše izvesni zaveti, koliko je meni poznato, a sem toga, on je tako slab i žgoljav...«

»Vi ludo govorite, inženjeru«, odgovori gospodin Setembrini. »To sa žgoljavošću nema nikakve veze, a što se tiče zaveta, tu ima ograničenja. Ja sam, zaboga, govorio u jednom duhovnom smislu, pretpostavljajući da ću malo-pomalo naći kod vas razumevanja za to. Vi se svakako još sećate kako sam vas jednog dana posetio u vašoj sobi — davno je to bilo, strašno davno — vi ste baš bili završili svoje odmaranje pošto su vas primili u zavod...«

»Razume se! Ušli ste u sumrak i upalili svetlost, sećam se kao danas...«

»Lepo, onda smo ćaskajući poveli razgovor, kao što to, hvala bogu, češće biva, o predmetima višega reda. Mislim čak da smo govorili o smrti i životu, o časnoj ulozi smrti,

ukoliko je ona uslov i sastavni deo života, i o nakaznosti u koju se pretvara ako je duh sa odvratnošću izoluje kao princip. Gospodo!« produžavao je gospodin Setembrini, prišavši sasvim blizu mladim ljudima i raskrečivši prema njima u obliku viljuške palac i srednji prst leve ruke, kao da hoće da prikuje njihovu pažnju. U isto vreme podiže kažiprst desne ruke, opominjući ih... »Upamtite da je duh suveren, da je njegova volja slobodna, da on određuje moral. Ako on dualistički izoluje smrt, onda ona njegovom voljom postaje realnost i stvarno, actu, vi me razumete, samostalna, životu suprotna sila, protivan princip, veliki zavodnik, i njegovo carstvo je carstvo razvrata. Pitate me zašto razvrata? Ja vam odgovaram: zato što ruši i razrešava, zato što je ona oslobođenje, ali ne oslobođenje od zla nego zlo oslobođenje. Ona ruši običaje i moral i oslobađa od discipline i pristojnosti, prepuštajući čoveka razvratu. Kad vas upozoravam na čoveka s kojim sam vas preko volje upoznao, kad vas pozivam da u druženju i razgovoru s njim trostruko opašete svoja srca kritikom, onda to činim zato što su sve njegove misli razvratne prirode, jer stoje pod zaštitom smrti — jedne do krajnje mere. raspusne sile, kao što sam vam tada rekao, inženjeru — sećam se dobro tog izraza, pamtim dobre, prave izraze za koje sam našao prilike da ih stvorim — pod zaštitom jedne sile koja je upravljena protiv etike, napretka, rada i života, i zato što smatram da je najdelikatnija dužnost vaspitača da sačuva mlade duše od njenog satanskog daha.«

Nije se moglo govoriti bolje, jasnije i skladnije nego što je govorio gospodin Setembrini. Hans Kastorp i Joahim Cimsen zahvališe se najlepše na svemu što su čuli, oprostiše se i krenuše naviše prema berghofskoj kapiji, dok se gospodin Setembrini vraćao svome humanističkom pultu, u svoj stan iznad Naftine svilene ćelije.

To je bila prva poseta dvojice rođaka Nafti i mi smo njen tok ovde prikazali. Posle toga sledile su još dve ili tri posete, štaviše, jedna od njih u odsustvu gospodina Setembrinija; one su takođe davale mladom Hansu Kastorpu materijala za razmišljanje kad bi sedeo i »vladao« na mestu svoje povučenosti, punom plavoga cveća, dok mu je pred unutarnjim okom lebdela veličanstvena tvorevina nazvana Homo Dei.

PLAHOVITA SRDŽBA I JOŠ JEDNA VRLO MUČNA STVAR

Uto je došao mesec avgust i sa njegovim prvim danima promakla je srećno i godišnjica dolaska našeg junaka. Sva sreća te je prošla — mladi Hans Kastorp ju je sa nezadovoljstvom očekivao. To je bilo opšte pravilo. Godišnjica dolaska nije bila omiljena. Nisu je pominjali ni jednogodišnji a ni višegodišnji stanovnici Berghofa. Iako inače nijedan izgovor za svetkovanje i zveket čaša nije ostajao neiskorišćen, iako se opštim velikim proslavama istaknutijih otkucaja u ritmu godine pridruživao i veliki broj ličnih i neredovnih svetkovina, tako da su se svi rođendani, generalni pregledi, divlji i pravi odlasci i mnogi drugi slični događaji proslavljali čašćenjem i pucanjem zapušača u restoranu — godišnjica dolaska nije obeležavana ničim drugim sem ćutanjem. Preko nje se prelazilo, zaboravljalo se da joj se ukaže pažnja, i svako je mogao pretpostaviti da ni drugi ne misle na nju. Na raspored vremena svakako se mnogo polagalo; pazilo se na kalendar, na redosled dana i njihovo prividno vraćanje. Ali merenje i brojanje onog vremena, koje je za svakog pojedinačno bilo vezano za ovaj prostor gore, merenje, dakle, ličnog i individualnog vremena — to je bila stvar onih kratkoročnih pacijenata i početnika. Stari bolesnici su voleli u tom pogledu ono vreme što se ne meri, što nezapaženo protiče, voleli su dan koji ostaje uvek isti, i svaki je od njih finim instinktom pretpostavljao da i drugi želi ono što i on sam. Smatralo se da je savršeno neumesno i brutalno reći nekome da se dotičnog dana navršavaju tri godine otkako je došao — to se nije dešavalo. Čak je i gospođa Šter, ma koliko da je inače imala svojih mana, u ovom pogledu bila taktična i uljudna: nikad joj takva greška ne bi promakla. Istina, ona je pored svoje bolesti i grozničavosti bila još i veoma neobrazovana. Nedavno je za stolom govorila o »afektaciji« u vrhovima svojih pluća, a kad je razgovor prešao na istorijske stvari, izjavila je da su istorijski datumi za nju »Polikratov prsten«, što je takođe izazvalo izvesno zgranjavanje kod prisutnih. Ali da u februaru podseti, recimo, mladog Cimsena na njegov jubilej, to se nije moglo ni zamisliti, premda je po svoj prilici o tome razmišljala. Njena jadna glava bila je, bez sumnje, puna nekorisnih datuma i stvari, i ona je volela da proverava tuđe račune, ali ju je pristojnost obuzdavala.

Tako je bilo i na dan godišnjice Hansa Kastorpa. Ona je, doduše, jednom za stolom pokušala da značajno prema njemu žmirne očima, ali pošto je on na taj znak odgovorio odsutnim pogledom, ona se brzo povukla. I Joahim je pred rođakom ćutao, ali se sećao datuma kad je na stanici »Selo« dočekao Hansa koji mu je dodazio u posetu. Joahim, koji već po svojoj prirodi nije bio mnogo razgovoran, ni blizu onako kao što se Hans Kastorp bar ovde gore pokazao — da i ne pominjemo njihove poznanike humaniste i cepidlake — postao je u poslednje vreme naročito, upadljivo ćutljiv: preko njegovih usana prešla bi još samo po koja rečca, ali je zato izraz njegovog lica mnogo kazivao. Bilo je jasno da se sa stanicom »Selo« vezuju u njegovim mislima druge predstave koje se ne odnose na dočekivanje i dolazak... On je bio u živoj prepisci sa ravnicom. Odluke su dozrevale u njemu. Pripreme koje je činio bližile su se kraju.

Juli je bio topao i vedar. Ali početkom novoga meseca naišlo je ružno vreme, tmurna vlaga, kiša sa snegom, zatim pravi sneg, i sem što bi se katkad pokazao po koji divan sunčani dan — potrajalo je nevreme sve do kraja meseca, pa je zašlo i u septembar. U početku su sobe bile još tople od prethodnog letnjeg perioda, sa temperaturom od deset stepeni, koja je važila kao ugodna. Ali je naglo počelo da biva sve hladnije i hladnije, tako da je nastalo veselje kad je sneg pokrio dolinu, jer samo onda kad vidi sneg — nisko stanje temperature ostalo bi samo po sebi bez dejstva — rešavala se uprava da loži, najpre samo trpezariju,

posle i sobe. I kad bi se, posle obaveznog ležanja, pacijenti izvukli iz svojih dvostrukih pokrivača i ušli iz lođe u sobu,
mogli su rukama, ukočenim od vlage, dodirivati oživele radijatore čija je suva toplota, razume se, pojačavala žarenje njihovih obraza.

Je li to bila zima? Čula se nisu mogla oteti tome utisku i pacijenti su počeli da se žale kako su »obmanuti u pogledu leta«, premda su, pomognuti prirodnim i veštačkim prilikama, sami sebe u tom pogledu obmanuli, jer su rasipnički traćili vreme u svom unutarnjem i spoljnom životu. Razum je govorio da će još biti lepih jesenjih dana; možda će se čak u serijama nizati, tako topli i lepi da im ne bi suviše časti činilo kad bi ih nazvali letom, pod pretpostavkom da se ne uzme u obzir to što je sunce slabije i što ranije zalazi. Ali je pogled na zimski pejzaž napolju uticao na dušu jače nego sve utehe. Pacijenti su stajali kraj svojih zatvorenih balkonskih vrata i sa odvratnošću zurili u mećavu. I Joahim je tako stajao i potištenim glasom rekao:

»Zar je opet počelo?«

Hans Kastorp, koji je stajao iza njega u sobi, odgovori:

»Bilo bi suviše rano. To ne može tako ostati, ali daje utisak jezive odlučnosti. Ako se zima sastoji iz tame, snega, hladnoće i toplih radijatora, onda je zima tu, ne treba da se lažemo. I kad čovek pomisli da je još doskora bila zima i da je jedva prošlo otapanje snega — čini nam se, zar ne, da je tek proleće prošlo — onda se čoveku može najedanput da smuči, priznajem. Opasno je to za čovekov optimizam, — dopusti da ti objasnim šta mislim. Ja mislim da je svet normalno uređen tako da odgovara ljudskim potrebama i čovekovoj želji da se raduje životu. To se mora priznati. Neću da idem tako daleko i da tvrdim kako je ceo poredak u prirodi: veličina Zemlje, vreme koje joj je potrebno da se okrene oko sebe i oko Sunca, da je izmena dana i godišnjih doba, da je kosmički ritam, ako hoćeš, odmeren prema našim potrebama. To bi bilo svakako drsko i glupo, to bi bila teleologija, kako kaže mislilac. Ali stvar je prosto u tome što naše potrebe stoje, hvala bogu, u skladu sa opšptim osnovnim prirodnim činjenicama — kažem hvala bogu, jer je to zaista razlog da budemo bogu zahvalni. Kad u ravnici dođe leto ili zima, onda je prethodno leto ili zima taman toliko daleko od nas da su nam leto i zima opet novi i dobrodošli, i na tome se zasniva naša životna radost. Međutim, ovde gore kod nas poremećen je taj red i taj sklad, pre svega zato što ovde upravo i nema pravih godišnjih doba, kao što si i sam primetio, nego ima samo letnjih i zimskih dana ispreturanih pêle-mêle; sem toga čovek ovde uopšte ne oseća da vreme prolazi, tako da kad dođe nova zima, ona nije nimalo nova, nego opet stara, i time se, eto, može objasniti što ti sada tako mrzovoljno gledaš kroz okno.«

»Hvala lepo«, reče Joahim. »I sad, kad si to objasnio, ti si, mislim, tako zadovoljan da si pored ostaloga zadovoljan i samim svojim stanjem, premda ono... Ne!« reče Joahim. »Svršeno je!« reče on. »To je svinjarija. Sve je to jedna užasna odvratna svinjarija, i ako si ti za svoj račun... Ja...« i on brzim koracima iziđe iz sobe, povuče ljutito za sobom vrata i, ako svi znaci ne varaju, u njegovim lepim, blagim očima bilo je suza.

Onaj drugi ostade potišten. On izvesne odluke svoga rođaka nije uzimao suviše ozbiljno dok je ovaj glasno negodovao. Ali sad, kad se njegovo nezadovoljstvo odražavalo samo na njegovom licu i kad se počeo ponašati kao ono maločas, Hans Kastorp se uplašio, jer je shvatio da je ovaj vojnik kadar preći na delo, — pobledeo je od straha za obojicu, za sebe i za njega. Fort possible qu'il aille mourir, pomislio je u sebi, a pošto je očevidno do tog saznanja došao iz treće ruke, počela ga je mučiti još i stara sumnja, koja je vazda u njemu tinjala, i on se u isto vreme pitao: je li moguće da će me on ovde gore ostaviti samog — mene, koji sam došao samo da ga posetim?! A odmah bi zatim dodao: to bi bilo ludo i

strašno — to bi bilo u tolikoj meri ludo i strašno da osećam kako mi se lice ledi i srce nepravilno kuca, jer ako ja ovde gore ostanem sam — a to će biti ako on otputuje; da s njim krenem, to je prosto isključeno — onda je — srce mi sad uopšte ne radi — onda je sa mnom zauvek svršeno, jer ja sâm nikad, nikad više, neću naći put u ravnicu...

Tako su daleko išle misli Hansa Kastorpa. Još isto poslepodne hteo je da bude s tom stvari načisto: Joahim se izjasnio, kocka je bačena i odluka je pala.

Posle čaja sišli su u svetli suteren na mesečni pregled. Bio je početak septembra. Ušavši u ordinaciju ispunjenu suvim vazduhom, nađoše doktora Krokovskog za njegovim pisaćim stolom, dok je savetnik, jako pomodreo u licu, sa prekrštenim rukama stajao naslonjen na zid, i držao u jednoj ruci slušalicu, kojom se lupkao po ramenu. Zevao je prema tavanici. »Dobar dan, deco!« reče on umornim glasom, pokazujući i dalje sasvim bezvoljno raspoloženje, melanholiju i opštu rezignaciju. Po svoj prilici je pušio. Ali je bilo i stvarnih neprilika za koje su rođaci već čuli: neke interne stvari, u zavodu već dobro poznate. Jedna mlada devojka, Ami Nelting, koja je prvi put došla u jesen pretprošle godine i posle devet meseca, u avgustu, kao zdrava bila otpuštena, sad se pred kraj septembra našla opet ovde, jer se kod kuće »nije dobro osećala«; u februaru se ponovo konstatovalo da kod nje nema nikakvih šumova, pa su je vratili u ravnicu; ali sredinom jula opet je zauzela svoje mesto za stolom gospođe Iltis. Ta ista Ami zatečena je u jedan sat noću u svojoj sobi s nekim pacijentom Polipraksiosom, s onim istim Grkom koji je za vreme pokladne svečanosti svojim lepo razvijenim nogama izazvao opravdanu pažnju, sa mladim hemičarom čiji je otac imao fabrike boja u Pireju. Uzbunu je izazvala jedna njena prijateljica koja je, izbezumljena ljubomorom, dospela u Aminu sobu istim onim putem kojim je došao i Polipraksios, to jest preko balkona. Rastrzana bolom i besom zbog onog što je videla, digla je strašnu viku, stavila sve u pokret i stvar naveliko razglasila. Berens je morao sve troje da najuri, Atinjanina, Neltingovu i njenu prijateljicu, koja je u svojoj ljubomori malo vodila računa o svome ugledu. Savetnik je baš sad pretresao nemili slučaj sa svojim asistentom, kod koga su se, uostalom, privatno lečile i Ami i njena prokazivačica. Dok je pregledao rođake, on je još o tome govorio tonom setnog raspoloženja i rezignacije. Bio je on takav veštak u auskultaciji da je mogao u isto vreme osluškivati unutrašnjost jednog čoveka, razgovarati o nečem drugom i diktirati asistentu svoj lekarski nalaz.

»Da, da, džentlmeni, prokleti libido!« reče on. »Vama može biti cela stvar još i zabavna, vama to može biti svejedno. — Vezikularno. — Ali jedan šef zavoda ima svega toga već Neese plein, to mi možete — tmulo — to mi možete verovati. Šta mogu kad je kod ftize pohotljivost tako velika — laki šušnjevi — ? Nisam ja to tako udesio, ali pre nego što se čovek osvrne — skraćeno ovde pod levim pazuhom. Imamo analizu, konsultovali smo se — ispadne čovek podvodačica. Divna stvar! Što se ova raskalašna družina više upušta u razgovore utoliko je pohotljivija. Ja preporučujem matematiku. — Ovde je bolje, nema šušnja. — Kažem da je bavljenje matematikom najbolje sredstvo protiv pohotljivosti. Državni pravobranitelj Paravan, koji je pao u veliko iskušenje, bacio se na matematiku, sad se bavi kvadraturom kruga i oseća veliko olakšanje. Ali većina ih je suviše glupa i suviše lena za takve stvari, da bog sačuva. — Vezikularno. — Vidite, ja znam vrlo dobro da se mladi svet ovde dosta lako iskvari i propadne, i ja sam ranije neki put pokušavao da preduzmem mere protiv razvrata. Ali onda mi se desilo da mi se neki bratac ili verenik unese u lice i da me zapita šta se to mene tiče. Otada sam samo lekar — laki šušanj u desnom vrhu.«

Bio je gotov sa Joahimom, stavio je slušalicu u džep od bluze i protrljao ogromnom levom šakom oba oka, kao što je obično radio kad »otalja« posao i kad je melanholičan. Polumehanički, uz mrzovoljno zevanje, deklamovao je on svoje uobičajene fraze:

»No, samo hrabro, Cimsene. Nije još sve onako kako piše u fiziologiji, zapinje tu i tamo, a ni sa Gafki niste stvar dokraja uredili, čak ste prema skorašnjem nalazu na skali skočili za jedan broj, ovoga puta je šest — ali zbog toga se ne treba uzbuđivati. Kad ste došli ovamo, bili ste bolesniji, to vam mogu napismeno potvrditi, i ako još pet-šest mjesjaca — znate li da se pre govorilo mjesjac, a ne mesec? To je mnogo lepše zvučilo. Ja sam odlučio da uvek samo mjesjac kažem...«

»Gospodine savetniče«, otpoče Joahim... On je stajao, go do pojasa, ukrućen, sa isturenim grudima i sa sastavljenim potpeticama, a na licu su mu izbili pečati kao i onda kad je Hans Kastorp u izvesnoj prilici prvi put primetio da je to način na koji duboko preplanuli rođak pobledi.

»Ako«, govorio je Berens dalje, ne osvrćući se na njegov zalet, »ako onako po vojnički još jedno pola godinice ovde izdržite, onda ste pravi čovek, onda možete da osvajate Carigrad, onda možete, prepuni energije, da preuzmete i vrhovnu komandu na krajini...«

Ko zna šta bi on sve, onako natmuren, natrabunjao da ga nije iz koncepta izbacio Joahimov nepokolebljivi stav, njegova očigledna rešenost da govori, i to odvažno da govori.

»Gospodine savetniče«, reče mladi čovek, »najpokornije javljam da sam se rešio da otputujem.«

»Šta? Hoćete da putujete? Ja sam mislio da ćete vi, docnije, kad ozdravite, otići u vojsku?«

»Ne, moram odmah da otputujem, gospodine savetniče, za osam dana.«

»Recite mi da l’ dobro čujem? Vi bacate pušku. Vi hoćete da umaknete? Znate li da je to dezerterstvo?«

»Ne, ja ne mislim tako, gospodine savetniče. Ja moram u puk.«

»I pored toga što vam kažem da vas posle pola godine mogu sigurno otpustiti, ali da vas pre pola godine ne mogu otpustiti?«

Joahimovo držanje bilo je sve službenije. Uvukao je trbuh i rekao kratko i odsečno:

»Ja sam ovde, gospodine savetniče, više od godinu i po dana. Ne mogu duže da čekam. Gospodin savetnik je u početku kazao: četvrt godine. Onda je moje lečenje stalno produžavano, te za četvrt te za pola godine, a ja još nikako nisam zdrav.«

»Je li to moja greška?«

»Ne, gospodine savetniče. Ali ja ne mogu duže da čekam. Ako neću sasvim vezu da izgubim, onda ne mogu ovde sačekati svoje pravo ozdravljenje. Moram dole. Potrebno mi je još malo vremena da se spremim za put, a i za druge pripreme.

»Radite li vi to u sporazumu sa svojom porodicom?«

»Majka je sporazumna. Sve je ugovoreno. Prvog oktobra stupam kao zastavnik u sedamdeset šesti puk.«

»Bez obzira na opasnost?« upita Berens i pogleda ga zakrvavljenim očima ...

»Tako je, gospodine savetniče«, odgovori Joahim podrhtavajući usnama.

»E, pa lepo, Cimsene.« Savetnik je izmenio izraz lica, popustio u svom držanju i u svakom pogledu omekšao. »Lepo, Cimsene. Krenite! Putujte u ime boga. Vidim da znate šta hoćete, preuzimate sami odgovornost i tačno je da je to vaša lična stvar a ne moja, od onog trenutka kad je vi preuzmete. Uzdaj se u se i u svoje kljuse. Vi putujete bez garancije, ja ni za šta ne jamčim. Ali božjom voljom može sve na dobro da okrene. Služba koje se primate vrši se na čistom vazduhu. Može se lako desiti da vam dobro čini i da ćete se izvući.«

»Razumem, gospodine savetniče.«

»No, a vi, mladi čoveče iz civilnih redova? Sigurno ćete i vi s njim na put?«

Sad je trebalo da Hans Kastorp odgovori. On je stajao, isto onako bled kao pre godinu dana prilikom onog pregleda koji ga je zadržao ovde, stajao je na istom mestu kao i onda, i opet se moglo jasno videti kako mu srce udara o rebra. On reče:

»Prepuštam to vašoj odluci, gospodine savetniče.«

»Mojoj odluci. Lepo!« I on ga povuče za rukav k sebi, i poče da osluškuje i da kucka. Nije diktirao. Sve je to išlo prilično brzo. Kad je bio gotov reče:

»Možete putovati.«

Hans Kastorp poče mucati:

»To jest... kako? Zar sam ja zdrav?«

»Da, vi ste zdravi. O onom mestu u levom vrhu nije vredno više govoriti. Vaša temperatura ne odgovara stanju pluća. Odakle ona dolazi ne mogu da vam kažem. Mislim da ona nije tako važna. Što se mene tiče možete putovati.«

»Ali... Gospodine savetniče... Možda u ovom trenutku vi ne mislite to sasvim ozbiljno?«

»Ne mislim ozbiljno? Kako to? Šta vi mislite? Šta vi, otprilike, uopšte o meni mislite, voleo bih da znam? Za koga vi mene držite? Za podvodačicu?«

Izbila je srdžba. Savetniku je jurnula krv u lice koje nije bilo više modro nego tamnoljubičasto. Usna sa brčićima još više se posuvratila tako da su se sa strane videli gornji zubi, glavu je isturio kao bik, a oči su mu zasuzile i zakrvavile.

»Ja to zabranjujem!« dreknu on. »Pre svega ja nisam nikakav podvodač! Ja sam ovde službenik! Ja sam lekar! Ja sam samo lekar, razumete li?! Ja nisam nikakav ljubavni posrednik! Ja, nisam nikakav Signor Amoroso sa Toleda u lepom Napulju, jeste li razumeli?! Ja sam sluga bolesnog čovečanstva! I ako ste stvorili sebi drugo mišljenje o mojoj ličnosti, onda možete obojica ići do đavola, u peršun, pasjim tragom, kako vam je volja! Srećan vam put!« Krupnim koracima izišao je u predsoblje pred prostorijom za rendgensko snimanje i zalupio vratima.

Tražeći saveta, rođaci pogledaše u doktora Krokovskog, ali je on izigravao čoveka zadubljenog u svoje hartije. Požuriše, dakle, da se obuku. Na stepenicama reče Hans Kastorp:

»Ovo je bilo strašno. Jesi li ga ikad takvog video?«

»Ne, takvog još nikad. To su starešinski nastupi. Najpametnije je sačuvati besprekorno držanje i otrpeti. On je, razume se, bio ljut zbog onog slučaja sa Polipraksiosom i Neltingovom. Ali, jesi li video«, produži Joahim, a moglo se primetiti kako mu se stežu grudi od radosti što je uspeo u svojoj nameri, »jesi li video kako je usitnio i kapitulirao kad je video da ja ozbiljno govorim? Treba samo zube pokazati i ne dati se ućutkati. Sada imam tako reći odobrenje, — sâm je kazao da ću se verovatno izvući — za osam dana putujem... za tri nedelje sam u puku«, popravi se on, ne osvrćući se na Hansa Kastorpa, ograničavajući svoj radosni optimizam na svoju sopstvenu ličnost.

Hans Kastorp je ćutao. On nije ništa govorio o Joahimovom »odobrenju«, a ni o svom sopstvenom, o kome je u svakom slučaju trebalo govoriti. Obukao se za ležanje, stavio termometar u usta, kratkim i sigurnim pokretima, sa mnogo umešnosti stečene onom osveštanom praksom o kojoj niko u ravnici i ne sluti, obavio oko sebe oba ćebeta od kamilje dlake i zatim mirno ležao, kao pravilan valjak, u svojoj odličnoj naslonjači na hladnoj vlazi ranog jesenjeg popodneva.

Kišni oblaci visili su nisko, zastava sanatorijuma bila je spuštena, na mokrim granama jele ležali su ostaci snega. Iz donje sale za odmaranje, odakle je — bilo je to poodavno —

prvi put dopro do njegovog uha glas gospodina Albina, dolazio je sad tihi razgovor do našeg bolesnika čiji su se prsti i lice vrlo brzo ukočili od hladnoće. On se već bio navikao na to, davno već nije mogao da zamisli drugi način života, i bio je zahvalan na blagodeti što može da leži tako zaklonjen i o svemu da razmišlja.

Odluka je, dakle, pala, Joahim će da otputuje. Radamant ga je otpustio — ne rite, ne kao zdrava, ali mu je ipak nekako upola odobrio da ode, zbog njegove postojanosti, odajući joj na taj način priznanje. Otputovaće uskim kolosekom u ravnicu, u Lantkvart, u Romanshorn, zatim preko prostranog jezera bez dna, preko koga je u pesmi prejahao vitez, pa preko čitave Nemačke — kući. Živeće tamo u svetu ravničara, među ljudima koji i ne slute kako se sve mora živeti, koji ne znaju za termometar, za veštinu da se čovek sam uvije u ćebad, za krznenu vreću, za obavezne šetnje, za ... teško je bilo reći, teško pobrojati sve ono o čemu oni dole nisu ništa znali; ali pomisao da će Joahim, pošto je proveo ovde gore više od godinu i po dana, živeti među svetom koji o svemu tome ništa ne zna, ta pomisao, koja se ticala samo Joahima a tek izdaleka, više kao pretpostavka, i njega, Hansa Kastorpa, zbunjivala ga je u tolikoj meri da je zatvorio oči i odmahnuo rukom. »Nemoguće, nemoguće«, mrmljao je on.

A pošto je to na šta je mislio bilo nemoguće, produžiće da živi ovde gore sam i bez Joahima. Da. Dokle? Dok ga Berens kao izlečenog ne otpusti, i to ozbiljno a ne ovako kao danas. Ali, prvo, to je bio rok na koji se moglo samo rukom odmahnuti, kao što je učinio Joahim jednom prilikom, i, drugo, da li bi onda nemoguće postalo mogućnijim? Naprotiv. Morao je čovek biti lojalan pa priznati da mu je bila pružena ruka sad kad nemoguće možda još i nije bilo toliko nemoguće Koliko će biti docnije, kad mu je Joahimovim divljim odlaskom dat oslonac i vođa za put u ravnicu, za put koji on sam po sebi nikad ne bi našao. Humanistička pedagogika bi mu i te tako savetovala da prihvati tu ruku i toga vođu, da je humanistička pedagogika znala šta se događa! Ali gospodin Setembrini je bio samo predstavnik onih sila koje je bilo vredno čuti, ali koje nisu bile jedine i bezuslovne; tako je bilo i sa Joahimom. On je, razume se, vojnik. Otputovao je skoro u trenutku kad je trebalo da se vrati prsata Marusja (svi su znali da se vraća prvog oktobra), dok je njemu, civilu, Hansu Kastorpu, izgledalo nemoguće da otputuje prosto zbog toga što je morao da čeka na Klavdiju Šoša, o čijem povratku nije bilo još ni govora. »Ja ne mislim tako«, rekao je Joahim kad mu je Radamant govorio o dezerterstvu, što je bez sumnje, s obzirom na Joahimov karakter, bilo od strane natuštenog savetnika samo trabunjanje. Ali za njega, civila, stvari su ipak stajale drukčije. Za njega — (Da, nesumnjivo je tako! Da bi na osnovu svog osećanja došao do ove odlučne misli, legao je danas da se odmori na ovoj hladnoći.) — za njega bi zaista značilo dezerterstvo da ugrabi priliku pa da, na divlji ili poludivlji način, otputuje u ravnicu; dezertiranje od onih odgovornosti koje je ovde gore preuzeo na sebe posmatrajući veličanstvenu tvorevinu, nazvanu Homo Dei; značilo bi to dezertiranje od njegovih teških i uzbudljivih »vladalačkih« dužnosti koje prevazilaze njegove prirodne snage, ali koje ga čine pustolovno srećnim i koje je on preuzeo na sebe ovde u lođi i na onom mestu punom plavog cveća.

Istrgnuo je termometar iz usta tako naglo kao što je samo jednom pre toga uradio: kad ga je prvi put upotrebio, onda kad mu je nadzornica prodala taj fini instrument; pogledao je u njega isto onako gramžljivo kao i onda. Živa se naglo popela i pokazivala trideset i sedam sa osam, gotovo sa devet.

Hans Kastorp zbaci sa sebe ćebad, skoči na noge i poče ubrzano da šeta po sobi, prema vratima od hodnika i natrag. Zatim je, opet u horizontalnom položaju, zovnuo polako Joahima i upitao ga za njegovu temperaturu.

»Ja više ne merim«, odgovori Joahim.

»Ja imam tempus«, reče Hans Kastorp, podražavajući gospođu Šter koja je govorila »šampus«; posle čega je Joahim iza staklene pregrade zaćutao.

Ni docnije nije ništa govorio, ni tada ni idućih dana. Nije se raspitivao za rođakove planove i odluke koji su, pošto je rok bio kratak, morali sami po seđi da se obelodane: pripremanjem ili nepripremanjem za put, a to se i pokazalo: nije bilo nikakvog pripremanja. On se, izgleda, pridržavao kvijetizma koji je odnekud pronašao da raditi znači vređati boga, jer je bog zadržao to pravo isključivo za sebe. U svakom slučaju, Hans Kastorp je svoju aktivnost tih dana ograničio na jednu posetu Berensu, na jedan razgovor s njim, za koji je Joahim znao i čiji je tok

i ishod mogao na prste da izračuna. Njegov rođak je izjavio kako je slobodan da pridaje više važnosti savetnikovim ranijim mnogobrojnim opomenama, prema kojima bi trebalo da sačeka dok sasvim ne ozdravi, pa da se nikad više ne mora vraćati, nego njegovim prekim rečima izgovorenim u trenutku rđavog raspoloženja; on ima 37,8, i ne može se osećati kao rite otpušten, i ako savetnikova nedavna izjava ne treba da se shvati kao udaljavanje iz zavoda, a on nije svestan da je za takav postupak dao povoda, onda je on, posle mirnog razmišljanja, protivno Joahimu Cimsenu, odlučio da i dalje ovde ostane i da sačeka dok se otrovi potpuno ne raziđu. Na to je savetnik po svoj prilici odgovorio: »E, pa lepo!« I: »Ne zamerite!« I: tako govori pametan čovek, i: on je odmah video da Hans Kastorp ima više talenta za pacijenta nego onaj begunac i delija. I tako dalje.

Ovako je, prema Joahimovom približno tačnom računu, tekao taj razgovor, i zato on nije ništa govorio, već je samo konstatovao da se Hans Kastorp neće pridružiti njegovim pripremama za put. Dobri Joahim je uostalom imao dovoljno svojih briga. On se zaista nije mogao dalje brinuti za sudbinu svoga rođaka i za njegov dalji boravak ovde. U njegovim grudima je besnela bura — što je sasvim razumljivo. Možda je i dobro što nije više merio temperaturu i što je, tobože slučajno, slomio svoj instrument, ispustivši ga na zemlju. Merenja bi mogla dati rezultate koji bi izazvali pometnju, — kad se uzme u obzir kako je Joahim bio strašno uzbuđen, čas tamno zažaren, čas bled od radosti i živčane napregnutosti. Nije mogao više da leži, ceo dan je hodao gore-dole po svojoj sobi (što je Hans Kastorp dobro čuo), u sve one sate — četiri puta na dan — u kojima je na Berghofu vladala horizontala. Godina i po! A sad u ravnicu, kući, sad stvarno u puk, iako samo sa pola odobrenja! Nije to bila ni u kom pogledu mala stvar, Hans Kastorp je to osećao po uznemirenom rođakovom hodanju. Osamnaest meseca, celu godinu i još pola godine odozgo, provesti ovde gore, duboko se uživeti, ući u ovaj kolosek reda, u ovaj neizmenljivi način života, koji je on za sedam puta po sedamdeset dana u svima godišnjim dobima oprobao — i sad kući među drugi svet, k ljudima koji za ovaj život ovde ne znaju! Kakve li su sve teškoće prilagođavanja mogle tamo da mu zaprete! I treba li se čuditi što se Joahimovo veliko uzbuđenje nije imalo pripisati samo radosti nego i strahovanju i tuzi zbog rastanka s onim na šta se bio sasvim navikao? — O Marusji i da ne govorimo.

Ali radost je preovlađivala. Srce i usta su se dobrom Joahimu prelivali od sreće; on je govorio samo o sebi, budućnost njegovog rođaka nije ga više zanimala. Govorio je o tome kako će sad sve da se osveži i obnovi: život, on sam, vreme — svaki dan, svaki čas! Vratiće se dobro vreme i lepi dani mladosti. Govorio je o svojoj majci koja je po očuhu bila tetka Hansu Kastorpu i koja je imala blage crne oči, kao i Joahim. On je nije video za sve vreme što je ovde proboravio, pošto s meseca na mesec, od polugodišta do polugodišta, nije mogla, kao ni on, da se odluči i da poseti sina. Govorio je uz oduševljen osmeh o zakletvi na vernost koju će uskoro da položi zastavi — jer ona se na svečan način, pred samom zastavom, polaže

samoj zastavi. »Ene de!« začudi se Hans Kastorp. »Ozbiljno? Motki? Parčetu krpe?« — Dabogme; a kod artiljerije se simbolično zaklinju topu. — To su zanesenjački običaji, mislio je civil, osećajno-fanatični, moglo bi se reći, na što je Joahim ponosno i srećno klimnuo glavom.

On se sav predao pripremanju, izmirio je kod uprave svoje račune, i već nekoliko dana pre utvrđenog počeo je da sprema kofere. Spakovao je letnje i zimsko odelo, dao služitelju da mu ušije u platnen džak krznenu vreću zajedno sa pokrivačima od kamilje dlake: možda će mu biti potrebni na manevrima. Počeo je da se oprašta.

Otišao je u oproštajnu posetu kod Nafte i Setembrinija — sam, jer mu se rođak nije pridružio niti je zapitao šta Setembrini misli o Joahimovom skorom odlasku i o Kastorpovom skorom neodlasku: da li je rekao »gle, gle« ili »tako, tako« ili oboje, ili »poveretto« — to je njemu bilo sasvim svejedno.

Uoči samog odlaska Joahim je poslednji put ispunio sve svoje dužnosti: nije propustio nijedan obrok, nijedan odmor, nijednu šetnju; pozdravio se sa lekarima i nadzornicom. A onda je došlo jutro: zažarenih očiju i hladnih ruku došao je na doručak, jer čitavu noć nije spavao; jedva ako je uzeo koji zalogaj, i kad je kepec javio da je prtljag smešten, skočio je naglo sa stolice da se oprosti sa drugovima za stolom. Gospođa Šter je lila suze, lake neslane suze neobrazovanih ljudi pri rastanku, a odmah je zatim iza Joahimovih leđa zavrtela glavom prema nastavnici i okrećući ovamo-onamo šaku sa raširenim prstima napravila grimasu punu najprostijeg sumnjičenja u pogledu opravdanosti Joahimovog odlaska i u pogledu stanja njegovog zdravlja. Hans Kastorp je video to dok je stojeći ispijao svoju šolju, da bi odmah krenuo za svojim rođakom. Još je trebalo dati napojnice i zvanično se u predvorju oprostiti sa izaslanikom uprave. Kao uvek prilikom nečijeg odlaska, i sad su se iskupili pacijenti: gospođa Iltis sa »steriletom«, gospođica Levi, čije je lice imalo boju slonove kosti, raspusni Popov sa svojom verenicom. Svi su mahali maramicama dok su kola sa zakočenim zadnjim točkom strugala niz kolski prilaz. I ruže je dobio Joahim. Na glavi je imao šešir. Hans Kastorp ga nije imao. Jutro je bilo divno, prvo sunčano jutro posle dugih tmurnih dana. Šijahorn, Zelene Kule, glavica seoskog brega stajali su kao neka neizmenjiva znamenja u plavetnilu; i Joahimove oči su počivale na njima. Gotovo da je šteta, reče Hans Kastorp, što se baš pri odlasku vreme tako prolepšalo. Ima u tome izvesne pakosti; negostoljubiv poslednji utisak olakšao bi rastanak. Na to je Joahim primetio da nije potrebno nikakvo olakšanje, ovahvo vreme je srvršeno pogodno za vojne vežbe, i ono će mu dole još dobro doći. Inače su malo govorili. Kako je svaki od njih bio zauzet svojim mislima, nisu imali ništa naročito jedan drutom da kažu. Sem toga, pred njima je na boku pored kočijaša sedeo hromi vratar.

Sedeći na visokom sedipštu i udarajući se o tvrde jastuke kabrioleta, ostavili su za sobom vodeni tok i uzani kolovoz, krenuli nepravilno izgrađenim drumom, koji je išao naporedo sa železničkom prugom, i zaustavili se na pločniku pred zgradom stanice »Selo«, koja je u stvari bila jedna obična šupa. Hans Kastorp prepoznade sve i obuze ga strah. Otkako je pre trinaest meseca u sam sumrak stigao, nije više video stanicu. »Ovde sam sišao«, reče on bez potrebe i Joahim odgovori samo: »Da, tu«, i isplati kočijaša.

Okretni ćopavko pobrinuo se za sve, za voznu kartu i za prtljag. Stajali su na peronu jedan do drugog, kraj minijaturnog voza, pored malog sivo obloženog kupea, u kome je Joahim zauzeo jedno mesto spustivši na njega kaput, savijeni pled i ruže. »Eto, pa sad položi tu tvoju romantičnu zakletvu«, reče Hans Kastorp, a Joahim odgovori: »Položiću je.« Šta još? Isporučili su jedan drugom poslednje pozdrave, pozdrave onima dole i onima gore. Onda je Hans Kastorp šarao još samo svojim štapom po asfaltu. Kad je dat znak za polazak, trgao se,

pogledao Joahima i ovaj njega. Pružili su jedan drugom ruku. Hans Kastorp se neodređeno smeškao; oči onog drugog bile su ozbiljne i tužno prodorne. »Hanse!« reče on. Svemogući bože! da li je ikad na svetu bilo ovako mučnog trenutka? On je Hansa Kastorpa oslovio imenom! Ne sa »ti« ili »čoveče«, kao što su to uvek dosad radili, nego, uprkos uobičajenoj krutosti i u naletu prevelike osećajnosti — imenom! »Hanse«, reče on i stisnu naglo i sa zebnjom ruku svome rođaku, koji je morao primetiti kako neispavanom, uzbuđenom Joahimu, koga je obuzela putna groznica, poigrava zatiljak, kao i njemu prilikom »vladanja«. »Hanse«, reče on usrdno, »dođi ubrzo za mnom!« Zatim je uskočio u vagon. Vrata su se zalupila, zazviždalo je, kola udariše jedna o druga, mala lokomotiva povuče, voz kliznu. Putnik je mahao kroz prozor šeširom, a onaj što je ostajao rukom. Razrivena srca stajao je još dugo, sam. Zatim je lagano pošao natrag putem kojim ga je davno nekad poveo Joahim.

ODBIJENI NAPAD

Točak se zavitlao. Kazaljka se pomakla. Gorocvet i zvončići behu precvetali, divlji karanfili isto tako. Tamnoplave zvezde encijana, mrazovac, bled i otrovan, pokazaše se opet u vlažnoj travi, a vrhovi šuma se zacrveneše. Jesenja ravnodnevica je prošla, zadušnice su bile na pomolu, a za izvežbanije potrošače vremena bila je već na vidiku i prva nedelja pred Božić, i najkraći dan, pa i sam božićni praznik. Ali su se još ređali lepi oktobarski dani — lepi kao što je bio lep i onaj dan kad su rođaci razgledali savetnikove uljane slike.

Otkako je Joahim otišao, Hans Kastorp nije više sedeo za stolom gospođe Šter, od koga je smrt uklonila doktora Blumenkola i za kojim je Marusja svoju nerazložnu veselost gušila u maramici koja je mirisala na pomorandžu. Tamo su sad sedeli novi gosti, potpuno strani. Našem prijatelju, koji je sa dva i po meseca ušao u drugu godinu, dodelila je uprava drugo mesto, za susednim stolom, koji je stajao ukoso od starog, dalje prema levim vratima verande, između njegovog pređašnjeg i »stola boljih Rusa«, ukratko, za Setembrinijevim stolom. Da, na napuštenom mestu humaniste sedeo je sad Hans Kastorp, opet u začelju, prema mestu određenom za lekara, koje je, za svakom od sedam trpeza, bilo rezervisano za savetnika i njegovog pomoćnika.

Na gornjem kraju stola, levo od počasnog mesta za lekare, sedeo je, šćućuren na nekoliko jastuka, grbavi amater-fotograf iz Meksika, čiji je izraz lica podsećao na gluvog čoveka jer nije znao drugog jezika sem svog. Pored njega je sedela postarija gospođica iz Erdelja, koja je — kao što se već gospodin Setembrini žalio — ceo svet htela da zainteresuje za svoga zeta, premda o ovom čoveku niko nije ništa znao niti je želeo da zna. Viđali su je kako u određene časove dana stoji kraj ograde svoje balkonske lođe i obema rukama drži iza vrata svoj štapić sa drškom od tula-srebra, kojim se ona služila i pri svojim obaveznim šetnjama — da bi dubokim disanjem širila svoje grudi, plitke kao tanjir. Prekoputa od nje sedeo je jedan Čeh, koga su zvali gospodin Vencel, jer niko nije mogao da izgovori njegovo prezime. Gospodin Setembrini se u svoje vreme poneki put vežbao u tome da izgovori zamršenu grupu suglasnika iz kojih se to prezime sastojalo — zacelo ne u ozbiljnoj nameri nego da bi se našalio i pokazao kako je njegova otmena latinština nemoćna pred ovim divljim glasovnim šipražjem. Premda je bio gojazan kao jazavac i imao apetit koji se neobično isticao čak i među ovdašnjim svetom, uveravao je Čeh već četiri godine da mora umreti. Pri večernjim zabavama sviruckao je ponekad na mandolini, iskićenoj trakama, pesme svoga zavičaja i pričao o svojoj plantaži šećerne repe, na kojoj rade samo lepe devojke. U blizini Hansa Kastorpa sedeli su, sa obe strane stola, gospodin i gospođa Magnus, pivarski bračni par iz Halea. Ovaj par okružavala je atmosfera melanholije, jer su oboje gubili po život važne produkte izmene materije: gospodin Magnus šećer, a gospođa Magnus belančevinu. Kroz duševno raspoloženje, naročito blede gospođe Magnus, kao da se nije provlačila ni najtanja nit nade, iz nje se širila duševna pustoš, kao zadah iz podruma, i ona je gotovo još izrazitije nego neobrazovana Šter predstavljala onu sintezu bolesti i gluposti koja je Hansa Kastorpa vređala, zbog čega ga je gospodin Setembrini prekorevao. Gospodin Magnus je bio življeg duha i govorljiviji, ali na takav način da je u svoje vreme izazivao Setembrinijevu literarnu nestrpljivost. Znao je i da plane i dolazio je češće u sukob sa gospodinom Vencelom zbog politike, a i zbog drugih stvari. Njega je ljutilo nacionalno častoljublje kod Čeha, koji je povrh toga bio pristalica trezvenjaštva i osuđivao s moralne strane pivarevo zanimanje, dok je pivar, sav crven u licu, dokazivao kako se u zdravstvenom pogledu nema šta prigovoriti tome piću, s kojim su tako prisno bili vezani njegovi interesi. U takvim prilikama posredovao

bi ranije gospodin Setembrini šaljivo i pomirljivo; ali se Hans Kastorp, koji je sad sedeo na njegovom mestu, pokazao neumešan, i nije imao dovoljno autoriteta da ga zameni.

Samo sa dvojicom drugova za stolom imao je Hans Kastorp prisnijih veza: jedan od njih bio je A. K. Ferge iz Petrograda, njegov sused s leve strane, dobrodušni paćenik, koji je ispod žbunja svojih riđih brkova pričao o proizvodnji gumenih cipela i o dalekim predelima, o polarnom krugu i večitoj zimi na krajnjem severu, i s kojim je Hans Kastorp išao ponekad čak i u obavezne šetnje. A drugi, koji bi im se uvek, kad god se to moglo, kao treći pridružio, i koji je sedeo na gornjem kraju stola, prekoputa meksikanskog grbavka, bio je onaj Manhajmljanin sa retkom kosom i kvarnim zubima, Vezal po imenu, Ferdinand Vezal, trgovac po zanimanju, čije su oči uvek tako požudno piljile u ljupku priliku gospođe Šoša, i koji je od one pokladne noći stalno pokušavao da se sprijatelji sa Hansom Kastorpom.

On je to činio sa pokornošću i krotkošću, sa nekom poniznom odanošću, koja je za Kastorpa imala u sebi nečeg odvratno-jezivog, pošto je on shvatao njen komplikovani smisao, ali prema kojoj se on čovečno odnosio. Gledajući na sve to mirno, pošto je znao da treba samo da skupi malo obrve pa da se bednik pokunji i ustukne, trpeo je služiteljsko ponašanje Vezalovo, koji je koristio svaku priliku da mu se pokloni i da mu se udobri. Dopuštao je čak i to da mu Vezal ponese ponekad u šetnji gornji kaput — Vezal ga je nosio preko ruke sa izvesnom pobožnošću — trpeo je najzad i Manhajmljaninov sumorni razgovor. Vezal je uživao da postavlja pitanja, na primer: da li ima smisla da čovek izjavi ljubav ženi koju voli, a koja za njega nimalo ne mari — šta misle gospoda o takvoj beznadežnoj ljubavnoj izjavi. Što se njega tiče, on to visoko ceni i smatrao bi tako nešto za beskrajnu sreću. Sam akt priznanja izaziva doduše odvratnost i krije u sebi mnogo sopstvenog uniženja, ali on za jedan trenutak dovodi u neposrednu ljubavnu blizinu žuđeni predmet, uvlači ga silom u poverljiv razgovor, u element sopstvene strasti, i mada je time, razume se, svemu kraj, ipak zato večiti gubitak nije preplaćen onim trenutkom očajničke slasti; jer priznanje znači silu, i ukoliko je veće odupiranje i odvratnost Sa druge strane, utoliko je veće uživanje. — Ovde je namršteno lice Hansa Kastorpa ućutkalo Vezala, a to se desilo više zbog prisutnosti dobrodušnog Fergea, koji je često isticao kako nikako ne mari za visoke i teške teme, više, dakle, zbog njega nego zbog toga što je naš junak bio suviše krut sudija u pogledu morala. Pošto nama nije ni najmanje stalo da ga prikažemo boljim ili gorim nego što je bio, reći ćemo i to da je jadni Vezal jedne večeri, u četiri oka, prigušenim glasom navalio da mu boga radi u poverenju malo podrobnije ispriča šta je doživeo i kako se proveo one pokladne noći kad se društvo razišlo, i da mu je Hans Kastorp mirne duše učinio po volji, a da pri tom, kao što čitalac može verovati, ova diskretna scena nije uprljana nijednom niskom i raskalašnom reči. Pa ipak ima razloga da ostanemo po strani, i dodajemo samo toliko da je Vezal posle toga sa udvostručenom odanošću nosio kaput ljubaznog Hansa Kastorpa.

Ovoliko o Hansovom novom društvu za stolom. Mesto sa njegove desne strane bilo je slobodno i samo privremeno zauzeto, samo za nekoliko dana, a zauzeo ga je jedan gost, kakav je i on sam nekad bio, Jedai njegov rođak, koji je došao iz ravnice da ga poseti, moglo bi se reći, kao neki izaslanik odande — jednom reči, Hansov ujak Džems Tinapel.

Bio je to čitav događaj: odjednom se našao na stolici pored njega zastupnik i izaslanik rodnog kraja, noseći u tkivu svog engleskog odela svežu atmosferu starog, minulog, ranijeg života, jednog »višeg sveta« koji je dole živeo. Ali moralo je do toga doći. Davno je već u sebi Hans Kastorp računao sa ovakvim gostom iz ravnice, pa je sasvim tačno pogodio čak i ličnost kojoj će biti povereno da se raspita za njegovo zdravlje. A to i nije bilo teško pogoditi, jer je Peter, moreplovac, slabo dolazio u obzir, a za starog ujaka Tinapela znalo se sigurno da ga ni deset konja ne bi dovuklo u ovaj kraj, od čije je klime mogao svašta

očekivati. Ne, Džems je baš morao biti taj koji će u porodičnoj misiji da izvidi šta je s tim rođakom koji se nikako ne vraća. On ga je još ranije očekivao. Ali otkako se Joahim vratio sam i izvestio porodicu kako stoje stvari, napad se nije mogao više odlagati, i Hans Kastorp nije bio nimalo zgranut kad mu je, tačno četrnaest dana posle Joahimovog odlaska, vratar predao depešu koju je on sa podozrenjem otvorio i koja je izveštavala o skoroj poseti Džemsa Tinapela. On je imao u Švajcarskoj trgovačkih poslova, pa je rešio da napravi mali izlet do Hansovog brega. Trebalo je prekosutra da stigne.

»Dobro«, mislio je Hans Kastorp. »Lepo«, mislio je on. Pa je dodao u sebi čak i nešto nalik na »Molim!« — »Kad bi ti slutio!« reče on u mislima rođaku koji mu je javljao dolazak. Jednom reči on je primio vest veoma mirno, obavestio savetnika Berensa i upravu, zadržao sobu — Joahimova soba je još bila na raspoloženju — i preksutradan, u onaj sat kad je i sam stigao, dakle oko osam uveče (bio je već mrak) odvezao se na stanicu »Selo« u istim onim nezgrapnim kolima u kojima je ispratio Joahima, da bi dočekao izaslanika ravnice, koji je dolazio da vidi šta je s njim.

Crven u licu, bez šešira, samo u odelu, stajao je on na ivici perona kad se mali voz dokotrljao u stanicu, stao pred prozor vagona i pozvao svoga rođaka da siđe. Konzul Tinapel — Džems bio je vicekonzul: dostojno je odmenio starog Tinapela i u ovom počasnom zvanju — prozebao, uvijen u svoj zimski kaput (oktobarsko veče bilo je odista vrlo hladno, nije mnogo trebalo da padne mraz, pred zoru će ga svakako biti), izišao je iz kupea pun neočekivano vedrog raspoloženja, koje je on ispoljavao u nešto krutim vrlo civilizovanim manirima otmenog gospodiča severozapadne Nemačke, i pozdravio nećaka ističući svoje zadovoljstvo zbog njegovog odličnog lzgleda. Pošto je video da ga je ćopavko oslobodio svake brige oko prtljaga, popeo se sa Hansom Kastorpom na visoko i tvrdo sedište u kolima. Vozili su se ispod neba koje je bilo puno zvezda. Sa zavaljenom glavom i sa kažiprstom u vazduhu, objašnjavao je Hans Kastorp ujaku nebeska polja, opisivao rečju i grimasom sad ovo sad ono svetlucavo sazvežđe i izgovarao imena planeta, — dok je onaj drugi, koga je više zanimala ličnost njegovog pratioca nego vasiona, mislio da je doduše moguće i da nije baš ludo što on u ovoj prilici govori o zvezdama, ali da ima mnogo prečih stvari za razgovor. Otkad poznaje tako dobro te udaljene sfere? — pitao je on Hansa Kastorpa, na što je ovaj odgovorio da je stekao to znanje dok se za vreme večernjih časova odmarao na balkonu u toku proleća, leta, jeseni i zime. — Kako? Noću leži na balkonu? — O, da. I konzul će to isto raditi. Ništa mu drugo ne preostaje.

»Dabogme, to se ra-sume«, reče Džems Tinapel predusretljivo i malo uplašeno. Njegov nećak je govorio mirno i jednoliko. Sedeo je pored njega bez šešira i bez gornjeg kaputa, iako se u vazduhu sveže jesenje večeri pomalo osećao mraz. »Zar tebi nije hladno?« upita ga Džems, jer je on sam drhtao ispod čitav palac debelog sukna svoga kaputa, a u isto vreme govorio nekako užurbano i isprekidano, jer su mu zubi pokazivali sklonost ka cvokotanju. »Nama nije hladno«, odgovori Hans Kastorp mirno i kratko.

Posmatrajući ga sa strane, konzul nije mogao da ga se nagleda. Hans Kastorp se nije raspitivao za rođake i poznanike kod kuće. Pozdrave koje mu je Džems isporučio, pa i Joahimove, koji je već bio u puku i sijao od sreće i ponosa, primio je mirno, sa zahvalnošću, ne raspitujući se za prilike kod kuće. Uznemiren nečim neodređenim, ne znajući da li je to zbog nećaka ili fizičkog umora posle puta, Džems je gledao uokolo, ne razaznavajući pojedinosti planinskog predela. Duboko je udisao vazduh i divio mu se kad god bi ga izdahnuo. Zaista, odgovorio bi onaj drugi, nije on uzalud tako čuven. On ima moćne osobine. Ioko ubrzava opšte sagorevanje, ipak se u telu nagomilavaju belančevine. Bolesti, koje svaki čovek pritajeno u sebi nosi, on je u stanju da izleči. Najpre ih snažno pokrene da usled

pojačane funkcije organa tako reći svečano izbiju na videlo. — Kako to: svečano? — Naravno. Zar nikad nije primetio da pri izbijanju bolesti ima nečeg svečanog, neke vrste telesne razdraganosti. — »Odista, ra-sume se«, pohita ujak da odgovori, podrhtavajući donjom vilicom, a onda saopšti da može ostati osam dana, to jest: jednu nedelju, dakle sedam dana, a možda samo šest. Pošto on nalazi da Hans Kastorp, zahvaljujući lečenju u sanatorijumu, koje se oteglo preko svakog očekivanja, izgleda odlično i krepko, to on pretpostavlja da će nećak zajedno s njim krenuti kući.

»No, no, samo ne tako naglo«, reče Hans Kastorp. Ujak govori kao svaki ravničar. Treba najpre da se malo obrne i uživi ovde, pa će već izmeniti svoje mišljenje. U pitanju je potpuno izlečenje, najvažnije je da se čovek dokraja izleči, a Berens mu je nedavno progunđao da će morati još pola godine da ostane. Tu ga je ujak oslovio sa »mladiću« i upitao ga da li nije poludeo. »Jesi li ti sasvim poludeo?« zapitao je. Još malo pa će se navršiti petnaest meseci kako je na odmoru, a sad: još pola godine! Za ime boga, nema se toliko vremena na rasipanje! — Na to se Hans Kastorp mirno i kratko nasemejao, gledajući put zvezda. Vreme! Baš što se tiče ovog ljudskog vremena, moraće Džems da ispravi svoje dosadašnje pojmove da bi mogao ovde o tome da govori. — Tinapel obeća da će, u Hansovom interesu, ozbiljno porazgovarati sa gospodinom savetnikom. — »Uradi to!« reče Hans Kastorp. »On će ti se dopasti. Interesantan karakter, odsečan i u isto vreme melanholičan.« A zatim je pokazao na osvetljeni sanatorijum Šacalp i pomenuo kao slučajno da se leševi stazom za bob otpremaju u dolinu.

Gospoda su zajedno večerala u restoranu Berghofa, pošto je prethodno Hans Kastorp uveo gosta u Joahimovu sobu i dao mu prilike da se malo osveži.

Soba je, reče Hans Kastorp, dezinfikovana sa N2SO, tako temeljno kao da nije bio posredi divlji odlazak, nego sasvim drugi, kao da nije bio exodus, nego exitus. I pošto je Džems zapitao šta to znači, nećak reče: »To je žargon, naročiti način izražavanja! Joahim je dezertirao, dezertirao u svoj puk. I toga ima. Ali požuri da bi dobio toplog jela!« I tako su sedeli u prijatno zagrejanom restoranu jedan prema drugom, na mestu koje je bilo malo uzvišeno. Patuljica ih je posluživala hitro i Džems je poručio bocu burgundera, koja je bila servirana u jednoj korpici. Kucnuli su se, i blagi žar je prostrujao njihovim žilama. Mlađi je govorio o ovdašnjem životu u razna godišnja doba, o pojedinim ličnostima u trpezariji, o pneumotoraksu. Pneumotoraks je objasnio izloživši slučaj dobrodušnog Fergea. Pričao je nadugačko o užasnoj prirodi pleurašoka, o trima nesvesticama gospodina Fergea, o halucinaciji mirisa koja je odigrala neku ulogu u šoku i o smehu koji ga je spopao pri završetku šoka. On je platio ceo račun. Džems je dobro jeo i pio kao što je navikao, a put i promena vazduha još su pojačali njegov apetit. Pa ipak bi poneki put prestao da jede i onda bi, položivši preko tanjira u tupom uglu nož i viljušku, sa punim ustima jela koje je zaboravio da žvaće — sedeo i nepomično posmatrao Hansa Kastorpa, ali tako da je izgledalo da nije svestan toga, a ni onaj drugi nije to primećivao. Na slepoočnicima konzula Tinapela, koje su bile pokrivene tankom plavom kosom, isticale su se nabrekle žile.

O prilikama u zavičaju nisu govorili, ni o ličnim i porodičnim, ni o gradskim, ni o poslovima, ni o firmi »Tunder & Vilms, brodogradnja, fabrika mašina i izrada kazana«, koja je još čekala na mladog pripravnika, ali joj to, razume se, nije bila jedina briga, tako da se postavljalo pitanje da li uopšte još računa na njega. Džems Tinapel dodirnuo je doduše sva ta pitanja za vreme vožnje i docnije, ali su ona propala u zemlju — odbacila ih je Kastorpova mirna, određena, neizveštačena ravnodušnost. To je bila neka vrsta neprikosnovenosti i nepovredljivosti koja je podsećala na njegovu neosetljivost prema jesenjoj večernjoj hladnoći, na njegove reči »Nama nije hladno« i koja je bila možda uzrok što ga je njegov

ujak ponekad tako netremice posmatrao. Razgovarali su i o nadzornici, i o lekarima, o predavanjima doktora Krokovskog — pa je ispalo da će Džems prisustvovati jednom od tih predavanja ako ostane osam dana. Ko je rekao Hansu da je ujak raspoložen da ode na takvo predavanje? Niko. On je to pretpostavljao i »smatrao sa tako mirnom izvesnošću kao svršenu stvar da je ujaku morala izgledati neprirodna i sama pomisao da ne prisustvuje, pa je pohitao da preduhitri svaku sumnju sa »Dabogme, ra-sume se«, kao da je u jednom trenutku pomišljao i na ono što je bilo nemoguće. To je bila ona sila koju je gospodin Tinapel neodređeno osećao, i koja ga je nesvesno primoravala da svoga nećaka posmatra — ovoga puta otvorenih usta, jer mu je nos bio zapušen, iako se konzul ne seća da je imao kijavicu. On je slušao svoga rođaka kako govori o bolesti, koja je ovde stvarala zajedničko profesionalno interesovanje kod svih, i o sklonosti za tu bolest; zatim o svom sopstvenom lakšem, ali dugotrajnom oboljenju; o nadražaju što ga bacili vrše na tkivo bronhija i plućnih mehurića, o stvaranju tuberkuloznih čvorića i rastvorljivih omamljivih otrova, o raspadanju ćelija i procesu zgrušavanja, za koji se posle ne zna da li će se usled krečnog petrificiranja i tkivnog zarašćivanja spasonosno primiriti ili će se razviti u veća ognjišta, napraviti šupljine i razoriti organ. Slušao ga je kako govori o ubrzanom, galopirajućem obliku ovog procesa koji već za nekoliko meseca, pa čak i za nekoliko nedelja dovodi do exitus-a; zatim o pneumotomiji, koju savetnik majstorski izvodi; o resekciji pluća, koju će sutra ili u najskorije vreme morati da izvrši jednoj novoj teškoj bolesnici, jednoj u svoje vreme divnoj Škotlanđanki kod koje je nastupila gangraena plumonum, plućni trulež, tako da u njoj vri od crnkastozelene kužne materije, a ona po celi dan udiše rastvor karbolne kiseline u prahu, da ne bi od gađenja na samu sebe izgubila pamet. U tom trenutku se odjednom desilo, da je konzul, potpuno neočekivano i za samog sebe i na svoju najveću sramotu, prsnuo u smeh. Zacenuo se od smeha, ali se, dabogme, odmah trgnuo i uplašeno savladao, kašljao i gledao na svaki način da zataška besmisleni ispad — pri čemu je, uostalom, na svoje umirenje (koje je međutim značilo jedno novo uznemirenje) primetio da se Hans Kastorp ni najmanje ne obzire na nezgodu, mada mu nije mogla promaći, štaviše, on je prešao preko nje sa nemarnošću koja nije značila takt, obzirnost, uljudnost, nego čistu ravnodušnost i nezainteresovanost, jednu neprijatnu trpeljivost, kao da se već davno odvikao da se čudi takvim ispadima. Ali, bilo zato što je konzul želeo da svoju naglu veselost naknadno zaogrne plaštom razumnosti, bilo u vezi sa nečim drugim — on je odjednom zapodeo razgovor kakav se vodi u klubu, među muškarcima, i sa nabreklim žilama oko slepoočnica počeo da priča o nekoj takozvanoj »šansoneti«, nekoj kabaretskoj pevačici, jednom sasvim ludom ženčetu koje se trenutno skrasilo u kvartu San-Pauli i koje svojim temperamentom i dražima — ujak ih je opisivao svome nećaku — zaluđuje sve muškarce hamburške republike. Dok je to pričao pomalo je zamuckivao, ali ni zbog toga nije trebalo da bude u neprilici, jer se trpeljivost njegovog sagovornika, koju ništa nije moglo da iznenadi, protezala očevidno i na ovu pojavu. Međutim, prevelika zamorenost od puta čija je žrtva on bio, izrazila se postepeno u tolikoj meri da je već oko pola jedanaest predložio da sedeljku prekinu, i nije mu baš bilo po volji što je u predvorju došlo još i do susreta sa mnogopominjanim doktorom Krokovskim, koji je sedeo pored vrata jednog salona i čitao novine, i s kojim ga je njegov nećak upoznao. Na doktorov pozdrav, pun gromke veselosti, nije znao gotovo ništa drugo da odgovori nego »Odista, ra-sume se«, i bio je veseo kad se njegov nećak — izjavivši prethodno da će ga sutra u osam sati odvesti na doručak — preko balona, iz Joahimove dezinfikovane sobe uputio u svoju, i kad je mogao da se sa uobičajenom cigaretom pred spavanje izvali u dezerterov krevet. Umalo nije izazvao požar, pošto je dvaput pao u san sa upaljenom cigaretom među usnama.

Džems Tinapel, koga je Hans Kastorp naizmence oslovljavao sa »ujka Džems« ili prosto »Džems«, bio je krakat gospodin četrdesetih godina, odeven u engleske tkanine i šareno rublje, proređene kose koja je imala boju kanarinca, plavih primaknutih očiju, slamnastih, podsečenih, napola obrijanih brčića i vanredno negovanih ruku. Muž i otac otpre nekoliko godina, zbog čega nije morao napustiti prostranu vilu staroga konzula, na Harvestehudskom putu, oženjen devojkom iz svog društvenog kruga. koja je bila isto tako civilizovan i elegantan tip žene i govorila isto tako lako, brzo i zajedljivo-učtivo kao i on sam, — on je kod kuće predstavljao vrlo energičnog, obazrivog i pored sve elegancije hladnog i realnog poslovnog čoveka. Međutim, u sredini gde vladaju drugi običaji, na putovanjima, recimo dole na jugu, ispoljavao je on izvesnu prenagljenu predusretljivost i pokazivao se uslužan do samoodricanja, ne zbog toga što ne bi imao vere u sopstvenu kulturu već, naprotiv, što je bio svestan da je ta kultura ograničena na uži društveni krug. A bilo je u tome pomalo i želje da koriguje svoju aristokratsku uslovljenost i da pokaže kako ga ne iznenađuju čak ni takvi životni oblici koje je smatrao nemogućim. »Naravno, odista, ra-sume se!« požurio bi se da kaže, da neko ne bi pomislio kako je on doduše fini čovek, ali ograničen. Došavši sad ovamo sa jednom svakako određenom misijom, sa nalogom i namerom da energično izvidi šta je s tim bolesnikom, i da neodlučnog mladog rođaka, kako je sam u sebi govorio, »oslobodi leda« i da ga opet preda porodici, on je bio odmah svestan da radi na tuđem terenu. Već u prvom trenutku on je osetio da ga je ovde kao gosta primio jedan svet koji ima svoj utvrđeni način života i koji u svom samopouzdanju ne samo da nimalo ne zaostaje za njegovom sopstvenom sredinom, nego je još i prevazilazi, tako da je njegova poslovna energija odmah došla u sukob sa njegovim lepim vaspitanjem, i to u vrlo težak sukob, jer ga je samouverenost te nove sredine zaista skučavala.

To je baš Hans Kastorp i predviđao, kad je na konzulov telegram mirno u sebi odgovorio »Molim!«, ali ne treba misliti da je on svesno iskoristio protiv ujaka otpornu snagu svoje okoline. Ta on je i sam već odavno pripadao toj sredini i nije se njome poslužio protiv napadača, nego obratno, tako da se sve to svršilo prirodno i jednostavno, počevši od trenutka kad je nećakova ličnost izazvala kod konzula prvu nejasnu slutnju da neće uspeti u svojoj nameri, pa do samog svršetka koji, razume se, Hans Kastorp nije mogao a da ne proprati melanholičnim osmehom.

Prvog jutra posle doručka, pri kome je Kastorp upoznao gosta sa društvom, čuo je Tinapel iz usta savetnika Berensa — koji je u pratnji svog bledog pomoćnika, dugačak i šaren, ušao u dvoranu veslajući rukama, da bi kroz nju ovlaš prošao, dobacujući svoje retorsko jutarnje pitanje »Spavali ste odlično?« — od savetnika je, kako rekosmo, čuo ne samo da mu je bila srećna ideja što je došao da koji čas provede ovde gore u društvu sa usamljenim nevеu, nego da je i u svom sopstvenom interesu dobro uradio što je došao, pošto je očevidno sasvim anemičan. Anemičan, on, Tinapel? — No, i te kako anemičan! reče Berens i izvrnu mu kažiprstom donji očni kapak. U velikom stepenu! reče on. Gospodin ujak bi vrlo mudro uradio kad bi se na svom balkonu nekoliko nedelja razbaškario i u svemu se ugledao na svoga nećaka. U stanju kakvo je kod njega, ne bi čovek mogao ništa pametnije uraditi nego da neko vreme živi kao što se živi kod lakše tuberculosis plumonum, od koje, uostalom, boluje svaki čovek. — » Doista, ra-sume se!« — reče konzul brzo i zagleda se još jedan čas otvorenih usta i sa izrazom učtivosti u dugovratog savetnika koji se veslajući rukama udaljavao dok je njegov nećak spokojno i neosetljivo stajao pored njega. Posle su krenuli u propisanu šetnju do klupe kraj potoka, a zatim je Džems Tinapel odležao svoj prvi sat odmaranja pod rukovodstvom Hansa Kastorpa, koji mu je, pored pleda što ga je Džems sobom poneo, pozajmio i jedno svoje ćebe od kamilje dlake — njemu samom je obzirom na

lepo jesenje vreme jedan pokrivač bio sasvim dovoljan — i uputio ga, pokazujući mu tačno svaki pokret, kako će samog sebe uviti. Štaviše, pošto je konzula već uvio i utegnuo kao mumiju, on je još jedanput sve odmotao da bi konzul sam uz njegovu pomoć ponovio utvrđenu proceduru, i naučio ga kako se platneni štit pričvršćuje za stolicu i namešta prema suncu.

Konzul je zbijao šale. Duh ravnice bio je još jak u njemu i on se šalio na račun onoga što je sad naučio, kao što se ranije već šalio na račun propisane šetnje posle doručka. Ali kad je video mirni, neodređeni osmeh kojim je nećak predusretao njegove šale, osmeh u kome se ogledala sva zatvorena samouverenost jedne sredine sa posebnim shvatanjima, on se uplašio, pobojao se za svoju poslovnu energiju i brzo rešio da odlučni razgovor sa savetnikom, u stvari svoga nećaka, povede odmah, što je moguće pre, još isto poslepodne, dok mu još traje ono duha i snage što ih je doneo iz ravnice, jer je osećao da njih nestaje, da su duh ovoga mesta i njegovo dobro vaspitanje sklopili protiv njih jedan opasan neprijateljski savez.

Osetio je, dalje, da mu je savetnik bez ikakve potrebe preporučio da se zbog svoje anemije podvrgne navikama ovdašnjih bolesnika: to se nametalo samo sobom, i kako se činilo, nije se drukčije ni moglo zamisliti. Međutim, zahvaljujući spokojstvu i nepristupačnoj samouverenosti Hansa Kastorpa, za jednog lepo vaspitanog čoveka, kakav je bio Tinapel, od samog početka moralo je biti nejasno u kojoj meri samo izgleda tako, a u kojoj meri — uzevši stvarno i apsolutno — nije drukčije moglo ni da bude ni da se zamisli. Ništa nije moglo biti prirodnije nego da posle prvog odmaranja dođe obilan drugi doručak, posle koga se šetnja do »Mesta« sama po sebi nametala, — a onda je Hans Kastorp svoga ujaka opet upakovao. Upakovao — tom su se reči služili. Ostavio ga je da leži na jesenjem suncu, u stolici čija je udobnost bila van spora, štaviše za svaku pohvalu. Ležali su tako obojica sve dok nije odjeknuo prodorni zvuk gonga i pozvao pacijente na zajednički ručak koji je bio izvanredan, tip-top i tako obilan da je generalno odmaranje koje mu je sledilo bilo nešto više nego propisana bolesnička obaveza, da je bilo unutrašnja potreba kojoj su se povinovali iz ličnog uverenja. Tako je potrajalo sve do snažne večere i do večernje sedeljke u salonu sa optičkim instrumentima za razonodu. Protiv dnevnog reda koji se ovako prijatno sam sobom nametao nije moglo baš ništa da se primeti; pa ni tada on ne bi dao povoda za zamerke, da kritičke sposobnosti konzulove nisu bile smanjene njegovim stanjem zdravlja. Nije hteo da kaže da se oseća baš rđavo, ali je bio umoran i uzbuđen, a u isto vreme ga je podilazila i vrućina i jeza.

Da bi došlo do nestrpljivo priželjkivanog razgovora sa savetnikom, pošlo se službenim putem: Hans Kastorp se obratio nadzorniku kupatila, a ovaj nastojnici, s kojom se konzul Tinapel ovom prilikom na čudan način upoznao. Ona se pojavila na balkonu i zatekla ga gde leži, ali je njeno ponašanje bilo tako neobično, da se on, onako bespomoćno umotan u valjak, jedva uzdržao da se ne ogreši o svoje lepo vaspitanje. Uvaženi gospodin, reče ona biće dobar da se strpi nekoliko dana, savetnik je zauzet. Prema hrišćanskim načelima, važnije su operacije, generalni pregledi, bolesnici, a pošto je on navodno zdrav, mora se priviknuti na to da njegova ličnost nije ovde glavna briga, nego da mora biti pozadi i čekati na red. Druga je stvar ako želi možda da bude pregledan — čemu se ona, Adrijatika, ne bi nimalo čudila. Neka upre samo pogled u nju, tako oko u oko, pa će se odmah videti da su mu oči mutne i užarene, i kad ga gleda kako leži pred njom, onda sve u svemu ne izgleda drukčije nego da ni kod njega nije sve u redu, da nije baš sve ispravno — neka je pogrešno ne razume; treba, dakle, znati da li on želi pregled ili privatan razgovor. — Ovo poslednje, ra-sume se, privatan razgovor! uveravao je konzul. — Onda će pričekati dok ne bude pozvan. Za privatne razgovore savetnik ima malo vremena.

Ukratko, sve je išlo drukčije nego što je Džems zamišljao, i razgovor sa nastojnicom jako je poremetio njegovu uravnoteženost. Isuviše civilizovan da bi nećaku, koji je svojom nepristupačnom mirnoćom jasno pokazivao svoju saglasnost sa ovakvim pojavama, na neučtiv način kazao kako mu je ova ženska odvratna, on se poizdalje raspitivao o nastojnici, koja mora da je vrlo originalna dama. Pogledavši ovlaš u vazduh, Hans Kastorp mu je to upola priznao, upitavši ga sa svoje strane da li mu je Milendonkova prodala termometar. — »Ne. Meni? Je li to njen posao?« odgovori ujak... Ali nevolja je bila u tome što se po izrazu lica njegovog nećaka videlo da se on ne bi začudio i da se desilo ono što je on pitao. Međutim, konzul se smrzavao. Glava mu je bila vrela i stalno mu je bilo zima; razmišljao je kako bi on sigurno odbio nastojnicu da mu je stvarno ponudila termometar, ali da to na kraju krajeva ne bi bilo ispravno, pošto ne priliči civilizovanom čoveku da se služi tuđim termometrom, u ovom slučaju nećakovim.

Tako je prošlo nekoliko dana, četiri ili pet. Život izaslanikov tekao je kolosekom na koji su ga postavili, i nije se izgleda moglo ni zamisliti da on teče izvan tog koloseka. Konzul je sticao iskustvo, primao utiske — i mi ga dalje nećemo u tom pogledu pratiti. Jednoga dana u sobi Hansa Kastorpa podiže on sa malog, od drveta izrezanog postolja, koje je stajalo na komodi, jednu crnu staklenu pločicu, jedan od predmeta male lične svojine kojom je sopstvenik ukrasio svoj čisti »dom«, i kad ju je okrenuo prema svetlosti, videlo se da je to fotografski negativ. »Šta je ovo?« upitao je ujak razgledajući pločicu... A imao je i razloga da pita! Portret je bio bez glave; bio je to skelet gornjeg dela čovečjeg tela u maglovitom omotu od mesa, — ženski torzo, kao što se moglo razaznati. »To? Uspomena«, odgovori Hans Kastorp. Na to je ujak rekao »Pardon!«, stavio pločicu natrag na postolje i brzo se udaljio. Ovo samo kao primer njegovih doživljaja i utisaka za ovih četiri ili pet dana. Prisustvovao je i jednom predavanju doktora Krokovskog, jer se nije moglo ni zamisliti da to ne učini. A što se tiče željenog privatnog razgovora sa savetnikom Berensom, on mu je odobren šestog dana. Pozvali su ga i on je posle doručka sišao u suteren, rešen da s tim čovekom ozbiljno porazgovara o svom nećaku i njegovom dangubljenju ovde.

Kad se vratio, upitao je sniženim glasom:

»Jesi li nešto slično ikad čuo?!«

Bilo je jasno da je Hans Kastorp nešto slično sigurno već čuo i da se zbog toga neće mnogo uzrujavati. Zato je konzul prekinuo i na nećakovo ne baš zainteresovano raspitivanje odgovorio samo: »Ništa, ništa«, ali je od toga časa pokazivao novu naviku: skupljenih obrva i uspijenih usana zagledao bi se ukoso nekud u visinu, a onda bi naglo okrenuo glavu i isti takav pogled upravio u suprotnom pravcu... Da nije i ovaj razgovor sa Berensom protekao drukčije nego što je konzul zamišljao? Možda se nije govorilo samo o Hansu Kastorpu, nego i o njemu samom, Džemsu Tinapelu, tako da je taj razgovor izgubio karakter privatnog razgovora? Po njegovom ponašanju moglo se tako nešto zaključiti. Konzul se pokazivao vrlo raspoložen, mnogo je ćaskao, smejao se bez razloga i gurao nećaka pesnicom u slabine, uzvikujući: »Ura! staro momče!« Radeći to, on bi se najednom isto onako zagledao čas na jednu čas na drugu stranu. Ali su se njegovi pogledi upravljali i u određenijem pravcu, kako za stolom tako i za vreme propisanih šetnji i večernjih zabava.

Konzul nije iz početka poklanjao naročitu pažnju gospođi Rediš, ženi nekog poljskog industrijalca, koja je sedela za stolom privremeno odsutne gospođe Salomon i proždrljivog učenika sa okruglim naočarima. Stvarno, ona se nije mnogo razlikovala od ostalih gospođa u dvorani za odmaranje. Bila je to zdepasta i punačka crnka, ne više sasvim mlada, pomalo seda, ali sa lepim podvaljkom, i živim smeđim očima. Ni govora da bi se u pogledu

vaspitanja mogla meriti sa gospođom konzulkom Tinapel, dole, u ravnici. Ali je, zahvaljujući dekoltovanoj crnoj haljini sa šljokicama koju je imala na sebi, otkrio da gospođa Rediš ima tamnoblede, jako stegnute dojke, čiji se razdeljak mogao prilično duboko sagledati. Ovo otkriće je do dna duše uzbudilo i oduševilo zrelog i otmenog čoveka, tako kao da je posredi nešto potpuno novo, neslućeno i nečuveno. Tražio je njeno poznanstvo i upoznao se sa gospođom Rediš, dugo se s njom zabavljao, najpre u stojećem stavu, zatim u sedećem, i pevušeći otišao da spava. Idućeg dana gospođa Rediš nije imala na sebi više crne haljine sa šljokicama nego zatvorenu haljinu, ali je konzul znao šta je znao, i ostao je veran svojim utiscima. Gledao je da spazi gospođu na obaveznim šetnjama, da bi mogao biti pored nje, ćaskati s njom i udvarati joj se na jedan naročiti, usrdan i šarmantan način. Za stolom je pio u njeno zdravlje, što je ona uzvraćala smešeći se, pri čemu bi zasjale zlatne navlake kojima je bilo prevučeno više njenih zuba. U razgovoru sa svojim nećakom, on ju je nazivao »božanstvenom ženom« — pa bi opet počeo da pevuši. Sve je to Hans Kastorp mirno primao, sa izrazom lica kao da mora tako da bude. Ali to je moglo slabo da učvrsti autoritet starijeg rođaka i nije se slagalo sa konzulovom misijom.

Za ručkom je dvaput pozdravio sa podignutom čašom gospođu Rediš: prilikom ribljeg ragua i docnije kad se pio šerbet, i to za ručkom u kome je uzeo učešća i savetnik Berens, za stolom Hansa Kastorpa i njegovog gosta. Savetnik je kao gost ručavao po redu za svakom od sedam trpeza i svuda je bilo na užoj gornjoj strani stola i za njega postavljeno. Sklopivši ogromne ruke pred svojim tanjirom, sedeo je on, zasukanih brčića, između gospodina Vezala i meksičkog grbavka, s kojim je govorio španski — jer on je vladao svima jezicima, i turskim i mađarskim — i posmatrao svojim plavim, buljavim zakrvavljenim očima kako konzul Tinapel, prekoputa od njega, svojom čašom punom bordoa nazdravlja gospođi Rediš. Docnije, dok se jelo, održao je savetnik malo predavanje, podstaknut na to od Džemsa, koji mu je odjedanput, preko cele dužine stola, postavio pitanje šta se to zbiva kad se čovek raspada. Savetnik je, reče, proučavao sve što se tiče tela, telo je njegova specijalnost, on je tako reći knez tela, ako čovek može tako da se izrazi, pa neka sad objasni šta se događa kad se telo raspada!

»Pre svega, prsne vam trbuh«, odgovori savetnik, oslonivši se na laktove, sagnut iznad svojih sklopljenih ruku. »Ležite neko vreme na iverju i strugotini, a gasovi vas, razumete li, podižu, jako vas nadimaju, onako kao što mangupčići rade sa žabama kad naduvaju u njih vazduh. Najzad se pretvorite u pravi balon i vaš trbušni poklopac ne može više da izdrži visoki napon, i prsne. Tras! vi se primetno olakšate, ispadne vam utroba kao Judi Iskariotu kad je pao sa grane. I posle toga možete opet u društvo. Ako vam odobre odsustvo, možete posetiti rodbinu koja vas je preživela, a da ne izazovete nikakvo zgražanje. To znači da je smrad izvetreo. Kad posle toga iziđete na vazduh, vi ste opet pristojan momak, kao oni građani Palerma koji vise u kapucinskim podrumima pred Porta nuova. Suvi i elegantni, vise oni tamo i uživaju opšte poštovanje. Potrebno je samo da izvetri smrad.«

»Ra-sume se!« reče konzul. »Najlepša hvala!« A idućeg jutra je iščeznuo.

Otišao je, otputovao je prvim jutarnjim vozom u ravnicu. Razume se da je prethodno doveo sve u red: ko bi mogao drukčije i pomisliti! Izmirio je svoj račun, platio honorar za izvršeni pregled i sasvim u tišini, ne progovorivši ni rečce svome rođaku, spremio oba svoja kofera — verovatno još iste večeri ili pred zoru dok su svi spavali i kad je Hans Kastorp oko prvog doručka ušao u ujakovu sobu, našao ju je praznu.

Podbočio se rukama i rekao »Dakle, tako!« U ovom trenutku prešao mu je melanholičan osmeh preko lica. »Ah, tako«, reče i klimnu glavom. Strugnuo je bratac. Strmoglavce, u nemoj žurbi, kao da mora da iskoristi odlučni trenutak i kao da ne sme za živu glavu da ga

propusti, pobacao je svoje stvari u kofere i odmaglio: sam, ne udvoje, ne po svršenoj časnoj misiji, ali veseo što i sam može da ode. Tako je pošteni ujka Džems pobegao svojoj zastavi u ravnicu. E pa, srećan mu put!

Hans Kastorp nije dao da se primeti kako nije znao za rođakov odlazak, naročito je pazio da to ne primeti ćopavko, koji je konzula ispratio na stanicu. Sa Bodenskog jezera dobio je kartu kojom ga Džems izveštava da je primio telegram koji ga odmah poziva u ravnicu radi poslovnih stvari. Nije hteo nećaka da uznemiruje. — Obična laž. — »Prijatan ti boravak i nadalje!« — Je li to bilo podsmevanje? Onda je to, po mišljenju Hansa Kastorpa, bilo sasvim izveštačeno podsmevanje, jer ujaku zacelo nije bilo do podsmevanja i šale kad je na juriš otputovao, nego je on sa zaprepašćenjem u duši osetio da će mu sad, posle osmodnevnog boravka ovde gore, za duže vreme izgledati tamo dole u ravnici sve potpuno lažno, neprirodno i nedopušteno; kad ne bude više posle doručka odlazio u obaveznu šetnju, kad ne bude više, uvijen na ritualan način u ćebad, vodoravno ležao na slobodnom vazduhu, već mesto toga odlazio u svoju kancelariju. I ovo strašno osećanje bilo je neposredni razlog njegovog bekstva.

Ovako se završio pokušaj ravnice da odsutnog Hansa Kastorpa vrati kući. Mladi čovek nije tajio pred samim sobom da je potpuni neuspeh, koji je on predvideo, od odlučne važnosti za njegov dalji odnos prema onima dole. Oni u ravnici mogli su samo da slegnu ramenima i da konačno dignu ruke od njega, a za njega je to značilo potpunu slobodu od koje je njegovo srce malo-pomalo prestalo da strepi.

OPERATIONES SPIRITUALES

Leo Nafta bio je poreklom iz jednog malog mesta u blizini galicijsko-volinijske granice. Njegov otac — o kome je on s poštovanjem govorio, očevidno zato što je osećao da se dovoljno uzdigao iznad svoje prvobitne sredine da bi mogao blagonaklono o njoj suditi — bio je tamo schochet, šahter, — a taj se poziv veoma razlikovao od hrišćanskog mesara, koji je bio zanatlija i poslovan čovek. To nije bio slučaj sa Leovim ocem. On je bio zvanično lice i pripadao donekle svešteničkom redu. Položivši pred rabinom ispit iz svoje pobožne veštine, opunomoćen od njega da prema propisima talmuda može po Mojsijevu zakonu ubijati stoku koja je određena za klanje, Elija Nafta — čije su plave oči, prema sinovljevom opisivanju, zračile kao zvezde i bile pune tihe duhovnosti — i sâm je u svoje biće primio nečeg svešteničkog, nečeg svečanog što je podsećalo na davna vremena kad je ubijanje životinja određenih za klanje bilo odista stvar sveštenika. Leo, ili Lajb, kako su ga u detinjstvu zvali, posmatrao je kako otac vrši svoj ritualni posao — uz pomoć jednog snažnog sluge, mladog čoveka atletskog, jevrejskog tipa, pored koga je suvonjavi Elija sa svojom plavom okruglom bradom izgledao još slabiji i nežniji — kako zamahuje velikim šahterskim nožem na sputanu ali neošamućenu životinju, kojoj su zapušili usta, i duboko zaseca u predeo vratnog pršljena, dok sluga pokuljalu vrelu krv hvata u činije koje se brzo pune. On je taj prizor primao u sebe onim detinjim pogledom koji kroz čulno prodire u samu suštinu, i taj pogled je sinu zvezdookog Elije u naročitoj meri ostao svojstven. On je znao da su hrišćanski mesari morali svoje životinje udarom toljage ili sekire onesvestiti pre nego što ih ubiju, i da im je to naređeno da bi se izbeglo mučenje životinja i svirepost, dok je njegov otac (premda je bio mnogo nežniji i pametniji od onih prostaka, a pored toga imao oči blistave kao zvezde, kakve nije imao nijedan od njih) radio po zakonu, zadajući neošamućenom živinčetu udarac nožem i puštajući ga da izgubi svu krv i da najzad klone. Mali Lajb je osećao da se metoda onih nezgrapnih goja zasniva na nekoj popustljivoj i profanoj dobrodušnosti, kojom se svetitelju ne ukazuje ista čast koja se odaje svečanom nemilosrdnošću po običaju koga se držao njegov otac; kod njega se predstava pobožnosti vezivala sa predstavom svireposti, kao što se u njegovoj mašti pogled na krv koja šiklja i njen miris vezivao sa idejom svetinje i duhovnosti. Jer on je uviđao da otac svoj krvavi zanat nije izabrao radi svog surovog ukusa, koji su mogli u njemu naći snažni hrišćanski momci ili njegov sopstveni jevrejski sluga, nego, pošto je bio slabe telesne građe, iz duhovnih pobuda, u smislu svojih zvezdanih očiju.

Elija Nafta bio je zaista mudrica i mislilac, ne samo istraživač tora nego i kritičar toga zakona, on je sa rabinom raspravljao o njegovim stavovima i dosta često se s njim prepirao. U okolini, i to ne samo kod svojih jednovernika, on je uživao naročit ugled i važio za čoveka koji zna više nego drugi — ne samo u verskom pogledu nego i u stvarima koje nisu bile sasvim čiste, već tajanstvene i van običnog reda. U njemu je bilo nečeg neredovnog, sektaškog. Bio je on neka vrsta božijeg poverenika, Bal-Šema ili Zadika, to jest čudotvorca, pogotovu što je zaista jednu ženu izlečio od opasnog osipa, a jednog dečka od grčeva, i to krvlju i bajanjem. Ali ga je upropastio baš ovaj oreol njegove, u neku ruku odvažne, pobožnosti, pri čemu je izvesnu ulogu igrao i miris krvi njegovog zanata. Jer prilikom jedne pobune i strašne panike, koju je izazvala neobjašnjiva smrt dva hrišćanska deteta, izgubio je Elija na strahovit način svoj život: našli su ga raspetog i klincima prikovanog na vratima njegove zapaljene kuće. Iako grudobolna i vezana za postelju, njegova žena je posle toga pobegla sa svojom decom iz zemlje, sa malim Lajbom i četvoro njegove braće. Svi zajedno su podignutih ruku vrištali i kukali.

Zahvaljujući Elijinom staranju, oni nisu ostali sasvim bez sredstava, i postradala porodica nađe sklonipšte u jednoj varošici Forarlberga. Gospođa Nafta se zaposlila u nekoj predionici pamuka i radila koliko su joj i dokle su joj snage dopuštale, a odraslija deca su išla u osnovnu školu. Ali ako je duhovna hrana ove prosvetne ustanove mogla da zadovolji stanje i potrebe Leove braće, nije to bio ni izdaleka slučaj što se tiče njega samog, najstarijeg deteta. Od majke je nasledio klicu grudne bolesti, a od oca, sem nežnog sastava, izvanredan razum, duševne sposobnosti koje su se rano spojile sa sklonošću ka nadmenosti, velikim častoljubljem i pomamnom čežnjom za otmenijim životom, i koje su ga strasno gonile da se izdigne iznad sfere svoga porekla. Pored škole, u svojoj četrnaestoj i petnaestoj godini, dečko je preko knjiga koje je uspevao sebi da nabavi, vaspitavao svoj duh, nestrpljivo i bez reda, i nalazio hrane za svoj razum. On je razmišljao i rasuđivao o stvarima zbog kojih je njegova bolešljiva majka krivila glavu, uvlačila je među ramena i podizala uvis svoje sasušene ruke. Svojim držanjem i odgovorima on je na časovima veronauke skretao na sebe pažnju okružnog rabina, pobožnog i učenog čoveka, koji ga je uzeo za svog privatnog učenika i utoljavao njegov intelektualni nagon učenjem jevrejskog i klasičnih jezika, a njegovu sklonost ka logici uvođenjem u matematiku. Ali je dobri čovek doživeo za to grdnu nezahvalnost; što je dalje vreme odmicalo, sve je očiglednije bilo da je on hranio zmiju u nedrima. Dogodilo se isto ono što se odigralo između Elije Nafte i njegovog rabina: nisu se slagali, između učitelja i učenika dolazilo je do religioznih i filozofskih trvenja, koja su se pooštravala, i čestiti znalac svetih knjiga morao je neiskazano da pati zbog duhovne upornosti, cepidlačenja i skepticizma, zbog protivrečenja i oštre dijalektike mladog Lea. Uz to se desilo da je Leovo cepidlačenje i duhovno rovarenje u najnovije vreme dobilo revolucionarno obeležje: poznanstvo sa sinom jednog socijaldemokratskog narodnog poslanika, pa i sa samim ovim junakom masa, odvelo je njegov duh na političke staze i njegovoj strasti za logikom dalo društveno-kritički pravac, on je govorio takve stvari od kojih se dobrom talmudistu, kome je draga bila sopstvena lojalnost, dizala kosa na glavi i koje su dovele do konačnog raskida između učitelja i učenika. Ukratko, došlo je dotle da je učitelj najurio Naftu i zasvagda mu zabranio pristup u svoju radnu sobu, i to baš u vreme kad je njegova majka, Rahila Nafta, ležala na samrti.

U to isto vreme, neposredno posle smrti svoje majke, upoznao se sa ocem Unterpertingerom. Šesnaestogodišnji dečko je sedeo usamljen na jednoj klupi u parku takozvane Margaretine Glavice, jedne uzvišice zapadno od varošice, na obali Ila, odakle se moglo uživati u dalekom i vedrom vidiku preko Rajnske doline. Sedeo je tamo izgubljen u sumornim i gorkim mislima o svojoj sudbini, svojoj budućnosti, kad je pored njega seo jedan šetač, član nastavničkog kolegijuma u pansionatu Isusovog udruženja, nazvanog Jutarnja zvezda. Stavio je šešir pored sebe, prebacio nogu preko noge ispod svoje svešteničke haljine, i pošto je malo čitao svoj molitvenik, otpočeo je razgovor koji je vrlo živo protekao i bio odlučan za Leovu sudbinu. Jezuit, čovek živa duha i obrazovan, pasionirani pedagog, koji je znao ljude i voleo da ih lovi, obratio je pažnju na prve, ironične, jasno artikulisane rečenice kojima je bedno Jevrejče odgovaralo na njegova pitanja. On je osetio u njemu oštar i izmučen intelekt, i prodirući dalje u njega naišao na znanje i na zajedljivu eleganciju misli koja je zbog pohabane spoljašnjosti mladoga čoveka još više iznenađivala. Govorili su o Marksu, čiji je Kapital Leo Nafta proučio u jednom popularnom izdanju, sa njega su prešli na Hegela, od koga je i o kome je takođe dosta čitao da bi i o njemu mogao reći nekoliko značajnih reči. Bilo iz opšte sklonosti prema paradoksu, bilo iz učtivosti — on je nazvao Hegela »katoličkim« misliocem, a kad ga je pater sa osmehom upitao kako se to može obrazložiti pošto se zna da Hegel kao pruski državni filozof po svemu važi kao protestant, on

odgovori: da baš reč »državni filozof« posvedočava da je on u religioznom, iako razume se ne u crkveno-dogmatskom smislu, u pravu sa svojim tvrđenjem o Hegelovom katolicizmu. Jer (ovu svezu je Nafta naročito voleo; ona je u njegovim ustima dobijala nečeg trijumfalno-neumoljivog, i njegove bi oči iza naočara svaki put zablistale kad bi mogao da je umetne), jer je pojam političnosti psihološki povezan sa pojmom katolicizma, oni čine jednu kategoriju koja obuhvata sve što je objektivno, delotvorno, radino, realistično i uticajno. Nasuprot njoj stoji pijetistička, protestantska. sfera koja je proizišla iz mistike. U jezuitizmu, dodade on, postaje političko-pedagoška suština katolicizma očevidna, politiku i vaspitanje smatrao je ovaj red za svoje područje rada. Pa je pomenuo još i Getea koji je bio u velikoj meri katolik zbog svoje objektivnosti i svoje nauke o delotvornoj akciji, iako je po poreklu pijetist i sigurno protestant. On je branio usmeno ispovedanje i kao vaspitač bio skoro jezuit.

Bilo da je Nafta ove misli izložio zato što je u njih verovao, bilo zato što je nalazio da su duhovite, bilo zato da bi ugodio svome slušaocu, kao siromah čovek koji mora da laska i koji dobro vodi računa o tome kako može sebi koristiti a kako naškoditi: pater nije mario toliko za njihovu istinitost koliko za opštu razboritost o kojoj su one svedočile. Razgovor se dalje raspreo, Leove lične prilike bile su jezuitu uskoro poznate i sastanak se završio time što je Unterpertinger pozvao Lea da ga poseti u pedagoškom zavodu.

Tako je Nafta mogao da stupi na tlo Stellae Matituniae, za čijom je znanstvenom i društvenom visokom atmosferom davno u mislima čeznuo. Još i više: ovim obrtom stvari bio mu je podaren novi učitelj i zaštitnik, koji je daleko više nego pređašnji bio raspoložen da ga ceni i potpomaže, jedan majstor čija je dobrota, hladna po svojoj prirodi, počivala na svetskoj liniji i u čiji je životni krug čeznuo da prodre. Poput mnogih umnih Jevreja, Nafta je nagonski bio u isto vreme revolucionar i aristokrat; bio je socijalist — a u isto vreme su ga mučili snovi da uzme učešća u gordim i otmenim, isključivim i zakonitim formama života. Prva izjava koju mu je izmamilo prisustvo katoličkog bogoslova, iako izražena na čisto analitičko-uporedni način, bila je ljubavna izjava rimskoj crkvi koju je on osećao kao jednu u isto vreme otmenu i duhovnu, to jest antimaterijalnu silu koja se protivi stvarnosti i svetovnosti, dakle kao revolucionarnu silu. Ovo ukazivanje pošte bilo je istinito i poticalo je iz samog njegovog bića; jer kao što je sam objašnjavao, jevrejstvo je po svom smislu za zemaljsku stvarnost, po svom socijalizmu, po svojoj političkoj mudrosti, bilo daleko bliže katoličkoj sferi i daleko srodnije nego protestantizam svojom povučenošću i mističnom subjektivnošću, — kao što je i obraćanje jednog Jevrejina u rimsku veru značilo u duhovnom pogledu daleko prirodniji događaj nego obraćanje jednog protestanta.

Pošto se razišao sa pastirom svoje prvobitne verske zajednice, ostavljen samom sebi i napupšten, a uz to željan čistijeg životnog vazduha i udobnosti na koju mu je njegova darovitost davala prava, Nafta (koji je davno već postao punoletan) goreo je od nestrpljenja da se pokrsti, tako da je njegov »pronalazač« smatrao sebe oslobođenim od svakog truda da ovu dušu, ili bolje reći ovu neobičnu glavu, pridobije za svet svoje veroispovesti. Još pre nego što se pokrstio, Leo je paterovim zauzimanjem dobio u Zvezdi privremeno sklonište i telesno i duševno obezbeđenje. On se tamo preselio, prepustivši svoju mlađu braću sa najvećim spokojstvom, sa neosetljivošću duhovnog aristokrate, sirotištu i sudbini kakva je priličila njihovoj manjoj obdarenosti.

Imanja vaspitnog zavoda bila su prostrana kao i njihove zgrade koje su mogle primiti oko četiri stotine pitomaca. Celokupan posed obuhvatao je šume i pašnjake, pola tuceta igrališta, poljoprivredne zgrade, staje za stotine krava. Institut je bio u isto vreme pansionat, ogledno dobro, sportska akademija, škola koja podiže naučnike i hram muza jer je stalno bilo pozorišta i muzike. Život je ovde bio gospodstveno-manastirski. Svojom čistotom i

otmenošću, svojom vedrom povučenošću, svojim duhom i udobnošću, tačnošću svog raznolikog dnevnog reda, takav život je godio Leovim najdubljim instinktima. Bio je presrećan. Svoje izvrsne obroke dobijao je u prostranom refektorijumu gde je vladalo obavezno ćutanje, kao i u hodnicima zavoda, a usred trpezarije sedeo je za visokom katedrom mlad prefekt i zabavljao čitanjem one koji su jeli. Njegova revnost za vreme nastave bila je puna žara i uprkos svojoj grudnoj boljci on je davao sve od sebe da bi se posle podne, prilikom igre i sporta, muški poneo. Skrušenost s kojom je svakoga dana slušao ranu službu, a nedeljom učestvovao u svečanom bogosluženju, morala je da raduje oce pedagoge. U istoj ih je meri zadovoljavalo i njegovo društveno ponašanje. Praznikom posle podne, posle kolača i vina, izlazio je da prošeta u povorci u svojoj sivoj i zelenoj uniformi, sa uspravnom jakom, sa ispustom na pantalonama i kapom na glavi.

Bio je ispunjen zahvalnim ushićenjem što se sa toliko obzira ophode prema njegovom poreklu, prema njegovom mladom hrišćanstvu i uopšte prema njegovom ličnom položaju. Izgleda da niko nije znao da on ima u zavodu besplatno izdržavanje. Kućna pravila su otklanjala pažnju njegovih drugova od činjenice da je on bez porodice, bez domovine. Primanje paketa sa životnim namirnicama i poslasticama bilo je uopšte zabranjeno. Što bi ipak nekako prispelo, bilo je razdeljeno, pa bi i Leo dobio svoj deo. Kosmopolitizam zavoda sprečavao je svako uočljivo izdvajanje njegovog rasnog obeležja. Bilo je pripadnika stranih rasa, portugalskih Južnoamerikanaca koji su izgledali »jevrejskije« nego on, pa se taj pojam izgubio. Etiopski princ, koji je zajedno sa Naftom primljen, bio je štaviše kudrav crnački tip, ali pri tom vrlo otmen.

U razredu retorike izjavio je Leo želju da studira bogoslovske nauke, ako ga smatraju dostojnim da jednog dana pripadne redu. To je imalo za posledicu da su njegovo besplatno mesto iz »drugog pansionata«, čiji su troškovi oko izdržavanja bili skromniji, premestili u »prvi«. Sad ga je za vreme ručka dvorila posluga, a njegovo odeljenje za spavanje sučeljavalo se s jedne strane sa odeljenjem šleskog grofa od Harbuvala i Šamare, a s druge strane sa odeljenjem markiza Di Rangoni Santa Kroče iz Modene. On je sjajno završio studije i, veran svojoj odluci, zamenio život pitomca pedagoške škole iskušeničkim životom u obližnjem Tizisu, životom uslužne skrušenosti, nemog potčinjavanja i pobožne discilline, u kome je nalazio duševne naslade u smislu svojih ranijih zanesenjačkih shvatanja.

Međutim, njegovo zdravlje se poremetilo — ne toliko neposredno, zbog strogosti iskušeničkog života, u kome nije nedostajalo telesnog osvežavanja, nego iz unutrašnjih razloga. Vaspitne vežbe, čiji je on predmet bio, odgovarale su njegovim sklonostima i u isto vreme ih izazivale. Pri duhovnim vežbama, u kojima je provodio svoje dane i jedan deo svojih noći, pri svim ovim ispitivanjima savesti, posmatranjima, razmišljanjima i osvrtima, on se strasno upuštao u pakosna sitničarenja i zapetljavao se u hiljadu teškoća, protivrečnosti i spornih slučajeva. On je bio očajanje — a u isto vreme i velika nada — rukovodioca duhovnih vežbi, koga je svojim dijalektičkim besom i svojim nedostatkom za jednostavnost svakoga dana stavljao na sto muka. »Ad haec quid tu?« pitao je on kroz svoje blistave naočare... i časnom ocu koga bi saterao u tesnac ne bi preostajalo ništa drugo nego da ga pozove na molitvu da bi smirio dušu — »ut in aliquem gradum quietis in anima perveniant!«. Ali se ovaj »mir«, kad bi ga postigao, sastojao u potpunoj otupelosti sopstvenog života i iznemoglosti koja ga je pretvarala u prosto oruđe. To je bio duhovni mir koji vlada na groblju, čije je neprijatne spoljne oznake brat Nafta mogao da proučava na mnogim ispijenim licima svoje okoline, samo što njemu nikad neće poći za rukom da se do tog stepena smiri, sem da se telesno upropasti.

Činjenica da sve ove nezgode i teškoće nisu naudile njegovom ugledu kod pretpostavljenih starešina daje dokaza o njihovim visokim duhovnim kvalitetima. Sam pater provincijal pozvao ga je na kraju druge, godine njegova iskušeništva k sebi, razgovarao s njim i odobrio njegovo primanje u red. I mladi sholastičar, koji je primio četiri niža posvećenja i bio vratar, misnik, čitač i isterivač nečastivog, i koji je položio »proste« zavete i konačno pripadao udruženju — otišao je sada u visoko učilište u holandskom Falkenburgu, da se oda svojim bogoslovskim studijama.

Tada mu je bilo dvadeset godina, a tri godine docnije, pod uticajem za njega opasne klime i umnog naprezanja, njegova nasleđena bolest toliko se pogoršala da je dalji boravak tamo morao prekinuti, jer bi inače doveo svoj život u opasnost. Propljuvao je krv, i to je njegove starešine uznemirilo. Pošto je čitave nedelje lebdeo između života i smrti, tek što se malo pridigao, poslali su ga na njegovo staro mesto. U istom vaspitnom zavodu gde je bio đak, vršio je sad dužnost prefekta, nadzornika đačke trpeze i nastavnika klasičnih jezika i filozofije. Ovaj staž bio je i inače propisan, samo što se kandidat sa takve službe posle nekoliko godina po pravilu vraćao u kolegijum, da bi produžio i dovršio sedmogodišnje bogoslovske studije. To je bratu Nafti bilo uskraćeno. On je i dalje pobolevao. Lekar i starešine ocenili su da će, privremeno, za njega biti najprikladnija služba ovde u mestu, gde će raditi na čistom vazduhu sa pitomcima i baviti se poljoprivrednim poslovima. Primio je doduše prvo više posvećenje i stekao pravo da nedeljom za vreme svečanog bogosluženja peva epistole — pravo kojim se uostalom nije poslužio, pre svega zato što je bio potpuno nemuzikalan, a zatim iz razloga što je njegov bolešljivi hrapavi glas bio nesposoban za pevanje. Ali dalje od podđakona nije otišao, — nije bio ni đakon, a kamoli da bude rukopoložen za sveštenika. Pošto se krvarenje iz pluća ponavljalo, a i groznica nije htela da se izgubi, došao je o trošku reda na duže lečenje u Davos, a ono se proteglo već u šestu godinu. To i nije bilo više lečenje, za njega je malo-pomalo postala kategorična životna potreba da živi ovde na ovoj visini sa razređenim vazduhom, a boravak mu je ulepšapan time što je pomalo radio kao nastavnik latinskog jezika u gimnaziji za bolesnike ...

Sve ovo, samo još opširnije i tačnije, saznao je Hans Kastorp od samog Nafte, iz razgovora koji su vođeni u Naftinoj svilenoj ćeliji, prilikom poseta koje je preduzimao sam ili u društvu svojih suseda za stolom, u pratnji Fergea i Vezala, koje je upoznao sa Naftom, ili prilikom susreta u nekoj šetnji, kad bi zajedno s njim pešačio prema »Selu«. Sve je to doznao uzgred, u odlomcima ili u obliku povezanog pripovedanja, i ne samo što je on lično smatrao to veoma značajnim nego je bodrio i Fergea i Vezala da se i oni s tim slože, što su oni i učinili: onaj prvi, razume se, na taj način što se najpre ogradio i podsetio da su daleko od njega visokoparni razgovori (doživljaj sa pleurašokom bio je jedina stvar koja ga je podigla iznad obične svakidašnjice); ovaj drugi, naprotiv, sa očevidnim zadovoljstvom što je jednog čoveka koji je započeo u bedi poslužila sreća u njegovoj karijeri, koja je sad, svakako zato da ne bi previsoko uzleteo, po svim izgledima zastala i presahnula u bolesti koja im je bila zajednička.

Hans Kastorp je sa svoje strane sažaljevao ovaj zastoj i s ponosom i brigom pomišljao na častoljubivog Joahima koji je sa junačkim naporom raskinuo žilavo tkivo Radamantove rečitosti i pobegao svojoj zastavi za čiji se steg, kako je Hans Kastorp zamišljao, Joahim sad grčevito uhvatio podižući tri prsta desne ruke na zakletvu vernosti. I Nafta je položio zakletvu jednoj zastavi; i on je — kako je sam govorio kad je Hansu Kastorpu tumačio suštinu svoga reda — bio primljen pod jedan takav steg, ali je on, sa svojim zastranjivanjima i kombinacijama, bio njemu manje veran nego Joahim svome. Kad bi slušao negdašnjeg ili budućeg jezuita, Hans Kastorp je, kao civil i kao dete mira, još više bio uveren da se

svakome od njih dvojice mora sviđati zvanje i stalež onog drugog i da ga mora razumevati kao nešto što je njegovom sopstvenom pozivu vrlo srodno. Jer to su bili, jedno i drugo, vojnički staleži, i to u raznom pogledu: u pogledu »askeze«, kao i u pogledu starešinskog ranga, poslušnosti i španske časti. Do ove poslednje se naročito mnogo držalo u Naftinom kaluđerskom redu, koji je i sam poticao iz Španije i čiji je pravilnik za duhovne vežbe — neka vrsta pandana onom pravilniku što ga je docnije Prus Fridrih izdao za svoju pešadiju — bio sastavljen na španskom jeziku, pa se zato i Nafta u svome pričanju i poučavanju češće služio španskim izrazima. Tako je on govorio o »dos banderas«, o »dvema zastavama«, oko kojih su se kupile vojske za veliki rat: paklena i duhovna; ova poslednja u okolini Jerusalima, gde je komandovao Hristos, »capitan general« svih dobrih, — a druga u ravnici Vavilona, gde je Lucifer bio »caudillo« ili poglavica...

Zar nije zavod Jutarnja zvezda bio prava kadetska škola, čiji su pitomci, podeljeni u »divizione«, bili valjano vaspitani u duhovno-vojničkoj bienséance, — zar on nije predstavljao — ako bi se smelo tako reći — udruženje »tvrdog okovratnika« i »španske čipke«? Ideja časti i odlikovanja, koja je u Joahimovom staležu igrala tako blistavu ulogu, kako se, mislio je Hans Kastorp, jasno isticala i u ovome drugom, u kome Nafta, na žalost, zbog bolesti nije daleko doterao! Po njegovom pričanju taj je red sastavljen sav iz najčastoljubivijih oficira koji su nadahnuti samo jednom mišlju: da se odlikuju u službi. (»Insignes esse«, kaže se latinski.) Prema učenju i pravilniku osnivača reda i prvog generala, Španca Lojole, oni su učinili više i poslužili sjajnije nego svi oni koji su radili po svom zdravom razumu. Bolje reći, oni su vršili svoje delo »ex supererogatione«, preko onoga što se tražilo, jer ne samo da su se opirali pobuni mesa (»rebellioni carnis«), u čemu nisu daleko odmakli od svake prosečno zdrave ljudske pameti, nego su se borili i protiv samih začetaka čulnosti, samoživosti i ljubavi svetovnog karaktera, dakle protiv nečega što je uopšte dopušteno. Jer boriti se protiv neprijatelja, »agere contra«, dakle napadati, to je bilo nešto više i časnije nego se samo braniti (»resistere«). Neprijatelja oslabiti i slomiti! kaže se u propisima ratne službe, i njihov autor, Španac Lojola, bio je i u tome saglasan sa Joahimovim capitan general, Prusom Fridrihom i njegovim ratnim pravilom »Napadati! Napadati!« »Juriti neprijatelja u etopu!« »Attaquez donc toujours!«

Ali ono što je Naftinom i Joahimovom svetu bilo naročito zajedničko, to je bio njihov odnos prema krvi i njihova aksioma da ne treba pred njom prezati: u tome su se naročito poklapala ta dva sveta, reda i staleža. Za miroljubivo stvorenje bilo je vredno čuti kako Nafta priča o ratničkim monaškim tipovima srednjega veka koji — asketi do iznemoglosti i pri tom puni žudnje za vlašću — nisu štedeli krv, samo da bi ostvarili božju državu i svetsku vladavinu natprirodnih sila; o ratobornim hramovnicima koji su više cenili smrt u boju protiv nevernika nego smrt u postelji, i koji nisu smatrali za zločin nego za najveću slavu da čovek Hrista radi bude ubijen ili da ubija. Dobro je što Setembrini nije bio prisutan tim razgovorima! On bi inače opet predstavljao verglaša koji bi smetao i dudukao o miru, — premda se nije bunio protiv svetog nacionalnog i civilizacionog rata koji bi se vodio protiv Beča, dok se Nafta, razume se, baš prema toj njegovoj strasti i slabosti odnosio sa podsmehom i prezirom. Bar dotle dok se Italijan zagrevao takvim osećanjima, izvodio bi on u borbu hrišćansko načelo da je čovek građanin celoga sveta, i želeo da čovek može svaku zemlju nazvati otadžbinom, a isto tako ni jednu jedinu, ponavljajući oštro reč generala svoga reda Nikela: da je ljubav prema otadžbini »kuga i najsigurnija smrt hrišćanske ljubavi«.

Razume se da je Nafta ljubav prema otadžbini nazvao kugom iz svoje ljubavi prema askezi — jer šta sve nije on podrazumevao pod tom reči i šta se sve po njegovom mišljenju nije protivilo askezi i božjoj državi! Ne samo da se tome protivila privrženost porodici i

otadžbini, nego i staranje za zdravlje i život: i baš zbog te privrženosti prekorevao je humanistu kad bi ovaj dudukao o miru i sreći; on ga zbog plotske ljubavi, ašog sagpaIz, zbog ljubavi prema telesnim udobnostima, commodorum corporis, i u lice mu je govorio da je krajnja bezbožnost kad neko ma i najmanju važnost pridaje životu i zdravlju.

Iz takvih razmimoilaženja došlo je jednog dana, već uveliko pred Božić, dok su šetali po snegu, prema »Mestu« i natrag, do velikog raspravljanja o zdravlju i bolesti. Svi su u njemu učestvovali: Setembrini, Nafta, Hans Kastorp, Ferge i Vezal — svi pomalo grozničavi, a u isto vreme ošamućeni i uzbuđeni od hodanja i razgovora na visinskom mrazu, i svi bez izuzetka skloni drhtavici. Bez obzira da li je neko bio aktivniji, kao Nafta i Setembrini, ili je pretežno samo kratkim upadicama pratio razgovor, svi su se tako svojski unosili u prepirku da su često, zaboravljajući se, zastajali i stvarali grupu koja je bila živo zaposlena, koja je gestikulirala i govorila bez reda, zatvarajući prolaz, i ne osvrćući se na strane ljude koji su morali da obilaze oko njih, i koji su i sami zastajkivali, čuljili uši i sa čuđenjem osluškivali njihovo prekomerno raspravljanje.

Prepirka je upravo započela sa slučajem Karen Karstet, jadne Karen sa načetim vrhovima prstiju, koja je nedavno umrla. Hans Kastorp nije ništa znao o naglom pogoršanju njene bolesti i o njenom svršetku; inače bi rado drugarski učestvovao na njenom pogrebu — jer je i inače, po sopstvenom priznanju, voleo da ide na sahrane. Ali kako je bilo uobičajeno da se takve stvari drže u tajnosti, on je suviše kasno saznao da se Karen upokojila i da je sa nakrivljenom, kao sneg belom kapom, u zauvek horizontalnom položaju ušla u vrt svoga malog Isusa. Requiem aeternam... On je posvetio njenoj uspomeni nekoliko prijateljskih reči, što je gospodina Setembrinija pobudilo da se podsmehne Hansovom milosrđu, njegovim posetama Leili Gerngros, večito zaposlenom Rotbajnu, prepunjenoj Cimerman, hvalisavom sinu Tous les doux i izmučenoj Nataliji od Malinkrota, i da se potom zadrži na skupom cveću kojim je inženjer ukazao pobožnu pažnju ovoj neutešnoj i smešnoj bagri. Hans Kastorp je skrenuo pažnju na to da su lica kojima je ukazivana ta pažnja, izuzevši privremeno gospođu od Malinkrota i dečka Tedija, zaista umrla, na šta je Setembrini zapitao da li su zbog toga možda dostojniji poštovanja. Hans Kastorp je odgovorio da ipak postoji nešto što se može nazvati hrišćanskim respektom pred bedom. I pre nego što je Setembrini mogao da ga izvuče iz zablude, počeo je Nafta da govori o pobožnim preteranostima delotvorne ljubavi, koje je video srednji vek, o čudnim slučajevima fanatizma i ushićenja pri nezi bolesnika: kraljevske kćeri ljubile su smrdljive rane gubavaca, namerno se zaražavale gubom i dobijene guke nazivale svojim ružama; pile vodu u kojoj su prali gnojave bolesnike i posle toga izjavljivale da im nikad ništa nije bolje prijalo.

Setembrini učini kao da će da povraća. On reče da se ne gadi toliko fizičke odvratnosti ovih slika i predstava koliko užasnog ludila koje se ispoljava u takvom shvatanju aktivne ljubavi prema bližnjima. I on se uspravi, postade opet vedar i dostojanstven, i poče govoriti o novim naprednim oblicima humanitarnog staranja, o pobedonosnom suzbijanju zaraza, ističući, suprotno onim užasima, društvene reforme i tekovine medicinske nauke.

Ovim pohvalnim građanskim merama, odgovori Nafta, malo bi se pomoglo vekovima koje je on maločas naveo kao primer, i to ni jednima ni drugima: bolesnima i bednima isto tako malo kao i zdravima i srećnima, pošto se oni nisu pokazali bolećivi iz milosrđa, koliko radi spasenja svoje duše. Jer uspešnim socijalnim reformama ovi bi izgubili najvažnije sredstvo opravdanja, a oni drugi bi smatrali da im je otet njihov svetački status. Stoga je trajno održavanje siromaštva i bolesti bilo u interesu obeju strana, i ovo shvatanje je mogućno sve dotle dok se može braniti čisto religiozno gledište.

Setembrini je izjavio da je to prljavo gledište i da on smatra ispod dostojanstva da pobija ludost takvog shvatanja. Jer ideja o »svetom statusu« kao i ono što je inženjer ne baš originalno govorio o »hrišćanskom respektu pred bedom«, sve je to podvala i počiva na obmanjivanju, na pogrešnom uživljavanju i psihološkoj pogrešci. Saučešće koje ukazuje zdravi bolesnome, a koje se uzdiže do strahopoštovanja zato što zdravi ne može da zamisli kako bi on takve patnje mogao da podnese kad bi ga snašle — ovakvo saučešće je u velikom stepenu preterano, a bolesnima nimalo ne koristi. Ono je rezultat jedne greške mišljenja i uobrazilje, utoliko što zdravi svoj način doživljavanja podmeće bolesnome i zamišlja da je bolesni zdravo stvorenje koje ima da podnosi muke bolesnoga, — a to je najveća zabluda. Bolesni nije ništa drugo nego bolesnik, sa prirodom i modifikovanim načinom doživljavanja koji su svojstveni bolesniku. Bolest udesi već bolesnika tako da oni jedno s drugim mogu da iziđu nakraj. Čula smanje i izgube svoju osetljivost, dolazi do milosrdnih narkoza, do duševnih i moralnih mera, koje preduzima sama priroda u cilju prilagođavanja i olakšavanja, a sve to zdravi naivno zaboravljaju da uzmu u obzir. Najbolji primer je sav ovaj grudobolni ološ ovde gore sa svojom lakoumnošću, svojom glupošću i razvratnošću, svojim nedostatkom dobre volje za ozdravljenjem. Ukratko, kad onaj zdravi, koji je bio tako pun milosrđa prema bolesnome, i sam oboli i izgubi zdravlje, on će videti da je bolest svakako jedno posebno stanje, ali ni u kom slučaju neko počasno stanje, i da ga je on shvatio suviše ozbiljno.

Ovde je planuo Anton Karlović Ferge i počeo da brani pleurašok od uvreda i omalovažavanja. Šta, kako, zar pleurašok suviše ozbiljno shvaćen? Hvala lepo, za to će izviniti! Njegov veliki grkljan i njegov dobroćudni brk pomerali su se gore-dole, i on nije nikako dopuštao da se potcenjuje ono što je on tada pretrpeo. On je, istina, prost čovek, agent osiguravajućeg društva, i sve visoke misli su daleko od njega, — pa i ovaj razgovor je daleko iznad njegovog horizonta. Ali; kad gospodin Setembrini hoće, na primer, i pleurašok da uvrsti u ono što je kazao — one njegove paklene muke sa sumpornim smradom i sa tri nesvestice — onda neka izvini, hvala mu lepo. Tu nema ni govora o nekim smanjivanjima i milosrdnim narkozama i greškama uobrazilje, nego je to najveće krajnje nevaljalstvo pod suncem, i ko to nije iskusio tako kao on, taj ne može takav prostakluk ni —

E, e! reče Setembrini. Kolaps gospodina Fergea biće sve veći što prođe više vremena otkako ga je pretrpeo, i on će ga najzad nositi kao svetački oreol oko glave. On, Setembrini, malo ceni bolesnike koji traže da im se čovek divi. On je i sam bolestan, i ne malo, ali, bez afektiranja, on je pre sklon da se toga stidi. Uostalom, on govori bezlično, filozofski, i ono što je on napomenuo o razlikama i načinu doživljavanja kod bolesnih i zdravih, to ima svog smisla, neka se samo gospoda sete duševnih bolesti, halucinacija na primer. Kad bi neko od prisutnih, recimo inženjer, ili gospodin Vezal, večeras u sumraku, ugledao u uglu sobe svog pokojnog gospodina oca, koji ga posmatra i nešto mu govori, onda bi to za dotičnog gospodina bilo nešto strašno, doživljaj koji bi ga u najvećem stepenu potresao i zaprepastio, koji bi njegova čula i njegovu pamet poremetio i nagnao ga da smesta napusti sobu i ode lekaru za živčane bolesti. Ili možda ne bi? Ali šala je baš u tome što se gospodi to nikako ne može desiti, pošto su duševno zdravi. Kad bi im se to, međutim, desilo, onda oni ne bi bili zdravi, nego bolesni, i ne bi na to reagovali kao onaj ko je zdrav, to jest ne bi se užasnuli i pobegli, nego bi tu pojavu primili kao da je ona sasvim prirodna i upustili bi se s njom u razgovor, kao što rade oni koji haluciniraju; a verovati da za ove poslednje halucinacija znači užasavanje kao kod zdravog čoveka, to bi upravo bila pogreška uobrazilje koja može da se potkrade onome ko nije bolestan.

Gospodin Setembrini je govorio vrlo šaljivo i plastično o ocu u uglu. Svi su se morali smejati, pa i Ferge, premda je bio uvređen što se omalovažavala njegova paklena pustolovina. Humanista je sa svoje strane iskoristio uzbuđeno raspoloženje da bi i dalje objašnjavao i zastupao gledište kako ne treba poklanjati pažnju bolesnicima koji haluciniraju i uopšte manijacima: ovi se ljudi, po njegovom mišljenju, sasvim nedozvoljeno predaju svojim ćudima, i češće bi mogli da obuzdaju svoje ludilo, kao što je i sam imao prilike da vidi prilikom svojih slučajnih poseta ludnicama. Jer kad se lekar ili strano lice pojavi na pragu, onda onaj koji halucinira većinom obustavi svoje grimase, prestane govoriti i mlatarati rukama i ponaša se pristojno, dokle god zna da ga posmatraju, da bi posle toga opet nastavio. Jer ludilo u mnogo slučajeva znači bez sumnje nekontrolisano ponašanje, tako da služi kao sklonište od velikoga jada i kao zaštitna mera slabe prirode protiv preteških udara sudbine, koje takav čovek pri čistoj svesti nema hrabrosti da podnese. Ali onda bi mogao tako reći svako sebi to da dozvoli, i on, Setembrini, već je mnogu ludu bar privremeno dozvao k svesti jedino i samo svojim pogledom, time što je prema njenim budalaštinama zauzeo držanje neumoljive razboritosti...

Nafta se podrugljivo smejao, dok je Hans Kastorp svečano izjavljivao da gospodinu Setembriniju doslovce veruje sve što je kazao. Kad predstavi sebi kako se ispod brka smeškao i maloumnika uporno posmatrao hladnim razumom, onda, dabogme, poima da se jadnik morao pribrati i osvestiti, iako je, razume se, pojavu gospodina Setembrinija morao osetiti kao krajnje nepoželjnu smetnju... Ali je i Nafta posećivao duševne bolnice i on se seća jedne posete u »nemirnom odeljenju« jednog takvog zavoda. Tu je imao prilike da vidi prizore i slike pred kojima bi, dobri bože, jedva što pomogao razumni pogled i blagotvorni uticaj gospodina Setembrinija: danteovski prizori, groteskne slike užasa i muka: goli ludaci koji čuče u kupatilu, u svim pozama duševnog straha i izbezumljene ukočenosti; jedni glasno kukaju, drugi se uzdignutih ruku i razjapljenih usta grohotom smeju, i u tome smehu su se izmešali svi elementi pakla...

»Aha«, reče gospodin Ferge i dopusti sebi da podseti na svoj sopstveni smeh koji mu se oteo iz grudi prilikom pleurašoka.

Ukratko, neumoljiva pedagogika gospodina Setembrinija potpuno bi izdala pred grimasama Nemirnoga odeljenja. Za njih bi jeza religioznog strahopoštovanja bila ipak čovečnije protivdejstvo nego ona nadmena mudrovanja koja je ovde izvoleo da suprotstavi ludilu naš presvetli vitez sunca i Solomonov zamenik.

Hans Kastorp nije imao vremena da se zanima titulama koje je Nafta opet dao gospodinu Setembriniju. Ali je na brzinu stvorio odluku da prvom prilikom stvar temeljno ispita. Trenutno je svu njegovu pažnju zauzeo tekući razgovor, jer je Nafta baš toga časa sa oštrinom izlagao opšte tendencije koje su humanistu opredelile da načelno zdravlju odaje svaku čast, a bolest što je više moguće da osramoti i unizi, pri čemu je svakako ispoljio značajno i gotovo pohvalno samoodricanje, pošto je gospodin Setembrini i sam bio bolestan. Ali njegovo držanje, koje svojom neobičnom dostojanstvenošću nije nimalo uklonilo pogreške, potiče iz poštovanja i respekta pred telom, i ono bi bilo opravdano samo onda kad bi se telo još nalazilo u svom prvobitnom božanskom stanju, umesto u stanju poniženja — in statu degraditionis. Jer besmrtno stvoreno, ono se izopačavanjem prirode usled prvobitnog greha iskvarilo i postalo odvratno, smrtno i raspadljivo, i ne može se drukčije smatrati nego kao zatvor i tamnica duše, sposobno jedino da izazove osećanje stida i zabune, pudoris et confusionis sensum, kao što kaže sveti Ignjatije.

Kao što je poznato, uzviknu Hans Kastorp, ovom osećanju dao je izraza i humanista Plotin. Ali ga gospodin Setembrini, prebacivši ruku preko glave, opomenu da ne brka gledišta i da se radije ograniči na to da sluša.

Međutim je Nafta strahopoštovanje, koje je hrišćanski srednji vek odavao bedi tela, izvodio odatle što je i vera odobravala takvo gledište na mizeriju ljudskoga tela. Jer gnojavi čirevi na telu ne samo da su jasno svedočili o njegovoj nemoći, nego su odgovarali i otrovnoj pokvarenosti duše na jedan način koji je značio religiozno okrepljenje i satisfakciju za duh. Telesno zdravlje, međutim, bilo je pojava koja je zavodila na stranputicu i vređala savest, i ljudi su vanredno dobro uradili što su joj odrekli vrednost ponizivši je duboko pred bolešću. Quis me liberabit de corpore mortis huius? Ko će me osloboditi iz tela ove smrti? To je bio glas duha koji je oduvek bio glas istinske čovečnosti.

Ne, to je bio glas mraka, prema uzbuđeno izloženom mišljenju gospodina Setembrinija, glas jednoga sveta kome još nije sinulo sunce razuma i čovečnosti. Da, iako je njegovo telo puno zaraznih klica, on je sačuvao dovoljno zdrav i neokužen duh da bi se mogao na lep način odupreti klerikalnom Nafti u stvarima koje se odnose na telo, i da bi se mogao narugati duši. On je išao tako daleko da je slavio ljudsko telo kao istinski hram božji, na što je Nafta rekao da ovo tkivo nije ništa drugo nego zavesa između nas i večnosti, a to je opet imalo za posledicu da mu je Setembrini konačno zabranio upotrebu reči »čovečnost« — i tako dalje.

Sa licima ukočenim od mraza, gologlavi, gazili su svojim gumenim kaljačama čas po škriputavom i pepelom posutom snežnom pokrivaču, od koga se pešačka staza bila uzdigla, a čas su brazdali rastresite snežne mase kolskog puta. Setembrini je imao na sebi zimski kaput čiji su krajevi rukava i krzneni okovratnik od dabrovine zbog mestimično poispadalih dlaka izgledali šugavi, ali je on umeo da ga nosi elegantno; Nafta je imao crn, do članaka dug i do grla zakopčan zimski kaput koji je samo iznutra bio krznom postavljen, što se spolja nije videlo. Prepirali su se o ovim načelima kao da su u pitanju njihovi najličniji interesi, pri čemu se češće dešavalo da se nisu obraćali jedan drugome nego Hansu Kastorpu, kome bi svaki od njih izlagao i predočavao svoju stvar, ukazujući glavom ili palcem na protivnika. On je išao između njih dvojice i, okrećući glavu čas na jednu čas na drugu stranu, povlađivao sad jednom sad drugom, ili bi zastao, zabacio ukoso gornji deo tela i, gestikulirajući rukom, koja je bila u postavljenoj rukavici od jareće kože, i sam ponešto kazao, samo je to, razume se, bilo od mnogo manje vrednosti. Za to vreme su Ferge i Vezal obilazili oko njih, sad išli ispred njih, pa malo posle iza njih ili u istom redu s njima, dok saobraćaj ne bi prekinuo njihovu liniju.

Pod uticajem njihovih uzgrednih napomena, debata je prešla na stvarnije predmete. Brzo jedno za drugim i uz sve življe učešće svih raspravljalo se o problemu spaljivanja mrtvih, o telesnom kažnjavanju, mučenju i smrtnoj kazni. Razgovor o kažnjavanju batinama otpočeo je Ferdinand Vezal, i ta tema je, po mišljenju Hansa Kastorpa, pristajala izrazu njegova lica. Nikoga nije iznenadilo što se gospodin Setembrini, iskrenim rečima i pozivajući se na ljudsko dostojanstvo, izjasnio protiv te ružne metode, kako u pedagogici tako i u pravosuđu. Isto tako nije bilo nikakvo iznenađenje, ali je ipak prenerazilo izvesnom mračnom bezočnošću, što je Nafta govorio u prilog batinanja. Prema njegovom shvatanju, apsurdno je u ovom slučaju trabunjati o ljudskom dostojanstvu, jer naše pravo dostojanstvo počiva u duhu a ne u mesu, a pošto je ljudska duša isuviše sklona da čitavu svoju životnu radost crpe iz tela, onda su bolovi koji se njemu zadaju sasvim preporučljivo sredstvo da joj se zagorča uživanje u čulnosti i da se u neku ruku vrati iz mesa u duh, da bi ovaj opet zagospodario. Gledati na kažnjavanje batinama kao na nešto naročito sramno, to je prava glupost. Sveta Jelisaveta bila je od svoga ispovednika, Konrada Marburškog, do krvi išibana, usled čega je

»njena duša«, kako legenda kaže, bila »ushićena do trećeg hora«, a ona sama je jednu jadnu staricu, koja je bila isuviše sanjiva da bi se mogla ispovediti, takođe šibama izudarala. Pripadnici izvesnih redova i sekta, ’ i uopšte ličnosti sa dubljim unutrašnjim životom, sami su šibali svoje telo da bi učvrstili u sebi princip duhovnosti, i zar bi smeo neko to ozbiljno nazvati varvarskim i nečovečnim postupkom? Što je u nekim zemljama, koje hoće da su otmene, telesna kazna zakonom zabranjena, smatra se istinskim napretkom, i ukoliko je to verovanje upornije utoliko je smešnije.

Toliko se, reče Hans Kastorp, apsolutno mora priznati da u ovoj suprotnosti koja postoji između tela i duha telo otelovljava onaj zli, demonski princip... ha, ha, ono ga, dakle, otelovljava ukoliko je telo prirodni deo prirode — prirodni deo prirode, ni to nije rđavo! — i ukoliko je priroda u svojoj suprotnosti prema duhu, prema razumu, odlučno zla — mistički zla. Tako bi se moglo reći, ukoliko bi se on usudio da primeti na osnovu svoga obrazovanja i svoga znanja. Kad se prihvati takvo gledište, onda je, dakako, logično da se sa telom u tom smislu i postupa, naime da se na njega primenjuju disciplinske mere, koje bi se takođe mogle označiti kao mistički zle, ako bi se čovek ponovo usudio da nešto primeti. Da je gospodin Setembrini onoga puta kad je slabošću svoga tela bio sprečen da otputuje u Barcelonu na kongres naprednjaka, imao pored sebe svetu Jelisavetu, možda bi...

Smejali su se, i kad je humanista hteo da plane, počeo je Hans Kastorp brže-bolje da priča o batinama koje je sam jednom izvukao. U njegoboj gimnaziji bila je u nižim razredima ova kazna delimično još primenjivana, šibe su postojale, pa iako učitelji nisu mogli na njega dići ruku iz društvenih obzira, ipak ga je jednom jedan drug koji je bio jači od njega, jedan veliki klipan, vitkim prutom izbio po butinama i po cevanicama na kojima su bile samo čarape.

Osećao je veliki stid i bol, nezaboravan, upravo mističan, jecao je u sebi od sramote i suze su mu navirale od besa i uniženja. Posle je negde čitao da po zatvorima najokoreliji razbojnici, kad dobiju batine, plaču kao mala deca.

Dok je gospodin Setembrini pokrio lice obema rukama, koje su bile u vrlo pohabanim kožnim rukavicama, pitao je Nafta sa državničkom hladnoćom kako bi se drukčije mogli ukrotiti nepokorni zločinci ako ne batinama i kvrgama, što jednom kazamatu stilski sasvim odgovara. Čovečan zatvor je estetska polumera, kompromis, i gospodin Setembrini, iako ume lepo da govori, ništa se u osnovi ne razume u lepotu. Što se pak tiče pedagogike, pojam ljudskog dostojanstva, kod ljudi koji su telesnu kaznu hteli da uklone iz škole, potiče, ako je verovati Nafti, iz liberalnog individualizma građanske humane epohe, iz jednog prosvećenog apsolutizma čovekovog Ja, koji je bio već na putu da izumre i da ustupi mesto novim, manje mekušnim društvenim idejama, idejama stege i pokoravanja, primoravanja i poslušnosti, a te se ideje ne mogu sprovesti bez svete okrutnosti i one gledaju drugim očima na kažnjavanje naše lešine.

»Otud dakle izraz »perinde ac si cadaver«, podsmehnu se Setembrini; i kako je Nafta primetio da je bog naše telo zbog greha kaznio i osudio na jezivo i sramno raspadanje, i da najzad nije nikakva uvreda veličanstva ako to isto telo neki put dobije i batina, — pretlo se začas na temu o spaljivanju leševa.

Setembrini je veličao spaljivanje, njime se može izbeći sramota raspadanja, reče on veselo. Ljudi su iz praktičnih razloga i iz idealnih pobuda namerni da je otklone. Zatim reče kako i on učestvuje u pripremama za međunarodni kongres na kome će se raspravljati o spaljivanju mrtvih, a koji će se održati verovatno u Švedskoj. U planu je izložba jednog uzornog, prema svima dosad stečenim iskustvima uređenog krematorijuma zajedno sa jednim predvorjem za urne, a mogu se odatle očekivati dalji podsticaji i ohrabrenja. Sahranjivanje u zemlju — kakav nazadan i zastareo postupak obzirom na prilike novoga

doba! Proširenje gradova! Potiskivanje na periferiju takozvanih groblja koja oduzimaju prostor! Cene zemljišta! Trezveniji postupak oko sahrane usled potrebnog iskorišćavanja modernih saobraćajnih sredstava! Gospodin Setembrini je umeo o svemu tome razumno i umesno da govori. On je pravio šale na račun duboko pogruženog udovca, koji svakog dana hodočasti na grob drage pokojnice, da se s njom na licu mesta porazgovara. Takav idiličar morao bi pre svega da ima napretek najdragocenijeg životnog dobra, to jest vremena. Uostalom, masovni promet na modernim centralnim grobljima već bi mu zagorčao atavističku osećajnost. Uništenje leša vatrom — kakva čista, higijenska i dostojanstvena, čak i junačka slika u poređenju sa onom drugom gde leš ostavljaju da se bedno sam po sebi raspadne i da ga niža životna bića izjednače sa zemljom! Pa i duša, čovečja potreba za trajanjem, prolazi bolje kod novog postupka. Jer ono što je u vatri propalo, to su bili oni sastojci tela koji su uopšte promenljivi i koji su još za života bili podložni promeni usled metabolizma; naprotiv, oni sastojci koji su u tome proticanju najmanje učestvovali i koji su čoveka gotovo bez promene pratili kroz njegovo odraslo doba, bili su u isto vreme najotporniji prema vatri i od njih se stvorio pepeo, tako da oni koji i dalje ostaju u životu pokupe sa pepelom ono što je u pokojniku bilo neprolazno.

»Vrlo lepo«, reče Nafta; »o, vrlo, vrlo fino kazano. Čovekov neprolazni deo, pepeo.«

Ah, razume se, Nafta bi hteo da zadrži čovečanstvo u njegovom iracionalnom položaju prema biološkim činjenicama, on ostaje na primitivnom religioznom stepeniku na kome smrt znači užas i na kome je ona obavijena grozom na tako tajanstven način da je čistom razumu bilo zabranjeno da se zabavi ovim fenomenom. Kakvo varvarstvo! Strahovanje od smrti potiče iz epoha najniže kulture kada je nasilna smrt bila pravilo, i ono što je u samom delu bilo jezivo spojilo se u ljudskom osećanju za duga vremena sa mišlju o smrti. Ali, zahvaljujući razvitku opšte nauke o zdravlju i učvršćivanju lične sigurnosti, prirodna smrt sve više postaje normom, i modernom radnom čoveku misao o večnom miru posle korisno utrošene snage ne čini se ni najmanje strašna, nego pre prirodna i poželjna. Ne, smrt nije ni užas ni misterija, ona je nedvosmislena, razumna, fiziološki potrebna i dobrodošla pojava, i razmišljati o njoj duže nego što priliči, znači pljačkati život. Stoga je u planu predviđeno i to da se pored onog uzornog krematorijuma i njegovog predvorja za urne, dakle pored »dvorane smrti«, sagradi jedna »dvorana života«, u kojoj bi se ujedinili arhitektura, slikarstvo, vajarstvo, muzika i poezija da bi misao onoga koji i dalje živi skrenuli sa doživljaja smrti, sa tupe tuge i nedelatne žalosti na dobre strane života.

»Samo što pre!« rugao se Nafta. »Samo neka pazi da ne pretera u tom kultu smrti, da ne ode predaleko u svečanom raspoloženju pred tako jednostavnom činjenicom bez koje, dakako, ne bi bilo uopšte ni slikarstva, ni vajarstva, ni muzike, ni poezije.«

»Dezertira k zastavi«, reče Hans Kastorp sanjalački.

»Vi se, inženjeru, ne izražavate jasno«, odgovori mu Setembrini, »i po tome se vidi da vaša misao zaslužuje ukor. Doživljaj smrti mora da bude doživljaj života, inače su to nečista posla.«

»Da li će u »dvorani života« biti i skarednih simbola, kao na nekim antičkim mrtvačkim kovčezima?« upita Hans Kastorp ozbiljno.

Svakako će biti masne paše za čula, utvrdi Nafta. Prema klasičnom ukusu zablistaće telo u mramoru i uljanoj boji, grešno telo koje su izbavili od raspadanja, a to ne može nikoga začuditi, pošto ga od prevelike nežnosti ne daju više ni šibati..,

Ovde je Vezal upao sa temom o mučenju; i ona je pristajala izrazu njegova lica. Mučenja za vreme saslušavanja — šta o tome gospoda misle. On, Ferdinand, uvek je voleo da na svojim poslovnim putovanjima iskoristi priliku i da u starim kulturnim mestima razgleda one

skrivene kutke gde se nekad primenjivao takav način ispitivanja savesti. Njemu su poznata mučilišta Nirnberga i Regensburga, on ih je radi svog obrazovanja detaljnije razgledao. Tamo se, za ljubav duše, sa telom vrlo nemilosrdno postupalo i mudro su izmišljane svakojake muke. Ni dernjave nije bilo. U otvorena usta nabiju krušku, famoznu krušku koja već sama po sebi nije bila neka đakonija — i onda su mogli u tišini da rade ovoj posao...

»Porcheria«, gunđao je Setembrini.

Svaka čast kruški i celom tom mirnom poslovanju, reče Ferge, ali po njegovom mišljenju ni onda nije niko mogao izmisliti nešto svirepije od opipavanja pleure.

To je urađeno da bi ozdravio!

Prolaznu bezdušnost opravdavala je ne manje okorela duša, povređena pravičnost. A drugo, mučenje je bilo samo rezultat intelektualnog napretka.

Nafta očevidno nije pri čistoj svesti.

Ali ne, nije njegov duh pomućen. Gospodin Setembrini je prijatelj lepe književnosti i trenutno nema pregled srednjovekovne istorije pravnog postupka. Ona je u stvari bila proces naprednog racionalizovanja i to tako da je malo-pomalo, na osnovu zaključaka razuma, bog bio uklonjen iz pravosuđa. Božji sud je otpao, jer se moralo primetiti da jači pobeđuje ako i nije u pravu. Ljudi kao što je gospodin Setembrini, sumnjala, kritičari, zapazili su to i uspeli da se mesto starog naivnog pravnog postupka zavede inkvizitorski proces, koji se nije više pouzdavao u posredovanje božje u korist istine nego išao za tim da sam optuženik prizna istinu. Nema presude bez priznanja — treba samo oslušnuti šta se još i danas u narodu govori: po njegovom dubokom instinktu presuda se oseća kao nezakonita, ma koliko lanac dokaza bio zatvoren, ako nema priznanja. Kako doći do njega? Kako izvan golih simptoma i gole sumnje dokučiti istinu? Kako jednom čoveku koji ju je zatajio i uskratio zaviriti u srce i mozak? Ako je duh bio zao, onda nije ostajalo ništa drugo nego se obratiti telu kome se moglo doskočiti. Razum je naređivao da se uvede mučenje kao sredstvo da se dođe do neophodnog priznanja. A onaj ko je tražio i uveo proces sa priznanjem, to je bio gospodin Setembrini, on, dakle, snosi odgovornost za mučenje.

Humanista zamoli ostalu gospodu da u to ne veruju. To su đavolske šale. Kad bi sve bilo onako kako prikazuje gospodin Nafta, kad bi zaista razum bio pronalazač grozota, onda bi to samo bio dokaz koliko je i njemu u svako doba preko potreban oslonac i prosvećenost, i kako obožavaoci prirodnog instinkta malo razloga imaju za svoj strah da bi stvari na zemlji mogle ikad suviše pametno da se svršavaju! Ali je predgovornik sigurno pogrešio.

Onaj pravosudni dokaz ne može se već zato pripisati razumu što je njegov prauzrok bila vera u pakao. Treba pogledati muzeje i sobe u kojima su vršena mučenja: sva ta štipanja, rastezanja, zavrtanja i prljenja očevidno su potekla iz detinjski zaslepljene mašte, iz želje za pobožnim podražavanjem onoga što se dešava u mestu večnih muka na onom svetu. Sem toga, zlikovcu se htelo čak i pomoći. Zamišljalo se da se njegova jadna duša i sama bori i da hoće da prizna, a samo se meso, kao princip zla, suprotstavlja njegovoj dobroj volji. Verovalo se da mu upravo uslugu čine što njegovo meso mukama lome. Asketsko ludilo...

Da li su i stari Rimljani imali takve predrasude?

Rimljani? Ma che! Međutim, i oni su znali za mučenje u kaznenim postupcima.

Logička zabuna... Hans Kastorp pokuša da pređe preko nje, ubacujući u debatu — samouvereno i kao da je to njegova stvar da upravlja takvim razgovorom — problem smrtne kazne. Mučenje je bilo ukinuto, premda su istražne sudije imale još dosta načina da optuženoga slome. Ali smrtna kazna izgleda besmrtna, bez nje se ne može. Najcivilizovaniji narodi su je zadržali. Francuzi su sa svojim progonstvima imali vrlo rđavo iskustvo. Ljudi

nisu prosto znali šta praktički da urade sa izvesnim čoveku sličnim stvorenjima, sem da ih za glavu skrate.

To nisu nikakva »čoveku slična stvorenja«, poučavao ga je gospodin Setembrini. To su isti takvi ljudi kao on, inženjer, i kao sam govornik što je, samo su slabe volje i žrtve pogrešnog društvenog uređenja. I onda je pričao o jednom teškom zločincu, o jednom mnogostrukom ubici, koji je pripadao onome tipu što ga državni tužioci u svojim pledoajeima nazivaju »poživotinjenim«, »zverom u ljudskom obliku«. Taj čovek je zidove svoje ćelije ispisao stihovima. I oni nisu bili nimalo rđavi,. ti stihovi — bili su mnogo bolji od onih što ih svakako ponekad sastavljaju i državni tužioci.

To baca čudnu svetlost na umetnost, odvrati Nafta. Ali inače nije ni u kom pogledu značajno.

Hans Kastorp je očekivao da će se gospodin Nafta izjasniti za smrtnu kaznu. Nafta je, reče on, isto tako revolucionaran kao i gospodin Setembrini, samo što je on revolucionaran u konzervativnom smislu; on je revolucionar koji želi da se održi staro stanje.

Svet će, smeškao se samouvereno gospodin Setembrini, preko revolucije antihumanog vraćanja na staro, mirno preći na dnevni red. Gospodin Nafta više voli da sumnjiči umetnost nego da prizna da ona i najvećeg bednika preobražava u čoveka. S takvim fanatizmom nemoguće je zadobiti mlade ljude koji traže svetlost. Tu skoro osnovana je međunarodna liga koja ima za cilj zakonsko ukidanje smrtne kazne u svim kulturnim zemljama. Gospodin Setembrini ima čast da joj pripada. Pozornica njenog prvog kongresa još nije određena, ali čovečanstvo može sa razlogom očekivati da će govornici koji će tom prilikom uzeti reč biti dobro naoružani argumentima! I on je navodio argumente, pored ostalih i taj argument što se uvek može desiti pravnička greška, pravno ubistvo, kao i onaj drugi: da nikad ne treba izgubiti nadu da će se čovek popraviti. Citirao je čak »osveta je moja« i dokazivao da država, ako joj je stalo do oplemenjavanja a ne do nasilja, ne sme vršiti odmazdu; odbacivao je pojam »kazne«, kao što je sa gledišta naučnog determinizma pobijao pojam »krivice«.

Posle toga su »mladi ljudi koji traže svetlost« morali gledati kako Nafta redom zavrće šiju svim ovim argumentima. On se smejao što filantrop zazire od krvi i što odaje toliko poštovanje životu, tvrdeći sa svoje strane da ovo poštovanje pojedinačnog života odgovara najprimitivnijem malograđanskom strahovanju za život, ali u iole strasnijim prilikama, čim se pojavi jedna jedina ideja koja ide dalje od ideje »sigurnosti«, nešto nadlično, nadindividualno — a samo je to stanje dostojno čoveka, dakle jedino u višem smislu normalno stanje — pojedinačni život se u sva vremena, bez okolišenja, ne samo žrtvovao višoj misli, nego je sama individua dragovoljno, bez predomišljanja stavljala glavu u torbu. Filantropija njegovog poštovanog protivnika, reče on, radi na tome da se životu oduzmu svi teški akcenti, akcenti puni smrtne zbilje; a i sa determinizmom svoje takozvane nauke ide ona ka uškopljavanju života. Međutim, istina je to da determinizmom pojam krivice ne samo da nije uklonjen, nego je postao još teži i jeziviji.

To nije rđavo. Možda bi on hteo da se nesrećna žrtva društva oseti istinski kriva i da iz ubeđenja pođe na gubilište.

Svakako. Zločinac je svestan svoje krivice, kao i samog sebe. On je takav kakav je, i ne može i neće da bude drukčiji, i u tome je baš njegova krivica. Gospodin Nafta je premestio krivicu i zaslugu iz empiričnog sveta u metafizički. U činu, u radnji, ima dakako determinacije, tu nema slobode, ali je ima u biću. Čovek je onakav kakav je hteo da bude i neće prestati da bude ono što hoće, dok god postoji; on je ubijanje voleo više nego sopstveni život i prema tome ga ne plaća suviše skupo svojim životom. On ne mari da umre pošto je zadovoljio svoju najveću želju.

Najveću želju?

Najveću.

Slušaoci su stiskali usne. Hans Kastorp je kašljucao. Vezal je iskrivio donju vilicu. Gospodin Ferge je uzdisao. Setembrini primeti učtivo:

»Vidi se da ima jedna vrsta uopštavanja koja predmetu daje ličnu boju. Zar biste vi želeli da ubijate?«

»To se vas ne tiče. Ali da sam to učinio, ja bih se u lice smejao humanitarnom neznanju koje bi htelo sve do moje prirodne smrti da me hrani sočivom. Nema nikakvog smisla da ubica nadživi ubijenoga. Oni su, u četiri oka, nasamo, kao što su nasamo dva bića u drugoj srodnoj prilici, jedno koje trpi i drugo koje radi, podelili jednu tajnu, koja ih zauvek vezuje. Oni pripadaju jedno drugom.«

Setembrini je hladno priznao da mu nedostaje organ za ovaj misticizam smrti i ubijanja, i da ne žali što ga nema. Ništa nema protiv religioznih talenata gospodina Nafte — on je tu nesumnjivo u preimućstvu — ali on konstatuje da mu na tom ne zavidi. Nesavladljiva potreba za čistotom udaljuje ga od sfere gde se bedi ukazuje čast, očevidno ne samo u fizičkom nego i u duševnom pogledu, čast o kojoj je maločas govorila neiskusna mladost; ukratko, od sfere gde vrlina, razum i zdravlje ništa ne vrede i gde se porok i bolest tako mnogo uvažavaju.

Nafta je potvrdio da vrlina i zdravlje zaista nisu religiozna stanja. Velika je korist, reče on, ako se jasno utvrdi da religija uopšte nema posla sa razumom i moralom. Jer, dodade on, ona nema nikakva posla sa životom. Život počiva na osnovama i uslovima koji spadaju delimice u nauku o saznanju, a delimice u moralnu oblast. Oni prvi zovu se vreme, prostor, uzročnost, ovi poslednji moral i razum. Sve ovo je religioznom biću ne samo strano i ravnodušno, nego čak i neprijateljski suprotno; jer to baš i jeste ono što sačinjava život, takozvano zdravlje: krajnje ćiftinstvo i malograđanstvo. Apsolutna, i to apsolutno genijalna suprotnost svemu tome — jeste religiozni svet. Uostalom, on, Nafta, neće potpuno da ospori sferi života mogućnost genija. Ima u tome malograđanstvu, koje toliko ceni život, i impozantne sklonosti ka čestitosti, postoji jedno filistarsko veličanstvo, koje bi se moglo smatrati dostojnim poštovanja, uz napomenu da ono u svom raskoračenom stavu, s rukama na leđima i s isturenim grudima, znači ovaploćenje bezboštva.

Hans Kastorp podiže kažiprst, kao u školi. On, reče, ne želi da se zameri nijednoj strani, ali ovde je očevidno govor o napretku, o ljudskom napretku, dakle u neku ruku o politici, govorničkoj republici i civilizaciji obrazovanog Zapada, i zato misli da se razlika ili, ako gospodin Nafta po svaku cenu hoće suprotnost između života i religije, objašnjava vremenom i večnošću. Jer napretka ima samo u vremenu; u večnosti ga nema, kao što nema ni politike ni govorništva. Tamo se leži u božjem krilu, zavaljene glave i zatvorenih očiju. I, konfuzno izražvno, u tome se sastoji razlika između religije i morala.

Naivnost njegovog izražavanja, reče Setembrini, nije toliko podozriva koliko njegovo zaziranje od sukoba i njegova sklonost da čini ustupke đavolu.

No, o đavolu su već davno diskutovali, gospodin Setembrini i on, Hans Kastorp. »O Satana, o ribellione!« kome je to đavolu on činio ustupke? Đavolu pobune, rada i kritike ili onom drugom? Čovek je u životnoj opasnosti, — đavo i desno i levo, kako do đavola da se izvuče!

Stanje stvari, reče Nafta, kako želi da ga vidi gospodin Setembrini, nije na ovaj način tačno prikazano. Presudno je u njegovoj slici sveta to što on od boga i đavola stvara dve različite ličnosti ili dva različita principa, i »život«, uostalom po strogo srednjovekovnom uzoru, stavlja između njih kao sporni predmet. U stvari, oni su jedno isto i suprotstavljaju se

zajednički životu, malograđanskom shvatanju života, etici, razumu, vrlini, — kao religiozni princip koji zajednički predstavljaju.

Kakva odvratna zbrka — che guazzabuglio proprio stomachevole! uzviknu Setembrini. Dobro i zlo, svetinja i zločin, sve izmešano! Bez rasuđivanja! Bez volje! Bez sposobnosti da se odbaci ono što je za odbacivanje! Zna li gospodin Nafta šta on poriče kad pred mladim slušaocima ujedno trpa boga i đavola i u ime toga zbrkanog dvojstva poriče etički princip! On poriče — odvratno je i reći — vrednost — svako merilo vrednosti. Lepo, nije, dakle, bilo ni dobra ni zla, nego je postojao samo jedan moralno nesređeni svet! Nije bilo ni pojedinca sa njegovim kritičkim dostojanstvom, postojala je samo jedna zajednica koja je sve proždirala i izjednačavala, i mistična propast u njoj! Individua...

Divno je to što se gospodin Setembrini opet smatra za individualistu! Da bi to bio, morao bi znati razliku između morala i sreće, pošto kod našeg gospodina iluminata i moniste apsolutno nije slučaj. Gde se glupo pretpostavlja da je život sam sebi svrha i gde se ne pita da li on povrh toga ima svoj smisao i cilj, tu vlada plemenska i socijalna etika, moral kičmenjaka, ali tu nema individualizma, koji je jedino na svome mestu u oblasti religioznosti i mističnosti, u takozvanom »moralno nesređenom svetu«. Šta je upravo i šta hoće ta moralnost gospodina Setembrinija! Ona je vezana za život, prema tome isključivo utilitaristička, neherojska do te mere da izaziva sažaljenje. Njen cilj je da ljudi pored nje ostare i da budu srećni, bogati i zdravi, i to je sve. Ovo ćiftinstvo razuma i rada važi njemu kao etika. Što se tiče njega, Nafte, on dopušta sebi ponovo da je okarakteriše kao bednu malograđansku koncepciju života.

Setembrini je zamolio za umereniji ton, ali je i njegov sopstveni glas bio strasno uzbuđen kad je rekao da je nepodnošljivo što gospodin Nafta stalno govori o »malograđanskoj koncepciji života« u jednom, bog bi znao zašto, aristokratski prezrivom tonu, kao da bi suprotpost — a zna se šta je suprotnost života — bila nešto daleko otmenije!

Nove reči — nove teme! Sad se povela reč o otmenosti, o aristokratiji! Uzbuđen i iznuren od mraza i tolikih problema, Hans Kastorp, nesiguran i onda kad se tiče razumljivosti i grozničave odvažnosti njegovog sopstvenog načina izražavanja, priznade, usnama koje su se teško pokretale, da je on smrt oduvek zamišljao u štirkanom naboranom španskom okovratniku ili, u svakom slučaju, u maloj uniformi, sa ukrućenim kolirom; život, naprotiv, sa običnom modernom malom krutom kragnom... Međutim, i sam se uplašio od svojih bunovno-sanjalačkih i za društvo neprikladnih reči i poče uveravati kako nije hteo to da kaže. Ali zar se ne dešava da ima ljudi, izvesnih tipova, koje ne možemo sebi predstaviti kao mrtve, i to zbog toga što su nekako naročito jednostavni! Hoću da kažem: da u tolikoj meri daju utisak ljudi sposobnih za život kao da nikad ne mogu umreti, kao da nisu dostojni da ih smrt posveti.

Gospodin Setembrini misli da se ne vara u pretpostavci da je Hans Kastorp sve ovo kazao samo zato da mu se protivreči. Mladi čovek naći će ga uvek spremna da mu pomogne pri odbrani duše od takvih iskušenja. »Sposobnih za život«, kaže on? I upotrebljava tu reč u prezrivom smislu? »Dostojnih života!« Tu reč neka upotrebi za ono što je hteo reći — i pojmovi će da mu se spoje u istinit i lep sklad. »Biti dostojan života«: ta misao izaziva odmah drugu — »biti dostojan ljubavi«, tako prisnu i srodnu onoj prvoj da se može slobodno reći da je samo ono što je istinski dostojno života zaista dostojno i da se voli. A oboje zajedno, biti dostojan života, dakle i ljubavi, sačinjava ono što se zove otmenost.

Po mišljenju Hansa Kastorpa, to je divno rečeno i vredno je najveće pažnje. Gospodin Setembrini ga je, reče, sasvim zadobio svojom plastičnom teorijom. Jer, neka govori ko šta hoće — a nešto bi se ipak dalo reći, da je bolest, na primer, naglašeno stanje života, i da

prema tome ima nečeg svečanog u sebi — toliko je izvesno da bolest znači isticanje telesnog, da čoveka u neku ruku potpuno vraća i upućuje na njegovo telo, i na taj način ubija čovekovo dostojanstvo, unižavajući ga time što mora da misli samo na telo. Bolest je, dakle, nečovečna.

Bolest je u najvećoj meri čovečna, usprotivi se odmah Nafta; jer biti čovek znači biti bolestan. U stvari čovek je suštinski bolestan, ali ga upravo bolest čini čovekom, i ko hoće da ga učini zdravim i da ga navede da sklopi mir sa prirodom, »da se vrati prirodi« (iako nikad u stvari nije bio prirodan), taj, kao i sva ova današnja propaganda što propoveda preporod, sirovu biljnu ishranu, vazdušne banje, sunčana kupanja i tako dalje, dakle svako ugledanje na Rusoa — ne teži ni za čim drugim nego da čoveka obeščoveči i poživotinji... Čovečnost? Otmenost? Čovek je biće koje je u velikom stepenu odvojeno od prirode i koje se oseća u velikoj meri kao njena suprotnost, i ono što ga ispred sveg ostalog organskog života odlikuje — to je duh. U duhu, dakle, u bolesti, leži dostojanstvo čovekovo i njegova otmenost; on je, jednom reči, utoliko više čovek ukoliko je bolesniji, i genije bolesti je čovečanskiji od genija zdravlja. Čudna je stvar da neko ko izigrava čovekoljupca zatvara oči pred takvim osnovnim istinama čovečnosti. Gospodin Setembrini je naprednjak na jeziku. Kao da se za napredak, ukoliko ga ima, nema da zahvali jedino bolesti, to znači geniju — koji nije ništa drugo nego bolest. Kao da zdravi nisu u sva vremena živeli od tekovina bolesti! Bilo je ljudi koji su se svesno i hotimice razbolevali i ludeli da bi za čovečanstvo izvojevali saznanja, koja će se pretvoriti u zdravlje, pošto su prethodno stečena ludilom. Međutim, posle te herojske žrtve, ta saznanja i njihove blagodeti nisu više bili uslovljeni bolešću i bezumljem. To je prava smrt na krstu...

Aha, nekorektni jezuito, sa tvojim kombinacijama i tvojim tumačenjem smrti na krstu! — pomisli Hans Kastorp. Vidi se zašto nisi postao pater, joli jesuite à la petite tache humide! Rikni sad, lave! obrati se on u mislima gospodinu Setembriniju. I ovaj je »riknuo«, izjavivši da je sve što Nafta tvrdi, opsena, izvrtanje, zbrka. »Recite«, viknu on svome protivniku, »recite, sa odgovornošću vaspitača, kažite otvoreno pred ovim mladim ljudima koji rado primaju pouku da je duh — bolest! Zaista, vi ćete im na taj način uliti veru u duh i ohrabriti ih! Objavite, sa druge strane, da su bolest i smrt otmeni, a zdravlje i život prosti — to je najsigurnija metoda da učenike oduševite za službu čovečnosti! Daverro é criminoso!« I kao pravi vitez branio je on plemstvo zdravlja i života, ono plemstvo koje je čoveku priroda podarila i koje nema potrebe da se uznemiruje zbog duha. Oblik! reče on, a Nafta reče nadmeno: »Logos!« Ali onaj drugi, koji nije hteo ništa da zna o logosu, reče »razum!«, dok je čovek logosa branio »patnju«. Nastala je zbrka. »Objekt!« govorio je jedan, a drugi »Subjekt!« Najzad je bilo govora čak i o »umetnosti« s jedne strane i o »kritici« s druge strane, pa ponovo o »prirodi« i »duhu« i o tome šta je otmenije, o »aristokratskom problemu«. Ali pri tom nije bilo nikakvog reda ni razbistravanja pojmova, čak se nije razabiralo šta koji zastupa i za šta se bori; jer ne samo da se sve sudaralo, nego se i pobrkalo, i ne samo da su jedan drugom protivrečili, nego i sami sebi. Setembrini je dosta često uzdizao »kritiku«, iako je u tom času kao plemeniti princip isticao suprotnost njenu, a to je trebalo da bude |»umetnost«; i dok je Nafta više puta istupao kao branilac »prirodnog instinkta« protiv Setembrinija, koji je u prirodi video »glupu silu«, factum et fatum, pred kojim razum i čovekov ponos ne smeju da ustuknu, dotle se onaj ušančio na strani duha i »bolesti«, gde se jedino mogu naći plemenitost i čovečnost, a ovaj drugi se izmetnuo u advokata prirode i njenog plemstva zdravlja, zaboravljajući potpuno na emancipaciju. Diskusija o »objektu« i o »subjektu« nije bila manje zapletena; zbrka, koja uostalom nikako nije prestajala, bila je sad tako očajna i potpuna da niko više nije znao ko je upravo od njih

dvojice pobožan čovek a ko slobodouman mislilac. Nafta je opštrim rečima zabranio gospodinu Setembriniju da se naziva »individualistom«, jer poriče suprotnost boga i prirode, a problem čoveka, unutarnji sukob čovekov, shvata jedino kao sukob interesa pojedinca i zajednice; opredelio se, dakle, za građanski moral, koji je vezan za život i koji ima život za cilj, koji bez imalo herojstva ima u vidu samo korist i u ciljevima države otkriva moralni zakon; on međutim, Nafta, svestan toga da se unutarnji problem čovekov zasniva na sukobu čulnog i natčulnog, zastupa istinski, mistični individualizam, i zato je on u stvari čovek slobode i subjekta. Ali, ako je on odista to, pomisli Hans Kastorp, kako se onda to slaže sa »anonimnošću i zajednicom«, — da primera radi istakne odmah samo jednu nesaglasnost? Kako se to, dalje, slaže sa značajnim predmetima kojih se dotakao u razgovorima sa ocem Unterpertingerom o »katolicizmu« državne filozofije Hegelove, o unutarnjoj vezi pojmova »politički« i »katolički« i o kategoriji objektivnog, koju oni zajednički stvaraju? Zar državna politika i vaspitanje nisu oduvek bili naročito polje rada jezuitskog reda? I kakvo vaspitanje! Gospodin Setembrini je zaista bio revnostan pedagog, revnostan do te mere da je mogao smetati i biti dosadan, ali, u pogledu asketstva koje prezire svoje ja, njegovi principi se uopšte nisu mogli takmičiti sa Naftinim. Neograničeno zapovedanje! Gvozdena disciplina! Primoravanje! Poslušnost! Teror! To je moglo imati bez sumnje i svoje dobre strane, ali tu se vodilo slabo računa o dostojanstvu pojedinca koje polaže pravo na kritiku. To su bili egzercirni propisi Prusa Fridriha i Španjolca Lojole, pobožni i okrutni do krvi; samo, čovek se morao zapitati kako je Nafta uopšte dospeo do te krvave bezuslovnosti, pošto je priznao da ne veruje ni u kakvo čisto saznanje i ni u kakva naučna ispitivanja bez hipoteze, ukratko, da ne veruje u istinu, objektivnu, naučnu istinu, — a otkriti tu istinu, za Lodovika Setembrinija je najviši zakon ljudskog morala. To je bilo pobožno i strogo shvatanje od strane gospodina Setembrinija, dok je od Nafte nehatno i nemoralno što istinu dovodi u vezu sa čovekom i izjavljuje da je istina ono što je čoveku korisno! Zar to nije upravo buržoasko shvatanje i filistarski utilitarizam, kad se istina na takav način hoće da učini zavisnom od čovekovog interesa? Pravo uzevši, to nije bila stroga objektivnost, bilo je u tome više slobode i subjektivizma nego što je Nafta želeo, — premda je, dakako, na sasvim sličan način, bilo »politike« i u Setembrinijevoj formuli: sloboda je zakon ljubavi prema bližnjemu. To očevidno znači vezati slobodu, kao što je Nafta vezao istinu: vezati je za čoveka. Setembrini se tu pokazao bez svake sumnje više pobožan nego slobodan, međutim, ta se razlika lako gubila pri ovako postavljenim definicijama. Ah, taj gospodin Setembrini! Nije on uzalud bio književnik, unuk jednog političara i sin jednog humaniste. On se sa puno plemenitosti oduševljavao kritikom i lepotama emancipacije i pevušeći presretao devojke na ulici, dok je oštri, mali Nafta bio vezan krutim zavetom. Pa ipak je Nafta bio skoro razvratan od preteranog slobodoumlja, a onaj drugi, ako hoćete, budala vrline. Gospodin Setembrini se pribojava »apsolutnog duha« i želi po svaku cenu da identifikuje duh sa demokratskim napretkom, užasavajući se od verske razuzdanosti vojnički nastrojenog Nafte, koja trpa na istu gomilu boga i đavola, svetinju i zlodelo, genija i bolest, i koja ne poznaje ni kriterijume vrednosti, ni sud razuma, ni volju. Ko je upravo bio slobodan, ko pobožan, šta je određivalo pravo stanje i pravi položaj čoveka: da li propadanje — u isto vreme raspusno i asketsko — u zajednici koja sve proždire i izjednačuje ili »kritički subjekt« kod koga se sukobljavaju lakoumnosti i stroga građanska vrlina? Ah, principi i gledišta stalno su se sukobljavali, unutarnjih protivrečnosti bilo je napretek, i našem junaku bilo je vanredno teško da se u svojoj civilnoj odgovornosti opredeli između suprotnih mišljenja. Štaviše bilo mu je isto toliko teško da ta mišljenja, kao preparate, drži odvojeno i čisto, tako da je dolazio u veliko iskušenje da se strmoglavi u Naftinu »moralno nesređenu vasionu«. Bila je to opšta

izukrštanost i ispreturanost, velika zbrka, i Hansu Kastorpu se činilo da bi protivnici bili manje ogorčeni da im ta zbrka za vreme prepirke nije pritiskivala dušu.

Ispeli su se svi zajedno do Berghofa, a onda su trojica njih koji su tu stanovali ispratili Naftu i Setembrinija do njihove kućice. Tu su još dugo stajali u snegu dok su se Nafta i Setembrini prepirali, kao što već umeju pedagozi — Hansu Kastorpu je to bilo poznato — a i zato da bi ostavili pozitivan utisak na njegov mladi duh, koji je bio željan istine. Za gospodina Fergea, to su bile suviše visoke teme, kao što je više puta dao na znanje, dok se Vezal pokazao malo zainteresovan otkako se nije govorilo o batinama i mukama. Hans Kastorp, oborivši glavu, bušio je štapom sneg i razmišljao o velikoj zbrci.

Najzad su se rastali. Nije se moglo večito stajati, a razgovoru nikad kraja. Trojica berghofskih gostiju krenuše opet svome domu, a dvojici pedagoških protivnika nije ostalo ništa drugo nego da zajedno uđu u kućicu: jedan u svilenu ćeliju, a drugi u humanističku sobicu sa stajaćim pultom i bocom za vodu. Dotle se Hans Kastorp uputio u svoju balkonsku lođu; uši su mu bile pune zbrke i borbene vike ove dve vojske koje su se, nadirući od Jerusalima i Vavilona, pod dos banderas, sudarile u haotičnom bojnom metežu.

SNEG

Pet puta na dan čulo se za sedam stolova jednodušno negodovanje zbog meteoroloških prilika ovogodišnje zime. Svi su bili mišljenja da ona, kao planinska zima, vrlo slabo ispunjava svoje dužnosti, da svoju klimatsku lekovitost, zbog koje se pročuo ovaj kraj, ne ispoljava ni izdaleka u onoj meri kako su to prospekti obećavali, kako su bili navikli stari posetioci i kako su to novajlije očekivale. Zabeleženi su ogromni gubici u suncu, u sunčanom zračenju, ovom važnom činiocu lečenja, bez čije se saradnje ozdravljenje neminovno mora odužiti... I ma kakvo da je bilo mišljenje gospodina Setembrinija o iskrenosti sa kojom su planinski gosti nastojali da ozdrave i da se vrate iz »doma« u ravnicu, oni su u svakom slučaju tražili svoje pravo i očekivali da budu zadovoljeni za svoj novac, za novac koji su za njih uplaćivali njihovi roditelji i njihovi muževi, pa je razumljivo što su negodovali u svojim razgovorima za stolom, u liftu, u predvorju. I glavna uprava je smatrala za svoju dužnost da pomogne u ovoj situaciji i da naknadi štetu. Nabavljen je novi aparat za »veštačko visinsko sunce«, pošto dva aparata, koje su već imali, nisu više bili dovoljni za one goste koji su želeli da preplanu pa makar i pomoću elektriciteta. Mladim devojkama i ženama to je lepo stajalo, a muškarcima, uprkos horizontalnom načinu života, davalo divan sportski i osvajački izgled. Da, ovaj izgled je donosio i stvarne koristi; žene, mada im je bilo potpuno jasno da je ta muževnost tehničko-kozmetičkog porekla, bile su ipak dovoljno glupe ili lukave, dovoljno zaslepljene opsenom, da se dadu njome zaneti i da je prime na ženski način. »Bože!« reče gospođa Šenfeld — jedna riđokosa bolesnica sa crvenim očima, koja je došla iz Berlina — »bože!« reče ona uveče, u dvorani, jednom kavaljeru dugih nogu i upalih grudi, koji je na svojoj posetnici nazvao sebe »aviateur diplômé et enseigne de la marine allemande« i bio snabdeven pneumotoraksom, na ručak dolazio u smokingu, a uveče ga opet skidao, tvrdeći da je takav propis kod mornarice — »bože!« reče ona gledajući požudno u enseigne-a, »kako ste divno preplanuli od visinskog sunca! Izgledate kao lovac na orlove, pravi ste vrag!« — »Pričuvaj se, nimfo!« šapnu joj on u liftu na uho, tako da ju je prošla jeza, »platićete mi za te vaše zavodljive poglede!« I preko balkona, pored staklenih pregrada, dospeo je vrag i lovac na orlove do svoje nimfe...

Pa ipak je mnogo nedostajalo da bi se veštačko sunce osetilo kao istinska naknada za pravunebesku svetlost u kojoj je ova godina oskudevala. Dva ili tri lepa sunčana dana u mesecu, koji su svojim dubokim baršunastim plavetnilom zaista zračili iza belih vrhova, bili puni dijamantskog svetlucanja i svojom dragocenom toplinom žarili vrat i lica ljudi, rasturajući sivinu magle i njenu gustu koprenu, — dva ili tri takva dana u toku čitavih nedelja, to je bilo suviše malo za duševno stanje ljudi, čija je sudbina davala pravo na izuzetnu utehu i koji su se u dnu duše pozivali na neku vrstu pogodbe, prema kojoj su se oni odrekli radosti i muka onog sveta u ravnici, da bi im bio zajamčen jedan doduše inertan, ali lak i prijatan život, bezbrižan do te mere da se vreme zaboravlja, i savršeno udoban. Malo su savetniku pomagala njegova uveravanja kako, čak i pod ovakvim uslovima, život u Berghofu malo liči na boravak u robijašnici ili sibirskom rudniku; kako bi se za vazduh toga kraja, tako redak i lak kakav jeste, gotovo s pravom moglo reći da je čisti vasionski etar, kako je oskudan u zemaljskim elementima, dobrim i zlim — i kako je i bez sunca još sačuvao svoja preimućstva pred dimom i isparenjima ravnice. Zlovolja i protesti su sve više uzimali maha, pretnje divljim odlascima bile su na dnevnom redu, pa se dešavalo da se provedu i u delo, bez obzira na skorašnji žalosni povratak gospođe Salomon, čiji slučaj nije bio težak, iako je

zahtevao mnogo vremena, ali je sada zbog njenog svojevoljnog bavljenja u vlažnom i vetrovitom Amsterdamu postao neizlečiv...

Umesto sunca bilo je snega, snega u masama, u tako ogromnim količinama kakve Hans Kastorp nikad u životu nije video. Istina, ni prošle zime nije se moglo poželeti više snega ali sve je to bilo ništavno u poređenju sa ovogodišnjom zimom. Strašne, neizmerne snežne mase ispunjavale su dušu svešću o opasnom karakteru i ekscentričnosti ovoga kraja. Sneg je padao iz dana u dan, po čitave noći, čas je samo provejavao čas gusto zasipao, ali je stalno padao. Ono malo puteva koje su održavali prohodnim ličilo je na useke između snežnih zidova koji su se izdizali, iznad čovečije visine, s jedne i s druge strane puta, kao alabasterske ploče, koje su u svom zrnastom kristalnom svetlucanju bile prijatne za oko i služile stanovnicima Berghofa za pisanje i crtanje, za saopštavanje raznih vesti, pošalica i zajedljivih aluzija. Ali se i između zidova još išlo po izdignutom tlu, ma koliko duboko da je odgrtan sneg; to se videlo na buhavim mestima i šupljinama, gde je noga iznenada duboko propadala, sve do kolena: moralo se dobro paziti da se ne slomi noga. Klupe za odmaranje behu iščezle, potonule; ponegde je strčao komad naslona iz svoje bele rake. Dole, u mestu, bio je nivo ulica čudno pomeren, tako da su se dućani u prizemlju kuća pretvorili u podrume, u koje se sa pešačke putanje silazilo stepenicama usečenim u snegu.

A preko nagomilanih masa padao je i dalje sneg, iz dana u dan, spuštajući se tiho, pri umerenoj hladnoći od deset-petnaest stepeni ispod nule. Studen nije prodirala do srži; malo se osećala, kao da je bilo svega pet stepeni ili samo dva; odsustvo vetra i suvoća vazduha slabili su žaoku zime. Jutra su bila vrlo mračna; doručkovalo se u dvorani sa veselo obojenim svedenim lukovima, pri veštačkoj svetlosti lustera, izrađenih u obliku meseca. Napolju se širilo tmurno ništavilo, svet je bio uvijen u debeli omotač sivobele vate koja se pribijala uz okna; sve je bilo umotano u gustu snežnu paru i magluštinu. Planina se nije videla; u najboljem slučaju, moglo se s vremena na vreme nazreti ponešto od obližnjih četinara; stajali su, natovareni snegom i gubili se brzo u gustom maglenom isparenju; poneka jela bi se pokatkad oslobodila suvišnog tereta i otresla belu prašinu u sivi prostor. Oko deset sati ukazalo bi se iznad planine sunce, kao slabo osvetljen dim, unoseći u ništavni sumorni predeo mutni avetinjski život, tamnobledi zračak čulima pristupačnog sveta. Ali je sve ostajalo rasplinuto u sablasnoj nežnosti i bledoći, bez ijedne crte koju bi oko moglo sa sigurnošću da prati. Konture vrhova su se gubile, stapale sa maglom i iščezavale. Bledo obasjane snežne površine, koje su se izdizale jedna iza druge i jedna povrh druge, odvodile su pogled u bezoblični svet. Onda bi se desilo da koji osvetljen oblak, sličan dimu, dugo lebdi pred nekom stenom, ne menjajući oblik.

Oko podne bi se sunce upola probilo, sa težnjom da maglu rastvori u plavetnilo. Njegov pokušaj nije uspevao, ali se za koji časak mogla nazreti plava nebeska boja, i to malo svetlosti bilo je dovoljno da predeo, koji je snežnom pustolovinom bio tako čudesno izobličen, nadaleko zatreperi dijamantskim sjajem. U taj čas sneg bi obično prestao da pada, kao da je hteo da omogući letimičan pregled onoga što se postiglo, a istom cilju služilo je, izgleda, i ono malo ubačenih sunčanih dana kad bi vejavica prestala i kad bi neposredni nebeski žar pokušavao da otopi novi sneg sa prečiste površine snežnih masa. Slika sveta bila je lepa kao u bajci, bezazlena i komična. Debeli snežni jastuci na granama, buhavi, kao da ih je neko protresao; grbine tla pod kojima su se skrivali izobličena stena ili puzavo drveće; zgureni, utonuli, smešno zakukuljeni pejzaž — sve je to davalo utisak kao da je čovek u svetu zemaljskih duhova, u svetu koji je izgledao komičan i ličio na svet iz bajki. Međutim, dok je bliska pozornica, po kojoj se mučno kretalo, davala utisak nečeg fantastično-

vragolastog, dotle je dalja pozadina, koja je sve to posmatrala, dotle su oni nagomilani kipovi snegom zavejanih Alpa budili osećanja uzvišenosti i svetinje.

Posle podne između dva i četiri sata, ležao je Hans Kastorp u svojoj balkonskoj lođi i dobro upakovan, sa glavom oduprtom o naslon svoje izvrsne stolice, ni suviše visok ni suviše nizak, gledao preko zavejane ograde u pravcu šume i planine. Zeleno-crna snegom natovarena jelova šuma pela se uz padine, a čitavo tlo između drveća bilo je od snega mekano kao jastuk. Iznad šume su se uzdizali planinski grebeni u sivkastobeli prostor, s ogromnim snežnim površinama, koje su bile isprekidane pojedinačnim, tamnijim izbočinama stena i čukama koje su se mekano gubile sve više u magli. Sneg je tiho padao. Sve se rasplinjavalo sve više i više. Pogled, upravljen u vunasto belu prazninu, lako bi klonuo u dremež. Padanje u san bilo je propraćeno jezom, ali posle toga nije bilo zdravijeg spavanja od ovog spavanja na ledenoj studeni. Nikakva nejasna uspomena ni tegoba organskog života nije remetila ovaj odmor bez snova, jer udisanje retkog, lakog i čistog vazduha nije organizmu padalo teže od nedisanja mrtvih. Kad se Hans Kastorp probudio, planina se potpuno gubila u snežnoj magli i samo njeni delovi, poneka glavica ili poneka izbočina stene, pojavili bi se naizmence za koji časak, da se odmah ponovo prekriju koprenom. Ova tiha avetinjska igra bila je vanredno zanimljiva. Trebalo je oštro motriti da bi se uvrebala ova opsena sa koprenama u svima njenim tajnim menama. Divljačan i velik, oslobođen magle, otkrio bi se stenoviti planinski lanac, kome se nisu mogli sagledati ni vrh ni podnožje. Ali ako se samo za časak ispusti iz očiju, njega bi nestalo.

Ponekad bi se razbesnele snežne mećave, koje uopšte nisu dopuštale bavljenje na balkonu, pošto su vejavice nanosile čitave gomile snega i prekrivale debelim slojem sve, pod i nameštaj. Da, i snežnih olujina je bilo u ovoj visokoj dolini, ograđenoj planinama. Ova pusta atmosfera znala je da se pobuni, da se ispuni tolikim rojevima snežnih pahuljica da se na korak daljine nije ništa videlo. Iznenadni zamasi vetra, tako jaki da su dah presecali, pretvarali su mećavu u divlji uragan, uzvitlavali sneg odozdo naviše, sa dna doline u nebeske visine, i vitlali njime u mahnitoj igri. To nije bilo više padanje snega, to je bio haos bele tmuše, užasan nered, fenomenalno orgijanje jednog predela izvan umerene zone, u kome se mogla zavičajno osećati i orijentisati samo snežna zeba, koja se iznenada u jatima pojavljivala.

Ali, Hans Kastorp je voleo život u snegu. On je nalazio da je on u mnogo čemu srodan životu na morskoj obali; sneg, ovaj duboki, rastresiti, čisti prašnjavi sneg, igrao je ovde istu ulogu kao dole žutobeli pesak; dodir s jednim i drugim bio je podjednako čist; sa cipela i haljina stresala se ova bela smrznuta prašina kao što se dole stresao prah od kamenja i školjki sa morskog dna, ne ostavljajući nikakva traga; a i kretanje po snegu bilo je isto tako mučno kao i šetnja po peščanim prudovima, sem kad se snežna površina od sunčeve pripeke počne da topi, pa se noću stvrdne; onda se po njoj ide lakše i ugodnije nego po parketu, — isto onako lako i ugodno kao po glatkom, čvrstom, isplaknutom i gipkom peščanom zemljištu na ivici mora.

Ali su ove godine snežne vejavice i mase nagomilanog snega tvrdički ograničavale mogućnost kretanja u slobodnoj prirodi svakome sem skijašima. Snežni plugovi su radili, ali su imali muke da koliko-toliko raskrče najprometnije staze i glavnu ulicu lečilišta, i ono malo puteva koji su bili raščišćeni i koji su brzo prelazili u neprohodan sneg vrvelo je od zdravih i bolesnih, od domaćih ljudi i međunarodnog hotelskog sveta. Sankači su se spoticali o noge pešaka; gospoda i dame, zavaljeni unazad, s ispruženim nogama, jurili su na dečijim sankama niz obronke, krivudajući i prevrćući se, uz pokliče kojima su opominjali i čiji je ton

svedočio koliko su prožeti važnošću svoga poduhvata, da bi, prispevši dole, krenuli opet uzbrdo vukući za sobom na konopcu svoju igračku koja je bila u jeku mode.

Ovakvih šetnji bio je Hans Kastorp više nego sit. On je imao dve želje: najveća je bila da ostane sam sa svojim mislima i sanjarenjima, i tu bi mu želju, makar i površno, mogla ispuniti njegova lođa na balkonu. Druga, koja je bila u vezi sa prvom, sastojala se u potrebi da dođe u što prisniji i slobodniji dodir sa planinom opustelom pod snegom, s kojom je počeo da saoseća. Ali se ova želja nije mogla ispuniti dok god je običan pešak, nenaoružan i bez krila, jer bi, kao takav, odmah do grudi propao u beli element čim bi pokušao da ode dalje, izvan razgrnutih staza, kojima je svuda brzo bio kraj.

I tako je Hans Kastorp jednog dana, za vreme druge zime svoga boravka ovde gore, odlučio da kupi skije i da nauči da se njima služi, upravo toliko koliko su to zahtevale njegove stvarne potrebe. On nije bio sportist; zbog nedostatka telesnih kvaliteta, nije to nikad bio, a nije ništa ni činio da izgleda tako, kao što je bio slučaj sa mnogim berghofskim gostima koji su se za ljubav mesnih običaja i mode ludo oblačili — naročito žene. Hermina Klefeld, na primer — iako su joj zbog nedovoljnog disanja usne i vrh nosa bili stalno modri — volela je da se prilikom lanča pojavi u vunenim čakširama, i da se u njima posle ručka, raskrečenih kolena, zavali u pletenu naslonjaču na prilično nepristojan način. Da je Hans Kastorp zatražio savetnikovo odobrenje za svoj čudni plan, on bi bezuslovno bio odbijen. Sport je bio pacijentima apsolutno zabranjen, kako u Berghofu tako i u svima sličnim zavodima, jer je ova atmosfera — na izgled tako laka za pluća — tražila od srčanog mišića jak napor. Što se tiče lično Hansa Kastorpa, na njega se još mogla primeniti njegova dosetka »da se čovek navikne na to da se ne može naviknuti«, a i njegova sklonost ka groznici — koju je Radamant pripisivao nekom vlažnom mestu — ostala je i dalje uporna. Šta bi inače još tražio ovde gore? I tako su, dakle, njegova želja i njegova namera bile neumesne i pune protivrečnosti. Ali i njega je trebalo razumeti. Nije njega gonila ambicija da podražava onim gizdavcima za koje je izlazak na slobodan vazduh bio prolazna moda, i onim lažnim sportistima, koji bi — kad bi to tražila trenutna moda — pokazivali istu takvu pretencioznu revnost i u zagušljivoj sobi za kartaškim stolom. On se osećao član jedne tešnje zajednice nego što je ovaj mali turistički svet, a uz to je — sa jedne nove i šire tačke gledišta i na osnovu izvesnog dostojanstva koje ga je otuđivalo od ostalih i izvesne obaveze koja ga je sputavala — osećao da nije njegov posao da lakoumno, kao drugi, juri i da se valja po snegu kao neka luda. On nije smišljao nikakve ludorije, želeo je da ostane u granicama, i ono što je on imao u planu mogao bi Radamant sasvim mirno da mu odobri. Pošto bi mu on to ipak radi opšteg reda zabranio, odlučio je Hans Kastorp da radi iza njegovih leđa.

Kad mu se ukazala prilika, govorio je o svom planu sa gospodinom Setembrinijem. Gospodin Setembrini ga je od radosti gotovo zagrlio. »Pa, dabogme, razume se, inženjeru, uradite tako, za ime boga! Ne pitajte nikoga i uradite to — vaš anđeo čuvar vam je to došapnuo! Učinite to odmah, dok vas nije napustilo vaše dobro raspoloženje! Poći ću s vama, pratiću vas u radnju, odmah ćemo zajednički da nabavimo te blagoslovene sprave. I na bregove bih vas pratio, vozio bih se s vama, sa krilatim skijama na nogama, kao Merkur, ali ne smem... Eh, smeti! Ja bih to učinio, kad bi u pitanju bilo samo to da »ne smem«, ali ja ne mogu, ja sam izgubljen čovek. Vi, naprotiv... vama neće škoditi ni najmanje, ako budete pametni i ni u čemu ne preterate. Pa šta, da vam čak malo i škodi, ipak je to bio vaš dobri anđeo koji....Neću više ništa da govorim. Kakva divna ideja! Dve godine provesti ovde i biti sposoban za takvu ideju. Ah, ne, vaše srce je zdravo, nema razloga da čovek očajava radi vas. Bravo, bravo! Vi ćete podvaliti vašem knezu senki, kupićete skije i poslaćete ih meni ili

Lukačeku, ili bakalinu, dole u našoj kućici. Uzimaćete ih odande, da biste se na njima vežbali, a zatim ćete se otisnuti...«

Tako je i bilo. Pred. kritičkim očima gospodina Setembrinija, koji je izigravao stručnjaka, iako nije imao pojma o sportu, snabdeo se Hans Kastorp u jednoj specijalnoj radnji u glavnoj ulici parom lepih skija od dobrog jasenovog drveta, koje su bile svetlomrko lakirane, sa krasnim kaipšma i sa naviše povijenim vrhovima. Kupio je i štapove sa gvozdenim šiljkom i koturom, i nije se dao odvratiti nego je sve sam odneo, na plećima, do Setembrinijevog stana, gde je ubrzo došlo do sporazuma sa bakalinom o svakodnevnom sklanjanju tog skijaškog pribora. Pošto je već bio upućen u to kako se upravlja skijama, zahvaljujući pažljivom posmatranju skijača, počeo je Hans Kastorp i sam da se vežba, gotovo svakog dana, na jednoj otvorenoj padini nedaleko iza sanatorijuma Berghof, daleko od one vreve po vežbalištima, pri čemu bi ga ovda-onda sa izvesne daljine, naslonjen na svoj štap, sa graciozno ukrštenim nogama, posmatrao gospodin Setembrini, pozdravljajući usklicima »bravo!« svaki njegov uspeh. Jednoga dana, kad se raskrčenom putanjom spuštao prema »Selu« da bi ostavio skije kod bakalina, susrete se sa savetnikom. Međutim, sve je dobro prošlo, jer ga Berens nije poznao, i pored toga što se to desilo usred dana i što početnik umalo nije naleteo na njega. Doktor je, zavijen u oblak dima svoje cigare, čvrstim korakom prošao mimo njega.

Hans Kastorp se uverio da čovek brzo savlada veštinu za kojom oseća jaku unutarnju potrebu. On nije išao za tim da postane virtuoz. Onoliko koliko je njemu trebalo, to je naučio za nekoliko dana, bez prekomerne zagrejanosti i zadihanosti. Trudio se da pravilno sastavi noge i da pravi paralelne brazde: stekao je iskustvo kako se rukuje štapom pri polasku, da bi se održao pravac; naučio je da u zaletu, raširenih ruku, preleće zapreke, mala uzvišenja, uzdižući se i ponirući kao lađa na uzburkanom moru, i posle dvadesetog pokušaja nije više padao kad bi u punoj vožnji telemarkom zakočio, isturivši jednu nogu napred, a savivši drugu u kolenu. Malo-pomalo, on je proširio krug svojih vežbi. Jednog dana video ga je gospodin Setembrini kako iščezava u beličastoj magli, doviknuo mu kroz savijene dlanove da pazi, i vratio se kući zadovoljan u svom pedagoškom srcu.

Lepa je bila ova zimovita planina, ali to nije bila blaga i prijatna lepota nego divlja lepota Severnog mora pri jakom zapadnom vetru. Nije bilo, istina, one gromovite tutnjave, nego je vladala mrtva tišina, ali je i ona budila sasvim srodna osećanja strahopoštovanja. Dugački gipki đonovi Hansa Kastorpa nosili su ga u svim pravcima: duž leve strane, prema Klavedelu, ili udesno, pored Frauenkirha i Glarisa, iza kojih se u magli sablasno ocrtavala senka Amzelfluskog masiva; isto tako u pravcu doline Dišme, ili iza Berghofa, naviše prema šumovitom Zehornu, od koga je strčao iznad linije drveća samo snežni vrh; pa u pravcu Druzačke šume, iza koje se videla silueta Retikonskog lanca pokrivenog dubokim snegom. Uzimao bi svoje daske, dizao se žičanom železnicom strmo do Šacalpa i, odbačen na dve hiljade metara visine, krstario gore po miloj volji duž blistavih padina snežne prašine, koje su pri čistom vidiku pružale veličanstven pogled na poprišta njegovih pustolovina.

Uživao je u svojoj tekovini, kojom su bile otklonjene sve teškoće i savladane gotovo sve prepreke. Ona ga je okružavala željenom usamljenošću, najdubljom koja se može zamisliti, usamljenošću. koja ga je stavljala u situacije čoveku potpuno strane i opasne. S jedne strane, u snežnoj izmaglici, ponor sa jelama; s druge strane se uspele stene s ogromnim, kiklopskim, svedenim i pogrbljenim snežnim masama koje su se uobličile u pećine i nastrešnice. Kad bi se nepomično zaustavio da samog sebe ne čuje, nastao bi apsolutan, savršen mir, mukla tišina, nepoznata, nečuvena, kakve nigde drugde nema. Nigde ni najlakšeg povetarca koji bi ma i ovlaš dirnuo drveće, nigde šuma, pa ni ptičjeg glasa. Naslonjen na svoj štap, s glavom

nagnutom prema ramenu, stajao bi Hans Kastorp, otvorenih usta u toj iskonskoj tišini, a sneg bi i dalje padao tiho i neprekidno, spuštajući se mirno, bez glasa.

Ne, ovaj svet u svom dubokom ćutanju nije imao ničeg gostoljubivog, on je primao posetioca na njegov sopstveni rizik, nije ga primao svojski, trpeo je nezvanog gosta i njegovo prisustvo na jedan neprijatan način koji ni za šta ne jamči, i ostavljao utisak neke neme, elementarne pretnje, nečeg čak ne ni neprijateljskog nego pre ravnodušno ubistvenog. Dete civilizacije, kome je divlja priroda od rođenja daleka i tuđa, mnogo jače oseća njenu veličinu nego njen surovi sin koji je od malih nogu upućen na nju i živi s njom u trezvenim prijateljskim odnosima. Ovaj poslednji jedva da zna za onaj pobožni strah s kojim, uzdignutih obrva, stupa pred nju onaj drugi, za strah koji utiče na sve njegove intimne odnose prema njoj i koji u njegovoj duši stalno održava neku vrstu pobožne uznemirenosti i bojažljivog uzbuđenja. Dok bi osluškivao ovu iskonsku tišinu usred mrtve bezaglasne zimske divljine, Hans Kastorp, u svom prsluku od kamilje dlake sa dugim rukavima, u dokolenicama i na svojim skupocenim skijama, izgledao je samom sebi veoma odvažan. Osećanje olakšanja koje se javilo kod njega kad su se, na povratku, kroz koprene magle opet pomolila prva ljudska staništa, učinilo je da shvati duševno stanje u kome se pre toga nalazio i otkrilo mu da je njegovim srcem čitave sate bio ovladao neki tajni, sveti strah. Na Siltu, u belim čakširama, siguran, elegantan i dostojanstven, stajao je on na ivici ustalasanog mora kao pred lavovskim kavezom iza čijih rešetaka divlja zver pokazuje razjapljene čeljusti sa strašnim zubima. Posle se kupao dok je obalski stražar duvanjem u mali rog obaveštavao o opasnosti one koji su neustrašivo pokušavali da prodru preko prvog talasa i da se samo približe nailazećoj oluji, pri čemu bi ga poslednji udar vodenog slapa zakačio po vratu kao šapa divlje zveri, Mladi čovek je tamo upoznao zanosnu sreću lakih ljubavnih dodira sa prirodnim silama čiji bi puni zagrljaj bio ubistven. Ali ono što nije poznavao, to je težnja da se taj zanosni dodir sa opasnom prirodom pojača do te mere dok ne zapreti njen potpuni zagrljaj; to je želja da se kao slabo ljudsko stvorenje, mada oboružano i prilično opremljeno sredstvima civilizacije, do te mere izloži opasnosti, ili bar dotle da ne beži od nje, dok god u toj svojoj avanturi ne stigne do kritičnog trenutka kad za njega gotovo i neće važiti nikakve granice, kad neće više biti u pitanju pena i laki udari šape, već sami talasi, čeljusti, more.

Jednom reči: Hans Kastorp se pokazao hrabar ovde gore, ako hrabrost ne znači tupu hladnokrvnos1 pred elementima, već svesno izlaganje sebe tim elementima i savlađivanje smrtnog straha iz simpatije prema njima. Simpatije? — Da, Hans Kastorp je u svojim uskim civilizovanim grudima osećao simpatije prema tim elementima, a bilo je izvesne veze između te simpatije i njegovog novog osećanja superiornosti, koga je postao svestan pri pogledu na gomilice sveta koji se sanka, i zbog koga mu se činilo umesno da potraži jednu dublju i veću, manje udobnu usamljenost nego što je ona u njegovoj balkonskoj lođi. Sa balkona je posmatrao visoku planinu u magli i igru snežne mećave, i stideo se u duši što pilji iz svog ugodnog zaklona. Zbog toga je naučio da skija, a ne iz neke sportske zaluđenosti.ili iz urođene sklonosti ka fizičkim naporima. Ako se i osećao nesigurno u toj ogromnoj planini, u toj mrtvoj tišini gde stalno veje sneg — a dete civilizacije se odista tako osećalo — ne treba zaboraviti da su se njegov duh i njegova čula već davno ovde gore privikla na takva osećanja. Razgovor sa Naftom i Setembrinijem nije takođe ulivao mnogo pouzdanja: i on je isto tako vodio u bespuće i krajnju opasnost, i ako je moglo biti reči o simpatiji Hansa Kastorpa prema velikoj zimskoj divljini, onda je to zbog toga što je osetio da je taj predeo, bez obzira na pobožni strah kojim ga je ispunjavao, najpogodnija pozornica na koju može izneti svoje misaone komplekse, najprikladnije prebivalište za nekoga ko je, ne znajući,

razume se, ni sam pravo kako je do toga došlo, bio opterećen »vladalačkim« poslovima koji se tiču stanja i države Homo Dei.

Nije bilo nikoga ovde, ko bi duvanjem u rog ukazao nesmotrenom čoveku na opasnost, sem ako gospodin Setembrini nije bio taj čovek kad je kroz savijene dlanove doviknuo Hansu Kastorpu da se čuva, dok se on gubio u daljini. Ali je mladi čovek bio pun hrabrosti i simpatije, on nije više pazio na uzvike iza svojih leđa, kao nekad kad je u izvesnoj prilici za vreme pokladne noći dopro do njegovih ušiju povik: »Eh, Ingegnere un po di ragione, sa!« Da, da — prisećao se on — ti si to bio, đavolji pedagože, sa svojim ragione i ribellione. Uostalom, ja te volim. Ti si doduše razmetljivac i verglaš, ali ti dobro misliš, misliš bolje i miliji si mi nego onaj žestoki mali jezuit i terorist, onaj španski mučitelj i batinaš sa svojim blistavim naočarima, premda je on gotovo uvek u pravu kad se prepirete... kad se iz pedagoških pobuda otimate o moju jadnu dušu, kao bog i đavo o čoveka u srednjem veku...

Nogu zaprašenih snegom, otiskivao se on svojim štapovima uz bele visine čije su se strane, kao prostrta platna, terasasto uzdizale, sve više i više, neznano kud; izgledalo je da nikud ne vode; njihovi gornji delovi stapali su se s nebom, koje je bilo isto tako magličasto belo kao i oni, i za koje se nije znalo gde počinje; nigde vrha, nigde vidljivog planinskog grebena; svud jedno maglovito ništavilo, prema kome je odmicao Hans Kastorp, a pošto se i onaj svet iza njega, pošto se i ljudima nastanjena dolina brzo zatvorila i nestala iz vida, i pošto više nijedan glas odande nije do njega dopirao, to je njegova usamljenost, bolje reći izgubljenost, bila — pre nego što je i pomislio — tako duboka, kako je samo poželeti mogao; duboka, tako duboka, da se graničila sa strahom koji je preduslov za hrabrost. »Praeterit figura huius mundi«, reče on u sebi latinštinom koja nije bila u humanističkom duhu. Tu izreku je čuo od Nafte. Zastao je i pogledao oko sebe. Nigde se nije videlo ništa sem retkih sitnih pahuljica koje su se, dolazeći iz visinske beline, spuštale na belinu tla, i tišina unaokolo bila je moćna i bezizrazno nema. Dok se njegov pogled gasio u beloj praznini koja ga je zaslepljivala, osećao je kako mu srce bije, kako se od uspona uznemirio srčani mišić, čiji je životinjski oblik i mehanizam, možda na prestupan način, nazreo između praskavih munja radioskopskog kabineta. I njega je obuzela neka vrsta uzbuđenja, neka bezazlena i pobožna razneženost prema sopstvenom srcu, prema živom ljudskom srcu tako usamljenom na ovim visinama, u ovoj ledenoj praznini, sa svojim pitanjem i svojom zagonetkom.

Odmicao je dalje, peo se sve više, put neba. Poneki put bi zabo gornji kraj svog skijaškog štapa u sneg i posmatrao kako za štapom, kad ga izvuče, iz dubine rupe pojuri plava svetlost. To ga je zabavljalo; znao bi dugo tako da stoji i da po više puta ponovi ovaj mali optički ogled. Bila je to neka naročita, nežna planinska i dubinska svetlost, zelenkastoplava, jasnoće leda, pa ipak sa malo senke i tajanstveno privlačna. Ona ga je podsećala na sjaj i boju izvesnih očiju, izvesnih kosih očiju koje odlučuju čovekovom sudbinom, očiju koje je gospodin Setembrini kao humanist prezrivo nazvao »tatarskim prorezima« i »očima stepskih vukova«, — podsećala ga je na oči koje je već jednom davno sreo i koje je neizbežno opet morao naći, na oči Pšibislava Hipea i Klavdije Šoša. »Rado«, reče on poluglasno u mrtvoj tišini. »Ali nemoj da je slomiš: Il est à visser, tu sais.« A u mislima je iza sebe milozvučni glas koji ga je opominjao da bude razuman.

Desno od njega, na izvesnoj udaljenosti, maglila se šuma. Okrenuo se prema njoj da bi imao pred očima neki zemaljski cilj, umesto bele transcendentnosti, i ne sluteći da nailazi padina. Zaslepljujuća belina snega onemogućavala je da se raspozna oblik terena. Ništa se nije videlo; sve se rasplinjavalo pred očima. Sasvim neočekivano iznenadile su ga prepreke. On se prepustio strmini, ne razabirući okom jačinu nagiba.

Šuma koja ga je privukla ležala je sa druge strane klanca u koji je nesmotreno uleteo. Njegovo dno, pokriveno mekanim snegom, spuštalo se prema planinskoj padini, što je primetio kad je jedan časak u tom pravcu pošao. Jurio je nizbrdo; s jedne i s druge strane sve više su se uzdizale kose padine; činilo se da brazgotina, kao neki usečen put, vodi u unutrašnjost planine. Onda su se kljunovi njegovih skija opet uspravili; tlo se uzdiglo, uskoro nije bilo više bočnog zida uz koji se trebalo peti, besputna vožnja Hansa Kastorpa usmerila se otvorenom kosom u pravcu neba.

On ugleda sa strane šumu četinara, iza sebe i pod sobom, uze taj pravac i, spustivpš se brzo, stiže do snegom opterećenih jela koje su, poređane u obliku klina izbijale u otvoren prostor kao prethodnica šume koja se pri dnu gubila u magli. Pod njihovim granama se odmorio i popušio cigaretu, još malo potišten u duši, napregnutih nerava, pritisnut nespokojstvom ove preduboke tišine i romantične usamljenosti, ali gord što ih je osvojio i pun odvažnosti koju mu je davalo osećanje da je dostojan ove sredine.

Bilo je tri sata posle podne. Ubrzo posle ručka krenuo je na put, sa namerom da propusti jedan deo velikog odmora i užinu, i da se vrati pre mraka. Osećao se prijatno pri pomisli da mu ostaje nekoliko sati za tumaranje u slobodnoj prirodi po ovom veličanstvenom predelu. Imao je malo čokolade u džepu svojih sportskih pantalona i bočicu portoa u džepu od prsnika.

Položaj sunca jedva se razaznavao, toliko je magla bila gusta oko njega. Pozadi, tamo gde se svršavala dolina, u planinskom uglu koji se nije video, zamračivali su se sve više oblaci i činilo se da se pomiču napred. Izgledalo je da će biti snega, mnogo snega, kao da je nekome bio hitno potreban, izgledalo je da će biti žestoke mećave. I, odista, nečujne pahuljice padale su već obilnije po obronku.

Hans Kastorp namerno ispruži ruku i na rukav mu pade nekoliko pahuljica, koje je on posmatrao znalačkim okom ljubitelja prirode. Izgledale su kao bezoblične krpice, ali ih je on već dosta puta imao pod svojom odličnom lupom, pa je dobro znao iz kakvih su ljupkih i preciznih malih ukrasa sastavljene: iz adiđara, zvezdolikog ordenja, dijamantskih kopči, tako lepih da ih ni najveštiji zlatar ne bi mogao bogatije i brižljivije izraditi. Ova laka, rastresita, prašnjava belina koja je u masama opterećivala šumu i pokrivala prostrani predeo, ta prašnjava belina preko koje su ga nosile njegove daske, ipak se znatno razlikovala od morskog peska u njegovom zavičaju, na koji je podsećala. Jer ta belina nije sastavljena iz kamenih zrnaca, nego iz mirijada vodenih čestica koje su se pri smrzavanju u vidu kristala zbile u simetričnu raznovrsnost, — iz čestica one iste anorganske supstance od koje nabubre i životna plazma, bilje i čovečje telo — a među mirijadama tih čarobnih zvezdica u njihovoj nevidljivoj, skrivenoj minijaturnoj raskoši, koja nije namenjena ljudskom oku, ni jedna jedina ne liči na drugu: tu je vladala jedna neiscrpna pronalazačka volja za preinačavanjem i najfinijim uobličavanjem jedne iste osnovne šeme, jednog heksagona jednakih strana i uglova; ali iako među sobom različite, svaka ponaosob od ovih hladnih tvorevina bila je apsolutno simetrična i ledeno pravilna, a to je baš ono što je u svemu tom bilo. neprijatno, antiorgansko i neprijateljsko životu; one su bile suviše pravilne, dok supstanca organskog života nije nikad do tog stepena pravilna, život se grozi od te stroge preciznosti, koju oseća kao smrtonosnu i kao misteriju same smrti, i Hans Kastorp je mislio da razume zašto su majstori starih vremena pri gradnji hramova namerno i potajno predviđali mala odstupanja od simetrije u rasporedu svojih kolonada.

Otisnuo se, otklizio dalje na svojim salincima, spustio se pored šumske ivice preko debelog snežnog sloja padine u maglinu i lutao, penjući se i klizajući, bez cilja i bez žurbe, po mrtvom terenu, koji je svojim praznim, talasastim tlom, svojom suvom vegetacijom, koja

se sastojala iz osamljenih tankih borovih drveta, i svojim mekim uzvišicama duž horizonta tako upadljivo ličio na predeo sa dinama. Kad bi zastao da se nauživa ove sličnosti, Hans Kastorp bi zadovoljno klimnuo glavom; pa i zažarenost lica, sklonost ka drhtavici, čudnu i opojnu mešavinu uzbuđenja i zamorenosti, koju je osećao, podnosio je sa simpatijom, jer ga je sve to intimno podsećalo na slično dejstvo morskog vazduha koji je isto tako šibao nerve i bio zasićen uspavljujućim elementima. On je sa nekom vrstom zadovoljenja osećao svoju krilatu nezavisnost, svoju slobodu skitanja. Pred njim nije bilo puta kojim bi morao da ide, za njim nije bilo puta koji bi ga vratio onako isto kako ga je i doveo ovamo. U početku je bilo motki, kočića zabodenih u sneg koji su služili kao putokaz, ali se on tog tutorstva brzo oslobodio, pošto su ga ti znaci podsećali na onog čoveka sa malim rogom i pošto nisu odgovarali njegovom unutarnjem odnosu prema velikoj divljini zime.

Iza snegom zavejanih stenovitih izbočina između kojih se provlačio, skrećući čas desno čas levo, prostirala se najpre padina, zatim ravnica, pa onda velika planina, čije su gudure i suteske, meko obložene snegom, izgledale tako pristupačne i primamljive. Da, srce Hansa Kastorpa bilo je u velikom iskušenju pri pogledu na daljine i visove, na uvek nove prizore usamljenosti koji su se svakog časa pred njim ukazivali, i on je, izlažući se opasnosti da zadocni, prodirao sve dublje u ovu divlju tišinu, u ovu opasnu sferu, koja nije ni za šta jamčila; nije se obazirao ni na to što su se njegova nervna napregnutost i unutarnje nespokojstvo pretvarali u istinski strah pred sumrakom koji se naglo i pre vremena, kao siva koprena, počeo spuštati nad predelom. Ovaj strah učinio je da shvati da je on do ovog trenutka upravo nastojao da izgubi orijentaciju i da zaboravi u kom pravcu leže dolina i naselje, u čemu je i uspeo, i to kako je samo mogao poželeti. Znao je uostalom da će, ako se odmah vrati istim putem i stalno vozi nizbrdo, brzo, suviše brzo stići u dolinu iako možda daleko od Berghofa. U tom slučaju bi došao suviše rano, ne bi iskoristio svoje vreme; međutim, ako ga iznenadi snežna nepogoda, verovatno ne bi pogodio pravi put, ali nije hteo pre vremena da umakne, ma koliko da ga je obespokojavao strah, njegov istinski strah pred elementima. Ne bi se moglo reći da je to bilo sportski, jer sportist se upušta u borbu sa elementima samo onda kad zna da ih može savladati, oprezan je i uvek je on onaj pametniji koji popušta. Ali za ono što se dešavalo u duši Hansa Kastorpa postojala je samo jedna reč: izazivanje. I ma koliko da je ta reč zasluživala prekor i zato — ili baš zato što su prestupnička osećanja koja su njoj odgovarala bila pomešana sa toliko istinskog straha — ipak je, uz malo razumevanja za ljudsku prirodu, bilo lako bar približno shvatiti da se u dubini duše jednog mladog ljudskog stvorenja, jednog čoveka koji je godinama živeo kao ovaj ovde, moralo mnogo toga nakupiti ili »akumulirati« — kako bi to rekao inženjer Hans Kastorp — što će se jednog dana u nestrpljenju punom gorčine, ili prosto kao izazivanje i kao izraz raskidanja sa mudrom obazrivošću, prolomiti u jednom elementarnom »Pa, šta!« ili »Pa neka bude!« I on krenu odlučno na svojim dugim papučama, sklíznu niz obronak i otisnu se preko sledeće humke, na kojoj je u izvesnoj udaljenosti stajala brvnara, šupa za seno ili planinska koliba sa kamenom na krovu, i uputi se idućem bregu, na čijoj su se grbini kostrešile jele, a iza koga su se maglovito gomilali visoki vrhovi. Ispred njega se strmo uzdizala hridina išarana grupama drveća, ali kad se skrene koso udesno, mogla se ona umerenim usponom upola zaobići, da bi se došlo iza nje i videlo šta posle nailazi. Na to istraživanje dao se sad Hans Kastorp, pošto se sa zaravni na kojoj je bila koliba spustio u još jedan, prilično dubok klanac, čiji se nagib spuštao sa desna ulevo.

Tek što je počeo ponovo da se penje, kad najednom — kao što se moglo i očekivati — otpoče vejavica i mećava; jednom reči diže se snežna oluja, koja je dugo pretila, ako se može govoriti o »pretnji« kad je reč o slepim i bezobzirnim elementima koji ne idu za tim da

nas unište — što bi relativno uzevši bilo još utešno — nego kojima je strahovito svejedno ako se uzgred i to dogodi. »Oho!« reče u sebi Hans Kastorp i zastade kad se prvi udar vetra ustremio na gustu vejavicu i ošinuo ga. »Ovaj zefir ledi srž u kostima.« I, zaista, vetar je bio vrlo opak: strahovita hladnoća, oko dvadeset stepena, nije se osećala i bila je ugodna samo onda kad je vazduh, bez imalo vlage, bio tih i nepokretan, kao obično; ali čim bi ga vetar pokrenuo, studen je kao nož sekla meso, a kad bi pošlo ovako kao sad — jer prvi nalet vetra bio je samo prethodnica — onda ni sedam bundi ne bi bilo dovoljno da zaštiti kosti od ledenog smrtonosnog užasa, a Hans Kastorp nije imao na sebi sedam bundi, nego samo jedan vuneni prsnik, koji mu je inače bio potpuno dovoljan i koji mu je bio čak i težak kad bi sunce ma i najmanje ogrejalo. Vetar ga je, međutim, šibao sa strane, s leđa, tako da nije bilo baš pametno da se okrene i izloži grudi njegovim udarcima, i kako se ovo razmišljanje pomešalo s njegovim prkosom i sa odlučnim »Pa, šta!« njegove duše, ludi mladi čovek je produžio i dalje u istom pravcu, između proređenih jela, da bi dospeo na drugu stranu brega na koji je nameravao da se uspne.

Ali to više nije bilo uživanje, pošto se ništa nije videlo od igre pahuljica koje, kako se činilo, nisu padale nego su u najgušćem kovitlanju ispunjavale ceo prostor. Od ledenih udaraca vetra uši su buktale i žestoko bolele, udovi se kočili i ruke obamirale, da čovek nije više znao drži li svoj šiljati štap ili ga ne drži. Sneg mu je s leđa zavejavao okovratnik i topio se niz hrptenjaču, slagao mu se na plećima i prekrivao desnu stranu; činilo mu se da će se ukočiti i pretvoriti u sneška, sa štapom u ukrućenoj ruci. Ovo stanje je bilo nepodnošljivo i pored relativno povoljnih uslova: kad bi se okrenuo bilo bi gore; pa ipak se pokazalo da se povratak ne sme odlagati, ma koliko da će to biti težak posao.

On zastade, sleže ljutito ramenima i okrenu skije. Suprotni vetar mu odmah preseče dah, tako da je opet morao da se vrati u pređašnji položaj kako bi došao do vazduha pre nego što se, sa više pribranosti, odupre ravnodušnom neprijatelju. Pognuvši glavu i udišući opreznije vazduh, uspeo je da pođe u suprotnom pravcu, iznenađen, mada ih je očekivao, teškoćama pri kretanju, koje su dolazile naročito otud što ništa nije video i što je teško dolazio do daha. Svakog časa je bio primoran da stane, pre svega da bi, zaklonjen od oluje, udahnuo vazduh, a i zbog toga što je morao paziti da ne naleti na kakvo drvo i da se zbog neke prepreke ne prevrne, jer onako pognute glave i stalno žmirkajući očima nije mogao ništa da vidi u beloj pomračenosti. Pahuljice su mu u čitavim rojevima letele u lice i rastapale se na njemu, tako da se ono kočilo. Letele su mu u usta, gde su se topile izazivajući slab vodnjikav ukus, letele pod očne kapke koji su se grčevito skupljali, zasipale mu oči i onemogućavale svako izviđanje terena — koje bi, uostalom, bilo beskorisno, jer je vidno polje bilo zastrto gustom zavesom, a sva ova zaslepljiva belina ionako je gotovo sasvim paralizovala čulo vida. To što je video, kad bi primorao sebe da gleda, bilo je ništavilo, belo uskovitlano ništavilo. I samo ponekad bi se pojavile u njemu sablasne senke vidljivog sveta: bor-krivulj, grupa omorika, pa i slaba silueta senare pored koje je maločas prošao.

Ostavio ju je iza sebe, pokušavajući da na kosi ispod brvnare pronađe put kojim bi se vratio. Ali puta nije bilo. Držati se jednog pravca, približnog pravca koji vodi kući i dolini, bila je mnogo više stvar sreće nego pameti, jer prst pred okom se istina video, ali pogled nije mogao da dopre ni do šiljatih vrhova na skijama, pa čak da se i bolje videlo, bilo je još vazdan smetnji koje bi do krajnje mere otežavale napredovanje: lice puno snega, suprotni vetar koji onemogućava disanje i preseca dah, koji ne da čoveku ni da udahne ni da izdahne vazduh i koji ga primorava da se svakog časa okreće da bi mogao disati. Ma ko to bio, Hans Kastorp ili neko drugi, jači, ako je hteo napred, morao je da zastane, da predahne, da žmirkanjem istisne vodu iz trepavica, da otrese sa sebe oklop od snega koji mu se spreda

nahvatao, i da pri tom oseti koliko je nerazumno i pomisliti da se pod takvim okolnostima može napred.

Hans Kastorp je ipak napredovao, to jest: pomerao se. No, da li je to kretanje vodilo cilju, da li se ono vršilo u dobrom pravcu, i da li bi bilo manje pogrešno da je ostao tu gde je bio (međutim, i to se činilo neprihvatljivo), to je bilo neizvesno. Teorijski, sa gledišta verovatnoće, to ne bi valjalo, a što se tiče prakse, Hansu Kastorpu se ubrzo učinilo da sa terenom nije sve u redu, da on nema pravi put pod nogama: kao da se ne nalazi na ravnoj kosi na koju se s teškom mukom popeo iz klanca i koju je pre svega trebalo ponovo preći. Ravni deo bio je suviše kratak, on se opet peo. Očevidno ga je vihor, koji je dolazio sa jugozapada, odande gde se dolina svršava, svojim besnim protivudarom skrenuo sa pravca. Put kojim se već duže vremena zamarao bio je pogrešan. Obavijen uskovitlanom, belom noći, on se nasumce sve dublje probijao u ovu ravnodušnu, opasnu sferu.

»No, ovako nešto!« reče kroz zube i stade. Nije upotrebio jači izraz, mada je u jednom trenutku imao osećanje kao da je neka ledena ruka posegnula prema njegovom srcu, tako da je ono zadrhtalo, a zatim počelo da udara u rebra isto onako brzo kao onoga dana kad je Radamant otkrio kod njega vlažno mesto. Uviđao je da nema prava na velike reči i velike gestove, jer je on bio taj koji je izazivao, i za sve neprijatnosti u koje je zapao mogao je da okrivi samo sebe. »Nije loše«, reče i oseti kako se crte njegova lica i mišići koji upravljaju mimikom ne pokoravaju više duši i ne mogu ništa da izraze, ni strah, ni bes, ni preziranje, jer su se ukočili. »Šta sad? Spustiti se niz ovaj nagib, pa napred za nosom, stalno protiv vetra. To je doduše lakše reći nego izvršiti«, produži on zadihano i isprekidanim rečima, koje je odista poluglasno izgovarao, nastavljajući put. »Ali nešto se mora uraditi, ne mogu sesti i čekati, jer ću inače ubrzo biti prekriven masom ovih pravilnih heksagona, i kada dođe Setembrini sa svojim malim rogom da me potraži, naći će me ovde zgurena, ustakljenih očiju, sa naherenom kapom od snega na glavi...« On je primetio da govori sam sa sobom, i to malo neobično. Prekoreo je sebe zbog toga, ali je i dalje govorio poluglasno, i to hotimice, premda su mu usne bile tako ukočene da nije ni pokušavao da se njima posluži, već je govorio bez usnenih suglasnika, što ga je podsetilo na jedno ranije stanje u kome se to isto desilo. »Ćuti i gledaj da izmakneš«, reče i dodade: »Sve mi se čini da buncaš i da ti nije sasvim čisto u glavi. To baš nije dobro.«

Ali, da to nije dobro s obzirom na opasnost kojoj treba da umakne, to je bila prosta konstatacija njegovog kritičkog rasuđivanja, koja kao da je poticala od neke strane ličnosti koja ne sudeluje u svemu ovome, iako je zabrinuta. Međutim, sama priroda je drukčije reagovala: po njoj, on je bio sklon da se prepusti ovoj smućenosti koja je, usled njegove sve veće zamorenosti, težila da ovlada njime, ali je on bio svestan te sklonosti i razmišljao je o njoj. »Ovako otprilike reaguje čovek koga je zatekla u planini snežna oluja i koji više ne može da nađe pravi put«, pomisli on u sebi, probijajući se kroz sneg i izgovarajući zadihano pojedine nedovršene reči ove misli, pri čemu je iz smotrenosti izbegavao jasnije izraze. »Svet koji sluša docnije o takvim doživljajima zamišlja da su strašni, ali zaboravlja da bolest — a moj položaj je neka vrsta bolesti — da bolest čoveka tako dotera da oni jedno s drugim iziđu nakraj. Osetljivost čula se smanji, dođe do blagotvornih narkoza, priroda preduzme olakšavajuće mere, zaista... Ali se čovek mora boriti protiv tih mera, jer one imaju dva lica i sumnjive su u najvećem stepenu; kako će ih čovek oceniti, to zavisi od tačke gledišta. One su dobrodošle i znače blagodet, ukoliko nije u pitanju povratak kući, ali su one zle i treba se svim silama boriti protiv njih ukoliko čovek treba da se vrati svome domu, kao što je sa mnom slučaj, jer ja u ovom svom srcu, koje tako žestoko udara, nikad ne pomišljam na to da dopustim da me zatrpa ova glupo simetrična kristalometrija...«

Zaista, on je bio već jako iznuren, i protiv uspavanosti koja je počela da ovlađuje njegovim čulima borio se smućeno i kao u groznici. Nije se uplašio, kao što bi se verovatno uplašio da je zdrav, kad je primetio da je opet skrenuo sa ravnog terena: ovog puta očevidno na drugu stranu, tamo gde se obronak spuštao. Jer on je krenuo uz protivan vetar koji ga je iskosa šibao, i mada to zasad nije bilo preporučljivo, trenutno je bilo za njega najpogodnije. »Svejedno«, pomisli on. »Malo niže uzeću opet pravac.« I to je činio ili je verovao da čini, ili nije ni sam u to verovao, ili mu je (što je bilo još opasnije) počelo bivati svejedno da li to čini ili ne čini. Tako su uticali na njega podmukli nastupi duševne uspavanosti, protiv kojih se sasvim mlako borio. Ona mešavina umora i uzbuđenja, koja predstavlja trajno, već dobro poznato raspoloženje takvog jednog gosta čija se aklimatizacija sastoji u tome što se navikao na to da se ne može navići, u tolikoj se meri sad pojačala, i to u oba svoja vida, da nije više moglo biti ni govora o smišljenoj borbi protiv tih nastupa duševne klonulosti. Ošamućen, povodeći se, drhtao je od omamljenosti i uzbuđenja, kao što mu se često dešavalo posle razgovora sa Naftom i Setembrinijem, samo sad u nesravnjeno jačoj meri; i tako se moglo desiti da svoju tromost u borbi protiv narkotičnih nastupa — uprkos tome što se sa prezirom bunio protiv pomisli da se da zatrpati od mnoštva ovih simetričnih heksagona — opravdava mutnim sećanjem na izvesne diskusije, i da trabunja nešto što ima ili nema smisla: kako osećanje dužnosti koje bi htelo da ga obodri da se bori protiv slabljenja svoje čulne osetljivosti nije ništa drugo nego čista etika, to jest, bedna malograđanština i bezbožno ćiftinstvo. Želja i iskušenje da legne, da se odmori, neprimetno su ovladali njegovom mišlju i on je sam sebi govorio kako sve ovo liči na peščanu oluju u pustinji koja primorava Arabljanina da se baci ničice na zemlju i da navuče burnus preko glave. I samo tu okolnost što nema burnusa i što se vuneni prsnik ne može dobro navući preko glave, osećao je kao smetnju da postupi tako, mada nije bio više dete i mada je iz mnogih pričanja tačno znao kako se umire pri smrzavanju.

Posle nešto ravnijeg terena, koji je prešao umerenom brzinom, naišao je ponovo uspon, i to vrlo strm. To nije moralo značiti da je pravac pogrešan, jer na putu koji vodi u dolinu svakako će se mestimice pojaviti i uzbrdice, a što se tiče vetra, on je ćudljivo uzeo drugi smer, jer je ponovo duvao u leđa Hansu Kastorpu, koji je smatrao da može biti zahvalan s obzirom na samu tu okolnost. Da li je olujina bila uzrok što se sagibao ili je snežnim sutonom zastrta meka bela strmen ispred njega imala u sebi toliko privlačne snage za njegovo telo da se ono prema njoj naginjalo? Čovek bi se rado prepustio toj privlačnoj sili tek toliko da se opruži, i on je bio u velikom iskušenju da to učini — baš u onom velikom iskušenju o kome se u knjigama priča i za koje se kaže da je tipično-opasno — ali svest o tome nije nimalo smanjivala živu moć iskušenja u trenutku koji je baš sad preživljavao. Snaga tog iskušenja branila je svoja individualna prava, nije htela da se svrsta u opšte poznate istine i da se pomeša s njima; ona se u svojoj nametljivosti koja nije trpela odlaganja pokazala kao jedinstvena i neuporediva — mada se, razume se, ne može poreći da ga je njom inspirisalo dobro poznato lice, da ju je sugeriralo jedno stvorenje u crnoj španskoj odeći sa snežnobelim, naboranim okovratnikom, sa čijom se idejom i načelnim gledištem povezalo mnogo toga mračnog, strogo jezuitskog i čoveku neprijateljskog, mnogo svakojakih predstava o mučenju i batinanju od kojih se grozio gospodin Setembrini, pri čemu je ispao samo komičan sa svojim verglanjem i svojim ragione...

Ali se Hans Kastorp junački poneo i odupro se iskušenju da legne. Ništa nije video, ali se borio i odmicao — ka cilju ili ne, činio je svoje i kretao se uprkos teškim okovima u koje je studena mećava okivala njegove udove. Pošto je uspon bio suviše strm, skrenuo je u stranu, ne polažući sebi mnogo računa o tome, i neko vreme vozio duž padine. Otvoriti zgrčene očne

kapke ,i osmotriti teren, bio je napor koji se pokazao beskoristan i davao malo podstreka da bude ponovljen. Ipak bi s vremena na vreme video ponešto: omorike koje su se okupljale, neki potok ili jarak čija je tamna linija, između nadnesenih snežnih rubova, odudarala od ostalog terena, a kad su ga, radi promene, skije opet ponele nizbrdo, i to protiv vetra, opazio je pred sobom na izvesnoj daljini senku ljudske građevine kako slobodno lebdi u vihoru snežnih koprena.

Kako utešan i dobrodošao prizor! I pored svih nedaća probio se, dakle, kroz mećavu: vide se već ljudske građevine — znak da je blizu nastanjena dolina. Možda tamo ima ljudi, možda bi se moglo ući k njima, da čovek pod krovom sačeka kraj nepogode i da dobije, ako zatreba, pratioca i vođu, ukoliko bi u međuvremenu pao prirodni mrak. Uputio se prema himeričnom predmetu koji se često sasvim gubio u tami nepogode. Da bi stigao do njega, trebalo je da savlada jedan vrlo zamoran uspon, izlažući se protivnom vetru, a kad je stigao, uverio se sa ogorčenjem, čuđenjem, strahom i osećanjem nesvestice da je to ona poznata koliba, šupa za seno sa kamenom na krovu, koju je posle svakojakih zaobilaženja i najčasnijih napora ponovo osvojio.

Ovo su bila đavolja posla. Sa ukočenih usana Hansa Kastorpa osuše se teške kletve, u kojima su bili izostavljeni usneni suglasnici. Radi orijentacije obišao je oko kolibe, služeći se pri tom samo štapovima, i utvrdio da je ovoga puta stigao do kolibe sa njene zadnje strane i da je, dakle, dobar jedan sat — kako je on cenio — utrošio na najčistiju i najbeskorisniju besmislicu.

Ali tako to ide, tako stoji u knjigama. Čovek se vrti u krugu, napreže se, zamišljajući da odmiče, a u stvari opisuje neku dugačku besmislenu krivu liniju koja se zatvara u samu sebe, kao dosadni ciklus godine. Isto ovako se luta unaokolo, isto ovako ne može da se nađe put koji vodi kući. Hans Kastorp prepoznade tradicionalni fenomen s izvesnim zadovoljenjem, mada sa strahom, i udari se po bedru od ljutine i zaprepašćenja što se opšte iskustvo taka tačno podudara sa njegovim posebnim, individualnim slučajem koji se sad odigrava.

Usamljena šupa bila je nepristupačna, vrata zaključana, ni sa koje strane se nije moglo ući. Ali Hans Kastorp ipak odluči da ostane privremeno tu gde jeste, jer je nastrešnica davala iluziju izvesnog gostoprimstva, a sama koliba, onom stranom koja je bila okrenuta planini, mogla je zaista da pruži neku zaštitu protiv mećave ako se čovek ramenima nasloni na njena brvna, jer je zbog dugačkih skija bilo nemoguće osloniti se leđima. Pošto je svoj skijaški štap zabo pred sebe u sneg, sa rukama u džepovima, podignuvši visoko okovratnik svog vunenog svitera, a poslužívši se drugom nogom kao protivosloncem, stao je ukoso oslonjen i, zatvorivši oči, spustio ošamućenu glavu na balvan kolibe. Tek ponekad zaškiljio bi očima i zagledao se preko ramena u stenu koja je ležala s one strane klanca i koja se s vremena na vreme mutno razaznavala između snežnih koprena.

Njegov položaj je bio relativno ugodan. »Za nevolju, mogao bih ovako celu noć stajati«, pomisli u sebi, »kad bih s vremena na vreme promenio nogu, kad bih tako reći legao na drugu stranu i pokatkad se malo razmrdao, pošto je, razume se, neophodno potrebno. Iako sam se sav ukočio, nakupio sam mnogo unutarnje toplote, zahvaljujući kretanju koje sam izvršio, tako da moja ekskurzija nije bila sasvim beskorisna, mada sam propao i vratio se istoj kolibi... Propao — kakav je to izraz? Čemu ta reč, ona ne odgovara onome što se desilo, ja sam se njome sasvim samovoljno poslužio, jer mi glava nije baš sasvim vedra; pa ipak je, čini mi se, to prava reč... Sreća što mogu ovo da izdržim, jer ova nepogoda i mećava, ova salauka, može vrlo lako da potraje do zore; ali da potraje i samo do mraka, pa neće biti dobro, jer je opasnost da čovek noću nastrada, vrteći se neprestano u krugu, isto tako velika kao i za vreme snežne oluje... Mora da je već veče, otprilike šest časova — toliko je

vremena, čini mi se, proteklo u lutanju. Koje li je doba dana?« On pogleda na sat, premda mu nije bilo nimalo lako da ga ukočenim prstima iskopa iz odela, — pogleda na svoj zlatni sat, sa poklopcem i monogramom, koji je živo i istrajno kucao u ovoj pustoj usamljenosti, kao i njegovo srce, jadno ljudsko srce u organskoj toploti grudnog koša...

Bilo je pola pet. Šta do vraga, pa toliko je skoro bilo kad je počela nepogoda. Zar je moguće da je njegovo lutanje trajalo jedva četvrt sata? »Vreme mi se odužilo«, pomisli. »Čovek ima utisak da je propadanje vrlo sporo. Ali je neosporna činjenica da je u pola pet ili pola šest redovno već mrak. Da li će pre toga prestati nevreme, da li još u pravi čas, da bih mogao da se sačuvam od dalje pogibije? Na račun toga mogao bih da uzmem gutljaj portoa da se potkrepim.«

Ovo diletantsko piće poneo je sobom prosto zato što ga je u Berghofu, u malim pljosnatim bočicama, uvek bilo na prodaju za izletnike, pri čemu, razume se, nije se mislilo na takve koji bez odobrenja krenu u planinu pa zalutaju u snegu i mrazu, i u takvom stanju čekaju noć. Da je bio manje zbunjen, morao bi sebi reći da, s obzirom na povratak, nije mogao učiniti veću pogrešku, a to je i konstatovao čim je uzeo nekoliko gutljaja. Ti gutljaji su odmah pokazali svoje dejstvo kao i kulmbaško pivo one večeri kad je stigao u Berghof i kad se svojim lakomislenim i neodmerenim ćeretanjem o ribljim sosovima i drugim sličnim temama zamerio Setembriniju — gospodinu Lodoviku, pedagogu, koji je čak i ludake, kad se pomame, svojim pogledom vraćao svesti. I Hans Kastorp je upravo čuo u vazduhu milozvučni glas njegovog malog roga, što je bio znak da se rečiti vaspitač ubrzanim maršem približava, da bi bolesnog učenika oslobodio iz ovog ludog položaja i odveo kući dete koje zadaje toliko brige... Sve je to, razume se, bila čista besmislica izazvana kulmbaškim pivom koje je iz nepažnje popio. Pre svega, gospodin Setembrini nema uopšte mali rog, nego vergl koji na drvenoj nozi stoji na pločniku, i koji on okreće uz jednoličnu svirku, podižući prema spratovima kuća svoje humanističke poglede; a, drugo, on ništa nije znao niti je mogao primetiti od onog što se zbivalo, pošto nije više bio u sanatorijumu Berghof, nego kod ženskog krojača Lukačeka, u svojoj maloj mansardi sa bocom za vodu, iznad Naftine svilene ćelije — a sem toga nije imao nikakva prava ni mogućnosti da posreduje, kao ni one pokladne noći kad se Hans Kastorp nalazio u isto tako ludom i teškom položaju, vrativši bolesnoj Klavdiji Šoša son crayon, njenu olovku, olovku Pšibislava Hipea... Uostalom, o kakvom je to »položaju« reč? Da bi bio u položaju morao bi ležati a ne stajati, onda bi tek reč dobila svoj pravi, prirodni smisao, umesto čisto metaforskog. Horizontala, to je bio i položaj koji je odgovarao starom gostu Berghofa. Zar se nije naviknuo da pri snegu i mrazu leži u otvorenoj lođi? Bio je spreman da legne, kad ga prostreli, kad ga tako reći ščepa za jaku i održa na nogama misao: da se i ovo njegovo naklapanje o »položaju« ima pripisati samo kulmbaškom pivu, da i ono potiče samo od njegove bezlične želje da legne i da spava, želje koja je, kako knjiga kaže, tipično opasna i koja je htela da ga obmane sofizmima i igrom reči.

»Pogrešio sam«, priznade. »Porto ovde ne pomaže, od nekoliko gutljaja glava mi je preko mere otežala, pada mi, evo, na prsa; moje misli nisu ništa drugo nego buncanje i neukusna šala, i ja im ne smem verovati. Ovo važi ne samo za one prve misli koje su mi sinule u glavi, nego i za one druge koje su bile kritika onih prvih; u tome je nevolja. Son crayon! To jest, u ovom slučaju, njena olovka, a ne njegova, a kaže se njegova zato što je crayon muškog roda, sve ostalo je neuspela igra reči. Ali zašto se ja uopšte oko toga bakćem! Trebalo bi, na primer, da me mnogo više uznemiruje to što moja leva noga, na koju se oslanjam, neobično podseća na drvenu nogu Setembrinijevog vergla, koju on uvek kolenom gura ispred sebe, preko pločnika, kad prilazi pod prozor i pruža svoj somotski šešir da bi mu devojčica odozgo

bacila neku paru. A u isto vreme osećam kako me neke nevidljive ruke prosto vuku da legnem u sneg. Tu može pomoći samo kretanje. Moram da se pokrenem, da bih kaznio sebe zbog kulmbaškog piva i da bih učinio savitljivom svoju drvenu nogu.«

Jednim pokretom ramena odvoji se od zida. Ali čim se odmakao od šupe i samo koraknuo napred, ošinuo ga je vetar kao udarac kose i oterao natrag pod zaklon zida. Ovo mesto mu je bez sumnje određeno za sklonište kojim se mora privremeno zadovoljiti, a stoji mu do volje da se, radi promene, osloni levim ramenom i odupre na desnu nogu, kako bi levu malo razmrdao i povratio u život. Pri sličnom vremenu, reče u sebi, ne ide se od kuće. Umereno pomeranje je dopušteno, ali ne tražiti ništa bolje i ne izlagati se vetru. Vladaj se mirno i pusti glavu neka visi kad je već tako teška. Zid je dobar, grede su drvene, čini se da iz njih izlazi izvesna toplota, ukoliko ovde može biti reči o toploti, diskretna, drvetu svojstvena toplota, a možda je to više stvar subjektivnog raspoloženja... Ah, to drveće! Ah, ta živa klima živih stvorova! Kakav miris!...

Ispod njega, ispod balkona, na kome je bez sumnje stajao, bio je park — veliki park, u kome se bujno zelenelo lisnato drveće, brestovi, platani, bukve, javori, breze, sa lakim prelivima u bojama svog punog, svežeg, svetlucavog lisnatog nakita i sa tihim šumljenjem u svojim vrhovima. Pirkao je divan, vlažan povetarac ispunjen mirisnim dahom drveća. Topao pljusak je prošao mimo njega, ali je kiša bila obasjana. Videlo se kako visoko u nebeskim visinama rominjaju sjajne vodene kapljice. Kako je lepo! O, to je dah zavičaja, miris i obilje nizije, kojih je tako dugo bio lišen! Vazduh je bio pun ptičjeg pevanja, pun umilnog, slatkog izvijanja, cvrkutanja, gukanja, priželjkivanja i jecanja, a nigde se nije mogla videti nijedna životinjica. Hans Kastorp se smeškao, zahvalno dišući. Prizor je, međutim, bivao sve lepši. Iznad predela se razapela po strani duga, potpuno i jasno izražena, u najčistijoj krasoti, u vlažnom svetlucanju svih njenih boja, čiji su se gusti uljani tonovi izlivali u tamno, sjajno zelenilo. Sve je to davalo utisak muzike i podsećalo na zvuke harfe izmešane sa zvucima flaute i violine. Naročito su se divno prelivale plava i ljubičasta boja. Pod njihovim uticajem sve se čarobno rastapalo i gubilo, menjalo i ponovo sve lepše preobražavalo. Sve je bilo kao davno jednom — mnogo je godina otada prošlo — kad je Hans Kastorp bio u prilici da sluša jednog slavnog pevača, jednog italijanskog tenora iz čijeg se grla izlivala preko ljudskih srca umetnost i snaga puna blagosti. Uzeo je visok ton koji je od samog početka bio lep. Ali malo-pomalo, iz časa na čas. strasna melodija se širila, rasla, sve sjajnije zračila, kao da su jedna po jedna padale sa nje koprene koje pre toga niko nije primetio, — pala je i poslednja, koja je, kako se mislilo, otkrila krajnju, najčistiju svetlost, ali je posle došla još jedna, i najzad krajnja, za koju se nije moglo ni verovati da postoji, a posle nje se razlio takav sjaj i tolika lepota, lepota svetlucava kao suza, da su se iz gomile prolomili potmuli uzvici ushićenja, koji su odjekivali gotovo kao prigovor i negodovanje, i koji su mladog Hansa Kastorpa toliko uzbudili da je jecao. Tako je sad bilo i s ovim njegovim predelom, koji se menjao i sve više zračio lepotom. Sve je plivalo u plavetnilu ... Blistave kišne koprene popadaše: ukaza se more, — neko more; bilo je to Južno more, duboko plavo, modro, prepuno svetlucanja od srebrnih svetiljki, jedan divan zaliv koji se prema jednoj strani otvarao u lakoj izmaglici, do polovine široko obuhvaćen planinskim lancima koji su se sve ugasitije plavili, načičkan ostrvima nad kojima su se uzdizale palme ili na kojima su se mogle videti male, bele kuće kako svetle iz čempresovih gajeva. Oh, dosta, dosta! Ova radost nije ničim, zaslužena. Koliko blaženstva u ovoj svetlosti, u ovoj dubokoj nebeskoj čistoti, u ovoj sunčanoj svežini vode! Tako nešto Hans Kastorp nije nikad video, ništa što bi bilo slično tome. Na ferijalnim putovanjima on je jedva okusio malo Juga, znao je samo surovo, bledo more i bio mu odan detinjskim, neodređenim osećanjima, ali nikad nije dospeo do

Sredozemnog mora, Napulja, Sicilije, ili Grčke, na primer. Pa ipak on se sećao. Da, on je sve to već video, i to čudno prepoznavanje ispunjavalo ga je sada nekim svečanim raspoloženjem. »Ah, da, tako je!« klicao je neki glas u njemu, kao da je, potajno i prećutno, oduvek nosio u srcu to sunčano plavetnilo koje se pred njim širilo i zračilo srećom. A to »oduvek« bilo je negde daleko, beskrajno daleko, kao i ovo otvoreno more ulevo, tamo gde se nebo u nežnoj ljubičastoj boji spušta na njega.

Horizont je bio visoko, činilo se da se daljina penje, a to je dolazilo otud što je Hans gledao zaliv odozgo, sa izvesne visine. Unaokolo su stajali bregovi koji su se u vidu predgorja, obraslog šumaricom, spuštali u more. Od sredine vidika, oni su se u polukrugu protezali sve dovde gde je on sedeo, i dalje; a on je sedeo šćućuren na bregovitoj obali, na kamenim stepenicama, toplim od sunca. Kamenito, mahovinom obraslo žalo spuštalo se pred njim u stepeničastim blokovima, punim žbunja, prema ravnoj obali, gde je šljunak među trskom stvorio modre zatone, mala pristaništa i ivična mora. Ovaj sunčani predeo, i ove izdignute pristupačne obale i nasmejane drage, kao i samo široko more sve do ostrva kraj kojih su amo-tamo plovili čamci, ceo taj prostor vrveo je od sveta, i taj svet, ta deca sunca i mora, kretao se na sve strane ili se odmarao, a svi su bili nekako pametni i vedro raspoloženi. Bilo je tako prijatno posmatrati ovaj lepi ljudski soj, i srce Hansa Kastorpa otvorilo se širom — gotovo do bola, prepuno ljubavi kojom ga je ispunio ovaj prizor.

Mladići su zaigravali konje i, s rukom na ularu, trčali pored životinja koje su u kasu rzale i zabacivale glavu; uzjogunjene atove trzali su dugačkim uzdama ili ih terali u more, jašući na njima bez sedla i udarajući golim petama po slabinama tih konja; pri tom su im mišići na leđima pod zlatnomrkom kožom poigravali na suncu, a uzvici koje su jedan drugom dobacivali ili upućivali svojim životinjama odjekivali su, ne bi se moglo reći zašto, nekim čarobnim zvukom. Kraj jednog zatona, u kome se ogledala obala kao u gorskom jezeru, igrale su devojke. Jedna između njih, sa visoko skupljenom kosom na potiljku, u kojoj se krila neka naročita draž, sedela je nogu spuštenih u neko udubljenje, i svirala u pastirsku frulu; pogled joj je preko razigranih prstiju bio upravljen prema drugaricama, koje su, u dugačkim, lelujavim haljinama, izvodile pokrete igre: jedne, odvojeno od ostalih, šireći s osmehom ruke, druge, u parovima, priljubivši ljupko slepoočnice, dok su ostale sestre, iza leđa sviračice, iza njenih belih, dugih i nežnih leđa, koja su usled položaja ruku bila izvijena, sedele ili stajale zagrljene i sve to posmatrale, mirno razgovarajući. Malo dalje vežbala se momčad u gađanju strelom. Bilo je veliko uživanje posmatrati na koji način stariji uče nespretne momčiće kovrdžave kose kako se zapinje luk i namešta strela; gledati kako nišane zajedno s njima i kako ih sa smehom pridržavaju kad se povedu od protivudara strele koja fijukne iz luka. Drugi su pecali. Ležali su potrbuške na kamenim pločama kraj obale i, uzmahujući jednom nogom, držali struk sa udicom u moru; mirno su ćaskali, okrenuti glavom prema susedu, koji je, ukoso sedeći, istezao telo da bi što dalje bacio svoj mamac. Drugi su, opet, bili zauzeti oko toga da jednu lađicu sa visokom palubom, katarkom i prečkom za jedro, otisnu u more, gurajući je sa cimanjem i odupirući se svom snagom o tlo. Deca su se igrala i grajala između pristanišnih valobrana. Jedna mlada žena, sasvim ispružena, sa glavom okrenutom unazad, podizala je jednom rukom svoju šarenu odeću da bi zaklonila grudi, dok je drugu željno pružala prema nekom plodu sa lišćem koji joj je neki čovek, uzan u kukovima, stojeći iznad njene glave, i šaleći se, čas pružao čas odmicao. Jedni su stajali naslonjeni u pukotinama stena, dok su drugi oklevali na ivici obale, držeći za trenutak prekrštenim rukama sami sebe za ramena, i prstima nogu ispitivali hladnoću vode. Duž obale šetali su se parovi, i kraj uva devojke bila su usta poverljivog pratioca. Sa stene na stenu skakale su koze s dugom kostreti, koje je čuvalo jedno čobanče. Ono je stajalo na

jednoj uzvišici, držeći jednu ruku na bedru, oslonjeno drugom na svoj dugački štap. Mrke uvojke pokrivao mu je šeširić sa uzdignutim obodom pozadi.

»Ovo je zaista divno!« pomisli Hans Kastorp sa iskrenošću u srcu. »Vanredno prijatno i privlačno! Kako su lepi, zdravi i pametni i srećni! Da, ne samo da su stasiti, nego su još i pametni i blagorodni. Duh i razum, koji leže u dnu njihova bića, — to je ono što me dira i zbog čega sam tako zaljubljen u njih; hoću da kažem, duh u kome su sjedinjeni i u kome žive!« On je mislio tu na onu veliku ljubaznost i na onu podjednako učtivu pažnju koju su deca sunca pokazivala u uzajamnom ophođenju: na ono fino, osmehom prikriveno uvaženje koje su jedno drugom na svakom koraku ukazivali, gotovo neprimetno, a ipak na osnovu jedne misli koja ih je sve prožimala, i na osnovu jedne duhovne veze koja ih je očigledno sve povezivala; mislio je na ono njihovo dostojanstvo, gotovo strogost, ali strogost koja se sasvim gubi u veselosti i koja upravlja njihovim načinom života samo utoliko što vrši uticaj izvesne ozbiljnosti koja nema u sebi ničega mračnog, kao i razumne pobožnosti — mada ne bez izvesne ceremonijalnosti. Jer tamo, na jednom okruglom, mahovinom obraslom kamenu, u haljini mrke boje, koja je bila smaknuta s jednog ramena, sedela je mlada majka i dojila dete. I svako ko bi kraj nje prošao, pozdravio bi je na naročit način, u kome se isticalo sve ono što je bilo tako diskretno izraženo u opštem ponašanju tih ljudi: okrenuvši se prema majci, mladići bi lako, brzo i strogo po propisu skrštali ruke na grudi i s osmehom prigibali glavu, a devojke bi gotovo neprimetno pokleknule kao što rade posetioci crkve prolazeći pored glavnog oltara. Ali bi joj u isto vreme živo, veselo i srdačno mahali glavom, — i ova mešavina ceremonijalnog poštovanja i razdraganog prijateljstva, kao i blagi izraz majke, koja je pomagala svome čedu da lakše doji pritiskujući kažiprstom dojku, njen blagi izraz kad bi podigla oči da osmehom zahvali onima koji su joj odavali poštu — sve je to ispunjavalo Hansa Kastorpa krajnjim ushićenjem. Nije mogao dovoljno da se nagleda, pa ipak se sa zebnjom pitao: ima li prava da sve to gleda; da nije možda za krajnju osudu što posmatra ovu sunčanu, otmenu sreću, on, koji ne pripada tome svetu i koji sam sebi izgleda prost, ružan i nezgrapan.

Činilo se da je nesumnjivo tako. Jedan lepi dečak, čija je gusta u stranu začešljana kosa padala preko čela na slepoočnicu, nalazio se baš ispod njegovog sedišta, sa prekrštenim rukama na grudima, po strani od svojih drugova — ni žalostan ni naduren, samo po strani od ostalih. Mališan ga je posmatrao bacajući pogled čas na njega čas na onaj prizor na obali, i motrio u šta se to Hans Kastorp zagledao. Ali najednom dečak je pogledao iznad njegove glave i zagledao se u daljinu; sa njegovog lepog, pravilno skrojenog, poludetinjeg lica začas je nestalo onog osmeha učtive bratske pažnje, koji je svima njima bio zajednički; štaviše, iako mu se obrve nisu natuštile, na licu mu se pojavila kamena ozbiljnost, bezizrazno nedokučiva, neka samrtnička zanemelost od koje je Hansa Kastorpa, koji se jedva malo smirio, počela hvatati ledena strava, pomešana sa izvesnom neodređenom slutnjom šta bi ona mogla da znači.

On pogleda i sam unazad... Iznad njega su se izdizali ogromni stubovi, bez postolja, složeni iz cilindričnih blokova, iz čijih je sastavaka probijala mahovina, — stubovi vrata nekog hrama na čijem je stepeništu sedeo. Ustao je teška srca, spustio se po strani niz stepenice i izišao kroz dugački trem sa stubovima na popločanu ulicu koja ga je začas odvela pred nove propileje. Prošao je i kroz njih, i sad je iskrsnuo pred njim hram, sivozelenkast i izglodan zubom vremena, sa strmom stepeničastom osnovom i širokim nadvratnikom koji je počivao na kapitelima snažnih i gotovo zdepastih, prema vrhu suženih stubova, iz čijeg sklopa je, potisnut, strčao ponegde izolučen okrugao blok. Pomažući se rukama i uzdišući, jer ga je oko srca sve više stezalo, uspeo se Hans Kastorp uz visoke stepenice i dospeo do

šume stubova koji su sačinjavali predvorje. Ona je bila vrlo duboka i on se kretao po njoj unaokolo kao da se provlači između stabala bukove šume kraj bledog mora, izbegavajući namerno sredinu predvorja i nastojeći da bude što dalje od nje. On se, međutim, u svom lutanju opet vratio k njoj i našao se, na mestu gde su se redovi stubova razdvajali, pred grupom kipova na jednom postolju, pred dve ženske figure od kamena od kojih je jedna predstavljala verovatno majku a druga ćerku: jedna, u sedećem stavu, starija, dostojanstvenija, veoma blagih božanskih crta, ali tužno skupljenih obrva nad očima koje su bile prazne, bez zenica, u naboranoj tunici i ogrtaču, sa talasastom kosom kao u matrone i sa koprenom na glavi; druga, uspravna, materinski zagrljena od one prve, oblog devičanskog lica, sa rukama koje je uvila i sakrila u bore svoga plašta.

Dok je posmatrao skulpturu, Hansu Kastorpu se, iz nekih mračnih razloga, još više steže oko srca, ono se još više ispuni strahom i slutnjom. Jedva se usuđivao — a bio je primoran — da obiđe ove figure i da prođe pozadi njih kroz idući dvostruki red stubova: tu su stajala pred njim otvorena metalna vrata hrama i on, jadnik, umalo što ne pade na kolena pred prizorom koji je sa zaprepašćenjem ugledao. Dve sede žene, polugole, čupave kose, s oklembešenim dojkama kao u veštica i sa bradavicama dugačkim kao prst, bile su unutra jezivo zaposlene oko rasplamsalih mangala. Iznad jednog legena kidale su u komade jedno detence, kidale ga rukama u stravičnoj tišini — Hans Kastorp je video nežnu plavu kosicu umazanu krvlju — kidale ga i gutale parčad, pri čemu su im krhke koščice pucale u odvratnim ustima, a sa razvratnih usana kapala krv. Hans Kastorp se skameni od ledene jeze. Hteo je da pokrije oči rukama, ali nije mogao. Hteo je da beži, ali nije mogao. Uto su ga one, radeći svoj užasni posao, već spazile, i počele da mu prete krvavim pesnicama, da ga ruže, ne puštajući pri tom nikakva glasa, s krajnjom prostotom, poganim rečima, i to na prostom narečju Hansova zavičaja. Osećao se tako rđavo, tako rđavo kao nikad dotle. Sav očajan, hteo je pošto-poto da se makne s mesta, i kako je pri tom naprezanju pao kraj stuba koji je stajao iza njega — stvorio se odjednom pored svoje šupe u snegu. Uši su mu bile još pune odvratnog šištanja, hladna jeza ga je još držala u svojim okovima, dok je on ležao na jednom ramenu, sa glavom prislonjenom na ruku i s ispruženim nogama na kojima su bile skije. Međutim, to još nije bilo pravo i stvarno buđenje; on je samo žmirkao, s osećanjem olakšanja što se oslobodio strašnih furija, ali mu inače nije bilo jasno niti ga je mnogo zabrinjavalo, da li leži pored stuba u hramu ili kraj senare, i u neku ruku je nastavio da sanja — ne više u slikama nego u mislima, ali na jedan način koji zato nije bio manje smeo i čudnovat.

»Ipak, ja sam osećao da je to bio san«, buncao je u sebi. »Divan i strašan san. U samoj stvari, ja sam bio celo vreme svestan toga, sve sam ja to sam sebi udesio — i park i prijatnu vlagu i sve ostalo — i ono lepo kao i ono odvratno — i sve sam gotovo unapred znao. Ali kako čovek može tako nešto da zna i da priredi sebi todiko sreće i toliko straha? Otkud meni taj lepi zaliv sa ostrvima i taj hram, na koji me je upućivao pogled onog prijatnog dečka koji je stajao izdvojen od ostalih? Rekao bih da čovek ne sniva samo svojom dušom, on sniva i anonimno i zajednički, mada na svoj osobeni način. Velika duša od koje si ti samo jedan delić sniva svakako i kroz tebe, na tvoj način, o stvarima o kojima u tajnosti stalno sniva — o svojoj mladosti, svojoj nadi, svojoj sreći i svome miru... i o svojoj krvavoj gozbi. Evo me gde ležim pored svoga stuba, dok u telu još osećam stvarne ostatke svoga sna, ledenu jezu od krvave gozbe i srce još odranije puno radosti, puno uživanja zbog sreće i krotke uglađenosti onih belih stvorenja. Tvrdim da imam prava, pismeno zajamčenog prava da ležim ovde i da ovakve snove snivam. Saznao sam ja mnogo kod ovih gore o bezobzirnosti i razboru. Propao sam sa Naftom i Setembrinijem u ovoj tako pogibeljnoj planini. Znam sve o čoveku. Ispitao sam njegovo meso i krv, vratio bolesnoj Klavdiji olovku Pšibislava Hipea. A ko poznaje telo,

život, taj poznaje smrt. Samo što to nije sve, — štaviše to je samo početak, ako se stvar pedagoški posmatra. Mora se imati u vidu i ona druga polovina, suprotnost. Jer sve naše interesovanje za smrt i bolest nije ništa drugo nego jedna vrsta interesovanja za život, kao što uostalom dokazuje humanistička medicinska nauka koja se na latinskom jeziku tako učtivo obraća životu i njegovoj. bolesti i koja je samo varijanta jednog velikog i vrlo akutnog problema koji ja sa punom simpatijom hoću da nazovem njegovim pravim imenom: ljudsko biće, nežno čedo života, čovek, njegovo stanje i položaj u univerzumu ... Ja njega dobro poznajem, mnogo sam naučio kod ovih gore, uspeo sam se visoko iznad ravnice, tako da sam, jadnik, izgubio gotovo dah, ali sad, ispod podnožja svoga stuba, nemam baš tako rđav pregled... Snivao sam o čovekovom položaju, o njegovoj zajednici, punoj uzajamnog poštovanja, uljudnoj, razumnoj zajednici, iza koje se u hramu odigrava užasna krvava scena. Da li su deca sunca bila jedno prema drugom tako pristojna i ljupka baš s obzirom na onu grozotu? To bi bio fin i zaista otmen zaključak koji su odatle izveli. U duši, ja ostajem s njima, a ne s Naftom — uostalom ne ni sa Setembrinijem, oni su obojica brbljivci. Jedan je razvratan i zao, a drugi stalno duva u rog razuma i uobražava da može čak i ludake da urazumi, a to je zbilja neukusno! To je ćiftinstvo i gola etika, bezboštvo, s tim sam načisto. Ali neću da pristanem ni uz malog Naftu, uz njegovu religiju, koja nije ništa drugo nego jedan guzzabuglio boga i đavola, dobra i zla, taman zgodan da se pojedinac strmoglavi u njega, kako bi ga na mističan način nestalo u univerzumu. Eh, ta dvojica pedagoga! Njihova prepirka i njihova nesaglasnost isto su tako guzzabuglio i smetena bojna dreka, od koje se ne da zaglušiti niko ko imalo misli svojom glavom i ko je pobožan u srcu. Pa taj njihov problem aristokratije! I ta njihova otmenost! Smrt ili život — bolest, zdravlje — duh i priroda. Jesu li to odista protivrečnosti? Pitam: da li su to problemi? Ne, to nisu problemi, a ni problem njihove otmenosti nije nikakav problem. Bezobzirnost smrti proističe iz života, bez nje ne bi bilo života, a Homo Dei se nalazi na sredini — na sredini između te bezobzirnosti i razbora — kao što mu je i položaj na granici između mistične zajednice i nepostojanog individualizma. To je ono što ja vidim sa podnožja svoga stuba. Imajući u vidu taj položaj, čovek treba da se ophodi prema samom sebi s puno obzira i sa prijateljskim uvaženjem, — jer samo je on aristokrat, a ne suprotnosti. Čovek je gospodar suprotnosti, one postoje samo zato što on postoji, prema tome on je veći aristokrat od njih. Otmeniji od smrti, i suviše otmen za nju — u tome je sloboda njegova duha. Otmeniji od života, i suviše otmen za njega — u tome je pobožnost njegova srca. Sastavio sam, eto, stihove, ispevao u snu pesmu o čoveku. Sećaću se toga. Biću dobar. Neću dopustiti smrti da gospodari mojim mislima! U tome se sastoji dobrota i ljubav prema bližnjem, i ni u čemu drugom. Smrt je velika sila. Kad se ona približi, skida se šešir i ide se na prstima. Ona nosi svečanu naboranu ogrlicu preminuloga, i u njenu čast oblači se čovek ozbiljno i u crninu. Razum je glup pred smrću, jer on nije ništa drugo nego vrlina, a smrt je sloboda, bezobzirnost, bezobličnost i požuda. Požuda, kaže moj san, ne — ljubav. Smrt i ljubav — to je rđav slik, neukusan, pogrešan slik! Ljubav se suprotstavlja smrti, samo je ona jača od smrti, a ne razum. Samo ona nadahnjuje dobrim mislima, a ne razum. I lepo ponašanje potiče samo iz ljubavi i dobrote: lepo ponašanje i uljuđenost razumne i prijateljske zajednice i lepe ljudske družbe — sa diskretnim obzirom na krvavu gozbu. O, san je bio jasan i »vladavina« dobra! Misliću na to. Ostaću u svom srcu veran smrti, ali ću se jasno sećati da vernost smrti i minulom nije ništa drugo nego pakost, mračna naslada i neprijateljski stav prema bližnjem, ako dopustimo da ona upravlja našom mišlju i vladavinom. U ime dobrote i ljubavi, čovek pe sme dopustiti smrti da vlada njegovim mislima. S ovom mišlju se budim... Jer sam tako dokraja odsanjao svoj san, sve do željenog cilja. Davno sam već tražio ovu reč: na onom mestu gde mi se Hipe prikazao, u

mojoj lođi, i svuda. Traganje za tom reči odvuklo me je i u snežnu planinu. Sad je imam. Moj san mi je tu reč jasno dočarao, i ja je sad zauvek znam. Da, to me ushićava i zagreva mi dušu. Moje srce jako bije i zna zašto. Ono ne bije samo iz fizičkih pobuda, ne bije onako kao što na lešu rastu nokti; ono udara čovečanski, zato što se oseća istinski srećno. Ova reč koju mi je otkrio moj san, to je piće — bolje od portoa i piva, ona mi struji kroz žile kao ljubav i život, tako da se budim iz svoje uspavanosti i svojih snova za koje, razume se, vrlo dobro znam da su u najvećem stepenu opasni po moj mladi život... Trgni se! Otvori oči! To su tvoji udovi — te noge što leže u snegu! Skupi ih i ustaj! Vidiš — vreme je povoljno!«

Bilo je strahovito teško osloboditi se okovakoji su ga stezali i koji su hteli da ga prikuju za tlo, ali pokretna snaga koju je uspeo da smogne bila je jača. Hans Kastorp se odbaci na lakat, privuče energično kolena, naglim pokretom se odupre i uspravi. On potrupka skijama po snegu, potapka se rukama oko rebara i protrese ramenima, upirući pri tom uzbuđene i napregnute poglede čas na jednu čas na drugu stranu, kao i prema nebu, na kome se ukazalo bledo plavetnilo između sivoplavih, kao koprena tankih oblaka, koji su polako. klizili, otkrivajući tanak mesečev srp. Laki suton. Ni oluje ni snega. Prekoputa njega videla se potpuno i jasno strma planinska strana na čijoj su se grbini kostrešile jele. Oko nje je vladao mir. Njen donji deo bio je u senci, a gornja polovina je bila obasjana najnežnijom ružičastom svetlošću. Šta se to zbiva u svetu? Je li jutro? Da li je celu noć ležao u snegu, a ipak se nije smrznuo, kao što u knjigama stoji? Nijedan ud mu nije obamro, nijedan se nije prelomio ni krcnuo, dok je trupkao nogama, dok se otresao i udarao po telu, iako je to svojski radio, nastojeći u isto vreme da mislima pronikne svoj položaj. Uši, vrhovi prstiju na rukama i nogama behu mu, razume se, utrnuli, ali ne jače nego što mu se već toliko puta desilo zimi, dok je ležao u svojoj lođi. Uspeo je da izvuče sat. Kucao je. Nije stao kao što se dešavalo kad bi uveče zaboravio da ga navije. Nije bilo još ni pet sati — daleko od toga! Ostalo je još dvanaest, trinaest minuta. Čudnovato! Da li je moguće da je ležao ovde u snegu samo deset minuta ili nešto duže, i da je za to vreme prošlo kroz njegovu glavu tako mnogo divnih i strašnih slika i vratolomnih misli, i da se dotle heksagonalna nepogoda isto tako brzo razišla kao što je i došla? Onda je, mora se priznati, imao veliku sreću s obzirom na povratak. Jer njegovi snovi i izmišljotine imali su u dva maha takav obrt da je morao da poskoči: jedanput od užasa i drugi put od radosti. Izgleda da je život imao dobre namere sa svojim zalutalim čedom koje mu zadaje tolike brige...

Ali, bilo kako bilo, bilo da je jutro ili podne (bez ikakve sumnje, bilo je još rano predvečerje): u svakom slučaju nije bilo ničega ni .u samoj situaciji ni u njegovom ličnom položaju, što bi ga moglo omesti da pojuri kući, a to je Hans Kastorp i učinio — krenuo je s izvanrednim poletom, tako reći vazdušnom linijom, ka dolini, gde su, kad je stigao, već gorele svetiljke, mada su njemu uz put bili sasvim dovoljni ostaci dnevne svetlosti koje je sneg sačuvao. Spustio se niz Bremenbil, ivicom Matenvalda, i u pola šest bio je u »Selu«. Ostavio je svoj sportski pribor kod bakalina, odmorio se u ambarskoj izbi gospodina Setembrinija i ispričao mu u kakvu je snežnu olujinu zapao svojom krivicom. Humanista se veoma uplašio. I dok je, stalno na nogama, palio praskavi primus da bi iznemoglom mladom čoveku skuvao kafu, mlatarao je jednom rukom iznad glave i žestoko grdio zbog tako opasne lakomislenosti. Ma koliko da je ta kafa bila jaka, nije sprečila Hansa Kastorpa da odmah tu, na stolici, zaspi.

Jedan sat docnije milovala ga je svojim dahom veoma civilizovana atmosfera Berghofa. Za vreme večere žestoko je navalio na jelo. Njegov san počeo je da bledi. Još iste te večeri, njegove nedavne misli nisu mu više bile tako jasne.

KAO VOJNIK I KAO JUNAK

Hans Kastorp je stalno primao kratke izveštaje od svoga rođaka, najpre dobre, razdragane, zatim manje povoljne, najzad takve koji su loše prikrivali nešto vrlo žalosno. Serija poštanskih karata počela je s radosnim vestima o Joahimovom dolasku u puk i o romantičnoj svečanosti, kad je Joahim — kako se izrazio Hans Kastorp u karti kojom je odgovorio svome rođaku — položio zavet da će živeti siromašno, čedno i poslušno. Vesti su i dalje bile vesele: etape lake, povlašćene karijere, olakšane još i strasnom ljubavlju prema pozivu i simpatijom starešina, bile su propraćene pozdravima i lepim željama. Kako je Joahim nekoliko semestara studirao na univerzitetu, bio je oslobođen pohađanja vojne škole i pripravničke službe. O Novoj godini bio je unapređen za podoficira i poslao fotografiju na kojoj se videlo da ima širite. Iz svakog njegovog zbijenog izveštaja zračila je njegova krajnja odanost duhu hijerarhije kojoj je služio, krute, časne hijerarhije koja je počivala na gvozdenoj disciplini, a ipak na zajedljivo-humorističan način vodila računa o ljudskim slabostima. On je pričao anegdote o svom četnom naredniku, džandrljivom i fanatičnom vojniku, o njegovom romantično-kapricioznom stavu prema njemu, mladom potčinjenom, neukom novajliji, koji će mu koliko sutra biti neprikosnoveni starešina i koji stvarno već sad ima pristupa u oficirsku kasinu. Bilo je u tome nečeg smešnog i surovog. Onda je bilo mnogo govora o polaganju oficirskog ispita. Početkom aprila proizveden je Joahim za poručnika.

Očevidno, nije bilo srećnijeg čoveka, nije bilo stvorenja čije bi se biće i želje čistije izrazile u ovom naročitom obliku egzistencije. S nekim stidljivim uživanjem pričao je kako je prvi put prošao u svojoj novoj uniformi pored gradske većnice i na izvesnom odstojanju odmahnuo rukom stražaru koji je stao mirno da mu oda počast. Pričao je o malim neprijatnostima i satisfakcijama u službi, o izvanrednom, usrdnom drugarstvu, o šeretskoj odanosti svoga posilnog, o komičnim slučajevima prilikom vežbi i na časovima obuke, o smotrama i zajedničkim gozbama. Uzgred je bilo govora o društvenim događajima, posetama, ručkovima, zabavama. Ali o njegovom zdravlju nikad.

Tako je potrajalo do pred sam početak leta. Onda se čulo da leži i da se morao na žalost prijaviti kao bolesnik: katar, moraće dva-tri dana da ostane u postelji. Početkom juna bio je ponovo na dužnosti, ali je sredinom meseca opet »popustio«, gorko se žalio na svoju »zlu sreću« i premirao od straha da početkom avgusta neće moći učestvovati na velikim manevrima, kojima se od srca radovao. Gluposti! U julu je opet bio zdrav kao dren, čitave nedelje, dok se jednog dana nije javio na lekarski pregled, koji je zbog prokletih kolebanja temperature postao neophodno potreban, i od koga će sve zavisiti. O ishodu toga pregleda nije Hans Kastorp dugo imao nikakvih vesti, a kad ih je dobio, one nisu došle neposredno od Joahima — bilo zato što nije bio u stanju da piše, bilo zato što se stideo — već od njegove majke, gospođe Cimsen, koja je poslala depešu. Ona je javljala da je Joahim dobio nekoliko nedelja odsustva koje mu je po mišljenju lekara preko potrebno. Preporučena mu je visoka planića, i to što pre da otputuje, pa moli da se rezervišu dve sobe. Odgovor plaćen. Potpis: tetka Lujza.

Bio je kraj jula kad je Hans Kastorp u svojoj balkonskoj lođi letimice pročitao depešu, pa je posle još nekoliko puta čitao. Klimnuo je polako glavom, ne samo glavom nego i čitavim gornjim delom tela, i govorio kroz zube: »Tako! Tako, dakle! Vidi, vidi! — Joahim opet dolazi!« Obuze ga iznenadna radost. Ali se odmah stišao i pomislio: »Hm, hm, ozbiljne vesti. Moglo bi se reći: lepo iznenađenje. Do vraga, to je išlo brzo — već sazreo za povratak. Majka dolazi s njim —« (Kazao je »majka«, ne »tetka Lujza«; njegovo osećanje za srodstvo,

za familijarne odnose neprimetno je oslabilo, tako da se osećao gotovo tuđ.) To mnogo znači. I baš pred velike manevre koje je dobri dečak tako željno očekivao! Hm, ih, ima u svemu tome dobra doza gadosti, to je antiidealistička činjenica. Telo trijumfuje, ono hoće nešto drugo nego duša i uspeva u tome na sramotu uobraženih stvorova koji tvrde da je ono potčinjeno duši. Čini mi se da ne znaju šta govore, jer kad bi bili u pravu, onda bi u ovom slučaju pala na dušu sumnjiva svetlost. Sapienti sat, ja znam šta hoću da kažem. Jer u tome se i sastoji pitanje koje postavljam: greši li čovek ako telo i dušu suprotstavlja jedno drugom ili će pre biti da njih dvoje pod istim krovom stanuju i dogovorno rade. Ali, to uobraženim glavama, na njihovu sreću, ne pada na um. Dobri Joahime, ko da ti zameri i ko da te prekori zbog tvoje preterane revnosti. Ti pošteno misliš — ali šta vredi poštenje, ako telo i duša saglasno rade? Zar je moguće da nisi mogao da zaboraviš izvesne osvežavajuće mirise, nabujale grudi i bezrazložan smeh koji te čekaju za stolom gospođe Šter? ... »Joahim se vraća!« pomislio je ponovo i sav se skupio od radosti. »On očevidno dolazi u lošem stanju, ali mi ćemo opet biti udvoje, ja neću više ovde živeti sam za sebe. To je dobro. Neće sve biti baš onako kao pre; njegova soba je zauzeta, u njoj sad prigušeno kašlje mistres Makdonald, a pred njom na stočiću stoji, razume se, slika njenog sinčića, ili je drži u ruci. Ali to su njeni poslednji trenuci, i ako soba nije već rezervisana, onda .. . Privremeno će se moći neka druga soba dobiti. Broj 28 je slobodan, koliko je meni poznato. Idem odmah do Uprave, naročito do Berensa. Kakva vest — u jednu ruku žalosna, a s druge strane divna, u svakom slučaju krupna novost! Hteo bih samo da sačekam druga »Ja vas posdhavljam« koji treba svakog časa da dođe, jer je već, kako vidim, pola četiri. Rado bih ga upitao da li i u ovom slučaju ostaje kod svoga mišljenja da fizičke pojave treba smatrati kao sekundarne...«

Još pre čaja bio je u Upravi. Soba na koju je mislio, na istom spratu gde je i njegova, stajala je na raspoloženju. Naći će se mesta i za gospođu Cimsen. Pohitao je k Berensu. Našao ga je u »Laboru«, U jednoj ruci je držao cigaru, a u drugoj epruvetu sa nekom smesom sumnjive boje.

»Gospodine savetniče, znate li šta je novo?« poče Hans Kastorp.

»Čovek mora stalno da se ljuti«, odgovori pneumotomista. »Ovo je Rozenhajm iz Utrehta«, reče i pokaza cigarom na staklo. »Gafki deset. I onda dolazi direktor fabrike Šmic, diže galamu i žali se kako je Rozenhajm — sa svojih Gafki deset — pljunuo na šetalištu. I sad treba da ga izgrdim, a ako ga izgrdim, on dobija napad, jer je strašno razdražljiv, a zauzeo je sa porodicom tri sobe. Da ga najurim — ne mogu, imaću posla sa Generalnom direkcijom. Vidite u kakve sukobe se čovek svakog časa zaplete, ma koliko želeo da ide mirno i besprekorno svojim putem.«

»Glupe stvari«, reče Hans Kastorp sa razumevanjem i prisnošću starog redovnog gosta. »Poznajem gospodu. Šmic je kolosalno korektan i pažljiv, a Rozenhajm dozlaboga aljkav. Ja bih rekao da se oni glože i zbog drugih stvari sem higijene. I Šmic i Rozenhajm su u prijateljskim odnosima sa donom Perez iz Barcelone, onom što sedi za stolom Klefeldove. U tom grmu leži zec. Ja bih vam savetovao da jednom opštom naredbom podsetite na propise koji se odnose na ovakve slučajeve, a inače da zažmurite na jedno oko.«

»Pa to i radim. Od silnog žmurenja dobiću već blefarospazmu. Šta je vas dovelo ovamo?«

I Hans Kastorp izađe na sredu sa svojom žalosnom i famoznom novošću.

Savetnik nije bio iznenađen. On to ne bi bio ni u kom slučaju, a sad pogotovu ne, jer ga je Hans Kastorp, pitao ga savetnik ili ne, stalno obaveštavao o stanju Joahimova zdravlja i već u maju mu napomenuo da je rođak vezan za postelju.

»Tha«, učini Berens. »No, dakle. A šta sam ja vama govorio? Šta sam ja njemu i vama ne deset nego sto puta doslovce kazao? Eto vam sad! Tri četvrti godine živeo je po svojoj volji i

u svom raju. Ali u raju koji nije potpuno raskužen — nema spasa; to naš begunac nije hteo da poveruje starom Berensu. A starom Berensu treba uvek verovati, inače ćeš rđavo proći i dockan se opametiti. Istina, on je sad poručnik, nema šta da se kaže. Ali šta ima od toga? Bog gleda u srce, on ne gleda na rang i položaj, pred njim svi stojimo nagi, bio to general ili običan čovek...« Počeo je da trabunja. Držeći među prstima cigaru, protrljao je ogromnom šakom oči i zamolio Hansa Kastorpa da ga zasad više ne zadržava. Za Cimsena će se već naći neka sobica, a kad dođe neka ga rođak odmah strpa u krevet. Što se tiče njega, Berensa, on nije zlopamtilo, njegove su ruke uvek očinski rapšrene i on je spreman da zakolje tele u čast begunca.

Hans Kastorp je poslao depešu i počeo da priča desno i levo kako će njegov rođak da se vrati. Svi koji su poznavali Joahima iskreno su se ražalostili i iskreno obradovali, jer je svojim čestitim, viteškim karakterom zadobio opšte simpatije i, prema neizrečenoj oceni i osećanjima mnogih bolesnika, bio je najbolji među svima njima. Ne mislimo ni na koga lično, ali verujemo da je mnogi od njih osetio ličnu satisfakciju što se Joahim iz vojničkog staleža morao vratiti horizontalnom načinu života i što će sa svom svojom čestitošću opet biti jedan »od naših«. Zna se da je gospođa Šter odmah sve predvidela, a sad je njena prostačka sumnja, s kojom je propratila Joahimov odlazak u ravnicu, bila potvrđena i ona nije smatrala za nedostojno da se time hvali. »Lošo, lošo«, tvrdila je ona. Odmah je ona videla da stvari »lošo« stoje, ali se nada da zbog Joahimove tvrdoglavosti ne stoje sad još većma lošo. (»Većma lošo«, reče ona u svojoj neizmernoj prostoti.) Onda je mnogo bolje da se čovek nikud i ne miče, kao ona što čini. I ona ima dole u Kanštatu svojih interesa, ima muža i dvoje dece, ali ume da se savlada... Ni Joahim ni gospođa Cimsen nisu se više javljali. Hans Kastorp nije znao dan i čas njihova dolaska i zbog toga ih nije ni dočekao na stanici, ali tri dana posle Hansove depeše, oni su stigli i Joahim je, uzbuđeno se smejući, stao kraj naslonjače svoga rođaka.

Bilo je već otpočelo večernje odmaranje kad se to desilo. Došli su istim vozom kojim je pre toliko godina stigao ovamo i Hans Kastorp. Nisu te godine bile ni kratke ni duge, nego lišene svog vremenskog proticanja, bogate doživljajima, pa ipak prazne i ništavne. Čak je i godišnje doba bilo isto: jedan od prvih dana avgusta. Joahim uđe radosno — da, za jedan trenutak on je bio nesumnjivo radosno uzbuđen — uđe, dakle, radosno kod Hansa Kastorpa ili, bolje rečeno, iziđe brzim koracima iz sobe na balkon i pozdravi svoga rođaka smejući se i dišući brzo, prigušeno i isprekidano. Prevalio je opet dalek put, preko raznih zemalja, preko jezera koje liči na more, i popeo se uzanim stazama visoko — visoko na ovaj breg, i, kao da nije nikad ni otišao odavde, stoji evo, pred svojim rođakom, koji se upola podigao iz svog horizontalnog položaja i pozdravlja ga sa »hej« i »da li je moguće?« Bio je svež u licu, bilo zato što se kretao mnogo na čistom vazduhu bilo zato što je bio zagrejan od puta. Dok je majka bila zabavljena oko svoje toalete, on je pojurio, ne svraćajući najpre u svoju sobu, pravo u broj 34 da se pozdravi sa drugom iz starih dana koji su opet stvarnost. Večeraće na brzu ruku, razume se, u restoranu. Hans Kastorp može i sam još koji zalogaj da uzme ili da popije gutljaj vina. I Joahim ga brzo odvuče u broj 28, gde se odigrala ista scena kao one večeri kad je Hans stigao, samo obrnuto: Joahim je, ćeretajući u groznici, prao nad blistavim umivaonikom ruke, a Hans Kastorp je gledao u njega, začuđen uostalom i pomalo razočaran što vidi svog rođaka u civilu. Nikakva znaka njegove vojničke karijere. On ga je uvek zamišljao kao oficira, u uniformi, a sad stoji tu u običnom sivom odelu, kao i svaki drugi. Joahim se smejao njegovoj naivnosti. On je uniformu ostavio dole, kod kuće. Hans Kastorp treba da zna da se uniforma ne može tek onako oblačiti. Ne može se u uniformi zalaziti kud bilo. »Ah, tako. Najpokornije blagodarim«, reče Hans Kastorp. Ali Joahim nije, izgleda,

primetio ničeg uvredljivog u tim njegovim rečima, nego se raspitivao za pojedine ličnosti i prilike u Berghofu, ne samo bez ikakve uobraženosti već sa svom onom raznežеnošću koju oseća čovek kad se vrati svome domu. Onda se na vratima koja vode u lođu pojavila gospođa Cimsen i pozdravila svoga nećaka na način koga se u takvim prilikama pridržavaju mnogi ljudi, to jest tako kao da je radosno iznenađena što ga tu vidi. Ali je u toj frazi bilo izvesne melanholije koja je poticala od zamorenosti i potajne brige koja se očevidno odnosila na Joahima. A onda su sišli.

Lujza Cimsen je imala iste one lepe, crne i blage oči kao i Joahim. Njena kosa, takođe crna, ali već znatno protkana belim nitima, bila je obavijena i pričvršćena jednom gotovo nevidljivom mrežicom, i to se slagalo sa celim njenim držanjem koje je bilo razborito, diskretno odmereno i puno blage pribranosti, što joj je, i pored očevidno ograničenog duha, davalo neko prijatno dostojanstvo. Bilo je jasno — i Hans Kastorp se nije tome ni čudio — da ona ne shvata Joahimovu veselost, njegovo ubrzano disanje i užurbani govor, pojave koje su očevidno protivrečile njegovom ponašanju kod kuće i na putu i stvarno bile u suprotnosti s njegovim položajem, i koje ona nije odobravala. Na nju je to učinilo žalostan utisak i ona je mislila da prema tome treba da podesi i svoje ponašanje. Ona nije mogla da pronikne Joahimova osećanja i da se unese u njih, u uzbuđena osećanja povratka, koja su u jednom trenutku mutnog zanosa bila pretežnija od svega što se njima suprotstavljalo i koja je bez sumnje još više raspaljivalo ponovno udisanje ovog vazduha, našeg neuporedivo lakog, praznog visinskog vazduha koji oživljava, »Jadni moj dečko«, mislila je ona u sebi, i u isto vreme posmatrala kako se jadni dečko predaje sa svojim rođakom neobuzdanoj veselosti, kako osvežava stotinu uspomena i postavlja stotinu pitanja, i kako se pri svakom odgovoru zavaljuje od smeha u stolici. Više puta je rekla: »Zaboga, deco!« A ono što je najzad rekla, trebalo je da zvuči radosno, ali je kazano sa čuđenjem i lakim prekorom: »No, Joahime davno te već nisam takvog videla. Trebalo je, čini mi se, da dođemo ovamo, pa da budeš opet raspoložen kao na dan svoga unapređenja.« Posle toga je, razume se, sa Joahimovom veselošću bilo svršeno. Njegovo raspoloženje se preokrenulo, setio se svoga stanja, zaćutao, od poslastica nije hteo ništa da uzme, iako se pojavio izvanredno ukusan sufle od čokolade sa pavlakom (mesto njega prihvatio ga se Hans Kastorp, mada je tek jedan sat protekao otkako je završena njegova snažna večera), nije najzad uopšte više dizao pogled, očevidno zato što su mu oči bile pune suza.

To zacelo nije bila namera gospođe Cimsen. Ona je više iz obzira pristojnosti želela da budu malo odmereniji i ozbiljniji, ne znajući da je baš ono što je srednje i umereno neobično na ovom mestu i da su ovde samo krajnosti moguće. Kad je videla sina tako snuždena, malo je, čini se, trebalo da i sama zaplače, i bila je zahvalna svome nećaku što se trudi da opet raspoloži njenog vrlo potištenog dečka. Da, reče Hans, što se tiče gostiju, videće Joahim da se mnogo šta izmenilo i prinovilo, nešto se, naprotiv, vratilo na staro mesto, pa je ostalo kao i ranije. Stara tetka, na primer, sa svojom pratnjom odavno se već vratila. Kao uvek, i sad sede za stolom gospođe Šter. Marusja se smeje mnogo i od sveg srca.

Joahim je ćutao, ali su ove reči podsetile gospođu Cimsen na jedan susret i na pozdrave koje treba što pre da isporuči da ih ne bi zaboravila — na susret sa jednom damom, dosta simpatičnom, iako putuje sama i ima preterano pravilne obrve. U Minhenu, gde su se, između dva noćna putovanja, zadržali jedan dan, prišla je u restoranu za njen i Joahimov sto, da se pozdravi sa Joahimom. I ona je bivši pacijent ovog sanatorijuma — Joahim će joj pomoći da se seti njenog imena...

»Gospođa Šoša«, reče Joahim mirno. »Ona se trenutno bavi u jednom lečilištu Algaua, a na jesen ide u Španiju. Na zimu će po svoj prilici opet doći ovamo. Najlepše te pozdravila.«

Hans Kastorp nije više bio dečak, on je vladao nervima svojih krvnih sudova koji bi mogli učiniti da njegovo lice pobledi ili porumeni. On reče:

»Ah, to je ona bila? Gle, opet se, dakle, vratila iz svoga zakavkaskog kraja. Hoće da ide u Španiju?«

Dama je pomenula neko mesto u Pirinejima. »Lepa žena ili bar ljupka. Prijatan glas, prijatni pokreti. Ali slobodnih manira, nehajna«, reče gospođa Cimsen. »Obraća se nama jednostavno kao starim prijateljima, pita i pripoveda, premda se Joahim, kao što čujem, nikad nije s njom upoznao. Čudnovato.«

»To je Istok i to je bolest«, odgovori Hans Kastorp. Bila bi greška kad bi se merila humanističke civilizacije primenjivala na ovakve slučajeve. On baš razmišlja o tome kako gospođa Šoša namerava da ide u Španiju. Hm. Španija leži na drugoj strani isto tako daleko od humanističnih manira, ne u pogledu nehatnosti, nego u pogledu strogosti manira, tu nije u pitanju odsustvo forme, nego preteranost forme, smrt kao oblik, ne smrt u raspadanju, nego smrtna ukočenost, crna, otmena i krvava, inkvizicija, uštirkana naborana ogrlica, Lojola, Eskorijal... Bilo bi zanimljivo čuti kako će se dopasti gospođi Šoša u Španiji. Sigurno će je tamo proći želja da treska vratima, i možda će izvesna kombinacija ta dva antihumanistička ekstrema uroditi humanošću. Ali rezultat može biti i neki vrlo opak teror, ako Istok ode u Španiju...

Ne, on nije pocrveneo ni pobledeo, ali se utisak koji su proizvele na njega neočekivane vesti o gospođi Šoša odrazio u rečima na koje se, razume se, nije moglo odgovoriti drukčije nego zbunjenim ćutanjem. Joahim se nije toliko zgranuo; on je već ranije ovde gore upoznao rođakova mudrovanja. Ali se u očima gospođe Cimsen ocrtalo krajnje zaprepašćenje; ona se držala tako kao da je Hans Kastorp izgovorio grube nepristojnosti, i posle mučne pauze ona ustade od stola sa rečima koje su, sa puno takta, imale da zataškaju neprijatnu situaciju. Pre nego što su se rastali, saopšti im Hans Kastorp savetnikovo naređenje da Joahim mora sutra svakako ostati u krevetu dok ga on ne pregleda. Za ostalo će se videti. Posle toga ležalo je troje rođaka u svojim otvorenim sobama na svežem vazduhu planinske letnje noći, svako sa svojim mislima, Hans Kastorp najviše sa mišlju na povratak gospođe Šoša, koji se mogao očekivati posle pola godine.

I tako se jadni Joahim vratio u svoju »domaju«, da bi se ponovo podvrgao kratkom dopunskom lečenju koje mu je bilo preporučeno. Reč o kratkom dopunskom lečenju bila je očevidno lozinka s kojom je pošao iz ravnice, pa su se njom i ovde poslužili. I sam savetnik Berens je prihvatio ovaj izraz, premda je Joahimu odmah naredio, i to odsečno, da pre svega mora četiri nedelje ostati u krevetu: da bi se koliko-toliko oporavio, ponovo privikao na klimu i doveo malo u red svoju temperaturu. Vešto je izbegavao da odredi rok trajanja ovog malog dopunskog lečenja. Gospođa Cimsen, razborita, uviđavna, nimalo sangvinična, pomenula je, u Joahimovoj odsutnosti, jesen, mesec oktobar, na primer, kao eventualni datum odlaska, i Berens se s tim složio utoliko što je izjavio da će u to vreme situacija biti svakako bolja nego sad. On je, uostalom, učinio izvanredan utisak na nju. Bio je galantan, oslovljavao je sa »milostiva gospođo«, gledao u nju svojim suznim, zakrvavljenim očima, s puno poštovanja, i govorio tako dobro slikovitim studentskim žargonom da se pored sve svoje žalosti morala smejati... »Znam da ga ostavljam u najveštijim rukama«, rekla je i otputovala osmog dana u Hamburg, pošto se nije moglo ozbiljno ni govoriti o potrebi neke naročite nege, a, sem toga, Joahim je imao pored sebe svoga rođaka.

»Dakle, raduj se: na jesen«, reče Hans Kastorp, kad je u sobi br. 28 seo pored postelje svoga rođaka. »Stari se u neku ruku obavezao; možeš se na to osloniti i s tim računati.

Oktobar — to je pravo vreme. Mnogi ljudi će otići tada u Španiju, a ti se možeš vratiti svojoj zastavi i sticati lovorike koliko god ti je drago...

Njegov svakodnevni posao je bio da teši Joahima, koji je bio naročito neraspoložen zbog toga što neće moći da učestvuje u velikim manevrima koji počinju sad, u avgustu, — jer to nije mogao da preboli i gotovo je prezirao sebe zbog proklete slabosti kojoj je u poslednjem trenutku podlegao.

»Rebellio carnis«, reče Hans Kastorp. »Šta da radiš? Tu ne može ni najhrabriji oficir ništa da učini, čak je i sveti Antonije znao za tu nevolju. Bože moj, manevri se vrše svake godine, a ti dobro znaš naše vreme ovde! To i nije nikakvo vreme; ti nisi bio toliko odsutan da ne bi mogao brzo ući u njegov ritam, i dok udariš dlanom o dlan, tvoje kratko dopunsko lečenje biće svršeno.«

Pa ipak, za ovo vreme što ga je proveo u ravnici, kod Joahima je osećanje vremenskog proticanja isuviše oživelo, da se ne bi uplašio od ove četiri nedelje koje mora ovde da provede. Ali su mu sa svih strana pomagali da ih prebrodi; simpatije koje je stekao svojim časnim karakterom ispoljavale su se u posetama koje su dolazile izbliza i izdaleka. Došao je Setembrini — pokazao se pun saosećanja i vrlo prijatan; Joahima, koga je još ranije nazivao poručnikom, oslovljavao je sad sa capitano. I Nafta ga je posetio, a iz kuće su postepeno nailazili stari poznanici, koristeći četvrt sata slobodnog vremena kad nisu imali bolesničkih obaveza, da bi seli kraj njegove postelje, ponovili frazu o kratkom dopunskom lečenju i obavestili se o njegovim doživljajima: gospođe Šter, Levi, Iltis i Klefeld, gospoda Ferge, Vezal i mnogi drugi. Neki su mu čak i cveća doneli. Kad su prošle četiri nedelje, on je ustao, pošto je groznica toliko popustila da je mogao da se kreće, i seo u trpezariji do svoga rođaka, između Hansa Kastorpa i pivareve supruge gospođe Magnus, prekoputa gospodina Magnusa, na uglu stola, na istom mestu, na kome je u svoje vreme sedeo ujak Džems, a nekoliko dana i gospođa Cimsen.

Tako su mladi ljudi ponovo živeli jedan pored drugog, kao i ranije; a da bi se nekadašnja situacija još jednom u potpunosti obnovila, pripala je Joahimu i njegova stara soba u kojoj je, sa slikom svoga mališana u ruci, ispustila dušu mistres Makdonald. Dobio je, dakle, svoju staru sobu koja se sučeljavala sa sobom Hansa Kastorpa, pošto je, razume se, prethodno bila temeljito raskužena sa H2CO. U stvari, posmatrana sa sentimentalne strane, situacija je bila takva da je Joahim živeo pored Hansa Kastorpa, a ne više Hans Kastorp pored Joahima; sad je Hans bio starosedelac, a njegov rođak je samo delio s njim oblik egzistencije, na kratko vreme i kao posetilac. Jer Joahim se uporno i čvrsto pridržavao oktobarskog roka, mada izvesne tačke njegovog centralnog nervnog sistema nisu htele da se prilagode ljudskoj normi, sprečavajući njegovu kožu da ispuštanjem suvišne toplote ujednači telesnu temperaturu.

Obnovili su i svoje posete Setembriniju i Nafti, kao i šetnje s ovom dvojicom suparnika, a kad bi im se pridružili A. K. Ferge i Ferdinand Vezal, što se češće dešavalo, onda bi ih bilo šest u grupi, i tada bi ona dvojica idejnih protivnika otpočeli svoje beskrajne prepirke. U opširno prikazivanje tih dvoboja ne bismo smeli ulaziti, a da se pri tom i sami ne izgubimo u očajnom, beskrajnom lavirintu, kao što su se njih dvojica svakog dana gubili pred prilično mnogobrojnom publikom, mada je, po mišljenju Hansa Kastorpa, njegova duša bila glavni predmet njihove dijalektičke utakmice. Od Nafte je saznao da je Setembrini slobodni zidar — što je na njega učinilo isto tako jak utisak kao i Italijanovo poverljivo saopštenje o Naftinom jezuitskom poreklu i uhljebiju. Opet je bio silno iznenađen što čuje da još postoje takvi zanesenjaci, pa je počeo namerno da ispituje teroristu o poreklu i suštini ove čudne ustanove, koja bi za nekoliko godina mogla da proslavi svoj dvestagodišnji jubilej. Dok je Setembrini govorio o Naftinoj intelektualnoj prirodi iza njegovih leđa, kao o nekoj đavolskoj

stvari i sa patetičnom opomenom da se od nje treba pričuvati, Nafta je, iza leđa svoga suseda, bez emfaze ismevao sferu koju je predstavljao Setembrini, tvrdeći da je slobodno zidarstvo nešto zastarelo i zaostalo: da je tu reč o buržoaskoj prosvećenosti i zastarelom liberalizmu, koji nije ništa drugo nego bedna avet duha, ali se on predaje nekoj lakrdijaškoj samoobmani da je još prožet revolucionarstvom. On je rekao: »Šta ćete, već je njegov deda bio karbonar. Od njega je nasledio veru u razum, slobodu, ljudski napredak i sav onaj sanduk umoljčane ideologije o buržoaskim i klasičnim vrlinama... Vidite, ono što dovodi svet u zabunu, to je nesrazmera između brzine duha i strašne rogobatnosti, sporosti, tromosti i velike inertnosti materije. Mora se priznati da bi ova nesrazmera bila dovoljna da opravda svaku nezainteresovanost duha za stvarnost, jer su mu već davno ogadili fermenti koji privode revolucije u delo. Odista, mrtav duh je odvratniji živom duhu nego bazalti, koji bar ne pretenduju na to da budu duh i život. Takvi bazalti, ostaci nekadašnje stvarnosti koje je duh tako daleko za sobom ostavio da pojam stvarnosti neće uopšte s njima da vezuje, održavaju se i dalje inercijom i sprečavaju, na žalost, svojom nezgrapnom i mrtvom postojanošću mogućnost da bljutave ideje shvate u kojoj su meri neukusne. Ja govorim uopšte, a vi sami primenite ove misli na izvestan humanitarni liberalizam koji veruje da se još nalazi u herojskom stavu prema despotizmu i autoritetu. Ah, da i ne govorimo o katastrofama pomoću kojih bi on hteo da dokaže zašto postoji, o zadocnelim i bučnim trijumfima koje priprema i o kojima sanja da će ih jednog dana slaviti! Pri samoj pomisli na sve ovo, živi duh bi mogao da umre od dosade, kad ne bi znao da će iz takvih katastrofa samo on izići kao pobedilac i dobitnik — on, koji spaja u sebi u istinsku revoluciju elemente staroga sa elementima krajnje budućnosti... Kako je vaš rođak, Hanse Kastorpe? Vi znate da ja imam mnogo simpatije za njega.«

»Hvala, gospodine Nafta. Verujem da svako s njim iskreno simpatiše, jer svako vidi kako je to valjan mladić. I gospodin Setembrini ga jako voli, iako naravno ne može da odobri izvestan zanesenjački terorizam koji je vezan za Joahimov poziv. Sad, eto, čujem da je on brat neke slobodnozidarske lože. Ko bi rekao! Priznajem da mi to daje povoda za razmišljanje. To baca novu svetlost na njegovu ličnost i mnogo toga mi objašnjava. Da li i on, kad mu se ukaže prilika, namešta noge pod pravim uglom i da li je stisak njegove ruke naročito podešen? Nisam dosad tako nešto primetio...«

»Naš dobri brat mason«, reče Nafta, »svakako je već iznad takvih detinjarija. On pretpostavlja da se ceremonijal u slobodnozidarskim ložama koliko-toliko prilagodio ćiftinskom, buržoaskom duhu našeg vremena. Masonstvo bi se bez sumnje stidelo svog nekadašnjeg rituala kao besmislenog opsenarstva, — ne bez razloga, jer zaodevati bezbožno republikanstvo u misteriju bilo bi najzad zaista neumesno. Ne znam kakvim su zastrašivanjima stavljali na probu postojanost gospodina Setembrinija, — da li su ga vezanih očiju vodili kroz razne vrste hodnika i ostavili ga da čeka pod mračnim svodovima pre nego što se otvorila pred njim loža puna reflektovane svetlosti. Da li su ga svečano poučavali i da li su pred mrtvačkom lobanjom i pred tri svetlosti uprli mačeve u razgolićene grudi? Morate samog njega pitati, ali se bojim da se neće pokazati baš tako govorljiv, jer ako je ta procedura i mnogo jednostavnije protekla, on se u svakom slučaju morao zavetovati da će čuvati tajnu.«

»Zavetovati? Čuvati tajnu? Istina je, dakle?«

»Da. Da će čuvati tajnu i biti poslušan.«

»Još i poslušan. Čujte, profesore, meni se čini da on nije imao baš nikakva razloga da kritikuje zanesenjaštvo i terorizam u staležu moga rođaka. Čuvanje tajne i poslušnost! Nikad nisam mislio da bi se jedan tako slobodouman čovek kao Setembrini mogao podvrći potpuno

španskim uslovima i zavetima. Ja naslućujem da u slobodnom zidarstvu ima nečeg čisto vojničkog i jezuitskog....«

»Vi sasvim tačno naslućujete«, odvrati Nafta. »Vaš čarobni prutić se trza i otvara vrata. Ideja saveza se uopšte ne može odvojiti od ideje bezuslovnosti i ona je s njom već u samom korenu povezana. Ona je, prema tome, teroristička, to jest antiliberalna. Ona rasterećuje individualnu savest i osveštava u ime apsolutnog cilja svako sredstvo, čak i krvavo, čak i zločin. Ima razloga za pretpostavku da je ranije u masonskim ložama i bratstvo bilo simbolički krvlju pečaćeno. Jedan savez nije nikad nešto kontemplativno, nego uvek, i po samoj svojoj prirodi, nešto organizatorno u apsolutnom duhu. Vi ne znate da je osnivalac iluminatskog reda, koji se neko vreme bio stopio sa slobodnim zidarstvom, bio nekadašnji član Isusovačkog društva?«

»Ne, to je meni, razume se, nepoznato.«

»Adam Vajshaupt organizovao je svoje tajno humanitarno udruženje tačno po ugledu na jezuitski red. On lično bio je slobodni zidar, a najugledniija braća u ložama bila su iluminati. Ja govorim o drugoj polovini osamnaestog veka koju će vam Setembrini odmah okarakterisati kao period degeneracije svoga bratstva. U stvari, to je bila epoha njegovog najvećeg rascvata — tada su uopšte cvetala tajna udruženja — vreme kad je slobodno zidarstvo živelo jednim zaista višim životom, životom koji su docnije iz masonstva opet iščistili ljudi ovakvog kova kao što je naš filantrop, koji bi, da je živeo u ono vreme, neminovno pripadao onim ljudima koji su slobodno zidarstvo osuđivali zbog jezuitizma i mračnjaštva.«

»Da li sa razlogom?«

»Da — ako hoćete. Trivijalno slobodno mislilaštvo imalo je razloga za to. Bilo je to vreme kad su naši ocevi nastojali da udruženje ispune katoličko-hijerarhijskim duhom i kad je u Klermonu, u Francuskoj, cvetala jedna jezuitska slobodnozidarska loža. To je, dalje, bilo vreme kad je u lože počeo prodirati duh »rozenkrojcera«, jednog neobičnog bratstva, koje je — možete to zapamtiti — čisto racionalističke težnje za političko-društvenim progresom i usrećavanjem povezalo sa nekim čudnim kultom prema tajanstvenosti Istoka, prema indijskoj i arapskoj mudrosti i mađijskom načinu upoznavanl prirode. Tada je izvršena reforma i revizija mnogih slobodnozidarskih loža u duhu strogog pridržavanja propisa — u čisto iracionalnom i mističnom, volšebno-alhemijskom duhu, kome visoki stepeni u škotskoj masoneriji duguju svoju egzistenciju, — viteški stepeni, koje su dodali staroj vojničkoj hijerarhiji koja je znala samo za šegrte, pomoćnike i majstore, stepene velikih majstora koji su dobijali sveštenički karakter i bili ispunjeni rozenkrojcerskim misticizmom. Ovde je reč o vraćanju na izvesne duhovne viteške redove srednjeg veka, naročito na hramovnike, koji su, kao što vam je poznato, pred jerusalimskim patrijarhom polagali zavet siromaštva, čednosti i poslušnosti. Još i danas jedan visoki stepen u slobodnozidarskoj hijerarhiji nosi titulu Veliki knez od Jerusalima.«

»Za mene je to novo, sasvim novo, gospodine Nafta. Ja počinjem da prozirem našeg Setembrinija... Veliki knez od Jerusalima — nije rđavo. Trebalo bi da ga u zgodnoj prilici nazovete u šali tim imenom. On je vama nedavno dao nadimak Doctor angelicus. Treba se osvetiti.«

»O, po strogim propisima, ima još mnogo sličnih značajnih titula za slobodnozidarske i hramovničke stepene. Imamo savršenog velikog majstora, viteza od Istoka, velikog prvosveštenika, a trideset prvi stepen zove se čak Uzvišeni knez kraljevske tajne. Primetili ste da sva ta imena upućuju na istočnjačku mistiku. Ponovna pojava hramovnika sama sobom ne znači ništa drugo nego prihvatanje takvih odnosa, provalu iracionalnih fermenata u

svet racionalno-utilitarističkih ideja društvenog unapređenja. Time je slobodno zidarstvo dobilo novu draž i novi sjaj, koji objašnjava priliv novog članstva u tom periodu njegove istorije. Ono je privuklo sve elemente koji su bili siti racionalističkog brbljanja svoga stoleća, njegovog humanog prosvetiteljstva i filozofskog rasuđivanja i žudeli za jačim životnim napicima. Uspeh reda je bio toliki da su se filistri žalili kako on otuđuje ljude od domaće sreće i plemenitosti ženskog sveta.«

»No, profesore, onda je razumljivo zašto se gospodin Setembrini ne seća rado tog zlatnog doba svoga reda.«

»Ne, on se ne seća rado da su bila vremena kad je njegovo bratstvo navuklo na sebe svu onu antipatiju s kojom su se inače pristalice slobodne misli, ateisti i enciklopedisti odnosili prema kompleksu crkve, katolicizma, monaštva, srednjeg veka. Čuli ste da slobodne zidare optužuju zbog mračnjaštva...«

»Zašto? Želeo bih da me bliže obavestite kako je do toga došlo?«

»Reći ću vam. Strogo pridržavanje propisa značilo je produbljivanje i proširivanje tradicija toga reda, vraćanje njegovih istorijskih početaka u svet misterija, u takozvani mrak srednjega veka. Veliki majstori loža bili su posvećeni u physica mystica, oni su bili predstavnici mađijske nauke o prirodi, uglavnom veliki alhemisti...«

»Sad treba dobro da se napregnem da bih se setio šta upravo znači ta reč »alhemija«. Alhemija, to je pravljenje zlata, kamen mudrosti, Aurum potabile...«

»Da, u popularnom smislu. Kad se malo naučnije govori, ta reč znači prečišćavanje, promenu i oplemenjavanje materije, pretvaranje, i to u neki savršeniji oblik, dakle gradaciju, — lapis philosophorum, androgeni proizvod sulfura i merkura, res bina, dvospolna prima materia bio je ništa više i ništa manje nego princip gradacije, razvijanje u viši oblik. Mađijska pedagogika, ako hoćete.«

Hans Kastorp je ćutao. Žmirkao je očima i gledao u vazduh.

»Simbol alhemijske izmene«, produži Nafta, »bila je pre svega raka.«

»Grob?«

»Da, mesto raspadanja. Raka je oličenje hermetičnosti i ona nije ništa drugo nego sud, dobro zaštićena kristalna retorta u kojoj je materija sabijena i podvrgnuta svojoj krajnjoj promeni i prečišćavanju.«

»Hermetičnost — to je zgodno rečeno, gospodine Nafta. Hermetičan — ta mi se reč sviđa. To je prava mađijska reč sa neodređenim dalekim asocijacijama. Oprostite, ali mene ta reč podseća na tegle za konzerviranje koje naša domaćica u Hamburgu — zove se Šalen, bez gospođa i gospođica, prosto Šalen — ređa po policama svoje ostave, podseća me na hermetički zatvorene tegle sa voćem, mesom i čime sve ne. Stoje one godinama i kad se neka otvori, već prema potrebi, sadržina je sasvim sveža i netaknuta, nisu mogle godine da joj naškode, može se odmah jesti. To dabogme nije alhemija i prečišćavanje, to je samo konzerviranje, odatle i ime konzerva. Ali je mađija u tome što je od konzervisane materije odstranjeno vreme; ona je bila hermetički od njega odvojena, vreme je prošlo mimo nju, za nju vreme nije postojalo, ona je stajala izvan njega na svojoj polici. Ali, dosta o teglama za konzerviranje. Nema mnogo veze sa predmetom. Oprostite. Nadam se da ćete mi dati još neka bliža obaveštenja.«

»Samo u tom slučaju ako to želite. Šegrt mora biti željan znanja i neustrašiv, da govorim u stilu našeg predmeta. Raka, grob, bila je oduvek glavni simbol posvećivanja. Šegrt, žutokljunac, koji želi da bude primljen i poučen, mora da pokaže hrabrost pred jezivošću groba; po masonskim propisima on treba da siđe u raku i da provede neko vreme u njoj, da bi posle izišao iz nje poveden rukom nepoznatog brata. Otud onaj lavirint od hodnika i mračnih

svodova kroz koje iskušenik mora da prođe, otud crna čoha kojom je obložena slobodnozidarska loža, otud kult mrtvačkog kovčega, koji je igrao tako važnu ulogu prilikom prijema i na skupovima. Put misterija i očišćenja bio je pun opasnosti, on je vodio kroz smrtni strah, kroz carstvo raspadanja, a šegrt, neofit — to je mladost željna da sazna čuda života i da bude upućena u natprirodne pojave, pod rukovodstvom maskiranih ljudi koji su samo senke tajne.«

»Velika vam hvala, profesore Nafta. Odlično. To je dakle neka hermetička pedagogika. Neće mi škoditi, ako budem malo upućen i u te stvari.«

»Utoliko manje što je ovde reč o uvođenju u poslednje tajne, o sredstvima koja dovode do apsolutne vere u natčulni svet a samim tim do cilja. Alhemistički masonski ritual uputio je, u toku kasnijih decenija, mnoge plemenite, radoznale duhove tome cilju, — ne moram ih imenovati, jer vašoj pažnji ne može izmaći da su škotski visoki stepeni samo surogat za hijerarhiju, da se alhemistička mudrost slobodnozidarskog majstora ogleda u misteriji metamorfoze i da se tajne direktive u koje loža posvećuje svoje učenike isto tako jasno raspoznaju u crkvenom, kao što se i simbolične igrarije masonskog rituala razabiru u liturgičkoj simbolici naše svete katoličke crkve.«

»Ah, tako!«

»Molim, ni to nije još sve. Već sam vam nagovestio da je izvođenje porekla slobodnog zidarstva iz onih zanatlijskih časnih zidarskih esnafa samo istorijeka interpretacija. Strogi masonski statuti tvrde da su temelji masonerije daleko dublji i čovečniji. Tajanstveni rituali loža, kao i izvesne misterije naše crkve imaju očevidno nečeg zajedničkog sa ceremonijalnim misterijama i ritualnim orgijama najranijeg čovečanstva... Ukoliko se tiče crkve, ja tu imam u vidu zajedničke večere ljubavi prvih hrišćana i svetu tajnu pričešća, a u odnosu na lože...«

»Jedan trenutak. Jedan trenutak, ako hoćete da mi dopustite da nešto primetim. I u životu ovako strogo povezane zajednice kakvoj pripada moj rođak, ima takvih zajedničkih večera. On mi je često o tome pisao. Razume se, malo se i razvesele, ali sve se svrši vrlo pristojno, ni izdaleka onako burno kao na studentskim terevenkama...«

»... a u odnosu na lože kult rake i mrtvačkog sanduka na koji sam vam malopre skrenuo pažnju. U oba slučaja reč je o simbolici poslednjih, krajnjih pitanja, o elementima orgijske primitivne religioznosti, o neobuzdanim noćnim žrtvenim obredima u čast umiranja i postajanja, u čast smrti, preobražavanja i vaskrsavanja... Vi se sećate da su Izidine misterije, kao i eleuzijske, proslavljane noću, u mračnim pećinama. Bilo je, dakle, i još ima mnogo egipćanskih ostataka u slobodnom zidarstvu, a među tajnim društvima bilo je i takvih koja su sebe nazivala eleuzijskim družinama. Bilo je masonskih svetkovina, svetkovina eleuzijskih misterija i afroditskih ceremonija u kojima je i žena uzela učešća, — svečanosti ruža, na koje aludiraju one tri plave ruže na slobodnozidarskim keceljama i koje su, čini se, ponekad prelazile u bahanalije...«

»No, šta ja sve čujem, profesore Nafta. I to se zove slobodno zidarstvo, i sa svim tim treba da povežem u svojoj predstavi našeg prijatelja Setembrinija, jedan tako vedar duh...«

»Vi biste mu učinili veliku nepravdu! Ne, Setembrini ne zna više o svemu tome baš ništa. Zar vam nisam rekao da je loža zbog ovakvih, njemu sličnih masona očišćena od svih elemenata višeg života. Bože moj, ona se humanizirala, modernizovala. Ona se iz tih zabludelosti vratila probitačnosti, razumu i napretku, borbi protiv kneževa i popova, ukratko društvenom usrećavanju; tamo sad ponovo diskutuju o prirodi, vrlini, umerenosti i otadžbini. Ja pretpostavljam da se govori i o — poslovima. Jednom reči, to je buržoaska mizerija u obliku kluba...«

»Šteta. Šteta za svečanosti ruža. Pitaću Setembrinija zar odista ništa više o tome ne zna.«

»Časni vitez od uglomera!« podsmevao se Nafta. »Možete misliti da ga je dosta muke stajalo da dobije pristup na gradilište hrama čovečnosti, jer on je siromašan kao crkveni miš, a tamo se, molim lepo, ne traži samo više, humanističko obrazovanje, nego mora čovek biti i prilično imućan da bi mogao podmiriti takse oko prijema i godišnjeg uloga koje nisu baš tako male. Obrazovanje i bogatstvo — eto vam buržuja! Eto vam temelja na kome počiva liberalna svetska republika!«

»Zaista«, nasmeja se Hans Kastorp, »to je njena slika i prilika.«

»Pa ipak«, dodade Nafta posle kraće počivke, ja bih vam savetovao da ovog čoveka i njegov slučaj ne uzimate suviše olako, ja bih vas, kad već govorimo o tim vezama, upravo zamolio da budete na oprezu. Neukusno ne mora biti isto što i bezazleno. Ograničenost ne mora značiti nevinost. Ovi ljudi su usuli mnogo vode u svoje vino, koje je nekad bilo jako, ali je ideja bratstva još dovoljno jaka i može da podnese mnogo vodnjikavosti; ona čuva ostatke plodonosne tajne i ne može biti sumnje da su lože umešane u svetsku politiku, da u ljubaznom gospodinu Setembriniju ne treba gledati samo njegovu ličnost, već da iza njega stoje snage čiji je on usvojenik i tajni izaslanik...«

»Izaslanik?«

»Da, kome je stavljeno u zadatak da obraća i lovi duše.«

A kakav si ti izaslanik? pomisli Hans Kastorp u sebi a glasno reče:

»Hvala, profesore Nafta. Iskreno vam blagodarim na savetu i opomeni. Znate šta? Popeću se jedan sprat više, ukoliko gore može biti reči o nekom spratu, pa ću da opipam malo puls prerušenog brata masona. Šegrt mora biti željan znanja i neustrašiv ... Naravno i oprezan... Sa izaslanicima mora čovek biti vrlo oprezan, to se razume samo po sebi.«

Mogao je bez bojazni da se obrati i Setembriniju za dalja obaveštenja, jer ovaj nije imao razloga da prekori gospodina Naftu zbog indiskrecije, a ni inače on nije nikad pravio neku tajnu od svoga pripadništva velikom harmoničnom bratstvu. Rivista della Massoneria Italiana ležala je uvek otvorena na njegovom stolu, samo što Hans Kastorp nikad nije na to obraćao pažnju. I kad je, obavešten od Nafte, skrenuo razgovor na kraljevsku umetnost, tako kao da je Setembrinijeva veza sa slobodnim zidarstvom za njega bila oduvek van sumnje, naišao je kod njega na sasvim slabu uzdržljivost. Bilo je doduše tačaka preko kojih je književnik ćutke prelazio. Kad bi bile dodirnute, on je na izvestan ostentativan način zatvarao usne, očevidno vezan onim terorističkim zavetima o kojima je Nafta govorio: neka sitničava tajanstvenost koja se ticala spoljnog rituala i njegovog sopstvenog položaja u ovoj čudnoj organizaciji. Inače je govorio nadugačko i naširoko i dao radoznalom ispitivaču značajnu sliku o rasprostranjenosti svoje lige koja sa dvadesetak hiljada loža i sto pedeset velikih loža obuhvata gotovo ceo svet i proteže se čak na civilizacije kao što su Haiti i crnačka republika Liberija. Navodio je mnoga velika imena čiji su nosioci bili, ili su sada, slobodni zidari. Pominjao je Voltera, Lafajeta i Napoleona, Franklina i Vašingtona, Macinija i Garibaldija, od živih čak i engleskog kralja, a sem toga veliki broj ljudi koji su upravljali javnim poslovima evropskih država, članove vlada i parlamenata.

Hans Kastorp je slušao sa respektom, ali nije pokazivao nikakvo iznenađenje. Isto je tako, reče on, i u studentskim udruženjima. Njih takođe vežu drugarski odnosi kroz ceo život, i oni umeju svoje ljude dobro da smeste, i ko nije bio član jednog takvog udruženja, teško može da dobije neki važniji položaj u zvaničnoj hijerarhiji. Zato možda nije sasvim logično od strane gospodina Setembrinija što hoće da prikaže kao nešto laskavo za lože što su onako ugledni ljudi bili slobodni zidari; jer bi se moglo obratno pretpostaviti da se samo velikom uticaju slobodnog zidarstva može pripisati što su na tako mnoge važne položaje dospeli

masoni, i da lože, prema tome, igraju mnogo važniju ulogu u svetskim događajima, nego što bi hteo otvoreno da prizna gospodin Setembrini.

Setembrini se smeškao. On se čak hladio mašući jednom sveskom časopisa Massoneria koju je držao u rukama. Hoće li na taj način da mu se podmetne klopka? upita on. Možda se ide za tim da ga navedu na neoprezne izjave o političkoj prirodi, o čisto političkom duhu slobodnozidarskih loža? »Beskorisno lukavstvo, inženjeru! Mi se izjašnjavamo za politiku bez rezerve, otvoreno. Mi ne pridajemo nikakvu važnost mržnji koja je u očima nekih budala — to su vaši zemljaci, inženjeru, drugde ih gotovo i nema — vezana za ovu reč i titulu. Filantrop ne može uopšte priznati razliku između politike i nepolitike. Sve je politika.«

»Sve odreda?«

»Znam da ima ljudi koji smatraju za umesno da ukažu na prvobitnu nepolitičku prirodu slobodnog zidarstva. Ali, ti ljudi se igraju rečima i povlače granice koje su već odavno postale imaginarne i besmislene. Pre svega, bar španske lože su od samog početka bile politički obojene...«

»Mogu da zamislim.«

»Malo vi, inženjeru, možete da zamislite. Nemojte uobražavati da ste rođeni mislilac, nego se potrudite — i ja vas to molim u vašem sopstvenom interesu, kao i u interesu vaše zemlje i Evrope — da primite i korisno upotrebite ovo što želim na drugom mestu da naglasim: slobodnozidarska misao nije bila nikad nepolitička, ni u koje doba, ona to nije mogla biti, i ako je kadgod i mislila da jeste, ona samu sebe nije poznavala. Šta smo mi? Radnici i nadničari na jednoj građevini. Cilj nam je svima isti, dobro celine osnovni zakon bratstva. Koje je to dobro i koja je to građevina? Umetnički izgrađen društveni sistem, usavršavanje ljudske prirode, novi Jerusalim. Šta će tu politika ili nepolitika? Društveni problem, problem zajedničkog života, sam po sebi je politika, samo politika, ništa drugo nego politika. Ko se posveti tome problemu — a onaj ko hoće da mu se ukloni ne zaslužuje da se zove čovek — taj pripada politici, unutrašnjoj kao i spoljašnjoj, on shvata da je umetnost slobodnog zidarstva vladalačka umetnost...«

»Vladalačka...«

» ... da je iluminatsko slobodno zidarstvo imalo i regentski stepen...«

»Vrlo dobro, gospodine Setembrini. Umetnost vladanja, regentski stepen, to mi se sviđa. Ali recite mi jednu stvar: jeste li vi hrišćani, svi vi koji ste u loži?«

»Perchè!«

»Oprostite, postaviću pitanje drukčije, opštije i jednostavnije: verujete li vi u boga?«

»Odgovoriću vam. Zašto pitate?«

»Nisam hteo malopre da potržem to pitanje, ali ima jedna biblijska priča u kojoj farisej iskušava Gospoda, pokazujući mu neku rimsku monetu, i dobija odgovor da caru treba dati carevo a bogu božje. Meni se čini da ovaj način razlikovanja pokazuje kakva je razlika između politike i nepolitike. Ako ima boga, onda ima i te razlike. Veruju li slobodni zidari u boga?«

»Ja sam dao reč da ću vam odgovoriti. Vi govorite o jedinstvu na kome se radi ali koje danas još ne postoji, na veliku žalost svih ljudi dobre volje. Svetski savez slobodnih zidara ne postoji. Ako se ostvari — a ja ponavljam da se u tišini živo radi na ovom velikom delu — onda će bez sumnje i njegovo versko ispovedanje biti jedinstveno, i glasiće: Ecrasez l'infâme.«

»Obavezno? To ne bi bilo tolerantno.«

»Sumnjam da ste vi kadri da diskutujete o problemu tolerantnosti. Upamtite da tolerantnost postaje zločin ako služi zlu.«

»Zar je bog zlo?«

»Metafizika je zlo. Jer ona nije ni za šta dobra sem da uspava aktivnost koju treba da posvetimo izgradnji društvenog hrama. Veliki Orijent Francuske potvrdio je to primerom još pre jednog ljudskog veka brišući iz svih svojih spisa ime božje. Mi Italijani, sledovali smo njihovom primeru...«

»Kako je to katolički!«

»Hteli ste reći —«

»Za mene je to krajnji katolicizam, brisati boga!«

»Hoćete da kažete —«

»Ništa naročito interesantno, gospodine Setembrini. Ne poklanjajte mnogo pažnje mome brbljanju! Meni se samo u ovom trenutku čini da je ateizam u najvećoj meri katolički nastrojen i ukoliko neko više udara na boga utoliko je bolji katolik.«

Gospodin Setembrini je posle toga jedan časak ćutao, ali je bilo jasno da je on to učinio jedino iz pedagoške opreznosti. Posle kraćeg ćutanja on je odgovorio:

» Inženjeru, ne mislim da vas uvredim i pometem u vašem protestantizmu. Govorili smo o tolerantnosti... Suvišno je da naglašavam kako se ja protestantizmu duboko divim, koliko zbog tolerantnosti toliko još više zbog njegove istorijske uloge u otporu protiv gušenja savesti. Pronalazak štamparske veštine i reformacija jesu i ostaju najznačajnije zasluge koje je Srednja Evropa stekla za čovečanstvo. To je van sumnje. Ali posle onoga što ste maločas rekli, ja ne sumnjam da ćete me potpuno tačno razumeti kad vam skrenem pažnju da je to samo jedna strana pitanja, a da postoji i druga. Protestantizam krije elemente... Sama ličnost vašeg reformatora krila je elemente... Mislim na elemente tihog blaženstva i hipnotičke kontemplacije koji nisu evropski, koji su životnom zakonu ovog delotvornog kontinenta strani i neprijateljski. Pogledajte ga dobro, toga Lutera! Posmatrajte njegove portrete iz mladih dana i one kasnije! Kakva je to lobanja, kakve jagodične kosti i kakav čudan položaj očiju! Dragi prijatelju, to je Azija! Mene bi čudilo, mene bi jako čudilo kad tu ne bi bilo vendsko-slavensko-sarmatskih elemenata, i kad prema tome moćna — ko bi to poricao — kad moćna pojava te ličnosti ne bi sudbonosno prevagnula na jednom od dva tako opasno uravnotežena tasa u vašoj zemlji, — tako snažno prevagnula na istočnom tasu, da zbog tog strahovitog pretega onaj drugi, zapadni tas, još i danas lepRša prema nebu...«

Gospodin Setembrini je ostavio svoj pult kraj prozorčića, za kojim je stajao, i prišao okruglom stolu sa bocom za vodu, bliže svome učeniku koji je sedeo na kanabetu bez naslona, pored zida, oslonjen laktom o koleno i bradom o ruku.

»Caro!« reče gospodin Setembrini. »Caro amico! Moraće se doneti odluke — odluke od neocenjive važnosti za sreću i budućnost Evrope, i one će pasti u deo vašoj zemlji, u njenoj duši moraće da se izvrše. Sa svojim položajem između Istoka i Zapada, moraće da bira, moraće konačno i svesno da se opredeli između dve sfere koje žele da je pridobiju. Vi ste mladi, vi ćete učestvovati u ovom odlučivanju, vi ste pozvani da utičete na tu odluku. Blagoslovimo, dakle, sudbinu koja je vas bacila u ovaj užasni predeo i u isto vreme pružila meni priliku da svojom reči, koja nije sasvim neiskusna i nemoćna, utičem na vašu mladost i da je učinim osetljivom za odgovornosti koje ona — koje vaša zemlja ima pred licem civilizacije...«

»Vi ćutite«, reče gospodin Setembrini uzbuđeno. »Vi i vaša zemlja ogradili ste se ćutanjem, tako nepronicljivim ćutanjem, da se ne može doneti nikakav sud o njegovoj dubini. Vi ne volite reč, ili je nemate, ili tvrdičite njome do neljubaznosti; svet koji ume da govori ne zna šta da misli o vama. Dragi prijatelju, to je opasno. Jezik je isto što i civilizacija... Reč, čak i ona koja najviše oponira, zbližava... A ćutanje usamljuje.

Pretpostavlja se da ćete vi pokušati da se delima probijete iz svoje usamljenosti. Vi ćete pustiti svog rođaka Đakoma (gospodin Setembrini je imao običaj da Joahima naziva Đakomo, jer mu je to bilo lakše), pustićete ga da stane pred vaše ćutanje, i »dvojicu snažnim udarcima obori, ostali pobegoše« —«

Hans Kastorp poče da se smeje, smešio se i gospodin Setembrini, zadovoljan za trenutak i ovim dejstvom svoje plastične reči.

»Dobro, smejmo se!« reče on. »Uvek ćete me naći spremna za šalu. Smeh je odblesak duše, kaže jedan klasik. Nego mi smo se udaljili od našeg predmeta i prešli na stvari koje, priznajem, imaju veze sa teškoćama o koje se spotiču naši pripremni radovi na stvaranju svetskog slobodnozidarskog saveza, sa teškoćama koje nam stavlja na put naročito protestantska Evropa ...« I gospodin Setembrini produži da sa toplinom govori o ideji ove svetske lige, koja se rodila u Mađarskoj, i čije će ostvarenje, kao što se možemo nadati, obezbediti slobodnom zidarstvu moć da odlučuje sudbinom sveta. On uzgred pokaza pisma koja je po ovom pitanju primio od stranih slobodnozidarskih veličina, svojeručno pismo velikog majstora Švajcarske, brata Kartije La Tanta, trideset i trećeg stepena, i poče da objašnjava projekt po kome će veštački jezik esperanto postati univerzalan jezik Lige. U svojoj zagrejanosti, on se uzdizao u sfere visoke politike, upravljao pogled sad u jednom sad u drugom pravcu Evrope i procenjivao izglede revolucionarne republikanske misli u svojoj sopstvenoj otadžbini, u Španiji, u Portugaliji. Želeo je da uđe u prepisku i sa ličnostima koje su stajale na vrhu velike lože ove poslednje monarhije. Tamo stvari nesumnjivo sazrevaju i ulaze u poslednju fazu.

Neka ga se seti Hans Kastorp ako u najskorijem vremenu dođe tamo do burnih događaja. Hans Kastorp mu to obeća.

Valja napomenuti da su ovi slobodnozidarski razgovori između učenika i svakog od dvojice mentora posebno vođeni još pre Joahimovog povratka. Međutim, diskusija na koju sad prelazimo vodila se već posle Joahimovog povratka, i u njegovom prisustvu, devet nedelja posle njegovog ponovnog dolaska, početkom oktobra, i Hans Kastorp je ovaj sastanak u »Mestu«, pred kursalonom, na jesenjem suncu i uz osvežavajuća pića, zadržao zauvek tako živo u sećanju zato što mu je Joahim toga dana zadavao mnogo potajne brige — zbog pojava i simptoma koji obično ne moraju biti razlog za zabrinutost, naime zbog bolova u grlu i zbog promuklosti, dakle zbog sasvim bezazlenih nelagodnosti; ali su se one mladom Kastorpu učinile nekako čudne, i on ih je, moglo bi se reći, posmatrao u svetlosti koju je mislio da zapaža u dubini Joahimovih očiju, tih očiju koje su uvek bile blage i velike, ali koje su se toga dana, baš toga dana, prvi put nekako neodređeno raširile i dobile duboko zamišljen i — mora se dodati ta čudna reč — preteći izraz, pored one već pomenute tihe unutarnje svetlosti kojom su one zračile i koja bi bila sasvim pogrešno okarakterisana kad bi se reklo da se nije sviđala Hansu Kastorpu — naprotiv, ona mu se čak veoma dopadala, samo što ga je ipak zabrinjavala. Ukratko, o ovim utiscima je nemoguće govoriti drukčije nego nejasno, jer je takav njihov karakter.

Što se tiče razgovora, prepirke — razume se, prepirke između Nafte i Setembrinija — ona je bila stvar za sebe i imala je samo neke veze s onim razgovorima o slobodnom zidarstvu koje su, svaki posebno, vodili sa Hansom Kastorpom. Sem dvojice rođaka, toj prepirci su prisustvovali i Ferge i Vezal, i svi su živo učestvovali, iako nisu svi bili dorasli temi; gospodin Ferge, na primer, baš nikako. Ali diskusija koja se vodi vatreno kao da je život u pitanju, a u isto vreme duhovito i otmeno, kao da nije reč o životu nego o elegantnoj utakmici — a takve prirode su bile sve prepirke između Setembrinija i Nafte — : takva diskusija je, razume se, sama po sebi zanimljiva, čak i za onoga koji malo šta od nje razume i

koji samo donekle nazire njenu dalekosežnost. Čak i sasvim strana lica, koja su sedela u blizini, pratila su diskusiju uzdignutih obrva, prikovana strasnim i blistavim dijalogom.

Bilo je to, kao što rekosmo, pred kursalonom, posle podne, posle čaja. Četiri berghofska gosta zatekla su tu Setembrinija, a slučajno je naišao i Nafta. Svi su sedeli oko jednog metalnog stočića, punog raznih sodom razblaženih napitaka, anasonlije i pelinkovca. Nafta, koji je tu redovno užinao, poručio je vina i kolača, što je očevidno predstavljalo sećanje na njegove đačke dane u zavodu; Joahim je često kvasio svoje bolesno grlo prirodnom limunadom, vrlo jakom i vrlo kiselom, jer mu je to piće stezalo gušu i pričinjavalo olakšanje, a Setembrini je pio običnu zašećerenu vodu, ali kroz slamku i s takvim uživanjem kao da srkuće najskupoceniji napitak. On se šalio:

»Šta čujem, inženjeru? Kakvi to glasovi dopiru do mojih ušiju? Vaša Beatriča se opet vraća? Vaš vođa kroz svih devet krugova raja? No, ja se nadam da ni tada nećete sasvim prezreti prijateljsku ruku vašeg Vergilija! Evo našeg eklezijaste koji će vam potvrditi da svet medio evo nije potpun ako franciskanskoj mistici nedostaje suprotni pol tomističkog saznanja.«

Smejali su se toj smešnoj učenosti i gledali u Hansa Kastorpa, koji se takođe smejao podižući svoju čašu sa pelinkovcem u zdravlje »svoga Vergilija«. Ali je gotovo neverovatno kakva se beskrajna prepirka idućeg časa zapodela povodom ove vrlo bezazlene, iako uvijene primedbe gospodina Setembrinija. Jer je Nafta — razume se, donekle izazvan — odmah prešao u napad i oborio se na latinskog pesnika koga je Setembrini, kao što je poznato, obožavao, i stavljao ga čak iznad Homera, dok je Nafta već više puta govorio s najvećim omalovažavanjem o njemu i o latinskoj poeziji uopšte — pa je i sad jedva dočekao priliku i pakosno se okomio na pesnika. To je bila, reče on, samo predrasuda velikoga Dantea, predrasuda onoga vremena, što je ovog osrednjeg stihotvorca tako ozbiljno shvatio i dodelio mu u svojoj poemi tako uzvišenu ulogu, mada gospodin Lodoviko ovoj ulozi daje nesumnjiv slobodnozidarski smisao. Čime se to naročito istakao ovaj dvorski laureatus i udvorica Julijskog doma, ovaj prestonički literat i frazer bez ijedne iskre stvaralačke genijalnosti, čija duša — ako ju je imao — nije bila neposredna, koji uopšte nije bio pesnik nego Francuz u velikoj vlasulji avgustovske epohe!

Gospodin Setembrini nije sumnjao da će njegov predgovornik naći puta i načina da svoje preziranje visoke rimske civilizacije dovede u sklad sa svojim zvanjem nastavnika latinskog jezika. Ali se njemu čini da bi gospodinu Nafti trebalo skrenuti pažnju na tešku protivrečnost u koju se zapleće ovakvim sudovima, jer se oni ne slažu sa njegovim omiljenim vekovima, koji ne samo da nisu prezirali Vergilija, nego su njegovoj veličini na prostodušan način odali priznanje, proglasivši ga za čarobnjaka i mudraca.

Uzalud, odvrati Nafta, poziva gospodin Setembrini u pomoć bezazlenost one mlade epohe, pobednicu koja je svoju stvaralačku snagu pokazala i u tome što je pobeđenome pridavala demonske osobine. Uostalom, učitelji mlade crkve su neumorno opominjali da se treba čuvati laži starih filozofa i pesnika, a naročito sladostrasne rečitosti Vergilijeve. I danas, kad opet jedna era silazi u grob i ponovo sviće proleterska zora, danas je zaista pogodan trenutak da shvatimo njihove opomene! Neka gospodin Lodoviko — da ne ostane ni na šta dužan odgovora — bude uveren, da on, Nafta, svoju građansku profesiju, na koju je gospodin Setembrini imao dobrotu da aludira, vrši sa svom potrebnom reservatio mentalis i da se ne upušta bez ironije u klasično-retorski sistem vaspitanja, kome sangviničan posmatrač može dabogme proricati još čitave decenije života.

»Vi ste ih proučavali«, viknu Setembrini, »vi ste ih u znoju svoga lica proučavali, te stare pesnike i filozofe, pokušali ste da prisvojite njihovo dragoceno nasledstvo, kao što ste

iskoristili materijal antičkih građevina za svoje bogomolje! Jer vi ste svakako osećali da sopstvenom snagom svoje proleterske duše ne biste mogli stvoriti nov umetnički oblik, i nadali ste se da ćete tući Antiku njenim sopstvenim oružjem. Tako će opet, tako će uvek biti! Novajlije, još neizgrađeni, vi ćete morati da se učite na onome što po vašem mišljenju treba prezirati, i u šta biste želeli da ubedite sebe i druge; jer bez kulture vi se ne biste mogli održati pred licem čovečanstva a ima samo jedna kultura: ona koju vi nazivate buržoaskom i koja je stvarno čovečna!« Kad će prestati da važe humanistički principi vaspitanja? — Pitanje koje se već decenijama postavlja. Samo učtivost je sprečila gospodina Setembrinija da ne prsne u smeh, isto toliko bezbrižan koliko i podrugljiv. Jedna Evropa koja zna da čuva svoju besmrtnu baštinu preći će spokojno preko proleterskih apokalipsa, o kojima se tu i tamo sanja, i držati se dnevnog reda koji odgovara klasičnoj razboritosti.

Biće, odvrati zajedljivo Nafta, da gospodin Setembrini o tom dnevnom redu nije sasvim dobro obavešten, jer je upravo sad na dnevnom redu pitanje preko koga bi njegov protivnik hteo da pređe kao preko gotove stvari: naime, pitanje, da li je mediteranska, klasična i humanistička tradicija bila stvar čovečnosti i prema tome humana i večna, ili je bila samo jedan duhovni oblik i prćija jedne epohe, buržoasko-liberalne epohe, pa može zajedno sa tom epohom i da umre. Stvar je istorije da to presudi, ali bi se u svakom slučaju gospodinu Setembriniju moglo preporučiti da se ne uljuljkuje suviše nadom da će ta presuda ispasti povoljno po latinski konzervatizam.

Bilo je vrlo bestidno od strane maloga Nafte što je nazvao konzervativcem gospodina Setembrinija, koji je bio izraziti pobornik napretka. Svi su tako osećali, a, razume se, da je zbog toga najviše bio ogorčen sam Setembrini koji je uzbuđeno zavrtao svoje ufitiljene brkove i smišljao protivudarac, ostavljajući svome neprijatelju vremena za dalje ispade protiv klasičnog vaspitnog ideala, protiv retorsko-literarnog duha evropskog školskog i pedagoškog sistema i njegove gramatičko-formalističke otužnosti, koji nije ništa drugo nego oruđe građanske klasne vladavine, a koji je za narod već odavno predmet podsmeha. Da, niko i ne sluti koliko se narod podsmeva našim doktorskim titulama i celom našem vaspitnom mandarinstvu, kao i našoj osnovnoj školi, tome oruđu buržoaske klasne diktature, kojim se služe uobražavajući da je narodno vaspitanje samo razvodnjeno naučno vaspitanje. Međutim, ono obrazovanje i vaspitanje, koje je narodu potrebno u borbi protiv trule buržoaske vladavine, narod već odavno traži na drugom mestu, a ne u prinudnim ustanovama kojima upravlja državna vlast, i već i vrapci po krovovima cvrkuću da naš tip škole uopšte, ovakav kakav se razvio iz manastirskih škola srednjega veka, predstavlja smešnu starudiju i anahronizam, tako da niko više na svetu za svoje obrazovanje ne duguje zahvalnost školi, i da je slobodna, ničim neometana nastava preko predavanja, izložbi, kinematografa i tako dalje, daleko bolja od svake školske nastave.

U smeši revolucije i mračnjaštva, odgovori gospodin Setembrini, kojom je Nafta poslužio svoje slušaoce, preteže neukusno mračnjački element. Njegova briga za narodno prosvećivanje zasluživala bi simpatije, kad ne bi bilo bojazni da kod njega preovlađuje instinktivna težnja da se narod i svet uviju u analfabetsku tmušu.

Nafta se smeškao. Analfabetstvo! Gospodin Setembrini je sad ubeđen da je izgovorio zaista strašnu reč, da je pokazao Gorgoninu glavu, i da svako mora po dužnosti pred njom da pobledi. On lično žali što mora da razočara svoga sagovornika i da izjavi kako ga humanistički strah od analfabetstva prosto razveseljava. Potrebno je da čovek bude renesansni književnik, precioza, čovek seićenta, marinista, lakrdijaš estilo culto, pa da pridaje toliku važnost disciplinama čitanja i pisanja i da uobrazi kako vlada duhovni mrak onde gde toga znanja nema. Da li se gospodin Setembrini seća da je najveći pesnik srednjeg

veka, Volfram fon Ešenbah, bio nepismen? U to vreme smatralo se u Nemačkoj za sramotu da se šalje u školu dečak koji ne misli da bude sveštenik, i ovo aristokratsko-narodno nipodaštavanje pismenosti ostalo je zauvek bitno obeležje otmenosti. Književnik, taj pravi sin humanizma i buržoazije, zna bez sumnje čitati i pisati, što plemić, ratnik i narod ne znaju ili slabo znaju — ali on dalje pod milim bogom ništa ne zna i ne razume, nego je ostao zauvek onaj vetropir koji se zanosi latinštinom i koji ume samo dobro da govori, a život prepušta valjanim ljudima, — pa zbog toga i u politici govori u vetar, unoseći u nju mnogo retorike i lepe književnosti, što se partijskim jezikom naziva radikalstvom i demokratijom. I tako dalje, i tako dalje.

Sad je gospodin Setembrini krenuo na juriš! Njegov protivnik, viknu on, isuviše smelo daje preimućstvo zatucanom varvarstvu izvesnih epoha, izlažući podsmehu literarnu formu bez koje nikakva čovečnost nije moguća niti se može zamisliti, nikad i ni u kom slučaju! Otmenost? Samo neprijateljsko osećanje prema čoveku može tim imenom da krsti mutavost, surovi i nemi materijalizam. Otmena može biti samo izvesna plemenita raskoš, generosità, koja se sastoji u tome što se obliku pridaje sopstvena vrednost, čovečanska, nezavisna od sadržine, — kult govora kao kult jedne umetnosti koja se neguje radi same umetnosti, to nasleđe grčko-rimske civilizacije, koje su humanisti, uomini letterati, vratili romanskom svetu, vratili ga bar njemu, taj kult koji je bio izvor svakog šireg, značajnijeg idealizma, čak i političkog. »Da, dragi gospodine! Ono što biste vi hteli da unizite odvajajući reč od života, nije ništa drugo nego jedna viša jedinica u dijademi lepote, i na koju stranu će se opredeliti velikodušna mladost u ovoj borbi gde ima da se bira između literature i varvarstva — to pitanje mi ne zadaje nimalo brige.«

Hans Kastorp, koji je samo sa pola pažnje pratio razgovor, pošto ga je zanimala samo ličnost prisutnog borca i predstavnika istinske otmenosti ili tačnije rečeno novi izraz njegovih očiju, trže se malo, jer je osetio da su poslednje reči Setembrinijeve upućene njemu i da bi trebalo da se izjasni, ali on napravi istu grimasu kao i onog puta kad ga je Setembrini hteo svečano primorati da se opredeli između »Istoka i Zapada«: dakle grimasu koja je izražavala krajnju rezervisanost i uporstvo, i ne reče ništa. Ona dvojica su terali mak na konac, što je bilo neizbežno, ako je trebalo prepirku produžiti, i ljuto su se kavžili oko krajnjih alternativa, dok se njemu činilo da negde na sredini između ova dva sporna nepomirljiva gledišta, između rečitog humanizma i nepismenog varvarstva, treba tražiti ono o čemu bi se moglo pomirljivo govoriti kao o nečem čovečnom ili humanom. Ali on nije rekao šta misli, da ne bi razdražio duhove, i, pun uzdržljivosti, posmatrao je kako se i dalje prepiru i jedan drugom pomažu da skaču sa stotog predmeta na hiljaditi, počevši od onog trenutka kad je Setembrini započeo diskusiju svojom malom šalom o Latinjaninu Vergiliju.

Italijan još nije hteo da ustupi reč, on je vitlao njome, pustio je da trijumfuje. On se nametnuo za zaštitnika književnog genija i veličao istoriju književnosti, počev od trenutka kad je čovek prvi put urezao u kamen neki znak, da bi svome znanju i osećanju sačuvao trajan spomen. Govorio je o egipatskom bogu Totu, s kojim je bio identičan helenski Hermes Trismegist i koji je bio poštovan kao pronalazač pismenosti, zaštitnik biblioteka i pokretač svih duhovnih pregnuća. Dok je govorio, on je povijao koleno pred ovim Trismegistom, humanističkim Hermesom, pokroviteljem palestra, kome čovečanstvo duguje zahvalnost za skupoceni dar književne reči i diskurzivne retorike, i to je dalo povoda Hansu Kastorpu da učini ovu primedbu: ovaj bog rođen u Egiptu, očevidno je bio političar i igrao je, samo u većem stilu, istu ulogu kao i gospodin Bruneto Latini, koji je Florentincima dao uglađenost, naučio ih veštini govora i uputio ih kako će voditi politiku — na šta je Nafta odgovorio da gospodin Setembrini malo podvaljuje i da mu je o Totu-Trismegistu dao suviše ulepšanu

sliku. Jer to je u .stvari bilo neko majmunsko božanstvo, bog meseca i duša, pavijan sa mesečevim srpom na glavi i pod imenom Hermesa, pre svega bog smrti i pokojnika: ukrotilac i sprovodnik duša koji se već u kasnijem periodu Antike prometnuo u čarobnjaka, a u kabalističkom srednjem veku u oca hermetičke alhemije.

Kako, kako? U Hansovim mislima i u radionici njegove uobrazilje nastala je prava zbrka. Tu se vrzmala smrt u plavom ogrtaču, prerušena u humanističkog retora; a kad se pedagoški literarni bog i prijatelj ljudi bliže osmotri, eto gde mesto njega čuči nekakva majmunska nakarada sa znacima noći i mađije na čelu... On se branio i odmahivao rukom, a zatim je zaklonio oči dlanom. Ali se i u tami, u koju je pobegao od zbrke, razlégao glas Setembrinijev koji je produžio da hvali književnost. Svi veliki duhovi, uzviknu on, kako kontemplativni tako i aktivni, bili su uvek povezani s njom; i on pomenu Aleksandra, Cezara, Napoleona, zatim Fridriha Pruskog i druge heroje, čak Lasala i Moltkea. Nije se dao zbuniti ni onda kad ga je Nafta hteo odvući u Kinu gde vlada najsmešnija idolatrija alfabeta za koju se uopšte zna i gde čovek može postati general-feldmaršal ako ume tušem da nacrta četrdeset hiljada hijeroglifa, što mora da godi jednom humanisti. Eh! Nafta je svakako dobro znao da nije reč o crtanju slova tušem nego o književnosti kao podstreku ljudskom, o njenom duhu (bedni podrugljivče!) koji je oličenje duha uopšte, u kome su na čudesan način spojeni analiza i oblik. Duh je probudio razumevanje za sve stvari koje se tiču čoveka, on je oslabio i uklonio glupe predrasude i predubeđenja, doneo civilizaciju i ljudski rod oplemenio i popravio. Stvorivši krajnju etičku prefinjenost i osetljivost, on je u isto vreme učio ljude — daleko od toga da ih fanatizuje — skepsi, pravičnosti, tolerantnosti. Književnost prečišćava i osvećuje; znanjem i rečju ubija strasti; ona je put koji vodi razumevanju, opraštanju i ljubavi; jezik ima oslobodilačku moć; književni duh je najplemenitija pojava duha uopšte; književnik je savršen čovek, svetitelj: — u tom blistavom tonu tekla je apologetička slavopojka gospodina Setembrinija. Ali, avaj, ni Nafti nije bio jezik oduzet; svojim sjajnim zajedljivim primedbama stalno je ometao anđeosku pesmu humaniste. On je stao na stranu života i održanja onog što postoji i ustao protiv duha raspadanja, koji se krije iza onog serafimskog licemerstva. Onaj čudesni spoj analize i oblika, koji je gospodin Setembrini uzdrhtalim glasom veličao, nije — po Naftinim rečima — ništa drugo nego varka i opsena, jer oblik koji književnik — kako se to s ponosom ističe — ume da spoji sa principom ispitivanja i analize, to je samo prividan, lažan oblik, to nije pravi, samonikli, prirodni oblik, to nije oblik života. Tobožnji reformator društva ima zaista puna usta čistote i svetinje, ali u stvari on ide za tim da život uškopi i obeskrvi; još i više: duh, preterano teoretisanje obesvećuje život, a ko god hoće da uništi strasti, taj želi ništavilo — čisto ništavilo, čisto, razume se, jer je »čist« u stvari jedina reč koja bi se mogla staviti kao atribut uz ništavilo. Ali upravo tu se pokazuje gospodin Setembrini, književnik, u svojoj pravoj boji naime kao čovek napretka, liberalizma i buržoaske revolucije. Jer napredak je čist nihilizam, a liberalni građanin je u pravom smislu čovek ništavila i đavola, on poriče čak i boga, poriče konzervativnu i pozitivnu apsolutnost i zaklinje se u ono što je apsolutnom protivno i đavolsko, a uz to uobražava da je, sa svojim ubistvenim pacifizmom, uzor pobožnosti. Ali, on je pre sve drugo samo ne pobožan; naprotiv, on vrši veliki zločin nad životom, pred čiju bi inkviziciju i preki sud trebalo da bude sramno priveden — et cetera.

Tako je Nafta umeo da celoj stvari da duhovit obrt, da slavopojku Setembrinijevu pretvori u himnu đavolu, a samog sebe da predstavi kao ovaploćenje zaštitničke ljubavi, tako da je opet bilo prosto nemoguće razabrati gde je đavo a gde je bog, gde je smrt a gde je život. Verovaće nam se na reč da mu njegov protivnik nije ostao dužan i da je on dobio valjan odgovor, a ovaj opet ponovo njemu isto tako dobro odgovorio, i tako se to još neko vreme

produžilo, dok razgovor nije skrenuo na probleme koje smo već ranije pomenuli. Ali Hans Kastorp nije više slušao, jer je Joahim u međuvremenu izjavio kako je uveren da ga hvata groznica od nazeba, pa ne zna pravo kako da se ponaša, jer nazebi ovde nisu »reçu«. Duelanti nisu obratili na to pažnju, ali je Hans Kastorp, kao što smo rekli, brižno motrio na svoga rođaka i usred jedne replike krenuo zajedno s njime, tako da je ostalo da se vidi da li će pretekla publika, koja se sastojala od Fergea i Vezala, davati dovoljno pedagoškog podstreka da se debata produži.

Uz put su se saglasili on i Joahim da će najbolje biti ako se drže zvaničnog puta, kad je reč o nazebu i nelagodnostima u grlu, drugim rečima da potraže nadzornika kupatila, a ovaj da obavesti nastojnicu, pa će se za bolesnika svakako nešto učiniti. Tako su i uradili. Još isto to veče, odmah posle večere, baš kad je Hans Kastorp bio kod njega, zakucala je Adrijatika na Joahimova vrata i počela svojim kreštavim glasom da se raspituje šta želi i na šta se žali mladi oficir. »Vratobolja? Promuklost?« ponovi ona. »Šta vi to radite, drago dete?« I ona pokuša da prodornim pogledom posmatra bolesnika, ali joj to gledanje oko u oko nije nikako polazilo za rukom, što nije zavisilo od Joahima: uvek bi njen pogled skrenuo u stranu. Čudna stvar da je ona to i dalje pokušavala, iako je videla da u tome ne može da uspe! Pomoću jedne metalne kašike za navlačenje cipela koju je izvukla iz džepa na svom pojasu, pogledala je pacijentu u grlo, pri čemu je Hans Kastorp morao da svetli lampicom sa noćnog stočića. Izdignuvši se na prste, razgledala je Joahimovu resicu, a onda upita:

»Recite, drago dete, — da li ste se koji put već zagrcnuli?«

Kako na to da se odgovori! Dok je vršila pregled, nije uopšte bilo moguće davati neke odgovore, ali i onda kad je bila gotova sa pregledanjem, on je bio u velikoj neprilici. Naravno da se neki put u životu i zagrcnuo, pri jelu i piću; ali to se dešava svakom čoveku i ona bez sumnje nije na to mislila kad ga je to zapitala. On reče: Kako? On ne može da se seti kad mu se to poslednji put desilo.

Ne mari! To joj je slučajno palo na pamet. On je, dakle, nazebao, reče ona, na veliko iznenađenje obojice rođaka, pošto je reč »nazeb« u ovoj kući bila zabranjena. Za detaljnije ispitivanje grla biće eventualno potreban savetnikov laringoskop. Pri odlasku, ostavi na stolu formamint, jedan zavoj i parče gutaperke da bi se prekonoć stavljali vlažni oblozi; i Joahim je jedno i drugo upotrebio, mislio je čak da oseća znatno olakšanje zahvaljujući ovim merama, pa ih se i dalje pridržavao, naročito zbog toga što promuklost nije popuštala, idućih dana se štaviše i pogoršala, premda bi se bolovi u grlu ponekad gotovo sasvim izgubili.

Uostalom, njegovo grozničavo stanje zbog nazeba bilo je čisto uobraženje. Objektivni nalaz bio je, kao obično, isti onakav, kako ga je u svoje vreme utvrdio savetnik, kad je častoljubivog Joahima zadržao ovde radi kratkog dopunskog lečenja, pre nego što bi mogao opet da pohita svojoj zastavi. Oktobarski rok prošao je tiho i neprimetno. Niko ga nije ni jednom reči spomenuo, ni savetnik, ni rođaci među sobom: prešli su preko njega ćutke i oborenih očiju. Prema onome što je Berens prilikom mesečnog pregleda izdiktirao u pero svome asistentu, ekspertu za psihologiju, i prema onome što je pokazivala fotografska ploča, bilo je isuviše jasno da ne može biti ni govora o nekom odlasku, sem o potpuno divljem, a ovoga puta trebalo je izdržati ovde sa gvozdenom samodisciplinom, sve dok se ne stekne potpuna otpornost prema vremenskim prilikama, kako bi mogao vršiti svoju dužnost u ravnici i ispuniti dole svoju zakletvu.

To je bila lozinka s kojom su se prećutno obojica saglasili. Ali u stvari nijedan od njih nije bio baš potpuno siguran da onaj drugi duboko veruje u ovu lozinku, i kad bi jedan pred drugim obarali oči, onda se to dešavalo zbog te sumnje, i nije se nikad desilo a da im se pre toga pogledi ne sretnu. A to je bivalo sve češće otkako je Hans Kastorp, za vreme onog

razgovora o književnosti, u dnu Joahimovih očiju prvi put primetio neku novu svetlost i neki čudan »preteći« izraz. Naročito je karakterističan bio onaj slučaj za stolom: kad se Joahim, još promukao, neočekivano i neobično žestoko zagrcnuo, tako da se jedva povratio. Tom prilikom, dakle, dok je Joahim iza svoje servijete kašljao i dok ga je njegova suseda, gospođa Magnus, po staroj praktici, lupkala po leđima, susrele su se njihove oči na takav način da je to Hansa Kastorpa više uzbudilo nego sama nezgoda, koja se mogla, razume se, svakom desiti; i onda je Joahim spustio pogled i, zagnjurivši lice u servijetu, napustio sto i dvoranu, da bi se napolju iskašljao.

Posle deset minuta vratio se nasmejan, mada još pomalo bled, sa izvinjenjem na usnama zbog uznemirenja koje je izazvao. Zajedno sa ostalim, učestvovao je, kao i pre toga, u preterano obilnom ručku, i niko posle toga baš ni jednom reči nije pomenuo beznačajnu epizodu. Ali, kad se posle nekoliko dana — ne više za ručkom, nego za vreme izobilnog drugog doručka — to isto desilo, morala je posle završenog obroka pasti o tome neka reč. Uostalom, ovog puta se nisu susreli pogledi, bar ukoliko se tiče dvojice rođaka, jer se Hans Kastorp bio sagnuo nad svoj tanjir i produžio da jede praveći se ravnodušan. Joahim je grdio onu oštrokonđu Milendonkovu, koja mu je svojim glupim pitanjem tutnula bubu u glavu i nešto mu nabajala i uvračala, vrag da je nosi. Da, očevidno je to sugestija, reče Hans Kastorp, — zanimljivo je to konstatovati, ma koliko da je cela stvar neprijatna. A Joahim se, kad je stvar jedanput nazvana svojim pravim imenom, s uspehom branio protiv vradžbine, pazio je dok jede, i ako bi se i zagrcnuo, to se nije dešavalo češće nego što je na kraju krajeva slučaj i kod neopčinjenih ljudi: tek posle devet ili deset dana ponovila se ta nezgoda, o čemu nije imalo ništa više da se kaže.

Pa ipak je, preko reda i van uobičajenog vremena, bio pozvan k Radamantisu. Nastojnica je prijavila njegov slučaj i pokazalo se da to nije bilo nimalo glupo. Kako je Joahimova promuklost bila uporna i prelazila u pravo šaputanje, koje je trajalo po čitave sate, i kako se vratobolja vraćala čim bi propustio da raznim sredstvima za pojačano lučenje pljuvačke učini grlo kliskijim, — smatralo se to, kad kuća već raspolaže laringoskopom, kao dovoljan razlog da se vešto iskonstruisani instrument izvadi iz ormara; da i ne pominjemo kako se Joahimu sad ređe dešavalo da se zagrcne samo zato što je bio vrlo oprezan za vreme jela, zbog čega je gotovo redovno zaostajao iza ostalih.

Savetnik je, dakle, duboko i dugo razgledao pomoću aparata Joahimovo grlo, posle čega se pacijent, na naročitu želju Hansa Kastorpa, odmah uputio u njegovu balkonsku lođu, da bi ga o svemu izvestio. Pregled je bio vrlo dosadan i tugaljiv, reče on polušapatom, jer je baš tada bilo glavno odmaranje, i trebalo je ćutati; najzad mu je Berens vazdan toga natrabunjao o nadraženom stanju guše i rekao da će morati svakog dana da mu namaže i ispeče grlo; počeće već sutra, treba samo da spremi lek. Nadraženo stanje; dakle — potrebno je mazanje. S glavom punom dalekih misaonih asocijacija koje su se odnosile na vrlo udaljene ličnosti, kao na primer na hromog vratara i na onu damu koja se čitave nedelje držala za uvo, pa ipak mogla biti potpuno spokojna, «— Hans Kastorp je hteo još ponešto da zapita, ali je odustao od toga i odlučio da razgovara sa savetnikom u četiri oka, a pred Joahimom je samo toliko rekao da je zadovoljan što je mala neprijatnost sada pod lekarskom kontrolom i što je savetnik uzeo stvar u svoje ruke. On je veliki majstor za te stvari i naći će leka. Na to je Joahim samo klimnuo glavom, ne gledajući u rođaka, okrenuo se i prešao u svoju lođu.

Šta se to dešavalo s našim častoljubim Joahimom? Poslednjih dana bile su njegove oči tako nesigurne i uplašene. Još nedavno se na njegovom blagom tamnom pogledu slomio pokušaj nastojnice Milendonkove da ga prostreli svojim očima, ali, kad bi sada još jednom pokušala sreću, ne bi se zaista moglo sa sigurnošću reći kako će se stvar svršiti. U svakom

slučaju on je izbegavao susrete, a kad bi ipak do njih došlo (jer ga je Hans Kastorp često posmatrao), ni tada se čovek nije mogao osećati mnogo ugodnije. Hans Kastorp je ostao u svojoj balkonskoj lođi, potišten i u velikom iskušenju da odmah potraži šefa. Ali to nije bilo moguće, jer bi Joahim čuo kako ustaje iz naslonjače, pa je morao da odloži svoju nameru i da vreba Berensa to isto popodne.

Ali se pokazalo da je to nemoguće. Čudna stvar! Nikako mu nije polazilo za rukom da dođe do Berensa; ni to veče ni u toku iduća dva dana. Razume se da ga je i Joahim u tome malo ometao, jer on nije smeo ništa da primeti, ali to nije bilo dovoljno da bi se objasnilo zbog čega ne može da dođe do tog razgovora i zašto ne može ni na koji način da se dočepa Radamanta. Hans Kastorp je tragao za njim i raspitivao se za njega po čitavoj kući; upućivali su ga čas ovamo čas onamo, gde će ga sigurno naći, ali ga on ne bi više tamo zatekao. Za vreme jednog ručka Berens je bio prisutan ali je sedeo daleko, za »stolom loših Rusa« i izgubio se pre nego što je voće izneto na sto. Nekoliko puta Hans Kastorp je mislio da ga već ima u rukama, video bi ga na stepenicama i u hodnicima u razgovoru sa Krokovskim, s nastojnicom, s nekim pacijentom, i vrebao ga. Ali samo što bi pogledom skrenuo u stranu, Berensa nije više bilo tu.

Tek četvrtog dana došao je do cilja. Sa svoga balkona ugledao je u vrtu svoju žrtvu kako daje vrtaru neka uputstva, skliznuo ispod pokrivača i pohitao dole. Sve onako zadrigla vrata, savetnik je baš veslao prema svom stanu. Hans Kastorp se dao u kas i bio je čak toliko slobodan da ga zovne, ali se ovaj nije odazvao. Najzad je, sav zaduvan, stigao progonjenog i zaustavio ga.

»Šta ćete vi ovde!« obrecnu se na njega savetnik, izbuljivši oči. »Je li potrebno da za vas spremim poseban primerak kućnog reda? Koliko je meni poznato, u ovo vreme treba bolesnici da se odmaraju. Linija vaše temperature i vaš rendgenski snimak ne daju vam nikakvo naročito pravo da izigravate nezavisnog džentlmena. Ovde bi trebalo namestiti neko strašilo koje bi stalno pretilo da će svaki onaj biti nabijen na kolac ko se između dva i četiri vrzma po vrtu! Šta ste hteli?«

»Gospodine savetniče, apsolutno je potrebno da jedan časak razgovaram s vama!«

»Primetio sam ja da ste vi to davno uvrteli sebi u glavu. Progonite me kao da sam žensko ili neki neobičan predmet za uveseljavanje. Šta hoćete od mene?«

»Reč je o mom rođaku, gospodine savetniče, oprostite! Njemu mažu sad grlo... Uveren sam da će se sve dobro svršiti. Stvar je, mislim, bezazlena? To je ono zbog čega sam bio slobodan da vas uznemirim.«

»Vi biste hteli, Kastorpe, da uvek bude sve bezazleno, takva je vaša priroda. Vi ste sposobni da se upuštate i u stvari koje nisu bezazlene, ali onda ih prikazujete tako kao da su bezazlene, i mislite da ste na taj način ugodili bogu i ljudima. Vi ste, dragi moj, jedna vrsta kukavice i licemera, i vaš rođak se suviše blago izražava kad vas naziva civilom.«

»Sve je to moguće, gospodine savetniče. Razume se da su slabe strane moga karaktera očevidne, ali u ovom trenutku nije reč o njima. Ima već tri dana kako sam hteo samo da vas zamolim...«

». ..da vam dam zaslađenu pilulu! Vi hoćete da me uznemirite i da mi dosađujete, da bih vas ohrabrio u vašem prokletom pritvorstvu, kako biste mogli spavati snom nevinašceta, dok drugi ljudi čuvaju stražu i izlažu se neprijatnostima.«

»Ali, gospodine savetniče, vi ste suviše strogi prema meni. Ja sam, naprotiv, hteo...«

»Da, strogost, to je baš ono čega kod vas nema. Vaš rođak je drugi tip, on je čovek drugoga kova. Taj zna šta hoće. Taj ćuti, ali zna šta hoće, razumete li me? On se ne veša ljudima za peševe od kaputa da mu baju o bezazlenosti i da ga teše. Taj je znao šta je uradio i

šta je stavio na kocku, on je pravi muškarac koji ume da se ponaša i da drži jezik za zubima, što i priliči muškarcu, ali što, na žalost, nije slučaj kod takvih sladunjavih dvonožaca, kakav ste vi. Ali zapamtite, Kastorpe, ako budete izvodili ovde scene i dizali graju, i ako se budete predavali vašim civilnim osećanjima, ja ću vam pokazati vrata. Jer ljudi ovde žele da imaju posla sa muškarcima, zapamtite to!«

Hans Kastorp je ćutao. Sad su mu i pečati izbijali na licu kad bi menjao boju. Njegovo bakarno rumenilo bilo je isuviše jako da bi sasvim pobledeo. Najzad reče, trzajući usnama:

»Hvala lepo, gospodine savetniče. Sad i ja znam kako stvar stoji, jer vi ne biste tako — kako da kažem — tako svečano sa mnom govorili, kad Joahimov slučaj ne bi bio ozbiljan. Ni ja nisam ni za kakve scene i viku, tu grešite. A ako je u pitanju diskrecija, i ja ću umeti da ćutim, mislim da to smem obećati.«

»Vi bez sumnje volite svoga rođaka?« upita savetnik, zgrabivši najednom ruku mladog čoveka, i pogleda ga svojim plavim, zakrvavljenim očima koje su buljile ispod beličastih trepavica...

»Šta tu ima da se kaže, gospodine savetniče. To je moj tako bliski rođak i tako dobar prijatelj i moj drug ovde.« Hans Kastorp zajeca i iskrenu jednu nogu na prste, sa petom upolje.

Savetnik brže-bolje ispusti njegovu ruku.

»No, onda budite dobri prema njemu ovih šest do osam nedelja«, reče on. »Prepustite se svojoj urođenoj bezbrižnosti, to će njemu biti najmilije. A i ja sam ovde da celu stvar izvedem što je moguće otmenije i pogodnije.«

»Larynx, zar ne?« reče Hans Kastorp, klimnuvši savetniku glavom.

»Laringea« potvrdi Berens. »Naglo razaranje. A i sa sluzokožom dušnika stoji već rđavo. Biće da je vika pri komandovanju u puku stvorila jedno mesto minoris resistentiae. Ali na takve pojave moramo uvek biti spremni. Slabi izgledi, mladi čoveče; upravo nikakvi. Razume se, da će se pokušati sve što je najbolje i najskuplje.«

»Majka... « reče Hans Kastorp.

»Docnije, docnije. Nemojte žuriti. Postupite taktično i pažljivo da postepeno sazna pravo stanje stvari. A sad se gubite odavde i idite na svoje mesto. On primećuje o čemu je reč. I mora da mu je teško na duši kad zna da se iza njegovih leđa govori o njemu.«

Svakog dana je odlazio Joahim da mu namažu grlo. Bila je lepa jesen. Vraćajući se sa pregleda, dolazio je češće sa zadocnjenjem na ručak u belim flanelskim čakširama i plavom kaputu, korektan i vojničkog držanja, pozdravljao kratko, ljubazno i muževno, moleći za izvinjenje što je zadocnio, i sedao za sto. Jelo mu je bilo sad naročito pripremano, jer pri uobičajenoj hrani nije mogao da stiže ostale iz bojazni da se ne zagrcne; dobivao je čorbe, seckano meso i kašu. Susedi za stolom brzo su shvatili situaciju. Svi su mu otpozdravljali s naročitom učtivošću i toplinom, oslovljavajući ga sa »gospodine poručniče«. U njegovom odsustvu obraćali su se pitanjima Hansu Kastorpu, a dolazili su i od drugih stolova i raspitivali se. Gospođa Šter je grčevito stezala ruke i prostački jadikovala. Hans Kastorp je bio kratak u svojim odgovorima, priznavao je da je slučaj ozbiljan, ali da nije kritičan. Govorio je tako iz čistih obzira. Osećao je da ne sme pre vremena dići ruke od Joahima.

Išli su zajedno u šetnju, prelazili triput dnevno propisana rastojanja, koja je savetnik Joahimu najtačnije ograničio, da bi se izbeglo nepotrebno trošenje snage. Hans Kastorp je išao levo od svoga rođaka — ranije nisu na to pazili, ali sad se Hans Kastorp držao većinom leve strane. Nisu mnogo govorili, izmenjali bi koju reč o dnevnim događajima u Berghofu, i ništa više. O temi koju je valjalo dodirnuti nije imalo šta da se kaže, naročito među ljudima koji su bili kruti u ophođenju, koji su jedan drugog samo u krajnjem slučaju zvali po imenu.

Pa ipak bi se ponekad grudi Hansa Kastorpa ustalasale od silne želje da otvori srce. Ali je to bilo nemoguće. Ono što bi bolno i plahovito navrlo, splasnulo bi, i on bi zanemeo.

Joahim je pognute glave išao pored njega. Gledao de preda se, kao da posmatra zemlju, Bilo je to čudno: on, eto, ide, čist i uredan, pozdravlja prolaznike na ovoj viteški način, drži do svoje spoljašnjosti i lepog ponašanja kao i uvek — a pripada zemlji. Bože moj, njoj ćemo pripasti svi, pre ili posle. Ali biti tako mlad i hteti s puno dobre volje i radosti služiti pod zastavom, a tako brzo morati otići u zemlju, to je ipak suviše gorko: još gorče i neshvatljivije za Hansa Kastorpa koji to zna i ide pored njega, nego za samog zemljinog čoveka koji o tome sam za sebe čisto akademski razmišlja, za koga to nema tako realan karakter i izgleda više stvar drugih nego njegova lična. Stvarno, naše umiranje se više tiče onih koji ostaju iza nas, nego nas samih; jer, bez obzira da li sad znamo tačno da ih navedemo ili ne, reči onog duhovitog mudraca imaju u svakom slučaju punu vrednost: dok smo tu, nema smrti, kad je smrt tu, nema nas; drugim rečima da između nas i smrti nema nikakvog realnog odnosa; ona je stvar koja se nas uopšte ništa ne tiče i koja se nešto malo tiče samo sveta i prirode, i zato sva bića gledaju na njen dolazak vrlo spokojno, ravnodušno, neodgovorno i sa sebičnom nevinošću. Hans Kastorp je za vreme ovih nedelja primetio u Joahimovu držanju mnogo takve nevinosti i neodgovornosti, i razumeo je da njegov rođak doduše zna, ali da mu ne pada teško da o tome nikom ne govori, jer je njegov unutarnji odnos prema tome saznanju labav i čisto teoretski, ili, ukoliko on ima veze sa praktičnim životom, njega usklađuje i određuje zdravo osećanje pristojnosti koje ne dopušta da se o tome znanju raspravlja, isto onako kao što ne dopušta da se govori o mnogim drugim funkcionalnim nepristojnostima kojih je život svestan i kojima je uslovljen, ali koje ga ne sprečavaju da se lepo ponaša.

Tako su oni išli i ćutke prelazili preko stvari u prirodi koje bi bilo neumesno dodirnuti. Prestala su čak i Joahimova jadanja što nije mogao da učestvuje na manevrima i što uopšte ne vrši svoju vojničku dužnost u ravnici, zbog čega je iz početka bio tako uzbuđen i srdit. Ali zašto su, umesto toga i uprkos svoj njegovoj nevinosti, njegove blage oči tako često dobijale izraz setne bojazni, one nesigurnosti koja bi bez sumnje donela pobedu nastojnici kad bi još jednom pokušala da ga prostreli svojim pogledom? — Da li zbog toga što je znao da su mu oči iskolačene i obrazi upali? — Jer takav je bio njegov izgled ovih nedelja, daleko gori nego što je bio već prilikom njegova povratka iz ravnice: mrka boja njegova lica postajala je iz dana u dan sve žuća i suvlja. Kao da je imao razloga da se stidi i da s prezrenjem gleda na sebe zbog nekih ljudi koji ga okružuju i koji, po ugledu na gospodina Albina, ni na šta drugo ne misle nego na to kako bi što bolje iskoristili preimućstva svoje sramote. Pred kim i pred čim se obarao i skrivao njegov pogled koji je pre bio tako slobodan? Kako je čudan stid stvorenja koje se zavlači u neki zaklon da bi tamo uginulo — uvereno da u slobodnoj prirodi nema nikoga ko bi odao poštu i pijetet njegovoj patnji i umiranju, s pravom u to uvereno, jer jata ptica koja veselo mašu krilima ne samo da ne poštuju bolesnog druga, nego ga u besu i s prezrenjem udaraju kljunovima. Ali to je sirova priroda, a srce Hansa Kastorpa se nadimalo od duboke čovečanske ljubavi i sažaljenja kad je gledao taj instinktivni stid u očima jadnog Joahima. Išao je s njegove leve strane i to je činio namerno; i pošto su Joahima sad i noge počele da izdaju, on bi ga podupro kad je trebalo da se uspnu uz neku malu livadu. Savlađujući svoju krutu prirodu, obavio bi ruku oko njega, pa bi posle koji časak zadržao ruku na Joahimovom ramenu, dok je ovaj ne bi malo ljutito stresao i rekao:

»No, čemu to? Izgleda kao da smo pijani, tako idemo.«

A onda je došao jedan trenutak kada se mladom Hansu Kastorpu setni pogled Joahimov prikazao u drugoj svetlosti, a to se desilo kad je Joahimu naređeno da mora ležati u postelji, početkom novembra. Bio je već duboki sneg. U to vreme njemu je već bilo suviše teško da

jede čak i seckano meso i kašu, pošto bi se pri svakom drugom zalogaju zagrcnuo. Moralo se preći isključivo na tečnu hranu, a u isto vreme je Berens naredio da stalno leži u postelji, da bi se poštedele bolesnikove snage. Bilo je to, dakle, uoči onog dana kad će Joahim pasti u postelju, poslednje večeri, kad je još bio na nogama. Hans ga je zatekao... zatekao ga u razgovoru sa Marusjom, s onom Marusjom što voli bez razloga da se smeje, što ima maramicu koja miriše na pomorandžu i lepo razvijene grudi. Bilo je to posle večere, za vreme večernjeg posela, u predvorju. Hans Kastorp se bio zadržao u muzičkoj dvorani i izišao je da potraži Joahima. Našao ga je pred kaminom pored Marusjine stolice. Bila je to stolica za ljuljanje. Položivši levu ruku na njen naslon, Joahim se nagnuo malo unazad, tako da je Marusja iz ležećeg položaja gledala svojim smeđim, okruglim očima u njegovo lice, koje je on nadneo bio nad njeno. Govorio joj je nešto tiho i isprekidano, a ona bi se poneki put osmehnula i uzbuđeno, s nekim omalovažavanjem, slegla ramenima.

Hans Kastorp se naglo povuče, ali mu nije izmaklo iz vida da su i drugi gosti, kao što to već biva, vesela oka posmatrali scenu — a da to Joahim nije primetio ili se bar na to nije osvrtao. Ovaj prizor: gde se Joahim bez uzdržavanja upušta u razgovor sa prsatom Marusjom, s kojom je dugo sedeo za jednim istim stolom, a nijedne reči nije s njom izmenio, pred čijom je ličnošću i egzistencijom obarao oči s nekim strogim izrazom, razumno i učtivo, premda bi mu se lice uvek osulo pečatima i pobledelo kad bi se o njoj govorilo — taj prizor je potresao Hansa Kastorpa više nego svi znaci iznemoglosti koje je ovih nedelja zapažao kod svog jadnog rođaka. »Da, izgubljen je!« pomisli u sebi i sede tiho na jednu stolicu u muzičkoj dvorani, da bi Joahim mogao iskoristiti trenutak prijatnosti koji je dopustio sebi još ovo poslednje veče.

Otada je Joahim stalno bio u horizontalnom položaju i Hans Kastorp je izveštavao o tome Lujzu Cimsen, pisao joj u svojoj odličnoj naslonjači, da svojim ranijim prigodnim obaveštenjima mora sad i to dodati da je Joahim vezan za postelju, da nije istina ništa kazao, ali da mu se iz očiju može pročitati da bi voleo da je majka pored njega i da savetnik Berens tu njegovu neizrečenu želju potpuno odobrava. I to je dodao, nežno i jasno. Prema tome nije bilo nikakvo čudo što je gospođa Cimsen iskoristila najbrža saobraćajna sredstva da bi odjurila svome sinu: tek što su prošla tri dana otkako je otišlo ovo humano obespokojavajuće pismo, ona je stigla i Hans Kastorp ju je po mećavi u saonicama dovezao sa stanice »Selo«. Stojeći na peronu, on je — pre nego što je mali voz ušao u stanicu — dao svome licu izraz koji majku neće suviše uplašiti, ali ni obmanuti.

Mnogo je bez sumnje bilo već na ovom mestu ovakvih dočeka, mnogi su već pohitali jedno drugom u susret, da bi onaj koji je sišao s voza žurno i uplašeno pročitao istinu u očima onoga koji ga je dočekao! Gospođa Cimsen je davala utisak kao da je pešice dojurila ovamo iz Hamburga. Zažarena lica povukla je ruku Hansa Kastorpa na svoje grudi, gledajući oko sebe nekako uplašeno, i postavljala mu žurna i u neku ruku tajanstvena pitanja koja je on obilazio, zahvaljujući joj što je tako brzo došla: to je divno, kako će se silno obradovati njen Joahim.

— Da, on zasad mora na žalost da leži, verovatno zbog tečne hrane, koja ga je, razume se, prilično islabila. Ali tu se može — ako ustreba — na razne načine pomoći, na primer veštačkom ishranom. Uostalom, sama će već videti.

I videla je; a video je i Hans Kastorp koji je stajao pored nje. Do tog trenutka, njemu nisu bile tako primetne promene koje su poslednjih nedelja nastale kod Joahima, — mladi ljudi nemaju oko za takve stvari. Ali sad, pored majke koja je došla spolja, posmatrao ga je on u neku ruku njenim očima, kao da ga odavna nije video, i bio načisto s tim, kao što je bez sumnje i ona bila, a što je sasvim sigurno od njih troje najbolje znao sam Joahim: da je

moribundus. On je držao ruku gospođe Cimsen u svojoj ruci, koja je bila isto tako žuta i ispijena kao i njegovo lice, na kome su, baš zbog izmršavelosti, njegove uši — koje su mu i u njegovim boljim danima zadavale pomalo brige — strčale sada jače nego pre i tako se nagrdno odvajale da je bilo žalosno pogledati. Inače bi se i pored ovog nedostatka pre moglo reći da se to lice, kome je patnja utisnula svoj žig i koje je dobilo izraz ozbiljnosti i strogosti, upravo gordosti, muški prolepšalo, premda su njegove usne sa crnim nausnicama izgledale suviše pune prema njegovim tamnim, upalim obrazima. Dve bore behu se urezale u žutu kožu njegova čela, između očiju, koje nisu bile nikad lepše i veće, iako su ležale duboko u svojim koščatim dupljama, i Hans Kastorp nije mogao da ih se nagleda. Jer otkako je Joahim pao u postelju, iz njih je iščezao izraz patnje, nemira i nesigurnosti; u njihovoj mirnoj, tamnoj dubini mogla se videti samo ona nova nepoznata svetlost — i ona pretnja. Nije se osmehivao dok je držao ruku svoje majke i šapćući joj upućivao pozdrav i dobrodošlicu. Nije se osmehnuo ni kad je ulazila, i ova nepomičnost, neizmenljivost njegova lica kazivala je sve.

Lujza Cimsen je bila hrabra žena. Nije briznula u plač kad je ugledala svoga valjanog sina. Kao što je svoju kosu pažljivo pričvršćivala jedva primetnom mrežicom, tako je i sad prisebno i pribrano, hladno i energično, kako je to već u prirodi njenih zemljaka, preuzela na sebe brigu oko Joahima. Njegov izgled bio je upravo podstrek za njenu materinsku borbenost; bila je uverena da samo njena energija i budnoća mogu da spasu situaciju, ako uopšte još ima šta da se spasava. Zacelo, ne radi svoje lične udobnosti, nego samo zato što je imala smisla za ono što se pristoji, ona se nekoliko dana docnije saglasila s tim da još i jedna bolničarka bude uz teškog bolesnika. I jednog dana našla se pored Joahimovog kreveta sestra Berta, pravim imenom Alfreda Šildkneht, sa svojim crnim ručnim koferom, ali joj surevnjiva energija gospođe Cimsen ni danju ni noću nije ostavljala mnogo posla, i sestra Berta je mogla do mile volje da stoji u hodniku i da radoznalo izviruje, sa vrpcom svoga cvikera iza uva.

Sestra, protestantkinja, bila je prozaična duša. Sama u sobi sa Hansom Kastorpom i sa bolesnikom, koji nije spavao nego otvorenih očiju ležao na leđima, ona je bila u stanju da kaže:

»Nisam mogla ni u snu pomisliti da ću još jednom jednog od gospode negovati na samrtnoj postelji.«

Uplašeni Hans Kastorp pokaza joj, sa besnim izrazom lica, pesnicu, ali ona teško da i shvati šta on hoće. Od nje je, i s razlogom, daleko bila misao da bi trebalo imati nekog obzira prema Joahimu, a kako je bila suviše trezvena, nije mogla ni zamisliti da se neko može zavaravati u pogledu karaktera i ishoda ovog slučaja, pogotovo onaj ko u svemu ovome neposredno učestvuje. »Evo«, reče ona, držeći Joahimu pod nosom džepnu maramicu nakvašenu kolonjskom vodom, »pa uživajte još malo, gospodine poručniče!« I zaista u tim trenucima ne bi imalo smisla obmanjivati dobrog Joahima — sem ako ga je na taj način trebalo okrepiti, kao što je mislila gospođa Cimsen kad mu je jakim, uzbuđenim glasom govorila kako će ozdraviti. Jer dve su stvari bile jasne i očevidne: prvo, da je Joahim potpuno svesno išao u susret smrti, i, drugo, da se pomirio sa svojim stanjem i bio u harmoniji sa samim sobom. Tek poslednje nedelje, krajem novembra, kad je srce već primetno oslabilo, zaboravljao se po čitave sate, obuzet nekom nejasnom nadom da će preboleti, i govorio o svom skorom povratku u puk i učešću u velikim manevrima za koje je mislio da još traju. A u to isto vreme prestao je savetnik Berens da podržava rodbinu u nadi i izjavio da je kraj samo još pitanje sati.

Čudna je to pojava, koliko melanholična toliko prirodna, ta samoobmana, koja u isto vreme zaboravlja i veruje, i kojoj podležu čak i srčani duhovi kad se proces raspadanja bliži u stvari svom tragičnom kraju, pojava bezlična, prirodna i jača od svake individualne svesti, kao i ona neodoljiva sanjivost koja obuzima stvorenje koje se smrzava i kao ono obrtanje u krugu kad čovek zaluta. Hans Kastorp, koga jad i teška tuga nisu sprečili da obrati pažnju na pomenuti fenomen, izneo je u razgovoru sa Naftom i Setembrinijem, kad ih je obaveštavao o stanju svoga rođaka, nekoliko nespretnih iako oštroumnih zapažanja u vezi sa tom pojavom, i dobio ukor od Setembrinija zato što je rekao da je uobičajeno shvatanje, prema kome su filozofski optimizam i nepokolebljiva vera u dobar ishod dokaz zdravlja, a pesimizam i negativan stav prema svetu znak bolesti, očevidna zabluda, jer inače ne bi moglo upravo bezutešno stanje uoči same smrti izazvati optimizam, tako da prethodna seta, kad se uporedi sa tim varljivim, ružičastim gledanjem na zbivanja, daje utisak krepkog zdravlja. Hvala bogu, te je svojim bolećivim prijateljima u isto vreme mogao saopštiti da je Radamant u svoj beznadežnoj situaciji svima dao nade da će sama smrt, uprkos Joahimovoj mladosti, biti blaga i bezbolna.

»Idilična afera srca, milostiva gospođo!« reče on, držeći ruku Lujze Cimsen u svojim ogromnim šapama, koje su ličile na dve lopate, i gledajući u nju buljavim, suznim, podbulim plavim očima. »Milo mi je, neobično mi je milo pošto je stvar uzela kordijalni tok i što bolesnik neće morati sačekati edem glasnica i druge gadosti te vrste; na taj način biće pošteđen mnogih neprijatnosti. Srce naglo popušta, utoliko bolje za njega i za nas, možemo dokraja izvršiti svoju dužnost i dati mu kamforsku injekciju bez opasnosti da ćemo mu time produžiti muke. On će pred kraj mnogo spavati i imati prijatne snove, toliko, mislim, mogu da obećam, a ako u poslednjim časovima baš i ne bi spavao, prelaz će biti kratak i bezbolan, biće mu prilično svejedno, možete biti sigurni. Takav je uglavnom uvek svršetak. Ja poznajem smrt, ja sam njen stari službenik, verujte mi da je precenjuju! Mogu vam reći da tu nema gotovo ničeg strašnog. Jer sva ona mrcvarenja koja joj u izvesnim slučajevima prethode, ne mogu se s nekim pravom staviti na teret smrti, to su žive zgode i nezgode i one mogu odvesti životu i ozdravljenju. Ali niko ko bi se vratio ne bi znao da vam kaže o smrti nešto određeno, jer se ona ne doživljuje. Mi dolazimo iz tame i odlazimo u tamu. Između ta dva trenutka leže doživljaji, ali mi ne doživljujemo ni početak ni kraj, ni rođenje ni smrt, oni nemaju ničeg subjektivnog, i spadaju u kategoriju objektivnih zbivanja. Tako stvar stoji.«

Na taj način je savetnik tešio ljude. Nadajmo se da su njegove reči ublažile malo bol razumne gospođe Cimsen, a njegova predviđanja su se uglavnom pokazala zaista tačna. Slabi Joahim je spavao satima ovih poslednjih dana, a svakako da su mu i snovi bili prijatni, da je snivao, kao što možemo pretpostaviti, o ravnici i vojničkom životu; a kad bi se probudio i kad bi ga zapitali kako se oseća, on je uvek odgovarao, iako nerazgovetno, da se oseća dobro i srećno — iako mu bilo nije više gotovo ni udaralo, a pri kraju nije uopšte više osećao ubod igle prilikom davanja injekcije: njegovo telo je bilo neosetljivo, mogli su ga peći i štipati, dobrom Joahimu bi to bilo svejedno.

Pored svega toga, izvršile su se kod njega velike promene otkako je majka došla. Pošto ga je brijanje zamaralo, tako da je osam ili deset dana ostao neobrijan, a brada mu bila vrlo jaka, njegovo voštano lice sa blagim očima bilo je sad uokvireno gustom crnom bradom — ratničkom bradom, kakva se viđa kod vojnika za vreme rata; uostalom, svi su bili mišljenja da mu ona lepo pristaje i da mu daje muški izgled. Da, Joahim se odjednom prometnuo iz mladića u zrela čoveka, zahvaljujući toj bradi, a biće da tome uzrok nije bila samo brada. On je živeo brzo, onako kao što zvrji otkočen mehanizam sata, prelazio je za tren oka, u galopu, razna doba ljudskog života, koja mu nije bilo dopušteno postepeno da doživljava, tako da je

za vreme poslednja dvadeset i četiri sata postao starac. Zbog slabosti srca lice mu je oteklo, što je davalo utisak napregnutosti, tako da je Hans Kastorp došao do uverenja da umiranje mora biti u najmanju ruku vrlo mučan napor, iako Joahim, kako se čini, nije osetio te muke, pošto su ga čula velikim delom izdala i slabije reagovala. Ali su najjače otekli bili delovi oko usana, usled čega je očevidno došlo do sušenja i malaksalosti usne duplje, tako da je Joahim, kad bi progovorio, mrmljao kao pravi starkelja, što ga je istinski ljutilo: kad se jednom te smetnje oslobodi, promucao bi kroz zube, biće sve dobro, ali mu ona grdno dosađuje.

Kako je on to mislio: biće »sve dobro« — to nije sasvim jasno. Kod njega se za ovo vreme upadljivo ispoljavala sklonost ka dvosmislenosti, on je više puta izgovorio dvosmislice, ne zna se da li svesno ili nesvesno, a jednom je — očevidno u trenutku kad ga je obuzelo jezivo osećanje nestajanja — mašući glavom i sa izvesnom skrušenošću izjavio da njegovo stanje još nikad nije bilo tako očajno rđavo.

Zatim je postao gord, strog, nepristupačan, čak i neuljudan. Nije više trpeo nikakve izmišljotine i prikrivanja, nije hteo ni da odgovara na njih, samo je gledao ukočeno preda se. Lujza Cimsen je pozvala mladog paroha koji, na žalost Hansa Kastorpa, nije nosio štirkanu uboranu ogrlicu nego samo dve obične trake ispod vrata. Otkako se on zajedno sa Joahimom pomolio bogu, pacijent se držao zvanično i svoje želje kazivao samo u obliku kratkih zapovesti.

Oko šest sati posle podne počeo je da čini čudne pokrete desnom rukom, oko čijeg zglavka se svijala zlatna grivna: prevlačio je njome preko pokrivača u predelu bedara na taj način što bi je pri opružanju malo odigao, a zatim je, kao da grebe ili grabulja, preko pokrivača opet k sebi privlačio, tako kao da nešto privlači i skuplja.

U sedam sati je umro. Alfreda Šildkneht bila je u tom trenutku u hodniku; prisutni su bili samo majka i rođak. Bio se zavalio u krevetu, pa je kratko zapovedio da ga podignu. Dok je gospođa Cimsen, obavivši mu rukom ramena, izvršavala naređenje, izjavi on sa izvesnom užurbanošću da mora odmah sastaviti i predati molbu za produženje odsustva, i dok je to govorio, nastupio je »kratki prelaz«, koji je Hans Kastorp pobožno posmatrao u svetlosti stone lampice koja je bila obavijena nečim crvenim. Njegov pogled se ugasi, nesvesne zategnutosti njegovih crta nestade, patničke otekline usana brzo se izgubiše, a preko zanemelog lica našeg Joahima razli se lepota mladićke muškosti. I to je bio kraj.

Pošto se Lujza Cimsen, jecajući, okrenula u stranu, prišao je Hans Kastorp, vrhom domalog prsta zaklopio oči onome koji se nije više micao ni disao, i pažljivo mu sastavio ruke na pokrivaču. Onda je i on ustao i zaplakao, pustio suze da mu liju niz obraze, suze koje su onog engleskog marinskog oficira tako pekle, — ovu bistru tekućinu koja tako obilato i tako gorko svuda u svetu i svakog časa teče da je zemaljska dolina po njoj dobila svoje poetično ime; ovaj alkalno-slani proizvod žlezda koji našem telu izmamljuje nervni potres prodornog bola, fizičkog i duševnog bola. On je znao da u ovoj tečnosti ima malo sluzi i belančevine.

Došao je i savetnik koga je sestra Berta izvestila. Još pre pola sata bio je ovde i davao kamforsku injekciju; samo je propustio trenutak »kratkog prelaza«. »No, on je prebrinuo brigu«, reče on jednostavno i uspravi se, pošto je oslušnuo svojim stetoskopom mirne grudi Joahimove. Zatim je stegao ruke majci i rođaku, klimnuvši im glavom. Posle toga je još neki časak stajao zajedno sa njima, posmatrajući nepomično lice Joahimovo, uokvireno ratničkom bradom. »Ludo momče, ludo dete«, reče on preko ramena, pokazujući glavom na pokojnika. »Hteo je silom da ostvari svoje želje, vi me razumete — sva ta njegova služba dole bila je nasilje nad samim sobom — grozničav, on je vršio svoju dužnost bez obzira na posledice. Polje časti, razumete li — na polje časti nam je begunac umakao. Ali čast, to je bila njegova

smrt, — možete po volji i obrnuto kazati — on nam je sad nesumnjivo rekao: »Čast mi je ostaviti vas!« Ludo derište, luda glava.« I on ode, dugačak i povijen, sa svojim zadriglim vratom.

Bilo je odlučeno da se Joahim prenese u rodni kraj, i kuća Berghof se postarala za sve što je bilo potrebno i što je inače odgovaralo običaju i ugledu porodice, — majka i rođak nisu morali ni za šta da brinu. Idućeg dana, u svojoj svilenoj košulji sa manžetnama, sa cvećem koje je bilo rasprostrto oko njega po pokrivaču, počivao je Joahim usred snežne beline i bio još lepši nego neposredno posle prelaza. Svaki trag napora beše sad iščezao sa njegova lica; ohlađeno, ono se skamenilo u najčistijem, smirenom obliku. Kratke kovrče njegove tamne kose padale su na nepomično, žućkasto čelo koje je davalo takav utisak kao da je izrađeno od neke plemenite, ali osetljive materije, između voska i mramora, a u bradi, takođe malo kovrčavoj, gordo su se svijale nabubrele usne. Antički šlem lepo bi pristajao ovoj glavi, kao što je primetilo više posetilaca koji su došli da se oproste.

Gospođa Šter je plakala, oduševljena izgledom bivšeg Joahima. »Junak! Junak!« uzviknula je ona više puta i tražila da se na njegovom grobu neizostavno odsvira Betovenova Erotika.

»Umuknite!« siktao je na nju sa strane Setembrini. On je, zajedno sa Naftom, ušao u sobu u isti čas kad i ona, i bio je duboko uzbuđen. Obema rukama je pokazivao prisutnima Joahima, pozivajući ih da ga oplaču. »Un giovanotto tanto simpatico, tanto stimabile!« uzviknuo je dva-triput.

Nafta, sav zakopčan i ne gledajući Italijana, nije mogao da se uzdrži, a da mu tiho i zajedljivo ne dobaci:

»Milo mi je što vidim da, sem za slobodu i napredak, imate smisla i za ozbiljne stvari.«

Setembrini je to zapamtio. Možda je osetio da je Naftina pozicija, sticajem prilika, u ovom času jača od njegove; možda je ta nadmoćnost njegovog protivnika bila razlog što je svoju tugu tako živo izražavao i što je sad oćutao — pa i onda kad je Leo Nafta, koristeći se privremenim preimućstvom svoga položaja, oštro i u vidu pouke primetio:

»Zabluda književnika sastoji se u tome što veruju da samo duh čini čoveka uljudnim; pre bi se moglo reći da stvar obrnuto stoji: samo onde gde nema duha, ima uljudnosti.«

»No«, pomisli Hans Kastorp, »i to je neka pitijska izreka! Ako čovek stisne usne kad je izgovori, zavlada za trenutak strah...«

Posle podne je stigao metalni kovčeg. Jedan čovek, koji je u isto vreme prispeo, dao je na znanje da je čisto njegova stvar da Joahima položi u ovu raskošnu skrinju, ukrašenu alkama i lavovskim glavama. Bio je to činovnik pogrebnog zavoda kome su se obratili radi sahrane, odeven u crno. Na njemu je bio neki kratak redengot, a na svojoj plebejskoj ruci nosio je burmu, čiji je žuti kolut tako reći bio urastao u meso, tako da ga je meso gotovo prekrivalo. Bilo ih je koji su tvrdili da osećaju kako se iz njegovog redengota širi miris leša, ali to je bila predrasuda. U svom uobraženju stručnjaka-specijaliste, on je objavio da sve pripreme moraju biti izvršene iza kulisa, a oni koji ostaju u životu treba da vide samo pobožne i svečane ceremonije, što je izazvalo nepoverenje kod Hansa Kastorpa i što nikako nije odgovaralo njegovim shvatanjima. On je, doduše, bio za to da se gospođa Cimsen povuče, ali nije dopustio da i njega uz razne komplimente odstrane, nego je ostao i dao se i sam na posao: uhvatio je mrtvo telo ispod miške i pomagao da se prenese s postelje u kovčeg. Posmrtni ostaci Joahimovi bili su svečano i visoko položeni na mrtvački pokrov i jastuke sa kićankama, između visokih svećnjaka koje je namestila kuća Verghof.

Ali se sutradan desilo nešto što je Hansa Kastorpa pobudilo da se izdvoji od tih formalnosti i da stvarno preda sve u ruke profesionalcu, lošem zatočniku pobožnosti. Stvar je

bila u tome što se Joahim, čiji je izraz bio dotle tako ozbiljan i pristojan, počeo da smeši u svojoj ratničkoj bradi. Hansu Kastorpu je bilo jasno da taj osmeh krije u sebi znake raspadanja — i on je osetio u svom srcu da treba pohitati. I tako je u ime božje dobrodošlo što je kucnuo čas polaska, pa se kovčeg morao zatvoriti i zavrtnji na njemu zavrnuti. Savladavti svoju urođenu krutost, Hans Kastorp je prišao i nežno, u ime oproštaja, dodirnuo usnama ledeno čelo svog negdašnjeg Joahima i, pored sveg nepoverenja prema čoveku koji voli da radi iza kulisa, izišao poslušno sa Lujzom Cimsen iz sobe.

Spuštamo zavesu, pretposlednji put. Ali, dok ona sa šumom pada, mi ćemo u duhu, zajedno sa Hansom Kastorpom, koji je ostao na svom planinskom visu, oslušnuti i pogledati tamo daleko na vlažno groblje u ravnici, gde se jedan mač podiže i spušta, gde se čuju reči komande i najzad razleže grohot tri puščana plotuna — tri junačka pozdrava — iznad vojničke humke Joahima Cimsena.

GLAVA SEDMA

ŠETNJA DUŽ MORSKE OBALE

Može li se pripovedati vreme, ono samo, kao takvo, samo po sebi? Zaista ne; to bi bio lud poduhvat! Pripovetka u kojoj bi se pripovedalo: »Vreme je proticalo, vreme je prolazilo, vreme je teklo«, i tako neprestano — to bez sumnje niko pri zdravoj pameti ne bi nazvao pripovetkom. To bi bilo isto tako kao kad bi neko došao na sumanutu misao da čitav sat zadrži jedan isti ton ili akord, i da to nazove — muzikom. Jer pripovetka je u tome slična muzici što ispunjava vreme, što ga »prikladno ispunjava«, što ga »deli« i što čini da »nečeg ima u njemu« i da se »nešto zbiva s njime« — da navedemo, sa tužnim pijetetom koji odajemo rečima pokojnika, prigodne reči pokojnog Joahima: davno prohujale reči, — ne znamo da li je čitalac sasvim svestan toga kako su one davno prohujale. Vreme je element pripovetke, kao što je i element života — nerazrešivo s njim povezan, kao i sa telima u prostoru. Ono je i element muzike, koja ga meri i raščlanjava, čineći ga u isti mah zabavnim i dragocenim, u čemu je, kao što rekosmo, srodna pripoveci, koja takođe (i drukčije nego delo likovne umetnosti koje odjednom iskrsne pred nama i koje je samo kao telo vezano za vreme) ne može da se predstavi drukčije nego samo kao uzastopno nizanje, kao odvijanje, pa čak kad bi i pokušala da u svakom trenutku bude cela pred nama, potrebno joj je vreme da bi se pojavila.

To je jasno kao dan. Ali je isto tako jasno da tu ima neke razlike. Vremenski element muzike nije ništa drugo nego isečak ljudskog, zemaljskog vremena u koji se ona izliva, da bi ga neiskazano oplemenila i uzvisila. Naprotiv, pripovetka ima dvojako vreme: prvo, svoje sopstveno, muzičko-realno, koje uslovljava njen tok, i njeno postojanje; i, drugo, vreme svoje sadržine, koje se izražava u tako različnoj perspektivi da imaginarno vreme pripovetke može gotovo sasvim, upravo potpuno da se podudara sa njenim muzičkim vremenom, a može od njega da se beskrajno udalji. Jedan muzički komad koji nosi ime »Valcer od pet minuta« traje pet minuta, — u tome i ni u čemu drugom sastoji se njegov odnos prema vremenu. Jedna pripovetka, međutim, čija bi radnja trajala pet minuta, mogla bi sama po sebi da traje hiljadu puta duže zahvaljujući izvanrednoj savesnosti i ispunjavanju tih pet minuta, i uz to bi mogla izgledati vrlo kratka, premda bi, u odnosu na njeno imaginarno vreme, bila vrlo duga. S druge strane postoji mogućnost da trajanje iznetih događaja premaša do u beskrajnost samo trajanje pričanja, koje ih predstavlja u skraćenom obliku, — kažemo »u skraćenom obliku« da bismo ukazali na jedan iluzoran ili, da govorimo sasvim jasno, na jedan morbidan element koji očevidno ovamo spada, a koji se manifestuje u tome što se pripovetka u tom slučaju služi nekim hermetičkim čarom i nekom preteranom vremenskom perspektivom, što podseća na izvesne nenormalne slučajeve stvarnog iskustva koji očevidno zalaze u natčulnu oblast. Postoje zapisi pušača opijuma koji svedoče da je pušač za vreme svog kratkotrajnog zanosa proživeo snove koji se protežu na deset, trideset pa čak i na

šezdeset godina, ili takve koji čak prelaze granice ljudskog iskustva u odnosu na vreme — dakle snove čiji imaginarni vremenski opseg u ogromnoj meri premaša njihovo sopstveno trajanje i u kojima se vremenski doživljaj neverovatno skraćuje, a predstave — po rečima jednog pušača — nadiru takvom brzinom kao da je iz mozga hašišem omamljenog stvorenja »izvađeno nešto poput opruge iz pokvarenog sata«.

Slično, dakle, ovim poročnim snovima može i pripovetka da učini s vremenom i da postupi s njim na sličan način. A pošto može da »postupa« s njim, jasno je da vreme, koje je element pripovetke, može takođe postati njep predmet; iako bi bilo suviše smelo reći da se može »vreme pričati«, ipak, hteti pričati o vremenu očevidno ne bi bio tako apsurdan poduhvat kao što nam se to u početku pričinilo — tako da bi se nazivu »vremenski roman« mogao dati jedan osoben, dvostruk smisao kakav imaju snovi. U stvari, mi smo pitanje da li se vreme može pripovedati samo zato pokrenuli da bismo priznali kako s ovom povešću odista tako nešto nameravamo. A kad smo dodirnuli ono drugo pitanje: da li su sakupljeni slušaoci oko nas sasvim načisto s tim koliko je vremena do ovog trenutka proteklo otkako je — sad već pokojni — čestiti Joahim upleo u razgovor onu primedbu o muzici i vremenu (koja uostalom pruža dokaz da se njegovo biće u izvesnoj meri počelo jače orijentisati u alhemističkom pravcu, jer takve primedbe nisu zapravo odgovarale njegovoj čestitoj prirodi), — mi se ne bismo mnogo naljutili da smo čuli kako se trenutno ne mogu više sasvim tačno toga setiti. Ne bismo se mnogo naljutili, bili bismo upravo zadovoljni iz prostog razloga što je, razume se, u našem interesu da učešće u doživljajima našeg junaka bude što veće, a taj junak, Hans Kastorp, nije u pomenutoj stvari nimalo siguran, i to već poodavno. To spada u njegov roman, roman vremena, u jednom i u drugom smislu.

Koliko je upravo Joahim živeo ovde gore s njim do svoga divljeg odlaska? Koliko je vremena u svemu živeo s njim? Kad se, prema kalendaru, desio taj prvi prkosni odlazak? Koliko je vremena Joahim bio odsutan? Kad se povratio? Koliko je Hans Kastorp sam ovde proveo dok se Joahim nije vratio, a koliko docnije kad je ovaj zauvek rekao zbogom vremenu? Koliko je, da ostavimo Joahima po strani, koliko je gospođa Šoša bila odsutna? Otkad je opet ovde (jer ona je opet bila ovde), od kog datuma, i koliko je zemaljskog vremena proživeo Hans Kastorp u Berghofu do dana njenog povratka? Na sva ova pitanja — sa pretpostavkom da mu ih je neko postavio, što niko nije učinio, pa ni on sam, jer se bez sumnje plašio da ih sebi postavi — na sva ova pitanja Hans Kastorp bi zadobovao vrhom prstiju po svom čelu i zacelo ne bi umeo tačno da odgovori — pojava koja nije manje zabrinjavala od one prolazne nesposobnosti kad, prve večeri na dan svoga dolaska ovamo, nije znao da kaže gospodinu Setembriniju koliko mu je godina; štaviše, ta nemoć se još i pogoršala, jer on sad nije više baš nikako znao koliko mu je godina!

Ovo može izgledati čudno, ali nije ni najmanje nečuveno i neverovatno, bolje reći to se, pod izvesnim uslovima, u svako doba svakome od nas može desiti: ništa nas, pod takvim uslovima, ne bi moglo sačuvati da potpuno ne izgubimo svest o toku vremena, pa prema tome i o našim godinama. Ova pojava je mogućna zato što mi nemamo unutarnjeg organa za opažanje vremena, zato, dakle, što smo apsolutno nesposobni da sami po sebi i bez spoljnog oslonca, ma i sa približnom pouzdanošću odredimo tok vremena. Rudari, zatrpani, lišeni svake mogućnosti da posmatraju izmenu dana i noći, ocenili su posle svog srećnog spasenja da vreme koje su proveli u tami, između nade i očajanja, ne iznosi više od tri dana. A bili su pod zemljom deset dana. Čovek bi pomislio da im se u njihovom vanredno teškom položaju moralo vreme odužiti. Ono im se, međutim, učinilo kraće od jedne trećine njegovog objektivnog trajanja. Izgleda, dakle, da je u prilikama koje stvaraju pometnju ljudska nemoć više sklona da dužinu proživljenog vremena skrati nego da je preceni.

Niko, razume se, ne poriče da je Hans Kastorp — da je hteo — bez stvarne teškoće mogao računanjem da ukloni ovu neizvesnost — kao što bi i sam čitalac sa malo truda mogao da učini, ako se njegov zdrav razum ne bi mogao da pomiri sa nejasnoćom i rasplinutošću. Što se tiče Hansa Kastorpa, njemu to možda i nije bilo naročito ugodno, ali on nije ni pokušavao da učini neki napor da se oslobodi te nejasnoće i rasplinutosti i da bude načisto s tim koliko je već vremena ovde proveo; a ono što ga je u tom sprečavalo bio je nemir njegove savesti, premda je očevidno najgora nesavesnost — ne obzirati se na vreme.

Ne znamo da li, u njegovu odbranu, treba uvažiti da su same prilike išle na ruku njegovom nedostatku dobre volje — ako nećemo baš da govorimo o njegovoj zloj volji. Kad se gospođa Šoša vratila (sasvim drukčije nego što je mogao i sanjati Hans Kastorp — ali o tome će biti reči na svom mestu) bio je već uveliko božićni post, i najkraći dan, dakle početak zime, govoreći astronomski, bio je sasvim blizu.

U stvari, nezavisno od teoretske podele vremena, s obzirom na sneg i mraz, zima je bila bogzna otkad već zavladala, upravo, ona je čitavo vreme samo za kratke etape prekidana žarkim letnjim danima sa tako preterano dubokim nebeskim plavetnilom da je prelazilo u crno — letnjim danima dakle kakvih je bivalo i usred zime, ako se zaboravi na sneg koji je uostalom padao i svakog letnjeg meseca. Koliko je puta Hans Kastorp ćaskao s pokojnim Joahimom o ovoj velikoj zbrci koja je mešala godišnja doba, preturala ih, lišavala godinu njene raščlanjenosti i činila je na taj način dosadno kratkom ili kratko dosadnom, tako da o vremenu nije uopšte moglo biti govora, kako se davno jednom sa gađenjem izrazio Joahim. Ono što je u ovoj velikoj zbrci stvarno bilo izmešano i ispreturano to su bili utisci ili stanja svesti izraženi sa »još« i »zar opet«, — jedan od najzbunljivijih, najneprijatnijih i najopsenarskijih doživljaja uopšte, a uz to doživljaj koji je Hans Kastorp odmah prvog dana svoga boravka ovde gore, po nekoj nemoralnoj sklonosti, želeo da doživi: naime za vreme pet preobilnih obroka u veselim bojama obojenoj trpezariji, gde ga je spopala prva vrtoglavica ove vrste, relativno još nevine prirode.

Otada je ova opsena čula i duha uzela daleko veće srazmere. Vreme, ako je njegovo subjektivno doživljavanje i oslabljeno i prekinuto, ima svoju objektivnu stvarnost, ukoliko je aktivno, ukoliko »rađa plodom«. Profesionalni mislilac trebalo bi da odgovori na pitanje — Hans Kastorp se samo jednom iz mladićke uobraženosti njime bavio — da li je hermetički zatvorena konzerva na svojoj polici izvan vremena. Znamo, međutim, da vreme svršava svoj posao i kod stvorenja koje dugo vremena spava dubokim snom. Jedan lekar potvrđuje slučaj dvanaestogodišnje devojčice, koja je jednog dana pala u san i spavala trinaest godina — ali nije ostala dvanaestogodišnja devojčica, nego se za to vreme razvila u zrelu ženu. Kako bi moglo drukčije i da bude. Pokojnik je mrtav i rastao se zauvek sa ovim svetom; on ima mnogo vremena, upravo: on ga uopšte nema, govoreći lično. To ne smeta da mu i dalje rastu nokti i kosa i da sve u svemu.. . Ali mi nećemo da ponovimo neuljudni izraz koji je Joahim jednog dana u vezi s tim upotrebio i zbog koga je Hans Kastorp, čovek ravnice, tom prilikom negodovao. I njemu su rasli nokti, i kosa, rasli brzo, kako se čini, jer on je tako često sedeo, uvijen belim ubrusom, u fotelji, kod berberina Glavne ulice »Sela« i tražio da mu podseku kosu, jer su mu kraj upšju opet izrasli čuperci. Upravo, on je uvek tamo sedeo, ili, bolje rečeno, kad je sedeo i brbljao sa uslužnim i okretnim momkom koji je radio svoj posao, pošto je vreme izvršilo svoj; ili onda kad je stajao kraj svojih balkonskih vrata i kratio svoje nokte pomoću makazica i turpijice, koje bi izvadio iz svoje lepe baršunaste kutije, on bi odjednom, s izvesnim strahom, kome bi se pridružilo neko radoznalo ushićenje, osetio nesvesticu, nesposoban da razlikuje pojmove »još« i »opet«, čija mešavina i podudarnost daju kao rezultat »uvek« i »večno«, koji su van vremena.

Mi smo često uveravali da ne želimo da ga prikažemo boljim, ali ni gorim, nego što je bio, pa zato nećemo prećutati da je on svoje zadovoljstvo u ovakvim mističnim razmatranjima — koja zaslužuju prekor, a koja je on čak svesno i namerno izazivao — često pokušavao da iskupi suprotnim nastojanjima. On je mogao da sedi, sa satom u ruci — svojim pljosnatim, glatkim, zlatnim satom, čiji bi poklopac sa ugraviranim monogramom pritiskom podigao — i da gleda u njegovu porculansku okruglu pločicu ukrašenu sa dva reda crnih i crvenih arapskih brojeva, na kojoj su se dve zlatne kazaljke, tanano i velelepno izreckane, udaljavale jedna od druge, a tanka kazaljka za sekunde zaposleno skakutala oko svoje naročito male kružne putanje. Hans Kastorp ju je motrio, da bi neki minut omeo i otegnuo, držeći vreme za rep. Mala kazaljka je cupkala svojim putem, ne osvrćući se na brojke do kojih je stizala, koje je dodirivala, prelazila, ostavljala za sobom, daleko za sobom ostavljala, opet im prilazila i opet ih dostizala. Ona je bila neosetljivga za ciljeve, odseke, oznake. Trebalo je da se zaustavi jedan trenutak na 60 ili bar da da neki najsitniji znak da se tu nešto završava. Ali po načinu na koji je ona brzo prelazila preko ove brojke, kao i pored svake druge nikakvom brojkom neobeležene crtice, videlo se da je sve to obeležavanje i odmeravanje njenog puta bilo njoj samo podmetnuto, a ona je samo išla, išla... Hans Kastorp bi dakle stavio svoj sat u džep od prsluka i pustio vreme da teče svojim tokom.

Kako da objasnimo čestitim ravničarima promene koje su se izvršile u unutarnjoj ekonomiji mladoga avanturiste? Skala ovih vrtoglavih identiteta je rasla. Ako pri nedovoljnoj pažnji ne bi bilo lako odvojiti jedno današnje »sad« od jučerašnjeg i prekjučerašnjeg, koje mu je ličilo kao jaje jajetu, isto je tako jedno »sad« sklono i sposobno da svoju aktuelnu sadašnjicu zameni nekom drugom koja je važila pre jednog meseca ili pre godinu dana, i da se s njom stopi u jedno »uvek«. Ukoliko, međutim, ostaju podvojeni u svesti pojmovi »još«, »opet« i »ubuduće«, može čovek doći u iskušenje da odnosne nazive »juče« i »sutra« — kojima danas hoće da odredi prošlost i budućnost i da se od njih ogradi — proširi i primeni na duže periode. Nije teško zamisliti bića, možda na manjim planetama, koja se služe jednim minijaturnim vremenom i za čiji »kratki« život hitro cupkanje naše sekundne kazaljke ima upornu sporost velike kazaljke koja pokazuje časove. Ali se mogu zamisliti i takva bića sa čijim se prostorom povezuje jedno vreme ogromnog toka tako da su pojmovi »maločas« i »za koji časak«, »juče« i »sutra« u njihovom doživljavanju dobili ogromno prošireno tumačenje. To bi bilo, kao što kažemo, ne samo moguće, to bi bilo, sa gledišta jednog tolerantnog relativizma i prema onoj poslovici »Druga zemlja, drugi običaji« — zakonito, normalno i dostojno poštovanja. Ali šta da se misli o jednom sinu zemlje, koji je povrh toga u godinama kad dan, nedelja, mesec, semestar treba da igraju još tako važnu ulogu u njegovom životu donoseći sobom tako mnoge promene i napredak, — kad taj čovek jednog dana stekne poročnu naviku ili bar s vremena na vreme nalazi uživanje u tome da umesto »pre godinu dana« kaže »juče«, a mesto »dogodine« — »sutra«? Nema sumnje da je tu umesna reč »zabluda i pometnja« i da u tom slučaju postoji razlog za krajnju zabrinutost.

Ima u ljudskom životu trenutaka, ima na zemlji naročitih pejzaža (ako se sme govoriti o »pejzažu« u slučaju koji nam lebdi pred očima) u kojima takva pometenost i takvo nerazaznavanje vremensko-prostornih rastojanja — takvo da se sve gubi u vrtoglavoj jednoobraznosti — dolazi u neku ruku sasvim prirodno i s pravom, tako da se gnjuranje u ovu začaranost može smatrati kao dopušteno, bar u časovima odmora. Reč je o šetnji duž morske obale — raspoloženje koga se Hans Kastorp uvek sećao sa najvećom simpatijom, — znamo već da je usred snežnog prostranstva rado i sa zahvalnošću pomišljao na dine svoga zavičaja. Mi se nadamo da će iskustvo i sećanje čitaočevo pomoći da naše reči o toj čudnoj izgubljenosti budu shvaćene. Ideš, ideš... nikad se iz takve šetnje na vreme ne vraćaš kući, jer

ti ne postojiš za vreme niti ono za tebe. O more, daleko od tebe, mi, evo, sedimo i pričamo; tebi lete naše misli i naša ljubav, izrično i glasno te prizivamo: da budeš prisutno u našoj pripoveci, kao što si u tajnosti uvek uz nas bilo, kao što si i sad i kao što ćeš uvek biti... Hučna pustinjo, što se protežeš bleda, svetlosiva, puna gorke vlage čiji slani ukus prianja za naše usne. Idemo, idemo po gipkom tlu, posutom algama i malim školjkama, uši nam obavija vetar, veliki, široki i blagi vetar, koji promiče prostorom slobodno, neometano i nezlobivo, i od koga nam je glava malo zaglušena, — putujemo, putujemo i gledamo kako nam ližu noge penušavi jezici mora čiji talasi jure napred da bi se začas opet unazad razlili. Udara more o bregove, talas za talasom se propinje i šušti kao svila po plitkoj obali, i tu, i tamo, i kraj peščanih sprudova — i ta zbrkana, opšta huka zatvara svojim blagim šumorom naše uvo za svaki drugi glas na svetu. Čovek je potpuno dovoljan samom sebi, svesno sve zaboravlja... Zatvorimo oči u zaklonu večnosti! Ali ne, pogledaj, tamo dole, u penušavom sivozelenom prostranstvu, koje se u ogromnoj smanjenosti gubi prema horizontu, stoji, eno, jedno jedro. Tamo? Šta znači to tamo? Na kolikom rastojanju? Daleko ili blizu? To ne znaš. Neka vrtoglavica nas ometa da to procenimo. Da bi mogao reći koliko je ta lađa udaljena od obale, morao bi znati njenu stvarnu veličinu. Mala i bliska ili velika i daleka? U neizvesnosti, tvoj pogled se obara, jer nemaš u sebi organe i čula koji bi te obavestili o prostoru... Idemo, idemo — koliko to već idemo? Dokle? Ko bi to znao. Naš korak ništa ne menja, tamo je isto kao i ovde, pre isto što i sada i zatim; u neizmernoj jednoličnosti prostora utapa se vreme, kretanje od jedne do druge tačke nije više kretanje kad je svud oko nas jednoličnost, a gde kretanje nije više kretanje, tu nema vremena.

Učitelji srednjeg veka tvrdili su da je vreme iluzija, da je njegovo proticanje pod vidom uzročnosti i posledice samo rezultat ustrojstva naših čula, a da je pravo stanje stvari jedno nepromenljivo sad. Da li se šetao pored mora učeni čovek koji je prvi došao na tu misao — okusivši na svojim usnama blagu gorčinu večnosti? U svakom slučaju mi ponavljamo da su ovo slobodna razmišljanja u časovima odmora, maštanja u dokolici, kojih se moralan čovek isto tako brzo zasiti kao krepak čovek odmaranja u toplom pesku. Kritikovati sredstva i oblike ljudskog saznanja i dovoditi u pitanje njihovu vrednost — bilo bi apsurdno, nečasno, neprijateljski, kad bi u tome bilo ma čega drugog sem težnje da se razumu ukaže na granice koje on ne može prekoračiti, a da ne navuče na sebe krivicu što je zanemario svoje prave zadatke. Čoveku kao što je Setembrini možemo biti samo zahvalni što je mladom čoveku čija nas sudbina zanima, i koga je on jednom prilikom vrlo fino nazvao »siročetom života«, s pedagoškom odlučnošću okarakterisao metafiziku kao »zlo«. I mi ćemo uspomeni jednog nama dragog pokojnika najbolje odati poštovanje, ako kažemo da smisao, svrha i cilj kritičkog principa može i sme biti samo jedan: misao o dužnosti, imperativ života. Da, zakonodavna mudrost, postavljajući kritički granice razumu, pobola je na tim istim granicama zastavu života i proklamovala kao vojničku dužnost čovekovu da služi pod tom zastavom. Treba li mladog Hansa Kastorpa opravdati i pretpostaviti da ga je u njegovom poročnom ekonomisanju vremenom i u njegovoj opasnoj igri sa večnošću učvrstila činjenica da se ono što je jedan melanholični razmetljivac nazvao preteranom revnošću njegovog rođaka-vojnika završilo smrću?

MENER PEPERKORN

Mener[1] Peperkorn, postariji Holanđanin, bio je neko vreme gost kuće Berghof, koja je s tako velikim pravom nosila u svome natpisu epiteton međunarodni.

1 Šaljivo ime za Holanđane. Na holandskom jeziku ova reč znači „moj gospodine”.

Peperkornova lako obojena nacionalnost — jer on je bio kolonijalni Holanđanin, stanovnik Jave, posednik plantaža kafe — ne bi bila za nas dovoljan razlog da ličnost Pitera Peperkorna (tako se zvao, tako se sam predstavljao; »sad se Piter Peperkorn krepi rakijicom«, imao je običaj da kaže) — ne bi bila, kako rekosmo, dovoljan razlog da njegovu ličnost u poslednjem času unesemo u našu pripovetku, jer bog će sveti znati kakvih se sve boja i rasnih preliva nije moglo videti među gostima čuvenog lečilišta, kojim je kao lekar upravljao savetnik doktor Berens, poznat sa svoje poliglotske rečitosti! Nije bilo dosta što je odskora bila ovde čak i jedna egipatska princeza — ona ista što je jednom prilikom savetniku poklonila skupoceni pribor za kafu i cigarete sfinks — senzacionalna ličnost sa prstima žutim od nikotina i punim prstenja, dama kratko ošišane kose koja je van glavnih obroka, kad je oblačila pariske toalete, išla unaokolo u kratkom muškom kaputu i glačanim pantalonama. Muški svet je nimalo nije zanimao već je svu svoju blagonaklonost, u isto vreme tromu i plahovitu, ukazivala isključivo jednoj rumunskoj Jevrejki, koja se zvala prosto gospođa Landauer, dok je državni tužilac Paravan zbog njene visosti zanemario matematiku i upravo pošašaveo od ljubavi. Nije, dakle, bilo dosta što je ona sama bila tu, već se među njenom malom pratnjom nalazio i jedan evnuh crnac, bolestan, slab čovek, koji se međutim uprkos svojoj osnovnoj mani, kojoj se Karolina Šter rado podsmevala, otimao za život, izgleda više nego ma ko drugi, i bio neutešan zbog slike koja je prikazivala unutrašnjost njegovog crnog tela posle rendgenskog snimka.

Upoređen dakle sa ovakvim pojavama, Mener Peperkorn mogao je izgledati gotovo bezbojan. I kad bi ovo poglavlje naše pripovetke, kao jedno ranije, moglo nositi natpis »Još neko«, ne bi trebalo zbog toga niko da se zabrine i da pomisli kako opet na pozornicu izlazi novi podstrekač duhovne i pedagoške zbrke. Ne, Mener Peperkorn nije bio nipošto čovek koji bi uneo logičnu zabunu u svet. On je bio sasvim drugi čovek, kao što ćemo videti. Što je njegova ličnost ipak izazivala tešku pometenost kod našeg junaka, razumeće se iz ovoga što ćemo reći.

Mener Peperkorn je stigao na stanicu »Selo« istim večernjim vozom kojim i gospođa Šoša i dovezao se s njom u istim saonicama do kuće Berghof, gde je zajedno s njom u restoranu večerao. To je bio više nego jednovremeni, to je bio zajednički dolazak, i ova zajednica, koja se potvrdila, na primer, i time što je Meneru određeno mesto pored nje za »stolom boljih Rusa«, prema sedištu rezervisanom za lekare, onde, gde je nekad profesor Popov izvodio svoje divlje i dvosmislene šale, — ova zajednica je upravo zaprepastila dobrog Hansa Kastorpa, koji tako nešto nije predviđao. Savetnik mu na svoj način beše saopštio dan i čas Klavdijina povratka. »No, Kastorpe, matoro momče«, reče on, »istrajnost i vernost biće nagrađeni. Preksutra uveče došuljaće se mačkica opet k nama, dobio sam depešu.« Ali da gospođa Šoša neće sama doći, o tome nije ni reči progovorio, možda zato što

ni sam nije znao da će ona i Peperkorn doći zajedno, udvoje, — pravio se bar iznenađen, kad ga je Hans Kastorp sutradan posle njihovog dolaska pozvao tako reći na odgovornost.

»Ne bih znao da vam kažem gde ga je upecala«, izjavi on. »Očevidno neko poznanstvo sa puta u Pirineje. Šta ćete, morate ga sad trpeti, razočarani Seladone, ništa vam ne pomaže. Debelo prijateljstvo, razumete li. Čini se čak da im je i kasa zajednička. Neki teški bogataš, prema svemu što čujem. Kralj kafe koji se povukao u miran život, a sobar mu neki Malajac, silno bogatstvo. Uostalom, nije zacelo došao radi zabave, jer sem velikog zaptivanja kome je uzrok alkohol, pati, kako se čini, i od opake tropske groznice, povratne groznice, razumete li, koja se uporno vuče. Moraćete imati s njim strpljenja.«

»Molim, molim«, reče Hans Kastorp s visine. »A ti?« pomisli u sebi. »Kako se ti osećaš? Ako svi znaci ne varaju, sasvim nezainteresovan nisi baš ni ti, udovče plavih obraza sa svojim realističkim uljanim slikama. Hoćeš, čini mi se, da mi se podsmehneš, a u stvari mi smo u neku ruku sapatnici, s obzirom na Peperkorna.« — »Čudan tip, zaista originalna pojava«, reče on glasno, ocrtavajući gestom lik. »Snažan i jadan«, produži on glasno, »to je utisak koji ostavlja, bar na mene je takav utisak učinio danas za vreme doručka. Snažan pa ipak jadan, tim pridevima bi ga, po mome mišljenju, trebalo okarakterisati, mada ti pridevi ne idu obično zajedno. On je, dakako, velik i širok i voli da stoji raskrečenih nogu, sa rukama u vertikalnim džepovima svojih pantalona — oni su kod njega, kao što sam morao napomenuti, vertikalno skrojeni, ne postrance, kao kod vas i kod mene i uopšte kod viših društvenih klasa — i kad tako stoji i izgovara nepčano glasove na holandski način, onda neosporno ima u sebi nečeg snažnog. Ali njegova brada je retka, duga, ali retka, da bi se dlake mogle gotovo izbrojati, a i oči su mu male i blede, upravo bezbojne, ne mogu da to ne pomenem, i ništa ne koristi što se stalno trudi da ih što više iskolači, usled čega mu se stvaraju na čelu krupne bore koje se kraj slepoočnica penju, pa zatim horizontalno teku preko čela — preko njegovog visokog, crvenog čela, znate, oko koga se skupila bela kosa, duga, doduše, ali proređena, — a oči, ma koliko ih širio, ostaju male i blede. Njegov zatvoreni prsnik daje mu nečeg svešteničkog, iako nosi karirani redengot. Takav sam ja utisak jutros stekao.«

»Vidim da ste ga uzeli na nišan«, odgovori Berens, »i da ste dobro osmotrili sve njegove osobine; to vam je pametno, jer ćete morati da se pomirite s njegovim prisustvom.«

»Da, svakako da hoćemo«, odgovori Hans Kastorp.

Mi smo njemu ostavili da približno nacrta figuru novog, neočekivanog gosta, i on to nije rđavo uradio, — ni mi ga ne bismo mogli mnogo bolje prikazati. Njegova osmatračnica je zaista bila vrlo povoljna: znamo da je on za vreme Klavdijina odsustva došao u blisko susedstvo »stola boljih Rusa« i da je njegov sto stajao naporedo s ruskim stolom — samo što je ovaj drugi bio pomeren malo prema vratima od verande — a kako su Hans Kastorp i Peperkorn sedeli za užom stranom svoga stola i kako su te strane bile okrenute prema unutrašnjosti dvorane, to su se njih dvojica našli tako reći jedan pored drugog, Hans Kastorp malo iza Holanđanina, što mu je olakšavalo neupadljivo ispitivanje, dok je gospođu Šoša mogao da posmatra samo iskosa, imajući pred sobom tri četvrtine njenog profila. U dopunu njegove uspele skice trebalo bi dodati da je Peperkornova gornja usna bila obrijana, da mu je nos bio velik i mesnat, a usta takođe velika i zbog nepravilnih usana čisto rascepljena. Ruke su mu bile doduše prilično široke, ali sa dugim, šiljatim noktima, i on se služio njima pri govoru — a govorio je neprekidno, samo što Hans Kastorp nije mogao potpuno da shvati smisao njegovih reči — služio se njima za naročito podešene gestove koji su održavali pažnju u napetosti, za delikatno nijansirane, prefinjene, tačno određene i čiste civilizovane gestove jednog dirigenta, pri čemu bi savio kažiprst tako da s palcem čini krug ili raširio dlan

— širok ali sa šiljatim noktima — pokroviteljski, stišavajući, zahtevajući pažnju — da bi nasmejane slušaoce, čiju je pažnju izazvao, odmah razočarao rekavši nešto što oni posle tolikog pripremanja ne bi mogli da shvate — ili, bolje rečeno, on ih ne bi upravo razočarao, nego bi njihovu pažnju preobratio u radosno čuđenje; jer snaga, prefinjenost i značajnost same pripreme nadoknadile bi, još i naknadno, u visokom stepenu ono što je izostalo; ova gestikulacija je sama po sebi zadovoljavala, zabavljala i bogatila slušaoce. Neki put ne bi uopšte završio misao. Položio bi nežno ruku na podlakticu svoga suseda s leve strane, jednog mladog bugarskog naučnika, ili na podlakticu gospođe Šoša s desne strane, zatim bi podigao tu ruku ukoso, zapovedio svima da ćute i paze šta će sad da kaže, a onda bi podigao obrve, tako da bi se bore koje su mu se u pravom uglu spuštale sa čela prema spoljnim uglovima očiju udubile kao u maske; posle toga bi pogledao u čaršav pored onoga koga bi na takav način prikovao, dok su mu velike, rascepljene usne bile otvorene i izgledale spremne da saopšte neke izvanredno važne stvari. Međutim, posle jednog trenutka, on bi predahnuo, napustio reč, dao znak kao da komanduje »voljno« i vratio se nesvršena posla svojoj kafi, koja je morala biti izuzetno jaka i spremljena u njegovoj sopstvenoj mašini.

Pošto bi je popio, postupio bi ovako. Zaustavio bi rukom razgovor, napravio pauzu, kao dirigent koji ućutkuje zbrku instrumenata koji se usklađuju i jednim kulturnim zapovedničkim pokretom ruke skuplja svoj orkestar pred sam početak izvođenja. Njegova velika glava sa bezbojnim očima, okružena belim pramenovima kose, pa čelo puno dubokih bora, duga brada i gola tužna usta iznad nje, proizvodili su očevidno tako značajan utisak da se sve potčinjavalo njegovom gestu. Svi bi zaćutali, gledali s osmehom u njega, čekali, a ovda-onda osmehnuo bi se poneko i klimnuo mu glavom da ga ohrabri. On bi rekao prilično spuštenim glasom:

»Gospođe i gospodo. — Dobro. Sve dobro. Svršeno. Moramo međutim, dobro motriti — nijednog trenutka ne smemo iz vida ispustiti da... Ali o tom ni reči više. Ono što mi je dužnost da kažem, ne odnosi se toliko na onu stvar, nego pre svega i jedino na to, da smo dužni — da se neprikosnoveni — ja ponavljam i podvlačim ovaj izraz — da se neprikosnoveni zahtev postavlja pred nas — Ne, ne, gospođe i gospodo, nije tako! Nije tako da bih ja možda —Bilo bi skroz pogrešno misliti da ja — —! Svršeno, gospođe i gospodo! Potpuno svršeno. Znam da se svi mi u tome slažemo, pređimo dakle na stvar!«

Nije ništa kazao; ali je njegova glava izgledala tako nesumnjivo značajna, njegova mimika i njegovi gestovi tako odlučni, upečatljivi, izraziti, da su svi mislili, pa i Hans Kastorp, koji je sve to slušao, da su čuli nešto izvanredno važno ili, ukoliko su i bili svesni da tu nije kazano ništa stvarno i dovršeno, nije im to ništa smetalo. Mi se pitamo, kako bi se gluv čovek pri tome osećao. Možda bi bio veoma ožalošćen, jer bi po izrazu samog govornika pogrešno sudio o sadržini onoga što je rečeno i uobrazio bi da je zbog svoje mane ostao lišen jednog duševnog uživanja. Takvi ljudi su skloni da budu nepoverljivi i ogorčeni. Naprotiv, jedan mladi Kinez na drugom kraju stola, koji je nemački još slabo znao i koji nije ništa razumeo, ali je sve čuo i video, radosno je dao izraza svome zadovoljstvu, uzviknuvši »Very well!«, pa čak i zapljeskao.

Mener Peperkorn je prešao »na stvar«. Uspravio se, ispupčio svoje široke grudi, zakopčao karirani redengot iznad zatvorenog prsnika, a njegova bela glava je imala nečeg kraljevskog u sebi. Mahnuvši glavom, pozvao je k sebi devojku koja je posluživala — bila je to patuljica — i ona je, mada veoma zaposlena, odmah prišla i stala pored njegove stolice, držeći u rukama jedan ibrik sa mlekom i jedan sa kafom. Ni ona nije mogla da se uzdrži a da mu se ne osmehne svojim velikim, staračkim licem i da mu ne klimne veselo glavom, toliko je bila opčinjena njegovim bledim pogledom ispod dubokih čeonih bora, njegovom uzdignutom

rukom, čiji se kažiprst spajao s palcem u krug, dok su tri ostala prsta sa kopljastim vrhovima svojih nokata stajala uspravno.

»Dete moje«, reče on, »dobro. Sve dosad sasvim dobro. Vi ste mali — šta to meni smeta? Naprotiv! Ja u tome vidim neko preimućstvo i zahvalan sam bogu što ste takvi kakvi jeste, i zahvaljujući vašem karakterističnom malom rastu — Ali ostavimo to! I ono što ja od vas želim isto je tako malo, malo i karakteristično. Pre svega, kako se zovete?«

Ona zamuca smešeći se, a zatim reče da joj je ime Emerencija.

»Odlično!« uzviknu Peperkorn, zavalivši se u fotelju i ispruživši ruku prema patuljici. On je to uzviknuo s takvim naglaskom kao da je hteo reći: Šta hoćete? Sve to divno pristaje! — »Dete moje«, produži on najozbiljnije i gotovo strogo, »— to prevazilazi sva moja očekivanja. Emerencija — vi to izgovarate čedno, ali ime — i u vezi sa vašom ličnošću — ukratko, to otvara najlepše perspektive. Ono zaslužuje da mu se čovek preda u mislima i da unese u njega sva osećanja svoga srca... Kad se tepa, vi me svakako razumete, dete moje: kad se tepa — može se reći Rencija, a i Emica krije u sebi mnogo topline — trenutno sam bez kolebanja za Emicu. Dakle, Emice, dete moje, pazi: malo hleba, draga moja. Čekaj! Stoj! Da ne bi bilo nikakvog nesporazuma! Ja vidim po tvom srazmerno velikom licu, da te opasnosti... Hleba, Renci, ali ne hleba pečenog u peći — imamo ga ovde u izobilju, u svakojakom obliku. Nego onog što se peče u kazanu, anđele moj. Božji hlebac, fini hlebac, tako mu ja tepam, i zato da se okrepilo. Nisam siguran da li je vama smisao ove reči — ja bih predložio da je zamenimo i da kažemo da srce podmladilo, kad ne bi bilo nove opasnosti, da se u smislu uobičajene lakomislenosti — — Svršeno, Rencija. Svršeno i likvidirano. To je više u smislu naše dužnosti i svete obaveze. — Na primer, moj dug časti koji treba sa što jačim srcem da odužim tvojoj karakterističnoj majušnosti — — Jednu klekovaču, draga moja! Da se razveselim, htedoh reći. Onu šidamsku, Emerenčiću. Pohitaj i donesi mi jednu!«

»Jednu klekovaču, pravu«, ponovi patuljica, okrenu se oko sebe sa željom da se oslobodi svojih ibrika, pa ih ostavi na sto Hansa Kastorpa, pored njegovog pribora za jelo, očevidno zato što nije htela da dosađuje gospodinu Peperkornu. Zatim pohita i odmah donese poručeno piće. Čašica je bila tako puna, da se »hlebac« na sve strane niz nju presipao i kvasio tanjir. On je uze palcem i srednjim prstom, i podiže je prema svetlosti, »Ovako se«, reče on, »Piter Peperkorn krepi rakijicom.« I on proguta žitni destilat, pošto ga je malo promućkao u ustima. »Sad vas«, reče, »sve gledam vedrijim očima.« I on uze ruku gospođe Šoša sa stonog čaršava, prinese je usnama i položi je opet natrag, ostavivši još neko vreme svoju ruku na njenoj.

Čudna, impozantna ličnost, iako nerazumljiva. Berghofsko društvo se živo interesovalo za njega. Govorilo se kako se on odskora povukao od kolonijalnih poslova i svoju imovinu obezbedio. Pričalo se o njegovoj raskošnoj palati u Hagu i vili u Ševningenu. Gospođa Šter nazvala ga je »novčanim magnetom« (umesto magnatom! Strašna žena!), praveći time aluziju na bisernu ogrlicu, koju je gospođa Šoša, otkako se vratila, nosila uz svoju večernju haljinu, jer ta ogrlica, po Karolininom mišljenju, teško se mogla shvatiti kao dokaz supružanske galantnosti transkavkaskih muževa, nego je poticala iz »zajedničke putničke kase«. Ona je pri tom namignula, pokazujući glavom na Hansa Kastorpa i žalosno obesila usne da bi se bezobzirno narugala njegovoj neprijatnoj situaciji, jer je bolest i patnja nisu popravili. On je ostao miran. Čak je .ispravio njenu omašku, ne bez duha. Njoj se, reče, omakla greška: novčani magnat a ne magnet. Ali ni magnet nije rđavo rečeno, jer Peperkorn ima očevidno mnogo privlačnosti. Isto tako je sa dobro prikrivenom ravnodušnošću odgovorio i nastavnici Engelhart, kad ga je, pocrvenevši sa zlobnim osmehom, i ne gledajući u njega zapitala kako mu se sviđa novi gost. Mener Peperkorn je, reče on, »izbledela ličnost«

— ličnost, ali izbledela. Tačnost ove ocene dokazivala je njegovu objektivnost, pa prema tome i njegov duševni mir, koji je nastavnici pokvario račune. Što se pak tiče Ferdinanda Vezala i njegove grimase kojom je aludirao na neočekivane okolnosti u kojima se vratila gospođa Šoša, Hans Kastorp mu je pokazao da ima pogleda koji svojom izrazitošću ni za dlaku ne ustupaju najjasnije artikulisanoj reči. »Bedniče!« govorio je pogled kojim je odmerio Manhajmljanina, pogled koji je bilo sasvim nemoguće pogrešno protumačiti i Vezal ga je razumeo i otrpeo, čak je klimnuo glavom u znak odobravanja, iskezivši pri tom svoje kvarne zube, ali otada, prilikom šetnji sa Naftom, Setembrinijem i Fergeom nije više nosio gornji kaput Hansu Kastorpu.

Bože moj, Hans Kastorp ga je mogao i sam nositi, čak ga je radije sam nosio i samo ga je iz ljubaznosti ustupao ponekad onom jadniku. Ali je dabogme svakom iz našeg društva bilo jasno da je Hans Kastorp bio jako zbunjen ovim potpuno nepredviđenim događajem, koji je upropastio sve njegove intimne pripreme u vezi sa ponovnim viđenjem predmeta svojih pokladnih avantura. Bolje rečeno: taj događaj ih je učinio izlišnim, i u tome je bilo nečeg unižavajućeg.

Njegove namere su bile najnežnije i najrazboritije, daleko od svake nezgrapne neobuzdanosti. Nije ni pomišljao na to da ode, na primer, na stanicu i da dočeka Klavdiju — i prava sreća da je tu misao od samog početka odbacivao. Uopšte je bilo sasvim neizvesno da li će jedna žena, kojoj je bolest dopuštala tako veliku slobodu, hteti da veruje u realnost fantastičnih događaja koji su se odigrali one daleke noći snova, maskarade i razgovora na stranom jeziku, i da li će želeti da je neposredno podseti na to. Ne, nikakve nametljivosti, nikakvih nezgrapnih pretenzija! Čak ako se uzme da je njegov odnos prema bolesnici kosih očiju u suštini prešao granice zapadne razboritosti i civilizacije, morao se bar po formi najpažljivije pridržavati pravila uljudnosti i za trenutak izigravati čak i zaboravnost. Pozdrav otmenih ljudi, od jednog stola ka drugom stolu — u prvi mah ništa više! Docnije, kad se ukaže prilika, učtivo prići i nemarnim glasom zapitati putnicu kako se oseća u poslednje vreme... Njihovo stvarno ponovno viđenje moglo bi u svoje vreme da usledi odatle kao nagrada za ovakvo njegovo uzdržljivo viteško ponašanje.

Ali je, kao što rekosmo, ova nežna pažnja izgledala sad nemoćna, pošto joj je bio oduzet dobrovoljni karakter, pa prema tome i svaka zasluga. Prisustvo Menera Peperkorna isključivalo je u potpunosti taktiku koja se ne bi sastojala u krajnjoj uzdržljivosti. Hans Kastorp je, one večeri kad su prispeli, video iz svoje lođe kako polako savijaju uz breg jedne saonice na čijem je boku pored kočijaša sedeo sobar Malajac, žut čovečuljak sa krznenom kragnom na svom gornjem kaputu i sa krutim šeširom, i kako pozadi, u dnu saonica, sedi pored Klavdije neki stranac, sa šeširom nabijenim na čelo. Te noći je Hans Kastorp malo spavao. Idućeg jutra nije bilo teško saznati ime misterioznog saputnika, a uz to, kao pride, još i to da su oboje zauzeli na prvom spratu susedne, raskošne prostorije. Zatim je došao prvi doručak; zauzevši blagovremeno svoje mesto za stolom, vrlo bled, on je čekao na tresak staklenih vrata. Ali ona nisu zveknula. Klavdija je ušla bez šuma, jer je staklena vrata za njom zatvorio Mener Peperkorn, — velik, širokih ramena, visoka čela, sa belim pramenovima kose oko krupne glave, išao je on u stopu za svojom saputnicom, koja se svojim dobro poznatim mačjim hodom, napred nagnute glave, približavala svome stolu. Da, to je bila ona, nepromenjena. Protivno svojoj odluci i zaboravivši na sebe, Hans Kastorp ih je obuhvatio svojim neispavanim očima. Bila je to njena, crvenkastoplava kosa, koja nije bila više sa puno veštine očešljana, nego je u prostoj vitici obavijala glavu; bile su to njene »oči stepskog vuka«, njena oblina vrata, njene usne, koje su izgledale punije nego što su u stvari bile, usled ispupčenosti jagodica koja je stvarala ono ljupko udubljenje na obrazima...

Klavdija! pomisli on pretrnuvši, i unese se pogledom u neočekivanog pratioca, ne propustivši da prkosno zabaci glavu u znak prezira prema grandioznoj pojavi njegove maske, podsmevajući se u srcu gordosti zbog trenutnog prava vlasništva na koje su izvesni časovi prošlosti bacali vrlo sumnjivu svetlost: časovi prošlosti potpuno određeni, a ne nejasni i nesigurni, zasnovani na uljanim slikama jednog amatera, koji su ipak uspeli da i njega samog uznemire... Gospođa Šoša se po svom starom običaju s osmehom okrenula prema dvorani pre nego što je sela, kao da hoće da se predstavi društvu, a Peperkorn je, kao njen pratilac, stao ukoso iza nje i sačekao da se ta mala ceremonija obavi, pa je posle toga i sam seo, na kraju stola, pored Klavdije.

Propao je onaj otmeni pozdrav, od stola ka stolu. Prilikom »predstavljanja« Klavdijine oči su kliznule preko ličnosti Hansa Kastorpa, kao i preko celog onog mesta gde je on sedeo i odlutale u dno dvorane; pri sledećem sastanku u trpezariji nije bilo drukčije; i što je više obroka prolazilo a da se njihovi pogledi nisu sreli drukčije nego sa slepom i rasejanom ravnodušnošću od strane gospođe Šoša, kad bi se za vreme jela okrenula, utoliko bi otmeni pozdrav izgledao neumesniji. Za vreme kratkog večernjeg posela, saputnici bi se zadržavali u malom salonu: sedeli su jedno pored drugog, u krugu suseda sa kojima su sedeli za istim stolom, i Peperkorn, čije je veličanstveno lice svojim jakim crvenilom odudaralo od beline njegove sjajne kose i njegove brade, popio bi bocu crnog vina koju je poručio za vreme večere. Za svakim glavnim obrokom popio bi jednu, pa i jednu i po ili dve, da i ne govorimo o »hlebu«, s kojim je otpočinjao već pri prvom doručku. Ovaj impozantni čovek imao je očevidno neobično veliku potrebu da se što bolje potkrepi. A potkrepljivao se i na taj način što je više puta preko dana pio izvanredno jaku kafu: ne samo izjutra, nego i u podne, i to iz velike šolje — ne samo posle ručka, nego i za vreme ručka i uz vino. Hans Kastorp ga je čuo kako govori da je i jedno i drugo odlično sredstvo protiv groznice — da se i ne pominje njihovo okrepljujuće dejstvo, naročito protiv njegove povratne groznice koja ga je već drugog dana za više časova vezala za sobu i postelju. Savetnik ju je nazvao kvartalnom groznicom, pošto je hvatala Holanđanina otprilike svakog četvrtog dana: najpre bi počeo da cvokoće zubima, onda bi pao u veliku vatru, a zatim je nastajalo preznojavanje. Zbog toga je, kažu, imao otečenu slezinu.

VINGT-ET-UN

Tako je prošlo izvesno vreme — tri do četiri nedelje, kako mi cenimo, jer se nikako ne možemo osloniti na sud Hansa Kastorpa i na njegovo osećanje vremena. One su promakle ne donoseći sobom nikakvih promena, samo su kod našeg junaka izazvale uobičajeni prkos protiv nepredviđenih okolnosti koje su mu nametnule uzdržljivost kojom on ne stiče nikakvih zasluga; prkos protiv one okolnosti koja samu sebe naziva Piter Peperkorn kad pije rakiju; protiv uznemiravajućeg prisustva ovog kraljevski dostojanstvenog, impozantnog, zagonetnog čoveka — koji stvarno uznemiruje, na mnogo grublji način, nego što ga je, na primer, uznemiravao nekad gospodin Setembrini u ovakvim stvarima. Prkosno-zlovoljne bore usekle su se okomito između obrva Hansa Kastorpa, i ispod tih bora posmatrao je on pet puta na dan mladu ženu, i dalje srećan što može da je posmatra, i pun prezrenja prema jednom prisutnom gavanu koji i ne sluti kakvu sumnjivu svetlost baca na nju prošlost.

Ali jedne večeri, kao što se to dešava ponekad bez naročitog povoda, večernje poselo u dvorani i sobama uzelo je življi tok nego obično. Bilo je muzike, ciganskih melodija, koje je izvodio na violini jedan mađarski student, posle čega je savetnik Berens, koji je sa doktorom Krokovskim takođe došao na četvrt sata, primorao jednog od gostiju da na dubljem registru klavira odsvira melodiju Hora hadžija, dok je on sam preko višeg registra instrumenta skakutavo prelazio jednom četkom, podražavajući violinu. Nastao je smeh. Usred živog odobravanja, mašući blagonaklono glavom u znak da je i sam razdragan, otišao je savetnik iz dvorane. Zabavljanje se međutim produžilo; sviralo se i dalje, ali se nije zahtevala usredsređena pažnja; igralo se domina i brica, poručivalo se piće; neki su se zabavljali šaljivim optičkim instrumentima, a tu i tamo se ćaskalo. I društvo sa »stola boljih Rusa« pomešalo se sa grupama u dvorani i u muzičkom salonu. Mener Peperkorn mogao se videti na raznim mestima, — bilo je nemoguće ne videti ga; njegova veličanstvena glava izdizala se iznad ostalih, trijumfovala iznad njih svojom kraljevskom impozantnošću i značajnošću, i mada su oni koji su oko njega stajali bili u početku privučeni samo njegovom reputacijom bogatog čoveka, vrlo brzo su se zainteresovali samom njegovom ličnošću. Stajali su oko njega smešeći se i povlađivali mu glavom, hrabreći ga i zaboravljajući na sebe. Bili su opčinjeni njegovim bezbojnim okom ispod dubokih čeonih bora, prikivala ih je ubedljivost uglađene gestikulacije njegovih ruku, na kojima su se isticali dugi nokti, i niko od njih nije se osećao ni najmanje razočaran zbog nerazumljive isprekidanosti, nejasnoće i beskorisnosti onoga što bi rekao.

Ako usred ovakve situacije potražimo Hansa Kastorpa, naći ćemo ga u salonu za čitanje i korespondenciju, gde su mu nekad (ovo nekad je neodređeno; pripovedač, junak i čitalac nisu više sasvim načisto u kojoj meri ono zalazi u prošlost) bile saopštene važne stvari o organizaciji ljudskog progresa. Ovde je bilo tiše; svega je nekoliko osoba bilo s njim. Jedan pacijent je pisao nešto ispod obešene električne lampe, za jednim od dvostranih pultova. Jedna dama sa dva cvikera na nosu sedela je kraj biblioteke i prelistavala neku ilustrovanu svesku. Hans Kastorp je sedeo u blizini otvorenog prolaza koji je vodio u muzički salon, okrenut leđima prema zavesi od vrata, sa novinama u ruci. Sedeo je na stolici koja se tu zatekla, na baršunom prevučenoj stolici u stilu renesansa i — ako hoćemo pojedinosti — sa visokim, pravim zaleđem, bez naslona za ruke. Mladi čovek je držao, istina, novine onako kako se one drže da bi se čitale, ali ih on nije čitao, nego je, iskrivivši glavu, prisluškivao muziku koja je dopirala do njega isprekidano i pomešana sa razgovorom; samo se po njegovim natuštenim obrvama moglo zaključiti da je slušao svirku rasejano i da su njegove

misli putovale nemuzikalnim putevima. One su išle trnovitim putevima razočaranja izazvanog događajima koji su se narugali jednom mladom čoveku na kraju dugog čekanja — putevima punim gorčine i prkosa, i već je bio blizu trenutak njegove odluke da ostavi novine na neudobnoj stolici koja se tu slučajno zatekla, da iziđe na vrata koja su vodila u dvoranu i da ovu promašenu zabavu zameni ledenom usamljenošću svoje balkonske lođe, gde će biti samo njih dvoje: on i Marija Mančini.

»A vaš rođak, monsieur?« upita jedan glas iza njega, iznad njegove glave. Bio je to glas očaravajući za njegovo uvo kome je bilo suđeno da u njegovoj oporo-slatkoj zvučnoj kopreni oseti beskrajnu milinu — podrazumevajući pod pojmom miline prijatnost koja ide do krajnjih granica. Bio je to glas koji je davno nekad rekao: »Rado. Ali pazi da je ne slomiš.« Bio je to neodoljiv, fatalan glas i, ako se ne varam, on se raspitivao za Joahima.

On spusti polako svoje novine i podiže malo lice, tako da je njegova glava samo cvetom kose dodirivala strmi naslon. On čak zatvori malo oči, ali ih odmah ponovo otvori, da bi ih upravio koso naviše, u pravcu koji je njegovom pogledu davao položaj glave, nekud u prazninu. Dobri mladić! Moglo bi se reći da je njegov izraz bio vidovit, mesečarski. Želeo je da ga ona još jednom zapita, ali to se nije desilo, tako da nije bio siguran da li ona još stoji iza njega kad je posle dosta dugog vremena, sa čudnim zadocnjenjem i u pola glasa, odgovorio:

»On je mrtav. Služio je u ravnici i umro.«

Sam je primetio da je prva naglašena reč koja je pala između njih, bila reč »mrtav«. U isto vreme je primetio da je — zato što nije dobro vladala njegovim jezikom — izabrala suviše blage izraze za svoje saučešće, kad je, iza i iznad njega, rekla:

»Ah! Šteta. Sasvim mrtav i sahranjen? Otkad?« »Ima već dosta vremena. Majka ga je odnela sa sobom. Izrasla mu je bila ratnička brada. Ispaljena su mu nad grobom tri počasna plotuna.«

»Zaslužio ih je. Bio je vrlo čestit. Mnogo čestitiji nego drugi ljudi, neki drugi.«

»Da, on je bio valjan. Radamant je uvek govorio o njegovoj preteranoj revnosti. Ali njegovo telo nije htelo da se povinuje. Rebellio carnis, kako kažu jezuiti. On je uvek bio telesno nastrojen, u dobrom, časnom smislu. Ali je njegovo telo dopustilo da nečasne stvari prodru u njega i narugalo se njegovoj preteranoj revnosti. Moralnije je uostalom da se čovek izgubi i da se sam upropasti, nego da se čuva.«

»Vidim da ste još filozofska danguba. Radamant? Ko je to?

»Berens. Setembrini ga tako zove.«

»Ah, Setembrini, znam. To je onaj Italijan... Nisam ga volela. Nije bio human čovek.« (Glas je izgovarao reč »human« nekako tromo i sanjalački.) »Bio je ponosan.« (Sa naglaskom na drugom slogu.) »Nije više ovde? Glupa sam. Ne znam šta je to: Radamant.«

»Nešto humanističko: Setembrini se odselio. Mi smo mnogo filozofirali u ovo poslednje vreme, on, Nafta i ja.«

»Ko je Nafta?«

»Njegov suparnik.«

»Ako je njegov suparnik, rado bih se s njim upoznala. — Ali, zar vam nisam rekla da će vaš rođak umreti, ako pokuša da bude vojnik u ravnici?«

»Da, ti si to znala.«

»Šta vam pada na pamet!«

Poduže ćutanje. On nije povukao reč. Pritisnuvši cvet svoje kose na strmi naslon, vidovito zagledan, čekao je neće li se opet čuti zvuk glasa, ponovo u neizvesnosti da li ona još stoji

iza njega, strahujući da zbrkana muzika u susednoj sobi nije možda progutala šum njenih koraka kad su se udaljavali. Najzad se ponovo čulo:

»A monsieur nije otputovao čak ni na sahranu svoga rođaka?«

»Ne, ja sam se ovde s njim oprostio pre nego što su ga zatvorili, jer je počeo da se smeši. Ne možeš zamisliti kako mu je čelo bilo hladno.«

»Opet? Zar se tako razgovara sa damom koja se jedva poznaje?«

»Treba li da govorim kao humanista ili kao čovek?« (I on je nehotice izgovorio reč otegnuto i sanjivo, kao neko ko se proteže i zeva.)

»Quelle blague! — Vi ste stalno bili ovde?«

»Da. Čekao sam.«

»Na šta?«

»Na tebe.«

Kraj njegove glave se zaori smeh, koji je pokuljao zajedno sa reči »luda!« — »Na mene! Biće da te nisu pustili da odeš.«

»O da, jednom, u nastupu srdžbe, Berens bi me i pustio, ali to bi bio divlji odlazak. Jer osim starih ožiljaka odranije, iz moga đačkog doba, ti već znaš, pojavila se sveža mrlja, koju je Berens pronašao i koja mi izaziva groznicu.«

»I dalje groznica?«

»Da, uvek pomalo. Gotovo uvek. Vraća se. Ali nije povratna groznica.«

»Des allusions?«

On je ćutao, skupivpš obrve nad svojim vidovitim pogledom. Posle jednog trenutka upita:

»A gde si ti bila?«

Jedna ruka udari po naslonu stolice.

»Mais c'est un sauvage! — Gde sam bila ? Svuda. U Moskvi (glas reče »Muoskvi« — s otegnutim naglaskom, kao što je izgovorio »human«), u Baku, u nemačkim banjama, u Španiji.«

»O, u Španiji. Kako je bilo tamo?«

»Tako. Putuje se rđavo. Ljudi su upola crnci. Kastilja je suva i gola. Kremlj je lepši nego onaj dvorac ili manastir tamo, u podnožju planine... «

»Eskorijal.«

»Da, Filipov dvorac. Nečovečan dvorac. Mnogo više mi se dopala narodna igra u Kataloniji, sardana, uz gajde. I ja sam igrala. Svi se uhvate za ruke i igraju kolo. Ceo trg je pun sveta. C'est charmant!;. To je čovečno. Kupila sam sebi malu plavu kapu, kakvu tamo nose svi ljudi i dečaci iz naroda, tako reći fes: boina. Nosim je kad se odmaram u naslonjači i inače. Monsieur će oceniti da li mi dobro stoji.«

»Koji monsieur?«

»Ovaj koji sedi ovde, u ovoj stolici.«

»Ja sam mislio: Mener Peperkorn.«

»On je već ocenio. Kaže da mi divno stoji.«

»To je kazao? Do kraja kazao? Završio rečenicu da se mogla razumeti?«

»Ah, čini mi se da smo rđavo raspoloženi. Hteli bismo da budemo pakosni, zajedljivi. Pokušavamo da se podsmehnemo ljudima koji su mnogo veći i bolji i čovečniji nego mi sami, zajedno sa našim... ami bavard de Méditerranée, notre maître grand parleur... Ali ja neću dopustiti da moje prijatelje —«

»Imaš li još moj unutrašnji portret?« prekide on glas potišteno.

Ona se nasmeja. »Morala bih ga jednog dana potražiti.«

»Ja nosim tvoj uza se. Sem toga imam malo postolje na svom ormaru, gde noću...«

Nije dovršio. Pred njim je stajao Peperkorn. Holanđanin je potražio svoju saputnicu; ušao je kroz zavese i stao pred stolicu onoga s kojim ju je video da ćaska, — stao kao neka kula, pred same noge Hansa Kastorpa, kome njegovo mesečarstvo nije smetalo da shvati da treba ustati i biti učtiv. S mukom se podigao sa svoje stolice, između njih dvoje — morao je postrance da se izvuče, tako da su ličnosti drame stajale u trouglu, sa stolicom u sredini.

Gospođa Šoša je udovoljila zahtevima civilizovanog Zapada i predstavila »gospodu« jednog drugome. Poznanik iz dana njenog ranijeg boravka ovde — reče ona za Hansa Kastorpa. Za gospodina Peperkorna nije bilo potrebno nikakvo objašnjenje. Kazala je njegovo ime, i Holanđanin — upravivši na mladog čoveka svoj bledi pogled ispod arabeske, kao u idola, pažljivo udubljenih bora svoga čela i svojih slepoočnica — pruži Kastorpu ruku, čija je široka nadlanica bila puna pega. »Kapetanska ruka«, pomisli Hans Kastorp, »ako se izostave kopljasti nokti.« Prvi put je stajao pod neposrednim dejstvom snažne ličnosti Peperkornove (»ličnost« — ta reč se u njegovom prisustvu stalno nametala; kad ga pogleda, čovek odjednom shvati šta je to ličnost, štaviše, uveren je da ličnost ne može drukčije izgledati nego tako kao on), i Hans Kastorp se u svojoj nemoćnoj mladosti osećao zgnječen težinom ovog šezdesetogodišnjaka širokih pleća, crvena lica, belih pramenova kose, sa bolno rascepljenim ustima i bradom koja je, duga i uzana, padala na njegov zatvoreni sveštenički prsnik.

»Gospodine«, reče on, »— apsolutno. Ne, dopustite mi, — apsolutno! Ja se danas upoznajem s vama, — upoznajem se s jednim mladim čovekom koji uliva poverenje, i ja to činim svesno, gospodine, ja sam apsolutno za to zagrejan. Vi mi se sviđate, gospodine; da — molim lepo! Svršeno. Vi mi se dopadate.«

Tu nije imalo šta da se primeti. Njegovi odmereni pokreti bili su suviše odlučni. Hans Kastorp mu se dopao. I Peperkorn je hteo to i da pokaže nekim nagoveštajima koje je njegova saputnica odmah shvatila i usrdno dopunila.

»Dete moje«, reče on, » — sve dobro. Ali kako bi bilo — molim da me ne shvatite pogrešno. Život je kratak, naše mogućnosti da odgovorimo njegovim zahtevima, takve su — To su činjenice, dete moje. Zakoni. Neumitni udes. Ukratko, dete moje, ukratko i dobro.« — On je uporno ostajao pri svom izrazitom gestu, koji je pozivao na odluku, otklanjajući od sebe svaku odgovornost za slučaj da se uprkos njegovim uputstvima učini sudbonosna greška.

Gospođa Šoša se očevidno bila već izveštila da u pola reči shvati smisao njegovih želja. Ona reče:

»Zašto ne. Možemo još malo ostati zajedno, odigrati neku igricu i popiti bocu vina. Šta čekate?« okrenu se ona Hansu Kastorpu. »Maknite se! Nećemo ostati utroje, treba da potražimo društva. Koga još ima u salonu? Pozovite koga nađete! Dovedite neke prijatelje sa balkona. Mi ćemo zovnuti doktora Ting-Fua od našeg stola.«

Peperkorn je trljao ruke.

»Apsolutno«, reče on. »Perfektno. Odlično. Požurite, mladi prijatelju! Poslušajte! Stvorićemo društvo, pa ćemo se kockati, jesti, piti. Osetićemo da smo — Apsolutno, mladi čoveče! «

Hans Kastorp se pope liftom na drugi sprat. Zakuca kod A. K. Fergea, koji zatim ode u donju dvoranu za odmaranje da potraži Ferdinanda Vezala i gospodina Albina u njihovim naslonjačama. U predvorju su našli još državnog tužioca Paravana i bračni par Magnus, a u salonu gospođu Šter i Klefeldovu. Tu je ispod srednjeg lustera postavljen prostran sto za kartanje, a oko njega stolice i stočići za uspremu. Mener je pozdravio svakog gosta koji bi se pridružio, bleda i učtiva pogleda, pod pažljivo uzdignutim arabeskama svoga čela. Dvanaest

ih se smestilo oko stola, Hans Kastorp između veličanstvenog domaćina i Klavdije Šoša; izneli su karte i tantuze, jer su se složili da odigraju nekoliko partija Vingt-et-un, a Peperkorn je na svoj dostojanstveni način prizvao patuljicu i poručio vino, beli šabli iz godine 1906, za početak tri boce, i uz to slatkiša, sve što se zateklo od sušenog južnog voća i šećerlema. Po trljanju ruku kojim je pozdravio sve te dobre stvari, iznete pred goste, videlo se da je potpuno zadovoljan, a pokušavao je da svoja osećanja izrazi i rečima, na svoj nepovezani način, u čemu je stvarno potpuno uspeo, zahvaljujući opštem utisku svoje ličnosti. Položio je obe ruke na podlaktice svojih suseda, podigao šiljati kažiprst i s potpunim uspehom pozvao sve prisutne da poklone najveću pažnju divnoj zlatnoj boji u čašama, šećeru koji vrca iz grozdova malage; jednoj vrsti slanih pereca i pereca s makom, koje je nazvao božanstvenima, ugušivši u samoj klici jednim odlučnim, odmerenim pokretom svaki otpor koji bi se mogao podići protiv ovako jake reči. On je bio taj koji je prvi »držao banku«, ali ju je brzo ustupio gospodinu Albinu, pošto ga je — pravo da govorimo — ta dužnost ometala da se sasvim slobodno preda uživanju.

Da li će ga poslužiti sreća, to je za njega bila očevidno sporedna stvar. Igralo se za bagatelu, po njegovom shvatanju. Predložio je da najmanji ulog bude pedeset rapni, ali je to bilo mnogo za većinu učesnika. Državni tužilac Paravan, kao i gospođa Šter, čas su bledeli čas crveneli, naročito je ona bila na velikoj muci kad se lomila da li da na osamnaest još kupuje. Zakreštala bi kad bi joj gospodin Albin, rutinirani igrač, hladno dobacio kartu, koja bi svojom visinom pomrsila njene smele račune, čemu se Peperkorn od srca smejao.

»Samo kreštite, gospođo!« reče on. »Taj oštri pisak je pun života i dolazi iz najdublje — Pijte, okrepite ponovo srce —.« On joj usu vina, usu ga i svojim susedima i samom sebi, poruči tri nove boce i kucnu se sa Vezalom i jadnom gospođom Magnus, pošto mu se činilo da je njima dvoma najpotrebnije okrepljenje. Vino, odista divno, brzo je obojilo lica, izuzev lice doktora Ting-Fua, koje je ostalo nepromenjeno žuto, sa zenicama kao u pacova, crnim kao ugalj. On je, uz pritajeno smeškanje, ulagao vrlo velike svote, i sreća ga je bestidno služila. Ni drugi nisu hteli da zaostanu. Državni tužilac Paravan, bludeći pogledom, izazivao je sudbinu ulažući deset franaka na osrednju početnu kartu, kupovao bledeći nove karte i dobivao dvaput onoliko koliko je uložio, jer je gospodin Albin, prevarivši se zbog asa koji je u početku dobio, tražio da se svi ulozi udvostruče. To su bili potresi koji se nisu ograničavali samo na onoga koji ih je sam sebi stvarao. Čitavo društvo se uzbuđivalo, pa i sam gospodin Albin — koji se svojom hladnom smotrenošću takmičio sa krupijeima montekarlovskog kasina, gde je on, kako reče, bio stalan gost — nije mogao potpuno da savlada svoje uzbuđenje. I Hans Kastorp je igrao na velike svote; isto tako Klefeldova i gospođa Šoša. Prešlo se na »runde«, igrali su »železnice«, »moja tetka, tvoja tetka« i opasnu »différence«. Klicanja i eksplozije očajanja, izlivi besa i histerično smejanje, izazvano nadražajem koji je vršila na nerve bestidna sreća, smenjivali su se, i bili su istinski, ozbiljni, isti onakvi kao i u obrtima stvarnog života.

Pa ipak, nije samo igra, nisu prvenstveno kocka i vino izazivali kod svih ovu duševnu napregnutost, nisu se samo zbog njih žarili obrazi a oči širile i žagrile, ili se stvaralo ono stanje koje bi se moglo nazvati napetošću malog društva, njihovom uzbuđenošću koja ne dopušta da se predahne, njihovom gotovo bolnom usredsređenošću na trenutni posao. U stvari, sve se to dešavalo pod uticajem jedne vladalačke prirode koja je bila tu, među prisutnima, pod uticajem jedne »ličnosti« među njima, ličnosti Menera Peperkorna: on je držao vođstvo u svojoj ruci, tako izdašnoj u gestovima, i primoravao sve da podlegnu čarobnoj sili trenutka — primoravao ih glumom svog krupnog lica, svojim bledim pogledom ispod monumentalnih bora svoga čela, svojom rečju i ubedljivošću svoje pantomime. Šta je

govorio? Neke vrlo nejasne stvari, utoliko nejasnije ukoliko je više pio. Ali svi su piljili u njega, smeškali se, odobravali, i netremice, uzdignutih obrva, gledali u krug sastavljen od njegova kažiprsta i palca, iznad koga su ostali prsti strčali kao koplja, dok je njegovo kraljevsko lice bilo puno rečite aktivnosti; svi su se bez otpora predavali dobrom raspoloženju u daleko većoj meri nego što su inače ti ljudi smatrali da mogu sebi dopustiti. Ovo prepuštanje veselom raspoloženju premašalo je njihove snage. Gospođi Magnus je pozlilo. Umalo nije pala u nesvest, ali je uporno odbijala da se vrati u svoju sobu, nego se zadovoljila time što su je smestili u jednu naslonjaču i stavili joj na čelo vlažnu servijetu. Kad je došla malo k sebi, vratila se opet u društvo.

Peperkorn je njenu trenutnu slabost objašnjavao nedovoljnim uzimanjem hrane. Značajno nepovezanim rečima, s uzdignutim kažiprstom, izjasnio se u tom smislu. Dao im je na znanje da treba jesti, dobro jesti, da bi čovek mogao da odgovori zahtevima života, i — da bi okrepio svoje zvanice — poručio je zakusku: mesa, sendviča, sušenih jezika, guščijih grudi, pečenja, kobasica, pršute — činije pune masnih đakonija, koje su, ukrašene lopticama masla, rotkvicama i peršunom, ličile na rascvetane leje. Ali premda su se svi veselo na njih okovšli (iako su pre toga večerali, — a da je večera bila solidna, to ne treba ni pominjati), ipak ih je Mener Peperkorn posle nekoliko zalogaja oglasio za »tričarije« — i to sa srdžbom koja je pružala dokaza o obespokojavajućoj neuračunljivosti njegove zapovedničke prirode. On bi se čak razgoropadio kad bi se neko usudio da uzme zakusku u zaštitu; njegova moćna glava bi nabreknula i on bi udario pesnicom o sto, izjavivši da su to trice i kučine — na što su svi pogruženo ućutali, pošto je on najzad častio i kao domaćin imao prava da oceni ono što je izneo pred svoje goste.

Uostalom, ma koliko to izgledalo nepojmljivo, srdžba je odlično pristajala njegovom licu, kao što je Hans Kastorp morao da prizna. Ona ga nije nimalo nagrđivala, nije mu smanjivala ugled. U svojoj neobjašnjivosti, koju niko nije imao hrabrosti da dovede u vezu sa popijenim količinama vina, ta srdžba je ostavljala utisak nečeg velikog, kraljevskog, tako da su svi pognuli glavu i svako se čuvao da uzme još koji zalogaj mesa. Gospođa Šoša je uspela da stiša svog saputnika. Ona je milovala njegovu široku kapetansku ruku, koja je posle udarca počivala na stolu, i rekla mu umiljatim glasom da bi mogao poručiti nešto drugo, neko toplo jelo, ako hoće, i ako bi se mogao privoleti na to šef kujne. »Dete moje«, reče on, » — dobro.« I bez po muke, sačuvavši netaknuto svoje dostojanstvo, on nađe načina da se posle teške, plahovite srdžbe smiri, poljubivši Klavdijinu ruku. Zaželeo je omlete za sebe i svoje goste, za svakog po jedan dobar omlet sa zeljem, da bi se udovoljilo trenutnoj potrebi. Istog časa kad je poručio jelo, poslao je u kujnu novčanicu od sto franaka, kako bi privoleo osoblje da se u tako pozno doba noći da na posao.

I njegovo raspoloženje se potpuno povratilo, kad su se na nekoliko služavnika pojavili vrući omleti, žuti kao kanarinci, i zeleno poprskani, šireći po sobi mek, topao miris jaja i masla. Svi su se živo prihvatili, zajedno sa Peperkornom i pod njegovim nadzorom, jer on je — svojim nepovezanim rečima i prinuđavajućim pokretima — svakoga od njih podsticao da se s najvećom pažnjom i usrdnošću naslađuje ovim darom božjim. Naredio je da se uz jelo svima redom toči holandska klekovača i primoravao sve da sa pažnjom i predanošću piju ovu bistru tečnost koja ispušta iz sebe zdravi miris žita sa lakom primesom venje.

Hans Kastorp je pušio. I gospođa Šoša je svaki čas pripaljivala cigarete sa piskom od hartije, koje je vadila iz lakovane ruske kutije, ukrašene trojkom, a kutiju je radi svog zadovoljstva bila stavila preda se na sto. Peperkorn nije prekorevao svoje susede što se predaju ovom uživanju ali sam to nije činio, nikad nije pušio. Po njegovoj oceni, ako smo ga dobro razumeli, duvan već spada u prefinjena uživanja kojima se čovek može predavati samo

na štetu veličanstvenih prostih životnih darova, onih darova i zahteva koje naša osetljivost jedva uspeva da zadovolji. »Mladi čoveče«, reče on Hansu Kastorpu opčinivši ga svojim bledim pogledom i svojim odmerenim pokretom, — »mladi čoveče, — jednostavnost! Sveta stvar! Dobro, vi me razumete. Boca vina, vruće jelo od jaja, čista kap alkohola — ako to izvršimo i ako u tome uživamo kako valja, ako to dokraja pocrpemo i ako se tu istinski zadovoljimo, pre nego što — Apsolutno, gospodine! Svršeno. Ja sam poznavao ljude, muškarce i žene, kokainiste, pušače hašiša, morfiniste — Dobro, dragi prijatelju! Savršeno! Od volje im! Nije naše da sudimo i osuđujemo. Ali ono što dolazi na prvo mesto, ono jednostavno, veliko, što od samog boga potiče, to su bili svi ti ljudi — Svršeno, dragi prijatelju. Osuđeni su. Prokleti. Ogrešili su se! Kako se ono vi zvaste, mladi čoveče? Dobro, znao sam, pa sam zaboravio... Ne sastoji se poročnost u kokainu, ni u opijumu, ni u samom poroku. Greh koji se ne može oprostiti, to je...«

Umuknuo je. Velik i pšrok, okrenut prema svome susedu, ostao je uporan u svom moćnom, izrazitom ćutanju, koje primorava čoveka da shvati šta hoće da kaže. Ćutao je s uzdignutim kažiprstom, sa svojim nepravilno rascepljenim ustima ispod gole, crvene, od brijanja malo ranjave gornje usne; napregnuto je uzdigao borama iscrtano golo čelo, okruženo belim pramenovima kose, raširio male, blede oči u kojima je — kako se činilo Hansu Kastorpu — plamsalo neko užasavanje od zločina, od onog velikog pregrešenja, od one neoprostive omaške na koju je on ciljao, zapovedajući ćutke svom sagovorniku da pronikne taj prestup u svoj njegovoj strahoti, zapovedajući mu to svom fascinirajućom snagom kojom je zračila njegova suverena priroda... Neko apstraktno užasavanje, pomisli Hans Kastorp, ali kao da ima u tome i neke lične prestravljenosti koja se tiče njega samog, ovog impozantnog čoveka. Strah je dakle — kako se učinilo Hansu Kastorpu — zaplamsao za jedan trenutak u dnu toga bića, ali ne mali, sitni strah, nego neki panični strah, i Hans Kastorp je bio isuviše obziran čovek da ga ne bi potreslo to zapažanje, uprkos svim razlozima koji su ga mogli navesti da zauzme neprijateljski stav prema majestetičnom saputniku gospođe Šoša.

On obori oči i klimnu glavom da bi učinio zadovoljstvo svome uzvišenom susedu i pokazao mu da ga je razumeo.

»Odista je tako«, reče on. »Može se smatrati za greh — i uzeti kao znak nedovoljnih sposobnosti — kad neko robuje prefinjenim nasladama, zapostavljajući proste i prirodne darove života, koji su tako veliki i sveti. To je vaše mišljenje, ako sam vas dobro razumeo, Mener Peperkorne, i premda na tu misao dosad još nisam došao, mogu se iz sopstvenog uverenja s vama saglasiti, pošto ste mi na to skrenuli pažnju. Biće uostalom dosta redak slučaj da se ovim prostim i zdravim darovima života oda puno priznanje. Ljudi su većinom suviše tromi i nehatni i nesavesni, isuviše preživeli da bi umeli da ih cene. Bez sumnje je tako.«

Ogromni Holanđanin bio je vrlo zadovoljan. »Mladi čoveče«, reče on, »— savršeno. Hoćete li mi dopustiti — ni reči više. Molim vas da pijete sa mnom, da ispraznimo čaše naiskap, ruku pod ruku. To još ne znači, da vam nudim da budemo na ti — hteo sam upravo to da učinim ali sam pomislio da li neće biti malo prenagljeno. Ja ću vam to vrlo verovatno uskoro — Računajte s tim! Međutim, ako želite i ako pošto-poto hoćete, da odmah —«

Hans Kastorp se izjasnio za odlaganje pod sugestijom samog Peperkorna.

»Dobro, mladiću. Dobro, druže. Nedovoljne sposobnosti — dobro. Dobro i jezivo. Nisu dovoljno savesni — vrlo dobro. Darovi — nije dobro. Zahtevi! Sveti, ženski zahtevi života u pogledu časti i muževnosti —«

Hansu Kastorpu je odjednom bilo jasno da je Peperkorn potpuno pijan. Međutim, ni njegovo pijanstvo nije ostavljalo mali i ponižavajući utisak, nije to bilo stanje koje lišava čoveka njegovog dostojanstva; njegovo pijanstvo se spojilo sa majestetičnošću njegove prirode u jednu izvanrednu pojavu koja uliva poštovanje. I sam Bahus, pomisli Hans Kastorp, oslanjao se, pijan, na svoje oduševljene pratioce, i nije zbog toga ništa izgubio od svoje božanske prirode, uvek je, najzad, bilo u pitanju ko je pijan, jedna ličnost ili jedan tkač. Sa krajnjom obzirnošću je pazio da se ni najmanje ne ogreši o poštovanje pred ovim kolosom čiji su pokreti bili olabaveli, a jezik počeo da se zapliće.

»Pobratime«, — reče Peperkorn i zabaci unazad snažno telo, sa slobodom i razmetljivošću pijana čoveka, a ruku ispruži na sto, udarajući po njemu labavo stisnutom pesnicom, »— imam nameru, — uskoro nameravam, dok se malo razaberem... Dobro je. Svršeno. Život — mladi čoveče — to je žena, ispružena žena, nabreklih grudi i velikog, mekog trbuha između ispupčenih kukova, žena vitkih ruku i bujnih bedara, poluzatvorenih očiju, koja nas na divan, podrugljiv način izaziva i traži da joj se najsvesrdnije predamo, polažući pravo na puni napon naše muškosti, koja pred njom pobedi ili propadne — propadne, mladi čoveče, shvatate li šta to znači? To je poraz osećanja pred životom, to je nesposobnost za koju nema milosti, ni sažaljenja, ni uvaženja, koja se nemilosrdno i sa prezrenjem anatemiše, — svr-šeno, mladi čoveče — i na koju se pljuje... Sramota i bruka su blage reči za ovaj slom i bankrotstvo, za ovu blamažu. To je kraj, pakleno očajanje, propast sveta...«

Za vreme govora, Holanđanin je sve više i više zabacivao svoje snažno telo, dok mu se kraljevska glava sve jače povijala prema prsima kao da je hteo da zaspi. Ali kod poslednje reči je izmahnuo mlitavom pesnicom i pustio je da s teškim udarcem padne na sto, tako da se slabunjavi Hans Kastorp — nervozan od kocke, vina i čudnovatog sticaja prilika — stresao i pogledao u ljudinu uplašeno i s poštovanjem. »Propast sveta«, — kako je lepo pristajala ta reč njegovom licu! Hans Kastorp se nije sećao da ju je ikad čuo, sem možda na času veronauke, i to nije bila slučajnost, pomisli on, jer kome bi od njegovih poznanika tako gromka reč priličila, ko bi imao format za nju — da pitanje tačno postavimo? Mali Nafta mogao se možda koji put njome poslužiti, ali to bi bila uzurpacija i jetko brbljanje, dok je u Peperkornovim ustima gromovita reč treštala silno kao zvuk poslednje, biblijske trube. »Bože moj — kakva ličnost!« oseti on po stoti put. »Došao sam najzad u dodir s pravim karakterom i pokazalo se da je taj čovek Klavdijin saputnik!« I sam prilično zahvaćen pićem, vrteo je svoju čašu na stolu, a drugu ruku držao u džepu od čakšira i čkiljio zbog dima cigarete koju je držao krajičkom usana. Zar nije bio dužan da ćuti, pošto je jedna autoritativna ličnost izgovorila one gromovite reči? Šta će tu još i njegov slabi glas? Ali su ga njegovi demokratski vaspitači — obojica po prirodi demokrate, iako se jedan od njih opirao da to bude — bili navikli na diskusiju, i on se dao zavesti na jedan od svojih bezazlenih komentara. Rekao je:

, »Vaše primedbe, Mener Peperkorne«, (kakav je to samo izraz: primedbe! Prave li se primedbe na propast sveta?) »vraćaju moje misli još jednom na ono što smo malopre dokonali u pogledu poroka, to jest da se on sastoji u vređanju prostih i, kako vi kažete, svetih, ili, kako bih ja rekao, klasičnih životnih darova, moglo bi se reći dobara »velikog formata«, za ljubav darova poznih i rafiniranih, kojima ljudi »robuju«, dok se onim velikim darovima »posvećuju« i »odaju im čast«. Ali za ovo, čini mi se, može da se nađe i neko opravdanje — oprostite, ja sam priroda koja je sklona izvinjavanju, premda izvinjavanje nema velikog formata, kao što jasno osećam, — opravdanje dakle za porok, i to ukoliko se on zasniva na »nedovoljnim sposobnostima«, kao što rekoste. Vi ste o strahotama tih

»nedovoljnih sposobnosti« izgovorili stvari takvog formata da me je to, kao što vidite, istinski zbunilo. Ali ja mislim da poročan čovek nipošto nije neosetljiv za one strahote nego ih, naprotiv, pravedno prosuđuje, jer činjenica da ga je izdala njegova uzbudljivost pred klasičnim darovima života nagoni ga na porok, u čemu nema ili ne treba da bude nikakve uvrede života, pošto se porok možda isto tako shvatiti kao odavanje poštovanja životu, ukoliko naime rafinirani darovi predstavljaju sredstva opojnosti i razdraganosti, simulantia, kako se kaže, kojima se podržava i jača senzibilnost, tako dakle da je ipak njihov cilj i smisao — život, ljubav prema uzbudljivosti, težnja da se nađe leka onoj impotenciji... Ja mislim... «

Šta je on to pričao? Zar nije dovoljno demokratske drskosti kad se kaže »jedan od nas dvojice«, a reč je o jednoj ličnosti, i to o njemu? Da nije možda našao smelosti za ovu drskost u prošlim doživljajima, koji bacaju sumnjivu svetlost na izvesna prava vlasništva? Da li ga je đavo terao da se povrh svega toga zaplete još i u bestidnu analizu »poroka«? Sad je morao da gleda kako će se ispetljati, jer je bilo jasno da je izazvao buru.

Dok je njegov gost govorio, Mener Peperkorn je i dalje sedeo zavaljen, sa glavom oborenom na grudi, tako da se moglo posumnjati da li reči Hansa Kastorpa dopiru do njegove svesti. Ali malo-pomalo, dok se mladi čovek zapletao, poče on da se ispravlja, sve više i više, dok se nije potpuno ispravio, a u isto vreme mu se kraljevska glava sve više nadimala i crvenela, arabeske na čelu dizale i rastezale, a male oči širile dobijajući izraz blede pretnje. Šta se to spremalo? Na pomolu je bila srdžba, prema kojoj je ona prethodna značila samo malo neraspoloženje. Donja usnica Menerova oduprla se s izrazom strašnog gneva o gornju, tako da su se krajevi usana spustili, a brada se isturila, desna ruka mu se lagano podigla sa stola sve do visine glave, a i više, pesnica se zgrčila, spremna da veličanstveno izmahne i da jednim udarcem smrvi demokratskog brbljivca koji je — prestrašen, a u isto vreme avanturistički obradovan ovom slikom izrazite kraljevske srdžbe koja se ocrtavala pred njim — s teškom mukom uspeo da prikrije strah i želju da umakne. On reče brzo, pretičući ga:

»Naravno, ja se nisam dovoljno jasno izrazio. Reč je o formatu, ništa više. Ne može se nazvati porokom ono što ima format. Porok nikad nema formata. Rafiniranost ga nema. Ali je čovek, željan velikih uzbuđenja, odvajkada imao na raspoloženju jedno sredstvo da se zanese i oduševi, koje i samo pripada klasičnrš darovima života i ima karakter jednostavnosti i svetosti, koje je dakle bez ičega poročnog, jedno sredstvo velikog formata, ako smem tako da kažem, a to je vino, božanski dar ljudima, kao što su tvrdili već stari humanistički narodi, čovekoljubivi pronalazak jednoga boga, koji čak ima neke veze sa civilizacijom, — dopustite da i na to ukažem. Zar nismo toliko puta čuli da su ljudi izišli iz stanja divljaštva i došli do uljuđenosti zahvaljujući tome što su se izveštili da sade vinovu lozu i da muljaju grožđe? Još i danas se smatra da su narodi kod kojih raste vinova loza uljuđeniji, ili bar da važe za takve, nego oni bez vinove loze, Kimbri, što je svakako vredno pažnje. Jer to pokazuje da civilizacija nipošto nije stvar razuma i bistre trezvenosti, već da ima daleko pre veze sa oduševljenjem, zanosom i osećanjem uživanja. Ako to nije vaše gledište, smem li biti tako slobodan da vas zapitam za vaše mišljenje u ovoj stvari?«

Ugursuz je ovaj Hans Kastorp. Ili, kako se gospodin Setembrini sa književnom otmenošću izrazio, »okačenjak«. Neoprezan, čak i drzak u svom ophođenju sa ličnostima — a opet vešt da se izvuče iz neprilike, ako zatreba. Tako je i sad u mučnoj situaciji, bez pripreme, uspeo, pre svega, da sa mnogo elegancije spase čast pića, zatim je, sasvim uzgred, poveo reč o »uljuđenosti« o kojoj je primitivno i strahovito ponašanje Mener Peperkorna pružalo svakako malo dokaza; i, najzad, on je ovo ponašanje razlabavio i učinio ga

neprilićnim postavivši zbunjenom čoveku pitanje na koje je nemoguće bilo odgovoriti uzdignutom pesnicom. Holanđanin je stvarno ublažio svoj stav prapotopske srditosti; lagano je spustio ruku na sto, glava mu je splasnula; »imao si sreću!« moglo se pročitati na njegovom licu koje je samo još uslovno i retrospektivno imalo preteći izraz; bura se stišavala, a povrh toga se umešala i gospođa Šoša skrenuvši svome saputniku pažnju na društvo kod koga je raspoloženje počelo da malaksava.

»Dragi prijatelju, vi zanemarujete svoje goste«, reče ona na francuskom. »Vi posvećujete previše pažnje isključivo ovom gospodinu, s kojim bez sumnje imate da posvršavate važne stvari. Ali za to vreme je igra gotovo prestala, i ja se bojim da društvu nije dosadno. Hoćete li da završimo sedeljku?«

Peperkorn se okrenu odmah. prema stolu, za kojim je odista zavladala bila demoralizacija, obamrlost i tupo raspoloženje; gosti su se zanimali ovim i onim, kao đaci kad ostanu bez nadzora. Nekoliko njih tek što nije zaspalo. Peperkorn zgrabi odmah popuštene uzde. »Gospođe i gospodo!« uzviknu on sa uzdignutim kažiprstom, — i ovaj prst, šiljat kao koplje, predstavljao je zastavu ili mač kojim se daje znak, a njegov uzvik ličio je na poklič »Za mnom ko nije kukavica!« — na poklič vođe koji zaustavlja vojsku koja počinje da beži. I posredovanje njegove ličnosti povrati odmah duh. Gosti se ispraviše, opuštena lica oživeše, svi klimnuše glavom i zagledaše se s osmehom u domaćinove blede oči ispod čela, koje je bilo naborano kao u idola. On opčini sve i ponovo ih obodri, spustivši vrh kažiprsta na palac, dok su ostali prsti sa svojim šiljatim noktima strčali kraj njih. On raširi svoju kapetansku ruku pokretom zaštitnika, kao da nasipom.zaustavlja talase, i sa njegovih bolno rascepljenih usana skliznuše reči, koje su — nepovezane i nejasne — izvršile vrlo snažan utisak na duhove, zahvaljujući oslioncu koji su imale u govornikovoj ličnosti.

»Gospođe i gospodo — dobro. Meso, gospođe i gospodo, to je svršeno. Ne — dopustite mi — »slabo«, tako stoji u bibliji. »Slabo«, to znači sklono da se zahtevima — Ali ja apelujem da vašu — Ukratko i dobro, gospođe i gospodo, ja a-pe-lujem. Vi ćete kazati: spavanje. Dobro, gospođe i gospodo, savršeno, odlično. Ja volim i poštujem spavanje. Ja poštujem njegovu duboku, slatku, okrepljujuću nasladu. Spavanje spada — kako ono rekoste, mladi čoveče? — u klasične darove života, u jedan od prvih, u prvi od svih — molim lepo — u vrhovni, gospođe i gospodo. Ali pazite i setite se: Getsiman! »On prizva k sebi Petra i dva sina Zavedejeva. I reče im: Ostanite ovde i bdite sa mnom.« Sećate li se? »I priđe k njima i nađe ih gde spavaju, pa reče Petru: Zar ne možete sa mnom jednu noć bdeti?« Velika stvar, gospođe i gospodo. Uzbudljivo. Dirljivo. »I dođe i opet ih nađe gde spavaju, oči im behu pune sna.. I reče im: »Ah, zar hoćete da spavate i da se odmarate? Gle, došao je čas« — Gospođe i gospodo, to potresa, to razdire srce.«

Odista, svi su bili do dna duše potreseni i postiđeni. On beše sklopio ruke pred prsima, iznad uzane brade, nagnuvši ukoso glavu. Njegov bledi pogled beše klonuo u trenutku kad se ova usamljena, samrtna tuga izvila sa njegovih rascepljenih usana. Gospođa Šter je jecala. Gospođa Magnus je duboko uzdahnula. Državni tužilac Paravan našao se pobuđen da u ime celog društva, kao neki njegov delegat, sniženim glasom uputi uvaženom domaćinu nekoliko reči da bi ga uverio kako će mu se svi povinovati. Biće da je posredi neka greška. Svi su oni sveži i čili, veseli, zadovoljni i srcem i mišlju pri samoj zabavi. Ovo je tako lepo, svečano, prosto izvanredno veče — svi to shvataju i osećaju, i niko zasad ne pomišlja da se koristi životnim dobrom koje se zove san. Mener Peperkorn može računati na svoje goste, na svakog pojedinog od njih.

»Savršeno! Odlično!« uzviknu Peperkorn i uspravi se. Njegove ruke se rastaviše i odvojiše, on ih je podizao i pružao, sa dlanovima nagore, kao pri paganskoj molitvi. Njegovo

veličanstveno lice, i dalje oduhovljeno gotskim bolom, sinulo je od zadovoljstva i razdraganosti; na obrazu mu se najednom pojavila čak i jedna sibaritska jamica. »Došao je čas —« I on poruči jelovnik, natače cviker sa rožnatim okvirom, čiji mu je prevoj strčao uz čelo, i poruči šampanjca, tri boce Mum i Komp., Cordon rouge, très sec; uz to petits fours, izvrsne, kupaste, male poslastice, sa glazurom od obojenog šećera, sa ukusom najfinijeg biskvita, poprskane iznutra kremom od čokolade i pistaća, a servirane u malim zupčastim hartijicama. Gospođa Šter je lizala prste. Gospodin Albin je nemarno, znalački, oslobodio prvi zapušač iz njegovog žičanog zatvora, izvukao čep, koji je ličio na pečurku, iz njegovog ukrašenog grlića, i ovaj je sa praskom dečijeg pištolja iskočio i poleteo prema tavanici, posle čega je, prema otmenoj tradiciji, uvio bocu u servijetu da bi usuo vino. Plemenita pena okvasila je čaršav na stočiću za uspremu. Odjeknu zveket kupa i svi popiše prvu čašu naiskap i naelektrisaše želudac ledenim, mirisnim, reskim kapljicama. Oči zasvetleše. Igra se prekide, ali niko ne nađe za potrebno da skloni sa stola karte i novac. Društvo se predade prijatnom lenstvovanju, izmenjujući reči bez veze. Elementi toga razgovora poticali su kod svakog pojedinog iz navrelih osećanja i u nekom svom prvobitnom stanju nagoveštavali nešto vanredno lepo, ali tražeći svoj izraz oni su postali galimatijas, iskidan i trom, delimice nesmotren, delimice nerazumljiv, koji bi mogao kod svakog trezvenog pridošlice izazvati srdžbu i stid, ali su ga sami učesnici lako podnosili, pošto su svi bili uljuljkani istim neodgovornim stanjem. I samoj gospođi Magnus su pocrvenele uši i ona je priznala kako oseća da kroz nju struji život, što gospodinu Magnusu, izgleda, nije bilo po volji. Hermina Klefeld osloni se leđima na rame gospodina Albina, ispruživši čašu da joj natoče pića. Peperkorn, koji je svojim odmerenim pokretima rukovodio terevenkom, vodio je brigu o snabdevanju i obnovi rezervi. Posle šampanjca je poručio kafu, mocca double, koja je opet bila propraćena »hlebom« i slatkim likerima, apricot brandy, šartrezom, crème vanille i maraskinom za dame. Posle su posluženi još i nakiselim ribljim fileom i uz to pivom, i naposletku je iznet čaj za one goste koji nisu hteli da ostanu kod sekta ili likera, ili da se vrate nekom ozbiljnom vinu, kao sam Mener, koji se posle ponoći zajedno sa gospođom Šoša i Hansom Kastorpom opredelio za švajcarski crnjak bezazlene, iskričave vrste, od koga je s pravom žeđi iskapio nekoliko čaša, jednu za drugom.

Bio je već jedan sat posle ponoći, a sedeljka je još trajala, produžena delimice time što je teško piće prikovalo goste za stolicu, ili zato što su osećali naročito zadovoljstvo da provedu noć u zabavljanju, delimice pod uticajem Peperkornove ličnosti i zastrašujućeg primera svetog Petra i njegove braće, jer niko nije hteo da pokaže sličnu slabost mesa. Izgleda da su dame bile u tom pogledu u manjoj opasnosti. Jer dok su muškarci, crveni ili bledi kao krpa, protezali noge i nadimali obraze, popivši ovda-onda samo još mahinalno koji gutljaj, ali bez pravog poleta, dame su pokazivale više aktivnosti. Hermina Klefeld, oduprevši se golim laktovima o sto, s obrazima u rukama, smejala se i pokazivala Ting-Fuu, koji se cerekao, gleđ svojih prednjih zuba, dok je gospođa Šter, priljubivši koketno bradu uz povijeno rame, pokušavala da državnog tužioca održi u vedrom raspoloženju. Sa gospođom Magnus je dotle došlo da je sela u krilo gospodinu Albinu i potezala ga za obe ušne resice, ali čini se da je to gospodin Magnus osećao pre kao olakšanje. Antona Karlovića Fergea pozvaše da ispriča istoriju svoga pleurašoka, ali je on zaplitao jezikom i nije u tome uspeo, priznavši pošteno svoju nemoć, koja je jednoglasno prihvaćena kao povod da se pije. Vezal je jedno vreme gorko plakao zbog nekih teških jada, ali ni njegov jezik nije više bio u stanju da upozna bližnje otkud ti jadi potiču. Međutim, pomoću kafe i konjaka opet su mu podigli duh, a svojim cviljenjem, svojom smežuranom uzdrhtalom bradom, niz koju su kapale suze, on je

izazvao vrlo veliko interesovanje kod Peperkorna koji je uzdignutim kažiprstom i uzvijenim arabeskama skrenuo opštu pažnju na Vezalovo stanje.

»To je — « reče on. »To je, eto — Ne, dopustite mi: sveta stvar! Obriši mu bradu, dete moje, uzmi moju servijetu. Ili još bolje, ne, ostavi! On se sam toga odriče. Gospođe i gospodo, — sveta stvar! Sveta u svakom smislu, u hrišćanskom kao i u paganskom! To je iskonski fenomen! Prvi vrhovni fenomen — Ne, ne, to je — «

Sva njegova objašnjavanja kojima je propraćao svoje posredovanje, uz odmerene pokrete koji su malo-pomalo postajali smešni, svodila su se uopšte na »to je«, »to je, eto«. On je imao običaj da kolut, sastavljen od njegovog savijenog kažiprsta i palca, drži iznad uva i da okrene od njega glavu, ukoso i ironično, što je izazivalo osećanja slična onima koja bi izazvao neki starac sveštenik tuđe vere, koji, zadignute mantije, s neobičnom gracijom, igra pred žrtvenikom. Zatim je, široko se razuzurivši u svojoj veličanstvenosti, obgrlivši rukom naslon susedne stolice, primorao sve, na njihovo veliko zaprepašćenje, da se zajedno s njim unesu u živu i uzbudljivu predstavu jutra, studenog, natuštenog zimskog jutra kad se žućkasta svetlost naše noćne lampe reflektuje kroz prozorsko okno između golog granja koje napolju ukočeno strči u ledenu maglu, tešku kao kreštanje vrana... Ukazujući na pojedinosti, on je ovu svakodnevnu prozaičnu pojavu umeo tako živo predstaviti, da su se svi naježili, osobito kad se setio još i ledene vode koja, recimo, u takvo jutro iz nekog velikog sunđera curi čoveku za vrat, i koju je on nazivao svetom. To je bila samo jedna digresija, jedna pouka, koja je primerom skretala pažnju na pojave života, fantastična improvizacija, koju je brzo napustio da bi odmah svu svoju pronicljivost i osetljivost posvetio opet ovom noćnom času koji je proticao u svečanoj atmosferi. On se pokazao zaljubljen u svako žensko stvorenje do koga se može doći, ne birajući i ne gledajući na ličnost. On je patuljici činio ponude takve vrste da se preveliko, staračko lice ovog bogaljčeta naboralo i počelo klibiti. Gospođi Šter je kazao ljubaznosti takvog kalibra da je ova prosta žena još jače izvila rame i u svom prenemaganju potpuno poludela. Klefeldovu je zamolio da utisne poljubac na njegova velika, rascepljena usta, pa se udvarao čak i neutešnoj gospođi Magnus — sve to bez povrede nežne odanosti prema svojoj saputnici, čiju je ruku često sa galantnom usrdnošću prinosio usnama.

»Vino —«, reče on, — »Žene. To je — To je, eto — Dopustite mi — propast sveta— Getsiman — «

Oko dva sata pronela se vest da se »Stari« — savetnik Berens — ubrzanim maršem približava salonima. Istog trenutka nastade među premorenim gostima panika. Stolice i vedra sa ledom popadaše. Bežalo se kroz biblioteku. Peperkorn, obuzet kraljevskom srdžbom što mu se tako naglo rastura svečanost života, udarao je pesnicom i nazivao begunce »plašljivim robovima«, ali je Hansu Kastorpu i gospođi Šoša ipak pošlo za rukom da ga donekle izmire sa mišlju da je ova gozba, koja je trajala već šest sati, ionako morala da se završi, a rado je slušao i napomene o svetom okrepljenju koje donosi san, i tako je najzad pristao da ga odvedu u postelju.

»Pridrži me, dete moje! Pridrži me, mladi čoveče!« reče on gospođi Šoša i Hansu Kastorpu. Oni prihvatiše njegovo teško telo dok se dizao sa stolice, a on ih uze pod ruku i — nagnuvši moćnu glavu na jedno od svojih uzdignutih ramena, gurajući u stranu zbog nesigurnog hoda čas jednog čas drugog vođu — krenu krupnim koracima na počinak. To što je dopustio da ga vode i pridržavaju, bila je u osnovi kraljevska raskoš. Da je trebalo, on bi verovatno mogao i sam da ide. On je, međutim, prezreo ovaj napor koji bi se mogao i tako protumačiti da se stidi i da želi da prikrije svoje pijanstvo, a on, očevidno, ne samo da ga se nije stideo nego se naprotiv time ponosio i razmetao i nalazio kraljevsko zadovoljstvo u tome

da svoje uslužne vođe gura levo i desno, povodeći se u hodu. On sam je uz put govorio: »Deco, — glupost — Naravno, nije nimalo — Ako ovaj trenutak — Videćete — Smešno — «

»Smešno!« potvrdi Hans Kastorp. »Bez svake sumnje! Klasičnom daru života da čovek ono što mu pripada kad u njegovu čast posrće. Ali ozbiljno... I ja sam potegao, ali pored svega tobožnjeg pijanstva ja sam potpuno svestan da vodim u krevet jednu istaknutu ličnost, toliko ne može piće da savlada čak ni mene koji u pogledu formata uogapte ne mogu ni pomišljati na neko poređenje —«

»Dobro, dobro, mali brbljivče«, reče Peperkorn i posrnu prema ogradi stepenica, povukavši za sobom gospođu Šoša.

Očevidno da je vest o savetnikovom dolasku bila samo pucanj u vazduh. Možda ga je ispalila umorna patuljica, da rasturi društvo. Pod tom pretpostavkom, Peperkorn je zastao i hteo da se vrati i da i dalje pije; ali ga je i jedna i druga strana odvraćala od toga, pa je dopustio da ga opet pokrenu.

Sobar, Malajac, čovečuljak sa belom kravatom i crnim svilenim cipelama, očekivao je svoga gospodara u hodniku, pred sobnim vratima, pa mu se pokloni, sa rukom na grudima.

»Poljubite se!« zapovedi Peperkorn. »Poljubi ovu divnu ženu u čelo, mladi čoveče!« reče on Hansu Kastorpu. »Ona se neće buniti i uzvratiće ti. Učinite to u moje zdravlje i s mojim dopuštenjem!« reče on; ali se Hans Kastorp usprotivi tome.

Peperkorn, oslonjen na sobara, izdiže visoko svoje arabeske i zatraži objašnjenje.

»Zato što ja ne mogu da izmenjujem poljupce u čelo sa vašom saputnicom«, reče Hans Kastorp. »Želim da dobro spavate! Ne, kako god uzmete, to bi bila čista besmislica!«

»Ne, Vaše Veličanstvo!« reče on. »Oprostite, ali to ne ide.«

I kako se i gospođa Šoša uputila već prema vratima svoje sobe, pusti Peperkorn tvrdoglavca da ode, pošto je, razume se, preko svog i Malajčevog ramena, natuštenih obrva, gledao još neko vreme za njim, začuđen ovom nepokornošću s kakvom njegova suverena priroda nije navikla da se susreće.

MENER PEPERKORN (nastavak)

Mener Peperkorn je ostao u kući Berghof za vreme čitave ove zime — odnosno dotle dok je ona još trajala — pa čak do u samo proleće, tako da je na kraju došlo do još jednog vrlo značajnog izleta do Flielske doline i do tamošnjeg vodopada. U izletu su učestvovali i Setembrini i Nafta... Na kraju? Posle toga nije dakle i dalje ostao? — Ne, dalje ne. — Je li otputovao? — Da i ne. — Da i ne? Molim, nikakve tajanstvenosti! Umećemo to podneti. I poručnik Cimsen je umro, da ostavimo sasvim na stranu tolike druge manje časne partnere smrti. Nerazgovetnog Peperkorna ugrabila je dakle opaka tropska groznica? — Ama ne, to mu se nije desilo, ali zašto biti tako nestrpljiv? Takvi su uslovi života i pripovedanja, da se stvari ne odigravaju sve odjednom, a svakako se nećemo buniti protiv oblika ljudskog saznanja, kako su oni bogom određeni. Ukažimo vremenu bar onoliko časti koliko nam još dopušta priroda naše pripovesti. Ionako nam ga ne preostaje još mnogo, jer ono juri navrat-nanos, ili, ako vam taj izraz suviše para uši, ono brzo izmiče. Jedna kazaljkica meri naše vreme i skakuće kao da meri sekunde, a svaki put kad hladnokrvno i bez zadržavanja pređe svoju najvišu tačku ona kao da obeležava nešto — bog bi znao šta. Već godinama smo na ovom planinskom visu — toliko je izvesno — vrti nam se mozak, živimo, bez opijuma i hašiša, u nekom poročnom snu, pa bi nas neki sudija javnog morala mogao i osuditi — ali mi namerno istupamo prema tome zamagljenju sa mnogo lucidnosti i logične oštrine! Treba priznati da nismo slučajno izabrali za svoje opštenje tako pametne ljude kao što su gospoda Nafta i Setembrini, umesto da se okružimo sve samim nerazgovetnim Peperkornima, — što nas, dakako, vodi ka jednom poređenju, koje u mnogom pogledu, a naročito u pogledu formata, mora da ispadne u korist ove ličnosti koja se docnije pojavila. To se desilo i u mislima Hansa Kastorpa kad je ležao u svojoj lođi i priznavao sebi da su se oba njegova i suviše razgovetna vaspitača, koji su se otimali o njegovu jadnu dušu, pretvorili upravo u patuljke u prisustvu Pitera Peperkorna, tako da je bio sklon da ih nazove istim imenom kojim je Holanđanin u svom kraljevskom pijanom peckanju nazvao njega samog, to jest »malim brbljivcima«, i da je prava sreća što ga je hermetička pedagogika dovela u dodir i sa jednom savršenom ličnošću.

Što je ta ličnost izbila na površinu kao saputnik Klavdije Šoša i prema tome u vidu jedne ogromne smetnje, to je predstavljalo tačku za sebe, ali se Hans Kastorp nije dao njome zavesti u svome suđenju o vrednostima. On se — mi to ponavljamo — u svome iskrenom poštovanju i u svojoj ponekad malo drskoj simpatiji prema čoveku od formata nije dao zbuniti time što je ovaj čovek imao zajedničku kasu sa gospođom Šoša, od koje je Hans Kastorp pozajmio olovku one pokladne noći. To nije bilo u njegovoj prirodi — ali mi potpuno računamo s tim da će se neki (ili neka) iz kruga naših slušalaca sablazniti takvim »nedostatkom temperamenta«, i da bi im bilo milije da je mrzeo Peperkorna i da ga je izbegavao; da je u sebi o njemu govorio samo kao o matorom magarcu i brbljivoj pijanduri, umesto što ga posećuje kad god ga spopadne povratna groznica, umesto što sedi pored njegovog kreveta i ćaska s njim — reč koja, razume se, priliči samo za njegov doprinos razgovoru, ali ne i za doprinos veličanstvenoga Peperkorna — izlažući se uticaju ove ličnosti sa radoznalošću čoveka koji putuje radi ličnog obrazovanja. Međutim on je to činio, i mi to pripovedamo ravnodušni prema opasnosti što bi to moglo podsetiti nekoga na Ferdinanda Vezala, koji je nosio kaput Hansa Kastorpa. Opominjanje na to ne znači ništa. Naš junak nije bio Vezal. Dubine bede nisu predstavljale njegov slučaj. On nije bio nikakav »junak«, što će reći da žena nije određivala njegov odnos prema muškom svetu. Verni svome načelu da ga

ne predstavljamo ni boljim ni gorim nego što je bio, mi konstatujemo da je on jednostavno odbijao — ne svesno niti izrično, nego na sasvim naivan način odbijao da se zbog nekih romantičnih uticaja ogreši o pravičnost prema sopstvenom polu, i da izgubi smisao za preimućstva koja mu pruža ovakvo druženje u pogledu njegovog daljeg obrazovanja. To se gospođama moglo i ne sviđati — a mi pretpostavljamo da znamo da je gospođa Šoša bila zbog toga i nehotice ozlojeđena; poneka zajedljiva primedba koja bi joj se omakla, a koje ćemo mi još registrovati, navodila je na taj zaključak; međutim možda je baš tom osobinom i postao Kastorp tako prikladan predmet za pedagoške raspre.

Piter Peperkorn je ležao teško bolestan — i nije nikakvo čudo što je pao u postelju odmah sutradan posle one večeri sa kartanjem i šampanjcem. Skoro svi učesnici u toj produženoj i zamornoj sedeljci osećali su se rđavo, ne izuzimajući ni Hansa Kastorpa, koji je dobio jaku glavobolju, ali koji nije dopustio da ta tegoba osujeti njegovu posetu obolelom jučerašnjem domaćinu. Preko Malajca, koga je sreo na prvom spratu, najavio je Peperkornu svoju posetu i dočekan je dobrodošlicom.

Stupio je u Holanđaninovu spavaću sobu sa dva kreveta, prošavši kroz jedan salon koji je tu sobu razdvajao od sobe gospođe Šoša. Primetio je da se ova soba odlikuje od prosečnoga tipa soba u Berghofu kako svojim prostranstvom tako i elegantnim nameštajem. Tu je bilo svilenih naslonjača i stolova sa izvijenim nogama; jedan mekani zastirač pokrivao je pod, a ni postelje nisu bile u stilu običnih higijenskih mrtvačkih postelja, nego su bile upravo raskošne: od politiranog trešnjevog drveta, sa mesinganim okovom, a imale su jedno malo zajedničko »nebo«, bez zavesa, — bio je to upravo jedan mali baldahin koji ih je sjedinjavao u vidu zaklona.

Peperkorn je ležao u jednoj od tih postelja. Knjige, novine i pisma prekrivali su njegov jorgan od crvene svile, a on je, sa nataknutim cvikerom, čitao Telegraf. Pribor za kafu stajao je pored njega na jednoj stolici, kao i jedna upola ispražnjena boca crnoga vina — bilo je to ono bezazleno, resko vino od jučerašnje večeri — a na noćnom stočiću su bile bočice sa lekovima. Na diskretno čuđenje Hansa Kastorpa, Holanđanin nije imao na sebi belu košulju nego vunenu, i to sa rukavima, zakopčanim na zglavkovima ruku, i bez ogrlice, bolje reći sa okruglim izrezom. Ona se glatko pripijala uz široka ramena i snažne grudi staroga čoveka. Veličanstvenost njegove glave isticala se još više na jastuku, lišena svega buržoaskog baš tom odećom koja je davala njegovoj pojavi delimice neko prostonarodno-radničko obeležje, a delimice onaj otisak koji je svojstven poprsjima namenjenim da ovekoveče neki lik.

»Apsolutno, mladi čoveče«, reče on, dohvatajući prečagu svoga cvikera i skidajući ga. »Molim, — ni u kom slučaju. Naprotiv.« I Hans Kastorp sede pored njega, skrivajući svoju udivljenost punu saučešća — a možda se čak i istinsko divljenje krilo u tome osećanju na koje ga je nagonila njegova pravičnost — skrivajući je iza živog ljubaznog ćeretanja, kome je Peperkorn sekundirao veličanstvenim nepovezanostima i najubedljivijom gestikulacijom. On nije izgledao dobro, bio je žut i davao utisak vrlo bolesnog, iznurenog čoveka. Pred zoru je imao jak napad groznice, a zamorenost koja je posle nje došla, udružila se sa mamurlukom od pijanke.

»Mi smo juče grdno — «, reče on. »Ne, dopustite, — Zagrdismo! Vi ste još — dobro, nije važno — Ali u mojim godinama i sa mojim ugroženim — Dete moje«, obrati se on sa nežnom ali odlučnom strogošću gospođi Šoša, koja je baš ulazila u salon, » — sve je u redu, ali vam ponavljam da je trebalo bolje paziti i da ste me morali sprečiti — « Dok je izgovarao ove reči, u njegovim grimasama i u njegovom glasu kao da se počela ispoljavati kraljevska srdžba. Ali je trebalo samo predstaviti sebi kakva bi bura izbila da je neko hteo ozbiljno da ga spreči u piću, pa da se odmeri sva nepravednost i nerazumnost njegovog prekora. Ali

takve nedoslednosti čine bez sumnje jedan deo veličine. Njegova saputnica ne obrati na to pažnju, pozdravljajući Hansa Kastorpa, koji beše ustao, — uostalom, ne pružajući mu ruku. Samo ga je osmehom i pokretom glave pozivala »neka samo sedi« i »neka se samo ne da ometati«, u svom tête à tête sa Mener Peperkornom... Pronalazila je da se zaposli u sobi, čas ovim čas onim, naređivala sobaru da ukloni pribor za kafu, iščezavala za trenutak, a zatim se opet vraćala gazeći vrhovima prstiju da bi, onako stojeći, učestvovala u razgovoru ili — ako treba da reprodukujemo neodređeni utisak Hansa Kastorpa — da bi malo kontrolisala. Jasna stvar, ona je mogla da se vrati u Berghof u pratnji jedne ličnosti velikog formata, ali kada je onaj koji je tako dugo na nju čekao, počeo da ukazuje toj ličnosti dužno poštovanje, kao čovek čoveku, pokazala je ona nemir, pa čak i jetkost svojim »neka samo sedi« i »neka se samo ne da ometati«. Hans Kastorp se na sve to smeškao, naginjući se preko kolena da bi sakrio osmeh, a u isto vreme je goreo od unutarnje radosti.

Dobio je čašu vina, koju mu je nalio Peperkorn iz boce sa noćnog stola. Pod uslovima kao što su ovi danas, mislio je Holanđanin, najbolje je stvar nastaviti onim čime se noć pre toga prestalo, a ovo vino tako rezi da zamenjuje sodu. Kucnuo se sa Hansom Kastorpom, a ovaj je, pijući, posmatrao kako njegova kapetanska ruka — poprskana pegama i zašiljenih nokata, stegnuta u zglobu kopčama vunene košulje — prinosi čašu; kako široke, rascepljene usne prihvataju njenu ivicu, i kako vino teče niz grkljan, koji se penje i spušta, i koji podseća na grkljan radnika ili kipa. Zatim su razgovarali i o medikamentu na noćnom stočiću, o tom zagasitom soku od koga je Peperkorn, na opomenu gospođe Šoša i iz njene ruke, uzeo jednu punu kašiku. Bio je to neki antipiretikum, uglavnom kinin. Peperkorn dade svome gostu da i on malo okusi, da bi osetio njegov jako karakterističan, gorak i oštar ukus, a potom izreče više pohvala kininu, koji ne samo da ubija klice i ne samo da utiče lekovito na toplotne centre, nego mora biti cenjen i kao tonikum, jer smanjuje opticaj belančevine i utiče povoljno na ishranu; ukratko da je pravi okrepljujući napitak, pravo sredstvo za jačanje, osvežavanje i oživljavanje
— a sem toga i opojno sredstvo; čovek može lako da se »nakiti«, reče on, šaleći se kao i juče na veličanstven način prstima i glavom, pri čemu je i ovog puta bio sličan paganskom žrecu koji igra pred žrtvenikom.

Da, divna je to stvar, ta kora protiv groznice! — nema uostalom ni punih trista godina kako je farmakologija našeg dela zemlje saznala za taj lek, a ni jedan jedini vek kako je hemija otkrila alkaloid, na kome u stvari i počivaju njegova preimućstva, to jest kinin, — otkrila ga i do izvesnog stepena i analizirala, jer ona još ne može tvrditi da je rasvetlila sastav ovog medikamenta i da je u stanju da ga proizvede veštačkim putem. Uostalom, naša nauka o lekarijama dobro čini što se ne razmeće svojim znanjem, jer joj se, sa još mnogim drugim stvarima, dešava isto što i sa kininom: ona zna ovo i ono o dinamičnosti i dejstvu raznih materija, ali nju dosta često dovodi u zabunu pitanje na šta se svodi to dejstvo ako se podrobnije osmotri. Mlad čovek koji bi želeo da uđe malo više u nauku o toksinima ne bi mogao ni od koga da dobije objašnjenja o elementarnim svojstvima koja uslovljavaju dejstvo otrovnih materija. Postoje, na primer, zmijski otrovi, o kojima je poznato samo toliko da te životinjske materije prosto-naprosto spadaju u red belančevinastih jedinjenja i da se sastoje iz raznih belančevinastih tela, koja samo u tome određenom — upravo sasvim neodređenom — spoju vrše svoje grozno dejstvo. Dospevši u krvnu cirkulaciju, ona proizvode dejstva kojima se možemo samo čuditi, pošto nismo navikli da belančevine smatramo za otrove. Međutim, sa svetom materija, reče Peperkorn, podignuvši sa jastuka svoju glavu sa bledim očima, išaranu arabeskama čeonih bora, kao i poznati kolut i koplja svojih prstiju — sa materijama stoji ovako: sve one kriju u sebi jednovremeno život i smrt, sve su u isto vreme

lek i otrov, a nauka o lekarijama i toksikologija su jedna te ista stvar, jer se od otrova ozdravlja, a ono što inače važi za nosioca života ubija pod datim okolnostima jednim jedinim grčevitim udarom i u roku od jedne sekunde.

On je govorio veoma ubedljivo i neobično povezano o lekovima i otrovima, a Hans Kastorp ga je slušao ukoso iskrenute glave, kojom mu je povlađivao, manje zauzet sadržinom izlaganja, koja su, izgleda, ležala Peperkornu na srcu, a više onim diskretnim proučavanjem dejstva Peperkornove ličnosti koje je na kraju krajeva bilo isto toliko neobjašnjivo kao i dejstvo zmijskih otrova. Dinamika je sve u svetu materija, reče Peperkorn, a ostalo je potpuno uslovljeno. I sam kinin je jedan takav lekovit otrov, moćniji od svih drugih. Četiri grama su dovoljna da čovek ogluvi, da izgubi svest i ravnotežu, da dobije kratak dah; oni prouzrokuju poremećaje vida kao i atropin, opijaju kao alkohol; radnici u fabrikama kinina imaju očna zapaljenja i naduvene usnice, a pate i od plikova na koži. I on poče da priča o sinčoni, kininovom drvetu, o kordiljerskim prašumama, gde je postojbina toga drveta, na tri hiljade metara nadmorske visine, odakle je njegova kora tako pozno dospela u Španiju pod imenom »jezuitskog praška«, — kora koja je južnoameričkim urođenicima bila davno poznata po svojoj snazi. Opisivao je ogromne plantaže sinčone, koje su vlasništvo holandske vlade na Javi, a sa kojih se svake godine prevozi brodovima u Amsterdam i London više miliona funti crvenkastih cimetu sličnih cevčica ove kore... Kore uopšte, tkiva kore raznog drveća od epiderme do kambijuma, imale su — govorio je Peperkorn — gotovo uvek u sebi izvanredno dinamična preimućstva, u dobrom i rđavom smislu. Narodi obojenih rasa daleko su ispred nas što se tiče poznavanja droga. Na nekim ostrvima istočno od Nove Gvineje mladi ljudi pripravljaju sebi jedan ljubavni napitak, upotrebljavajući koru izvesnog drveta, koje je svakako otrovno, kao i Antiaris toxicaria sa Jave, koje, slično drvetu zvanom mancanila, svojim isparenjem truje vazduh oko sebe i može smrtonosno da ošamuti ljude i životinje. Oni stucaju koru ovog drveta u prah, koji pomešaju sa kriščicama kokosovog oraha, pa tu mešavinu uviju u lišće i peku. Sokom od te mešavine prskaju po licu nepristupačnu lepoticu kojoj se udvaraju, i to dok ona spava, i ona se odmah zaljubi u onoga koji ju je poškropio. Ponekad ima takvu čarobnu moć i kora izvesnog korenja, kao što je to slučaj sa jednom biljkom-puzavicom Malajskog arhipelaga, koja se zove Strichnos tieuté, iz koje urođenici, dodajući joj zmijski otrov, spravljaju upas-radžu, jednu drogu, koja čim uđe u krv, na primer pogotkom strele, najvećom brzinom dovodi do smrti, mada mladom Hansu Kastorpu niko ne bi znao reći kako se to u stvari događa. Jasno je samo toliko da je upas u pogledu dinamičnosti blizak strihninu... Potpuno uspravljen u postelji, prinoseći ovda-onda lako uzdrhtalom kapetanskom rukom čašu s vinom svojim rascepljenim usnicama, da bi povukao velike, žedne gutljaje — pričao je Peperkorn o drvetu »vranino oko« koje raste na obalama Koromandela, iz čijih se narandžasto-žutih bobica, »vraninih očiju«, dobiva najdinamičniji alkaloid koji se zove strihnin. Uzdignuvši visoko čeone arabeske, pričao je do šapata spuštenim glasom o pepeljastom granju, upadljivo sjajnom lišću i žutozelenim cvetovima ovog drveta, tako da je mladome Hansu Kastorpu stajala pred očima tužna a u isto vreme histerično-šarolika slika nekog drveta, i da se, sve u svemu, osećao nekako neprijatno.

Sad se umešala i gospođa Šoša sa napomenom da razgovor zamara Peperkorna, da bi mogao od njega ponovo dobiti groznicu i, ma koliko da inače nerado prekida sastanke, mora zamoliti Hansa Kastorpa da za danas bude dosta. On se s tim, razume se, saglasio, ali je i narednih meseca, posle ovakvih napada kvartalne groznice, često sedeo pored postelje kraljevskog čoveka, dok bi gospođa Šoša blago nadziravala razgovor ili uzimala učešća u njemu ponekom reči, ulazeći i izlazeći. Čak i onih dana kad Peperkorn nije imao groznicu,

Kastorp je mnogi čas provodio s njim i s njegovom biserom ukrašenom saputnicom. Jer kad god Holanđanin nije bio vezan za postelju, on je retko propuštao da okupi oko sebe posle večere jedan uvek drugačije sastavljen izbor berghofskih gostiju, pozivajući ih na kocku, vino i razna druga okrepljujuća pića, bilo to u salonu za razgovor, kao prvi put, bilo u restoranu, pri čemu je Hans Kastorp po navici sedao između nehatne dame i veličanstvenog čoveka. Čak i napolju su se kretali u društvu, pravili zajedničke šetnje, u kojima su uzimali učešća i gospoda Ferge i Vezal, a uskoro i Setembrini i Nafta, ti idejni protivnici, sa kojima se susret nije mogao mimoići. Hans Kastorp se smatrao upravo srećnim što ih je mogao upoznati sa Peperkornom, pa najzad i sa Klavdijom Šoša, ne vodeći nimalo računa o tome da li su ovo poznanstvo i ova veza bili disputantima dobrodošli ili ne, uveren u sebi da je njima potreban pedagoški objekt i da će radije prihvatiti i nepoželjne slušaoce nego se odreći želje da pred njim izlažu razlike u svojim gledištima.

Odista, on se nije varao u tome da će se članovi njegovog šarenog prijateljskog kruga bar na to svići da se ne mogu jedan na drugog priviknuti: bilo je, razume se, među njima dosta zategnutosti, tuđenja, čak i pritajenog neprijateljstva, te se mi i sami čudimo kako je našem beznačajnom junaku pošlo za rukom da ih oko sebe drži na okupu. Mi to objašnjavamo sebi izvesnom prevejanom i veselom blagonaklonošću njegove prirode, prema kojoj je »sve vredno čuti«, i koja bi se mogla nazvati čak i težnjom za zbližavanjem ljudi, u tom smislu što je tom osobinom ne samo najraznorodnija lica i ličnosti vezivao za sebe, nego do izvesne mere čak i njih same međusobno.

Čudno isprepleteni uzajamni odnosi! Mi smo u iskušenju da za jedan časak osvetlimo njihove zamršene konce, onako kako ih je sam Hans Kastorp na ovim šetnjama sagledao svojim lukavim, blagonaklonim okom. Tu je bio bedni Vezal, u kome je tinjala želja za gospođom Šoša, i koji se nisko ulagivao Peperkornu i Hansu Kastorpu, jednome zbog toga što je vladao sadašnjicom, a drugom zbog prošlosti. Sa svoje strane, tu je bila i Klavdija Šoša, bolesnica i putnica ljupka i meka hoda, ta Peperkornova robinjica, i to robinjica iz ubeđenja, iako pomalo uznemirena i u sebi jetka što viteza jedne daleke pokladne noći vidi u tako prisnim odnosima sa njenim gospodarom. Nije li ta ljutnja podsećala po nečem na onu drugu koja se ispoljavala u njenim odnosima prema gospodinu Setembriniju? Prema ovom leporekom čoveku i humanisti koga nije mogla da podnosi i koga je nazivala oholim i nečovečnim. Prema prijatelju i vaspitaču mladog Hansa Kastorpa, koga bi tako rado pozvala na odgovornost i zapitala kakve su ono bile reči što ih je u svom mediteranskom idiomu, koji je ona isto tako slabo razumevala kao i on njen, ali prema kome se odnosila sa manje potcenjivanja, — kakve su ono bile reči što ih je dobacivao pristojnom mladom Nemcu, ovom lepom malom buržuju, kad je bio naumio da joj se približi? Hans Kastorp je bio zaljubljen, kako se kaže, »preko ušiju«, ali ne u pozitivnom smislu te reči, nego onako kao što se voli kad je ljubav zabranjena i nerazumna, i kad se na njen račun ne mogu pevati spokojne pesmice ravnice — dakle opako zaljubljen i prema tome zavisan, potčinjen, kao stvorenje koje pati i služi. Pa ipak, on je bio čovek koji je i u tom robovanju umeo da sačuva dovoljno dovitljivosti da bi bio načisto s tim kakvu vrednost može da ima — i da zadrži! — njegova odanost u očima ove bolesnice meka hoda i očaravajućih tatarskih proreza: vrednost na koju je ona — kao što je sam u svojoj paćeničkoj potčinjenosti dodavao — mogla biti upozorena ponašanjem gospodina Setembrinija prema njoj, ponašanjem koje je isuviše otvoreno potvrđivalo njeno podozrenje, i koje je bilo toliko hladno koliko humanistička učtivost može to da dopusti. Ono što je bilo loše, a što je u očima Hansa Kastorpa pre izgledalo korisno, to je bila okolnost što ona nije našla pravog obeštećenja ni u svojim odnosima prema Leu Nafti, od kojih je ona mnogo očekivala. Kod njega nije doduše naišla

na ono načelno odricanje, koje je njenom biću suprotstavljao gospodin Setembrini, a i uslovi za konverzaciju su bili povoljniji: oni su se na mahove zabavljali izdvojeno, Klavdija i oštri mali Nafta, razgovarali o knjigama i o problemima političke filozofije, pretresajući ih saglasno u radikalnom duhu; a i Hans Kastorp je uzeo u tim razgovorima iskrenog učešća. Međutim, što se tiče predusretljivosti, ona je mogla osetiti izvesnu aristokratsku uzdržljivost kod ovog skorojevića, obazrivog kao i svi skorojevići. Njegov španski terorizam slabo se u osnovi slagao sa skitničkom i nehatnom »humanošću« gospođe Šoša. Svemu tome je sledila, kao poslednja i najsuptilnija nijansa, neka ležerna, teško uočljiva pakost, koju je ona svojim ženskim njuhom morala osetiti od strane Setembrinija i Nafte (isto onako kao što ju je osetio i njen kavaljer iz bele nedelje), a ta je pakost imala svoj koren u odnosu ova dva čoveka prema njemu, Hansu Kastorpu: to je bilo neraspoloženje vaspitača prema ženi kao prema elementu koji remeti i odvraća pažnju, — ono potajno, prvobitno neprijateljstvo koje ih je sad udruživalo, jer se u njemu gubila njihova teška pedagoška razmirica.

Nije li se nešto od ovog neprijateljstva odražavalo i u držanju dvojice dijalektičara prema Piteru Peperkornu? Hans Kastorp je mislio da to primećuje, možda i zato što je na neki pakostan način to i očekivao, i što je u osnovi živo želeo da sastavi ovu kraljevsku ličnost koja se tako teško izražava sa dvojicom svojih »vladinih savetnika« — kako ih je ponekad u šali nazivao — pa da proučava dejstvo ovog suočenja. Mener na otvorenom mestu nije delovao onako veličanstveno kao u zatvorenom prostoru. Mekani filcani šešir koji je on namicao duboko na čelo i koji je pokrivao bele pramenove njegove kose i snažne arabeske njegova čela, umanjivao je njegove crte, nekako ih smežuravao, oduzimajući čak i njegovom malo rumenom nosu veličanstveno dostojanstvo. Sem toga, njemu je lepše stajalo kad stoji nego kad ide, pošto je imao običaj da pri svakom svom kratkom koraku čitavo svoje teško telo, pa čak i glavu, nagne na onu stranu kojom bi zakoraknuo, a to je pre ostavljalo utisak nečeg dobroćudnog, staračkog, nego nečeg kraljevskog. Uz to, nije išao ispravljen u svoj svojoj veličini, nego bi se nešto opustio. Pa ipak, on je i tada za čitavu glavu nadmašivao gospodina Lodovika, a pogotovu malog Naftu, premda to nije bila jedina stvar zbog koje je njegovo prisustvo vrlo teško, baš vrlo teško, kako je to pretpostavljao u svojoj uobrazilji Hans Kastorp, pritiskivalo egzistenciju obojice političara.

To je bio pritisak, to je bilo neko smanjivanje, nešto što je išlo na uštrb pri upoređivanju — i to je mogao primetiti svaki lukaviji posmatrač, ali su to bez sumnje primećivali i sami učesnici, kako oni preterano razgovetni žgoljavci tako i onaj grandiozni mucavac. Peperkorn se prema Nafti i Setembriniju ophodio vanredno učtivo i pažljivo, sa izvesnim poštovanjem, koje bi Hans Kastorp nazvao ironičnim, da ga u tome nije sprečavalo vrlo jasno osećanje da se taj pojam ne slaže sa velikim formatom. Kraljevi ne znaju ni za kakvu ironiju, pa čak ni za onu koja je neposredno i klasično sredstvo rečitosti, a kamoli za ironiju u nekom komplikovanijem smislu. Otuda bi se ono što je bilo karakteristično za Holanđaninovo ponašanje prema Hansovim prijateljima pre moglo nazvati nekim u isto vreme finim i veličanstvenim ruganjem koje je bilo prikriveno malo preteranom ozbiljnošću ili se sasvim otvoreno ispoljavalo. »Da — da — da —!« rekao bi on, na primer, i zapretio prstom u njhovom pravcu, okrećući od njih glavu sa šaljivim osmehom na rascepljenim usnama. »To je — to su —, gospođe i gospodo — cerebrum, cerebralno, razumete li! Ne — ne, savršeno, izvanredno, to je, u tome se ipak manifestuje — « Oni su se svetili na taj način što bi izmenjali poglede, koji su se posle susreta očajno upravljali prema nebu. Hteli su i Hansa Kastorpa u to da uvuku, ali je on to odbio.

Dešavalo se da je gospodin Setembrini pozivao neposredno na odgovornost svoga učenika i na taj način odavao svoje pedagoško nespokojstvo.

»Ali, za ime boga, inženjeru, pa to je jedan glup star čovek! Šta nalazite na njemu? Može li vam on koristiti? Meni staje pamet! Bilo bi sve jasno, iako ne bi bilo pohvalno, kad biste ga prosto trpeli, kad biste preko njega tražili samo društvo njegove sadašnje ljubaznice. Ali je nemoguće ne uvideti da je vama više stalo do njega nego do nje. Preklinjem vas, pomozite mi da shvatim...«

Hans Kastorp se smejao. »Apsolutno!« reče on. »Savršeno! Dopustite mi — Dobro!« — pa bi čak pokušavao da podražava i Peperkornove pokrete. »Da, da«, smejao se on dalje, »vi nalazite da je to glupo, gospodine Setembrini, a u svakom slučaju je nejasno, što je u vašim očima daleko gore nego glupo. Ah, glupost! Ima toliko raznih gluposti, a razboritost je jedna od najgorih... Gle, čini mi se da sam rekao nešto mudro, da sam stvorio izreku. Kako vam se sviđa?«

»Vrlo dobro. Ja s nestrpljenjem očekujem prvu zbirku vaših aforizama. Možda još nije dockan da vas zamolim da povedete u njoj računa o izvesnim našim razmatranjima koja su se odnosila na antisocijalnu prirodu paradoksa.«

»Učiniću vam po volji, gospodine Setembrini. Apsolutno ću vas poslušati. Ne, ja s ovim mojim aforizmom ne jurim za paradoksima. Meni je stalo bilo samo do toga da pokažem koliko je teško odrediti šta je »glupo« a šta je »razborito«. Teško, zar ne?

To je teško odvojiti, to se meša jedno s drugim... Znam da vi mrzite mistični guazzabuglio i da ste za vrednost, za sud, za sud od vrednosti, i tu vam potpuno dajem za pravo. Ali to razlikovanje »gluposti« i »razboritosti«, to vam je ponekad prava misterija, pa ipak mora čoveku biti dopušteno da se bavi misterijama pod pretpostavkom da se rukovodi časnom željom da po mogućnosti prodre u njih. Postaviću vam jedno pitanje. Pitam vas: možete li poricati da nas on sve drži u džepu? Ja se izražavam grubo, pa ipak, koliko vidim, vi to ne možete poreći. On nas drži u džepu i odnekud mu pripada pravo da nam se smeje. Odakle mu to pravo? Kako je do njega došao? Dokle ono ide? Svakako da mu ne dolazi od neke njegove razboritosti. Slažem se da o razboritosti jedva može biti i reči. Tu je pre reč o čoveku koji je konfuzan i senzibilan, senzibilnost je upravo njegova kićanka — oprostite mi za ovaj način izražavanja! Opet kažem: ne trpa nas on u svoj džep zbog svoje razboritosti, zbog nekih duhovnih preimućstava — vi biste protiv toga protestovali, i, zaista, to ne dolazi u obzir. Ali to ne dolazi ni od fizičkih osobina! Nisu tome razlog njegova kapetanska pleća ni njegova brutalna snaga, ni to što bi svakoga od nas mogao da smrvi svojom pesnicom — on uopšte i ne misli da bi to bilo u njegovoj moći, a kad bi neki put na to i pomislio, onda bi dovoljno bilo nekoliko civilizovanih reči pa da bude stišan... Nisu dakle posredi ni fizički razlozi. Pa ipak, bez svake sumnje i fizička snaga igra pri tome neku ulogu — ne u brutalnom smislu, nego u jednom drugom, mističnom smislu — pošto stvar postaje mistična čim telo igra neku ulogu —; a telesno prelazi u mistično, i obrnuto, i njih je nemoguće razlikovati, i glupost i razboritost se ne mogu razlikovati, ali je dejstvo tu, dinamičnost, i mi smo stvarno strpani u džep. Međutim, nama stoji na raspoloženju samo jedna reč da to izrazimo, a ona glasi: ličnost. Tom reči se i inače služimo, jer svi smo mi ličnosti — moralne, pravne i kakve sve ne još ličnosti. Ali se ovde ne misli na to, nego na misteriju koja je iznad razboritosti i gluposti, i o kojoj se mora voditi računa, — jednim delom zato da bi se u nju po mogućnosti prodrlo, a delimice — ako to nije moguće — da na taj način okrepimo dušu. I ako ste za pozitivne vrednosti, onda je najzad i ličnost jedna pozitivna vrednost, — pozitivnija od gluposti i razboritosti, pozitivna u najvišem stepenu, apsolutno pozitivna, kao i život; ukratko: jedna životna vrednost stvorena da se njom svojski pozabavimo. To je, eto, ono što sam smislio da treba da vam odgovorim na ono što ste rekli o gluposti.«

U poslednje vreme, Hans Kastorp se nije virše zbunjivao ni zaplitao pri ovakvim ekspektoracijama niti je zapinjao u govoru. On je izgovorio svoju repliku dokraja, spustio glas i stavio tačku, a zatim otišao svojim putem kao pravi čovek, iako bi još i dalje crveneo i bio pomalo u strahu zbog kritičnog ćutanja koje bi sledilo njegovim rečima, kako bi dobio vremena da se stidi. Gospodin Setembrini je pustio da to ćutanje malo potraje, a onda reče:

»Vi poričete da jurite za paradoksima. Međutim, vi dobro znate da vas ja isto tako nerado gledam i u lovu na misterije. Stvarajući od ličnosti tajnu, vi se izlažete opasnosti da padnete u idolatriju. Vi obožavate jednu masku. Vi vidite mistiku onde gde je reč o mistifikaciji, o jednom od onih lažnih praznih oblika kojima demon tela i fizionomije voli ponekad da nas draži. Vi se nikad niste kretali u krugovima glumaca? Vi ne poznajete one glumačke glave u kojima se sjedinjuju crte Julija Cezara, Betovena i Getea, a čiji se srećni posednici, čim otvore usta, pokažu kao najbedniji šmokljani pod suncem?«

»Dobro, neka je to igra prirode«, reče Hans Kastorp. »Pa ipak, to nije samo igra prirode, nije samo šegačenje. Jer pošto su ti ljudi već glumci, oni moraju imati i talenta, a talent je iznad gluposti i razboritosti, on je sam po sebi jedna životna vrednost. Govorite vi šta hoćete, ali i Mener Peperkorn ima talenta, i njime nas on trpa u džep. Stavite u jedan ugao sobe gospodina Naftu i pustite ga da održi jedno bogzna kako interesantno predavanje o Grguru Velikom i o božjoj državi, — a neka u drugom uglu stoji Peperkorn sa svojim neobičnim ustima i svojim izvijenim čeonim borama i neka ništa drugo ne kaže nego samo: Apsolutno! Dopustite mi — Svršeno! — pa ćete videti da će se svi ljudi sakupiti oko Peperkorna, a Nafta će ostati potpuno sam sa svojom razboritošću i svojom božjom državom, iako se on tako jasno izražava da čoveku svaka reč prodire do srži u kostima, kako Berens ima običaj da kaže...«

»Vi obožavate uspeh i treba da se stidite toga!« opomenu ga gospodin Setembrini. »Mundus vult decipi. Ja ne tražim da se ljudi skupljaju oko gospodina Nafte. On je opak smutljivac. Ali ja sam sklon da stanem na njegovu stranu pred zamišljenom scenom koju vi opisujete sa odobravanjem koje je za osudu. Samo vi prezirite jasnoću, preciznost i logičnost, razgovetnu ljudsku reč! Prezirite je u čast nekakvog opsenarskog nagoveštavanja i osećajnog šarlatanstva — pa vas je odneo vrag...«

»Ali ja vas uveravam da on ume sasvim povezano da govori kad se zagreje«, reče Hans Kastorp. »Jednom prilikom mi je pričao o dinamičnim drogama i azijskom otrovnom drveću tako zanimljivo da je to bilo skoro jezivo — ono što je zanimljivo gotovo uvek je pomalo jezivo — a nije međutim bilo zanimljivo samo po sebi koliko u vezi sa dejstvom njegove ličnosti: ona je njegovo pričanje činila u isto vreme jezivim i zanimljivim...«

»Naravno, vaša slabost prema Aziji je poznata. Ja zaista ne mogu da vam pričam takva čuda«, odgovori gospodin Setembrini s tolikom ogorčenošću da je Hans Kastorp brže-bolje izjavio da preimućstva njegovih pouka i razgovora koje je imao s njim leže na sasvim drugoj strani, što se samo po sebi razume, i da nikome ne pada ni na pamet da pravi poređenja koja bi činila nepravdu obema stranama. Ali je Italijan prečuo tu učtivost i prešao prezrivo preko nje. On produži:

»U svakom slučaju, vi, inženjeru, morate dopustiti da se čovek divi vašoj objektivnosti i spokojstvu vašeg duha. Morate priznati da ona prelazi već u groteskno. Jer prema onome kako stvari stoje... Ovaj smetenjak vam je oteo vašu Beatriču... Ja nazivam stvari njihovim imenom... A vi? To je besprimerno.«

»To su razlike u temperamentu, gospodine Setembrini. Razlike u pogledu vatrenosti i viteštva krvi. Naravno, kao čovek Juga, vi biste pribegli otrovu ili bodežu, ili biste u svakom slučaju celoj avanturi dali strastan, društveni karakter, ukratko, vi biste se ponašali kao petao.

To bi zacelo bilo vrlo muževno, vrlo muževno i galantno. Sa mnom je međutim nešto drugo. Ja nisam muževan u tom smislu da u čoveku vidim samo mužjaka-suparnika — ja to možda uopšte nisam, ali izvesno nisam na taj način koji i nehotice nazivam »društvenim«, a ne znam zašto. Ja se pitam u svom srcu da li imam šta da mu prebacim. Da li mi je on svesno išta nažao učinio? Uvrede moraju biti učinjene namerno, inače nisu uvrede. A ako je reč o tome da je neko nekome »nažao učinio«, morao bih se na nju ljutiti, a na to opet nemam nikakva prava, — nikakva uopšte, a naročito ga nemam u pogledu Peperkorna. Jer on je, pre svega, ličnost, što već samo za sebe predstavlja nešto za žene, a drugo, on nije nikakav civil kao ja, nego neka vrsta vojnika, onako kao i moj jadni rođak, a to znači da on ima jedan point d'honneur, jednu kićanku časti, a to je osećanje, život... Ja tu brbljam gluposti, ali ja ću radije malo i da trabunjam i da makar i polovično kažem nešto značajnije, nego da uvek dajem od sebe samo besprekorne konvencionalnosti, — a to je možda takođe neka vojnička crta u mom karakteru, ako smem tako da kažem...«

»Samo kažite«, odobravao je gospodin Setembrini. »To bi bezuslovno bila crta koju bi trebalo pohvaliti. Hrabrost saznanja i izraza, to je književnost, to je humanost ...«

I tako su se, u situaciji kakva je nastala, rastali dosta prijateljski, pošto je gospodin Setembrini dao razgovoru pomirljiv završetak, za šta je imao i dobrih razloga. Njegova pozicija nije bila ni u kom slučaju baš tako pouzdana i ne bi bilo s njegove strane mudro kad bi sa strogošću suviše daleko terao. Razgovor koji se ticao ljubomore bio je za njega pomalo klizav teren. Po jednoj određenoj tački, on bi morao odgovoriti da, s obzirom na njegovu pedagošku žicu, ni njegov odnos prema muževnosti nije čisto društvene i petlovske prirode, zbog čega suvereni Peperkorn i remeti njegove krugove onako kako su to činili Nafta i gospođa Šoša; a na kraju, on se nije smeo ni nadati da bi svoga učenika mogao odvratiti da se izlaže dejstvu ličnosti i njenoj nadmoćnosti, čemu se ni on sam, kao ni njegov partner u cerebralnim stvarima, nije mogao da otme.

Najbolje su oni prolazili onda kad bi za vreme njihovih diskusija ćarlijali zefiri duha, te bi se pažnja šetača zaustavljala na njihovim debatama koje su bile u isto vreme elegantne i strasne, akademske, a pri tom vođene u takvom tonu kao da je reč o gorućim dnevnim i životnim pitanjima. U tim debatama oni su gotovo sami delili megdan, a za vreme njihovoga trajanja prisutni »format« bio bi u neku ruku neutralizovan, pošto ih je mogao pratiti samo čuđenjem, koje se ogledalo u nabiranju njegova čela i u nejasnim, podrugljivim, nedovršenim upadicama. Ali, čak i pod tim okolnostima, on je vršio svoj pritisak i bacao senku na diskusiju, tako da je izgledalo da ona gubi od svoje briljantnosti; oduzimao joj je na neki način njenu suštinu. Svako je osećao da format unosi u nju nešto suprotno, čega nije bio svestan, ili čega je bio u bog bi ga znao kome stepenu svestan; to, međutim, ni jednoj od dveju strana nije bilo od koristi, i zbog toga je čitava prepirka gubila od svoje važnosti, štaviše — mi se ne ustežemo da to kažemo — dobijala pečat zaludnosti. Ili bi, u drugom slučaju, duhoviti okršaj na život i smrt potajno, na podzemni i neodređeni način, stalno vodio računa o formatu koji se motao pored njih i na tom magnetizmu se iscrpljivao. Drukčije se ne bi mogao okarakterisati ovaj misteriozni i za oba disputanta neprijatni tok stvari. Može se reći samo toliko da bi čovek mnogo otvorenije pristao uz jednu ili drugu stranu da nije bilo Pitera Peperkorna, stao bi, na primer, na stranu Lea Nafte koji je branio arhirevolucionarni karakter crkve protiv doktrinarnog mišljenja gospodina Setembrinija, koji je u toj istorijskoj sili gledao samo zaštitnicu mračnog konzervatizma i tvrdio da su sve snage prijateljski naklonjene životu i budućnosti, da su sve težnje usmerene ka revoluciji i obnovi vezane za principe koji potiču iz slavne epohe preporoda antičke kulture, za principe prosvećenosti, nauke i napretka, braneći uporno svoje uverenje sa divnim poletom reči i mimike. Na to se

Nafta osetio dovoljno jak da hladnim i odsečnim tonom pokaže — a pokazao je to gotovo do očigledne nepobitnosti — da je crkva, to oličenje principa religioznog asketizma, u suštini daleko od toga da bude pristalica i potpora onoga što hoće da opstane, dakle svetovne kulture, pravnih državnih formi, i da je, naprotiv, odvajkada ispisivala na svojoj zastavi najradikalniji, najpuniji prevrat; da je prosto sve ono što je uobražavalo da vredi da opstane i što su klonuli duhovi, kukavice, konzervativci i građani pokušavali da očuvaju: da su država i porodica, svetovna umetnost i nauka oduvek bili u svesnoj ili nesvesnoj opoziciji prema religioznoj ideji, prema crkvi, čija je urođena tendencija i nepromenljivi cilj: ukidanje svih postojećih svetovnih poredaka i preuređenje društva prema uzoru idealne, komunističke božje države.

Posle toga je imao reč gospodin Setembrini i on je, bogami, znao da je iskoristi. Jedno takvo brkanje luciferske revolucionarne misli sa opštom pobunom svih rđavih nagona — govorio je on — dostojno je sažaljenja. Novatorski duh crkve sastojao se vekovima u tome što je ona progonila životvorne ideje, što ih je davila i gušila u dimu svojih lomača, a sad preko svojih emisara objavljuje da je za revoluciju, sa obrazloženjem da je njen cilj da slobodu, civilizaciju i demokratiju zameni diktaturom rulje i varvarstva. Eh, to je odista jeziv primer protivrečne doslednosti, dosledne protivrečnosti...

Njegov protivnik, uzvrati Nafta, ne propušta da padne u istu takvu protivrečnost i doslednost. Iako sebe, prema sopstvenoj oceni, smatra demokratom, on ne pokazuje baš mnogo simpatije za narod i jednakost, te bi se pre moglo reći da ispoljava kažnjivu aristokratsku naduvenost, nazivajući ruljom svetski proletarijat, pozvan da zavede privremenu diktaturu. Ali, stvarno, on se očevidno kao pravi demokrata ponaša prema crkvi, koja svakako predstavlja — to treba sa gordošću priznati — najotmeniju snagu ljudske istorije — otmenu u poslednjem, najvišem smislu, u smislu duha. Jer asketski duh — ako je dopušteno upotrebiti takve pleonazme — duh negacije i uništenja sveta predstavlja suštu otmenost, aristokratski princip u čistom stanju; on ne može nikad biti popularan, i crkva je u osnovi u sva vremena bila nepopularna. Nešto malo literarnog nastojanja da se uđe u kulturu srednjeg veka otvorilo bi gospodinu Setembriniju oči pred tom činjenicom, pred grubom antipatijom, sa kojom je narod — i to narod u najširem značenju te reči — istupio prema biću crkve, na primer prema izvesnim tipovima monaškog reda, koji su — kako je to zamislila narodna pesnička mašta — asketskoj misli suprotstavili, već na skroz luterovski način, vino, ženu i pesmu. Svi nagoni svetovnog herojstva, sav ratnički duh kao i dvorsko pesništvo bili su više ili manje u otvorenom sukobu sa religioznom idejom, a samim tim i sa hijerarhijom. Jer je sve to zajedno bilo »svet« i rulja u poređenju sa onim plemstvom duha koji je crkva predstavljala.

Gospodin Setembrini zahvali svome protivniku što mu je osvežio pamćenje. Upoređena sa grobnim aristokratizmom, kome pevaju ovde slavopojke, figura monaha Ilsana iz Ružičnjaka ima u sebi mnogo svežine, i mada on, govornik, nije prijatelj nemačkog reformatora na koga se odnosi aluzija, ipak će ga naći uvek ornog i spremnog da sve ono što leži u osnovi demokratskog individualizma njegovog učenja uzme u zaštitu protiv svakog duhovničkog i feudalnog prohteva za vlašću nad ličnošću.

»Eh, eh!« uzviknu najednom Nafta. Njegov sagovornik bi hteo da podmetne crkvi čak i nedostatak demokratizma i smisla za vrednost ljudske ličnosti? Zaboravlja se međutim da je kanonsko pravo humano odbacilo predrasude i da je, oslobođeno svih državnih i društvenih obzira, branilo pravnu sposobnost robova i ratnih zarobljenika za svedočenje i nasleđivanje, zahtevajući samo pripadnost crkvenoj zajednici i pravovernost, dok je rimsko pravo činilo

pravnu sposobnost zavisnom od posedovanja građanskog prava, a germansko pravo vezivalo tu sposobnost za nacionalnu pripadrost i za ličnu slobodu.

Ovo tvrđenje, primeti zajedljivo Setembrini, ne bi se moglo primiti bez napomene o onoj »kanonskoj dažbini« koja se pri svakom zaveštanju morala predvideti. Sem toga, on je govorio o »popovskoj demagogiji«, nazivajući je ljubaznošću bezuslovne pohlepe za vlašću koja stavlja u pokret donji svet ako bogovi, sasvim razumljivo, dignu od nekoga ruke, a u isto vreme je tvrdio da je crkvi očigledno više stalo do količine duša, nego do njihove kakvoće, što navodi na zaključak o potpunom nedostatku duševne otmenosti.

Crkvi — nedostaje otmenost? Nafta je skrenuo gospodinu Setembriniju pažnju na neumitni aristokratizam koji je kamen-temeljac ideje o naslednosti sramote, o prenošenju teške krivice na — demokratski rečeno — ipak nedužne potomke, kao što je, na primer, doživotna ljaga i obespravljenost vanbračne dece. Ali ga Italijan zamoli da o tome ne govori, prvo što se njegovo humano osećanje buni protiv toga, a drugo, što je već sit izvrdavanja, i što u apologetičkim smicalicama svoga protivnika prepoznaje onaj skroz bestidni i đavolski kult prema Ništavilu, kult koji zahteva da bude nazvan duhom i koji dopušta da se priznata nepopularnost asketskoga principa shvati kao nešto zakonito, sveto.

Na to je Nafta zamolio za dopuštenje da se sme glasno nasmejati. Govoriti o nihilizmu crkve! O nihilizmu najrealističnijeg vladavinskog sistema u svetskoj istoriji! Gospodin Setembrini nije dakle nikad osetio dah humane ironije sa kojom crkva — čineći stalno ustupke mesu — sakriva u mudroj popustljivosti poslednje konsekvence principa, ostavljajući duh da vlada kao uticaj koji reguliše odnose, a da pri tome ne istupa suviše strogo prema prirodi? To znači da nikad ništa nije čuo ni o suptilnom pojmu praštanja, pod koji spada čak i jedna od svetih tajni, naime brak, koji ne predstavlja nikakvo pozitivno dobro, kao druge tajne, nego je samo štit protiv greha, podaren jedino radi ograničenja čulne požude i neumerenosti, tako da se u njemu održava asketski princip, a da se pri tom ne mora sa nepolitičkom oštrinom istupati prema mesu?

Kako je mogao gospodin Setembrini, a da se ne brani protiv odvratnog pojma »politički«, protiv ovog gesta uobražene popustljivosti i mudrosti, koju duh — ono što se ovde naziva duhom — pripisuje sebi na račun svoje tobože prestupničke suprotnosti, koju treba politički tretirati, a kojoj uistini njegovo otrovno praštanje nije nimalo potrebno; kako je mogao da se ne brani protiv proklete dvojnosti u shvatanju sveta koja univerzumu daje satansko obeležje, to jest životu, a u isto vreme i njegovoj umišljenoj suprotnosti, duhu: jer ako je onaj prvi zao, onda i ovaj poslednji, kao čista negacija, mora biti zao! On je žestoko branio nevinost čulnih uživanja — pri čemu se Hans Kastorp i nehotice setio njegove male humanističke mansarde sa stajaćim pultom, slamnim stolicama i bocom za vodu — dok je Nafta, koji je tvrdio da ne može biti pohote bez krivice i da priroda mora imati nečistu savest pred duhom, crkvenu politiku i indulgenciju duha definisao kao ljubav, da bi opovrgao nihilizam asketskog principa (a Hans Kastorp je ocenio da reč »ljubav« nimalo ne priliči oštrom, mršavom malom Nafti).

I to je tako teklo — mi već znamo tu igru, a znao ju je i Hans Kastorp. Mi smo zajedno s njim jedan trenutak slušali taj razgovor da bismo posmatrali kako, na primer, jedna takva peripatetička prepirka izgleda u senci ličnosti koja ide naporedo uz govornike, i na koji je način ovo prisustvo ubijalo možda potajno polet ove debate: na taj način, što je neko tajno primoravanje da se vodi računa o tom prisustvu gasilo iskre koje su tamo-amo prštale i nametalo potrebu da se setimo onog osećanja umorne malaksalosti koja preovlada u nama kad se pokaže da je neki električni vod bez kontakta. Nije više bilo praskanja među suprotnostima, nikakva bleska munje, nikakve struje; ovo prisustvo, neutralisano duhom,

kako je duh uobražavao, neutralisalo je naprotiv sam duh. Hans Kastorp je to uočio sa čuđenjem i radoznalošću.

Revolucija i održavanje starog stanja! Pogledali su na Peperkorna i videli ga kako odmereno pored njih korača, ne izgledajući naročito veličanstven u stojećem stavu, sa onim svojim u stranu naherenim hodom i šeširom namaknutim na čelo; videli su njegove široke, nepravilno rascepljene usne i čuli ga gde govori — pokazujući pri tome šaljivo glavom na disputante: »Da — da — da! Cerebrum, cerebralno, razumete li? To je ono — Tu se pokazuje —« i gle, razgovor bi zapeo. Pokušalo se s drugim temama, pribeglo se jačim čarolijama, prešli su na aristokratski problem, na popularnost i otmenost. Ali iskre nisu više izbijale. Razgovor je, kao pod nekom hipnozom, dobio lično obeležje. Hans Kastorp je video Klavdijinog saputnika kako leži u postelji, ispod crvenog svilenog jorgana, u pletenoj košulji bez ogrlice, upola stari radnik, upola kraljevska bista — i nerv prepirke je s umornim trzajima umirao. Jača napregnutost! Na jednoj strani, poricanje i kult ništavila, — na drugoj, večna afirmacija i ljubav duha prema životu! Ali kud bi se deo polet, kamo one munje i ona električna strujanja, čim se pogleda na Menera — šta se to neminovno i usled neke tajne privlačnosti dešavalo? Kratko rečeno, njih je nestajalo, a to je, po Hansovim rečima, ni više ni manje nego misterija! On je mogao da zapiše sebi za svoju zbirku aforizama da se misterija može reći najjednostavnijim rečima — ili ostati čak neizrečena. Da bi se ta misterija ipak shvatila, treba reći, i to otvoreno, da je Piter Peperkorn sa svojom naboranom kraljevskom maskom i svojim gorko rascepljenim usnama bio za jedno i za drugo gledište, tako da je čoveku, kad ga osmotri, izgledalo da mu oba odgovaraju i da se u njemu potiru: i ovo i ono, i jedno i drugo. Da, ovaj glupi stari čovek, ova vladalačka nula. On nije umrtvljivao nerv protivrečnosti zapletanjem stvari i podbadanjem, kao Nafta; on nije bio dvosmislen, kao on, on je to bio na sasvim suprotan pozitivan način — ovaj teturavi misterij, koji je očevidno bio ne samo iznad gluposti i razboritosti nego i iznad tolikih drugih antiteza koje su Setembrini i Nafta izazivali da bi probudili što življe interesovanje za svoje pedagoške ciljeve. Ličnost, čini se, nije bila vaspitna, — pa ipak, kakvu šansu ona predstavlja za nekoga ko putuje radi svog obrazovanja! Kako je neobično bilo posmatrati ovu dvojnost kod jednog kralja kad su polemičari prešli na pitanje braka i greha, na svetu tajnu praštanja, grešnosti i nevinosti sladostrašća! On je obarao glavu prema ramenu i grudima, bolne su mu se usne rasklapale, usta opušteno, tužno zjapila, nozdrve se zatezale i širile kao u nekom bolu, a nabori čela se podizali, usled čega su mu se oči širile i dobijale bledi paćenički izraz — prava slika gorke tuge. I gle, u istom trenutku taj mučenički izraz lica sinuo bi sladostrašćem! Ona kosa nagnutost glave preobrazila bi se u nestašluk; usne, još otvorene, razvratno su se smeškale; sibaritska jamica, koju smo ranije već zapazili, pojavila bi se na obrazu — opet smo imali pred sobom paganskog žreca koji igra, i dok je, šaleći se, ukazivao glavom na one intelektualce, čulo se kako govori: »Ej, da, da, da — savršeno. To je — To su — Tu se pokazuje — Tajna sladostrašća, razumete li — — — «

Pa ipak, kao što smo već rekli, prijatelji i učitelji Hansa Kastorpa, svučeni sa svoje visine, još su se najbolje osećali kad su mogli da se svađaju. Tada su bili u svom elementu, dok se »čovek velikog formata« nije tako osećao, te se i dalje moglo različito suditi o ulozi koju je on pri tome igrao. Bilo je sasvim nesumnjivo da se situacija menjala na štetu one dvojice, čim nisu više bile u pitanju dosetka, reč i duhovitost, nego praktične, zemaljske stvari, ukratko pitanja i predmeti gde imaju priliku da se pokažu prirode rođene da vladaju. Tada su oni padali u zasenak i postajali neugledni, a Peperkorn bi se dočepao skiptra, pa bi on određivao, odlučivao, izdavao naređenja, poručivao i zapovedao ... Kakvo čudo ako je on to stanje priželjkivao i gledao da se iz logomahije u njega prebaci? On je patio dok je

situacijom vladala ta blagoglagoljivost, pogotovo ako je duže trajala; ali on nije iz sujete patio pod njenom vladom — Hans Kastorp je bio u to uveren. Sujeta nema formata, a veličina nije sujetna. Ne, Peperkornova želja za stvarnošću poticala je iz drugih razloga; grubo i nezgrapno rečeno, iz »straha«, iz one revnosti i častoljublja koje je Hans Kastorp ispoljavao ponekad prema gospodinu Setembriniju i koje je on hteo da prikaže kao neku crtu vojničkog karaktera.

»Gospodo«, reče Holanđanin, podižući svoju kapetansku ruku sa kopljastim noktima na preklinjući i zapovednički način. »Lepo, gospodo, savršeno, izvrsno! Askeza — Indulgencija — Čulna naslada — Hteo bih to — Apsolutno! Vanredno važno! Vrlo sporno! Ali, dopustite mi — Bojim se da činimo jednu tešku — Mi izbegavamo, gospodo, na neodgovoran način onaj najsvetiji —« Disao je duboko. »Ovaj vazduh, gospodo, karakteristični vazduh današnjeg dana kad duva topli južni vetar pomešan sa aromom proleća koja blago rastrojava nerve i koja je puna slutnji i uspomena — ne bi trebalo da ga udišemo, da bismo ga u obliku — ja vas svesrdno molim: da to ne činimo. Ovo je uvreda. Samo njemu samom treba da posvetimo našu punu, celokupnu — našu najveću i najprisebniju — Svršeno, gospodo! I samo kao čistu hvalu njegovih osobina treba da ga iz naših grudi opet — — Ja prekidam sebi reč, gospodo! Prekidam reč u čast ovoga —.« On beše zastao, usturen, zaklanjajući šeširom oči, i svi sledovahu njegovom primeru. »Skrećem«, reče, »vašu pažnju u visinu, u veliku visinu, na onu crnu, kružeću tačku tamo gore, pod vanredno plavim, sa crnkastim prelivima — To je ptica grabljivica, velika ptica grabljivica. To je, ako me sve — Gospodo i vi, dete moje, to je orao. Skrećem vam na njega sa svom odlučnošću — Pogledajte! To nije soko, nije kobac — kad biste bili dalekovidi, kao što sam to ja, sad kad zalazim u godine — Da, zaista, dete moje, kad zalazim u godine. Moja je kosa bela, odista. U tom slučaju biste i vi, kao i ja, u tupo zaokrugljenom obliku krila — Orao, gospodo. Crni orao. On kruži tačno iznad nas u plavetnilu, lebdi i ne miče krilima u veličanstvenoj visini prema našim — i izvesno vreba svojim moćnim dalekovidim očima ispod izbočenih kostiju svojih obrva. — Orao, gospodo, Jupiterova ptica, kralj svoga roda, lav vazduha! On ima čakšire od perja, a kljun od gvožđa, koji je samo pri vrhu naglo, ali gvozdeno povijen, kandže ogromne snage, posuvraćene kandže, tako da su prednji čaporci snažno obuhvaćeni zadnjim, dužim čaporkom. Vidite, ovako!« I on pokuša da svojom kapetanskom rukom dugačkih noktiju predstavi orlovske kandže. »Šta ti tu kružiš i vrebaš, kumašine?« obraćao se on ptici. »Ustremi se ka zemlji! Udri ga gvozdenim kljunom po glavi i očima, razderi mu utrobu, stvorenju koje ti je bog — Savršeno! Svršeno! Tvoje kandže se moraju zariti u drob, sa tvoga kljuna mora curiti krv —«

On je bio oduševljen, i šetači se nisu više interesovali za Naftine i Setembrinijeve antinomije. Orlova pojava je i dalje sama sobom uticala na odluke i pothvate koji su posle toga sledili, pod Menerovim vođstvom: svratili su u restoran, jeli i pili, iako apsolutno nije bilo tome vreme, ali sa apetitom koji je, potajno, podsticalo sećanje na orla. Došlo je do gozbe i bančenja, kakvo je Mener tako često priređivao i izvan Berghofa, tamo gde bi se već zadesio, u samom »Mestu« i u »Selu«, u nekoj krčmi u Glarisu ili Klostersu, kuda bi se malim vozom odvezli na izlet pod njegovim rukovodstvom; u klasičnim darovima se uživalo: u kafi sa pavlakom uz seosko pecivo ili u sočnom siru na mirisnom alpskom maslu, koji je divno prijao uz vruće, pečeno kestenje, a bilo je i feltlinskog crnjaka, do mile volje. Peperkorn je pratio tu improvizovanu zakusku svojim nedovršenim rečenicama ili je tražio od Antona Karlovića Fergea da uzme reč i da govori, on, taj dobrodušni stradalnik kome su sve više ideje bile potpuno strane, ali koji je znao da veoma stvarno pripoveda o fabrikaciji ruskih kaljača: gumena masa pomeša se sa sumporom i drugim materijama, a gotova, već

izlakirana obuća »vulkanizira se« na toploti od preko sto stepeni. Govorio je i o polarnom krugu, pošto su ga njegova službena putovanja više puta i tamo odvodila: o ponoćnome suncu i o večitoj zimi Severnog rta. Tamo — pričaše on iz svog čvornovatog grla, ispod obešenih brkova — tamo brod izgleda sasvim majušan prema ogromnim stenama i čelično-sivoj površini mora. Po nebu se šire žute svetlosne površine i to se zove polarna svetlost. Na njega, Antona Karlovića, činilo je sve to neki avetinjski utisak, čitava ta scenarija zajedno s njim.

Toliko je u tome učestvovao gospodin Ferge, jedini u tom malom društvu koji je stajao izvan svih međusobnih odnosa ostalih članova. Što se pak tiče tih odnosa, treba zabeležiti dva kratka razgovora, dve čudnovate konverzacije u četiri oka, koje je u to vreme naš nejunački junak vodio sa Klavdijom Šoša i njenim saputnikom, sa svakim ponaosob. Jedan je razgovor vođen u holu, negde u večernje sate, dok je »Smetnja« ležala gore u groznici, a drugi jedno poslepodne pored Menerovog kreveta ...

Te večeri je u holu vladala polutama. Redovni sastanak bio je kratak i bez pravog raspoloženja, gosti su se prerano povukli na ono pozno obavezno ležanje po balkonskim lođama, ukoliko nisu odšvrljali stazama suprotnim njihovom isceljenju, u spoljni svet, na igranku i kocku. Samo jedna lampa je gorela negde na tavanici zamrle prostorije, a i društvene prostorije, neposredno uz taj hol, bile su jedva osvetljene. Ali je Hans Kastorp znao da se gospođa Šoša, koja je večerala bez svoga gospodara, još nije vratila na prvi sprat, nego da je sedela sama u salonu za pisanje i čitanje, pa je zato i sam oklevao da se popne na sprat. On je sedeo u zadnjem, za jedan niski stepenik uzvišenijem delu hola, koji je bio od glavne prostorije izdvojen sa nekoliko belih lučnih svodova, koji su počivali na stubovima obloženim drvetom; sedeo je pored kamina od kaljeva na onakvoj istoj stolici za ljuljanje, na kakvoj se ljuljala Marusja u času kad je Joahim imao s njom onaj svoj jedan jedini razgovor, i pušio cigaretu, kako je to već uvek i bilo dopušteno u ovo doba dana.

Ona je dolazila, čuo je njene korake, šum njene haljine iza sebe. Našla se pored njega, i mašući po vazduhu nekim pismom, koje je držala za jedan njegov ugao, reče svojim pšibislavskim glasom:

»Portir nije tu. Daćete mi jednu poštansku marku!«

Imala je te večeri na sebi laku ugasitu svilu, haljinu sa okruglim izredom na grudima i sa nabranim rukavima, koji su pri kraju obavijali ručne zglobove u vidu zakopčanih manžetni. On je to voleo. Od nakita je imala nisku bisera, koja je u polumraku bledunjavo odsevala. On pogleda u njeno kirgisko lice, pa ponovi:

»Marku? Nemam nijedne.«

»Kako? Nijedne? Tant pis pour vous. Niste dakle spremni da budete na usluzi jednoj dami?« Pri tom napući usne i smače ramenima. »Razočarana sam. Trebalo bi da ste bar brižljiviji i pouzdaniji. Ja sam uobražavala da vi u jednoj pregradi svoje lisnice imate malu zbirku svih vrsta maraka, sređenu po skali njihove vrednosti.«

»Ne, šta će mi?« reče on. »Ja nikad ne pišem pisma. A i kome bih pisao? U krajnjem slučaju napišem poneku kartu koja već ima marku. Kome bih ja najzad i imao da pišem pismo. Ja nemam nikoga. Ja nemam više nikakvog dodira sa ravnicom, izgubio sam vezu s njom. Mi imamo u našoj narodnoj pesmarici jednu pesmu u kojoj se kaže: Ja sam izgubljen za ovaj svet. Tako je eto i sa mnom.«

»Pa onda mi, izgubljeni čoveče, dajte bar jednu papirosku«, reče ona, spustivši se prema njemu na jednu klupu pored kamina, pokrivenu lanenim jastučetom. Zatim prebaci nogu preko noge i ispruži ruku. »Izgleda da ste se njima snabdeli.« I ona uze nehatno i bez zahvaljivanja jednu cigaretu iz njegove srebrne tabakere, koju joj je pružio, i pripali je na

upaljaču koji je ukresao ispred njenog pognutog lica. U onom leno izgovorenom »Dajte mi!« i u onom uzimanju bez zahvaljivanja bilo je obesti razmažene žene ali je u tome bilo i nekog smisla za čovečansku, ili, bolje reći, prema njenom izgovoru »čavječansku« zajednicu i zajednički posed, kao i neke divlje i u isto vreme meke prirodne jednostavnosti u davanju i uzimanju. On je to kritikovao u sebi kao zaljubljen čovek. Zatim reče:

»Da, njih uvek imam. Time sam, razume se, uvek snabdeven. Čovek ih mora imati. Kako bi se inače izdržalo bez njih? Zar ne, to se naziva strašću kad neko postavlja takvo pitanje. Da otvoreno priznam, ja nisam nimalo strastan čovek, ali ja imam strasti, flegmatičnih strasti.«

»Izvanredno me umiruje«, reče ona, izbacujući za vreme govora udahnuti dim, »što čujem da niste strastan čovek. Uostalom, kako biste i bili? To nije u vašoj prirodi. Strast, to znači živeti radi života. Međutim, poznata je stvar, da vi živite radi doživljaja. Strast, to je zaboravljanje na samog sebe. Vama je, međutim, stalo do toga da sami sebe obogatite. C’est ça. Vi i ne slutite da je to odvratna sebičnost i da ćete na taj način jednog dana postati neprijatelj ljudskog roda.«

»Gle, gle! Zar odmah neprijatelj ljudskog roda? — Zašto mi, Klavdija, govoriš u tako opštim frazama? Na šta to misliš, kad kažeš da nama nije stalo do života nego do bogaćenja? Vi žene ne morališete tek onako. Ah, moral! To je zgodna tema za prepirku između Nafte i Setembrinija. On spada u oblast velike pometnje. Čovek ni sam ne zna da li živi radi samog sebe ili radi života, i niko to nikad i ne može tačno i pouzdano znati. Ja mislim da tu nema jasno povučene granice. Ima sebične požrtvovnosti i požrtvovne sebičnosti... Mislim da stvar u opštim linijama stoji onako kao i u ljubavi. Naravno da je nemoralno što ja ne mogu da vodim računa o onome što mi ti govoriš o moralu, već se u prvom redu radujem što zajedno sedimo, kao što smo dosada samo jednom sedeli i nikad više otkako si se vratila. I što mogu da ti kažem kako ti besprimerno lepo stoje te uzane manžetne oko zglavka i ta tanka svila što leprša oko tvojih ruku — tvojih ruku koje ja poznajem...«

»Ja odlazim.«

»Molim te ne idi! Vodiću računa o prilikama i ličnostima.«

»Na šta bi se, najzad, moglo računati kod jednog čoveka bez strasti.«

»Da, eto vidiš! Ti me ismevaš i grdiš, ako ... A hoćeš da odeš, ako...«

»Molite se da govorite sa manje praznina, ako želite da vas čovek razume.«

»A zar ja baš nimalo da ne učestvujem u tvom odgonetanju praznina? Ja bih rekao da je to nepravedno, kad ne bih uviđao da tu nije reč o pravičnosti...«

»Ah, ne. Pravičnost je flegmatična strast. Ona je u suprotnosti sa ljubomorom, kojom bi flegmatični ljudi bezuslovno učinili sebe smešnim.«

»Vidiš, dakle? Smešnim. Onda mi ostavi moju flegmu! Ponavljam: Kako bih izišao nakraj bez nje? Kako bih, na primer, izdržao čekanje bez nje?«

»Molim?«

»Čekanje na tebe.«

»Voyons, mon ami. Neću se više zadržavati na formi u kojoj vi meni govorite sa ludačkom upornošću. Vi ćete se već zamoriti od toga, a ja najzad nisam stvorenje koje se prenemaže, ne izigravam razjarenu malograđanku ...«

»Ne, jer si bolesna. Bolest ti daje slobodu. Ona te čini — ali čekaj, sad mi pade na pamet jedna reč koju nikad nisam upotrebio! Ona te čini genijalnom.«

»O geniju ćemo drugi put govoriti. Ali nisam htela to da kažem. Zahtevam jedno. Vi nećete izmišljati da sam ja za vaše čekanje — ako ste čekali — ma u čemu kriva, da sam vas

hrabrila, ili da sam vam to makar i dopustila. Vi ćete mi odmah izrikom potvrditi da je bilo baš suprotno...«

»Rado, Klavdija, izvesno. Ti nisi tražila da te čekam, ja sam te dobrovoljno čekao. Ja potpuno razumem da ti tome pridaješ važnosti...«

»Čak i vaše priznanje ima u sebi nečeg drskog. Uopšte, vi ste drzak čovek, bog bi znao zašto. Ne samo u opštenju sa mnom, nego i inače. Čak i vaše divljenje i vaše potčinjavanje ima u sebi nečeg drskog. Nemojte misliti da ja to ne vidim. Ne bi trebalo da uopšte o tome s vama govorim, već i zato što se usuđujete da govorite o čekanju. Za osudu je što ste još ovde. Davno je već trebalo da ste na svom poslu, sur le chantier, ili gde već bilo...«

»Klavdija, ti sad govoriš negenijalno i sasvim konvencionalno. To su samo fraze. Ti ne možeš misliti kao Setembrini, a kako bi drukčije? To je tek onako rečeno, i ja to ne mogu da uzmem ozbiljno. Ja neću da odem odavde na svoju ruku kao moj jadni rođak, koji je — kao što si prorekla — umro čim je pokušao da služi u ravnici, a koji je i sam znao da će umreti, ali je radije hteo da umre nego da se ovde i dalje leči. Lepo, zato je bio vojnik. Ali ja nisam vojnik, ja sam civil, za mene bi bilo bežanje ispod zastave kad bih učinio što i on, i kad bih po svaku cenu, uprkos Radamantovoj zabrani, hteo da odem u ravnicu i da radim korisne poslove u službi napretka. To bi bila najveća neblagodarnost i neverstvo prema bolesti, prema geniju i prema mojoj ljubavi za tebe, prema tvojim rukama koje poznajem, —
premda moram priznati da je to bilo samo u snu, u jednom genijalnom snu, kad sam ih upoznao, tako da se samo po sebi razume da iz toga nisu za tebe ponikle nikakve posledice, ni obaveze, niti ograničenja tvoje slobode ...«

Sa cigaretom u ustima, ona se smejala tako da su se njene tatarske oči skupljale. Oslonjena na drvenu oblogu zida, oduprevši se rukama o klupu i prebacivši koleno preko kolena, pustila je nogu u crnoj lakovanoj cipeli da se klati.

»Quelle générosité! Oh 1à, 1à, ja sam, jadni moj mali, vraiment, sasvim tako sebi uvek i predstavljala jednog homme de génie!«

»Ostavimo to, Klavdija. Naravno, ja nisam ni po poreklu homme de génie, kao što nisam ni čovek od formata, o dragi bože, ne. Ali sam, eto, slučajem — ja to nazivam slučajem! — dospeo na ovaj vis, u ove genijalne predele... Jednom reči, ti ne znaš da postoji neka alhemijsko-hermetična pedagogika, transsupstancijacija, i to naviše, dakle neko uzdizanje, ako hoćeš dobro da me razumeš. Ali, naravno, materija koja treba da bude sposobna da se uzdigne, da se spoljnim uticajima pokrene i potisne k nečem višem — mora imati i u samoj sebi nekih kvaliteta. A ono što sam ja imao u sebi, — znam sasvim tačno, — to je da sam poodavno bio u prisnom odnosu sa boleščću i smrću i da sam još kao dečko nerazumno pozajmio jednu olovku, kao što sam to učinio i ovde one pokladne noći. Ali nerazumna ljubav je genijalna, jer smrt je, znaš, genijalan princip, res bina,lapis philosophorum, ona je u isto vreme i pedagoški princip, jer ljubav prema njoj vodi ka ljubavi prema životu i prema ljudima. Tako je to, to sam otkrio u svojoj balkonskoj lođi, i ushićen sam što to mogu da kažem. Postoje dva puta u život: jedan je običan, neposredan i častan. Drugi je rđav, on vodi preko smrti, a to je genijalni put!«

»Ti si jedan budalast filozof«, reče ona. »Neću da tvrdim da razumem sve u tim tvojim zamršenim nemačkim mislima, ali to što ti govoriš zvuči čavječanski, i ti si bez sumnje dobar mladić. Uostalom, ti si se stvarno ponašao en philosophe, to ti se mora priznati...«

»Suviše en philosophe za tvoj ukus, zar ne, Klavdija?«

»Ostavi drskosti! To je dosadno. Bilo je glupo i nedozvoljeno što si čekao. Ali se ne ljutiš na mene što si uzalud čekao?«

»Pa, bilo je malo nemilosrdno čak i za čoveka flegmatičnih strasti — nemilosrdno sa tvoje strane što si došla zajedno s njim, jer si, razume se, znala preko Berensa da sam ovde i da te čekam. Nego, ja sam ti već rekao da našu noć smatram samo kao san i da ti priznajem punu slobodu. Na kraju krajeva ja nisam uzalud čekao, jer si ti opet ovde, mi sedimo jedno pored drugog kao i onda, ja slušam divnu oštrinu tvoga glasa, poznatu već davno mome uvu, a pod ovom širokom svilom su tvoje ruke, koje poznajem — mada tvoj saputnik leži gore u groznici, veliki Peperkorn, koji ti je poklonio taj biser...«

»I sa kojim vi radi svoga bogaćenja održavate tako dobro prijateljstvo.«

»Nemoj mi to uzimati za zlo, Klavdija. I Setembrini me je grdio zbog toga, ali je to samo jedna društvena predrasuda. Taj čovek je za mene .dobitak — ta za ime božje, on je ličnost! Što je već čovek u godinama, — e pa de! Ja bih i pored toga sasvim razumeo ako bi ga ti kao žena neizmerno volela. Ti ga dakle mnogo voliš?«

»Svaka čast tvom filozofiranju, mali moj nemački Hanse«, reče ona, milujući ga po kosi, »ali ja ne bih smatrala za čavječno da ti govorim o mojoj ljubavi prema njemu.«

»Ah, Klavdija, zašto ne? Ja smatram da čovečnost počinje onde gde negenijalni ljudi misle da ona prestaje. Govorimo dakle mirno o njemu. Ti ga strasno voliš?«

Ona se beše sagnula da baci dopušenu cigaretu postrance u kamin, a zatim osta da sedi prekrštenih ruku.

»On me voli«, reče ona, »njegova me ljubav čini gordom, i zahvalnom, i odanom. Ti ćeš to razumeti ili nisi dostojan prijateljstva koje ti ukazuje... Njegovo osećanje me je prinudilo da pođem s njim i da mu služim. Kako bi inače i moglo da bude. Sudi sam! Je li čavječanski moguće oglušiti se o njegovo osećanje?«

»Nemoguće!« potvrdi Hans Kastorp. »Ne, samo se po sebi razume da je to sasvim isključeno. Kako bi jedna žena smogla toliko snage u sebi da se ogluši o njegovo osećanje, da pređe preko njegovog strahovanja za osećanje, da ga, tako reći, izneveri u Getsimanu...«

»Ti nisi glup«, reče ona, a kose joj oči dobiše ukočen, zamišljen izraz.

»Ne treba mnogo pameti da bi se uvidelo da si morala poći s njim, premda — ili bi se pre moglo reći jer — njegova ljubav ima u sebi mnogo nečeg obespokojavajućeg.«

»C’est exact!... Što obespokojava. S njim, znaš, ima mnogo brige, mnogo teškoća...« Beše uzela njegovu ruku, pa se nesvesno igrala njenim zglavkovima, ali odjednom pogleda naviše skupljenih obrva i zapita:

»Stani. Nije li ovo prostački kako mi o njemu govorimo?«

»Izvesno ne, Klavdija. Ne, daleko od toga. To je ništa više nego samo čovečno. Ti voliš tu reč, ti je otežeš sanjalački, ja sam je uvek s interesovanjem slušao iz tvojih usta. Moj rođak Joahim nije je voleo iz vojničkih razloga. On je mislio da ona zrači nemarnost, aljkavost, i ako se ona shvati kao guazzabuglio bezgranične trpeljivosti, onda je i ja primam sa podozrenjem, to moram priznati. Ali ako ta reč ima smisao slobode, genijalnosti i dobrote, onda je to velika stvar i mi je možemo navesti u prilog našeg razgovora o Peperkornu i o brigama i teškoćama koje ti on pričinjava. One potiču naravno iz njegovog častoljublja, iz onog straha da osećanja ne otkažu, što i čini da on toliko voli klasična pomoćna i okrepljujuća sredstva — možemo o tome govoriti sa svim poštovanjem, jer kod njega sve ima veliki format, veličanstven kraljevski format, i mi ne ponižavamo ni njega ni sebe ako to čovečanski uzmemo za predmet razgovora.«

»Nije reč o nama«, reče ona, i prekrsti opet ruke. »Ne bih bila žena, ako se za ljubav jednog čoveka,, jednog čoveka od formata, kako ti kažeš, za koga predstavljam predmet osećanja i strahovanja za to osećanje, ako se ne bih htela prihvatiti i poniženja.«

»Bezuslovno, Klavdija. Vrlo dobro rečeno. Jer i poniženje dobija tada format, i žena može sa visine svoga poniženja da sa omalovažavanjem govori onima koji nemaju kraljevskog formata, onako kao što si se ti meni obratila u vezi sa poštanskim markama, tonom kojim si rekla: Trebalo bi da ste brižljiviji i pouzdaniji.«

»Ti si osetljiv. Ostavi to. Poslaćemo osetljivost do vraga — jesi li sporazuman s tim? I ja sam ponekad bila osetljiva, pa ću to i priznati kad večeras ovako zajedno sedimo jedno pored drugog. Ja sam se ljutila na tvoju flegmu, kao i na to što si postao s njim tako intiman radi svog egoističkog doživljavanja. Pa ipak sam se radovala i bila sam ti zahvalna što si mu ukazivao poštovanje... U tvom ponašanju bilo je mnogo lojalnosti, pa ako je ona i bila propraćena sa malo drskosti, morala sam ti progledati kroz prste.«

»To je bilo vrlo lepo od tebe.«

Ona ga pogleda. »Izgleda da si ti nepopravljiv. Evo šta ću ti reći: Ti si lukav dečko. Ne znam da li imaš duha, ali je nesumnjivo da raspolažeš lukavstvom. To je uostalom dobro, sa njime se već daje živeti. Njime se može održati prijateljstvo. Hoćeš li da ostanemo dobri prijatelji i da zaključimo savez za njega, onako kako se inače sklapaju savezi protiv nekoga. Hoćeš li mi dati ruku, sada? Ja se često bojim... Ponekad me je strah da ostanem sama s njim, tu sais... plašim se one unutarnje usamljenosti. On uliva strah. Bojim se ponekad da on neće proći dobro ... Katkad me obuzme jeza ... Volela bih da imam pored sebe jednog dobrog čoveka... Enfin, ako hoćeš da znaš, ja sam možda zbog toga i došla s njim ovamo...«

Sedeli su koleno uz koleno, on na stolici za ljuljanje nagnutoj napred, a ona na klupi. Izgovorivši poslednje reči kraj samog njegovog lica, ona mu steže ruku. On reče:

»K meni? O, to je lepo. To je, Klavdija, izvanredno lepo. Ti si s njime došla k meni? I smeš da kažeš da je moje čekanje bilo glupo, nedopušteno i sasvim uzaludno? Bilo bi vrlo neumesno kad ne bih znao da cenim prijateljstvo koje mi nudiš, prijateljstvo s tobom za njega...«

Na to ga ona poljubi u usta. To je bio neki ruski poljubac, od one vrste poljubaca kakvi se u toj širokoj zemlji, punoj duše, izmenjuju o velikim hrišćanskim praznicima u znak ljubavi. A pošto su taj poljubac izmenjali jedan očevidno »lukav« mlad čovek i jedna takođe još mlada žena sa ljupkim mekim hodom, to se mi, dok ovo pripovedamo, i nehotice prisećamo onog veštog, mada ne besprekornog načina na koji je doktor Krokovski govorio o ljubavi, onog malo neodređenog izlaganja, tako da niko nije bio sasvim siguran da li je u njemu bilo nečeg pobožnog ili nečeg strasnog i plotskog. Da li mi postupamo kao on, ili su Hans Kastorp i Klavdija Šoša tako postupili pri onom svom ruskom poljupcu? Ali šta bi se reklo ako bismo prosto odbili da ulazimo do dna u ovo pitanje? Po našem mišljenju ono bi bilo zgodno za analizu, ali bi — da ponovimo izraz Hansa Kastorpa — »bilo vrlo neumesno« i upravo neprijateljski prema životu ako bismo u ljubavnim stvarima hteli »jasno« da povučemo granicu između pobožnog i strasnog. Šta bi ovde značilo »jasno«! A šta neodređeno i dvosmisleno! Mi se tome otvoreno podsmevamo. Nije li to dobra i velika stvar, što jezik ima samo jednu reč za sve ono što se pod tom reči može podrazumevati, počevši od najpobožnijeg osećanja do plotskog i pohotljivog? To je potpuna jednosmislenost u dvosmislenosti, jer ni u krajnjoj pobožnosti ljubav ne može biti netelesna, niti može u krajnjoj telesnosti biti nepobožna, te je uvek ono što jeste; bilo da se javlja u vidu životne radosti, bilo u vidu najveće strasti, ona znači simpatiju prema organskom, dirljiv i sladostrastan zagrljaj onoga što je namenjeno raspadanju. Ljubavi prema bližnjem ima nesumnjivo i u najpomamnijoj, najzaslepljenijoj strasti. Neodređen smisao? Ta pustite, za ime boga, neka smisao reči ljubav bude kolebljiv! To kolebanje je sam život i ljudska

priroda, i značilo bi žalosno odsustvo pronicljivosti kad bi se zbog te kolebljivosti čovek uznemiravao.

Nego, dok se usne Hansa Kastorpa i gospođe Šoša nalaze spojene u ruskom poljupcu, mi ćemo, radi promene scene, zamračiti našu malu pozornicu. Jer sad dolazi na red ona druga konverzacija, o kojoj smo obećali da vam govorimo. Pošto je opet upaljeno osvetljenje, neveselo osvetljenje jednog prolećnog dana koji se kloni zahodu, dana koji pada u doba topljenja snega, mi vidimo našeg junaka u položaju na koji se već privikao, vidimo ga gde sedi kraj Peperkornove postelje, u odano-prijateljskom razgovoru s njime. Posle čaja koji je bio služen u četiri časa u trpezariji, i kojom prilikom se gospođa Šoša, kao i na tri prethodna obeda, pojavila sama, da bi odmah posle toga preduzela svoj shopping-put u »Mesto«, Hans Kastorp se prijavio za jednu od svojih bolesničkih poseta Holanđaninu, delimice zato da mu posvedoči svoju pažnju i da ga malo zabavi, a delimice zato da se duševno okrepi pod uticajem Peperkornove ličnosti, — ukratko, iz kolebljivih pobuda punih života. Peperkorn je ostavio Telegraf na stranu, bacio na nj cviker, pošto ga je pre toga uhvatio za štipaljku i skinuo s nosa, pa je zatim pružio posetiocu svoju kapetansku ruku. Za to vreme su se njegove široke, rascepljene usne nerazgovetno micale s bolnim izrazom. Crno vino i kafa bili su mu kao obično pri ruci: pribor za kafu stajao je na stolici kraj kreveta, mrko poprskan od upotrebe— Mener beše popio svoju popodnevnu kafu, jaku i vruću, sa šećerom i pavlakom, kao obično, tako da se znojio. Njegovo kraljevsko lice, uokvireno belim pramenovima kose, beše se zacrvenelo, a sitne kapi znoja su mu orosile čelo i nausnicu.

»Malo se znojim«, reče on. »Dobro ste mi došli, mladi čoveče. Naprotiv. Sedite. To je znak slabosti kad nekome, čim uzme nešto toplo, odmah — Da li biste hteli da mi — Sasvim dobro. Maramicu. Vrlo sam vam zahvalan.« Uostalom, rumenilo se brzo izgubilo, ustupajući mesto žućkastom bledilu, koje je obično pokrivalo lice veličanstvenog čoveka posle svakog opakog napada groznice. Povratna groznica, koja ga je hvatala svaki četvrti dan, jako ga je držala to prepodne, i to u sva tri stadijuma: hladnom, gorućem i onom sa preznojavanjem, i Peperkornove male, blede oči gledale su umorno ispod čeonih arabeski, sličnih arabeskama idola. On reče:

»Jeste— apsolutno, mladi čoveče. Čini mi se da reč »za svaku pohvalu« sasvim... Apsolutno. Vrlo je ljubazno od vas da jednog bolesnog starog čoveka —«

»Posećujete?« upita Hans Kastorp... »Ne, Mener Peperkorne. Ja sam taj koji treba da bude zahvalan što smem ovde malo da posedim, pošto imam od toga neuporedivo više nego vi; ja vam dolazim iz čisto sebičnih razloga. A sem toga, kad je u pitanju vaša ličnost, sasvim je netačno rečeno — »bolestan stari čovek«. Nikom ne bi na pamet palo da se to odnosi na vas. To je potpuno netačna slika.«

»Dobro, dobro«, odgovori Mener i zatvori za nekoliko sekunada oči, zavaljujući na jastuk majestetičnu glavu sa izdignutom bradom, sklapajući preko svojih širokih grudi ruke sa prstima dugih noktiju, preko grudi koje su se nazirale ispod pletene košulje. »To je lepo, mladi čoveče, odnosno pre bi se moglo reći da vi lepo mislite, ubeđen sam u to. Bilo je prijatno juče posle podne. Da, još juče posle podne — na onom gostoljubivom mestu — zaboravio sam mu ime —gde smo onu odličnu salamu sa kajganom i onim zdravim seoskim vinom...«

»Divno je bilo!« potvrdi Hans Kastorp. »Svi smo mi preterali u jelu, i šef naše kujne u Berghofu s pravom bi bio uvređen da nas je video — kratko rečeno, svi smo se bez izuzetka svojski dali na posao! Salama je bila prava pravcata i gospodin Setembrini je bio njome prosto ushićen, jeo ju je tako reći vlažnih očiju. A on je patriot, kao što vam je poznato,

demokrata-patriot. Svoje građansko koplje posvetio je na oltaru čovečnosti da bi salama ubuduće bila carinjena »na brenerskoj granici«.

»To nije važno«, izjavi Peperkorn. »On je viteška priroda i vedar razgovoran čovek, kavaljer, premda mu očevidno nije dato to zadovoljstvo da često menja haljine.«

»Uopšte ga nema!« reče Hans Kastorp. »Uopšte mu nije dato! Ja ga već dugo poznajem i vrlo smo dobri prijatelji, to jest on se za mene zauzeo na način koji zaslužuje najveću zahvalnost, jer je otkrio da sam ja »siroče života« — to je izraz kojim se mi služimo i koji se ne može odmah razumeti — i on se trudi da ispravi moje mane. Ali ja ga ni leti ni zimi nisam video drukčije nego u njegovim kockastim pantalonama i pohabanom redengotu. Uostalom, on sa izvanrednom otmenošću nosi stara odela, na skroz kavaljerski način, tu se odlučno slažem s vama. Način na koji ih on nosi — to je trijumf nad siromaštvom, i meni je to siromaštvo čak i draže nego elegancija maloga Nafte, kraj koje se čovek nikad ne oseća prijatno. To je neka đavolska elegancija, a sredstva za nju tamnog su porekla — ja sam pomalo upućen u prilike.«

»Viteška priroda i vedar čovek«, ponovi Peperkorn, ne zadržavajući se na primedbi koja se odnosila na Naftu, »premda — dopustićete mi to ograđivanje — nije bez predrasuda. Madam, moja saputnica, ne ceni ga naročito, kao što ste i vi to možda primetili. Ona se o njemu izražava bez simpatije, bez sumnje zato što ona takve predrasude iz njegovog ponašanja prema njoj... Ni reči, mladi čoveče. Ja i ne pomišljam na to da gospodinu Setembriniju i vašim prijateljskim osećanjima prema njemu — Svršeno! Ja i ne pomišljam da tvrdim da je on ikada u pogledu one učtivosti koju jedan kavaljer prema dami — Savršeno, dragi prijatelju, potpuno besprekorno! Ali ipak postoji u tome jedna granica, izvesna rezervisanost, ré-cu-sa-tion, koja raspoloženje madam Šoša protiv njega, govoreći čovečanski, čini veoma...«

»Shvatljivim. Razumljivim. Veoma opravdanim. Oprostite, Mener Peperkorne, što ja dovršavam vašu rečenicu na svoju ruku. Smem to da učinim, potpuno svestan saglasnosti s vama. Naročito ako se uzme u obzir koliko su žene — možete se slobodno smejati što ja u svom nežnom uzrastu dajem tako uopšten sud o ženama — koliko su, dakle, mnoge žene u svom držanju prema čoveku zavisne od držanja čoveka prema njima, — onda ne treba ništa da se čudimo. Hteo bih da kažem da su žene reaktivna stvorenja, bez sopstvene inicijative, nemarne u tom smislu što su pasivne... Dopustite mi, molim vas da vam tu misao, iako nevešto, malo bliže izložim. Koliko sam mogao da utvrdim, žena smatra sebe u ljubavnim stvarima na prvom mestu kao objekt, ona dopušta da joj se priđe, ona ne bira slobodno, ona postaje subjekt ljubavi, subjekt koji bira tek na osnovu čovekovog izbora, pa i tada — dopustite mi da i to dodam — njena sloboda izbora — ali samo uz pretpostavku da nije u pitanju čovek odveć žalosne duše, premda čak ni to ne može da važi kao strog uslov — čak i tada je njena sloboda izbora veoma okrnjena i podmićena činjenicom da je ona ta koja je birana. Bože moj, neukusno je sve ovo što ja govorim, ali kad je čovek mlad, onda mu je — sasvim prirodno — sve novo i čudno. Vi pitate jednu ženu: »Da li ga voliš?« — a ona vam odgovara: »On me toliko voli«, podižući ili obarajući pogled. Zamislite sad jedan takav odgovor iz usta nekoga od nas — oprostite mi što to dovodim u vezu! Možda i ima ljudi koji bi morali tako da odgovore, ali su oni izrazito smešni, to su — da se izrazim epigramski — potpapučići ljubavi. Voleo bih da znam koliko ceni sebe žena koja da takav odgovor. Smatra li ona da duguje bezgraničnu odanost čoveku koji jedno tako nisko biće kao što je ona obasipa milošću svog ljubavnog izbora, ili ona u ljubavi čoveka prema njenoj ličnosti vidi nevarljivi znak svojih odličnih osobina. Tako sam se otprilike u časovima odmora ponekad već pitao.«

»Večne istine, klasične činjenice, vi se dotičete, mladi čoveče, svojom spretnom malom besedom svetih činjenica«, odgovori Peperkorn. »Čoveka opija njegova požuda, dok žena očekuje da je opije čovekova požuda. Odatle naša obaveza prema osećanju. Odatle užasna sramota neosetljivosti i one nemoći da se razbudi požuda u ženi. Hoćete li da popijete sa mnom jednu čašu crnjaka? Ja pijem. Žedan sam. Danas je isparilo iz mene mnogo vlage.«

»Vrlo sam vam zahvalan, Mener Peperkorne. Istina, ja ne pijem u ovo vreme, ali sam uvek spreman da popijem jedan gutljaj u vaše zdravlje.«

»Onda uzmite vinsku čašu. Samo je jedna na raspoloženju. Ja ću se pomoći čašom za vodu. Mislim da nećemo naneti uvredu ovom mladom vinu ako ga iz prostog suda —« Uz pomoć svoga gosta, on natoči piće lako uzdrhtalom kapetanskom rukom, pa iz čaše sa ravnim dnom žedno sasu crno vino u svoj grkljan — grkljan kao u kipa — baš kao da je u pitanju bila voda.

»To krepi«, reče on. »Vi ne pijete više? Onda dopustite da sebi još jednom —« Pri ponovnom nalivanju, on prosu malo vina. Čaršav na njegovom pokrivaču dobi ugasitocrvenu mrlju. »Ponavljam«, — reče on sa uzdignutim kopljem svoga kažiprsta, dok mu je u drugoj ruci podrhtavala čaša s vinom, — »ponavljam: otud potiče naša obaveza, naša religiozna obaveza da osećamo. Naše osećanje, razumejte, to je muška snaga koja budi život. Život drema. On želi da bude probuđen radi pijane svadbe sa božanskim osećanjem« Čovek je božanstven ukoliko oseća. On je osećanje boga. Bog ga je stvorio da bi osećao kroz njega. Čovek nije ništa drugo do organ kojim bog obavlja svoju svadbu sa probuđenim i opijenim životom. Ako se pokaže nesposoban za osećanje, dolazi do sramoćenja boga, to je poraz mužanske snage boga, kosmička katastrofa, užas koji se ne da ni zamisliti. On ispi svoju čašu.

»Dopustite, Mener Peperkorne, da vam uzmem čašu«, reče Hans Kastorp. »Ja pratim tok vaših misli, što je za mene izvanredno poučno. Vi razvijate preda mnom jednu teološku teoriju, kojom čoveku pripisujete krajnje časnu, iako možda unekoliko jednostranu religioznu funkciju. Ako smem da dopustim sebi tu napomenu, u vašem načinu gledanja na stvari ima izvesne rigoroznosti koja — oprostite — pomalo obespokojava. Svaka religiozna strogost ima u sebi, razume se, nečeg obespokojavajućeg za ljude skromnijeg formata. Ne mislim da vas ispravljam, nego bih hteo da se samo osvrnem na ono što ste rekli o izvesnim »predrasudama«, koje, prema vašim zapažanjima, gospodin Setembrini ispoljava prema gospođi vašoj saputnici. Ja davno poznajem gospodina Setembrinija, vrlo davno, već toliko godina.

I ja vas mogu uveriti da njegove predrasude, ukoliko one uopšte postoje, ni u kom slučaju nisu sitničarskog i malograđanskog karaktera — bilo bi smešno tako nešto i pomisliti. Tu može biti reči jedino i samo o predrasudama većeg stila, dakle o predrasudama koje su bezličnog karaktera, o opštim pedagoškim principima, kojima gospodin Setembrini — da vam otvoreno priznam — želi mene kao »dete koje zadaje brige životu« — Ali to bi nas odvelo daleko. To je veoma dugačka istorija, koju je nemoguće u dve reči —«

»A vi volite madam?« upita iznenada Mener i okrenu posetiocu svoje kraljevsko lice, sa bolno rascepljenim usnama i malim bledim očima ispod spleta čeonih bora... Hans Kastorp se uplaši. On promuca:

»Da li ja... To jest;.. Ja uvažavam, razume se, gospođu Šoša već u njenom svojstvu —«

»Molim!« reče Peperkorn i ispruži ruku kao da nešto zaustavlja. I pošto je na taj način stvorio mesta za ono što je hteo da kaže, produži: »Dopustite, dopustite mi da ponovim da sam ja daleko od nekog prebacivanja; taj italijanski gospodin nije se stvarno ničim ogrešio o pravila pristojnosti — Ja tako nešto nikom ne prebacujem, nikom. Ali mi jedna stvar pada u

oči — U ovom trenutku ja imam zadovoljstvo — Dobro, mladi čoveče. Sasvim dobro i lepo. Ja imam zadovoljstvo, o tome ne može biti nikakve sumnje; za mene je to pravo uživanje. Pa ipak kažem samom sebi... Kažem sebi kratko i jasno: Vaše poznanstvo sa madam je starije nego naše. Vi ste se već za vreme njenog ranijeg boravka ovde družili s njom. Sem toga, ona je žena puna ljupkosti, a ja sam samo jedan bolestan star čovek. Kako to? — Pošto se ne osećam dobro, ona je danas posle podne sišla u naselje da nešto nabavi sama i bez pratnje — Nikakva nesreća! Daleko od nesreće! Ali bi bilo bez sumnje — Treba li pripisati uticaju — kako ono rekoste — pedagoških principa sinjora Setembrinija, što niste po viteškom nagonu — Ja vas molim da me dobro razumete...«

»Dobro vas razumem, Mener Peperkorne. O, ne. Nipošto. Ja postupam apsolutno samostalno. Naprotiv, gospodin Setembrini me je ovda-onda čak — — Vidim, na svoje žaljenje, neke mrlje od vina na vašem čaršavu, Mener Peperkorne. Ne bi li trebalo — Mi smo obično so na njih sipali dok su još bile sveže —«

»Ne mari«, reče Peperkorn, zadržavajući pogled na svom gostu.

Hans Kastorp |e bledeo i rumeneo.

»Stvari stoje ovde nešto drukčije nego obično«, reče on sa lažnim osmehom. »Hteo bih da kažem da duh koji vlada ovde nije konvencionalan. Preimućstvo ima bolesnik, bio on čovek ili žena. Kavaljerski propisi se u ovom slučaju zaboravljaju. Vi se trenutno ne osećate dobro, Mener Peperkorne — neka akutna boljka, akutna nelagodnost. Vaša saputnica je relativno zdrava. Smatram dakle da radim sasvim u duhu madam Šoša, ako je u njenom odsustvu malo zastupam kod vas — ukoliko ovde može biti reči o zastupanju, ha, ha — umesto da bude obratno, pa da vas zastupam kod nje i da je pratim dole u naselje. Kako bih mogao i doći na misao da vašoj saputnici namećem svoje kavaljerske usluge? Ja nemam za to nikakvog pravnog osnova ni mandata. Smem reći da imam mnogo smisla za pozitivne pravne odnose. Ukratko, nalazim da je moja situacija korektna; ona odgovara opštoj situaciji, a naročito mojim iskrenim osećanjima prema vašoj ličnosti, Mener Peperkorne, i zato mislim da sam vam na vaše pitanje — jer vi ste mi bez sumnje postavili jedno takvo pktanje — dao zadovoljavajući odgovor.«

»Vrlo prijatan odgovor«, odgovori Peperkorn. »Ja sa spontanim zadovoljstvom slušam vaš spretni mali govor, mladi čoveče. On preskače sve prepone i daje stvarima prijatan oblik. Ali da zadovoljava — to ne. Vaš me odgovor ne zadovoljava sasvim — oprostite ako vam time priređujem razočaranje. »Rigorozan« — vi ste, dragi prijatelju, upotrebili maločas tu reč u odnosu na izvesna moja shvatanja. Ali i u vašim izjavama ima izvesne rigoroznosti, izvesne strogosti i usiljenosti koja se, čini mi se, ne slaže s vašom prirodom, premda mi je ona iz vašeg držanja poznata. Ja je opet poznajem. To je ona ista usiljenost koju vi u našim zajedničkim razgovorima, za vreme naših šetnji, pokazujete prema madam Šoša — i ni prema kome više — i za koju mi dugujete izjašnjenje — to je dug, obaveza, mladi čoveče. Ja se ne varam. Ovo moje zapažanje često se potvrdilo, i neverovatno je da to i drugi nisu zapazili, s tom razlikom što ovi drugi možda, čak po svoj prilici imaju objašnjenje te pojave.«

Iako je bio iscrpen opakom groznicom, Mener je govorio neobično preciznim i sažetim stilom. Nepovezanosti nije gotovo ni bilo. Sedeći upola u postelji, okrenut posetiocu snažnim ramenima i veličanstvenom glavom, držao je jednu mišicu opruženu preko pokrivača, dok mu je pegava kapetanska ruka, koja je bila uspravljena na kraju vunenog rukava, obrazovala egzaktni kolut iznad koga su strčali kopljasti prsti; usta su mu oštro i tačno, pa čak i plastično formirala reči, kako je gospodin Setembrini mogao samo poželeti, sa grlenim izgovorom glasa r u rečima kao što su »verovatno« i »opservacija«.

»Vi se smeškate«, produži on, »vi žmirite i okrećete glavu čas tamo čas ovamo. Izgleda da uzalud oko nečeg razbijate glavu, a ipak nema sumnje da znate na šta mislim i o čemu je reč. Ja ne tvrdim da se vi niste poneki put obratili nekom reči madam Šoša ili da ste joj ostali dužni odgovor, ako bi ona vas nešto zapitala. Ali ja ponavljam da se to dešavalo s izvesnom usiljenošću, tačnije rečeno: s nekim izmicanjem, izbegavanjem, i to, ako se stvar bliže zagleda, sa izbegavanjem izvesne forme. Ukoliko ste vi u pitanju, ima se utisak kao da je to neka opklada, kao da ste lomili jadac s njom, pa joj se prema uglavljenoj pogodbi ne smete neposredno obratiti. Vi redovno i bez izuzetka izbegavate da je oslovite. Vi joj ne kažete vi.«

»Ali Mener Peperkorne... Kakav jadac...«

»Dopustite da vam skrenem pažnju na okolnost, koje ste bez sumnje i sami svesni: da ste baš sad pobledeli, da su vam čak i usne pobledele.«

Hans Kastorp ne podiže pogled. Pognuo se i svojski zaposlio oko crvenih mrlja na čaršavu. »Moralo je da dođe do ovoga!« pomisli on. »Sve je išlo na to. Mislim da sam i sam doprineo da ovako ispadne. U izvesnoj meri sam težio tome, u ovom trenutku sam svestan toga. Da li sam odista tako pobledeo? To je sasvim moguće, jer sad treba stvar da se reši ovako ili onako. Ne zna se šta će se dogoditi. Mogu li i dalje da lažem? To bi se moglo, ali ja to nipošto neću. Zasad ću da se zabavim oko ovih krvavih mrlja, oko ovih mrlja od vina na čaršavu.«

I onaj drugi iznad njega je ćutao. Tišina je trajala dva ili tri minuta, — ona je omogućavala da se uoči koliko se u ovakvoj situaciji mogu otegnuti ove majušne vremenske jedinice.

Razgovor je ponovo pokrenuo Piter Peperkorn.

»Bilo je to onog večera kad sam imao sreću da se upoznam s vama«, poče on pevušećim glasom, spuštajući ga pri kraju, kao da je bila u pitanju prva rečenica neke duže priče. »Svetkovali smo jednu malu svečanost, uživajući u jelu i piću, pa smo u onom živahnijem raspoloženju, kad se čovek oseća slobodniji i smeliji, a u već poodmaklim časovima, sa rukom pod ruku, potražili svoje konačište. Tada, pri rastanku, ovde pred mojim vratima, meni je došla misao da vas pozovem da dodirnete usnama čelo žene koja vas je predstavila meni kao dobrog prijatelja iz ranijih dana svog boravka ovde, a njoj sam ostavio na volju da vam pred mojim očima uzvrati ovaj čin, u isto vreme svečan i veseo, u znak razdraganog raspoloženja. Vi ste prosto-naprosto odbili moju sugestiju, odbili je sa obrazloženjem da vi smatrate za besmislicu da izmenjujete poljupce u čelo sa mojom saputnicom. Nećete osporavati da je to bilo jedno objašnjenje koje je i samo zahtevalo da bude objašnjeno, i vi mi to objašnjenje dugujete sve do ovog časa. Jeste li voljni da sad izmirite svoj dug?«

»Tako, i to je dakle primetio«, pomisli Hans Kastorp, pa se još više udubi u mrlje od vina, grebući po jednoj od njih savijenim vrhom svoga srednjeg prsta. »U osnovi, ja sam tada stvarno želeo da on to primeti i zapamti, inače ne bih to rekao. Ali šta sad? Srce mi i te kako lupa. Hoće li izbiti kraljevska srdžba prvoga reda? Možda bih dobro uradio da se obazrem na njegovu pesnicu kojom je možda već zamahnuo? Van sumnje, ja se nalazim u jednoj vrlo neobičnoj, vanredno kritičnoj situaciji!«

Najednom oseti da mu je Peperkornova ruka obuhvatila desni zglavak ruke.

»Sad me je ščepao za ruku!« pomisli on. »No, smešno je što sedim ovde kao polivena pudla! Da li sam mu štogod skrivio? Baš ništa. Pre svega bi imao da se požali njen muž u Dagestanu. Pa još poneko. Pa ja. A on, koliko je meni poznato, nema još razloga da se žali. Zašto mi dakle lupa srce? Krajnje je vreme da se uspravim i da mu otvoreno, — i, razume se, sa poštovanjem — pogledam u moćno lice!«

Tako je i učinio. Moćno lice je bilo žuto, oči su bledo gledale ispod izvijenih čeonih bora, a izraz rascepljenih usana bio je gorak. Veliki, stari čovek i beznačajni, mladi čovek čitali su jedan drugom iz očiju, a jedan od njih je i dalje držao onog drugog za zglob ruke. Najzad Peperkorn blago progovori:

»Vi ste bili Klavdijin ljubavnik za vreme njenog ranijeg boravka.«

Hans Kastorp obori još jednom glavu, ali je odmah uspravi i, pošto je duboko udahnuo vazduh u sebe, reče:

»Mener Peperkorne! Sve se u meni u najvećoj meri protivi da vas lažem i ja tražim mogućnosti da to izbegnem. To nije lako. Hvalisao bih se kad bih potvrdio vašu konstataciju, lagao bih, kad bih je poricao. Evo, u čemu je stvar. Ja sam sa Klavdijom, — oprostite, sa vašom sadašnjom saputnicom, dugo, vrlo dugo živeo u ovoj kući, a nisam joj bio ni predstavljen. Naši odnosi nisu bili nimalo društveni, upravo moji odnosi prema njoj, o kojima bih vam hteo reći da im poreklo leži u tami. U svojim mislima ja Klavdiju nisam nikad oslovljavao drukčije nego sa ti, a i u stvarnosti nije bilo drukčije. Jer one večeri, kad sam stresao sa sebe izvesne pedagoške okove, o kojima je tu skoro bilo reči, i kad sam joj se približio — pod izgovorom kojim su me nadahnule davne uspomene — bila je zabava pod maskama, pokladno veče bele nedelje, jedno neodgovorno veče, jedno veče opšteg tikanja, u čijem je toku reč ti — na neki neodgovoran način, kao što se to događa u snu — dobila svoj puni smisao. Ali to je u isto vreme bilo predvečerje Klavdijina odlaska.«

»Puni smisao«, ponovi Peperkorn. »Vi ste to veoma učtivo —.« On ostavi ruku Hansa Kastorpa i poče dlanovima svojih kapetanskih ruku sa dugim noktima trljati obe polovine svoga lica, očne duplje, jagodice i bradu. Zatim skrsti ruke preko vinom izmrljanog čaršava i zabaci glavu u stranu, izlažući gostu svoj levi profil, tako da je izgledalo kao da se okrenuo od njega.

»Ja sam vam odgovorio onoliko istinski koliko je moguće, Mener Peperkorne«, reče Hans Kastorp, »a savesno sam se potrudio da vam ne kažem ni odveć mnogo ni odveć malo. Meni je stalo bilo pre svega do toga da vi osetite kako čoveku u neku ruku do volje stoji da vodi računa o onom večeru opšteg tikanja i rastanka — da je ono izvan svakog utvrđenog reda, jedno veče koje je skoro ispalo iz kalendara, veče hors d'oeuvre, moglo bi se reći, posebno veče, koje je palo u prestupnu godinu, dvadeset i deveti februar — tako da bih samo upola slagao da sam poricao vašu konstataciju.

Peperkorn nije odgovarao.

»Ja sam pretpostavio«, poče Hans Kastorp posle izvesne pauze, »da vam kažem istinu, makar i rizikovao da time izgubim vašu naklonost, što bi — to priznajem sasvim otvoreno — za mene bio osetan gubitak, mogao bih reći: udar, pravi udar koji bi se mogao uporediti s onim udarom koji je za mene predstavljao trenutak kad je gospođa Šoša opet ovamo stigla, ne sama već kao vaša saputnica. Izložio sam se tome riziku, jer mi je odavno bila želja da između nas bude čista situacija — između vas, prema kome ja osećam tako izvanredno poštovanje, i mene, — to mi je izgledalo lepše i čovečanskije — vi znate kako Klavdija izgovara tu reč, onim njenim čarobnim muklim glasom, tako ljupko otegnuto — da bude dakle čista situacija, a ne ćutanje i pritvorstvo, i s obzirom na to, meni je pao kamen sa srca kad ste maločas učinili onu svoju konstataciju.«

Nikakva odgovora.

»Još nešto, Mener Peperkorne«, produži Hans Kastorp. »Još nešto je pokrenulo u meni želju da vam kažem čistu istinu, a to je što iz ličnog iskustva znam kako u tom pogledu razdražljivo mogu da utiču na čoveka nesigurnost i neke polupretpostavke. Vi sad znate ko je sa Klavdijom — pre nego što je bio uspostavljen sadašnji pozitivni pravni odnos, a

nepoštovanje toga odnosa bilo bi naravno prava ludost — ko je sa Klavdijom doživeo, proveo i proslavio — dakle proslavio jedan — jedan dvadeset i deveti februar. Ja sa svoje strane nikad nisam mogao da dođem do takve jasnosti, premda sam bio načisto s tim da svako, ko samo dospe u položaj da o tome misli, mora da računa sa takvim prethodnim slučajevima, hoću da kažem prethodnicima, premda sam povrh toga znao da je savetnik Berens — koji se, što vam je možda poznato, kao diletant bavi slikanjem u ulju— da je za vreme mnogih seansi izradio njen izvanredni portret koji je u pogledu reprodukcije njene kože tako uspeo, da to, među nama budi rečeno, jako zapanjuje. To mi je zadalo mnogo muke i glavobolje i zadaje mi još i danas.«

»Vi je još volite?« upita Peperkorn, ne menjajući položaj, to jest ne gledajući u njega... Velika soba je sve više i više tonula u suton.

»Izvinite, Mener Peperkorne«, odgovori Hans Kastorp, »ali moja osećanja prema vama, osećanja najvećeg poštovanja i divljenja ne dopuštaju mi da vam govorim o svojim osećanjima prema vašoj saputnici.«

»A da li ona«, upita Peperkorn tihim glasom, »još i danas deli s vama ta osećanja?«

»Ja ne kažem«, odvrati Hans Kastorp, »ja ne kažem da ih je ona ikad delila. To je malo verovatno. Mi smo se malopre teoretski dotakli toga predmeta, kad smo govorili o reaktivnoj prirodi žena. Naravno, na meni nema mnogo toga što bi se moglo voleti. Kakav je moj format — cenite sami! Ako je i moglo doći do jednog — jednog dvadeset i devetog februara, to se ima pripisati jedino i samo ženskoj podmitljivosti, a žena se podmićuje na taj način što muškarac najpre nju izabere — samo moram napomenuti da mi izgleda razmetljivo i neukusno što sebe nazivam »muškarcem«, dok je Klavdija u svakom slučaju žena.«

»Povela se za svojim osećanjem«, mrmljao je Peperkorn rascepljenim usnama.

»Kao što je i u vašem slučaju još mnogo poslušnije učinila i kao što je po svoj prilici već mnogo i mnogo puta učinila — s tim mora biti načisto svako ko dođe u položaj — «

»Stanite!« reče Peperkorn, još okrenut glavom u stranu, ali sa ispruženim dlanom prema sagovorniku. »Nije li prostački da mi tako govorimo o njoj?«

»Ali ne, Mener Peperkorne. Ne, mislim da vas mogu potpuno umiriti. Reč je o čisto čovečanskim stvarima, — a reč »čovečanski« uzeta je ovde u smislu slobode i genijalnosti — vi ćete mi oprostiti ovaj možda nešto izveštačen izraz, ali mi je nedavno bio potreban, pa sam ga prisvojio.«

»Dobro, produžite!« zapovedi tiho Peperkorn.

I Hans Kastorp je govorio tiho, sedeći na ivici stolice pored postelje, nagnut prema impozantnom starom čoveku, sa rukama među kolenima.

»Jer ona je jedno genijalno stvorenje«, reče on, »a njen muž iza Kavkaza — vi svakako znate da ona za Kavkazom ima muža — odobrava joj njenu slobodu i genijalnost, bilo iz tupoglavosti, bilo zato što je inteligentan, jer ja tog momka ne poznajem. U svakom slučaju, on dobro čini što joj odobrava, jer joj bolest daje pravo na tu slobodu, genijalni princip bolesti, kome se ona povinuje, i ko god dođe u istu situaciju, dobro će učiniti ako sleduje njegovom primeru i ako se ne žali ni zbog onog što je bilo ni zbog onog što će još biti...«

»Vi se ne žalite?« zapita Peperkorn i okrenu se licem prema njemu... Izgledao je bledožut u polumraku; oči su gledale izbledelo i umorno ispod onih čeonih bora kao u idola, a velika, rascepljena usta stajala su upola otvorena, kao na nekoj tragičnoj obrazini.

»Nisam mislio«, odgovori skromno Hans Kastorp, »da sam ja u pitanju. Moje reči idu za tim da se vi ne žalite, Mener Peperkorne, i da mi zbog onog što je ranije bilo ne uskratite vašu blagonaklonost. Meni je u ovom času do toga stalo.«

»Nezavisno od toga«, reče Peperkorn, »mora da sam vam, i ne znajući, zadao veliki bol.«

»Ako je to pitanje«, odgovori Hans Kastorp, »i ako vam odgovorim potvrdno, to pre svega ne bi značilo da ja ne umem da cenim ogromno preimućstvo koje mi daje poznanstvo sa vama, pošto je to preimućstvo nerazdvojno povezano sa razočaranjem o kome govorite.«

»Hvala vam, mladi čoveče, hvala vam. Ja cenim ljubaznost vaših reči. Međutim, ako ostavimo po strani naše lične odnose...«

»Teško je to učiniti«, reče Hans Kastorp, »i za mene nije nikako preporučljivo da ne vodim o njima računa ako hoću potvrdno i bez svake pretencioznosti da odgovorim na vaše pitanje. Jer ta okolnost da se Klavdija vratila u pratnji jedne ličnosti vašeg formata, ta činjenica mogla je, razume se, samo da pojača i pogorša nezgodu koja je za mene ležala u tome što se ona uopšte vratila u pratnji jednog drugog čoveka. Ona mi je zadala mnogo posla, a zadaje mi ga i danas, ja to ne poričem, pa sam se namerno, već prema svojim silama, držao pozitivne strane cele te stvari, što će reći da sam se držao svojih iskrenih osećanja prema vama, Mener Peperkorne, pri čemu je uostalom bilo i malo pakosti prema vašoj saputnici, jer žene ne gledaju rado kad se njihovi ljubavnici slažu.«

»Zaista —«, reče Peperkorn i sakri jedan osmeh, prešavši šakom preko usta i brade, kao da postoji opasnost da bi ga gospođa Šoša mogla videti kako se smeška. I Hans Kastorp se diskretno smeškao, a zatim su, kao po sporazumu, obojica pognuli glave.

»Ova mala osveta«, produži Hans Kastorp, »mogla mi se na kraju krajeva dopustiti, jer, ukoliko ja dolazim u pitanje, ja zaista imam nekog razloga da se požalim, — ne protiv Klavdije ni protiv vas, Mener Peperkorne, već da se uopšte požalim na svoj život i sudbinu, a pošto uživam čast vašeg poverenja i pošto je ovaj sutonski čas u svakom pogledu neobičan, pokušaću da se o tome makar poizdaleka izjasnim.«

»Molim vas da to učinite«, reče učtivo Peperkorn, posle čega Hans Kastorp nastavi:

»Ja se, Mener Peperkorne, izodavna bavim ovde gore, već godinama, — tačno i ne znam koliko dugo, a to su godine života, pa zato i govorim o životu, a vratiću se još i na sudbinu, u pravom trenutku. Moj rođak, kome sam želeo da učinim kratku posetu, bio je vojnik, pun čestitih i smelih namera, ali mu to nije ništa pomoglo, jer mi ga je smrt odavde ugrabila, a ja sam još tu. Ja nisam bio vojnik, ja sam imao jedan građanski poziv, kao što ste možda čuli, jedan solidan i pametan poziv, koji, kako kažu, pojačava međunarodne veze, ali mu ja nikad nisam bio naročito privržen, što priznajem, i to iz razloga o kojima bih hteo samo toliko da kažem da su tamnog porekla: oni su u vezi sa prvim počecima mojih osećanja prema vašoj saputnici — ja je nazivam izrično tako da bih pokazao da mi ni na pamet ne pada da uzdrmam vaša pozitivna prava — mojih osećanja prema Klavdiji Šoša i našem tikanju, koga se nikad nisam odrekao od onog trenutka kad sam se prvi put sreo s njenim očima i kad su me one opčinile, kad su me, razumete li me, u nerazumnom smislu opčinile. Njoj za ljubav, a gospodinu Setembriniju uprkos, ja sam sebe potčinio principu nerazumnosti, genijalnom principu bolesti, kome sam se dakako već poodavno i izranije potčinio, pa sam ostao ovde gore
— već ni sam ne znam tačno koliko dugo — te sam sve zaboravio i prekinuo sa svim: sa svojim rođacima, sa svojim ravničarskim pozivom i sa svima svojim izgledima. A kada je Klavdija otputovala, čekao sam, stalno čekao ovde gore na nju, tako da sam definitivno propao za ravnicu i da sam za nju tako reći umro. To sam imao na umu kad sam govorio o »sudbini« i kad sam dopustio sebi da nagovestim da u svakom slučaju imam razloga da se požalim na svoju sadašnju situaciju i na svoje povređeno pravo. Čitao sam jednom jednu istoriju, — ne, gledao sam je u pozorištu — istoriju o jednom dobrodušnom mladiću — i on je uostalom bio vojnik kao i moj rođak — koji se upustio u ljubavne veze s jednom

dražesnom Cigankom. Bila je dražesna, sa cvetom za uhom, jedno divlje, fatalno žensko stvorenje, koje ga je tako omađijalo da je potpuno iskliznuo iz koloseka, sve joj žrtvovao, pobegao iz vojske, otišao s njom u krijumčare i u svakom pogledu izgubio čast. Kad je dotle dospeo, ona ga se beše već zasitila, pa je pobegla od njega s nekim matadorom, jednom tiranskom ličnošću sa sjajnim baritonom. Svršilo se time što ju je mali vojnik, bled kao krpa u licu i razdrljene košulje, probo nožem pred cirkusom, na šta ga je ona upravo i izazvala... Ova moja priča je prilično bez veze. Ali, na kraju krajeva, otkud mi je došla na pamet?«

Pri pomenu noža, Mener Peperkorn je promenio svoj sedeći položaj u postelji. Pomerio se malo u stranu, okrenuo naglo lice svome gostu i zagledao mu se ispitivački u oči. Sad se jače ispravio, naslonio se na lakat i rekao: »Znam. Čuo sam, mladi čoveče, i sad mi je sve jasno. Dopustite mi jednu lojalnu izjavu na osnovu vaših saopštenja. Da nemam sedu kosu i da me nije smlatila ova opaka groznica, vi biste me našli spremna da vam kao čovek čoveku, sa oružjem u ruci, dam zadovoljenje za uvredu koju sam vam i ne znajući učinio, a ujedno i za onu koju vam je nanela moja saputnica i za koju sam vam takođe dužan dati zadovoljenje. Svršeno, gospodine — vi biste me videli spremna. Ali, pošto vidite kako stvari stoje, vi ćete mi dopustiti da učinim jedan drugi predlog. Evo toga predloga. Ja se sećam jednog razdraganog trenutka, odmah u početku našeg poznanstva — sećam ga se, iako sam tada malo više povukao
— dakle jednog trenutka u kome sam, prijatno dirnut vašim karakterom, imao nameru da vam bratski ponudim da govorimo jedan drugom ti, ali sam odmah osetio da bi to bilo malo prenagljeno. Lepo, ja se pozivam na taj trenutak, ja se vraćam na njega i objavljujem da je tada zaključeno odlaganje isteklo. Mladi čoveče, mi smo pobratimi, ja proglašavam da smo braća. Vi ste govorili o jednom opštenju na ti, koje ima svoj puni smisao — i naše ti imaće punog smisla, smisao bratstva po osećanju. Godine i bolest me sprečavaju da vam sa oružjem dam zadovoljenje; ja vam ga nudim u ovom obliku, ja vam ga nudim u obliku bratskog saveza, kakav se inače zaključuje protiv trećega, protiv sveta, protiv koga bilo, a kakav ćemo mi zaključiti za nekoga. Uzmite svoju vinsku čašu, mladi čoveče, i ja ću se opet mašiti svoje vodenjače, čime ne mislim da vređam ovo mlado resko vince —«

Svojom kapetanskom rukom koja je malo podrhtavala, napuni on čaše, pri čemu mu je Hans Kastorp sa puno poštovanja i pometnje bio na usluzi.

»Uzmite!« ponovi Peperkorn. »Ukrstite svoju ruku s mojom i pijte tako! Ispijte do dna! — Perfektno, mladi čoveče. Svršeno. Evo moje ruke. Jesi li zadovoljan?«

»Naravno, to nije pravi izraz, Mener Peperkorne«, reče Hans Kastorp, kome je malo teško palo da punu čašu ispije nadušak, i koji je otirao maramicom koleno, jer se prosulo na nj malo vina. »Milije mi je reći da se osećam neizmerno srećan i da ne mogu još da shvatim kako mi je tolika čast odjednom pala u deo. Otvoreno da priznam, meni se čini kao da sanjam. To je ogromna čast za mene — ne znam čime sam je zaslužio, u svakom slučaju na pasivan način — na drugi način zaista ne — i ne treba se čuditi ako mi se iz početka bude činilo malo neobično da se na ovaj način izražavam, ako počnem da zamuckujem — osobito u prisustvu Klavdijinom, koja možda na svoj ženski način neće biti sasvim sporazumna s ovim aranžmanom...«

»Ostavi to meni«, odgovori Peperkorn, »a ostalo je stvar vežbe i navike! A sad idi, mladi čoveče! Ostavi me, sine moj! Mrak je, veče se već sasvim spustilo, naša prijateljica može svakog časa da se vrati, a možda bi bilo zgodnije da se ne susretnete baš u ovom trenutku.«

»Zbogom ostaj, Mener Peperkorne«, reče Hans Kastorp i ustade. »Kao što vidite, ja sam savladao svoj opravdani zazor i već se vežbam u ovom smelom oslovljavanju! Imate pravo, već se smrklo. Mogu da zamislim gospodina Setembrinija kako iznenada ulazi i pali svetlo

da bi pokrenuo pametne i zabavne razgovore — to mu je slabost. Do viđenja sutra! Idem odavde u tolikoj meri zadovoljan i gord, kako nisam mogao ni u snu da sanjam. Želim skoro ozdravljenje! Sad ćeš biti najmanje tri dana bez groznice, pa ćete moći odgovoriti svim očekivanjima. Radujem se tome kao da sam u tvojoj koži. Laku noć!«

MENER PEPERKORN (kraj)

Svaki vodopad je privlačan cilj za izlete, i mi bismo teško mogli objasniti zašto Hans Kastorp, koji je čak imao naročitu naklonost prema vodi koja pada, nikad još nije posetio živopisni vodopad u šumi Flielske doline. Za ono vreme dok je živeo zajedno sa Joahimom mogla bi ga opravdati velika savesnost njegovog rođaka koji nije boravio ovde radi zadovoljstva i čiji je realno-celishodni duh ograničavao svoj vidokrug na najbližu okolinu kuće Berghof. A posle Joahimove smrti? Pa i posle njegove smrti je odnos Hansa Kastorpa prema ovdašnjem kraju, izuzev njegovih skijaških poduhvata, sačuvao karakter konzervativne jednoličnosti, čiji je kontrast prema širini njegovih unutrašnjih iskustava i njegovih »vladavinskih« dužnosti imao čak neke svesne draži za mladog čoveka. Pa ipak se živo saglasio kad je u njegovoj užoj okolini, u malom prijateljskom krugu od sedam lica (ubrojivši tu i njega samog), pretresan plan o jednoj vožnji kolima do tog čuvenog mesta.

Beše nastupio maj — nazvan u malim jednostavnim pesmicama ravnice »mesecem milja« — veoma svež i bez mnogo ljupkosti ovde, na visovima, ali se topljenje snega već moglo smatrati za gotovu stvar. Doduše, poslednjih dana je više puta padao sneg u velikim pahuljama, ali se nije održavao, nego je ostavljao za sobom samo nešto vlage. Nagomilane zimske mase behu se otopile, isparile i iščezle, tako da su bile ograničene na usamljene ostatke. Ozeleneli svet postao je prohodan i nudio se svakom preduzimljivom duhu.

Društveni dodir grupe beše ionako poslednjih nedelja oslabio zato što se njen poglavica rđavo osećao, veličanstveni Piter Peperkorn, čija opaka groznica — koju mu je donelo u miraz bavljenje u tropskim predelima — nije htela da ustukne ni pred dejstvom izvanredne klime ni pred protivotrovima tako istaknutog lekara kakav je bio dvorski savetnik Berens. On je bio mnogo vezan za postelju, ne samo onih dana kad je kvartalna groznica vršila svoje svirepo pravo, nego i inače. Slezina i jetra mu zadaju mnogo posla, kako je dvorski savetnik nasamo govorio osobama bliskim pacijentu. Ni želudac mu nije u klasičnom stanju, te je Berens stalno ukazivao na opasnost hronične iznemoglosti koja, pod takvim okolnostima, ne može da se otkloni ni kod ovako snažnih priroda.

Mener je tih nedelja predsedavao samo jednoj večernjoj gozbi, a i zajedničke šetnje su izostale, sem jedne koja nije bila mnogo dugačka. Uostalom, Hans Kastorp je, među nama budi rečeno, ovu olabavelost njihove zajednice osetio u izvesnom pogledu kao olakšicu, jer je bio na muci zbog onog pobratimstva sa saputnikom gospođe Šoša. U svojim razgovorima sa Peperkornom, on je pokazivao »usiljenost«, »izmicao« i »izbegavao« da ga prvi oslovi, kao da je lomio s njim jadac, isto onako kao i u opštenju sa Klavdijom, što je Meneru bilo palo u oči. Čudnim opisnim rečenicama izbegavao je da se neposredno obrati Peperkornu, samo da mu ne kaže »ti«. Bila je to ona ista ili obrnuta dilema koja je kočila njegov razgovor sa Klavdijom u prisustvu drugih, pa i onda kad js bio prisutan samo on, njen gospodar, — dilema koja se, zahvaljujući zadovoljenju koje je od njega dobio, pretvarala u formalan dvostruk procep.

Sad je, dakle, bio na dnevnom redu plan jednog izleta na vodopad. Sam Peperkorn je odredio cilj i osećao se dovoljno krepak za takav poduhvat. Bio je treći dan posle jednog onakvog napada groznice, i Mener je dao na znanje da želi da ga iskoristi. On se doduše nije pojavio u trpezariji na prvim obedima toga dana, nego ih je uzeo, zajedno sa madam Šoša — kao što je vrlo često činio u poslednje vreme — u svome stanu. Ali je već posle prvog doručka Hans Kastorp dobio naredbu preko hromog vratara da tačno jedan sat posle ručka bude spreman za šetnju kolima, i da tu naredbu dostavi dalje gospodi Fergeu i Vezalu, a da

obavesti i Setembrinija i Naftu da će se kola zaustaviti pred njihovim vratima, i, najzad, da poruči dva landauera za tri sata.

U određeno vreme sastali su se pred portalom kuće Berghof: Hans Kastorp, Ferge i Vezal očekivali su tamo njihova gospodstva da siđu iz svojih kneževskih soba, zabavljajući se u međuvremenu time što su tapšali konje, koji su svojim crnim, vlažnim, nezgrapnim usnama jeli šećer sa njihovih dlanova. Saputnici su se pojavili na ulazu sa malim zakašnjenjem. Peperkorn, čija je kraljevska glava izgledala malo izdužena, stajao je u dugom, malo iznošenom ulsteru na vrhu stepenica, pored Klavdije. U znak pozdrava beše podigao malo svoj mekani, okrugli šešir i nečujno izustio nekoliko reči. Zatim je izmenio stisak ruke sa svakim od trojice gospode koji su izišli u susret paru do podnožja stepenica.

»Mladi čoveče«, reče tom prilikom Peperkorn Hansu Kastorpu, stavljajući mu svoju levu ruku na rame, »... kako je, sine moj?«

»Najlepše zahvaljujem! A kako se oseća druga strana?« odvrati upitani.

Sijalo je sunce, bio je lep, svetao dan, ali su dobro uradili što su obukli polusezonske kapute. I gospođa Šoša je imala na sebi topao mantil sa opasačem, sašiven od vlaknaste tkanine sa krupnim kockama i čak sa malo krzna oko ramena. Rub svoga filcanog šešira beše malo povila u stranu pomoću vela maslinaste boje, čiji su joj krajevi bili vezani ispod brade, a to joj je tako ljupko stajalo da je većina prisutnih osetila prosto bol u srcu — samo ne Ferge, jedini koji nije bio u nju zaljubljen. Ta njegova ravnodušnost imala je za posledicu da mu je pri provizornom dodeljivanju mesta, dok se ne utrpaju u kola i eksterne zvanice, dato zadnje sedište preko puta Menera i madam Šoša, u prvom landaueru, dok se Hans Kastorp — kome nije izmakao jedan Klavdijin podsmešljiv osmeh — popeo sa Ferdinandom Vezalom u druga kola. Slabunjavi sobar, Malajac, uzeo je takođe učešća u ovome izletu. On se pojavio iza svoje gospode, sa jednom velikom korpom ispod čijeg su poklopca strčali grlići dve vinske boce. On je tu korpu sklonio pod prednje sedište prvih kola i čim je, sedajući pored kočijaša, prekrstio ruke, konji su dobili znak i kola su se, zavrnutih kočnica, počela spuštati niz okuku.

I Vezal je primetio onaj osmeh gospođe Šoša, pa je, pokazujući svoje kvarne zube, rekao povodom toga svome saputniku:

»Jeste li videli, kako vam se podsmehnula što morate da se vozite sa mnom u kolima? Da, da, ko gubi, ne gine mu podsmeh. Da li se ljutite i je li vam odvratno što sedite ovako pored mene?«

»Priberite se, Vezale, i ne govorite tako nitkovski!« prekori ga Hans Kastorp. »Žene se osmehuju u svakoj prilici prosto zato da bi se osmehnule. Ne služi ničem da čovek svaki put pravi pitanje od toga. Zašto vi sebe tako potcenjujete? Vi imate, kao svi mi, vrlina i mana. Vi, na primer, vrlo lepo svirate one partije iz Sna letnje noći, to ne može svako. Treba opet ovih dana da nešto odsvirate.«

»Da«, odgovori bednik, »vi mi govorite sa takve visine, a vi i ne znate koliko ima bestidnosti u vašoj utehi i kako me time samo još više unižavate. Lako je vama da govorite i da tešite sa svog visokog ata, jer ako se danas i nalazite u prilično smešnoj situaciji, vi ste nekad držali dizgine i bili, svemogući bože, u sedmom nebu, osetili ste njene ruke oko svoga vrata, i čim pomislim na to, mene počne nešto da peče u grkljanu i ispod grudi — a vi u punoj svesti onoga što vam je palo u deo gledate sa visine na moje prosjačke jade...«

»Nije lepo da se tako izražavate, Vezale. Štaviše, u krajnjoj je meri odvratno — ja nemam potrebe da vam to prećutkujem — što vi meni prebacujete bestidnost, a razume se da je i to ružno što vi polažete baš na to da budete odvratni i što se neprestano unižavate. Zar ste zaista tako ludo u nju zaljubljeni?«

»Strašno«, odgovori Vezal, tresući glavom. »To se ne da iskazati koliko ja patim zbog žeđi i požude za njom, voleo bih da mogu reći da će to biti moja smrt, ali s tim se ne može ni živeti ni umreti. Dok je bila odsutna, stvar se počela malo popravljati, iščezavala mi je malo-pomalo iz pameti. Ali otkako se opet vratila, te je svakodnevno imam pred očima, dođe mi ponekad da se ugrizem za mišicu i da pravim ludačke pokrete po vazduhu, prosto ne umem da pomognem sebi. Tako nešto ne bi trebalo da postoji, ali čovek ne može da ga se oslobodi — koga takve muke muče, taj ne može da ih se otarasi, to bi značilo otarasiti se sopstvenog života koji se amalgamisao s tom patnjom, a to je baš ono što se ne može — šta bi čovek imao od toga da umre? Posle — sa zadovoljstvom. U njenom zagrljaju — od srca rado. Ali pre toga, to bi bila besmislica, jer život — to je želja, a želja je život, i on ne može da bude sam protiv sebe, to je ona bogom ukleta trakavica. A kad kažem »bogom ukleta«, onda upotrebljavam samo jednu frazu, onako kao da bih ja sam bio neko drugi, jer sam ne bih mogao tako da mislim. Ima raznih muka, Kastorpe, i ko ima neku muku, hoće pošto-poto da je se oslobodi, to mu je cilj. Ali od muka koje nam pričinjava telesna požuda može čovek da se oslobodi jedino pod uslovom da ovu zadovolji — inače nikako, ni po koju cenu. Tako je to, i ko ne pati od toga, taj i ne misli na to, ali ko zna za te muke, taj će poznati našeg Gospoda Isusa Hrista i oči će mu se zaliti suzama. Gospode bože, kakav je to čudan uređaj da meso toliko žudi za mesom samo zato što to nije sopstveno meso nego pripada nekoj drugoj duši — kako je to čudno i, kad se izbliže pogleda, kako je to nepretenciozno u svojoj postidnoj prijatnosti! Moglo bi se reći: Ako se sva želja u tom sastoji, neka u ime božje bude uslišena. Šta ja to hoću, Kastorpe? Hoću li da je umorim? Hoću li krv da joj prolijem? Ta ja hoću samo da je milujem! Kastorpe, dragi Kastorpe, oprostite što cvilim, ali zar ne bi mogla u ime božje da mi se preda! Ima u svemu tome i nečeg uzvišenijeg, Kastorpe, jer ja nisam najzad nikakva marva, i ja sam, na svoj način, ipak čovek! Telesna požuda luta na sve strane, nije vezana niti fiksirana, i zato je nazivamo skotskom. Ali čim je usredsređena samo na jedno ljudsko stvorenje, naša usta govore o ljubavi. Ja ne žudim samo za njenim grudima i njenom puti koja je kao u neke žive lutke, jer kad bi njeno lice samo malo drukčije bilo uobličeno, ja možda uopšte ne bih žudeo za njenim celim telom; vidi se dakle da ja njenu dušu volim i da je volim svom dušom. Jer voleti lice, znači voleti dušu...«

»Šta je to s vama, Vezale? Ta vi ste izvan sebe i ne znate šta govorite...«

»Ali baš to, baš to je nesreća«, produži jadni čovek, »što ona ima dušu, što je čovek koji ima dušu i telo! Jer njena duša neće ništa da zna o mojoj duši, pa prema tome ni njeno telo ništa o mom telu. Kakva beda i kakva nevolja! Zato je moja žudnja osuđena na sramotu; i zašto moje telo mora večito da se previja! Zašto ona, Kastorpe, neće ništa da zna o meni, ni dušom ni telom, i zašto moja žudnja predstavlja za nju užas?! Zar ja nisam čovek? Zar odvratan čovek nije čovek? Ja sam štaviše čovek u najvišem stepenu i, zaklinjem vam se, ja bih bio sposoban za dosad neviđena dela kad bi mi otvorila carstvo milja svojih ruku, koje su tako lepe jer je njena duša takva! Ja bih joj pribavio sve slasti ovoga sveta, Kastorpe, kad bi bila u pitanju samo naša tela, a ne i naša lica, kad ne bi bilo njene proklete duše koja neće da zna za mene, a bez koje ja opet ne bih žudeo za njenim telom — to je ona đavolska pogana trakavica u kojoj se ja večito previjam!«

»Pst, Vezale! Tiše! Kočijaš vas svakako razume. On doduše namerno ne pokreće glavu, ali ja vidim po njegovim leđima da prisluškuje.«

»On razume i prisluškuje, Kastorpe! Eto vam opet one iste čudne priče sa svima njenim karakterističnim osobinama. Da sam govorio o palingeneziji ili o... hidrostatici, on onda ne bi ništa razumeo, ne bi imao pojma o čemu se govori, ne bi slušao i ne bi se uopšte ni interesovao. Jer to nije popularno. Ali ona vrhovna i poslednja i najjezivija tajna, tajna našeg

mesa i naše duše, ona je, vidite, u isto vreme i najpopularnija stvar, svako je razume i svako može da tera šegu s onim koga ona tišti i kome pretvara dan u slatku muku, a noć u pakao srama! Kastorpe, dragi Kastorpe, pustite me da se malo izjadam, jer kakve su moje noći! Svake noći sanjam o njoj, ah, šta sve ne sanjam — upale mi se ždrelo i želudac kad na to pomislim! I uvek se to svršava tako što me ona išamara, izudara po licu, a ponekad i ispljuje — sa licem iskrivljenim od gađenja pljune na mene, i ja se onda razbudim obliven znojem, sramom i uživanjem...«

»Dobro, Vezale, a sad ćemo biti mirni i ćutati sve dok ne stignemo do bakalina, te neko ne sedne pored nas. To je moj predlog i moja naredba. Neću da vas vređam i priznajem da se nalazite na velikoj muci, ali u našem kraju ima priča kako je jedno čeljade bilo na taj način kažnjeno što su mu, dok god je govorilo, izlazile iz usta zmije i kornjače, sa svakom reči jedna zmija ili kornjača. Priča ne kaže šta je ono najzad uradilo, ali sam ja uvek pretpostavljao da je zavezalo jezik.«

»Ali čovek ima potrebu«, reče Vezal žalosno, »čovek oseća potrebu, dragi Kastorpe, da govori i da olakša srcu, kad je na ovakvoj muci kao ja.«

»Štaviše, to je, ako hoćete, čovekovo pravo. Ali, po mom mišljenju, ima prava koja je ponekad pametnije ne upotrebiti.«

Tako su oni, po naređenju Hansa Kastorpa, ćutali. Uortalom, kola su brzo stigla do bakalinove kućice obrasle vinjagom, gde se nije moralo čekati ni trenutka, jer su Nafta i Setembrini već bili na ulici, jedan u svom pohabanom, krznom oivičenom kaputu, a drugi u nekom kicoškom bledožutom prolećnom vrskaputu, koji je bio sav prošiven. Mahalo se rukom, menjani su pozdravi, dok su kola zaokretala i gospoda se pela u njih. Nafta je seo u prednji landauer kao četvrti, do Fergea, a Setembrini, sjajno raspoložen, vrcajući vedrim šalama, pridružio se Hansu Kastorpu i Vezalu, koji mu je. ustupio svoje mesto na zadnjem sedištu. Gospodin Setembrini je umeo da zauzme to mesto sa otmenom nemarnošću, u stavu čoveka koji se vozi korzom.

On je hvalio prijatnost vožnje, ono truckanje tela u udobnom mirnom položaju, uz promenljivu scenariju. Pokazivao se očinski nežan prema Hansu Kastorpu, a jadnog Vezala je potašpao čak po obrazu, pozivajući ga da zaboravi na svoje sopstveno nesimpatično ja i da se divi sunčanom svetu, na koji je pokazivao svojom zamahnutom desnom rukom, u pohabanoj kožnoj rukavici.

Imali su najlepšu vožnju. Četiri konja, sva četiri lisasta, kočoperna, istimarena i sita, kasala su u čvrstom taktu dobrim drumom po kome se još nije dizala prašina. Kraj same ivice puta iskrsavale su povremeno oburvane stene, iz čijih su pukotina izbijali trava i cveće; telegrafski direci su proletali, ostajući iza kola; uz brda su se pele šumice; ocrtavale se ljupke krivine, kojima su stremili i koje su ostavljali za sobom, a koje su održavale radoznalost tokom puta; na dalekom, suncem obasjanom vidiku stalno su se nazirali planinski lanci, mestimice još pokriveni snegom. Nastanjeni deo doline bio je pređen, a odmicanje od svakidašnje scenarije osvežavalo je duh. Uskoro su se zaustavili na ivici šume: odatle se izlet imao nastaviti pešice i tako doći do cilja, s kojim su već duže vremena, iako ga u početku nisu videli, stajali u slabom čulnom dodiru koji se stalno pojačavao. Čim je prestala vožnja, svima je dopro do svesti jedan udaljen šum, neko tiho šištanje, hučanje i brujanje, koje je na mahove izmicalo čulnom opažanju. Izletnici su skretali jedan drugom pažnju na te zvukove, pa su svi s časa na čas zastajkivali i nepomično osluškivali.

»Sad se«, reče Setembrini, koji je više puta ovde bio, »šum još slabo čuje. Ali je na samom mestu u ovo doba godine divljačan — budite spremni na to da nećemo razumeti ni svoju sopstvenu reč.«

Tako su ušli u šumu stazom koja je bila prekrivena vlažnim iglicama četinara. Napred je išao Piter Peperkorn, oslonjen na rame svoje pratilje, sa crnim mekanim šeširom namaknutim na čelo, povijajući se u hodu malo u stranu; u sredini, iza njih, bez šešira, kao i sva ostala gospoda, sa rukama u džepovima, išao je, naherivši glavu, Hans Kastorp, tiho zviždukao i gledao oko sebe; zatim Nafta i Setembrini, pa Ferge sa Vezalom, i na kraju Malajac, sam, sa korpom preko ruke. Govorili su o šumi.

Šuma nije bila kao druge šume, ona je pružala slikovit, čudan, čak egzotičan ali neprijatan izgled. Bila je prepuna neke vrste mahovinastih lišajeva, bila je njima zastrvena, pretrpana, potpuno umotana u njih. Sa njenih obavijenih, prevučenih grana visilo je, u dugim bradama odvratne boje, uvaljano tkivo ove parazitske biljke: gotovo nigde se nije moglo videti igličasto lišće četinara, videli su se samo venci mahovine — teška, bizarna rugoba začaranog, bolesnog izgleda. Šuma je bila rđavog zdravlja, ona je bolovala od ovih bujnih lišajeva koji su pretili da je uguše. To je bilo opšte mišljenje, dok je mala povorka odmicala putem zastrvenim iglicama četinara, noseći u ušima šum vodopada kome su se približavali — onu lomnjavu i ono hučanje koje se postepeno pretvaralo u tutnjavu i obećavalo da će se Setembrinijevo proricanje obistiniti.

Sa jednog zavijutka otvarao se slobodan pogled na premošćenu stenovitu, šumom obraslu klisuru, u koju se vodopad survavao. U trenutku kad se ukazao oku, dolazilo je do vrhunca i njegovo dejstvo na sluh: bio je to pakleni prizor. Vodene mase su se vertikalno stropoštavale u jednom jedinom mlazu, čija je visina iznosila dobrih sedam ili osam metara, a čija je širina takođe bila znatna, a zatim u beloj peni jurile dalje preko stenja. One su se stropoštavale sa bezumnom bukom, u kojoj su se, rekao bi čovek, izmešale sve moguće vrste šumova i zvukova: i grmljavina i šištanje i rika i urlanje i treštanje truba i lomnjava i praskanje i tutnjava i zvonjava zvona — odista da čovek ogluvi. Posetioci su se približili samom klizavom podnožju stene i, zapahnuti vlagom i prskani, obavijeni maglom od vodenih kapljica, — posmatrali prizor; uši su im bile prepune buke i zaptivene njome; pri tom su izmenjivali poglede i bojažljivo se osmehivali, mašući glavama. Posmatrali su prizor, ovu neprekidnu katastrofu, koja se odigravala u peni i urnebesu, čije ih je ludilo i prekomerno bučanje zaglušivalo, budilo strah u njima i izazivalo akustičke obmane. Svakom se od njih činilo da iza sebe, nad sobom i sa svih strana čuje preteće i opominjuće povike, trube i grube ljudske glasove.

Zbijeni iza Menera Peperkorna — gospođa Šoša se nalazila između petoro druge gospode — gledali su zajedno s njim u vodeni mlaz. Nisu videli Peperkornovo lice, ali su videli kako on otkriva svoju sedu glavu i širi grudi na svežem vazduhu. Sporazumevali su se pogledima i znacima, pošto bi reči, pa čak i one koje bi se dovikivale u samo uho, verovatno bile nadglušene grmljavinom stropoštavanja. Njihove usne su uobličavale reči čuđenja i divljenja, koje su ostajale bezglasne. Hans Kastorp, Setembrini i Ferge dogovorili su se pokretima glave da se popnu do vrha klisure na čijem su se dnu nalazili, da se dočepaju gornjeg mostića i da odozgo posmatraju vodu. Prilaz nije bio nezgodan: niz strmih uzanih stepenica, uklesanih u stenu, vodio je na gornji sprat šume; oni se uspuzaše jedan za drugim, stupiše na most, pa su odozgo, sa njegove sredine, lebdeći nad lukom vodopada, oslonjeni na ogradu, mahali prijateljima koji su ostali dole. Zatim su prešli preko mosta, spustili se s naporom niz drugu stranu, i ponovo izbili na vidik sa suprotne strane planinskog brzaka, preko koga je, dole, takođe bio napravljen most.

Davanje znakova ticalo se sad užine. Sa više strana se predlagalo da se, toga radi, povuku malo iz bučne zone, da bi se pod vedrim nebom užinalo sa oslobođenim sluhom, a ne da budu gluvi i nemi. Ali se pokazalo da se Peperkorn ne slaže s tim. On je tresao glavom,

upirao više puta kažiprstom u dno klisure i njegove rascepljene usne, koje su se s naporom razvlačile, uobličiše jedno »ovde!« Šta se tu moglo uraditi? U pitanjima režije on je bio šef i gospodar. Silina njegove ličnosti bila je presudna čak i onda kad on ne bi, kao redovno, bio organizator i inicijator poduhvata. Ovaj »format« je oduvek bio silovit i autokratičan, i ostaće takav. Mener je hteo da užina licem u lice sa vodopadom u tutnjavi, u tome se ispoljavala njegova suverena samovolja, i ko nije hteo da ostane praznih ruku imao je tu i da ostane. Većina je bila nezadovoljna. Gospodin Setembrini, koji je video da će mu biti presečena mogućnost čovečanske izmene misli, demokratsko-otmenog ćaskanja ili čak i prepirke, podiže ruku više glave sa izrazom očajanja i rezignacije. Malajac je pohitao da izvrši naređenja svoga gospodara. Bile su dve stolice na rasklapanje i on ih otvori za Menera i madam Šoša. Zatim raširi kraj njihovih nogu čaršav i poređa po njemu sadržinu korpe: posuđe za kafu i čaše, termose, pecivo i vino. Nastade gurkanje oko podele. Zatim posedaše na odvaljeno kamenje, na ogradu mosta, sa šoljom vruće kafe u rukama i tanjirom sa kolačima na kolenima. I tako su užinali, ćuteći u ovoj tutnjavi.

Sa visoko podignutom jakom svoga mantila i sa šeširom na zemlji pored sebe, Peperkorn je pio porto-vino iz svog srebrnog pehara sa monogramom, prazneći ga više puta. I odjednom poče da govori. Čudan čovek! Bilo je nemoguće da čuje sam svoj sopstveni glas, a kamoli da drugi ma i jednu reč razumeju od onoga što je govorio, a što se nije dalo čuti.

On međutim, podignuvši kažiprst i držeći u desnici pehar, beše ispružio levu ruku, iskrenuvši dlan ukoso, te se videlo kako se njegovo kraljevsko lice miče, kako mu usta izgovaraju reči koje ostaju lišene zvuka, kao da su izgovorene u bezvazdušnom prostoru. Svi su očekivali da će on odmah prekinuti taj beskorisni napor, koji su posmatrali sa zbunjenim osmehom, ali je on nastavljao. Nastavljao je da govori u onu tutnjavu koja je sve gutala, uz odmerene pokrete svoje levice, koji su prikivali i iznuđivali pažnju, upućujući poglede svojih sitnih, umornih i bezbojnih, silom razrogačenih očiju ispod zategnutih čeonih bora čas jednom čas drugom među onima koji su ga posmatrali, tako da je onaj kome bi se obratio bio primoran da mu visoko uzvijenih obrva klima glavom ili da zine i da drži savijen dlan iza uva, kao da bi to moglo unekoliko da poboljša očajnu situaciju. Sad je čak i ustao! Sa peharom u ruci, u svome izgužvanom putničkom mantilu, koji mu je dopirao skoro do stopala, a čija je jaka bila podignuta, gologlav, sa svojom belom kosom, koja mu je okruživala visoko, kao u idola naborano čelo — on je stajao na steni i micao licem, pred kojim je, sa pokretima čoveka koji poučava, držao kolut svojih prstiju propraćajući svoju gluvu, nerazgovetnu zdravicu znakom preciznosti koji je imao da prikuje slušaoce. Iz njegovih izraza su se razabirale i sa njegovih usana su se mogle pročitati pojedine reči na koje su njegovi slušaoci već bili navikli: »Perfektno« i »Svršeno« — i ništa više. Mogli su videti njegovu glavu nagnutu u stranu i gorčinu na njegovim rascepljenim usnama — prava slika raspetoga Hrista. A onda bi mu se opet pojavila na obrazu ona razbludna jamica, onaj sibaritski šeretluk, i oni su imali iluziju da gledaju žreca koji zadiže haljinu i igra, gledali su pred sobom svetu nemoralnost paganskog sveštenika. On podiže pehar, obnese ga u polukrugu pred očima gostiju, pa ga ispi u dva-tri gutljaja naiskap, tako da mu je dance bilo izvrnuto naviše. Zatim ga, ispruživši ruku, dodade Malajcu, koji ga prihvati sa rukom na prsima, i dade znak za polazak.

Svi mu se sa zahvalnošću pokloniše, pripremajući se da postupe po zapovesti. Ko je čučao na zemlji, skočio je na noge, a ko je sedeo na ogradi mosta, taj se spustio. Slabunjavi Javanac, sa krutim šeširom i jakom od krzna, pokupi ostatke zakuske i posuđe. Istim redom kao i pri dolasku, vraćali su se izletnici putem zastrvenim iglicama četinara kroz šumu, koja

se nije mogla razaznati od silnih lišajeva koji su je svu zaodeli, i išli prema drumu gde su ih čekala kola.

Ovoga puta Hans Kastorp se popeo u kola u kojima su bili maestro i njegova pratilica. Sedeo je sad prekoputa para Mener—Šoša, uz dobroga Fergea, kome su sve više stvari bile sasvim daleke. Za vreme povratka nisu govorili gotovo ništa. Položivši dlanove na pled kojim su bila uvijena njegova i Klavdijina kolena, sedeo je Mener, opustivši donju vilicu. Setembrini i Nafta su sišli i oprostili se pre nego što su kola prešla prugu i vodeni tok. Vezal se sam vozio u drugim kolima zavojitim putem sve do Berghofa, gde su se rastali.

Da li je san Hansa Kastorpa te noći bio lak i površan zbog neke unutarnje pripravnosti, o kojoj njegova duša nije ništa znala, tako da je najmanje odstupanje od uobičajenog noćnog mira u kući Berghof, neki ma koliko prigušeni nemir ili jedva primetni potres, izazvan udaljenim trčanjem, bio dovoljan da ga rasvesti i probudi, pa da se uspravi na svome uzglavlju? U stvari, on je bio budan već duže vremena, pre nego što su zakucali na njegova vrata, što se dogodilo nešto malo posle dva časa izjutra. On je odmah odgovorio, nimalo pospano, prisebno i energično. Javio se piskav i nesiguran glas sestre nudilje, koja ga je po nalogu gospođe Šoša zamolila da odmah dođe na prvi sprat. On je sa pojačanom energijom odgovorio da će odmah doći, skočio, brže-bolje se obukao, sklonio prstima kosu sa čela i spustio se ni suviše brzo ni suviše lagano, više u neizvesnosti kako stvar stoji nego šta se u to doba dogodilo.

On zateče otvorena vrata na Peperkornovom salonu, kao i ona koja su vodila u Holanđaninovu spavaću sobu, gde su sve sijalice bile upaljene. Oba lekara, nastojnica Milendonkova, madam Šoša i javanski sobar bili su na tom mestu. Ovaj poslednji nije bio odeven kao obično, nego je bio u nekoj vrsti narodne nošnje. Imao je na sebi neki prugasti haljetak, sličan košulji, veoma dugih i širokih rukava, zatim neku šarenu suknju umesto pantalona, na glavi kapu od žute čohe koja je imala oblik kupe, a na grudima ukras od amajlija. Stajao je nepomično, prekrštenih ruku, levo od uzglavlja postelje, u kojoj je Piter Peperkorn ležao na leđima, ispruženih ruku. Ulazeći u sobu, Hans Kastorp, bled u licu, pređe pogledom scenu. Gospođa Šoša mu okrete leđa. Ona je sedela u jednoj niskoj fotelji, uz donji kraj postelje, oslonjena laktom na jorgan, sa bradom u ruci, prstiju zarivenih u donju usnu, i gledala u lice svoga saputnika.

»Dobro veče, mladiću«, reče Berens, koji je tiho razgovarao sa doktorom Krokovskim i nastojnicom, i klimnu tužno glavom, zavrćući svoje sede brčiće. Bio je u kliničkoj bluzi, iz čijeg je gornjeg džepa virio stetoskop, na nogama je imao vezene papuče i bio je bez okovratnika. »Ništa se ne može učiniti«, dodade on šapatom. »Svršeno. Priđite. Bacite jedan znalački pogled na njega. Priznaćete da je ovde lekarska intervencija sasvim izlišna.«

Hans Kastorp se na vrhovima prstiju približi postelji. Malajčeve oči su motrile na njegove pokrete, pratile su ga, a urođenik pri tom nije okretao glavu, tako da su mu se videle beonjače. Jednim pogledom u stranu, Kastorp je konstatovao da se gospođa Šoša ne obazire na njega, a zatim je stao kraj postelje u tipičnom stavu: oslonjen na jednu nogu, sa rukama sklopljenim preko trbuha, ukoso nagnute glave, posmatrao je sa poštovanjem i razmišljao. Peperkorn je ležao pod pokrivačem od crvene svile u svojoj pletenoj košulji onako kako ga je Hans Kastorp često viđao. Ruke su mu bile crnoplave i otečene; isto tako i delovi lica. To je predstavljalo znatno unakaženje, premda su kraljevske crte inače ostale nepromenjene. I sa zatvorenim očima, u mirnom položaju, jako se isticala ona idolska lineatura visokoga čela, ovenčanog belim pramenovima. Ona se sastojala iz četiri ili pet vodoravno povučenih a zatim u pravom uglu prema slepoočnicama oborenih crta, usečenih stalnom napregnutošću

jednog celog života. Gorko rascepljene usne bile su nešto razmaknute. Ono plavetnilo je ukazivalo na nagli, apoplektični zastoj životnih funkcija.

Hans Kastorp ostade jedan trenutak predan pobožnosti, jednovremeno se obaveštavajući o stanju stvari. Kolebao se da li da promeni stav, očekujući da će mu »udova« nešto reći. Pošto ona to nije učinila, on je pretpostavio da je zasad ne uznemiruje, pa se okrenuo prema grupi ostalih prisutnih iza sebe. Savetnik mahnu glavom u pravcu salona. Hans Kastorp se uputi za njim.

»Suicidium?« upita on prigušenim glasom i stručnjački.

»Pa dabogme!« odgovori Berens s prezrivim gestom i dodade: »I te kakav suicidium! U superlativu! Jeste li ikad ovako nešto videli, ovako luksuznu stvar?« upita on Kastorpa, izvlačeći iz džepa jednu futrolu nepravilna oblika, i pošto je izvadio iz nje jedan mali predmet, pruži ga mladom čoveku.. »Ja ne. Ali ovo vredi videti. Čovek se uči dok je živ. Duhovito smišljeno. Uzeo sam mu to iz ruke. Budite pažljivi. Ako vam kane na kožu, dobićete opekotine.«

Hans Kastorp je okretao zagonetnu stvar među prstima. Ona je bila od čelika, slonove kosti, zlata i kaučuka, vrlo čudnovatog izgleda. Imala je dva savijena zupca, čeličnog sjaja, sa neobično oštrim šiljcima; srednji joj je deo bio lako savijen, izrađen od slonovače sa umecima od zlata, a ovi su se zupci, do izvesne tačke i na izvestan elastičan način, mogli prema unutrašnjoj strani pokretati. Cela naprava završavala se jednim proširenjem koje je podsećalo na balon, a koje se sastojalo iz polutvrdog kaučuka. Bila je velika svega nekoliko coli.

»Šta je to?« upita Hans Kastorp.

»To je«, odgovori Berens, »jedna složena brizgalica za injekcije. Ili, drukčije shvaćeno, jedan mehanizam koji podražava zube zmije naočarke. Razumete li? Izgleda da ne razumete«, reče on, pošto Hans Kastorp, sav zgranut, nije skidao oka sa neobičnog instrumenta. »Ovo su zubi. Oni nisu sasvim masivni, kroz njih je provučena sasvim tanka cevčica, jedan vrlo fini kanal, čiji otvor možete sasvim jasno videti ovde, spreda, nešto malo iznad oštrih šiljaka. Naravno, cevčice su otvorene i ovde, u zubnom korenu; one odatle komuniciraju sa izlaznim kanalom gumene žlezde, koji prolazi kroz srednji deo, načinjen od slonovače. Pri ujedu, zubi se nešto saviju, to je jasno, te izvrše pritisak na rezervoar, a njegov sadržaj bude time potisnut u kanale, tako da onog trenutka čim šiljasti vrhovi zagrizu u meso i materija jurne u krvotok. Stvar je sasvim jednostavna kad je čovek ima pred očima. Samo se čovek mora dosetiti. Verovatno da je izrađena prema njegovim sopstvenim uputstvima.«

»Sigurno!« reče Hans Kastorp.

»Doza po svoj prilici nije bila vrlo jaka«, produži savetnik. »Količina je nadoknađena...«

»Dinamikom«, dopuni ga Kastorp.

»Možda. Mi ćemo to još ispitati. Rezultat analize može se očekivati sa izvesnom radoznalošću, daće nam se, nema sumnje, prilika da nešto novo naučimo. Hoćete li da se opkladimo da će nas ovaj stranac — koji tu čuva stražu i koji se noćas tako uparadio — sasvim tačno moći obavestiti u čemu je stvar? Pretpostavljam da je tu reč o jednoj smesi animalnih i biljnih otrova — u svakom slučaju o najboljoj mogućnoj kombinaciji, jer je dejstvo moralo biti strahovito. Sve ukazuje na to da mu je dah odmah presečen, da je nastala paraliza centralnih organa za disanje. To vam je, znate, brza smrt gušenjem, verovatno bez muka i bolova.«

»Neka bi bog dao da je tako!« reče Hans Kastorp pobožno, pa uzdišući uruči savetniku neprijatnu malu spravu i vrati se u spavaću sobu. Tamo su sad još bili prisutni samo Malajac

i madam Šoša. Ovoga puta Klavdija podiže glavu prema mladom čoveku, kad se on približavao krevetu.

»Vi ste imali prava da budete pozvani«, reče ona.

»To je vrlo ljubazno od vas«, reče on, »i vi ste u pravu. Mi smo bili prijatelji koji su se uzajamno oslovljavali sa »ti«. Ja se u dubini duše stidim što sam se toga stideo pred ljudima i što sam upotrebljavao zaobilazne forme. — Jeste li bili pored njega u poslednjim trenucima?«

»Sluga me je izvestio kad je sve bilo gotovo«, odgovori ona.

»On je bio takvoga formata«, nastavi Hans Kastorp, »da je osećao kao kosmičku katastrofu i kao sramotu pred bogom onu okolnost kad čoveka izneveri osećanje pred životom. Treba da znate da je on sebe smatrao svadbenim organom boga. To je bilo neko kraljevsko ludovanje... Kad je čovek uzbuđen, ima hrabrosti da se posluži izrazima koji zvuče grubo i bezbožno, ali su oni svečaniji nego konvencionalne religiozne formule.«

»C'est une abdication«, reče ona. »Da li mu je bila poznata naša ludost?«

»Nisam mogao da je poreknem, Klavdija. On ju je prozreo posle onog mog ustezanja da vas u njegovom prisustvu poljubim u čelo. Njegovo prisustvo je u ovom trenutku više simbolično, ali hoćete li mi dopustiti da to učinim sada?«

Ona pomače glavu prema njemu i zatvori oči, kao da daje mali znak, a on prinese usne njenom čelu. Mrke, životinjske oči Malajčeve motrile su prizor, tako iskrenute da su mu se videle beonjače.

VELIKA OTUPELOST

Još jednom čujemo glas savetnika Berensa. Čujmo ga dobro! Možda ga slušamo poslednji put! Jednom će se svršiti i sama ova pripovetka; ona je trajala vrlo dugo, ili bolje: njeno se sadržajno vreme tako zakotrljalo da više nema zastoja, da se i njeno muzičko vreme kloni svome kraju, i da se možda više neće ukazati prilika da osluškujemo vesele kadence Radamantove frazeologije. On reče Hansu Kastorpu:

»Kastorpe, stari druže, vama je dosadno. Obesili ste njušku, a zlovolja vam se čita sa čela, i ja to svaki dan gledam. Vi ste jedno blazirano derište, Kastorpe, vi ste razmaženi senzacijama; i kad vam se posvednevno ne desi nešto prvoklasno, vi se durite i gunđate zbog mrtvila. Jesam li u pravu ili nisam?«

Hans Kastorp je ćutao i to je bio dokaz da u njegovoj duši odista vlada mrak.

»U pravu sam, kao uvek«, odgovori Berens samom sebi. »Ali pre nego što raširite ovde otrov svoje zlovolje, nezadovoljni podaniče, vi treba da se uverite da niste napušteni od boga i od ljudi, nego da vrhovna vlast neprekidno bdi nad vama, dragi moj, i da stalno misli na vašu razonodu. A i stari Berens je još tu. Nego, šalu na stranu, dragi moj dečko! Ja sam došao na jednu misao. Ja sam u mnogim besanim noćima — bog mi je svedok — smislio nešto za vas. Moglo bi se govoriti o jednom iznenadnom nadahnuću — stvarno, ja sebi mnogo obećavam od te zamisli, ni manje ni više nego vašu dezintoksikaciju, a i trijumfalni povratak kući u neslućeno kratkom vremenu.«

»Vi me gledate začuđeno«, nastavi on posle jedne hotimične pauze, premda ga Hans Kastorp nije posmatrao začuđeno, nego prilično dremljivo i rasejano, »i ne slutite na šta to misli stari Berens. A evo šta ja mislim. S vama nije nešto u redu, Kastorpe, a to nije moglo izmaći ni vašoj uvaženoj apercepciji. Nije u redu utoliko što se pojave vaše intoksikacije već duže vremena ne slažu sa vašim lokalnim stanjem, koje se nesumnjivo znatno poboljšalo. Ne razmišljam ja o tome tek od juče. Ovde imamo vaš najnoviji snimak... osmotrimo malo prema svetlosti tu čaroliju. Vidite, ni najpakosniji pesimist i zakeralo, kako to uvek kaže naš suveren, ne bi više mogao bogzna šta da primeti. Nekoliko ognjišta je sasvim resorbovano, žarište se smanjilo i oštrije je ograničeno, a to ukazuje na isceljenje; kao učena glava, vi to znate. Ovim nalazom se, čoveče, ne da objasniti nepravilnost vaše temperature; lekar je primoran da pođe u poteru za drugim uzrocima«.

Jednim pokretom glave Hans Kastorp je na dosta učtiv način dao izraza svojoj radoznalosti.

»Sad ćete vi pomisliti, Kastorpe, matori Berens mora priznati da je lečenje promašilo svoj cilj. Ali tu biste pogrešili i ne biste bili pravični ni prema situaciji ni prema starom Berensu. Vaše lečenje nije bilo pogrešno, samo je možda bilo odveć jednostrano. Došao sam na misao da se vaši simptomi od samog početka ne mogu svesti isključivo na tubrculosis, a ja tu mogućnost izvodim odatle što se oni po svoj prilici ne mogu više uopšte pripisivati tuberkulozi. Po mom mišljenju, vi imate koke.«

»Po mome najdubljem uverenju«, ponavljao je pojačanim glasom savetnik, pošto je primio k znanju pokret glave kojim je Kastorp prihvatio njegove reči, »vi imate streptokoke — ali zbog toga ne treba odmah da se užasavate.«

(O nekom užasavanju nije moglo da bude ni reči. Izraz lica Hansa Kastorpa je pre izražavao neku vrstu ironičnog priznanja, bilo zbog oštroumnosti koja se pred njim otkriva, bilo zbog novog dostojanstva u koje ga je savetnik prebacio.)

»Nikakvog osnova za paniku!« produži ovaj, unoseći malo promene u svoje ohrabrenje. »Koke ima svako, Streptokoke ima svaki magarac. Ne treba ništa da uobražavate. Mi znamo tek odskora da neko može imati i streptokoke u krvi, a da pri tom ne pokazuje nikakve vidljive simptome infekcije. Mi stojimo pred činjenicom, koja još nije poznata mnogim kolegama, da se u krvi mogu nalaziti i tuberkule, a da to ostaje sasvim bez posledica. Mi nismo više ni tri koraka daleko od pretpostavke da je tuberkuloza u stvari krvna bolest.«

Hans Kastorp primeti da je to vrlo karakteristično.

»Kad, dakle, kažem streptokoke«, poče opet Berens, »vi, razume se, ne smete sebi da predočavate poznatu sliku te bolesti. Bakteriološka analiza krvi pokazaće da li su se uopšte naselile kod vas ove male klice, koje spadaju u moj resor. Međutim, da li vaša grozničavost potiče od njih — pod pretpostavkom da ih zaista ima — to će nam pokazati tek dejstvo lečenja streptovakcinom, koje ćemo u tom slučaju preduzeti. To je put dragi prijatelju, kojim treba poći i ja predviđam sasvim neočekivane rezultate. Koliko god je tuberkuloza dugotrajna bolest, toliko brzo mogu danas da se leče oboljenja ove vrste, i ako uopšte budete reagirali na injekcije, vi ste za šest nedelja zdravi zdravcati. Šta kažete na to? Vrši li ovaj matori Berens valjano svoju dužnost, ha?«

»To je zasad samo hipoteza«, reče Hans Kastorp mlako.

»Ali hipoteza koja se da dokazati! Jedna izvanredno plodna hipoteza!« uzvrati savetnik. »Videćete kako je plodna kad na našim kulturama počnu da uspevaju koke. Sutra posle podne ćemo vas bocnuti, Kastorpe, po svim pravilima seoskih vračeva pustićemo vam krv. To je već samo po sebi jedno zadovoljstvo i može vrlo blagodetno uticati na telo i na dušu...«

Hans Kastorp je izjavio da je spreman na tu diverziju i zahvalio savetniku na pažnji koju mu posvećuje. Nagnuvši glavu prema ramenu, gledao je za savetnikom koji se udaljavao, veslajući rukama. Šefova intervencija pala je tačno u kritičnom trenutku. Radamant je prilično tačno protumačio izraz lica i raspoloženje svoga pacijenta i njegov novi pokušaj imao je za cilj — za izričiti cilj, to se nije dalo sakriti — da se pređe mrtva tačka, na kojoj se otpre kratkog vremena našao Hans Kastorp, a to se dalo zaključiti iz njegove mimike, koja je jasno podsećala na mimiku pokojnog Joahima, kad su u njemu sazrevale izvesne divlje i prkosne odluke.

Treba reći nešto više. Hansu Kastorpu se činilo ne samo da je on stigao na tu mrtvu tačku, nego da se to desilo sa čitavim svetom, sa »svim i svakim«, ili bolje: njemu se činilo da je teško u ovom slučaju razlikovati posebno od opšteg. Posle ekscentričnog kraja njegove veze sa izvesnom ličnošću; posle svakojakih uznemirenja koja je taj kraj doneo sobom čitavoj kući; posle nedavnog istupanja Klavdije Šoša iz zajednice ovih gore; posle oproštajnih reči koje su izmenjane između nje i preživelog pobratima njenog gospodara — reči izmenjanih u senci tragike velikog odricanja, izrečenih s obzirima punim poštovanja — posle toga preokreta, mladom čoveku je izgledalo da sa svetom i životom nije sve u redu; da se na neki osobit način izvitoperio i da se sve više iskreće, i samim tim sve više uliva strah; da se neki demon dočepao vlasti, neki opaki i luckasti demon, koji je doduše već odavno vršio znatan uticaj, ali koji je sada tako neobuzdano i bez rezerve objavio svoju vladavinu, da je mogao uliti čoveku tajanstveni strah i sugerirati misao o bekstvu — demon kome je ime: otupelost.

Čitalac će osuditi pisca da on uveličava stvari i da ih izlaže na romantičan način zato što otupelost dovodi u vezu sa demonstvom i njemu pripisuje dejstvo mističnog straha. Pa ipak, ovo nije bajka i mi se tačno držimo ličnog doživljaja našeg jednostavnog junaka. Mi smo s tim događajem upoznati na način koji se, naravno, izmiče bližem ispitivanju, ali nam on pruža neposredan dokaz o tome da otupelost može pod izvesnim okolnostima da dobije i takav karakter i da ulije i takva osećanja. Hans Kastorp je gledao oko sebe... video je samo

jezive i podmukle stvari, i znao je šta vidi: život van vremena, bezbrižan i beznadežan, život aktivne raskalašnosti u stagnaciji, mrtav život.

Aktivan je bio taj život, na svoj način. Zaposlenosti svih vrsta odvijale su se istovremeno jedne pored drugih. Međutim, ovda-onda neka od njih bi se izmetnula u divlji bes mode, kome je sve fanatički podlegalo. Tako je, na primer, amaterska fotografija oduvek u svetu berghofaca igrala značajnu ulogu, Već dvaput — jer onaj koji je duže ovde gore boravio mogao je doživeti periodično ponavljanje takvih epidemija — dvaput se ova strast pretvarala u odšte ludovanje, koje je trajalo nedeljama i mesecima, tako da nije bilo nikoga ko se nije sa zabrinutim izrazom lica saginjao nad kamerom, koju bi oslonio na udubljenje ispod svojih grudi; nikoga ko nije migao objektivom, a već cirkulisanju gotovih snimaka za vreme obeda nikad nije bilo kraja! Svojeručno razvijanje snimaka postajalo je odjednom stvar časti. Mračna komora koju su imali na raspoloženju nije mogla ni izdaleka da zadovolji potrebu. Prozori i balkonska vrata od soba bili su zastrveni crnim zavesama. Petljalo se sa hemijskim ispiranjem ploča pri crvenoj svetlosti, sve dok nije izbila vatra i dok bugarski student iz onog dobrog ruskog društva za dlaku nije došao u opasnost da sagori u pepeo, posle čega je uprava zavoda izdala naredbu, kojom je taj rad po sobama zabranjen. Uostalom, obična fotografija nije više odgovarala ukusu. U modu su ušli snimci pomoću magnezijuma i bojadisane fotografije rađene prema Limijeru. Uživalo se u slikama sa kojih su gledala lica naglo pogođena munjom magnezijumske svetlosti, zgrčena, pepeljastosiva lica, tako da su izgledala kao leševi umorenih koji su, otvorenih očiju, postavljeni uspravno. I Hans Kastorp je čuvao jednu staklenu ploču uramljenu u karton, koja ga je — kad se gleda prema svetlosti — pokazivala između gospođe Šter i one gospođice Levi sa tenom slonovače; prva je imala na sebi sviter boje nebeskog plavetnila, a ona druga sviter crven kao krv. Njegovo lice na slici imalo je boju bakra, a bili su snimljeni na nekoj kao otrov zelenoj livadi, između maslačaka koji su se žuteli kao lim i od kojih mu je jedan blistao u rupici od kaputa.

Onda je došlo na red skupljanje poštanskih maraka, — bilo ih je koji su se stalno tim bavili, ali se ta strast pretvarala povremeno u opšte mahnitanje. Ceo svet je lepio, preprodavao i razmenjivao. Pretplaćivalo se na filatelističke časopise, a održavana je i prepiska sa specijalnim poslovnicama u zemlji i na strani, sa udruženjima i sa privatnim amaterima. Da bi se došlo do retkih primeraka, izdavane su zapanjujuće sume čak i od strane onih čije su domaće prilike jedva dozvoljavale izdatke za boravak u luksuznom lečilištu, koji je mogao da potraje čitave mesece i godine.

To je trajalo samo toliko dok ne bi uzelo huk neko novo lakrdijanje. Tako je, na primer, skupljanje i stalno grickanje čokolade svih mogućih vrsta postalo stvar dobroga tona. Svima su bila usta mrka, te su i najlepše đakonije berghofske kuhinje bile mlako primane i cepidlački kritikovane, jer su želuci bili nakljukani i iskvareni proizvodima Milka-Nut!, Chocolat à la crème d’amandes, Marquis Napolitains i onim zlatom poprskanim »mačjim jezicima«.

Crtanje prasića nasumce, zatvorenih očiju — zabava koja je jedne pokladne večeri bila inaugurisana sa najvišeg mesta i otada bila mnogo u modi — razgranalo se i pretvorilo u stalne strpljive geometrijske vežbe, kojima je povremeno pripadala duhovna snaga svih berghofskih gostiju, pa su im pripadale čak i poslednje misli i poslednje manifestacije energije moribundusa. Nedeljama i nedeljama bila je kuća u znaku jedne zamršene figure, koja se sastojala iz ništa manje od osam velikih i malih krugova i više trouglova, koji su bili upisani jedan u drugi. Zadatak je bio u tome da se sva ta površinska komplikovanost nacrta slobodnom rukom i jednim potezom, ali se najveća majstorija sastojala u tome da se to najzad uradi i istinski vezanih očiju, što je na kraju krajeva — ako pravično pređemo preko

malih estetskih grešaka — polazilo za rukom samo državnom tužiocu Paravanu, koji je bio glavni korifej ove oštroumne nastranosti.

Mi znamo da se on bavio matematikom, čuli smo to od samog savetnika, a znamo i čedne pobude iz kojih se odao ovim studijama, o čijem smo rashlađujućem dejstvu slušali već tolike hvale. Te studije zatupljuju žaoku mesa, i da su se svi poveli za primerom državnog tužioca, izvesne mere predostrožnosti, koje su tu skoro morale biti preduzete, bile bi verovatno izlišne. Te mere su se uglavnom sastojale u tome što su svi balkonski prolazi između ograde i onih pregrada od mlečno-mutnog stakla, koje nisu dopirale do samog balkonskog grudobrana, bili zatvoreni malim vratancima, koja bi nadzornik kupatila noću zaključavao uz svima razumljiv vragolasti osmeh. Od toga vremena bile su veoma tražene sobe na prvome spratu iznad verande, odakle se — pod pretpostavkom da se preskoči ograda i pođe preko staklenog krova — moglo dopreti iz lođe u lođu, a da se izbegnu vratanca. Ali ovu disciplinsku novotariju nije uopšte ni trebalo uvoditi zbog državnog tužioca. Opasno iskušenje, u koje je dovela Paravana pojava one egipatske Fatme, bilo je davno savladano; ona je bila poslednje žensko stvorenje koje je uznemirilo njegova čula. On se od tog vremena sa dvostrukom usrdnošću bacio u naručje bistrooke boginje, one iste boginje o čijoj je umirljivoj moći dvorski savetnik znao da kaže toliko moralnih pouka, a problem kome je pripadao sav njegov um i danju i noću, i kome je on posvećivao svu onu istrajnost i svu onu sportsku žilavost sa kojom je nekad (pre svoga tako često produžavanog odsustva, koje je pretilo da pređe u potpunu mirovinu) dokazivao pred sudom krivicu jadnih grešnika — taj problem nije bio ništa drugo nego kvadratura kruga.

Ovaj iz koloseka izbačeni činovnik došao je tokom svojih studija do čvrstog ubeđenja da dokazi kojima nauka hoće da utvrdi nemogućnost ove konstrukcije nisu pouzdani, i da je proviđenje njega, Paravana, zato i udaljilo iz donjega sveta živih i premestilo ga ovamo, jer je baš njega izabralo da ovaj transcendentni cilj prenese u oblast zemaljskih postignuća. U tome je on video svoju misiju. On je pravio krugove i računao gde god bi stigao i stao, pokrivajući nepregledne gomile hartije figurama, slovima, brojkama i algebarskim znacima, a njegovo potamnelo lice, lice čoveka koje je ostavljalo utisak savršeno zdravog čoveka, imalo je vizionarski i jetki izraz manijaštva. Njegovi razgovori su se isključivo i sa užasnom jednoličnošću odnosili na razmerni broj pi, ovaj očajni razlomak, koji je jedan genije nižega reda, jedan račundžija iz glave, po imenu Zaharija Daze, izračunao sve do dvestotinitih decimala, što je bio čist luksuz, pošto bi i sa dve hiljade decimala mogućnosti približavanja onome Nedostižno-Tačnome bile tako malo iscrpene da bi se moglo reći da nisu ni smanjene. Sve je bežalo od tog izmučenog mislioca, jer ko god bi mu pao šaka morao je da podnese vatrene bujice reči, kojima je bio cilj da probude u slušaoca humanu osetljivost prema ljagi kojom se prlja ljudski duh prokletom iracionalnošću ove mistične razmere. Besplodnost večitog množenja prečnika sa pi, da bi se izračunao obim kvadrata nad poluprečnikom, da bi se izračunala površina kruga, dovodila je državnog tužioca do očajanja. On se pitao da li nije čovečanstvo još od Arhimedovih vremena bez potrebe komplikovalo rešenje ovog problema, i da li nije možda njegovo rešenje u stvari detinjski prosta stvar. Kako? Zar se kružna linija ne bi mogla ispraviti i zar se isto tako svaka prava ne bi mogla saviti u krug? Ponekad, Paravan je verovao da je blizu otkrovenja.

Češće su ga viđali kako još u pozno veče, u opusteloj i rđavo osvetljenoj trpezariji sedi za svojim stolom. Na goloj ploči stola savijao bi parče konca u krug, pa bi ga najednom, uz naprasnu grimasu, opružio u pravoj liniji, a zatim se podbočio i teško potišten utonuo u razmišljanja. Savetnik ga je s vremena na vreme hrabrio u časovima tih njegovih melanholičnih ludorija i uopšte mu podržavao te bube u glavi. I Hansu Kastorpu se nesrećnik

obratio sa svojim omiljenim jadom, jednom, pa posle i više puta, jer je naišao kod njega na prijateljsko razumevanje i na simpatično učešće prema tajni kruga.

On je mladom čoveku predočio očajni problem broja pi, pokazujući mu jedan u dlaku tačan crtež, u koji je i to sa krajnjom mukom — sa maksimumom približnosti za koju je čovek sposoban — uneo jednu kružnu liniju između dva poligona sa bezbrojnim sićušnim stranama, od kojih je jedan bio upisan, a drugi opisan. Ostatak međutim, jedna krivulja, koja je na neki eteričan, spiritualan način izmicala racionalizaciji i računanju, — to je, reče državni tužilac, dok mu je donja vilica podrhtavala, eto to je — pi! Uprkos svojoj osetljivosti, Hans Kastorp se pokazao manje razdražljiv prema pi, nego njegov sagovornik. On ga je nazvao ojlenšpigelovskom zavrzlamom, savetujući gospodinu Paravanu da se pri toj igri »žmurke« ne uzbuđuje odveć ozbiljno. Govorio mu je o tačkama savijanja koje se ne mogu izdužiti, a iz kojih se sastoji krug od svoga početka, koga nema, pa do svog svršetka, koji takođe ne postoji. Govorio mu o onoj uobraženoj melanholiji u večnosti, koja utiče sama u sebe i u kojoj pravac nema svoga trajanja. Govorio mu je o tome sa tako spokojnom religioznošću da je to za trenutak odobrovoljilo državnog tužioca.

Uostalom, priroda dobrog Hansa Kastorpa učinila je da je postao poverenik više nego jednog ukućanina koga bi zaokupila neka fiks-ideja i koji je patio što kod većine drugova, koji su živeli lakim životom, nije naišao na razumevanje. Tako je neki bivši vajar iz austrijske provincije, stariji čovek belih brkova, kukasta nosa i plavih očiju, sastavio bio jedan plan finansijsko-političke prirode, u kome je važnija mesta podvukao četkicom umočenom u sepiju i krasnopisno ga prepisao, a plan se sastojao u ovome: svaki pretplatnik na novine morao bi svakodnevno predati količinu od 40 grama stare novinske hartije, koja bi se skupljala svakog prvog u mesecu, što bi godišnje iznelo oko 14.000 grama, a za dvadeset godina ništa manje od 288 kilograma, a to bi, računajući kilogram po 20 pfeniga, predstavljalo vrednost od 57,60 nemačkih maraka. Pet miliona pretplatnika — stajalo je dalje u tom memorandumu — predali bi za dvadeset godina u obliku stare hartije ogromnu sumu od 288 miliona maraka. Od toga novca uračunale bi im se dve trećine za obnavljanje pretplate, koja bi na taj način došla jevtinije, a jedna trećina, oko 100 miliona maraka, ostala bi slobodna za humane ciljeve, za finansiranje narodnih lečilišta za plućne bolesnike, za potpomaganje siromašnih talenata, i tako dalje. Plan je bio razrađen do najmanjih sitnica. Prikazana je grafički čak i tablica prema kojoj bi organ određen za skupljanje te stare hartije svakog meseca mogao da oceni vrednost prikupljene količine, pa su predviđeni i perforirani formulari koji bi služili kao priznanice za isplaćene sume. Projekt je bio motivisan i obrazložen svestrano. Nepromišljeno traćenje i uništavanje starih novina, koje neobavešteni svet baca u kanale za oticanje nečistoće ili u vatru, znači veleizdaju u pogledu naših šuma i naše narodne privrede. Čuvati hartiju, štedeti hartiju — to znači čuvati i štedeti drvno vlakno, šume i ljudski materijal potreban za fabrikaciju celuloze i hartije — ljudski materijal i kapital. A kako stara novinska hartija, prerađena u ambalažu i karton,. može lako da učetvorostruči svoju vrednost, ona postaje važan privredni faktor i podloga za izdašna državna i opštinska oporezivanja, te bi se čitaoci novina rasteretili kao poreski subjekti. Ukratko, plan je bio dobar i neoboriv, te ako je i imao u sebi nečeg jezivo-zaludnjačkog, čak i mračnjački-ludog, to je bilo samo zbog onog lažnog fanatizma s kojim je nekadašnji umetnik zastupao i branio jednu ekonomsku ideju; i to samo tu ideju, koju je on očevidno u dnu svoje duše tako malo uzimao ozbiljno da nije činio ni najmanji pokušaj da je privede u delo... Hans Kastorp je slušao čoveka nagnute glave i odobravao mu kad je grozničavim, krilatim rečima propagirao pred njim svoju spasonosnu misao, a u isto vreme je ispitivao u

sebi i prirodu prezrenja i odvratnosti koji su išli na uštrb njegovoj želji da bude na strani pronalazača, a protiv ravnodušnog sveta.

Bilo ih je među berghofcima koji su se bavili esperantom i kojima je činilo zadovoljstvo da razgovaraju za stolom na ovom veštačkom jeziku. Hans Kastorp se mrštio na njih, premda je u sebi mislio da to nisu najgori ljudi. Otpre kratkog vremena bila je tu jedna grupa Engleza koji su zaveli nekakvu društvenu igru koja se sastojala ni u čem drugom nego u tome što bi onaj koji učestvuje u igri postavio svome susedu pitanje: »Did you ever see the devil with night-cap on ?«, a upitani bi na to odgovorio: »No! I never saw the devil with night-cap on «, — posle čega bi to pitanje kružilo redom dalje. To je bilo užasno. Ali bi jadnome Hansu Kastorpu bilo još teže kad bi video osobe koje ređaju pasijans, a koje su se mogle videti po celoj kući, u svako doba dana. Jer je strast za ovom razonodom u poslednje vreme uzela maha u tolikoj meri da je kuća postala bukvalno jedna jazbina poroka, a Hans Kastorp je utoliko više imao razloga da se oseća neprijatno zbog toga što je i sam povremeno bio žrtva te epidemije — i to možda žrtva koju je ta strast najviše obuzela. Njega beše omađijao pasijans zvani jedanaesterac: poređaju se po tri karte u tri reda, pa se dve karte koje zajedno čine jedanaest poena, kao i tri karte sa likom, kad se otvore, ponovo pokriju, i tako redom dok igra pri blagonaklonoj sreći ne »iziđe«. Čovek ne bi verovao da jedan tako prost postupak može izazvati duševne draži koje idu do zaluđenosti. Pa ipak, Hans Kastorp je, kao i toliki drugi, okušao tu mogućnost, okušao je smrknutih obrva, jer preteranost nikad nije vedra. Podlegavši ćudima kartaškog demona, zaslepljen fantastično promenljivom blagonaklonošću sreće, koja bi ponekad, sa lakim kolebanjem, od samog početka gomilala parove jedanaestorke, pubove, dame i kraljeve, tako da bi igra prestajala pre nego što bi treći red karata bio popunjen (trenutni trijumf koji je podsticao živce na nove pokušaje), da odmah posle toga sve do devete i poslednje karte svaka mogućnost novog »pokrivanja« bude uskraćena ili da gotovo već sigurni uspeh u poslednjem trenutku, usled nekog naglog zastoja, izmakne — Hans Kastorp je ređao svoj pasijans svuda i u svako doba dana, noću pri svetlosti zvezda, jutrom u pižami, za vreme jela, pa čak i u snu. Hvatala ga je od toga groza, ali je i dalje ređao karte. I tako ga je, prilikom jedne svoje posete, zatekao i gospodin Setembrini, i »omeo« ga, u čemu se oduvek i sastojala njegova misija.

»Accidente!« reče on. »Vi ređate pasijans, inženjeru?«

»To se baš i ne bi moglo reći«, odgovori Hans Kastorp. »Ređam ga, rvući se sa apstraktnom slučajnošću. Mene kopkaju njena meteorološki promenljiva ludačenja: čas se ulaguje, čas je neverovatno uporna. Jutros, čim sam ustao, pasijans mi je triput uzastopce sasvim glatko izišao, jednom čak u dva reda, što predstavlja rekord. Hoćete li verovati da sad već trideset i drugi put ređam karte, a da ni jedan jedini put nisam došao ni do polovine igre?«

Gospodin Setembrini ga tužno pogleda svojim crnim očima, onako kako ga je već tako često gledao u toku godinica.

»U svakom slučaju vidim da ste zauzeti«, reče on. »Nema izgleda da bih ovde mogao naći utehe za svoje brige i balsam za unutarnji razdor koji me muči.«

»Razdor?« ponovi Hans Kastorp, ređajući i dalje karte...

»Buni me svetska situacija«, uzdahnu slobodni zidar. »Obrazovaće se Balkanski savez, inženjeru, sva moja obaveštenja ukazuju na to. Rusija radi grozničavo na tome, a oštrica te kombinacije uperena je protiv Austro-Ugarske Monarhije, jer nijedna tačka ruskog programa ne može da se ostvari dok ona ne bude srušena. Shvatate li moju nedoumicu? Ja mrzim Beč svom snagom, vama je to poznato. Ali zar zbog toga da ukažem potporu svoje duše sarmatskoj despotiji koja se sprema da zapali naš plemeniti kontinent? Sa druge strane, čak i

slučajna diplomatska saradnja moje zemlje sa Austrijom pogodila bi me kao obeščašćenje. To su pitanja savesti koja...«

»Sedam i četiri«, reče Hans Kastorp. »Osam i tri. Pub, dama, kralj. Ide! Vi mi donosite sreću, gospodine Setembrini.«

Italijan zaneme. Hans Kastorp je osećao da ga njegove crne oči gledaju sa dubokom tugom, osećao je na sebi njegov razumni, moralni pogled, ali je ipak još neko vreme ređao karte pre nego što je, podbočivši rukom obraz, sa lažnim, jogunastim izrazom nevinosti jednog mangupčeta, pogledao u svoga mentora, koji je stajao pred njim.

»Vaše oči«, reče Setembrini, »sasvim uzalud se trude da sakriju da vi znate kako stoji sa vama.«

»Placet experiri« — imao je drskosti da odgovori Hans Kastorp, te ga je gospodin Setembrini ostavio — posle čega je naravno Kastorp prestao da ređa pasijane, i glave oslonjene na ruku duže vremena sedeo sam za svojim stolom, usred bele sobe. Premišljao je i grozio se u dnu duše sablasnog i nesigurnog stanja u kome je video svet, grozio se pakosnog osmeha onog demona, onog majmunskog boga pod čiju je bezglavu i neobuzdanu vlast, po njegovom mišljenju, dospeo svet, demona kome je ime »Velika otupelost«.

Gadno, apokaliptično ime, prosto stvoreno da ulije u dušu tajna strahovanja. Hans Kastorp je sedeo i trljao dlanovima čelo i predeo grudi oko srca. On se bojao. Izgledalo mu je da se »sve to« ne može dobro svršiti, da će na kraju doći do katastrofe, da će se pobuniti strpljiva priroda i da će neka oluja, neki raščišćavajući vihor slomiti stege sveta, krenuti život sa »mrtve tačke« i »mrtvoj sezoni« prirediti strašni sud. Mi smo već rekli da ga je obuzimala želja da beži — i sva sreća što je uprava »budno motrila« na njega, što je umela da čita iz izraza njegova lica, i što je mislila o tome kako da ga razonodi novim, plodonosnim hipotezama.

Tonom koji se praktikuje u studentskim udruženjima, uprava je izjavila da je na tragu da otkrije prave uzroke nenormalne temperature Hansa Kastorpa, uzroke kojima — prema naučnom iskazu uprave — nije teško doskočiti, tako da su isceljenje i legitiman odlazak u ravnicu pomaknuti u doglednu bliskost. Kad je pružio ruku da mu se uzme krv iz vene, srce mladog čoveka je jako udaralo pod naletom mnogostrukih osećanja. Žmireći i sa lakim bledilom na licu, on se divio izvanrednom rubinskom crvenilu svog životnog soka, koji je sve više punio prozirni sud. Ovu malu, ali dalekosežnu operaciju izvršio je sam savetnik, uz asistenciju doktora Krokovskog i jedne milosrdne sestre. Zatim je prošao čitav niz dana, koji su za Hansa Kastorpa bili podređeni pitanju kako će se data krv pokazati u očima nauke.

Naravno da se još ništa nije moglo razviti, govorio je savetnik u samom početku. Na žalost, još nikakvih rezultata, govorio je docnije. Jednog jutra, međutim, on je, za vreme doručka, pristupio Hansu Kastorpu, koji je u to vreme sedeo za »stolom boljih Rusa«, i to u začelju, onde gde je nekada sedeo njegov pobratim, pa mu je, uz frazerske čestitke, otkrio da je lančani kokus u jednoj od prepariranih kultura nesumnjivo utvrđen. Sad je problem računa verovatnoće u tome da se utvrdi da li pojave intoksikacije dolaze od male tuberkuloze ili od streptosa, kojih takođe ima u skromnoj količini. On, Berens, moraće tu stvar izbliže i poduže da prouči. Kultura se još nije potpuno razvila. — Pokazao mu ju je u samom »laboru«: bila je to crvena, usirena krv, u kojoj su se videle sive tačkice. To su bile koke. (A koke ima svaki magarac, kao i tuberkule, i da nije bilo simptoma, ovome se nalazu ne bi danas ni pridavala važnost.)

Odvojeno od Hansa Kastorpa, nauka je i dalje vršila kontrolu njegove usirene krvi. Jednoga jutra saopštio je dvorski savetnik sa frazerski dirljivim rečima: da su se koke razvile ne samo u jednoj kulturi nego da su se naknadno pojavile i u svima ostalim, i to u velikim

količinama. Neizvesno je da li su sve to samo streptosi; više je, međutim, nego verovatno da pojave intoksikacije odatle potiču — iako se, razume se, ne može znati koliko od toga treba staviti na račun tuberkuloze, koja je postojala i koja još nije sasvim savladana. Kakav se onda zaključak može izvući iz toga? Treba preduzeti lečenje streptovakcinom. Prognoza? Izvanredno povoljna — utoliko pre što je pokušaj lišen svakog rizika, ne može ni u kom slučaju škoditi. Jer, pošto će serum biti spravljen iz sopstvene krvi Hansa Kastorpa, injekcijama se u telo neće unositi nikakva materija neke bolesti koje već nema u njemu. U najgorem slučaju, lečenje bi bilo nekorisno — po svom efektu ravno nuli. Da li bi se to međutim moglo smatrati nekom nesrećom kad već bolesnik ionako mora ovde ostati!

Ne, u to Hans Kastorp nije hteo da ulazi. On se podvrgao lečenju, mada je nalazio da je ono smešno i nečasno. Ove injekcije njegovom sopstvenom krvlju izgledale su mu kao neka nevesela razonoda, kao sramno rodoskvrnjenje samog sebe, jalovo i beznadežno. Tako je on rasuđivao u svojoj hipohondričnoj neukosti, koja se samo u pogledu beskorisnosti pokazala tačna — u tom pogledu, razume se, potpuno tačna. Ova je diverzija trajala nedelje i nedelje. Ponekad je izgledalo da ona škodi — što je, razume se, bila zabluda — a ponekad se opet činilo i da koristi — što se, međutim, docnije pokazalo isto tako kao zabluda. Rezultat je bio nula, iako nije kao takav izrično okvalifikovan i objavljen. Pokušaj je propao i Hans Kastorp je produžio da ređa pasijans — oči u oči sa onim demonom, čijoj je neobuzdanoj vladavini, prema njegovom predosećanju, predstojao strašan kraj.

OBILJE HARMONIJE

Kakva li je to bila tekovina i novina kuće Berghof koja je našeg dugogodišnjeg prijatelja oslobodila od kartaške manije i bacila ga u naručje jedne druge, plemenitije, premda u osnovu ne manje neobične strasti? Mi se baš spremamo da pričamo o tome, ispunjeni tajnim dražima našeg predmeta, a uz to iskreno željni da te draži saopštimo i drugima.

Reč je o prinovi u onim predmetima koji su bili namenjeni zabavljanju u glavnim društvenim prostorijama kuće. Te nabavke su ponikle i zaključene u krilu uprave kuće, koja nikad nije mirovala u svome staranju, a obavljene su troškom koji nećemo da proračunavamo, ali smemo reći da je glavna uprava ove ustanove, koja je bezuslovno dostojna preporuke, bila vrlo izdašne ruke. Reč je valjda o nekoj duhovito smišljenoj igrački, o nekoj vrsti stereoskopskog sandučića, kaleidoskopa u obliku dogleda i kinematografskog doboša? Da i ne. Jer, pre svega, ono što su gosti jedne večeri na opšte iznenađenje zatekli u muzičkom salonu i što je izazvalo pljeskanje — jedni su pljeskali sebi iznad glave, a drugi u pognutom stavu s rukama u krilu — nije bila optička, nego akustička naprava. A drugo, s njom se — ni po klasi, ni po rangu, ni po vrednosti — nisu mogle uopšte porediti one lake zabave. To nije bila neka dečja, monotona šarena laža, koje se čovek posle dve-tri nedelje zasiti, pa neće više ni da je pogleda. To je bio rog izobilja iz koga su strujala vedra i melanholična umetnička uživanja. To je bio gramofon.

Ozbiljno se brinemo da bi ova reč mogla biti pogrešno shvaćena, u nedostojnom i zastarelom smislu, te bi se nečija predstava mogla povezati sa davno preživelim oblikom onoga što mi imamo pred očima, a ne sa stvarnim predmetom koji je, zahvaljujući neumornim ogledima umetničke tehnike, dostigao stepen najotmenijeg savršenstva. O, vi dobričine! Nije to bilo ono bedno sanduče sa ručkom, tablom koja se okreće i iglom povrh nje i sa jednim bezobličnim levkastim zvučnikom od mesinga, — sanduče koje je nekad sa stola neke krčme punilo nepretenciozne uši unjkavim rikanjem. To je bio kovčežić ugasitocrnog tona, malo dublji nego što je bio širok, povezan svilenim gajtanom sa električnim utikačem. U svojoj jednostavnoj otmenosti stajao je on na jednom stočiću i nije imao uopšte nikakve sličnosti sa onom grubom, prepotopskom mašinerijom. Kad bi čovek podigao poklopac, koji je bio ljupko sužen, a koga bi jedan mesingani podupirač iznutra automatski utvrdio u kosom položaju, tako kao da zakriljuje, —primetio bi u jednom plitkom udubljenju disk sa niklenim rubom, prevučen zelenom čohom, koji je u sredini imao stubić, takođe od nikla, na koji se kroz svoju rupu naticala ploča od kaučuka. Dalje, desno, po strani, u prednjem delu, mogao se primetiti jedan uređaj sličan časovniku, snabdeven brojkama, koji je služio za regulisanje brzine, a s leve strane je bila jedna poluga kojom se ploča pokretala ili zaustavljala. Iza toga. bila je smeštena savijena, kolenasta, pokretljiva šuplja »ručica« sa zadebljanjem, izrađena od nikla, sa pljosnatim, okruglim rezonatorom na kraju, čiji je završtanj bio određen da drži iglu koja šeta po zavojima ploče. Kad bi se otvorila krila prednjih vrata, videla se neka vrsta žaluzina, načinjenih od koso postavljenih, crno obojenih daščica — i ništa više.

»To je najnoviji model«, reče savetnik, koji je zajedno sa ostalima ušao u dvoranu. »Poslednja postignuća, deco, prima-roba, superfinissimo, bolje ništa ne postoji.« On je te reči izgovarao na neki krajnje lakrdijaški, nemoguć način, onako otprilike kao što bi ih izgovarao neki prost ulični prodavac koji hvali svoju robu. »To nije aparat, to nije mašina«, nastavljao je on da govori, vadeći iz šarene limene kutijice smeštene na stočiću jednu iglu i učvršćujući je — »to je instrument, to je pravi Stradivarijus, Gvarneri, sa najutančanijim

treperenjem i rezonancom. Marka se zove »Polihimnija«, kao što vam kaže natpis na unutrašnjem poklopcu. Znate, to je nemački fabrikat. Mi te stvari radimo daleko bolje od drugih. U pravom smislu muzički, u modernom, mehanizovanom obliku. Nemačka duša up to date. A ovde imate literaturu!« dodade on, pokazujući na jedan zidni ormarčić, u kome su bili poređani albumi sa debelim hrptenjačama. »Ja vam prepuštam svu tu čaroliju na slobodno uživanje, ali je u isto vreme preporučujem zaštiti poštovane publike. Hoćemo li, probe radi, pustiti jednu da nam zabruji?«

Bolesnici su preklinjali da to učini i Berens izvadi jednu od ovih čarobnih knjiga, nemih, ali punih sadržine, prevrnu teške listove, izvadi ploču iz jednog od kartonskih omota na čijoj su se sredini nalazili kružni izrezi, kroz koje su se mogli pročitati naslovi u boji, i namesti je. Jednim pokretom ruke on dovede ploču u vezu sa električnom strujom, pričeka dve sekunde dok se nije potpuno zavrtela, pa smotreno postavi tanani vrh čelične igle na sam rub diska. Začu se lak šum kao pri brušenju. On spusti poklopac, a u istom trenutku probi kroz otvorena krilna vratanca, između pukotina onih daščica ili: žaluzina, ali ne samo kroz njih, nego iz celoga tela kovčežića, sva ona instrumentalna uznemirenost, jedna vesela, bučna, neodoljiva melodija, prvi skakutavi taktovi jedne Ofenbahove uvertire.

Svi su slušali otvorenih usta, smešeći se. Nisu verovali svojim ušima, tako su kolorature duvačkih instrumenata bile čiste i prirodne. Jedna violina, samo ona, fantastično je preludirala. Čulo se povlačenje gudala, tremolo i slatki prelazi iz jednog registra u drugi. Violina je našla svoju melodiju: valcer »Avaj, izgubio sam je«. Orkestralna harmonija diskretno je pomagala umilnu ariju i čoveka je dovodilo do ushićenja kad bi se ona, svesrdno prihvaćena od ansambla, ponovila kao hučno tutti. Naravno da nije bilo baš tako kao kad bi jedna stvarna kapela koncertirala tu, u dvorani. Obim zvuka bio je perspektivno umanjen, iako inače zvuk nije bio izopačen. Ako je dopušteno za pojave u oblasti sluha tražiti poređenja u oblasti vizuelnog, bilo je tako kao kad bi neko posmatrao sliku kroz naopačke okrenut dogled, te bi mu ona izgledala smanjena i udaljena, mada inače ne bi ništa gubila od oštrine svojih linija ili od svetlosne jačine svojih boja. Muzički komad, darovito komponovan i uzbudljiv, odsviran je sa svom duhovitošću svoje vesele invencije. Njegov kraj je predstavljao suštu razuzdanost, jedan galop koji počinje sa smešnim ustezanjem, jedan bestidan kankan, koji je izazivao viziju u vazduh zavitlanih cilindara, kolena koja se bacakaju, sukanja koje lete uvis, čijim komično-trijumfalnim završecima nikad nije bilo kraja. Zatim je vitlo gramofona zakrkljalo samo od sebe. Bio je kraj ploče. Svi su od srca zapljeskali.

Tražili su još nešto i dobili su: iz kovčežića je potekao ljudski glas, muževan, mekan i silan u isto vreme, praćen orkestrom; bio je to neki italijanski bariton slavnog imena i sad nije moglo biti više ni reči o kakvoj zamagljenosti i udaljenosti jer se njegov sjajni organ razlegao u svom punom prirodnom obimu, u svoj svojoj jačini. Naročito kad bi čovek ušao u jednu od otvorenih sporednih soba, pa ne bi video aparat, njemu nije izgledalo drukčije nego kao da tamo u salonu stoji sam umetnik lično, sa notama u ruci, i peva. Pevao je neku apa eh, il barbiere, Di qualità, di qualità! Figaro qua, Figaro là, Figaro, Figaro, Figaro ! Slušaoci su prosto umirali od smeha povodom njegovog falsseto parlando, povodom kontrasta između njegovog medveđeg glasa i lakoće sa kojom je izgovarao reči koje lome čoveku jezik. Oni koji su se razumevali u te stvari mogli su da prate veštinu umetnikovog fraziranja i njegovu tehniku disanja, i da se dive. Majstor za neodoljivo, virtuoz u onom romanskom Dasaro-ukusu, izdržavao je pretposlednji ton, pred završnom tonikom, prilazeći, kako se činilo, bliže rampi, očigledno sa rukom u vazduhu na takav način da su se prolomili uzvici »bravo« pre nego što je završio. Bilo je odlično.

A bilo je još i drugih stvari. Jedan lovački rog je izveo sa delikatnom skrupuloznošću varijacije na neku narodnu pesmu. Jedan ženski sopran je treštao, izvodio staccato i trilere jedne arije iz Travijate sa najljupkijom hladnoćom i preciznošću. Duh jednog violiniste svetskog glasa svirao je, kao da stoji iza nekih koprena, uz klavirsku pratnju, koja je odzvanjala suvo kao klavsen, jednu Rubinštajnovu romansu. Iz čarobnog kovčežića, u kome je tiho ključalo, prodirali su zvuci zvona, glissando harfe, treštanje truba i dobovanje doboša. Najzad su stavljene ploče sa muzikom za igru. Bio je tu čak i po koji primerak novouvezene robe, po egzotičnom ukusu pristanišnih krčmi, tango kome je namenjeno da iz bečkog valcera stvori igru za starkelje. Dva para, koji su znali korak te moderne igre, počeše da je izvode na ćilimu. Berens se beše povukao, pošto je prethodno opomenuo da se svaka igla može samo jednom upotrebiti i da se sa pločama mora postupati »oprezno kao sa nekuvanim jajima«. Hans Kastorp je rukovao aparatom.

Zašto baš on? Tako je ispalo. On je sa uzdržanom netrpeljivošću istupao prema onima koji su po odlasku dvorskog savetnika hteli da uzmu u svoje ruke menjanje igala i ploča, uključivanje i isključivanje struje. »Ostavite to meni!« rekao bi, gurajući ih u stranu, i oni bi se ravnodušno sklanjali, najpre zato što je izraz njegovog lica bio takav kao da se u tu stvar već odavno razume, a posle i zato što im je vrlo malo bilo stalo do toga da budu zaposleni na samom izvoru uživanja; više su voleli da se udobno i bez ikakve obaveze, sve dok im ne dosadi, predadu zadovoljstvu kojim ih on služi.

Sa Hansom Kastorpom nije bio taj slučaj. Dok je savetnik pokazivao novu tekovinu, on je stajao mirno u pozadini, bez osmeha, bez uzvika odobravanja, ali je svaki komad pratio s napregnutom pažnjom, zavrćući sa dva prsta, po navici, jednu svoju obrvu. Sa izvesnim nemirom, on je, pozadi publike, više puta menjao mesto, odlazio u biblioteku da iz nje oslušne, a docnije je, sa rukama na leđima i sa veoma uzdržanim izrazom lica, stao pored Berensa, ne ispuštajući kovčežić iz vida i posmatrajući kako se njime jednostavno rukuje. Neki glas je govorio u njemu: »Pazi! Epoha! I do mene je stigla ta stvar!« Ispuni ga sasvim određeno naslućivanje jedne nove pasije, očaranosti i ljubavi. Mladiću u ravnici, kad ga pri prvom pogledu u devojku nenadano pogodi posred srca Amorova kukasta strela, nije drugačije pri duši. Ljubomora je odmah zagospodarila postupcima Hansa Kastorpa. Javno dobro? Nehatna radoznalost nema prava na posedovanje, a ni snage za to. »Ostavite to meni!« rekao je on kroz zube i svi su se s tim saglasili. Oni su još malo igrali uz laku muziku, koju bi im odsvirao, zahtevali još neku tačku sa pevanjem, neki duet iz opere, barkarolu iz Hofmanovih priča, koja je umilno očaravala njihovo uvo, a kad bi on spustio poklopac, oni su odlazili — trenutno uzbuđeni i brbljajući — na svoje obavezno ležanje, na odmaranje. Ostavljali su da sve iza njih ostane kako mu drago: otvorene kutije za igle, otvoreni albumi i razbacane ploče. To im je i ličilo. On se pravio kao da im se i sam pridružuje, ali bi krišom napustio njihovu povorku na stepenicama, pa bi se vratio u salon, zatvorio sva vrata i ostao tu pola noći, duboko zaposlen.

On se dobro upoznao sa novom tekovinom, pa je, neometan ni od koga, ispitivao redom bogatu zbirku ploča, sadržinu teških albuma. Bilo ih je dvanaest, po veličini od dve vrste, a svaki je sadržavao po dvanaest ploča; a pošto su mnoge od ovih crnih tabli sa uskim kružnim urezima bile dvostruke, ne samo zato što se poneki komad nastavljao i na obrnutoj strani, nego i zato što su na čitavom jednom nizu ploča bile upisane dve različite reprodukcije, — predstavljalo je to jedan domen lepih mogućnosti, koji je u početku bilo teško pregledati, i koji je svojim obiljem zbunjivao. Hans Kastorp je odsvirao jednu četvrtinu od stotine ploča; da ne bi nikoga uznemirivao i da se to noću ne bi čulo, on se služio nekim iglama koje su blago zadirale u njih i umanjivale zvuk. Međutim, to je bio jedva osmi deo od onoga što se sa

svih strana primamljivo nudilo da bude okušano. Trenutno, on se zadovoljio time da preleti naslove ploča i da samo ovda-onda nasumce izvrši probu i uključi neki primerak ove neme grafike u kovčežić, da bi čuo njegove zvuke. Ovi koturovi od kaučuka mogli su se, naoko, razlikovati po kolorisanoj etiketi u svome središtu, i ni po čemu više. Svi su izgledali jedan kao i drugi, i bili su sasvim ili ne baš sasvim do sredine gusto pokriveni koncentričnim krugovima. Pa ipak, njihov fini linealni otisak skrivao je u sebi muziku kakva se samo mogla zamisliti, najsrećnija nadahnuća iz svih oblasti umetnosti, i to u biranoj interpretaciji.

Bilo je tu jedno mnoštvo uvertira i pojedinačnih stavova iz sveta uzvišene simfonike, sviranih od slavnih orkestara, čiji su dirigenti bili po imenu označeni. Uz to je išao dugi niz pesama, izvedenih uz klavirsku pratnju od strane članova velikih opera — i to pesama koje su bile visok i svestan proizvod lične umetnosti, a isto tako i jednostavnih narodnih pesama, kao i takvih koje su na neki način držale sredinu između ove dve vrste, utoliko što su bile, doduše, komponovane znalačkom veštinom, ali su duboko i pobožno proosećane u narodnome smislu i duhu; bile su to umetničke narodne pesme, ako se tako može reći, a da se rečju »umetnički« ne povredi njihova prostodušnost i iskrenost. Naročito je bila jedna među njima koju je Hans Kastorp znao iz detinjstva, a prema kojoj se sada u njemu začela neka tajanstvena ljubav, i o kojoj će još biti reči. Čega je tu još bilo, upravo, čega sve još nije bilo? Bilo je bezbroj opera. Jedan međunarodni hor proslavljenih pevača i pevačica, uz pratnju jednog diskretnog orkestra, izvodio je svojim visokoškolovanim bogodanim glasovima arije, duete i čitave ansambl-scene iz raznih regiona i epoha muzikalnog teatra: iz južnjačke sfere lepote, koja se odlikuje u isto vreme visokom i lakom ponesenošću srca; iz nemačko-narodnog sveta vragolanstva i demonije; iz francuske Velike opere i Komične opere. Je li to sve? O, ne. Jer je sledila serija kamermuzičkih komada, kvarteta i trija, instrumentalnih solo-izvođenja za violinu, čelo i flautu, koncertne stvari za pevanje uz obaveznu violinu ili flautu, a zatim čisto pijanističke tačke, a da i ne govorimo o običnim komadima za uveseljavanje, o kupletima, o onim pločama prigodne sadržine, u koje su mali orkestri za igru utisnuli svoje melodije i koje su zahtevale grublju iglu.

Hans Kastorp je sve te ploče ispitivao, sređivao i, poslujući sam oko njih, predavao neke instrumentu, koji ih je budio u zvučni život. Vrele glave, odlazio je na spavanje u poodmaklim časovima, kao posle one prve terevenke, priređene od strane njegovog blažene uspomene pobratima Pitera Peperkorna, i sanjao od dva do sedam o čarobnom kovčežiću. U snu je video kako se ploča okreće oko svoje osovine, tako brzo da se gotovo ne vidi i ne čuje, pokretom koji se nije sastojao samo u kružnom kovitlanju nego i u nekom naročitom povijanju u stranu, tako da se kolenasta drška koja nosi iglu i ispod koje se disk okretao, elastično njihala, kao da diše, — što je, kako se već može i verovati, bilo veoma pogodno za vibrato i portamento gudača i ljudskih glasova. Ali je, u snu ne manje nego u budnome stanju, ostajalo neshvatljivo kako je obično prevlačenje jedne linije, tanke kao vlas kose, iznad jedne akustične šupljine i jedino pomoću membrane u rezonatoru moglo da izazove ono bogato složeno sazvučje, koje je ispunjavalo u snu spavačevo uvo.

Rano izjutra bio je opet u salonu, još pre doručka, pa je, sedeći prekrštenih ruku na jednoj stolici, pustio da mu iz kovčežića jedan divan bariton peva uz harfu »Blick' ich uhmer in diesem edlem Kreise...« Harfa je imala potpuno prirodan zvuk; bila je to neizmenjena, neumanjena svirka harfe, koju je kovčežić ispuštao iz sebe, u isto vreme dok se ljudski glas nadimao, predišući i artikulišući — pravo pravcato čudo. A ničeg nežnijeg nije bilo na svetu, nego što je bio dvopev iz jedne moderne italijanske opere, koji je posle toga odsviran, ničeg nežnijeg od ove čedne i prisne osećajne veze između jednog tenora svetskoga glasa, koji je tako često bio zastupljen u albumima, i jednog kao staklo prozirnog, slatkog malog soprana;

ničeg nežnijeg od tenorovog »Da mi il braccio, mia piccina« i od one jednostavne, slatke, jedre, melodične male fraze kojom mu je sopran odgovarao...

Hans Kastorp se trže, jer se otvoriše vrata iza njega. Bio je to dvorski savetnik, koji ga posmatraše: u kliničkoj bluzi, sa stetoskopom u gornjem džepu, zastao je tu jedan trenutak, sa rukom na kvaki, i klimnuo glavom alhemičaru. Ovaj mu je uzvratio pozdrav preko ramena, posle čega se modro lice šefovo, sa brčićima od kojih je samo jedan bio ufitiljen, izgubilo iza vrata koja su se pritvorila, a Hans Kastorp je opet posvetio svu pažnju nevidljivom, miloglasnom malom ljubavnom paru.

Docnije tokom dana, posle ručka, posle večere, on je imao slušalaca, publiku koja se menjala — ako nećemo i njega samog da ubrojimo u tu publiku, gledajući u njemu čoveka koji drugima daruje uživanja. On je lično bio sklon ovome shvatanju, a domaće društvo se s tim saglasilo u tom smislu što mu je od samog početka prećutno odobrilo da prigrabi sebi pravo rukovanja ovim opštim dobrom, i da ga čuva. Takav stav nije te ljude ništa stajao, jer su oni bez obzira na svoje površno ushićenje, dok je onaj idol od tenora u najvećem zanosu izvijao melodije i dok se njegov glas, stvoren da usrećava svet, razlivao u kantilenama i uzvišenoj virtuoznosti — jer su, dakle, uprkos svome glasno izraženom ushićenju, svi ti ljudi bili bez ljubavi, pa su zato bili potpuno sporazumni da brigu o aparatu prepuste svakome koji hoće da se stara o njemu. Hans Kastorp je bio taj koji je bogatu zbirku ploča održavao u redu i koji je ispisivao sadržinu albuma na unutrašnjoj strani korica, tako da je svaki željeni komad odmah bio pri ruci, a on je i rukovao instrumentom, te se ubrzo moglo videti kako radi oko njega izvežbanim, spretnim i nežnim pokretima. A šta bi drugi tu i činili? Oni bi skvrnavili ploče pošto bi svirali sa već iskvarenim iglama, ostavljali ih da bez omota leže po stolicama, terali sa aparatom glupu šegu puštajući da neki plemeniti komad bude odsviran najbržim tempom i najvišim tonom ili bi stavljali iglu na nulu, da bi aparat odavao, neko histerično triliranje ili neko prigušeno stenjanje... Oni su sve to već radili. Bili su bolesni, ali surovi. I zato je posle kratkog vremena Hans Kastorp jednostavno uzimao ključ od ormarčića, u kome su se čuvali albumi i igle, i nosio ga u svom džepu, tako da su ga morali zvati ako su hteli da se svira.

Kasno u noć, kad bi se večernje društvo razišlo, nastupao je njegov najprijatniji čas. On bi ostao tada u salonu ili bi se krišom vratio u njega, pa bi sam muzicirao do u gluvo doba. Nije se morao toliko bojati da će time remetiti kućni mir, kao što je u početku mislio, jer se pokazalo da njegova avetinjska muzika ima mali doseg: koliko god su treperenja u blizini svoga ishodišta proizvodila začuđavajuće dejstvo, toliko su brzo malaksavala, slaba i nemoćna, kao sve što je avetinjsko, čim se udalje od svog izvora. Hans Kastorp je ostajao sam među svoja četiri zida sa čudotvornim kovčežićem, sa sjajnim umetničkim proizvodima ovog potkraćenog malog mrtvačkog sanduka od violinskog drveta, ovog malog hrama ugasitocrne boje, pred čijim je otvorenim vratancima sedeo u stolici, sklopljenih ruku, s glavom na ramenu, otvorenih usta, puštajući da ga preliva harmonija.

On nije video pevače i pevačice koje je slušao. Njihov ljudski oblik boravio je u Americi, u Milanu, u Beču, u Petrogradu — i on je slobodno mogao zauvek tamo ostati, jer ono što je Kastorp od njih imao, bio je njihov najbolji deo. To je bio njihov glas, i on je cenio taj prečišćeni oblik, tu apstrakciju, koja je ipak ostajala dovoljno čulna da bi mu — ostavljajući po strani sve one nezgode koje donosi sobom velika lična bliskost, naročito ako su u pitanju njegovi zemljaci, Nemci — omogućavala dobru čovečansku kontrolu. Lepo se mogao razlikovati izgovor, dijalekt i uža zavičajnost umetnikova; karakter njegovoga glasa odavao je ponešto od individualnih duševnih kvaliteta, a i stepen njihove inteligencije mogao se razabrati iz načina na koji su iskoristili ili propustili mogućnosti za duševne efekte. Hans

Hastorp se ljutio kad bi u tome pogrešili. On je patio i ujedao se za usne od stida kad bi se provukla nesavršenstva tehničke reprodukcije; sedeo je kao na živom ugljevlju kad bi u toku jedne često navijane ploče odjeknuo oštar ili neskladan ton, što se naročito lako događalo kod osetljivih ženskih glasova. Ali se i s tim mirio, jer ljubav najzad mora da pati. Ponekad bi se, kao nad kitom jorgovana, sa glavom u oblaku zvukova, sagnuo nad svojim instrumentom, koji je, dišući, kružio. Stajao bi pred otvorenim ormarčićem, pa bi i sam za trenutak uživao u ulozi dirigenta, dajući podignutom rukom znak nekoj trubi da treba da upadne. On je čak imao i mezimčad u svome skladištu, neke vokalne i instrumentalne kompozicije, kojih nikad nije mogao sit da se nasluša. Mi ne možemo propustiti da ih ne pomenemo.

Jedna mala grupa ploča sadržavala je završne scene one pompezne, melodioznim genijem preplavljene opere, koju je stvorio jedan veliki zemljak gospodina Setembrinija, stari majstor dramatične muzike Juga, u drugoj polovini prošloga veka. On ju je stvorio, po porudžbini jednog istočnjačkog kneza, povodom svečane predaje čovečanstvu jednog tehničkog ostvarenja namenjenog zbližavanju naroda. Kao obrazovan čovek, Hans Kastorp je znao otprilike o čemu je reč, njemu je u glavnim potezima bila poznata sudbina Radamesa, Amneris i Aide, koji su mu na italijanskom jeziku pevali iz kovčežića, pa je prilično razumeo ono što su mu pevali neuporedivi tenor, kneževski alt sa divnim tembrom glasa u sredini, i srebrni sopran. Nije razumeo svaku reč, ali je tu i tamo uhvatio smisao, zahvaljujući svome poznavanju situacija i svojoj simpatiji prema tim situacijama, i zahvaljujući usrdnom učešću, koje je utoliko više raslo ukoliko je on češće puštao tih četiri ili pet ploča, a koje se već pretvaralo u pravu zaljubljenost.

Najpre su se Radames i Amneris nešto objašnjavali: kraljevska kći je naredila da izvedu pred nju okovanog zarobljenika, koga je ona volela i koga je sa čežnjom želela da spase za sebe, iako se on za ljubav jedne varvarske robinje odrekao otadžbine i časti — mada mu je, prema njegovim rečima, »u dnu srca ostala čast netaknuta«. Ali iako mu je uprkos teškoj krivici čast ostala nedirnuta, to mu je malo pomagalo, pošto je zbog svoga jasno obelodanjenog zločina morao biti predat duhovnom sudu, kome su sva čovečna osećanja strana i koji svakako neće imati nikakvih obzira prema njemu, ako se u poslednjem trenutku ne predomisli, i zakletvom ne odrekne robinjice, da bi se bacio u naručje kraljevskog alta sa divnim tembrom, koji je to, ako se stvar posmatra čisto akustički, potpuno i zaslužio. Amneris je činila sve što je mogla da odvrati od robinje miloglasnog tenora, koji je bio tako tragično zaslepljen i ravnodušan prema životu, i koji je stalno pevao »Ne mogu!« i »Uzalud!« — »Čuj još jednom, odreci se nje!« — »Uzalud!« Zaslepljenost, spremna na smrt, i najtopliji ljubavni jadi sjedinili su se u jedan dvopev, koji je bio izvanredno lep, ali koji nije ostavljao nikakve nade. A zatim je Amneris bolnim jaucima propratila jezive formule duhovnog suda koje su potmulo odjekivale iz dubine, a u kojima nesrećni Radames uopšte nije ni uzimao udela.

»Radamese, Radamese«, pevao je uporno vrhovni sveštenik, predočavajući mu oštro njegov zločin izdaje.

»Opravdaj se!« pozivali su ga u horu svi sveštenici.

A pošto je na sve to vrhovni žrec mogao da ukaže samo na Radamesovo ćutanje, svi su u potmuloj jednodušnosti zaključili da je počinio feloniju.

»Radamese, Radamese!« otpočinjao je opet predsedavajući. »Ti si napustio bojište pre bitke.«

»Opravdaj se!« odjeknulo je ponovo. »Vidite, on ćuti«, mogao je i po drugi put da utvrdi jako pristrasni starešina suda, te su se svi sudski glasovi sjedinili sa njegovim glasom u presudi: »Felonija!«

»Radamese, Radamese!« oglasio se i po treći put neumoljivi tužilac. »Položio si zakletvu otadžbini, časti i kralju.« — »Opravdaj se!« odjeknulo je ponovo, i sveštenici se konačno i sa grozom izjasniše za feloniju, pošto im je prethodno skrenuta pažnja da Radames apsolutno ćuti. I tako nije moglo da se izbegne ono što je bilo neizbežno: da hor, koji je od samog početka bio na okupu, objavi prestupniku da je njegova sudbina zapečaćena, da mora umreti smrću prokletnika i živ sići u grob pod hramom rasrđenoga božanstva.

Neka svako sam, prema svojim silama, predstavi sebi srdžbu Amnerisinu zbog ove popovske svireposti, jer se reprodukcija tu prekidala. Hans Kastorp je morao da promeni ploču, što je učinio tihim i kratkim pokretima, gotovo oborenih očiju, a kad je opet seo da sluša, čuo je već poslednju scenu melodrame: bio je to završni duet Radamesa i Aide, pevan na dnu njihova groba, u podzemlju hrama, dok su bigotni okrutni sveštenici nad njihovim glavama svetkovali u hramu svoj kult, šireći ruke i mrmljajući potmulo molitve... »Tu — in questa tomba!?« razlegao se neopisano umilni, u isto vreme slatki i junački glas Radamesa, užasnut i ushićen... Da, ona mu se pridružila, dragana, za čiju ljubav je proigrao čast i život; ona ga je čekala ovde da je zajedno s njime zatvore i da s njim umre, i pesme koje su njih dvoje — prekidani na mahove muklim odjecima ceremonijala na gornjem spratu — izmenjivali povodom toga među sobom ili u kojima su sjedinjavali svoje glasove — očaravale su do dna duše usamljenog noćnog slušaoca, kako s obzirom na situaciju, tako i s obzirom na njihov muzički izraz. U tim pesmama je bilo reči o nebu, ali su i one same bile nebeske i nebeski otpevane. Melodična linija koju su neumorno pratili glasovi Radamesa i Aide, svaki za sebe, a zatim sjedinjeni, ta jednostavna krivulja koja se graničila sa blaženstvom, krećući se između tonike i dominante, i koja se od osnovnog tona pela do duge naglašene pauze, pola tona pred oktavu, i posle ovlašnog dodira s njom pretvarala u kvintu, izgledala je slušaocu kao nešto najdostojnije divljenja od svega što je ikad doživeo, kao nešto nadzemaljsko. Ali u te glasove ne bi bio tako zaljubljen, da nije bilo one situacije koja jenadnusvega toga ležala i koja je njegovu dušu činila tako osetljivom za slasti koje su odatle izvirale. Bilo je tako divno što se Aida pridružila Radamesu, da zauvek s njim podeli sudbinu koja im je dosudila grob. S pravom se osuđenik bunio protiv žrtvovanja tako ljupkog života, ali se u njegovom očajnom kriku, punom nežnosti »No,no. troppo sei bella« ipak moglo primetiti ushićenje zbog konačnog sjedinjenja s onom koju on, kako je mislio, nikad više neće videti; a uobrazilji Hansa Kastorpa nije bio potreban nikakav napor da bi i sam jasno osetio to ushićenje i tu blagodarnost. Ono pak što je on na kraju krajeva osetio, što je shvatio i u čemu je uživao, dok je sklopljenih ruku posmatrao one male, crne žaluzine, između čijih je letvica sve to procvetavalo, to je bio pobednički idealizam muzike, umetnosti i ljudske duše, to je bilo ono uzvišeno i neosporno ulepšavanje opšte rugobe realnih stvari. Trebalo je samo bliže zagledati u ono što se, trezveno posmatrano, ovde događalo! Dvoje živi pogrebeni imali su ovde, sa plućima punim jamskoga gasa, zajedno da skončaju, ili, što je još gore, jedno za drugim, u grčevima gladi, — a posle toga će raspadanje izvršiti na njihovom telu svoje odvratno delo, sve dok ispod svoda ne ostanu samo dva kostura, ravnodušna i neosetljiva, kojima je svejedno da li leže svaki za sebe ili zajedno. To je bio realni, objektivni izgled stvari, to je bila stvar za sebe, o kojoj idealizam srca uopšte ne vodi računa, i koju duh lepote i muzike trijumfalno baca u zasenak. Za operske duše Radamesa i Aide nije postojalo ono čime im je stvarnost pretila. Njihovi glasovi su se unisono spajali u svom blaženom uzletu do pauze pred oktavom, uveravajući slušaoce da se sad pred njima otvara

nebo i da njihovu čežnju obasjava svetlost večnosti. Utešna snaga ovog idealizovanja izvanredno je blagotvorno uticala na Hansa Kastorpa i nije malo doprinela što mu je ova tačka njegovog ličnog programa naročito ležala na srcu.

On je imao običaj da se odmori od ovih strahota i ushićenja na taj način što bi pustio jednu drugu ploču koja je bila kratka, ali koja je bila puna sažete čari. Po svojoj sadržini, ovaj komad je bio mnogo mirniji od onog prvog. Bila je to idila, ali jedna rafinirana idila, naslikana i uobličena jednostavnim, a u isto vreme komplikovanim sredstvima najnovije umetnosti: jedan čisto orkestarski komad, bez pevanja, jedan simfonijski preludijum francuskog porekla, ostvaren pomoću jednog za savremene prilike malog orkestarskog aparata, ali ispran svima vodama moderne tonske tehnike i mudro podešen da dušu zaplete u snove.

Evo šta je sanjao Hans Kastorp slušajući taj komad: on leži na leđima na jednoj suncem obasjanoj livadi punoj šarenog zvezdolikog cveća. Uzglavlje mu je jedna mala humka. Jedna noga mu je malo savijena u kolenu, a drugu je prebacio preko nje, ali u stvari te prekrštene noge su — jarčeve noge. Prsti su mu, jedino iz sopstvenog zadovoljstva (jer je livada bila potpuno pusta), prebirali na jednoj maloj drvenoj svirali koju je držao na ustima — na nekom klarinetu ili fruli, — i izvodio je na njoj tihe, nazalne tonove: jedan za drugim, onako kako su sami dolazili, pa ipak skladno. Ova bezbrižna nazalna svirka pela se u nebo duboko plave boje, pod kojim je nežno, pod vetrom lako ustreptalo lišće usamljenih breza i jasenova svetlucalo na suncu. Pa ipak, ovo njegovo u sanjarenje utonulo, nehajno, polumelodično dudukanje nije dugo ostalo jedini glas u toj osamljenosti. Zujanje insekata u toplom letnjem vazduhu iznad trave, sam blesak sunca, laki povetarac, lelujanje vrhova i svetlucanje lišća — sav taj blago pokrenuti letnji mir oko njega pretvarao se u mešovit zvuk, koji je njegovom jednostavnom ćurlikanju davao jedan promenljiv smisao, smisao koji je svojom vanrednom harmonijom stalno iznenađivao. Simfonijska pratnja bi se poneki put povukla u pozadinu i zanemela ali je Hans sa jarčevim nogama i dalje duvao, i svojom naivnom, monotonom svirkom opet izmamljivao onu izvanrednu zvučnu mađiju prirode, koja bi posle jednog ponovljenog prekida, prevazilazeći samu sebe, uz pridolazak sve novijih i viših instrumentalnih glasova, koji su se brzo jedan za drugim ređali, postizala najzad sve ono obilje kojim je raspolagala, a koje je dotle štedela, postizala ga istina samo za jedan letimičan trenutak, ali je savršeno uživanje koje je donosio sobom taj trenutak nosilo u sebi večnost. Mladi faun je bio vrlo srećan na svojoj suncem obasjajnoj livadi. Tu nije bilo uzvika »Opravdaj se«, tu čije bilo nikakve odgovornosti, nikakvog sveštenićkog ratnog suda da sudi čoveku koji je zaboravio na čast i izgubio se. Ovde je vladao sam zaborav, blaženo zatišje, nevino stanje bezvremenosti. To je bila raskalašnost uz najčistiju savest, idealna apoteoza potpune negacije zapadnjačkog imperativa delatnosti, a mirenje koje je odatle proisticalo činilo je ovu ploču noćnom muzičaru dragocenijom od mnogih drugih.

Bio je tu još i treći komad... U stvari, to je bila opet jedna serija od više ploča koje su išle jedna uz drugu i činile celinu, po tri ili četiri, jer je sama tenorska arija koja se javljala u njima zauzimala kružne linije sve do sredine. To je opet bilo nešto francusko, iz jedne opere koju je Hans Kastorp dobro poznavao, koju je više puta gledao i slušao u pozorištu i na čiju je dramsku radnju jednom u razgovoru — i to u jednom odlučnom razgovoru — učinio aluziju... Bila je to scena iz drugog čina, koja se odigrava u jednoj španskoj krčmi, nekoj prostranoj jazbini, nekom ćumezu dekorisanom maramama, u stilu defektne mavarske arhitekture. Topli, malo hrapavi glas Karmene, glas koji je osvajao svojom rasnošću, objavljivao je da ona želi da igra pred seržanom, i već se čuo klepet njenih kastanjeta. Međutim, u istom su trenutku, iz izvesne daljine, trube, kleroni, zasvirale više puta

ponovljeni vojnički znak od koga je momče poskočilo... »Stoj! Pričekaj malo!« viknu on i naćuli uši kao konj. A kad Karmen zapita »Zašto? Šta se dogodilo?« uzviknu on: »Zar ne čuješ?« — začuđen što, i nju nije obuzelo isto osećanje kao i njega. To su kasarnske trube davale znak. »Bliži se čas povratka«, reče on operskim stilom. Ali Ciganka to uopšte nije mogla, a nije ni htela da shvati. Utoliko bolje, reći će ona polu-glupo polu-drsko, onda im nisu potrebni kastanjeti, samo im nebo šalje muziku za igru, i zato: Lalalala! — On je bio van sebe. Njegovo sopstveno bolno razočaranje gubilo se potpuno pred njegovim nastojanjem da joj objasni o čemu je reč i da nikakva zaljubljenost na svetu ne može da se ogluši o ovaj znak. Kako je moguće da ona ne razume nešto tako osnovno i bezuslovno! »Ja moram da idem, moram doma, u kasarnu, na zborno mesto!« uzviknuo je on, očajan što ona i ne sluti šta je u pitanju, zbog čega mu se srce, ionako tužno, još više ožalostilo. Ali tada je trebalo čuti Karmen. Ona se beše razbesnela, bila je do dna duše uzbuđena, njen glas je bio sušta ljubav, prevarena i uvređena ljubav — ili se samo pretvarala. »U kasarnu? Na dužnost?« A njeno srce? A njeno dobro, nežno srce, koje je u svojoj slabosti — da, ona priznaje: u svojoj slabosti! — spremno bilo da mu pesmom i igrom prekrati vreme? »Tratata-ta!« i sa gestom svirepog prezira podiže ona savijenu šaku do usta, da bi podražavala kleron. »Tratata-ta!« I to je bilo dovoljno. Glupi dečak skače i hoće da ide. E lepo, neka ide! Eto mu šlema, sablje i fišeklija! Neka se samo što pre tornja u kasarnu! — On je moli da ima milosti prema njemu. Ali ona produžava sa svojom plamenom porugom i predstavlja ga kako na zvuk trube gubi ono malo razuma. Tratata-ta, na zborno mesto! Milostivi bože, pa on će još zakasniti! Samo neka ide! Truba, zaboga, poziva na zborno mesto, a on, razume se, odmah skače kao neka luda i ostavlja Karmen u času kad hoće da mu igra. Eto, tako on nju voli!

Mučan položaj! Ali ona ne razume. Žena, Ciganka, nije mogla i nije htela da razume. Nije htela, jer je bez svake sumnje u njenom besu, u njenom podsmehu bilo nečeg što je stajalo iznad trenutka i iznad ličnog interesa: bilo je mržnje, nekog iskonskog neprijateljstva protiv principa koji je preko ovih francuskih klerona — ili španskih rogova — pozivao malog zaljubljenog vojnika, a njena je najveća, urođena i nadlična ambicija bila da trijumfuje nad tim principom. Da bi to postigla, ona je imala na raspoloženju jedno vrlo prosto sredstvo: tvrdila je da je on ne voli ako ode, a to je baš i bilo ono što onaj Hoze unutra, u kovčežiću, nije mogao da podnese. Preklinjao ju je da mu dopusti da dođe do reči. Ona nije htela. Onda ju je on primorao da ga sasluša: bio je to đavolski ozbiljan trenutak. Iz orkestra odjeknuše sudbonosci zvuci, jedan sumoran motiv, pun pretnje, koji se, kao što je to Hans Kastorp znao, provlači kroz celu operu sve do katastrofalnog kraja, a koji je bio i uvod u ariju malog vojnika, u novu ploču koju je valjalo staviti u aparat.

»Ovde, na srcu, verno skriven« ... pevao je divno Hoze. Hans Kastorp je često puštao ovu ploču i samu, van veze sa ostalim tekstom, i slušao je s najvećom pažnjom. Same reči arije nisu imale bogzna kakvu vrednost, ali je njen preklinjući osećajni izraz bio dirljiv u najvećoj meri. Vojnik je pevao cvetu, koji mu je Karmen dobacila na početku njihova poznanstva i koji mu je u teškom zatvoru, kojeg je zbog nje dopao, bio sve i sva. Duboko uzbuđen, on je priznavao da je na trenutke kleo sudbinu što je dopustila da ikad ugleda Karmen. Ali se odmah gorko kajao zbog toga huljenja, te je na kolenima molio boga da je opet vidi. Tada — a to »tada« je otpevano istim visokim tonom, kojim je neposredno pre toga otpočeo bio ariju »Ah, draga devojko« — tada — i sad se u pratnji orkestra izlio sav onaj instrumentalni čar koji je bio prosto stvoren da naslika bol, čežnju, izgubljenu ljubav, slatko očajanje maloga vojnika — tada je ona iskrsla pred njegovim očima u svoj svojoj kobnoj ljupkosti, tako da je jasno i bistro osetio jedno: da je sa njim »svršeno« (»svršeno« sa jecajućim punim predudarom na prvom slogu), da je sa njim zauvek svršeno. »Ti, milje, ti, radosti moja!«

pevao je on očajnički svoju tugovanku koja se ponavljala, a koju je i orkestar još jednom na svoju ruku nastavio tonovima koji su se peli dva stepena više od osnovnog tona i koji su odatle sa toplinom skretali prema dubljoj kvinti. »Tebi pripada moje srce« — uveravao je on na malo neukusan, ali najnežniji način, zbog čega se baš i poslužio ovom figurom, a zatim je prešao skalu sve do šestog stepena, da bi dodao: »I večno ću biti tvoj«, a onda je spustio glas za deset tonova niže i izjavio, u najvećem uzbuđenju, »Ja volim, Karmen, samo tebe.« Kraj toga napeva bolno je produžen u jedan akord promenljive harmonije, sve dok se ono »tebe« sa prethodnim slogom nije stopilo u jedan osnovni akord.

»Da, da«, reče Hans Kastorp setno i zahvalno i stavi u aparat još i finale: scenu u kojoj svi čestitaju mladome Hozeu što mu je zbog sukoba sa oficirom bila odsečena odstupnica, tako da je sad morao postati vojni begunac, onako kako je to već, na njegov užas, Karmen pre toga od njega i zahtevala,

O pođi s nama u kršne klance,
gde divlji, al' čisti vetrovi veju...

pevali su mu oni u horu — moglo se sasvim lepo razumeti.

Slobodan svet — gde brige ne more;
otadžbina ti kraja nema;
a vrh svega najveća sreća:
Sloboda se smeši! Sloboda se smeši!

»Da, da!« reče on ponovo, pa pređe na nešto četvrto, nešto vrlo ljupko i dobro.

Što je to opet bio neki francuski komad, zato ne pada na nas krivica, kao što ne možemo biti odgovorni ni za to što je i u tom komadu vladao vojnički duh. To je bio jedan umetak, jedna solo-tačka, jedna »molitva« iz Gunoove opere Faust. Neko je stupio na scenu, neki mladić neobično simpatičan, koji se zvao Valentin, no koga je Hans Kastorp u sebi drukčije nazivao, dajući mu jedno prisno, setno ime, a nosioca toga imena on je u velikom stepenu poistovetio sa ličnošću koja je pevala iz kovčežića, premda je ta ličnost imala daleko lepši glas. Bio je to jedan jak i topao bariton, a njegova pesma se sastojala iz tri dela: iz dve krajnje međusobno srodne strofe, koje su bile pobožnog karaktera, gotovo u stilu protestantskog horala, i jedne srednje strofe, smelog, viteškog duha, strofe ratničke, lakomislene, a pri tom ipak pobožne; i to je baš bilo ono francusko i vojničko u pesmi. Nevidljivi je pevao:

Pošto sad ostaviti moram
Svoj dragi rođeni kraj...

pa se u toj prilici obraćao Svemogućem, moleći ga usrdno da mu čuva milu sestru dok on bude odsutan! Polazilo se u rat, ritam se svaki čas menjao, postajao sve srčaniji; do đavola nek idu svi jadi i brige, on, taj Nevidljivi, hoće tamo gde je najljući boj i najveća opasnost, da se smelo, pobožno i na francuski način baci protiv neprijatelja. Ali, ako ga bog pozove k sebi, u nebo, pevao je on, onda će on odozgo »bdeti nad tobom«. Pod ovim »tobom« zamišlja se njegova sestra; ali je to i pored toga dirnulo Hansa Kastorpa do dna duše, i ovo njegovo uzbuđenje nije popuštalo sve do kraja pesme, kad je hrabri mladić, unutra, u kovčežiću, uz snažne horalske akorde zapevao:

Svemogući bože, usliši molitvu moju,
pod tvojim okriljem ostavljam Margaritu!

Dalje se ne bi imalo ništa reći o ovoj ploči. Mi smo mislili da treba o njoj nešto kazati zato što je Hans Kastorp nju izuzetno voleo, a posle i zato što je ona u jednoj docnijoj, dosta čudnoj prilici, igrala izvesnu ulogu. Za sada ćemo se zadržati na petom i poslednjem komadu iz grupe užih favorita — koji, razume se, nije imao ničeg francuskog, nego čak nečeg posebnog, specifično nemačkog, i ničeg operskog, nego je to bila pesma, jedna od onih pesama koje su u isto vreme i dobro koje je poteklo iz naroda i majstorsko delo, i koje upravo tome dvostrukom poreklu imaju da zahvale za svoje naročito duhovno obeležje... Ali našto okolišiti? Bila je to Šubertova Lipa, ništa drugo nego njegova dobro poznata »Am Brunnen vor dem Torre«[1].

Nju je, uz pratnju klavira, pevao jedan tenorist jedan momak pun takta i ukusa, koji je svoj u isto vreme prost i uzvišeni predmet umeo da obradi sa mnogo inteligencije, muzikalne osetljivosti i recitatorske smotrenosti. Svi mi znamo da ova divna pesma u narodnim i dečijim ustima glasi malo drukčije nego u umetničkoj formi. Narod i deca pevaju je većinom uprošćeno, po osnovnoj melodiji, svaku strofu na isti način, dok ova popularna linija u originalu već kod druge strofe od osam redaka varira u mol, da bi se kod petog stiha, izvanredno lepo, vratila na dur, te posle na dramatičan način bila prekinuta kod »kalten Winden«[2] i kod šešira koji sleće sa glave, da bi se opet ponovo našla tek kod poslednja četiri stiha treće strofe, koji se ponavljaju da bi se arija mogla završiti. Onaj glavni obrt u melodiji pojavljuje se triput, i to u svojoj drugoj modulativnoj polovini, treći put dakle pri reprizi poslednje polustrofe »Nun bin ich manche Stunde«.[3] Ovaj čarobni prevoj glasa, koji ne bismo hteli rečima da povredimo, prati rečenične fragmente »so manches liebe Wort!«, »Als riefen sie mir zu«, »Entfernt von jenem Ort«,[4] a jasni i topli, iskusni u predasima i ka veoma odmerenom jecanju skloni glas tenoriste, pevao je te fragmente svaki put sa toliko inteligentnog osećanja za njihovu lepotu da je slušaoca na neslućen način dirao u srce, utoliko pre što je umetnik kod stihova »Zu ihm mih immerfort«, »Hier findst du deine Ruh«[6] umeo da pojača dejstvo svoga glasa izvanredno usrdnim tonovima »iz glave«. A pri ponavljanju poslednjeg stiha »Du fändest Ruhedort«,[6] on je ono » fändest « otpevao prvi put iz punih grudi, sa nostalgijom, a tek drugi put ponovo kao najnežniji flažolet.

[1] Na studencu pred kapijom.
[2] Hladnih vetrova.
[3]Sad sam već mnogo čaoova.
[4]Tako mnogu dragu reč. Kao da mi dovikuju. — Daleko od onog mesta.
[5]K njemu me je stalno. — Ovde ćeš naći svoj mir.
[6]Tamo bi našao mir.

Toliko o pesmi i njenom izvođenju. Mi bez sumnje možemo sebi polaskati da nam je u ranijim slučajevima pošlo za rukom da našim slušaocima učinimo donekle shvatljivim ono intimno saučestvovanje koje je Hans Kastorp pokazivao za programske tačke koje je on pretpostavljao drugima u toku svojih noćnih koncerata. Ali objasniti šta je ova poslednja tačka, ovaj Lied, ova stara Lipa za njega značila, to bi zaista bio vrlo delikatan pothvat i bila bi potrebna najveća opreznost intonacije, ako nismo radi da stvar pokvarimo, nego da je, naprotiv, jasno izložimo.

Mi to sebi ovako predstavljamo: Jedan predmet koji se tiče duha, što će reći jedan značajan predmet, baš po tome i jeste »značajan« što on prevazilazi svoj neposredni smisao, što je izraz i eksponent jedne opšte duhovne vrednosti, dakle izraz jednog čitavog sveta

osećanja, koji je u njemu našao svoj više-majnje potpuni simbol, — prema kome se i meri stepen njegovog značaja. Dalje, i sama ljubav prema jednom takvom predmetu isto tako je »značajna«. Ona nam kazuje nešto o onome koji neguje tu ljubav, ona karakteriše njegov odnos prema onom Opštem, prema onom svetu koji taj predmet simbolizuje i koji se, svesno ili nesvesno, voli preko tog predmeta.

Da li se sme verovati da je naš jednostavni junak posle toliko i toliko godinica hermetičko-pedagoškog uzdizanja dovoljno duboko ušao u duhovni život, da bi bio svestan »značaja« svoje ljubavi i njenog predmeta? Mi tvrdimo, pa tako ovde i pripovedamo, da je bio svestan. Lied je za njega značio mnogo, čitav jedan svet, i to svet koji je on morao voleti, pošto inače ne bi bio tako ludo zaljubljen u predmet koji ga simbolizuje. Mi znamo šta govorimo ako bismo — možda na malo nerazgovetan način — dodali da bi njegova sudbina bila drukčija da njegova duša nije bila u najvećoj meri pristupačna čarima osećajne sfere i, uopšte, onog duhovnog stava koji je Lied na tako prisno-tajanstven način sažeo u sebi. Ali je upravo ta sudbina donela sobom uspone, avanture i otkrića, stavila pred njega probleme »vladavine«, koji su ga učinili zrelim da vrši pronicljivu kritiku ovoga sveta, njegovog simbola, apsolutno dostojnog divljenja, i kritiku ove svoje ljubavi — probleme koji su bili prikladni da sve te tri stvari stave pod sumnju savesti.

Samo čovek koji se baš ništa ne razume u ljubavne stvari mogao bi pomisliti da takve sumnje idu na uštrb ljubavi. Naprotiv, one su njen začin. One su te koje daju ljubavi žaoku strasti, tako da bi se strast mogla prosto definisati kao ljubav koja sumnja. U čemu su se dakle sastojale kod Hansa Kastorpa te sumnje savesti i vladavine u ono što se odnosilo na tu legitimnost njegove ljubavi prema ovom zanosnom Liedu-u i njegovom svetu? Kakav je bio taj svet koji je stajao iza toga Lieda-a i koji je, prema slutnjama njegove savesti, bio svet zabranjene ljubavi?

To je bila smrt.

Ali to je bilo očigledno ludilo! Jedan tako divan Lied! Pravo remek-delo poniklo iz najdubljih i najsvetijih dubina narodne duše; najveće blago, prototip onoga što je najprisnije u čoveku, sušta ljupkost! Kakva ružna kleveta!

O, da, da, da, bilo je upravo divno! — tako bi mogao reći svaki pošten čovek. Pa ipak je iza toga ljupkog proizvoda stajala smrt. On je održavao odnose s njom, koje je čovek mogao i voleti, ali da pri tome ipak, kao stvorenje koje ume da nasluti i vlada, daje sebi računa o izvesnoj nelegitimnosti takve ljubavi. Po svojoj sopstvenoj primitivnoj prirodi mogla je to i ne biti simpatija prema smrti, već naprotiv nešto prostonarodno, prepuno života, ali simpatija koju je duh osećao prema njoj bila je simpatija prema smrti — čista pobožnost, suštastvena misaonost u svom početnom stadijumu — to se ne može nipošto sporiti; ali su, kasnije, posledice mračne.

Šta li sve nije uvrteo sebi u glavu! — I ne biste ga mogli razuveriti. Produkti mraka. Mračni produkti. Duh mučenja i mizantropije u španskoj crnini sa čipkanom ogrlicom u obliku tanjira i sa požudom umesto ljubavi — sve je to proisticalo iz ove istinoljubive krotkosti.

Istina je da književnik Setembrini nije bio čovek u koga je Hans Kastorp imao apsolutno poverenje, ali se on sećao nekih pouka koje mu je nekad davno, još u početku njegove hermetičke karijere, davao njegov bistri mentor, pouka koje su se odnosile na »sklonost ka povlačenju«, na duhovnu »sklonost ka povlačenju« u izvesne svetove, i on je smatrao za umesno da te savete dovede u vezu sa svojim predmetom. Gospodin Setembrini je tu sklonost nazvao »bolešću«. Sama koncepcija toga sveta, ona duhovna epoha na koju se odnosilo to povlačenje, morala je svakaka prema njegovim pedagoškim shvatanjima

izgledati »bolesna«. Kako je to moguće! Ona ljupka nostalgična pesma Hansa Kastorpa, osećajna sfera kojoj je ona pripadala i njegova sklonost ka toj sferi — zar u tome ima nečeg »bolesnog«? Ni u kom slučaju! To je nešto najprijatnije i najzdravije na svetu. Međutim, to je bio plod koji — u ovom trenutku još svež i zdrav — izvanredno naginje raspadanju i truljenju, plod koji je najčistija okrepa duše, kad ga čovek uživa u pravom trenutku, da bi u prvom idućem nepravom trenutku širio trulež i kvarež među ljudima koji se njime naslađuju. To je bio plod života, proizveden smrću i bremenit smrću. On je bio jedno čudo duše — možda najveće sa gledišta besavesne lepote čiji blagoslov uživa, ali čudo posmatrano, iz temeljnih razloga, sa nepoverenjem od strane svakoga ko voli organski život i ko ima osećanje odgovornosti prema životu; jedan predmet koga se prema glasu savesti valja odreći i savladati samoga sebe.

Da, samosavlađivanje — to bi mogla da bude priroda pobede nad ovom ljubavi, nad ovom duševnom očaranošću s mračnim posledicama! Misli Hansa Kastorpa, ili njegove polumisli pune predosećanja, visoko su letele dok bi noću i u osami sedeo ispred svog muzičkog kovčežića, — one su letele više nego što je dosezao njegov razum, to su bila alhemistička naprezanja. O, moćna je bila ta duševna očaranost! Svi smo mi bili njeni sinovi i bili smo u stanju da izvršimo velike stvari u svetu, služeći njoj. Valjalo je imati ne više genija nego samo mnoga više talenta nego što ga je imao autor pesme o lipi, pa da čovek, kao umetnik u očaravanju duše, toj pesmi da džinovske razmere i da njome potčini svet. Sva je prilika da su se na njoj mogla carstva zasnovati, zemaljska, isuviše zemaljska carstva, vrlo jaka i sposobna za progres, nimalo nostalgična, u kojima bi se pesma iskvarila i spustila do električne gramofonske muzike. Pa ipak bi najbolji sin te očaranosti bio po svoj prilici onaj koji bi provodio svoj život u savlađivanju samog sebe i koji bi umro s novom reči ljubavi na usnama, a koju ne bi znao još da izgovori. Vredelo je umreti za nju, za tu čarobnu pesmu! Ali onaj ko bi umro za nju, on već više ne bi umro za nju, te bi bio junak samo zato što je u samoj stvari umro za nešto novo, za novu reč ljubavi i budućnosti, koja se skriva u njegovom srcu...

Eto tako su izgledale ploče koje je Hans Kastorp voleo više od svih ostalih.

KRAJNJE SUMNJIVE STVARI

Sa konferencijama Ethina Krokovskog desio se u toku godinica neočekivan preokret. Njegova ispitivanja, koja su se odnosila na analizu duševnih stanja i na život snova, oduvek su imala neki podzemni i katakombni karakter. Međutim, u poslednje vreme, ona su se u jednom blagom prelazu, jedva primećenom od javnosti, uputila ka magičnom i skroz okultnom, a njegova četrnaestodnevna predavanja u trpezariji, koja su bila glavna atrakcija kuće i dika u njenim prospektima, — ta predavanja, koja je on držao u redengotu i sandalama, iza zastrvenog stola i sa egzotično razvučenom akcentuacijom, predavanja pred berghofskom publikom koja ih je nepomično slušala — nisu se više odnosila na onu zamaskiranu ljubavnu aktivnost i na metamorfozu bolesti u svesno proizvedeni afekt. Sad su ona obdelavala duboke i čudne pojave hipnotizma i somnambulizma, fenomene telepatije, tumačenje snova, vidovitost i čuda histerije, pri čijem se izlaganju filozofski horizont širio na takav način da su pred očima slušalaca odjednom iskrsavale takve zagonetke kao što je ona o odnosu između materije i psihičkog, pa čak i ona o samome životu, kojoj je — kako je po svemu izgledalo — lakše bilo prići na najneprijatniji način, kroz bolesna stanja, nego putem zdravoga razuma...

Mi to kažemo zato što smatramo za svoju dužnost da postidimo one nepromišljene duhove koji su spremni da ustvrde kako se dr Krokovski odao okultnim stvarima da bi svoja predavanja spasao od ubistvene monotonije, dakle samo radi emocionalnih ciljeva. Tako su govorili oni opaki jezici, od kojih čovek nije nigde siguran. Istina je da su gospoda pri ponedeljničkim konferencijama sa većom žurbom nego ikad pročačkavala svoje uši da bi bolje čula, i da je gospođica Levi na tim priredbama ličila — ukoliko je to moguće — još više nego pre na voštanu lutku sa navijenim mehanizmom u grudima. Ali su ta dejstva bila isto tako prirodna kao i tok misli samog naučnika, koji je s pravom mogao očekivati priznanje da ih je ne samo razvio s logičnom doslednošću, nego da su se one samo tako i mogle izložiti. U oblast njegovih studija oduvek su spadali oni tamni i prostrani predeli ljudske duše koji se nazivaju podsvest, premda bi možda bolje bilo kad bi se reklo nadsvest, pošto iz tih sfera dopire na mahove neko znanje koje daleko prevazilazi svesna znanja pojedinca i navodi na misao da bi mogli postojati neki odnosi i veze između najnižih, tamnih regiona pojedinačne duše i jedne sveznajuće univerzalne duše. Domen podsvesti, »okultan« u pravom smislu ove reči, brzo se ispostavlja kao okultan i u užem smislu te reči, i obrazuje jedan od izvora iz kojih izbijaju pojave kojima je dato to ime. To nije sve. Onaj ko organski simptom bolesti smatra kao rezultat afekata prognanih iz svesnog duševnog života, i uz to histerizovanih afekata, taj priznaje tvoračku snagu psihičkoga u oblasti materije — a to je ona snaga koju smo prinuđeni da proglasimo za drugi izvor magičnih fenomena. Idealist u oblasti patološkog, — da ne kažemo patološki idealist — taj će se čovek naći na ishodištu umovanja koja ulaze neposredno u problem postojanja uopšte, a to znači u problem odnosa duha i materije. Materijalist, kao sin jedne filozofije gole sile, uporno će tvrditi da je duh fosforescentni proizvod materije. Idealist, naprotiv, polazeći od načela tvoračke histerije, biće sklon, a ubrzo i rešen, da na pitanje primata odgovori u potpuno obrnutom smislu. Sve u svemu, ovde je u pitanju ništa manje nego stari spor o tome šta je bilo pre: kokoš ili jaje, — spor koji baš tom dvogubom činjenicom postaje izvanredno zamršen, jer je nemoguće zamisliti jaje koje ne bi snela kokoš, niti pak kokoš koja se ne bi izlegla iz jajeta koje joj je prethodilo.

To su dakle problemi koje je u najnovije vreme izlagao dr Krokovski u svojim predavanjima. Mi ne možemo dovoljno naglasiti da je on došao do njih organskim, legitimnim i logičkim putem, a sem toga dodajemo da je on ušao u takva objašnjenja davno pre nego što su te stvari, pojavom Elen Brand, ušle u svoj empiričko-eksperimentalni stadijum.

Ko je bila Elen Brand? Zamalo ne zaboravismo da naši slušaoci to ne znaju, dok je nama, naravno, to ime vrlo poznato. Ko je bila? Na prvi pogled, skoro niko. Jedno ljupko stvorenje od devetnaest godina, koje su zvali Eli, kose plave kao lan, Dankinja, ne iz Kopenhagena, nego iz Odenzea, na Finu, gde je njen otac imao trgovinu maslom. Ona sama je stupila u praktičan život, pa je već nekoliko godina, sa listerskom navlakom preko desnog rukava, kao službenica provincijske filijale jedne prestoničke banke, sedela na jednoj stoličici sa obrtnim sedalom iznad debelih knjiga — i na tom poslu dobila temperaturu. Slučaj nije bio težak, moglo bi se reći da je bio samo sumnjiv, premda je Eli naravno bila nežna, nežna i očevidno malokrvna — ali pri tom neosporno simpatična, tako da bi čovek rado stavio ruku na njeno teme, plavo kao lan, što je savetnik uvek i činio kad bi razgovarao s njom u trpezariji. Nju je okruživala nordijska hladnoća, neka kristalno čedna, detinjski devičanska atmosfera, vrlo ljupka, kao i onaj puni i čisti detinjski pogled njenih plavih očiju, kao njen jezik, koji je bio oštar, visoka tona i tanan: jedan malo iskvaren nemački jezik, sa malim tipičnim glasovnim greškama, kao na primer »flajh« umesto »flajš«. U svojim crtama nije imala ničega karakterističnog. Brada joj je bila suviše kratka. Sedela je za stolom Klefeldove, koja se materinski starala o njoj.

S ovom, dakle, devičanski čednom Brandovom, s ovom malom Eli, s ovom prijatnom malom danskom biciklistkinjom i knjigovođom, dešavale su se stvari o kojima niko ne bi ni sanjao kad je prvi put vidi onako vedru, ali koje su se već posle nekoliko nedelja njenog boravka ovde gore počele postepeno otkrivati, a stvar je bila doktora Krokovskog da ih prikaže u svoj njihovoj neobičnosti.

Društvene zabave prilikom večernjih posela dale su naučniku prvi povod da se zgrane. Vežbali su se u rešavanju raznih zagonetaka, zatim u pronalaženju sakrivenih predmeta, uz pomoć klavira, koji bi zasvirao jače kad se priđe bliže skloništu, a slabije kad se skrene s pravog puta. Posle su prešli na to da onome koji je za vreme dogovaranja morao čekati pred vratima stave u zadatak da tačno izvrši neke komplikovane radnje: da izmenja, na primer, prstenje dveju osoba; da se nekome triput pokloni i da ga pozove na igru; da izvadi iz biblioteke označenu knjigu i da je preda tome i tome, i slično. Valja napomenuti da igre ove vrste nisu bile dotle uobičajene u berghofskom društvu. Ko je prvi dao podstreka za njih, to se naknadno nije moglo ustanoviti. Izvesno je da to nije bila Eli. Pa ipak se s njima otpočelo tek u njenom prisustvu.

Učesnici — a to su bili sve sami naši stari poznanici, pa i Hans Kastorp među njima — pokazivali su više ili manje veštine pri ogledima ili bi podbacili. Ali se umešnost Eli Brandove pokazala izvanredna, upadljiva, neprilična. Njena sigurna dovitljivost u iznalaženju skrivenih stvari još je i mogla da prođe i da bude propraćena odobravanjem i smehom kojim se izražavalo divljenje, ali kod izvođenja kombinovanih zadataka počeli su prisutni prosto da neme. Ona bi izvršivala sve što bi joj se tajno namenilo, izvršivala odmah čim opet stupi u sobu, uz blag osmeh, bez ikakvog kolebanja, i bez pomoći muzike. Ona je iz trpezarije donela među prstima soli, posula njome glavu državnog tužioca Paravana, a zatim ga uzela za ruku i dovela da klavira, pa na njemu njegovim kažiprstom odsvirala početak pesmice Doletela je ptica. Zatim ga je vratila na njegovo mesto, duboko mu se poklonila,

privukla jednu klupicu za noge i sela naposletku kraj njegovih nogu — tačno onako kako su bili, uz veliko dovijanje, za nju smislili.

Znači, dakle, da je prisluškivala! Ona je pocrvenela. Sa istinskim olakšanjem što je vide postiđenu, počeli su u horu da je obasipaju prekorima kad ih je uveravala: Ne, ne, nipošto, neka ne misle tako nešto! Ona napolju, pred vratima, nije prisluškivala, izvesno i izistinski ne!

Ne napolju? Ne iza vrata?

»O ne, iz-vinite!« Ona prisluškuje ovde u sobi, kad već uđe; ne može da to ne čini.

»Ne može da to ne čini? U sobi?«

Neko joj došaptava, reče ona. Neko joj šapuće, tiho, ali sasvim jasno i razgovetno, šta treba da čini.

Očigledno, to je bilo priznanje. Eli je u izvesnom smislu bila svesna krivice, ona je varala. Morala je reći da nije sposobna za jednu takvu igru, pošto joj se sve došaptava. Jedna utakmica gubi svaki ljudski smisao ako neko od onih koji se takmiče raspolaže natprirodnim preimućstvima. U sportskom smislu, Eli je odjednom bila diskvalifikovana, ali na takav način da je mnogoga od njih podilazila jeza kad su čuli njenu ispovest. Više glasova odjednom pomenuše ime doktora Krokovskog. Potrčaše da ga dovedu, i on dođe: temeljan, vedra osmeha, čovek koji odmah shvata o čemu je reč i koji celim svojim bićem uliva pouzdanje. Odmah su ga bez predaha obavestili da se desilo nešto neprirodno, da se među njima nalazi neka mlada devojka koja sve zna i koja čuje glasove. — Gle, gle! Pa dalje? Samo mirno, dragi prijatelji! Videćemo. To je bio njegov teren i domen, — zemljište nesigurno, barovito, propadljivo za sve, ali se on po njemu kretao sa sigurnom simpatijom. On je postavljao pitanja i puštao da mu se priča. O, o, ta šta kažete! »Tako, dakle, stoji stvar sa vama, dete moje?« I on položi ruku na teme male Eli, onako kako je to i svaki drugi rado činio. Ima tu mnogo razloga da se čovek zamisli, ali ne postoji ni najmanji uzrok za užasavanje. On zaroni svoje smeđe egzotične oči u svetloplave oči Elene Brand, povlačeći blago svojom rukom od njenog temena preko ramena ka ruci. Smerno i sve smernije, ona mu je uzvraćala pogled, i to sve više i više ispod očiju, pošto joj se glava lagano naginjala ka grudima i ramenu. Kad su njene oči počele da se sklapaju, naučnik učini jedan nemaran pokret rukom naviše ispred njenog lišca, posle čega izjavi da je sve u redu, pa posla celo uzbuđeno društvo na odmaranje, sem Eli Brandove, sa kojom je imao nameru da još malo »proćaska«.

Da proćaska! Svako može zamisliti kakav je utisak to učinilo. Nikome nije bilo prijatno da čuje ovu reč, pravu reč veselog druga Krokovskog. Svakome je bilo hladno oko srca, pa i Hansu Kastorpu, kad se sa zakašnjenjem spustio u svoju odličnu stolicu, i kad se setio kako mu se zaljuljalo tle ispod nogu, tako da ga je obuzela izvesna nelagodnost i fizički nemir, kao neka laka morska bolest, dok je posmatrao čudne majstorije Eli Brandove, i slušao kako ih ona postiđeno objašnjava. On nikad nije doživeo zemljotres, ali je govorio sebi da bi s tom pojavom morala biti povezana slična osećanja užasa, koja se ni sa čim drugim ne mogu zameniti, — ostavljajući na stranu radoznalost koju su, povrh toga, izazvale kod njega fatalne sposobnosti Eli Brandove: radoznalost koja je nosila u sebi osećanje svoje velike beznadežnosti, što znači: svest da je oblast u koju bi ona htela da prodre nepristupačna razumu, a prema tome, ona je sadržavala u sebi i sumnju da li ta oblast nije samo zaludničenje ili čak i greh, što joj međutim nije smetalo da ostane ono što jeste, to jest — radoznalost. Kao i svako drugi, Hans Kastorp je u toku svoga života čuo ovo i ono o stvarima tajne prirode ili natprirode. Mi smo, uostalom, već pominjali neku staru tetku, o kojoj je izvesno melanholično predanje doprlo i do njega. Ali mu se taj svet — kome on,

teoretski i sasvim nezainteresovano, nije odricao postojanje — nikad još nije tako neposredno predstavio: nikad on nije stekao praktična iskustva u vezi s njim, a njegova odvratnost prema takvim iskustvima, neka odvratnost kastorpovskog ukusa, neka estetska odvratnost, izvesna odvratnost ljudske gordosti — ako bismo smeli da upotrebimo tako pretenciozne izraze kad je reč o našem sasvim nepretencioznom junaku — bila je skoro ravna radoznalosti koju su u njemu probudila ta iskustva. On je predosećao, jasno i razgovetno predosećao da se ta iskustva, ma kakav bio njihov dalji tok, ne mogu shvatiti drukčije nego samo kao neukusna, nerazumljiva i čoveka nedostojna iskustva. Pa ipak je goreo od želje da ih stekne. On je shvatio da ono »zaludničenje« ili »greh«, već dovoljno rđavo po sebi i kao alternativa, nije uopšte nikakva alternativa, nego da se ta dva izraza podudaraju, i da je duhovna beznadežnost samo vanmoralni oblik za izražavanje onoga što je zabranjeno. Međutim, Placet experiri, čemu. ga je naučio jedan čovek koji bi ovakve opite morao bez sumnje najodlučnije osuditi, vrtelo mu se neprestano po pameti; njegov moral se počeo postepeno poklapati sa njegovom radoznalošću, kao što se to uostalom uvek i dešavalo: sa bezgraničnom radoznalošću čoveka koji putuje radi ličnog obrazovanja, sa radoznalošću koja možda već onda kad je okusila misteriju ličnosti, nije bila vrlo udaljena od oblasti koja se ovde otvarala, i koja je svoj vojnički karakter time obelodanjivala što nije uzmicala pred onim što je zabranjeno, ako se ono pojavi. Zato je Hans Kastorp odlučio da ostane na svom mestu i da se ne drži co strani, ako bi došlo do novih avantura sa Elenom Brand.

Doktor Krokovski je izdao strogu naredbu da se ubuduće niko ne upušta u laičke eksperimente sa tajnim darovima gospođice Brand. On je na to dete stavio naučnu hipoteku, i držao s njom seanse u svojoj analitičkoj podzemnoj tamnici. On ju je, kako se čulo, hipnotisao, nastojeći da razvije njene uspavane mogućnosti, — da ih disciplinuje i da ispita njen duševni predživot. To je uostalom činila i Hermina Klefeld, njena materinski joj naklonjena prijateljica i zaštitnica, pa je pod pečatom tajne saznala ponešto što bi posle, pod tim istim pečatom, širila po celoj kući, sve do vratareve sobe. Ona je, na primer, saznala da se »onaj« ili »ono«, što maloj Dankinji pri igri došaptava zadatke, zove Holger, — a to je bio neki mladić Holger, neki duh, njoj veoma naklonjen, neko upokojeno, eterično biće i kao neki anđeo čuvar male Elene. — On joj je, dakle, odao onu tajnu sa prstovetom soli i Paravanovim kažiprstom? — Da, nevidljivim usnama, koje su se mazno priljubile uz njeno uvo, tako da ju je to tiho golicalo i dražilo na osmeh — on joj je to došaptavao. — To je onda moralo biti prijatno i ranije, kad joj je Holger, dok je bila u školi, došaptavao odgovore, kad god nije spremila lekciju. — Na to je Elen ćutala. To Holger nije smeo da čini, rekla je ona docnije. Njemu je zabranjeno da se meša u tako ozbiljne stvari; uostalom, ni on sam, bez sumnje, nije dobro znao školske lekcije.

Dalje se ispostavilo da je Elen još od rane mladosti, iako u većim vremenskim razmacima, imala priviđenja vidljiva i nevidljiva. — Šta to treba da znači: vidljiva i nevidljiva? — Na primer ovako. Kao šesnaestogodišnja devojka sedela je jednom u sobi u kojoj se obično sedelo, u kući svojih roditelja. Sedela je za okruglim stolom, sa ručnim radom. Bilo je svetlo i jasno poslepodne, a pored nje je na ćilimu ležala doga njenoga oca, keruša Freja. Sto je bio zastrt nekim šarenim prekrivačem, jednim turskim šalom kakav nose stare žene, pošto ga saviju »na pero«. Ležao je dijagonalno i krajevi su mu prelazili malo preko stola. Odjednom, Elen je videla kako se jedan krajičak toga šala s one strane stola počeo lagano savijati u »trubu«: lagano, brižljivo i ravnomerno on se savio prema sredini stola, tako da je truba konačno bila prilično duga; a dok se to događalo, Freja je besno skočila, odupria se o prednje noge i, nakostrešene dlake, sela butinicama na pod, a zatim

urličući jurnula u susednu sobu i zavukla se pod sofu. Godinu dana niko je nije mogao naterati da kroči u sobu za primanje.

Da li je to Holger savio šal? upitala je gospođica Klefeld. — Mala Brand to nije znala. — A šta je ona mislila dok se to događalo? — Pa, pošto je nemoguće da se ma i u najmanjoj meri misli u takvim prilikama, ni Eli nije u tom trenutku ništa mislila. — Da li je obavestila o tome svoje roditelje? — Ne. — To je bilo čudno. Premda se u tim okolnostima nije moglo apsolutno ništa misliti, Eli je ipak imala osećanje u ovom, a i u sličnim slučajevima — da ona to mora da zadrži za sebe, kao strogu i sramežljivu tajnu. — Da li joj je to teško padalo? — Ne, nije joj bilo naročito teško. Šta ima tu da padne čoveku teško što se jedan pokrivač sam umotavao! Ali druge stvari su joj već teže padale. Na primer ovaj slučaj:

Pre godinu dana, isto tako u njenoj roditeljskoj kući u Odenzeu, ona je rano izjutra, potpuno čila, izišla iz svoje sobe u prizemlju, pa se preko predsoblja uputila stepenicama ka trpezariji, da bi, po svojoj navici, skuvala kafu pre nego što dođu roditelji. Već je bila stigla gotovo do stepenišnog odmorišta, gde se stepenice savijaju, kad je baš na tom odmorištu, na njegovoj ivici, uz same stepenice, sagledala svoju stariju sestru Sofiju, udatu u Americi, baš nju lično. Imala je na sebi belu haljinu i, što je izgledalo neobično, nosila je na glavi venac od cvetova lokvanja, a ruke je držala sklopljene na svom ramenu i klimnula joj glavom. »Ama, Sofija, jesi li ti to?« upitala je Elen, ostavši kao ukopana, poluradosno, polupreplašeno. Na to je Sofija još jednom klimnula glavom, posle čega je iščezla. Postala je prozirna. Uskoro se moglo primetiti samo još neko strujanje toplog vazduha, a zatim je više nije bilo, tako da je pred Elenom stajao otvoren put. Posle se ispostavilo da je sestra Sofija u istom jutarnjem času umrla u Nju-Džersiju od zapaljenja srca.

No, mislio je Hans Kastorp kad mu je to Klefeldova ispričala, to već ima nekoga smisla. Ovde priviđenje, a tamo smrt, — u svakom slučaju tu se daje uhvatiti neka povezanost stvari koja se može poštovati. I on je pristao da sudeluje u jednoj spiritističkoj seansi sa povlačenjem čašice koju su u svojoj nestrpljivosti rešili da održe sa Elenom Brand i uprkos ljubomornoj zabrani doktora Krokovskog.

Samo su neke ličnosti bile poverljivo pozvane na ovu seansu, čija je pozornica bila soba Hermine Klefeld: sem domaćice, Hansa Kastorpa i male Brand prisustvovale su još dame Šter i Levi, kao i gospodin Albin, Čeh Vencel i doktor Ting-Fu. Uveče, tek što je izbilo deset, svi su se polako skupili i šapćući razmotrili pripreme koje je Hermina preduzela, a koje su se sastojale u tome što je na jedan nezastrti okrugli sto srednje veličine, usred sobe, stavljena jedna prevrnuta vinska čaša, sa dnom nagore, a unaokolo su, na potrebnom odstojanju, po samom rubu stola bile poređane male pločice od kosti, uobičajeni žetoni za igru, na kojima je mastilom bilo ispisano dvadeset i pet slova azbuke. Pre seanse je Klefeldova poslužila čaj, što je bilo pozdravljeno sa zahvalnošću, jer su se dame Šter i Levi, ma koliko da je ceo poduhvat bio detinjast i naivan, žalile na hladne ekstremitete i na lupanje srca. Pošto su se zagrejali, seli su za sto, pa je u prigušeno ružičastoj svetlosti — jer je domaćica, radi štimunga, ugasila svetlost na tavanici i ostavila da gori samo lampica na noćnom stolu — svaki ovlaš položio jedan prst svoje desne ruke na nožicu od čaše. Tako je zahtevala metoda. Očekivan je trenutak kad će čaša početi da se pomera.

To se lako moglo desiti, pošto je tabla stola bila glatka, a rub čaše dobro uglačan, tako da je onaj pritisak koju se vršili lako položeni, uzdrhtali prsti, pritisak koji, naravno, nije bio ravnomeran: na jednom mestu je imao više vertikalan, a na drugom više bočni pravac — da je taj pritisak mogao biti dovoljan, ako duže potraje, pa da se čaša pomakne sa sredine stola. Ona je udarala na slova po periferiji polja svoga kretanja, pa ako slova koja bi ona doticala u svome sklopu budu dala neku reč ili nekakav smisao, onda će to biti jedna do nejasnosti

zamršena pojava, jedna mešavina nesvesnih, polunesvesnih i potpuno nesvesnih elemenata, na koju su uticale i želje pojedinih učesnika — bez obzira da li su oni bili svesni toga svog posredovanja ili ne — i tamne saradnje mračnih slojeva duše celoga skupa, jednog podzemnog saučesništva svih u rezultatima prividno stranim — rezultatima u kojima su više ili manje sudelovale tajne želje pojedinaca, a ponajviše tajne želje ljupke, male Eli. U osnovi, svi su to unapred znali, a Hans Kastorp je na svoj način to čak i izbrbljao, dok se uzdrhtalih prstiju sedelo i čekalo. A i oni hladni ekstremiteti i ono lupanje srca kod dama, kao i ona izveštačena veselost kod gospode, dolazili su baš otuda što su to znali, dakle otuda što su se u tihoj noći zajednički upustili u jednu nečistu igru sa svojom prirodom, u neko plašljivo-radoznalo ispitivanje nepoznatih delova svoga ja, i što su očekivali one prividne stvarnosti ili polustvarnosti koje se nazivaju magičnima. Da bi se samo dao oblik celoj stvari, dakle iz čisto konvencionalnih obzira, pretpostavilo se da će duhovi pokojnika preko čaše govoriti skupu. Gospodin Albin se ponudio da bude govornik i da pregovara s onim inteligencijama koje se budu pojavile, pošto je on ovda-onda i ranije uzimao učešća na spiritističkim seansama.

Prošlo je dvadeset i više minuta. Nisu imali o čemu da šapuću i prva napetost je popustila. Desnu ruku su, držeći je za lakat, poduprli levom. Čeh Vencel tek što nije zaspao. Eli Brand, dodirujući lako prstom čašu, gledala je svojim raširenim očima, čistim, dečjim pogledom, preko obližnjih predmeta u svetlost noćne lampice.

Najednom, čaša se zaljulja, odskoči i izmače se iz ruku učesnika koji su sedeli oko stola. Imali su muke da joj sleduju svojim prstima. Ona skliznu do samog ruba stola, pojuri malo duž njegove ivice, pa se onda u pravoj liniji vrati otprilike do sredine stola. Tu još jednom odskoči i umiri se.

U strahu, koji sve obuze, bilo je i radosti i bojazni. Gospođa Šter izjavi plačnim glasom da bi više volela da prekine, ali joj rekoše da je trebalo ranije da ispita sebe, a sad ima da se drži mirno. Stvari su izgleda krenule. Ugovoriše da čaša ne mora doticati slova da bi odgovarala sa da ili ne, već da se zadovolje time što će da lupne jednom, odnosno dvaput.

»Da li je ovde prisutan neki duh?« — raspitivao se gospodin Albin sa strogim izrazom lica, gledajući preko glave u prazninu... Tome je sledovalo neko kolebanje. Zatim se čaša zaljuljala i odgovorila potvrdno.

»Kako se zoveš?« upita gospodin Albin gotovo osornim glasom, pojačavajući silinu svoje reči time što je zamahao glavom.

Čaša se pomače. Trčala je odlučno, u cik-cak, od žetona do žetona, vraćajući se uvek pomalo ka sredini stola; jurila je prema h, prema o, prema l, pa je izgledalo da se zamorila, zbunila i da ne zna kud bi dalje, ali se opet snašla i našla g, e i r. Naslutili su. Bio je to lično Holger, Holgerov duh, onaj koji je umeo da izvede ono sa prstoveti soli, itd., ali koji se, naravno, nije mešao u školska pitanja. On je dakle bio tu, lebdeo je u vazduhu, kružio oko ovog društvanca. Šta sad da se radi s njim? Svi su se počeli nekako snebivati. Zaklanjajući usta šakom, tiho su se savetovali šta da ga pitaju. Gospodin Albin se odluči i zapita šta je Holger radio i čime se zanimao dok je bio živ. Kao i maločas, on je to pitao tonom koji je uobičajen pri saslušanjima, strogo i sastavljenih obrva.

Čaša je za trenutak ćutala, a zatim se, teturajući i posrćući, uputila prema d, pa se odmače i obeleži i. Šta bi to bilo? Nestrpljenje je bilo ogromno. Prigušeno se smejući, doktor Ting-Fu se bojao da je Holger bio lopov[1]. Gospođa Šter se poče histerično smejati, ali time nije omela čašu u njenom kretanju. Klimajući se i zvečeći, otklizila je ona prema c, prema h, dotakla t, a zatim — očigledno — uz propust jednoga slova, završila kod r. Sročila je reč Dichtr[2].

[1] *Nemački Dieb.*

[2] *Dichter — na nemačkom pesnik.*

Gle, vraga, zar je Holger bio pesnik? — Za bolji dokaz i samo iz gordosti, kako se čini, čaša se iskrenu i lupnu u znak potvrde. — Lirski pesnik? Upita Klefeldova, izgovarajući glas u u reči lyrisch kao obično što i nehotice nije moglo da izmakne Hansu Kastorpu. Holger, izgleda, nije bio rad da se upušta u takva razvrstavanja. On ne dade nikakav odgovor. On je još jednom nasricao ono što i maločas, i to brzo, sigurno i jasno, dodajući izostavljeno e, koje je ranije bio zaboravio.

Lepo, lepo, dakle, pesnik. Zbunjenost je rasla, — neka čudna zbunjenost, izazvana manifestacijama nekontrolisanih oblasti sopstvenog unutarnjeg ja, ali je ona samom licemerno-polurealnom situacijom ovih manifestovanja dobijala opet pravac u spoljno-realno. Hteli su da čuju da li se Holger oseća dobro i srećno u svom sadašnjem stanju. Čaša na svoj somnambulni način sastavi reč »spokojan«. Ah tako, dakle spokojan! Naravno, niko sam po sebi ne bi došao na tu ideju, ali pošto je već čaša tako sročila, nađe se da je to verovatno i da je dobro rečeno. — A otkad se Holger nalazi u tom svom spokojnom stanju? Na to je sledovao opet neki odgovor, koji nikom ne bi pao na pamet, i kao da je u snu bio izgovoren. On je glasio: »Žuri, ali ne hitaj«. — Vrlo dobro! Mogao je da glasi i »Pohitaj, ali ne žuri«. To je zvučalo kao proročanstvo nekog pesnika koji govori iz trbuha, nekog pesnika iz spoljašnjeg sveta. Hans Kastorp nađe da je odgovor izvrstan. Žuri, ali ne hitaj — to je bio Holgerov vremenski element; morao je, naravno, na taj pitijski način da se otarasi pitača, pošto je bez sumnje zaboravio da operiše zemaljskim rečima i merilima. — Šta bi ga još pitali? Levijeva priznade da bi želela znati kako Holger izgleda, to jest kako je nekad izgledao. Da li je on lep mladić? — To treba sami da ga pitate, naredi gospodin Albin, koji je radoznalost ovakve vrste smatrao ispod svog dostojanstva. I tako ga ona zapita, i to na ti, da li Holgerov duh ima plave uvojke.

»Lepe smeđe, smeđe uvojke«, odgovorila je čaša, sričući u dva maha reč »smeđe«. U društvu zavlada veselo raspoloženje. Dame su otvoreno ispoljile svoju zaljubljenost. Bacale su rukama poljupce ukoso prema tavanici. Doktor Ting-Fu primeti, krišom se smešeći, da mister Holger izgleda prilično sujetan.

Na to se čaša naljutila i pomahnitala! Jurila je uokolo po stolu kao sumanuta, iskrenula se, preturila i otkotrljala se Šterovoj u krilo, koja je gledala u nju bleda od straha i raširenih ruku. Obazrivo i uz izvinjenja čaša je vraćena na svoje mesto. Kineza su izgrdili. Kako se samo usudio! Sad neka gleda kud vodi takva drskost! I što će biti ako se Holger naljutio i otišao i ne progovori više ni reči? Obraćali su se čaši na najljubazniji način. Ne bi li duh hteo da kaže nešto u stihu? Ta on je bio pesnik pre nego što je — sa »žurbom koja ne hita« — počeo da lebdi i lepvrša. Ah, kako bi voleli da čuju nešto u stihu! Oni bi se tome od srca obradovali.

I gle, dobra čaša označi udarom »da«. I odista je bilo nečega dobrodušno-pomirljivog u načinu kako je to ona učinila. I tada je Holger-duh počeo da govori u stihu, ali razvučeno, opširno i bez razmišljanja, ko zna koliko vremena — izgledalo je da ga uopšte više neće moći ućutkati! Bila je to neka sasvim čudna pesma, koju je on kao iz trbuha recitovao, dok su oni oko stola sa divljenjem ponavljali stihove; neka magična stvarnost, bezgranična, kao more, o kome je uglavnom i pevala, — morski šljam nagomilan duž uske obale zaliva, koji je u širokom luku ulazio u jedno ostrvo s okomitim dinama. O, pogledajte samo, kako zamire zelenilo ogromnog prostranstva koje se stapa sa večnošću, tamo gde, pod širokim pramenovima magle, u ugasitom rumenilu i mlečno blagom presijavanju, letnje sunce okleva da zađe! Nema tih usta koja bi mogla da kažu kad i kako se onaj živi srebrni odblesak pretvorio u čisti sedefasti odsev, u onu neiskazanu igru boja, boja bledo-šareno-opalnog sjaja mačkova kamena, kojom je sve prevučeno. Ah, tajanstveno, kao što je i nastala, izumire ova

tiha čar. More je usnulo. Pa ipak su tamo preko i u daljini ostali još tragovi sunčeva zalaska. Sve do duboko u noć nema tame. Avetinjska polusvetlost vlada u šumi četinara na grbini dina, dajući bledom pesku tla izgled snega. Varljiva slika zimske šume u ćutanju, kojom — uz lepet krila — u teškom letu proleće buljina! Budi nam ti boravište u ovom času! Korak nam tako tih, noć tako uzvišena i blaga! A tamo dole, u dubini, diše lagano more, protežući se i šapćući u snu. Želiš li da ga opet vidiš? A ti priđi tamnobledom obronku dine i popni se na vrh po njenoj mekoti koja ti, hladna, curi u cipele. Gusto obrasla žbunjem, spušta se zemlja strmo ka krševitoj obali, i još se sablasno priviđaju ostaci dana na rubu daljine koja se gubi... Spusti se gore na taj pesak! Kako je hladan kao smrt, a brašnjav i mekan kao svila! On ti teče iz stegnute šake u bezbojnom, tankom mlazu i stvara humčicu tamo gde padne. Poznaješ li to fino rominjanje? To je onaj bezglasni tanani mlaz kroz uzani grlić peščanog sata, te ozbiljne, lomljive sprave, koja krasi pustinjakovu ćeliju. Jedna rasklopljena knjiga, jedna mrtvačka lobanja, i na polici, u lako sadeljanom okviru, jedna tanka, dvogubo ispupčena staklena sprava, a u njoj malo peska, pozajmljenog od večnosti, promiče svojom tajanstvenom svetom putanjom, izražavajući vreme ...

Tako je Holgerov duh u svojoj »lirskoj« improvizaciji, čudnom asocijacijom misli, sa zavičajnog mora prešao na jednog pustinjaka i na oruđe njegove kontemplacije, a i na mnoge druge stvari, ljudske i božanske, zanosno smelim rečima, kojima se društvance beskrajno divilo, sričući ih reč po reč. Jedva se našlo vremena da se izrazi ushićeno odobravanje, tako se brzo prelazilo u cik-cak sa stotoga na hiljadito, unedogled. Posle čitavog jednog sata nije se još ni izdaleka mogao sagledati kraj ovim neiscrpnim pesničkim izlivima koji su govorili o porođajnim bolovima i o prvom poljupcu zaljubljenih, o kruni svih patnji i o ozbiljnoj očinskoj dobroti božjoj; udubljivali se u tajni život stvorenja; gubili se u vremenima, narodima i zvezdanim prostorima; pomenuli jednom čak i Haldejce i zodijak. Ti izlivi bi izvesno potrajali celu noć, da ovi izazivači duhova nisu podigli prste sa čaše, i da nisu — uz izraze najveće zahvalnosti Holgeru — izjavili da će za ovaj put biti dosta, da je bilo neslućeno lepo i da je večita šteta što niko nije vodio zapisnik, tako da će sva ta poezija pasti u zaborav, da je, na žalost, najvećim delom već i zaboravljena, blagodareći izvesnoj nepostojanosti, koja je svojstvena snovima. Idući put će se blagovremeno pobrinuti za jednog zapisničara i uživati u odličnom utisku koji će te pesme svakako proizvesti kad se budu recitovale, sačuvane crno na belo i logički povezane. Za ovaj trenutak, i pre nego što se Holger vrati svojoj spokojnoj »žurbi bez hitnje« bilo bi bolje, a u svakom slučaju izvanredno ljubazno sa njegove strane, kad bi ovom društvu dao možda odgovor na ovo ili ono stvarno pitanje — ne zna se još na koje, ali je stvar u tome da li će on iz principa i po naročitoj svojoj ljubaznosti biti spreman da to učini?

»Da«, glasio je odgovor. Ali sad su se svi zbunili, nisu znali šta da pitaju. Baš kao u bajci, kad vila ili patuljak dopuste da se postavi pitanje i nastane opasnost da se ta dragocena mogućnost beskorisno proćerda. Mnogo bi štošta vredelo saznati o svetu i budućnosti, i bila je vrlo odgovorna stvar učiniti izbor. Pošto niko nije mogao da se odluči, Hans Kastorp — sa jednim prstom na čaši, oslonivši levi obraz na pesnicu — reče da bi hteo čuti koliko će — umesto tri nedelje, koliko je prvobitno nameravao da ostane — potrajati još njegov boravak ovde gore u brdima.

Dobro, pošto se već nije našlo ništa bolje, neka duh iz obilja svojih znanja odgovori na ovo prvo pitanje, kakvo bilo da bilo. Posle izvesnog ustručavanja, čaša krenu. Ali je ono što je ona pomeranjem sročila bilo nešto sasvim čudno, nešto što, reklo bi se, nema nikakve veze sa postavljenim pitanjem, i što nikom nije uspelo da odgonetne. Ona je povukla slogove »pre-đe«, zatim reč »preko« i tek sad nisu znali na čemu su; potom je sklopila neku reč koja

se odnosila na sobu Hansa Kastorpa, tako da je celo vrlo sažeto uputstvo glasilo: da pitač treba da »pređe preko svoje sobe«. — Preko svoje sobe? Preko sobe br. 34? Šta to ima da znači? Dok se još sedelo i većalo i mahalo glavama, grunuo je neko pesnicom o vrata.

Svi obamreše. Je li to bio neki prepad? Da nije napolju stajao dr Krokovski, da bi prekinuo zabranjenu seansu? Svi su zbunjeno gledali oko sebe, očekujući ulazak prevarenog lekara. U tom času tresnu nešto nasred stola, opet tako kao da je neko bubnuo pesnicom, i kao da je hteo da pokaže da ni prvi udarac nije došao spolja, nego iznutra.

To je bila rđava šala gospodina Albina! — On je to poricao na časnu reč; uostalom svi su prisutni i bez njegove časne reči bili načisto s tim da niko iz njihova kruga nije to učinio. Onda Holger? Svi pogledaše u Eli, čije je spokojno ponašanje svima u isti čas palo u oči. Ruku savijenih u zglobu, oduprevši vrhove prstiju o rub stola, oslonila se bila na naslon svoje stolice, glave nagnute k ramenu, uzdignutih obrva. Na njenim malim ustima, koja su bila malo opuštena, titrao je sasvim lak osmejak, koji je imao u sebi nečeg prikrivenog, a u isto vreme nevinog. Sedela je tako i svojim plavim detinjim očima, koje nisu ništa videle, gledala iskosa u prazninu. Zvali su je, ali ona nije davala nikakvog znaka svoga prisustva. Istog trenutka ugasila se lampica na noćnom stolu.

Ugasila? Gospođa Šter nije više mogla da vlada sobom, vikala je uh! i ah! jer je čula kad je kvrcnulo. Svetlost se nije sama po sebi ugasila, nju je ugasila neka ruka, koja bi bila vrlo obazrivo okarakterisana kad bi se nazvala tuđom rukom. Da li je to bila Holgerova ruka? On je dosad bio tako blag, tako disciplinovan i poetičan; a sad je počeo da se izmeće u okačenjaka i ugursuza. Ko je mogao jamčiti da ta ista ruka koja je udarala pesnicom po vratima i nameštaju, i koja je tako drsko ugasila svetlost — neće nekoga ščepati za gušu? Vikali su u pomrčini, tražeći palidrvca i džepnu lampu. Levijeva je zakreštala da ju je neko povukao za kosu. Gospođa Šter se nije stidela da glasno priziva boga. »Ah Gospode, pomozi još ovog puta!« vikala je ona i cvilela, preklinjući svevišnjeg da joj sudi ne po zasluzi nego po milosti, iako je izazivala đavola. Doktor Ting-Fu je prvi došao na zdravu misao da se uključi svetlost na tavanici, tako da je soba odmah bila osvetljena. Dok se utvrđivalo da se lampica na noćnom stolu odista nije sama od sebe ugasila, nego da je zatvarač bio zavrnut, i da je trebalo samo ponoviti onaj krišom izvedeni pokret rukom, pa da opet zasvetli, — doživeo je Hans Kastorp lično i u tišini jedno iznenađenje, koje je mogao smatrati kao naročitu pažnju ovih detinjasto manifestovanih pomračenja. Na njegovim kolenima ležao je neki lak predmet, onaj »Souvenir« što je uplašio jednog njegovog ujaka kad ga je uzeo sa ormara svoga sestrića: stakleni dijapozitiv, koji je pokazivao unutarnji portret Klavdije Šoša, a koji svakako nije on, Hans Kastorp, doneo u ovu sobu. On ga stavi u džep, ne praveći nikakvu galamu zbog tog fenomena. Ostali su bili zaposleni oko Elene Brand, koja je i dalje sedela na svom mestu u opisanom položaju, bludećeg pogleda, s čudnim afektiranim izrazom lica. Gospodin Albin joj je duvao u lice, i, podražavajući doktora Krokovskog, mahao ispred njega rukom odozdo nagore, na što je ona živahnula i — ko bi znao zašto — zaplakala. Milovali su je, tešili, ljubili u čelo i poslali da spava. Levijeva je izjavila da je spremna da provede noć kod gospođe Šter, pošto je plitkoumna žena bila tako uplašena da nije znala kako će da legne u postelju. Hans Kastorp, sa dijapozitivom u unutrašnjem džepu, nije imao ništa protiv toga da ovo poremećeno veče, zajedno sa ostalom gospodom, završi jednim konjakom u sobi gospodina Albina, nalazeći da ovakvi slučajevi ne dejstvuju doduše na srce i duh, ali da dejstvuju na želudačne živce, i da to dejstvo duže traje, onako kao što se onima koji dobiju morsku bolest još čitave sate na kopnu čini da osećaju ljuljanje od koga im je pozlilo.

Njegova radoznalost je zasad bila zadovoljena. Holgerova pesma mu se nije učinila rđava, ali je, kako je i predosećao, čitava stvar ostavila na njega utisak nečeg praznog i neukusnog, i zato je mislio da će mu ovo malo varnica paklenog ognja, koje su ga okrznule, biti zauvek dosta. Gospodin Setembrini ga je, kao što se može misliti, iz sve snage podržavao u toj odluci, kad mu je Hans Kastorp pričao o svojim doživljajima. »Samo vam je još to trebalo!« uzviknuo je on. »O bede, o bede!« Bez ustručavanja je proglasio malu Eli za prevejanu varalicu.

Njegov pitomac nije na to rekao ni da ni ne. Po njegovom mišljenju, nije se moglo tačno utvrditi šta je stvarnost, pa se prema tome ne može utvrditi ni šta je prevara. Možda je granica između jednog i drugog kolebljiva. Možda ima prelaznih oblasti, raznih stepena stvarnosti u krilu neme, neutralne prirode, stupnjeva koji izmiču oceni koja mnogo polaže na moralnost. Šta gospodin Setembrini misli o reči »opsenarstvo«, ovom pojmu u kome su se elementi sna i stvarnosti spojili u jednu mešavinu, koja prirodi možda nije tako neobična kao našem grubom svakidašnjem mišljenju. Tajna života je bukvalno nedokučljiva: kakvo čudo ako s vremena na vreme izbiju iz njenih dubina opsenarije koje... I tako dalje, u smislu prijatnog, pomirljivog i dosta labavog načina izražavanja našeg junaka.

Gospodin Setembrini ga je propisno izbrusio i uspeo da ga trenutno ubedi i da dobije od njega neku vrstu obećanja da neće nikad više učestvovati u ovakvim gnusobama. »Poštujte u sebi čoveka, inženjeru!« zahtevao je Setembrini. »Verujte jasnoj i humanoj misli i gnušajte se tih nastranosti i te duhovne kaljuge! Opsenarija? Životna tajna? Caro mio! Tamo gde moralna hrabrost nije načisto s tim šta je stvarnost a šta obmana, tu uopšte nema života, ni procenjivanja, ni vrednosti, ni rada na poboljšanju, tu proces raspadanja moralne skepse počinje svoje jezivo delo.« Čovek je merilo stvari, dodao je on. Njegovo pravo da rasuđuje o tome šta je dobro a šta zlo, šta je istina a šta je opsena, neotuđivo je, i teško onome ko se usudi da ga zavede i da mu uzdrma veru u ovo njegovo stvaralačko pravo! Bolje bi mu bilo da ga sa vodeničnim kamenjem o vratu udave u najdubljem bunaru.

Hans Kastorp se složio s tim i počeo je odista da se drži po strani od ovakvih opita. Čuo je da dr Krokovski u svome analitičkom podzemlju priređuje seanse sa Elenom Brand, i da poziva na njih neke povlašćene ličnosti među berghofskim gostima. Ali je on ravnodušno odbijao da učestvuje na njima — što ga, razume se, nije sprečavalo da sazna ovo i ono o uspesima tih ogleda iz usta onih koji su saučestvovali ili od samog doktora Krokovskog. Na tim sastancima postizavane su i uvežbane, sistematski i sa najvećim mogućim jamstvom autentičnosti, manifestacije snage one vrste kakve su se bez sistema i nehotično odigrale u sobi Klefeldove: dakle udarci po stolu i po zidovima, gašenje lampe i ostale značajnije manifestacije, pošto bi prethodno drug Krokovski hipnotizovao malu Eli po propisima te veštine i stavio je u stanje budnog sanjanja. Pokazalo se da je muzička pratnja olakšavala ova vežbanja, zbog čega je gramofon tih večeri menjao svoje stalno mesto, jer je bio konfiskovan za magični krug. A pošto je Čeh Vencel, koji je njime tamo rukovao, bio muzikalan čovek, koji sa instrumentom svakako ne bi nepažljivo baratao niti bi ga oštetio, Hans Kastorp mu ga je prepuštao sa priličnim duševnim spokojstvom. On je za tu naročitu priliku stavio spiritistima na raspoloženje jedan album ploča, koje je odabrao iz opšte zalihe. sve lake stvari, muziku za igru, male uvertire i ostale »cigu-migu« komade, što je potpuno odgovaralo cilju, pošto Eli nije imala nikakvih prohteva za nekim višim tonovima.

Pod ovim zvucima, kako je obavešten Hans Kastorp, uzletala je jedna džepna maramica sama od sebe, ili bolje rečeno, dizala se sa poda pomoću neke »kandže« sakrivene u njenim borama; doktorova korpa za hartiju pela se, lebdeći, sve do tavanice; klatno zidnog časovnika »ni od koga« je naizmence zaustavljano, pa opet stavljano u pokret, a jedno stono

zvonce je neko »uzimao« i zvonio — i druge takve mutne ludorije. Učeni rukovodilac ovih opita bio je u srećnom položaju što je sve te pojave mogao da nazove grčkim imenom, koje je zvučalo vrlo učeno. Kako je on objašnjavao u svojim predavanjima i privatnim razgovorima, to su bile »telekinetičke« pojave, dakle slučajevi »kretanja na daljinu«, i doktor ih je svrstao u kategoriju fenomena koju je nauka krstila imenom materijalizacije, a na tu su oblast, pri ogledima sa Elenom Brand, i bile upućene njegove misli i težnje.

Služeći se doktorovim jezikom, tu su bila u pitanju biopsihička projiciranja podsvesnih kompleksa u objektivno, procesi dakle čiji izvor treba tražiti u medijalnoj konstituciji, u stanju somnambulizma. Ti procesi bi se mogli smatrati kao objektivirane slike sna utoliko što se u njima potvrđuje ideoplastička mogućnost prirode, to jest sposobnost misli — koju ona stiče pod izvesnim uslovima — da privuče materiju i da se izrazi kroz nju u efemernoj stvarnosti. Ova se materija izlučuje iz tela medijuma da bi se privremeno izvan njega uobličila u biološki žive ekstremitete, organe za hvatanje, ruke, koji upravo i izvode one čudne besmislice koje su se pred svedocima odigrale u laboratorijumu doktora Krokovskog. Pod izvesnim okolnostima, ti udovi su bili čak vidljivi i opipljivi! Njihovi oblici su se mogli sačuvati u parafinu i gipsu. U nekim slučajevima išlo se još i dalje. Glave, individualna ljudska lica, fantomi u punom obliku — sve se to ostvarivalo pred očima onih koji su eksperimentisali, tako da se s tim pojavama stupalo u neko ograničeno opštenje — i sad je doktrina doktora Krokovskog počela već razroko da gleda, dobijajući karakter nečega kolebljivog i dvosmislenog, što je bilo svojstveno i njegovim ekspektoracijama o »ljubavi«. Jer sad nije više bila reč o jasnom, naučnom izlaganju subjektivnih senzacija medijuma i njegovih pasivnih pomagača; sad su se, bar u srazmeri pola i pola, bar donekle, umešale u igru i individualnosti iz spoljnog i zagrobnog sveta; sad je bilo u pitanju — iako se možda nije sasvim otvoreno priznavalo — nešto beživotno, bića koja su iskoristila komplikovanu i tajanstvenu naklonost trenutka, da bi se vratila u materiju i da bi se javila onima koji su ih dozivali — kratko rečeno: spiritistička prizivanja pokojnika.

Takvi su, dakle, bili rezultati kojima je u poslednje vreme težio drug Krokovski, radeći sa svojom grupom. Temeljan, vedra osmeha, čovek koji uliva poverenje, on je stremio k njima, osećajući se — što se tiče njegove zdepaste ličnosti — kao kod svoje kuće u oblasti glibovito-podozrivog i podljudskog, dakle pravi pravcati vođa u ovim predelima, čak i za ljude bojažljive i pune sumnje. Prema svemu onome što je Hans Kastorp čuo, izgledado je da se doktoru osmehuje sreća, zahvaljujući izvanrednim darovima Elene Brand, koje je on, smatrajući to za svoju dužnost, razvijao i negovao. Materijalizovane ruke već su dodirnule ponekog učesnika na seansama. Državni tužilac Paravan je već dobio iz transcendentnog sveta jednu dobru šamarčinu i primio je sa naučenjačkom vedrinom, pa je, iz prevelike radoznalosti, pružio čak i drugi obraz, ne obzirući se na to što je kavaljer, pravnik i stari gospodin, zbog čega bi bio primoran na sasvim drukčije reagovanje da je šamar poticao od živog stvorenja. A. K. Ferge, taj prostodušni paćenik, kome su sve uzvišenije stvari bile strane, držao je jedne večeri jedan takav ud nekoga duha u svojoj sopstvenoj ruci i pipanjem utvrdio tačnost i potpunost njegovih oblika, posle čega se on, na način koji se ne da bliže opisati, oslobodio Fergeovog stiska, koji je srčano ostao u granicama poštovanja. Proteklo je dosta vremena, svakako dva i po meseca, po dve seanse nedeljno, dok se nije pojavila jedna ruka, poreklom izvan ovoga sveta, obasjana crvenkastim zracima stone lampice zamračene crvenom hartijom, — po svoj prilici ruka jednog mladog čoveka. Svi su je videli kako pipa prstima po stolu, a u zemljanoj činiji sa brašnom ostao je i njek otisak. Ali samo osam dana posle toga dogodilo se da se jedna grupa saradnika doktora Krokovskog, koju su sačinjavali gospodin Albin, Šterovica i bračni par Magnus, sa svima znacima pritvornog oduševljenja i

grozničavog ushićenja, negde oko ponoći pojavila u balkonskoj lođi Hansa Kastorpa, pa je domaćinu, koji je dremao na ljutom mrazu, na brzinu i preko reda ispričala da se pojavio Elin Holger, da se pokazala njegova glava iznad njenih ramena, da on odista ima »lepe smeđe, smeđe uvojke« i da se tako nezaboravno blago i melanholično osmehnuo pre nego što će iščeznuti!

Kako se slagala ta plemenita tuta, pitao se Hans Kastorp, sa Holgerovim ponašanjem u drugim prilikama, sa njegovim banalnim detinjarijama i običnim mangupskim šeretlucima, sa onim sasvim nemelanholičnim šamarom, na primer, preko koga je državni tužilac prešao ćutke? Očevidno da se savršena doslednost karaktera nije mogla ovde očekivati. Možda je i Holgerova duša bila bedna i pakosna, kao i duša onog malog grbavka iz pesme. Holgerovi poštovaoci nisu, izgleda, razmišljali o tome. Njima je ležalo na srcu da privole Hansa Kastorpa da odustane od svoje odluke da ne dolazi više na seanse. Kad već sve tako sjajno ide, on bi bezuslovno morao da prisustvuje narednoj seansi, jer je Eli Brand u snu obećala da će idući put dozvati koga mu drago pokojnika koga društvo zatraži.

Koga mu drago? Uprkos tome, Hans Kastorp je odbio da im učini po volji. Ali okolnost da bi to mogao biti koji mu drago pokojnik, zainteresovala ga je ipak u tolikoj meri da je u toku tri sledeća dana došao do suprotnih odluka. Međutim, tačno uzevši, nisu ga ova tri dana, već nekoliko minuta toga vremena doveli do odluke. Ta se promena u mišljenju kod njega dogodila u jednom usamljenom večernjem času u salonu za muziku, kad je ne zna se već koji put pustio onu ploču u koju je bila utisnuta Valentinova neobično simpatična ličnost — dok je, sedeći u svojoj stolici, slušao onu vojničku molitvu hrabrog vojnika koji se prašta, koga čast zove na bojno polje i koji peva:

A pozove li me bog u nebeske visine,
ja ću te odozgo gledati zaštitnički,
o Margarita!

Kao i uvek kad bi čuo ovu pesmu, grudi Hansa Kastorpa je obuzelo silno uzbuđenje, koje je ovoga puta bilo pojačano izvesnim mogućnostima i sažeto u želju, i on je pomislio: »Zaludno i grešno ili ne. bilo bi to ipak neobično prijatno, a uz to i jedna draga avantura. On, ako ima s tim neke veze, neće mi zameriti, koliko ga ja poznajem.« I on se setio onoga ravnodušno-liberalnog »Molim, molim«, koje je iz noćne pomrčine dobio jednom kao odgovor u rendgenskom laboratorijumu, kad je mislio da mora zatražiti dopuštenje da prisustvuje izvesnim optičkim indiskrecijama.

Sledećeg jutra on je najavio svoje učestvovanje na predstojećoj večernjoj seansi, pa se pola časa posle večere pridružio onima koji su se, bezbrižno ćaskajući, kao već redovni posetioci ovih nezdravih sastanaka, spuštali u podzemlje. Bili su to sve sami starosedeoci ili već davnašnji pripadnici ovih skupova, kao dr Ting-Fu i Čeh Vencel, s kojima se sastao na stepenicama, a posle u kabinetu doktora Krokovskog: dakle gospoda Ferge i Vezal, državni tužilac, gospođice Levi i Klefeldova, da i ne pominjemo one koji su ga izvestili da se ukazala Holgerova glava, ni samog medijuma, Eli Brand.

Kad je Hans Kastorp ulazio na vrata ukrašena posetnicom, nordijsko dete već se nalazilo pod doktorovim okriljem. Doktor Krokovski, obučen u svoj crni, radni mantil, beše očinski prebacio ruku preko njenih ramena, a ona je stajala pored njega u dnu stepenica koje su iz suterena vodile u asistentov stan, i zajedno s njim dočekivala i pozdravljala goste. Ovo pozdravljanje je bilo u svakom pogledu veselo i puno nesumnjive srdačnosti. Hotimice se, izgleda, htela izbeći svaka svečana ukočenost. Govorilo se glasno i preko reda, padale su

šale, uz ohrabrujuća uzajamna muvanja u rebra. Neusiljenost se ispoljavala na sve moguće načine. U bradi doktora Krokovskog pokazivali su se svaki čas njegovi žuti zubi, s izvesnim izrazom srdačnosti i ohrabrenja, dok je ponavljao svoje »Ja vas posdhavljam!«, naročito kad je doktor poželeo dobrodošlicu Hansu Kastorpu, koji je bio ćutljiv i čiji je izraz lica bio kolebljiv. »Samo hrabro, prijatelju!« činilo se da dovikuje domaćin, uzmahujući glavom i stežući gotovo grubo ruku mladom čoveku. »Našto praviti kiselo lice? Nema ovde podmuklosti i licemerstva; ovde se muški, sa vedrim raspoloženjem, vrše ispitivanja bez ikakvih predrasuda.« Onaj koji je ovom pantomimom bio oslovljen, nije se posle toga bolje osećao. Videli smo kako se on pri donošenju svojih odluka setio rendgenskog laboratorijuma, ali ova asocijacija nije ni u kom slučaju dovoljna da bi se okarakterisalo njegovo duševno stanje. Bolje reći, to ga je stanje vrlo živo podsetilo na onu čudnu i nezaboravnu mešavinu obesti, nervoze, radoznalosti i neke vrste svečanog raspoloženja, u kojoj se našao pre toliko godina, kad se, malo naćefleisan, spremao da sa drugovima prvi put poseti jednu javnu kuću u San Pauliju.

Pošto su se okupili u punom broju, doktor Krokovski se sa dve asistentkinje — zvanje koje je ovoga puta bilo dodeljeno gospođi Magnus i Levijevoj, sa licem boje slonove kosti — povukao u jednu sporednu odaju da izvrše pretres medijuma. Dotle je Hans Kastorp sa još devet učesnika, u sobi gde je doktor radio i ordinirao, čekao kraj ove procedure, koja se, sa naučnom rigoroznošću, redovno ponavljala i to uvek bez rezultata. Prostorija mu je bila dobro poznata još iz onih dana kad je, iza Joahimovih leđa, ćaskao u njoj sa analitičarem. U posvednevnim okolnostima, to je bila jedna lekarska soba za primanje, kao i svaka druga. Ona je imala svoj pisaći sto, uz njega stolicu sa osloncima za ruke i naslonjaču za posetioce koja je bila levo; pozadi, kraj prozora, priručna biblioteka je zauzimala obe strane zida do sporednih vrata, a popreko postavljena stolica za ležanje, prevučena mušemom, stajala je u desnom kraju pozadine i bila je odvojena od nameštaja oko pisaćeg stola jednim paravanom koji se sastojao iz više delova; u jednom uglu je stajao stakleni ormar za instrumente, a u drugom Hipokratovo poprsje; nad kaminom je visio bakrorez, rađen po Rembrantovoj slici Čas anatolije. Pa ipak su se u rasporedu ovih stvari mogle utvrditi i neke promene, izvršene u naročitom cilju. Okrugli sto od mahagonija, koji je, okružen stolicama, obično imao svoje mesto u sredini, ispod električnog lustera, na crvenom ćilimu koji je pokrivao skoro čitav pod, bio je pomaknut prema levom uglu prednjeg dela sobe, tamo gde je stajalo gipsano poprsje. Blizu zapaljenog kamina, koji je širio neku suvu jaru, stajao je omanji, lako zastrveni stočić, na kome je stajala lampica sa crvenim štitom. Nad tim stočićem je visila još jedna sijalica, umotana najpre u crven, pa u crn til. Na stočiću i pored njega bilo je nekoliko ozloglašenih predmeta: stono zvonce, upravo dva takva zvonceta različite konstrukcije, i to jedno sa ručicom za mahanje, a drugo sa dugmetom po kome se udaralo da bi zvonilo; zatim tanjir sa brašnom i korpa za hartiju. Otprilike jedno tuce stolica različitoga tipa okružavalo je u polukrugu stočić, čiji je jedan kraj bio bliže nogama stolice za ležanje, dok je drugi zauzimao prilično tačno sredinu sobe, ispod lustera. Tu, u blizini poslednjeg sedišta, nešto na polovini puta ka sporednim vratima, našao je svoje mesto i muzički kovčežić. Onaj album sa lakim muzičkim komadima ležao je na jednoj od stolica. Toliko u pogledu rasporeda stvari. Crvene lampe još nisu bile zapaljene. Lampa sa tavanice je davala običnu dnevnu svetlost. Prozor, prema kome je pisaći sto bio okrenut svojom užom stranom, bio je prekriven jednom tamnom zavesom, ispred koje je visila jedna takozvana stora, čipkasto izbušena, krem boje.

Posle deset minuta doktor se vrati iz kabineta zajedno sa tri dame. Spoljašnjost male Eli je bila izmenjena. Ona se nije više pojavila u svojim haljinama, nego u nekoj vrsti kostima za seanse. Imala je na sebi neku odeću sličnu spavaćoj haljini od beloga krepa, koja je oko

struka bila prepasana jednom vrpcom, jednim gajtanom, ali joj je ruke ostavljala otkrivene. Pošto su se njene devičanske grudi blago i slobodno pod njom ocrtavale, izgledalo je da ona ispod te odeće skoro i nema ništa drugo.

Bila je živo pozdravljena. »Halo, Eli! Kako samo dražesno izgleda! Prava vila! Drži se dobro, anđele moj!« Ona se osmehivala povodom tih poklika i povodom svoje haljine, za koju je znala da joj lepo stoji. »Pretkontrola je negativna«, konstatovao je doktor Krokovski. »A sad na posao, drugovi!« dodade on, izgovarajući na svoj egzotični način glas r. Hans Kastorp, neprijatno dirnut ovim oslovljavanjem, beše baš krenuo da slično drugima — koji su uz uzvike, brbljanje i uzajamno tapšanje po ramenu počeli da zauzimaju stolice u polukrugu — i sam uzme jedno mesto, kad se doktor obrati baš njemu lično.

»Vama bih, prijatelju moj«, reče on (izgovarajući reč Freund kao Freind), »koji se bavite u našoj sredini kao gost ili novajlija, priznao za večeras naročita počasna prava. Poveravam vam kontrolu našeg medijuma... Mi tu kontrolu vršimo ovako.« I on zamoli mladoga čoveka da pređe na jedan kraj polukruga, koji se graničio sa stolicom i paravanom, gde je Eli sela na jednu običnu stolicu od trske, lica okrenuta više onim ulaznim vratima sa stepenicama, nego sredini sobe, pa onda sede na jednu istu takvu stolicu tik prema njoj i ščepa njene ruke, stegnuvši oba njena kolena među svoja. »Podražavajte me!« zapovedi on i pozva Hansa Kastorpa da ga zameni. »Priznaćete da je izolacija potpuna. Povrh toga ćete biti i pomognuti. Gospođice Klefeld, smem li vas zamoliti?« I mlada žena, prikomandovana na tako egzotično galantan način, pridruži se grupi, obuhvatajući obema rukama nežne zglobove Elinih ruku.

Nije se moglo sasvim izbeći da Hans Kastorp ne gleda u lice toga čuda od deteta, koje je tako pritesnio. Njihove se oči susretoše, ali je Eli svoje svaki čas obarala u znak sramežljivosti, koja je u ovakvoj situaciji bila sasvim razumljiva. Ona se pri tom malo namešteno nasmejala, držeći glavu ukoso i napućivši malo usta, kao nedavno, prilikom seanse sa čašom. Uostalom, ovo tiho prenemaganje izazvalo je kod njenog kontrolora još i jednu drugu, udaljeniju uspomenu. Pade mu na pamet da se tako otprilike osmehivala Karen Karstet kad je sa Joahimom i s njom stajao pored još neotvorene rake groblja dole u »Selu« ...

Posedali su u polukrug. Bilo ih je trinaest, ne računajući u taj broj Čeha Vencela, koji se po navici posvetio »Polihimniji«, pa je iza gledalaca, koji su bili okrenuti prema sredini sobe, seo na jednu stoličicu bez naslona uz gramofon, pošto ga je najpre namestio da može zasvirati čim zatreba. On je imao pri sebi i svoju gitaru. Doktor Krokovski je seo ispod lustera, tamo gde se svršavao savijeni red stolica, pošto je zapalio obe crvenim prevučene sijalice, a ugasio onu treću na tavanici koja je davala običnu dnevnu svetlost. Soba se uvila u blagi sumrak, tako da su udaljeniji predmeti i uglovi postali uopšte nedostupni oku. U stvari, crvenkasto je bila osvetljena samo tabla stola i njegova najbliža okolina. Narednih minuta čovek je jedva mogao da vidi i svoje susede. Oči su se s mukom prilagođavale tami, svikavajući se da koriste onoliko svetlosti koliko im je bilo odobreno, a svetlost je bila malo pojačana igrom plamičaka u kaminu.

Doktor je posvetio nekoliko reči ovom osvetljenju, izvinjavajući njegove naučne nedostatke. Ono se ne sme shvatiti kao sredstvo da se stvori potrebna atmosfera i kao mistifikacija. Pored najbolje volje nije se, na žalost, moglo zasad postići jače osvetljenje. Priroda onih sila koje su ovde u pitanju i koje se proučavaju takva je da se one pri beloj svetlosti ne bi mogle razviti ni aktivirati. To je činjenica o kojoj se privremeno mora voditi računa. — Hansu Kastorpu je to bilo po volji. Tama je godila; ona je ublažavala čudnovatost opšte situacije. Sem toga, da bi opravdao tu zamračenost, on se sećao one druge pomrčine u

rendgenskoj sobi, pomrčine u kojoj su se skrušeno skupljali i kojom su morali da operu oči od dnevne svetlosti, pre nego što bi mogli da »vide«.

Medijum, nastavljaše doktor Krokovski svoju uvodnu reč, koja je očevidno u prvom redu bila upućena Hansu Kastorpu, ne mora više da bude uspavan od njega, lekara. Kao što će već i sam kontrolor primetiti, Eli će sama od sebe da padne u trans, a kad se to desi progovoriće iz nje duh koji je štiti, poznati Holger. Prema tome, svako se sa svojim željama ima da obraća njemu, a ne njoj. Uostalom, bila bi zabluda i moglo bi da dovede do neuspeha, kad bi se mislilo da volja i misao moraju silom da se usredsrede na očekivani fenomen. Naprotiv, bolje je biti upola rasejan i ćaskati. On naročito preporučuje Hansu Kastorpu da dobro motri na medijumove ekstremitete.

»Obrazujmo lanac!« zaključi doktor Krokovski, pa svi to i učiniše, smejući se, kad se u mraku ne bi mogle odmah naći ruke suseda. Dr Ting-Fu, koji je sedeo najbliže do Hermine Klefeld, položi desnu ruku na njeno rame, a levu pruži gospodinu Vezalu, koji je sedeo do njega. Pored doktora su sedeli gospodin i gospođa Magnus, kojima se priključivao A. K. Ferge, koji je — ako se Hans Kastorp nije varao — držao desnu ruku Levijeve, one čija je koža imala boju slonovače, — i tako dalje. »Muzika!« zapovedi dr Krokovski, i Čeh iza leđa doktorovih i onih koji su mu bili najbliži, stavi mehanizam u pokret i namesti iglu. »Razgovarajmo!« komandova ponovo Krokovski; a u isti čas odjeknuše prvi taktovi jedne Milekerove uvertire. Na to se svi poslušno upustiše u razgovor, koji se vrteo ni oko čega, apsolutno ni oko čega: jedni su govorili o tome koliko je snega te zime napadalo, drugi o poslednjem jelovniku, treći o dolasku novog gosta, o nekom divljem ili nekom legitimnom odlasku. Upola prigušen muzikom, razgovor se čas prekidao, čas opet otpočinjao, održavajući se veštačkim putem u životu. I tako prođe nekoliko minuta.

Ploča se ne beše još završila kad se Eli žestoko strese. Ona poče da drhti, da uzdiše, gornji deo njenog tela se povi tako da je čelom dodirnula čelo Hansa Kastorpa, a u isto vreme počeše njene ruke zajedno sa rukama njenog kontrolora da izvode neobične pokrete, unapred i unatrag, kao kad čovek šmrkom vadi vodu.

»Trans!« objavi Klefeldova stručno. Muzika stade. Razgovor se prekide. U tišini koja je odjednom zavladala, začu se kako mekani, razvučeni doktorov bariton postavlja pitanje:

»Je li to Holger?«

Eli ponovo uzdrhta. Ona se njihala na svojoj stolici. Onda Hans Kastorp oseti kako ona čvrsto i brzo obema rukama steže njegove ruke.

»Ona mi steže ruke«, reče on.

»On«, ispravi ga doktor. »On vam ih je stegao. On je dakle prisutan. »Mi te pozdravljamo, Holgere!« nastavi on sladunjavim glasom. »Neka si nam od srca dobro došao, druže! I dopusti da te podsetimo! Kad si poslednji put boravio među nama, ti si obećao da ćeš koga mu drago pokojnika koga ti imenujemo, bio on brat ili sestra, dozvati ovde i učiniti ga vidljivim našim smrtnim očima. Jesi li voljan i osećaš li se u mogućnosti da ispuniš danas to obećanje?«

Eli opet uzdrhta. Ona je uzdisala i oklevala sa odgovorom. Prinela je lagano svoje ruke čelu, zajedno sa rukama onih koji su do nje sedeli, i ostavila ih tu da miruju za trenutak. Zatim šapnu u samo uvo Hansu Kastorpu jedno vrelo »da!«

Neposredni dah u uvo izazvao je kod našeg prijatelja ono ježenje kože koje narod zove »žmarci«, a čiju mu je suštinu savetnik jednog dana objasnio.

Mi govorimo o ježenju da bismo razlikovali čist fizički utisak od duševne reakcije. Jer o nekom užasavanju nije moglo biti ni reči. Ono što je on pomislio bilo je otprilike ovo: »No, ala je ova drska!« Ali je u isto vreme bio zbunjen i dirnut, čak potresen. Bilo je to osećanje

izazvano zbunjenošću, varljivim sticajem prilika, što mu je jedno mlado stvorenje, čije je ruke držao, dahnulo u uvo jedno »da«.

»On je rekao da«, saopšti Kastorp i zastide se.

»E pa lepo, Holgere!« reče dr Krokovski. »Držimo te za reč. Mi svi verujemo da ćeš ti pošteno učiniti svoje. Ime dragog pokojnika koji želimo da se pojavi, biće ti odmah rečeno. »Drugovi«, obrati se on društvu, »izjasnite se! Ko ima neku želju? Koga da nam pokaže prijatelj Holger?«

Nastade tajac. Svako je čekao da neko drugi progovori. Pojedinačno, svaki je od njih poslednjih dana ispitivao sebe kud i kome su upućene njegove misli. Ali poželeti povratak pokojnika — to je uvek bila komplikovana i tugaljiva stvar. U stvari, govoreći otvoreno, te želje i nema. To je zabluda. Gledajući trezvenim očima, ta želja je isto tako nemogućna kao i sama stvar, i to bi se odmah pokazalo kad bi priroda samo jednom obustavila tu nemogućnost povratka. A ono što mi nazivamo žalošću, nije možda toliko bol zbog nemogućnosti da vidimo kako se naši mrtvi vraćaju u život, nego zbog toga što to ne možemo ni poželeti.

To su nerazgovetno osećali svi, i ma koliko da ovde nije bilo u pitanju .nekakvo ozbiljno i stvarno vraćanje u život, nego jedna sentimentalna i teatralna priredba, pri kojoj je trebalo da umrli budu samo viđeni, iako je dakle slučaj bio bezopasan po život, ipak su se svi bojali da se suoče licem u lice s onim na koga su mislili, i svako bi radije svome susedu prepustio pravo da kaže svoju želju. I Hans Kastorp, mada je iz mraka čuo ono dobrodušno-liberalno »Molim-molim!«, držao se uzdržljivo, i u poslednjem trenutku on je bio prilično raspoložen da ustupi prvenstvo nekom drugom. Ali pošto mu je izgledalo da se stvar suviše oteže, reče muklim glasom, okrenuvši glavu ka rukovodiocu seanse:

»Želeo bih da vidim svoga umrlog rođaka Joahima Cimsena.«

To je bilo oslobođenje za sve. Od svih prisutnih samo dr Ting-Fu, Čeh Vencel i sam medijum nisu poznavali traženoga. Ostali, Ferge, gospodin Albin, državni tužilac, gospođa i gospodin Magnus, Šterovica, Levijeva i Klefeldova, dočekaše to s veselim i glasnim odobravanjem, a sam dr Krokovski klimnu zadovoljno glavom, iako su njegovi odnosi sa Joahimom uvek bili hladni, pošto pokojnik nije pokazivao mnogo volje za analitička ispitivanja.

»Vrlo dobro«, reče doktor. »Čuo si, Holgere? Onaj čije smo ime pomenuli nije ti u životu bio poznat. Da li ga poznaješ tamo s one strane stvari i jesi li spreman da nam ga privedeš?«

Najveće očekivanje. Uspavana se ljuljala, uzdisala i ježila. Izgledalo je kao da traži i kao da se bori, povodeći se sad na jednu sad na drugu stranu, šapućući nešto nerazumljivo čas na uvo Hansa Kastorpa, čas na uvo Klefeldove. Najzad je Hans Kastorp osetio stisak njenih ruku, koji je značio »da«. On obavesti o tome ostale, i...

»E lepo!« uzviknu dr Krokovski. »Na posao, Holgere! Muzika!« viknu on. »Razgovarajte!« I on još jednom živo naglasi da ne treba naprezati mozak i silom predočavati sebi ono što treba da dođe, i da jedino neusiljena, rasejana pažnja može da bude korisna po samu stvar.

I sad su sledili najčudnovatiji časovi koje je naš junak u svome mladom životu doživeo. Premda nam njegova kasnija sudbina nije potpuno jasna, i premda ćemo ga mi u jednom datom trenutku naše istorije izgubiti iz vida, mi smo ipak spremni da pretpostavimo da su to i ostali najčudnovatiji časovi koje je preživeo.

Prošli su časovi, više nego dva, nastao je, možemo odmah reći, jedan kratak prekid u »radu« koji je Holger sad otpočeo ili, bolje rečeno, u radu device Eli, — u ovom radu koji se u nedogled otegao, tako da su svi počeli sumnjati da će i biti nekog rezultata. Sem toga, iz

čistog sažaljenja, svi su bili dosta često u iskušenju da taj rad prekrate i da se odreknu svega, jer se činilo da je on zaista do sažaljenja težak i da prelazi slabe snage onih kojima je poveren. Mi, muškarci, koji ne bežimo od onog što je u prirodi ljudskoj, znamo iz izvesne situacije ovo nepodnošljivo sažaljenje, koje — smešna stvar! — niko ne uvažava i koje verovatno i nije na svom mestu, poznajemo ono srdito »dosta!« koje hoće da nam se otkine iz grudi, iako za ono na šta se taj uzvik odnosi ne može i ne sme da važi »dosta«, i mora da ovako ili onako bude privedeno kraju. Čitalac će već razumeti da je ovde reč o onom našem supružanstvu i očinstvu, o aktu porađanja, kome je stvarno tako nedvosmisleno ličila ova Elina mučna unutarnja borba, da bi ga morao uočiti i onaj, koji ga uopšte nije ni poznavao, kao što je bio slučaj sa mladim Hansom Kastorpom. Pošto ni on nije pobegao od života, — upoznao je taj čin pun organske mistike u ovom vidu, i to u kakvom vidu! I radi čega! I u kakvim okolnostima! Nemoguće ih je bilo drukčije nazvati nego skandaloznima: simptome i pojedinosti ove animirane crveno osvetljene porođajne sobe, kako u pogledu devičanske ličnosti same porodilje u njenom talasastom penjoaru i sa njenim golim ručicama, tako i u pogledu ostalih okolnosti, u pogledu one neprekidne vesele gramofonske muzike i onog veštački izazvanog brbljanja koje je po naredbi trebalo društvo da zabavi, u pogledu onih ohrabrujućih veselih uzvika koji su stalno upućivani onoj koja se sama sa sobom borila: »Halo, Holgere! Samo hrabro! Ipak će se uspeti! Ne popuštaj, Holgere, teraj samo napred, pa će ti poći za rukom!« A mi ovde ni u kom slučaju ne izuzimamo ličnost i položaj »supruga«, — ako Hansa Kastorpa, koji je želju i izrazio, smemo smatrati za nadležnog supruga, — dakle supruga koji je držao »majčina« kolena među svojim kolenima i njene ruke u svojim rukama: ove male ručice, koje su bile isto onako vlažne, kao što su nekad bile vlažne i ruke male Leile, tako da je stalno morao da ih iznova obuhvata, kako mu ne bi iskliznule.

Jer je gasni kamin iza leđa mlade devojke ispuštao jaru.

Beše li to mistika i posvećivanje? Ah ne, sve se odigravalo glasno i neukusno u crvenoj polutami, na koju su se oči postepeno tako svikle da su imale dosta dobar pregled cele sobe. Muzika i poklici su podsećali na metode kojima se služi Vojska spasa da oduševi svoje sledbenike, pa su na njih podsećali i onoga koji, kao Hans Kastorp, nikada nije prisustvovao bogosluženju ovih veselo nastrojenih revnitelja vere. Mistična, tajanstvena, prikivajući osetljive duše pobožnošću, scena nipošto nije dejstvovala u nekom sablasnom smislu, nego samo u prirodnom i organskom — a već smo kazali kome za to pripada zasluga. Elina naprezanja su ličila na porođajne muke i smenjivala su se u razmacima; za vreme pauza, ona je mlitavo visila na svojoj stolici, u stanju nesvesnosti, koje je dr Krokovski nazivao »dubokim transom«. Onda bi se opet trgla, stenjala, bacala se tamo-amo, rvala se sa svojim kontrolorima i šaputala im u uši neke vatrene i besmislene reči. Ostavljala je utisak da, bacajući se u stranu, izgoni nešto iz sebe, škripala je zubima i jednom čak ujela Hansa Kastorpa za rukav.

Tako je to potrajalo čitav sat i više. Tada je rukovodilac seanse našao za umesno da u svestranom interesu dopusti jednu počivku. Čeh Vencel, koji je, radi promene, u poslednje vreme štedeo gramofon i vrlo vešto drndao na gitari, stavio je svoj instrument na stranu. Uzdišući, učesnici prekinuše lanac svojih ruku. Dr Krokovski pristupi zidu da upali svetlost na tavanici. Sa zaslepljujućim bleskom sinula je bela svetlost, tako da su svi glupo žmirkali očima koje su već bile navikle na mrak. Eli je i dalje dremala u pognutom stavu sa licem skoro u krilu. Videli su je čudno zaposlenu, zauzetu nekim poslom koji je ostalima bio, izgleda, poznat, a u koji je Hans Kastorp gledao začuđeno i pažljivo: nekoliko minuta trljala je dlanovima svoje bokove, pružajući ruke napred i privlačeći ih opet k sebi, kao da nešto crpe ili kao da grabulja, kao da nešto vuče k sebi i skuplja. — Zatim se u ponovljenim

trzajima vratila k sebi, pa je i ona žmirnula glupim pospanim očima u pravcu svetlosti i nasmešila se.

Osmehnula se — koketno i pomalo uzdržljivo. Sažaljenje za njene muke bilo je, čini se, proćerdano. Nije izgledalo da je seansom naročito iscrpena. Možda se uopšte nije nje ni sećala. Sedela je na stolici za doktorove posetioce, koja je stajala uz široko zaleđe pisaćega stola, kraj prozora, između njega i onog »španskog zida«, koji je zaklanjao stolicu za ležanje, ali je ovu namestila tako kako bi mogla osloniti ruku o tablu pisaćeg stola i gledati u sobu. I tako je sedela, dok su preko nje prelazili ganutljivi pogledi, propraćeni ovda-onda ohrabrujućim klimanjem glave; ćutala je za celo vreme odmora, koji je trajao petnaest minuta.

Bila je to prava počivka — namenjena odmoru i ispunjena tihim zadovoljenjem s obzirom na već izvršeni posao. Zalupkaše tabakere. Pušilo se sa zadovoljstvom, pa se tu i tamo raspravljalo o karakteru koji će uzeti produženje seanse. Nije bilo ozbiljnih razloga da bi se klonulo duhom zbog karaktera te sednice i da bi se moralo pomišljati na njen konačni neuspeh. Bilo je i znakova prikladnih da potpuno uklone takvu malodušnost. Oni koji su sedeli na suprotnom kraju polukruga, bliže doktoru, složili su se u tome da su više puta i sasvim jasno osetili onaj hladan dah, koji redovno veje u izvesnom pravcu od medijumove ličnosti kad se fenomeni pripremaju. Neki su uveravali da su primetili neke svetlosne pojave, neke bele mrlje, pokretna nagomilavanja energije, koja su se na razne načine pojavljivala ispred španskog zida. Ukratko, ne treba popustiti! Ne treba klonuti duhom! Holger je dao svoju reč i niko nema prava da posumnja da će je on ispuniti.

Dr Krokovski dade znak da se sa seansom otpočne. Dok su drugi opet zauzimali svoja mesta, doveo je on lično malu Eli do njenog sedišta za mučenje, milujući je po kosi. Sve je išlo kao i maločas. Hans Kastorp je doduše predložio da ga razreše dužnosti prvog kontrolora, ali je rukovodilac seanse to odbio. On polaže na to, rekao je on, da se onome ko je već izrazio želju pruži neposredno čulno jamstvo da je praktički isključena svaka obmana od strane medijuma. Na to Hans Kastorp ponovo zauze onaj čudnovati položaj zajedno sa Eli. Soba opet utonu u crveni sumrak. Muzika poče iznova. Posle nekoliko minuta zaređaše opet oni nagli trzaji i pokreti ruku kao da se šmrkom crpe voda, a ovoga puta je Hans Kastorp bio taj koji je objavio »trans«. Skandalozno porađanje je nastavljeno.

Kako je ono teško išlo! Izgledalo je da ga neće ni biti — a zar ga je i moglo biti? Kakva ludost! Otkud ovde materinstvo? Ko da.rodi i kako? »Pomozite! Pomozite!« ječalo je dete, a njegove porođajne muke pretile su da pređuu onaj opasni, trajni grč koji učeni ginekolozi nazivaju eklampsijom. U međuvremenu pozvala je doktora i zamolila ga da stavi ruke na nju. On je to učinio uz jezgrovita ohrabrenja. Magnetiziranje — ako je uopšte bilo nečeg takvog — ojačalo ju je za dalju borbu.

Tako je protekao i drugi čas u kome je, naizmence, drndala gitara i gramofon bacao u prostor melodije iz onog albuma sa lakom muzikom; za to vreme su se oči opet prilično navikle na novo osvetljenje. Tada se desio jedan incident, a Hans Kastorp je bio taj koji ga je izazvao. On je dao za nj podstreka, izrazivši jednu želju i misao, koju je davno, upravo od samog početka imao i s kojom je trebalo ranije da iziđe. Eli je baš ležala u »dubokom transu«, s licem na rukama koje su joj drugi držali, a gospodin Vencel je taman hteo da promeni ploču ili da je okrene na drugu stranu, kad se naš prijatelj odluči i reče da ima da stavi jedan predlog — beznačajan uostalom, ali bi njegovo prihvatanje možda bilo od koristi. On ima... ili, tačnije, u zbirci ploča kojima kuća raspolaže, postoji jedan odlomak iz Gunoovog Fausta, Valentinova molitva, bariton sa orkestrom, nešto vrlo sugestivno. On, govornik, misli da bi valjalo jednom i s tom pločom pokušati.

»A zašto?« upita doktor kroz crvenu polutamu...

»Stvar štimunga, stvar osećanja«, odgovori mladi čovek. Duh tog muzičkog komada je karakterističan i poseban. Trebalo bi njime pokušati. Prema njegovom mišljenju nije sasvim isključeno da bi ovaj duh i ovaj karakter mogli skratiti proces o kome je ovde reč.

»Je li ploča pri ruci?« raspitivao se doktor.

Ne, ona nije tu. Ali bi je Hans Kastorp mogao odmah doneti.

»Šta vam pada na pamet!« Krokovski je to smesta odbio. Hans Kastorp bi hteo da ode i da se vrati, da nešto donese, pa da opet nastavi prekinuti rad? Iz njega govori neiskusnost. Ne, to je prosto nemoguće. Sve bi bilo pokvareno, pa bi se moralo počinjati iznova. A i naučna tačnost zabranjuje da se uopšte pomišlja na takvo izlaženje i ulaženje. Vrata su zaključana. On, doktor, nosi ključ u džepu. Ukratko, ako ploča nije na licu mesta, onda bi se moralo... On je i dalje govorio kad Čeh, koji je stajao pored gramofona, doviknu:

»Ploča je ovde.«

»Ovde?« zapita Hans Kastorp.

Da, ovde je. »Faust«, Valentinova molitva. Molim lepo. Ona je izuzetno dospela u album sa lakim stvarima, umesto da stoji u zelenom albumu arija br. II, gde je njeno normalno mesto. Slučajno, na neki izvanredan način, usled aljkavosti, nekim srećnim slučajem, našla se među sporednim stvarima i trebalo ju je samo ubaciti.

Šta je rekao na to Hans Kastorp? Nije rekao ništa. Doktor je bio taj koji je rekao »utoliko bolje«, a više njih je to ponovilo. Igla zapara, poklopac se spusti. I muški glas, uz horalske akorde, poče da peva: »Pošto sad ostaviti moram...«

Niko nije govorio. Slušali su. Čim je počela pesma, Eli je obnovila svoj rad. Ona se trgla, počela je drhtati, jecati, činiti pokrete kao da šmrkom vadi vodu, pa je opet prinosila ljigave ruke svome čelu. Ploča se okretala. Naišao je njen srednji deo, s promenljivim ritmom, ono mesto gde je reč o borbi i opasnosti, srčano, pobožno i francusko. Ono prođe, a zatim dođe kraj, orkestralno pojačana repriza moćnog zvuka: »Dobri bože, čuj moju molbu...«

Hans Kastorp je imao muke sa Eli. Ona se podigla na prste, uvlačila vazduh u stegnuto grlo, a zatim klonula sa dubokim uzdahom i umirila se. On se zabrinuto nagnuo nad njom, a uto seraču pištavi, tanki glas gospođe Šter:

»Cim-sen!«

On se ne uspravi. Njegova usta ispuni nekakav gorak ukus. Čuo je samo kako je neki drugi glas, duboko i hladno, odgovorio:

»Ja ga već odavno vidim.«

Ploča beše već pri kraju, poslednji akordi duvačkih instrumenata zamreše. Ali niko nije zaustavio aparat. Igla je u tišini uprazno i dalje grebla sredinom ploče... Tada Hans Kastorp podiže glavu, a njegove oči, i ne tražeći, uzeše dobar pravac.

U sobi je bilo jedno lice više nego maločas. Tamo, po strani od društva, u pozadini, gde su se ostaci crvene svetlosti skoro gubili u mraku, tako da je tu pogled jedva još dopirao, između široke strane pisaćeg stola i španskog zida, na onoj stolici za doktorove posetioce, koja je bila okrenuta prema sobi i na kojoj je Eli sedela za vreme pauze, sedeo je Joahim. To je bio Joahim sa osenčenim udubljenjima na obrazima, i ratničkom bradom iz svojih poslednjih dana, u kojoj su se usne punački i gordo izvijale. Sedeo je oslonjen, prekrstivši nogu preko noge. Na njegovom iznurenom licu, iako je bilo zasenjeno nekom vrstom kape, mogao se ipak raspoznati otisak patnje, ali i onaj izraz zbilje i strogosti, koji ga je tako mužanski ulešpavao. Na njegovom čelu stajale su dve bore, između očiju, koje su ležale duboko u koštanim šupljinama; ali to nije umanjivalo blagost pogleda ovih lepih, krupnih, tamnih očiju, pogleda koji je, tiho i prijateljski motreći, bio upravljen na Hansa Kastorpa,

samo na njega. Njegova mala nevolja oduvek, njegove od glave odvojene uši, mogle su se videti i ispod kape, ispod čudne kape u kojoj se čovek nije mogao da razazna. Rođak Joahim nije bio u civilu; izgledalo je da mu je sablja oslonjena na onu prebačenu butinu, ruke je držao na njenom balčaku, a o pojasu se takođe naziralo nešto kao futrola za revolver. Pa ipak, ono što je imao na sebi, nije bio pravi vojnički mundir. Na tome kaputu se nije primećivalo ništa sjajno, niti u boji, ali je imao okovratnik kao kod litevke i cepove sa strane. a negde prilično duboko visio je neki krst. Stopala Joahimova ostavljala su utisak kao da su velika, a noge vrlo tanke; činilo se da su dobro stegnute uvijačima, ali više na sportski nego na vojnički način. Ali kakvu je to kapu on imao na glavi? Pomislio bi čovek da je nataknuo sebi na glavu neku vojničku posudu, neki lonac, i da ga je pričvrstio nekom vrpcom ispod brade. Pa ipak, to je delovalo starinski, podsećalo je na landsknehte i davalo utisak nečega ratničkog.

Hans Kastorp je osećao dah Eli Brandove na svojim rukama. A pored sebe je čuo i dah Klefeldove, koji je bio ubrzan. Inače se više ništa nije čulo osim onog struganja odsvirane ploče, koja se i dalje okretala pod iglom, a koju niko nije zaustavljao. On se nije osvrtao ni na koga od svojih drugara, nije hteo ni da ih vidi ni da ih čuje. Iskosa, preko svojih ruku, glave na kolenima, zurio je on, i dalje onako povijen, na posetioca u stolici, gledajući ga kroz crvenkastu tminu. Činilo mu se u jednome trenutku da će mu se želudac prevrnuti. Grlo mu se steže, a iz grudi mu se ote četiri-pet grčevitih jecaja.

»Oprosti!« prošaputa on u sebi, a oči mu se napuniše suzama, tako da nije video više ništa.

Čuo je šapat: »Oslovite ga!« — Čuo je kako baritonski glas doktora Krokovskog svečano i radosno izgovara njegovo ime i kako ponavlja taj predlog. Umesto da ga posluša, izvuče on svoje ruke ispod Elinog lica i ustade.

Doktor Krokovski opet viknu njegovo ime, ovoga puta u strogom tonu opomene. Ali je Hans Kastorp u nekoliko koračaji bio već kraj ulaznih vrata, gde je brzim pokretom ruke upalio belu svetlost.

Brandova se u teškom šoku stresla i sad se trzala u naručju Klefeldove. Ona stolica je bila prazna.

Hans Kastorp priđe sasvim blizu Krokovskom, koji je protestujući bio ustao. Hteo je da govori, ali sa njegovih usana nije sišla nijedna reč. Uz odlučan, zapovednički pokret glave, on ispruži ruku. Pošto je dobio ključ, klimnu više puta preteći doktoru u lice, okrete se i iziđe iz sobe.

VELIKA RAZDRAŽENOST

Sa smenom godinica, počeo je u kući Berghof da se pojavljuje jedan novi duh; Hans Kastorp je naslućivao da taj duh potiče neposredno od onog demona čije smo zlokobno ime već pomenuli. On je proučavao tog demona, sa neodgovornom radoznalošću čoveka koji putuje radi ličnog obrazovanja; štaviše, nalazio je u sebi sumnjivih sklonosti da uzme velikog udela u gnusnom kultu koji mu je njegova okolina ukazivala. Po svom temperamentu, on nije bio mnogo sklon da robuje duhu koji se sad širio i koji je, uostalom, baš kao i onaj stari duh, oduvek tu i tamo nicao ili se nagoveštavao. Međutim, uprkos tome, on je sa užasom primećivao da ni on, čim bi se samo malo zapustio, kao ni ostali u njegovoj okolini, ne bi mogao da izbegne zarazu koja se odražavala u izrazu, reči i ponašanju.

Pa šta se to desilo? Čime je to vazduh bio ispunjen? — Zavladao je svađalički duh. Opasna razdražljivost. Netrpeljivost kojoj nema imena. Opšta sklonost ka otrovnoj prepirci, ka provalama besa, čak i ka gušanju. Ogorčeno prepiranje i neobuzdana dernjava izbijali su svakodnevno među pojedincima i čitavim grupama, a bilo je karakteristično za te ispade da su i oni koji nisu u njima učestvovali, umesto da negoduju zbog takvog stanja duhova i da mire zavađene, i sami učestvovali u njima svojim simpatijama, i u duši se takođe predavali tome gloženju. Ljudi su bledeli i ceptali. Izbuljene oči su sevale, usta se besno krivila. Onima koji bi se zakačili, zavidelo se što imaju prava i razloga da viču. Vukla ih je želja da i sami to rade, mučila im dušu i telo, i ko nije imao snage da pobegne u osamljenost, taj je bio nepovratno uvučen u vrtlog. U kući su učestali izlišni sukobi, uzajamna optuživanja pred upravom koja se trudila da izravna sporove, ali pri tom i sama strahovito lako padala u grubosti. Ko bi izišao van Berghofa koliko-toliko spokojan, nije mogao znati u kakvom će se stanju vratiti. Jedan član onog stola boljih Rusa, jedna vrlo elegantna dama iz unutrašnjosti Rusije, iz Minska, još mlada i samo lako obolela, — određena su joj bila za lečenje tri meseca, ne više, — uputila se jednog dana u naselje, da u jednoj francuskoj radnji nešto pazari. Ona se tamo tako posvađala sa prodavačicom da se u krajnjem uzbuđenju vratila kući, dobila jako krvoliptanje i od tog trenutka joj više nije bilo leka. Kad je stigao njen muž, saopšteno mu je da mora ostati ovde zauvek.

To je bio samo jedan primer onoga što se dešavalo. Navešćemo i druge, mada preko volje. Biće ih koji će se sećati đaka, ili bivšeg đaka, sa okruglim naočarima, koji je sedeo za stolom gospođe Salomon, — onog ubogog mladića koji je imao naviku da svoje jelo isecka u tanjiru u sasvim sitnu smesu i da je, oslonivši se o sto, ubaci u usta i proguta, pri čemu bi ponekad obrisao servijetom oči iza debelih stakala svojih naočara. Tako je on, još đak ili bivši đak, sedeo čitavo vreme; gutao i brisao oči, ne dajući povoda da se njegovoj ličnosti ukaže više pažnje, sem uzgred i letimice. Ali nedavno, jednog jutra, pri prvom doručku, potpuno iznenada i tako reći iz vedra neba, njega je obuzeo takav bes, da je to izazvalo opštu senzaciju i učinilo da cela trpezarija skoči na noge. Začula se vika za stolom gde je on sedeo. Sav bled, sedeo je on i vikao na patuljicu koja je stajala pored njega. »Lažete!« vikao je piskavim glasom. »Čaj je hladan! Kao led je hladan ovaj čaj što ste mi ga doneli, ja ga neću, okusite ga sami pre nego što počnete da lažete, pa kažite nisu li ovo mlake splačine, i mogu li ovo uopšte piti pristojni ljudi! Kako se usuđujete da mi donesete ovako leden čaj? Kako ste mogli pomisliti i uobraziti da mi možete doneti ovakav mlak bućkuriš i ma izdaleka poverovati da ću ga ja piti?! Ja to neću da pijem! Neću!« kreštao je on, bubnjajući obema pesnicama po stolu, tako da je posuđe na njemu tandrkalo i igralo. »Zahtevam topao čaj! Hoću vreo čaj, to je moje pravo pred bogom i pred ljudima! Neću ovo, hoću vreo čaj, jer bih

umro na mestu ako bih makar i jedan gutljaj... Prokleti bogalju!« ciknu on najednom, odbaci i poslednju kočnicu i predade se s oduševljenjem mahnitanju. Podizao je pesnice prema Emerenciji i bukvalno joj pokazivao svoje zapenušene zube. Zatim je nastavio da bubnja, da udara nogama i da urla »ja hoću«, »ja neću«, — dok je u dvorani sve teklo kao i uvek. Svi su užasnuto i napregnuto posmatrali razbesnelog đaka... Neki su skočili i posmatrali ga sa isto tako stisnutim pesnicama, stegnutih zuba i užagrenih pogleda. Drugi su sedeli bledi, oborenih očiju, i drhtali. Oni su se tako ponašali i onda kad je pred učenika već davno bio iznet drugi čaj, ali ga on, onako iscrpen, nije pio.

Šta znači sve to?

U berghofsku zajednicu je stupio jedan bivši trgovac, tridesetogodišnjak, već odavno grozničav, koji je godinama putovao od lečilišta do lečilišta. Ovaj čovek je bio protivnik Jevreja, antisemit; on je to bio iz principa, iz sporta, sa veselom upornošću. Taj negativni stav bio je ponos i sadržina njegova života. On je nekada bio trgovac, a sada to više nije bio; on nije bio ništa podbogom, ali je ostao neprijatelj Jevreja. Bio je veoma ozbiljno bolestan, teško je kašljao, a ponekad je izgledalo kao da plućima kija, piskavo, kratko, jednokratno, neprijatno. Ali on nije bio Jevrejin, i to je bilo ono pozitivno što je imao u sebi. Ime mu je bilo Eideman, dakle hrišćansko, a ne neko nečisto ime. Bio je pretplaćen na jedan časopis koji se zvao Arijska buktinja, a vodio je ovakve razgovore:

»Dođem u sanatorijum X. u A ... Tamo hoću da se namestim u dvorani za odmaranje, kad — ko leži levo od mene u stolici? Gospodin Hirš! A desno? Gospodin Volf! Razume se da sam odmah otputovao«, itd.

»Tako ti i treba!« pomisli Hans Kastorp sa antipatijom.

Videman je imao neki brz, vrebajući pogled. On je izgledao stvarno i bez karikiranja tako kao da mu ispred samog nosa visi neka kićanka, u koju on pakosno pilji i zbog koje ništa drugo ne vidi. Naopaka misao koja mu se uvrtela u mozak pretvorila se u svrabljivo nepoverenje, u maniju gonjenja koja nije prestajala, i koja ga je gonila da svu nečistoću koja se u njegovoj blizini prikrila ili učaurila izvuče na videlo i izvrgne ruglu. On je bockao, sumnjičio i balavio od jeda kud god bi pošao i gde god bi stao. Ukratko, njegove dane je ispunjavalo neprekidno prikivanje na sramni stub svega živog što nije imalo ono preimućstvo koje je bilo njegova jedina prednost.

Stanje duhova dakle, koje baš sad opisujemo, izvanredno je pogoršavalo patnje ovog čoveka, a pošto nije moglo izostati da se i ovde ne sudari sa životom koji je pokazivao nedostatke od kojih je on, Videman, bio slobodan, došlo je, pod uticajem opšteg raspoloženja, do onog bednog prizora kome je Hans Kastorp morao da prisustvuje, a koji će nam poslužiti kao dalji primer za ono što treba da prikažemo.

Bio je tu još jedan čovek, s koga nije trebalo skidati nikakvu obrazinu, jer je njegov slučaj bio jasan. Taj se čovek zvao Zonenšajn, a pošto se nije moglo nositi prljavije ime, to je Zonenšajnova ličnost od prvog dana bila ona kićanka ispred Videmanova nosa u koju je on pakosno piljio i po kojoj je udarao rukom, ne toliko da bi je odagnao od sebe, koliko zato da bi je zaljuljao, kako bi ga još jače razdražila.

Zonenšajn, trgovac, kao i onaj drugi, iz stare trgovačke porodice, bio je takođe vrlo ozbiljno bolestan i bolesno osetljiv. Ljubazan čovek, koji nije bio glup i koji je po prirodi bio čak šaljivčina, on je ubrzo omrznuo Videmana zbog njegovih bockanja i njegovih aluzija, omrznuo ga do te mere da je od toga i sam patio, a jednoga dana se sve živo sjurilo u hol, jer su se njih dvojica, Videman i Zonenšajn, dohvatili tamo za kose, divljački i zverski.

Bio je to prizor jeziv i bedan. Gušali su se kao mangupčad, ali su to činili sa očajanjem odraslih ljudi koji su se do te mere zaboravili. Kidišući jedan na drugog, grebali su se

noktima, držali se za guše i noseve, hvatali se ukoštac, valjali se, strahovito uozbiljeni, po podu, pljuvali jedan na drugog, gazili se, sudarali, natezali, tukli, obojica zapenušeni od srdžbe. Osoblje iz kancelarije beše dojurilo, pa je s mukom razdvojilo ozlojeđene protivnike. Pljujući i okrvavljen, Videman se beše izobličio od besa, a kosa mu se sva nakostrešila. Hans Kastorp to nikad dotle nije video, i nije verovao da je to moguće. Dlake na glavi gospodina Videmana stajale su ukočeno i kruto kao u ježa, i takav je odjurio nekuda, a gospodina Zonenšajna, kome se oko nije videlo od modrice i koji je u vencu svoje kudrave crne kose, koja je okruživala njegovu lobanju, imao sad jednu krvavu rupu, odvedoše u kancelariju, gde je seo i gorko zaplakao u šake.

To se, eto, desilo sa Videmanom i Zonenšajnom. Svi koji su to videli drhtali su posle toga još satima. Za nas je prava blagodet što možemo, nasuprot ovoj bedi, da ispričamo nešto o jednoj pravoj aferi časti, koja se takođe odigrala u to vreme, a koja je zbog svečanih formalnosti s kojima je obavljena, odista zaslužila svoje ime, zaslužila ga u tolikoj meri da to prelazi u smešno. Hans Kastorp nije prisustvrvao svim njenim fazama, nego se upoznao sa njenim zamršenim i dramatičnim tokom samo iz dokumenata, izjava i zapisnika, koji su se odnosili na tu aferu, i koji, u prepisu, nisu kružili samo po Berghofu i izvan njega, naime samo u mestu, u kantonu, u Švajcarskoj, nego su slati i u inostranstvo, pa čak i u Ameriku, a bili dostavljani na proučavanje i onima za koje se bez daljeg unapred moralo pouzdano znati da celoj toj stvari nisu mogli, a ni hteli, posvetiti ni najmanje interesovanje.

To je bila neka poljska afera, koja je izbila oko pitanja časti u krilu jedne poljske grupe, koja se otpre kratkog vremena našla u Berghofu, u sredini jedne sasvim male kolonije koja je zaposela »sto boljih Rusa«. (Ovde ćemo umetnuti napomenu da Hans Kastorp nije više sedeo za tim stolom, nego je vremenom prešao za sto Klefeldove, a zatim se odselio za sto Salomonove, pa za sto gospođice Levi.) Društvo je bilo u tolikoj meri elegantno i mondensko da su se mogle samo obrve u čudu izdizati, i svako u sebi mogao biti spreman na sve. Društvo se sastojalo iz jednog bračnog para, uz koji je išla i jedna gospođica, koja je stajala u prijateljskim odnosima sa jednim gospodinom, — inače sve sami kavaljeri. Oni su se zvali Zutavski, Ćešinski, pl. Rosinski, Mihael Lodigovski, Leo pl. Asarapetijan, i još drukčije. Neki izvesni Japol je u restoranu Berghofa, pri šampanjcu, a u prisustvu dvojice drugih kavaljera, rekao nešto što se ovde ne može ponoviti o supruzi gospodina Zutavskog, kao i o prijateljici gospodina Lodigovskog, gospođici Krilov. Odatle su proizišli postupci, dela i formalnosti, koji su činili sadržinu onih tekstova, namenjenih razdavanju i odašiljanju. Hans Kastorp je čitao:

»Izjava, prevedena sa poljskog originala. — Na dan 27. marta 19.., obratio se gospodin Stanislav pl. Zutavski gospodi dr Antoniju Ćešinskom i Stefanu pl. Rosinskom, s molbom da u njegovo ime odu do gospodina Kazimira Japola, i da, prema propisima kodeksa časti, zatraže od njega satisfakciju za tešku uvredu i klevetu koju je gospodin Kazimir Japol naneo njegovoj supruzi, gospođi Jadvigi pl. Zutavskoj, u razgovoru koji je imao sa gospodom Janušem Teofilom Lenartom i Leom pl. Asarapetijanom.

»Kad je o ovom gorepomenutom razgovoru, koji se desio krajem novembra, gospodin pl. Zutavski neposredno obavešten, on je odmah preduzeo korake da bi tačno saznao činjeničko stanje i suštinu uvrede. Juče 27. marta 19.., utvrđena je kleveta i uvreda, i to na osnovu izjave gospodina Lea pl. Asarapetijana, neposrednog svedoka onog razgovora u kome su pale uvredljive reči i insinuacije. Gospodin Stanislav pl. Zutavski našao se ovim pobuđen da se smesta obrati potpisanima, dajući im mandat da, u smislu propisa o zaštiti časti, povedu postupak protiv Kazimira Japola.

»Potpisani daju sledeću izjavu:

1) Na osnovu zapisnika jedne stranke, sastavljenog 9. aprila 19.., u Lavovu, od strane gospode Zđistava Zigulskog i Tadeuša Kadija, a po stvari gospodina Ladislava Godulečnog protiv gospodina Kazimira Japola; daje na osnovu izjave Suda časti od 18. juna 19.., koja je data u Lavovu po istoj stvari, koja oba akta u saglasnosti utvrđuju, da gospodin Kazimir Japol, usled svoga ponovljenog držanja, koje se ne može dovesti u sklad sa shvatanjem časti, ne može biti smatran za džentlmena,

2) povlače potpisani iz gornjega konsekvence sa svol njihovom dalekosežnošću i utvrđuju apsolutnu nemogućnost o sposobnosti gospodina Kazimira Japola da pruži bilo kakvu oatisfakciju.

3) Isti potpisnici smatraju da njihovim ličnostima nije dopušteno da vode postupak, odnosno da posreduju po pitanju časti protiv jednog čoveka koji stoji izvan pojma časti.

»S obzirom na to činjeničko stanje, potpisani skreću pažnju gospodinu Stanislavu pl, Zutavskom na to da je besciljno da svoje pravo traži putem časno-pravnog postupka protiv gospodina Kazimira Japola, te mu savetuju da se koristi propisima krivičnog prava, čime će sprečiti da od strane jedne osobe koja je u tolikoj meri nesposobna da pruži zadovoljenje, kao što je to slučaj sa Kazimirom Japolom, ne budu učinjene dalje povrede časti. — (Datirano i potpisano:) dr Antoni Ćešineki, Stefan pl. Rosinski.« Hans Kastorp je dalje čitao:

»Zapisnik

»svedoka o sukobu između gospodina Stanislava pl. Zutavskog, gospodina Mihaela Lodigovskog

»i gospode Kazimira Japola i Januša Teofila Lenarta u baru kursalona u D., na dan 2. aprila 19.. između 7.30 i 7.45 uveče.

»Pošto je gospodin Stanislav pl. Zutavski na osnovu izjave svojih zastupnika, gospode dr Antonija Ćešinskog i Stefana Rosinskog, a po stvari gospodina Kazimira Japola, na dan 28. marta 19.., a posle zrelog razmišljanja, došao do uverenja da mu krivično-pravno gonjenje gospodina Kazimira Japola zbog »teške uvrede i klevete«, nanete njegovoj ženi Jadvigi, ne bi moglo dati nikakvo zadovoljenje, jer:

1) postoji opravdana sumnja da gospodin Kazimir Japol ne bi u datom trenutku hteo da se pojavi pred sudom, i da je njegovo dalje gonjenje ne samo otežano nego upravo onemogućeno s obzirom na to da je on austrijski državljanin;

2) pošto, sem toga, sudsko kažnjavanje gospodina Kazimira Japola ne bi moglo da izgladi onu uvredu kojom je gospodin Kazimir Japol, na klevetnički način, pokušao da nanese štetu imenu i domu gospodina Stanislava pl. Zutavskog i njegove gospođe Jadvige,

»to je gospodin Stanislav pl. Zutavski izabrao najkraći, a prema njegovom ubeđenju najosnovniji i u pogledu na date okolnosti najprikladniji put, nakon što je došao do neposrednog saznanja da gospodin Kazimir Japol namerava da idućeg dana napusti ovo mesto,

»te je zato, 2. aprila 19 .., između 7.30 i 7.45 uveče, a u prisustvu svoje supruge Jadvige i Mihaela Lodigovskog i Ignjata pl. Melina, opalio nekoliko šamara gospodinu Kazimiru Japolu, koji je pri alkoholnim pićima sedeo u društvu gospodina Januša Teofila Lenarta i dve nepoznate devojke u američkom baru ovdašnjeg kursalona.

»Neposredno posle toga, gospodin Mihael Lodigovski ošamario je gospodina Kazimira Japola, dodajući da mu je to na račun teške uvrede koju je naneo gospođici Krilov i njemu.

»Odmah zatim gospodin Mihael Lodigovski je ošamario gospodina Januša Teofila Lenarta zbog krivde nanete gospodinu i gospođi pl. Zutavski, koja se krivda ne da okvalifikovati, posle čega je,

»ne gubeći ni jednoga trenutka, i gospodin Stanislav pl. Zutavski ponovo i više puta ošamario gospodina Januša Teofila Lenarta za klevetničko prljanje kako njegove supruge, tako i gospođice Krilov.

»Gospoda Kazimir Japol i Januš Teofil Lenart držali su se za vreme ovoga incidenta potpuno pasivno.

(Datirano i potpisano:) Mihael Lodigovski, Ignj. pl. Melin.«

Opšte stanje duhova nije dopuštalo Hansu Kastorpu da se smeje ovoj brzoj paljbi zvaničnih šamara onako kako bi se inače smejao. On je drhtao dok je sve to čitao, a besprekorna ispravnost jedne strane i mangupska i mekušna beščasnost druge strane — što i jedno i drugo bode čitaocu oči kad čita ove dokumente — uzbudili su Kastorpa do dna duše svojom unekoliko beživotnom, ali upečatljivom suprotnošću. A tako je bilo sa svima. Poljska afera časti je nadugačko i naširoko strasno proučavana i komentarisana sa stegnutim zubima. Jedan protivletak gospodina Kazimira Japola uneo je nešto rastrežnjenja u celu stvar u tom smislu što se u njemu tvrdilo da je Zutavskom bilo sasvim tačno poznato da je on, Japol, u svoje vreme, u Lavovu, od kojekakvih blaziranih vetropira bio proglašen za čoveka koji nije sposoban da da satisfakciju i da su svi koraci koje je smesta, iz onih stopa, preduzeo pl. Zutavski, bili samo jedna obična komedija, jer je unapred znao da se neće morati tući u dvoboju. Isto tako se pl. Zutavski samo i jedino zato odrekao svoga prava da ga sudskim putem goni, što ga je — kao što već svako zna, pa i on sam — njegova supruga Jadviga obdarila čitavom zbirkom rogova, o čemu bi on, Japol, bez po muke mogao da podnese dokaze; a ni vladanjem gospođice Krilov ne bi se pred sudom niko mogao podičiti. Uostalom, utvrđena je samo njegova, Japolova nesposobnost da da zadovoljenje, ali to nije slučaj sa njegovim partnerom u inkriminiranom razgovoru, sa Lenartom, a pl. Zutavski se ušančio iza one prve diskvalifikacije, da se ne bi izložio nikakvoj opasnosti. O ulozi koju je u celoj toj stvari odigrao gospodin Asarapetijan, bolje je da se i ne govori. A što se tiče one scene u baru kursalona, treba uzeti u obzir da je on, Japol, u krajnjoj meri slabačak čovek, ma koliko da je inače oštar na jeziku i sklon duhovitoj šali; pl. Zutavski je sa svojim prijateljima i sa neobično snažnom Zutavskom bio u fizičkoj nadmoćnosti, utoliko pre što su obe damice, koje su se nalazile u njegovom, Japolovom i Lenartovom društvu, bile doduše vesela stvorenja, ali plašljive kao kokoške. I zato je on, da bi izbegao jednu strahovitu tuču i javni skandal, sklonio Lenarta, koji se hteo braniti, da ostane miran i da u ime božje otrpi sve prolazne mondenske ispade gospode pl. Zutavskog i Lodigovskog, utoliko pre što nisu bili bolni, a koje su oni koji su oko njih sedeli shvatili kao prijateljska zadirkivanja.

Tako se branio Japol, koji naravno nije imao mnogo šta da spasava. Njegove ispravke mogle su samo ovlaš da poremete lepi kontrast između časti i mizerije, kako ga je prikazala protivna strana, utoliko pre što on nije raspolagao tehnikom umnožavanja kopija kao pristalice Zutavskog, nego je uspeo da rasturi samo nekoliko daktilografisanih prepisa svoje replike. One zapisnike, naprotiv, dobio je, kao što smo već rekli, svako, pa su ih dobili i oni koji su se držali potpuno po strani od ove afere. Nafta i Setembrini su ih, na primer, takođe primili, — Hans Kastorp ih je video u njihovim rukama, pa je na svoje iznenađenje primetio da su i oni buljili u njih sa jetkim i čudnovato zadubljenim izrazom lica. On je bar od gospodina Setembrinija očekivao vedri podsmeh, koji zbog opštih unutarnjih prilika nije mogao sam da izrazi. Ali je zaraza koja je unaokolo pustošila, a koju je Hans Kastorp posmatrao, zahvatila očevidno i jasni duh slobodnog zidara i oduzela mu svaku volju za smeh, čineći ga ozbiljno osetljivim za uzbudljive draži ove afere sa šamarima. Sem toga, ovog čoveka, koji je cenio život, činilo je sumornim i njegovo stanje zdravlja, koje se lagano ali stalno pogoršavalo, iako bi na mahove krenulo nabolje, kao da tera šalu s njim. On je

proklinjao to svoje slabo,stanje zdravlja, bio je zbog njega jedak, pa ga se, prezirući samog sebe, stideo, a ono ga je u to vreme primoravalo da svakih nekoliko dana legne u postelju.

Ni Nafti, njegovom ukućaninu i protivniku, nije išlo bolje. I u njegovom organizmu je sve više uzimala maha bolest koja je bila fizički razlog — ili da kažemo: izgovor — što je njegova redovnička karijera tako prebrzo završena, bolest koju ni visina ni čist vazduh na kome je živeo nisu mogli da zaustave. I on je često bio vezan za postelju. Glas mu je bio sad još hrapaviji kad je govorio, a ukoliko je groznica više rasla utoliko je govorio više, oštrije i zajedljivije nego pre. Onaj ideološki otpor protiv bolesti i smrti, čiji je poraz od strane nadmoći jedne podmukle prirode toliko boleo gospodina Setembrinija, bio je stran malome Nafti, i način na koji je on primao pogoršanje svoga telesnog stanja nije bio izražen ni tugom ni jadikovanjem, nego nekom sarkastičnom veselošću, strasnom željom da napada, manijom da sve podvrgava sumnji, da odriče i da stvara pometnju, što je u krajnjoj meri dražilo melanholiju onoga drugog i iz dana u dan zaoštravalo njihove prepirke. Hans Kastorp je mogao da govori, razume se, samo o onima kojima je prisustvovao. Međutim, on je bio prilično uveren da nije propustio nijednu, da je njegovo prisustvo, prisustvo u svojstvu pedagoškog objekta, bilo potrebno da bi se rasplamtele važne raspre. Iako inače nije poštedeo gospodina Setembrinija od ljutnje, izjavljujući da su Naftina pakosna izlaganja interesantna, on je ipak morao priznati da su ona malo-pomalo prelazila svaku meru, a dosta često i granicu duševno zdravog čoveka.

Ovaj bolesnik nije imao u sebi snage ili dobre volje da se uzdigne iznad bolesti, nego je čitav svet gledao u znaku zla. Na veliki jed gospodina Setembrinija, koji bi svog pitomca najradije izbacio iz sobe ili mu zapušio uši, Nafta je proglašavao materiju za odveć rđav materijal, da bi se duh u njemu mogao ovaplotiti. Težiti tome — to je ludost. Šta bi odatle proizišlo? Karikatura! Stvarni rezultat mnogo hvaljene francuske revolucije bila je kapitalistička buržoaska država — dakle krasno uzdarje! — a ljudi se nadaju da će taj rezultat popraviti na taj način što će užas učiniti univerzalnim. Svetska republika, to bi, izvesno, bila sreća! Napredak! Dobri bože, to bi bio onaj čuveni bolesnik koji stalno menja položaj, nadajući se da će mu to doneti olakšanje. Nepriznata, ali potajno širom sveta rasprostranjena želja za ratom, izraz je toga stanja. On će već doći, taj rat, i to je dobro, premda će se on završiti drukčije nego što predviđaju njegovi priređivači. Nafta je prezirao građansku državu kojoj je glavna briga bezbednost građana. Kad su jesenas šetali glavnom ulicom, pa je počela da pada kiša, ceo svet je, kao po komandi, otvorio kišobrane iznad svojih glava, — i to mu je dalo povoda da se o tome izjasni. U njegovim očima, to je bio simbol kukavičluka i ordinarnog mekuštva, a to su rezultati civilizacije. Jedan nesrećan slučaj i »mene tekel«[1] kao što je propast parobroda Titanik, deluje atavistički, ali stvarno osvežava dušu. Posle toga se podigla velika povika za više sigurnosti u »saobraćaju«. Uogppte, uvek veliko uzbuđenje čim izgleda da je ugrožena »bezbednost«. To je bedno, i to humanitarno mekuštvo sasvim se lepo slaže sa vučjom svirepošću i podlošću na privrednom bojnom polju, koje predstavlja građanska država. Rat, rat! Pa lepo, i on se slaže s tim, i ta opšta žudnja da dođe do njega čini mu se relativno časna.

[1]*Tajanstvena proročanoka opomena. — Prim. prev.*

Ali čim bi se desilo da gospodin Setembrini ubaci u razgovor reč »pravičnost« i počne to uzvišeno načelo preporučivati kao preventivno sredstvo protiv unutarnjih i spoljnopolitičkih katastrofa, odmah bi se pokazalo da Nafta — koji je još maločas smatrao da je duh isuviše dobar da bi se ikad moglo uspeti u tome da mu se da zemaljski oblik — da on sad stavlja pod sumnju i sam duh, trudeći se da ga ocrni. Pravičnost! Zar je to pojam dostojan obožavanja? Božanski pojam? Pojam prvoga reda? Bog i priroda su nepravedni, oni imaju svoje ljubimce,

oni čine milost po izboru, jednog izlažu večitoj opasnosti, a drugom dodeljuju laku, banalnu sudbinu. A čovek jake volje? Za njega je pravičnost, s jedne strane, slabost koja ga paralizuje, sumnja sama po sebi — a sa druge strane, ona je fanfara koja poziva čoveka na dela koja ne podležu nikakvoj sumnji. Pošto dakle čovek, da bi ostao u domenu morala, mora »pravičnost« u ovom smislu stalno da koriguje »pravičnošću« u onom drugom smislu — šta onda ostaje od apsolutnog karaktera ovog principa? Uostalom, ljudi su »pravedni« sa jedne ili sa druge tačke gledišta. Ostaje samo liberalizam, a danas ne bi ni psa namamio na tu kost. Samo se po sebi razume da je pravičnost prazna reč buržoaske retorike, i, da bi se prešlo na akciju, treba pre svega znati na koju se pravičnost misli: na onu koja daje svakom njegovo, ili na onu koja daje svakom podjednako.

Mi smo iz ove beskrajne diskusije nasumce izvukli jedan primer, da pokažemo kako je Nafta pokušavao da pomuti razum. Ali je još gore ispalo kad bi poveo reč o nauci — u koju nije verovao. On ne veruje u nju, govorio je on, jer čoveku je ostavljeno na volju da u nju veruje ili ne. Nauka je vera, kao i svaka druga, samo lošija i gluplja od svake druge, a sama reč »nauka« je izraz najstupidnijeg realizma, koji se ne stidi da one više nego problematične odraze objekata u ogledalu ljudskog intelekta prima ili pušta u opticaj kao gotov novac, pa da iz toga stvara najobezduhovljeniji i najneutešniji dogmatizam koji je ikad sugeriran čovečanstvu. Zar, na primer, ideja o materijalnom svetu koji postoji sam za sebe nije najsmešnija od svih protivrečnosti? Pa ipak savremena nauka o prirodi, uzeta kao dogma, živi samo i jedino od metafizičke pretpostavke da su oblici saznanja naše organizacije, — odnosno da su prostor, vreme i kauzalnost, u kojima se ogleda svet pojava, — realni odnosi, koji postoje nezavisno od našeg saznanja. Ta monistička tvrdnja je najprostija bestidnost koja je ikad duhu prinesena. Prostor, vreme i kauzalnost, to na monističkom jeziku znači: razvitak, — u tome leži centralna dogma one slobodnomislilačko-ateističke lažne vere, kojom se želi obesnažiti Prva knjiga Mojsijeva, s tim da joj se nasuprot stavi jedna zaglupljujuća bajka prosvećenog znanja, kao da je Hekel prisustvovao postanku zemlje. Empirizam! Treba li to da znači da je teorija o kosmičkoj atmosferi tačna? Da li je atom, ta divna matematička šala o »najmanjem, nedeljivom deliću« dokazana stvar? I da li je učenje o bezgraničnosti prostora i vremena odista zasnovano na iskustvu? Uz nešto malo logike, sa dogmom o beskrajnosti i realnosti prostora i vremena, dospelo bi se do veselih saznanja i rezultata, naime do rezultata: Ništa! To jest do spoznaje da je realizam pravi nihilizam. Zašto? Iz prostog razloga što je odnos bilo koje veličine prema beskrajnosti ravan nuli. Ne postoji nikakva veličina u beskrajnom, niti ima trajanja i promene u večnosti. U beskrajnoj prostornosti — pošto je u njoj svako odstojanje matematički ravno nuli — ne bi se mogle naći jedna uz drugu ni dve tačke, a kamoli dva tela, da i ne govorimo o kretanju. On, Nafta, konstatuje to zato da bi predusreo onu bezočnost s kojom materijalistička nauka svoje astronomske koještarije i svoje sujetno brbljanje o »univerzumu« predstavlja kao apsolutno saznanje. Čovečanstvo je zbilja dostojno žaljenja kad je dopustilo da mu se razmetljivim izlaganjem ništavnih brojki sugerira osećanje sopstvene ništavnosti, i kad je dopustilo da bude lišeno zanosnog osećanja sopstvene važnosti! Jer to bi se moglo još i podneti, da se čovečji razum i saznanje kreću u granicama zemaljskog domena i da u toj sferi raspravljaju kao o nečem realnom, o svojim iskustvima sa objektivnim i subjektivnim. Ali čim se ode dalje i uđe u oblast večnih zagonetki, u takozvanu kosmologiju, kosmogoniju, — prestaje šala, i uobraženost postaje bezgranično čudovišna. Kako je to, u osnovu, bogohulna besmislica: sračunavati »udaljenost« neke zvezde od zemlje trilionima kilometara ili svetlosnim godinama, pa uobražavati da se takvim razmetanjem brojkama može čovečjem duhu dati uvid u prirodu beskrajnosti i večnosti, dok međutim beskonačnost nema uopšte

nikakve veze sa veličinom, a večnost sa trajanjem i vremenskim razmacima, nego naprotiv — daleko od toga da predstavljaju naučne pojmove — znače uništenje onoga što mi nazivamo prirodom! Odista, naivnost jednog deteta koje veruje da su zvezde rupe na nebeskom šatoru kroz koje prosijava večna svetlost, hiljadu puta mu je milija, nego sve ono šuplje, besmisleno i uobraženo brbljanje monističke nauke o »svemiru«!

Setembrini ga upita da li on sa svoje strane na isti način objašnjava postojanje zvezda, na što mu Nafta odgovori da on u tom pogledu zadržava za sebe poniznost i slobodu skepse. Odatle se još jednom mogao izvesti zaključak o tome šta on podrazumeva pod »slobodom« i kud bi moglo jedno takvo shvatanje da odvede čoveka. I gospodin Setembrini je, na žalost, bio u pravu kad se pobojao da bi se te stvari mogle učiniti Hansu Kastorpu dostojne pažnje!

Naftina zloća je iz zasede vrebala prilike u kojima bi mogla da uoči slabosti ljudskog napretka u savlađivanju prirode i da ukaže na to kako nosioci i pioniri toga napretka po ljudskoj nemoći padaju u staru pogrešku i vraćaju se u iracionalnost. Avijatičari su, govorio je Nafta, ponajčešće vrlo zle i sumnjive, a pre svega sujeverne individue. Oni nose sobom amajlije, kakvu vranu na primer, pljuju triput na ovu i na onu stranu, i navlače rukavice srećnih pilota. Kako se tako primitivne nerasudnosti mogu dovesti u sklad sa onim gledanjem na svet koje leži u osnovi njihova poziva? — Njega je razveseljavala ova protivrečnost, ona mu je pružala satisfakciju, i on se dugo zadržavao na njoj... Ali mi se ovde dotičemo neiscrpnih tema, tragajući za primerima Naftine zle ćudi, a ima međutim isuviše realnih stvari o kojima treba pripovedati.

U jedno februarsko popodne dogovorila su se gospoda da učine izlet do Monštajna, jednoga mesta koje je bilo udaljeno sat i po vožnje saonicama od njihovog svakodnevnog boravišta. Izletnici su bili Nafta i Setembrini, Hans Kastorp, Ferge i Vezal. Seli su u dvoje jednoprežne saonice: Hans Kastorp sa humanistom, Nafta sa Fergeom i Vezalom, koji se smestio pored kočijaša, pa su se povezli oko tri časa, dobro utopljeni, od Naftinog i Setembrinijevog stana. Uz zveket praporaca, koji je tako prijatno odjekivao kroz tihi snežni predeo, udarili su putem pored blage desne padine, pored Frauenkirha i Glarisa, idući prema jugu. Snežni pokrivač se u tom pravcu vidika naglo gubio, tako da se ubrzo mogla videti samo još jedna bledoplava pruga iznad Retikonskog lanca. Bio je jak mraz, brda su bila u magli. Put kojim su išli, uzan, bez ikakvih branika, između padine i provalije, peo se strmo u jelovu šumu. Išlo se hodom. Sankači koji su se spuštali u dolinu naletali su na njih, i oni su morali pri susretu da silaze sa svojih malih saonica. Iza savijutaka odjeknu nežno, opominjući, zvuk nekih nepoznatih praporaca, i mimo njih prođoše saonice, u koje su tako bila upregnuta dva konja da su išli jedan ispred drugog, i razmimoilaženje je zahtevalo veliku obazrivost. Kada su došli blizu cilja, ukazao im se divan vidik na stenoviti deo cugenskog druma. Izvukli su se iz ćebadi i sišli pred malom krčmom u Monštajnu, koja se zvala Kurhaus, pa su, ostavljajući saonice za sobom, otišli još nekoliko koračaji dalje, da bi posmatrali Štulzergrat, prema jugoistoku. Džinovski zid, visok tri hiljade metara, bio je obavijen maglom. Tek tu i tamo pomaljala se iz magluštine poneka čuka, strčeći u nebo kao nešto nadzemaljsko, valhalski udaljeno, i kao svetinja nepristupačno. Hans Kastorp se tome divio, pa je podsticao i druge da to čine. On je bio taj koji je sa osećanjem skrušenosti izgovorio reč »nepristupačno«, čime je dao povoda gospodinu Setembriniju da naglasi kako bi se naravno i na taj šiljak mogao čovek uspeti. Uopšte, jedva da ima još štogod nepristupačno, i nema gotovo mesta u prirodi na koje čovek nije stao nogom. Nafta je odgovorio, da je to malo preterano i razmetljivo kazano, pa je spomenuo Mont Everest, koji je čovekovoj radoznalosti do danas suprotstavio leden otpor i koji, čini se, želi da istraje u toj

svojoj rezervisanosti. Humanist se naljutio. Gospoda su se vratila ka Kurhausu, pred kojim su, pored svojih, zatekli još i dvoje drugih ispregnutih saonica.

Tu se moglo stanovati. Na spratu je bilo hotelskih soba, označenih brojevima. Tamo je bila i trpezarija u seljačkom stilu, dobro založena. Izletnici zamoliše da im uslužna krčmarica spremi zakusku: kafe, meda, beloga hleba i hleba od krušaka, koji je bio specijalitet ovog mesta. Kočijašima poslaše crnjaka. Švajcarski i holandski posetioci sedeli su za drugim stolovima.

Hteli smo da kažemo kako je vrela, izvrsna kafa zagrejala naše prijatelje i kako se razvio živ razgovor, ali to ne bi bilo tačno, jer se ceo razgovor sveo u stvari na jedan Naftin monolog. Posle nekoliko reči koje su drugi ubacili, Nafta je razvio svoj monolog, razvijao ga na vrlo čudan i u društvenom pogledu nezgodan način, pošto se bivši jezuit, ljubazno poučavajući sabesednika, obraćao isključivo Hansu Kastorpu, okrenuvši leđa gospodinu Setembriniju, koji je sedeo na drugoj strani do njega, i ne obraćajući nikakve pažnje na drugu dvojicu gospode.

Bilo bi teško imenovati temu njegove improvizacije, koju je Hans Kastorp pratio i klimanjem glave upola odobravao. Izvesno je da se ona nije odlikovala jedinstvenošću predmeta, nego se nepovezano kretala u oblasti duha, dodirujući čas jedno čas drugo, pitanje, u težnji da na jedan obeshrabrujući način ukaže na dvosmislenost duhovnih pojava u životu, na neodređen karakter i neupotrebljivost velikih principa koji se na osnovu tih pojava postavljaju, i da pokaže u kakvim se sve bojama preliva haljina u kojoj se pojavljuje apsolutnost na ovoj zemlji.

U svakom slučaju, njegovo predavanje bi se moglo svesti na problem slobode, koju je on tumačio u smislu zbrke. Između ostalog, on je govorio o romantici i fascinirajućem dvostrukom smislu ovog evropskog pokreta sa početka devetnaestog veka, pred kojim gube svaku vrednost pojmovi reakcije i revolucije, ukoliko se ne sjedine u nečem višem. Jer se samo po sebi razume da bi bilo vrlo smešno kad bi pojam revolucionarnog hteo da se poveže isključivo sa napretkom i pobednički nadirućom prosvećenošću. Evropska romantika je, u prvom redu, bila pokret slobode: antiklasičan, antiakademski pokret, uperen protiv starofrancuskog ukusa, protiv stare škole razuma, čije je branioce ismejala kao napudrovane vlasulje.

I onda je Nafta prešao na ratove za slobodu, na fihteovska oduševljenja, na onaj zanosni i raspevani narodni ustanak protiv neizdržive tiranije — koji je, na žalost — he! he! — kao takav bio ovaploćenje slobode, to jest: revolucionarnih ideja. Vrlo smešno! Pevajući iz sveg glasa, zamahnulo se pesnicom da bi se oborila revolucionarna tiranija u korist reakcionarne kneževske sabljetine, a to je bilo učinjeno u ime slobode.

On je uveren da će njegov mladi slušalac umeti da povuče razliku, ili da čak uoči suprotnost između spoljašnje i unutrašnje slobode — a u isto vreme proučiti tugaljivo pitanje: koje se ropstvo najviše — he! he! — odnosno najmanje podudara sa čašću nacije.

Sloboda je, u stvari, jedan više romantični nego prosvetilački pojam, jer ono što pojam slobode ima zajedničko sa romantikom, to je ona nerazmrsiva isprepletanost čovečanskih nagona za ekspanzijom i strasno ograničavajućeg naglašavanja svoga ja. Iz individualističkog nagona za slobodom razvio se istorijsko-romantičarski kult nacionalnosti, koji je ratoboran i koga humanitarni liberalizam naziva mračnim, iako i ovaj isto tako propoveda individualizam, samo nešto malo drukčije. Individualizam je romantično-srednjovekovan u svom ubeđenju o beskrajnoj, kosmičkoj važnosti pojedinačnih bića, iz čega je poteklo učenje o besmrtnosti duše, geocentrična teorija i astrologija. Sa druge strane, individualizam je stvar slobodnjačkog humanizma, koji naginje ka anarhiji i koji bi želeo po

svaku cenu da tako dragi individualizam zaštiti od mogućnosti da bude žrtvovan kolektivizmu. Eto, to vam je individualizam: čas jedno, a čas opet drugo, ista reč za razne stvari.

Ali se mora priznati da je oduševljenje za slobodu stvorilo najsjajnije neprijatelje slobode, najduhovitije zatočnike minuloga u borbi sa bezbožnički razarajućim napretkom. I onda je Nafta naveo Arnta, koji je prokleo industrijalizam, a veličao plemstvo; pomenuo Geresa, koji je sastavio hrišćansku mistiku. A može li se reći da mistika nema ničeg zajedničkog sa slobodom? Ili ona možda nije antisholastična, antidogmatična, antiklerikalna? Čovek je, naravno, primoran da hijerarhiju smatra kao snagu slobode, jer je ona podigla bedem protiv neograničene monarhije. Mistika srednjega veka, kad je on već bio na svome izmaku, potvrdila je međutim svoje slobodarsko biće, jer je bila preteča reformacije — he! he! Reformacije — koja je sa svoje strane bila nerazmrsiv splet slobode i srednjovekovne reakcije...

Luterovo delo... Oh da, ono ima to preimućstvo što je sa svirepom očiglednošću pokazalo problematični karakter samog dela, dela uopšte. Zna li Naftin slušalac šta je to delo. Delo je, na primer, bilo ubistvo državnog savetnika Kocebua, koga je ubio student Zand. Da govorimo jezikom kriminalista: šta je mladom Zandu »gurnulo oružje u ruke«? Samo se po sebi razume: oduševljenje za slobodu. Ali ako se stvar izbliže zagleda, onda se vidi da to u stvari nije bio zanos za slobodom, nego pre moralni fanatizam i mržnja uperena protiv lakoumnih postupaka, protivnih narodnom duhu. Na svaki način, Kocebu je bio u ruskoj službi, dakle u službi Svete alijanse; Zand je bez sumnje potegao nož iz ljubavi prema slobodi, — što, s druge strane, takođe izgleda neverovatno s obzirom na okolnost da su se u njegove najbolje prijatelje ubrajali jezuiti. Ukratko, ma kakvo bilo delo, ono je u svakom slučaju rđavo sredstvo da čovek istupi na jasan način, a i prečišćavanju duhovnih problema ono doprinosi vrlo malo.

»Smem li dopustiti sebi da zapitam, mislite li skoro prestati s tim vašim nagvaždanjima?«

To je pitanje postavio gospodin Setembrini, i to vrlo oštrim tonom. On je celo vreme sedeo, dobovao prstima po stolu i fitiljio brkove. Sad mu je prekipelo. Njegovom strpljenju je bio kraj. Sedeo je uspravno, više nego uspravno: vrlo bled, on se tako reći u sedećem stavu propeo na prste, tako da je samo još butinama dodirivao sedište stolice, pa je iz toga stava gledao svojim crnim, sevajućim očima u neprijatelja, koji se okrenuo prema njemu sa licemernim iščuđavanjem.

»Kako ste se izvoleli izraziti?« upita ga Nafta.

»Izvoleo sam se«, reče Italijan i proguta pljuvačku »izvoleo sam se izraziti u tom smislu da sam odlučio da vas sprečim da i dalje dosađujete nezaštićenoj mladeži svojim dvosmislicama!«

»Gospodine, ja vas pozivam da pazite šta govorite!«

»Takvo pozivanje je, gospodine, nepotrebno. Ja sam navikao da pazim na svoje reči, i moje reči tačno odgovaraju činjenicama kad kažem da je vaš način da zbunjujete duh ionako kolebljive mladeži, da je zavodite i da je moralno slabite, infamija, i da se ona ne može rečima dovoljno strogo kazniti...«

Pri reči »infamija« Setembrini udari dlanom o sto, odgurnu stolicu i sasvim ustade — znak i za sve ostale da učine isto. Sa drugih stolova su pogledali i osluškivali — upravo samo sa jednog stola, jer su Švajcarci bili već otišli, te su samo Holanđani sa zabezeknutim izrazom lica pratili nastalu prepirku.

Za našim stolom su svi stajali na nogama: Hans Kastorp, oba protivnika i prema njima Ferge i Vezal — sva petorica bledi, razrogačenih očiju, uzdrhtalih usana. Zar ona trojica koji

nisu učestvovali u svađi nisu mogli pokušati da utiču pomirljivo, da ublaže zategnutost situacije, da nekim dobronamernim savetom izglade celu stvar? Oni to nisu pokušali. Sprečavalo ih je u tome njihovo duševno stanje. Oni su stajali i drhtali, a ruke su im se i nehotice stezale u pesnice. I sam A. K. Ferge, od koga su — kao što je već objašnjeno — sve više stvari bile potpuno daleko, i koji je već unapred odustajao od toga da odmerava dalekosežnost svađe. čak i on je bio ubeđen da je ovde u pitanju »ili saviti ili slomiti«, i da čovek, i sam uzbuđen, ništa drugo ne može da učini nego da stvari prepusti njihovom toku. Njegovi dobroćudni gusti brkovi žestoko su poigravali.

Bila je tišina, pa se čulo kako Nafta škripi zubima. Za Hansa Kastorpa je to bio doživljaj sličan onome sa Videmanovom nakostrešenom kosom: on je mislio da se o tome samo priča, i da se to u životu stvarno ne dešava. Sad je međutim Nafta stvarno u tišini škripao zubima, i to je bio strahovito neprijatan, divlji i neobičan zvuk, pa ipak je on bio znak nekog užasnog savlađivanja, jer Nafta nije vikao, nego je samo uz neku vrstu zadihanog poluosmeha rekao:

»Infamija? Kazniti? Hoće li to magarci vrline da ujedaju? Zar se pedagoška policija dotle zaboravila da poteže mač? To ja zovem uspehom, za prvi početak — lako postignutim uspehom, što dodajem s omalovažavanjem, jer je dovoljno bilo da se neko samo blago pecne, pa da njegov budni smisao za vrlinu plane srdžbom! Ostalo će već samo sobom da dođe, gospodine. A i »kazna«, razume se, i ona. Nadam se da vas vaši civilni principi ne sprečavaju u tome da znate šta mi dugujete, inače bih bio primoran da te principe stavim na probu sredstvima koja...«

Videći gospodina Setembrinija kako se odjednom isprsi, on produži:

»Ah, vidim već da to neće biti potrebno. Ja sam na putu vama, a vi meni, — pa lepo, mi ćemo ovaj mali spor okončati na odgovarajućem mestu. Zasad, samo još ovoliko: Vaš licemerni strah za skolastički shvaćenu državu jakobinskih revolucionara vidi pedagoški zločin u tome što ja navodim omladinu da sumnja, što preturam kategorije i lišavam ideje njihovog akademskog dostojanstva. Taj strah je, i te kako, opravdan, jer je sa vašom humanošću svršeno, budite u to uvereni. Svršeno, propala stvar! Ona je već sada samo jedna starudija, jedna klasična neukusnost, duševna dosada, koja izaziva grčevito zevanje, i nova, naša revolucija sprema se, gospodine, da sa svim tim raskrsti. Kad mi, kao vaspitači, raspirujemo sumnju, i to dublje nego što je vaša stidljiva prosvećenost mogla ikad i da sanja, onda mi dobro znamo šta radimo. Samo iz radikalne skepse, samo iz moralnog haosa ima da proiziđe ono što je bezuslovno, a to je sveti teror, koji je potreba našeg vremena. Ovoliko radi mog opravdanja i vaše pouke. Ostalo će se odlučiti na drugom mestu. Čućete već o meni.«

»Naići ćete na odziv, gospodine!« doviknu mu Setembrini, koji ostavi sto i pohita prema čiviluku, da dođe do svoje bunde. Posle toga, slobodni zidar klonu svom težinom na svoju stolicu i pritište rukama srce.

»Distruttore! Cane arabbiato! Bisogna ammazzarlo!« izusti on, iskidano dišući,

Ostali su još stajali oko stola. Fergeovi brkovi počeše opet da poigravaju. Vezalova donja vilica se beše iskrivila. Hans Kastorp beše oslonio bradu, podražavajući svoga dedu, jer mu je zatiljak podrhtavao. Svi su mislili kako niko nije mogao ni pomisliti da će se ovako nešto desiti kad su pošli na izlet. U isto vreme, svi pa i gospodin Setembrini, pomišljali su kolika je sreća što su uzeli ne jedne zajedničke, nego dvoje saonice. To je bar u prvi mah olakšalo povratak. Ali šta će nastupiti posle?

»On vas je izazvao na dvoboj«, reče Hans Kastorp potišteno.

»Dabogme«, odgovori Setembrini i baci pogled naviše, u Kastorpa, koji je stajao tu, pored njega, da bi se odmah okrenuo od njega i naslonio glavu na ruku.

»Vi prihvatate?« želeo je da čuje Vezal...

»Vi me to pitate?« odgovori Setembrini, posmatrajući ga jedan trenutak... »Gospodo«, produži on i ustade potpuno pribran, »žalim što se naš provod ovako završio, ali sa ovakvim incidentima mora svako da računa u životu. Teoretski, ja ne odobravam dvoboj, ja se držim onoga što zakon kaže. U praksi je, međutim, to druga stvar; ima situacija u kojima... ima sukoba koji... ukratko, ja stojim na raspoloženju tome čoveku. Dobro je da sam se u svojoj mladosti nešto malo mačevao. Nekoliko časova vežbe učiniće moj ručni zglob opet gipkim. Pođimo! O pojedinostima trebaće još da se dogovorimo. Pretpostavljam da je onaj gospodin već naredio da se preže.«

Za vreme vožnje u povratku, a i docnije, Hans Kastorp je imao trenutaka kad mu se mutila svest pred čudovišnošću onoga što predstoji, naročito kad se ispostavilo da Nafta neće ni da čuje za mač i rapir, nego da uporno traži dvoboj pištoljima — i da on stvarno ima da bira oružje, pošto je on taj koji je, po svima propisima kodeksa časti, bio uvređena strana. Mladi čovek je, kažemo, preživljavao trenutke u kojima je mogao do izvesnog stepena da oslobodi svoj duh od opšte pometnje i zbunjenosti, i da predoči sebi kako je sve ovo ludost koju bi trebalo sprečiti.

»Kad bi uopšte bilo neke stvarne uvrede!« uzviknuo je on u razgovoru sa Setembrinijem, Fergeom i Vezalom, koga je Nafta već pri povratku privoleo da mu bude svedok i koji je posredovao u opštenju između jedne i druge strane. »Jedna obična uvreda građanskog, mondenskog karaktera! Da je jedan drugom vukao časno ime po blatu, da je sukob izbio oko neke žene, oko nekog takvog konkretnog životnog odnosa, gde je nemoguće naći neko poravnanje! Lepo, za takve slučajeve je dvoboj poslednji izlaz, pa pošto časti bude dato zadovoljenje i cela stvar proteče na prikladan način, tako da se protivnici raziđu pomireni, onda se može čak reći da je dvoboj dobra ustanova, korisna i praktična u izvesnim zamršenim slučajevima. Ali šta je on učinio? Neću da ga uzimam u zaštitu, samo pitam: čime vas je uvredio? Ispreturao je kategorije. Lišio je, kako sam kaže, izvesne pojmove njihovog akademskog dostojanstva. Vi ste se zbog toga našli uvređeni, — pretpostavimo: s pravom uvređeni...«

»Pretpostavimo?« ponovio je gospodin Setembrini i pogledao ga...

»S pravom, s pravom! On vas je time uvredio. Ali on vas nije izgrdio! Dopustićete da u tome ima neke razlike! Reč je o apstraktnim, duhovnim stvarima. Duhovnim stvarima se može vređati, ali se njima ne može uniziti. To je maksima koju će usvojiti svaki sud časti, mogu vas u to uveriti. Tako mi boga! A onda ni ono što ste mu vi odgovorili, pominjući »infamiju« i »strogu kaznu« nije grdnja, jer je i to kazano u duhovnom smislu; sve je ostalo u oblasti duha i nema u sebi ničeg ličnog, a samo u tom slučaju bi moglo biti neke pogrde. Duhovno nikada ne može biti lično, to je dopuna i objašnjenje maksime, i zbog toga...«

»Varate se, prijatelju«, odgovori Setembrini. »Vi se pre svega varate kad pretpostavljate da duhovno ne može da uzme lični karakter. Ne treba da mislite tako«, reče on, osmehujući se na njemu svojstven način, fino i bolno. »Pre svega, vi grešite u svojoj oceni duhovnoga uopšte, pošto očigledno smatrate duhovno za odveć slabo da bi moglo izazvati sukobe i strasti onako opore kao što ih stvarni život donosi sobom, i koji ne ostavljaju nikakav drugi izlaz sem onoga sa oružjem u ruci. All' incontro! Apstraktno, prečišćeno, idealno, to je u isto vreme i apsolutno, i samim tim jedan element krajnje rigoroznosti, koji pruža mnogo dublje i radikalnije mogućnosti mržnje, bezuslovnog i nepomirljivog protivništva, nego socijalni život. Je li vam čudno da to apstraktno čak neposrednije i neumoljivije dovodi do situacija »ti ili ja«, do situacija zaista krajnje zaoštrenih, do dvoboja i fizičke borbe? Dvoboj, dragi prijatelju, nije »ustanova«, kao što su druge ustanove. On je poslednje sredstvo, povratak u

prvobitno stanje prirode, jedva malo ublaženo izvesnim pravilima viteškog karaktera, koja su vrlo površna. Suština položaja ostaje prosto onaj primitivni element, fizička borba, a stvar je svakog čoveka da se, ma koliko bio civilizovan, pokaže dorastao ovakvoj situaciji. Ko nije u stanju da se za ideju založi svom svojom ličnošću, svojom mišicom i svojom krvlju, taj nije nje dostojan; u pitanju je da čovek, pored svoje oduhovljenosti, ostane čovek.«

Tako je Hans Kastorp postavljen na svoje mesto. Šta se na to moglo odgovoriti? Ćutao je, potišten, i razmišljao. Reči gospodina Setembrinija izgledale su pribrane i logične, pa ipak su zvučale čudno i neprirodno. Njegove misli nisu bile njegove misli, — kao što ni na onu misao o dvoboju nije došao sam sobom, nego ju je prihvatio od onog terorističkog malog Nafte. One su bile izraz opšteg duševnog stanja koje je njega obuzelo, i kome je lepi razum gospodina Setembrinija postao rob i oruđe. Kako, zar duh, zato što je rigorozan, treba neumoljivo da odvede do životinjskog raspleta, do fizičke borbe? Hans Kastorp se opirao tome ili je bar pokušavao da to učini — da bi, na svoj užas, primetio da ipak ne može da mu se odupre. Opšte stanje duhova zahvatilo je i njega, i on nije bio čovek — ni on više nije bio čovek koji bi mogao da mu se otme. Kao nešto strašno i presudno, obuzimalo mu de dušu sećanje na onaj prizor kad su se Videman i Zonenšajn u očajnoj životinjskoj borbi valjali po podu, i on je sa užasom shvatao da na kraju svih stvari ostaje samo telesno, nokti i zubi. Da, da, treba se dakle tući da bi se bar moglo spasti ono ublaženje prvobitnog stanja putem viteške uredbe... Hans Kastorp se ponudio gospodinu Setembriniju za sekundanta.

Ta ponuda nije bila prihvaćena. Ne, to ne ide, to ne bi priličilo — tako mu je odgovoreno, najpre od strane gospodina Setembrinija, uz jedan fin i bolan osmeh, a zatim, posle kratkog razmišljanja, i od strane Fergea i Vezala, koji su takođe, premda bez nekog naročitog obrazloženja, našli da ne bi bilo u redu da Hans Kastorp u tom svojstvu učestvuje u dvoboju. Kao neutralna strana, mogao bi možda da prisustvuje — jer je prisustvo jednog takvog neutralnog svedoka takođe predviđeno onim viteškim propisima koji su ublažavali zversku prirodu dvoboja. I sam Nafta se u tome smislu izjasnio preko Vezala, svog posrednika u ovoj aferi koja se ticala časti, te je Hans Kastorp bio zadovoljan. Kao svedok ili kao neutralna ličnost, on je u svakom slučaju bio u mogućnosti da utiče na utvrđivanje modaliteta, što se pokazalo kao stvar preko potrebna.

Jer Nafta je prešao svaku meru svojim predlozima. On je zahtevao odstojanje od pet koraka i da se, ako ustreba, puca i triput. Još iste večeri kad su se zavadili, on je tu ludost saopštio preko Vezala, koji se potpuno pretvorio u glasonošu i zastupnika njegovih svirepih interesa, pa je delom po nalogu, a delom po svom ličnom ukusu, sa najvećom žilavošću ostajao pri takvim uslovima. Naravno da Setembrini nije stavljao nikakve primedbe, ali su Ferge, kao sekundant, i Hans Kastorp, kao neutralna ličćost, bili izvan sebe, a ovaj poslednji je bio čak i grub prema bednom Vezalu. Zar se ne stidi, pitao ga je on, da iznosi takve ludosti kad je ovde u pitanju jedan čisto apstraktni dvoboj, koji nema za uzrok nekakvu stvarnu uvredu! Već sami pištolji su dovoljno grozna stvar, pa sad još i ove ubilačke pojedinosti. Tu prestaje viteštvo, i onda najbolje da pucaju odmah kroz maramicu. Nije on, Vezal, taj na koga će se pucati sa takvog odstojanja i zato mu je lako da govori o tako krvavim uslovima, — i tako dalje. Vezal je slegao ramenima, ukazujući bez reči na težinu situacije, čime je u izvesnoj meri razoružavao suprotnu stranu koja je bila sklona da to zaboravi. Pa ipak je protivničkoj strani prilikom pregovora idućeg dana pošlo za rukom da pre svega svede tri pucnja na jedan, a zatim da i pitanje odstojanja uredi tako da protivnici stanu jedan prema drugom na petnaest koraka, s pravom da pođu još pet koraka pre nego što okinu. Ali i to je bilo postignuto samo uz jamstvo da neće biti preduzeti nikakvi pokušaji mirenja. Uostalom, nisu imali pištolje.

Nekakve pištolje je imao gospodin Albin. Pored jednog sjajnog malog revolvera, kojim je voleo da plaši dame, on je imao i jedan par oficirskih pištolja belgijskog porekla koji su ležali u istoj kadifenoj futroli: automatski brovninzi sa drškama od mrkog drveta, u koje su bili smešteni šaržeri, sa plavičastim čeličnim mehanizmom za pucanje i sjajnim izolučenim cevima, na čijim su grlićima bile male, fine mušice za nišan. Hans Kastorp ih je video nekom zgodom kod ovog vetrogonje, pa se ponudi, protiv svoga ubeđenja, iz čiste prostodušnosti, da ih pozajmi od njega. Tako je i učinio, ne tajeći zašto ih traži, ali je svoj zahtev prikazao kao stvar ličnog poverenja, te je sa lakim uspehom apelovao na viteški smisao vetrogonje. Gospodin Albin mu je čak pokazao kako se pištolji pune, pa je zajedno s njim ispalio u slobodnom prostoru iz oba pištolja nekoliko ćoraka radi probe.

Sve je to stajalo vremena, pa su prošla tri dana i tri noći do susreta. Mesto sastanka izabrao je Hans Kastorp: bilo je to ono živopisno mesto gde je leti bilo puno plavoga cveća, i gde je on usamljen sanjario o svojim »vladalačkim« dužnostima. Tu je trebalo aferu okončati, trećeg jutra posle svađe, čim dovoljno svane. Tek uoči samog dana, prilično kasno, palo je na pamet Hansu Kastorpu, koji je bio vrlo uzbuđen, da je potrebno i jednog lekara povesti na poprište.

On se odmah posavetovao o tome sa Fergeom, pa se pokazalo da će to ići vrlo teško. Radamant je doduše kao student bio član nekog studentskog udruženja, ali je bilo nemoguće moliti šefa zavoda da potpomogne jednu takvu nezakonitost, utoliko pre što su u pitanju bili pacijenti. Jedva je uopšte postojala nada da bi se u mestu mogao naći lekar koji bi bio spreman da prisustvuje dvoboju između dvojice teških bolesnika. Što se tiče Krokovskog, čovek nije bio siguran da li se ova spirituelna glava uopšte mnogo razume u vidarstvo.

Zapitan, Vezal je saogaptio da je Nafta već dao svoju izjavu, to jest da neće lekara uopšte. On ne polazi na to mesto da bude mazan i previjan, nego da se tuče, i to vrlo ozbiljno. Šta će posle toga doći, njemu je svejedno, i to će se već videti. To je izgledala vrlo mračna objava, ali se Hans Kastorp potrudio da je protumači tako kao da Nafta u tajnosti misli da lekar neće ni biti potreban. Zar nije i Setembrini, preko Fergea, koga su odaslali k njemu, poručio da to pitanje treba odbaciti, da ga ono ne interesuje? Nije bilo potpuno nerazumno nadati se da bi se protivnici u osnovi mogli saglasiti u odluci da se krv ne proliva. Već su prespavane dve noći od one svađe, pa će se prespavati i treća. To rashlađuje, to razbistrava situaciju, u čitavoj povorci sati jedno određeno duševno stanje ne ostaje uporno neizmenjeno. Sutra rano, sa pištoljima u ruci već nijedan od zavađenih protivnika neće biti onaj isti čovek koji je bio one večeri kad je izbila svađa. U krajnjem slučaju, oni će raditi još samo mehanički i zato što čast tako nalaže, ali ne svesno i po slobodnoj volji, kao što su postupili onda iz zadovoljstva i ubeđenja, i jedno takvo poricanje njihovog aktuelnog ja moralo bi se nekako sprečiti u korist onoga što su njih dvojica bili ranije.

Hans Kastorp je bio u pravu kad je tako mislio, ali se na žalost pokazalo da je on bio u pravu kako ni u snu nije mogao sanjati. On je čak bio potpuno u pravu ukoliko se to ticalo Setembrinija. Ali da je slutio u kom je smislu Leo Nafta pred odlučnim trenutkom izmenio svoje namere ili kako će ih baš u samom tom trenutku izmeniti, ne bi ga čak ni ono intimno duševno raspoloženje, iz koga je sve to poteklo, moglo sprečiti da se ne odupre onome što će se desiti.

Oko sedam časova sunce se još ni najmanje ne beše pomolilo iza svog brega, ali se mučno razdanjivalo kroz tmastu maglu, kad je Hans Kastorp, posle nemirno provedene noći, napustio kuću Berghof, da bi se uputio ka zakazanom mestu. Služavke koje su čistile hol začuđeno su gledale za njim, dižući oči s rada. Kapija je već bila otvorena: Ferge i Vezal, pojedinačno ili zajedno, već su svakako izišli, jedan da odvede na mesto borbe Setembrinija,

a drugi Naftu. On, Hans, išao je sam, pošto mu njegovo svojstvo neutralne ličnosti nije dopuštalo da se priključi jednoj od dveju strana.

On je išao mehanički i zato što je čast tako nalagala, pod pritiskom situacije. Da prisustvuje ovome dvoboju, to je bila potreba koja se razumevala sama po sebi. Nemoguće je bilo ostati po strani i čekati ishod u postelji, prvo zato — ali on to prvo nije ni naveo, nego je odmah prešao na drugo: da se ne može pustiti da stvari idu kako idu. Bogu hvala, još se ništa loše nije dogodilo, a ne treba ništa loše ni da se dogodi, čak je bilo i neverovatno da će se desiti. Moralo se ustati pri veštačkoj svetlosti, a sad se mora bez doručka, po ljutom mrazu ranoga jutra, otići na sastanak u slobodnoj prirodi, jer je tako bilo ugovoreno. Ali će se pod uticajem njegovog prisustva, prisustva Hansa Kastorpa, sve to bez sumnje okrenuti nekako na dobro i veselo se svršiti — na neki način koji se ne da predvideti, a koji je bolje i ne pokušavati otkriti, pošto iskustvo uči da čak i najskromniji događaj protekne drukčije nego što se unapred pokušalo naslikati.

Pa ipak je to ostalo najneprijatnije jutro u njegovom sećanju. Malaksao i neispavan, Hans Kastorp je bio sklon da nervozno zacvokoće zubima i bio je već u dnu svoga malodušnog bića gotov da posumnja u svoja sopstvena umirenja. Vremena su bila tako čudna... Ona dama iz Minska koju je svađa upropastila, pa razbesneli student, pa Videman i Zonenšajn, ono šamaranje među Poljacima — sve mu je to bučalo kroz glavu. On nije mogao zamisliti da će pred njegovim očima, u njegovom prisustvu, dva čoveka pucati jedan na drugog i jedan drugog iskrvaviti. Ali kada bi se setio šta se pred njegovim očima odigralo između Videmana i Zonenšajna, on je onda sumnjao u sebe i u svoj svet, i ježio se od zime u svom krznenom kaputu, iako ga je uostalom, pored svega toga, uzdizalo i oživljavalo osećanje izvanrednosti situacije i njene patetike, zajedno sa onim osvežavajućim elementima ranog jutarnjeg vazduha.

Pod utiskom tih izmešanih i promenljivih osećanja i misli, on se kroz polutamu, koja se polako pretvarala u razdanjivanje, već peo od »Sela«, od krajnje tačke gde se završavala putanja za bob, uzanom stazom uz padinu stigao do dubokim snegom zavejane šume, prešao preko drvenih mostova, ispod kojih se spuštala staza, i gazio dalje između stabala jednim putem koji je bio više utaban stopalama, nego što je bio raskrčen lopatama. Pošto je žurno išao, brzo je prestigao Setembrinija i Fergea, koji je jednom rukom ispod svoga kratkog mantila za bicikl čvrsto držao futrolu sa pištoljima. Hans Kastorp se nije ustručavao da im priđe i jedva im se beše približio, kad već ugleda Naftu i Vezala, koji su bili nešto. izmakli.

»Hladno jutro, najmanje osamnaest stepeni«, reče on dobronamerno, ali se i sam uplaši od frivolnosti svojih reči, pa dodade: »Gospodo, ubeđen sam...«

Ostali su ćutali. Ferge je mrdnuo više puta svojim dobroćudnim brkovima. Posle nekog vremena Setembrini zastade, uze ruku Hansa Kastorpa, položi na nju i drugu svoju ruku, pa reče:

»Prijatelju moj, ja neću da ubijam. Neću to da činim. Izložiću se njegovom metku, to je sve što mi čast može narediti. Ali ja neću da ubijam, u to budite sigurni!«

On mu pusti ruku i pođe dalje. Hans Kastorp je bio duboko tronut, ali ipak posle nekoliko koračaji reče:

»To je vanredno lepo od vas, gospodine Setembrini, samo, s druge strane... Ako on...«

Gospodin Setembrini je samo zatresao glavom. A pošto je Hans Kastorp mislio da, kad već jedan od njih neće da puca, ni onaj drugi neće moći to da učini, njemu je izgledalo da će cela stvar uzeti srećan obrt, i da se njegove pretpostavke počinju potvrđivati. Bilo mu je lakše oko srca.

Oni pređoše brvno koje je vodilo preko ždrela kojim se leti survavao vodopad, sada zanemeo zbog zaleđenosti — vodopad koji je toliko doprinosio slikovitosti mesta. Nafta i Vezal su šetkali po snegu gore-dole ispred klupe zastrvene debelim jastukom, — ispred one iste klupe na kojoj je Hans Kastorp, nekad, preživljujući neobično žive uspomene, morao da sačeka da mu prestane krvoliptanje iz nosa. Nafta je pušio cigaretu, a Hans Kastorp se pitao, da li bi i njemu činilo zadovoljstvo da to učini, ali nije našao u sebi ni najmanje sklonosti za to, pa je zaključio da to i kod onoga mora biti čista afektacija. Sa onim istim uživanjem koje je uvek ovde osećao, on se osvrtao oko sebe u divljoj intimnosti svoga mestanceta, koje pod snegom i ledom nije bilo ništa manje lepo nego u doba svoje plave rascvetanosti. Stablo i grane omorike koja je koso strčala u pejzaž bili su pritisnuti snegom.

»Dobro jutro!« reče on vedrim glasom, želeći da u ovaj skup odmah unese prirodni ton, koji je imao da doprinese rasterivanju zlih oblačina, ali nije imao u tome sreće, jer mu niko ne odgovori. Izmenjeni pozdravi su se sastojali iz nemih naklona, koji su bili toliko kruti da su se jedva dali uočiti. Pa ipak, on je bio rešen da svoj dolazak na lice mesta, onaj srdačan napon svoga daha i toplinu koju mu je pribavilo brzo hodanje po zimskom jutru, upotrebi bez oklevanja u plemenitu svrhu, te poče da govori:

»Gospodo, ubeđen sam...«

»Vi ćete nam svoja ubeđenja izložiti drugom prilikom«, preseče mu Nafta hladno reč. »Oružje, ako smem moliti«, dodade sa istom nadmenošću. I Hans Kastorp, ućutkan, morao je da gleda kako Ferge vadi ispod svog ogrtača sudbonosnu kutiju, i kako Vezal, koji mu beše pristupio, prima od njega jedan pištolj, da bi ga dalje dodao Nafti. Setembrini uze iz Fergeove ruke onaj drugi. Sad su se morali svi skloniti u stranu, Ferge ih je gunđajući pozvao da to učine, pa je počeo da odmerava odstojanje i da ga obeležava: spoljnu granicu na taj način što je potpeticom povukao kratku liniju u snegu, a unutrašnje barijere štapovima, svojim sopstvenim i Setembrinijevim.

Šta li to radi dobrodušni mučenik? Hans Kastorp nije verovao svojim očima. Ferge je bio krakat, pa je dobro pružao korake, tako da je petnaest koračaji značilo jedno poprilično odstojanje, premda su tu bile još i one proklete barijere, koje zaista nisu daleko ležale jedna od druge. Van sumnje, on je imao poštene namere. Pa ipak, pod kakvom je to duševnom obnevidelošću radio kad je činio ove mračne pripreme?

Nafta, koji je bacio u sneg svoju bundu, tako da se videla njena postava od krzna kune-zlatice, stade, sa pištoljem u ruci, na jednu od onih spoljnih granica, čim je bila potpeticom povučena, još dok je Ferge bio zabavljen daljim obeležavanjem. Kad je ovaj bio gotov, zauze i Setembrini svoj položaj, razdrljivši svoj pohabani kratki krzneni kaput. Hans Kastorp se trže iz svoje obamrlosti, pa još jednom žurno istupi:

»Gospodo«, reče on brižno, »ne prenagljujte! Uprkos svemu, moja je dužnost...«

»Ćutite!« viknu Nafta odsečno. »Želim da se da znak.«

Međutim, niko nije davao znak. Ta stvar nije bila dobro ugovorena. Trebalo je da se vikne »Pali!« — ali da to bude dužnost nepartajične ličnosti, da ona izgovori tu strašnu reč, na to se nije mislilo, pa nije bilo dabogme ni spomenuto. Hans Kastorp je ostao nem, a niko ga nije u toj dužnosti zamenio.

»Mi počinjemo!« izjavi Nafta. »Zakoračite, gospodine, i pucajte!« doviknu on svome protivniku i pođe sam napred, držeći pištolj u ispruženoj ruci i uperivši ga, u visini grudi, u Setembrinija. Neverovatan prizor! I Setembrini učini to isto. Pri trećem koraku — a dotle je onaj drugi, ne pucajući, već došao do barijere — on podiže pištolj veoma visoko i okide. Oštri pucanj izazva višestruki odjek. Bregovi su odbacivali jedan drugom jek i odjek, odjekivala je i dolina, i Hans Kastorp pomisli da će se ljudi sad skupiti u gomilama.

»Vi ste pucali u vazduh«, reče Nafta potpuno vladajući sobom i obori oružje.

Setembrini odgovori:

»Ja pucam kud mi je volja.«

»Vi ćete pucati još jednom.«

»To i ne pomišljam. Na vas je red.« Gospodin Setembrini, uzdignute glave, gledajući ka nebu, beše postrance stao prema Nafti, ne sasvim frontalno, što je bilo dirljivo videti. Jasno se moglo primetiti da je on čuo kako ne treba protivniku istaviti celu širinu grudi, pa je radio po tome uputstvu.

»Kukavico!« viknu Nafta, priznajući tim uzvikom čovečanskom osećanju da je potrebno više hrabrosti da bi se pucalo u drugog nego da bi se sopstvene grudi izložile pucnju, a zatim podiže pištolj na takav način da to nije imalo više ničeg zajedničkog s ovom borbom, i ispali metak sebi u glavu.

Žalostan, nezaboravan prizor! I dok su se bregovi loptali oštrim fijukom njegovog pucnja, Nafta se zatetura nekoliko koraka unazad, izbacujući noge, zaošija se celim telom udesno i pade licem u sneg.

Svi su stajali jedan trenutak skamenjeni. Prvi mu je pritrčao Setembrini, pošto je odbacio daleko od sebe svoje oružje.

»Infelice!« uzviknu on. »Che cosa fai per l’amor di Dio!«

Hans Kastorp mu pomože da okrenu leš. Oni ugledaše pored slepoočnice crnocrvenu rupu; ugledaše jedno lice koje je najbolje bilo pokriti onom svilenom maramicom koja je jednim uglom virila iz Naftinog gornjeg džepa.

UDAR GROMA

Sedam godina ostao je Hans Kastorp kod ovih gore. Za pristalice decimalnog sistema, to nije zaokrugljen broj, ali je to ipak dobar i na svoj način pogodan broj, mistično slikovita vremenska celina, moglo bi se reći, koja više zadovoljava dušu nego, na primer, suvo pola tuceta. On je ručavao za svih sedam stolova trpezarije, za svakim otprilike po godinu dana. Najzad je sedeo za »stolom loših Rusa«, zajedno sa dvojicom Jermena, dvojicom Finaca, jednim Buharcem i jednim Kurdom. Imao je sad malu bradicu, koju je pustio da mu u međuvremenu poraste, malu, kao slama plavu bradicu prilično neodređenog oblika, koju smo mi prinuđeni da shvatimo kao dokaz izvesne filozofske ravnodušnosti prema svom sopstvenom spoljnom izgledu. Štaviše, moramo da idemo i dalje i da tu sklonost ka zanemarivanju samoga sebe dovedemo u vezu sa istom takvom sklonošću spoljnoga sveta u odnosu prema njemu. Uprava lečilišta je prestala da izmišlja za njega razonode. Osim onog jutarnjeg pitanja da li je dobro spavao — pitanja koje je bilo čisto retorsko i koje je bilo postavljano u kolektivnom obliku — savetnik mu se nije više naročito često obraćao, a nije to sad više činila svakih nekoliko dana ni Adrijatika fon Milendonk (koja je u vreme o kome mi sad pričamo imala na oku uveliko sazreo čmičak). Ako pogledamo stvar izbliže, to se dešavalo retko ili nikad. On je bio ostavljen na miru — pomalo kao đak koji uživa ono karakteristično preimućstvo da ga više ništa ne pitaju, i koji ne mora više ni da radi, pošto je njegovo ponavljanje razreda svršena stvar i pošto se više o njemu ne vodi računa — a to je bio orgijski oblik slobode, — što mi dodajemo pitajući se u isto vreme da li sloboda može biti i drukčijeg oblika i vrste, osim baš ove. U svakom slučaju, on je bio jedan od onih nad kojima uprava zavoda nije imala više potrebe da bdi, jer je bilo izvesno da u njegovim grudima neće više dozreti nikakve divlje i prkosne odluke, da je on siguran i konačno aklimatizovan pacijent, koji je već poodavno došao dotle da ne zna kud bi pošao na drugu stranu, dakle čovek koji nije više u stanju da dođe ni na misao o povratku u ravnicu ... Zar izvesna bezbrižnost u pogledu njegove ličnosti nije izražena već samom činjenicom što je on bio premešten za onaj »sto loših Rusa«? Razume se da time nećemo da kažemo ništa što bi i najmanje bilo upravljeno protiv tog stola! Između sedam stolova nije bilo nikakvih uočljivih razlika, nije bilo povlašćenih i zapostavljenih. Da se izrazimo smelo: to je bila demokratija usred podjednako uvažavanih stolova. I za ovim stolom, kao i za svima drugima, služeni su isti odveć snažni obedi. I za njim je, po turnusu, sam Radamantis nekad sklapao svoje džinovske ruke pred tanjirom, a i predstavnici raznih rasa, koji su jeli za tim stolom, bili su časni članovi čovečanske zajednice, premda nisu razumevali latinski i premda se za vreme jela nisu ponašali preterano otmeno.

Vreme — ne ono vreme koje mere časovnici na železničkim stanicama, čija se velika kazaljka na mahove, svakih pet minuta, pokrene, nego pre vreme onih majušnih satova kod kojih kretanje kazaljki izmiče našem oku, ili je kao trava, koju nijedno oko ne vidi kako raste, iako ona potajno raste, što se jednog dana jasno zapazi; vreme — jedna linija sastavljena iz samih tačaka koje nemaju protezanja (ovde bi Nafta, koji je tako tragično završio, verovatno zapitao kako ono što nema protezanja može da obrazuje liniju); to vreme je, dakle, na svoj mileći neprimetni, potajni, pa ipak aktivni način, produžilo da donosi promene. Onaj dečko Tedi, da navedemo samo jedan primer, jednog dana — razume se ne »jednog dana«, nego sasvim neodređeno od bogzna koga dana — nije više bio dečak. Dame ga nisu više mogle uzimati na krilo, kad bi neki put ustao, pa zamenio pižamu sportskim odelom i sišao u društvo. Listić se neprimetno okrenuo, te bi on sad njih u takvim prilikama

uzimao na krilo, što je obema stranama pričinjavalo isto toliko zadovoljstva, čak i više. Nećemo reći da je on procvetao, ali je u svakom slučaju iždikao u mladića: Hans Kastorp nije gledao kako je to teklo, ali je odjednom video da je tako. Uostalom, ni vreme ni đikanje nisu činili dobro mladiću Tediju, on nije bio za to stvoren. Njegovi dani su bili izbrojani: umro je u svojoj dvadeset i prvoj godini od bolesti kojoj je bio toliko sklon, i u njegovoj sobi je izvršena dezinfekcija. Mi to pričamo mirnim glasom, pošto nije bilo velike razlike između njegovog novog i njegovog dotadašnjeg stanja.

Ali su se desili i važniji smrtni slučajevi, dole, u ravnici, koji su se njega bliže ticali ili koji bi ga se nekad bliže ticali. Mi time mislimo na skorašnju smrt staroga konzula Tinapela, koji je bio deda-ujak i staratelj Hansa Kastorpa i blagoupokojenog Joahima. On je najbrižljivije izbegavao nepodnošljiv atmosferski pritisak, prepuštajući ujka-Džemsu da u takvim zgodama čini gluposti. Pa ipak nije mogao zauvek da spreči apopleksiju, te je telegrafski kratko, ali nežno i sa poštedom sastavljena vest o njegovom odlasku na drugi svet — nežno i sa poštedom sastavljena više s obzirom na pokojnika, nego na primaoca vesti — dospela jednog dana ovamo gore, do odlične stolice Hansa Kastorpa, posle čega je on kupio hartiju sa crnim okvirom i napisao svojoj braći od ujaka kako je on — siroče bez oca i majke, koji se sad ima smatrati trostrukim sirotanom — utoliko više ožalošćen što mu je uskraćeno i zabranjeno da prekida ovdašnji boravak da bi dedu-ujaka ispratio na poslednji počinak.

Bilo bi neiskreno govoriti o nekoj žalosti, pa ipak su oči Hansa Kastorpa imale tih dana zamišljeniji izraz nego obično. Ovaj smrtni slučaj, koji ni u kom slučaju ne bi izazvao neka naročita sentimentalna osećanja, koja su sad, posle toliko neobičnih godina otuđenosti, bila svedena gotovo na nulu, značio je ipak prekid još jedne veze sa donjom sferom i upotpunio dokraja ono što je on s pravom nazivao slobodom. Odista, u ovo pozno vreme o kome govorimo bila je prekinuta svaka veza između njega i ravnice. On tamo nije više pisao nikakva pisma, niti ih je otuda dobijao. Nije više poručivao odande ni Mariju Mančini. Našao je ovde gore jednu marku koja mu je odgovarala i kojoj je sad bio isto tako veran, kao i onoj staroj prijateljici: jedan fabrikant koji bi čak i polarnom istraživaču pomogao da usred leda savlada najteže štrapace i pored koga je čovek mogao mirno da počiva kao na morskoj obali i da sve izdrži. Bila je to vrlo brižljivo izrađena cigara, nazvana Zakletva na Ritliju, nešto tvrđa od Marije, boje sivog mišjeg krzna, sa prstenom od plavičaste hartije, vrlo poslušna i blagog karaktera, a ostavljala je puhor, beo kao sneg, koji se nije krnjio i u kome su se razaznavale žilice brakteje; ona je dogorevala tako ravnomerno da je onome koji je uživa mogla poslužiti umesto peščanog sata, pa mu je tako prema njegovim potrebama i služila, pošto Kastorp ni onako nije više nosio svoj džepni sat. Taj sat beše stao zato što mu je jednog dana pao sa noćnog stola, a on nije polagao na to da ga opet stavi u njegovo odgovarajuće kruženje, iz istih razloga iz kojih se već davno odrekao da ima kalendar, bilo onaj sa koga se posvednevno cepa po jedan listić, bilo onaj koji nam kazuje kad pada koji dan i praznik: dakle iz razloga »slobode«, u čast svoje šetnje duž morske obale, u čast onoga što se zove »uvek i večno«, u čast hermetičke čari za koju se pokazao tako prijemčiv i koja je bila osnovna avantura njegove duše, — ona u kojoj su se odigrali svi ostali procesi ove jednostavne materije.

Tako je on ležao i tako je, usred leta, u vreme njegova dolaska, još jednom, po sedmi put — a on to nije znao — završavala godina svoj tok.

Tada je zagrmelo ...

Ali stid i strah nas odvraćaju da otpočnemo priču o tome kakva je to bila tutnjava i šta se dogodilo. Pre svega, nikakvog hvalisanja, nikakvih lovačkih lagarija! Sniženim glasom ćemo

reći da je odjeknuo grom koji nam je već svima bio poznat; ona zaglušujuća detonacija dugo pripremane kobne smeše bezumlja i, razdraženosti, — jedan istorijski udarac groma, koji je, kažemo to prigušenim glasom, uzdrmao temelje zemlje, a koji je za nas bio udar groma koji je razorio Čarobni breg i na surov način našeg spavača izbacio pred vrata. Sad on zbunjen sedi na travi i trlja oči kao čovek koji je uprkos mnogim opomenama prenebregavao da čita novine.

Mediteranac, njegov prijatelj i mentor, trudio se uvek da tu situaciju malo popravi, i stavio je sebi u dužnost da svoga vaspitanika obavesti u glavnim potezima o događajima u svetu, ali je nailazio na slab odziv kod svoga učenika, koji je, doduše, u svojim »vladalačkim« časovima sanjario pomalo o duhovnim senkama stvari, ne vodeći računa o samim stvarima, i to iz nadmene sklonosti da senke uzima za stvari, a u stvarima da vidi senke — zbog čega ga i ne smemo suviše oštro prekorevati, pošto taj odnos nije konačno rasvetljen.

Nije se više dešavalo, kao nekad, da gospodin Setembrini, pošto iznenada upali svetlost, sedne pored postelje Hansa Kastorpa, i da mu priča o stvarima života i smrti, pokušavajući pri tom da utiče na njega. Dešavalo se obrnuto, te je sad on, Kastorp, sa rukama među kolenima, sedeo pored postelje svoga mentora u malom kabinetu, ili pored stolice na kojoj se ovaj danju odmarao, u onom odvojenom, prijatnom studiju njegove mansarde sa onim karbonarovim stolicama i bocom za vodu, pravio mu tu društvo i učtivo slušao njegova razmatranja o svetskoj situaciji, jer je gospodin Lodoviko bio sad retko na nogama. Mučni kraj Naftin, teroristički čin njegovog oštrog, očajnog protivnika, zadao je njegovoj osetljivoj prirodi težak udarac od koga nije mogao da se oporavi, te je otada sve više slabio i opadao. Njegova saradnja na Sociologikoj patologiji bila je prekinuta; rad na leksikonu svih dela iz lepe književnosti, koja su imala za svoj predmet ljudske patnje, nije više odmicao; ona Liga je uzalud čekala na odgovarajuću svesku svoje Enciklopedije, pošto je gospodin Setembrini bio prinuđen da svoju saradnju na organizaciji napretka ograniči samo na usmenu propagandu, za šta su mu prijateljske posete Hansa Kastorpa pružale zgodnu priliku, koje bi inače bio lišen.

On je govorio slabim glasom, ali mnogo, lepo i od srca, o samousavršavanju čovečanstva društvenim putem. Njegov govor je tekao tako kao da ide na golubijim nogama, ali bi se začas, čim bi, na primer, progovorio o ujedinjenju oslobođenih naroda, izvršenom na opšte dobro, u njegov govor — a on sam to nije ni znao ni hteo — uplelo nešto što je podsećalo na šum orlovskih krila, a tome je svakako bila povod politika, to dedovsko nasleđe, koje se sa onim očinskim humanističkim nasleđem u njemu, Lodoviku, sjedinilo u lepu književnost, — isto onako kao što su se humanost i politika sjedinile u uzvišenoj, zdravičarskoj misli civilizacije, punoj golubije blagosti i orlovske smelosti, misli koja čeka svoj dan, zoru svih naroda, kada će princip reakcije biti tučen u glavu, a sveta alijansa građanske demokratije stupiti u život... Ukratko, tu je bilo protivrečnosti. Setembrini je bio humanitaran čovek, ali u isto vreme, i baš zato — iako je to kod njega bilo tek upola izraženo — on je bio i ratnički nastrojen. On se u dvoboju sa onim opakim Naftom poneo kao čovek, ali u velikim stvarima, u kojima se humano osećanje sa oduševljenjem udružuje s politikom, da bi se izvojevala pobeda i vladavina civilizacije, u kojima se građansko koplje posvećuje na oltaru čovečanstva, nije bilo izvesno da li bi on ostao bezličan i da li bi bio voljan da uzdrži svoje ruke od krvi; opšte stanje duhova je uticalo na Setembrinija tako da je u njegovoj lepoj duševnoj dispoziciji orlovska smelost sve više preovlađivala nad golubijom blagošću. Njegov odnos drema velikim konstelacijama u svetu bio je često protivrečan, zbunjen i pometen mnogim obzirima. U poslednje vreme, dve godinice ili jednu i po unazad, njegov

razgovor je pokazivao uznemirenost zbog zajedničke diplomatske delatnosti njegove zemlje sa Austrijom u Albaniji, zbog te saradnje koja ga je zadovoljavala, jer je bila upravljena protiv jedne poluazijatske nelatinske zemlje, protiv knute i šliselburške carističke Bastije, a u isto vreme ga je ta kolaboracija mučila kao jedan nedostojan savez sa naslednim neprijateljem, sa principom reakcije i porobljavanja naroda. Na sličan način je prošle jeseni veliki zajam koji je Francuska dala Rusiji u cilju izgradnje jedne železničke mreže u Poljskoj izazvao u njemu protivrečna osećanja, jer je gospodin Setembrini pripadao frankofilskoj stranci svoje zemlje, što nas ne može začuditi, ako se setimo da je njegov deda danima julske revolucije pridavao istu važnost kao i stvaranju sveta. Međutim, jedan sporazum prosvećene Republike sa vizantijskom Skitijom dovodio ga je u zabunu, izazivao zaptivanja u grudima, ali se ipak, pri pomisli na strategijski smisao one železničke mreže, ta potištenost brzo pretvarala u vedru nadu i radost. Uto se dogodilo ubistvo jednog nadvojvode, koje je za svakoga, sem za nemačke dremljivce, bilo nagoveštaj bure, jasan znak za sve upućene ljude, među koje s pravom moramo ubrojati gospodina Setembrinija. Hans Kastorp ga je, istina, video kako se kao privatna ličnost grozi od takvog terorističkog dela, ali je isto tako video kako mu se nadimaju grudi pri pomisli da je to bio jedan narodnooslobodilački čin, koji ga — pošto se već dogodio i bio uperen protiv objekta njegove mržnje, iako ga je u drugu ruku zabrinjavao kao rezultat moskovskih rovarenja — nije sprečavao da onaj ultimatum koji je tri nedelje kasnije Monarhija uputila Srbiji, nazove uvredom čovečanstva i strašnim zločinom, s obzirom na njegove posledice, koje je on kao čovek dovoljno posvećen u stvari mogao da predvidi, i koje je pozdravio ubrzano dišući...

Ukratko, osećanja gospodina Setembrinija su bila mnogostruko složena, kao i sudbina, koja se velikom brzinom smotavala u klupko, a koju je on nagoveštavanjima pokušao da prikaže svome učeniku, iako ga je u drugu ruku neka vrsta nacionalne učtivosti i sažaljenja sprečavala da dokraja izrazi svoju misao. U danima prvih mobilizacija, prve objave rata, njemu je ušlo u naviku da svome posetiocu pruži obe ruke i da stegne njegove, što je ovog naivka diralo do srca, ako mu i nije išlo u glavu. »Prijatelju moj«, govorio je Italijan, »puščani prah i štamparsku mašinu, izmislili ste vi, to se ne da poreći! Ali ako mislite da ćemo mi maršovati protiv revolucije... Caro...«

Za vreme onih dana teškog očekivanja, kad su živci Evrope bili razapinjani na točak, Hans Kastorp nije viđao gospodina Setembrinija. Neposredno iz nizije, dopirali su do njegove balkonske lođe svirepi glasovi, potresali kuću, ispunjavajući svojim teškim sumpornim mirisom trpezariju, pa čak i sobe teških bolesnika i samrtnika. To su bili oni sekundi kad se spavač, izdužen u travi, ne shvatajući šta se sprema, polako pridizao pre nego što će da sedne, i trljao oči... Ali mi ćemo ovu sliku dovršiti, da bismo bili pravični prema njegovom duševnom stanju. On privuče noge, ustade i pogleda oko sebe. Vide da nije više začaran, da je izbavljen i oslobođen, — ne sopstvenom snagom, što je sa stidom morao da prizna, nego da je izbačen elementarnim spoljašnjim silama, za koje je njegovo oslobođenje bila sasvim sporedna slučajnost. Međutim, iako je njegova mala sudbina iščezavala pred opštim udesom, zar se ipak u tome nije izražavalo nešto što se njega lično ticalo, dakle neka božanska dobrota i pravičnost? Ako je život još jednom preuzeo brigu o svom siromašnom detetu — ne na neki nežni način, nego baš na ovakav, ozbiljan i strog način, u smislu iskušenja koje za njega, grešnika, znači: ne možda život, ali tri počasna plotuna — onda nek bude tako! I on pade na kolena, podigavši lice i ruke prema nebu koje je bilo sumporovito mračno, ali koje nije više bilo pećinski svod nad bregom greha.

U tom položaju ga je zatekao gospodin Setembrini. Mi govorimo, razume se, alegorično, jer u stvarnosti, kao što znamo, kruta priroda našeg junaka isključivala je ovakvu teatralnost.

U prozaičnoj stvarnosti, mentor ga je zatekao kako pakuje kofere, — jer od trenutka svoga buđenja Hans Kastorp je bio zahvaćen metežom i vrtlogom divljeg odlaska, metežom koji je nastao u ravnici posle onog razornog udarca groma. »Zavičaj« je sad ličio na mravinjak obuzet panikom. Mali narod Berghofa sručivao se što je mogao brže pet hiljada stopa naniže, u katastrofom pogođenu ravnicu, preopterećujući stepenice maloga voza na koji se — ako je moralo tako biti — jurišalo i bez prtljaga koji je u gomilama bio naslagan na peronu stanice, a činilo se da je čak do njene visine doprla iz nizine zapara koja je mirisala na paljevinu. I Hans Kastorp se gurao sa ostalima. Lodoviko ga zagrli u onoj gužvi, — on ga bukvalno stisnu u naručje i poljubi onako kako to čine južnjaci (ili Rusi) u oba obraza, zbog čega se naš putnik, i pored sveg svog uzbuđenja, veoma zastideo. Ali je skoro izgubio prisebnost duha, kad ga gospodin Setembrini u poslednjem trenutku oslovi imenom »Đovani«, prelazeći preko one uobičajene forme civilizovanog Zapada, obraćajući mu se sa ti.

»E cosi in giù«, reče on, »in giù, finalmente! Addio, Giovanni mio! Drukčije sam te želeo videti da odlaziš, ali neka bude kako jeste, bogovi su tako odredili, a ne drukčije. Nadao sam se da ću te videti kako se vraćaš na posao, a ti ideš da se boriš među svojima. Bože moj, tebi je to bilo suđeno, a ne našem poručniku. Kako se život igra... Bori se hrabro na strani za koju te vezuje krv! Više od toga ne može danas niko da učini. A meni oprosti ako se ostatkom svojih snaga založim za to da i svoju zemlju uvučem u borbu na onoj strani na koju je upućuju duh i njeni sveti interesi. Addio!«

Hans Kastorp proturi glavu između deset drugih koje su ispunile okvir maloga prozora i mahnu njome preko njih u znak oproštaja. A i Setembrini je mahao desnicom, dok je domalim prstom leve ruke nežno dodirivao jedan očni ugao.

Gde smo mi sad? Šta je ovo? Gde nas je preneo san? Sumrak, kiša i prljavština, požarno crvenilo mutnoga neba koje neprestano bruji od teške grmljavine. Vlažni vazduh je ispunjen i iskidan oštrom pesmom, besnim urlanjem kao da laju svi psi pakla, urlanjem koje se svršava rasprskavanjem, šikljanjem, lomljavom i požarom, ječanjem i kricima, treštanjem truba koje samo što ne prsnu, i udaranjem doboša koji sve brže i brže daju znak za juriš ... Tamo vidiš šumu iz koje kuljaju bezbrojne rulje, pa trče, padaju i skaču, a na drugoj strani se vuče brežuljkasta brazda udaljenog požara, čiji se žar na mahove diže u lelujav plamen. Oko nas je valovita oranica, prerivena, pretvorena u kaljugu. Proteže se neki blatnjavi drum, pokriven polomljenim granjem, sličan šumi, a jedan poljski put, razrovan i isprovaljivan, odvaja se od njega u obliku luka prema brežuljcima, gde na hladnoj kiši strče stabla, gola, bez granja... Tu stoji jedan putokaz, — ali uzalud stoji: polumrak bi nam sakrio njegov natpis čak i da mu tabla nije probijena i iskidana. Istok ili zapad? To je ravnica, to je rat. A mi smo samo plašljive senke kraj puta, stidljivi u svojoj senovitoj sigurnosti, ne pomišljajući da se razmećemo hvalisanjem i lovačkim pričama; nas je doveo ovamo pripovedački duh i želja da među sivim prilikama drugova koji trče, jurišaju i kidišu uz lupu doboša, ispadajući iz šume, još jednom pogledamo u lice jednome od njih koga poznajemo, koji je bio naš saputnik u nizu tolikih mnogih godinica, onome dobrodušnom grešniku, čiji smo glas tako često slušali; da mu još jednom pogledamo u lice pre nego što ga zauvek izgubimo iz vida.

Doveli su ih ovamo da izvedu poslednji odlučni udar u bici koja je trajala ceo dan i koja je imala za cilj ponovno osvajanje onog položaja na brežuljku i onih sela u plamenu, iza njega, koja su pre dva dana pala neprijatelju u ruke. To je bio jedan puk dobrovoljaca, mlada krv, većinom studenti, koji nisu odavno na frontu. Bili su alarmirani u noći, vozili su se železnicom sve do jutra, pa su sve do posle podne maršovali po kiši, rđavim putevima — upravo nikakvim putevima; drumovi su bili zakrčeni pa se išlo preko oranja i močvari punih sedam časova u skroz prokislim šinjelima, pod teretom prtljaga za juriš; a to nije bila nimalo

prijatna šetnja, jer ako čovek nije hteo da izgubi cokule, on je morao gotovo na svakom koraku da se saginje i da uvlači prst u petlju od cokule, i da na taj način izvlači stopalo iz gliba. Otuda im je bio potreban čitav jedan čas da pređu preko jedne male livade. Pa ipak su stigli: njihova mlada krv je sve prebrodila i njihova uzbuđena a već iscrpena tela, ali održavana u napregnutosti dubokim životnim rezervama, nisu tražila ni sna, kojeg su bila lišena, a ni hrane. Njihova mokra lica, uprskana blatom, uokvirena kaišem, koji im je pritezao sivi, unatrag zavaljeni šlem, gorela su kao vatra. Gorela su od napora, kao i od prizora koji im se ukazivao pri pogledu na gubitke, koje su pretrpeli pri prolazu kroz močvarnu šumu. Neprijatelj, obavešten o njihovom nadiranju, upravio je baražnu vatru šrapnela i granata velikog kalibra na njihov put. Još dok su išli kroz šumu, rasprsnuta parčad su tukla njihove redove, a sad je ta vatra s urlikom sukljala i plamenom šibala prostranu ugarenu njivu.

Oni moraju da se probiju, njih tri hiljade grozničavih dečaka; kao pojačanje, oni moraju da svojim bajonetima odluče juriš na rovove ispred kose i iza nje, i da pomognu da taj juriš dopre do tačke označene u naredbi koju je njihov vođ nosio u svom džepu. Njih tri hiljade, ali će spasti na dve hiljade dok stignu do brežuljka i do sela; u tome je smisao njihove gomile. Oni su jedno telo, sračunato na to da posle velikih gubitaka i dalje dejstvuje i pobeđuje, i da pobedu još može da pozdravi jednim ura! iz hiljadu grla, bez obzira na one koji su se osamili, pošto su ispali iz stroja. Mnogi se od njih već bio osamio ispao iz redova još za vreme forsiranog marša za koji se pokazao odveć mlad i nežan. Bledeo je i posrtao, stiskao zube i pošto-poto hteo muški da izdrži, pa je najzad ipak izostao. Vukao se još neko vreme pored kolone u maršu, četa za četom ga je prestizala, pa je iščezao i ostao da leži onde gde nije bilo dobro ostati. A onda je došla šuma koja ih je kosila parčadima šrapnela. Pa ipak, još ima mnogo onih koji nadiru dalje; tri hiljade dečaka mogu izdržati da im se pusti krv, i da opet predstavljaju grupu koja vrvi. Već su prevalili ono naše kišom šibano tlo, zatim drum, pa onaj poljski put i raskaljane njive; mi, senke pored puta, koji sve to posmatramo, mi smo među njima. Na ivici šume, natiče se uvek bajonet na pušku, dobro uvežbanim pokretima ruke, truba daje znak za juriš, doboš udara i sve zaglušnije odjekuje, a oni prodiru napred, koliko se može, uz prkosne pokliče, a noge im teške kao u teškom snu, pošto im grude blata kao olovo vise na nezgrapnim cokulama.

Kad zaurlaju nad njima projektili, oni se bace na zemlju, da opet podskoče i hitaju dalje, sa mladalački srčanom grajom kad ih ne pogode. Ali ih pogode, i onda padaju mašući rukama, pogođeni u čelo, u srce, u drob. Leže ničice, sa licem u blatu, i ne miču se više. Leže na leđima, koja je ranac malo izdigao, sa zavaljenim potiljkom, i grebu rukama po vazduhu. Ali šuma izbacuje novu momčad koja se baca u boj, koja skače i viče, ili se nemo batrga između onih koji su ispali iz stroja.

Mlada krv sa svojim rancima i bajonetima, sa svojim iskaljanim šinjelima i cokulama! Posmatrajući je, čovek bi mogao sa humanističkom uobraziljom i zanosom da dočara sebi i druge slike. Mogao bi da zamisli ove mladiće kako dovode i kupaju konje u morskom zatonu, kako sa svojim draganama šetaju po plaži, sa usnama na uvetu umiljate neveste, ili kako, srećni, drugarski uče jedan drugog rukovanju lukom i strelom. Umesto toga, leže ovde sa nosom u blatu. A što ta mlada krv sve to radosno čini, iako u bezgraničnom strahu i u neiskazanoj čežnji za svojim majkama, to je uzvišena stvar koja nagoni drugima rumen stida u lice, — samo što to ne sme biti razlog da se ona dovodi u takav položaj.

Tu je i naš poznanik, tu je i Hans Kastorp. Mi smo ga već izdaleka poznali po njegovoj bradici, koju je on pustio da mu raste još dok je sedeo za onim »stolom loših Rusa«. Skroz mokar od kiše, i on gori, kao i svi drugi. Juri, sa nogama teškim kao zemlja, sa bajonetom na

pušci u ruci koja mu visi. Pogledajte, on je zgazio ruku jednog palog druga — zario tu ruku svojom potkovanom cokulom u glibovito tlo, pokriveno parčadima gvožđa. Pa ipak, to je on. Šta? On peva! Kao što čovek u ukočenom uzbuđenju, ništa ne misleći, pevuši a i ne zna da to čini, tako je i on iskoristio svoj isprekidani dah, da bi sam za sebe pevuckao:

U njenu urezah koru
poneku dragu reč...

Pao je. Ne, prućio se potrbuške na zemlju, jer urla jedan pas iz pakla, jedna velika razorna granata, jedna odvratna glava šećera iz bezdana. On leži, sa licem u hladnom blatu, raskrečenih nogu, sa vrhovima stopala prema zemlji. Proizvod podivljale nauke, ispunjen nečim najgorim, zariva se na trideset koračaji ukoso pred njim kao sam đavo duboko u zemlju, eksplodira tamo sa užasnom silinom i izbacuje u vazduh mlaz visok kao kuća, pun zemlje, vatre, gvožđa, olova i iskidanog ljudskog mesa. Jer tamo su ležala dvojica drugova — bili su prijatelji, pa su u opasnom času legli jedan pored drugog: sad su se izmešali i iščezli.

O da sramne naše sigurnosti u senci! Dalje od nas! Nećemo to da pričamo! Je li naš poznanik pogođen? On je u jednom trenutku mislio da jeste. Jedna velika gruda zemlje udarila ga je u cevanicu, što ga je bez sumnje jako zabolelo, ali o tome je smešno i govoriti. On se uspravlja, pa nogama teškim kao zemlja batrga hramljući, i dalje besvesno peva:

A nje-ne su šumele gra-ne,
K'o da mi do-vikuju .

I tako nam on u toj gužvi, u kiši i sumraku, zauvek iščezava ispred očiju.

Zbogom, Hanse Kastorpe, bezazleno siroče života! Tvoja je istorija završena. Ispričali smo je do kraja. Nije bila ni kratka ni duga, bila je to jedna hermetična istorija. Mi smo je zbog nje same ispričali, a ne zbog tebe, jer ti si bio jednostavan. Ali na kraju krajeva to je bila tvoja istorija; a pošto si je ti doživeo, mora da si dao za nju dosta materijala, i mi ne poričemo da smo u toku ove istorije osetili pedagošku simpatiju prema tebi, koja bi nas mogla pobuditi da dodirnemo vrhom prsta ugao svoga oka, pri pomisli da te nećemo više videti ni čuti.

Zbogom ostaj — bilo da živiš bilo da pogineš! Tvoji su izgledi rđavi; vrzino kolo u koje si se uhvatio produžiće se još mnogu grešnu godinicu, i mi se ne bismo smeli opkladiti da ćeš se izvući. Da pošteno priznamo, mi sa priličnom bezbrižnošću ostavljamo to pitanje otvoreno. Avanture krvi i duha, koje su tvoju jednostavnost uzdigle, dopustile su ti da u duhu preživiš ono što fizički po svoj prilici nećeš preživeti. Nailazili su trenuci kad si zamišljao da vladaš i kad ti je iz smrti i telesnog sladostrašća san o ljubavi zagrevao dušu. Da li će se i iz ove svetske svečanosti u čast smrti, iz ove opake grozničave vatre koja svud unaokolo zahvata večernje nebo, takođe jednom uzdići ljubav?

FINIS OPERIS